

શ્રી જૈન પ્રાચીન સાહિત્યોદ્ધાર ગ્રન્થાવલિ પુષ્પ ૬

પૂર્વાચાર્ય વિરચિત

મહાપ્રાભાવિક નવરમરણ

શુભગતી ભાષાત્મક, વિરતૃત વિવેચન, પાત્ર પદ્ધિશિષ્ટો અને
ચારસો દશ ચિત્રો સહિત

મપાલક તથા મગોધક

સારાભાઈ મણિલાલ નવાળ જી.આર.એ.એસ (લકન)

પ્રકાશક

૧૯૯૫ સારાભાઈ મણિલાલ નવાળ અમદાવાદ ઈ ૧૯૩૮

ગ્રંથસ્ત્રામિત્વના સર્વ હક્ક પ્રકાશકને સ્વાધીન
કિંમત રૂપિયા પચીસ

પ્રકાશક • સારાભાઈ મણિલાલ નવાળ, શ્રી જૈન પ્રાચીન સાહિત્યોદ્ધાર ગ્રન્થાવલિ, નાગજીભૂસ્વરની પોળ અમદાવાદ
મુદ્રક • પડિત ભગવાનદાસ હરખચંદ, શારદા મુદ્રણાલય, ૧૫ જૈન સોસાયેટી, એલિસબ્રિજ અમદાવાદ.
ચિત્રો, ચિત્રો તથા લેટેટ વગેરેના મુદ્રક • બચુભાઈ શવત, કુમાર પ્રિન્ટરી, ૧૪૫૪ રાયપુર, અમદાવાદ

મારી દરેક સાહિત્યપ્રવૃત્તિને સૌથી શ્રેષ્ઠ ઉત્તેજન આપનાર
શ્રીયુત્તમ ભાણેકલાલ ચુનીલાલ શાહ
રૂના દલાલ • રહેવાસી અમદાવાદ

સમર્પણ

હવેના કામોમા આગળપડતા ભાગ લઈ
શ્રીમદ્ શંકરાચાર્ય તરફથી 'દયાવારિધિ'ની પદવી મેળવનાર અને
મારી સાહિત્યપ્રવૃત્તિને સૌથી શ્રેષ્ઠ ઉત્તેજન આપનાર
શ્રીયુત માણેકલાલ ચુનીલાલ શાહને

નિવેદન

॥ ૩ વીતરાગ્ય નમ ॥

મુરી અન્યાસિના પાત્રમાં પ્રાપ્ત તરીકે 'શ્રી જૈનપ્રમાણતીકથ' પ્રમિદ્ કૃત્તી વખત ॥ ગાતા નિવેદના મુચ્ચના મુગ્ધ અન્યાસિના ઠટા પ્રાપ્ત તરીકે "મદાપ્રાભાસિક ૧૫ રમરણ" ॥ મતો આ અન્ય જાહેર જનતા અમલ મૂકતા મો અનર્થુ રીય આનંદ થાય છે, અો તે પ્રુતમની તથા પ્રગુત પ્રુતકની મોથી વધુ ૧૩૦ ખરીદ કરીો માગ એમ વખતના મદા ખાધી અમલવાદવાળા શ્રીમાન્ દવાસારિધિ ખાલેનાન સુનીનાન શાદ, મેં ખાલેકનાન પ્રેમચદ તથા શ્રીધુન કમચદ સુનીનાય મેંનાસ તેમજ ખીજ પણ મુખિદારાને અો મંથાઓએ અગાઉથી પ્રાદ્ય થઇને મને આ અમુત્ય પ્રકાશન જાહેરમા મૂક્યા માટે ઉત્તેજિત થોં છે તે માટે તે મધળો આભાર માતાની આ તક લઉં છુ અો ઇચ્છુ છુ કે માગ દવે પછીના પ્રકાશનોની પણ વધુ પ્રમાણમા નકતો ખરીદ કરીો ખીજ વધુ અન્યતો જાહેર પ્રગ અમલ મૂક્યા માટે તેઓ મો વધુ તક આપશે

શ્રીમાન્ દરમચ સુનીનાન શેરદનાન માથે મેં ખાલેકનાન પ્રેમચો પ્રથમ જ વાગ તેઓના બગેરે ત્યારે મૂં મવવા ગયો દતો ત્યારે તેઓશ્રીએ "૧૫રમરણ"ની પ્રાભાસિ તો નગતા માર્ક વિસિદ્ધ અન્યગત ॥ તૈયાગ કૃત્તાની અમુચ મુચ ॥ મને કરી હતી, ત્યાથી પૂર્વોચાઓએ મિગાગ દદિથી અો આત્મત્યાગની પત્રિત ભાવનાથી મર્વ ॥ કરેની અો જગનમાનના કત્યાણુ રી ૧૧૫ થી આશ્રય આપીો આજમુધી માગરી રાખેલી "૧૫રમરણ ની મદાપ્રાભાસિકના રી માંથી આત્મી સાદિત્યમામઓ ॥ ૧૧૫ થતા અટમવસ, તથા તે ॥ વાગમ મોતેની ખરી ખીજન અમગવસ મો મતી મગ તેટલી મામમી એકી કરીને આ પ્રકાશનદ્વા ॥ જાહેરમા મૂક્યા મેં વિશ્વ કયો

પ્રમુત મમલ

આ મ યમા ડાપવામા આવેના યત્રો તથા ચિત્રો વગેરે ॥ પ્રકાશના મર્વ દષ્ટ પ્રદા ચમને જ સ્વાધીન દોવાથી પ્રમણકની લેખિત મનૂરી વિના મદપણ મંથા અગ વ્યક્તિએ એ રિ ડાપવના આમદબગી વિનિતિ છે વળી આ અનિ દુર્લભ યત્રો તથા ચિત્રો પૂર્વનીય અો વંતીય છે, તેમજ ગાન વ્યવ પણ પૂર્વ્ય છે એટલે વાયક અો દર્શક બો પ્રત્યે મ વિનિતિ છે કે તેઓ કૃપા કરીને તેની જગપણ અગણ ॥ ન કરે

પ્રગુત મંદગા '૧૧૫મામાત્મ' ૫૪ ૧ થી ૧૯ સુધી, ૫૪ ૨૦ થી ૬૭ સુધી 'થી ૧૫રમરણ અો તે ॥ વિપયમા આવસ્ય મિગાગે' તથા ૫૪ ૬૮ થી ૮૧ સુધી 'શ્રી નમમરમાર્મના મત્રામાયો' તથા તેો લગના ચાર યત્રો, ૫૪ ૮૭ થી ૯૪ સુધી ૧૬ ૧ ક્યા, ૫૪ ૯૫ થી ૯૬ સુધી ધીરેનની ક્યા, ૫૪ ૯૭ થી ૧૧૪ સુધી મગન મેંની ક્યા વગેરે ક્યાઓ ॥ મદકારમદામની પ્રભાવિના દસાવવા આપવામા આવેલી છે, વળી ૫૪ ૧૧૫ થી ૧૧૮

સુધી ‘અમરકુમારની સન્ન્યાય’ તથા પૃષ્ઠ ૧૧૯ થી ૧૨૧ સુધી ‘શ્રી નવકારમંત્રનો છંદ’ પણ આપવામાં આવેલો છે. તે ઉપરાંત પૃષ્ઠ ૧૨૨ થી ૧૩૪ સુધી કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રસૂરિ વિરચિત યોગશાસ્ત્રમાથી ‘પદ્મસ્થ ધ્યાનનું સ્વરૂપ’ દર્શાવતો આઠમો પ્રકાશ તેના ગુજરાતી ભાષાતર તથા તેને લગતી ચિત્રાકૃતિઓ ૧૯ ઓગણીશ સૌથી પ્રથમ જ વાર આ ગ્રન્થમાં રજૂ કરીને યોગશાસ્ત્રના અભ્યાસીઓની સુગમતા માટે મારા તરફથી પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે, વળી ચિત્ર નંબર ૨૪ અને ૨૫મા દક્ષિણાવર્ત અને શખાવર્તનું ધ્યાન ધરવા માટે બે પળની ચિત્રાકૃતિઓ પણ રજૂ કરવામાં આવેલી છે.

પૃષ્ઠ ૧૩૫ થી ૧૪૯ સુધી શ્રી ભદ્રપાહુસ્વામી વિરચિત ‘ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર’ તેના અર્થ સહિત તથા બારમી સદીમા થએલા શ્રી ચન્દ્રાચાર્ય અને શ્રી પાર્શ્વદેવગણિવિરચિત બંને મંત્રમય દીકાઓના આધારે સત્તાવીશ યંત્રાકૃતિઓ પણ પ્રથમ જ વાર અત્રે રજૂ કરવામાં આવી છે, જે વાચવાથી આ સ્તોત્રની મહત્તા કેટલી છે, તે તુરંત જ જણાઈ આવશે. વળી ૧૫૦ થી ૨૨૮ સુધી ‘ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર’ના પ્રભાવને દર્શાવતી ‘ત્રિયંકર નૃપકથા’નું શુદ્ધ ગુજરાતી ભાષાંતર શ્રીયુત રતિલાલ દીપચંદ દેસાઈ પાસે કરાવીને આપવામાં આવ્યું છે. આ કથાનું ભાષાંતર પ્રથમ ‘શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા’ તરફથી કરાવવામાં આવેલું છે, પરંતુ તેમાં ઘણી જ અશુદ્ધિઓ રહી ગએલી હોવાથી ભાઈશ્રી રતિલાલલાઈ પાસે ફરી નવેસરથી ભાષાતર કરાવ્યું છે.

પૃષ્ઠ ૨૨૯ થી ૨૪૯ સુધી તપાગચ્છાધિરાજ શ્રી મુનિસુંદરસૂરિ વિરચિત ‘શ્રી મંત્રિકર સ્તવન’ તેના વિસ્તારાર્થ સાથે તથા તેને લગતા પ્રાચીન ચિત્રપટનું એક ચિત્ર અને તેમા જણાવેલ ચોવીશ યક્ષો, ચોવીશ યક્ષિણી, નવ ગ્રહ તથા દશ દિગ્પાલના ચિત્રો ‘નિર્વાણકલિકા’ ગ્રન્થના આધારે આચાર્ય મહારાજ શ્રી જયસિંહસૂરિજી પાસે ચીતરાવીને પ્રથમ જ વાર રજૂ કરવામાં આવેલા છે: ‘શ્રી સંતિકર સ્તવન’માં વર્ણવેલ સોળ વિદ્યાદેવીઓનાં પ્રાચીન તાડપત્રના ચિત્રો મારા તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલ “જૈન ચિત્રકલ્પદ્રુમ” નામના ગ્રન્થમાં ચિત્ર નંબર ૧૬ થી ૩૧ સુધી પ્રસિદ્ધ થઈ ગએલા હોવાથી અત્રે તેનાં નવીન ચિત્રો આપવા યોગ્ય ધાર્યું નથી. પૃષ્ઠ ૨૫૦ થી ૨૫૪ સુધી ‘શ્રી સંતિકર સ્તવામ્નાય’ વિધિ સહિત આપવામાં આવેલ છે.

પૃષ્ઠ ૨૫૫ થી ૨૫૯ સુધી ‘શ્રી તિજ્યપહુત (સત્તરિસય) સ્તોત્ર’ મૂળ તથા અર્થ સહિત અને પૃષ્ઠ ૨૬૦ થી ૨૭૧ સુધી શ્રી તિજ્યપહુત સ્તોત્રને લગતા મત્રામ્નાયોનું વિવેચન તથા તેને લગતી જુદીજુદી જાતની ૨૦ વીશ યંત્રાકૃતિઓ આપવામાં આવી છે.

પૃષ્ઠ ૨૭૨ થી ૨૮૭ સુધી શ્રી માનતુગસૂરિવિરચિત ‘શ્રી નમિજિણ સ્તોત્ર’ મૂળ, અર્થ તથા ‘મત્રાધિરાજ ચિંતામણિ’ નામના ગ્રન્થમા છપાએલ મત્રમય દીકાનું ગુજરાતી ભાષાંતર, તેને લગતા મત્રો તથા ૨૦ વીશ યંત્રોની ચિત્રાકૃતિઓ અને સ્તોત્રના ભાવને દર્શાવતા ભાઈ શ્રી નાથાલાલ જગનલાલ શાહ પાલનપુરવાલાના સગ્રહની નવરમરણની સચિત હસ્તપ્રતમાના પાંચ ચિત્રો પણ સૌથી પ્રથમ અત્રે રજૂ કરવામાં આવેલા છે.

પૃષ્ઠ ૨૮૮ થી ૩૧૪ સુધી શ્રી નંદિષેણ મુનિવિરચિત ‘શ્રી અન્નિત શાંતિસ્તવ’ મૂળ, ભાવાર્થ તથા છંદોના લક્ષણો ભાવનગરની શ્રી આત્માનંદ સભાના ‘પંચપ્રતિક્રમણ’ ઉપરથી આપવામાં

આવેલા છે, તથા શ્લોકોનો ભાવ દર્શાવતા પાંચ પ્રાચીન ચિત્રો પણ શ્રીયુત નાથાવાનભાઈ પાનનપુર-વાળાના સંગ્રહની હસ્તપ્રતમાંથી સૌથી પ્રથમ વાર રજૂ કરવામાં આવેલા છે

પૃષ્ઠ ૩૧૫ થી ૪૦૮ સુધી 'શ્રી ભક્તામરસ્તોત્ર'ના મૂળ ૪૮ કાવ્યો, તેનું સમશ્લોકી ભાષાતર, શ્લોકાર્થ તથા સ્તોત્રના પ્રભાવને લગતી ૨૮ અઠાવીશ કથાઓ શ્રી ગુણાકરસરિ કૃત મરકૃત ટીકા ઉપરથી ભાષાતર કરીને તથા તેના મત્રામ્નાયો વિધિ સહિત રજૂ કરવામાં આવ્યા છે. કથાઓની ક્રૂતનોટા વાચવાથી આ કથાઓમાં ષ્ટલેક સ્થળે ગામોના નામોના ઉપાતરો કરીને પછી ૧૧ લેખકોએ પોતપોતાના નામો ઉપર આ કથાઓને ચળવવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે તે તુરત જ જણાઈ આવશે. પૃષ્ઠ ૪૦૯ થી ૪૫૯ સુધી ભક્તામરના ૪૮ કાવ્યો પૈકી દરેકે દરેક કાવ્યને લગતા પ્રાચીન બખ્ષે મત્રોની વિધિ તથા તેને લગતી ચિત્રાકૃતિઓ સૌથી પ્રથમ જ વાર સુદ્ધ રૂપે આ અન્યમાં રજૂ કરવામાં આવ્યા છે અને સાથે સાથે શ્રી હરિભદ્રસરિકૃત તત્ત્વો પણ દરેક કાવ્ય ઉપર રજૂ કરવામાં આવ્યા છે. આ અન્યમાં ભક્તામરને લગતા શ્લોકાનુરૂપ ચિત્રો રજૂ કરવાની મારી ત્રીય દૃષ્ટા હોવા છતાં પણ જે જે વ્યક્તિઓ પાસે તેની હસ્તપ્રતો હતી, તે તે વ્યક્તિઓ તરફથી ચિત્રો વેળા માટે મને મળ્યો નહિ મનાયાં ચિત્રો રજૂ કરી શક્યો નથી તે માટે નાચકોની હાથ મારુ છું.

પૃષ્ઠ ૪૬૦ થી ૪૮૮ સુધી 'કલ્યાણમદિર સ્તોત્ર' મૂળ, ભાવાર્થ, મત્રામ્નાય તથા શ્રીયુત જસવતરાય જૈની દિલ્હીવાળાના મંગ્રહની હસ્તપ્રતના શ્લોકાનુરૂપ પચીસ ચિત્રો તથા શ્રીયુત મોતીલાલ થપ્પાનાજીની હસ્તપ્રતના આનુમાનુના શાહજહા આદશાહના સમયની મોગલ કનમથી ચિત્રાઓવા સુંદર ચિત્રો પણ સૌથી પ્રથમ રજૂ કરવામાં આવ્યા છે. આ બંને હસ્તપ્રતો દિલ્હીથી પરમપૂજ્ય મુનિમહારાજ શ્રી દર્શનગિર્યજીએ મને મોકલાવી આપી હતી, તે માટે તેઓશ્રીનો આભાર ૬ જેટલો માનુ તેટલો ઓછો જ છે. પૃષ્ઠ ૪૮૯ થી ૫૦૨ સુધી 'કલ્યાણમદિર મત્રામ્નાયો' નામના પ્રકરણમાં કલ્યાણમદિરને લગતી ૪૩ તેતાવીસ ચિત્રાકૃતિઓ કે જેના ચિત્રો પ્રગુત અથવા આપવામાં આવેલા છે, તેના વિધિ, નિધાન તથા તેનાથી થતા ફાયદાઓ પણ સાથેસાથે દર્શાવવામાં આવેલ છે. આ ચત્રની હસ્તપ્રત શ્રીયુત નાથુરામજી પ્રેમીદાસ શ્રી સુખાન જી ધર્મશાળામાં આવેલ શ્રી પન્નાનાવજી એવક રચાપિત શ્રી મરમ્વતી જૈન પુસ્તકાલયમાંથી મને મળી હતી, તે માટે તેઓશ્રીનો તથા તે સગ્યાના સેક્રેટરી શ્રીયુત રામપ્રસાદ જૈનનો પણ અત્રે આભાર માનુ છું.

પૃષ્ઠ ૫૦૩ થી ૫૦૮ સુધી બૃહત્ શાંતિ મૂળ તથા ભાનાર્થ માથે આપવામાં આવેલ છે. આ ઉપરાંત 'શ્રી ભૈરવપદ્માવતીકલ્પ'ના કતાં શ્રી મલ્લિપેશુસરિ નિરચિત 'નિદાનુશાસન' નામના અન્ય ઉપરથી પ્રાચીન 'શ્રી ઋષિમંડન સ્તવ' તથા તેનું ગુજરાતી ભાષાતર તેને લગતા એક નવીન પત્ર તથા અમેરિકાના બોસ્ટન મ્યુઝિયમમાં આવેલ પ્રાચીન ચત્રના ચિત્ર સાથે પરિશિષ્ટ ૧ તરીકે, 'શ્રી નવગ્રહ મત્રાક્ષર સ્તવ' પણ મારી પાસેના એક હસ્તલિખિત પત્ર ઉપરથી તેના ગુજરાતી ભાષાતર સાથે અને નવે ગ્રહોની પીઠના નિરારણની જૈનમતાનુસારે વિધિ સહિત તદ્દન પહેલી જ વખત પરિશિષ્ટ ૨ તરીકે, 'શ્રી મહાનદમી આદ્યક' પરિશિષ્ટ ૩ તરીકે 'માણિમદ્રજો' છદ્દ પરિશિષ્ટ ૪ તરીકે અને 'ભૈરવપદ્મ' પણ આગળ જ સંગ્રહના છુટા પત્રો ઉપરથી પરિશિષ્ટ ૫ તરીકે તદ્દન પહેલી જ

વાર 'ક્ષેત્રપાલ'ના પ્રાચીન ચિત્ર સહિત આપવામા આવેલ છે. વળી પ્રસ્તુત ગ્રન્થમા ચોવીશ તીર્થંકરના પ્રાચીન ચિત્રો શ્રીયુત ફૂલચંદ્ર આબક (ફલોધીવાળા)ના મંત્રાદ્યમાની હસ્તપ્રત ઉપરથી આપવામાં આવેલાં છે. આ ગ્રન્થમાં પ્રગટ કરવામા આવેલી કૃતિઓમાથી પ્રેરણા લઈને કોઈ મહાનુભાવ બતાવેલી વિધિ અનુસાર મત્રમાધના કરીને જ્ઞાનશાસનની કીર્તિ પ્રસરાવવા ઉદ્યુક્ત થશે તો મારી આ મંત્રહ પ્રગટ કરવાની મહેનત સફળ થએલી લેખીશ.

આ ગ્રન્થમા બનાવેલા પ્રયોગોમા કેટલેક ઠેકાણે મારણ, મોહન, વશીકરણ, ઉચ્ચાટન, વિદ્વેષણ વગેરે કર્મોના ઉલ્લેખો કરવામા આવેલા છે, તેનો દુરુપયોગ નહિ કરવા વાચકોને મારી નમ્ર અને આગ્રહભરી વિનંતિ છે, છતાં પણ કોઈ તેનો દુરુપયોગ કરશે તો તેના પાપનો ભાગીદાર હું નથી, કારણકે આવા મંત્રાભ્યાસના ગ્રન્થો પ્રગટ કરવાનો મારો ઉદ્દેશ મુખ્યત્વે કરીને આ છિન્નભિન્ન થઈ ગએલા સાહિત્યનો ઉદ્ધાર કરીને એકત્ર કરવાનો છે અને તે દરેકો ઉદ્ધાર જ્ઞાન-શાસનની રક્ષા નિમિત્તે ભવિષ્યમાં કોઈક વખત ઉપયોગમા આવશે તે છે.

ઋણસ્વીકાર

આ ગ્રન્થમા જાપવામા આવેલી કૃતિઓ પૈકી જે જે કૃતિઓ બીજી મંસ્થાઓની અથવા તે બીજી વ્યક્તિઓની છે તે તે મંસ્થાઓનો તથા વ્યક્તિઓનો નામનિર્દેશ તે તે સ્થળે કરવામા આવેલો છે, છતાં પણ શરતચૂકથી કોઈ ઠેકાણે નામનિર્દેશ કરવાનું રહી ગએલ હોય તો તે બદલ તેઓની ક્ષમા ચાહું છું.

વળી ગ્રન્થમાં જાપાવેલા પ્રાચીન ચિત્રો સિવાયના બધાં ચે મંત્રો તથા ચિત્રોની આકૃતિઓ બ્યોતિપશિલ્પશાસ્ત્ર તથા મત્રશાસ્ત્રના બાળકાર વયોવૃદ્ધ ગુરુદેવ શ્રી જયસિંહસૂરિશ્વરજીએ પોતાની છાસક વર્ષની ઉંમરે પોતાના હાથે જ ચીતરીને આપવામાં જે અથાગ શ્રમ લીધો છે તે માટે હું તેઓશ્રીનો જેટલો આભાર માનું તેટલો ઓછો છે.

પ્રસ્તુત ગ્રન્થ દયાવારિધિ માણેકલાલ ચુનીલાલ શાહ રૂના દલાલ અમદાવાદવાળાને તેટલા જ માટે સમર્પિત કરવામાં આવેલો છે કે મારી સાહિત્યપ્રવૃત્તિને વધુમાં વધુ ઉત્તેજિત કરવામાં તેઓશ્રીનો મુખ્ય ધાળો છે. તેમના જેવા ઉદાર ગૃહસ્થોની ઉત્તેજના વિના આવા આર્થિક સંકટા-મણના સમયમા આવા મહામૂલ્ય ગ્રન્થોનું પ્રકાશન થઈ શકે જ નહિ.

આ પુસ્તકના ટાઈટલનું, પ્લોકોનું તથા પ્લોકો જાપવાનું કામકાજ સુંદર રીતે કરી આપવા તથા પુસ્તકને સુદર બનાવવા માટે વખતોવખત સૂચનો માટે 'કુમાર પ્રિન્ટરીના'ના મંચાલક શ્રીયુત બચુભાઈ રાવતનો, મૂળ સંસ્કૃત તથા ગુજરાતી ભાષાનરનું જાપકામ કરી આપવા માટે તથા સંશોધનાદિ કાર્યમાં સહાય આપવા માટે 'શ્રી શારદા મુદ્રણાલય'ના વ્યવસ્થાપકોનો, તથા કવર ડીઝાઈન બનાવી આપવા માટે મુરખી શ્રી રવિશંકર રાવળનો અત્રે આભાર માનું છે.

અંતમા આ પ્રકાશન પછી મારા તરફથી 'શ્રી ઘંટાકર્ણમત્ર યંત્ર કલ્પાદિ મંત્રહ' નામનું પુસ્તક તૈયાર થાય છે તે તરફ વાચકોનું ધ્યાન ખેંચીને માફ આ નિવેદન સમાપ્ત કરવાની રજા લઉં છું.

ભાદરવા સુદી પચમી (મહામાંગલ્ય પચમી)

સારાભાઈ મણિલાલ નવાબ

નવી પત્થર ચાલ-વડોદરા

પ્રસ્તાવના

—(૦)—

॥શ્રી વીતરાગાય નમ ॥

આ ચરાચર સૃષ્ટિના દરેક દરેક મ પ્રદાયોના મહાપુરુષોએ પોતપોતાના ઇષ્ટદેવોના ગુણાનુવાદ ગાવા કાટે પ્રાત્ સ્તુતિઓ વગેરેની રચનાઓ કરેલી છે તેવી જ રીતે પ્રાત્ સ્મરણીય પડિત પ્રવર જૈનાચાર્યોએ પણ દરેક સમયે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અને લાવને અનુસરીને સ્તુતિ—તોત્રાદિક સાહિત્યની રચના વિશાળ પ્રમાણમાં કરીને, જૈનસાહિત્યને વધુને વધુ પ્રમાણમાં નવપલ્લવિત કરવામાં પોતપોતાનો ફાળો આપ્યો છે

જૈન સાહિત્યરૂપી વિશાળ મહાસાગરના ઉદરમાં છુપાએલા એવા ૧૧૦ અપૂર્વ સ્તોત્રમૌકિત-કોનો સંગ્રહ કરી, દક્ષિણવિહારી સ્વર્ગસ્થ મુનિમહારાજ શ્રીઅમરવિભ્યજીના શિષ્ય શ્રીચતુરવિભ્યજીના હાથે સંશોધન કરાવી ઈ સ ૧૯૩૨ માં મારા તરફથી જૈનસ્તોત્રસંદોહના પ્રથમ વિભાગ (કિંમત રૂ ૫-૦-૦) તરીકે અને ઈ સ ૧૯૩૬ માં તેઓશ્રીના જ શુભહસ્તે સંશોધન કરાવી જૈનસ્તોત્રસંદોહના બીજા ભાગ (મત્રાધિરાજ ચિંતામણિ કિંમત રૂ ૭-૮-૦) તરીકે, પુરુષાર્થાની શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુને લગતા મત્રયત્રાદિ તેમ જ ચમકશ્લેષાદિથી અવકૃત ૬૪ ચોસઠ સ્તોત્રો અને તેને લગતા ૬૫ પાસઠ યત્રોના આર્ટ પેપર ઉપલબ્ધ છે તેથી સહિત તથા ઈ સ ૧૯૩૭ માં શુભરાત કોલેજના સંસ્કૃત તથા અર્ધ માગધીભાષાના અધ્યાપક પ્રોફેસર કે વી અભ્ય કર પાસે સંશોધન કરાવી “જૈનવપસાવતીકદય” નામે જૈન મત્રશાસ્ત્રનો મહાન ગ્રંથ (કિંમત રૂ ૧૫-૦-૦) તેને લગતા ગ્રામીન યત્રોના ચિત્રો સહિત પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલ છે જે ગ્રંથોનો એતદેશીય તેમજ પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોએ સાભાર સ્વીકાર કરી મારા ઉત્સાહમાં વધારો કર્યો છે અને મને આ ગ્રંથ બહાર લાવવા ઉત્સુક કર્યો છે

જૈનાચાર્યોએ રચેલા સેકડો સ્તુતિ-સ્તોત્રો પૈકી જુદા જુદા સમયે અને જુદા જુદા મહાપુરુષોએ રચેલા પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં હપાએલા ‘નવ સ્મરણો’ જૈન સમાજમાં તેની પ્રાભાવિકતાને લીધે વધારે માન્ય અને પ્રચલિત હોવાથી જ પ્રસ્તુત ગ્રંથ પ્રસિદ્ધિમાં મૂકવા હું ઉત્સુક થયો છું પ્રસ્તુત ગ્રંથનું નામ જે “મહાપ્રાભાવિક નવસ્મરણ” રાખવામાં આવ્યું છે, તે ખરેખર વારતવિક જ છે અને તેની વાર્તવિકતાની ખાત્રી વાચકોને પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં આપવામાં આવેલી તે તે સ્મરણના પ્રભાવને લગતી કથાઓ સ્વયં આપશે અને વાચક પોતે પણ તે નવે સ્મરણોનો નિત્ય પાઠ કરીને તેનો લાભ મેળવીને સ્વયં ખાત્રી કરી જોશે એટલે તેને તે બાળ્યતમા સદેહ જરાએ રહેશે નહિ, જૈન સમાજમાં જન્મેલો નાનામાં નાનો જૈન બાલક પણ આ નવસ્મરણથી અચાત નથી અને તેથી જ પ્રસ્તુત નવસ્મરણને લગતુ ધર્મ જ સાહિત્ય આજસુધીમાં પ્રકાશિત થયેલું મલી આવે છે, પરંતુ આ નવે સ્મરણોને લગતા યત્રો, મત્રો, તત્રો તેના વિધિ, વિધાન તથા તેના પ્રભાવને લગતી કથાઓ એક જ ગ્રંથમાં એકત્ર કરીને પ્રકાશિત કરવાનો મારો આ પ્રયામ પહેલાં અમુક સરથા અથવા વ્યક્તિ તરફથી પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હોય એવું મારા ખ્યાલમાં નથી

‘સ્મરણ’ એટલે જે વસ્તુની વારે ઘડી હૃદયમાં યાદી આવ્યા કરતી હોય, જેને આપણે ચાલુ ભાષામાં સંભારણાં કહીએ છીએ અને એવાં સંભારણાં તો વહાલામાં વહાલા ઇષ્ટ જનનાં જ હોય શકે, જ્યારે આ ‘સ્મરણો’ તો ઇષ્ટ જનોને પણ ઇષ્ટ એવાં ઇષ્ટદેવનાં છે એટલે તેનું નામ ‘સ્મરણ’ આપવું તે વાસ્તવિક જ છે. હવે અહીંયાં પ્રશ્ન એ થાય છે કે આવાં સ્મરણોની સંખ્યા નવ જ કેમ રાખવામાં આવી, આઠ નહિ, સાત નહિ, દશ, અગિયાર નહિ પણ નવની જ સંખ્યા કેમ? નવની જ સંખ્યા રાખવાનો પૂર્વપુરુષોનો હેતુ શો હશે તે તો મારા જેવાએ કલ્પના કરવી બહુ મુશ્કેલ છે, તો પણ મને તો લાગે છે કે નવકારના પદ નવ, તત્ત્વો પણ નવ, સિદ્ધચક્રના પદ પણ નવ, તેમ સ્મરણ પણ નવ જ રાખવાનો હેતુ નવનો અંક અક્ષય છે તે પણ હોય. કારણકે એકથી નવ અંકોમાં એકલો નવનો જ અંક અક્ષય છે અને તેનો ક્ષય કદાપિ પણ થતો જ નથી. દા. ત. ૯×૧=૯ ૯×૨=૧૮=૯ ૯×૩=૨૭=૯ નવની સંખ્યાને ગમે તેટલી સંખ્યાએ ગુણુશો તો જે ગુણુકાર આવશે તેનો સરવાળો પાછો નવનો નવ જ આવીને ઊભો રહેશે, આ જ પ્રમાણે તમારી ઇચ્છા મુજબ સેંકડો, હજારો અથવા લાખોનો અંક લખો અને તે અંકનો અનુક્રમે સરવાળો કરો જ્યાં નવાંક શેષ નહી આવે ત્યાં શેષાંક તે લખેલી રકમમાંથી બાદ કરશો તો જે રકમ શેષ રહે તેમાંથી જ્યાં સુધી નવાંક નહિ આવે ત્યાં સુધી ગણુશો એટલે છેવટમાં નવાંક જ અવશેષ આવીને ઊભો રહેશે. દા. ત. ૧૭૭૩૭નો આંક લીધો તેનો આખરે અવશેષ નવાંક આ પ્રમાણે આવશે:—

$$\begin{array}{r} ૧૭૭૩૭=૨૫ \\ ૫ \overline{) ૨૫} \end{array}$$

૧૭૭૧૨=૧૮=૯ આ પ્રમાણે નવાંક હમેશાં અખંડિત છે, તે કદાપિ ખંડિત થતો નથી અને તેથીજ આ સ્મરણોની, તત્ત્વોની, નવકારના પદોની અને સિદ્ધચક્રના પદોની સંખ્યા પણ પૂર્વ પુરુષોએ નવની રાખી હોય એમ લાગે છે.

૧ નમસ્કાર મંત્ર—

આ નવ સ્મરણોમાં પણ પ્રથમ સ્થાન નવકારને આપવાનું પણ તે જ કારણ છે અને આ નવકાર મંત્ર તે જૈન શાસનના સારભૂત ચૌદ પૂર્વમાંથી ઉદ્દ્યુત કરેલો છે અને તેથી જ તે ચિંતામણિ અને કામકુંભથી પણ અધિક ફલને આપવા વાળો છે, વળી આ નમસ્કાર મહામન્ત્રના નવપદોમાં અનુક્રમે અણિમા વગેરે અષ્ટ સિદ્ધિ સમાએલ છે, જે આગળ વ્યાકરણના ન્યાયે પણ સાખીત કરી બતાવેલી છે. નવકાર મન્ત્રની સરઆત ક્યારથી થઈ તે સંબંધમાં લખતાં એક પ્રાચીન કવિતમાં જણાવ્યું છે કે:—

“આગે ચૌવીશી હુઈ અનંતી, હોશે વાર અનંત;
નવકાર તણી કોઈ આદિ ન જાણે, એમ ભાષે અરિહંત.”

વળી તેના મહિમા સંબંધી સિદ્ધસેનસુરિએ બનાવેલ ‘નમસ્કાર માહાત્મ્ય’ પણ શ્રી જૈનધર્મ પ્રસારક સભાએ વિ. સં ૧૯૭૬ માં છપાવેલ ‘કૂર્માપુત્ર ચરિત્ર અને શ્રી નમસ્કાર માહાત્મ્ય’

નામની પુસ્તિકા ઉપરથી 'નમસ્કાર મહાત્મ્ય' શરૂઆતમા જ પાના ૧ થી ૧૯ ઉપર અહીં પ્રસંગોપાત ઉપયોગી જાણી શકીથી છપાવેલ છે, જે વાચી જવા વાચકોને લલામણુ છે

૨ ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર—

નવ સ્મરણો પૈકીનું બીજુ ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર' તેના નામ પ્રમાણે જ ગુણુવાળુ સ્તોત્ર છે અને તેનો નિત્યપાઠ કરનાર ૥ ઉપસર્ગો તેનાથી દૂર થાય છે, તે વાતનો અનુભવ મને પોતાને જ ધણી વખત થયેલો છે આ સ્તોત્રના કર્તા શ્રુતકેવલિ શ્રીભદ્રબાહુસ્વામી જ છે અને તેઓ જ્યોતિષી વરાહમિહીરના ભાઈ નથી એમ માફ પોતાનું માનવું છે અને તેથી જ મારા તરફથી જૈન સાધુ સ મેલનની કમિટી તરફથી છપાતા 'શ્રી જૈનસત્યપ્રકાશ' નામના માસિકમા 'ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર' એ નામથી લેખમાળા ચાલુ આવ્યા કરે છે, જે વાચી લેવા વાચકને લલામણુ છે

૩ સતિકર સ્તોત્ર—

આ સ્તોત્ર પણ તેના નામ પ્રમાણે શાંતિનું કરનારું છે અને તેની ઊત્પત્તિ પણ સધના ઉપદ્રવની શાંતિ માટે જ થઈ હતી જે હકીકત આ પ્રમાણે છે —

તપગચ્છ નાયક શ્રી સોમસુદરસુરિના પદપ્રભાવક મહત્તાવધાની શ્રીમુનિસુદરસુરિએ મેવાડ દેશમા આવેલા દેવકુલપાટક નામના નગરને વિષે સધમા અકસ્માત મરકીનેા ઉપદ્રવ થવાથી પીડા પામતા લોકોને જોઈ અત્યંત કષ્ટાવાળા અને ગુરૂના પ્રસાદથી વિદ્યાને પામેના તે મહાપુરૂષે સધમા મરકીની શાંતિને માટે સુરિમત્રના આશ્નાયવાળુ શ્રી શાંતિનાથ જિનનું આ સ્તોત્ર રચ્યું છે અને તેની શરૂઆત 'સતિકર' શબ્દથી થતી હોવાથી સ્તોત્રનું નામ પણ 'સતિકર સ્તોત્ર' રાખવામા આવેલું છે

આ મહાપુરૂષ શ્રીમુનિસુદરસુરિનો વિ સ ૧૪૩૬ ની સાલમા જન્મ, વિ સ ૧૪૪૩ ની સાલમા દીક્ષા, સ ૧૪૬૬ મા ઉપાધ્યાય પદ અને સ ૧૪૭૮ ની સાલમા આચાર્યપદ અને વિ. સ ૧૫૦૩ ની સાલમા શ્રીકાર ટા નગરે ૬૭ વયની ઉમરે સ્વર્ગવાસ થયો હતો, તેઓને શ્રીકૃષ્ણ સરસ્વતીનું ખિરદ પણ મળેલું હતું

૪ તિજયપહુત સ્તોત્ર—

આ સ્તોત્રનું નામાભિધાન પણ તેના આવપદ ઉપરથી પડેલું છે અને તેનું 'સત્તરિસયયુત' એવું બીજુ નામ તેમા એકસોને મિતેર જિનેશ્વરોની સ્તુતિ હોવાથી પડેલું છે શ્રી જૈન શ્રેયરકર મઝ્જા મ્હેસાણાવાળા પચપ્રતિકમણુમા આ સ્તોત્રના કર્તા તરીકે શ્રીમાનદેવસુરિનો ઉલ્લેખ કરેલો છે, જે આ પ્રમાણે છે —

“શ્રીમાનદેવસુરિએ ઠાંધક વખતે શ્રીસધમા વ્યન્તરે કરેલ ઉપસર્ગનું નિવાળુ કરવા આ સ્તોત્ર રચ્યું છે, એવો સ પ્રદાય છે” પરંતુ અજ્ઞયખીની વાત તો એ છે કે પ્રભાવકચરિત્રમા ઉલ્લેખાયેલ 'શ્રીમાનદેવસુરિ પ્રખ'મા અથવા તો 'વીરવ શાવલિ' વગેરે ઐતિહાસિક ગ્રંથોમા આ વાતનો નામનિર્દેશ સુદ્ધાં પણ કરવામા આવ્યો નથી મારી માન્યતા પ્રમાણે ઉપરોક્ત ઉ તેમ શ્રી હર્ષકીર્તિસુરિકૃત સપ્તસ્મગ્ણુ ટીકા ઉપરથી કરવામા આવ્યો હશે ગમે તેમ, પણ

આ સ્તોત્ર પ્રાચીન તો છે જ કારણ કે તેના અનુકરણ રૂપે બે બીજા સ્તોત્રો હસ્તિમાં આવેલા છે, જે પૈકી પ્રથમ સ્તોત્ર શ્રી નન્નસૂરિ કૃત પ્રસ્તુત ગ્રંથનાં પાના ૨૬૦ ઉપર આપવામાં આવેલ છે, અને તેઓએ આ સ્તોત્રનું નામ ‘સત્તરિસય’ જ રાખ્યું છે, જે ઉલ્લેખ આ પ્રમાણે છે:—

“સિરિ નણ્ણસૂરિ પણયં સત્તરીસય જિણવરાણં મત્તીદિ ।

મવિયાણ કુણઠ સંતિ રિદ્ધિવુદ્ધિધિક્કિત્તિ ॥૮॥

અર્થાત—શ્રીનન્નસૂરિથી નમસ્કૃત આ ૧૭૦ જિનેશ્વરો ભક્તિ કરનાર ભવ્ય જીવોને શાંતિ, ઋદ્ધિ, બુદ્ધિ, ધૃતિ અને કીર્તિ આપો.”

બીજું સ્તોત્ર શ્રીહરિભદ્રસૂરિએ રચેલું છે અને તેનું નામ પણ ‘સત્તરિસય’ જ રાખવામાં આવેલું છે, જે પ્રસ્તુત ગ્રંથના પાના ૨૬૧ અને ૨૬૨ ઉપર છપાવવામાં આવેલ છે. આ સ્તોત્ર ની શરૂઆત તેઓ નીચે પ્રમાણે કરે છે:—

“આનંદોલ્લાસનમત્ત્રિદશપતિશિરપ્રસન્નપૂજ્યપદં ।

જિનસત્તિશતમાનમ્ય વચ્ચિ તસ્યૈવ સસ્તવનમ્ ॥૧॥

અર્થાત—આનંદના ઉદ્ધાસપૂર્વક નમસ્કાર કરતા ધન્દ્રોના મસ્તક ઉપર રહેલાં પુષ્પોવડે પૂજ્ઞ-એલા છે ચરણકમ્બો જેઓના એવા ૧૭૦ જિનેશ્વરોને નમસ્કાર કરીને તેઓનું જ સ્તવન રચ્યું છું.”

તેઓશ્રીએ સ્તોત્રના અંતમાં પોતાનું નામ પણ સૂચવેલું છે:—

“इति सप्ततिशतजिनपतिसंस्तवनं ये प्रपठय पट्टमत्तयः ।

ध्यायति मनसि तेषां तु हरिभद्र पद सुचिरम् ॥૧૫॥

અર્થાત—આ ૧૭૦ જિનેશ્વરોનું સ્તવન જે મનુષ્ય નિર્મલ બુદ્ધિપૂર્વક મનમાં ધ્યાવે છે તે દીર્ઘકાલીન સુખથી મનોહર (મોક્ષ) સ્થાન મેળવે છે.”

ઉપરોક્ત પ્રથમ સ્તોત્રાનુકૃતિના કર્તા શ્રીનન્નસૂરિ તે વિક્રમની નવમી સદીમાં વિદ્યમાન શ્રીબપ્તભદ્રિસૂરિના ગુરુભાઈ હોવા જોઈએ, અને તેથી આ સ્તોત્રની ઉત્પત્તિ પણ વિક્રમની નવમી સદીમાં જ થઈ હોવાનું કહી શકાય, જ્યારે બીજા સ્તોત્રાનુકૃતિના કર્તા શ્રીહરિભદ્ર તે નીચે દર્શાવેલા ત્રણ હરિભદ્રસૂરિમાંથી એક હોવા જોઈએ.

૧. ૧૪૪૪ પ્રકરણોના કર્તા ‘યાકિની મહત્તરા સુતુ’ ના નામથી પ્રખ્યાતિ પામેલા છે તે, તેઓનો સત્તા સમય વિક્રમની આઠમી શતાબ્દનો છે.

૨ વડગચ્છીય શ્રીચન્દ્રસૂરિના શિષ્ય કે જેઓએ પરમાર્હત કુમારપાલના રાજ્યાવસરે અણહિલપુરપત્તનમાં વિ. સં. ૧૨૧૬ માં આઠ હજાર શ્લોક પ્રમાણુ પ્રાકૃત તથા અપભ્રંશ ભાષામાં શ્રીતેમિનાથચરિત્રની રચના કરી છે. વળી તેઓએ ચોવીશે તીર્થકરોના ચરિત્રો રચ્યા હોવાનું જણાય છે. તેમાના ચન્દ્રપ્રભુ ચરિત્ર તથા મલ્લિનાથ ચરિત્રની હસ્તપ્રતો તો પાટણ વગેરે સ્થળોના ભંડારોમાં વિદ્યમાન છે.

૩ બૃહદ્ગચ્છીય શ્રીમાનદેવસૂરિના શિષ્ય શ્રીજિનદેવોપાધ્યાયના શિષ્ય કે જેઓ ગુર્જરેશ્વર મહારાજધિરાજ સિદ્ધરાજ જયસિંહદેવના સમયમાં વિદ્યમાન હતા, કારણ કે તેઓએ વિ. સં.

૧૧૭૭ માં બધસ્વામિત્વ નામના ત્રીજા કર્મથી યત્ની વૃત્તિ, વિ મ ૧૧૮૫ માં પ્રથમરતિ વૃત્તિ, સમહર્ષીસૂત્રવૃત્તિ, મુનિપતિ ચરિત્ર તથા શ્રેયાસનાથ ચરિત્ર વગેરેની રચનાઓ કરેલી છે

આ ત્રણ હરિભદ્રસૂરિ પૈકીના કયા હરિભદ્રસૂરિએ આ 'સત્તરિસય સ્તોત્ર' ની તથા ભક્તામર સ્તોત્રના યત્ર, તત્ર વગેરેની રચના કરી હશે એ નિશ્ચિતપણે કહી શકાય તેમ નથી જ, છતાં પણ જો તેઓ પ્રથમ વર્ણવેલ હરિભદ્રસૂરિ હોત તો તેઓની કૃતિના પ્રાન્તે 'વિરહ' શબ્દ અકિત હોત, અને તે પ્રમાણે નહિ હોવાથી તેઓ ઉપરોક્ત વડગચ્છીય જિનચ દ્રસૂરિ શિષ્ય અથવા તો બૃહદ્ગચ્છીય શ્રીમાનદેવસૂરિ શિષ્ય શ્રીજિનદેવ ઉપાધ્યાયના શિષ્ય હોવા જોઈએ આ પુરાવા ઉપર થી એટલું તો સાબીત થઈ શકે છે કે આ તિજળપણુત સ્તોત્રના રચયિતા વિક્રમની નવમીશતાબ્દિ પહેલાના પ્રમુખ મહાપુરુષ છે

૫ નમિઊણ સ્તોત્ર—

આ સ્તોત્રનું નામ પણ સ્તોત્રની શરૂઆતના 'નમિક્કળ' શબ્દથી પડેલું છે તેનું બીજું નામ 'બયહર સ્તોત્ર' છે અને સ્તોત્રમાં પણ જુદા જુદા શ્લોકોમાં બોધોનું વર્ણન છે આ સ્તોત્રના કર્તા શ્રીમાનતુગસૂરિ છે અને તેઓશ્રીને આ સ્તોત્રમાં શુભ રહેતો 'નમિક્કળ પાસ વિસહર વસહ જિણ ફુલિંગ' નામનો અહાર અક્ષરનો મન્ત્ર નાગરાજ ધરજેન્દ્રે તેઓશ્રીના માનસિક રોગના નિવારણ માટે આપ્યાનો ઉલ્લેખ પ્રભાવકચરિત્રના 'શ્રીમાનતુગસૂરિ પ્રબધ' નામના આરંભ પ્રબધમાં નીચે મુજબ કરેલો છે—

“વદાપિ કર્મવૈચિત્ર્યાત્તેષાં ચિત્તરજામવત્ ।

કમ્મળા પીઢિતા યસ્માત્ શલ્યાકાપુરુષા અપિ ॥૧૫૯॥

ધરણેન્દ્રસ્યુતે રાજા પૃષ્ઠોડનશનહેતવે ।

અવાદીદાયુરણાપિ સ તત્સંહિયતે ક્યમ્ ॥૧૬૦॥

યતો મવાદશામાયુર્વહુલોકોપકારકમ્ ।

અઞ્ચાદશાક્ષર મન્ત્ર તતસ્તેષાં સમર્પયત્ ॥૧૬૧॥

હિયતે સ્મૃતિતોયેન રોગાદિ નવધા વયમ્ ।

અન્તર્યયૌ તત્ત ધીમાન્ ધરણો ધરણીતલ્મ્ ॥૧૬૨॥

તતસ્તદનુસારેણ સ્તવનં વિદધે પ્રમુ ।

ત્યાત બયહર નામ તદણાપિ પ્રવર્તતે ॥૧૬૩॥

દેમતશતપત્રપ્રીદેહે સ્તોમમહોનિધે

સૂરેરજનિ તસ્યાહો મુલમ તાદશાં છદ ॥૧૬૪॥

સાય પ્રાત પઠદેતસ્તવન ય ગુમાશય ।

ઉપણનાં મજતસ્ય વિવિધા અપિ દૂરત ॥૧૬૫॥

અર્થાત્—કાઈકવાર કર્મની વિચિત્રતાથી તેઓશ્રીને માનસિક રોગ થયો, કારણકે જે કર્મોએ શલાહા પુરુષોને પણ છોડ્યા નથી તે કર્મોથી તેઓ પણ પીડા પામ્યા એટલે તેઓશ્રીએ નાગગજ ધરજેન્દ્રનું રમરણ કપુ અને તેને અનશનને માટે પૂજ્યુ ત્યારે ધરજેન્દ્રે જવાબ આપ્યો કે 'હે

ભગવન્! અદ્યાપિ આપનું આયુષ્ય બાકી છે, તો તે ક્ષીણુ દુઃખ થઈ શકે ? કારણકે આપત્રી જેવાની વિઘ્નમાનતા ધણા પ્રાણીઓને ઉપકારરૂપ છે; એમ કહીને ધરણેન્દ્રે તેઓત્રીને અઢાર અક્ષરનો (ચિતામણિ મંત્ર) આપ્યો, કે જેના સ્મરણરૂપી જલથી નવ પ્રકારના રોગોનો નાશ થાય. આ પ્રમાણેનો અઢાર અક્ષરનો મંત્ર માનતંગસરિને અર્પણ કરી ધરણેન્દ્ર પોતના સ્થાનમાં પાતાલસૌક્યમાં આલ્યો ગયો.

છે શ્રીહિમાસ્વાતિ વાચક વિરચિત શ્રીતત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્રની માફક જૈનોના શ્વેતામ્બર અને દિગમ્બર એ બને સપ્રદાયોને માન્ય છે પરંતુ બંનેની માન્યતામાં પદ્મની સખ્યા વિશે મતભેદ છે શ્વેતામ્બરોની માન્યતા મુજબ આ સ્તોત્રના પદ્મની સખ્યા ૪૪ છે, ત્યારે દિગમ્બરોની માન્યતા પ્રમાણે તે ૪૮ પદ્મનું છે, પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં તેથી જ ગમ્મીરતાર૦ થી શરૂ થતા ૩૨ થી ૩૫ સુધીના શ્લોકો સ્તોત્રના બીજા ૪૪ શ્લોકો પૈકીના ટાઇપોગ્રાફી ઝીણા ટાઇપોમાં છપાવવામાં આવેલા છે સ્તોત્રનું પદ્ય પ્રમાણ—

૪૮ પદ્મોની માન્યતા શ્વેતામ્બરોમાં પણ પહેલાહતી અને બે તેમ ન હોત તો પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં આપેલા શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત યત્રોની સખ્યા ૪૮ની નહિ પણ ૪૪ની જ હોવી જોઈતી હતી, એટલે આપણને એમ માનવાને કારણ મતે છે કે ભક્તામરના ૪૮ શ્લોકો ઉપર જુદાજુદા ૪૮ યત્રો તથા તત્રોના રચયિતા શ્રીહરિભદ્રસૂરિ ના સમયમાં તો ભક્તામરના શ્લોકોની સખ્યા ૪૮ શ્વેતામ્બર સપ્રદાયમાં પ્રચલિત હતી, કારણકે ચોથા રમરણુ તિજ્યપદ્મનું સ્તોત્રાનુકૃતિના રચયિતા હરિભદ્રસૂરિ સખ્યાની ચર્ચા કરતા મેં જે ત્રણ હરિભદ્રસૂરિનો ઉલ્લેખ કરેલો છે તે ત્રણે શ્વેતામ્બરચાર્યો જ હતા, વળી દિગમ્બરોમાં તે નામના કોઈ આચાર્ય યદ્યપિ ગયા હોવાનો ઉલ્લેખ સુદ્ધા પણ નથી, હવે પ્રશ્ન એ થાય છે કે આ યત્રો તથા તત્રોના રચયિતા હરિભદ્રસૂરિ કયા હોવા જોઈએ! મારી માન્યતા પ્રમાણે તો ઉપર ઉલ્લેખાએલ ત્રણ પૈકી બીજા અથવા તો ત્રીજા હરિભદ્રસૂરિની જ રચેલી આ યત્રાકૃતિઓ તથા તત્રો વગેરે હોવા જોઈએ વળી આ ગમ્મીરતાર૦ થી શરૂ થતા ચાર શ્લોકો ઉપરાંત બીજા પણ ચાર શ્લોકો મળી આવે છે જે નીચે પ્રમાણે છે —

“વિષ્વગ્વિમ્બો સુમનસ કિલ વર્ષયન્તિ ।

દિશ્વધના સુમનસ કિમુ તે વદન્તિ ॥

સ્વતસઙ્ગતાવિહસતા જગતી સમસ્તા—

સ્ત્યામોદિની વિહસતા મુદયેન ધામ્ન ॥૧॥

દ્વેષાપિ હુસ્તરતમ ધમવિપ્રણાશ—

ત્સાક્ષાત્સહસ્રકરમણ્ડલસમ્પ્રમેણ ॥

વીક્ષ્ય પ્રમોર્વપુપિ કથનકાશ્વનામ ।

પ્રોદ્ભોધન^૧ ભવતિ કસ્ય ન માનસાન્જમ્ ॥૨॥

માપાવિશેષપરિણામવિધો પટિષ્ઠો ।

જીવાદિતત્ત્વવિશદીકરણે સમર્થ ॥

દિવ્યધ્વનિર્ધ્વનિતદિગ્વલયસ્તવાર્હ—

બ્રાકર્ષતિ પ્રવરમોક્ષપથે મનુષ્યાન્^૨ ॥૩॥

૧ ‘પ્રોદ્ભોધન’ એવેા પણ પાઠ છે

૨ ‘દિવ્યો ધ્વનિર્ધ્વનિતદિગ્વલયસ્તવાર્હન્’,

બ્યાત્યાતુસ્તુકયતેડન્ શિવાધ્વનીયામ્ ।

તત્ત્વાર્થવેદાનવિધો નનુ સર્વજનુ,

માપાવિશેષમપુર મુરસાર્થપેય ॥૩॥” આ પ્રમાણે પણ પાઠ છે

આ સ્તવનના રચયિતા શ્રી નંદિષેણ ગણિ તે શ્રીમહાવીર જિનના શિષ્ય નહિ પણ શ્રીનેમિનાથના શિષ્ય હોવાના વધુ પુરાવા જે મને મલી આવ્યા છે તે નીચે પ્રમાણે છે.—

૧ શ્રાવક ભીમસી માણેક તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલ ‘પંચપ્રતિકમણુ સૂત્ર’ નાં પાના ૨૮૨ ઉપર અન્જિતશાંતિ સ્તવના ૩૭ માં શ્લોકના અર્થમાં આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ કરેલો છે:—

“અહીયાં કેટલા એક વૃદ્ધ પુરુષો એમ કહે છે કે શ્રી શત્રુંજયની ગુફાએ શ્રી અન્જિત, શાંતિ ચોમાસુ રહ્યા હતા, પછી તે અને તીર્થકરના પૂર્વાભિમુખ દેરાં થયા, તિહાં એકદા શ્રી નેમિનાથના ગણધર, શ્રી નંદિષેણસૂરિ તીર્થયાત્રાએ આવ્યા થકા શ્રીઅન્જિતશાંતિ સ્તવનની રચના કીધી.”

૨ મારી અન્થાવલિના પહેલાં પુષ્પ તરીકે પ્રસિદ્ધ થએલ ‘જૈનસ્તોત્ર સંદોહ ભાગ. ૧ લા’ ના પાના ૧૧૨ ઉપર શ્રીધર્મધોષસૂરિ વિરચિત મહામન્ત્ર ગર્ભિત અન્જિતશાંતિ સ્તવના ૩ જા અને ચોથા શ્લોકમાં આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ કરેલો છે:—

“વાસાસુ વિહિઅવાસા સુવિહિઅસિત્તુજા અ સિત્તુજે ।

તહિ રિદ્ધનેમિણો રિદ્ધનેમિણો વચણઓ જેઝ ॥૩॥

દેવિદયુઆ યુગિઆ વરવિજ્જા ણંદિસેણગણિવજ્જા ।

સમય વરમંતસધમ્મકિત્તિણા અજિયસત્તિજિણા ॥૪॥”

૩ મુનિમહારાજ શ્રી વીરવિજયજી દ્વારા સંપાદિત શ્રીજિનપ્રભસૂરિ વિરચિતાવચૂરિ સહિત ‘શ્રીઅન્જિતશાંતિ સ્તવન’ નામના પુસ્તકના ૪૧ મા તથા ૪૨ મા પાના ઉપર શ્રી જિનપ્રભસૂરિ એ ૩૭ મા કાવ્યની ૮૧કામાં કરેલો ઉલ્લેખ આ પ્રમાણે છે.—

“નન્દિષેણશ્વેહ શ્રેણિકપુત્રો નેમિગણધરો વા, શ્રેણિકપુત્રોડન્ત્યો વા કથિન્મહર્ષિં ન સમ્યગવગમ્યતે, કેચિન્ત્વાહુઃ ? શ્રીશત્રુજયાન્તર્ગુહાયામજિતશાન્તિનાથૌ વર્ષારાત્રીભવસ્થિતૌ, તયોશ્ચૈત્યદ્વયં પૂર્વાભિમુખં જાતમનુપસરઃ સમીપેડજિતચૈત્ય ચ મરુદેવ્યન્તિકે શાન્તિચૈત્યં, શ્રીનેમિનાથગણધરેણ નન્દિષેણાદ્યેન નેમિવચનાત્તીર્થયાત્રોપગતેન તત્રાજિતશાન્તિસ્તવરચના કૃતેતિ ॥૩૭॥

ઉપરોક્ત ત્રણે ઉલ્લેખો પૈકી ત્રીજા ઉલ્લેખના કર્તા શ્રીજિનપ્રભસૂરિ જેવા ઐતિહાસિક પુરુષના સમયમાં પણ આ અન્જિતશાંતિના રચનાર શ્રીવર્દ્ધમાન જિનશિષ્ય અને પૂર્વાવસ્થામાં શ્રી શ્રેણિક મહારાજના પુત્ર શ્રીનંદિષેણ મુનિ હોવા જોઈએ કે શ્રીનેમિનાથના ગણધર શ્રીનંદિષેણજી હોવા જોઈએ તે આખતમા મતભેદ ચાલતો હતો, અને તેથી જ આના રચયિતા કોના શિષ્ય હતા તે સંબંધી નિશ્ચય કરવો મુશ્કેલ જણાય છે અને તત્ત્વં તુ કેવલિગમ્યમ્ લખીને આ ચર્ચા સમાપ્ત કરે છું, વળી પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં વાંચકને ઉપયોગી ધારીને ‘અન્જિતશાંતિ સ્તવન’ ના છંદો નાં લક્ષણોની સમજૂતી તે તે છંદની નીચેના ભાગની કુટનોટોમાં આપેલી છે, જે શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા ભાવનગરવાળા તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલા પંચ પ્રતિકમણુ સૂત્ર ઉપરથી લેવામાં આવેલ છે અને તે માટે તે સંસ્થાના કાર્યવાહકોને અત્રે આભાર માનવાની તક લઉ છું.

૭ ભકતામર સ્તોત્ર—

આ સ્તોત્રનું નામ પણ તેના પ્રારંભિક પદ ઉપરથી પડ્યું છે. વળી આ સ્તોત્ર ઉપરોક્ત ૭ સ્મરણોની માફક પ્રાકૃત ભાષામાં નહિ પણ સંસ્કૃત ભાષામાં ને વસંતતિલકા છંદમાં રચાયેલું

કૃતિ ગયાછ છે, ફક્ત કથાઓમા ઠેકાણે ઠેકાણે ગામનું નામ અથવા તો શેઠનું અગર સુનિનું નામ ફેરવી નાખવામા આવ્યું છે, બાકી વાસ્તવિક રીતે બને કથાઓ માથે રાખીને વાચનાથી તુરત જ જાણાઈ આવેછે કે કેટલાક નામોની રૂઝમત્લી કરવા મિવાય અલ્પચારી રાયમ બેનવીન કૃતિ રચી જ નથી વળી રાયમલ વિગ્રિત ‘લક્ષ્મી કથા સંગ્રહ’ વિ સ ૧૯૧૪ મા હિન્દી જૈન સાહિત્ય પ્રસારક કાર્યાલય, મુબાઈ તરફથી પ્રમિલ્લ થયેલ ‘લક્ષ્મી કથા’ નામના ગ્રન્થમા હિંદીભાષામા તથા શ્રીયુત સુનીલાલ વર્ધમાન શાહ તરફથી ગુજરાતી ભાષામા સ્વ પૂ લાધાજી સ્વામી ગ્રંથમાળાના મણુકા પ મા તરીકે વિ મ ૧૯૭૮ માં ‘શ્રીલક્ષ્મી-મત્ર-માહાત્મ્ય’ નામના પુસ્તકની બીજી આવૃત્તિમા છપાએલ ‘શ્રીલક્ષ્મી કથા સંગ્રહ’ મા જે કથાઓ છપાવેલી છે તેની માથે મેળવતા ન્યા ન્યા તે બને પ્રકાશકોએ નામોના ફેરફાર કર્યો છે, ત્યા ત્યા મે પ્રગુત ગ્રંથની પુટનોટામા તે તે બાબતોનો નિદેશ કરેલો છે અજ્ઞાતબીની વાત તો એ છે કે બને પ્રકાશકોએ શ્રીયુત રાયમલ અલ્પચારીની કથાઓ છપાવી છે તો પણ પોતપોતાના મત્રદાયને પુષ્ટિ આપતાં નામની ફેર બદલી કરી નાખી છે ગુણાકરસૂરિની ટીકાની કથાઓમા આવેલા નામો ધણુ ખરા ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ પુરવાર થઈ શકે તેવા છે, ત્યારે ‘લક્ષ્મી કથા સંગ્રહ’ ના બને પ્રકાશનોમા આપવામા આવેલાં નામો ગ્રંથપિણુ રીતે ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ સત્ય પુરવાર થઈ શકે તેમ નથી, અરે ! પોતપોતાના મત્રદાયના મત્રત્વમા તો ગુજરાતની રાજધાની અણહિલપુરમા કુમારપાલ નામનો રાજ્ય થઈ ગયો હતો અને જે વાત દીવા જેવી મત્ય છે તેને બદલે પણ એક ઠેકાણે ૧૦ મા તથા ૧૧ મા શ્લોકનો પ્રભાવ દર્શાવનારી કથામા શ્રીયુત સુનીલાલ વર્ધમાન શાહ દ્વારા પ્રકાશિત પુસ્તકની બીજી આવૃત્તિના પાના ૨૮ ઉપર આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ કરેલો છે,—

“અણહિલપુર નામનું એક ભવ્ય અને સુંદર શહેર હતું તે શહેરનો ન્યાયી, નીતિમાન અને પ્રજાપાળક દયાળુ ‘અરિમર્દન’ નામે રાજ્ય હતો તે નગરમા ‘કમદી’ નામનો એક વણિક રહેતો હતો”

હિન્દી જૈન સાહિત્ય પ્રસારક કાર્યાલય તરફથી પ્રકાશિત ‘લક્ષ્મી કથા’ નામના ગ્રન્થના પાના ૨૫ ઉપર આ બાબતનો આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ કરેલો છે —

“અણહિલ નામકો એક શહેર હૈ, ઉમકો ગગ્ગદૈ પ્રજાપાલ, વહા એક કમદી નામકો વૈશ્ય રહતા હૈ”

વાસ્તવિક રીતે ગુણાકરસૂરિની ટીકાના આધારે પ્રગુત ગ્રંથના પાના ૩૩૭ ઉપર આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ છે —

“શ્રીઅણહિલપુર પાટણુ નામના ભવ્ય અને સુંદર શહેરમા ન્યાયી, નીતિપરાયણ અને ચૈતુક્રમ વશમા ઉત્પન્ન થએલો કુમારપાલ નામનો રાજ્ય ગત્ય કરતો હતો” વગેરે

આ એક જ ઉલ્લેખ ઉપરથી વાચકને માનુષ પડશે કે ટીકાકાર શ્રી ગુણાકરસૂરિની કથાઓ ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ કેટલી બધી સત્ય છે, ત્યારે ઉપરોક્ત બને પ્રકાશનોમા છપાએલ કથાઓ ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ કેટલી અમત્ય છે, આ લખીને ઉપરોક્ત બને પ્રકાશકોને હિતારી પાડવાનો ઉદ્દેશ મારો જરાએ નથી, પરંતુ વિદ્વાનો પણ મત્રદાયના મત્રત્વના અંગે કેટલી ગંભીર બૂતો કરી બેસે છે તે જ બતાવવાનો મારો ઉદ્દેશ છે આ કથાઓમા આવા તો પુષ્કળ ફેરફારો કરેલા છે, પરંતુ તે બધાને માટે ચર્ચા કરવાનું આ સ્થાન નથી

વિષ્વૈકજૈત્રમદમોહમહામહેન્દ્ર ।

સદ્યો જિગાય ભગવાન્ નિગદન્નિવેત્યમ્ ॥

સન્તર્જયન્ યુગપદેવ મયાનિ પુંસાં ।

મન્દ્રધ્વનિર્નદતિ દુન્દુભિરુચ્ચકૈસ્તે ॥૪૥”

આ ચાર શ્લોકો સિવાય બીજી જાતના પણ ચાર શ્લોકો છે એવું સ્વર્ગસ્થ યતિ શ્રી બાલ-ચંદ્રસૂરિ ખામગાંવવાળા મને ગઈ સાલના શિયાળામાં મુખ્યાર્ધમુકામે વાલકેશ્વર પર આવેલા બાળુના દેરાસરની બાળુના ઉપાશ્રયે મળ્યા હતા ત્યારે કહેતા હતા અને તે ચાર શ્લોકો પોતે ખામગાંવ જમીને મને મોકલાવી આપવા પણ કહ્યું હતું; પરંતુ ત્યાં પહોંચતાં જ તેઓનો દુક વખતમાં સ્વર્ગવાસ થવાથી તે શ્લોકો હું અહીં આપી શક્યો નથી.

વળી ભક્તામરના શ્લોકોની સંખ્યા સુંભાલીશ હોવાના સમર્થનમાં વૃદ્ધ પરંપરા એવી છે કે આ અવસર્પિણીકાળમાં ‘ભરત’ ક્ષેત્રમાં થઈ ગયેલા ૨૪ જિનેશ્વરો અને અત્યારે ‘મહાવિદેહ’ ક્ષેત્રમાં વિહરતા ૨૦ જિનેશ્વરો મળી ૪૪ ની સંખ્યા થાય છે. આ સંખ્યાત્મક જ આ સ્તોત્ર છે, અને તે કારણને લીધે એતુ એકેક પદ્ય એકેક જિનેશ્વરની સ્તુતિ રૂપ છે. આ વિષયની વિશેષ ચર્ચા બાળુવાની ઈચ્છા વાળાએ શેઠ દેવચંદ લાલચંદ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડના ગ્રન્યાંક ૭૯ ની પ્રસ્તાવના જોઈ જવા મારી લલામણ છે. વળી જૈન શ્વેતામ્બર ભંડારોમાં આવેલી યંત્રોવાળી લગભગ સો ઉપરાત હસ્તલિખિત પ્રતો મેં તપાસી જોઈ છે, તે બધી પ્રતોમાં પણ અડતાલીસ ગાથાઓ અને તેને લગતા અડતાલીસ જ યંત્રો મલી આવે છે, આ અડતાલીસ યંત્રો સિવાયના બીજા સુંભાલીશ યંત્રો વાળી પ્રત કોઈપણ શ્વેતામ્બર ભંડારમાં મારા જોવામાં અથવા સાંભળવામાં પણ આવી નથી અને ઋદ્ધિના પદો પણ અડતાલીસ જ છે, તેથી યંત્રો પણ અડતાલીસ અને કાવ્ય પણ અડતાલીસ જ હોવા જોઈએ. પછી ચાર કાવ્યો ગમ્મીતારબ્ધી શરૂ થતા હો કે વિષ્વમ્વિમ્બોબ્ધી શરૂ થતા હો, યા ત્રીજા હો તે બાળતનો વાધો નથી, એટલે મારી માન્યતા પ્રમાણે તો ભક્તામરના પ્રાચીન ટીકાકાર શ્રી ગુણાકરસૂરિના સમય પછી એટલે કે વિ. સં. ૧૪૨૬ પછીથી શ્વેતામ્બર સંપ્રદાયમાં ભક્તામરના ૪૪ શ્લોકો હોવાની માન્યતા શરૂ થઈ હોવી જોઈએ અને તે માન્યતા શાથી શરૂ થઈ હશે તે નક્કી કરી શકવું બહુ મુશ્કેલ છે, કારણકે તેઓએ ટીકા ૪૪ શ્લોક ઉપર રચી છે. અને ત્યાર પછીના ભક્તામર પાદપૂર્તિ કાવ્યો પણ મોટે ભાગે સુંભાલીશ જ શ્લોકો પર રચાયાં છે. ગમે તેમ હો બંને માન્યતાઓ પ્રાચીન છે અને યંત્રો પણ બંને પ્રકારના અડતાલીસ કાવ્યો ઉપર મલવાથી મેં પણ પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં અડતાલીસ જ કાવ્યો આપવા ઉચિત ધારીને અડતાલીસ કાવ્યો છપાવેલાં છે.

ભક્તામરસ્તોત્રની કથાઓ—

ભક્તામર સ્તોત્રના પ્રભાવને લગતી કથાઓમાં સૌથી પ્રાચીન કથાઓ ગુણાકરસૂરિની ટીકામાં મલી આવે છે અને તે જ કથાઓનું અક્ષરે અક્ષર અનુકરણ ‘કરીને ભક્તામર કથા સંગ્રહ’ નામની

અત્રે આપવામા આવી છે અને તે માટે તેઓશ્રીનો પશુ અત્રે આભાર માનું છું

૫ ત્રો ઉપરાત શ્રીગુણાકરસૂરિની ટીકામા આપેલા મન્ત્રામ્નાયો તથા તેની વિધિ પશુ પ્રત્યુત અથમા આપવામા આવેલી છે અને તે મન્ત્રામ્નાયો માટે શેઠ દેવચ દલાલચ દલાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ગ્રન્થાક ૭૬ મા છપાવેલી 'ભક્તામર-કલ્યાણમ દિર-નમિગણુરતોત્રત્રય' નામના પુસ્તકમાં ગુણાકરસૂરિની ટીકાનો તથા મારા પોતાના સંગ્રહની એક હસ્તપ્રતનો ઉપયોગ કરવામા આવેલો છે અને તેની વિધિ માટે આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિજીના સંગ્રહની નવ પાનાની 'ભક્તામરવિધિ' નામની હસ્તપ્રતનો ઉપયોગ કરવામા આવેલો છે અને તે માટે તેઓ સધળાનો હું અત્યંત ઋણી છું આ મન્ત્રામ્નાયો અને ૫ ત્રો ઉપરાત ભક્તામર સળ ધી બીજી કાઈ મન્ત્ર સાહિત્ય મારા જોવામા આવ્યું નથી, છતાં પશુ પ્રસ્તુત પુસ્તકના કોઈ પશુ વાચક મહાશયને જાણવામા એવું બીજી સાહિત્ય આવે તો તે તરફ મારૂ ધ્યાન ખેંચવાની મહેરબાની કરશે તો ભવિષ્યમા તે છપાવવાનો પશુ હું પ્રયત્ન કરીશ

ભક્તામર સ્તોત્રની ઉત્પત્તિ—

આ સ્તોત્રના રચનાર શ્રી માનતુંગસૂરિજી છે તે બાબતમા શ્વેતાંબર અને દિગંબર મત્ર દાયના બધાયે વિદ્વાનો એકમત હતા અને છે પરંતુ તેઓ ક્યારે થઇ ગયા તે બાબતમાં મતભેદ હોવાને લીધે તેઓશ્રીના સત્તા સમયને માટે મલી આવતો સૌથી પ્રાચીન પુરાવો પ્રભાવકચરિત્રના બારમા પ્રપંથમા છે તેનો, તથા 'વીરવશાવલિ'મા આપેલી હકીકતોનો ઉલ્લેખ કરવાનું હું યોગ્ય માનું છું અને વિશેષ જાણવાની ઇચ્છાવાળાને શેઠ દેવચ દલાલભાઈ પુસ્તકોદ્ધાર કેડના ગ્રન્થાક ૭૬ની પ્રસ્તાવના વાંચી જવા ભલામણ કરૂં છું —

“માનતુંગસૂરિ ગૃહસ્થ અવસ્થામા બનારસના રહેવાસી ધનદેવશેઠના પુત્ર હતા, તેઓએ પ્રથમ આશ્રીતિ નામના દિગંબર મુનિ પાસે દીક્ષા લીધી હતી, અને તે વખતે તેઓનું નામ મહાકીર્તિ રાખવામા આવ્યું હતું, પરંતુ પાછળથી તેઓએ પોતાની બહેનના કહેવાથી જિનસિંહસૂરિ નામના શ્વેતાંબરાચાર્ય મુનિ પાસે દીક્ષા ધારણ કરી હતી આ વખતે બનારસમા હર્ષદેવ નામનો બ્રહ્મક્ષત્રિય જાતિનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો, ત્યારે એજ રાજા હર્ષના માનીતા મંથૂર અને બાણ નામના બે બ્રાહ્મણ પડિતો ત્યાં રહેતા હતા આ બંને પડિતોએ પોતાની વિદ્યા અને કલાથી રાજા હર્ષદેવનું મન પોતાના તરફ આકર્ષિત કર્યું હતું

એક વખત રાજાએ કહ્યું કે—‘આજકાલ બ્રાહ્મણોમા જેટલી શક્તિ છે તેટલી શક્તિ બીજા ઈર્ષ્યના વિદ્વાનોમા જોવામા આવતી નથી’

આ સાંભળીને મંત્રીએ કહ્યું કે—‘હે સ્વામિન્’ આપ જે કહો છો તે મત્સજ હશે, પરંતુ આજકાલ આપના જ નગરમા માનતુંગસૂર નામના એક જૈન આચાર્ય છે તેઓ પશુ સારા વિદ્વાન અને સમાગમ કરવા યોગ્ય છે, જો આપધીની ઇચ્છા હોય તો તેઓને બોલાવીયે’

રાજાએ આગા આપી એટલે મંત્રી પ્રાર્થના કરીને માનતુંગસૂરિને રાજસભામા લઈ ગયો રાજાએ આચાર્યને ઉદ્દેશીને કહ્યું કે—આજના વખતમા બ્રાહ્મણો જેવી શક્તિ ધરાવે છે તેવી બીજા

પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં આપેલી કથાઓ માટે મેં જે જે પુસ્તકો તો ઉપયોગ કર્યો છે. તેની સંજ્ઞા આ પ્રમાણે છે:—

ક ‘શ્રીભક્તામર સ્તોત્ર સાર્થ’ પ્રકાશક અમૃતલાલ મુખલાલ વહોરા, અમદાવાદ
 ख ‘શ્રીભક્તામર-મંત્ર-માહાત્મ્ય’ પ્રકાશક ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ, અમદાવાદ
 ग ‘ભક્તામર કથા’ પ્રકાશક હિન્દી-જૈનસાહિત્ય પ્રસારક કાર્યાલય, મુંબઈ.

ભક્તામર સ્તોત્રના મંત્રો તથા યંત્રો—

ભક્તામર સ્તોત્ર નું બીજું નામ મંત્રશાસ્ત્ર પણ છે. મંત્રશાસ્ત્રના વિદ્વાનોના મત છે કે ભક્તામરના દરેક શ્લોકોમાં ભારે ખુબીની સાથે મંત્રોના પણ સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે, પરંતુ તે સમાવેશ કેવી રીતે કરવામાં આવ્યો છે, તેનું જ્ઞાન નહિ હોવાથી તે બતાવી શકવા હું અસમર્થ છું. પરંતુ એટલું તો નિર્વિવાદ કહી શકું છું કે ગુજરાતના દરેકે દરેક શ્વેતાંબર જૈન ભંડારોમાં તેના યંત્રોની હસ્તલિખિત પ્રતિઓ મલી આવે છે જેની સંખ્યા સો ઉપરની છે, વળી અન્યબીની વાત તો એ છે કે તે બધી પ્રતિઓમાં ૪૮ ઠાવ્યો અને તેના ઉપર એકેક યંત્ર આપેલો છે. આ બધી હસ્તપ્રતો એક જ જાતના યંત્રોની છે અને તે યંત્રો બીજા નહિ પણ ઉપરોક્ત ‘ભક્તામર કથા’ નામના હિંદી પુસ્તકમાં તથા ‘શ્રીભક્તામર-મંત્ર-માહાત્મ્ય’ નામના ગુજરાતી પુસ્તકમાં છપાએલા છે તે જ છે. પરંતુ તે યંત્રો શિલા છાપમાં છપાએલા છે અને મલી આવતી હસ્તપ્રતો સાથે મેળવતાં તેમાંના યંત્રોમાં મોટા ભાગે ભૂલો રહી ગએલી છે એવું માલુમ પડવાથી તે અડતાલીસે યંત્રોની આકૃતિઓ મંત્રશાસ્ત્રના જાણકાર વિદ્વાન આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિજી પાસે ફરીથી નવી તૈયાર કરાવીને પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં છપાવવામાં આવી છે. આ યંત્રો માટે નીચે મુજબની પ્રતોનો મુખ્યત્વે ઉપયોગ કરવામાં આવેલો છે અને તે માટે તે તે પ્રતોના માલિકોનો અત્રે હું આભાર માનું છું

- ૧ મૂળ પાઠ આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિજીના સંગ્રહની બે બે યંત્રોવાલી હસ્તપ્રત.
- ૨ ક સંજ્ઞાવાળી આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિજીના સંગ્રહની બે બે યંત્રોવાલી હસ્તપ્રત
- ૩ ख સંજ્ઞાવાળી આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિજીના સંગ્રહની એકેક યંત્રવાલી હસ્તપ્રત.
- ૩ ग સંજ્ઞાવાળી વડોદરા વાલા વૈદ્ય જમનાદાસ ચુનીલાલના સંગ્રહની એકેક યંત્રવાલી હસ્તપ્રત
- ૪ घ સંજ્ઞાવાળી ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહે છપાવેલી ‘શ્રીભક્તામર-મંત્ર-માહાત્મ્ય’વાળી પુસ્તિકા

ઉપરોક્ત યંત્રો સિવાય શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત ૪૮ યંત્રોવાળી આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિજીના સંગ્રહની અને આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિજીના સંગ્રહની મલીને બે હસ્તપ્રતો ઉપરથી બીજા ૪૮ યંત્રો પ્રથમ જ વાર પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં છપાવવામાં આવેલાં છે. આ યંત્રોની ચિત્રાકૃતિઓ પણ આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિજી એ તૈયાર કરી આપેલી છે, અને તે માટે તેઓશ્રીનો અત્રે ફરીથી આભાર માનવાની તક લઉં છું. આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિજીની હસ્તપ્રતમાં હરિભદ્રસૂરિકૃત ૪૩ મા યંત્રની આકૃતિ ન હતી અને આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિજીના સંગ્રહની હસ્તપ્રતમાં તો ૪૩ મા યંત્ર ઉપરાંત ૪૬ મા ૪૭ મા અને ૪૮ મા યંત્રની પણ ચિત્રાકૃતિઓ નહિ હોવાથી શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ૪૩ મા યંત્રની આકૃતિ મુખાર્પના રહીશ મુરબ્બી શ્રી મોહનલાલ ભગવાનદાસ સોલિસીટર ના સંગ્રહની હસ્તપ્રત ઉપરથી

આ પ્રમાણે બાણે પણ અમર્યા પૂર્ણ કરી તે બનેની વાણી સાબળી સરસ્વતીએ કહ્યું કે તમે બંને વિદ્વાન છો આ પ્રમાણે વિદ્વાનનું બિરુદ મેળવી કેટલાક કિવસે બંને ઘેર આવ્યા બંને પડિત જાણવા છતાં પણ મધૂરને વૃદ્ધ જાણી બોલે ઘણો આદર સત્કાર કર્યો એટલે દેવે ભરાએયો એવો બાણ પોતાના બંને હાથ અને પગો કપાવી નાખીને ચડીના મદિરમા પેઠો, ચડીકાની ફા કાવ્યથી સ્તુતિ કરી એટલે ચડી પ્રત્યક્ષ થઈ અને બોલી કે-‘હું તારા ઉપર ગુણમાન થઈ છું તું વરદાન માગ’ આ સાબળીને બાણે કહ્યું કે લોકોને આશ્ચર્ય પમાડવા માટે મારા હાથ અને પગ હતા તેવા કરી દો દેવીએ તે પ્રમાણે કરી દીધા એટલે દેવીએ જોને નવા હાથપગ આપ્યા છે તેવા તે બાણ પડિત નગરની મધ્યમા થઈ રાજદ્વારમાં આવ્યો બાણને મહા પ્રતિભાશાળી જાણી રાજાએ તેનો આદર સત્કાર કર્યો અને આવો અમત્કાર દેખી વૃદ્ધ ભોજરાજ સભા સમક્ષ મધળા પડિતોને હિદેશીને કહેવા લાગ્યો કે-‘શૈવ દર્શન વિના આવો અમત્કાર બીજા કોઈ દર્શનમાં નથી’

રાજનું આ પ્રમાણેનું બોલવું સાલણીને રાજનો એક કામદાર જૈન હતો, તેણે કહ્યું કે-‘હું રાજનું’ આ જ નગરમાં મહા મત્રવાદી અને વિદ્યાપાત્ર એવા માનતુગસૂરિ નામના જૈનાચાર્ય નિવાસ કરે છે’

તે સાબળાને જુદા બોજરાગ્ન્યે શ્રી માનતુલસીચરિતે રાજદરબારમા તેડાવ્યા થને વદન-
નમસ્કાર કરી કહેવા લાગ્યો કે-‘હે દર્શનીય મહાપુરુષ ! તમે તમારો ચમત્કાર બતાવી જિનશાસનનો
મહિમા વધારો’

ત્યારે શ્રીમાનતુંગસુરિએ વૃદ્ધ બોજરાજને કહ્યું કે—‘પગથી કે કંઠ લગી અડતાલીસ તાળા મહિત બેડીઓથી મારા શરીરને મજબુત બધિ, રાજ્યએ દરબારમા બેરેલા સઘળા મનુષ્યોના દેખતા તેમજ કર્તુ બને તેઓને ત્યાથી ઉપડાવી ચોરડામા ધાલી બારણે તાળા છઠ્ઠ રક્ષે મૂક્યા અને રક્ષકને કહ્યુંકે સાવધાન રહેજો’

શુરુ મહારાજને ઓરડામાં બેઠા બેઠા શ્રીનયભદેવની સ્તુતિરૂપ 'ભક્તામર સ્તોત્ર'ની નવીન રચના કરી અને તે સ્તોત્રના પ્રભાવથી શ્રીનયભદેવની કીર્તી ચક્રેશ્વરીદેવી આવીને હાજર થઈ એક કાબે એક તાણુ ઉઘડે એમ કહેતા થકા 'આપાદક્ષતમુક્તુલ્લવેષ્ટિતાગાં' એ બેતાલીસમુ ગ્રંથ કહેતા થકા સર્વ સાક્ષેભા ભાગી ગઈ અને ઓરડાના આરણ્ય ઉઘડી ગયા અને આચાર્ય મહારાજ રક્ષકની પામે આવી જીભા રક્ષા સેવકે આ પ્રમાણે આચાર્ય મહારાજને જોઈ, રાજને ખમર આપી શુરને કચેરીમાં આવેલા દેખી રાજએ શુરને નમસ્કાર કર્યો, અને આશ્ચર્ય પામી કહેવા લાગ્યો કે—'ધ ય એ ધર્મ' ! ધન્ય એ જૈનદર્શન ! કે જ્યા આવા મહાપ્રાભાવિક આત્માયાના જાણકાર શ્રીમાનતુંગસુરિ જોવા રાત્રીથીના આગધક છે'

ગુરુમહારાજને મહાનિરપૂઠી અને નિર્લોભી જાણી, વૃદ્ધ ભોજદેવે ગુરુને કહ્યું કે, આપે શેતું સ્મરણ કીધું ? ત્યારે ગુરુએ કહ્યું કે ભક્તામર સ્તોત્ર રૂપી શ્રીનરપદદેવ ભગવાનની સ્તુતિનું સ્મરણ કીધું.

૫૬ ભોજરાજ્યે પછી શુરુ મહારાજને કહ્યું કે-જો સ્તોત્રમા બધનો તુલ્યા એવા મત્રામ્નાયો
 છે તે કહો-તે વખતે આચાર્ય મહારાજે સ્વર પદ અક્ષર મત્ર યુક્ત દરબાર મમક્ષ પ્રગટપણે શ્રી

કોઈનામાં છે ? મથૂર પડિતે સૂચને પ્રસન્ન કરીને પોતાનો કાઠ રોગ મટાડ્યો અને બાણ કવિએ ચંડીને પ્રસન્ન કરીને પોતાના હાથપગ નવા પ્રાપ્ત કર્યા. શું આવી શક્તિ બીજા કોઈનામાં છે ? ને તમે પણ કાંઈ બાણતા હો તો બતાવો.

રાજનાં આવાં વચનો સાંભળીને આચાર્ય બોલ્યા કે—“હે રાજન્ ! અમે ગૃહસ્થ નથી કે વિદ્યા અને ગુણનું પ્રદર્શન કરીને રાજ્યોની પાસેથી ધન પ્રાપ્ત કરીએ, અમે જે કાંઈ કરીએ તે કેવળ ધર્મને માટે જ. આચાર્યનાં આવાં નિરીહ વચનો સાંભળીને રાજ્યએ સેવકોને આજ્ઞા આપી કે— ‘આમને સાંકળોથી બાંધીને અંધારી કોટડીમાં પૂરીદો’ સેવકોએ રાજની આજ્ઞાનું પાલન કરીને માનતુંગસૂરિને અંધારી કોટડીમાં કેદ કર્યા, પરંતુ માનતુંગસૂરિએ ત્યાં જ પોતાના ઈષ્ટદેવ આદિનાથની ‘લક્ષ્મી’ આ શબ્દથી શરૂ થતા સ્તોત્રથી સ્તવના કરી અને પોતે બધનમુક્ત થઈ સ્વયં છૂટીને રાજની પાસે આવીને રાજને મળ્યા. આચાર્યની આવી અદ્ભુત શક્તિ નજરે નોંધીને રાજ ધણો પ્રસન્ન થયો, અને તે જ સમયથી તે જૈનધર્મ અને જૈનસાધુઓનો ભક્ત થયો.”

પ્રસ્તુત પ્રભાવક ચરિત્રના ઉલ્લેખથી ‘વીરવશાવલિ’માં આ સ્તોત્રની ઉત્પત્તિ સંબંધી ઉલ્લેખ જુદી જાતનો મળી આવે છે, જે આ પ્રમાણે છે:—

“માલવ દેશના ઉબ્બન નામના નગરમાં વૃદ્ધ ભોજદેવ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેની સભામાં મથૂર અને બાણ નામના બે બ્રાહ્મણ પડિતો હતા, એક વખતે તે બંને જણા વાદવિવાદ કરતા રાજસભામાં અહંકાર કરવા લાગ્યા. એક કહે કે હું વિદ્વાન છું અને બીજો કહે કે હું વધારે વિદ્વાન છું, આ પ્રમાણે બંને જણને એક બીજા પ્રત્યે અદેખાઈ કરતા દેખીને રાજા ભોજે કહ્યું કે— ‘હે વિદ્વાનો ! તમે બંને જણા કાશ્મીર દેશમાં જાઓ, ત્યાં રહેલી શારદાદેવી જેઓને વિદ્યાવંત કહે તે મોટો પડિત, આ પ્રમાણેનાં રાજના વચન સાંભળી બંને જણા કાશ્મીર તરફ ગયા, અનુક્રમે ધણો માર્ગ ઓળંગી શારદાના મંદિરે પહોંચ્યા ભોજન કરીને બંને જણા સાંજના વખતે સુતા હતા, તે વખતે સરસ્વતીએ પરીક્ષા કરવાને માટે અર્ધજાગતા એવા મથૂરને સમસ્યા પૂછી કે—

“શતચંદ્રં નમસ્તલમ્”

તે સાંભળી મથૂરે કહ્યું કે—

‘દામોદરકરાઘાતવિહ્વલીકૃતચેતસા ।

દૃષ્ટં ચાણૂરમલ્લેન શતચંદ્રં નમસ્તલમ્ ॥૧૧’

કૃષ્ણના કરાઘાતથી આકુળબ્યાકુળ થયેલ આશ્ચર્યમયે આકાશતલમાં સેંકડો ચંદ્રો નોંધ્યા. આ પ્રમાણે મથૂરે સમસ્યા પૂર્ણ કરી.

તે સાંભળી પુનઃ બાણને પરીક્ષા માટે સરસ્વતીએ સમસ્યાનું પદ પૂછ્યું કે—

“શતચંદ્રં નમસ્તલમ્”

તે સાંભળી અર્ધજાગતા એવા બાણે કહ્યું કે—

‘ચસ્યામુત્તંગસૌધાત્રે વિલોલવદનાંબુજે ।

વિરરાજ વિભાવર્યાં શતચંદ્રં નમસ્તલં ॥૧૨’

આ સાબળીને વૃદ્ધવાદીસૂરિ બોલ્યા કે-‘જો એમ હોય, તો પોતાના હૃદયને સંતોષ પમાડવા માટે આપણે વિદ્વાનોની સભામાં કેમ ન જઈએ ? કારણ કે સુવર્ણની પ્રાપ્તિ થતી હોય, તો પિત્તળને કોણ અહણ કરે ? એમ કહ્યા છતાં પણ જ્યારે તેણે ‘મારે તો અહીં જ વાઢ કરવો છે, એવો પોતાનો કદાચ ન મૂક્યો, ત્યારે આચાર્ય મહારાજે એ વાત કબુલ કરી અને ત્યાં હાજર રહેલા એવા ગોવાળોને તે વખતે સભાસદો તરીકે નીમ્યા. પછી સિદ્ધસેન પોતાનો પક્ષ સ્થાપન કરતાં કહ્યું કે-‘સર્વગ કોષ્ટ છે જ નહિ કારણ કે આકાશપુષ્પના દૃષ્ટાંતની માફક પ્રત્યક્ષ, અનુમાનાદિક પ્રમાણોથી ઉપલબ્ધ નથી’ એમ કહીને તે મૌન રહ્યો.

તે વખતે ગોવાળોને સંતોષ પમાડતા વૃદ્ધવાદી કહેવા લાગ્યા કે-‘આ સિદ્ધસેનનું કથન તમે કાઈ સમજી શક્યા કે નહિ ?’

તેઓ બોલ્યા કે-‘દારસીભાષા જેવું અવ્યક્ત વચન શી રીતે સમજી શકાય ?’

આ સાબળીને વૃદ્ધવાદી બોલ્યા કે-‘હે ગોવાળો ! એનું વચન હું બરાબર સમજી શક્યો છું એ કહે છે કે-‘જિન-વીતરાગ નથી’ માટે તમે સત્ય કહી બતાવો કે તમારા ગામમાં વીતરાગ સર્વગ છે કે નહિ ?’

તે બધા બોલી ઉઠ્યા કે-‘જૈન ચૈત્યમાં જિન સર્વગ વિશ્વમાન છે, માટે એનું વચન મિથ્યા છે આ પ્રમાણે વિનાના વિપ્ર વચનને અમે માન્ય કરતા નથી.’

પછી આચાર્ય મહારાજ પુનઃ કહેવા લાગ્યા કે-‘હે વિપ્ર ! હું સત્ય વચન કહું છું તે સાબળ-પ્રગાતિશય ક્યાક તરતમતમા વિરામ પામે છે, પરમાણુઓમાં જેમ ન્યુનાધિકતા છે, તેમ અતિ-શયમાં પણ તે રુકુટ છે અને લઘુ કે ગુરુતર, પરમાણુ અને આકાશમાં પણ ઉપલબ્ધ છે પ્રણાનો અવધિ તે કેવળગાન સિદ્ધ જ છે એ ગાન તો ગુણુ છે, માટે વિચાર કર, તેના આધાર ૩૫ કોઈ દ્રવ્ય પણ હોવું જ જોઈએ તે આધાર ૩૫ દ્રવ્ય તે જ સર્વગ છે એમ સર્વગની સિદ્ધિ થઈ જ નાય છે.’

આ પ્રમાણે વચન વિસ્તારથી વૃદ્ધવાદીસૂરિએ પોતાને પડિત માનનાર એવા સિદ્ધસેન બ્રાહ્મણને જીતી લીધો કારણ કે આવા સમર્થ વિદ્વાન આગળ તે શું માન છે ?

સિદ્ધસેન પણ હર્ષાશ્રુથી લોચનને આદ્ર બનાવતો કહેવા લાગ્યો કે-‘હે ભગવાન ! પ્રથમ તો તમે પોતે જ ખરેખરા સર્વગ છો કે મને જીતી લીધો, તો હવે મેં પૂર્વે કરેલ પ્રતિજ્ઞા પ્રમાણે તમે મને શિષ્ય થવાનો અનુમતિ આપો. અર્થાત્ મને આપશ્રીનો શિષ્ય બનાવો, કારણ કે મેં પૂર્વે એવી પ્રતિજ્ઞા કરી છે કે-‘જેને હું ઉત્તર આપવા સમર્થ ન થાઉં, તેનો શિષ્ય બનું’ એટલે ગુરુ મહારાજે પોતે તત્પર થએલ એવા સિદ્ધસેન બ્રાહ્મણને જૈન વિધિ પ્રમાણે દીક્ષા આપી અને તેનું કુમુદ્યદ્ર એવું નામ પાડ્યું. પછી બાણુની માફક પોતાની તીક્ષ્ણ અને પ્રકૃષ્ટ પ્રતિભાના બળે કુમુદ્યદ્ર મુનિ તે કાળના સર્વ સિદ્ધાંતના સત્તર પારગામી થઈ ગયા. ગુરુએ પણ પ્રતોદ્યૂર્વક તેઓને આચાર્યપદે સ્થાપન કર્યો. પૂર્વે તેમનું નામ તો પ્રસિદ્ધ હતું જ અને આ વખતે વધારે વિખ્યાત થયું. પછી ગુરુમહારાજે શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિને ગચ્છ ભળાવીને પોતે અન્યત્ર વિદાર કર્યો, કારણ કે ગુરુ દૂર રહીને જ શિષ્યનો પ્રભાવ જુએ છે.

લક્તામર સ્તોત્ર કહ્યું. તે સાંભળીને વૃદ્ધ ભોજરાજાએ આચાર્ય મહારાજને મહામહોત્સવ સહિત શાલાએ મોકલાવ્યા. તે દિવસથી શ્રીલક્તામર સ્તોત્રનો મહિમા પૃથ્વીને વિષે વિસ્તર્યો અને શ્રી જનશાસની કીર્તિ વધી. આ પ્રમાણે લક્તામર સ્તોત્રની ઉત્પત્તિ બાજી.

—વીરવંશાવલિ પાનું ૧૮, ૧૯.

વીરવંશાવલિ ઉદ્દેશ તપાગચ્છ વૃદ્ધ પદ્માવલિ મૂળ પ્રાચીન ગુજરાતી ભાષામાં જ છપાએલી હોવાથી ઉપરોક્ત ઉલ્લેખ ચાલુ ગુજરાતી ભાષામાં કરેલો છે.

પ્રબંધમાં માનતુંગસૂરિના સમયનો નિર્દેશ કયો નથી, પણ માનતુંગસૂરિના પ્રશંસક રાજા શ્રીહર્ષનો રાજત્વ સમય વિ. સં. ૬૬૩થી વિ. સં. ૬૭૪ સુધીનો ગણાય છે. તેથી માનતુંગસૂરિનો સમય પણ વિક્રમની સાતમી સદીનો હોવો બોધાયે.

વીરવંશાવલિમાં તથા બીજી પદ્માવલિએ વગેરેમાં પણ લક્તામર સ્તોત્રના કર્તા માનતુંગસૂરિને ઉજ્જયિનીના રાજા વૃદ્ધ ભોજના સમકાલીન ગણાવ્યા છે, અને કર્નાટોડના લખવા પ્રમાણે વૃદ્ધ ભોજનો સમય પણ વિક્રમનો સાતમો સૈકા (વિ. સં. ૬૩૧) છે. એટલે તેઓશ્રી સાતમી સદીમાંજ વિદ્યમાન હોવાનો વધારે સભંવ છે, અને હું પોતે પણ તેઓશ્રીનો સમય સાતમી સદીનો હોય એમ માનું છું.

૮ કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર—

આ સ્તોત્રનું નામાભિધાન પણ તેના આઘપદ ઉપરથી જ પડેલું છે. પ્રસ્તુત સ્તોત્રમાં પુરિ-સાદાણી શ્રીપાર્શ્વનાથની સ્તુતિ છે, અને તે સ્તુતિ કલ્યાણના મંદિરરૂપ જ છે, તે બાબતમાં કોઈ ભતની શંકા નથી. વળી આ સ્તોત્રના પદોની સંખ્યા પણ લક્તામર સ્તોત્રના પદોની સંખ્યા બરાબર ૪૪ જ છે તેમાં શરૂઆતના ૪૩ શ્લોકો વસંતતિલકા હંદમાં અને છેવટનો એક શ્લોક આર્યાવૃત્તમાં રચાયેલો છે. શ્રીલક્તામર સ્તોત્ર તથા પ્રસ્તુત કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર—યુગલનું તુલનાત્મક પર્યાલોચન દે. લા. પુ. ૬૩ના ગ્રન્થાંક ૭૧ ની પ્રસ્તાવનાના પાના. ૧૯થી ૩૧ સુધી વિસ્તારથી કરેલું હોય તે ચર્ચા અહીં ઉપરિચિત કરવી અસ્થાને છે.

ઉત્પત્તિ—

પ્રસ્તુત સ્તોત્રના રચયિતા શ્રીસિદ્ધસેનદિવાકરસૂરિ છે, અને તેની ઉત્પત્તિ સંબંધમાં પ્રભાવક ચરિત્રમાં ‘વૃદ્ધિવાદિ પ્રબંધ’ નામના આઠમા પ્રબંધમાં આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ છે:—

ઉજ્જયિની નગરીમાં દારિદ્ર્યરૂપી અંધકારનો નાશ કરવામાં સૂર્ય સમાન એવો વિક્રમાદિત્ય નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. ત્યાં કાલ્યાણ ગોત્રમાં ઉત્પન્ન થયેલ દેવર્ષિ બ્રાહ્મણની સ્ત્રી દેવશ્રી બ્રાહ્મણીની કુક્ષિમાંથી ઉત્પન્ન થયેલ સિદ્ધસેન નામે એક વિદ્વાન વિપ્ર રહેતો હતો. તે સર્વશાસ્ત્રોમાં પારંગત એવો એકવાર માર્ગમાં જૈનાચાર્ય વૃદ્ધવાદીસૂરિને મળ્યો. એટલે તેણે પ્રશ્ન કર્યો કે—‘હે મુનિનાથ! આજકાલ વૃદ્ધવાદી અહીં વિદ્યમાન છે?’

ત્યારે આચાર્ય મહારાજે જવાબ આપ્યો કે—‘હું પોતેજ તે વૃદ્ધવાદી છું, એમ સમજ લે.’

સિદ્ધસેને કહ્યું કે—‘મારે તેમની સાથે વિદ્વદ્ ગોષ્ઠી કરવાની ઈચ્છા છે, માટે અહીં જ આપણે તે કરવા બેસીએ, કે જેથી લાંબા વખતનો મારો સંકલ્પ સિદ્ધ થાય.’

એક વખતે સિદ્ધસેન દિવાકર વિક્રમાદિત્ય રાજની સાથે કુડગેશ્વર નામના શિવમંદિરમાં ગયા પરંતુ ત્યાં શિવને નમસ્કાર કર્યો નહિ, રાજાએ તેનું કારણ પૂછતા તેઓએ કહ્યું કે—‘મહારા પ્રણામ સહન કરે તે દેવ ખીજા જાણુના, આ દેવથી મહારા પ્રણામ સહન થઈ શકે નહિ’ રાજાને આ સાંભળીને વધારે આશ્ચર્ય થયું અને આગ્રહ પૂર્વક કહ્યું, તે ઉપરથી સિદ્ધસેન દિવાકરે ‘કલ્યાણ મંદિર’ ઇત્યાદિ પદોથી શરૂ થતા અભિનવ સ્તોત્રની રચના કરીને સ્તુતિ કરવા માડી અને આ સ્તોત્રનું તેરમું કાવ્ય ખોલતા ધરણેન્દ્ર નામનો નાગરાજ ત્યાં આવ્યો અને તેના પ્રભાવથી શિવલિંગ કાઠીને નીચેથી શ્રીપાર્શ્વનાથ તીર્થકરની પ્રતિમા પ્રગટ થઈ, તે જોઈને સિદ્ધસેન વિશેષ ભક્તિથી સ્તુતિ કરીને રાજાને કહ્યું કે—‘અમારા પ્રણામ મહન કરે તે દેવ આ છે’ આ આશ્ચર્યથી રાજા સિદ્ધસેન દિવાકરનો પરમભક્ત બન્યો અને જૈનધર્મનો સહાયક થયો. ગ્રમણસંઘે પણ શેષ પાંચ વર્ષનું પ્રાયશ્ચિત માફ કરીને સિદ્ધસેનને સઘમા લઈ લીધા.”

સિદ્ધસેનસૂરિના સમય માટે ઘણા જ મતભેદ છે, પરંતુ તે માટે શ્રીઆત્માનંદ જૈન સભા ભાવનગર તરફથી વિ સવત ૧૯૮૭ માં પ્રસિદ્ધ થયેલા ‘શ્રીપ્રભાવક ચરિત્ર’ માં ઇતિહાસ પ્રેમી મુનિમહારાજ શ્રીકલ્યાણવિજયજીએ લખેલા ‘પ્રબંધપર્યાલોચન’ માં ઘણી ચર્ચા કરીને નિશ્ચિત કરેલો ચોથાથી પાંચમા સૈકાની વચ્ચેનો સમય જ મને વધારે વાસ્તવિક લાગે છે.

કલ્યાણમંદિરના મંત્રો તથા યત્રો—

કલ્યાણમંદિર સ્તોત્રના મંત્રામ્નાયો જે પ્રસ્તુત પુસ્તકમાં છપાવવામાં આવેલા છે તે આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિના સંગ્રહની હસ્તલિખિત પ્રત ઉપરથી લેવામાં આવેલા છે અને તે માટે તેઓશ્રીનો હું આભાર માનું છું. આ મંત્રામ્નાયોના રચનાર વિક્રમની અગિયારમી સદી પછીના કોઈ વિદ્વાન હોય તેમ લાગે છે, કારણ કે આ મંત્રામ્નાયમાં આપવામાં આવેલા મોટા ભાગના મંત્રો મહાનમત્રવાદી શ્રીમલ્લિષેણસૂરિ વિરચિત ‘શ્રીભૈરવપદ્માવતીકટપ’ નામના મારા તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલા પુસ્તકમાં આપવામાં આવેલા છે, બ્યારે મલ્લિષેણસૂરિનો સમય વિક્રમની અગિયારમી શતાબ્દિનો છે.

વળી કલ્યાણમંદિર સ્તોત્રના ૪૩ તેતાલીશ યત્રો જે પ્રસ્તુત પુસ્તકમાં પ્રથમ જ વાર મારા તરફથી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યા છે તે મુખાઈની શ્રીપત્તાલાલજી ઐલક દિગંબર જૈન સરસ્વતી ભવનના સંગ્રહની હસ્તપ્રત ઉપરથી લેવામાં આવ્યા છે અને તેનો ઉપયોગ કરવા દેવા માટે તે સરથાના કાર્યવાહકો તથા તે ભવનના સેક્રેટરી શ્રીયુત્ત રામપ્રસાદજી જૈનનો પણ અત્રે આભાર માનું છું, પ્રસ્તુત યત્રોને માટે ખીજા હસ્તપ્રતો મેળવવા માટે મારા તરફથી ગુજરાત, મારવાડ અને મેવાડના ઘણાખરા ભડોરામાં તપાસ કરવામાં આવી હતી, પરંતુ તેની ખીજા પ્રતો નહિ મલવાથી એક જ હસ્તપ્રત ઉપરથી આ યત્રાકૃતિઓ આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિ પાસે જ તૈયાર કરાવી આપવામાં આવી છે, એટલે કદાચ અન્ય કોઈ વિદ્વાન મહાનુભાવોના જોવામાં આ યત્રોની ખીજા હસ્તપ્રતો આવે તો મને લખી જણાવવાથી તેમાં રહી ગયેલી ભૂલો જે માલુમ પડશે તો સુધારવા પ્રયત્ન કરોશ.

એક વખત શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિએ પોતાની કવિત્વ શક્તિથી નિક્કનાદિલ રાજાને ખુશી કર્યો હતો અને તે વખતે રાજાએ તેમને એક કોડ સોનૈયા આપવા માંગ્યા પણ તેઓએ તે દ્રવ્ય સાધારણ ખાતાના ફંડમાં અપાવ્યું અને તેથી ગરીબ શ્રાવકોનો અને જ્ઞાનમંદિરોનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો.

એકવાર તેઓશ્રી ચિતોડગઢ ગયા હતા, ત્યાં તેમની નજરે એક વિચિત્ર સ્તંભ પડ્યો, જે ન પથ્થરનો હતો, ન માટીનો અને ન લાકડાનો, તેથી આચાર્ય મહારાજે તેની બારીક તપાસ કરી તો તે લેપમય લાગ્યો, આથી તેમણે વિરુદ્ધ દ્રવ્યોથી ધસીને તેને એક છિદ્ર પાડ્યું તો તે પુસ્તકોથી ભરેલો જણાયો. આચાર્ય મહારાજે તેમાંથી એક પુસ્તક કાઢીને તેનું એક પત્ર લઈને વાંચ્યું, એટલામાં તો તે પુસ્તક તેમના હાથમાંથી અદૃષ્ટ દેવતાએ ઝુંટવી લીધું, પણ તેમાંથી તેઓશ્રીને સુવર્ણસિદ્ધિયોગ અને સરસવોથી સુભટ નિપજવવાની વિધિ-આ બે પ્રયોગો આદરવી ગયા. એકવખતે વિહાર કરતા કરતા તેઓશ્રી છેક પૂર્વ દેશમાં ગયા, ત્યાં તેઓ કર્મોર ગામમાં ગયા, જ્યાં દેવપાલ રાજાની તેઓને મુલાકાત થઈ. ધર્મકથાથી આચાર્ય મહારાજે દેવપાલને જૈનધર્મ તરફ ખેંચ્યો અને પોતાનો મિત્ર બનાવ્યો. આચાર્ય મહારાજ દેવપાલના આગ્રહથી ત્યાં જ રહ્યા હતા તેવામાં કામરૂદેશનો રાજા વિજયવર્મા મ્હોટી સેનાની સાથે દેવપાલના નગર ઉપર ચઢી આવ્યો શત્રુની ચઢાઈ અને તેના અધિક બલની વાત દેવપાલે સિદ્ધસેનસૂરિને કહીને જણાવ્યું કે આ પ્રબલ શત્રુ સામે ટકી રહેવા જેવું મહારી પાસે દ્રવ્ય અને સેનાનું બલ નથી, આ ઉપરથી સિદ્ધસેને સુવર્ણસિદ્ધિથી દ્રવ્ય અને સર્પપના પ્રયોગથી ઘણા સુભટો ઉપજવીને તેને સહાયતા કરી અને દેવપાલે આ અણુધારી મદદથી વિજયવર્મા ઉપર જીત મેળવી પોતાને મુઝવણરૂપ અધકારમાં પ્રકાશ આપ્યો તેથી દેવપાલે સિદ્ધસેનને 'દિવાકર' એ વિશેષણથી બોલાવ્યા. દેવપાલે એ પછી સિદ્ધસેનને અતિશય માન આપ્યું, તે એટલે સુધી કે તેમને આગ્રહ કરી કરોને પાલખી અને હાથી ઉપર બેસાડવા માંડ્યા, દાક્ષિણ્ય-તાને વશ થએલા આચાર્ય મહારાજ પણ રાજાના આ આગ્રહને પાછો ફેલી ન શક્યા અને શિથિલાચારમાં પડી ગયા.

વૃદ્ધવાદીસૂરિએ સિદ્ધસેનની આ પ્રમાદિ અવસ્થાના સમાચાર લોકોના મુખથી સાંભળ્યા અને તેઓ વિહાર કરીને કર્મોરપુર આવ્યા અને પાલખીમાં બેસીને ફરતા સિદ્ધસેનને યુક્તિથી સમજાવીને શિથિલાચાર છોડાવ્યો અને તે પછી તેઓને ગચ્છનો ભાર સોંપીને વૃદ્ધવાદીસૂરિએ પરલોકવાસ કર્યો.

સિદ્ધસેનદિવાકર સૂરિએ એક વખત મૂલ જૈન આગમો જે પ્રાકૃત ભાષામાં બનેલાં છે, તે સંસ્કૃત ભાષામાં ફેરવી નાખવાનો વિચાર કર્યો, પરંતુ એમના એ સંકલ્પથી શ્રમણસંઘે એમને ઠપકો આપીને બાર વર્ષ પર્યન્ત ગચ્છ અને સાધુ વેષ છોડી દઈને આલ્યા જવાની સજા ફરમાવી અને કહ્યું કે:—'જો તમારાથી જૈનધર્મની કોઈ મ્હોટી ઉન્નતિ થએલી સંઘ જોશે તો બાર વર્ષની અન્દર પણ તમોને આ ગુન્હાની માફી આપીને સંઘમાં લઈ લેવામાં આવશે' સિદ્ધસેને આ પારાયિત નામનું પ્રાયશ્ચિત સ્વીકાર્યું અને ગચ્છ છોડીને ગુપ્ત વેષમાં નીકળી ગયા. સાત વર્ષ સુધી આમતેમ શ્રમણ કરીને અવધૂત વેષધારી સિદ્ધસેન ઉજ્જયિનીમાં ગયા અને કવિતાથી વિક્રમરાજાનું મનરંજન કરીને તેની સલાના પામીને રહ્યા.

નથી કારણ કે ઉપરોક્ત 'શાંતિપવ' માં અથવા તો 'શાંતિવિધાન'માં પાછળની ગાથાઓનો ઉલ્લેખ સુદ્ધા પણ નથી અને તેથી 'વૃત્તિ નિત્ય' યો શરૂ થતી પાછળની પાંચ ગાથાઓ પાછળથી પ્રક્ષિપ્ત કરેલી છે એવું સાબિત થાય છે, એટલે શ્રીહર્ષકીર્તિસૂરિનો નિર્ણય પાયા વગરની ઇમારત જેવો અને તો લાગે છે

શ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજકોમાં શ્રીખરતરગચ્છને માનવાવાળાઓ આ નવરમરણો પૈકી શ્રીઅનિત શાંતિ સ્તવન શ્રીન દિષેષુકૃત, શ્રીમાનતુ ગમ્ભીરકૃત નમિજીશ્વરોત્તમ તથા શ્રીભદ્રપાદસ્વામીકૃત શ્રીઉવસગ્ગ-હર સ્તોત્ર એ ત્રણ, તથા શ્રીગિનવલ્લભસૂરિકૃત લઘુઅનિતશાંતિસ્તોત્ર અને શ્રીગિનદત્તસૂરિ વિરચિત ગુરુપારતત્ત્વ સ્તોત્ર ગાથા ૨૧, સર્વાધિષ્ઠાધિકરમરણ સ્તોત્ર ગાથા, ૨૬, તથા વિઘ્નવિનાશિસ્તોત્ર ગાથા ૧૪ એ ચાર, કુલમલી 'સમરમરણ' ની માન્યતા ધરાવે છે

મન્ત્ર—

મન્ત્ર એટલે અમુક પ્રકારના અક્ષરોની સકલના જેમ આકર્ષણશીલ વિદ્યુતના સમાગમથી તણુઓ ઉત્પન્ન થાય છે, તેમ જુદા જુદા સ્વભાવવાળા અક્ષરોની યથાયોગ્ય રીતે સકલના-ગૂંથણી કરવાથી કોઈ અપૂર્વ શક્તિનો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે એવો જાણીતો વાત છે કે મહાપુરુષોએ ઉચ્ચારેલા મામાન્ય શબ્દોમાં પણ અદ્ભુત સામર્થ્ય રહેલું છે, તો પછી ઉદ્દેશપૂર્વક વિશિષ્ટ વર્ણોની સકલનાથી યોજેલા પદોના સામર્થ્યની તો વાત જ શી? આવા પદોના-મન્ત્રપદોના રચયિતા જેટલે અશે સચમ અને સત્યતાના પાલક હોય તેટલે અશે તેમાં વિશિષ્ટતા સહાય છે, તેથી જ મન્ત્રની ભાષામાં પરિવર્તન કરવામાં આવે તો તે મન્ત્રની ગરજ સારી થકે નહિ મન્ત્ર ધણુ જ પ્રકારના હોય છે, કેટલાક યોગ સાધનાને માટે અને કેટલાક રોગોની શાંતિ માટે ઉપયોગી હોય છે, કેટલાક લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ માટે હોય છે અને કેટલાક દુસ્ત્રમનોનો નાશ કરવા માટે હોય છે

કેટલાકોનું એવું માનવું છે કે પ્રાચીન સમયમાં જે મન્ત્રો હતા તેનો નાશ યદ્ય ગએલો છે અને જે તેમ ન માનવામાં આવે તો આજકાલ તે મન્ત્રોના અધિષ્ઠાયક દેવો તેમના આરાધકોને પ્રત્યક્ષ કેમ નથી થતા? કારણ કે આ પુણ્યભૂમિ ભારતમાં હજારો નહિ પણ લાખો મનુષ્યો વિદ્યમાન છે કે જેઓ વધારે નહિ તો એકમાળા તો નમસ્કાર મહામન્ત્રની તથા ખીજા જૈનમન્ત્રોની ગણે છે જ આ માળા ગણનારાઓ મોટા ભાગે બે પ્રકારના હોય છે—એક તો ધનવાન અને ખીજા નિર્ધન—એમાં ધનવાનો પાસે દ્રવ્યાદિ સાધન હોવા છતાં પણ આધિ અને વ્યાધિથી રહિત તેઓ હોતા નથી, એટલે કે મહાપ્રભાવશાળી એવા મન્ત્રની માળા ગણવા છતાં પણ તેઓને આધિ અને વ્યાધિ સતાવી રહેલી હોય છે, ખીજા શ્રેણીના માણસો પૈકીના હજારો પુરુષો એવા પણ જણાઈ આવે છે કે જેઓને શરીર દાઢવા વસ્ત્ર પણ પૂરેપૂરાં હોતા નથી તથા પેટનો ખાડો પૂરવા માટે પૂડ અન્ન પણ મળતું નથી આ પ્રમાણે દેખીને એકલું આશ્ચર્ય નહિ પણ મોટી અજ્ઞાનતા ઉત્પન્ન થાય છે કે કદપદ્ધતિથી પણ અધિક મહિમાવાળા મર્વ અભીષ્ટ તથા યાવત મોક્ષ મુખને પણ આપનાર મહાપ્રભાવિક મન્ત્રોના આરાધકોની આવી શોચનીય દશા કેમ? શુ શાસ્ત્રોમાં જે પ્રમાણે વર્ણન કરેલું છે તે પ્રમાણે તે મન્ત્રોનો મહિમા નથી? શુ પૂર્વોચાર્યોએ તેનો ક'પદ્ધતિથી પણ અધિક મહિમા ગાયો છે તે ખોટો જ ગાયો છે? કે મન્ત્રોનું આરાધન કરવાવાળા વિશુદ્ધ

૯ બૃહત્શાંતિ સ્તોત્ર—

આ સ્તોત્રમાં મુખ્યત્વે કરીને શાંતિનાથ ભગવાનની સ્તુતિ હોવાથી અને તેનો ઉપયોગ ખાસ કરીને પાશ્વિક, ઔપાસિક તથા સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણના અંતભાગમાં તથા સ્નાત્ર પ્રતિષ્ઠાદિક મહોત્સવોના માંગલિક મહોત્સવોની શાંતિ અર્થે થતો હોવાથી તેનું નામ ‘શાંતિ સ્તોત્ર’ વાસ્તવિક જ છે, અને શ્રીમાનદેવસૂરિ કૃત બીજું શાંતિ સ્તોત્ર વિદ્યમાન હોવાથી અને તેનું નામ ‘લઘુશાંતિ’ સ્તોત્ર હોવાથી જ આ સ્તોત્રનું નામ ‘બૃહત્શાંતિ સ્તોત્ર’ રાખવામાં આવ્યું છે.

આ બૃહત્ શાંતિ સ્તોત્રના રચના કરનાર મહાપુરુષના સંબંધમાં પણ મતભેદ છે.

૧—બહુ તિત્યચરમાયા એ ગાથાની ટીકા લખતાં ટીકાકાર શ્રીહર્ષકીર્તિસૂરિ લખે છે કે—શ્રી-નેમિનાથ ભગવાનની માતા શિવાદેવી કહે છે કે—હું તીર્થંકરની માતા શિવાદેવી નામની તમારા નગરને વિષે રહું છું. તે ઉપરથી શિવાદેવી માતાએ દેવીપણાની અવસ્થામાં આ શાંતિ રચી છે, એમ નિર્ણય થાય છે.

—શ્રીજૈન શ્રેયસ્કર મંડળ, મહેસાણાના પંચપ્રતિક્રમણની ચોથી આવૃત્તિ પાનું ૪૩૫

૨—વાદિવેતાલ શ્રીશાંતિસૂરિ વિરચિત ‘અર્હદભિષેક વિધિ’ નામના ગ્રન્થના ‘શાંતિપર્વ’ નામના સાતમા પર્વરૂપે આ બૃહત્શાંતિ મલી આવે છે. તેની હસ્તલિખિત પ્રતિ પંડિત મુખલાલજી દ્વારા સંપાદિત અને આત્માનંદ જૈન પુસ્તકપ્રચારક મંડલ, આગ્રા દ્વારા પ્રકાશિત હિંદી પંચપ્રતિક્રમણની પ્રથમ આવૃત્તિના પાના ૨૮૭ માં જણાવ્યા પ્રમાણે પાટણના એક ભડારમાં છે, જેના ઉપર સંવત ૧૩૫૮ મા ઉપકેશગચ્છીય પંઠ મહીચન્દ્રે લખ્યાનો ઉલ્લેખ છે.

ઉપરોક્ત પુસ્તકમાં પંડિતજીએ તે હસ્તલિખિત પ્રતિમાં અને પ્રચલિત ‘બૃહત્શાંતિ’માં જે જે પાઠ ફેર છે તે પણ જણાવ્યા છે.

વાદિવેતાલ શાંતિસૂરિની વિદ્યમાનતા વિક્રમની અગિયારમી સદીમાં હતી, તેથી આ બૃહત્શાંતિ’ નો રચનાકાળ પણ અગિયારમી સદીમાં કહી શકાય.

૩—ઉપરોક્ત બન્ને ઉલ્લેખો સિવાય એક ત્રીજો ઉલ્લેખ મન્ત્રવાદી શ્રીમદ્ભિષેણસૂરિએ રચેલા ‘વિદ્યાનુશાસન’ નામના મંત્રશાસ્ત્રના ગ્રન્થના ૨૪ અધિકારો પૈકીના વીશમા ‘શાંતિવિધાન’ નામના અધિકારમાં પણ ૬૧થી ૬૯ શ્લોક સુધીના ‘શાંત્વષ્ટક’ નામના સ્તોત્ર પછી ‘ૐ પુણ્યાહં પુણ્યાહં’ થી શરૂ થતો પાઠ છે, તે પાઠનો અહીં સમગ્ર ઉલ્લેખ નહિ કરતાં ઉપરોક્ત પાટણવાળી વાદિવેતાલ શાંતિસૂરિ વિરચિત ‘અર્હદજ્ઞ-માભિષેક વિધિ’ ની હસ્તપ્રત સાથે આ ‘શાંતિવિધાન’નો પાઠ મેળવીને તે સબંધી એક વિસ્તૃત લેખ તૈયાર કરીને ‘જૈન સત્યપ્રકાશ’ માસિક દ્વારા પ્રકાશિત કરવાનો વિચાર રાખ્યું છું, અને તેથી જ અહીંયા માત્ર ઉલ્લેખ જ કરવાનું મેં ઉચિત ધાર્યું છે.

શ્રીમદ્ભિષેણસૂરિનો સમય પણ વિક્રમની અગિયારમી સદીનો જ છે તેથી હાલમાં તો એટલું નિશ્ચિત થાય છે કે આ ‘બૃહત્શાંતિ સ્તોત્ર’ અગિયારમી સદી પછીનું તો નથી જ.

મારી માન્યતા પ્રમાણે શ્રીહર્ષકીર્તિસૂરિએ જે ગાથાનો આધાર રાખીને આ કૃતિ નેમિનાથ ભગવાનની માતા શિવાદેવીએ દેવીપણાની અવસ્થામાં રચ્યાનો જે નિર્ણય કર્યો છે, તે વાસ્તવિક

બળની ખામી છે હરકોઈ મંત્રની સાધના કરતા પહેલા સાધકે પોતાનામા માનસિક અને શારીરિક બળ ફેટલું છે તે જરૂર તપાસવું જોઈએ, જો તેવા બળની યોગ્યતા પોતાનામા જણાય તો કોઈપણ જાતની શકા રાખ્યા વિના આરાધનાની શરૂઆત કરી દેવી, અને જો ખામી માલુમ પડે તો રાત દિવસ અભ્યાસ કરી શારીરિક તથા માનસિક શક્તિ સપાદન કરી પછી આરાધના શરૂ કરવી જોઈએ અભ્યાસ કરવા છતાં પણ જો પોતે તેટલી યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરી શકે નહિ તો આરાધનાનું કામ છોડી દેવું જોઈએ વળી ધ્વનિ અને કપાયતો જય, મિતાહારીપણ, બ્રહ્મચર્ય, શ્રદ્ધા, મૌન, દયા, દાક્ષિણ્યતા અને પરોપકારીત્વતા વગેરે ગુણો યોગ્યતાની ખાસ જરૂર છે, સાધકના લક્ષણોની પુરેપુરી માહિતી મેળવવા માટે 'ભૈરવપદ્માવતીકલ્પ'નો 'સાધકલક્ષણ' નામનો પહેલો અધિકાર જોઈ જવા વાચક વર્ગને મારી બલામણુ છે

ગુરુગમની જરૂર—

આરિત્ર શુદ્ધ્યાદિ ગુણો મેળવ્યા સિવાય ગુરુની પ્રસન્નતા થાય નહો અને તે સિવાય સદ્ વિદ્યાની પ્રાપ્તિ થવી એ આકાશ-નુસુમવત્ છે હરકોઈ વિદ્યામા ગુરુની ખાસ જરૂર હોય છે, તે સિવાય યથાર્થ રીતે સમજણ પડી શકે નહીં હરહ મેશના વ્યાવહારિક કાર્યોમા પણ વડીલોની જરૂર પડે છે, તો પછી મંત્ર સાધનાદિ જેવા ગહનકાર્યમા ગુરુગમ સિવાય નાસીપાસ થવાય તો તેમા નવાઈજેવું પણ શું છે ?

સાધ્યાદિ ભેદ જાણવાની રીત—

દેવાદિકની પ્રતિષ્ઠામાં તેમજ લગ્નાદિ પ્રસંગે વર્ગમેળ, રાશિમેળ, તારામૈત્રી વગેરે જોવામાં આવે છે તેવી રીતે મંત્રાદિકમાં પણ સાધ્યાદિ ભેદો તપાસવાની ખાસ આવશ્યકતા છે સાધ્ય અને સાધકનો મેળ ન ખાય તેમા મંત્રાદિક આરાધન કરતા, કરાવતા અનેક વિધિ ઉપરિચિત થાય છે અને એ તેનું પરિણામ અનિષ્ટ આવે છે

સાધ્યાદિ ભેદો તપાસવાની અનેક રીતો જોવામાં આવે છે તેમાની (૧) ભદ્રગુપ્તાચાર્યવિરચિત શ્રી અનુભવસિદ્ધ મંત્રદ્વાત્રિશિકા પ્રમાણે (૨) શ્રીમદ્ધિમેયુસૂરિ વિરચિત 'ભૈરવપદ્માવતીક'ના અનુસારે, (૩) સિદ્ધનાગાર્જુનકૃત 'કલ્પપુટક'ના મત પ્રમાણે, (૪) મંત્રપદ્ધતિના મતે તથા (૫) એક છુટ્ટ પાના ઉપરથી એમ પાંચ રીતો મારી અન્યાવલિ તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલ 'મંત્રાધિરાજ ચિંતામણિ' નામના પુસ્તકના પ્રાસંગિક નિવેદનના પાના ૯ થી ૧૩ છપાવવામા આવેલી હોવાથી અત્રે તે રીતો છાપવામા આવી નથી

સકલીકરણ—

- ૧ ઐ નમો ભરિહતાળ હા શીર્ષ રક્ષ રક્ષ સ્વાહા ।
- ૨ ઐ નમો સિદ્ધાળ હૈં વદન રક્ષ રક્ષ સ્વાહા ।
- ૩ ઐ નમો આયરિયાળ હ્રૂ હૃદય રક્ષ રક્ષ સ્વાહા ।
- ૪ ઐ નમો ઉવલ્પાવાળ હૈં નાર્મિ રક્ષ રક્ષ સ્વાહા ।
- ૫ ઐ નમો લોળ સવ્વસાદૂળ હ પાદૌ રક્ષ રક્ષ સ્વાહા ।

ભાવથી તેનું આરાધન નથી કરતા? અથવા આરાધકોની શ્રદ્ધામાં ખામી છે? ના, ના, આ તો ફક્ત કલ્પના માત્ર છે, કારણ કે પહેલાનાં જ્ઞાની પુરુષો એવા ન હતા કે જેઓ મંત્રના નામે દુનિયાને છેતરે. અને પૂર્વાચાર્યોએ કલ્પવૃક્ષથી અધિક મહિમા જે મંત્રોનો ગાયો છે તે પણ વાસ્તવિક છે, તેમાં જરા માત્ર સંદેહને સ્થાન નથી; કારણ કે પરાપકાર પરાયણ, ત્રિકાલદર્શી, મહાનુભાવ પૂર્વાચાર્યોના વિશુદ્ધ ભાવથી નીકળેલા હૃદયંગમ શબ્દો સર્વથા ભ્રમવગરના, પ્રમાણભૂત અને પૂર્વાપર વિરોધ વગરના હોવાથી અત્યંત માનનીય છે. આરાધન કરવાવાળાઓમાંથી કોઈકે વિરલ જ એવા હશે કે જેઓ શ્રદ્ધા વગર અથવા તો દુનિયાને દેખાડવા માટે જ એનું આરાધન કરતા હશે, બાકી મોટા ભાગને માટે તો છાતી ઠોકીને એમ કહી શકાય કે તેઓ પૂર્ણ ભક્તિ, અવિકલ પ્રેમ, દૃઢશ્રદ્ધા અને પૂર્ણ ઉત્સાહ સાથે તેનું ગુણન, મનન અને ધ્યાન કરે છે.

અહીંયાં ફરી પણ એનો એ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે કે જો આ મંત્રો અતિશય પ્રભાવશાલી અને પૂર્વાપર વિરોધ વગરના છે અને તેના મહિમા સંબંધી મહાનુભાવ પૂર્વાચાર્યોના વાક્યોમાં લેશ માત્ર શકાને સ્થાન નથી તથા તેનું આરાધન કરવાવાળાઓ પણ વિશુદ્ધભાવ અને દૃઢશ્રદ્ધાથી એકાગ્રચિત્તે તેનું ધ્યાન ધરે છે તો પછી એવું તે શું કારણ છે કે તે મહાપ્રભાવશાલી મંત્રો લૌકિક સુખ અગર તે સંબંધી ઇચ્છિત પદાર્થો પણ મેળવી આપતા નથી તો સિદ્ધિ સુખ તો ક્યાથી જ મેળવી આપે? પાઠક ગણ! આ પ્રશ્નોના ઉત્તરમાં ફક્ત એ જ ઉત્તર છે કે, ઉક્ત મહામંત્રોનાં જે ગુણન અને ધ્યાન કરવામાં આવે છે તે તે વિષયના જોઈતા જ્ઞાનનો અભાવ હોવાથી યથાર્થ વિધિપૂર્વક કરવામાં નથી આવતાં, અને તેથી જ કાંઈ પણ ફલ પ્રાપ્ત થતું દેખાતું નથી મંત્રોની આરાધનાના સંબંધમાં ખાસ કરીને ધ્યાનમાં એ રાખવાની જરૂરીઆત છે કે મંત્રોની આરાધના બહુ જ શુદ્ધિપૂર્વક કરવી જોઈએ. અક્ષર વગેરેના ઉચ્ચારમાં હ્રસ્વ, દીર્ઘ વગેરેનો પૂર્ણ વિચાર કરવો જોઈએ. કારણ કે શ્રીમાન્ સમંતભદ્રે કહ્યું છે કે—

‘ન हि मन्त्रोऽक्षरन्यूनो निहन्ति विषवेदनाम्।’

અર્થાત્—અક્ષરથી ન્યૂન મંત્ર વિષની પીડાનો નાશ કરી શકતો નથી. અહીંયાં આચાર્યનો કહેવાનો આશય એ છે કે અશુદ્ધ મંત્રથી કોઈપણ જાતનું કાર્ય સિદ્ધ થતું નથી. શુદ્ધિ ઉપરાંત સાધનાને લગતી કેટલીક બાબતો ખાસ વિચારણીય છે, જે નીચે મુજબ છે.

પાત્રતા—

સાધકમાં માનસિક અને શારીરિક બળની પૂર્ણતા હોવી જોઈએ. મનમાં ખરાબ વિકાર, અશુદ્ધ ભાવના અને અપવિત્રતા હોવી જોઈએ નહીં. કુંભક, રેચક અને પૂરક યોગનો અભ્યાસ કરી મનને એક જ સ્થળે રોકી રાખતાં શીખવું જોઈએ અને શરીર પણ અત્યંત સહનશીલ બનાવવાની આવશ્યકતા છે. કારણ કે મંત્રાદિ સિદ્ધ કરનારાઓ ઉપર પ્રતિસમય અનેક ઉપદ્રવ અનેક કષ્ટ અને અનેક આપદાઓ ઝડપ્યા કરે છે. એ સર્વ ઉપર વિજય પ્રાપ્ત ન કરી શકે તો સાધકના હાલ ખૂરા થાય છે. ‘ઘોખીને કુતરો નહીં ધરતો કે નહીં ઘાટતો’ એવી દશા પ્રાપ્ત કરે છે

મંત્રની સાધના કરતાં અમુક માણસ ગાડો થઈ ગયો, અમુક માણસ મૃત્યુ પામ્યો વગેરે અનેક દૃષ્ટાંતો સાંભળવામાં આવે છે. તે સર્વનું મુખ્ય કારણ સાધકમાં શારીરિક અને માનસિક

તેનું નામ બોલવાનું ખાસ ધ્યાન રાખવું અને વિસર્જનનો મત્ર બોલ્યા પછી નીચેના શ્લોકો પણ બોલવા

આહ્વાન નૈવ જાનામિ ન ચ જાનામિ પૂજનમ્ ।

વિસર્જન ન જાનામિ પ્રસીદ પરમેશ્વરિ ॥

આજ્ઞાહીન ક્રિયાહીન મત્રહીન ચ યત્ કૃતમ્ ।

ક્ષમસ્વ દેવિ ! તત્ સર્વં પ્રસીદ પરમેશ્વરિ ॥

દેવીની જગ્યાએ દેવની આરાધના કરવી હોય તો પરમેશ્વરિની જગ્યાએ પરમેશ્વર અને દેવિની જગ્યાએ દેવ શબ્દ બોલવાનું જૂલવું નહીં

આ પ્રમાણે અનેક બાબતો મત્ર સાધકે જાણવાની જરૂર હોય છે આ વિધિને કોઇએ પણ સંપૂર્ણ વિધિ માની લેવાની જૂલ કરવી નહિ

વિધિ સહિત જાપ કરવા છતાં પણ જે જાપ કરનારનું ભાગ્ય પ્રતિકુળ હશે તો ગમે તેટલા જાપ કરવા છતાં પણ મત્ર ફલ નહિ આપે, બધી બાબતોમાં કર્મસત્તા બલવાન છે વળી મત્રના જાપની બાબતમાં શ્રદ્ધા એ મોટામાં મોટી ચીજ છે શ્રદ્ધા વિના વ્યાપારાદિકમાં પણ લાભ મળતો નથી તો પછી મત્ર તો ક્યાથી જ ફલ આપે ? અગર, જે તમારું ભાગ્ય અનુકૂળ હશે તો મત્રના અધિગ્રાહકદેવ અદૃશ્ય રહીને તમોને જવાબ આપશે, પરંતુ આ સમયમાં પ્રત્યક્ષ નહિ આવે

વળી પાછો એ પ્રશ્ન ઉપરિચિત થાય છે કે જે મનુષ્યનું ભાગ્ય જ સાનુકૂળ હોય તો પછી મત્રનું આરાધન કરવાની જરૂર શી ? આના જવાબમાં મહાનુભાવ ! આપે સમજી લેવું જોઇએ કે જ્યારે તકદીર અનુકૂળ હોય છે, ત્યારે જ યથોચિત યોગ મળી આવે છે અગાઉ આપણે જણાવી ગયા છીએ કે વિશિષ્ટ પ્રકારના અક્ષરોના સંયોગનું નામ મત્ર છે મત્રનો પાઠ કરવાથી જે આદોલનો ફેલાય છે તેનાથી એક જાતની અસર વાતાવરણમાં પેદા થાય છે અવધિજ્ઞાની દેવતાઓ પોતાના જ્ઞાનના બળે સ્વર્ગમાં રહ્યારહ્યા પણ જાણી શકે છે કે અમુક વ્યક્તિ મત્રનો પાઠ કરે છે અને મને યાદ કરે છે પહેલાંના સમયમાં જ્યારે મહાપુરુષો અને ભાગ્યશાળીઓ હયાત હતા ત્યારે દેવતાઓ હાજર રહેતા હતા, જેના વર્ણનો આપણને શાસ્ત્રોમાંથી મળી આવે છે તીર્થંકરો, ચંદ્રવર્તીઓ, વાસુદેવો તથા બલદેવોની પાસે દેવતાઓ પ્રત્યક્ષ આવતા હતા હાલના જમાનામાં મત્ર, યત્ર, તત્ર અને ઔષધિઓની શક્તિ દિન પર દિન ઓછી થતી જાય છે અને આવી હાલતમાં મત્રો જોઇએ તેવું ફલ ન પણ આપી શકે તો નવાઇની વાત નથી દા ત ચિંતામણિ રત્ન જેવા રત્ન, પારસમણિ અને ચિત્રાવેલી જેવી અમૂલ્ય વસ્તુઓ પણ હાલના જમાનામાં જોવામાં અગર જાણવામાં પણ આવતી નથી, તેથી તે વસ્તુઓ જ વિદ્યમાન ન હતી તેમ મત્રા વગેરે જૂઠા છે તેમ પણ માની લેવાની જરૂરત નથી તેથી સમયાનુસાર અને પોતપોતાના ભાગ્યાનુસાર જે જે મત્રા હાલમાં વિદ્યમાન છે તેનાથી જ સંતોષ માનવો જોઇએ બાકી કંઈ પણ છે કે —

નિર્વીજમહર નાસ્તિ, નાસ્તિમૂલમનોપય ।

નિર્ધના પૃથ્વી નાસ્તિ, આમ્નાયા સહુર્લભા ॥

આ પ્રમાણે અંગન્યાસ કરી પંચાંગની રક્ષા કરવી અથવા ક્ષિપૃષ્ઠ સ્વાહા આ પાંચ બીજા-ક્ષરોથી પણ પંચાંગની રક્ષા કરી શકાય છે. 'સકલીકરણ'ના વિષયમાં વધારે જાણવાની ઇચ્છાવાળા જ્ઞાસુએ 'ભૈરવપદ્માવતીકલ્પ'નો 'સકલીકરણ વિધિ' નામનો બીજો અધિકાર જોઈ જવા મારી વિનંતિ છે.

આ ઉપરાંત ભૂમિશોધન, રનાન, વસ્ત્રપરિધાન કરવાનાં મંત્રો વગેરે પણ પ્રસ્તુત 'ભૈરવપદ્માવતીકલ્પ'માં આપેલા હોવાથી અત્રે આપવામાં આવ્યા નથી.

દીપનાદિ પ્રકાર—

દીપનથી શાંતિકર્મ, પલ્લવથી વિદ્વેષણ, સંપુટથી વશીકરણ, રોધનથી બંધન, ત્ર્યંબકથી આકર્ષણ અને વિદર્ભણથી સ્તંભન કર્મ થાય છે. આ છ ભેદો દરેક મંત્રોને લાગુ પડે છે. તેના ઉદાહરણ આ પ્રમાણે—

૧ મંત્રની શરૂઆતમાં નામ સ્થાપન કરવું તે દીપન-દેવદત્ત હોઈ.

૨ મંત્રના અંતભાગમાં નામ દર્શાવવું તે પલ્લવ-હી દેવદત્ત.

૩ મંત્રના મધ્યભાગમાં નામ દર્શાવવું તે સંપુટ-હી દેવદત્ત હી.

૪ મંત્રની શરૂઆતમાં અને મધ્યમાં નામોદ્દેશ કરવો તે રોધન-દેવ હી દત્ત હી.

૫ એક મંત્રાક્ષર, બીજો નામાક્ષર, ત્રીજો મંત્રાક્ષર અને ચોથો નામાક્ષર, એવી રીતે સંકલિત કરવાં તે ત્ર્યંબક-હીદેહીવહીદહીત્ત

૬ મંત્રના બધે અક્ષરો આઠ એકેક નામાક્ષર મૂકવો તે વિદર્ભણ-હીં હીં દે હીં હીં વ હી હીં દ હી હી ત્ત

વાચકોની સુગમતાની ખાતર અહિંયા મંત્રાક્ષરોની જગ્યાએ હી અને નામાક્ષરની જગ્યાએ દેવદત્તનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. કાર્ય ઉપસ્થિત થયે હીના બદલે મંત્રાક્ષર અને દેવદત્તના બદલે નામના અક્ષરો મૂકવાનું ખાસ ભૂલવું નહિ.

પંચોપચાર પૂજા—

મંત્રની આરાધના દરમિયાન સાધકે દરરોજ સાધ્ય દેવની પંચોપચાર પૂજા કરવી જોઈએ તે આ પ્રમાણે—

૧ આર્ધાનન-ૐ હ્રીં નમોઽસ્તુ ભગવતિ ! પદ્માવતિ ! દેવિ ! એહિ એહિ સંવૌષ્ટ્ ।

૨ સ્થાપના-ૐ હ્રીં નમોઽસ્તુ ભગવતિ ! પદ્માવતિ ! દેવિ ! તિષ્ઠ તિષ્ઠ ઠઃ ઠઃ ઠઃ ।

૩ સન્નિધીકરણ-ૐ હ્રીં નમોઽસ્તુ ભગવતિ ! પદ્માવતિ ! દેવિ ! મમ સન્નિહિતા ભવ ભવ વપ્ત્ ।

૪ પૂજન-ૐ હ્રીં નમોઽસ્તુ ભગવતિ ! પદ્માવતિ ! દેવિ ! ગન્ધાદીન્ ગૃહ્ ગૃહ્ નમ્ ।

૫ વિસર્જન-ૐ હ્રીં નમોઽસ્તુ ભગવતિ ! પદ્માવતિ ! દેવિ ! સ્વસ્થાન્ ગચ્છ જ. જ. જઃ ।

ઉપર પ્રમાણે પ્રથમ આવાહન કરીને, પછી સ્થાપના કરવી જોઈએ, ત્યારપછી સન્નિધીકરણ, પછી પૂજન અને અંતમાં વિસર્જન કરતી વખતે દરેકના જુદા જુદા મંત્રાક્ષરો બોલાવા જોઈએ, તેમાં 'ભગવતિ ! પદ્માવતિ ! દેવિ !' ની જગ્યાએ જે દેવ અથવા દેવીની આરાધના કરવાની હોય

કથાગ્રથો અને મહાપુરુષોના ચરિત્રો પૈકી કોઈપણ, વિષયનું પુસ્તક જુઓ વિદ્યા મંત્ર અથવા તેના પ્રભાવ મળ્યામાં કંઈ ને કંઈ લખેલું તેમાં મળી આવશે જ

આ ઉપરથી પાઠકગ : જોઈ શકશે કે પૂર્વે ભારતવર્ષમાં આ વિદ્યામંત્રનો પ્રચાર ધણો અમાધારણ હતો પાચમીથી દસમી સદી સુધીના પાંચસો વર્ષના ગાળામાં આ વિષયના નાના મોટા બેથી બઢી હજાર જેટલા ગ્રંથો તે એકલા બૌદ્ધ ભિક્ષુઓએ જ બનાવ્યા હતા આ ઉપરથી ભારતવર્ષમાં મંત્રવિદ્યાનો ફેલાવો કેટલો હોવો જોઈએ તેનું અનુમાન કરી શકાશે બૌદ્ધ સંપ્રદાયમાં આ વિષયના ગ્રંથોની બહુવિધતા હોવાથી જ હાલના વિદ્વાનોનું માનવું છે કે મંત્રવિદ્યા તથા તંત્રવિદ્યાના ગ્રંથો જૈનોએ બૌદ્ધ સંપ્રદાયના અનુકરણ રૂપે તૈયાર કર્યા છે તેનું એક કારણ એ પણ છે કે જૈન સંપ્રદાયના તે વિષયના ગ્રંથો થોડા ઘણા અપવાદ સિવાય હજી સુધી અપ્રસિદ્ધ છે તેથી જ ‘શ્રી ભૈરવપદ્માવતી કલ્પ’ નામના ગ્રંથની પ્રત્તાવનાના વિદ્વાન લેખક શ્રીયુત્તમોદયનાલ જગવાનદાસ સોલિમીટર જૈનાગમોમાંથી પુરાવાઓ આપીને સાબિત કરવાના છે+ કે જૈન સંપ્રદાયમાં બૌદ્ધ સંપ્રદાયની અસર પહેલાં પણ જૈનાચાર્યો આ વિદ્યાથી અનભિચાર ન હતા

વિદ્યામંત્રના પ્રચારની દૃષ્ટિએ આ તો એક સાધારણ વાત થઈ પડતું જૈન સમાજનો આ વિષયમાં ઝટવો આદર હતો તે બતાવવાની ખામ જરૂર છે બૌદ્ધ લોકોએ આ વિષયને જેમ ધાર્મિક રૂપ આપી, અવશ્ય કર્તવ્ય તરીકે તેનો સ્વીકાર કર્યો હતો અને વાતવાતમાં તેનો ઉપયોગ કરતા હતા તેટલી હદે જૈનાચાર્યો બીચકુલ ગયા નહોતા તેઓ મંત્રશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરતા એટલુંજ નહિ, પણ કોઈ કોઈ પ્રસંગે પતિત સાધુ અથવા ગૃહસ્થોની પ્રશામત કરીને પણ આ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરતા *હતા, છતાં પણ એનો ઉપયોગ લાભાલાભ જોઈને શાસન રક્ષાના કારણ નિમિત્તે જ કરતા વજ્રસ્વામી, પ્રિયગ્રન્થિસુરિ, આર્યખપટ, આર્યમગુ પાદલિપ્તસુરિ, માનદેવસુરિ, સિદ્ધસેન દિવાકર, હરિભદ્રસુરિ, માનવુગસુરિ, કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રીહેમયદ્રસુરિ, શ્રીજિનદત્તસુરિ, શ્રીજિનપ્રભસુરિ, વાદિવેતાલ શ્રીશાંતિસુરિ, શ્રીમદ્લિપેણસુરિ, શ્રીશાંતિયદ્ર ઉપાધ્યાય વગેરે અનેક પ્રાચીન તેમજ અર્વાચીન આચાર્યો આ વિષયના અનુભવો મંત્રવાદીઓ હતા આર્યચૂલભદ્ર જેવા સ્થવિર પણ કારણ વિના આ શક્તિનો ઉપયોગ કરવાથી શિક્ષાને પાત્ર થયા હતા અને આવા સખત પ્રતિબંધના કારણથીજ બૌદ્ધોની માફક જૈનોમાં આ મંત્રવાદથી આચાર માગમાં વિકૃતિ થવા પામી નથી બીજી એ પણ કારણ છે કે ત્યારે બીજા લોકો ઐહિક જ્ઞાની આસ્થાથી જ મંત્ર અને વિદ્યા જપતા ત્યારે પણ જૈનાચાર્યોનો આમાં મુખ્ય ઉદ્દેશ કર્મનિર્જરનો હતો સુરિમંત્રનું અનુષ્ઠાન જે લગભગ પ્રત્યેક જૈનાચાર્યને કરવું પડતું તેનો પણ ફલાદેશ કર્મનિર્જરને લગતો હતો બૌદ્ધ અને ખાસ કરીને શામ્ત લોકોના મંત્રવાદથી જૈનોના મંત્ર અને વિદ્યાઓ તદ્દન પવિત્ર અને નિર્દોષ વિધિ સાધ્ય હોવાથી પણ મંત્રવાદ જૈન આચારોમાં વિકૃતિ ઉત્પન્ન કરી શક્યો નથી

+ આ પ્રત્તાવના હજી તેઓ શ્રી લખી રહ્યા છે

*“વિગ્ગમમય સેવે સિ । ઉમય નામ પાલત્ય મિહત્યા તે વિગ્ગમન્ત જોગાદિમિમ્ત સેવે હત્યર્પ ॥”

-નિશિષવર્ણ ૧, ૭૦

અર્થાત-દુનિયામાં જેટલા અક્ષર છે તે સર્વ શક્તિવાળા છે (અને તેમનું શ્રવણ તથા પઠન કરવાથી એક જાતની અસર પેદા થાય છે, જેમકે ડોઈ વ્યક્તિ આપણને સારા શબ્દોથી બોલાવે તો આપણે રાજી થઈએ છીએ અને ખગળ શબ્દોથી બોલાવે તો આપણે નાગજ થઈએ છીએ. આ પ્રમાણે અક્ષરોની શક્તિ સાબીત થાય છે). જગતમાં જેટલી વનસ્પતિઓ છે તે પણ બધી શક્તિવાળી છે, પૃથ્વી પણ ધન વગરની નથી કારણકે તેના પેટાળમાં લુદા લુદા રત્નોની ખાણો છે અને તે જ માટે શાસ્ત્રોમાં પૃથ્વીને રત્નગર્ભા કહેવામાં આવી છે. પરંતુ દરેક વસ્તુઓની યથોચિત માહિતી પામવી દુર્લભ છે.

મનુષ્યપ્રકૃતિ સ્વાભાવિકતયા ચમત્કારપ્રિય હોય છે. જનતાનો મોટો ભાગ સિદ્ધિઓ બોળે છે અને તેના માટે બનતા પ્રયત્નો આદરે છે. છતાં બ્યારે નિષ્ફળતા પ્રાપ્ત કરે છે ત્યારે દ્રાક્ષાના સ્વાદથી અતૃપ્ત રહેલા શિયાળની માફક ‘યંત્રો મંત્રો આદિ સર્વ ટાડપનિક છે, શક્તિ-સંપ્રદાયની અસર દરમ્યાન ઉપજાવી કાઢેલાં છે’ વગેરે અનેક દોષારોપણ કરી, એ વિદ્યાને વખોડવા મંડી બંધ છે. પરંતુ આ વિદ્યાઓ જે સર્વથા ખોટી હોત તો ભૂતકાળમાં થઈ ગએલા ત્યાગી, વૈરાગી શ્રીવજ્રસ્વામી, વાદિદેવસૂરિ, કલિકાલ સર્વજ્ઞ શ્રીહેમચંદ્રસૂરિ જેવા મહાપુરુષો આ વિદ્યાઓ ઉપર વિશેષ લક્ષ આપત જ નહિ. દરેકે દરેક સંપ્રદાયમાં મંત્ર યંત્રાદિને લગતા પ્રાચીન સમયમાં રચાએલા વિવિધ જાતના ગ્રંથો દૃષ્ટિગોચર થાય છે અને કેટલાય મહાત્માઓની ચમત્કારિક કથનીઓ આપણા સાંભળવામાં આવે છે, તો પછી તે વિદ્યાને સર્વથા ખોટી તો શી રીતે કહી શકાય ?

કાણે ધડો સમુદ્રમાં ગયા છતાં ભરાય નહીં, જગતભરની સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ વસ્તુને પ્રગટ કરનારા સૂર્યના પ્રકાશમાં ધ્રુવ કેન્દ્રી શકે નહીં તેમ આપણને કોઈપણ પ્રકારે સદ્વિદ્યાની પ્રાપ્તિ થતી નથી તેમાં દોષ કોનો ? આપણો પોતાનો કે અન્ય કોઈનો ? મારી સામાન્ય બુદ્ધિ પ્રમાણે તો એ વિદ્યાને લગતી ઘણી ઘણી બાબતો બાંધવાની હોય છે, તેનો અભાવ જ કારણભૂત છે.

મંત્રોની પ્રચીનતા—

મારા સાંભળવા અને વાંચવા પ્રમાણે પૂર્વે વિદ્યાપ્રવાદઃ નામના પૂર્વમાં એવા અનેક વિદ્યાનો હતા કે જેનાથી પૂર્વાચાર્યો દરેક પ્રસંગે શાસનની રક્ષાઓ કરતા. ‘વિદ્યા’ શબ્દનો અર્થ આ સ્થળે ‘જ્ઞાનાત્મક વિદ્યા’ નહીં પણ ‘મંત્રસ્વરૂપિણી અક્ષરાત્મક વિદ્યા’ સમજવાનો છે. ઉપરોક્ત પૂર્વાત્મક વિદ્યાઓનો તો આજે નાશ થએલો છે, છતાં એમના વિષયનો મહિમા હજી સુધી ઘણો તાજો છે. તમે કોઈપણ આસ્તિક ભારતવાસીની આગળ ‘વિદ્યા’ અથવા એનો જ બીજો પ્રકાર ગણાતા ‘મંત્ર’ની વાત કરો, તો તે ઘણી જ શ્રદ્ધાથી સાંભળશે. ભારતવર્ષની પ્રજાને આ વિષય ઉપર લાંબા કાળથી અચળ શ્રદ્ધા છે. અજ્ઞાન બાળકોમાંથી પણ એવાં થોડાં જ નીકળશે કે જેઓ વિદ્યા મંત્રના ચમત્કારોની વાતોથી તદ્દન અનભિન્ન હોય. ભારતવર્ષનાં ધર્મશાસ્ત્રો, પુરાણો,

* શ્રીમદ્ધિષેણસૂરિ વિરચિત ‘વિદ્યાનુશાસન’ નામના ગ્રંથની શરૂઆતમાં જ ‘વિદ્યાપ્રવાદ’ પૂર્વનો કેટલોક ભાગ પોતાના સમયમાં હયાત હતો એવો ઉલ્લેખ શ્રીમદ્ધિષેણસૂરિએ કરેલો છે.

આપણા સમક્ષ વિઘ્નમાન વિવિધ મત્ર-મત્રાદિ વિષયક સાહિત્યનું દિગ્દર્શન કરતા સહેજે જોષ શકીએ છીએ

એક સમય એવો પણ હતો કે જ્યારે, અત્યારે આપણી નજર સામે મત્રોપાસનાને લગતું જે વિવિધ સાહિત્ય વિઘ્નમાન છે તે લેશ પણ ન હતું, તેમ જતા એક-બીજા દર્શન, એક-બીજા સપ્રદાય અને એક-બીજા પ્રજા માથેના સહવાસને લીધે જન સમાજની અભિરચિતે તે તરફ જોણી જોષ ધર્મધુરધર જૈનાચાર્યોએ એ પ્રકારના સાહિત્ય નિર્માણ તરફ પોતાની નજર દોડાવી અને ક્રમે ક્રમે એ જાતિના સાહિત્યનો સાગર રેલાવા લાગ્યો હતો, જે આપણી બેરકા રીથો આજે લગભગ નાની સરિતા જેટલો પણ નથી રહ્યો, તે શુ ઓછી દિલગીરિની વાત છે ?

મારા આ પુસ્તકના અંગે જે જે કોઈ પુસ્તકોના આધારો લેવામા આવ્યા છે, તે તે પુસ્તકોના પ્રકાશકો તથા સંપાદકોના, અગાઉથી ગ્રાહ્ય થઈને મને હિતેજન આપનાર મુનિમહારાજો તથા ગૃહસ્થોના, આજાર માનવાની આ તક લઉં છું, સાથે માથે વિદ્વાન વાચકો ને વિનંતિ કરું છું કે મારા દ્રષ્ટિ દોષથી યા ત્રેસ દોષથી જે કંઈ જુનો રહી જવા પામી હોય તે મને સુચવવા મહેરબાની કરજો તો હું તેઓના ઉપકાર માનીશ, વળી આ ગ્રંથમા જે કોઈ આગમવાક્યથી વિરૂદ્ધ મારાથી અણુજાણુ પળે લખાઈ ગયું હોય તે માટે મિથ્યા દુષ્ટત દઉં છું

વિ સવત ૧૯૯૪
આસો સુદી બીજી રવિવાર
તા ૨૫-૯-૧૯૩૮

}

સારાભાઈ મણિલાલ નવાળ
નવી પત્થરચાલ, કોલેજ સામે
વડોદરા.

શ્રીદેવતાધિષ્ઠિત તે વિદ્યા અને પુરુષદેવતાધિષ્ઠિત તે મન્ત્ર, અથવા જોતો પાઠ કરવા માત્રથી જ કાર્યની સિદ્ધિ થાય તે મન્ત્ર અને જપ હોમાદિ વિધિ સાધ્ય તે વિદ્યા, એમ બે પ્રકારે મન્ત્ર અને વિદ્યાનો ભેદ જૈન ગ્રંથકારોએ બતાવ્યો છે. જૈનોની માન્યતા પ્રમાણે હજારો વિદ્યાઓ છે, જેમાં નીચે લખેલી સોળ વિદ્યાઓ મુખ્ય છે, ૧ રોહિણી, ૨ પ્રજ્ઞપ્તિ, ૩ વજ્રશૃંગલા, ૪ વજ્રાંકુશી, ૫ અપ્રતિચક્રા, ૬ નરદત્તા, ૭ કાલી, ૮ મહાકાલી, ૯ ગૌરી, ૧૦ ગાંધારી, ૧૧ મહાબાલા, ૧૨ માનવી, ૧૩ વૈરોટ્યા, ૧૪ અચ્છુતા, ૧૫ માનસી અને ૧૬ મહામાનસી. આ સોળ વિદ્યાઓની અધિષ્ઠાયક સોળ દેવીઓ પણ એ જ નામની માનેલી છે, જે વિદ્યાદેવીઓના નામથી ઓળખાય છે. એ વિદ્યાદેવીઓની પ્રાચીન તાડપત્રની પ્રતિકૃતિઓ માટે જુઓ ‘જૈનચિત્રકલ્પદ્રુમ’ નામના ગ્રંથમાં ચિત્ર નં. ૧૬ થી ૩૧ સુધી.

આમ્નાય ગ્રન્થો—

શું એ અક્ષોસનો વિષય નથી કે આ રત્નપ્રસૂતા ભારતભૂમિમાં ઉત્પન્ન થવા છતાં પણ પૂર્વાચાર્યો વિરચિત અને સંગ્રહિત ઉત્તમોત્તમ મત્રામ્નાયના ગ્રન્થોની કાંઈ પણ દરકાર નહિ રાખતાં પ્રમાદજન્ય ધોરનિદ્રામાં સૂતાં સૂતાં તે રત્નોને આપણે હાથમાંથી ગુમાવી રહ્યા છીએ જે આપણામાં પ્રમાદ ન હોત તો ‘વિદ્યાપ્રવાદ’ આદિ મહાગ્રન્થો આપણા હાથમાંથી નાશ પામ્યા હોત ? જે આ વિષય પરત્વે આપણી ઉપેક્ષાવૃત્તિ ન હોત તો હજારો વિદ્યાઓમાંથી આજે આંગળીના વેઢે ગણી શકાય તેટલા જ આમ્નાયના ગ્રન્થો મળતા હોત ? આપણને વારસામાં મળેલા આ વિષયના બધા યે ગ્રન્થો સાચવી રાખ્યા હોત તો શું એવો સંભવ પણ હતો કે આપણું પ્રકારે અધ પતન થાત ? એક બાબત આપણે પોતાની પાસેના આ વિષયના અમૂલ્ય ગ્રન્થોનો નાશ થવા દીધો અને બીજી બાબત આપણામાં આ વિષયનું જ્ઞાન જે અવિચ્છિન્ન પરંપરાએ ગુરુગમથી ઉતરી આવતું હતું તેનો હાસ થતો ગયો તથા તે તરફના અજ્ઞાનને લીધે ત્રીજી બાબત ‘મત્રવિદ્યા’નો પ્રચાર એ પાપ છે એવા અવાજો ઉઠાવનાર કેટલીક વ્યક્તિઓએ જૈન સમાજને ભડકાવી મૂક્યો. આવા સમયમાં આ વિષયના નવીન ગ્રન્થરત્નોની શોધ અને સંચય થઈ શકે એમ આશા તો કર્યાથી જ રાખી શકાય ?

જૈનો વીતરાગ ભગવાનના ઉપાસક હોવાથી એમનું મુખ્ય ધ્યેય મોક્ષ છે અને મોક્ષાભિલાષી ખરા જૈનો રાગદ્વેષાદિ દોષ રહિત શ્રી જિનેશ્વર દેવ સિવાય અન્યદેવોની કદી પણ ઉપાસના કરે નહિ; તથાપિ જેઓ તેટલી હદે પહોંચ્યા નથી એવા ઐહિક સુખના અભિલાષી ભવાભિનંદી જીવોને પણ સ્વાર્થ સાથે પરમાર્થ સંધાય તેવા હેતુથી જ ભયાપહારક, રોગોપશામક, સંપદ વિજ્યાદિ પ્રાપક અને સર્વમનઃકામનાદાયક એવા મંત્રો, યંત્રોની પૂર્વાચાર્યોએ યોજના કરેલી છે.

પરિવર્તન શીલ સંસારમાં એવી એક પણ વસ્તુ નથી કે જે દરેકે દરેક બાબતમાં દેશ-કાળ આદિના પરિવર્તન સાથે નવો અવતાર ધારણ ન કરે. આ અટલ નિયમથી અપાણું મંત્ર-યંત્રાદિક સાહિત્ય પણ વંચિત નથી રહી શક્યું, અર્થાત્ જગતની અનન્ય વિભૂતિનું પોતામાં દર્શન કરનાર અને તે જ વસ્તુનો બીજને સાક્ષાત્કાર કરાવનાર તીર્થંકર દેવ આદિ જેવી મહાવિભૂતિઓને લગતું મંત્ર-યંત્રાદિક સાહિત્ય ઉપરોક્ત શાશ્વત નિયમથી અસ્પૃશ્ય નથી રહી શક્યું, એ આપણે

માત્ર પચાસજ નક્કલો વેચવાની ખાકી છે !

ગ્રામ્યવિદ્યા શાસ્ત્ર, સાહિત્ય, ધર્મ, કલા બધી દૃષ્ટિએ મૂલ્યવાન અને આકર્ષક આ ગ્રંથ ગુજરાતી સાહિત્યમાં અપૂર્વ છે ગુજરાતની જૈનાશ્રિત ચિત્રકળાના ઇતિહાસમાં તો એ ગ્રંથ ઘણો કીમતી કાળો આપે છે

આદિથી અત સુધી કુમાર કાર્યાતથર્માજ તૈયાર થએનો સુદર છપાઇ, પાકુ પૂરું, ખેરગી જેકેટ અને મજબૂત ખોખામાં પેક હોવા છતાં

કીમત માત્ર રૂપિયા પચીસ

આ ગ્રંથને માટે ' સુખાઇ સમાચાર 'ના તા ૧૧-૪-૧૯૩૬ ના રોજ ચાર કોલમ ભરીને તથા શ્રીયુત્ રસિકલાલ પરિણે ' કૌમુદી ' માસિકના એપ્રિલ ૧૯૩૬ ના અંકમાં બારમી ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ ના કલા વિભાગના પ્રમુખ કાકા સાહેબ કાલેનકરે, શ્રીયુત્ મધુસુદન મોદીએ ઈ મ ૧૯૩૭ ના જાન્યુઆરી-માર્ચના ' બુદ્ધિપ્રકાશ ' ત્રિમાસિકમાં, શ્રીયુત્ ધીરજલાલ ધનજીભાઈએ ' જૈન પત્ર 'ના ' અભ્યાસ અને અવલોકન 'ના શ્રેણીમાં તથા વિદ્વાન જૈનાચાર્યો તથા પ્રસિદ્ધ મુનિ મહાગજાઓના અને નામાકિત જૈન જૈનેતર સાક્ષરોના અભિપ્રાયો આ ગ્રંથને માટે મળેલા છે આવા અમૂલ્ય ગ્રંથની એક નક્કલ તો આપના સગ્રહમાં જરૂર હોવી જોઈએ

પાછળથી પસ્તાવું ન પડે તે માટે આપની એક નક્કલ વેળાસર મગાવી લેવા વિનંતિ છે.

‘ભારતીય જૈનશ્રમણસંકૃતિ અને લેખનકળા’

(સચિત્ર)

— સ પાદક —

વિદ્વદ્વચં મુનિમહારાજશ્રી પુણ્યવિજયજી

જૈન શ્રમણ સંસ્કૃતિએ લેખનકળાનો સ્વીકાર કર્યો ત્યારથી ચર કરીને આજસુધીનો જૈન લેખનકળાનો ઇતિહાસ આ નિબંધમાં વિસ્તારપૂર્વક ચર્ચવામાં આવેલો છે આ નિબંધની સો નક્કલોજ જુદી છપાવવામાં આવેલી છે

કિમત માત્ર રૂ. ૮-૦-૦

અમારું એક અનન્ય પ્રકાશન

આજેજ મંગાવો !

આજેજ મંગાવો !

શું ?

શ્રી જૈન પ્રાચીન સાહિત્યોદ્ધાર ગ્રન્થાવલિના

—: મંગાલક :—

સારાભાઈ મણિલાલ નવાબદ્વારા સંપાદિત

‘જૈન ચિત્રકલ્પદ્રુમ’

ગુજરાતની જૈનાશ્રિત ચિત્રકળાનો અપૂર્વ ઐતિહાસિક સંગ્રહ

[સમય. ઇ. સ. પૂર્વે ૩૦૦ થી વિ. સં. ૧૯૭૦ સુધીના જૈન

ચિત્રકળાના લેખિત પુરાવાઓ]

૪૬ પૂર્ણરંગી ચિત્રપ્લેટો તથા ચોણોણો ઉપરાંત એકરંગી ચિત્રપ્લેટોમાં એકઠ્ઠે સવાત્રણસો ચિત્રમૌહિતિદો સંઘરાએલાં છે

એ કલાસામગ્રી ઉપરાંત લગભગ ૪૦૦ પૃષ્ઠમાં વિદ્વદ્ધ મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજી, શ્રી રસિકલાલ પરીખ, શ્રી રવિશંકર રાવળ, શ્રી ડોલરરાય માંડડ, શ્રી મંજુલાલ મજમુદાર, મુનિશ્રી ધર્મવિજયજી તથા શ્રી સારાભાઈ નવાબના લખેલા, એ ચિત્રકળા ઉપર વિવિધ વિવેચન કરતા અભ્યાસપૂર્ણ લેખો આ ગ્રન્થનું અતિ મહત્વનું અંગ છે.

અમેરિકાની પેન્સિલવેનિયા યુનિવર્સિટીના સંસ્કૃતના પ્રોફેસર તથા પેન્સિલવેનિયા મ્યુઝીઅમ ઓફ આર્ટના હિદી ચિત્રકલા વિભાગના ક્યુરેટર તથા ‘કાલકકથા’ અને ‘કલ્પસૂત્રનાં ચિત્રો’ એ નામનાં બે અંગ્રેજી ભાષામાં પ્રસિદ્ધ થએલા ગ્રન્થોના સંપાદક મી. ડબ્લ્યુ નોર્મન બ્રાઉને લખેલા આમુખ તથા વડોદરા રાજ્યના પુરાતન સંશોધન ખાતાના વડા અધિકારી ડૉ. હીરાનન્દ શાસ્ત્રીએ લખેલા અંગ્રેજી ઉપોદ્ધાત સહીત આ ગ્રન્થની

તમે જાણો છો કે !

માત્ર પાંચસોજ નકલોમાં મર્યાદિત આવૃત્તિની સાડાચારસો નકલો તો શ્રીમંત ગાયકવાડ સરકાર, શ્રીમાન શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢી, શ્રીમાન શેઠ કર્તુરભાઈ લાલભાઈ, શ્રીયુત માણેકલાલ યુનીલાલ, સર ચીતુભાઈ ખેરોનેટ વગેરે સદ્ગૃહસ્થો તથા સસ્થાઓ તરફથી ખરીદી લેવામાં આવી છે અને હવે તો

કૃત 'કલિકુડ પાર્શ્વજિન સ્તવન' યત્ર સહિત, શ્રીમુનિયદ્રસૂરિ કૃત 'શ્રીકલિકુડ પાર્શ્વજિન સ્તોત્ર' અરતરગચ્છાચાર્ય શ્રીજિનપ્રભસૂરિ કૃત મતગર્ભિત શ્રીગૌતમગ્વામી સ્તોત્ર,' શ્રીઆચાર્ય-નન્દિય વિરચિત મત્રમય 'વૈરોહ્યા સ્તવ' શ્રી શુભસુદરગણિ વિરચિત યત્રમત્ર ભોપળદિ ગર્ભિત 'શ્રીયુગાદિદેવ સ્તવન' ગુજરાતી ટીકા સહિત, 'શ્રીમન્નાધિરાજસ્તોત્ર' શ્રીહનસગદર સ્તોત્ર 'ની શ્રીયદ્રસૂરિ વિરચિત મત્રમય ટીકા તથા તેના સાત યત્રોના ચિત્રો સહિત, 'શ્રીપદ્માવત્યષ્ટક'ની શ્રીપાર્શ્વદેવગણિ વિરચિત પાચમો બાવીસ શ્લોકની મત્રમય ટીકા સહિત અને શ્રીધર્મધોષસૂરિ વિરચિત 'શ્રીપાર્શ્વનાથ માલામન્ત્ર સ્તવ' વગેરે મત્રમય કૃતિઓ શ્રીયશોવિ-જયજી ઉપાધ્યાય વિરચિત મહાયમત્કારીક 'ગોડીપાર્શ્વ સ્તવ' તથા 'શ્રીરાજેશ્વર પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર' અને શ્રીમીના પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર વગેરે સવામો અમૂલ્ય કૃતિઓનો સંગ્રહ

તમે જાણો છો કે :

આ ગ્રંથને માટે પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનો જેવા કે—લીડનથી ડો જે પીએચ વોગન, ફ્રેન્કફર્ટથી વોલ્ટન રમન, હાગ્યુર્ગથી ડો ડબલ્યુ શુલ્કિંગ પી એચ ડી, લડનથી ડો એલ ડી, બારનેટ, બર્લિનથી ડો એલ એલ્સડોફ પી એચ ડી, નોર્વેથી ડો, રટન કેનો, પ્રાગ થી સ્વર્ગરથ ડો એમ વીન્ટરનીટઝ તથા અમેરિકાથી હેલન એન બ્રેનસન વગેરેના મુદ્ર અભિપ્રાયો મળેલા છે

‘અનેકાર્થ’ સાહિત્ય સંગ્રહ ભાગ ૧ લો’

કિ. રા. ૨—૦—૦

કલિકાલ સર્વંશ શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજીના શિષ્ય શ્રી વર્ધમાનગણિ કૃત, એક શ્લોકના એકસો સોલ અર્થવાળી કૃતિ તથા શ્રી સોમપ્રભસૂરિ કૃત ચતુર્થી તથા બેના ગુજરાતી ભાષાતર તથા ગુજરાતી પ્રસ્તાવના સહિત

‘અધિષ્ઠાયકાષ્ટક’

(૧) સરસ્વતી દેવી (૨) ચક્રેશ્વરી દેવી (૩) પદ્માવતી (૪) અબ્ધિકા દેવી (૫) જ્વાલામાલિની (૬) શાંતિદેવી (૭) બ્રહ્મશાંતિપદ્મ (૮) પદ્માવતી દેવી તથા પાર્શ્વેશ્વરના ત્રિરંગી ચિત્રો રંગીન માહિતવાળું આલ્પમ કિંમત માત્ર રૂપિયા દો/ દરેકનું પોસ્ટેજ ભુકુ

જૈન મન્ત્રશાસ્ત્રનો મહાન ગ્રંથ

બહાર પડેલ છે !

બહાર પડેલ છે !

શ્રી ભૈરવ પદ્માવતીકલ્પ

કિ ૧૫—૦—૦

ગુજરાત ડેલેન્ડા સરકાર તથા અર્ધમાગધી ભાષાના અધ્યાપક ડો કે વી અબ્બકર તથા પૂજ્ય મુનિ મહારાજ શ્રીપુણ્યવિનયજી તથા ચતુરવિનયજી દ્વારા મરોહિત તથા સપાદિત

તૈયાર છે !

તૈયાર છે !

શ્રી જૈન પ્રાચીન સાહિત્યોદ્ધાર ગ્રન્થાવલિના

અન્ય પ્રકાશનો.

સંપાદક:—મુનિમહારાજ શ્રી ચતુરવિજયજી

‘શ્રી મંત્રાધિરાજ ચિંતામણિ’

જૈન મંત્રશાસ્ત્રનો મહાન ગ્રન્થ.

કિંમત રૂ. ૭-૮-૦

જેમાં સુપ્રસિદ્ધ ‘નમિગણુ સ્તોત્ર’ ની મહામંત્રમય ટીકા તથા તેના એકવીસ યંત્રો, સુશ્રાવક શિવનાગ વિરચિત ‘ધરણોરગેન્દ્ર સ્તવ’ તેની મંત્રમય ટીકા તથા તેના ઓગણીસ યંત્રો, સુપ્રસિદ્ધ ‘તિજયપહુત સ્તોત્ર’ તથા તેના જુદા જુદા મંત્રામ્નાયો અને તેને લગતા જુદા જુદા વીસ યંત્રો, ‘શ્રી સંતિકર સ્તવામ્નાય’ તથા તેના અધિષ્ઠાયક દેવાના ચિત્રોવાળા પ્રાચીન ચિત્રપટના ફેટા સાથે, વધુમાં ‘શ્રી મંત્રાધિરાજ સ્તોત્ર’ ઉપરથી નવીન તૈયાર કરેલ ‘ચિંતામણિ યંત્ર’ વગેરે કુલ પાસઠ જુદા જુદા આટ્ પેપર પર છાપેલા યંત્રો કે જેની આકૃતિઓ જૈન જ્યોતિષશાસ્ત્ર તથા શિલ્પશાસ્ત્ર વિશારદ આચાર્ય શ્રી જયસિંહસૂરિજીએ પોતાના હાથે ચીતરેલી છે, ઉપરાંત શ્રી માનતુંગસૂરિ શિષ્ય શ્રી ધર્મઘોષસૂરિ વિરચિત ‘શ્રી ચિંતામણીકલ્પ’ શ્રી સાગરચંદ્રસૂરિ કૃત પાંચ પટલવાળો ‘શ્રી મંત્રાધિરાજકલ્પ’ ‘શ્રી ઉવસગ્ગહર’ સ્તોત્ર ની શ્રી પાર્શ્વદેવગણિ કૃત મંત્રમય ટીકા, ‘શ્રી નમિગણુ સ્તોત્ર’ ની મહામંત્રમય ટીકા, શ્રી ચિંતામણિ સંપ્રદાય, શ્રી ચિંતામણિ કલ્પસાર, શ્રી તરુણપ્રભસૂરિ કૃત ચિંતામણિ મંત્ર ગર્ભિત શ્રી પાર્શ્વનાથસ્તોત્ર, શ્રી કમલપ્રભસૂરિ, શ્રી રત્નકીર્તિસૂરિ, શ્રી જનપતિસૂરિ શ્રી મેરુતુંગસૂરિ, શ્રી પૂર્ણકલશગણિ વગેરેએ રચેલાં મહામંત્ર ઔષધ્યાદિ ગર્ભિત સ્તોત્રો, શ્રી અનિતસિંહસૂરિ વિરચિત ‘અટ્ટે મટ્ટે’ મંત્રગર્ભિત સ્તોત્ર, મહાકવિ ખિલ્હણુ વિરચિત શ્રી પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર, શ્રી સુરસુંદરસૂરિ વિરચિત કલ્યાણમંદિર પાદપૂર્તિષ્પ પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર વગેરે મંત્રમય તથા યમકમય સ્તોત્રો, મંત્રસાધનોપયોગી કોષ્ટક ઉપરાંત દરેકે દરેક યંત્રોનું ગુજરાતી ભાષામાં વિવરણુ અને એક સો ચાલીસ પાનાની દરેક સ્તોત્રકર્તાઓનો ઇતિહાસ દર્શાવતી વિસ્તૃત ગુજરાતી પ્રસ્તાવના. પાકું આઈન્ડીગ છતાં કિંમત માત્ર રૂ. ૭-૮-૦ પોસ્ટેજ જુદું.

‘જૈનસ્તોત્ર સંદોહ ભાગ ૧લો.’

કિંમત રૂ. ૫-૦-૦

પ્રાચીન જૈનાચાર્યો વિરચિત ૧૧૯ સ્તોત્ર મૌક્તિકોની માળાનો અમૂલ્ય ચિંતામણિ હાર સમા આ ગ્રન્થમાં શ્રીધર્મઘોષસૂરિ કૃત ‘મહામંત્રગર્ભિત અનિતશાંતિસ્તવન’ શ્રીવાહિદેવસૂરિ

વિષયાનુક્રમ

વિષય	પાનુ	વિષય	પાનુ
નમસ્કાર માહાત્મ્ય		સાધુના સત્તાવીસ ગુણોનું વર્ણન	૫૮ ૫૯
કર્તા શ્રી મિહસેનસૂરિ	૧ ૧૯	છઠા પંક્તી નારતવિક્રતા સમી	
પ્રથમ પ્રકાશ	૧ ૩	ચર્ચા અને તેનો ખુલાસો	૬૦-૬૧
ત્રીતીય પ્રકાશ	૪ ૫	સાતમા પદની વાગ્તવિક્રતા મગધી	
તૃતીય પ્રકાશ	૬	ચર્ચા અને તેનો ખુલાસો	૬૧ ૬૩
ચતુર્થ પ્રકાશ	૭	આઠમા અને નવમા પદની વારત	
પચમ પ્રકાશ	૮ ૧૦	વિક્રતા મગધી ચર્ચા અને તેનો	
પષ્ટ પ્રકાશ	૧૧-૧૪	ખુલાસો	૬૩ ૬૭
સપ્તમ પ્રકાશ	૧૫ ૧૮	શ્રી નમસ્કાર મહામત્રના મત્રામ્નાયો	
આઠમો પ્રકાશ	૧૯	કર્તા પૂર્વોચાર્ય	૬૮ ૮૬
શ્રી નવકાર મન્ત્ર અને તેના વિષયમા		૧ શાકિની વગેરેના ભયનિવારક મત્ર	૬૮
આવરથડ વિચારો	૨૦-૬૭	૨ આત્મશુદ્ધિ મન્ત્ર	૬૮
શ્રી નવકારસૂત્ર મૂળ	૨૦	૩ ઇન્દ્રજિહ્વા મન્ત્ર	૬૮
પ્રથમ અરિહત પંતુ વર્ણન	૨૦ ૨૯	૪ કવચ મન્ત્રવાનો મન્ત્ર	૬૮
બીજા સિદ્ધપદનું વર્ણન	૩૦-૩૨	૫ હાય નિર્મળ કરાનો મન્ત્ર	૬૮
ત્રીજા આચાર્યપદનું વર્ણન	૩૩-૩૭	૬ શરીર શુદ્ધ કરાનો મન્ત્ર	૬૮
ચોથા ઉપાધ્યાયપદનું વર્ણન	૩૮-૩૯	૭ અન કરણ શુદ્ધિમરણ મન્ત્ર	૬૯
પાંચમા માધુપદનું વર્ણન	૪૦ ૪૬	૮ મુખકમલ શુદ્ધિમરણ મન્ત્ર	૬૯
છઠ્ઠાથી નામા પદનું વર્ણન	૪૬-૫૦	૯ નેત્ર પવિત્રમરણ મન્ત્ર	૬૯
પચપરમેષ્ઠીના ગુણો દર્શાવતું		૧૦ મન્ત્રકશુદ્ધિ મન્ત્ર	૬૯
ચૈત્યવન	૫૦	૧૧ મગ્તકરક્ષા મન્ત્ર	૬૯
નવમારવાનીના ગુણ દર્શાવતી		૧૨ શિખામધન મન્ત્ર	૬૯
પ્રાચીન સંજ્ઞાપ	૫૦-૫૧	૧૩ મુખરક્ષા મન્ત્ર	૬૯
અરિહત ભગવાનાના બાર ગુણોનું		૧૪ ઇન્દ્રકન્ય મન્ત્ર	૬૯
વર્ણન	૫૧-૫૪	૧૫ કુન્દરક્ષક મન્ત્ર	૬૯
મિદ્ધ ભગવાનના આઠ ગુણોનું વર્ણન	૫૪ ૫૫	૧૬ પરમન્ત્ર બનનિવારક મન્ત્ર	૬૯
આચાર્ય ભગવાનાના છત્રીસ ગુણોનું		૧૭ મહા હા મવોપદ્રવશાલિ મન્ત્ર	૭૦
વર્ણન	૫૫ ૫૮	૧૮ આત્મરક્ષા મન્ત્ર	૭૧
ઉપાધ્યાયના પચીસ ગુણોનું વર્ણન	૫૮	૧૯ વર્ણમરણ મન્ત્ર	૭૧

મોહનલાલ ભગવાનદાસ સોલિસીટરની અંગ્રેજી પ્રસ્તાવના સહિત શ્રીમલ્લિષેણસૂરિવિરચિત તેમના જ ગુરુભાઈ શ્રીબન્ધુષેણની દરેક દરેક શબ્દ ઉપરની વિગત્ત ટીકા અને ગુજરાતી ભાષાંતર સહિત.

શ્રી હૈરવ પદ્માવતીકલ્પ

જેની સંપૂર્ણ ટીકાયુક્ત હસ્તલિખિત પ્રત પણ જવદ્વેજ અને મહા મુસીગતેજ મળે છે. તે આ ગ્રંથ અમારા તરફથી ક્ષીબડી, અમદાવાદ, પાટણ તથા પૂજ્ય મુનિવર્યોના ગ્રંથ ભંડારોની પ્રતો મેળવીને છાપવો શરૂ કર્યો હતો. આ ગ્રંથમાં દશ અધ્યાય છે અને તેમાં મંત્ર સાધનાને લગતા દરેક અંગનું વિસ્તારથી સ્પષ્ટીકરણ કરવામાં આવ્યું છે. વધુમાં તેમાં જણાવેલ અધિકારો ઉપરના જૂની હસ્તલિખિત પ્રતો ઉપરથી તૈયાર કરાવેલ ખેંતાલીસ યંત્રોના ખોદાઈ બનાવી આઈ પેપર ઉપર છાપીને મૂક્યા છે.

પરિશિષ્ટમાં છ અધ્યાયની વ્યાખ્યાવાળો શ્રી અદ્ભુત પદ્માવતી કલ્પ, શ્રીસ્ક પદ્માવતી-કલ્પ, શ્રીપદ્માવતી દંડક, શ્રી પદ્માવતી સહસ્રનામ, શ્રી પદ્માવતી મંત્રામ્માયવિધિ તથા શ્રી મલ્લિષેણસૂરિ વિરચિત શ્રીસારસ્વત કલ્પ, શ્રીબપ્પભટ્ટિસૂરિ વિરચિત શ્રીસારસ્વત કલ્પ, શ્રીજિન પ્રભસૂરિવિરચિત શ્રી પદ્માવતી ચતુષ્પદી અને પૂર્વાચાર્ય વિરચિત શ્રીઅંચિકાકલ્પ.

તેના યંત્રો, અષ્ટક, સ્તોત્ર, જ્વાલામાલિની સાધના, દેવી સ્તોત્ર વગેરે છાપી મૂકેલાં છે પદ્માવતી, અંબીકા, શ્રીશ્રુતદેવતા, શ્રીશાંતિદેવી, શ્રીબ્રહ્મશાંતિયક્ષ, શ્રી ચક્રેશ્વરી દેવી તથા જ્વાલા-માલિની વગેરે દેવીઓના આઠ ત્રિરંગી ચિત્રો તથા (૧) તોતલા, (૨) ત્વરિતા, (૩) નિત્યા, (૪) ત્રિપુરા, (૫) કામસાધિની, (૬) ત્રિપુર હૈરવી વગેરે પદ્માવતીદેવીનાં ચિત્રો પણ પ્રથમ જ વાર છપાવવામાં આવેલ છે.

અંગ્રેજી આવૃત્તિ રૂપિયા ૨૫-૦-૦ તેમાં અંગ્રેજી ભાષાંતર પણ આપવામાં આવશે.

વિષયાનુક્રમ

વિષય

પાનુ

શ્રી નવહાર મન્ત્રનો છઠ વાચક

કર્તા કુશલલાલ ૧૧૯-૧૨૧

પદ્મસ્થ ધ્યાનનુ સ્વરૂપ

કર્તા શ્રી હેમચંદ્રસૂરિ ૧૨૨-૧૩૪

પાંચ ધ્યેય અને તેનું ધ્યાન ૧૨૨

માનુકાના ધ્યાનનું ફળ ૧૨૩-૧૨૬

પ્રણામનું ધ્યાન ૧૨૬

પચપરમેષ્ઠિ મન્ત્રનું ધ્યાન ૧૨૬-૧૨૯

હ્રીંકાર વિદ્યાનું ધ્યાન ૧૨૯-૧૩૦

હ્રિં વિદ્યાનું ધ્યાન ૧૩૦-૧૩૧

પ્રણામ, શન્ય અને અનાહતનું ધ્યાન ૧૩૧-૧૩૩

ઉવમગ્ગહર સ્તોત્ર

કર્તા શ્રી ભદ્રળાહુસ્વામી ૧૩૫-૧૪૯

પ્રથમ ગાથા ૥ મન્ત્રો ૧૩૫-૧૩૮

પાર્શ્વયક્ષિણિ મન્ત્ર ૧૩૭

નિર્વિધીકરણ મન્ત્ર ૧૩૭

સર્વ ન્યરનાશન મન્ત્ર ૧૩૭

હુદ્રોપદ્રવનાશ મન્ત્ર ૧૩૮

બીજી ગાથાના મન્ત્રો ૧૩૯-૧૪૨

રોગનાશક વિદ્યા ૧૪૦

ત્રીજી ગાથાના મન્ત્રો ૧૪૩-૧૪૬

ચોથી ગાથાના મન્ત્રો ૧૪૭

પાચમી ગાથાના મન્ત્રો ૧૪૮-૧૪૯

સપ્તદશ નિનારણ મન્ત્ર ૧૪૯

નગરક્ષોભન મન્ત્ર ૧૪૯

સર્વોર્થસિદ્ધિકર મન્ત્ર ૧૪૯

ક્ષેમમરણ મન્ત્ર ૧૪૯

ઉવમગ્ગહર સ્તોત્રમાહાત્મ્યગણિત

શ્રી પ્રિયકરનૃપકથા

શ્રી જિનસૂર મુનિ ૧૫૦-૨૨૮

૧૧

વિષય

પાનુ

મગ્ગાચરણ

૧૫૦

ઉપમગ્ગહર મહિમા

૧૫૦-૧૫૧

નવું મકાન બનાવવા મળધી

વાગ્દુશાસ્ત્રના નિયમો ૧૫૨

ગ્રીં મળધી સારાનરસા ફળનું વર્ણન ૧૫૪

પ્રિયકરો જન્મ ૧૬૦

કુતરાના શુકનનું ફળ ૧૬૦

ગર્દભના શુકનનું સાડે નરમુ ફળ ૧૬૩-૧૬૪

ઉપમગ્ગહર રતોત્રનું માહાત્મ્ય ૧૬૭

મગ્ગશાસ્ત્રના આધારે મગ્ગનું ફળ ૧૮૮

વાસ્તુશાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે આવાસ

કરાવવાનું વર્ણન ૧૮૯

ઉપમગ્ગહર મ્તોત્રના જાપથી યક્ષનું

નીકળી જવું ૨૦૧

બાળકને દાત ફૂટે તે ॥ ઉપરથી

મારાનરમા કળનું વર્ણન ૨૧૪

ઉપમગ્ગહર મ્તોત્રના માહાત્મ્યનું

વર્ણન ૨૧૭-૨૧૮

પાર્શ્વનાથ મ્તોત્ર અપભ્રમ ભાષામા ૨૨૦

શ્રી સતિકર સ્તવન

કર્તા શ્રી મુનિચુદ્ધરસૂરિ ૨૨૯-૨૪૯

સોળ વિદ્યાદેવીઓના મંત્રરૂપનું

વર્ણન ૨૩૩-૨૩૬

સોળ વિદ્યાદેવીઓની મોળ

મુદ્રાઓ તથા મન્ત્રો ૨૪૭

ચોવીસ તીર્થકરના ચોવીસ યક્ષના

સ્વરૂપોનું વર્ણન ૨૭૭-૨૪૭

ચોવીસ તીર્થકરની ચોવીસ

યક્ષિણીઓના સ્વરૂપનું વર્ણન ૨૮૩-૨૪૮

શ્રી સતિકર સ્તવામ્નાય

કર્તા પૂર્વોચાર્ય ૨૫૦-૨૫૪

વિષય	પાનું	વિષય	પાનું
૨૦ મસ્તકવેદનાનિવારણ મન્ત્ર	૭૨	૫૦ ચૌરભયનિવારક મન્ત્ર	૮૧
૨૧ વશીકરણ મન્ત્ર	૭૨	૫૧ શુભાશુભદર્શક મન્ત્ર	૮૧
૨૨ તાવનિવારણ મન્ત્ર	૭૨	૫૨ પ્રશ્નોત્તરદર્શક મન્ત્ર	૮૨
૨૩ ચૌરવૈરીનિવારણ મન્ત્ર	૭૩	૫૩ રક્ષા મન્ત્ર	૮૨
૨૪ બંદીખાના-નિવારણ મન્ત્ર	૭૩	૫૪ સર્વ સિદ્ધિદાયક મન્ત્ર	૮૨
૨૫ મકટમોચન મન્ત્ર	૭૪	૫૫ પરદેશમાં લાભદાયક મન્ત્ર	૮૩
૨૬ નવાક્ષરી મન્ત્ર	૭૪	૫૬ પરમકલ્યાણ મન્ત્ર	૮૩
૨૭ ભયનિવારણ મન્ત્ર	૭૪	૫૭ સર્પભયહર મન્ત્ર	૮૪
૨૮ વૈરનાશક મન્ત્ર	૭૪	૫૮ શુભાશુભ જાણવાનો મન્ત્ર	૮૪
૨૯ સર્વકાર્યસાધક મન્ત્ર	૭૫	૫૯ વાદજીતન મન્ત્ર	૮૪
૩૦ " "	૭૫	૬૦ ઐશ્વર્યદાયક મન્ત્ર	૮૪
૩૧ કર્મનાશક મન્ત્ર	૭૫	૬૧ લક્ષ્મીદાયક મન્ત્ર	૮૪
૩૨ સફલતાકારક સફલીકરણ મન્ત્ર	૭૫	૬૨ દ્રવ્યપ્રાપ્તિ મન્ત્ર	૮૪
૩૩ સર્વસિદ્ધિદાયક મન્ત્ર	૭૬	૬૩ અબ્યુદયદાયક મન્ત્ર	૮૫
૩૪ બંદીખાના-નિવારણ મન્ત્ર	૭૬	૬૪ કાર્યસિદ્ધિદાયક મન્ત્ર	૮૫
૩૫ દ્રવ્યપ્રાપ્તિ મન્ત્ર	૭૭	૬૫ કેશનાશક મન્ત્ર	૮૫
૩૬ કલ્યાણકારક મન્ત્ર	૭૭	૬૬ રોગનિવારક મન્ત્ર	૮૫
૩૭ મહાકલ્યાણકારી મન્ત્ર	૭૭	૬૭ વ્રણહર મન્ત્ર	૮૫
૩૮ ભયહર મન્ત્ર	૭૭	૬૮ સૂર્ય, મંગલની પીડાનિવારણ મન્ત્ર	૮૫
૩૯ રક્ષા મન્ત્ર	૭૭	૬૯ ચન્દ્ર, શુક્રની પીડાનિવારણ મન્ત્ર	૮૬
૪૦ વશીકરણ મન્ત્ર	૭૮	૭૦ બુધની પીડાનિવારણ મન્ત્ર	૮૬
૪૧ ભૂતાદિ ભયનિવારણ મન્ત્ર	૭૮	૭૧ ગુરુની પીડાનિવારણ મન્ત્ર	૮૬
૪૨ બંદીખાના-નિવારણ મન્ત્ર	૭૯	૭૨ શનિ, રાહુ તથા કેતુની પીડા- નિવારણ મન્ત્ર	૮૬
૪૩ ચૌરભયનિવારણ મન્ત્ર	૭૯		
૪૪ સર્વ સંપત્તિદાયક ત્રિભુવન- સ્વામિની વિદ્યા	૭૯	નમસ્કાર મન્ત્રની પ્રભાવદર્શક કથાઓ. (સોમપ્રભાચાર્ય કૃત) ૮૭-૧૧૪	
૪૫ વિદ્યાપ્રાપ્તિ મન્ત્ર	૮૦	૧ નદનની કથા	૮૭-૮૪
૪૬ શાંતિદાયક મન્ત્ર	૮૦	૨ શ્રીદેવની કથા	૮૫-૮૬
૪૭ વસ્તુવિક્રય મન્ત્ર	૮૦	૩ સુદર્શન શેઠની કથા	૮૭-૧૧૪
૪૮ રક્ષા મન્ત્ર	૮૦	અમર કુમારની સજ્જા	
૪૯ લક્ષ્મીદાયક વિદ્યા	૮૧	કર્તા: કવિયણ ૧૧૫-૧૧૮	

વિધ	પાનુ
મુખ્ય મંત્રીની કથા	૩૫-૩૬
મરણની વિધા	૩૬
કાન્ય ૧૩, ૧૪	૩૬-૩૭
ગાપહારિણી વિધા	૩૬
ગાહીની કથા	૩૭-૩૮
ગાપહારિણી વિધા	૩૭
ગિજનન ગામિની વિધા	૩૭
કાન્ય ૧૫	૩૮-૩૯
સજ્જન રાગની કથા	૩૮-૩૯
ગુણગુણદર્શક મંત્ર	૪૧-૪૨
ઉપદ્રવનાશક મંત્ર	૪૨
કાન્ય ૧૬, ૧૭	૪૨-૪૩
શ્રીમપામિની વિધા	૪૨
ત્રિપ્રિય રાગકુમારની કથા	૪૩-૪૪
પરિવા-હેદિની વિધા	૪૪
કાન્ય ૧૮	૪૪-૪૫
આગ-મંત્રીની કથા	૪૬-૪૭
કીર્તિવર્ધક મંત્ર	૪૭
કાન્ય ૧૯	૪૭-૪૮
લક્ષ્મણચરિત્રની કથા	૪૭-૪૮
આશિષોપશમની વિધા	૪૮
કાન્ય ૨૦	૪૮-૪૯
મદીપતિ રાગની કથા	૪૯-૫૦
કાન્ય ૨૧	૫૦-૫૧
દુર્યોધનની કથા	૫૧-૫૨
કાન્ય ૨૨	૫૨-૫૩
આર્યપુત્રાર્યની કથા	૫૩-૫૪
કાન્ય ૨૩	૫૪-૫૫
આર્યપુત્રાર્યની કથા	૫૫-૫૬
કાન્ય ૨૪	૫૬-૫૭
કાન્ય ૨૫	૫૭-૫૮

વિધ	પાનુ
દુર્યોધન રાગની કથા	૫૨-૫૩
ચિંતામણિ મંત્ર	૫૩
કાન્ય ૨૬	૫૪-૫૫
ચનિક વાણિયાની કથા	૫૪-૫૫
નક્ષત્રોદયની મંત્ર	૫૫
લક્ષ્મણોદયની મંત્ર	૫૫
કાન્ય ૨૭	૫૫-૫૬
માતાશક્તિ રાગની કથા	૫૬-૫૭
દુર્યોધનનાશક તથા મોહ- વાહિતવાયક મંત્ર	૫૬
કાન્ય ૨૮, ૨૯, ૩૦, ૩૧	૫૬-૫૭
ગોપાનની કથા	૫૭-૫૮
મોહન ગિત દાયક મંત્ર	૫૮
કાન્ય ૩૨, ૩૩, ૩૪, ૩૫	૫૮-૫૯
ગાય ૩૬, ૩૭	૫૯-૬૦
નિષ્કાલક શ્રાવણની કથા	૬૦-૬૧
ચક્રચરિત્રો મંત્ર	૬૧
કાન્ય ૩૮	૬૧-૬૨
મોહનગીતની કથા	૬૨-૬૩
લક્ષ્મણચરિત્ર મંત્ર	૬૨
કાન્ય ૩૯	૬૨-૬૩
દેવરાજ શ્રાવણની કથા	૬૩-૬૪
મિહિલચરિત્ર મંત્ર	૬૪
કાન્ય ૪૦	૬૪-૬૫
નક્ષત્રોદય ગેહની કથા	૬૪-૬૫
આશિષચરિત્ર મંત્ર	૬૫
કાન્ય ૪૧	૬૫-૬૬
દેવરાજની કથા	૬૬-૬૭
મર્ણાચરિત્ર મંત્ર	૬૭
કાન્ય ૪૨, ૪૩	૬૭-૬૮
ગુણગામિની કથા	૬૮-૬૯

વિષય	પાનું
શ્રી તિજયપહુત સ્તોત્ર	૨૫૫-૨૫૯
તિજયપહુત સ્તોત્રામ્નાય	૨૬૦-૨૭૧
શ્રી નમિગિણુ સ્તોત્ર	
કર્તા: શ્રી માનતુંગસૂરિ	૨૭૨-૨૮૭
પ્રથમ ગાથાના મન્ત્રો	૨૭૨-૨૭૪
પ્રસૂતિ મન્ત્ર	૨૭૩
વિરૂદ્ધાટકનાશન મન્ત્ર	૨૭૩
બીજી, ત્રીજી ગાથાના મન્ત્રો	૨૭૪-૨૭૫
ચોથી, પાચમી ગાથાના મન્ત્રો	૨૭૫-૨૭૬
ભયનિવારણ વિદ્યા	૨૭૬
તરકરરક્ષા મન્ત્ર	૨૭૬
છઠ્ઠી, સાતમી ગાથાના મન્ત્રો	૨૭૭-૨૭૮
અગ્નિસ્તભન મન્ત્ર	૨૭૮
આઠમી, નવમી ગાથાના મન્ત્રો	૨૭૯-૨૮૦
અંગન્યાસ મન્ત્ર	૨૭૯
આત્મરક્ષા મન્ત્ર	૨૭૯
ચૌર, વાઘ ભયનિવારણ મન્ત્ર	૨૭૯
ગૂમડાને ઊંજવાનો મન્ત્ર	૨૭૯
આંખની આજળીને ઊંજવાનો મન્ત્ર	૨૭૯
કંઠમાલાનો મન્ત્ર	૨૭૯
સઘભયરક્ષા મન્ત્ર	૨૮૦
દશમી, અગિયારમી ગાથાના મન્ત્રો	૨૮૧
ચૌરભયનિવારણ મન્ત્ર	૨૮૧
ચૌરભયનિવારણ વિદ્યા	૨૮૧
ખડ્ગસ્તભન મન્ત્ર	૨૮૧
ચૌરપરીક્ષાકરણ મન્ત્રપ્રયોગ	૨૮૧
બારમી, તેરમી ગાથાના મન્ત્રો	૨૮૨
સિંહભયનિવારણ મન્ત્ર	૨૮૨
પરવિદ્યોચ્છેદક મન્ત્રપ્રયોગ	૨૮૨
શત્રુવશીકરણ મન્ત્રપ્રયોગ	૨૮૨

વિષય	પાનું
ચૌદમી, પંદરમી ગાથાના મન્ત્રો	૨૮૩
સોળમી,સત્તરમી ગાથાના મન્ત્રો,તન્ત્રો	૨૮૪
શસ્ત્રના ધા-નિવારણ તન્ત્ર	૨૮૮
શસ્ત્રના ધા-નિવારણ માટે તન્ત્ર	
બીજો	૨૮૪
અઢારમી ગાથાના મન્ત્રો	૨૮૪
ઝોગણીસમી, વીસમી અને ઝોક-	
વીસમી ગાથાના મન્ત્રો	૨૮૫-૨૮૬
સર્વરક્ષા મન્ત્ર	૨૮૬
લાભદાયક વિદ્યા	૨૮૬
સર્વકાર્યસિદ્ધિ મન્ત્ર	૨૮૬
સર્વકાર્યસિદ્ધિ વિદ્યા	૨૮૬

શ્રી અજિતશાંતિ સ્તવન

કર્તા: નંદિષેણુ સુનિ ૨૮૮-૩૧૪

શ્રી લક્ષ્મીમર સ્તોત્ર

કર્તા: માનતુંગસૂરિ ૩૧૫-૪૦૮

કાવ્ય ૧, ૨	૩૧૫-૩૧૯
હેમશ્રેષ્ઠિની કથા	૩૧૬-૩૧૮
વિપત્તિનાશક મન્ત્ર	૩૧૮
કાવ્ય ૩, ૪	૩૧૯-૩૨૨
સુમતિ વણિકની કથા	૩૨૦-૩૨૨
કાવ્ય ૫, ૬, ૭	૩૨૩-૩૨૬
સુધન શ્રેષ્ઠિની કથા	૩૨૩-૩૨૬
વિવાદજીતન મન્ત્ર	૩૨૬
કાવ્ય ૮, ૯	૩૨૬-૩૩૧
કેશવની કથા	૩૨૭-૩૩૦
સર્વરક્ષાકરી વિદ્યા	૩૩૦-૩૩૧
કાવ્ય ૧૦, ૧૧	૩૩૧-૩૩૪
કપર્દી વણિકની કથા	૩૩૨-૩૩૪
મનોવાહિતદાયક મન્ત્ર	૩૩૪
કાવ્ય ૧૨	૩૩૪-૩૩૬

विषय	पान
आनीमभा काव्यनो पयाग विधि	४३३
व्यतरहोपनिवारणतन्त्र (हरिभद्रसुरि)	४३३
त्रेनीमभा का यो पयाग विधि	४३४
शरीररक्षाकरण तन्त्र (हरिभद्रसुरि)	४३५
त्रेनीमभा काव्यनो पयाग विधि	४३५
आनाशीशीनाशकतन्त्र (हरिभद्रसुरि)	४३५
पत्नीमभा का यनो पयाग विधि	४३६
अग्निशातिकरण तन्त्र (हरिभद्रसुरि)	४३६
छनीमभा काव्यनो पयाग विधि	४३७
असुतिपीडानिवारण तन्त्र (हरिभद्रसुरि)	४३७
मतानीसभा काव्यनो पयाग विधि	४३८
शनुद्वयकरण तन्त्र (हरिभद्रसुरि)	४३८
अङ्गनीमभा काव्यनो पयाग विधि	४३९
कार्त्तिकद्वितीयक तन्त्र (हरिभद्रसुरि)	४३९
आगणुनीमभा काव्यनो पयाग विधि	४४०
स्यावरुपि ॥ शक तन्त्र (हरिभद्रसुरि)	४४०
नीमभा काव्यनो पयाग विधि	४४१
सर्वभयनाशक तन्त्र (हरिभद्रसुरि)	४४१
अनीसभा काव्यनो पयाग विधि	४४२
राज्यमन्त्रानुदायक तन्त्र (हरिभद्रसुरि)	४४२
अनीसभा काव्यनो पयाग विधि	४४३
अङ्गिपशम ॥ तन्त्र (हरिभद्रसुरि)	४४३
त्रेनीमभा का यो पयाग विधि	४४४
त्रेनीसभा काव्यनो पयाग विधि	४४५
गर्भरक्षण तन्त्र (हरिभद्रसुरि)	४४५
पानीमभा का यनो पयाग विधि	४४६
गङ्गीनाशक तन्त्र (हरिभद्रसुरि)	४४६
अनीसभा काव्यनो पयाग विधि	४४७
निधा ॥ दर्शक तन्त्र (हरिभद्रसुरि)	४४७

विषय	पान
साङ्गनीसभा काव्यनो पयाग विधि	४४८
शनु ॥ शङ्कर तन्त्र (हरिभद्रसुरि)	४४८
आङ्गनीसभा काव्यनो पयाग विधि	४४९
हरितनशकरण तन्त्र (हरिभद्रसुरि)	४४९
आगणुयानीसभा काव्यनो पयाग विधि	४५०
मिहलयहर तन्त्र (हरिभद्रसुरि)	४५०
यानीसभा काव्यनो पयाग विधि	४५१
अग्निभयहर तन्त्र (हरिभद्रसुरि)	४५१
अकेतानीमभा काव्यनो पयाग विधि	४५२
सर्पदशनाशक तन्त्र (हरिभद्रसुरि)	४५२
गेतानीसभा काव्यनो पयाग विधि	४५३
सेनापतिनशकरण तन्त्र (हरिभद्रसुरि)	४५३
तेतानीमभा काव्यनो पयाग विधि	४५४
विजयतिनक तन्त्र (हरिभद्रसुरि)	४५४
मुनानीसभा काव्यनो पयाग विधि	४५४ ४५५
समुद्रलयहर तन्त्र	४५५
पिन्तानीसभा काव्यनो पयाग विधि	४५६
सर्परागउपशमनतन्त्र (हरिभद्रसुरि)	४५६
उतानीमभा काव्यनो पयाग विधि	४५७
अध्वन्युक्तिकरण तन्त्र (हरिभद्रसुरि)	४५७
मुनानीसभा काव्यनो पयाग विधि	४५८
विजयत्यक तन्त्र (हरिभद्रसुरि)	४५८
अङ्गतानीमभा काव्यनो पयाग विधि	४५९
अष्टमिह्विदायक तन्त्र (हरिभद्रसुरि)	४५९
श्री कन्याशुभद्वि रतोत्र सिद्धयेन विवाकर	४६० ४८८
काव्य १, २	४६०
अष्टमिह्विदायक तन्त्र	४६०
काव्य ३	४६० ४६१
त्रैलोक्य वरीकरण तन्त्र	४६१
काव्य ४, ५, ६	४६१ ४६२

વિષય	પાનું
મંગ્રામભયહર મન્ત્ર	૩૯૪-૩૯૫
કાવ્ય ૪૪	૩૯૫-૩૯૮
ધનાવહ શેઠની કથા	૩૯૫-૩૯૮
સમુદ્રભયહર મન્ત્ર	૩૯૮
કાવ્ય ૪૫	૩૯૮-૪૦૪
રાજહંસ કુમારની કથા	૩૯૯-૪૦૪
સર્વરોગહર મન્ત્ર	૪૦૪
કાવ્ય ૪૬	૪૦૪-૪૦૭
રણપાલની કથા	૪૦૫-૪૦૬
બદીમોચન મન્ત્ર	૪૦૭
કાવ્ય ૪૭, ૪૮	૪૦૭-૪૦૮
લક્ષ્મીમર સ્તોત્ર ૧ થી ૨૨મા કાવ્ય	
સુધીના શ્રી હરિભદ્ર સૂરિકૃત	
ચન્દ્રોની વિધિ ૪૦૯	
લક્ષ્મીમરસ્તોત્રનો સર્વોત્તમ વિધિ ૪૧૦-૪૧૧	
લક્ષ્મીમર મન્ત્રતન્ત્રામ્નાય ૪૧૨-૪૫૯	
પ્રથમ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ ૪૧૨	
લક્ષ્મીદાયક તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૧૨	
દ્વિતીય કાવ્ય પંચાંગ વિધિ ૪૧૩	
શત્રુઘ્નહંગતન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૧૩	
ત્રીજા કાવ્યનો પંચાગ વિધિ ૪૧૩-૪૧૪	
દ્રષ્ટિદોષનિવારણ તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૧૪	
ચતુર્થ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ ૪૧૫	
જલતરણીગુટીકા તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૧૫	
પાંચમા કાવ્યનો પંચાંગ વિધિ ૪૧૬	
નેત્રરોગહર તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૧૬	
છટ્ટા કાવ્યનો પંચાગ વિધિ ૪૧૭	
સરસ્વતીવર્ષીકરણ તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૧૭	
સાતમા કાવ્યનો પંચાગ વિધિ ૪૧૮	

વિષય	પાનું
સર્પપ્રગટન તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૧૮	
આઠમા કાવ્યનો પંચાંગ વિધિ ૪૧૯	
વ્રણપીડાઉપશમન તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૧૯	
નવમા કાવ્યનો પંચાગ વિધિ ૪૧૯-૪૨૦	
ચોરી-નિવારણ તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૨૦	
દસમા કાવ્યનો પંચાંગ વિધિ ૪૨૦-૪૨૧	
શત્રુપરાભવ તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૨૧	
અગિયારમા કાવ્યનો પંચાગ વિધિ ૪૨૧-૪૨૨	
ખોવાએલો મનુષ્ય પાછો મેળવવા માટેનો તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૨૨	
બારમા કાવ્યનો પંચાગ વિધિ ૪૨૨-૪૨૩	
સ્ત્રી-વર્ષીકરણ તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૨૩	
તેરમા કાવ્યનો પંચાગ વિધિ ૪૨૩-૪૨૪	
દુષ્ટજન વર્ષીકરણ તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૨૪	
ચૌદમા કાવ્યનો પંચાંગ વિધિ ૪૨૫	
બુદ્ધિવર્ધક તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૨૫	
પંદરમા કાવ્યનો પંચાગ વિધિ ૪૨૬	
વીર્યસ્તબન તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૨૬	
સોળમા કાવ્યનો પંચાંગ વિધિ ૪૨૭	
અગ્નિશાંતિ તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૨૭	
સત્તરમા કાવ્યનો પંચાંગ વિધિ ૪૨૮	
ઉર્ધ્વરોગનાશન તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૨૮	
અઠારમા કાવ્યનો પંચાગ વિધિ ૪૨૯	
લીળુ કુદાવવાનો તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૨૯	
ઓગણીસમા કાવ્યનો પંચાગ વિધિ ૪૩૦	
આશ્વવિકાપ્રાપ્તિ તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૩૦	
વીસમા કાવ્યનો પંચાંગ વિધિ ૪૩૧	
પુત્રપ્રાપ્તિ તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૩૧	
એકવીસમા કાવ્યનો પંચાગ વિધિ ૪૩૨	
વર્ષીકરણ તન્ત્ર (હરિભદ્રસૂરિ) ૪૩૨	

વિષય	પાનુ	વિષય	પાનુ
કાવ્ય ૩૭		કાવ્ય ૧૯, ૨૦, ૨૧ નહિ, મ ૧, ૫૧,	
જૂતાદિ દોષવિવારક મન્ત્ર	૪૮૪	વિધિ, ગુણ	૪૯૪
કાવ્ય ૩૮		કાવ્ય ૨૨, ૨૩, ૨૪ નહિ, મ ૧, ૫૧,	
ચિંતામણિ મન્ત્ર	૪૮૫	વિધિ, ગુણ	૪૯૫
કાવ્ય ૩૯	૪૮૫-૪૮૬	કાવ્ય ૨૫, ૨૬, ૨૭ નહિ, મ ૧, ૫૧,	
વશીકરણ મન્ત્ર	૪૮૬	વિધિ, ગુણ	૪૯૬
કાવ્ય ૪૦, ૪૧, ૪૨, ૪૩, ૪૪, ૪૮૬-૪૮૮		કાવ્ય ૨૮, ૨૯, ૩૦, ૩૧ નહિ, મ ૧,	
ચિત્તમહાધિવાયક મન્ત્ર	૪૮૭-૪૮૮	૫૧, વિધિ, ગુણ	૪૯૭
દુશ્મનનાશક મન્ત્ર	૪૮૮	કાવ્ય ૩૨, ૩૩, ૩૪ નહિ, મ ૧, ૫૧,	
ક યાણુમહિર મન્ત્રામ્નાયો	૪૮૯ ૫૦૨	વિધિ, ગુણ	૪૯૮
કાવ્ય ૧, ૨, ૩, ૪ નહિ, મ ૧, ૫૧,		કાવ્ય ૩૫, ૩૬, ૩૭ નહિ, મ ૧, ૫૧,	
વિધિ, ગુણ	૪૮૯	વિધિ, ગુણ	૪૯૯
કા ય ૫, ૬, ૭ નહિ મ ૧, ૫૧,		કાવ્ય ૩૮, ૩૯, ૪૦ નહિ, મ ૧, ૫૧,	
વિધિ, ગુણ	૪૯૦	વિધિ, ગુણ	૫૦૦
કાવ્ય ૮, ૯, ૧૦, ૧૧ નહિ, મ ૧, ૫૧,		કાવ્ય ૪૧, ૪૨, ૪૩ નહિ, મ ૧, ૫૧,	
વિધિ, ગુણ	૪૯૧	વિધિ, ગુણ	૫૦૧
કાવ્ય ૧૨, ૧૩, ૧૪ નહિ, મ ૧, ૫૧,		કા ય ૪૪ નહિ, મ ૧, ૫૧, વિધિ, ગુણ	૫૦૨
વિધિ, ગુણ	૪૯૨	શૃંગ્લગ્નિ સ્તોત્ર (મોટી શાંતિ)	
કાવ્ય ૧૫, ૧૬, ૧૭, ૧૮ નહિ, મ ૧, ૫૧,		કર્તા (શાંતિસુત્રી?) ૫૦૩-૫૦૮	
વિધિ, ગુણ	૪૯૩		

પરિશિષ્ટ

	પાનુ		પાનુ
૧ શ્રી ઋષિમહલ સ્તવ	૫૦૯ ૫૦૯	૩ શ્રી મહાલક્ષ્મી અષ્ટક	૫૨૩
શુજરાતી ભાષાતર સાથે		૪ શ્રી મણિભદ્રજીનો જી	
ખર્તા (ગોતમ-વામી?) ૫૦૯ ૫૧૯		કર્તા ઉદયકુશલ ૫૨૪-૫૨૬	
૨ શ્રી નવગ્રહ મન્ત્રાક્ષર સ્તોત્ર	૫૨૦ ૫૨૨	૫ શ્રી ભૈરવાષ્ટક	૫૨૭-૫૨૮

વિષય	પાત્ર	વિષય	પાત્ર
વશીકરણ મન્ત્ર	૪૬૨	સર્વસિદ્ધિદાયક મન્ત્ર	૪૭૩
કાવ્ય ૭	૪૬૩	કાવ્ય ૨૨	૪૭૪
ભયહર મન્ત્ર	૪૬૩	સન્માન પ્રાપ્તિદાયક મન્ત્ર	૪૭૪
કાવ્ય ૮	૪૬૩-૬૪	કાવ્ય ૨૩	૪૭૪-૪૭૫
નિર્વિધીકરણ મન્ત્ર	૪૬૩-૬૪	સ્ત્રી-આકર્ષણ મન્ત્ર	૪૭૫
કાવ્ય ૯	૪૬૪	કાવ્ય ૨૪	૪૭૫
ઉપદ્રવનાશક મન્ત્ર	૪૬૪	શત્રુજીપક મન્ત્ર	૪૭૫
કાવ્ય ૧૦	૪૬૫	કાવ્ય ૨૫	૪૭૬
જલભયહર મન્ત્ર	૪૬૫	વિપ ઉતારવાનો મન્ત્ર	૪૭૬
કાવ્ય ૧૧	૪૬૫-૪૬૬	કાવ્ય ૨૬	૪૭૬-૪૭૭
અગ્નિભયહર મન્ત્ર	૪૬૬	પરવિદ્યાછેદક મન્ત્ર	૪૭૭
કાવ્ય ૧૨	૪૬૬-૪૬૭	કાવ્ય ૨૭	૪૭૭-૪૭૮
મનોવાશિતદાયક મન્ત્ર	૪૬૬	નજરદોષનાશક મન્ત્ર	૪૭૮
કાવ્ય ૧૩	૪૬૭	કાવ્ય ૨૮	૪૭૮-૪૭૯
વ્યંતરદોષનિવારક મન્ત્ર	૪૬૭	ત્રિભુવનજયપ્રાપ્તિ મન્ત્ર	૪૭૯
કાવ્ય ૧૪	૪૬૮	કાવ્ય ૨૯	૪૭૯-૪૮૦
દર્પણાવતાર મન્ત્ર	૪૬૮	દાહજ્વર ઉપશમન મન્ત્ર	૪૭૯
કાવ્ય ૧૫	૪૬૯	કાવ્ય ૩૦	૪૮૦-૪૮૧
જ્વરનાશક મન્ત્ર	૪૬૯	શુભાશુભદર્શક મન્ત્ર	૪૮૦
કાવ્ય ૧૬	૪૬૯-૪૭૦	કાવ્ય ૩૧	૪૮૧
કાર્મણાદિદોષ નિવારક મન્ત્ર	૪૭૦	સર્વોપદ્રવનાશક મન્ત્ર	૪૮૧
કાવ્ય ૧૭	૪૭૦	કાવ્ય ૩૨	૪૮૧-૪૮૨
નિર્વિધીકરણ મન્ત્ર	૪૭૦	અકાલનિદ્રા પ્રાપ્તિ મન્ત્ર	૪૮૧-૪૮૨
કાવ્ય ૧૮	૪૭૧	કાવ્ય ૩૩	૪૮૨
શુભાશુભદર્શક મન્ત્ર	૪૭૧	ઉપદ્રવનાશક મન્ત્ર	૪૮૨
કાવ્ય ૧૯	૪૭૨	કાવ્ય ૩૪	૪૮૨-૪૮૩
માછલાં જાળમા ન આવવા દેવાનો મન્ત્ર	૪૭૨	કૃત્તિકૃત્યે લાભદાયક મન્ત્ર	૪૮૨-૪૮૩
કાવ્ય ૨૦	૪૭૨-૪૭૩	કાવ્ય ૩૫	૪૮૩
રાજાને વશ કરવાનો મન્ત્ર	૪૭૩	સર્વસંકટનાશક મન્ત્ર	૪૮૩
કાવ્ય ૨૧	૪૭૩-૪૭૪	કાવ્ય ૩૬	૪૮૪
		સર્વજનવશીકરણ મન્ત્ર	૪૮૪

મહાપ્રાભાવિક નવસ્મરણ

॥ ॐ ह्रीं श्रीं पार्वतीाय नमः ॥

મહાપ્રાભાવિક નવસ્મરણ.

નમસ્કાર માહાત્મ્ય*

— ૦ —

ત્રણ જગતના શુર અને કલ્પવૃક્ષ સમાન તથા મુક્તિરૂપ રમણીના અદ્વિતીય કામુક પ્રથમ તીર્થ કર શ્રીઋષભદેવનામીને નમસ્કાર થાઓ જેઓ તપ અને જ્ઞાનરૂપી ધનના સ્વામી છે તથા જેઓના ચરણ કમળને ઇન્દ્રો પણ નમસ્કાર કરે છે અને જેઓ મિદ્ધમેનના' -વામી છે તેઓ શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુને નમસ્કાર થાઓ શ્રીમુનિમુદ્રત -વામીને, અનંતનાથ પ્રભુને, તથા શ્રીઅરિષ્ટનેમિ પ્રભુને નમસ્કાર થાઓ શ્રીમાન પાર્શ્વનાથ સ્વામીને, પ્રભુ શ્રી મહાનીરંગનામીને તથા ણીન મર્વ જિનેશ્વરોને નમસ્કાર થાઓ અચ્છુતા, અણિકા, આક્ષી, પદ્માવતી અને સગરવતી વગેરે દેવીઓ કે જે માતા તુલ્ય ગણાય છે તેઓ અને પુરુષાર્થની પરપરા આપો પુણ્યરૂપ શરીરને ઉત્પન્ન કરનારી, પાળનારી અને શુદ્ધિ કરનારી તથા હમ રૂપ આત્માને વિદ્યામ લેવા માટે કમળ સરોવર સમાન પચ્ચરમેષિની નમન્વૃત્તિ મહા ન્યવતી વર્તો આ

૧ આ કૃતિના કૃતાર્થ નામ મિદ્ધમેન છે

* શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સ્થાનાચાર્ય તથા વિ મ ૧૯૭૬ મા પ્રગટ થયેલા 'નવમ્ભા માહાત્મ્ય અને કૃતાર્થ અર્થ' પુસ્તક આ માગે કૃતિ અંગે ગુણ કરવામાં આવી છે

જતાવે છે કે જેનો આત્મા જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપ ત્રણ તત્ત્વોથી પવિત્ર થએલો હોય તે મોક્ષ પદને-સિદ્ધિ મુળને પામે છે માથુ ખાધેલો, સરલ સીધી ત્રણ રેખાવાળો અને મગતક પર અનુસ્વારવાળો જ એવો અક્ષર જે પુરૂષ હમેશા બોલે છે, તે પુરૂષ ત્રણે કાળ મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિ વડે સરલ થઈને ત્રણ ભુવનના મુગટરૂપ ધાય છે-સિદ્ધિપણને પામે છે સાત દેવની જેમ સદ્ગુણ અને માત દેવની જેમ શાશ્વતા આ પ્રથમ પદના ગ્ન અક્ષરો નમો અરિહતાળ માન માત ભયોનો નાશ કરે

શ્રીસિદ્ધમેન આચાર્યે રચેલા નવકાર માહાત્મ્યને વિષે
પ્રથમ પ્રકાશ સંપૂર્ણ.

ચાર ગતિરૂપ સંસાર જો કે કટુક છે, તો પણ મને મનુષ્યજન્મ અને દીર્ઘાયુષ મળવાથી મારે તો માન્ય કરવા લાયક છે; કારણકે તે જન્મ અને દીર્ઘાયુષના આશ્રય-થીજ મને જિનેશ્વરદેવનું શાસન (જૈન ધર્મ) પ્રાપ્ત થયેલ છે.

શ્રી જિનશાસનરૂપ મનુષ્ય ક્ષેત્રને વિષે પાંચ મેરૂ સમાન અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સર્વ સાધુઓને નમસ્કાર હો. જે ભવ્ય પ્રાણીઓ “નમો અરિહંતાણં, નમો સિદ્ધાણં, નમો આચરિયાણં, નમો ઉવજ્ઞાયાણં, નમો લોએ સન્નસાહૂણં” આ પાંચ પદોનું ભાવપૂર્વક સ્મરણ કરે છે, તેઓને ભવબ્રમણ કયાંથી હોય ? સાક્ષાત્ તીર્થંકરની વાણીના પાંત્રીસ અતિશયો જેવા આ પંચ પરમેષ્ઠિ નમસ્કારના પાંચ પદોના પાંત્રીસ અક્ષરો તમને લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિને માટે થાઓ. આદિ અંત રહિત તે પંચ પરમેષ્ઠિના ત્રણ લોકને પવિત્ર કરનાર શ્લોકો વડે સિદ્ધસેનની વાણી પોતાના આત્માની શુદ્ધિને કરે છે.

જેઓએ અરિહંત ભગવંતનું શરણ બ્રહ્મણ કર્યું હોય છે, તેઓને નરનાથ-રાજાઓ વશવર્તી થાય છે, દેવેન્દ્રો તેમને નમસ્કાર કરે છે તથા તેઓને સર્પાદિકથી ભય ઉપજતો નથી. જે ભવ્ય પ્રાણી અરિહંતને પૂજે છે, તેના પર મોહ દ્રોહ કરી શકતો નથી, તે નિરંતર હર્ષ પામે છે અને શીઘ્રપણે મોક્ષમાં જાય છે. જેઓને કેવળ-જ્ઞાનીઓ પ્રદક્ષિણા દેવા વડે પૂજે છે-અર્થે છે તે અનંત ગુણ અને રૂપવાળા અરિહંત ભગવંતના માહાત્મ્યને કોણ જાણે છે ? બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ્વર વગેરે દેવોને પણ જે રાગદ્વેષાદિક રિપુઓ (શત્રુઓ) એ અત્યંત વિડંબના પમાડી છે, તે શત્રુઓને એકલા જિનેશ્વરોએ-અરિહંત ભગવંતોએ જ હણ્યા છે. આત્મા અને કર્મ બંને ક્ષીર નીરની જેમ નિરંતર મળેલા છે, તેનું હંસની જેમ જે વિવરણ-પૃથક્કરણ તે એક જિનેશ્વર ભગવંતો જ કરે છે. જેમ સ્મૃ (સંભારણ) અને ધ્યૈ (ધ્યાન કરણ) એ જોડાક્ષરવાળા ધાતુઓના અક્ષરો સ્વભાવથી જ જોડાયેલા છે, તેમજ આત્મા અને કર્મ સ્વભાવથી જ જોડાયેલા છે, તેઓના સંયોગને બીજા મહાત્માઓ પણ જાણી શકતા નથી. બીજા અને અંકુરાની જેમ તથા કુકડી અને ઇંડાની જેમ આત્મા અને કર્મ અનાદિ કાળથી પરસ્પર મળેલાં છે. તેમાં અમુક પ્રથમ અને અમુક પછી ઉત્પન્ન થયેલાં છે એવું પૂર્વાપરપણું સર્વથા પ્રકારે અસંભવિત જ છે. જેઓ પ્રાણી-ઓને કર્મરૂપ પાશથી તાથી-રક્ષણ કરનારા છે, જેઓ ભવસમુદ્રમાં ડુબતા પ્રાણીઓને તારનાર છે તથા જેઓ તત્ત્વજ્ઞાનીઓના સ્વામી છે તે જિનેશ્વર ભગવંતોનું અમે ધ્યાન કરીએ છીએ. ત્રણ રેખાવાળો અને માથે અનુસ્વારવાળો જંકાર અક્ષર એવું

વિષયવાળા એકાતપક્ષમા અનેકાતપક્ષની સપદાઓનો સમાવેશ થઈ શકતો નથી, કેમકે દરિદ્રીના ઘરમા ચક્રવર્તિની સમૃદ્ધિઓનો સમાવેશ થઈ શકતો નથી કદાચ કોઈ ઠેકાણે એકાતપક્ષનો આભાસ જણાતો હોય તો તે અનેકાતપક્ષથી ઉત્પન્ન થએલો છે એમ જાણવું, કેમકે વાટ, તેલ અને પાત્ર વગેરે સામગ્રીનો સંયોગ થવાથી જ દીપક ઉત્પન્ન થાય છે સર્વ અને અસર્વ, નિત્ય અને અનિત્ય, તથા ધર્મ અને અધર્મ એ વગેરે શુભો બળે મળેલા છે, તે જ સત્પુરૂષોને કાર્યની સિદ્ધિ બતાવી આપે છે તેથી કરીને હે ભગ્યશ્રવો ! જો સિદ્ધિપદની ઈચ્છા હોય તો બુદ્ધિના આઠ ગુણરૂપ મંત્રનો જાપ કરી એકાતપક્ષ ગ્રહણ કરવાનો કદાચ્છ ઇંડી દંડને તત્વને માટે જ ચત્ત કરો ત્રણ રેખાવાળો અને માથે અનુસ્વા રવાળો જાકાર એવું દેખાડે છે કે જ્ઞાન, દર્શન અને આદિત્રરૂપ ત્રણ રત્નવાળો આત્મા શૂન્ય સ્વભાવને-મોક્ષને પામે છે શુભ અને અશુભ સર્વ ઈર્મનો ક્ષય થવાથી આત્માનુ જે ચૈતન્ય સ્વરૂપ મોક્ષસ્વાનમા ભાસે છે તે જ શૂન્ય સ્વભાવપાણુ કહેવાય છે ઔદારિકાદિક પાત્ર શરીરનો નાશ કરનાર અને મોક્ષરૂપ પાત્રમી ગતિને આપનાર આ પાત્ર અક્ષરો 'નમો સિદ્ધાણ' તમોને પચત્વ (મરણ) વગેરેના પ્રપચથી એટલે જન્મ, જરા, મરણાદિક આ સંસારના સ્વભાવથી રક્ષણ કરો

દ્વિતીય પ્રકાશ સંપૂર્ણ.

જે સ્થાને સિદ્ધના જીવો રહેલા છે તે સ્થાને તે સિદ્ધોને જન્મ નથી, મરણ નથી, લય નથી, પરાલય નથી તથા કલેશનો લેશ પણ નથી. મોચાના (કેળાના) ક્તંતલની જેમ સર્વથા પ્રકારે સાર રહિત આ સંસાર ક્યાં અને લોકના અગ્રભાગે રહેલા લોકના સારભૂત સિદ્ધના જીવોનો વૈભવ ક્યાં? જેઓ લોકમાં સિત-ઉન્નવલ ધર્મવાળા છે, શુકલ લેશ્યાવાળા છે, શુકલધ્યાનવાળા છે અને નિર્મળ કીર્તિવાળા છે તે સિદ્ધો અમોને સિદ્ધના આપનાર થાઓ. સિદ્ધાણું એ શબ્દમાં જ્ઞા અક્ષર હોવાથી સત્પુરૂષોને સ્વર્ગ અને મોક્ષનું દાન કરવામાં તથા દુર્ગતિમાં પડતા ધારણ કરવામાં સિદ્ધોની એકી વખતે જ શક્તિ છે એમ હું માનું છું. અથવા આ બે અક્ષરવાળા સિદ્ધ શબ્દમાં 'દ્વ' એ બે અક્ષરનો યોગ છે તેથી તે સત્પુરૂષોને યોગથી ઉત્પન્ન થનાર મોક્ષરૂપ ક્ષણ આપવાનું કહે છે. જ્ઞાન અને ક્રિયા એ બેનો પરસ્પર યોગ (સંબંધ) કોઈ અપૂર્વ છે, કેમકે તે સ્ત્રી પુરૂષના યોગની જેમ પરમાત્માથી ઉત્પન્ન થએલા આનંદને ઉત્પન્ન કરે છે. પુરૂષનું ભાગ્ય પાંગળું-પંચુ જેવું છે અને ઉદમ એ અંધ જેવો છે, તેથી કરીને જેમ આંધળા અને પાંગળાનો યોગ થવાથી ગમન ક્રિયાની સિદ્ધિ થાય છે, તેમ જ્ઞાન અને ક્રિયાનો યોગ થવાથી મોક્ષપદની સિદ્ધિ થાય છે. ખડ્ગ અને ઢાલની જેવા જ્ઞાન અને ચારિત્ર એ બંનેને ધારણ કરનાર વીર પુરૂષ સમકિતરૂપ બખ્તરને ધારણ કરી સંસારરૂપ રણસંગ્રામમાં જયપણને પામે છે. જેવી રીતે પક્ષીને પોતાની બે પાંખો ઇચ્છિત સ્થાને પહોંચાડે છે તેવી રીતે નિશ્ચળ અને વિસ્તારવાળા શ્રેષ્ઠ તપ અને શમ એ બંને મળીને પ્રાણીને ઇચ્છિત સ્થાને (મોક્ષ સ્થાને) પહોંચાડે છે. ધુરંધર બળદની જેમ ઉત્સર્ગ અને અપવાદ એ બંને મળીને શીલાંગ રૂપ રથ પર આરૂઢ થએલા પ્રાણીને ક્ષણવારમાં મોક્ષરૂપ નગરે પહોંચાડે છે. નિશ્ચય અને વ્યવહાર એ બે નયો આલોક તથા પરલોકમાં નિરંતર ઉદ્યોત-પ્રકાશ કરવા માટે સૂર્ય અને ચંદ્રની જેમ જાગૃત છે. મનની શુદ્ધિ એ આભ્યંતર તત્ત્વ છે અને સંયમ એ બાહ્ય તત્ત્વ છે. તે બંનેનો યોગ થવાથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેથી કરીને હે આત્મા ! તે બંનેનું તું સેવન કર. જેમ એક ચક્રવર્તી રથ ચાલતો નથી અને એક પાંખ વડે પક્ષી ઉડી શકતું નથી, જેમ દશકની અંદર નવ સુધીની સર્વ સંખ્યાનો સમાવેશ થઈ જાય છે, તેજ પ્રમાણે અનેકાંતપક્ષ રૂપી સમુદ્રમાં નદી ઓની જેમ સર્વ એકાંતપક્ષોનો સમાવેશ થઈ જાય છે, પરંતુ તુચ્છ એટલે અદ્ય

૧-૨ જ્ઞા અને ધ્યા ધાતુને એકત્ર કરી જ્ઞા અક્ષર બનાવેલો છે. ૩ અહીંથી આરંભીને પંકારનું વર્ણન આવે ત્યાં સુધી જ્ઞા એ જ્ઞેઙાક્ષર હોવાથી તેને અનુસરતું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. ૪ સંબંધ-જ્ઞેઙાક્ષર. ૫ મન, વચન અને કાયાના યોગથી અથવા યોગ-સમાધિથી.

રહ્યા હોય તો પણ તેઓનું એકાકીપણું નાશ પામતું નથી જ્ઞાન-સમતારૂપી અમૃ-
તના તરંગોથી ભરપૂર, સાર અમારનું વિવેચન કરનાર અને ભાવસિદ્ધ કહેવાતા
સાધુઓ ઘણા લેગા થઈને એકત્ર રહે તો પણ તેઓને કાંઈ પણ હાનિ થતી નથી
મનની સ્થિરતા વડે નિશ્ચળ અને વૃક્ષાદિકની જેમ ક્રિયાને નહીં કરનારા મુનિઓનો
જે એકત્ર સહવાસ તે ભાવનારૂપી લતાઓના મડપ સમાન છે ચિત્રમા આજેએલા
સૈન્યની જેમ મન, વચન અને કાયા વડે વિકાર રહિત મુનિઓ એકઠા રહે તો પણ
તેઓને અરતિ કયાથી હોય ? જેમ ઘણા નિર્ભય પદાર્થો એકત્ર કરીએ તો પણ તેમા
ચૈતન્ય આવતું-હોતું નથી, જેમ ઘણા બીકણ પુરૂષોને એકત્ર કરવાથી પણ તેઓ-
નામા પરાક્રમ આવતું નથી, તેમ ઘણા મુનિઓ એકઠા થયા છતાં પણ તેઓનામા
લેશ પણ કલેશ ઉદ્ભવતો નથી મૂઠ બુદ્ધિવાળો જે પુરૂષ પાત્ર છ સાધુઓની લેગા
રહેવાથી પણ ગ્લાની થાય છે એમ માનતો હોય તો તે મૂઠ એક ઠંકાણું રહેલા
અનત સિદ્ધોની સાથે રહેવાની ઇચ્છા કેમ કરી શકશે ?

જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપી ત્રણ મહારત્નને ધારણ કરનાર સાધુઓને રાગા
દિકના ઉપદ્રવોથી ભયકર એવા સન્માર્ગ ઉપર એકલા ચાલવામા દેમકુશળતા રહેલી
નથી એકલાને સુકૃતનો વિકાસ થતો નથી, એકલાનું ઇચ્છિત પ્રયોજન સિદ્ધ થતું
નથી, એકલાને વાંછિત અર્થની પ્રાપ્તિ થતી નથી અને એકલો માણસ મોક્ષ મેળ-
વવાને માટે સમર્થ થતો નથી જેમ શ્રેષ્ઠમની વ્યાધિવાળાને સાકર આપવી ઉચિત
નથી અને તાવવાળાને ઘૂતવાળું લોજન આપવું યોગ્ય નથી તેમ અગીતાથ મુનિને
એકલા રહેવું ઉચિત નથી પ્રાચે ઠરીને એકલો માણસ ચાર જેવો લાગે છે, બે
માણસ સાથે હોય તો પણ તેમના પર ક્વચિત્ ધૂર્તપણાની શકા થાય છે, ત્રણ
મનુષ્ય સાથે હોય તો તે વિશ્વાસનું સ્થાન છે અને ઘણાનો સમૂહ હોય તો તે રાજ
જેવો ગોભે છે તીર્થંકર તથા પ્રત્યેકબુદ્ધ વગેરે એકલાજ વિચરે છે, એવા દૃષ્ટાંતો
આપી બીજા મુનિઓએ એકલા વિચરવું યોગ્ય નથી કારણ કે જ્ઞાનચક્રવાળાની સાથે
અર્થચક્રવાળાએ સ્પર્ધા કરવી યોગ્ય નથી

ચાર ગતિરૂપ સંસારમા લમણ કરનારા સર્વ પ્રાણીઓને પુણ્ય પાપ નિરતર
સાથે હોવાથી તેઓમા એકલાપણું ઘટતું જ નથી જેનામા આહારસંજ્ઞા, ભયસંજ્ઞા
વગેરે સંજ્ઞાઓ, કૃષ્ણલેશ્યા વગેરે દુષ્ટ લેશ્યાઓ અને ગજકથા વગેરે વિકલ્યાઓ
માર્મિકાની જેમ ચપળતા ઉત્પન્ન કરે છે, તે એકલો કેમ હોઈ શકે ? અવિરતિરૂપી
દુષ્ટ પ્રિયા શાકિનીની જેમ જેને નિરતર ગળી જવા પ્રયત્ન કરે છે, તે એકલો કેમ
હોઈ શકે ? સતોષને નહીં પામેલું ઇન્દ્રિયોરૂપી કુદુગ જેના શરીરને નિશકપણે
પચાગ્નિની જેમ બાળ્યા કરે છે, તે એકલો કેમ હોઈ શકે ? જેમ દૂધની સાથે દૂધ

સાધુની સેવા કરનારા મનુષ્યોને વ્યાધિ પીડા કરતો નથી, દરિદ્રપણું પ્રાપ્ત થતું નથી, ઇષ્ટ વસ્તુનો વિયોગ થતો નથી, તથા મનમાં ઉદ્વેગ થતો નથી. સાધુના ધ્યાનરૂપ અમૃતરસના અંજન વડે જેઓનાં મનરૂપ નેત્રો આંજેલાં હોય છે, તે મનુષ્યોને ચાર પ્રકારનો દુઃખરૂપ અંધકાર અંધતાનું કારણ થતો નથી. મોકતા ત્યાગ કરનાર અભ્યંતર શત્રુ (સગાદિક)નો નાશ કરનાર અને મોક્ષલક્ષ્મીએ કટાક્ષપૂર્વક જોએલા મુનિઓ અત્યંત હર્ષને પામે છે. લોભરૂપ વૃક્ષનું ઉન્મૂલન કરવામાં નદીના વેગ-પૂર સમાન, લોકને વિષે ઉત્તમ ચારિત્રવાળા તથા લોકમાં ઉત્તમતાને પામેલા ત્રીર્નસ્થાનવાળા તે સાધુઓ અમારાં પાપનો નાશ કરે.

પૂજ્ય સાધુજન મૂળ ગુણ તથા ઉત્તર ગુણના સમૂહરૂપી ઉદ્યાનમાં મનરૂપ મૃગની સાથે દ્વંદ્વમાં ઇચ્છા પ્રમાણે ક્રિડા કરે છે. શ્રુતના પારગામી સંવિગ્ન સાધુને વિષે જે આ એકાકીપણું છે તે દક્ષિણાવર્ત શંખને વિષે રહેલા સિદ્ધસરિતાના જળ જેવું છે. સાધુ એકાકી રહેવાથી ક્રોધવડે વિબંધ થતા નથી, એકલા રહેનાર સાધુ માનને કરતા નથી, એકલા રહેનાર સાધુ કપટ (માયા)નો આરંભ કરતા નથી અને એકાકી વિચરતા સાધુને તૃષ્ણા (લોભદશા) લુંટી શકતી નથી. રાજર્ષિઓમાં મુખ્ય શ્રીનમિ વગેરે પ્રત્યેકબુદ્ધો એકત્વ તત્ત્વને વહન કરવાથી જ મોક્ષે ગયા છે. સર્વથા પ્રકારે જીવાદિ તત્ત્વોને જાણનાર અને નિરંતર ચિત્તમાં સંવેગને ધારણ કરનાર સાધુઓનું એકાકીપણું જ સમતારૂપી અમૃતની નીક સમાન છે. જ્ઞ અક્ષરની જેમ જળે સંઘાતે -સાથે રહેલા આ યુગના સાધુઓ જો પોતે ઇન્દ્રિયોને વશ કરનાર હોય છે તો તેઓ સ્વાર્થને સાધનારા થઈ શકે છે. જ્ઞ એવી સંજ્ઞાવડે એમ જણાય છે કે મન, વચન અને કાયાના યોગવડે ઇન્દ્રિયોને વશ કરનારા સાધુઓ જળે સાથે રહીને જ કલ્યાણને પામે છે, એમ ગુરૂ પરંપરાનો ઉપદેશ પણ છે. જો ઇન્દ્રિયોને વશ રાખનાર હોય તો જો માણસોનું પણ એકાકીપણું નિશંકપણે સિદ્ધ થાય છે, પરંતુ જેની ઇન્દ્રિયો પોતાને વશ ન હોય એવો એકાકી માણસ પણ હજાર જેવો જ છે. નેત્રની જેમ જેમનો સંકેત, વિસ્તાર, નિદ્રા અને જાગૃતિ સરખા હોય એવા જો મનુષ્યો દર્શનને માટે (સમકિત પ્રાપ્તિને માટે) સમર્થ થાય છે, પરંતુ એક માણસ કોઈપણ કૃત્ય સંપૂર્ણ કરી શકતો નથી. એકલો માણસ વિડંબનાનું સ્થાન થાય છે, એકલો માણસ પોતાનો સ્વાર્થ સાધવા સમર્થ થઈ શકતો નથી. અને એકલો માણસનો લોકમાં કે લોકોત્તરમાં પણ વિશ્વાસ આવતો નથી. ભાવના ધ્યાનથી નિશ્ચય કરેલા તત્ત્વમાં જેનો આત્મા લીન થયો હોય એવા મમતા રહિત સાધુ કદાચ લાખ માણસોની મધ્યમાં

૧ પહેલું સ્થાન આચાર્ય, બીજું સ્થાન ઉપાધ્યાય અને ત્રીજું સ્થાન સાધુ.

પસો પચનમુક્તો, સ્વપાવપ્પનામણો ।

મગલાણ ચ સર્વેસિ, પદમ હવદ મગલ॥

અર્થાત્-એ પાત્ર પરમેષ્ઠિને ડરેલો નમસ્કાર સર્વ પાપનો નાશ કરનાર છે અને સર્વ મગળોમા પ્રથમ મગળ છે જે મનુષ્ય આ નમસ્કાર મહામન્ત્રનું ત્રિકાળ ધ્યાન કરે છે, તેને શત્રુ પણ મિત્ર રૂપ થાય છે, વિષ પણ અમૃત રૂપ થાય છે, શરણુ રહિત અરણ્ય પણ વાસગૃહ રૂપ થાય છે, તેને મર્વ ગ્રહો અનુકુળ થાય છે, ચોરો યશ કરનારા થાય છે, સર્વ અપશુકનાદિ પણ શુભ રૂપને આપનારા થાય છે, બીજાએ પ્રયોગ કરેલા મન્ત્ર, તન્ત્ર અને યત્રાદિય પણ તેનો પરાભવ કરી શક્તા નથી, સર્વ પ્રકારની શાક્તિની પણ માતાની તુલ્ય તેનો દ્રોહ કરી શક્તી નથી, તેની પાસે સર્વો પણ ડમળની નાળ જેવા થઈ જાય છે, સિંહો પણ શિયાળ જેવા થઈ જાય છે, હસ્તિઓ પણ હરણીઆ જેવા થઈ જાય છે, ગક્ષસો પણ તેની રક્ષા કરે છે, ભૂતોનો સમૂહ પણ તેની વિભૂતિને માટે થાય છે, પ્રેત પણ તેને પ્રીતિને કરનારા થાય છે, ચેટક પણ તેના દાસ થઈ જાય છે, સુદ્ધ તેને ધન આપનાર થાય છે, રોગો પણ તેને ભોગ આપનારા થાય છે, વિપત્તિ પણ તેને સપત્તિને માટે થાય છે અને સર્વ પ્રકારનું દુઃખ પણ તેને સુખ આપનાર થાય છે

જેમ ગરૂડનો ગભીર સ્વર સાલજીને ચઢના વૃક્ષો સર્પોથી મુક્ત થાય છે, તેમ પત્ર નમસ્કારનો ગભીર સ્વર સાલજવાથી પણ બધનયુક્ત મનુષ્ય બધનોથી મુક્ત થાય છે જેઓના ચિત્તમા એક નમસ્કારનું જ સ્મરણ થતુ હોય, તેઓને જળ, સ્થળ, સ્મશાન, પર્વત, દુર્ગ અને બીજા તેવા જ કષ્ટકારી સ્થાનોમા કદાચ કષ્ટ આવી પડે તો પણ તે ઉત્સવ રૂપ જ પરિણમે છે

પુણ્યાતુળધી પુણ્યવાળો જે પુરૂષ વિધિપૂર્વક પરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મહામન્ત્રનું ધ્યાન કરતો હોય છે, તેને તિર્યચગતિ કે નરકગતિ પ્રાપ્ત થતી જ નથી ચક્રવર્તી વામુદેવ, પ્રતિવામુદેવ અને બળદેવ વગેરેના ઐશ્વર્યની સપદાઓ નમસ્કારના પ્રભાવ રૂપી સમુદ્રને કાઠે રહેલા મુક્તાશ્વની જેમ સુલલ થાય છે આ મન્ત્રનો વિધિ પ્રમાણે પ્રયોગ કરવાથી તે વશીકરણ, ઉચ્ચાટન, દોષ, અલન અને મુર્છા વગેરે કાર્યોમા પણ સિદ્ધિને આપનારો થાય છે વિધિ પ્રમાણે સ્મરણ કરેલો આ મન્ત્ર અર્ધ નિમેષ માત્રમા જ પર વિદ્યાનો નાશ કરનારો થાય છે, તથા ક્ષુદ્ર દેવતાઓએ જે ઉપાદિષ્ઠ પસ્વિર્તાન કર્યું હોય તેનો પણ નાશ કરે છે, સ્વર્ગ, મર્ત્ય અને પાતાલ એ ત્રણ ભુવન રૂપી રંગમહાપને વિષે કોઈ પણ ઠેકાણે કોઈ પણ પ્રકારે કોઈ પણ પ્રાણીને દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને લાવને આશ્રયીને આશ્ચર્યકારક જે કાંઈ પણ અતિશય જેવામા

મળવાથી, દીવાની સાથે દીવો મળવાથી તથા અમૃતની સાથે અમૃત મળવાથી તે સર્વ પદાર્થો એકપણાને પામે છે, તેમ મુનિ પણ મુનિની સાથે રહેવાથી એકપણાને જ પામે છે. અન્ય મુનિની સાથે રહ્યા છતાં પણ મુનિ એકલો જ કહેવાય છે. ઉન્મત્ત પિત્રાર્ધઓની માફક કષાયો જેના શરીરને ક્ષણવાર પણ મૂકતા નથી, તેને એકાકીપણાનું સુખ ક્યાંથી હોય ? પોતાના મન, વચન અને કાયાથી ઉત્પન્ન થએલા અશુભ વ્યાપારો કુપુત્રની જેમ જેનો નાશ કરનારા થાય છે, તેને એકાકીપણાનું સુખ શી રીતે હોય ? છળને જેનારા પ્રમાદ, મિથ્યાત્વ અને રાગાદિક જેના ખરાબ પાઠોશી જેવા છે, તેને એકાકીપણાનું સુખ શી રીતે હોય ? જે મહાપુરુષ આ સર્વથી રહિત હોય તે મનુષ્યોના સમૂહમાં રહ્યા હોય તો પણ એકલા જ છે; કેમકે મનુષ્યોથી ભરપૂર એવા નગરમાં પણ રહેલો છતાં પણ પરદેશી મનુષ્ય એકલો જ કહેવાય છે; અને જે મુનિ આ સર્વ સંજ્ઞા, કષાય, ઇન્દ્રિયાદિથી સહિત હોય તે કદાચ અરણ્યાદિકમાં રહેલો હોય તો પણ તેનું એકાકીપણું નિષ્કળ છે; કેમકે જાન, ધર્મ, ગૃહ્યર અને ચાર એ સર્વ શું એકલા નથી ભમતા ?

પુણ્ય પાપનો ક્ષય થવાથી મુક્તિને પામેલા પરમાત્માને વિષે અનાહારપણાની જેમ નિરતર સત્ય એવું એકાકીપણું પ્રતિષ્ઠા પામેલું છે. અથવા તો આ જિનાગમને વિષે કોઈપણ હકીકતનો સર્વથા નિષિધ છે જ નહીં, તેથી કરીને શ્રેષ્ઠ મુનિઓ સારી રીતે લાભ અને અલાભને બાણીને લાભવાળા કાર્યને વિષે જ પ્રયત્ન કરે છે-પ્રવર્તે છે.

અહો ! સાધુઓ કાંઈપણ દૂ-હોમ કરતા નથી, દાન દેતા નથી, તપ કરતા નથી, જાપ પણ કરતા નથી, માત્ર ક્રિયા રહિત થઈને મોક્ષપદ જ સાધે છે. સાધુઓ હૂં હૂં નામના ગંધર્વના ગાયન સાંભળવામાં, અમૃતરસનો આસ્વાદ લેવામાં, મંદાર પુષ્પોની સુગંધ લેવામાં, દેવશય્યાનો સુખકારક સ્પર્શ કરવામાં અને દેવાંગનાઓનું રૂપ જોવામાં પણ લુબ્ધ થતા નથી; ત્યારે શું તેઓ વૃક્ષો છે ? બાગકો છે ? કે શું પશુઓ છે ? ના, તેઓ વૃક્ષ, બાગક કે પશુ નથી, પરંતુ તેઓ નિરંજન (કર્મ-લેપ રહિત) મુનિઓ છે. ત્રણ રેખાવાળો અને માથે અનુસ્વારવાળો ણં કાર અહીં એમ જણાવે છે કે સદાચારનું આચરણ કરનારા મહામુનિઓએ ત્રણ શુભિને આચરવામાં રેખા પ્રાપ્ત કરેલી હોય છે. નયના ભેદ, છવની રક્ષા અને અમૃતના કુંડની જેવી આકૃતિવાળા આ નવ અક્ષરો 'નમો લોપ સવ્વસાહૂણં' મને ધર્મને વિષે નવો નવો લાભ આપો.

પંચમ પ્રકાશ સંપૂર્ણ.

છે, અથવા કોઈ મોટો મુલત અકાળે ઉત્પન્ન થયેલા ઉપદ્રવ વખતે વળદડતી જેવું સારભૂત અમોઘ એવું ગરબ જ ધારણ કરે છે, તે જ પ્રમાણે જીવ મરણ સમયે પ્રાપ્ત કરીને સર્વ શ્રુતસ્કંધનુ (સર્વશાસ્ત્રોનુ) ચિત્તવન કરી શકતો નથી, તેથી કરીને ધીર શુદ્ધિવાળો અને દેહીધ્યમાન શુભ લેશ્યાવાળો સત્ત્વવાન જીવ દ્વાદશાગીના સારભૂત પચપરમેષ્ઠિ નમસ્કારમંત્રનુ જ એકામ્ર ચિત્તે ધ્યાન કરે છે સમુદ્રમાથી અમૃતની જેમ, મલયાચળ પર્વત ઉપરથી ચંદનની જેમ, દહી માથી માખણની જેમ અને રોહણાચળ પર્વત પરથી વજ્રરત્નની જેમ આગમમાથી ઉદ્ભવેલા, સર્વ શ્રુતના સારભૂત અને કલ્યાણના નિધિ સમાન આ પચપરમેષ્ઠિ નમસ્કારમંત્રને કોઈક ધન્ય પુરુષો જ મેવે છે

શરીરથી પવિત્ર થઈ, પદ્માસને યેમી, હાથવડે યોગમુદ્રા ધારણ કરી, સવિદ્ય મનવાળા લબ્યપ્રાણીએ સ્પષ્ટ, ગભીર અને મધુર સ્વરે સંપૂર્ણ પચનમસ્કારમંત્રનો ઉચ્ચાર કરવો, આ ઉત્સર્ગ વિધિ નાણવો અપવાદ વિધિ આ પ્રમાણે—અને જો કદાચ શરીરના ગ્લાનપણાને લઈને તે પ્રમાણે કરવા સમર્થ ન હોય, તો તે પચ પરમેષ્ઠિપદોના પહેલા પહેલા અક્ષર ‘અસિઝાઝ્ઝા’ આ મંત્રનુ સ્મરણ કરે આ પાચ અક્ષરના સ્મરણથી પણ અનતા જીવો ચમરાજના બંધનથી મુક્ત થયા છે કહી આ પાચ અક્ષરરૂપ મંત્રનુ સ્મરણ ન કરી શકે તો અર્હત, અરૂપી (સિદ્ધ), આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને મુનિ એ પાચે પરમેષ્ઠિના પહેલા પહેલા અક્ષર લઈ તેને સમૃત્તના સધિ નિયમ પ્રમાણે એકત્ર કરવા તે આ પ્રમાણે અ+અ+અ+અ+અ=અઽ આ રીતે જિનેશ્વર લગવતોએ કહેલો આ ઝંકાર એટલે પ્રણવળીજ મુક્તાક્ષણ રૂપ જીવોની અર્થાત્ મુક્તાત્માઓની પ્રગટ છીપલી સમાન છે, મોહરૂપી હસ્તીને વશ કરવામા અકુશ સમાન છે અને સસારની પીડાને નાશ કરવામા કટારી સમાન છે સ્વર્ગના દ્વારને ઉઘાડવાની કુચી સમાન આ ઝંકાર રૂપી તત્ત્વનુ ધ્યાન કરનાર મહાત્માઓ જીવતા લોગને પામે છે અને મૃત્યુ પામીને મોક્ષમુખ પામે છે

મરણ સમયે સર્વથા ઝંકારનુ સ્મરણ કરવામા પણ પોતે અશક્ત હોય, તો તે ધર્મિષ્ઠ મનુષ્યે પોતાની પાસે રહેલા એવા ધર્મબંધુ પાસેથી આ મંત્રનુ શ્રવણકરવું, અને તે વખતે પોતાના ચિત્તમા આ પ્રમાણે લાવના લાવવી કે—“અહો ! કોઈ પુણ્ય શાળી બંધુએ અકસ્માત્ મારા ઉપર દેવુ અમૃત છાટ્યું કે જેનાથી મારા સર્વ અગો આનંદમય થયા ? કારણકે હમણા મને તેણે ઉત્કૃષ્ટ પુણ્યરૂપ, ઉત્કૃષ્ટ કલ્યાણ રૂપ અને ઉત્કૃષ્ટ મંગલના કારણરૂપ પચપરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મહામંત્ર સંભળાવ્યો અહો ! આ પચનમસ્કાર મંત્રનુ શ્રવણ કરવાથી મને દુલલ વસ્તુનો લાભ થયો ! અહો ! મને પ્રિય વસ્તુનો સમાગમ થયો ! અહો ! મને તત્ત્વનો પ્રકાશ થયો !

કે સાંભળવામાં આવે તે સર્વ નમસ્કારમંત્રની આરાધનાના માહાત્મ્યથી જ ઉત્પન્ન થએલો છે તેમ જાણવું. તિર્થલોકમાં જે ચંદ્ર વગેરે જ્યોતિષી દેવો છે, પાતાળમાં ચમરેંદ્ર વગેરે દેવો છે, ઉર્ધ્વલોકમાં સૌધર્માદિક દેવલોકને વિષે જે ઇંદ્રાદિક દેવો છે અને તેની ઉપર પણ જે અહમિંદ્ર દેવતાઓ છે, તેઓની સર્વ સમૃદ્ધિઓ પંચપરમેષ્ઠિ રૂપ કલ્પવૃક્ષના અંકુરો, પદ્મવો, કળિઓ કે પુષ્પો સમાન છે. જેઓ નમસ્કારરૂપી મોટા રથ ઉપર આરૂઠ થાય છે, તેઓ વિઘ્ન રહિત મોક્ષસ્થાને પહોંચી જાય છે, ગયા છે અને જવાના છે. જો આ મંત્ર અત્યંત હૃદયલોચીત મોક્ષને પણ આપનારો છે, તો પછી પ્રસંગે પ્રાપ્ત થનારા બીજાં લૌકિક સુખો આપે તેમાં તો શું આશ્ચર્ય?

જેઓ મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિવડે એકલાખ નમસ્કાર મંત્રનો જાપ કરે છે, તેઓ જૈનસંઘને પૂજવા લાયક તીર્થંકર નામકર્મ ઉપાજન કરે છે. હે મિત્ર! જો તારું મન નમસ્કારમંત્રનું ધ્યાન કરવામાં લીન નથી થયું, તો પછી ચિરકાળ મુધી આચરણ કરેલા તપ, શ્રુત અને ચારિત્રનું શું ફળ? જે અસંખ્ય દુઃખોના ક્ષયનું કારણ કહેલો છે, જે આલોક અને પરલોકના સુખ આપવામાં કામધેનુ સમાન છે અને અજ્ઞાનરૂપી જે અંધકારનો દીવાના, સૂર્યના, ચંદ્રના કે બીજા કોઈ પણ પ્રકારના પ્રકાશથી નાશ નથી થતો તે અંધકારનો નમસ્કારમંત્રના પ્રકાશથી નાશ થાય છે.

હે બંધુ! કૃષ્ણ અને સાંખ્ય વગેરેની જેમ ભાવનમસ્કાર કરવામાં તું તત્પર થા અને કૃષ્ણના સેવક વીરાસાળવી અને કૃષ્ણના અલબ્ધ પુત્ર પાલક વગેરેની જેમ દ્રવ્યનમસ્કાર કરી ક્ષેપિત આત્માને વિડંબણા ન પમાડ. જેમ નક્ષત્રોના સમૂહનો સ્વામી ચંદ્ર છે, તેમ સર્વ પુણ્યસમૂહનો સ્વામી ભાવનમસ્કાર છે. આ જીવે ભાવનમસ્કાર વિના નિષ્ફળ દ્રવ્યલિંગો (સાધુવેષ) અનંતીવાર ગ્રહણ કરીને મૂકી દીધાં છે. વિધિ પૂર્વક નમસ્કારમંત્રનો આઠવાર, આઠસોવાર, આઠ હજારવાર કે આઠ કરોડ વાર જાપ કર્યો હોય તો તે ત્રણ ભવની અંદર મોક્ષપદને આપે છે.

હે ધર્મબંધુ! સરલતાથી તને વારંવાર પ્રાર્થનાપૂર્વક કહું છું કે સંસારરૂપી સમુદ્રને તરવામાં પ્રવહણ સમાન આ મંત્ર ગણવામાં તું શિથિલ ન થા—અનાદરવાળો ન થા. કારણકે આ ભાવનમસ્કાર ઉત્કૃષ્ટ—સર્વોત્તમ તેજ છે, સ્વર્ગ અને મોક્ષનો માર્ગ છે તથા હર્ગતિનો નાશ કરવામાં પ્રલયકાળના અગ્નિ સમાન છે.

ભવ્યપ્રાણીઓ અંતકાળની આરાધના સમયે આ મંત્રને વિશેષ કરીને સારી રીતે ભણે, ગણે, સાંભળે કે તેનું ધ્યાન કરે તો તે મંગળની પરંપરા રૂપ થાય છે. જેમ ઘરમાં આગ લાગે ત્યારે બુદ્ધિમાન તે ઘરનો સ્વામી બીજા બધી વસ્તુઓને કોરાણે મૂકીને દારિદ્ર્યનો નાશ કરવામાં સમર્થ એવા એક સારભૂત મહારત્નને જ ગ્રહણ કરે

જેમ સૂર્ય વડે દિવસ જણાય છે, ચંદ્ર વડે પૂર્ણિમા જણાય છે અને વૃષ્ટિ વડે મુલિક્ષ થાય છે, તેમ જિનેશ્વરના ધર્મ વડે જ અવ્યય પદ-મોક્ષપદ પ્રાપ્ત થાય છે જેમ ઘૂત પાસાને આધીન છે અને ખેતી વૃદ્ધિને આધીન છે, તેમ મોક્ષપુરમા વસવું તે જિનેશ્વરના ધ્યાનને આધીન છે ત્રણ જગતની લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થવી મુલ્યમ છે, તથા અધિમાદિક અદ્વિતીયોની પ્રાપ્તિ પણ મુલ્યમ છે, પરંતુ જિનેશ્વરદેવના ચરણકમળની રજના કણીયાઓ પણ પ્રાપ્ત થવા અત્યંત દુર્લભ છે આહો ! મહા કષ્ટ ! મહા કષ્ટ ! કે જિનેશ્વરદેવને પામ્યા છતાં પણ કેટલાક છવો સૂર્યને પામ્યા છતાં ધ્રુવડની જેમ અત્યંત મિથ્યાદષ્ટિવાળા ગ્રંથે છે મહાદેવ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, પરમાત્મા, સુગત, અલક્ષ્ય તથા સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળના સ્વામી-એ સર્વ જિનેશ્વર જ છે બુદ્ધ અને મહાદેવ વગેરે લૌકિક દેવોને સત્વ, રજસ અને તમસ એ ત્રણ ગુણના વિષયવાળું જ જ્ઞાન છે, પરંતુ જે જ્ઞાન લોકોત્તર સત્ત્વથી ઉત્પન્ન થાય છે તે સર્વ જિનેશ્વરને વિષે જ રહેલું છે શેષણાયણ પવતની જેવા જિનેશ્વર પરમાત્મા પાસેથી વિવિધ પ્રકારના (યમ નિયમાદિ) રત્નો લઈને પડિતોડ્ડી વ્યાપારીઓએ મુવર્ણુડ્ડપ (સારા અક્ષરવાળા અથર્ણી) આભૂષણો ધનની પોતપોતાના માનેલા હરિહરાદિક દેવોને વિષે સ્થાપન કર્યા, તેથી તે અથર્ણી ભૂષણો ઝાળે કરીને તે દેવોના નામથી પ્રસિદ્ધ થયા છે

જેમ મેઘનું જળ જ તળાવ વગેરેમા પડ્યું હોય છે, તો પણ માણસો કહે છે કે —“આ પાણી તળાવમા ઉત્પન્ન થયું છે” તે જ પ્રમાણે લોકાત્ર ઉપર આરૂઢ થયેલા જિનેશ્વરદેવના વચનો જ હરિહરાદિકને વિષે જ પડ્યા છે, છતાં તે વચનો હરિહરાદિકના છે એમ અજ્ઞાની લોકો બોલે છે વળી જે જે નામો પ્રમાણથી લોકોત્તર સત્ત્વને કહેનારા છે, તે તે નામો અરિહતના જ છે એમ તુ બધા રમેશુણ, તમેશુણ અને સત્ત્વશુણના આભાસથી ઉત્પન્ન થયેલા બ્રહ્માદિકનામો કરોડોવાર અનંતા મસા રમા ભમતા મારા જેવાને પણ કદી પ્રાપ્ત થાય છે, પોતાના દેવના (વિષ્ણુના) હંતર નામ સાલણીને મૂઠ માણસ હર્ષિત થાય છે, કેમકે ગીયાળને ધોરની પ્રાપ્તિ થવાથી મોટો ઉત્સવ વાય છે, પરંતુ મિદ્ધના અનંત શુણે હોવાથી જિનેશ્વરના નામો અનંત છે અથવા તેઓ નિર્જુણ હોવાથી તેઓનું એકે નામ નથી તો તેઓના નામની મજ્યા ટોપ કહી ગકે ? રમેશુણ, તમેશુણ અને સત્ત્વશુણની રહિત પરમેષ્ઠિના પ્રભાવથી જ આ જગત અજ્ઞાનરૂપી પકમા ડુબી જતું નથી, હું માનું છું કે ત્રણલોકના નાય અરિહત મોક્ષમા જતી વખતે આ જગતનું પાપમાથી વ્ક્ષણ કરવા માટે વહાલા એવા પણ પુણ્યને અર્ધીજ મૂકી ગયા છે સમિતિમા ઉદયમવત પ્રભુ પામેથી નારીને પાપ ભવરૂપી અરણ્યમા ગયું આ કારણથી જ પુણ્ય પાપ ગહિન થયેલા ભગવાન

સેડુક નામના બ્રાહ્મણનો જીવ દેડકો થયા પછી શ્રીમહાવીરસ્વામીને વંદન કરવા જતાં માર્ગમાં જ શ્રેષ્ઠિક રાજના અશ્વના પગ તળે ચગદાઈને મરણુ પામી પ્રભુ વંદનનું ધ્યાન હોવાથી સૌધર્મ દેવલોકમાં શકેન્દ્રનો સામાનિક દેવ થયો. હાસા અને પ્રહાસા નામની દેવીઓનો પતિ દેવ હતો તે પણ આભિયોગિક કર્મકરપણાથી મનમાં અત્યંત ખેદ પામ્યો હતો, તેથી પોતાના આત્માને તે દુષ્કર્મથી મુક્ત કરવા માટે દેવાધિદેવની પ્રતિમા તેણે પૃથ્વીપર પ્રસિદ્ધ કરી હતી. શ્રી ચેટક મહારાજએ શ્રીજિનેશ્વરદેવના ચરણકમળની સેવા વડે પોતાના સર્વ પાપના તાપનો નાશ કર્યો હતો, તેથી તેનો પ્રતાપ ત્રણ ભુવનમાં પ્રસિદ્ધ હતો અને તે ઇંદ્રના હૃદયમાં પણ નિવાસ પામ્યો હતો. સર્વ દેવેન્દ્રો સંસારનો પાર પામવા માટે નંદીશ્વરાદિક તીર્થના અલંકારરૂપ શાશ્વતા જિનચૈત્યોમાં અદાઈ મહોત્સવ કરે છે. વળી શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે સ્વયંભૂરમણુ નામના છેલ્લા સમુદ્રમાં જિનગિળના આકારવાળા મત્સ્યને જોઈ બીજા મત્સ્યને જાતિસ્મરણુ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે, સમકિત પામે છે અને નમસ્કાર મંત્રનું ધ્યાન કરી મત્સ્યો ત્યાંથી મરીને સ્વર્ગે જાય છે.

મનુષ્ય, દેવ અને અસુરકુમારનું ચક્રવર્તીપણું (સ્વામી પણું) જે નિઃશંકપણે ભોગવાય છે તે જિનેશ્વર દેવના ચરણની કૃપાના એક લેશની જ લીલા છે. મનુષ્ય-લોકમાં ચક્રવર્તી વગેરે રાજાઓ, સ્વર્ગલોકમાં ઇંદ્રાદિક દેવો અને પાતાળમાં ધરણેન્દ્ર વગેરે ભુવનપતિના ઇંદ્રો જિનેશ્વરદેવની ભક્તિથી જ જયવંતા વર્તે છે. જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞાને મુગટની જેમ મસ્તકે ધારણ કરીને અગ્યાર રૂદ્રો (મહાદેવો) માંથી કેટલાક સંસારસાગરને તરી ગયા છે અને બાકીના હવે તરવાના-મોક્ષે જવાના છે. જેમ અગ્નિની જવાળા જળમાં લીન થઈ જાય છે અને જેમ વિષનો પ્રભાવ અમૃતને વિષે લીન થઈ જાય છે, તેમ જિનેશ્વરદેવના સમભાવમાં શંકર વગેરે દેવોની કથાનો વિસ્તાર લીન થઈ જાય છે. આવા જિનેશ્વરદેવોના ચરિત્રોનો વિચાર કરતાં સત્પુરુષો આ સંસારમાં પણ આનંદમગ્ન રહે છે; તેથી તેઓ મોક્ષની પણ ઈચ્છા કરતા નથી, તે યોગ્ય જ છે.

જેમ જળ વડે તૃષા શાંત થાય છે તથા અન્ન વડે ક્ષુધા શાંત થાય છે, તેમ જિનેશ્વરદેવના એક દર્શન માત્રથી જ સંસારની પીડા માત્ર શાંત થાય છે. સમતાને ધારણ કરનાર મહાત્માઓ ભલે કરોડો વર્ષ પર્યંત સમ્યક્પ્રકારે સમાધિને સેવ્યા કરે, પરંતુ તેઓ જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞા સ્વીકાર્યા વિના મોક્ષે જવાના નથી. જેઓ જિનધર્મને સ્વીકારતા નથી, તેઓ ભલે નિયાણા રહિત દાન કરે, નિર્મળ શીળતું પાલન કરે, તથા ઉત્કૃષ્ટ તપસ્યા કરે તો પણ તેઓને મોક્ષ મળતો નથી.

અરિહંતોને પણ માન્ય કરવા લાયક તથા જેઓના આઠે કર્મો ક્ષીણ થઈ ગયા છે એવા પદ્મ પ્રકારના સિદ્ધ ભગવતોનું સત્પુરુષો સ્મરણ ન કરે ? કર્મલેપ રહિત, ચિદાનંદરૂપ, ઉપાદિક રહિત, સ્વભાવથી જ લોકના અગ્રભાગને પામેલા, અનતજ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને અનતવીર્યને પામેલા, સાદિ અનત ગિતિવાળા, એકત્રીશ ગુણોવાળા, પરમેશ્વરરૂપ અને પરમાત્મ સ્વરૂપ સિદ્ધ ભગવતો માટે નિરંતર શરણ હો. છત્રીશ ગુણોવડે શોભતા ગણધરો (આચાર્યો) માત્ર શરણ હો. સર્વ સૂત્રોનો ઉપદેશ કરનારા ઉપાધ્યાયો માટે શરણ હો. ક્ષાતિ વગેરે દશ પ્રકારના ધર્મમા લીન થયેલા, સદા સામાયિકમા ગ્રિય રહેલા, જ્ઞાનાદિક ત્રણ રત્નને ધારણ કરનારા તથા અત્યંત ધૈર્યવાળા સાધુઓ માટે શરણ હો. જેમ ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને પ્રલયને કરનારા પ્રજ્ઞા, વિષ્ણુ અને મહેશ્વરને વિષે તત્ત્વથી ભેદ નથી જે ચરાચર જગતના આધારરૂપ કહેલો છે, એવો કેવળીભાષિત ધર્મ માટે ઉત્કૃષ્ટ શરણ હો.

ધર્મરૂપી હિમાચળ પર્વત જ્ઞાન, દર્શન અને ચાગ્રિત્ર એ રત્નત્રયી રૂપ ત્રિપથગા (અર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળ એ ત્રણ ભાગે જનારી ગંગા)ના તરંગો વડે ત્રણભુવનને પવિત્ર કરનારો છે વિવિધ પ્રકારના દૃષ્ટાંત અને હેતુની ઉક્તિ સળધી વિચારના સમૂહવાળા અને એકાતવાદની સ્થિતિનું ખડન કરનારા સ્વાદ્વાદ તત્ત્વમા હું લીન થયો છું.

સર્વજ્ઞના સમાગમમા નવતત્ત્વરૂપી અમૃતનો કુડ રહેલો છે, તે ગલીરતાનું સ્થાન છે, તેથી તે સિદ્ધાંત મને પાતાળ જેવો ઉડો-ગલીગ ભાસે છે શ્રીમાન્ જિનાગમ સર્વ જ્યોતિષીઓને માન્ય છે, મધ્યસ્થપણનો આશ્રય કરનાર છે, રત્નાકરવડે વીંટાયેલ છે તથા અનંતદર્શનવાળો છે સુમનસના એક સ્થાન ઉપ, બે લોકની ઉપર રહેનાર તથા વિકસ્વર શાશ્વત જ્યોતિરૂપ, પરમેષ્ટિની વાણી શોભે છે શ્રીધર્મરૂપી રાજાની ગજધાનીરૂપ, હૃદયધર્મરૂપી કમળોના વનને ણાળી નાળવામા હિમરૂપ અને સદેહના સમૂહરૂપ લતાને છેદવામા કુહાડી સમાન જિનેશ્વરદેવની વાણી અમારા કંઠ્યાણને વૃદ્ધિ પમાડો.

આ પ્રમાણે ધ્યાનરૂપ સમુદ્રમા જેનો અતરાત્મા મગ્ન થયેલો હોય છે તેની કર્મબ્રથિ માટીના કાચા ઘડાનો જેમ વિલય થઈ જાય છે, શ્રી, હ્રી, ધૃતિ, ક્રીતિ, ભુદિ અને લક્ષ્મીની લીલાને પ્રકાશ કરનાર તથા ચક્રવર્તીપણુ, સ્વર્ગ અને મોક્ષને આપનાર પચનમસ્કાર મહામંત્ર નિરંતર જયવત વર્તો.

સરસ્વતી નદીને કાઠે શ્રીસિદ્ધપુરપાટણમા સિદ્ધસેનસૂગિની વાણીએ

આ શ્રીસિદ્ધચક્રનું માહાત્મ્ય ગાયું છે

આઠમો પ્રકાગ સપ્તમું

જિનેશ્વરદેવ લોકાઅરૂપી મહેલમાં આરૂઠ થઈ મુક્તિરૂપી સ્ત્રી સાથે ક્ષીડા કરે છે. જિનેશ્વર દાતાર છે, જિનેશ્વર લોકતા છે, આ સર્વ જગત જિનરૂપ છે, જિન સર્વત્ર જયવંતા છે અને જે જિન છે તે આ છે. આ પ્રમાણે ધ્યાનરસના આવેશથી તેમાં તન્મય પણાને પામેલા લઘ્ય પ્રાણીઓ આ લોક તથા પરલોકમાં નિર્વિધનપણે સમગ્ર લક્ષ્મીને પામે છે.

સત્સમ પ્રકાશ સંપૂર્ણ.

“શરૂઆતમા વર્તમાન સયોગ રહિત નકારના સ્થાને નકાર વિકલ્પ કરવાથી થઈ જાય છે” એટલે શ્રીહિમચન્દ્રાચાર્યના મતે ઉક્ત બને પદો શુદ્ધ છે પરંતુ શ્રીનવકાર મંત્રમા ‘નમો’ પદનું જ ઉચ્ચારણ કરવું જોઈએ પણ ‘નમો’ પદનું નહીં, કારણ કે શરૂઆતમા રહેલા ‘નમો’ પદમા અણિમા સિદ્ધિ સમાચેલી છે, જેના સમાવેશ ‘નમો’ પદમા થઈ શકતો નથી

પ્રશ્ન—‘નમો’પદમા અણિમા સિદ્ધિ કેવી રીતે સમાચેલી છે ?

ઉત્તર—‘નમો’પદમા જે અણિમા સિદ્ધિ સમાચેલી છે તેના કારણો આ પ્રમાણે છે —

‘નમો’ એ પદ સંસ્કૃતના ‘નમ’ શબ્દથી બને છે અને ‘નમ’ શબ્દ ‘નમ્’ ધાતુને અસુચ્ પ્રત્યય લગાડવાથી બને છે, ઉક્ત ધાતુનો નમવું એવો અર્થ થાય છે, તથા નમવું અથવા નમ્રતા એ મનોવૃત્તિનો ધર્મ છે, કે જે (મનોવૃત્તિ) આ લોકમા સર્વથી સૂક્ષ્મ માનવામા આવે છે, તેથી જ ‘નમો’ પદના ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે

સંસ્કૃતના ‘મન’ પદના જો આદિ તથા અતના અક્ષરો નો વિષય (પરિવતન) કરવામા આવે તો પણ ‘નમો’ પદ થઈ જાય છે (કારણકે પ્રાકૃતમા અક્ષરોનું પરિવર્તન થયેલું પણ જણાઈ આવે છે જેમકે કરેણૂ=કરેણૂ, વારાણસી=વાનારસી, આલાનમ્=આળાલો, અચલપુરમ્=અલ્પપુરમ્, મહારાષ્ટ્રમ્=મરહટ્ટ, દ્વદ=દ્વહો, ઇત્યાદિ, તથા મનો-ગતિનું અતિ સૂક્ષ્મપણું હોવાને લીધે ‘નમો’ પદના ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે

અળિમા શબ્દ અણુ શબ્દ ના ભાવ અર્થમા હિમન્ પ્રત્યય લાગવાથી બને છે, આ અણિમા શબ્દથી જ પ્રાકૃત ગૈલીથી ‘નમો’ શબ્દ બને છે (કારણકે પ્રાકૃતમા સ્વર, સન્ધિ, લિંગ, ધાત્વાર્થ ઇત્યાદિ સર્વેના ‘વહુલ્મ્’ આ અધિકાર સૂત્રના પ્રયોગ અનુસાર વ્યત્યય આદિ બને છે), તે આ પ્રમાણે—પ્રક્રિયા દશામા ‘અણુ હિમા’ આ સ્થિતિ છે, હવે અણુ શબ્દનો ઉચ્ચાર માની આગળ ગયો અને ગુણ થઈને ‘મો’બની ગયો, શરૂઆતનો અકાર નકારની આગળ ગયો અને નકાર સંપૂર્ણ થયો, તેથી ‘નમો’ એવું પદ બન્યું, ઇકારનો લોપ કરવાથી ‘નમો’ પદ બની ગયું, ‘નમો’ પદના ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે

આદિ અકારનો લોપ કરવાથી તથા ‘સ્વરાણાં સ્વરા’ એ સૂત્રથી ઇકારના અધ્યાનમા અકાર તથા અકારના અધ્યાનમા ઓકારનો આદેશ કરવાથી પ્રાકૃતમા અળિમા શબ્દથી

શ્રી નવકાર મન્ત્ર અને તેના વિષયમાં આવશ્યક વિચારો.

શ્રી નવકર સૂત્ર.

નમો અરિહંતાણં । નમો સિદ્ધાણં । નમો આયરિયાણં । નમો ઉવઙ્ગાયાણં । નમો લોષ સઘ્વસાહૂણં । एसो पंचनमुक्कारो । सव्यपावप्पणासणो । मंगलाणं च सर्वेस्सि पढमं हवइ मंगलं ॥

ભાવાર્થ—શ્રી અરિહંત ભગવાન્, શ્રી સિદ્ધ ભગવાન્, શ્રી આચાર્ય મહારાજ શ્રી ઉપાધ્યાયજી મહારાજ; તથા અઢીઢીપમાં વર્તતા સર્વ સાધુઓ (એ પાંચ પરમેષ્ઠીઓ)ને મારો નમસ્કાર થાઓ, આ પાંચ (પરમેષ્ઠી)ને કહેલો નમસ્કાર સર્વ પાપોનો નાશ કરનાર અને સર્વ પ્રકારના (લૌકિક અને લોકોત્તર) મંગલોને વિષે પ્રથમ મંગલ છે.

પ્રથમ અરિહંત પદનું વર્ણન આ પ્રમાણે:—

વિસ્તારાર્થ—અહિંયાં નમઃ એ નૈપાતિક પદ છે, તે દ્રવ્ય તથા ભાવના સંકેત-આર્થ છે. કહ્યું છે કે:—‘નેવાઈયં પયં દવ્વં ભાવસક્કોવણ પયત્તો’ માટે નમઃ એ પદ વડે હાથ, પગ અને મસ્તકે કરી સુપ્રભિધાનરૂપ જે નમસ્કાર કરવો તે હાથ, પગ અને મસ્તકાદિનું જે હલન ચલન કરવાથી થાય છે તે દ્રવ્યસંકેત્ય જાણવો, અને વિશુદ્ધ મનનો નિયોગ તે ભાવસંકેત્ય જાણવો. એટલે દ્રવ્ય અને ભાવથી નમસ્કાર થાઓ. કેટલીક પ્રતોમા ‘નમો’ના સ્થાને ‘જમો’ પદ દેખાય છે તો જોમાંથી અહીંયાં કયું પદ શુદ્ધ જાણવું? વરુચ્ચિ આચાર્યના મતે ‘નમો’ પદ શુદ્ધ નથી, કારણ કે નમસ્ શબ્દ જે અવ્યય છે તેનો ઉક્ત આચાર્યના મતે પ્રાકૃતમાં ‘જમો’ શબ્દ જ બને છે, તેનું કારણ એ છે કે—“નો જ: સર્વત્ર” આ તેઓનું સૂત્ર છે, તેનો અર્થ એ થાય છે કે:—“પ્રાકૃતમાં સર્વત્ર (આદિમાં તથા અંતમાં) નકારના સ્થાને જકાર થઈ જાય છે.” પરંતુ કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચન્દ્રસૂરીશ્વરજીના મતે ‘નમો’ અથવા ‘જમો’ એ બન્ને પદ બની શકે છે અર્થાત્ બન્નેએ શુદ્ધ છે, કારણ કે તેઓનું સૂત્ર છે કે:—વા દૌ” આ સૂત્રનો અર્થ એ થાય છે કે:—

૧-સર્વત્ર નકારસ્ય સ્થાને જકારો ભવતીતિ સૂત્રાર્થ. ।

૨-આદૌવર્તમાનસ્યાસંયુક્તસ્ય નકારસ્ય જકારો વા ભવતીતિ સૂત્રાર્થ. ।

પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી 'જમો'પદમા અણિમા સિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે, અથવા 'જમો'શબ્દની સિદ્ધિ આ પ્રકારે જાણવી જોઈએ કે 'ન ઉમા' એવી સ્થિતિ છે, અહીંઆ નજ અવ્યય નિષેધ અર્થનો વાચક નથી, પરંતુ 'અત્રાહ્નમનવ' ઇત્યાદિ પ્રયોગોની સમાન સમાનતા અર્થ વાચક છે, તેથી આ અર્થ વાય છે કે—ઉમાની માર્ગ જે મહામાયા આદિશક્તિ છે તેનું ધ્યાન કરનાર મનુષ્ય ધ્યાન ધરીને અણિમા સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે, આ વ્યવસ્થામા 'ઉમા'શબ્દના ઉચ્ચારનો પ્રાકૃત શૈલીથી લોપ થઈ જાય છે, તથા આકારના મ્થાને 'સ્વરાણા સ્વા' એ સૂત્રથી ઓકાર આદેશ થઈ જાય છે તથા પ્રથમ સ્થિત નકારના મ્થાનમા 'નોળ સર્વત્ર' આ સૂત્રથી જકાર આદેશ થઈ જાય છે, એ રીતે 'જમો' શબ્દની સિદ્ધિ થઈ જાય છે, હવે તાત્પર્ય એ છે કે જેવી રીતે ઉમાની સમાન મહામાયારૂપ આદિ શક્તિનું ધ્યાન ધરીને ધ્યાન ધરનાર મનુષ્ય અણિમા સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે, તેવી જ રીતે 'જમો'પદના ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી 'જમો' પદમા અણિમા સિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે

'જમો' પદનો જકાર અણિમા શબ્દની મધ્યમા રહેલો છે તથા અતમા મકાર સમાન સળધવાળો છે, તેથી 'જમો'પદના જપ અને વ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે, 'જમો'પદને પ્રથમ રાખવાનું કારણ પણ એજ છે, અર્થાત્ ઉપાસનારૂપ ક્રિયા વાચક શબ્દને પ્રથમ તથા ઉપાસના કરવા યોગ્ય દેવ વાચક શબ્દનું પછી કથન કર્યું છે, અર્થાત્ 'અરિહતાળ જમો'ઇત્યાદિ પાઠ નહીં રાખતા 'જમો અરિહતાળ' ઇત્યાદિ પાઠ રાખ્યો છે અને તે જ કારણથી જકાર અક્ષરનું અશુભપણું હોવા છતાં પણ તે જ્ઞાન વાચક હોવાથી મંગલ સ્વરૂપ છે તેથી પ્રથમ મંગલને માટે તથા પ્રથમ અક્ષરને સિદ્ધિ ગર્જિત દેખાડવાને માટે 'જમો'પદને પહેલું મ્થાન આપવામા આવ્યું છે

અથવા 'જ, મા, ડ,' આ અક્ષરોના સંયોગથી 'જમો'શબ્દ જાને છે, તેથી આ અર્થ થાય છે કે ધ્યાન કરનાર મનુષ્ય જકાર મ્થાન ધ્રુવાડમા, મા અર્થાત્ લક્ષ્મી લગવતીની, ડ અર્થાત્ અનુકંપાનું ધ્યાન ધરે છે તથા લક્ષ્મી લગવતીનું રૂપ સૂક્ષ્મ છે, તેથી ઉક્ત ક્રિયા કરવાથી જે પ્રકારે તેણે અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેવી જ રીતે 'જમો'પદના ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેથી 'જમો'પદમા અણિમા સિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે

વળી વિશેષ વાત એ છે કે 'જમ્'એ પદમા અધિક વિશેષતા-મહત્ત્વતા એ છે કે આ પદમા સર્વ સિદ્ધિઓને આપવાની શક્તિ વિદ્યમાન છે, એને લખવાની રીતિના વિષયમા કહેવામા આવ્યું છે કે—

કુણ્ડલીત્વગતા રેલા, માયતસ્તત ઝર્ચ્યંત ।

યામાદ્યોગતા સૈવ, પુનરુર્ચં ગતા પ્રિયે ! ॥૧॥

‘જમો’ પદ બની જાય છે, તેથી તેના ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

પ્રાકૃતમાં ‘જમ્’ શબ્દ વાક્યાલંકાર અર્થમાં આવે છે, અલંકાર બે પ્રકારના છે શબ્દાલંકાર તથા વાક્યાલંકાર, એવી જ રીતે વાક્ય પણ અર્થ વિશિષ્ટ શબ્દોની સંયોજનાથી બને છે તથા શબ્દ અને અર્થનો વાચ્ય વાચક ભાવરૂપ મુખ્ય સંબંધ છે. તેથી ‘જમ્’ પદથી આ અર્થનો યોગ થાય છે કે શબ્દ અને અર્થના મુખ્ય સંબંધની બરાબર આત્માનો જેની સાથે મુખ્ય સંબંધ છે તેની સાથે ધ્યાન કરવું જોઈએ, આત્માનો મુખ્ય સંબંધ અહર રહેલા સૂક્ષ્મ શરીર સાથે છે, તેથી સ્થૂલ ભૌતિક વિષયોનો પરિત્યાગ કરીને આન્તર સૂક્ષ્મ શરીરમાં અધિષ્ઠિત થઈને આત્માએ પોતાને ધ્યાન કરવા યોગ્યનું સ્મરણ અને ધ્યાન કરવું જોઈએ, પહેલાનાં ‘ઓ’ શબ્દથી ધ્યાનની રીત બાણવી જોઈએ, ‘ઓ’ અક્ષર તથા ઉચ્ચારના સંયોગથી બને છે, અક્ષરનું સ્થાન કંઠ છે તથા ઉચ્ચારનું સ્થાન ઓષ્ઠ છે, કંઠ સ્થાનમાં ઉદ્ધાન વાયુનો નિવાસ છે, યોગ વિદ્યામાં નિષ્ણાત મહાત્માઓનું મન્તવ્ય છે કે ઓષ્ઠાવરણના મારફત ઉદ્ધાન વાયુનો વિજય કરવાથી અણિમા સિદ્ધિ થાય છે, તેથી એ સિદ્ધ થયેથી ઓષ્ઠોને બંધ કરી ઉદ્ધાન વાયુનો સંયમ કરી; સ્થૂલ ભૌતિક વિષયોથી ચિત્તવૃત્તિને દૂર કરી, આન્તર સૂક્ષ્મ શરીરમાં અધિષ્ઠિત થઈને, યથાવિધિ પોતાના ધ્યેયનું ધ્યાન કરવાથી જેવી રીતે યોગાભ્યાસી માણસો અણિમા સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે તેવી જ રીતે ઉક્ત ક્રિયાના અવલંબન પૂર્વક ‘જમો’ પદનાં સ્મરણ અને ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેથી માનવું જોઈ એ કે ‘જમો’ પદમાં સિદ્ધિ સમાયેલી છે.

‘જમ્’ એટલે આદિ શક્તિ ઉમાનું ધ્યાન કરવું જોઈએ, ઓક્ષર અક્ષરથી ઉપર પ્રમાણે ધ્યાનની રીત બાણવી જોઈએ, એટલે ઓષ્ઠ બંધ કરી ઉદ્ધાનવાયુનો સંયમ કરી આદિ શક્તિ ઉમાનું ધ્યાન ધરવામાં આવે છે, મહામાયા આદિ શક્તિ ઉમા સૂક્ષ્મરૂપે સર્વના હૃદયમાં રહેલી છે. જેમકે કહ્યું છે કે:—

યા દેવી સર્વભૂતેષુ, સૂક્ષ્મરૂપેણ તિષ્ઠતિ।

નમસ્તસ્યૈ નમસ્તસ્યૈ, નમસ્તસ્યૈ નમોનમઃ ॥૧॥

અહીંયાં મહામાયા આદિ શક્તિ ઉમા જેવી રીતે પ્રસન્ન થઈને ધ્યાન ધરનાર માણસોને અણિમા સિદ્ધિ આપે છે, તેવી રીતે ‘જમો’ પદના ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિ

૧. રક્તો હૃત્કંઠતાલુભ્રમન્મૂર્ધ્નિ ચ સસ્થિતઃ। ઉદાનો વચ્ચતા નેત્રો ગત્વાગતિનિયોગત ॥૧૮॥

—યોગશાસ્ત્ર. પ્રકાશ. ૫ મો શ્લોક. ૧૮

અર્થાત-ઉદ્ધાન વાયુનો રંગ લાલ છે, હૃદય, કંઠ, તાળવું, બ્રહ્મકુટિના મધ્ય ભાગમાં અને મસ્તકમાં તેનું સ્થાન છે ગતિને આગતિના પ્રયોગથી તેને વશ કરવો.

નિશુલ્ક, રતિ, જ્ઞાન, જમ્ભન, પશ્ચિવાહન, જ્યા, શમ્ભ, નરઙ્ગિત, નિષ્કલા, યોગિનીપ્રિય, દ્વિમુખ, ડોટવી, શ્રોત્ર, સમૃદ્ધિ, જોધની, ત્રિનેત્ર, માતૃપી, વ્યોમ, દક્ષના પગની આગલીતુ મુખ, માધવ, શખિની, વીર, નારાયણ અને નિશુલ્ક ॥૧૨૩॥

હવે વિચાર કરવાનો વિષય એ છે કે-જગદારની આકૃતિને બ્રહ્મા, મહેશ અને વિષ્ણુ રૂપ કહેવામા આવ્યા છે, ચતુર્વર્ગ (ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ) રૂપ ફલ ને આપવાવાળી કહી છે, જગતરતુ ધ્યાન તેની અધિષ્ઠાત્રી વરદા દાગએ કરવાતુ કહ્યું છે, જગતરતુ સ્વરૂપ પીંગી વિજળીના સમાન કહ્યું છે, જે વૃષ્ટિનુ સૂચક છે જેમ કહ્યું પણ છે કે--

વાતાય કપિલા નિશુત્, જાતપાવાતિલોહિની ।

પીતા વર્ષાય વિજ્ઞેયા, દુર્મિહ્સાય સિતા મન્ત્રે ॥૨॥

અર્થાત્-કપિલ [ભુગ] વર્ષુની વિજળી પવનના માટે છે, અતિ લાલ રંગની વિજળી તાપના માટે છે, પીળા રંગની વિજળી વૃષ્ટિના માટે છે તથા સફેદ રંગની વિજળી દુકાળને માટે છે (તેમ જાણવું)

ભાવાર્થ એજ છે કે જગતરતુ સ્વરૂપ વૃષ્ટિની સમાન સર્વ મુખદાયક છે, વગી જગતરતુ સ્વરૂપ પચદેવમય કહેલું છે, પાચ દેવ એજ પાચ પરમેષ્ઠી જાણવા જોઈએ, જેવી રીતે અહીં આ જ કરનો પાચ પરમેષ્ઠીઓની માથે સયોગ કરવામા આવેલો છે, જેમ 'અરિહતાજ' 'સિદ્ધાજ' 'આચરિયાજ' 'ઉન્નાયાજ' 'સન્નાહજ' અને ડેવલ એજ કારણથી સિદ્ધિઓના આઠે પદોમા 'જમ્' નો સયોગ કરવામા આવેલો છે, વગી જગતરતુ પાચપ્રાણમય કહેવામા આવેલ છે, કારણકે યોગિ લોહો પાચ પ્રાણોનો સયમ કરીને સિદ્ધિને પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી સ્પષ્ટભાવ એ છે કે જેવી રીતે ધ્યાન કરનાર મનુષ્ય બ્રહ્મા, નિષ્ણુ અને મહેશ રૂપ જગતરતુ સ્વરૂપનુ તેની અધિષ્ઠાત્રી દેવી વરદાતુ ધ્યાન કરીને ચિત્તન કરે છે તથા સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે, જેવી રીતે શ્રી જૈનમિત્રાતના અનુયાયી પચ પરમેષ્ઠિરૂપ પાચદેવનુ ધ્યાન કરીને સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે, જેવી રીતે તાન્ત્રિક લોહો તેના યોગિનીપ્રિય નામનુ સ્મરણ કરીને યોગિની ઉપાસનાથી સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે અને જેવી રીતે સાખ્ય મતને માનવાવાળાઓ તેને જ્ઞાન સ્વરૂપ માનીને તથા નરઙ્ગિત માનીને નિશુલ્કરૂપમા તેનુ ધ્યાન કરીને સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે, તેવી જ રીતે મનુષ્ય માત્ર સરલતાથી 'જમ્' પદના જપ અને ધ્યાનથી સર્વ સિદ્ધિઓને પ્રાપ્ત કરી શકે છે, તેથી 'જમો' પદમા અણ્મિમા મિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે, તથા આગળના સિદ્ધિને દેવાવાળા સાત પદોમા પણ 'જમ્' નો પ્રયોગ કરવામા આવેલો છે

બ્રહ્મેશવિષ્ણુરૂપા સા, ચતુર્વર્ગફલપ્રદા ।

ધ્યાનમસ્ય ણકારસ્ય, પ્રવક્ષ્યામિ ચ તચ્છ્રુણુ ॥૨॥

દ્વિમુજાં વરદાં રમ્યાં, ભક્તામીષ્ટપ્રદાયિનીમ્ ।

રાજીવલોચનાં નિત્યાં, ધર્મકામાર્થમોક્ષદામ્ ॥૩॥

પદ્યં ધ્યાન્વા બ્રહ્મરૂપાં, તન્મન્ત્રં દશઘા જપેત્ ॥૪॥

—ઇતિ વર્ણોદ્ધારતન્ત્રે ॥

જકાર અક્ષરના મધ્યભાગમાં કુણ્ડલી રૂપ રેખા છે, તેની પાછળ તે ઉપરની તરફ ગએલી છે, ફરી તે જ ડાબી તરફથી નીચેની તરફ ગઈ છે અને હે પ્રિયે ! ફરી તે જ ઉપર ગએલી છે ॥૧॥

તે (ત્રિવિધ રેખા) પ્રહ્લા, મહેશ અને વિષ્ણુ રૂપ છે, અને ચતુર્વર્ગ રૂપ ફક્તે (તે) દેવાવાળી છે, હવે હું એ જ કારના ધ્યાનને કહું છું, તું તે સાંભળ ॥૨॥

જે હાથવાળી, વરદાનને આપવાવાળી, સુંદર રૂપવાળી, ભક્તજનોને અભીષ્ટ ફળને આપવાવાળી, કમલના સમાન નેત્રો વાળી, તે પ્રહ્લરૂપાનું ધ્યાન કરીને તેને દશ પ્રકારે જપે ॥૩॥૪॥

એના સ્વરૂપના વિષયમાં કહેલું છે કે:—

જકારં પરમેશાનિ, યા સ્વયં પરકુણ્ડલી । પીત વિદ્યુલ્લતાકારં, પન્ચદેવમયં સદા ॥૧॥

પન્ચ પ્રાણમયં દેવિ, સદા ત્રિગુણસંયુતમ્ । આત્માદિતત્ત્વસંયુક્તં, મહામોહ પ્રદાયકમ્ ॥૨॥

ઇતિ કામધેનુતન્ત્રે ॥

હે પરમેશ્વરિ ! જે સ્વયં પર કુણ્ડલી છે તે જકાર જાણો, તેનું સ્વરૂપ પીળા રંગની વીજળીના જેવું છે તથા તેનું સ્વરૂપ હમેશાં પંચદેવમય છે ॥૧॥

હે દેવિ ! તેનું સ્વરૂપ પાંચ પ્રાણુમય છે, હમેશાં ત્રણ ગુણો એ કરીને સહિત (તે) રહે છે, તેમાં આત્મા આદિ તત્ત્વ સંયુક્ત રહે છે તથા તે મહામોહને આપવાવાલો છે.

ઉક્ત જકારના ચોવીસ નામ કહેલાં છે —

જો નિર્ગુણ રતિર્જાનં, જસ્મનઃ પક્ષિવાહનઃ

જયા શમ્ભો નરકજિત્, નિષ્ફલા યોગિનીપ્રિયઃ ॥૧॥

દ્વિમુખં કોટવી શ્રોત્રં, સમૃદ્ધિર્વૌધની મતા ।

ત્રિનેત્રો માનુષીવ્યોમ, દક્ષપાદાંગુલેર્મુખઃ ॥૨॥

માધવ શક્તિનીવીરો, નારાયણઃ ચ નિર્ણયઃ ॥૩॥

ઈતિ નાનાતન્ત્રશાસ્ત્રમ્

ધુધ્વદળમરહતા, ધમરિંદ નરિંદ પૂયમરહતા ।

સાસયસુહમરહતા, અરહતા હુતુ મે સરણ ॥૧॥

અર્થાત્-સ્તુતિ અને વદનને યોગ્ય, ઇન્દ્રો અને નરેન્દ્રોની પૂજાને યોગ્ય, વળી શાશ્વત મુખને યોગ્ય જે અરહત છે, તે મને શરણુ થાઓ.

બીજો 'ળમો અરિહન્તાળ' એટલે નમોઽરહદ્મ્ય પાઠ છે 'અરિ'—આઠ કર્મરૂપ શત્રુને 'હતાળ' કહેતા હણનાર એવા શ્રી અરિહત ભગવાનને દ્રવ્ય અને ભાવપૂર્વક નમસ્કાર થાઓ કહ્યું પણ છે કે —

'અદ્વિહપિ અ કમ્મ, અરિમૂય દ્વોદ સયલજીવાળ ।

ત કમ્મમરિહતા, અરિહતા તેળ લુચ્ચતિ ॥૨॥

અર્થાત્—આઠ પ્રકારના જે કર્મ છે કે જે સર્વ જીવોને શત્રુ રૂપ છે, એવા કર્મ રૂપ શત્રુનો નાશ કરવાવાળા હોવાથી, અરિહત કહેવાય છે.

અથવા અરિહનનાત્ અરિહત એટલે સસારરૂપો ગહન વનને વિષે અનેક દુષ્ટોને પમાડનાર એવા મોહાદિક શત્રુનો નાશ કરવાવાળા અરિહત, તથા રજોહનનાત્ અરિહત એટલે સૂર્યમહાને ઢાકવાવાળા વાદળાની સમાન આત્માના જ્ઞાનાદિ શુષ્કોને ઢાકવાવાળા ચાર ધાતિકર્મરૂપ ૨૪, તે રૂપ શત્રુનો નાશ કરવાવાળા અરિહત, તથા પાંચે ઇન્દ્રિયોના ત્રેવીશ વિષય, ચાર કપાય, બાવીશ પરિપહ, આત્મોત્થિત અને પરકૃત એવી બે પ્રકારની વેદના અને અનુલોભ તથા પ્રતિલોભ એવા બે પ્રકારના ઉપસર્ગ ઇત્યાદિ સર્વ પ્રકારના શત્રુઓના નાશ કરવાવાળા અરિહત ભગવાનને દ્રવ્ય અને ભાવ પૂર્વક નમસ્કાર થાઓ.

તથા અરિહત ભગવાનની સહાયથી મોક્ષરૂપ નગરની પ્રાપ્તિ થાય છે માટે સાથવાહ, અરિહત ભગવાનની સહાયથી ભવસમુદ્રનો પાર પમાય છે માટે નિર્વામક, તથા પ્રાણ, ભૂત, જીવ અને સત્ત્વ, એ ચાર પ્રકારના જીવોને માહણુ માહણુ એવો શબ્દ કહે, તેથી સર્વ જીવો પર કૃપાવાળા અને નિર્વાણરૂપ વન પ્રત્યે પહોચાડવાવાળા હોવાથી મહાગોપ, એ ત્રણે ઉપમાઓ જેઓને વિષે યથાર્થ રીતે ઘટે છે, એવાશ્રી અરિહત ભગવાનને દ્રવ્ય અને ભાવપૂર્વક નમસ્કાર થાઓ.

ત્રીજો 'ળમો અરહતાળ' એટલે નમોઽરહદ્મ્ય પાઠ છે અરહદ્મ્ય અહીં 'રહ' બીજતતુ સત્તાને એ ધાતુનું 'રહ' પદ છે એટલે ક્ષીણકર્મબીજપણા થકી જેમને ફરી સસાર મધ્યે 'રહત' કહેતા ઉપજવું અ કહેતા નથી એટલે અરહત કહીએ અર્થાત્ બીજતુ વિન્તારપણું નથી હવે કોઈ પણ ભવ કરતો નથી માટે અરહત કહીએ કહ્યું પણ છે કે —

પ્રશ્ન—‘ળમો અરિહન્તાળ’ ઁ પદની જગ્યાએ જુદા જુદા ગ્રન્થોમાં ત્રણ પ્રકારના પાઠ મળી આવે છે. પહેલો ‘ળમો અરિહન્તાળ’ ખીલે ‘ળમો અરિહન્તાળ’ તથા ત્રીલે ‘ળમો અરુહન્તાળ’ ઁવે. પાઠ મળી આવે છે, તો ઁ ત્રણે પ્રકારના પાઠોનો અર્થ ઁક છે કે પાઠલેદથી તેઓના અર્થ પણ જુદા જુદા થાય છે ?

ઉત્તર—નમસ્કાર કરવાને યોગ્ય અરિહંત ઁક જ હોવા છતાં પણ તે તે સંબંધી શુણોની અપેક્ષાએ ઉક્ત ત્રણે પ્રકારના પાઠોના અર્થ પણ જુદા જુદા થાય છે.

પ્રથમ ‘ળમો અરિહન્તાળ’ ઁટલે નમોઽર્હદ્મ્યઃ પાઠ છે, જે અતિશય પૂજને અર્હતિ ઁટલે યોગ્ય છે તેઓને અરહન્ત કહીએ. અર્થાત્ સુરવર નિર્મિત અશોકાદિક આઠ મહાપ્રાતિહાર્યરૂપ પૂજને જે યોગ્ય છે, તેને અરહંત કહીએ. કહું છે કેઃ—અરહંતિ વંદળનમંસળાઈ, અરહતિ પૂઅસક્કારં । સિદ્ધિગમળં ચ અરહા, અરહંતા તેળ વુજ્જંતિ ॥૧॥ અર્થાત્—વંદના અને નમસ્કાર કરવાને યોગ્ય, પૂજ અને સત્કાર કરવાને યોગ્ય તથા સિદ્ધ ગમનને યોગ્ય હોવાથી જિન લગવાન્ અરહંત કહેવાય છે; તે અરહંતોને દ્રવ્ય અને લાવપૂર્વક નમસ્કાર થાઓ.

અથવા ‘અ’ કહેતાં અવિધમાન છે ‘રહ’ કહેતાં ઁકાંત રૂપ દેશ તથા ‘અંત’ કહેતાં ગિરિશુક્ષ્ણ આદિનો મધ્યલાગ, જેની દષ્ટિથી શુભ નથી અર્થાત્ જેઓ સમસ્ત શુભમાં શુભ વસ્તુઓના સમૂહને પણ જાણે છે, તેઓને અરહંત કહેવાય છે; તે અરવંતોને દ્રવ્ય અને લાવપૂર્વક નમસ્કાર થાઓ.

અથવા ‘અ’ કહેતાં અવિધમાન છે ઁટલે નથી ‘રહ’ કહેતાં રથ (આદિ રૂપ પરિઅહ) તથા ‘અન્ત’ કહેતાં વિનાશનું કારણ (જરા આદિ અવસ્થા) તે જેમને અવિધમાન છે તેઓને અરહંત કહેવાય છે, તે અરહંતોને દ્રવ્ય અને લાવપૂર્વક નમસ્કાર થાઓ.

અથવા ‘અરહંતાળ’ ઁ પ્રાકૃત પદનું સંસ્કૃતમાં ‘અર્હદ્મ્યઃ’ પણ થઈ શકે છે, ઁનો અર્થ ઁ થાય છે કે—પ્રકૃષ્ટ રાગાદિના હેતુભૂત ઁવા મનોઝ જે વિષય તેનો સંપર્ક હોવા છતાં પણ જેઓ પોતાના વીતરાગત્વ સ્વલાવને ત્યજતા નથી, તેઓ અરહંત કહેવાય છે; તે અરહંતોને લાવપૂર્વક નમસ્કાર થાઓ. કહું છે કે.—

૧ અશોકાદિક આઠ મહાપ્રાતિહાર્ય આ પ્રમાણે છેઃ—

અશોકવૃક્ષ. સુરપુષ્પવૃષ્ટિર્દિવ્યધ્વનિશ્વામરમાસનશ્ચ । મામળ્લં દુન્દુભિરાતપત્રં સત્પ્રાતિહાર્યાણિ જિનેશ્વરાણાં ॥

અશોકવૃક્ષ ૧, દેવોએ કરેલી પુષ્પની વૃષ્ટિ ૨, દિવ્ય ધ્વનિ ૩, ચામર ૪, આસન ૫, લામંડલ ૬, દુન્દુભિ ૭, અને છત્ર ૮.

૦વોનુ કાર્ય છે, તેથી શ્રી અગ્નિનિરૂપી મહાનુભાવોનુ 'યાન કરવાથી મહિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે

‘અરિહતાળ’એ પદમા યોગિજનોની ક્રિયાની અનુમાર મહિમા સિદ્ધિ માટે આ ક્રિયાનો પ્રતિભાસ થાય છે કે યોગિજન ‘અ’ અર્થાત્ ઝઠસ્થાનમા સ્થિત ઉદાન વાયુને ‘૪’ અર્થાત્ ઘ્રદ્ધાણ્ડ સ્થાનમા લઈ જાય છે, પછી ‘૩’ અર્થાત્ તાલુ પ્રદેશમા તેનો મયમ ઝરે છે, સાથે ‘હ’ અર્થાત્ અનુનયનો પ્રકાશ ઝરે છે, અને ‘તાળ’ અર્થાત્ દાનોના મહલને તથા ઓળોને વિસ્તૃત રાખે છે, આ પ્રકારનો અભ્યાસ કરવાથી તે યોગિજનોને જે પ્રગટે મહિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે, તે પ્રગટે ‘અરિહતાળ પદનુ વ્યાન તથા જપ અને અમરણ કરવાથી મહિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે, આ બાળતમા એ પણ જાણી લેવું જોઈએ કે અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિને માટે ઉદાન વાયુના મયમની સાથે યોગિજનોને ઓળોને બધ કરવા પડે છે, એનું ઠાગણ એ છે કે ઓળોને બધ કરવાથી બહારનો પવન અદર પ્રવેશ કરી શકતો નથી તથા પ્રાણાયામ પૂર્વક ઉદાન વાયુનો સયમ થવાથી શ્વાસની ગતિ પણ રોઝાઈ જવાથી નામિકા દ્વારાએ પણ બહારનો પવન અદર પ્રવેશી શકતો નથી, કિંતુ અદરનો પવન પણ સયમના પ્રભાવથી બળી જાય છે, એ પ્રમાણે થવાથી સૂક્ષ્મપણા મારફતે તેને અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે, પરંતુ મહિમા સિદ્ધિમા દાતોના મહલને તથા ઓળોને ખુલ્લા રાખવા પડે છે, એ માટે સયમ ક્રિયાની વિશેષતા દ્વારા અમિત પવનના પ્રવેશથી યોગી મહત્ત્વતાને ધારણ કરી શકે છે, વિજ્ઞાનને જાણવાવાળાઓ આ પ્રકારને સારી રીતે જાણે છે કે દરેક નેકડે કેટલાએ હિતર મણુ પવનનો ભાર અમારા શરીર પર પડે છે તે સવળોએ ભાર સયમ ક્રિયા વિશેષદ્વારા યોગિજન પોતાના શરીરમા પ્રવિષ્ટ કરી લે છે તથા તેને મહિમાના રૂપમા પરિણત કરી લે છે, હા એમા વિશેષતા એ છે કે યોગાભ્યાસી પુરૂષ પોતાની શક્તિની મારફત પવનના જેટલા ભાગને લેવાની ઈચ્છા હોય તેટલો જ લે છે, એટલે કે પોતે જેટલું મોટું રૂપ વારણ કરવા આડે છે તેટલું જ કરી શકે છે

શ્રી નવકાર મહામન્ત્રનુ પહેલું પદ અને પહેલી સ પદાનુ આ પ્રમાણે વિસ્તારથી વર્ણન જાણવું

‘દગ્ધે વીજે યથાઽત્યન્તં, પ્રાદુર્ભવતિ નાંકુરઃ ।
કર્મવીજે તથા દગ્ધે, ન રોહતિ મર્યાંકુરઃ ॥૧॥

અર્થાત્—જેવી રીતે કોઈ બીજા ઘણું જ બળી ગયો હોય તેને વાબ્યા છતાં પણ અંકુરો પ્રગટ ન થાય, તેવી રીતે કર્મરૂપ બીજા બળી જવાથી ભવરૂપ અંકુરો ઉત્પન્ન થતો નથી.

ઉપરના લક્ષણોવાળા ભગવાનને નમસ્કાર કરવાનું કારણ શું ? આ સંસારરૂપ મહા ભયંકર ગહન વનમાં ભ્રમણ કરીને દુષ્ણિત થયેલા જીવોને અનુપમ આનંદરૂપ જે પરમપદ રૂપ મોક્ષ નગર, તેને પામવા માટે માર્ગ દેખાડનારા હોવાથી સર્વ જીવો પ્રત્યે પરમ ઉપકાર કરવાવાળા હોવાથી તેઓને નમસ્કાર કરવો યોગ્ય છે, તેથી તેઓને અવશ્ય નમસ્કાર કરવો જોઈએ. શ્રી અરિહંત ભગવાનનું ધ્યાન ચંદ્રમંડલના જેવા સફેદ વર્ણથી કરવું જોઈએ અર્થાત્ શ્રી અરિહંત ભગવાનનો વર્ણ સફેદ છે.

પ્રશ્ન—‘અરિહંતાણં’પદમાં મહિમા સિદ્ધિ કેવી રીતે સમાયેલી છે ?

ઉત્તર—‘અરિહંતાણં’પદમાં જે મહિમા સિદ્ધિ સમાયેલી છે તેનાં કારણ આ છે:—

‘અરિહંતાણં’એ પ્રાકૃત પદનો સંસ્કૃત પર્યાય (એકાદર્થ વાચક શબ્દ) ‘અર્હતામ્’ છે, ‘અર્હ પૂજાયામ્’ અથવા ‘અર્હ પ્રશંસાયામ્’એ ધાતુથી અર્હત્ શબ્દ બને છે, તેથી જેઓ પૂજા અને પ્રશંસા કરવા યોગ્ય છે તેઓને અર્હત્ કહે છે, પૂજા અને પ્રશંસાનો હેતુ મહત્ત્વ અર્થાત્ મહિમા છે, તાત્પર્ય એ છે કે મહિમાથી યુક્ત અર્હતોનું ધ્યાન કરવાથી મહિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

‘અર્હત્’શબ્દની વ્યાખ્યામાં ઘણું કરીને બધાએ ટીકાકારોએ એવી વ્યાખ્યા કરી છે કે:—“જેઓ ઇન્દ્રાદિ દેવોથી નમસ્કાર કરાએલા અને આઠ મહાપ્રાતિહાર્યોથી યુક્ત હોવાને લીધે પૂજાને યોગ્ય છે તેઓને અર્હત્ અથવા જિન કહે છે” ભલા એવા મહત્ત્વથી યુક્ત અર્હતોનાં ધ્યાનથી મહિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ કેમ ન થાય, તેથી માનવું જોઈએ કે ‘અરિહંતાણં’પદમાં મહિમા સિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે.

સિદ્ધિનો મધ્યમાક્ષર હકાર ઉક્ત પદની મધ્યમાં છે તેથી શબ્દ સામર્થ્યથી પણ ‘અરિહંતાણં’પદના ધ્યાનથી મહિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

‘અરિહંતાણં’એ પદનો સંસ્કૃત પર્યાય ‘અરિહન્તૃણામ્’પણ થાય છે, અર્થાત્ જેઓ ઇન્દ્રિયના વિષયોનો તથા કામાદિ શત્રુઓનો નાશ કરે છે તેઓને અરિહન્ત (અરિહન્ત) કહે છે. કામાદિ શત્રુઓનું દમન અથવા નાશ કરવો એ મહાત્માઓ તથા મહાનુ-

ઉત્તર—‘સિદ્ધાણ’ પદમા જે ગરિમા સિદ્ધિ સમાચેલી છે તેના કારણે આ પ્રમાણે છે —

‘સિદ્ધાણ’ પદ આપુએ ગુરૂ માત્રાઓથી બનેલું છે અને પેતાના સ્વરૂપથી જ ગુરૂભાવ એટલે ગરિમાનું સૂચક છે, તેથી એના ધ્યાનથી તથા જાપથી ગરિમાસિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે

સિદ્ધિ પદ એટલે મોક્ષમા ગએલા જીવો સિદ્ધ કહેવાય છે, સિદ્ધિ પદ બધાથી મોટું છે તેથી સિદ્ધિપદમા સ્થિત મહાત્માઓના ધ્યાનથી ગરિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે

‘સિદ્ધા’ પદ એ અર્થ સૂચવે છે કે—‘સિદ્ધા’ એ નામની સિદ્ધેશ્વરી યોગિનીનું ધ્યાન ઉપાસક લોકો કરે છે તથા ‘જમ્’ ની બાબતમા પહેલા કહી ગયા છીએ કે— ‘જમ્’ના જાપ અને ધ્યાનથી પણ પ્રાણોનો સયમ થાય છે, તેથી તાત્પર્ય એ છે કે ‘જમ્’ ના ધ્યાન અને જાપની સાથે ‘સિદ્ધા’ અર્થાત્ સિદ્ધેશ્વરીનું ધ્યાન કરી તેની કૃપાથી ઉપાસક લોકો જેવી રીતે ગરિમા સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે (કારણકે સિદ્ધેશ્વરી ગરિમા સિદ્ધિની અધિકારી તથા દેવાવાળી છે) જેમકે—‘સિદ્ધા’ એ નામ જ ગુરૂ સ્વરૂપ હોવાથી ગરિમા સિદ્ધિનું દેવાપણું સિદ્ધ થાય છે, તેવીજ રીતે ધ્યાન ઝરનાર ગુરૂ ‘સિદ્ધાણ’ એ પદનો જાપ અને ધ્યાન કરવાથી સહેજમા ગરિમા સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરી શકે છે

‘સિદ્ધાણ’ એ પદમા મ ગણુ છે, (કારણકે ‘મહિગુરુ’ આ કથનાનુસાર ત્રણ ગુરૂવર્ણો નો એક મ ગણુ થાય છે), જે ‘મ ગુરુ’ એ પદનું પરિવર્તન કરી નાખે તો પ્રાકૃતશૈલીથી ગરિમા શબ્દ બની જાય છે તથા ‘સિદ્ધાણ’ પદ ગુરૂરૂપ ‘મ’ એટલે મ ગણુ છે, તેથી તેના ધ્યાનથી ગરિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે આ બાબતમા એક શકા થઈ શકે છે કે મ ગણુ રૂપ એટલે ત્રણ ગુરૂમાત્રાઓથી યુક્ત તો ‘લાલાજી’ ‘રામૂજી’ ‘કોહૂજી’, ‘કાલૂજી’ ઇત્યાદિ અનેક શબ્દ છે, તો પછી તેઓના જાપ અને ધ્યાનથી ગરિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ કેમ થતી નથી ? આનો ઉત્તર એ છે કે—શબ્દ વિશેષમા જે દૈવી શક્તિ સ્વભાવથી સન્નિવિષ્ટ હોય છે અનેજેનો પહેલાના મહાત્મા ઓએ તેને અનુકૂલ વ્યવહાર કર્યો છે, તેને અનુસરીને તે શબ્દમા તે શક્તિ માનવી બેઠીએ, જુઓ ! કૃપ, સૂપ, યૂપ, ધૂપ, પૂપ, આદિ શબ્દોમા શરૂઆતના એક જ અક્ષરમા કેટલી શક્તિ છે કે જે તેના પરિવર્તનથી ન તો તેનો તે અર્થ રહે છે અને ન તો તેમા વાચ્યપદાર્થ પ્રકાશનની શક્તિ રહે છે, તેજ નિયમને અનુસરીને મ ગણુ રૂપ જે ‘સિદ્ધાણ’ પદ છે, તેમા જાપ આદિ દ્વારા ગરિમા સિદ્ધિ આપવાની

બીજા સિદ્ધપદનું વર્ણન આ પ્રમાણે—

‘જમો સિદ્ધાણં’કહેતાં નમો સિદ્ધેશ્વર્યઃ એ પ્રમાણે સંસ્કૃત અર્થ થાય છે, અહીંઆં ‘સિત્’કહેતાં બદ્ધ એટલે ચિરકાલનો બાંધેલો એવો આદ્યકર્મરૂપ કાષ્ઠનો ભારો, તેને શુકલધ્યાન રૂપી બળવલ્લભ્યમાન અગ્નિએ કરી ‘ધમાતં’ધમ્યો છે—બાળીને ભસ્મ કીધો છે જેણે તેઓને નિરુદ્ધિના વિધિ પ્રમાણે સિદ્ધ કહીએ.

અથવા—‘વિષ્ણુ ગતો’એ ધાતુથી ‘સિદ્ધ’શબ્દ બને છે; તેથી અપુનરાવૃત્તિ એટલે જ્યાંથી પાછું ન અવાય એવી મોક્ષનગરી તરફ જેઓ ગયા છે તેઓને સિદ્ધ કહીએ.

અથવા—જેઓનું કોઈ પણ કાર્ય અપરિપૂર્ણ નથી રહ્યું તેઓને સિદ્ધ કહીએ.

અથવા—જેઓ શિક્ષા કરનાર શાસ્ત્રકથક થયા તેઓને સિદ્ધ કહીએ.

અથવા—શાસનને પ્રવર્તાવનાર થઈ ને સિદ્ધરૂપ માંગલ્યપણાનો જેઓ અનુભવ કરે છે તેઓને સિદ્ધ કહીએ.

અથવા—જેઓ નિત્ય અપર્યવસિત અનંતસ્થિતિને પામ્યા છે તેઓને સિદ્ધ કહીએ.

અથવા—જેઓથી ભવ્યજીવોને શુણ્યસમૂહની પ્રાપ્તિ થાય છે તેઓને સિદ્ધ કહીએ. કહ્યું પણ છે કે—

‘ધમાતં સિતં ચેન પુરાણ કર્મ યો વા ગતો નિવૃત્તિસોધમૂર્ધ્નિ ।

હ્યાતોઽનુશસ્તા પરિનિષ્ઠિતાર્થઃ યઃ સ્તોઽસ્તુ સિદ્ધઃ કૃતમહ્મલો મે ॥૧॥

અર્થાત્—જેઓએ [પ્રથમના]બંધાએલાં પ્રાચીન કર્મો બાળીને ભસ્મ કરી નાખ્યા છે, જેઓ સુક્તિરૂપ મહેલના શિરોભાગમાં બિરાજમાન થએલા છે, જેઓ શાસ્ત્રના કહેનાર અને અનુશાસન કર્તા છે તથા જેઓના સર્વ કાર્ય પરિપૂર્ણ થઈ ગએલા છે તેવા સિદ્ધ ભગવાન મારું મંગલ કરો.

ઉપરના લક્ષણોએ કરીને સુક્ત એવા ભગવાનને નમસ્કાર કરવાનો શું હેતુ છે ?

અવિનાશી એવા અનંત ચતુષ્ક એટલે અનંતજ્ઞાન, અનંતદર્શન, અનંત-ચારિત્ર, અને અનંતવીર્ય રૂપ શુણ્ય જેઓને પ્રગટ થયા છે, તે અનંતજ્ઞાન અનંત-દર્શન અનંતસુખ વીર્યાદિક શુણ્યસુક્તપણે કરી સ્વવિષય પ્રતોદ પ્રકર્ષ ઉત્પાદને કરી આનંદ ઉત્પાદન કરવાને લીધે ભવ્ય જીવોને અત્યંત ઉપકારના હેતુભૂત છે માટે તેઓને નમસ્કાર કરવો ઉચિત છે. એવા સિદ્ધ ભગવાનનું ઉગતા સૂર્ય સમાન રક્તવર્ણથી ધ્યાન કરવું જોઈએ.

પ્રશ્ન—‘સિદ્ધાણં’ પદમાં ગરિમા સિદ્ધિ કેવી રીતે સમાયેલી છે ?

ત્રીજા આચાર્યપદનું વર્ણન આ પ્રમાણે —

‘જમો આચાર્યાણ’ કહેતા નમ આચાર્યેભ્ય, ‘આ’ એટલે મર્યાદાએ કરી ‘ચર્યંતે’ એટલે સેવન કરીએ અર્થાત્ જિનશાસનના અર્થનો વિનયપૂર્વક ઉપદેશ કરે છે તેને આચાર્ય કહેવાય છે, તેને ‘જમો’ કહેતા નમસ્કાર થાઓ કહ્યું પણ છે કે —

સુત્તથવિવલખ્વણજુત્તો ગચ્છસ્સ મેદ્ધિમૂઝો અ ।

ગણતત્તિ વિપ્પમુક્કો, અત્થ વાપદ આચરિઓ ॥૧૥

અર્થાત્—સૂત્ર અને અર્થ એ બંનેને જાણનાર લક્ષણોથી યુક્ત તથા ગચ્છના નાયક સ્વરૂપ આચાર્ય ગચ્છની તપ્તિ (રાગદ્વેષની આકુલતા)થી રહિત થઈને અર્થની વાચના કરે છે

અથવા જ્ઞાનાચારાદિ પાત્ર પ્રકારનો આચાર, અથવા ‘આ’ એટલે મર્યાદાએ ‘ચાર’ એટલે વિહાર રૂપ આચારને પાલવામાં પોતે ‘સાધુ’ એટલે ભલા ચતુર છે તથા પ્રકરે કરીને બીજાને તે આચાર પાલવાનો ઉપદેશ દેવાથી તથા ઉત્કૃષ્ટ પણે બીજા સાધુ પ્રમુખને તે આચાર બતાવવાથી આચાર્ય કહીએ કહ્યું પણ છે કે —

‘પચવિદ્ધ આચાર, આચરમાણા તદ્દા પયાસંતા ।

આચાર દસતા આચરિઆ તેણ વુચ્ચત્તિ ॥૧૬

અર્થાત્—પાત્ર પ્રકારના આચારનું પોતે સેવન કરનાર તથા તેનો ઉપદેશ કરનાર અને બીજાને તેનું પેઠિલેહણાદિ દ્વારા આચરણ કરી બતાવનાર છે માટે તે આચાર્ય કહેવાય છે

અથવા ‘આ’ એટલે ‘ઈપત્’ કહેતા અપરિપૂર્ણ જે ‘ચાર’ કહેતા હેરિક એટલે શિષ્ય તે આચાર તે ચાર કલ્પ કહીએ, એટલે યુક્તાયુક્ત વિભાગ નિરૂપણ કરવામાં અનિપુણ એવા વિનયવત શિષ્યને સત્ય ઉપદેશ દેનાર હોવાથી આચાર્ય કહેવાય છે

અથ—ઉક્ત લક્ષણોથી યુક્ત એવા આચાર્યને નમસ્કાર કરવાનો શુ હેતુ છે?

ઉત્તર—આચારનો ઉપદેશ કરવાથી જેઓને પરોપકારી પણ પ્રાપ્ત થયું છે તથા જેઓ ૩૬ છત્રીસ ગુણોએ કરીને મુશોભિત છે, યુગપ્રધાન છે, સર્વ જનોના મનને પ્રસન્ન કરવા વાળા છે, તથા સમારી જીવોમાંથી ભવ્યજીવોને જીનવાણીનો ઉપદેશ આપી પ્રતિજ્ઞાધ પમાઠીને કોઈને સમકિતની પ્રાપ્તિ કરાવે છે, કોઈને દેશવિરતિની પ્રાપ્તિ કરાવે છે, કોઈને સર્વવિરતિની પ્રાપ્તિ કરાવે છે તથા કેટલાક જીવો તેઓનો ઉપદેશ સાંભળી ભદ્ર પરિણામી થાય છે, એવા ઉપકારના કરનાર, શાત

શક્તિ છે; તે શક્તિ મ ગણુ રૂપ બીજા શબ્દોમાં સંભવી શકતી નથી, કિંતુ 'સિદ્ધાણં' એ પદમાં 'સિદ્ધા' અને 'ણં' એ બે પદોના સંયોગથી ગરિમા સિદ્ધિ આપવાની શક્તિ રહેલી છે, જે બીજા એવાજ પર્યાય વાચક શબ્દોમાં સહયોગ કરવાથી પણ નથી સંભવી શકતી, દા.ત. જો આપણે 'સિદ્ધા' ના પર્યાયવાચક 'નિષ્પન્ના' અથવા 'સમ્પન્ના' શબ્દને 'ણં' શબ્દની સાથે જોડી દઈએ એટલે 'સિદ્ધાણં' ના બદલે તેના પર્યાયવાચક રૂપ 'નિષ્પન્નાણં' અથવા 'સમ્પન્નાણં' શબ્દનો પ્રયોગ કરીએ, અથવા તો 'જમ્'ના પર્યાય વાચક 'સ્વલ્' વગેરે શબ્દોનો 'સિદ્ધા' પદની સાથે જોડી દઈએ તો પણ તેમાં તે શક્તિ કદાપિ હોઈ શકતી જ નથી, તેનો પ્રત્યક્ષ ઉદાહરણ જોઈ લો કે મૃગ અને પશુ જો કે બંને શબ્દ પર્યાય વાચક છે, તો પણ 'પતિ' શબ્દની સાથે જોડી દેવાથી જુદા જુદા અર્થ બની જાય છે એટલે કે મૃગપતિ શબ્દ સિંહનો તથા પશુપતિ શબ્દ મહાદેવનો ઘોતક બની જાય છે, તેથી માનવું પડશે કે શબ્દ વિશેષમાં વાચ્ય વિશેષની જે સ્વભાવ સિદ્ધ ઘોતક શક્તિ છે તે શક્તિ બહારની વિશેષતા આદિ દ્વારા કદાપિ મળતી આવતી નથી અથવા તાત્પર્યવાચક શબ્દ દ્વારાએ પણ સર્વથા મળતી આવતી નથી.

એ પણ કારણ હોઈ શકે છે કે સિદ્ધિ દાયક પદોમાં 'સિદ્ધાણં' એ પદ ત્રીજું છે, તેથી તે ત્રીજી ગરિમા સિદ્ધિ આપવા વાળું છે.

શ્રી નવકાર મહામન્ત્રનું બીજું પદ અને બીજી સંપદાનું વર્ણન વિસ્તારથી આ પ્રમાણે જાણવું

આચારનો ઉપદેશ દેવાને કારણે આચાર્યો પદોપકાર તત્પર હોય છે, યુગપ્રધાન કહેવાય છે, સર્વ મનુષ્યોના મનને પ્રસન્ન કરવાવાળા હોય છે, તેઓ સસારમા રહેલા જીવોમાથી લબ્યજીવોને જિનવાણીને ઉપદેશ આપી તેઓને પ્રતિબોધ કરે છે, તેઓના ઉપદેશથી કોઈને સર્વવિરતિની પ્રાપ્તિ થાય છે, કોઈક જીવો તેઓનો ઉપદેશ સાલળીને ભદ્ર પરિણામી થઈ જાય છે, તેઓ હમેશા પ્રમાદ રહિત હોવાને લીધે અપ્રમત્ત ધર્મનું કથન કરે છે, તેઓ દેશ, કાલને ઉચિત જુદા જુદા ઉપાયોથી શિષ્ય વગેરેને પ્રવચનનો અભ્યાસ કરાવે છે, સાધુજનોને ક્રિયાની ધારણા કરાવે છે તથા દેવલજ્ઞાન રૂપી સૂર્ય સમાન શ્રીતીર્થ કર લગવતોના મુક્તિગમન પછી તેઓના કહેલા ત્રણે લોકમા વર્તી રહેલા પદાર્થોના પ્રકાશ આચાર્ય મહારાજ જ કરે છે

આચાર્યોના આ સ્વાભાવિક સ્વભાવ છે કે ઉપદેશાદિક મારફતે તેઓ કોઈને કેટલોએ સુચોગ્ય બનાવી દે તો પણ તેને પોતાનાથી નાનો જ સમજશે અને એ બરાબર પણ છે કારણ કે નાનો સમજ્યા વિના જ્ઞાનદાન, ઉપદેશ આચાર તથા ક્રિયાનું પરિપાલન કરાવવું તથા અનેક ઉપાયોથી પ્રતિબોધ કરવો, ઇત્યાદિ કાર્ય નથી વઈ શકતા, તેથી લોકમા રહેલા જીવ સમૂહની તરફ લાઘવ સ્વભાવથી જોનાર આચાર્યોના ધ્યાનથી લઘિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે

અરક-ઋષિએ આચાર્યના સળધમા લખ્યું છે કે—

‘પર્યગ્દાતશ્રુત પરિદુષ્ટકર્મણ દક્ષશુચિ જિતહસ્તમુપકરણવન્ત સર્વેન્દ્રિયોપપન્ન પ્રગ્તિષ્ઠ પ્રતિપત્તિશ્ચમનુયસ્ટૃતવિદ્યમનસૂચક્રમકોપન ફલેશક્ષમ શિષ્યવત્સલમધ્યાપક જ્ઞાનદાનસમર્થમિત્યેવ ગુણો હ્યાચાર્ય સુક્ષેત્રમાર્તવોમેષ હવ શસ્યગુણે સુશિષ્યમાનુ વેદ્યગુણે મમ્પાઢ્યતિ, તમુપસ્ટુન્યારિરાધયિપુરુષચરેદગ્નિવચ્ચ દેવગ્નય રાજવચ્ચ પિતૃવચ્ચ મર્ત્યગ્ન્યાપ્રમત્તસ્તત્પ્રસાદાત્ કૃત્સ્ત્ન શાસ્ત્રમધિગમ્ય શાસ્ત્રસ્ય દૃઢતાયામભિધાનસૌષ્ટવસ્યા યસ્ય વિદ્યાને વચનશક્તૌ ચ મૂય પ્રયતેત સમ્યક્ ॥૧૧॥’

અર્થાત્-વિશુદ્ધ, શાસ્ત્રના જ્ઞાનવાળા, સારા નરસા કાર્યનો વિચાર કરનાર, દક્ષ, કુશલ, પવિત્ર, જિતહસ્ત, સવ સામગ્રીએ કરીને સહિત, સર્વ ઇન્દ્રિયોથી યુક્ત અને મર્વની પ્રકૃતિઓને જાણનાર, સિદ્ધાન્ત અથવા મિદ્ધિને જાણવા વાળા, ઉપસ્કારથી રહિત વિદ્યાવાળા, અસૂયા નહીં કરવાવાળા, ક્રોધરહિત, કલેશ સહન કરવાને સમર્થ, શિષ્યો તરફ વાત્સલ્યતાને ધરનાર, શિષ્યોને અધ્યાપન કરાવનાર તથા જ્ઞાનદાન આપવામા સમર્થ, એ પ્રકારના શુણ્ણથી યુક્ત આચાર્ય સારા શિષ્ય ને તુરંતજ વેદક્રમા શુણ્ણથી એવી રીતે સમ્પન્ન કરી દે છે કે જેવી રીતે વર્ષાઋતુનો મેઘ સારા

મુદ્રાના ધરનાર, ઉક્ત આચાર્ય ક્ષણમાત્ર પણ ક્ષાયથી અસિત હોતા નથી, તેથી તેઓ અવશ્ય નમસ્કાર કરવા યોગ્ય છે.

વળી તે આચાર્ય નિત્ય પ્રમાદ રહિત રહીને વિશુદ્ધ ધર્મનું કથન કરે છે, રાજકથા, સ્ત્રીકથા, દેશકથા, લક્ષ્મીકથા, સમ્યક્ત્વમાં શિધિલતા અને ચારિત્રમાં શિધિલતા ઉત્પન્ન કરવાવાળી એવી અનુચિત કથાઓનો ત્યાગ કરે છે, વળી મલ તથા માયાથી દૂર છે તથા સારણા, વારણા, ચોચણા અને પડિચોચણાદિકે કરી દેશ અને કલને અનુસરીને શિષ્યાદિકને પ્રવચનનો અભ્યાસ કરાવનારા છે, સાધુ જનોને ક્રિયાની ધારણા કરાવે છે, વળી જેમ સૂર્યનો અસ્ત થયા પછી ઘરની અંદર ઘટ પટાદિક પદાર્થ ન દેખાય તથા દીવો સળગાવવાથી તે બધા પદાર્થો દેખવામાં આવે, તેમજ કેવલજ્ઞાન રૂપી સૂર્ય સમાન શ્રી તીર્થંકર દેવ મુક્તિ ગયા પછી ત્રણ ભુવનના પદાર્થોને પ્રકાશિત કરવામાં દીપક સમાન એવા શ્રી આચાર્ય જ છે, તેથી તેઓને અવશ્ય નમસ્કાર કરવો જોઈએ. જે ભવ્યભુવ એવા આચાર્યોને નિરંતર નમસ્કાર કરે છે તે ભુવને ધન્ય છે તથા તેમને નમસ્કાર કરવાવાળાના ભવનો જલદી અત આવે છે. એવા આચાર્ય લગવંતનું સુવર્ણવર્ણુ ધ્યાન કરવું.

પ્રશ્ન—‘આયરિયાણં’ એ પદમાં લઘિમા સિદ્ધિ શી રીતે સમાએલી છે ?

ઉત્તર—‘આયરિયાણં’ પદમાં જે લઘિમા સિદ્ધિ સમાએલી છે તેનાં કારણો આ પ્રમાણે છે:—

‘લઘુ’ શબ્દને ભાવ અર્થમાં ઇમન્ પ્રત્યય લગાડવાથી ‘લઘિમા’ શબ્દ બને છે. પ્રકાશ હંમેશાં સાથમાં રહેવા વાલાની સંમુખ થાય છે, તેથી અર્થાપત્તિથી લઘિમા શબ્દમાં એ આશય ગર્ભિત છે કે જેની મધ્યમાં બે લઘુ અક્ષર વિદ્યમાન હોય, એવું પદ ‘આયરિયાણં’ છે, તેથી તેનો જાપ અને ધ્યાનથી લઘિમા સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

પ્રથમ કહી ગયા છીએ કે જેઓ મર્યાદા પૂર્વક એટલે વિનયપૂર્વક જૈનશાસનના અર્થનો ઉપદેશ કરે છે, અથવા ઉપદેશ સાંભળવાવાળા જેઓનું સેવન કરે છે તેઓ આચાર્ય કહેવાય છે, અથવા જ્ઞાનાચાર આદિ પાંચ પ્રકારના આચારનું પાલન કરવામાં જેઓ અત્યંત કુશલ છે તથા ખીજાઓને તેનું પાલન કરવાનો ઉપદેશ કરે છે તેઓ આચાર્ય કહેવાય છે, અથવા જેઓ મર્યાદા પૂર્વક વિહાર રૂપ આચારનું વિધિપૂર્વક પાલન કરે છે તથા ખીજાઓને તેનું પાલન કરવાનો ઉપદેશ કરે છે તેઓ આચાર્ય કહેવાય છે, અથવા યોગ્યાયોગ્યના વિભાગનો નિશ્ચય કરવામાં અબળા એવા શિષ્યજનોને સત્ય ઉપદેશ દેવાને લીધે આચાર્ય કહેવાય છે.

માનવાથી જ સભવી શકે છે, તાત્પર્ય એ છે કે આવા આચાર્યોના સળધમા સર્વે મનુષ્યોએ પોતાનામા લઘુભાવ જાણવો. જોઈએ તથા લઘુભાવને જ હૃદયમા રાખીને તેઓનું આરાધન અગર એવન કરવું જોઈએ, તેથી સ્પષ્ટ છે કે-‘ભાયરિયાળ’એ પદના જાપ અને ધ્યાનથી લઘિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

શ્રી નવકાર મહામંત્રનું ત્રીજું પદ અને ત્રીજી સપદાનું વર્ણન વિસ્તારથી આ પ્રમાણે જાણવું

ક્ષેત્રને ધાન્યના ગુણોથી સમ્પન્ન કરી દે છે, તે માટે શિષ્યની ફરજ છે કે આરાધના કરવાની ઇચ્છાથી આચાર્યની પાસે જઈને પ્રમાદ રહિત થઈને અગ્નિની સમાન, દેવની સમાન, રાજાની સમાન, પિતાની સમાન અને સ્વામીની સમાન તેઓને જાણીને તેઓની સેવા કરે, તથા તેઓની કૃપાથી સર્વ શાસ્ત્રોને જાણીને શાસ્ત્રની દૃઢતાને માટે વિશુદ્ધ સંજ્ઞાથી વિશિષ્ટ અર્થ જાણવાને માટે તથા વચનશક્તિને માટે ફરી પણ સારી રીતે પ્રયત્ન કરતા રહેવું જોઈએ.

હવે આ કથનમાં એ સમજવું જોઈએ કે ચરક્રુષિએ આચાર્યના જે ગુણો કહ્યા છે, તે ગુણોથી યુક્ત મહાતુલાવોની પાસે સંસાર લઘુ છે, એટલે ઉક્ત ગુણ વિશિષ્ટ આચાર્યોથી સમસ્ત સંસાર શિક્ષા લેવા યોગ્ય છે તથા સંસાર એવા મહાત્માઓને પોતાના ગુરુ માનીને તથા પોતાને લઘુ માનીને શિક્ષા લઈ જ રહ્યો છે, આની આગળ ઉક્ત ઋષિએ આચાર્યોના કર્તવ્ય બતાવ્યાં છે, તેની પછી આચાર્યના સંબંધમાં શિષ્યનું એ કર્તવ્ય બતાવ્યું છે કે—“શિષ્ય આરાધનાની ઇચ્છાથી આચાર્યની પાસે જાય અને પ્રમાદ રહિત થઈને તેઓની અગ્નિ, દેવ, રાજા, પિતા અને સ્વામીની માફક સેવા કરે.” હવે વિચારવાનું અહીંયાં એ છે કે આચાર્યની અગ્નિ, દેવ, રાજા, પિતા અને સ્વામીની સમાન સેવા બતાવીને તેઓનું કેટલું ગૌરવભર્યું સ્થાન બતાવ્યું છે, વિચારો કે જે આચાર્ય અગ્નિ, દેવ, રાજા, પિતા અને સ્વામીની બરાબર છે, તેઓનાથી મોટા અર્થાત્ તેઓના ગુરુ શું કોઈ હોઈ શકે છે? નહીં; આખો સંસાર તેમની આગળ લઘુ છે, આ બાળતમાં કદાચ કોઈ આ પ્રમાણે શંકા કરે કે:—“ઠીક—આચાર્ય સર્વના ગુરુ છે અને તેઓની અપેક્ષાએ શિષ્ય લઘુ છે, પરંતુ જ્યારે શિષ્ય આચાર્યની સઘળી વિદ્યાઓ ગ્રહણ કરી લે ત્યારે તો તે તેઓની સમાન થઈ જ જશે, પછી તેને લઘુ કેવી રીતે કહી શકે છે.” આનો ઉત્તર ચરક્રુષિએ પોતાના કથનમાં પોતેજ આપેલો છે કે—“આચાર્યનો કૃપાથી સર્વ શાસ્ત્રોને જાણીને શાસ્ત્રની દૃઢતાને માટે વિશુદ્ધ સંજ્ઞાથી વિશિષ્ટ અર્થને જાણવાને માટે તથા વચન શક્તિના માટે ફરી પણ સારી રીતે પ્રયત્ન કરતા રહેવું.” આ કથનનું તાત્પર્ય એજ છે કે શિષ્ય આચાર્ય પાસેથી તેઓની સઘળી વિદ્યાઓ જાણી લઈને પણ તેઓની બરાબરી કરી શકતો નથી, અર્થાત્ તેઓની અપેક્ષાએ લઘુ જ છે; કારણ કે પોતાને લઘુ માનવાથી જ તે આચાર્યના આશ્રય રૂપ પોતાના કર્તવ્યનું પાલન કરી શકે છે, તેથી ઉક્ત કથનથી સિદ્ધ થાય છે કે આચાર્ય સમસ્ત જગતના ગુરુ એટલે શિક્ષા દેવાવાળા છે અને તેઓની પાસેથી સમસ્ત જગત લઘુ એટલે શિક્ષા લેવા યોગ્ય છે, કારણ કે આચાર્યનું શિક્ષાદાનપણું પોતાને ગુરુ માનવાથી તથા જગતનું શિક્ષાગ્રહણપણું પોતાને લઘુ

કહીએ એટલે જેઓની પાસે રહેવાથી શ્રુતનો લાભ થાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહીએ, જેઓની દ્વારાએ ઉપાધિ એટલે પદવીની પ્રાપ્તિ થાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહીએ

અથવા “ઉપાધેરિષ્ટફલસ્ય આયસ્ય પ્રાપ્તે હતુચ્ચ યેદુચિતે તે ઉપાધ્યાયા” । અર્થાત્ જેઓમા સ્વભાવથી જ ઇષ્ટફલની પ્રાપ્તિનું કારણપણું રહેલું છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહીએ.

અથવા—“ઉપહન્તે આધેમાનસ્યા વ્યયાયા આય પ્રાપ્તિર્યસ્તે ઉપાધ્યાયા” । અર્થાત્—આધિ જે મનની પીડા તેનો લાભ, અધિ એટલે દુર્બુદ્ધિ તેનો લાભ, તથા દુધ્યાનની પ્રાપ્તિનો જેઓની દ્વારા નાશ થાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહીએ એવા ઉપાધ્યાયનું મરકત મણિની માફક નીલવર્ણું ધ્યાન કરવું જોઈએ

પ્રશ્ન—“ઉચ્ચાયાણ”એ પદમા પ્રાપ્તિ સિદ્ધિ કેવી રીતે સમાએલી છે ?

ઉત્તર—“ઉચ્ચાયાણ” પદમા જે પ્રાપ્તિ સિદ્ધિ સમાએલી છે તેના કારણે આ પ્રમાણે છે —

ઉપાધ્યાય પદનો અર્થ પ્રથમ લખી ગયા છીએ કે —“જેઓની પાસે રહીને તથા આવીને શિષ્યો અધ્યયન કરે છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહે છે, અથવા પાસે રહેલા અથવા આવેલા એવા સાધુ લોકોને સિદ્ધાન્તનું અધ્યયન કરાવે છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહે છે, અથવા જેઓની પાસે નિવાસ કરવાથી શ્રુતનો લાભ થાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહે છે, અને જેઓની દ્વારા ઉપારિ એટલે શુભ વિશેષણાદિ પદવીની પ્રાપ્તિ થાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહે છે” ઉક્ત શબ્દાર્થથી તાત્પર્ય એ નીકળે છે કે આરાધના રૂપી સામીપ્ય કરવાથી “ઉચ્ચાયાણ”એ પદ દ્વારા પ્રાપ્તિ નામની મિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે

ઉપાધ્યાય પદનો પદરહેદ આ પ્રકારે છે —‘ઉપ’, અધિ, આય’ આ ત્રણ શબ્દો માર્થી ‘ઉપ’ અને ‘અધિ’ એ બંને અન્યય છે તથા મુખ્ય પદ ‘આય’ છે અને તેનો અર્થ પ્રાપ્તિ થાય છે, તેથી ઉક્ત શબ્દનો આશય એ છે કે ‘ઉપ’એટલે સામીપ્યકરણ વગેરે દ્વારા ‘અધિ’એટલે અત કરવાથી ધ્યાન કરવાથી જેની દ્વારા ‘આય’એટલે પ્રાપ્તિ થાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહે છે, તેથી શબ્દાર્થ દ્વારા જ સિદ્ધ થાય છે કે ‘ઉચ્ચાયાણ’ એ પદના જાપ અને ધ્યાનથી પ્રાપ્તિ નામની મિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે

શ્રી નવકાર મંદામંત્રનું ચોથું પદ અને ચોથી સપ્તાનું વષ્ટમ વીસ્તારથી આ પ્રમાણે બાણુ

ચોથા ઉપાધ્યાયપદનું વર્ણન આ પ્રમાણે—

‘ળમો ઉવજ્ઞાયાણં’ કહેતાં નમઃ ઉપાધ્યાયેભ્યઃ, ‘ઉપ’ કહેતાં સમીપ રહેલા તથા આવેલા એવા જે સાધુ પ્રમુખ તેઓ પ્રત્યે જે ‘અજ્ઞાય’ કહેતાં અધ્યાય એટલે સિદ્ધાંતનું અધ્યયન કરાવે, તથા જેઓનો પાસે આવી અધીયતે કહેતાં લણાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહેવાય છે, તેઓને ‘ળમો’ કહેતાં નમસ્કાર થાઓ.

અથવા “ઉપ-સમીપે સૂત્રતો જિનપ્રવચનમધીયતે પ્રકર્ષતયા જ્ઞાયતે સ્મર્યતે વા શિષ્ય-જનૈર્યેભ્યસ્તે ઉપાધ્યાયાઃ” इति व्युत्पत्तेः ।” અર્થાત્ જેઓની પાસે જવાથી જિન પ્રવચનના સૂત્રોના અર્થને લણાય અથવા સ્મરણ કરાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહીએ. કહ્યું પણ છે કે:—

“वारसङ्गो जिणक्खाओ, सज्झाओ कहिओ बुहेहिं ।
तं उवइसन्ति जम्हा, उवज्झाया तेण वुच्चन्ति ॥१॥”

અર્થાત્—જિનેશ્વરોએ લાખેલી દ્વાદશાંગીને ખુદ્ધિમાન્ સ્વાધ્યાય કહે છે, તેઓ જે કારણે દ્વાદશાંગીને ઉપદેશ આપે છે, તે કારણ માટે તેઓને ઉપાધ્યાય કહીએ.

અથવા “उत्ति उवओग करणे, जत्ति जाणस्स होइ निहेसे ।
एएण हुंति उज्झा, एसो अन्नोवि पज्जाओ ॥१॥”

અર્થાત્—ઉકાર જે છે, તે ઉપયોગ કરવાને અર્થે છે, તેથી ઉ કહેતાં ઉવ થયે અને ઉવ પછી જન્ને છે, તે જકાર વર્ણથી ધ્યાનનો નિર્દેશ કહ્યો છે. એમ ઉ અને જ એ બે અક્ષરથી ઉવજ્ઞાય પદ થાય છે. આ પર્યાયાર્થ છે. વળી પર્યાય ફેર નામ આ પ્રમાણે છે:—

“उत्ति उवओग करणे, पत्ति अ पावपरिवज्जणे होइ ।
जत्ति अ जाणस्स कए, उत्ति अ ओसक्कणा कम्मे ॥”

અર્થાત્—ઉ જે છે તે ઉપયોગને માટે છે અને, પ છે તે પાપને સમસ્ત પ્રકારે વર્જવાને માટે છે, અને જ છે તે ધ્યાન કરવાને માટે છે. વળી ઓ વર્ણ તે કર્મથકી છુટવાને માટે છે. એ રીતે ચાર અક્ષર મલીને ઉપાજ્ઞાઓ થાય છે, તે પણ પર્યાયાંતરે ઉપાધ્યાયનું જ નામ જાણવું.

અથવા ઉપાધાન એટલે ઉપાધિ અથવા સન્નિધિ તે પાસે રહેવું, તે ઉપાધિને વિષે આય એટલે લાલ છે શ્રુતનો જેઓ થકી અથવા ઉપાધિ એટલે વિશેષણાદિકના પ્રસ્તાવક થકી શોભન ઉપાધિનો આય એટલે લાલ છે જેઓથી તેઓને ઉપાધ્યાય

જેવી ગીતે ભમરો સુગંધી ફૂલ પર બેસીને તેનો પરાગ લઈને ખીરો ફૂલે લય, એમ અનેક ફૂલો પર ભમી ભમીને પોતાના આત્માને સતુષ્ટ કરે છે, પરંતુ તે ફૂલને જરાએ હાનિ પહોંચાડતો નથી, તેવીજ ગીતે માધુ પણ અનેક ઘર ભમી ભમીને બેતાલીજ દોષ રહિત શુદ્ધ આહાર વહોગી લાવી પોતાના પિંડુ-શરીરનું ચોપણુ કરે છે, પાચે ઇન્દ્રિયોને વશમા રાખે છે, પાચે ઇન્દ્રિયોના વિષયોને જીતે છે પોતે પટકાય જીવની રક્ષા કરે છે અને ઉપદેશ આપી બીજાઓ દ્વારા કરાવે છે, વળી મત્તર ભેદ સહિત સયમની આરાધના કરે છે, સર્વ જીવ પ્રત્યે દયાના પરિણામ રાખે છે, અઢાર હજાર શીલાગ ગથના ધોગી, અચલ અને અડગ ચારિત્રના પાલનાર, એવા મુનિવરોને જ્યણાપૂર્વક વાદીને પોતાના આત્માને પવિત્ર કરે તો જોઈએ વળી તેઓ નવ પ્રકારની શ્રદ્ધાચર્યની શુભિના ધરનાર, બાર પ્રકારના તપ કરવામા શૂરવીર, આત્માથી, વળી આરભ સમારભના આદેશ તથા ઉપદેશથી પર, જેઓને લોહોને લેગા કરવાની વૃત્તિ નથી, અને વદન તથા પૂજનની ઇચ્છાથી પર છે એવા સાધુઓનું દર્શન તો જો મહદ્ગુણનો ઉદય હોય તો જ પમાય છે અને તેથી એવા સાધુઓને નમસ્કાર અવશ્ય કરવો જોઈએ આવા માધુ મહાત્માઓનું ધ્યાન આપાઠ મહિનાના મેઘ મમાન શ્યામવર્ણથી કરવું જોઈએ

પ્રશ્ન—‘નમો લોઈ સ્વસાહુજ’ એ પાંચમા પદમા ‘લોઈ’ એ પદના કથનથી શુ ભાવ નીકળે છે ?

ઉત્તર—‘લોઈ’ એ પદના યથનનુ પ્રયોજન નીચે મુજબ છે —

(૧) અદીદીપમા જ મનુષ્યની ઉત્પત્તિ હોવાથી સાધુઓનું નિવાસસ્થાન અદી દીપપ્રમાણુ લોહ પ્રદેશમા જ છે

(૨) ‘લોઈ’ એ પદ મધ્ય મગલના માટે છે, કારણકે ‘લોક દર્શને’ એ ધાતુથી ‘લોક’ શબ્દ બને છે તથા બધાએ દર્શનાર્થક ધાતુ જ્ઞાનાર્થક માનવામા આવે છે અને જ્ઞાન મગલ સ્વરૂપ છે, તેથી મધ્યમા મગલ કરવાને માટે આ પદમા ‘લોઈ’ પદ ગણવામા આવ્યું છે

(૩) ત્રીજી કારણ એ પણ છે કે ‘સ્વસાહુજ’ એ પદમા પ્રાકાશ્ય બિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે (જેનું વર્ણન આગળ કરવામા આવેલું છે), કારણકે માધુજન ઇચ્છા રહિત હોય છે, તેઓના મળધમા ‘લોઈ’ પદ એ વાતને સૂચિત કરે છે કે તે સાધુ-જનોને જે ઇચ્છા ઉત્પન્ન પણ થાય છે તે જ્ઞાન મહ્યચારિણી જ હોય છે એટલે રમેશુજ અને તમેશુજની વામનાથી રહિત સાત્ત્વિકી ઇચ્છા હોય છે અને તેની

પાંચમા સાધુ પદનું વર્ણન આ પ્રમાણે:—

‘ળમોલોણ સવ્વસાહૂળ’ એટલે નમો લોકે સર્વસાધુમ્ય: । અર્થાત્—અઢીદ્રીપ પ્રમાણુ લોકમાં રહેલા સર્વ સાધુઓને નમસ્કાર થાઓ.

‘જ્ઞાનાદિશક્ત્યા મોક્ષ સાધયન્તીતિ સાધવ: ।’ અર્થાત્—જેઓ જ્ઞાનાદિ શક્તિદ્વારા મોક્ષનું સાધન કરે છે તેઓને સાધુ કહે છે. તથા જેઓ સર્વ પ્રાણી માત્રને વિષે સમપણું ધ્યાવે, તેને નિરૂક્તિ ન્યાયે કરીને સાધુ કહીએ, કહું પણ છે કે—

“નિવ્વાણ સાહપ જોય, જમ્હા સાહન્તિ સાહુળો ।

સમાય સવ્વમૂળસુ, તમ્હા તે માવ સાહુળો ॥૧૧॥”

અર્થાત્—સાધુ લોકો મોક્ષને સાધવાના જે યોગ તેને જાણીને તેની સાધના કરતા હોવાથી તથા જગતના સમસ્ત પ્રાણીઓ તરફ સમભાવ પણું ધરતા હોય છે તે કારણ માટે તેઓ ભાવસાધુ કહેવાય છે.

અથવા જેઓ સંયમના સત્તર ભેદોને ધારણ કરે છે તેઓને સાધુ કહેવાય છે કહું પણ છે કે:—

“વિસયસુંહનિયત્તાણં, વિસુદ્ધચારિત્તનિયમજુત્તાણં ।

તચ્ચગુણસાહયાણં, સાહણકિચ્ચુજ્જુયાણ નમો ॥”

અર્થાત્—જેઓ વિષયના સુખોથી નિવૃત્ત છે, વિશુદ્ધ ચારિત્રના નિયમોએ કરીને યુક્ત છે, યથાર્થ સાધુના ગુણોના સાધક છે તથા મોક્ષ સાધનને માટે ઉદ્યુક્ત છે તે સાધુઓને નમસ્કાર થાઓ. વળી કહું પણ છે કે:—

‘કિં પિચ્છસિ સાહૂણં, તવં વ નિયમં વ સંયમગુણં વા ।

તો વંદસિ સાહૂણં, ષઞં મે પુચ્છિઓ સાહ ॥૧૨॥

અર્થાત્—અરે પ્રાણી ! સાધુ તે પોતાના ગુણે કરીને જ સાધુ હોય, તે માટે તું સાધુના સામું શું જુએ છે ? તું શું તપશ્ચર્યાના ગુણ દેખે છે ? અથવા નિયમ દેખે છે ? અથવા શું સંયમનો ગુણ દેખે છે ? તે ગુણ દેખીને ત્યારપછી શું સાધુને વાંદીશ ? એ હું તને પૂછું છું, તેનો ઉત્તર આપ.

એનો શિષ્ય ઉત્તર આપે છે—

“અસહાઈસહાયત્તં, કરેંતિ મે સંજમં કરંતસ્સ ।

પપ્પણં કારણેણં, ણમામિ હં સવ્વસાહૂણં ॥૧૩॥”

સહાય વિનાના અને સંયમનું આચરણ કરતા મને સહાય કરે છે, માટે સર્વ સાધુઓને હું વાંદું છું.

પ્રમાણ નીચાઈમા છે, કિંતુ ડોઠક લખિધવાળા સાધુજનો મેરૂ ચૂલિકાં સુધી પણ તપન્યા કરતા માનુષ પડી આવે છે, એ પ્રકારે લોકમા ન્યા ન્યા જે જે સાધુઓ હોય તે સર્વેને નમસ્કાર થાઓ, એ સર્વ શબ્દનુ તાત્પર્ય છે

પ્રશ્ન—‘સત્ત્વસાહજ’ એ પદમા પ્રાકાશ્ય સિદ્ધિ શી ગીતે સમાચેલી છે?

ઉત્તર—‘સત્ત્વસાહજ’ એ પદમા જે પ્રાકાશ્ય સિદ્ધિ મમાચેલી છે તેના કારણો આ છે —

(૧) પહેલા ઢહી ગયા છીએ કે —“જ્ઞાનાદિ રૂપ શક્તિ દ્વારાએ જેઓ મોક્ષની સાધના કરે તેઓને સાધુ કહે છે, જેઓ સર્વ પ્રાણીઓ પર સમાનભાવ ધારણ કરે છે અથવા જેઓ ચોરાશી લાખ જીવયોનિમા ઉત્પન્ન થએલા સમન્ત જીવો તરફ સમભાવ ધારણ કરે છે તેઓને સાધુ કહે છે, અથવા જેઓ સયમના સત્તર ભેદોને ધારણ કરે છે અને અસહાયકોને તપન્યા આદિમા સહાયતા આપે છે તેઓને સાધુ કહે છે અથવા જેઓ સયમ પાળવા વાળા જનોને સહાયતા કરે છે તેઓને સાધુ કહે છે”

મોક્ષમાર્ગમા મહાયજ હોવાને લીધે તેઓ પગ્મોપકારી હોય છે, તેઓ પાત્ર ઇન્દ્રિયોને પોતાના ઝાણુમા રાખીને તેના વિષયોમા પ્રવૃત્તિ નથી કરતા, પદ્કાય જીવોની પોતે રક્ષા કરે છે અને જીનઓ પામે કરાવે છે, વિશિષ્ટ સત્તર ભેદે સયમનુ આરાધન કરી સમન્ત જીવો પર દયાના પરિણામ રાખે છે, અઠાઠ હજાર શીલાગચ્ચના ધોગી હોય છે અને અડગ આચારનુ પરિપાલન કરે છે, નવ પ્રકારની પ્રદ્ધ-અર્થની શુષિતુ પાલન કરે છે, ગાઝ પ્રકારની તપન્યામા પોતાની શક્તિને ફેરવે છે, આત્માના ઢલ્યાણુનુ હરહમેશ ધ્યાન રાખે છે, આરભ મમાનલના આદેશ તથા ઉપદેશથી અલગ રહે છે, મનુષ્યોનો મમાગમ, વદન અને પૂજન વગેરેની ભાવનાથી મદા દૂર રહેવાવાળા હોય છે, તાત્પર્ય એ છે કે તેઓને ડોઠપણુ નતની કામના હોતી નથી અર્થાત્ તેઓ સર્વથા પૂર્ણરૂઢાવાળા હોય છે, તેથી પૂર્ણ કામ હોવાના કારણે તેઓનુ ધ્યાન કગ્વાથી ધ્યાન કરનારને પણ પૂર્ણ કામતા અર્થાત્ પ્રાકાશ્ય સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે

(૨) ‘સાન્નોતિ સાવયતિ વા પરાણિ કાર્યાણિ ઇતિ સાધુ ।’ એટલે જેઓ જીનના ડાર્યોને સિદ્ધ કરે છે તેઓનુ નામ સાધુ છે, સાધુ શબ્દનો આ અર્થ જ એ વાતને પ્રકટ કરે છે કે સાધુજન જીનઓની કામના તથા તે મળધી ડાર્યોને પૂર્ણ કરે છે, તેથી માનવુ જોઈએ કે ‘સત્ત્વસાહજ’ એ પદમા ધ્યાનથી પ્રાકાશ્ય સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે

આંશઘના દ્વારા જે કોઈ સાધક પ્રાકાશ્ય સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે તેની કામના પણ રજોશુણ્ણ અને તમોગુણથી રહિત સાત્ત્વિકી જ હોય છે.

પ્રશ્ન—‘ગમો લોપ સવ્વસાહૂણં’ એ પાંચમા પદમાં ‘સવ્વ’ એટલે ‘સર્વ’ શબ્દનો પ્રયોગ કેમ કરવામાં આવેલો છે, જે સર્વ શબ્દનો પ્રયોગ કદાચ ન કર્યો હોત તો પણ ‘સાહૂણં’ એ બહુવચનનાંત શબ્દ છે તેનાથી સર્વ અર્થ સમજી શકાત અને તેથી જ પહેલાનાં ચાર પદોમાં સર્વ શબ્દનો પ્રયોગ નહીં કરવામાં આવ્યો હોય?

ઉત્તર—ઉક્ત પાંચમા પદમાં ‘સવ્વસાહૂણં’ એ પદમાં જે સાધુ શબ્દની સાથે સર્વ પદનો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો છે તેનાં આ કારણો છે:—

(૧) સર્વ શબ્દ એ વાતને પ્રકટ કરે છે કે સાધુજન સર્વકાર્ય સમર્થક હોય છે અને તેથી જ આ પદમાં પ્રાકાશ્ય સિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે.

(૨) અપ્રમત્તાદિ, પુલાકાદિ, જિનકલ્પિક, પ્રતિમાકલ્પિક, યથાલન્દકલ્પિક, પરિહારવિશુદ્ધિ કલ્પિક, સ્થવિર કલ્પિક, સ્થિત કલ્પિક, સ્થિતાસ્થિત કલ્પિક તથા કલ્પાતીત વગેરે ભેદો વાળા, પ્રત્યેકબુદ્ધ, સ્વયંબુદ્ધ અને બુદ્ધબોધિતરૂપ ભેદો વાળા, તથા ભારત આદિ ભેદો વાળા તથા સુષમ દુષમાદિક વિશેષિત સર્વ સાધુઓનું સ્પષ્ટરીતે ગ્રહણ થઈ જાય તે માટે સર્વ શબ્દને આ પદમાં ગ્રહણ કરવામાં આવ્યો છે.

(૩) ‘સવ્વસાહૂણં’ આ પ્રાકૃત પદનો અનુવાદ ‘સર્વસાધૂનામ્’ પણ થઈ શકે છે, જેનો અર્થ એ છે કે સાધુજન સાર્વ એટલે સર્વ જીવોનું હિત કરવા વાળા છે, અથવા ‘સર્વેર્નેયૈર્વિશિષ્ટત્વાત્સર્વોઽર્હદ્ધર્મઃ તત્ર ભવાઃ સાર્વાઃ’ । એટલે સર્વ નયોથી વિશિષ્ટ એવા આર્હત ધર્મનો સ્વીકાર કરેલા એવા જે સાધુઓ તેઓને નમસ્કાર થાઓ.

(૪) ‘સવ્વસાહૂણં’ એ પ્રાકૃત પદનો સંસ્કૃતાનુવાદ ‘શ્રવ્યસાધૂનામ્’ પણ થઈ શકે છે, તેનો અર્થ એ થશે કે—શ્રવ્ય એટલે શ્રવણ કરવાને યોગ્ય જે વાક્ય છે તેના વિષયમાં જે સાધુ છે તેઓને શ્રવ્ય સાધુ કહે છે.

(૫) અથવા ‘સવ્વસાહૂણં’ નો સંસ્કૃતાનુવાદ ‘સવ્યસાધૂનામ્’ પણ થાય છે, તેનો અર્થ એ છે કે—સવ્ય એટલે અનુકૂલ કાર્યના વિષયમાં જેઓ સાધુ અર્થાત્ નિપુણ છે.

(૬) આ પદમાં ‘લોક’ શબ્દથી અદીક્રીપમાં રહેતા એવા સર્વ મનુષ્યોનું ગ્રહણ થાય છે, કે જે નવસો યોજન પ્રમાણ ઉચાઈમાં છે અને એકહજાર યોજન

પરદુ ક્ષાતુરા નિત્ય, સ્વસુખાનિ મહાન્ત્યપિ ।
 નાપેક્ષન્તે મહાત્માન, સર્વભૂતહિતે રતા ॥૨॥
 પરપર્યમુદ્યતા સન્ત, સન્ત કિં કિં ન કુર્વન્તે ।
 તાદ્રગવ્યમ્બુધેર્વારિ, જલદૈસ્તત્પ્રપીયતે ॥૩॥
 ઇકં પવ સતા માર્ગો, યદક્તીકૃતપાઠનમ્ ।
 વદન્તમકરોત્ ક્રોડે, પાવક યદપામ્પતિ ॥૪॥
 આત્માન પીઢયિત્વાઽપિ સાધુ સુખયતે પરમ્ ।
 હ્રાદયન્નાશ્રિતાન્ વૃક્ષો, દુ લઙ્ચ સહતે સ્વયમ્ ॥૫॥

અર્થોત્-જેઓએ પોતાના સુખલોભ અને ઈચ્છાનો પરિત્યાગ કરેલો છે તથા સર્વ પ્રાણી માત્રના સુખના જેઓ અભિલાષી હોય છે, એવા સાધુ પુરુષ બીજાના દુઃખથી મદા દુઃખી રહે છે એટલે બીજાના દુઃખોને દેખી શકતા નથી-૧

હંમેશા બીજાના દુઃખથી વ્યાકુલ રહે છે અને પોતાના મહાન સુખોની પણ જેઓ અભિલાષી નથી કરતા તથા સર્વ પ્રાણીઓના હિતમાં જેઓ તત્પર રહે છે તેઓ જ મહાત્મા છે-૨

સાધુજન બીજાઓના કાર્ય માટે ઉદ્યમ વડેને શુ શુ નથી કરતા, જુઓ ! વરમાદ સમુદ્રમાથી ખાર પાણી પણ બીજાઓને ઉપકારના માટે પી લે છે-૩

સાધુ પુરુષોનું અગીકૃત કરેલા માર્ગનું પાલન કરવું એ જ માર્ગ છે, જુઓ ! સમુદ્રે પ્રત્નવલિત (વડવાનલ) અગ્નિને પોતાની ગોદમાં ધારણ કરી રાખેલો છે-૪

સાધુ પુરુષો પોતાની જાતે પીડા પામીને પણ બીજાને સુખી કરે છે, જુઓ ! વૃક્ષ પોતે દુઃખ વેડીને પણ બીજાને આનંદ આપે છે-૫

સાધુ પુરુષોનો આ સ્વભાવ હોવાથી તેઓની આરાધનાથી પ્રાકાશનિદિની પ્રાપ્તિ થાય છે

(૬) આચારનું યથાર્થ વિજ્ઞાન અને પરિપાલન કરતા હોવાને લીધે સાધુને આચાર રૂપ માનવામાં આવ્યા છે, અને તેથી જે પ્રકારે આચારના પરિપાલનથી ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેવી રીતે સાધુની આરાધનાથી ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે અથવા એમ સમજવું જોઈએ કે-સાધુની આરાધનાથી ધર્મની આરાધના વાય છે તથા ધર્મ સર્વ કામનાઓને પૂર્ણ કરવાવાળો છે તે જગત્પ્રતિદ્ધ બીના છે, તેથી સાધુની આરાધનાથી પ્રાકાશ્ય નામની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત વાય છે

(૭) વિષ્ણુપુરાણમાં 'સાધુ' એ પદના ઉચ્ચારણ માત્રથી સર્વ કામનાઓની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે એવો ઉદ્દેશ કરેલો છે, તેથી માનવું પડશે કે 'સત્સાહુ'એ

(૩) શ્રીહિમચન્દ્રાચાર્ય મહારાજે સાધુ અને મુનિ શબ્દને એકાર્થ વાચક કહેલ છે, તે મુનિ અગર સાધુનું લક્ષણ લૌકિક શાસ્ત્રો મધ્યે પદ્મપુરાણમાં જે લખેલું છે તેનો ટુંકાણમાં એ આશય છે કે 'જે કાંઈ મલી આવે તેમાં સંતોષ માનનાર, સમાન ચિત્તવાળો, ઇન્દ્રિયોને જીતવાવાળો, ભગવાનના ચરણોનો આશ્રય રાખવાવાળો, કોઈની પણ નિંદા નહીં કરવાવાળો, જ્ઞાની, કોઈની પ્રત્યે પણ વૈરભાવ નહિ રાખવાવાળો, દયાવાન, શાંતિવાળો, પાખંડ તથા અહંકારથી રહિત તથા કોઈપણ જાતની ઇચ્છાથી રહિત જે વીતરાગ (રાગથી રહિત) મુનિ છે તે આ સંસારમાં સાધુ કહેવાય છે; લોભ, મોહ, મદ, ક્રોધ અને કામાદિથી રહિત, સુખી, ભગવાનના ચરણોનો આશ્રય લેવાવાળો, સહનશીલ તથા સર્વેને સમાન નજરે જોવાવાળો જે પુરુષ છે તેને સાધુ કહે છે, સમાન ચિત્તવાળો, પવિત્ર, સર્વ પ્રાણિયો પ્રત્યે દયા રાખવાવાળો, તથા વિવેકી જે મુનિ છે તે જ ઉત્તમ સાધુ છે, સ્ત્રી પુરુષ અને સંપત્તિ વગેરે વિષયોમાં જેનું મન અને ઇન્દ્રિયો ચલાયમાન નથી થતી, જે પોતાના ચિત્તને હમેશાં સ્થિર રાખે છે, શાસ્ત્રના પઠન પાઠનમાં જેની પૂર્ણ ભક્તિ છે, તથા જે નિરતર ભગવાનના ધ્યાનમાં તત્પર રહે છે તે જ ઉત્તમ સાધુ છે.' વગેરે સાધુઓના લક્ષણોથી વાંચક ! જાણી ચુક્યા હશે કે તે રાગથી રહિત, સર્વ ઇચ્છાઓથી પરિપૂર્ણ તથા ખીજાઓની ઇચ્છાઓને પૂર્ણ કરવાવાળા હોય છે, તેથી માનવું જોઈએ કે એતદ્ગુણ વિશિષ્ટ સાધુઓના ધ્યાનથી પ્રાકાશ્ય સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

(૪) ગરૂડપુરાણમાં પણ કહ્યું છે કે:—

‘ન પ્રહૃષ્યતિ સમ્માને, નાવમાનેન કુપ્યતિ ।

ન ક્રુદ્ધઃ પરુષં વ્રૂયા-દેતત્ સાધોસ્તુ લક્ષણમ્ ॥૧॥

અર્થાત્-જેઓ સન્માન કરવાથી પ્રસન્ન થતા નથી તથા અપમાન કરવાથી ગુસ્સે થતા નથી તથા ગુસ્સે થઈને કદી પણ કઠોર વચન બોલતા, નથી, એજ સાધુ પુરુષનાં લક્ષણ છે.

કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે માન અથવા અપમાનમાં જેઓને હર્ષ અગર ક્રોધ થતો નથી એટલે કે જેઓની ઇચ્છા સાત્ત્વનો નાશ થયો છે તેઓને સાધુ કહે છે. ભલા ! એવા સાધુ પુરુષની આરાધના કરવાથી પ્રાકાશ્ય સિદ્ધિ કેમ ન પ્રાપ્ત થાય ?

(૫) વનિહપુરાણમાં સાધુના સ્વભાવના વિષયમાં કહ્યું છે કે:—

‘ત્યક્તાત્મસુખભોગેચ્છાઃ, સર્વસત્ત્વસુખૈષિણઃ ।

ભવન્તિ પરદુઃખેન, સાધવો નિત્યદુઃખિતાઃ ॥૧॥

પ્રશ્ન-જો એમ ઉપદર્શીપણું ચિતવી નમસ્કાર ઢગીએ તો આચાર્યોદ્દિગ્ને પ્રથમ નમસ્કાર કરવો યુક્ત થશે દારણુ કે ઢોઈ વખતે તેઓથી પણ અરિહંતાદિગ્નુ જાણુ ચાલુ થાય છે, માટે આચાર્યોદિક પણ મોટા ઉપદર્શી છે તેથી તેઓને પ્રથમ નમસ્કાર ઢગવો યુક્ત છે

ઉત્તર-આચાર્યને ઉપદેશ આપવાનું સામર્થ્ય અગ્નિતના ઉપદેશથી જ પ્રાપ્ત થાય છે, અર્થાત્ આચાર્યોદિ સ્વતંત્રનાથી ઉપદેશ ગ્રહણુ ઢગી અર્થજ્ઞાપનનું સામર્થ્ય પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી, તાત્પર્ય એ છે કે અરિહંત જ સુખ્યત્વે ઢગીને સર્વ પદાર્થનું જ્ઞાન ઢરાવવાવાળા છે, તેથી પ્રથમ નમસ્કાર ઢરવો તેઓનેજ યોગ્ય છે વળી આચાર્યોદિગ્ને પ્રથમ નમસ્કાર ઢરી પછી શ્રી અગ્નિતને નમસ્કાર ઢરવો યોગ્ય નથી કહ્યું પણ છે કે -

‘પુવ્યાણુપુલ્લિ ન કમો, નેવ ચ પચ્છાણુપુલ્લિ પ્સ ભવે ।

સિદ્ધાઈઆ પદમા, વીમાપ સાદુણો આદ ॥૧॥

અરહન્તા ઉવપસેણ, સિદ્ધાણ જતિ તેણ અરિહાદ ।

ણવિ કોવિ પરિસાપ, પળમિત્તા પળમઈ રત્નોત્તિ ॥૨॥

ઉપર જે પ્રશ્નોત્તરો જાણાવી ગયા તેનો મળવ આ ગાથાઓ સાથે છે, વળી લોહોમા પણ પર્ષદાને પ્રણામ કરીને પછી રાત્રને ઢોડ પ્રણામ કરતું નથી, તો અહીંઆ આચાર્યોદિગ્ તો પર્ષદા રૂપ છે અને શ્રી અગ્નિત તે ગ્નઢપ છે માટે પ્રથમ શ્રીઅરિહંતને નમસ્કાર કર્યા પછી આચાર્યોદિકને ઢગ્રો યુક્ત છે

પ્રશ્ન-છઠ્ઠા પદથી લઈને નવમા પદ સુધીમા એમ ઢહેવામા આવ્યું છે કે-‘પ્સો પચળમુકારો’ એટલે એ પાચેને ઢરેલો નમસ્કાર, ‘સવ્વપાત્રપ્ણાસણો’સર્વ પાપનો નાશ ઢરનાર છે તથા ‘મજ્જલાળ ચ સર્વેસિ પદમ હવ્વ મગલ’ સર્વ મગલોને વિષે પહેલું મગલ છે આ વિષયમા પ્રશ્ન એ છે કે મગલ ઢોને ઢહે છે અને મગલ ઢેટલા પ્રકારના હોય છે તથા એ પાચેને ઢરેલો નમસ્કાર પ્રથમ મગલ શી ગીતે છે ?

ઉત્તર-મગલ શબ્દની વ્યુત્પત્તિ એ છે કે-‘મજ્જતિ હિતાર્થ સર્પતિ, મજ્જતિ દૂર દુષ્ટમનેન અત્માદ્વેતિ મજ્જલમ્’અર્થાત્ જે સર્વ પ્રાણિઓના હિતને માટે ઢોડે છે તેને મગલ કહે છે, અથવા જેની મારફતે દુર્દૈવ, દુર્ભાગ્ય દૂર લાગી જાય છે તેને મગલ કહે છે, તાત્પર્ય એ છે કે જેનાથી હિત અને અભીટ પદાર્થની પ્રાપ્તિ થાય છે તેનું નામ મગલ છે

મગલ જે પ્રકારના છે-એક દ્રવ્ય મગલ એટલે લૌકિક મગલ, તથા શ્રીગુ લાવમગલ એટલે લોહોત્તર મગલ જાણુ તેમા દહીં, અક્ષત, ઢેમર, અદન

પદના ધ્યાન અને જાપથી પ્રાકાશ્ય સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ અવશ્ય પ્રાપ્ત થાય છે.

(૮) ‘સર્વસાહુણ્ય’એ પદમાંનો ‘સર્વ’શબ્દ વિશેષે કરીને ઘોતક છે કે—આ પદના ધ્યાનથી સર્વ કામનાઓની સિદ્ધિ થાય છે, કારણ કે—‘સર્વાન્ (કામાન્) સાધયન્તિ ઇતિ સર્વસાધવસ્તેમ્યઃ’ એટલે સર્વ કામો [ઇચ્છાઓ] ને જે પૂર્ણ કરે છે તેઓને સાધુ કહે છે.

શ્રી નવકાર મહામન્ત્રનું પાંચમું પદ અને પાંચમી સંપદાનું વિસ્તારથી વર્ણન આ પ્રમાણે જાણવું.

પ્રશ્ન—આ પાંચ પરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરવો તે સંક્ષેપથી કરવો કે વિસ્તારથી કરવો ? તેમાં જો સંક્ષેપથી નમસ્કાર કરવો એમ કહેશે તો સિદ્ધ અને સાધુઓ પ્રત્યેજ નમસ્કાર કરવો યુક્ત છે, કારણ કે એ જાનેને નમસ્કાર કરવાથી અરિહંત, આચાર્ય અને ઉપાધ્યાયનું પણ અહણુ થઈ જાય છે, કારણ કે અરિહંત વગેરે જે ત્રણ છે તે પણ સાધુપણું છોડતા નથી અને જો તમે કહેશે કે વિસ્તારથી નમસ્કાર કરવો તો **ઋષભાદિ** ચોવીશ તીર્થંકરોને વ્યક્તિ સમુચ્ચારણ પૂર્વક એટલે જૂઠું જૂઠું નામ લઈને નમસ્કાર કરવો જોઈએ.

ઉત્તર—અરિહંતને નમસ્કાર કરવાથી જે ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે તે ફલની પ્રાપ્તિ સાધુને નમસ્કાર કરવાથી થતી નથી, જેમકે રાજાને નમસ્કાર કરવાથી જે ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે તે મનુષ્યમાત્રને નમસ્કાર કરવાથી થતી નથી, તે માટે વિશેષતાને લઈને પ્રથમ અરિહંતને નમસ્કાર કરવો યોગ્ય છે.

પ્રશ્ન—ન્યાયની વાત તો એ છે કે જે સર્વથી મુખ્ય હોય, તેનું નામ પ્રથમ અહણુ કરવું જોઈએ; તો અહીંયાં પંચ પરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરતાં પ્રથમ શ્રી અરિહંતને નમસ્કાર કીધો, પરંતુ ન્યાયની રીતે તો અહીંયાં પંચ પરમેષ્ઠીમાં સર્વથા કૃતકૃત્ય પણે કરીને સિદ્ધનું પ્રધાન પણું છે; અર્થાત્ પાંચેમાં સિદ્ધ મુખ્ય છે, તેથી પ્રથમ સિદ્ધને નમસ્કાર કરીને પછી અનુક્રમે અરિહંતાદિકને નમસ્કાર કરવો યુક્ત છે.

ઉત્તર—આપણે સિદ્ધને પણ શ્રીઅરિહંતના ઉપદેશથી જ જાણીએ છીએ, વળી જુઓ ! અરિહંત જ તીર્થંત્રી પ્રવર્ત્તાના કરે છે અને ઉપદેશ આપીને ઘણા જીવો પર ઉપકાર કરે છે, એટલુંજ નહીં, પરંતુ સિદ્ધ પણ શ્રી અરિહંતના ઉપદેશથી જ આરિત્ર અંગીકાર કરીને કર્મ રહિત થઈ સિદ્ધપણું પામે છે, માટે શ્રી અરિહંતને જ પ્રથમ નમસ્કાર કરવો યોગ્ય છે.

નવપદોની પ્રક્રિયાવી પાંચ પગમેથીઓનું ધ્યાન કરે છે, અર્થાત્ એ પ્રકારથી પીસ-તાડીમ સખ્યાને જેઓ પ્રાપ્ત કરે છે, તેઓનો હિસાબ ટિંતાણ મસાગથી દોઢા (નિશ્ચેય) થઈ જાય છે અર્થાત્ આ રીતે તેઓ સાડાસડમઠ મખ્યાને પ્રાપ્ત કરે છે, મસાગથી લેખાના દોઢા થઈ ગયા પછી તેઓને માટે મસાગમા માત્ર અડધી ફાલ જ રહે છે, તે અર્ધફાલ વીત્યા પછી (અર્થાત્ અડધાનું બેફાલ ચવાથી) તે અડસઠ થઈ જાય છે અર્થાત્ સિદ્ધિ મ્યાનને પામે છે

પ્રશ્ન—હેતુલાક લોકો ‘હવડ મગલ’ના મ્યાનમા ‘હોઈ મગલ’ પાઠ માનીને ચૂલિકા સળધીના પાઠળના ચાર પદોમા જત્રીશ જ અક્ષરો માને છે, શું તે જગમર નથી ?
ઉત્તર—‘હવડ’ના મ્યાનમા ‘હોઈ’ શબ્દ બોલવાથી જો કે અર્ધમા તો કોઈ પણ જાતનો ફગ પડતો નથી, પરંતુ ‘હોઈ’ શબ્દ બોલવાથી ચાર પદોમા જત્રીશ અક્ષરોનું હોવું ફપણુરૂપ છે, કારણકે મૂલમંત્રના ૩૫ તથા પછીના ચાર પદોમા ‘હવડ’ બોવતા તેત્રીશ અક્ષરોનું બેફાલ કરવાથી જ ૬૮ અક્ષર થાય છે, પહેલા જણાવી ગયા છીએ તે પ્રમાણે જેનું હોવું આવશ્યક છે જુઓ !

શ્રીમહાનિરીય સૂત્રમા કહ્યું છે કે —

“તદેવ ફકારસ પયપરિચ્છિન્નતિ આલાવગતિત્તોસમકધરપરિમાણ, પસો પચ જનુ-મુકારો સત્રપાત્રપ્પણાસણો મગલાણ ચ સર્વેસિ પદમ હવડ મગલ તિ ચૂલમ્ ।”

અર્થાત્—પગમેથી નમગ્ગાર૩૫ મૂલમંત્ર અગિયાર પદો યુક્ત છે એટલે શરૂ-આતના પાંચ પદ ૩૫ મૂલમંત્રમા કુલ અગિયાર પદ છે, તેનો પ્રલાવ જતાવનારા પાંચવા ચાર પદોના અક્ષરોનું પગિમાણ તેત્રીશ છે તે આ પ્રમાણે ‘પમો પચ જનુ-મુકારો, સત્રપાત્રપ્પણાસણો, મહ્લાણ ચ સર્વેસિ, પદમ હવડ મગલ’ એવું ચૂલિકામા કથન છે પ્રવચનસારોદ્ધારની ૭૬મી ગાથામા કહ્યું છે કે —

‘પચ પરમિદ્ધિ મતે, પપ પપ સત્ત સપ્પા કમસો ।

પજ્જત સત્તરક્કર, પરિમાણા અટ્ટમી મળિયા + ॥૭૬॥

જે કે ‘હવડ મગલ’ના મ્યાને હોઈ મગલ એવો પાઠ બોલવાથી અર્થ વિરોધ કાંઈ નથી, તથાપિ ‘હવડ મગલ’ પાઠ જ બોલવો કે જેવી ચાર પદોમા ૩૩ અક્ષર થઈ જાય કારણકે નમરકારાનલિ ગ્રન્થમા કહ્યું છે કે — “કો / કાર્ય વિશેષ ઉપનિષત વાય ત્યાગે જે વખતે ચૂલિકાના જ ચાર પદોનું જ ધ્યાન કરવાનું હોય તે વખતે જત્રીશ પાળડીના કમલની ગ્યના કરી એકેઠો અક્ષર એકેક પાળડીમા

+ અર્થાત્—પંચ પગમેથી મંત્રને વિશે પ્રત્યેક પદ પ્રમાણ ૩૫ । કરી છે, એ પ્રમાણે માત્ર ૫૬નો જ્ઞાન સવ જો અનુક્રમે થાય અને જે ની આકાશી મપદા સત્તર અક્ષર પ્રમાણ જાણી

અને ધરે વગેરે લૌકિક મંગલ છે, તે મંગલ અનેકાંતિક તથા અનાત્યંતિક બાણુવું એટલે સર્વથા તથા સર્વદા મંગલરૂપ નહી રહેવાવાળું બાણુવું અને તે પણ નામ મંગલ, સ્થાપના મંગલ અને દ્રવ્ય મંગલરૂપ છે અને એ ત્રણ મંગલથી વાંછિતાર્થની સિદ્ધિ થતી નથી, પરંતુ તેનાથી વિપરીત એકાંત મંગલ તથા આત્યંતિક મંગલ એટલે સર્વથા અને સર્વદા મંગલરૂપ રહેવાવાળું તે ભાવમંગલ બાણુવું; એ મંગલ વિશેષે કરીને ઇચ્છિતાર્થ સિદ્ધિને આપનાર છે, તેથી દ્રવ્યમંગલની અપેક્ષાએ ભાવમંગલ પૂજનીય તથા ઉત્તમ છે, તે ભાવમંગલ જપ, તપ તથા નિયમ વગેરે લેદોથી અનેક પ્રકારનું છે; તેમાં પણ આ પાંચ પરમેષ્ઠી નમસ્કારરૂપ મંગલ સર્વથી ઉત્તમ છે. તેથી એ વિશેષે કરીને ગ્રહણ કરવું, એનાથી મોક્ષ સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે, કારણ કે જે પરમેષ્ઠીઓને નમસ્કાર કરવામાં આવે છે તેઓ લોકોમાં ઉત્તમ તથા શરણાગત વતસલ છે, કહ્યું પણ છે કે:—‘અરિહન્તા મંગલં, સિદ્ધા મંગલં, સાદુ મંગલં, કેવલિ પળ્લવત્તો ધમ્મો મંગલં’। અર્થાત્ અરિહંત મંગલરૂપ છે, સિદ્ધ મંગલરૂપ છે, સાધુ મંગલરૂપ છે તથા દેવળી ભગવંતે પ્રરૂપેલો ધર્મ મંગલરૂપ છે.

પ્રશ્ન—‘પરમેષ્ઠી નમસ્કાર મહાસ્તોત્ર’ના કર્તા શ્રી જિનકીર્તિસૂરિએ સ્વોપજવૃત્તિના પ્રારંભમાં આ મહામંત્રને અડસઠ અક્ષરોવાળો કહેલો છે, તો એના અડસઠ અક્ષર કેવી રીતે બાણુવા બોધે તથા આ મહામંત્ર અડસઠ અક્ષરોવાળો હોવાનું શું કારણ છે ?

ઉત્તર—આ નવકાર મંત્રમાં નવ પદ છે, તેમાંથી શરૂઆતના પાંચ પદ કે જેનું વિસ્તૃત વર્ણન આપણે કરી ગયા છીએ તે જ મૂલમંત્ર સ્વરૂપ છે, તેમાં વ્યંજનો સહિત હ્રસ્વ અને દીર્ઘ વર્ણોનો ગણતરી કરવાથી પાંત્રીસ અક્ષરો થાય છે તથા પાછળના જે ચાર પદ છે જેનું વિસ્તૃત વર્ણન હવે પછી કરવામાં આવનાર છે તે ચૂલિકાના છે, તેમાં મૂલ મંત્રના પ્રભાવનું વર્ણન કરવામાં આવેલું છે, તે ચારે પદોમાં વ્યંજનો સહિત હ્રસ્વ અને દીર્ઘ અક્ષરોની ગણતરી કરવાથી તેત્રીસ અક્ષરો થાય છે, આ બંને સંખ્યાઓને લેગી કરવાથી કુલ અડસઠ અક્ષર થાય છે, તેથી આ મહામંત્રને અડસઠ અક્ષરોથી વિશિષ્ટ કહેલ છે.

આ મહામંત્રમાં અડસઠ અક્ષરોની સ્થાપના કરવાનું પ્રયોજન એ છે કે એમાં પાંચ પરમેષ્ઠીઓને નમસ્કાર કરવામાં આવેલો છે તથા એમાં નવ પદ છે, જેના ભગોની ક્રિયા (પ્રક્રિયા) જુદી જુદી છે, તેથી આ મહામંત્રને નવકારમંત્ર કહે છે, પાંચને નવથી ગુણવાથી પીસ્તાલીસ થાય છે; એને દોઢા કરવાથી સાડા સડસઠ થાય છે; એમાં અડધો ઉમેરવાથી અડસઠ થાય છે, હવે એનું તાત્પર્ય એ છે કે જેઓ

પચવીશ ઉવજાયાના, સત્તાવીશ રે ગુણુ શ્રી અણુગાર ।
એકસો આઠે ગુણુ કરી, ઇમ જપિયે રે ભવિયણુ નવકાર ॥
નોઢાગ્વાલી વદીયે ॥૩૥

મોક્ષ જાપ અગુઠે, વૈરી જૂઠડે રે તજની અગુલી જ્યે ।
બહુ સુખ દાયઢ મધ્યમા, અનામિઢા રે વચ્ચારથ હોય ॥
નોઢારવાલી વદીયે ॥૪૥

આકર્ષણુ ટચી અગુલી, વલી સુણુજે રે ગણુવાની રીતિ ।
મેરુ ઉલ્લઘન મ મ ઢરો, મ મ કરને રે નખ અથ્રે પ્રીતિ ॥
નોઢારવાલી વદીયે ॥૫૥

નિશ્ચલ ચિત્તે જે ગણુ, જે ગણુ મખ્યાદિઢથી એઢાત ।
તેહને ફલ હોએ અતિ ઘણુ, ઇમ જોલે રે જિનવર મિદ્ધાત ॥
નોઢારવાલી વદીયે ॥૬૥

શખ પ્રવાઢ ફ(ન્ક)ટિઢમણિ, પત્તા જીવ (પુનજીવી) રતાજલી મોતી સારા
રૂપ મોનન રચણુ તણી, અદન અવર અગરને ઘનસાર ॥
નોઢારવાલી વદીયે ॥૭૥

સુદર ફલ રૂઢાક્ષની, જપમાલિઢા રે રેગમની અપાર ।
પચ વરણુ સમ સૂત્રની, વલી વસ્તુ વિશેષ તણી ઉદાર ॥
નોઢાગ્વાલી વદીયે ॥૮૥

ગૌતમ પૂછતે ઢહ્યો, મહાનીરે રે એ મયલ વિચાર ।
લખિન ઢહે ભવિયણુ સુણો, ગણુજે લણુજે રે નિત્ય નિત્ય નવકાર ॥
નોઢારવાળી વદીયે ॥૯૥

અરિહંત ભગવતના આઠ પ્રાતિહાર્ય અને ચાર અતિશય મળીને કુલ બાર
ગુણુ છે તે આ પ્રમાણુ —

‘અશોકવૃક્ષ સુરપુપ્પવૃષ્ટિર્વિચધ્નનિશ્ચામરમાસન ચ ।

મામણ્ડલ હુન્દુમિરાતપા સતપ્રાતિદ્યાર્યાણિ જિનેશ્વરાણમ્ ॥૧॥

૧ અશોકવૃક્ષ—જ્યા જ્યા અગ્નિહંત ભગવાન વિચરે છે ત્યા ત્યા સમવસર-
ણી ગ્યના ઢરવામા આવે છે તે સમવસરણુની મધ્યમા મહાવિમ્તીર્ણુ, ફૂલોનો
મમૂંડ તથા તેમા લુખવ થએલા જમરોના મમૂંડથી યુક્ત, શીતલ સુદર છાયા
સહિત, મનોહર, લાખી શાખાઓ વાળા, ભગવાનના શરીરથી બાર ગણી ઉચાઈના

સ્થાપન કરવો અને તેત્રીશમો અક્ષર મધ્ય ક્ષણિકામાં સ્થાપન કરીને ધ્યાન કરવું જોઈએ.” તેથી જો ‘હોઈ મંગલ’ એવો પાઠ માનવામાં આવે તો ચારે પદોમાં ૩૨ જ અક્ષર થાય અને તે બત્રીશ અક્ષરથી બત્રીશ પાંખડીઓ જ પૂરાય અને મધ્ય ક્ષણિકા ખાલી રહી જાય, તેથી ‘હવઈ મંગલ’ એવો પાઠ માનીને પાછળના ચાર પદોમાં તેત્રીશ જ અક્ષર માનવા જોઈએ.

પંચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરીને તેઓના એકસોને આઠ ગુણરૂપ મન્ત્રનો જાપ કરીએ તે ૧૦૮ ગુણ આ પ્રમાણે છે:—

વારસ ગુણ અરિહંતા, સિદ્ધા અદ્વૈવ સૂરિ છત્તીસં ।
ઉવજ્ઞાયા પળવીસં, સાહુ સગવીસ અઢસયમ્ ॥૧॥

અર્થાત્—અરિહંતના બાર ગુણ છે, સિદ્ધના આઠ ગુણ છે, આચાર્યના છત્રીશ ગુણ છે, ઉપાધ્યાયના પચીશ ગુણ છે અને સાધુના સત્તાવીશ ગુણ છે. સર્વ મળીને પંચ પરમેષ્ઠીના ૧૦૮ ગુણ છે અને તેથી જ નવકારવાળીના મણકા પણ ૧૦૮ હોય છે.

પંચપરમેષ્ઠીના ગુણો દર્શાવતું ચૈત્યવંદન:—

બાર ગુણ અરિહંત દેવ, પ્રણમી જે લાવે ।
સિદ્ધ આઠ ગુણ સમરતાં, દુઃખ દોહગ જાવે ॥૧॥
આચારજ ગુણ છત્રીશ, પચવીશ ઉવજ્ઞાય ।
સત્તાવીશ ગુણ સાધુના, જપતાં સુખ થાય ॥૨॥
અષ્ટોત્તર સય ગુણ મલીએ, એમ સમરો નવકાર ।
ધીરવિમલ પંડિત તણો, નય પ્રણમે નિત સાર ॥૩॥

પ્રસંગોપાત નવકારવાલીના ગુણ દર્શાવતી પ્રાચીન ગુજરાતી સજ્જાય વાંચકોને ઉપયોગી નાણી અત્રે આપવી યોગ્ય ધારી છે જે આ પ્રમાણે છે:—

બાર જપૂં અરિહંતના, લગવંતના રે ગુણ હું નિશ દીશ ।
સિદ્ધ આઠ ગુણ જાણિયે, વખાણીયે રે ગુણ સૂરિ છત્રીશ ॥
નોકારવાલી વંદીયે ॥૧॥

ચિર નંદિયે રે ઉઠી ગણીયે સવે(વા)ર ।
સૂત્ર તણા ગુણ ગૂંથિયા, મણીઆ મોહન રે મહ મોટો મેર ॥
નોકારવાલી વંદીયે ॥૨॥

૬ ભામડલ—ગરુડહતુના સૂર્યના કિરણોની મમાન અત્યંત તેજસ્વી એવું પ્રકાશ મડલ એટલે ભામડલ પ્રભુના મન્ત્રકની પાળના ભાગમા દેવતાઓ રહે છે, તેમા ભગવાનનું તેજ સક્રમે છે, તેમ ન કરવામા આવે તો ભગવાનના મુખ સન્મુખ ડોઇનાથી બેઠપણ શકાય નહિ

૭ હુહુભિ—પ્રભુના સમવસરણ વખતે દેવતાઓ હુહુભિ વગાડે છે, તે એમ મૂચવે છે કે-હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! તમે શિવપુરના સાર્થવાહ સમાન આ પ્રભુની સેવા કરો, તેમના શરણે જાઓ

૮ છત્ર—સમવસરણમા દેવતાઓ ભગવાનના મન્ત્ર ઉપર શસ્ત્રચક્ર જેવા ઉજવણ અને મોતીની માલાઓથી મુશોભિત ઉપગઉપર ત્રણ ત્રણ છત્રો ફરેડ દિશાએ રહે છે ભગવાન પોતે સમવસરણમા પૂર્વાભિમુખ બેમે છે અને બીજા ત્રણ દિશાઓમા દેવતાઓ ભગવતના જ પ્રભાવથી પ્રતિબિંબો રચીને સ્થાપે છે, તેથી કુલ બાર છત્રો તે વખતે હોય છે અન્ય વખતે ત્રણ જ છત્ર હોય છે સમવસરણ ન હોય ત્યારે પણ આ આઠ પ્રતિકાર્યો તો પ્રભુની માથે હોય જ છે

આગ મૂળ અતિશય આ પ્રમાણે છે —

૯ અપાયાપગમાતિશય—અપાય એટલે ઉપદ્રવ તેનો અપગમ એટલે નાશ તે સ્વાશ્રયી અને પરાશ્રયી બે પ્રકારનો છે તેમા પરાશ્રયી અપાયાપગમ અતિશય એ કે-જેનાથી અન્યનો ઉપદ્રવ નાશ પામે, એટલે કે ભગવાન જ્યાં વિચરતા હોય ત્યાં ફરેડ દિશામા પચીશ પચીશ યોજન અને બિઘ્ન તથા અધો માડાળાગ માડા આર યોજન એમ સર્વ મળી મવાસો યોજન મુધી રાગ, મગ્કી, વૈગ, અતૃપ્તિ, અતિવૃષ્ટિ વગેરે થાય નહીં હવે સ્વાશ્રયી અપાયાપગમાતિશયના દ્રવ્યથી અને ભાવથી એમ બે પ્રકાર છે તેમા દ્રવ્યની અપાય એટલે મર્વ પ્રકારના ગેગો, તે પોતાને તો મર્વથા ક્ષય થયા હોય છે તથા ભાવથી અપાય એટલે અઢાગ પ્રકારના અભ્યંતર દોષો, તે પણ પોતાને સર્વથા નાશ પામેલાજ હોય છે તે અઢાગ દોષો આ પ્રમાણે બણવા-૧ દાનાતરાય, ૨ લાભાતરાય, ૩ ભોગાતરાય, ૪ ઉપભોગાત રાય, ૫ વીર્યાતગય, ૬ હામ્ય, ૭ રતિ, ૮ અરતિ, ૯ ભય, ૧૦ શોક, ૧૧ જ્વગુપ્તમા, ૧૨ કામ, ૧૩ મિથ્યાત્વ, ૧૪ અજ્ઞાન, ૧૫ નિદ્રા, ૧૬ અવિનિ, ૧૭ રાગ અને ૧૮ દ્વેષ

૧૦ જ્ઞાનાતિશય—પ્રભુ કેવળજ્ઞાન વડે મર્વ લોકાલોકાનુ મપૂર્ણ મનુષ્ય બને છે

૧૧ પૂર્વતિશય—શ્રીતીર્થકર મર્વને પૂજ્ય છે, એટલે કે રાજા, વામુદેવ, બળદેવ, ચક્રવર્તિ, દેવતાઓ અને ઇંદ્રો વગેરે મર્વે તેમને પૂજે છે, અથવા તેમને પૂજવાની અભિલાષા કરે છે

અશોકવૃક્ષની રચના દેવો કરે છે, જેની નીચે ગિરાજમાન થઈને પ્રભુ ધર્મોપદેશ આપે છે.

૨ સુરપુષ્પવૃદ્ધિ—સમવસરણમાં દેવતાઓ જલ તથા સ્થલને વિષે ઉત્પન્ન થએલાં ફૂલો જેવાં કે શ્વેત, લાલ, પીળાં, લીલાં તથા શ્યામ એ પાંચે વર્ણોના વિકસ્વર સરસ સુગંધીવાળા, જેના ડીટાં નીચે રહેલાં છે અને સુખ ઉપર રહેલાં છે તેવાં સચિત્ત ફૂલની વૃદ્ધિ સમવસરણની જમીનને વિષે ચારે તરફ એક યોજન પ્રમાણ ભૂમિ મધ્યે જનુ સુધી કરે છે. અહીંયાં ફૂલ વિષે મતાંતર છે, કોઈ કહે છે કે અચિત્ત ફૂલ હોય છે, કોઈ કહે છે કે જળીખંધ હોય છે, કોઈ કહે છે કે ક્યારા રૂપ હોય છે, એટલે જ્યાં સાધુ, મનુષ્ય અને દેવતા બેસે છે ત્યાં પુષ્પવૃદ્ધિ નથી હોતી અને બાકીની જગ્યામાં ચારે તરફ હોય છે, આ પ્રમાણે મતાંતર છે, પરંતુ ખરૂં જોતાં તો સમવસરણમાં સર્વત્ર ફૂલની વૃદ્ધિ તો દેવતાઓ કરે જ છે, પરંતુ ફૂલોને જે ઇન્દ્ર નથી થતી તેનું કારણ તો અચિત્ત શક્તિના ઘણી એવા શ્રી અરિહંત ભગવાનનું માહાત્મ્ય (મહાન્ અલૌકિક પ્રભાવ) છે. એમ શ્રી આવશ્યક સૂચિમાં કહેલું છે. તેની સાથે શ્રી મલયગિરિ મહારાજે શ્રી આવશ્યક નિર્ચક્તિની વૃત્તિમાં આપેલી છે. માટે સમવસરણ મધ્યે સચિત્ત ફૂલોની વૃદ્ધિ દેવતાઓ સર્વત્ર કરે છે તે વાત નિર્વિવાદ સાબિત થાય છે.

૩ દિવ્યધ્વનિ—જે સમયે અરિહંત ભગવાન અત્યંત મધુર સ્વર વડે સરસ અમૃતરસ સમાન સમસ્ત લોકને આપનારી વાણીએ કરીને ધર્મદેશના આપે છે, તે સમયે જો કે પ્રભુની વાણી અતિ મધુરમાં મધુર હોવા છતાં પણ દેવતાઓ પ્રભુની વાણીને દિવ્ય એવા ધ્વનિ વડે પૂરે છે, પ્રભુ જે દેશના આપે છે તે માલકોશ રાગમાં આપે છે અને પ્રભુ માલકોશ રાગે જે સમયે દેશના આપવી શરૂ કરે, તે વખતે પ્રભુની જાંને બાજુએ રહેલા દેવતાઓ વેણુ, વિણા વગેરેના શબ્દોએ કરીને તે વાણીને વિશેષ કરીને મધુર અને મનોહર કરે છે.

૪ આમર—તત્તુ સમૂહથી યુક્ત કેળના થાંભલાની સમાન જેના મનોહર સુવર્ણદંડને વિષે રત્નો જડેલાં છે અને તે રત્નોના કિરણોની કાંતિ ઇન્દ્રધનુષની કાંતિના જેવી ફેલાઈ રહેલી છે, એવા રત્નજડિત સુવર્ણની ડાંડી વાળા શ્વેત આમરો ભગવાંતને દેવતાઓ વીંઝે છે.

૫ આસન—મેરૂ શિખરની સમાન ઉચું, રત્નજડિત સુવર્ણ સિંહાસન કે જે કર્મરૂપ શત્રુ સમૂહનો નાશ કરવાને સાક્ષાત્ સિંહ સમાન છે, એવું સિંહાસન દેવતાઓ બનાવે છે, અને તે પર બેસીને પ્રભુ ધર્મદેશના આપે છે.

સુખથી અનતગણુ અધિક સુખ મિદ્ધના જીવોને છે તે સુખનો અનુભવ સિદ્ધિવિના ખીજા ડોષને પણ થઈ શકે નહિ જેમ મૂંગા માણસ સાદર ખાય, તેનો સ્વાદ પોતે જાણે પણ ખીજાને કહી શકે નહિ, તેમ સિદ્ધના અનતસુખને ડેવલજ્ઞાની જ્ઞાનના ખજે કરીને જાણે છે પણ તે સુખ વચનાતીત હોવાથી કહી શકે નહિ

૪ અનતચારિત્ર—મોહનીય કર્મનો સર્વથા ક્ષય થઈ જવાને લીધે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ અને યથાખ્યાત ચારિત્રની પ્રાપ્તિ વાય છે, તેથી મિદ્ધ લગવાન આર્તમ સ્વભાવમા સદા અવસ્થિત રહેલા છે

૫ અક્ષયસ્થિતિ—આયુષ્યકર્મનો સર્વથા ક્ષય થઈ જવાને લીધે અનતમ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય છે સિદ્ધની સ્થિતિની આદિ છે, પણ અત નથી, તેથી સાદિ અનત કહેવાય છે

૬ અરૂપીપણુ—નામકર્મનો સર્વથા ક્ષય થવાથી વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શરહિત થાય છે, કેમકે શરીર હોય તો જ વર્ણાદિક હોય છે, પણ સિદ્ધ ભગ વતને શરીર નથી, તેથી તેઓને અરૂપીપણુ પ્રાપ્ત થાય છે

૭ અશુરલ્લુ—ગોત્રકર્મનો ક્ષય થવાથી આ શુણુ પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી ભારે હળવા કે ઉચ્ચ નીચપણુનો વ્યવહાર રહેતો નથી

૮ અનતવીર્ય—અતરાયકર્મનો સર્વથા ક્ષય થવાથી અનતદાન, અનતલાભ, અનતલોગ, અનતઉપલોગ અને અનતવીર્ય પ્રાપ્ત થાય છે, એટલે કે સમગ્ર લોકને અલોક કરી શકે અને અલોકને લોક ડગી શકે તેટલી સિદ્ધમા સ્વાભાવિક શક્તિ હોય છે, છતાં તે સિદ્ધોએ કદી પણ તેલુ વીર્ય દેરવ્યુ નથી, દેશવતા નથી અને દેશવશે પણ નહીં, કેમકે તેમને પુદ્ગલની સાથે કાંઈ પણ મળધ હોતો નથી આ અનતવીર્યના શુણુથી પોતાના આત્મિક શુણોને જે રૂપે છે તે રૂપે જ ધારી રાખે છે દેશકાર થવા દેતા નથી

આચાર્યના છત્રીશ શુણો આ પ્રમાણે —

પચિદિશસચરણો, તદ્દ નવવિહવમચેરગુત્તિધરો ।

ચઙ્ગવિહકસાયમુક્તો, દ્વિઅઘ્ઘરસ ગુણેહિં સજુત્તો ॥૧॥

પચમહન્વયજુત્તો, પચવિહાયારપાલણસમત્યો ।

પચસમિત્તો તિગુત્તો, છત્તીસગુણો ગુર મજ્ઞ ॥૨॥

શ્લોકાર્થ—પાચ ઇન્દ્રિયોના વિષયને મવગ્નાર, તથા નવપ્રકારે પ્રદ્યયર્થની શુષ્ણિને ધારણ કરનાર, ચાર પ્રકારના ઉપાયથી સુક્ત, એ અહાર શુણે ડગીને સયુક્ત, તથા પાચ મહાવ્રતે ડગીને યુક્ત, પાચ પ્રકારના આચાર પાલવાને સમર્થ, પાચ પ્રકારની

૧૨ વચનાતિશય—શ્રી તીર્થંકરની વાણી દેવ, મનુષ્ય અને તિર્થંકર સર્વે પોતા પોતાની ભાષામાં સમજે છે. કેમકે તેઓની વાણી પાંત્રીશ ગુણોએ કરીને યુક્ત છે, તે પાંત્રીશ ગુણો આ પ્રમાણે છે.—૧ સર્વ ઠેકાણે સમજાય તેવી, ૨ યોજન પ્રમાણ ભૂમિમાં દરેકને સરખી રીતે સંભળાય તેવી, ૩ પ્રૌઢતાવાળી, ૪ મેઘ જેવી ગંભીર, ૫ સ્પષ્ટ શબ્દવાળી, ૬ સંતોષ ઉપજાવનારી, ૭ દરેક સાંભળનાર મને જ કહે છે એમ સમજે તેવી, ૮ પુષ્ટ અર્થવાળી, ૯ પૂર્વાપર વિરોધ ન આવે તેવી, ૧૦ મહાપુરુષને છાજે તેવી, ૧૧ સંદેહ વિનાની, ૧૨ દૂષણ રહિત અર્થવાળી, ૧૩ કંઠણ વિષય પણ સુગમ લાગે તેવી, ૧૪ જ્યાં જેવું શોભે તેવું બોલાય તેવી, ૧૫ ષટ્દ્રવ્ય અને નવતત્ત્વની પુષ્ટિ કરે તેવી, ૧૬ પ્રયોજનવાળી, ૧૭ પદરચનાવાળી, ૧૮ ષટ્દ્રવ્ય અને નવતત્ત્વની પટુતાવાળી, ૧૯ મધુરતાવાળી, ૨૦ બીજાનો મર્મ ન ભેદાય તેવી ચતુરાઈવાળી, ૨૧ ધર્મ અને અર્થ એ બે પુરુષાર્થને સાધનારી, ૨૨ દીપકની જેમ અર્થનો પ્રકાશ કરનારી, ૨૩ પરનિદા અને આત્મશ્લાઘા રહિત, ૨૪ કર્તા, કર્મ, ક્રિયાપદ, કાળ અને વિભક્તિવાળી, ૨૫ સાંભળનારને આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરે તેવી, ૨૬ વક્તા સર્વ ગુણ સંપન્ન છે એમ સ્પષ્ટ જણાઈ આવે તેવી, ૨૭ ધૈર્યતા વાળી, ૨૮ વિલગતા રહિત, ૨૯ ભ્રાંતિરહિત, ૩૦ સર્વ શ્રોતા પ્રાણી પોતાપોતાની ભાષામાં સમજે તેવી, ૩૧ સારી બુદ્ધિ ઉત્પન્ન કરે તેવી, ૩૨ પદના એટલે શબ્દના અર્થને અનેક અર્થપણે બોલે તેવી, ૩૩ સાહસિકપણે બોલે તેવી, ૩૪ પુનરૂક્તિ દોષરહિત, ૩૫ તથા સાંભળનારને ખેદ ન ઉપજે તેવી.

સિદ્ધ ભગવાનના આઠ ગુણ આ પ્રમાણે:—

નાણં ચ દંસણં ચેવ, અન્વાવાહં તહેવ સમ્મત્તં ।

અક્કચ્ચઠિદ્ અરુચી, અગુરુલહુ વીરીયં હવદ્ ॥૧॥

૧ અનંતજ્ઞાન—જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો સર્વથા ક્ષય થવાથી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે, તેનાથી સર્વ લોકાલોકનું સ્વરૂપ જાણે છે.

૨ અનંતદર્શન—દર્શનાવરણીય કર્મનો સર્વથા ક્ષય થવાથી કેવળદર્શન પ્રાપ્ત થાય છે, તેનાથી સર્વ લોકાલોકના સ્વરૂપને દેખે છે.

૩ અવ્યાબાધ સુખ—વેદનીયકર્મનો સર્વથા ક્ષય થવાથી સર્વ પ્રકારની પીડા રહિત નિરૂપાધિપણું પ્રાપ્ત થાય છે. તે સુખનું વર્ણન કરતાં કહ્યું છે કે:—વ્યવહારી-આનાં સુખ, રાજાનાં સુખ, બલદેવનાં સુખ, વાસુદેવનાં સુખ, ચક્રવર્તિનાં સુખ, અસંખ્યાતા ભવનપતિ, વ્યંતર તથા જ્યોતિષ દેવોનાં સુખ, બારદેવલોકના દેવતાનાં સુખ, નવ ઐવેયકના દેવતાનાં સુખ, પાંચ અનુત્તર વિમાનવાસી દેવ, એ સર્વનાં

પાત્ર મહાત્રતે કઠીને યુક્ત તે આ પ્રમાણે —

૧૯ ‘સન્ધ્યાઓ પાળાદનાયાઓ વેરમળ’ અર્થાત્-મન, વચન અને કાયાએ કરી છ કાયાના છવોને હણે નહિ, હણાવે નહિ તથા હણનારાની અનુમોદના કરે નહિ

૨૦ ‘સન્ધ્યાઓ મુસાનાયાઓ વેરમળ’ અર્થાત્-ક્રોધ, લોભ, લય તથા હામ્યાદિકથી દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ તથા ભાવ સળધે મન, વચન તથા કાયાએ કરી પોતે જીવે નહિ, જીવના પામે જીવે જોલાવે નહિ તથા જીવે જીવનારાની અનુમોદના કરે નહિ

૨૧ ‘સન્ધ્યાઓ અદિનાદાનાઓ વેરમળ’ અર્થાત્-પારકુ અદત્ત પોતે તૃણ માત્ર લે નહિ, જીવના પામે લેવરાવે નહિ, લેનારને અનુમોદે નહિ અદત્તાદાનના તીર્થ કર અદત્ત, ગુરુઅદત્ત, સ્વામિઅદત્ત તથા જીવઅદત્ત એ ચાર લેદો છે તે વિસ્તાર લયથી અત્રે વર્ણવ્યા નથી

૨૨ ‘સન્ધ્યાઓ મેહુળાઓ વેરમળ’ અર્થાત્-દેવ, મનુષ્ય તથા તિર્થંચની સ્ત્રી સળધી મન, વચન અને કાયાએ કરીને મૈથુન સેવે નહિ, મેવરાવે નહિ, સેવનારને સારો માને નહિ

૨૩ ‘સન્ધ્યાઓ પરિગ્રહાઓ વેરમળ’ નવવિધ પરિગ્રહ તથા ધાતુમાત્ર મૂછાં રૂપે રાખે નહિ, ધર્મના સહાયક ઉપકરણોથી અધિક ઉપકરણ જીવે રાખે નહિ, રખાવે નહિ અને રાખનારાની અનુમોદના કરે નહિ આ પાત્ર મહાત્રતે કઠીને યુક્ત

પાત્ર પ્રકારના આચાર તે આ પ્રમાણે —

૨૪ જ્ઞાનાચાર-જ્ઞાન પોતે લણે, જીવને લણાવે, લણનારાની અનુમોદના કરે; જ્ઞાન પોતે લણે, જીવના પામે લણાવે તથા લણનારાની અનુમોદના કરે

૨૫ દર્શનાચાર-પોતે સમ્યક્ત્વ પાળે, જીવને સમ્યક્ત્વ પમાડે અને સમ્યક્ત્વથી પડતો હોય તેને પડતો બચાવીને નિયત કરે

૨૬ આગ્નિચાર-પોતે આગ્નિ પાળે, જીવને આગ્નિ પાળાવે, જે ડોઢ શુદ્ધ આગ્નિ પાળતા હોય તેની અનુમોદના કરે

૨૭ તપાચાર-બ્રાહ્મ અને અભ્યસર એવો જાર પ્રકારનો તપ પોતે કરે, જીવ પામે તપ કરાવે અને તપ કરનારાની અનુમોદના કરે

૨૮ વીર્યાચાર-મન, વચન અને કાયાની શક્તિને ધર્મમા જોડવા રૂપ ત્રણ પ્રકારના વીર્યની શુદ્ધિ આ પાત્ર પ્રકારનો આચાર પાલવાને મમથ

પાત્ર સમિતિ આ પ્રમાણે —

૨૯ ઇર્ષ્યામિતિ-માર્ગમા જતા આવતા છવોની રક્ષા માટે ઉપયોગ પૂર્વક ચાલવું તે

સમિતિ તથા ત્રણ પ્રકારની ગુપ્તિને ધારણ કરનાર એવા છત્રીશ ગુણવાળા મારા ગુરુ છે.

વિસ્તારાર્થ—પાંચ ઇન્દ્રિયોના વિષયને સંવર કરનાર તે આ પ્રમાણે:—

૧ સ્પર્શનેન્દ્રિય—કોમળ વસ્તુનો સ્પર્શ થતાં તેને સુખકારી માની તેના પ્રત્યે રાગ તથા કર્કશ વસ્તુનો સ્પર્શ થતાં તેના પ્રત્યે દ્વેષ નહિ ધારણ કરનાર.

૨ ઘ્રાણેન્દ્રિય—સુગંધીદાર વસ્તુની સુગંધ આવવાથી તેના પ્રત્યે રાગ તથા દૂર્ગંધવાળી વસ્તુની દુર્ગંધ આવવાથી તેના પ્રત્યે દ્વેષ નહિ ધરનાર.

૩ શ્રોત્રેન્દ્રિય—સારો સ્વાદિષ્ટ આહાર મલવાથી તેના પ્રત્યે રાગ તથા અસ્વાદિષ્ટ આહાર મલવાથી તેના પ્રત્યે દ્વેષ નહિ ધારણ કરનાર.

૪ શ્રોત્રેન્દ્રિય—પોતાને અનુકુળ એવા મીઠા સંગીત વગેરેના સુંદર સ્વરો પ્રત્યે રાગ તથા બિલતસ અવાજ પ્રત્યે દ્વેષ નહિ ધારણ કરનાર.

૫ નેત્રેન્દ્રિય—આંખોને અનુકુળ પદાર્થો પ્રત્યે રાગ તથા પ્રતિકુળ પદાર્થો પ્રત્યે દ્વેષને નહિ ધારણ કરનાર, આ રીતે પાંચે ઇન્દ્રિયોના વિષયને સંવર કરનાર.

નવપ્રકારની પ્રહ્લચર્યાની ગુપ્તિને ધારણ કરનાર તે આ પ્રમાણે:—

૬ સ્ત્રી, પશુ કે નપુંસકનો નિવાસ હોય ત્યાં શીલવ્રત ધારીએ રહેવું નહિ.

૭ સ્ત્રીની કથા ન કરવી તથા સ્ત્રીની સાથે વાતચીત ન કરવી.

૮ સ્ત્રીઓના એક આસન પર એટલે શયન, આસન, પાટ, પાટલા ઉપર ન્થાં સ્ત્રી બેઠી હોય તે સ્થાને બે ઘડી વીતી ગયા પહેલાં બેસવું નહિ, અને જે આસન ઉપર પુરૂષ બેઠો હોય તે સ્થાને સ્ત્રીએ પ્રહર સુધી બેસવું નહિ.

૯ સ્ત્રીના અંગોપાંગ ધારી ધારીને જોવા કે ચિંતવવા નહિ.

૧૦ ભીંત, પડદા વગેરેના ઓથે સ્ત્રી પુરૂષ કામક્રીડા કરતાં હોય અથવા તે સંબંધી વાત કરતા હોય ત્યાં બેસવું નહિ.

૧૧ પૂર્વાવસ્થામાં સ્ત્રીની સાથે જે કામક્રીડા કરી હોય તેનું સ્મરણ ન કરવું.

૧૨ પ્રહ્લચારીએ સરસ સ્નિગ્ધ-રસકસવાળો માદક આહાર લેવો નહિ.

૧૩ શરીરની વિભૂષા એટલે શૃંગારાદિક વડે શોભા કરવી નહિ.

૧૪ ક્રુધા શાંત થાય તેનાથી વધારે નીરસ આહાર પશુ કરવો નહિ. આ

નવ પ્રકારની પ્રહ્લચર્યાની ગુપ્તિને ધારણ કરનાર.

૧૫, ૧૬, ૧૭, ૧૮ ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ ચાર કષાયોથી મુક્ત.

અર્થાત્—પ્રાણાતિપાત વિગ્રમણુ આદિ પાત્ર મહાનત તથા રાત્રિભોજન વિરમણુ મળી કુલ છ વ્રત પાલે, પૃથ્વીકાય, અજ્ઞાય, તેડકાય, વાઉકાય, વનમ્પતિકાય તથા ત્રસકાય એ છ કાયની રક્ષા કરે, પાત્ર ઇદ્રિયો તથા લોભનો નિગ્રહ કરે, ક્ષમા કરે, ચિત્તની નિર્મલતા રાખે, શુદ્ધ ગીતે વસ્ત્રાદિક બાહ્ય ઉપકરણોનું પડિલેહણ કરે, મય-મયોગમા યુક્ત રહે અર્થાત્ પાત્ર મમિતિ અને ત્રણ શુષ્કિતને પાળે, તથા નિદ્રા, વિકથા અને અવિવેકનો ત્યાગ, અકુશળ મનનો નિગ્રહ, અકુશળ વચનનો નિરોધ, અકુશળ કાયાનો નિરોધ, ગીતાદિક પરિપહોનું સહન કરવું તથા મરણાત ઉપસર્ગ પણ સહન કરવા આ પ્રમાણે સાધુના રજુ શુભ જાણવા

પાત્રે પરમેષ્ઠીના મળીને કુલ એકમે આઠ શુભો આ પ્રમાણે વિસ્તારથી જાણવા

૩૦ ભાષાસમિતિ—પાપ રહિત અને કોઈપણ જીવને દુઃખ ઉત્પન્ન ન થાય તેવું વચન બોલવું તે.

૩૧ એષણાસમિતિ—આહાર, વસ્ત્ર, પાત્ર વગેરે શુદ્ધ વિધિપૂર્વક દોષ ટાળીને ગ્રહણ કરવાં તે.

૩૨ આદાનભંડનિશ્લેષણા સમિતિ—જીવરક્ષા માટે જ્યેષ્ઠાપૂર્વક વસ્ત્ર, પાત્રાદિ લેવાં મૂકવાં તે.

૩૩ પારિષ્ઠાપનિકા સમિતિ—જીવની રક્ષા પૂર્વક શુદ્ધ ભૂમિને વિષે ચતનાથી મળ, મૂત્ર, શ્લેષ્મ વગેરે પરઠવવાં તે.

ત્રણ ગુપ્તિ આ પ્રમાણે:—

૩૪ મનોગુપ્તિ—પાપ કાર્યના વિચારથી મનને અટકાવવું તે.

૩૫ વચનગુપ્તિ—નિરવધ વચન પણ કારણ વિના બોલવા નહિ તે.

૩૬ કાયગુપ્તિ—શરીરને પાપ માર્ગથી અટકાવવું તથા ચતનાપૂર્વક જગ્યાને પુજી પ્રમાણ ઉઠવું, બેસવું, જવું, આવવું વગેરે ક્રિયા કરવી તે. આ ત્રણ ગુપ્તિને ધારણ કરનાર.

ઉપાધ્યાયના પચીશ ગુણ આ પ્રમાણે:—

પ્રકાદશાંગાનિ દ્વાદશોપાંગાનિ પઠતિ પાઠયતિ एवं त्रयोविंशतिः २३ चरणसित्तरि १ करणसित्तरि १ सर्वमीलने २५ ।

અર્થાત્—આચારાંગ ૧, સૂત્રકૃતાંગ ૨, સ્થાનાંગ ૩, સમવાયાંગ ૪, ભગવતી ૫, જ્ઞાતાધર્મકથા ૬, ઉપાસકદશાંગ ૭, અંતગડ ૮, અનુત્તરોવવાર્ધ ૯, પ્રશ્નવ્યાકરણ ૧૦ અને વિપાક ૧૧, એ અગિયાર અંગ. તથા ઉવવાઈ ૧, રાયપસેણી ૨, જીવાભિગમ ૩, પન્નવણા ૪, જંબુદ્રીપપન્નત્તિ ૫, ચંદ્રપન્નત્તિ ૬, સૂર્યપન્નત્તિ ૭, કપ્પિયા ૮, કપ્પવડંસિયા ૯, પુષ્કિઆ ૧૦, પુષ્કચુલિયા ૧૧ અને વન્હિદશાંગ ૧૨, એ બાર ઉપાંગને ભણે તથા ભણાવે તેથી ૨૩ ગુણ થયા અને ચરણસિત્તરિ ૧ તથા કરણસિત્તરિ ૧ ને પાળે એ બે ગુણ મળતાં, સર્વ મળીને ૨૫ ગુણ ઉપાધ્યાયના બાણવા.

સાધુના સત્તાવીશ ગુણ આ પ્રમાણે:—

छव्य छक्कायरक्खा पंचिदियलोहनिग्गहो खंती ।

भावविशुद्धी पडिलेहणाइ करणे विसुद्धी अ ॥१॥

संजमजोपजुत्तो, अकुसलमणवयणकायसंरोहो ।

सीआइपीडसहणं, मरणंतुवसग्गसहणं च ॥२॥

કે તે પોતાના આશ્રિતો તથા આરાધકોને વૈભવ સમૃદ્ધિમા પોતાની જ સમાન બનાવી દે છે

(૨) ‘પંચમુક્તારો’એ જે પ્રાકૃતનુ પદ છે તેનો મન્દુતમા પર્યાય ‘પ્રાજ્ઞનમસ્કાર’ થાય છે, તેનો અર્થ એ છે કે ‘પ્રકર્ષેણ અજ્યન્તે પૂજ્યતે સુરાહુરૈસ્પ્રાતિહાર્યયતે પ્રાજ્ઞા જિનાસ્તેષાં નમસ્કાર પ્રાજ્ઞનમસ્કાર’ એટલે જેઓની પૂજા સૂર અસૂર આઠ પ્રાતિહાર્યો દ્વારા પ્રત્યક્ષભાવથી કરે છે તેઓનું નામ ‘પ્રાજ્ઞ’ એટલે ‘જિન’ છે, તેઓને જે નમસ્કાર કરે છે તેનું નામ ‘પ્રાજ્ઞનમસ્કાર’ છે સારાશ એ છે કે ‘પ્રાચ નમસ્કાર’શબ્દ ‘જિન નમસ્કાર’ વાચી છે ઉપરોક્ત ગુણ નિરિષ્ટ જિન ભગવાન સર્વ ચરાચર જગતના ઇશ એટલે સ્વામી છે તેથી તેઓના ઇશિત્વ ભાવના કારણે ‘પંચમુક્તારો’એ પદથી ઇશિત્વ ત્રિદિની પ્રાપ્તિ થાય છે

(૩) ‘પંચમુક્તારો’ એ પ્રાકૃત પદનો પર્યાય ઉપર લખી ગયા તે પ્રમાણે ‘પ્રાજ્ઞ નમસ્કાર’ બાપુવો, તથા ‘પ્રાજ્ઞન્તિ સિદ્ધિધામ ઇતિ પ્રાજ્ઞા સિદ્ધા’ અર્હ્યા પ્રાચ ગૃહથી સિદ્ધોને બાણવા, સિદ્ધ પુરુષ પાત્તા દરીથી મસાન્મા નહી આવવા વાળા હોવાથી મોક્ષ નગરીના ઇશ થાય છે, અથવા શાસનના પ્રવર્તક બનીને સિદ્ધિરૂપથી મંગલના ઇશ થાય છે, અથવા તેઓના કારણે ભવજન ગુણ સમૂહના ઇશ થાય છે, તેથી ‘પ્રાજ્ઞ’ ગૃહથી સિદ્ધિરૂપ ઈશોનું ગ્રહણ થાય છે, તેથી ‘પંચમુક્તારો’ એ પદની આરાધનાથી તથા નિપથી ઇશિત્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે એન બાણવુ જોઈએ

પ્રશ્ન—માતમુ પદ ‘સમ્પાનવ્વણાસણો’ છે, એ પદને અર્હ્યા ડેમ કહેવામા આન્યુ છે, કાણુ કે આઠમા અને નવમા પદમા કહેવામા આવેલુ છે કે—“(આ પચ નમસ્કાર) સર્વ મંગલોમા પ્રથમ મંગલ છે” તો એનુ પ્રથમ માગલિક પાપુ હોવાથી અર્થાપત્તિ પ્રમાણુ દ્વારા એ વાત સિદ્ધ જ થઈ જાય છે કે—“આ સર્વ પાપોનો નાશક છે” કારણુ કે પાપોના નાશ વિના માગલિક પાણુ હોઈજ શકતુ નથી, તેથી આ સાતમા પદનો પ્રયોગ વ્યર્થ કયો છે એમ માન્યમ પડે છે

ઉત્તર—આઠમા અને નવમા પદમા જે એમ કહેવામા આન્યુ છે કે—“(આ પચ નમસ્કાર) સર્વ મંગલોમા પ્રથમ મંગલ છે” આ કથન દ્વાનએ જો કે અર્થાપત્તિ પ્રમાણુથી એ વાત સિદ્ધ થઈ જાય છે કે ‘આ સર્વ પાપોનો નાશક છે’ તો પણ આ સાતમુ પદ કહેવાનુ પ્રયોજન એ છે કે—આ પચ નમસ્કારથી પ્રથમ સર્વ પાપોનો મૂલ સહિત નાશ થઈ જાય છે, તે પછી નમસ્કાર કરવાવાળાને માટે તે સર્વોત્તમ મંગલ થાય છે જો આ સાતમા પદનુ કથન ન કર્યું હોત તો પણ આઠમા

પ્રશ્ન-‘છટ્ઠું’ પદ ‘એસો પંચણમુક્કારો’ છે, પરંતુ કેટલેક ઠેકાણે ‘એસો પંચણમો-ક્કારો’પાઠ પણ જોવામાં આવે છે; તો બેમાંથી કયો પાઠ વાસ્તવિક છે?

ઉત્તર-સંસ્કૃતનો જે નમસ્કાર શબ્દ છે, તેનું પ્રાકૃતમાં ‘નમસ્કાર પરસ્પરે દ્વિતી-યસ્ય’એ સૂત્રથી ‘ળમોક્કારો’પદ બને છે, હવે જે કેટલેક ઠેકાણે ‘ળમુક્કારો’પાઠ જોવામાં આવે છે તેની સિદ્ધિ આ પ્રકારે થઈ શકે છે કે:-‘હસ્તઃ સંયોગે’આ સૂત્રથી દષ્ટ પ્રયોગના અનુસારે ‘ઓ’કારના સ્થાનમાં ‘ઉ’કાર આદેશ કરવાથી ‘ળમુક્કાર’ પદ બની શકે છે, તેથી જ કેટલેક ઠેકાણે તે પાઠ જોવામાં આવે છે. તથા ‘શ્રી પંચ પરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મહાસ્તોત્ર’ના કર્તા શ્રી જિનકીર્તિસૂરિએ પણ પ્રારંભમાં ‘પરમિદ્ધિ-ળમુક્કાર’એવો પાઠ લખ્યો છે, પરંતુ ‘શ્રી મન્ત્રરાજગુણકલ્પમહોદધિ’ના કર્તા શ્રી જયદયાલુ શર્મા ઉપરોક્ત ગ્રન્થના પૃષ્ઠ. ૧૯૭ પર લખે છે કે:-“હમારી સમ્મતિ મે ‘ળમોક્કારો’હી ઠીક હૈ; ક્યોકિ વિધાન સામર્થ્ય સે યહાં પર ઓકારકે સ્થાનમૈ ઉકારાદેશ નહીં હોગા, હૃષીકેશજી ને મી સ્વપ્રાકૃત વ્યાકરણ મેં નમસ્કાર કા પર્યાય વાચક પ્રાકૃત પદ “ળમોક્કારો” હી લીખા હૈ.”

‘એસો પંચણમુક્કારો’એ પદનો અર્થ એ છે કે-‘એ પાંચેને નમસ્કાર’ કારણ કે ‘પંચાના સમ્બન્ધે પંચમ્યો વા નમસ્કારઃ ઇતિ પંચનમસ્કારઃ’ એ પ્રકારે તત્પુરુષ સમાસ થાય છે, પરંતુ કદાચ કોઈ આ પદનો આ પ્રમાણે અર્થ કરે કે ‘એ પાંચ નમસ્કાર’ તો એ અર્થ બરાબર નથી, કારણ કે આ દશામાં ઉક્ત દ્વિગુ સમાસનો પ્રયોગ સ્ત્રી લિંગમાં અથવા નપુંસક લિંગમાં થાય, જેમ કે ‘ત્રિલોકી’ ‘ત્રિમુવનમ્’ ‘પંચપાત્રમ્’ ઇત્યાદિ પદોમાં થાય છે, પરંતુ અહીંનાં પુરુષલિંગનું પ્રતિપાદન છે; તેથી દ્વિગુ સમાસ નહીં કરતાં ઉપર લખ્યા પ્રમાણે તત્પુરુષ સમાસ જ કરવો જોઈએ.

પ્રશ્ન-‘પંચણમુક્કારો’એ પદમાં ઇશિત્વ સિદ્ધિ કેવી રીતે સમાએલી છે?

ઉત્તર-‘પંચણમુક્કારો’એ પદમાં જે ઇશિત્વ સિદ્ધિ સમાએલી છે તેનું કારણ આ પ્રમાણે છે:-

(૧) ‘પંચ’ શબ્દથી પંચપરમેષ્ઠિઓનું ગ્રહણ થાય છે તથા જે પરમ એટલે સર્વથી ઉત્તમ સ્થાનપર સ્થિત છે તેઓને પરમેષ્ઠી કહે છે, સર્વોત્તમ સ્થાન પર સ્થિત હોવાથી પરમેષ્ઠી બધાનાં ઇશ એટલે સ્વામી છે. તથા ‘નમસ્કાર’ શબ્દ પ્રણામનો વાચક છે, તેથી ઇશ સ્વરૂપ પરમેષ્ઠીઓને નમસ્કાર કરવાથી ઇશિત્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે, કારણ કે ઉત્તમ સ્વામીઓનો એવો સ્વભાવ જ હોય છે

ગટે છે, તેથી જો 'સત્ત્વ' શબ્દનો પ્રયોગ ન કરવામા આવ્યો હોત તો આ શકા ઉભી થઈ શકત કે—“આ પચ નમન્દાર એક પાપનો નાશ કરે છે અથવા યોગ પાપોનો નાશ કરે છે અથવા સઘળા પાપોનો નાશ કરે છે” તેથી આ શકાનું સર્વથા નિવારણ કરવાને માટે સર્વ સાધારણ બુદ્ધિવાળાઓ પણ અત્ય અર્થ હૃદયમા સમજી ગટે તે માટે 'સત્ત્વ' શબ્દનો પ્રયોગ કરવામા આવ્યો છે

પ્રશ્ન—આ મન્ત્રનું આઠમું તથા નવમું પદ 'મંગલણ ચ સર્વેસિ' 'પદમ હૃદ મંગલ' આ પ્રમાણે છે, એ બંનેનો ભેગો અર્થ '[આ પચ નમન્દાર] સર્વ મંગલોમા પહેલું મંગલ છે? આ પ્રમાણે થાય છે હવે આ બાળતમા પુછવાનું એ છે કે આઠમા પદમા 'સર્વેસિ' એ કથન દ્વારા સર્વ શબ્દનો પ્રયોગ કેમ કરવામા આવ્યો છે, જો તેનો પ્રયોગ ન પણ કરવામા આવ્યો હોત તો પણ 'મંગલણ' એ બહુવચનાન્ત પદથી સર્વ શબ્દના અર્થનું જ્ઞાન થઈ શકતું હતું, તેથી 'સર્વેસિ' એ પદ નકામું હોય તેમ લાગે છે

ઉત્તર—જો કે 'મંગલણ'એ બહુવચનાન્ત પ્રયોગથી સર્વ શબ્દના અર્થનું જ્ઞાન થઈ શકતું હતું તો પણ જગત્ હિતકારી વિષયનું પ્રદાશક જે વચન હોય છે તે સર્વ સાધારણ જનોને સમજણ પડે તેવી રીતે હોય છે, તેથી સર્વ સાધારણ જનોને સુખપૂર્વક સ્પષ્ટરીતિથી વાચ્યાર્થનું જ્ઞાન થાય, તે માટે 'સર્વેસિ'એ પદનો પ્રયોગ કરવામા આવ્યો છે બીજી કાળે એ પણ છે કે લોકમા અનેક મધ્યાવાલા જે મંગલ છે તેમાથી થોડાએક મંગલોનો બોધ કરાવવા માટે પણ 'મંગલણ' એ બહુવચનાન્ત પદનો પ્રયોગ થઈ ગટે છે, તેથી 'મંગલણ' એ બહુવચનાન્ત પ્રયોગથી પણ યોગ એક મંગલ ન સમજી જવાય પરંતુ સર્વ મંગલોનું ગ્રહણ થઈ જાય, તે માટે સર્વ શબ્દ તેના વિશેષણ તરીકે રાખવામા આવ્યો છે

પ્રશ્ન—'મંગલણ ચ સર્વેસિ' એ આઠમું પદ ન હોતા જો કેવલ 'પદમ હૃદ મંગલ' એ નવમા પદનું જ કથન કરવામા આવ્યું હોત તો પણ અર્થોપત્તિ દ્વારાજો આઠમા પદના અર્થનું જ્ઞાન થઈ શકતું હતું જુઓ! જો અમે ઠીકએ કે—“(આ પચ નમન્દાર) પ્રથમ મંગલ છે” તો પ્રથમ પછાની અન્યથા અસિદ્ધિ હોવાથી અર્થોપત્તિ પ્રમાણ દ્વારા આ અર્થની પ્રતીતિ સ્વયં થઈ જાય છે કે—“(આ પચ નમન્દાર) સર્વ મંગલોમા પ્રથમ મંગલ છે” તો 'મંગલણ ચ સર્વેસિ'આ આઠમા પદનું કથન કેમ કરવામા આવ્યું ?

ઉત્તર—આઠમા પદનો પ્રયોગ ન કરતા જો કેવલ નવમા પદનું કથન કરવામા આવ્યું હોત તો તેના કથનથી પણ અર્થોપત્તિ દ્વારા આઠમા પદના અર્થનું

અને નવમા પદના વાક્યાર્થ પાપોનું નષ્ટ થવું તો અર્થાપત્તિ પ્રમાણ દ્વારા સમજી શકાતું હતું, પરંતુ તેનો સમૂલ ક્ષય થવાનું સિદ્ધ થઈ શકતું ન હતું, જુઓ ! નાશ ત્રણ પ્રકારના થાય છે—ક્ષય, ઉપશમ અને ક્ષયોપશમ—એમાંથી સમૂલ નાશને ક્ષય કહે છે, જેમ કે શ્રી નન્દીસૂત્રમાં કહ્યું છે કે:—‘ક્ષયો નિર્મૂલમપગમઃ’ એટલે નિર્મૂલ નાશનું નામ ક્ષય છે, કે જેના હોવાથી ફરી તેની ઉત્પત્તિ હોઈ શકતી નથી. શાંતિદશાને ઉપશમ કહે છે, જેમ કે શ્રી નન્દીસૂત્રમાં કહ્યું છે કે:—‘અનુદ્વેકાવસ્યોપશમઃ’ એટલે અપ્રગટ અવસ્થાને ઉપશમ કહેવાય છે, શાંતાવસ્થા તેને કહે છે કે જેમાં (કર્મની) અવસ્થા દબાઈ રહે છે, જેમકે—અંગારાને રાખથી દબાવી દેવામાં આવે તો તેની ગરમીનું માન માત્રુમ પડતું નથી એટલે કે તેની ઉષ્ણતા ઉપશમાવસ્થામાં રહે છે, અને તેથી ઉપર નાખેલા તણુબદા વગેરેને તે બાળી શકતી નથી, પરંતુ રાખને દૂર કરવાથી પછી તે અગ્નિ પવનના સંયોગથી પ્રબલ થઈને દહન ક્રિયા કરી શકે છે; તેવી જ રીતે કર્મોની પણ ઉપશમાવસ્થા બાણવી. તથા ક્ષયોપશમ તે અવસ્થાને કહે છે કે જેમાં કર્મનો એક ભાગ સમૂલ નાશ પામે છે તથા બાકીનો ભાગ શાંતાવસ્થામાં હોય છે, આ અવસ્થામાં પણ કર્મની કારણ સામગ્રી પ્રાપ્ત થતાં ફરી વૃદ્ધિ થાય છે. તો અહીંયાં જે સાતમું પદ કહેવામાં આવ્યું છે તેનું પ્રયોજન એ છે કે આ પાંચ નમસ્કારથી સમસ્ત પાપોનો ઉપશમ અથવા ક્ષયોપશમ થઈને ઉત્તમ મંગલ નથી થતું, પરંતુ સમસ્ત પાપોનો સમૂલ નાશ થઈને ઉત્તમ મંગલ થાય છે જેનાથી તે પાપોની ફરી કોઈ પણ સમયે ઉત્પત્તિ થતી નથી.

પ્રશ્ન—સાતમું પદ કહેવાનું પ્રયોજન તો અમારી સમજમાં આવી ગયું, પરંતુ એમાં ‘સન્ન’ એટલે ‘સર્વ’ શબ્દનો પ્રયોગ કેમ કરવામાં આવ્યો છે, કારણકે ‘પાવપ્પણાસણો’ એટલુંજ જો કહેવામાં આવ્યું હોત તો પણ ‘પાપાનિ પ્રણાશયતીતિ પાપપ્રણાશનઃ’ આ વ્યુત્પત્તિ દ્વારા એ અર્થ થઈ શકતો હતો કે:—“આ પાંચ નમસ્કાર સર્વ પાપોનો નાશ કરવા વાળો છે” પછી ‘સન્ન’ શબ્દનો પ્રયોગ કેમ કરવામાં આવ્યો ?

ઉત્તર—‘પાપાનિ પ્રણાશયતીતિ પાપપ્રણાશનઃ’ આ વ્યુત્પત્તિ દ્વારા જો કે:—“આ પાંચ નમસ્કાર સર્વ પાપોનો નાશ કરવાવાળો છે” એવો અર્થ સિદ્ધ થઈ શકતો હતો, તો પણ આ અર્થનું પરિજ્ઞાન વિદ્વાનોને જ થાય, બીજાઓ જેમ ‘પાપાનિ પ્રણાશયતીતિ પાપપ્રણાશનઃ’ આ વ્યુત્પત્તિ દ્વારા સર્વ પાપોનો નાશ કરવાવાળાને પાપ પ્રણાશન કહે છે, તેવીજ રીતે ‘પાપં પ્રણાશયતીતિ પાપપ્રણાશનઃ’ આ વ્યુત્પત્તિ દ્વારા એક પાપ અથવા થોડાં પાપોનો નાશ કરવા વાળાને પણ ‘પાપપ્રણાશન’ કહી:

કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે ધર્મનું નામ ‘મગલ’ છે, તેથી ‘મગલાળ’ એ પદના ધ્યાનથી ધર્મનું વ્યાન તથા આરાધના થાય છે એમ માનવું જોઈએ વળી ધર્મની આરાધના દારણે દેવતા પણ વશીભૂત થઈને તેને પ્રણામ કરે છે, તો પછી અન્ય પ્રાણિઓ વશીભૂત થાય એમા તો નવાઈ જ શી છે તેથી સ્પષ્ટરીતિથી સિદ્ધ થાય છે કે ‘મગલાળ’ એ પદના જાપ અને ધ્યાનથી વશિત્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે

(૨) ‘મગલ’ શબ્દની વ્યુત્પત્તિ ‘મક્ષતિ હિતાર્થં સર્પતિ, મક્ષતિ દુર દુષ્ટમેનન અસ્માદ્વેતિ મગલમ્’ આ પ્રમાણે છે એટલે જે મર્વ પ્રાણિઓના હિતના માટે દોડે છે તેને મગલ કહે છે અથવા જેની મારફતે હુલામન, હુધ્વત દૂરભાગી જાય છે તેને મગલ કહે છે, કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે જેનાવી અભિષ્ટ ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે તેનું નામ મગલ છે તથા આ વાત પ્રસિદ્ધ છે કે મનુષ્યના અભિષ્ટની સિદ્ધિ ત્યારે જ થઈ શકે છે કે જ્યાં મર્વ પ્રાણિ તેની અનુકૂલ હોય અને સર્વ પ્રાણિનું અનુકૂલ હોવું તેને જ વશિત્વ એટલે વશમા હોવું કહેવાય છે, તેથી ‘મગલાળ’ એ પદના જાપ અને ધ્યાનથી વશિત્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે

(૩) રાકુન શાસ્ત્રકાગેએ મોર, ઘોડો, હાથી, ગધેડો, ડોયલ, ડબ્બર વગેરે પ્રાણિઓનું રાખી બાબુથી નીકળવું તથા ડેટલાડ પ્રાણિઓનું જમણી બાબુથી નીકળવું જે મગલકરૂપ બતાવ્યું છે તેનું તાત્પર્ય પણ એ છે કે એ પ્રકારે નીકળવાથી અનુકૂલતા દ્વારાએ તેઓનું વશિત્વ પ્રગટ થાય છે, એટલે એ પ્રકારે નીકળવા દ્વારાએ તે એ વાતનું સૂચન કરે છે કે અમે બધા તમારી અનુકૂલ છીએ, તેથી તમારું કાર્ય સિદ્ધ થશે (આ પ્રકારે બધા શકુનો મળધમા જાણવું જોઈએ), કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે —“લૌકિક વ્યવહારથી પણ ‘મગલ’ શબ્દ વશિત્વનું સૂચન કરે છે,” તેથી જાણી લેવું જોઈએ કે ‘મગલાળ’ એ પદના જાપ અને ધ્યાનથી વશિત્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે તથા એ પદમા વશિત્વ સિદ્ધિ સમાવેલી છે

(૪) સમારમા ગ્રાહ્ય, ગાય, અગ્નિ, સોનું, ઘી, સૂર્ય, જલ અને રાજા એ આં મગલ માનવામા આવે છે કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે મગલવાચ્ય પદાર્થોની સખ્યા આં હોવાથી ‘મગલ’ શબ્દ આં મખ્યાને સૂચવે છે (જેમકે બાણોની મખ્યા પાચ હોવાથી બાણ શબ્દથી પાચ સખ્યાનું ગ્રહણ થાય છે તથા નેત્રોની સખ્યા બે હોવાથી નેત્ર શબ્દથી બે મખ્યાનું ગ્રહણ થાય છે) તેવી જ રીતે અહીંઆ તે આંની સખ્યા વિશિષ્ટ વશિત્વ (આંમી) સિદ્ધિની સૂચક છે, તે મગલ એટલે આંમી સિદ્ધિ વશિત્વનો જેમા ‘અ’ એટલે સાગી રીતે ‘ન’ એટલે બંધન છે, એવું ‘મગલાળ’ પદ છે, તેથી સમજી લેવું જોઈએ કે ‘મગલાળ’ એ પદમા આંમી સિદ્ધિ વશિત્વ સમાવેલી છે

જ્ઞાન થઈ શકતું હતું. એટલે કે:—“(આ પંચ નમસ્કાર) સર્વ મંગલોમાં પહેલું મંગલ છે.” એ અર્થ સમજી શકાતો હતો, પરંતુ યાદ રાખવું જોઈએ કે કથિત અર્થની પ્રતીતિ અર્થોપત્તિ દ્વારા કેવલ વિક્ષાનોને જ થઈ શકતી હતી, તથા પહેલાં કહી ગયા છીએ કે જગત્ હિતકારી વિષયનું પ્રકાશક જે વચન હોય છે તે સર્વ સાધારણને સમજણ પડે તેવી રીતે હોય છે, જો આઠમા પદનું કથન ન કરતાં કેવલ નવમા પદનું જ કથન કરવામાં આવ્યું હોત તો સામાન્ય જનોને સ્પષ્ટ રીતિએ આ અર્થની પ્રતીતિ થઈ શકતી ન હતી કે:—“(આ પંચ નમસ્કાર) સર્વ મંગલોમાં પ્રથમ મંગલ છે” તે માટે સર્વ સાધારણને સૂચી પૂર્વક ઉક્ત અર્થનું જ્ઞાન થવાને માટે આઠમા પદનું કથન કરવામાં આવ્યું છે. આઠમા પદના કથનનું બીજું કારણ એ પણ છે કે આઠમા પદનું કથન ન કરતાં કેવલ નવમા પદનું જ કથન કરવામાં આવ્યું હોત તો વ્યાકરણાદિ ગ્રંથોને અનુસારે પ્રથમ શબ્દને ક્રિયા વિશેષણ માનીને તેનો એ પણ અર્થ થઈ શકતો હતો કે “(આ પંચ નમસ્કાર) પ્રથમ અર્થોત્ પૂર્વકાલમાં (પરંતુ ઉત્તર કાલમાં નહિ) મંગલરૂપ છે” એવા અર્થની સંભાવના હોવાથી પંચ નમસ્કારનું સર્વ કાલમાં મંગલરૂપ પાણું સિદ્ધ થઈ શકતું ન હોવાથી આઠમા પદનું કથન કરી તથા તેમાં નિર્ધારણ અર્થમાં છઠ્ઠી વિભક્તિનો પ્રયોગ કરી આ અર્થ સ્પષ્ટરૂપમાં પ્રગટ કરી દીધો કે:—“(આ પંચ નમસ્કાર) સર્વ મંગલોમાં પ્રથમ મંગલ છે.” આઠમા પદના કથનનું ત્રીજું કારણ એ છે કે ‘મંગલાળ’ આ પદમાં વશિત્વ સિદ્ધિનો સમાવેશ થઈ જાય છે (જેનું વર્ણન આગળ કરવામાં આવેલું છે). જો આઠમા પદનું કથન ન કરવામાં આવ્યું હોત તો તેની અંદર રહેલા ‘મંગલાળ’ પદમાં વશિત્વ સિદ્ધિના સમાવેશની અસિદ્ધિ થઈ જાત, તેથી આઠમા પદનું જે કથન કરવામાં આવ્યું છે તે નિર્ચયક નથી.

પ્રશ્ન—‘મંગલાળ’ એ પદમાં વશિત્વ સિદ્ધિ શીરીતે સમાવેલી છે ?

ઉત્તર—‘મંગલાળ’ એ પદમાં વશિત્વ સિદ્ધિ જે રીતે સમાવેલી છે તેના કારણે આ પ્રમાણે છે:—

(૧) આ સંસારમાં ધર્મ ઉત્કૃષ્ટ મંગલરૂપ છે, જેમ કે શ્રી દશવૈકાલિક સૂત્રમાં કહ્યું છે કે:—

“ધમ્મો મંગલમુક્કિદ્ધં, અહિંસાસંજમો તવો ।

દેવાવિ તં નમંસંતિ, જસ્સ ધમ્મે સયા મણો ॥૧૧॥”

અર્થાત્—અહિંસા, સંયમ અને તપ સ્વરૂપ ધર્મ જ ઉત્કૃષ્ટ મંગલરૂપ છે, તેથી જેનું મન ધર્મમાં સદા તત્પર રહે છે તેને દેવતા પણ નમસ્કાર કરે છે.

થઈ શકત, એટલે ‘(આ પચ નમઃકાર) સર્વ મગલામા પ્રથમ છે’ એટલું કહેવાથી પણ ‘પ્રથમ મગલ છે’ આ અર્થની પ્રતીતિ સ્વયમેવ થઈ શકતી હતી, જેમકે ‘કૃત્તીના કાલિદાસ શ્રેષ્ઠ’ ઇત્યાદિ વાક્યોમા કવિ આદિ શબ્દોનો પ્રયોગ ન કરવાથી પણ તેના અર્થની પ્રતીતિ સ્વયમેવ થઈ જાય છે

ઉત્તર—‘મગલ’ આ પદનો પ્રયોગ ન કરવામા આવ્યો હોત તો પણ તેના અર્થની પ્રતીતિ જો કે નિ સદેહ થઈ શકતી હતી, પરંતુ પહેલા કહી ચુક્યા છીએ કે ‘જગતનું કલ્યાણ કરવા વાળા કથન કરવા યોગ્ય વિષયના કથનમા આદિ, મધ્ય અને અંતમા મગલ કવાનું મહાપુરૂષોએ કહેલું છે એમ કરવાથી તેનો પાઠ કરનાર, શીખવનાર અને ચિંતન કરનારનું સર્વદા મગલ થાય છે, તથા પ્રતિપાદ્ય વિષયની નિર્વિઘ્ન પરિસ્થિતિ થઈને તેની સર્વદા પ્રવૃત્તિ થાય છે’ તેથી અહીયા અંતમા મગલ કરવાને માટે ‘મગલ’ આ પદનો સાક્ષાત્ પ્રયોગ કરવામા આવ્યો છે, એટલે મગલાથ વાચક ‘મગલ’ રાખે રાખવામા આવ્યો છે

(૫) ‘મંગલ’ શબ્દ ગ્રહ વિશેષનો પણ વાચક છે, અને તે મંગલ દક્ષિણદિશા ૧, પુરુષ ક્ષત્રિય જાતિ ૨, સામવેદ ૩, તમોગુણ ૪, તિક્તરસ ૫, મેષરાશિ ૬, પ્રવાહ ૭, અને અવતિ દેશ ૮, એ આઠનો અધિપતિ છે. અધ્યાધિપતિત્વ રૂપ મંગલ શબ્દમાં વર્ણકાંક્ષાથી વશિત્વ સિદ્ધિ પણ સમાએલી છે, તેથી ‘મંગલાળ’ એ પદના જાપ અને ધ્યાનથી વશિત્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

પ્રશ્ન—આ નવકાર મન્ત્રનું નવમું પદ ‘પદમં હવઙ્ મંગલં’ છે તેમાં ઉત્તમ, ઉત્કૃષ્ટ અને પ્રધાન ઇત્યાદિ શબ્દોનો પ્રયોગ નહિ કરતાં ‘પ્રથમ’ શબ્દનો પ્રયોગ કેમ કરવામાં આવ્યો છે ?

ઉત્તર—ઉત્તમ વગેરે શબ્દોનો પ્રયોગ નહિ કરતાં ‘પ્રથમ’ શબ્દનો જે પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો છે, તેનું કારણ એ છે કે ‘પૃથુ વિસ્તારે’ એ ધાતુથી ‘પ્રથમ’ શબ્દ બને છે, તેથી તેનો પ્રયોગ કરવાથી ‘આ પંચ નમસ્કાર સર્વ મંગલોમાં ઉત્તમ મંગલ છે તથા તે (મંગલ) હમેશાં વૃદ્ધિ પામ્યા કરે છે, એટલે તેમાં કોઈ પણ વખતે કોઈ પણ રીતે ન્યૂનતા થતી નથી, પરંતુ વૃદ્ધિ જ થયા કરે છે’ આ પ્રકારનો ધ્વનિ નીકળે છે, જે ‘પ્રથમ’ શબ્દનો પ્રયોગ ન કરતાં તેના સ્થાનમાં ઉત્તમ, ઉત્કૃષ્ટ, પ્રધાન ઇત્યાદિ કોઈ પણ શબ્દનો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો હોત તો આ ધ્વનિ નીકળી શકત નહિ, તેથી ઉત્તમ આદિ શબ્દોનો પ્રયોગ નહિ કરતાં ‘પ્રથમ’ શબ્દનો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો છે.

પ્રશ્ન—આ નવમા પદમાં ‘હવઙ્’ આ ક્રિયાપદનો પ્રયોગ કેમ કરવામાં આવ્યો ? આ ક્રિયાપદનો પ્રયોગ ન પણ કરવામાં આવ્યો હોત તો પણ ‘હવઙ્’ ક્રિયાપદના અધ્યાહાર રહેવાથી તેનો અર્થ સમજી શકાત, કારણ કે વાક્યોમાં પ્રાયઃ ‘અસ્તિ’ ‘ભવતિ’ ઇત્યાદિ પદોના અધ્યાહાર થવા છતાં પણ તેનો અર્થ સમજી શકાય છે.

ઉત્તર—નિઃસદેહ બીજા વાક્યોની માફક આ પદમાં પણ ‘હવઙ્’ ક્રિયાપદનો પ્રયોગ ન કરવાથી પણ તેનો અધ્યાહાર થઈ શકે છે, તો પણ અહીંયાં જે ઉક્ત ક્રિયાપદનો પ્રયોગ કર્યો છે તેનું પ્રયોજન એ છે કે ઉક્ત મંગલની વિદ્યમાનતા કાયમ રહે છે. કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે:—“આ પંચ નમસ્કાર સર્વ મંગલોમાં ઉત્તમ મંગલ છે તથા તે મંગલ વૃદ્ધિને પ્રાપ્ત થાય છે અને નિરંતર વિદ્યમાન રહે છે.” જે ‘હવઙ્’ આ ક્રિયાપદનો પ્રયોગ ન કરવામાં આવ્યો હોત તો ‘તેની નિરંતર સત્તા રહે છે’ આ અર્થની પ્રતીતિ થઈ શકત નહિ.

પ્રશ્ન—નવમા પદના અંતમાં ‘મંગલં’ એ પદનો પ્રયોગ કેમ કરવામાં આવ્યો ? જે તેનો પ્રયોગ ન પણ કરવામાં આવ્યો હોત તો પણ ‘મંગલ’ પદનો અધ્યાહાર

૭ ઓઃ ક્રત્વમેણ પવિત્રેણ પવિત્રીકૃત્ય આત્માન પુનોમહે સ્વાહા ॥ આ મંત્રથી અત કચ્છુની શુદ્ધી ઈશ્વી ભેધએ, અદેખાડ, દેષ, ખનળ વિચાએ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભનો ત્યાગ કરવો ભેધએ અને અમત્ય યોલગથી દુઃખેલુ ભેધએ

૮ ઓઃ નમો ભગવતે હ્રીં હ્રીં ચન્દ્રમાસ ચન્દ્રમદિતાસ ચન્દ્રમૂર્તયે સર્વેભુવનવા યિન્યે સ્વાહા ॥ આ મંત્રથી પોતાના મુખ મળે પગિ ૧ બનાવવુ, ગભીરતા, સરવતા તથા નમ્રતાનો લાવ ધાગ્ણુ કરવો

૯ ઓઃ હ્રીં ક્ષીં મહામુત્રે કપિલશિરે હૂં ફટ્ સ્વાહા ॥ આ મંત્રથી પોતાના નેત્રો પવિત્ર કરવા

૧૦ ઓઃ નમો ભગવતિ જ્ઞાનમૂર્તિ સત્તશતસુલકાદિ મહાવિદ્યાવિપતિ વિન્ધરૂપિણિ હ્રીં હ્રીં ક્ષીં ક્ષીં ઓઃ શિરસ્થાન પવિત્રીકરણ ઓઃ નમો અરિહન્તાણ શૌર્યે રક્ષ રક્ષ હૂં ફટ્ સ્વાહા ॥ મસ્તકશુદ્ધિ મંત્ર

૧૧ ઓઃ નમો સિદ્ધાણ હર હર શિરો રક્ષ રક્ષ હૂં ફટ્ સ્વાહા ॥ મસ્તક રક્ષા મંત્ર

૧૨ ઓઃ નમો જાયરિયાણ શિષ્યા રક્ષ રક્ષ હૂં ફટ્ સ્વાહા ॥ શિષ્યાગન્ધન મંત્ર આ મંત્રથી ચોટલી બાધવી

૧૩ ઓઃ નમો ઉવજ્ઞાયાણ પદિ પદિ ભગવતિ વજ્રનૃવચ વજ્રિણિ રક્ષ રક્ષ હૂં ફટ્ સ્વાહા ॥ મુખ રક્ષા મંત્ર આ મંત્રથી મુખના તમામ અવયવોની રક્ષા લાવવી

૧૪ ઓઃ નમો લોપસન્નસાહુણ ક્ષિપ સાધય સાવય વજ્રહસ્તે શૂલિણિ દુષ્ટ રક્ષ રક્ષ આત્માન રક્ષ રક્ષ હૂં ફટ્ સ્વાહા ॥ આ ઇન્દ્રવર્ય મંત્રથી દેવ ભય તથા અન્ય ક્રોધ ઉપદ્રવ ઉપસ્થિત થતા નથી

૧૫ ઓઃ અરિહય સર્વે રક્ષ રક્ષ હૂં ફટ્ સ્વાહા ॥ મંત્રની માધના વળતે ટોટુ મિગડ ઉપદ્રવ ઉપસ્થિત ન થવા પામે તે માટે આ મંત્રથી કુટુબ-પગિવાગની રક્ષા માટે પ્રાર્થના કરવી જેથી મંત્રસાધન નિર્વિઘ્નપણે વધ શકે

૧૬ ઓઃ હ્રીં ક્ષીં ફટ્ સ્વાહા કિટિ કિટિ ઘાતય ઘાતય પર વિષ્ણુઃ છિન્દ છિન્દ પર મન્ત્રાન્ મિન્દ મિન્દ ક્ષ ફટ્ સ્વાહા ॥

આ મંત્રથી રક્ષા કરવાથી મંત્રમાધનામા ખીલઓના મંત્ર બાધથી ક્રોધ ભતનુ વિઘ્ન આવવાનુ હોય તેની અટકાયન વાય છે સર્વ દિશાઓના સવમ્ત્રાગ્ના ઉપદ્રવોને રોકવા માટે આ મંત્રનો લાભ કરવો ભેધએ

શ્રી વીતરાગાય નમઃ ॥

શ્રી નમસ્કાર મહામન્ત્રના મન્ત્રાભિનાયો

૧ પञ્ચાનામાદિપદાનાં પञ્ચપરમેષ્ઠિમુદ્રયા જાપે કૃતે સમસ્તશુદ્રોપદ્રવનાશઃ કર્મ-
ક્ષયશ્ચ । તન્ન કર્ણિકાયામાઘસ્પદમ્ , શેષાણિ ચત્વારિ સૃષ્ટયા શઙ્ખાત્તર્ત્તવિધિનાસકલસ્ય
૧૦૮ સ્મરણે શાક્તિન્યાદયો ન પ્રભવન્તિ ॥

નમસ્કાર મહામન્ત્રના શરૂઆતના પાંચ પદોનો પરમેષ્ઠિમુદ્રા વડે જાપ કર-
વાથી સર્વ જાતના ઉપદ્રવોનો નાશ થાય છે તથા હર્ષોનો ક્ષય થાય છે. પાંચપદો
પૈકીનું પ્રથમ પદ ૐ હ્રીં જમો અરિહંતાણં [ચતુર્દશ કમલની]કર્ણિકામાં સ્થાપના
કરીને યાત્રીના ચાર પદોની અનુક્રમે [ચાર દલોમાં] સ્થાપના કરીને (આકૃતિ માટે
જુઓ ચંત્ર નં. ૧) શંખાવર્ત્તવિધિથી તે પાંચે પદોનું ૧૦૮ વાર સ્મરણ કરવાથી
શાક્તિની વગેરે ઉપદ્રવ કરી શકતાં નથી.

॥ આત્મશુદ્ધિ મન્ત્ર. ॥

૨ ૐ હ્રીં જમો અરિહંતાણં, ૐ હ્રીં જમો સિદ્ધાણં, ૐ હ્રીં જમો આયરિયાણં, ૐ
હ્રીં જમો ઉવજ્ઞાયાણં, ૐ હ્રીં જમો લોપસવ્વસાહુણં ॥

મન્ત્રનો જાપ કરવાની શરૂઆતમાં આત્મશુદ્ધિને માટે ઉપર લખેલા મન્ત્રનો
એકહજાર આઠવાર જાપ કરીને મન્ત્રનો જાપ શરૂ કરવો જોઈએ.

॥ ઇન્દ્રાહ્વાનન મન્ત્ર ॥

૩ ૐ હ્રીં વજ્રાઽધિપતયે આં હ્રાં ઈં હ્રાં ઈં હ્રાં ઈં હ્રાં ૬ ક્ષઃ ॥ આ મન્ત્રનો એકવીશ
વખત જાપ કરીને પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા કરવી, પછી આ જ મન્ત્રથી પોતાની ચોટલી
ઉત્તરાસંગ, કંકણ, કુંડલ. વીંટી તથા કપડાં વગેરે મન્ત્રીને બધી સામગ્રીને
શુદ્ધ કરવી.

૪ ૐ હ્રીં શ્રીં વદ વદ વાગ્વાદિન્યૈ નમઃ સ્વાહા ॥ આ મન્ત્રથી કવચની નિર્માણતા
કરવી જોઈએ.

૫ ૐ જમો અરિહંતાણં શ્રુતદેવિ પ્રશસ્તહસ્તે હ્રૂં ફદ્ સ્વાહા ॥ આ મન્ત્રથી
પોતાના બંને હાથોને ધૂપના ધૂમાડા પર રાખીને નિર્માણ કરવા જોઈએ.

૬ ૐ જમો ૐ હ્રીં સર્વપાપક્ષયંકરી જ્વાલાસહસ્રપ્રજ્વલિતે મત્પાપં જહિ જહિ
દહ દહ ક્ષાં ક્ષીં ક્ષૂં ક્ષીં ક્ષઃ ક્ષીરધવલે અનૃતસંભવે વંધાન વંધાન (વંધય વંધય ?)
હ્રૂં ફદ્ સ્વાહા ॥ આ મન્ત્રથી શરીર શુદ્ધ કરવાથી તથા અંતઃકરણ નિર્માણ રાખ-
વાથી તત્કાલ મન્ત્રની સિદ્ધિ થાય છે.

વિચાર કરે કે—“લોકાક્રમય ડોટની ૮૫૦ જનમય લોકલું ગહેતુ છે આ પદ્માક્ષા (વિદ્યા) સ્વર્ગપદ્મોનો નાગ દગ્ના છે

આત્મગ્ધા મંત્ર

૧૮ ઐ નમો અરિહન્તાણ 'હૌં' હન્ય રક્ષ રક્ષ હં ફટ્ સ્વાહા, ઐ નમો સિદ્ધાણ હૌં શિરો રક્ષ રક્ષ હં ફટ્ સ્વાહા, ઐ નમો વાયરિયાણ હૌં શિષા રક્ષ રક્ષ હં ફટ્ સ્વાહા, ઐ નમો ઉવજ્ઞાયાણ હં પદ્મિ પદ્મિ ભગવતિ 'વજ્રકવચ' 'વજ્રિણિ વજ્રિણિ રક્ષ રક્ષ હં ફટ્ સ્વાહા, ઐ નમો લોપ સન્સાહણ હં 'ક્ષિપ્ર ત્રિપ્ર સાધય સાધય વજ્રહસ્તે શૂલિનિ દુષ્ટાન્ રક્ષ રક્ષ હં ફટ્ સ્વાહા, પસો પદ્મ 'નમોકારો વજ્રશિલા પ્રાકાર, સન્ પાપવિનાશનો 'અમૃતમયી પરિચા, મહાલાજ ચ સર્વેર્નિ મહાવજ્રાગ્નિ પ્રાકાર, પદ્મ દ્વય મંગલ 'ઉપરિ વજ્રશિલા, ક્ષટ્રકવચમિદમ્, આત્મગ્ધાપે ઉપાધ્યાયાદિભિ સ્મરણીયમ્ ॥

અર્થાત્—આ ઇન્દ્રવચ છે, ઉપાધ્યાય આદિએ પોતાની રક્ષા માટે તેનું મંત્રણ કરવું જોઈએ, ખાતા, પીતા, લેતા, ખેતતા તથા માર્ગમા જતા ડોઈપણ વસ્તુની અકસ્માત્ આપત્તિ ઉપશ્ચિત થાય તો તે વખતે આ મંત્રનું તત્ત જ મનમા વાગવાર મંત્રણ કરવાથી ઉપદ્રવ દૂર થાય છે અને પોતાની રક્ષા થાય છે

વશીકરણ મંત્ર

૧૯ ઐ હૌં નમો 'અરિહન્તાણ, ઐ હૌં 'નમો સિદ્ધાણ, ઐ હૌં નમો વાયરિયાણ, ઐ હૌં નમો ઉવજ્ઞાયાણ, ઐ હૌં નમો લોપ સન્સાહણ, ઐ હૌં નમો 'નાણસ્ત, ઐ હૌં નમો દક્ષણસ્ત, અમુક મમ 'ચંદય છુદ્ધુ છુદ્ધુ સ્વાહા ॥

૧ 'શ્રી નવકાર મહામંત્ર ૪૫' નામના પુસ્તકમા હૌંની જગ્યાએ ઐ, ૨ હૌંની જગ્યાએ હૌં, ૩ હૌંની જગ્યાએ હૌં, ૪ વજ્રકવચની જગ્યાએ વજ્રકવચે, ૫ વજ્રિણિ વજ્રિણિની જગ્યાએ વજ્રિણિ, ૬ હૌંની જગ્યાએ હૌં, ૭ ક્ષિપ્ર ત્રિપ્રની જગ્યાએ ક્ષિપ્ર, ૮ હુની જગ્યાએ હૌં, ૯ નમોકારોની જગ્યાએ નમુકારો, ૧૦ અમૃતમયી ની જગ્યાએ અમૃતમયો, ૧૧ પાપેના છે પરંતુ તે બધા શબ્દો અશુદ્ધ અને બાહ્યર યુક્તિ સંગત નહીં હોવાથી ઉપરોક્ત શબ્દો કાપી રાખેના છે ૧૨ વળી પામ દ્વય મંગલ ની આગળના શબ્દો તે પુસ્તકમા હાપેના જ નથી ત્યારે 'મંત્રગગલ યુગ્મક ૫ મહોદધિ' મા ઉપર પ્રમાણે ના પારો બગાડ આપેના છે અને તે યુક્તિ સંગત હોય તેમ મને લાગે છે

—સંપાદક—

૧ 'જૈન બાલગુટક કુમ્ભરા ભાગ' નામના પુસ્તકમા અરિહન્તાણની જગ્યાએ અરિહન્તા પાદ છે ૨ 'શ્રી નવકાર મહામંત્ર-૪૫' નામના પુસ્તકમા નમોની જગ્યાએ પ્રથમના બધાએ પદોમા નમા પાદ છે ૩ 'જૈન બાલગુટક'મા પ્રથમના પાંચ પદો સિવાય બીજા બે પદો નથી ત્યારે 'શ્રી નવકાર મહામંત્ર-૪૫'માં બધાએ પદો છે નામની જગ્યાએ નામ પાદ હોવા જોઈએ, ૫૭ પ્રથમા આ પાદ હોવાથી અત્રે કાપી રાખ્યો છે ૫ 'શ્રી નવકાર મહામંત્ર-૪૫'માં વર્ણની જગ્યાએ

મહારક્ષા સર્વોપદ્રવશાન્તિ મન્ત્ર

૧૭ + ઐ નમો અરિહન્તાણં શિખાયાં, ઐ નમો સિદ્ધાણં સુખાવરણે,^૧ ઐ નમો આયરિયાણં અક્ષરક્ષા, ઐ નમો ઉવજ્ઞાયાણં આયુધમ્, ઐ નમો લોપસવ્વસાહૂણં મોચા, ઇસો પંચ નમોક્કારો પાદતલે વજ્રશિલા, સવ્વપાવપ્પણાસણો વજ્રમયઃ પ્રાકારશ્ચતુર્દિક્ષુ, મંગ્ગલાણં ચ સવ્વેસિં સ્વાદિરાક્ષારશ્ચાતિકા, પઢમં હવઈ મંગ્ગલં પ્રાકારોપરિ વજ્રમયં ઢક્કણમ્ । इति महारक्षा सर्वोपद्रवविद्रावणी ॥

અર્થાત્—ઐ નમો અરિહન્તાણં એ પઢનો ઉચ્ચાર કરીને શિખા સ્થાનમાં જમણે હાથ ફેરવવો જોઈએ, ઐ નમો સિદ્ધાણં એ પઢનો ઉચ્ચાર કરીને મુખ પર હાથ ફેરવવો જોઈએ, ઐ નમો આયરિયાણં એ પઢનો ઉચ્ચાર કરીને શરીર પર હાથ ફેરવવો જોઈએ, ઐ નમો ઉવજ્ઞાયાણ એ પઢનો ઉચ્ચાર કરીને પોતે ધનુષ ધાણુને જોઈ રહ્યો છે તેમ માને—જાણે. ઐ નમો લોપ સવ્વસાહૂણં એ પઢનો ઉચ્ચાર કરીને પોતાના આયુધને સ્થિર જાણે, ઇસો પંચ નમોક્કારો એ પઢનો ઉચ્ચાર કરીને મન્ત્ર જપનાર જે આસન પર બેઠેલ હોય તે આસન પર ચારે તરફ હાથ ફેરવીને મનમાં એવો વિચાર કરે કે:—“હું વજ્રશિલા પર બેઠો છું, જેથી જમીન અથવા પાતાલમાંથી મને કોઈ પણ જાતનું વિઘ્ન ઉપસ્થિત ન થાય.” સવ્વપાવપ્પણાસણો આ પઢનો ઉચ્ચાર કરીને મનમાં એવો વિચાર કરે કે:—“મારી ચારે તરફ લોહમય કિલ્લો છે.” આ વખતે પોતાના આસનની ચારે તરફ ફરતી ગોળ આડ બાંધી લેવી જોઈએ. મંગ્ગલાણં ચ સવ્વેસિં આ પઢનો ઉચ્ચાર કરીને મનમાં એવો વિચાર કરે કે:—“લોહમય કોટની પાછળ ચારે તરફ ખેરના અંગારાથી ભરેલી બાઈ ખોદેલી છે.” અને પઢમં હવઈ મંગ્ગલં એ પઢનો ઉચ્ચાર કરીને મનમાં એવો

+ ‘શ્રી નવકાર મહામન્ત્ર કલ્પ’ તથા ‘જૈન બાલ ગુટકા દ્વિતીયા ભાગ’ એ નામના પુસ્તકમાં આ મન્ત્રની શરૂઆતના પાંચે પદોમાં ઐ શબ્દ નથી, એવીજ રીતે ‘શ્રી મન્ત્રરાજગુણકલ્પમહોદધિ’ નામના પુસ્તકમાં બીજા, ત્રીજા અને ચોથા પદોમાં ઐ શબ્દ નથી, પરંતુ પોતાના રચેલા યોગપ્રકાશ નામના ગ્રન્થના ૮મા પ્રકાશના ૭રમા શ્લોકમાં કલિકાલસર્વશ્રી શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વર-શ્રયે કલું છે કે—

મન્ત્રઃ પ્રણવપૂર્વોયં ફલમૈહિકમિચ્છુમિ ।

ધ્યેયઃ પ્રણવહીનસ્તુ નિર્વાણપદકાક્ષિમિ ॥૭૨॥

આ લોકના ફક્તની ઇચ્છા રાખવાવાળા મનુષ્યોએ આ મન્ત્રનું પ્રણવ(ઐ) સહિત ધ્યાન કરવું જોઈએ તથા મોક્ષપદની ઇચ્છા રાખવાવાળા મનુષ્યોએ પ્રણવ રહિત આ મન્ત્રનું ધ્યાન કરવું જોઈએ; તેથી જ અહીંયાં પાંચે પદોની શરૂઆતમાં ઐ શબ્દ મૂકવામાં આવ્યો છે

૧ મુસામ્યર્ણે इति क पाठः

એક મંદ્રેદ શુદ્ધ ધોએલી ચાદર લઈને તેના એક ખુણા પર મંત્ર-ખોલતા ખોલતા ગાં વાળવાની માફક ખુણાને વાળીને ૧૦૮ વાર તે ખુણા પર તે પ્રમાણે મંત્ર ખોલીને તે ચાદરને ગાં વાળવી, ૫૪ી તે ગાં વાળેલી ચાદર રોગીને ઓઠા-હવી અને વાળેલી ગાં રોગીના માથા તરફ રાખવાથી રોગીને ચોથીઓ, એકાતરે તથા વેલાનંતર વગેરે ગમે તેવો તાવ ઉતરી જાય છે, જ્યાંસુધી તાવ ન ઉતરે ત્યાંસુધી ચાદર રોગીએ ઓઠી રાખવી, જ્યાંસુધી જપ કરે ત્યાંસુધી ધૂપ દેતા રહેવું, પરંતુ નવા તાવમા આ મંત્રનો પ્રયોગ ન કરવો, કારણ કે આ પ્રયોગ જુના તાવનો નાશ કરનાર છે

ચોર ચેરી નિવારણ મંત્ર

૨૩ ॐ હ્રીં નમો 'અરિહન્ટાણ, ॐ હ્રીં નમો સિદ્ધાણ, ॐ હ્રીં નમો આયરિયાણ, ॐ હ્રીં નમો ઉચ્છ્રાયાણ, ॐ હ્રીં નમો લોષ સન્વસાહૂણ ॥

આ મંત્રનો પ્રથમ મવાલાખ જપ કરીને મિદ્ધ ઈર્ષા પટી જરૂરત પડે ત્યારે થોડી વખત સ્મરણ કરવાથી તુરંત જ કાર્યની મિદ્ધિ થાય છે આ પિન્તાલીશ અક્ષરની વિધાનુ સ્મરણ એવી રીતે કરવું જોઈએ કે સ્મરણ કરતી વખત આપણને પોતાને પણ ન મલગાય, દુષ્ટ અથવા ચોર વગેરેના ભય વખતે અથવા થોડી આપત્તિવાળા સ્થાનમા આ વિધાનુ સ્મરણ કરવાથી તથા જલવૃષ્ટિ માટે તેનો જપ ઉપાશ્રયમા કરવાથી આપત્તિઓનું નિવારણ થાય છે ચોરોની આપત્તિ વખતે આ મંત્ર લખીને ચારે દિશાઓમા કૂડ મારવાથી અને વિશેષે કરીને જે દિશામા ચોરો હોય તે દિશામા કૂડ મારવાથી તુરંત ચોરની આપત્તિનો નાશ થાય છે

બંદીખાના નિવારણ મંત્ર

૨૪ જહ્નસાન્સપ્લોમોણ, જવાન્સાવડમોણ, જવારિયઆમોણ, જદ્દાસિમોણ, જતા-દરિયમોણ ॥

આ મંત્ર નવદાર મંત્રના ૩૫ અક્ષર લખવાથી જાનેલો છે જો જાની શકે તો ૭, ૧૧ તથા ૨૧ દિવસમા મવા લાખ જપ પુરો કરવો અને મવા લાખ જપ પુરો ન થઈ શકે તો કેદમા જેટલો જેટલો ટાઇમ મલે તેટલો તેટલો મમય આ મંત્રાક્ષરોનો જપ કરે તો તુરંત કેદખાનામાથી છુટે અગર તો અદાલતમા અપીલ વગેરે કરવાથી તુરંત છુટે, પરંતુ જપ કરતી વખતે મન ચિત્ત રાખવું જોઈએ

'મ નરા / ગુણકલ્પ મહોદધિ'મા દરેક પાના અંતે એમ્તો હ્રીં ખોલવો જોઈએ એવો પાઠ છે પરંતુ મારી માન્યતા પ્રમાણે ॐ ની માથે હ્રીં ખોલવો જોઈએ એમ વધારે યુક્તિ સગવડ લાગે છે

૧ 'જૈન જાલગુટકા'મા અરહંતા પાઠ છે

—સ પાઠક

વિધિ:—આ મન્ત્રનો સવાલાખ પ્રથમ જાપ કરીને મન્ત્ર સિદ્ધ કર્યા પછી જેને વશ કરવો હોય તેનું નામ 'અમુક' ની જગ્યાએ મન્ત્ર સહિત એકવીશ વાર જાપીને અને એક એક જાપે એકેક એ પ્રમાણે પાઘડી (ફિંટા)ના છેડે અથવા ખેસના છેડે એકવીશ ગાંઠ વાળીને તે પાઘડી માથા ઉપર પહેરીને જેને વશ કરવો હોય તેની પાસે જાય તો સામો મનુષ્ય વશ થાય છે.

મસ્તકવેદના દૂરકરવાનો મન્ત્ર

૨૦ ઓમ્ જમો અરિહન્તાજં, ઓમ્ જમો સિદ્ધાંજં, ઓમ્ જમો આયરિયાંજં, ઓમ્ જમો ઉવજ્ઞાયાંજં, ઓમ્ જમો લોષ સવ્વસાહૂંજં, ઓમ્ જમો નાનાય ઓમ્ જમો દંસનાય, ઓમ્ જમો ચારિતાય, ઓમ્ જમો તવાય, ઓમ્ હ્રીં ત્રેલોક્યવશંકરી હ્રીં સ્વાહા ॥

આ મન્ત્ર સર્વકાર્યોની સિદ્ધિ કરનાર છે. આંખમાં મીઠાના પાણીના છાંટા ઉડવાથી પીડા થતી હોય અથવા માથું દુખતું હોય, આધાશીશી ચઢતી હોય તે વખતે સ્વચ્છ જલ મન્ત્રીને તેના છાંટા નાખીને પાણી પીવરાવવાથી માથાની તથા આંખની પીડા દૂર થાય છે. 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્ર કલ્પ'માં લખ્યા પ્રમાણે સકલી-કરણ કરીને આ મન્ત્રને સાધ્ય કર્યા પછી જલ વગેરે મન્ત્રિત કરીને પાવાથી સઘળાં પ્રયોજન સિદ્ધ થાય છે, પરંતુ અકાર્યને માટે આ મન્ત્રનો પ્રયોગ કરવો ઉચિત નથી કારણ કે સમક્રિતવંત પ્રાણીઓએ સુકાર્ય તરફ જ દૃષ્ટિ રાખવી જોઈએ.

વશીકરણ મન્ત્ર.

૨૧ ઓમ્ હ્રીં જમો લોષ સવ્વસાહૂંજં ॥

આ મન્ત્રને સિદ્ધ કર્યા પછી ઉત્તર ક્રિયામાં જે હ્રીં સહિત જાપ કરતાં કરતાં નવા તથા શુદ્ધ વસ્ત્રને ૧૦૮ વાર ગાંઠો દઈને ગાંઠોને શિલા પર પછાડતો જાય એ રીતે કરવાથી વશીકરણ થાય છે.

તાવ નિવારણ મન્ત્ર

૨૨ ઓમ્ હ્રીં જમો લોષ સવ્વસાહૂંજં, ઓમ્ હ્રીં જમો ઉવજ્ઞાયાંજં ઓમ્ હ્રીં જમો આયરિયાંજં ઓમ્ હ્રીં જમો સિદ્ધાંજં, ઓમ્ હ્રીં જમો અરિહન્તાંજં ॥

વશી શબ્દ છે પણ તે બંને પાઠોનો અર્થ એકસરખો છે. ૧ 'જૈન બાલગુટકા'માં ઓમ્ જમો અરિહન્તાંજં એવો પાઠ છે, ૨ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્રકલ્પ'માં નાનાય ના બદલે નાનાસ્ત. ૩ અને દંસનાય ના બદલે દંસનસ્ત તથા ૪ ચારિતાયના બદલે ચારિત્તસ્ત એવો પાઠ છે, બ્યારે ૫ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્રકલ્પ'માં તથા 'જૈન બાલગુટકામાં' 'ઓમ્ જમો તવાય એ પદજ નથી.

૧ 'શ્રી નવકારમહામન્ત્ર કલ્પ'માં જમો ની જગ્યાએ નમો પાઠ છે, અને

૨ જેની જગ્યાએ જેપાઠ છે પરંતુ બંને પાઠો શુદ્ધ નથી.

૩ 'જૈન બાલ ગુટકા'માં જે હ્રીં દરેક પદને અંતે બોલવા જોઈએ એવો પાઠ છે, બ્યારે 'શ્રી

અથવા અઉદ્દશના દિવસે જાપ શરૂ કરી વિધિ સહિત સવાલાખ જાપ કરવાથી સિદ્ધ થયા પછી દુશ્મનની સામે નવકાર મન્ત્રના ઉચ્ચારપૂર્વક એક અપટી ભરીને ધૂળ નાખવાથી વૈરભાવનો નાશ થઈને મિત્રતા થાય છે

સર્વ કાર્યસાધક મન્ત્ર

૨૯ ઐ ૧મો ૨અરિહતાળ, ઐ જમો સિદ્ધાળ, ઐ જમો આયરિયાળ, ઐ જમો ઉચ્ચાયાળ, ઐ જમો લોપ સન્વસાહૂળ, ઐ હ્રૌં હ્રીં હ્રૂં હ્રૌં હ્રૌં હ્રૌં સ્વાહા ॥

આ મન્ત્રનો પ્રથમ ઉચ્ચાર રહિત એક ચિત્તે સવા લાખ જાપ કરીને સિદ્ધ કર્યા પછી આ મન્ત્રથી મ ત્રેલુ જલ છાટવાથી તથા પાન કરવાથી સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે

૩૦ ઐ હ્રૌં હ્રીં હ્રૂં ૧૧૧૧૧ હ્રૌં હ્રૌં હ્રૌં સ્વાહા ॥

આ મન્ત્રનો સવાલાખ જાપ કરીને સિદ્ધ કરવાથી મનમા ચિતવેલા કાર્યો સિદ્ધ થાય છે મન્ત્ર સિદ્ધ કર્યા પછી રોજ એક માલા (૧૦૮ વાર) ગણવાથી સર્વ લાભને આપનારો આ મન્ત્ર છે

કર્મનાશક મન્ત્ર

૩૧ જમો અરિહતાળ એ પદ્મ જ્વલન-મ, જમો સિદ્ધાળ એ પદ્મ મન્ત્રકમા, જમો આયરિયાળ એ પદ્મ જમણા કાનમા, જમો ઉચ્ચાયાળ એ પદ્મ ગર્દન અને માથાની સધિના પાછળના ભાગમા, જમો લોપ સન્વસાહૂળ એ પદ્મ કાળા કાનમા અને એસો પન્નવગમોદ્કારો, સન્વપાનપ્પનાસણો, મજ્જલાળ ચ સન્વેસિ, તથા પદમ હવડ મજ્જલ એ ચારે પદોનુ જમણી બાજુથી સર્વે વિદિશાઓમા પદ્માવર્તનની સમાન ધ્યાન કરવાની ઠઠીણુ ઠમોનો પણ મનની ચિત્તરતા રહેવાના કારણે નાશ થાય છે. (આવૃત્તિ માટે ભુઓ નવ૦ ચત્ર ૨)

સદ્ગતિદારક સકલીકરણ મન્ત્ર

૩૨ પદમ હવડ મજ્જલ એ પદ્મને મસ્તક પર રહેલી શિલા સમાન બાણો, જમો અરિહતાળ એ પદ્મને અશુભમા બાણો, જમો સિદ્ધાળ એ પદ્મને તજની આગળીઓમા બાણો, જમો આયરિયાળ એ પદ્મને મધ્યમા આગળીઓમા બાણો, જમો ઉચ્ચાયાળ એ પદ્મને અનામિકા આગળીઓમા બાણો, જમો લોપ સન્વસાહૂળ એ

૧ 'શ્રીનવકારમહામન્ત્ર ૫'મા જમો ના યાત્રો પાંચે પદોમાં નમો પદ છે ૨ 'જૈન જાન શુદ્ધકા દૂમરા ભાગ'મા અરિહતાળ પાઠ છે ૩ 'શ્રીનવકારમહામન્ત્ર ૫'મા હ્રૌં પાઠ છે, જનારે 'જૈન જાનશુદ્ધકા દૂમરા ભાગ'માં આ પાઠ જ નથી ૪ 'શ્રીમન્ત્રરાજયુક્તપદ્મહોદધિ'મા હ્રૌં ને રથાને હ્રૌં પાઠ છે, પરંતુ તે પ્રેમદોષ હોય એમ મને લાગે છે ૫ 'શ્રીમન્ત્રરાજયુક્તપદ્મહોદધિ'મા હ્રૌં પાઠ છે ૬-૭ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્ર ૫'મા જમો ના યાત્રો પાંચે પદોમાં નમો પદ છે

આ જ વિદ્યાને સિદ્ધ કરીને કાળાં વસ્ત્ર પર પોતાનાં લોહી વતી શત્રુનું નામ લખવાથી શત્રુનો નાશ થાય છે.

સંકટમોચન મન્ત્ર

૨૫ ઐ હ્રીં ^૧નમો અરિહન્તાણં, ઐ હ્રીં નમો સિદ્ધાણં, ઐ હ્રીં નમો આયરિયાણં, ઐ હ્રીં નમો ઉવજ્ઞાયાણં, ઐ હ્રીં નમો લોષ સવ્વસાહુણં ॥

આ મન્ત્રનો ૧૨૫૦૦ જાપ કરીને પછીથી નીચેના નવાક્ષરી મન્ત્રનો જાપ કરવો.

નવાક્ષરી મન્ત્ર

૨૬ ઐ હ્રીં અર્હં નમઃ ક્ષીં સ્વાહા ॥

આ મન્ત્રનો ઉચ્ચાર રહિત જાપ કરવાથી હુદ્, તસ્કરનો ભય તથા અતિ-વૃદ્ધિ, અનાવૃદ્ધિ વખતે આ મન્ત્રનો ઉપયોગ કરવાથી તે તે ભયોનું નિવારણ થાય છે.

ભય નિવારણ મન્ત્ર

૨૭ ઐ હ્રીં નમો ભગવઓ^૨ અરિહન્તા સિદ્ધ આયરિય ઉવજ્ઞાય સવ્વસાહુય^૩ સવ્વવમ્મતિત્થયરાણં, ઐ નમો^૪ ભગવર્હૈપ સુઅદેવયાપ, ઐ નમો ભગવર્હૈપ^૫ સંતિદેવયાપ^૬ સવ્વપ્પવયણ^૭ દેવયાણં, દસણં^૮ દિસાપાલાણં, પંચણં^૯ લોગપાલાણં, ઐ હ્રીં અરિહન્ત દેવં નમઃ ॥

આ મન્ત્રને સિદ્ધ કર્યા પછી વાદ વિવાદ અથવા જય માટે ૧૦૮ વખત જાપ કરવાથી જય પ્રાપ્ત થાય છે, વળી આ મન્ત્રથી સાત વાર મન્ત્રીને વસ્ત્રના છેડે ગાંઠ બાંધીને તે વસ્ત્ર પહેરવાથી માર્ગમાં ચોર, સર્પ તથા સિંહ વગેરે જંગલી જનાવરોનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી.

વૈરનાશક મન્ત્ર

૨૮ 'જંહુસાવ્વસપ્લોમોણ, જંયાજ્ઞાવડમોણ, જંયારિયઆમોણ, જંદ્ધાસિમોણ જંતા-હંરિઅમોણ ॥

આ મન્ત્રનો અગાઉ ૨૪ મા મન્ત્ર તરીકે ઉલ્લેખ કરી ગયા છીએ, છતાં અહીંયાં તેનો ઉપયોગ અલગ હોવાથી ફરીથી ઉલ્લેખ કરેલો છે. આ મન્ત્રનો ચોથ

૧ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્રકલ્પ'માં પાએ પદોમાં જમોની જગ્યાએ નમો પાઠ છે.

૨ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્રકલ્પ' માં હ્રીં જમો ભગવઓ પાઠ નથી, ૩ ય પાઠ નથી, ૪ જમોની જગ્યાએ નમો પાઠ છે, ૫ ઐ જમો ભગવર્હૈ પાઠ નથી, ૬ સવ્વપ્પવયણની જગ્યાએ સવ્વ પવયણ પાઠ છે, ૭ દેવયાણની જગ્યાએ દેવાણં પાઠ છે, ૮ દસણં દિસાપાલાણં પાઠ નથી. ૯ જંહું ના બદલે જંહું એવો પાઠ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્રકલ્પ'માં છે.

પૂર્વદિશા તરફ રાખીને સુવં ગ્રહેવાનું ખાત્ર ચાદ રાખવું

દ્રવ્ય પ્રાપ્તિ મન્ત્ર

૩૫ અરિહંત સિદ્ધ આયરિય ઉવજ્ઞાય સાહુ^૧ ॥

આ મોળ અક્ષરવાલી વિધાનો ૨૦૦ વાર જાપ કરવાથી આ ઉપવાસનું કલ પ્રાપ્ત થાય છે, વળી આ મન્ત્રનો મવા લાખ જાપ કરવાથી દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે અને વિદ્યાધ્યયનમાં મહાયતા મળે છે

કલ્યાણકારક મન્ત્ર

૩૬ અસિઘાઉસા^૨ ॥

અ અક્ષરનું મુખકમલમાં સિ અક્ષરનું મન્તકમાં આ અક્ષરનું નાલિકમલમાં, ડ અક્ષરનું હૃદયકમલમાં અને સા અક્ષરનું ડઠ પ્રદેશમાં વ્યાન ધરવાથી કલ્યાણની પરપરા પ્રાપ્ત થાય છે (આકૃતિ માટે જુઓ નવં ચત્ર ૩)

મહાકલ્યાણકારી મન્ત્ર

૩૭ ઐ અસિઘાઉસા નમઃ ॥

આ મન્ત્રનો સવાલાખ જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે આ મન્ત્ર સિદ્ધ થએથી મહાકલ્યાણને કરવાવાળો તથા અનેક પ્રકારની મપદાને આપવાવાળો થાય છે

લયહર મન્ત્ર

૩૮ ઐ નમો અરિહતાળ એ પદ નાલિમાં, ઐ નમો સિદ્ધાળ એ પદ હૃદયમાં, ઐ નમો આયરિયાળ એ પદ ડઠ વિષે, ઐ નમો ઉવજ્ઞાયાળ એ પદ મુખને વિષે ઐ નમો લોચ સ્વસાદૂળ એ પદ મસ્તકને વિષે ચિતલીને સજાક્ષેપુમાં રક્ષ રક્ષ હિલિ હિલિ માતન્ગિની સ્વાહા ॥ (આકૃતિ માટે જુઓ નવં ચત્ર ૪) આ પ્રમાણે મનમાં ઉપર કહેલા પાંચે પદો ચિતલીને આખા મન્ત્રનો ૧૦૮ વાર જાપ કરવાથી સર્વે જાતના ભયો દૂર થાય છે દેવનાગરી લિપિમાં જે જે રાખ્દો લખ્યા છે તે જ મન્ત્ર છે

રક્ષા મન્ત્ર

૩૯ ઐ હ્રીં નમો અરિહન્તાળ પાદો રક્ષ રક્ષ, ઐ હ્રીં નમો સિદ્ધાળ કર્દિ રક્ષ રક્ષ

૧ 'શ્રી મન્ત્રરાજચુલકત્પમહોદધિ' મા 'સાધુ' એવો પાઠ છે 'શ્રી નવમર મહામન્ત્ર ક'પ' મા સ્વ સાદુ પાઠ છે 'જૈન ખાત ગુટકા દૂમરા ભાગ' મા સત્ર સાદૂળ પાઠ છે, પરંતુ 'સાધુ' એ સરકૃત શબ્દને બદલે 'સાદુ' પ્રાકૃત શબ્દ જ વાસ્તવિક છે, જ્યારે બીજા બે પાંચેમાં તે એક પાઠમાં અગર અક્ષર થાય છે અને બીજા પાઠમાં ઓગણીયા અક્ષર થાય છે તેથી ઉપરનો પાઠ જ વાસ્તવિક છે ૨ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્રકલ્પ' મા અ સિ ઘા ડ સા નમ પાઠ છે ૩ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્ર કલ્પ' મા નમો પાઠ પાંચે પદોમાં છે

પદને કનિષ્ઠિકા આંગળીઓમાં બાંધેા, એસો 'પન્ચનમોક્કારો' એ પદને વજ્રમય કિલ્લો બાંધેા, સન્નિપાત્તપ્પણાસનો એ પદને પાણીથી ભરેલી ખાઇ બાંધેા, 'મજ્જલાણં' ચ સર્વેસિ એ પદને ખેરના આંગારાથી ભરેલી ખાઇ બાંધેા—આ પ્રમાણે સકલી કરણ ક્રિયાથી આત્માની રક્ષા કરવી; વળી આ મન્ત્ર અત્યંત સફલતા કારક છે.

સર્વસિદ્ધિદાયક મન્ત્ર

૩૩ ॐ હ્રીં શ્રીં અં હં અ સિ આ ઉ સા નમઃ ॥

આ મન્ત્રની શુદ્ધોચાર પૂર્વક આરાધના કરવાથી સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થાય છે.

બંદીખાના નિવારણ મન્ત્ર

૩૪ ॐ જમો અરિં હન્તાણં ઝમ્ભ્યૂં નમઃ, ॐ જમો સિદ્ધાં ઝમ્ભ્યૂં નમઃ, ॐ જમો આયરિયાણં ઝમ્ભ્યૂં નમઃ, ॐ જમો ઉવજ્ઞાયાણં ઝમ્ભ્યૂં નમઃ, ॐ જમો લોપ સન્નિપાત્તપ્પણાસનો ઝમ્ભ્યૂં નમઃ અમુકસ્ય વદિ મોક્ષં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

કોઇ મિત્ર યા સ્વજન કોઈ કચેરીની સબ પામીને કેદમાં પડ્યો હોય તેને છોડાવવા માટે કેદમાં પડેલી વ્યક્તિનો મિત્ર યા કુટુંબી આ પ્રયોગ આ પ્રમાણે કરે:—

આ મન્ત્રની સાધના કરતી વખતે મન્ત્રાક્ષરોને એક પદ પર અષ્ટગંધથી લખવા, પદ સોનાનો, ચાંદીનો યા તાંબાનો જેવી શક્તિ હોય તેવો લેવો. મન્ત્રવાળા પદને બાબેઠ પર સ્થાપન કરવો. પછી શ્રી પાર્શ્વનાથપ્રભુનું ઐંચ યા પ્રભુનું સુંદર કળાપૂર્ણ લાવવાહી ચિત્ર પોતાની સામે સ્થાપન કરવું અને ચિત્રની જમણી બાજુએ ઘીનો દીવો તથા ડાબી બાજુએ સુગંધીદાર ધૂપ રાખવો; ત્યાર પછી સફેદ બાંધના સ્વચ્છ ૫૦૦ પાંચસો ફૂલ લાવીને તે ફૂલમાંથી એકેક ફૂલ લઈને મન્ત્ર બોલતા જવું અને તે મન્ત્રેલા ફૂલને મન્ત્રપટ ઉપર ચઢાવતા જવું, આ પ્રમાણે કરવાથી બંદીવાન તુરત છુટે. ફૂલ ચઢાવવાની ક્રિયા તથા મન્ત્ર બોલવાની ક્રિયા ઊભા ઊભા કરવી.

વળી આ જ મન્ત્રનો રાતે સુઈ રહેતી વખતે ઊભા ઊભા કાર્યોત્સર્ગમાં બપ કરીને સુઈ રહેતો સ્વપ્નમાં શુભાશુભ દેખાય છે. શય્યા પર સુઈ રહેતી વખતે મસ્તક

૧ 'શ્રી નવકાર' જમોક્કારોના સ્થાને નમુક્કારો પાડ છે. ૨ આ પાઠ 'શ્રીમન્ત્રરાજગુણકલ્પમહોદધિ' માં નથી. ૩ 'શ્રીમન્ત્રરાજગુણકલ્પમહોદધિ' ના સંપાદક પૃષ્ઠ ૧૫૦ની પુટનોટ ૧ માં જણાવે છે કે:—હીં ની અપેક્ષા હા પાઠ ઠીક પ્રતીત હોતા હૈ " પરંતુ મારી માન્યતા પ્રમાણે અહીંયાં હીં પાઠ જ યરાચર છે. ૪ 'શ્રી નવકાર' માં જમોના સ્થાને નમો પાઠ છે. ૫ 'શ્રી જૈન બાલ ગુટકા દ્વિતીયા ભાગ' માં અરહંતાણં પાઠ છે. ૬ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્ર કલ્પ' માં સન્નિપાત્તપ્પણં પાઠ છે. ૭ ઉપરોક્ત ગ્રંથમાં જ ઝમ્ભ્યૂં પાઠ છે, ક પ્રતમાં મ્મ્ભ્યૂં પાઠ છે. ૮ 'જૈન બાલ ગુટકા દ્વિતીયા ભાગ' માં ઝમ્ભ્યૂં પાઠ છે.

પછી ધૂપ અને દીવો ઢગીને ફક્ત ૧૧૦૦ અગ્નીઆરનો લપ કરવાથી વ્ય તગ્ના ઉપ-
ક્રવની શાંતિ થાય છે

બ દીખાના નિવારણ મંત્ર

૪૨ ઓં નમો^૧ અરિહંતાણ, ઓં નમો સિદ્ધાણ, ઓં નમો આયરિયાણ, ઓં નમો
અવજ્ઞાયાણ, ઓં નમો લોપ સત્વસાદૃણ, હુલુ હુલુ^૨ હુલુ હુલુ હુલુ હુલુ મુલુ
મુલુ સ્વાહા ॥

મક્ષ ધાતુની યા તાણાની યાળી ઉપર પ્રથમ આટગધથી મંત્ર લખીને મવા
લાખ લપ ઢગીને મંત્ર સિદ્ધ કર્યો પછી ૨૧ વખત ૨૧ કાકરી મંત્રીને એટલે કે
એઢેઢ કાકરી હાથમા લઈ મંત્ર જોડીને ફૂક મારીને તે કાકરી માછીની લળ
પર તે જોડ શઢે નહિ તેવી રીતે નાખવાથી લળમા એક પવુ માછડી
આવતી નથી

તથા જ દીખાનામા પડેલો માણસ મવાલાખ લપ પૂગ થતા જ અગતે પડેલા
જ દીખાનામાથી છુટો થાય છે પરંતુ લપ ઢરતી વખતે ધૂપ દીપ તૈયાર ગળવા
જોઈએ અને મંત્રનો લપ દરગજ નિયમિત મમયે ઢગો એ જાળતો ખામ ધ્યાનમા
રાખવી જોઈએ

ચૌરભય નિવારણ મંત્ર

૪૩ ઓં નમો અરિહંતાણ અમિણિમોહિણિ મોહ્ય મોહ્ય સ્વાહા ॥

માર્ગમા જતી વખતે આ વિધાનુ રમગલુ કરવાથી ચોરનો ભય ઉત્પન્ન
થતો નથી

સર્વ સમ્પત્તિદાયક ત્રિભુવનસ્વામિની વિદ્યા.

૪૪ ઓં હ્રીં ધ્રીં હ્રીં^૧ ફ્લીં અમિઆડસા હુલુ હુલુ^૨ હુલુ હુલુ^૩ હુલુ હુલુ^૪ મુલુ મુલુ^૫
શ્ચિછય મે કુચ કુચ સ્વાહા ॥

આ ત્રિભુવનસ્વામિની વિદ્યા છે આ વિદ્યા અમેલીના ૨૪૦૦૦ ચોવીશહજાર
ફૂલ લઈને એઢેક ફૂલ ૫૦ એકેક મંત્ર જપવાથી સિદ્ધ થાય છે, અને વિદ્યા
સિદ્ધ થયા પછી હજોજ એઢેક પાવા જપવાથી પુન પ્રાપ્તિ તથા લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ
વાય છે

૧ 'શ્રી નવમર'પાચે પદોઆ તમા પાઠ છે ૨ 'શ્રી જૈનમાન' સરહતમા પાઠ છે ૩ 'શ્રી
જનમાન' ઓં વગા વિદ્યાથી ઓં વગા હમગતવા રૂડીનો પાઠ નથી ૪ 'શ્રી જૈનમાન' છુટ
છુટ પાઠ નથી

૫ 'શ્રીનવમર'માં હ્રીં પાઠ નથી, 'મ ગજ'માં હપાઠ છે 'શ્રીનવમર'માં છુટ છુટ
પાઠ છે પણ તે ગ્રેસ દોઢ રંગે એમ લાગે છે ૭ 'શ્રીજાણ'માં આ પાઠ નથી ૮ 'શ્રીજૈન'માં

ૐ હ્રીં જમો આયરિયાણં નાર્મિ રક્ષ રક્ષ, ૐ હ્રીં જમો ઉવજ્ઞાયાણં હૃદયં રક્ષ રક્ષ,
ૐ હ્રીં જમો લોપ સન્વસાહૂણં વ્રહ્માણં રક્ષ રક્ષ, ૐ હ્રીં પસો પચ્ચજ્ઞમોકારો^૧ શિશ્વાં રક્ષ
રક્ષ, ૐ હ્રીં સન્વપાવપ્પગાસણો આસન રક્ષ રક્ષ, ૐ હ્રીં મક્કલાણં ચ સન્વેસિ પદમં
હવ્વ મક્કલં આત્મચક્ષુઃ પરચક્ષુઃ રક્ષ રક્ષ ॥

આ મન્ત્રને સિદ્ધ કર્યા પછી કાર્ય પડે એકવીશ વાર જપવાથી ગમે તેવા
લયમાં પણ રક્ષા થાય છે.

વશીકરણ મન્ત્ર

૪૦ ૐ જમો^૨ અરિહન્તાણં^૩ અરે અરિણિ મોહિણિ અમુકં^૪ મોહય મોહય
સ્વાહા ॥

આ મન્ત્રથી ચોખ્ખા અથવા કૂલને [૧૦૮ વાર] મન્ત્રી સ્ત્રીને માથે મૂકવાથી
સ્ત્રી વશ થાય છે, વળી આ મન્ત્રનું ૧૦૮ વાર નિત્ય સ્મરણ કરવાથી લાભ થાય
છે, પરંતુ લાભને માટે મન્ત્ર ગણતી વખતે અમુક શબ્દ સિવાયનો મન્ત્ર ગણવો
અને વશીકરણ કર્મને માટે અમુકમ્ની જગ્યાએ જે સ્ત્રીને વશ કરવી હોય તેનું નામ
સ્મરણ કરવું.

ભૂતાદિ લયનિવારણ મન્ત્ર

૪૧ ૐ હ્રીં અ સિ આ ડ સા સર્વદુષ્ટાન્ સ્તંભય સ્તંભય મોહય મોહય અંધય અંધય
મુકવત્કારય^૧ કુરુ કુરુ હ્રીં દુષ્ટાન્ ઠઃ ઠઃ^૨ ॥

જે વખતે દુશ્મન સામેથી હુમલો કરવા આવે તે વખતે આ મન્ત્રનો ૧૦૮
વાર સુઠી બંધ કરીને જાપ કરીને તે સુઠી દુશ્મનના સામી ઉગામવાથી દુશ્મન
નાશી જાય છે.

તથા કોઈ બાલક અથવા સ્ત્રીને ભૂત, પિશાચ અગર ચુડેલનો ઉપદ્રવ થતો
હોય તો આ મન્ત્રનો સુઠી બંધ કરીને ૧૦૮ વાર જાપ કરીને સવાર અને સાંજે
ઝાડે-ઉજે તો ભૂતાદિકનો ઉપદ્રવ શાંત થાય અથવા ઇશાન ખુણા તરફ મુખ
રાખીને અડધી રાતના સમયે આઠ રાત્રિ પર્યંત મન્ત્રની સાધના પ્રથમ કરીને,

૧ 'શ્રીનવકારમહામન્ત્રકલ્પ'માં નમુકકારોપાઠ છે

૨ " મા આ પાઠ જાપેલો નથી.

૩ 'શ્રી મન્ત્રરાજગુણ કલ્પમહોદધિ'માં ૐ હ્રીં પાઠ છે. ૪ 'શ્રી નવકાર મહામન્ત્રકલ્પ'માં
નમો પાઠ છે. ૫ 'શ્રી જૈન બાલગુટકા દ્વસરા ભાગ'માં અરહંતાણં પાઠ છે. ૬ 'શ્રી મન્ત્રરાજ'માં
આ પાઠ નથી. ૭ 'શ્રી નવકાર'માં મુકય મુકય એવો પાઠ છે. ૮ 'શ્રી નવકાર'માં ઠ ઠ ઠ
પાઠ છે, જ્યારે 'જૈનબાલ'માં ઠ ઠ ઠ ઠ એવો પાઠ છે.

આ વિદ્યા ચંદન વગેરે દ્રવ્યોથી લાકડાના પાટીઆ પર ૧૦૮ વાગ નવકાગ્ના સ્મગ્લુ માથે તેનું સ્મગ્લુ ઢગીને લખવી તથા પાટીઆની મુગધી પુષ્પ વગેરેથી પૂજન-અર્ચન ઢગીને મિદ્ધ કરવાથી આ વિદ્યા દરેક પ્રકારના ભયોનું નિવારણ કરે છે

આ વિદ્યાનું હૃદય ઝમકમા ૧૦૮ વાગ સ્મગ્લુ કરે તો ચાર ઉપવાસનું ફળ મળે છે

લક્ષ્મીદાયક નિધા

૪૯ ઓમ્ હ્રીં અર્હત ઉત્પત્ત ઉત્પત્ત સ્વાહા ॥

આ પાપુ ત્રિભુવનસ્વામિની વિદ્યા છે, તેનું નિત્ય સ્મગ્લુ કરવાથી વાદિત ફલ તથા લક્ષ્મીને આપવાવાળી થાય છે

ચૌરભયનિનારક મંત્ર

૫૦ ઓમ્ જમો અરિહન્ટાણ' ઘણુ ઘણુ મહાઘણુ મહાઘણુ' સ્વાહા ॥

આ મંત્રનો પ્રથમ ભવા લાખ જાપ ઢગીને મિદ્ધ કર્યા પછી જરૂર પડે મંત્રના અક્ષરોનું ધ્યાન પોતાના લલાટ વિષે કરે તો ચૌર સ્તબ્ધ થાય છે અને જમણા હાથથી ખડીથી મંત્ર લખતો જાય અને ડાળા હાથથી ભુમીને મુઠ્ઠી બધ કરતો જાય અને એવો ખ્યાલ ડરે ડે મારા ડાળા હાથમા ધનુષ્ય છે, એવી રીતે થોડી વાગ લખીને તથા ભુમીને મુઠ્ઠી બધ ઢગી જાપ કરે, જાપ પૂર્ણ થયેથી મુઠ્ઠી ઉઘાડીને જે દિશામા ચોગદિનો ભય હોય તે દિશામા હાથમાથી કાંઈ વસ્તુ ફેંકતો હોય તેની રીતે હાથ લાળો કરે તો ચોગના ભયનું નિવારણ થાય છે અને ચૌર પલાયન થઈ જાય છે

શુભાશુભ દર્શક મંત્ર

૫૧ ઓમ્ હ્રીં અર્હ નમઃ' ફર્વી સ્વાહા ॥

આ મંત્રનો જાપ કર્યા પહેલા ગત્રિએ મુઠ્ઠી જતા પહેલા આખા મસ્તક પર

યત્યમત્રોઝાર —

ૐ યન્મેદ જલગલ્ગ ચિતિયમિત્તેજ પવનમચારો । ચરિમારિચોરસાડલ્પાદ્વચ્ચમ્ પામ્સેડ સ્વાહા ॥

—પ્રાટતમત્રોડચમ્ । લૈંગવપદ્માવતીકદ્ધ ૫૪ ૨૫

આ મંત્રથી ઉપમવેવા યત્રો માટે ભુએ 'લૈંગવપદ્માવતીકદ્ધ મા યત્ર નબર ૧૦-૧૮ ૧૮-૨૦-૨૧ની આકૃતિએ ૧ 'જૈનયાનો' ચરહાત પાઠ છે ૨ ધનું ત્રણપું પાઠ છે ૩ 'જૈન બાલો' ત્રણ પાઠ નથી ૪ 'શ્રી નમઃગંગા' મંત્રખંડ ના બન્ને પોતાના હાથોમા ચંદનો ભેડે ૫ વો તેમ ભખેલું છે પગનું મારી માન્યતા પ્રમાણે રાધોમા અગર મંત્રમાં પાંચ નદિ, પાંચ કાપાગ પર તેપ કરવાનો રોવો જોઈએ

—પાદક

વિદ્યાપ્રાપ્તિ મન્ત્ર

૪૫ ॐ હ્રીં^૧ અસિઆડસા નમોઽર્હં^૨ વાદિનિ^૩ સત્યવાદિનિ^૪ વાગ્વાદિનિ વદ વદ મમ વક્ત્રે^૫ વ્યક્ત વાચયા સત્યંબ્રૂહિ^૬ સત્યંબ્રૂહિ સત્યંવદ અસ્થલિત પ્રચારં તં દેવં^૭ મનુજાસુરસહસી^૮ હ્રીં અર્હં^૯ અસિઆડસા નમઃ સ્વાહા ॥

આ વિદ્યાનો એક લાખવાર જાપ કરવાથી સિદ્ધ થાય છે, અને તે સિદ્ધ થએલી વિદ્યાથી વાદવિવાદમાં જીત થાય છે અને સર્વ જાતની વિદ્યાઓની પ્રાપ્તિ થાય છે.

શાંતિદાયક મન્ત્ર

૪૬ ॐ અર્હં અસિઆડસા નમઃ ॥

આ મન્ત્રનું નિત્ય રમરણ કરવાથી શાંતિદાયક છે અને દરેક જાતની સપત્તિ આપનાર તથા ક્લેશાદિકનો નાશ કરનાર છે.

વસ્તુવિક્રય મન્ત્ર

૪૭ નદ્દદ્દમયદ્દાણે પણદ્દ કમદ્દ નદ્દ સંસારે । પરમદ્દનિદ્વિયદ્દે અદ્દગુણાધીસરં વંદે ॥

આ મન્ત્રની સાધના કાળી ચંદ્રશના દિવસે સંધ્યા વીતી ગયા પછી એક પ્રહર રાત્રિ પસાર થયા બાદ શરૂ કરે, જાપ કરતી વખતે જ્યણા સહિત ધૂપ દીપ રાખે, કટપત્ર તેલ તથા શુગલનો હોમ જ્યણા સહિત કરે. પ્રતિદિન બે હજાર જાપ કરીને મન્ત્ર સિદ્ધ કરે. મન્ત્ર સિદ્ધ કર્યા પછી જે વસ્તુ વેચવી હોય તે વસ્તુને ઉપરોક્ત મન્ત્રથી એકવીશ વખત મન્ત્રીને વેચવાથી મન માન્યા મૂલ્ય ઉપજે.

રક્ષા મન્ત્ર

૪૮ ॐ થમ્મેઈ^૧ જલ જલણં મમ^૨ અમુકસ્વ^૩ ઘોરુવસગ્ગં પળાસેડ સ્વાહા ॥ *

ખાલં^૪માં મુલ્લ મુલ્લ પાઠ છે, પરંતુ પ્રેસદોષ લાગે છે. ૧ 'શ્રીનવકારં'માં હ્રીં પાઠ નથી. ૨ 'શ્રી નવકારં'માં વાચિની પાઠ છે. ૩ 'શ્રીનવકારં'માં સત્યવાચિની પાઠ છે. ૪ 'શ્રીનવકારં'માં વક્ત્ર પાઠ છે. ૫ 'શ્રીનવકારં'માં સત્યંબ્રૂહિ સત્યંબ્રૂહિ પાઠ છે. ૬ 'શ્રીજૈનખાલં'માં તં દેવં ના બદલે સદૈવ પાઠ છે. ૭ પ્રતમાં સદૈવ પાઠ છે. ૮ 'શ્રીજૈનખાલં'માં સદસિ પાઠ છે. ૯ પ્રતમાં મનુજાસરસી પાઠ છે. 'શ્રી જૈન ખાલં'માં અર્હં પાઠ છે તે બરાબર નથી. ૧૦ 'શ્રીજૈનખાલં'માં સ્વાહા પાઠ નથી. ૧૧ 'શ્રીમન્ત્રરાજ' મા થમ્મેડ પાઠ છે. ૧૨ 'મમ'ની જગ્યાએ અંતમાં છઠ્ઠી વિભક્તિ સહિત પોતાના નામનો ઉચ્ચાર કરવો જોઈએ. ૩ 'અમુકસ્વ'ની જગ્યાએ અંતમાં છઠ્ઠી વિભક્તિ સહિત પરના નામનો ઉચ્ચાર કરવો જોઈએ; એટલે પોતાને યા બીજાને માટે જાપ કરવો હોય ત્યારે પોતાના યા બીજાના નામનો ઉચ્ચાર કરવો જોઈએ, પરંતુ બંનેના નામનો નહિ.

આ વિદ્યાનો 'શ્રી હૈરવપદ્માવતીકદપ' નામના મારા તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલા ગ્રંથમાં 'ક્રોધાદિસ્તમ્ભનયન્ત્રાધિકાર' નામના પાંચમા પરિચ્છેદ ના ચોથા શ્લોકની ટીકામાં નીચે પ્રમાણે ઉલ્લેખ કરેલો છે —

એટલે (બે ઘડીનું) સામાયિક ઠરીને જાપ કરવાથી આ મંત્ર સિદ્ધ થાય છે આખા એ સામાયિકમા આ મંત્રનો જ જાપ કરવો જોઈએ

પરદેશ લાભ મંત્ર

પપ ઓં જમો^૧ અરિહન્તાણ^૨ નમો મગલદ્વૈપ^૩ ચદાવદ્વૈપ^૪ મહાવિજ્ઞાપ^૫ સત્તદ્વૈપ ગિરે ગિરે^૬ હુહુ હુહુ હુહુ હુહુ મયૂરવાહિનિપ સ્વાહા^૭ ॥

આ મંત્રનો જાપ પોષ વદિ ૧૦ (ગુજરાતી માગશર વદિ ૧૦)ના દિવસે ઉપવાસ કરીને દશ હન્ટર અથવા એકાદશા આઠે ૧૦૮ વખત જાપ તો જરૂર કરવો જોઈએ અને તે દિવસે શરૂ કરીને હમેશા તેનો ૧૦૮ વખત જાપ સિદ્ધ થયા મુખી કરવો, સિદ્ધ થયા પછી સારા મુહૂર્તમા પરદેશ ગમન કરીને જે ગામમા વ્યાપારાર્થે જવું હોય તે ગામમા પ્રવેશ કરતી વખતે આ મંત્રનું ૧૦૮ વખત સ્મરણ કરે તો પરમલાલ થાય અને ધનની પ્રાપ્તિ થાય જે નગરમા વ્યાપારાર્થે જવું હોય તે દિવસે મગલવાર ન હોવો જોઈએ એટલું ખાસ ધ્યાનમા રાખવું કારણકે મગલવાર ના દિવસે પ્રવેશ કરનારને મહાન ખોટ તથા દેવાણું ઠાઠવાનો વખત આવે

પરમ કલ્યાણ મંત્ર

પદ ઓં અર્હ અસિઆવસા જમો^૧ અરિહન્તાણ નમ ॥

આ મંત્રનું હૃદયકમલમા ૧૦૮ વાર ધ્યાન કરવાથી એક ઉપવાસનું ફલ પ્રાપ્ત થાય છે

તથા

એક લોટામા પવિત્ર પાણી લઈને તેમાથી પાણીની અજલિ ભરીને ૨૧ વાર મંત્ર ભણીને ન્યા અગ્નિ લાગી હોય તેની આજુ બાજુ ફરતી તે મંત્રેલા પાણીની ધારા દઈને અગ્નિ વધતી અટકાવ્યા પછી ફરી અજલિમા પાણી લઈને તે પાણીને ફરી ૨૧ વાર મતરીને તે મંત્રેલા પાણીના છાટા નાખવાથી અગ્નિના ઉપદ્રવની શાંતિ થાય છે, પરંતુ આ બધી ક્રિયા પહેલા મંત્રને સિદ્ધ કર્યા પછી જ ફલદાયક થાય છે તે ખાસ ધ્યાનમા રાખવું જોઈએ

૧ 'શ્રી નવકાર'મા નમો પાઠ છે ૨, શ્રીજૈનમાનં'મા અરહતાણ પાઠ છે, ૩ 'જૈનમાલ'મા ઓં જમો ચગવદ્વૈપ એવો પાઠ છે ૪ 'શ્રી નવકાર'મા ચદાવદ્વૈપ અને 'શ્રીજૈનમાલ'મા વદાવદ્વૈપ પાઠ છે ૫ 'શ્રીજૈનમાલ' આ પાઠ નથી, ન્યારે 'શ્રીનવકાર'મા મહાવિજ્ઞાપ પાઠ છે ૬ 'શ્રીજૈનમાનં'મા મોર મોર પાઠ છે ૭ 'જૈનમાલ'મા સ્વાહા પાઠ નથી ૮ 'શ્રી નવકાર'મા ઓં નમો આ મંત્રની શરૂઆતમા વધારે છે અને 'શ્રીજૈનમાલ'મા ઓં જમો પાઠ છે ૯ 'શ્રી મંત્રરાજ'મા જમોતી જગ્યાએ નમો પાઠ છે

ચંદન લગાવીને ચંદન સુકાઈ ગયા બાદ ૧૦૮ વાર આ મન્ત્રનો જાપ કરીને ભૂમિ શય્યા પર સૂઈ જાય તો સ્વપ્નમાં શુભાશુભ માલુમ પડે છે.

પ્રશ્નોત્તર દર્શક મન્ત્ર

૫૨ ઐં નમો^૧ ભગવદ્ સુઅદેવ્યાય સવ્વસુઅમાયાય વારસંગ પવયણ જણનીય સર-
સ્સઈય સવ્વવાયણિ સુયવડ^૨ અવતર અવતર દેવી મમ શરીરં પવિસ પુચ્છં^૩ તસ્સ
ભવિસ્સ^૪ જણમયહરિય અરિહંત સિરિ^૫ સિરિય સ્વાહા ॥

આ મન્ત્રને પ્રથમ સાધ્ય કર્યા પછી કોઈપણ જાતનું ભવિષ્ય જાણવા માટે ૧૦૮ વાર જાપ કરીને પવિત્ર પણે રાત્રે ભૂમિશય્યા પર સૂઈ જવાથી ધારેલા પ્રશ્નનો જવાબ સ્વપ્નમાં મળે છે. આ મન્ત્રની શરૂઆતમાં ઐં નમો અરિહંતાણં, ઐં નમો સિદ્ધાણં, ઐં નમો આયરિયાણં, ઐં નમો ઉવજ્ઞાયાણં, ઐં નમો લોય સવ્વસાહૂણં એ પાંચ પદ વધારીને ૧૦૮ વાર કાગળ પર લખીને રોગીના હાથમાં તે લખેલો કાગળ આપવાથી રોગીના સર્વ રોગ નાશ પામે છે.

રક્ષા મન્ત્ર

૫૩ ઐં નમો^૧ અરિહંતાણં, ઐં નમો સિદ્ધાણં, ઐં નમો આયરિયાણં, ઐં નમો ઉવ-
જ્ઞાયાણં, ઐં નમો લોય સવ્વસાહૂણં, યસો પંચ નમોક્કારો^૨, સવ્વપાવપ્પણાસણો, મંગલાણં
ચ સવ્વેસિં, પદમં હવદ્ મંગલં, ઐં હ્રીં હ્રૂં^૩ ફટ્ સ્વાહા ॥

આ રક્ષા મન્ત્ર છે, તેનું નિત્ય સ્મરણ કરવાથી સર્વ કાર્યોમાં રક્ષા થાય છે.

સર્વ સિદ્ધિદાયક મન્ત્ર

૫૪ ઐં હ્રીં^૧ નમો અરિહંતાણં^૨ સિદ્ધાણં સૂરીણં^૩ ઉવજ્ઞાયાણં સાહૂણં મમ ઋદ્ધિ
વૃદ્ધિ^૪ સમીહિતં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

આ મહામન્ત્રનો દરરોજ પવિત્રપણે સવાર, બપોર અને સાંજે દરેક વખતે બત્રીશ વાર સ્મરણ-જાપ કરવાથી દરેક પ્રકારની સિદ્ધિઓની પ્રાપ્તિ થાય છે અને લક્ષ્મીનો લાભ થાય છે. ૨૧ દિવસ સવાર, બપોર અને સાંજે ત્રણે વખત

૧ 'શ્રી નવકાર'માં નમો પાઠ છે. ૨ 'શ્રી નવકાર'માં સચ્ચ વાયણિ પાઠ છે. ૩ 'શ્રી જૈન-
ખાલં'માં સવળવણે પાઠ છે અને 'શ્રી નવકાર'માં સુવવડ પાઠ છે. ૪ 'શ્રી જૈનખાલં'માં અવતરની
પહેલાં ઐં પાઠ છે. ૫ શ્રી જૈનખાલંમાં પુછ એવો પાઠ છે. ૬. 'શ્રી નવકાર'માં પવિસ્સ પાઠ
છે અને 'શ્રી જૈનખાલં'માં પવિસસત્ત્વ પાઠ છે. ૭ 'શ્રીનવકાર'માં સિરિ પાઠ નથી. ૮ 'શ્રીનવ-
કાર' નમો ના બદલે પાંચે પદોમાં નમો પાઠ છે. ૯ 'શ્રી જૈન ખાલં' અરહતાણં પાઠ છે. ૧૦
'શ્રીનવકાર' માં નમુક્કારો પાઠ છે; ૧૧ 'શ્રી નવકાર' માં હ્રૂં પાઠ છે. ૧૨ 'શ્રીનવકાર' માં
તથા 'જૈનખાલં' હ્રીં પાઠ નથી. ૧૩ 'શ્રી નવકાર'માં અરિહંતાણં પાઠ છે. ૧૪ 'શ્રીજૈનખાલં'
આયરિયાણં પાઠ છે. ૧૫ 'શ્રીનવકાર' ઋદ્ધિ વૃદ્ધિ પાઠ છે.

અભ્યુદયદાયક મંત્ર

૬૩ ઐ હ્રીં શ્રીં પ્લુ પ્લુ અર્હં ર્ઘં ઈં ઘં ફલીં પ્લુ પ્લુ (પ્લું પ્લું ?) નમ ॥

આ પરમેષ્ઠિ મંત્રનો જાપ કરવાથી સર્વ પ્રકારના અભ્યુદયની પ્રાપ્તિ થાય છે

કાર્યસિદ્ધિદાયક મંત્ર

૬૪ ઐ હ્રીં શ્રીં ફલીં ફલીં પ્લુ ઝર્હં નમ ॥

આ મંત્રનો પ્રથમ એકવીશ હંતર જાપ કરીને મંત્ર સિદ્ધ કર્યો પછી, સવાર, બપોર અને માળે નિરંતર સ્મરણ કરવાથી સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે

કલેશનાશક મંત્ર

૬૫ ઐ હ્રીં શ્રીં અમુક દુષ્ટ સાધય સાધય અસિવાડસા નમ ॥

આ મંત્રની એકવીશ દિવસ સુધી સવારમાં માળા ફેરવીને, જ્યારે કાર્ય પડે ત્યારે ૧૦૮ વખત જાપ કરવાથી શત્રુના ભયનો તથા કલેશાદિ આપત્તિનો ક્ષય થાય છે

રોગનિવારક મંત્ર

૬૬ ઐ ણમો સત્ત્વોસદ્વિપત્તાળ, ઐ ણમો રેલોસદ્વિપત્તાળ, ઐ ણમો જલોસદ્વિપત્તાળ, ઐ ણમો સત્ત્વોસદ્વિપત્તાળ સ્વાહા ॥

આ મંત્રની દરરોજ એક માળા ફેરવવાથી રોગની પીડા જાત થાય છે તથા બ્યાધિનું દરદ ઓછું થાય છે

મ્રણુર મંત્ર

૬૭ ઐ ણમો જિણાળ જાવયાળ ન ય પૂર્ઘે ન સોણિજ પપળ સવ્વપાણં વળ મા પચ્છ મા દુક્ખં મા ફુટ્ટં ઐ ઠ ઠ સ્વાહા ॥

આ મંત્રથી રખીઆ મંત્રીને ઘા વગેરેમાં લગાવવાથી મ્રણુની પીડા દૂર થઈ જાય છે

સૂર્ય, મંગલની પીડા નિવારણ મંત્ર

૬૮ ઐ હ્રીં ણમો સિદ્ધાળ ॥

સૂર્ય અને મંગલ બંને ગ્રહોની અગર તેમાના એક ગ્રહની પીડાની શાંતિને

૧ 'શ્રી નવકારં'મા ૧૦ પાઠ નથી ૨ 'શ્રી નવકારં'મા જમોના મંત્રને ચારે પદોમાં નમો પાઠ છે ૩ 'મન્ત્રગણ'મા ઐ પાઠ નથી ૪ 'નવકારં'મા સત્ત્વવાણના બદલે સત્ત્વ વાણ એવો પાઠ છે અને આગળના પાંચે તદ્દન અશુદ્ધ હોવાથી તેનો ઉલ્લેખ અત્રે કર્યો નથી ૫ આ 'ઐ' શબ્દ અહીંયા હશે કે કેમ તેમાં સંદેહ છે, પરંતુ પ્રતમાં હોવાથી અહીંયા કાયમ રાખ્યો છે 'નવકારં'મા તે વગી ઐ ઐ પાઠ છે

સર્પ લયહર મન્ત્ર

૫૭ ઐ હ્રીં અર્હે અસિઆહસા અનાહત વિજયે અર્હે નમઃ ॥

આ મન્ત્રની સાધના કરીને સાધ્ય કર્યા પછી દરરોજ સવાર, બપોર તથા સાંજના સ્મરણ કરવાથી તથા દરેક દિવાળીના દિવસે ૧૦૮ વાર જાપ કરવાથી જીંદગી પર્યાંત સર્પનો લય હોતો નથી.

શુભાશુભ જાણવાનો મન્ત્ર

૫૮ ઐ નમો અરિહા^૧ ઐ મગવડ વાહુવલીસ્તય રૂઢ સમણસ્ત અમલે વિમલે નિમ્મલ નાણ પયાસિણિ ઐ નમો^૨ સચ્ચ^૩ માસદ અરિહા સચ્ચ^૪ માસદ કેવલીણં પપ્પણં સચ્ચ વયણેણં સચ્ચ^૫ હોડ મે સ્વાહા ॥

આ મન્ત્રનું ધ્યાન રાત્રિના સમયે ઊભા ઊભા કાચોત્સર્ગમાં કરે અને નિદ્રા આવે તે વખતે ધ્યાન પૂર્ણ કરીને ભૂમિપર સંથારે સુઈ જાય તો સ્વપ્નમાં શુભ-શુભ જે થવાનું હોય તે માણસ પડે.

વાદજીતન મન્ત્ર

૫૯ ઐ હંસઃ ઐ હ્રીં અર્હે ઐ શ્રીં અસિઆહસા નમઃ ॥

પ્રથમ આ મન્ત્રનો એક લાખ અથવા સવાલાખ જાપ કરીને સિદ્ધ કર્યા પછી કોઈની સાથે વાદવિવાદ કરવો હોય ત્યારે ઉચ્ચાર કર્યા વગર ૨૧ વાર આ મન્ત્રનો જાપ કરીને વિવાદ શરૂ કરવાથી વિવાદમાં જીત થાય છે.

ઐશ્વર્યદાયક મન્ત્ર

૬૦ ઐ હ્રીં હ્રે સુવરે અસિઆહસા નમઃ ॥

આ વિધાનું સવાર, બપોર અને સાંજે એકાંતમાં દરરોજ ૧૦૮ વખત સ્મરણ કરવાથી સર્વ પ્રકારની સંપત્તિ અને લક્ષ્મી તથા ઐશ્વર્યની પ્રાપ્તિ થાય છે.

લક્ષ્મીદાયક મન્ત્ર

૬૧ ઐ હ્રીં હ્રે નમો અરિહંતાણં હ્રીં નમઃ ॥

આ મન્ત્રનું સવાર, બપોર અને સાંજે સંકેદ કૂલો વડે એકાંતમાં નિરંતર ૧૦૮ વખત સ્મરણ કરવાથી સર્વ સંપત્તિ તથા લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે.

દ્રવ્યપ્રાપ્તિ મન્ત્ર

૬૨ અરિહંત સિદ્ધ આયરિય ઉવજ્જાય સવ્વસાહૂણં ॥

આ મન્ત્રનો વિધિપૂર્વક સવાલાખ જાપ કરે તો અઢળક દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે.

૧ 'શ્રી નવકાર' અરિહ પાઠ છે ૨ 'શ્રીનવકાર'માં નમો ના બદલે નમો પાઠ છે. ૩-૪-૫ 'શ્રીનવકાર'માં સચ્ચ ના બદલે સવ્વ પાઠ છે. ૬ 'શ્રી નવકાર'માં અર્હે ના બદલે અર્હે પાઠ છે જે પાઠ સદિગ્ધ છે. ૭ 'શ્રીનવકાર'માં હ્રીંના બદલે હ્રોં પાઠ છે જે વાસ્તવિક લાગતો નથી.

નંદનની કથા *

— ૦ —

જબુદીપના ભરતક્ષેત્રમા ધર્મકીડાના સ્થાનરૂપ અયોધ્યા નામની એક નગરી છે કે જ્યાં ડોતુકથી આવેલ શેષનાગની લક્ષ્મીને લુટનાર કિલ્લો, ઘણા ડાગગથી શોભે છે ત્યાં શત્રુઓની રમણીઓને વૈવચ્ચ આપવામા સમર્થ એવો સામનર્મ નામે રાજા હતો. પોતાના તાબે કરેલ દિશારૂપી સ્ત્રીઓને જે પોતાના પ્રતાપના મિષથી કુકુમના લેપની શોભા પમાડતો હતો તેને લક્ષ્મી સમાન મનોહર એની લક્ષ્મી નામે રાણી હતી ત્રિવર્ગનું એવન ડરતા તે બંને પોતાના શ્લાઘનીય જન્મને વ્યતીત કરતા હતા એવામા ગણીને મનમથ સમાન મનોહર પુત્ર ઉત્પન્ન થયો જે સર્વ લોકોને આનંદ પમાડનાર હોવાથી નંદન એવા નામથી વિખ્યાત થયો. કાતિમા ચંદ્રમા સમાન શોભાયમાન તે કુમાર, દિવસે દિવસે વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો અને મમય આવતા વિનયરૂપ આઠાશમા સચરતા તેણે સમન્તકળાઓ ધારણ કરી.

એકદા તે રાજકુમારે કીડા પૂર્વક નગરીમા ભમતા, નગરીને ઉત્સવમય બેઠને તેણે કોઈ પુરૂષને પૂછ્યું કે—“પ્રતિમદિરે ધ્વજાઓ ઉડે ડરવામા આવેલ છે અને કનકના સ્તભોપર મણિના તોરણો બાધવામા આવેલ છે—એમ આ નગરીને ઉત્સવમય બનાવવાનું શું કારણ હશે ?” ત્યારે તે પુરૂષ બોલ્યો કે—“અહીં પૂર્વે કોટવાળે પાસેની નદીના પ્રવાહમા તણાતું એક મોટું ખીજેરાનું ફળ જોયું એટલે નદીમા પ્રવેશ કરીને ફળ લઈને તેણે મહારાજાને અર્પણ કર્યું, જેથી વર્ણ, ગદ્ય અને રસથી ઉત્કૃષ્ટ એવું તે ફળ જોતા રાજા ભારે પ્રમોદ પામ્યો. પછી તેણે કોટવાલને સન્માન આપતા પૂછ્યું કે—“આ ફળ તને કયાથી મળ્યું ?” તે બોલ્યો—“હું નદીના પ્રવાહમાથી એ લઈ આવ્યો.” ત્યારે રાજાએ કહ્યું—“ન્યા એ ઉત્પન્ન થયું છે, તે વનની તપાસ કરો.” પછી આગળ જતા નદીના કિનારે તે વૃક્ષ, તેના જોવામા આવ્યું ત્યાં જે પ્રવેશ કરીને ફળ ગ્રહણ કરે, તે મરણ પામે એમ તેના જાણવામા આવતા એ હકીકત તેણે રાજાને નિવેદન કરી એટલે રાજાએ તેને આદેશ કર્યો કે—“ત્યાં વાગ પ્રમાણે એક એક પુરૂષને પ્રવેશ કરાવીને તારે દરેકને એક એક ફળ લાવવું.” એમ તે ફળ લાવવામા પ્રતિદિન એક એક પુરૂષનો નાશ થવા લાગ્યો. આથી નગરજનો ભારે વિપાદમા પડ્યા.

*કુમારપાળ પ્રતિષેધ’ ગુજરાતી ભાષાતરના પાના ૪૦૬થી ૪૩૬ પરથી આ કથા સેવામા આવી છે.

માટે જ્યાં સુધી ગ્રહની પીડા રહ્યા કરે ત્યાં સુધી દરરોજ એક હંતર જાપ કરવાથી સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે.

ચન્દ્ર, શુક્રની પીડા નિવારણ મન્ત્ર.

૬૯ ઐ હ્રીં જમો અરિહંતાણં ॥

ચન્દ્ર અને શુક્ર બંનેની દૃષ્ટિ પીડાકારી હોય તે વખતે નિરંતર એક હંતર જાપ કરવાથી સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે.

બુધની પીડા નિવારણ મન્ત્ર

૭૦ ઐ હ્રીં જમો ઉવજ્જાયાણં ॥

બુધની દશા હાનિકારક હોય તો નિરંતર એક હંતર આ મન્ત્રનો જાપ કરવાથી સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે.

ગુરૂની પીડા નિવારણ મન્ત્ર

૭૧ ઐ હ્રીં જમો આયરિયાણં ॥

ગુરૂની દૃષ્ટિ હાનિકારક હોય તો નિરંતર એક હંતર આ મન્ત્રનો જાપ કરવાથી સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે.

શનિ, રાહુ તથા કેતુની પીડા નિવારણ મન્ત્ર

૭૨ ઐ હ્રીં જમો લોષ સર્વસાહુણં ॥

આ મન્ત્રનો હરહમેશ એક હંતર જાપ કરવાથી શનિ, રાહુ અને કેતુની દૃષ્ટિ હાનિકારક હોય તો પણ કાંઈ તે નુકશાન કરતી નથી.

લાગ્યો કે —“હું ઉત્તરસાધક હાજર હોવા છતાં સાધકનો વધ કરવાને એ કોણ તૈયાર થયો છે ?” ત્યાં ગણસ બોલ્યો કે —“મેં આકાશમા દિવ્ય રમણી બતાવી, જેને જોતા એ ક્ષોભ પામ્યો તેથી એ સાધક દોષિત હોવાથી વધ્ય છે” એટલે ન દનકુમારે ઠહું કે —“આ સાધકનું જે ચિત્તથી પણ ઘુરુ ચિંતવશે, તેને હું બંતે પડીને નિગ્રહ ડરીશ” એમ બોલતો કુમાર જેમ જેમ રાક્ષસની પાસે જવા લાગ્યો, તેમ તેમ રાક્ષસ પણ ઉતાવળે પગલે પાછળ પાછળ હઠવા લાગ્યો ત્યારે કુમાર બોલ્યો કે —“જો તારામા તાડાત હોય, તો સામે આવીને જોલો રહે આ પ્રમાણે ભાગતો કેમ બંધ છે ?” રાક્ષસે ઠહું —“હે ભદ્ર ! તું જે મત્ર સભા છે, તેના પ્રભાવથી અગ્નિની જેમ તારૂં તેજ સહન કરવાને હું સમર્થ નથી તેથી હું પાછળ પાછળ હઠતો જાઉં છું હું તને મિદ્ધ થયો છું, માટે મને મુકી દે હવે તારૂં હું સાધ્ય પણ ચિતિત અભીષ્ટ સાધી આપીશ” ત્યાં રાજકુમારે કહ્યું કે —“તું આ સાધકને સિદ્ધ થા” ત્યારે રાક્ષસ બોલ્યો કે —“એનામા તેવી યોગ્યતા નથી કે જેથી એવી સિદ્ધિને એ પામી શકે, છતાં એ તારો આશ્રિત થઈને પણ સર્વ અભીષ્ટ પામી શકશે” એમ કહીને રાક્ષસ અતર્ધ્યાન થઈ ગયો.

એ બનાવ જોઈને સાધક તે મત્રસાધનાથી નિવૃત્ત થઈને કુમારને કહેવા લાગ્યો કે —“મને ચેટક દેવ સિદ્ધ થયો કે જેણે વિશ્વમા ચિંતામણી સમાન તમને સેવવાનો મને આદેશ કર્યો” પછી એ લવને આવીને કુમારે સાધકને મુનિની પાસે નમસ્કાર મત્ર શીખવાડ્યો એટલે તે નિરતર મત્રનું અમરણ કરવા લાગ્યો.

ચેટકના પ્રભાવથી સાધક સહિત આકાશ માર્ગે જગત જોવાને લમતા કુમાર એક વખત મિથિલા નગરીમા આવી પહોંચ્યો, કે જે તળીયે સ્ફટિકરતનથી મટેલા શ્રેષ્ઠ સાત સુવર્ણમય ભંવનોથી દેદીપ્યમાન થઈને, આકાશમા રહેલ વિમાનોથી ગાજતા ગીર્વાણ નગરની શોભાને છતતી હતી એ નગરીના ઉપવનમા બાણે જિનપૂજા માટે આવેલ દેવાગનાઓ હોય તેવી મણિની પૂતળીઓથી અભિરામ એવું શ્રી નમિનાથ ભગવતનું પવિત્ર મંદિર હતું ત્યાં પ્રવેશ કરતા જ શ્રી નમિનાથ પ્રભુની પ્રતિમા જોઈ વિદાસ પામતા મુખથી કુમાર પ્રમોદ પૂર્વક આ પ્રમાણે બોલવા લાગ્યો —

“પ્રશમરસનિમગ્ન દૃષ્ટિયુગ્મ પ્રસન્ન, વદનકમલમક કામિનોસગશૂન્ય ।

કરયુગમર્પિ ધત્તે શસ્ત્રસવધવધ્ય, તદ્વત્તિ જગતિ દેવો વીતરાગસ્ત્વમેવ” ॥૧॥

અર્થાત્ —હે નાથ ! તમારી દૃષ્ટિ પ્રશમરસથી ભરપૂર છે, મુખકમળ પ્રસન્ન છે, ઉત્સગ કામિનીના સગ રહિત છે તથા હસ્તયુગલ તે શસ્ત્રના સબધથી રહિત છે, માટે જગતમા આપ જ એક વીતરાગ દેવ છો.

એ પ્રમાણે કેટલોક કાળ જતાં એક વખતે જિનદાસ શ્રાવકનો વારો આવ્યો. એટલે ત્યાં નમસ્કારમંત્ર બોલતાં તે નદીમાં પડ્યો. તે સાંભળીને પૂર્વભવે કચેલ વ્રતની વિરાધના યાદ કરતાં તે વનનો અધિષ્ઠાયક વ્યંતર પ્રતિજ્ઞા પાસ્યો. જેથી પ્રત્યક્ષ થઈ, તે શ્રાવકને નમન કરીને વ્યંતર હર્ષપૂર્વક કહેવા લાગ્યો કે:—“તારા પોતાના સ્થાન પર રહેતાં જ તને દરરોજ હું એક એક રૂળ આપતો રહીશ.” એટલે તે શ્રાવકે નિવૃત્ત થઈને એ વૃત્તાંત રાજાને નિવેદન કર્યો. પછી તે દરરોજ વ્યંતર થકી એક એક રૂળ ઓશીકા પાસે પામતો અને રાજાને અર્પણ કરતો. આથી રાજાએ સંતુષ્ટ થઈને તેનો ભારે સત્કાર કર્યો. હે કુમાર! એમ અકાળ મરણની નિવૃત્તિથી રાજાએ નગરમાં મહોત્સવ કરાવ્યો છે.”

એ રીતે મહોત્સવનું કારણ સાંભળીને રાજકુમાર કહેવા લાગ્યો કે:—“અહો ! આ ભવમાં પણ પરાભવને પરાસ્ત કરનાર એવા નમસ્કારમંત્રનો મહિમા જગતમાં પ્રગટ છે.” પછી કુમારે મુનિ પાસે જઈને વિધિપૂર્વક મંત્રની જેમ પંચનમસ્કાર મંત્રનો અભ્યાસ કર્યો અને તે ત્રિકાળ તેનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો.

એકદા કોઈ પુરુષે આવીને રાજકુમારને વિનંતિ કરી કે:—“એક સિદ્ધપુરુષે મને ચેટક મંત્ર આપેલ છે. તેની છ માસ પર્યાંત મેં પૂર્વ સેવા સાધી અને હવે ઉત્તર સેવા સાધવાની મારે બાકી છે, તે સર્વ લક્ષણયુક્ત ઉત્તરસાધક વિના થઈ શકે તેમ નથી, અને તેવો તો તું એક જ છે. માટે મંત્ર સિદ્ધિમાં હે કુમાર ! તું મને મદદ કર.” એટલે અન્યના ઉપરોધને માનવાના પ્રધાન ગુણથી કુમારે તેનું વચન કબુલ રાખ્યું. કારણ કે મહાપુરુષો સ્વભાવથી જ પરોપકાર કરવામાં સાવધાન હોય છે. પત્રી કૃષ્ણ ચતુર્દશીની રાત્રે રાજકુમાર સાથે તે સાધક પુરુષ, પૂજના સાધનો લઈને સ્મશાનમાં આવ્યો. જે સ્મશાન ક્યાંક શરદઋતુનાં વાદળાં સમાન શ્વેત અને ઘણાં હાડકાંથી વ્યાપ્ત હતું, ક્યાંક ચિતાનળની જ્વાળાઓના સમૂહથી આકાશને જાણે પટ્ટવિત બનાવતું હતું, ક્યાંક હાડપિંજરો અને યમ સમાન ભાસતા વેતાલોથી ભીષણ હતું, ક્યાંક શંકા વિના કીડા કરતી શાકિનીઓથી વ્યાપ્ત હતું, ક્યાંક ઘુવડોના ધુત્કારયુક્ત અને ક્યાંક શીયાળના ઘોર અવાજથી ગાજતું હતું, ત્યાં પુષ્પ, દીપ અને નૈવેદ્યયુક્ત મંડળ રચીને તે સાધક, મંત્રપૂર્વક અગ્નિકુંડમાં આહુતિ નાંખવા લાગ્યો અને ઉત્તરસાધક કુમાર નમસ્કારનું સ્મરણ કરતો ઉભો રહ્યો. ત્યાં ત્રાસ ઉપજાવે તેવા ઘણા ભયંકર બનાવો પ્રગટ થવા લાગ્યા. એવામાં ‘આ તરવારથી પક્ષની જેમ તારૂં મસ્તક કાપી નાંખીશ’ એમ બોલતો અને અદ્વ-હાસ્ય કરતો રાક્ષસ તે સાધક તરફ દોડ્યો. ત્યાં કુમાર તરત વચમાં પડીને કહેવા

મદ કરવો ઠિચિત નથી, હે શક ! તારૂં શરીર તો નિમેષ રહિત હૃન્નર નેત્રોથી વ્યાપ્ત છે, તો તારી રમ્યતા શુ માન છે ? પરંતુ આ એક પુરૂષ જ મારી દષ્ટિમા અમૃત વરસાવે છે ”

પછી કેતકીપત્ર સમાન ડટાક્ષથી વારવાર ન દનને જોઈને રાજકુમારી ચૈત્યમા જિનપૂજા કરવા ચાલી ગઈ એવામા તે શ્રી કુમાર આગળ ખેતીને કહેવા લાગી કે - ‘ હે સ્વામીન્ હું ભારે ઉત્સુકતાથી ચાલી ગઈ તેનું કારણ સાલજો -

“અહીં મેઘ નામે રાજા છે કે જેણે ગત્તુરૂપ પર્વતોના ક્રોધરૂપ દાવાનળને પ્રકૃષ્ટ તત્ત્વારૂપ જળધારાથી અટકાવેલ છે તેની જથાવલી રાણીની કુલિરૂપ દીપમા ઉત્પન્ન થયેલ અને વિશ્વના વિભૂષણરૂપ મુક્તાનલી નામે પુત્રી થઈ તે બાલ્યવય ઉત્તલથી સમન્ત ડળાનો અભ્યાસ કરતા અનુક્રમે રૂપવૃદ્ધિને વૃદ્ધિ પમાડનાર એવા ચૌવનને પામી

એક વખતે કૌતુકથી તે વરઆદના પ્રચુર જળથી ભરપૂર નગરની નજીકમા નદી નિહાળવાને ગઈ ત્યાં ઉંચે ઉંચી રહેલા મોટા કલ્પોલયુક્ત તે નદી ઓળંગવાને અસમર્થ બનેલા ઘણા લોકો નદીના બને તટ પર ભેગા થયા હતા એવામા ડોહ સ્ત્રીએ નદીના એક તટથી બીજા તટ પર જવાની ઇચ્છા કરી ત્યાં નદીના બને તટ એકત્ર મળી ગયા એટલે તે માર્ગે બીજા તટ પર આવીને તે રમણી પ્રમોદપૂર્વક તરત પોતાની સખીને મળી એ બનાવ જોતા બધા લોકો આશ્ચર્યથી અકિત થઈ ગયા ત્યારે રાજકન્યાએ પેલી રમણીને પૂછ્યું કે - “ભદ્રે ! આ શુ આશ્ચર્ય ? ” તે બોલી કે - “આજ નગરમા દત્ત નામે શ્રેષ્ઠ છે, તેની હું સોમા નામે પુત્રી છું આ વિમલા નામે બાળપણની મારી મળી છે એક વખત તેની સાથે હું સાધ્વીઓ પાસે ગઈ, ત્યાં પ્રભાવયુક્ત પચનમસ્કાર સાલગતા જ મેં તેનો સ્વીકાર કર્યો પછી બીજા નગરમા હું પરણી ત્યાંથી આવે હું અહીં આવી અને વિમલા સખીને તટ પર ગ્રહેલ જોઈને તેને મલવાની મને ઉત્તલ થઈ એટલે નદીમા પ્રવેશ કરવાને ઇચ્છતી મેં પચનમસ્કારનું ચિતવન કર્યું તેના પ્રભાવથી નદીના બને તટ સાથે મળી જતા હું અહીં આવીને મારી સખીને આનંદપૂર્વક મળી ”

એમ નમસ્કાર મત્રનો પ્રભાવ સાક્ષાત્ નજરે જોતા રાજકન્યા બોલી કે - “અહો ! પચનમસ્કાર તો આ લોકમા પણ ભારે લાભદાયક છે ” પછી વિમલા સાથે હું અને એ રાજકન્યા પણ આવી પાસે જઈને નમસ્કાર મત્ર શીખી અને દરરોજ આ ચૈત્યમાં આવીને એ મત્રને હું ચિતવવા લાગી, ત્યારથી રાજકન્યાની સાથે મારે મિત્રતા થઈ

પછી શ્રી નમિનાથ પ્રભુને વંદન કરી કૌતુકથી જિનમંદિરનું અંવલોકન કરતાં ત્યાં કુમારે એક ભાગમાં ગાંધારી દેવીની મૂર્તિ જોઈ અને એ દેવીની પૂજા કરતી કોઈ રમણી રાજકુમારને જોઈ મનમાં વિચાર કરવા લાગી કે:—“આ કોઈ મનોહર આકૃતિવાળો ભાગ્યશાળી પુરુષ છે.” એમ ધારી જાને હસ્તની અંજલિ જોડીને તે સ્ત્રી કહેવા લાગી કે:—“હે પ્રભો ! મહેરબાની કરીને અહીં બેસો અને આપનું પવિત્ર નામ જણાવી મને આભારી કરો.” એટલે પરના અનુગ્રહ માટે સાવધાન એવા કુમારે ત્યાં બેસીને દૃષ્ટિ સજ્જાથી આદેશ કર્યો કે:—“એના પ્રશ્નનો જવાબ આપ.” ત્યારે સાધક બોલ્યો કે:—“આ અયોધ્યાના રાજાનો નંદન નામે કુમાર છે અને પૃથ્વીમાં ભ્રમણ કરતાં કરતાં અહીં આવી ચડ્યો છે.” એમ સાંભળતાં જ તે રમણી કહેવા લાગી કે:—“પંચ પરમેષ્ઠિના પ્રભાવથી અત્યારે મારી સખીનું પુણ્યવૃક્ષ ફળ્યું, માટે તેને તમારા આગમનજન્ય સમાચાર જણાવીને હું જેટલામાં અહીં આવું તેટલો વળત તમે અહીં જ રાહ જોતા બેસજો.” એમ કહીને તે સ્ત્રી તરત ત્યાંથી ચાલી ગઈ. ત્યારે નંદને સાધકને કહ્યું કે:—“એ સ્ત્રી માંડે સ્વરૂપ જાણીને ક્યાંક ચાલી ગઈ, તેનું શું કારણ હશે ?” સાધક બોલ્યો:—“બીજું શું હોય ? વિશાળ કુળમાં ઉત્પન્ન થએલી કોઈ રમણી અનુરાગથી તમારા નિવેદનને ઇચ્છતી હશે, તેને હર્ષપૂર્વક નિવેદન કરવાને એ સ્ત્રી તરત અહીંથી ચાલી ગઈ. કારણ કે ભાગ્યવંત પુરૂષોને પગલે પગલે સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે.”

તે સ્ત્રીએ જઈને નંદનના આગમનની વાત રાજપુત્રીને કહી સંભળાવી, જે સાંભળતાં મેઘધ્વનિથી મયૂરીની જેમ તે હર્ષ પામી. પછી તે સ્ત્રીની સાથે અત્યંત ઉત્કંઠાયુક્ત રાજકુમારી શિબિકામાં બેસીને પૂજાને ખડાને પોતાના પરિવાર સહિત તે ચૈત્યમાં આવી. તેને જોતાં જ આશ્ચર્યચકિત થએલ નંદન જાણે કામવેદના જાગી હોય તેમ મસ્તક ધુણાવતો સાધકને કહેવા લાગ્યો કે:—“હે કુવલય ! તું રાત્રે વિકાસ પામે છે, તે યુક્ત છે, હે ચંદ્ર ! તારી કળા અવર્ણનીય છતાં તું વારંવાર શુભ પ્રચાર કરે છે, તે પણ યોગ્ય છે, હે વિદ્રુમ ! તેં સમુદ્ર પ્રવેશ કર્યો, તે પણ ઉચિત કર્યું છે, હે કમળ ! તું જળમાં રહે છે, તે પણ ઠીક છે, હે કુંદ ! તેં વનમાં જઈને વાસ કર્યો, તે પણ સાચું કર્યું. કારણ કે આ રમણીના નેત્ર, મુખ, અધર, હસ્ત અને દાંતની શોભાથી તમારી કાંતિ પરાભવ પામી હશે.”

હવે રાજકુમારની રમણીયતા જોતાં મનમાં વિસ્મય પામેલી રાજપુત્રી પોતાની સખીને કહેવા લાગી કે:—“હે કંદર્પ ! તું હવે તારા રૂપને તજી દે, કારણ કે તું અનંગ તરીકે પ્રસિદ્ધ છે, હે ચંદ્ર ! તું કલંકી છે, માટે સૌદર્ય-લક્ષ્મીનો તારે

ત્યારે સાધકે ઠહ્યું -“ખરેખર ! તમે લોહોત્તર (લોક ડરતા વિલક્ષણ) જ બન્યા છે ” એમ કહેતાની સાથે જ તેણે પોતાનું પુત્રપરૂપ પ્રગટ કર્યું

આથી સૂરસેન વિલક્ષ બનીને કહેવા લાગ્યો કે -“શુ તું પુરુષ છે ?”

એટલે સાધક સાક્ષાત્ પુરુષ થઈને કહેવા લાગ્યો કે -“હા, હું પુરુષ છું ”

ત્યારે સૂરસેન બોલ્યો કે -“તું ડોણ છે અને આ ઠામમા તને ડોણે આરા કરી છે ?”

તે બોલ્યો કે -“હું ન દન રાજપુત્રનો સેવક છું અને તેણે જ મને આ કાર્યમાં નિયુક્ત કર્યો છે ”

ત્યારે સૂરસેન કહ્યું કે -“અહો ! એ રાજકન્યાને પણ તે જ પરણ્યો હશે ”

સાધક બોલ્યો કે -“એ બાળતમા સદેહ શો છે ?”

આથી સૂરસેન ગુસ્સે થઈને કહેવા લાગ્યો કે -“અરે ! આ હુદ્દે માફ અપમાન કર્યું, માટે સત્વર એનો નિગ્રહ કરો ” એમ આદેશ આપતા મુલટોએ તે સાધકને બાધી લીધો

એવામા સાધકે પોતે બધન તોડી ન દન પાસે આવીને તેણે બધો વૃત્તાત નિવેદન કર્યો ત્યાં કોપાયમાન થએલ સૂરસેન હસ્તી, અશ્વ, રથ અને પાળાઓથી સજ્જ થઈને ન દનની સાથે સુદ્ધ કરવાને મામે આગ્યો એવામા -‘કન્યાએ પોતે અન્ય પુત્રને પરણીને માફ વચન અન્યથા કર્યું’ એમ ચિંતવીને તેનો પિતા મેઘ મધ્યસ્થ થઈ રહ્યો

અહીં મનમા લેશ પણ ક્ષોભ ન પામતા રાજકુમારી આગળ બેઠેલ ન દન કુમારે સાધકને હુકમ કર્યો કે -“આ લેગા થઈને ડોલાહલ ડરતા ગીયાળીયાને મત્વર દૂર કરી દે ” એટલે નમસ્કાર મત્રનાં પ્રભાવથી અગ પગ આવતા શસ્ત્રધારી વિક્ષણ બનાવી ક્ષણવાર રણક્રીડા કરી, લોહોને વિસ્મય પમાડતા સાધકે સૂરસેનની સમન્ત મેનાને એણે રહિત બનાવી દીધી તેમા ડેટલાડ મુલટો ધનુષ્ય બેચી ઊભા રહેલા, ડેટલાક તરવાર ઉપાડી તૈયાર થએલા અને ડેટલાક ભાલા ઉઠ્યા કરીને મજ્જ બનેલા એ બધા જેમના તેમ બાળહીન બનીને સ્તબ્ધ થઈ રહ્યા

ત્યારે સૂરસેન ચિંતવવા લાગ્યો કે -“અહો ! આ તો મહા પ્રભાવશાળી ન દન કુમારે માટે નમસ્કાર કરવા યોગ્ય છે, કે જેનો સેવક પણ આવી દિવ્યશક્તિ ધર્તવે છે ” એમ દેવતા પામેથી તેના નમ્ર વિચારો જાણવામા આવતા સાધકે તેને મુક્ત કર્યો એટલે સૂરસેને ન દનને નમસ્કાર કરી બેઠપૂર્વક જણાવ્યું કે -“પોતાની

એક વખતે એ રાજકન્યાને વિચાર આવ્યો કે:—“મારો પતિ કોણ થશે ?” ત્યારે ગાંધારી દેવીએ એને સ્વપ્નમાં જણાવ્યું કે:—“અયોધ્યાના સ્વામીનો પુત્ર નંદન નામનો રાજકુમાર તારો પતિ થશે.” એમ સાંભળતાં તે પરમ પ્રમોદ પામી અને એ હકીકત તેણે મને કહી સંભળાવી.

આ વૃત્તાંતને ન જાણતાં તેના પિતાએ કૌશાંબી પતિના પુત્ર સૂરસેન સાથે એ રાજકન્યાનો આદરપૂર્વક સંબંધ કર્યો એટલે—‘ચતુરંગ સેના સહિત તે મને અહીં પરણવાને આવ્યો છે અને આજ રાત્રે માંડ લગ્ન છે.’ એમ સાંભળતાં એ રાજસુતા ભારે ખેદ પામી. વળી એ ખેદ પૂર્વક ચિંતવવા લાગી કે:—‘એવાં મારાં ભાગ્ય નથી કે જેથી હું વલ્લભને પામી શકું. શું ગાંધારી દેવતાનું પણ વચન મિથ્યા થશે ? કે દૈવે આવા સયોગો ઊભા કર્યા. ચર્મચક્ષુયુક્ત મારા પિતાએ તો મારું ચિત્ત ન જાણવાથી ભલે એમ કર્યું, પણ દિવ્યચક્ષુવાળા દૈવે આમ શા માટે કર્યું ? એમ તે અત્યંત ચિંતાતુર બની ગઈ. માટે હે કુમાર ! તમે એને પરણીને નિશ્ચિત કરો.” એમ કહીને વિમલા તે રાજકન્યાને ત્યાં લઈ આવી.

આ સાંભળીને રાજકુમાર નંદન બોલ્યો કે:—“તારી સખી તો નિષ્ઠુર જેવી લાગે છે, કે દૂરથી આવેલ અમારું એ કાંઈ આતિથ્ય પણ કરતી નથી.”

ત્યારે રાજકુમારી બોલી કે:—“હે કુમાર ! અત્યારે બીજું આતિથ્ય કરવાનો ક્યાં સમય છે ?” એમ કહીને તેણે હર્ષપૂર્વક સખીના હાથે કુમારના કંઠમાં પુષ્પ-માળા પહેરાવી અને તાંબૂલ આપ્યું એટલે કુમારે પણ પોતાના કંઠમાંથી હાર કહાડીને સખીના હાથે રાજકન્યાના કંઠે આરોપણ કર્યો, જેથી તે અમૃતથી સિંચન પામી હોય તેમ પોતાને ધન્ય માનવા લાગી.

એવામાં કંચુકીએ ત્યાં આવીને રાજકન્યાને નિવેદન કર્યું કે:—“વિવાહ-લગ્નનો સમય પાસે હોવાથી દેવી તમોને બોલાવે છે.”

ત્યાં રાજબાળા કુમારને કહેવા લાગી કે:—“હે સ્વામિન્ ! કહો, હવે શું કરું ?” કુમારે કહ્યું:—‘પ્રિયે ! જા, વિષાદ શા માટે કરે છે ?’

એટલે રાજકન્યા વિમલાની સાથે ઘેર આવી. પછી સાંજે રાજકુમાર પણ સાધક સહિત ત્યાં ગયો અને અવસર આવતાં મુક્તાવલીનું રૂપ કરીને સાધકને સૂરસેન કુમાર સાથે પરણાવી દીધો. અહીં એટક દેવે પોતે વિવાહ મંગલ રચીને વિમલાની સાક્ષીએ તેણે કુમારને રાજકન્યા પરણાવી.

હવે સૂરસેન પોતાના આવાસમાં આવી સાધકને કહેવા લાગ્યો કે:—“હે પ્રિયે ! તને પરણીને આજે હું લોકોત્તર (બધાં કરતાં અધિક) થયો છું.”

શ્રીદેવની કથા *

— ૦ —

કાપિલ્ય નામના નગરમા શ્રીહર્ષ નામે રાની હતો તેને સાક્ષાત્ દુષેર જેવો શ્રીદેવ નામે પુત્ર હતો એકદા મર્વ રાજાઓને જીતવાની ઇચ્છાથી શ્રીહર્ષ રાજા પોતાના સૈન્ય સમૂહથી વસુદાને પણ ચલાયમાન હતો તે દિવ્યાના માટે આદ્યો પગતુ કામરૂપ નગરનો ગળ દુર્જય હોવાથી તે જાનેની વચ્ચે ચિરકાલપર્યંત યુદ્ધ આદ્યુ, પગુ કોઈનો જય કે પરાજય થયો નહિ એટલે દેવોએ શ્રીહર્ષને યુદ્ધથી અટકાવ્યો, તેથી તે પોતાના નગરમા જઈ પુત્રને રાજ્ય પર ખેસાડી પોતે પ્રવ્રજ્યા અગીકાર કરી શ્રીદેવ પણ પિતાના વૈરને સલાખી મત્રીઓએ અટકાવ્યા છતા પણ હઠ ઠગીને તે રાજાને જીતવા આત્યો ત્યા ચિગ્ગલ યુદ્ધ કરતા પણ જય ન થતા સૈન્યમા લગાણુ થયુ, એટલે તે એકલો ભાગીને ડોઈ મહા અટવીમા પહોંચ્યો, કારણ કે તે વખતે તેનામા માત્ર સ્વલ્પ જળ રહ્યુ હતુ, ત્યા તૃપાકુલ એવા તેને એક ભીલે પાણી પાયુ પછી ત્યા વનમા ભમતા ભમતા તેણે એક મહાસુનિને જોયા તે મહાસુનિએ પણ તેની આગળ ધર્મનો ઉપદેશ કર્યો અને વિશેષે કરીને નમસ્કાર મહામત્રના પદો કહી જતાવ્યા હ્યુ છે કે -

“જો ગુણદ્વલ્લક્ષમેગ પૂર્વદ્વિદ્યોદ્ધિ જિજ્ઞાસુઃ ।

સો તર્હિજમવે સિદ્ધિદ્વદ્વિ, અદ્વિ સત્તદ્વમે જમ્મે” ॥૧॥

અર્થાત્-જે ભવિષ્ય મનુષ્ય પૂર્ણ વિવિધી એકલાખ વાર નમસ્કાર મત્રની ગણના કરે, તે ત્રીજે ભવે સિદ્ધ થાય અથવા તો સાતમે અગર આઠમે ભવે તે સિદ્ધ થાય આ નમસ્કાર મહામત્રનો જો એકાગ્રતાથી લાખનાર સવોત્તમ જાપ થાય, તો તીર્થંકર પદની પ્રાપ્તિ થાય અને મધ્યમ જાપ થાય તો ચક્રવર્તી પ્રમુખ સમ્રાટ પદની પ્રાપ્તિ થાય, અને સામાન્ય જાપ કરતા પણ પ્રાણીઓને સામાન્ય લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે માટે હે ભદ્ર ! તુ પણ શકતા ગહિત થઈને જાપ કર, આટલુ કહીને પુન તે સુનિ શ્રીદેવને ઠહેવા લાગ્યા કે -“હે ભદ્ર ! આ મામે પ્રાસાદ જુએ છે ! તે પણ નમસ્કાર મહામત્રનુ ફજ છે

પ્રથમ દેવલોડમા હેમપ્રભ નામે એક દેવ હતો, તેણે એક સમયે કોઈક ડેવલી સુનિને પુછ્યુ કે -“હે ભગવન્ ! મને સમ્યક્ત્વ થશે કે નહિ અને હવે

* ઉપદેશ સપ્તતિકા ભાષાંતર પૃ ૧૫૩ થી ૧૫૬

શકિતને ન જાણતાં સિંહનો કોપ જેમ મેઘમાં નિષ્ફળ જાય, તેમ પરાભવ પામતાં મારો ક્રોધ તે તારામાં નિષ્ફળ નિવડ્યો. હે મહાનુભાવ ! એ મારો અપરાધ તું ક્ષમા કર.” આથી નંદનકુમારે પ્રસન્ન થઈને તેનો યોગ્ય સત્કાર કર્યો.

પછી મેઘરાજાએ સૂરસેનને પોતાની લાણેજ પરણાવી અને વસ્ત્રાલંકારથી તેનો સત્કાર કરી વિસર્જન કરતાં તે પોતાની નગરીમાં ગયો.

મેઘરાજાએ કેટલાક દિવસ ત્યાં નંદનકુમારને આગ્રહથી રાખીને હસ્તી, અશ્વો, દ્રવ્ય અને આભરણાદિક આપી તેનો ભારે સત્કાર કર્યો. એમ ત્યાં કેટલોક વખત નિર્ગમન કરી, મેઘરાજાની અનુરા મેળવી હસ્તી, અશ્વો, રથ અને પદાતિઓ સહિત નંદનકુમાર મુક્તાવલીને લઈને પુનઃ તે અયોધ્યામાં આવ્યો. ત્યાં સામવર્મ રાજાએ અત્યંત પ્રમોદ પામીને તેને રાજ્યગાદીપર બેસાડ્યો અને પોતે સંયમ લઈ તીવ્ર તપ તપીને સ્વર્ગે ગયો. અહીં જિનપૂજા આચરતાં, સાધુઓની ભક્તિ કરતાં ન્યાય અને કૃપાથી પૃથ્વીનું પાલન કરતાં અને મુક્તાવલી સાથે સંસાર-સુખ ભોગવતાં નંદનરાજા રાજ્ય ચલાવવા લાગ્યો. ત્યાં જે રાજાઓ તેના પૂર્વજોના તાબે ન હતા, તે પણ નમસ્કારના પ્રભાવથી વિના ચત્તે નંદનનૃપને વશ થયા.

એવામાં એકદા ત્યાં ચંદન નામના અવધિજ્ઞાની ગુરૂ આવ્યા. એટલે નંદનરાજા રાણી મુક્તાવલીને સાથે લઈને તેમને ભક્તિથી વંદન કરવા ગયો. ત્યાં ગુરૂને વંદન કરીને પૂર્વના અભ્યાસથી રાજાએ કહ્યું કે:—“હે ભગવન્ ! તમારાપર અમને અધિક ભક્તિ અને પ્રેમ કેમ આવે છે ?” ત્યારે ગુરૂ મહારાજ બોલ્યા:—

“અહીં જ નગરના ઉપવનમાં એક શુકમિથુન (શુક પક્ષીનું જોડણું) રહેતું હતું. એક વખતે ત્યાં પ્રતિમાએ રહેલ મુનિને જોતાં તે પ્રમોદ પામ્યું. એટલે કૃપાળુ મુનિએ તે બંનેનું ચિત્ત જાણીને તેમને પરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મંત્ર શીખવાડ્યો. પછી તે બંને એ મંત્રને નિરંતર સંભારવા લાગ્યા. હેરાજન્ ! તે શુક મરણ પામીને તું રાજા થયો, શુકી તે મરણ પામીને આ તારી રાણી થઈ અને હું તે મુનિ છું.”

એમ સાંભળતાં તેઓને પોતાનો પૂર્વભવ યાદ આવ્યો, એટલે નંદન રાજાએ પોતાની રાણી સહિત, ચંદનાચાર્ય પાસે સમ્યક્ત્વ આદર્યું, અને અનુક્રમે તેમણે શ્રાવકના બાર વ્રત સ્વીકાર્યાં. એ પ્રમાણે ઉભય ભવમાં સુખકારી નમસ્કાર મંત્રનું કૃણ જાણવામાં આવતાં પોતાની પ્રિયા સહિત રાજા નિરંતર તેનું કમરણ કરી સ્વર્ગના સુખ અને અનુક્રમે મોક્ષપદને પણ પામ્યો.

સુદર્શન શેઠની કથા.

— ૦ —

સીલ કુલઆદરણ, સીલ રૂઢ ચ ઉત્તમ હોદ્દા ।

સીલ ચિય પઢિત્ત, સીલ ચિય નિહયમ ધમ્મ ॥૧॥

અર્થાત્—શીલ એ કુળનું સાચું આભૂષણ છે, શીલ એ સર્વોત્તમ રૂપ છે, શીલ એ પ્રબલ પાકિત્ય છે અને શીલ એ જ ખરેખર નિરૂપમ ધર્મ છે

નમસ્કાર મત્ર-પ્રભાન

જ બુદ્ધિપના ભરતક્ષેત્રમા અત્યંત પ્રસિદ્ધિને પામેલ અગદેશના આભૂષણ મમાન ચપા નામની નગરીમા ઇન્દ્ર સમાન તેજગ્રી અને પરાક્રમી એવો દ્વિધનાહન નામનો રાજા ગત્ય કરતો હતો તે રાજાને રૂપમા રતિને પણ હરાવનારી અને શુભવાન એવી અભયા નામની પટરાણી હતી તે જ નગરમા રાજમાન્ય અને આર્હત ધર્મનો પગ ઉપાસક ઋષભદાસ નામનો શ્રેષ્ઠ રહેતો હતો તે શ્રેષ્ઠને શીલવાન અને શુભવાન, ધર્મપ્રગયણ અને પતિભક્તા અર્હદાસી નામની પરમ શ્રાવિકા પત્ની હતી તે શેઠને ત્યાં સુભગ નામનો એક નોકર હતો, જે હમેશા શેઠની ગાયો તથા ભેસોને જગલમા ચરાવવા લઈ જતો અને ખીલુ ધરનું પણ કામકાજ કરતો હતો

એક સમયે મોહ મહિનાની મખત ઠડીના વખતમા જગલમાથી ગાયો ચરાવીને પાછા ફરતા માર્ગમા કાયોત્સર્ગ સુદ્રાએ ઊભા રહેલા અને અગ પર વસ્ત્ર રહિત તથા એકાગ્રધ્યાને પરમાત્માના ધ્યાનમા લીન થએલા ડોડ જૈન મુનિ તે સુભગના ભેવામા આવ્યા મુનિ મહારાજની શાત સુદ્રા અને તેઓશ્રીના અર્કિચન ભાવથી તે સુભગ ગહુ જ આશ્ચર્યચકિત થયો, છતાં તે વખતે ઘેર પાછા ફરવાની ઉતાવળને લીધે તેઓશ્રીની સાક્ષાત્ મેવાનો લાભ ન લઈ શકવાથી જતા જતા તે આ પ્રમાણે વિચાર કરવા લાગ્યો કે—“અહો! આવા મહાત્માઓને ધન્ય છે આવાં મહાત્માઓથી જ આ વસુધરા રત્નગર્ભા ગણાય છે જેઓને પોતાના દેહની જરાએ પગ્વા નથી, જગતની પરવા નથી અને મોહ મહિરાનો મદ નથી ગમે તેવી ગરમીમા કે ઠડીમા પણ જેઓ મમાનતા જ ધારણ કરે છે, જેઓની સુખસુદ્રા સદા સુધાકર કરતા પણ વધારે શીતલ છે, જેઓની એકાગ્રવૃત્તિ અને ધ્યાન પરચણુતા ખરેખર આમન્ન સિદ્ધિને સુચવે છે”

આ પ્રમાણે વિચાર કરતો કરતો તે ઘેર પહોંચ્યો રાત્રે સુતા સુતા પણ તે તે જ વિચારમા લીન હતો અને વિચારતો હતો કે—“ક્યારે પ્રભાત થાય અને પુન હું તે

મારો જન્મ કઈ યોનિમાં અને ક્યાં થશે ?

આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં દેવલી લગવંત બોલ્યા કે:—“હો દેવ ! અહીંથી ચ્યવીને આજ વનમાં વાનર થઈશ અને તને કષ્ટથી ધર્મપ્રાપ્તિ થશે.

આ પ્રમાણે સાંભળીને તે દેવે પોતાના માત્ર પ્રબોધને માટે પ્રત્યેક શિલાઓ પર નમસ્કાર મહામંત્રની પકિતઓ કોતરી રાખો, કાલાંતરે તે દેવ ચ્યવીને વાનર થયો અને તે પદોની પકિતઓ બોધને તેને પોતાના દેવભવનું સ્મરણ થયું. પછી તે ત્યાં અનશન કરી મનમાં તે નમસ્કાર મહામંત્રનું સ્મરણ કરતાં કરતાં મૃત્યુ પામીને ફરીથી પાછો તે જ વિમાનમાં પૂર્વ નામ ધારી દેવ થયો. તે દેવે પોતાના આગામી બોધને માટે પણ મનમાં પ્રસન્ન થઈને અહીંયાં શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુનું આ ઉન્નત ચૈત્ય કરાવ્યું છે.

આ પ્રમાણે સાંભળીને શ્રીદેવે પણ તે મુનિની પાસે વારંવાર સમ્યક્ પાઠ કરીને નમસ્કાર મંત્રને પોતાના નામની જેમ અસ્ખલિત કર્યો. અને તે જ ચૈત્યમાં શ્રીશાંતિનાથ પરમાત્માની સન્મુખ રહીને વિધિપૂર્વક તેણે શ્રીનમસ્કાર મહામંત્રનો એક લાખ વાર બપ કર્યો અને તે બપની સમાપ્તિ થતાં હેમપ્રભદેવ તેના પર સંતુષ્ટ થયો. તેથી તે પુણ્યવતને તેણે અભોધવિજયા નામની શક્તિ આપી તથા કાંપિલ્ય નગરમાં લઈ જઈને દેવતાએ તેને પોતાના રાજ્ય પર ફરીથી સ્થાપન કર્યો અને તેથી સમસ્ત રાજમંડળમાં તે અગ્રપદને પામ્યો. વળી કામરૂપ નગરનો રાજા પણ તેનો દાસ થઈ રહ્યો. અહો ! શ્રીનમસ્કાર મહામંત્રનો મહિમા ખરેખર ! કોઈ અનુત્તર જ છે. કહ્યું છે કે:—

“અહો પંચનમસ્કારઃ કોઽપ્યુદારો જગત્સુ યઃ ।

સંપદોઽદ્યૌ સ્વયં ધત્તે, દત્તેઽનન્તાસ્તુ તાઃ સતામ્ ॥”

અર્થાત્:—અહો ? જગતમાં પંચ નમસ્કારની કોઈ અજબ ઉદારતા છે, કે પોતે આઠ સપદાને ધારણ કરે છે અને સજ્જનોને તે અનંત સંપદા આપે છે. શ્રી નમસ્કાર મંત્રની ગણના કરવામાં તત્પર એવો તે રાજા મરણ પામીને માહેન્દ્ર દેવલોકમાં દેવતા થયો.

इति नमस्कृतिसंस्मृतिजं फलं, श्रुतिपुटैः परिपीय शरीरिणः ।

हृदि जपंतु तमेव नमंतु च, प्रणयतः परमेष्ठिपदाम्बुजम् ॥१॥

આં પ્રમાણે નમસ્કારના સ્મરણથી થતા ફળને કાનથી સાંભળીને ભવ્યજનો તેનેજ અંતરમાં ધારણ કરે અને પરમેષ્ઠિના પદકમળને પ્રેમથી નમસ્કાર કરે.

તે નદીના પ્રવાહમાં પડ્યો મનુષ્ય ધારે છે કાંઈ અને દૈવ કરે છે કાંઈ, મનુષ્યની મઘળી ધારણાઓ બે દૈવ અનુકુળ હોય તો જ પાર પડે છે બે જગતપર ઈર્મશબ્દની મત્તા ન ચાલતી હોત, તો 'ધર્મીને ત્યા ધાડ' વગેરે કહેવતોની માર્થકતા મિલ્લ થઈ શકત જ નહિ પ્રવાહમાં પરતાની માથે જ સુલગને એક લોખંડનો મજબુત ખીલો સજ્જ ગીતે વાગ્યો અને તે વાગતાની સાથે પાણીના પ્રવાહમાં પ્રવાહમાં જ તત્વાવ તે મરણ પામ્યો આહા ! દૈવ ! તારી આજ્ઞા ઉકાવવાને મોટા મોટા ભૂપતિઓ, દિવ્ય દેવતાઓ તથા સમર્થ એના સુરેન્દ્રો પણ હાજર રહે છે, તો સુલગ જેવા મામાન્ય મનુષ્યનું શું ગતું ?

નવકાગ મત્રની અનુપમ વ્રદાથી મરણ પામીને તે સુલગનો પુણ્યવત જીવ ઋષભદાસ શેઠની ધર્મપરાયણ અર્ધદાસીની કુક્ષિના પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો પુત્ર જન્મના મહોત્સવ નિમિત્તે ઋષભદાસ શેઠને ઘેર મગલવાદ વાગવા લાગ્યા, દાસ, દાસીઓ હર્ષધેલા બનીને આખા ગૃહમંદિરને શણગારવા લાગ્યા, આ પ્રમાણે આ દિવસ સુગ્રી આનંદોત્સવ વર્તાતી શ્રેષ્ઠિએ પુત્રના સુલક્ષણ પૃથ્વી તેનું સુદર્શન એવું ગુણનિષ્પન્ન નામ પાડ્યું પ્રિય વાચક ! આપણી વાર્તાનો નાયક સુલગનો જીવ ! જે ધર્મમાં તે દામત્વ ઢરતો હતો તે જ ઘરનો નમસ્કાર મહામત્રના પ્રભાવથી ગ્રામી બન્યો આગળ આપણે જાણીશું કે આ સુદર્શન તે જ મહા શીલવત સુદર્શન શેઠ ભવિષ્યમાં પોતાના શીવની રક્ષા માટે શૂળી પર ઢેવી ગીતે ચઢે છે અને ત્યાં શૂળીનું ચિહ્નમન ઢેવી ગીતે થઈ જાય છે, તે જાણવા પડી પણ આ કથાના વાચકાગ સુમુક્ષુઓ ! વગર ! હિં તો રાજની એક માળા નવકાગ મહામત્રની ગણવા માટે શું નિશ્ચય નહિ કરે ? મને તો ખાતરી જ છે કે નમસ્કાગ મહામત્રનો આટલો પ્રભાવ વાચ્યા પડી દરેકે દરેક વાચક ! એટલું તો જરૂર કરશે જ

ખીજના ચંદ્રની જેમ જાળક સુદર્શન જિવને દિવસે વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો ઉત્તમ કુળમાં ઉત્પન્ન થવાથી અને ધર્મ પગથણ માતા પિતાના સહવાસથી તેનામાં નીતિમય જીવન, ધૈર્ય, ધર્મશ્રદ્ધા, શીલ, માતા પિતાની નેવા, દેવચર પ્રત્યે ભક્તિ, કુટુંબ વાત્સલ્યતા, અનાથો પ્રત્યે અનુકંપા વગેરે અમાધાગ્ય ગુણો તેનાના દીપી નીકળ્યા અનુક્રમે તે યૌવનાવસ્થાને પ્રાપ્ત થયો, તે જ ગામમાં તેના પિતાએ એક ઉત્તમ કુલવાન શ્રેષ્ઠિની મતારમાં નામની મ્શુણી પુત્રી માથે સુદર્શનનું લગ્ન કર્યું સુદર્શન અને મતારમાં એ જાન્ને નાગો એક જ અર્થને સુચવનાર હોવાથી ખરેખર ! નામ પ્રમાણે તે જાનેના અત કલ્પ અને અત્મા પણ એકરૂપ થઈ ગયા હતા

મુનિના દર્શન કરું” આ વિચારમાં ને વિચારમાં રાત્રિના ચાર પ્રહર પણ તેને ચોવીશ પહોર જેવા લાગ્યા. પ્રભાત થતાંની સાથે જ તે ઉતાવળ કરીને લેંસો ચરાવવા વનમાં ચાલ્યો, ત્યાં જતાં રસ્તામાં તે જ સ્થળે તેવી જ સ્થિતિમાં ઊભા રહેલા તે મુનિ તેના જોવામાં આવ્યા. તેઓના તપઃતેજની પ્રભાથી તે જોતાંની સાથે જ અંતઃ ગયો હતો, એટલે તરત જ તેઓને નમસ્કાર કરીને થોડી વાર તેઓની સન્મુખ બેઠો, એટલામાં સૂર્યનો ઉદય થતાં ધ્યાન પાળીને તે મુનિરાજ ઐ નમો અરિહંતાણં એ પદનો ઉચેથી ઉચ્ચાર કરવા પૂર્વક કાયોત્સર્ગ પારીને આકાશમાર્ગે ચાલ્યા ગયા. આથી તેની અબ્બયળીનો પાર રહ્યો નહિ.

સુભગે વિચાર કર્યો કે:—“ખરેખર ! એ પદ આકાશગામિની વિદ્યાનો મંત્ર છે અને એના પ્રભાવથી જ તે મુનિ આકાશમાં ઉડી ગયા.” આ પ્રમાણે વિચારી તેણે તે મંત્રને એક સાચા મોતીના અમૂલ્ય હાર કરતાં પણ વધારે કિંમતી ગણી પોતાના હૃદયમાં ધારણ કર્યો. તે રાત દિવસ તે જ પદનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો, એક વખત શેઠના સાંભળવામાં તે આવવાથી તેને પાસે બેસાડીને તેને કહેવા લાગ્યો કે:—“હિ સુભગ ! આ મંત્ર આકાશગામિની વિદ્યાનો જ મંત્ર છે એમ સમજતો નહિ, કારણ કે સ્વર્ગ અને મોક્ષ મેળવવાનો પણ તે મહામંત્ર છે. માટે તેનું જતનથી સ્મરણ કરજે અને તારા ‘સુભગ’ નામને સાર્થક કરજે. એ મંત્રનો પ્રભાવ એક સુખથી ચતુર્થ વર્ણવી ન શકાય. કલ્પવૃક્ષ, ત્રિતામણિ, કામકુંભ અને પારસમણિ એ ચાર પણ જેના પ્રભાવથી શરમાઈને વસુધામાંથી વિદાય થઈ ગયા. હે સુભગ ! જો તું આગામી અનુપમ સુખની ઇચ્છા કરતો હોય, તો આ નમસ્કાર મહામંત્રનો નિત્ય પાઠ ચુકીશ નહિ.” આ પ્રમાણે શિખામણ આપીને નમસ્કાર મહામંત્રના બધાંએ પદો શેઠે તેને શીખવ્યાં. નમસ્કાર મહામંત્રના આ પ્રમાણેના ઉત્તમોત્તમ ગુણો સાંભળીને સુભગના રોમાંચ ખડા થઈ ગયા અને નમસ્કાર મહામંત્રની પેતાને થએલી પ્રાપ્તિથી તે પોતાની જાતને ધન્ય માનવા લાગ્યો.

રંકને રત્ન, રોગીને વૈદ્ય, અંધને નેત્ર, મુમુક્ષુને ગુરુ, અને ભૂખ્યાને પરમાત્મની પ્રાપ્તિ થવાથી જેમ પરમ આનંદ થાય તેમ તે પણ આનંદ પામ્યો. ત્યારપછી વારં-વાર તેનું સ્મરણ કરવાથી પોતાના નામની જેમ તેને અંતઃકરણમાં સ્થાપિત કરીને હમેશાં નિયમિત તેનો જાપ કરવા લાગ્યો.

એક વખતે વરસાદના સમયમાં તે લેંસો ચારવાને વનમાં ગયો, ત્યાં લેંસો નદી ઉતરીને સામી પાર કોઈના ખેતરમાં ગઈ; તેથી સુભગને પોતાના શેઠ તરફથી ઠપકો મળવાની ધાસ્તી લાગી, તે કારણને લીધે નમસ્કાર મહામંત્રનું સ્મરણ કરતો

જ તે બ્યાકુળ બની સ્ત્રીચરિત્રનું અનુકરણ કરીને તે ડહેવા લાગી કે —“હિ મુદર્શન ! આજે તમારા મિત્રના શરીરે સારું નથી, માટે ત્યાં આવીને તેમને ધીરજ આપી સતુટ કરો તે તમારી સાથે વાતચીત કરવાને તમને ખોલાવે છે” આ પ્રમાણેના તેણીના કપટ આતુર્યતાવાળા વચનોને સત્ય માની પોતાના મિત્રની અકુશલતા માટે દિલગીર થતો તે સત્વર તેને ઘેર ગયો આ વ્યતિહાર પરથી એમ પણ સમજી શકાય છે કે મુદર્શન ખામ કાર્યપ્રસંગ વિના કોઈના ઘેર જતો નહિ હોય

મિત્રના ઘેર પહોંચતાની સાથે જ ઉત્સુકતાથી મુદર્શન પૂછવા લાગ્યો કે — “મારો મિત્ર કયા છે ?”

કંપિના કપટબળથી તેને અદરના ઓરડામાં લઈ ગઈ અને ખારણા બધ કરીને ડહેવા લાગી કે —“તમારા નામની ઝંખના કરતાં ડરતા આજે તે સફળ કરવાનો પ્રસંગ આવ્યો છે, માટે મારી યાચનાનો સ્વીકાર કરી અને સ્નેહદાન આપો, કારણકે ફરીને આવો યોગ મળવો મુશ્કેલ છે”

આ પ્રમાણેના વચનો સાંભળીને મુદર્શન વિચાર કરવા લાગ્યો કે —“અહો ! વિષયાસક્ત મનુષ્યો કેટલા બધા અધ બની જાય છે ! ડામાધ મનુષ્યો છતી આખે આધળા અને છતાં ડાને બહેરા થઈ જાય છે શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે —

“વક્તસ્તેન જગત્યસીતિપટહો ગોત્રે મપિકુર્ચક—

આરિચ્ચ જલાજલિર્ગુણગણારામસ્ય દાવાનલ ।

સકેત સફલાપદા શિવપુરદ્વારે કપાટો દદ

શીલ યેન નિજ વિલુપ્તમવિલ ત્રૈલોક્યચિંતામણિમ્ ॥૧॥

અર્થાત્—સમગ્ર લોકમાં ચિંતામણિ સમાન પોતાનું શીલ જેણે શુભાવી દીધું છે, તેણે જગતમાં પોતાના અપયશનો પટલ વગાડ્યો, ગોત્રમાં મસિનો કુચડો ફેરવ્યો, આરિત્રને જલાજલિ આપી, શુણના સમૂહરૂપ જે બગીચો તેમાં દાવાનળ મૂક્યો, સર્વ આપત્તિઓનો સહેત કર્યો અને મોક્ષનગરીના દ્વારમાં તેણે મજબુત કપાટ દીધો સમજવો”

શીલભગના ખરાણ પરિણામો નજરે લેવા છતાં પણ ડામાધ મનુષ્યો કોઈ પણ જાતનું અકાર્ય કરતા બચકાતા નથી અહીં એક તુચ્છ વિષયની ડામના પૂરી કરવાને માટે મનુષ્યો કેટલા બધા પ્રપચ ખેલે છે પ્રતિકુલ ઉપમર્ગો કરતા આવા અનુકુલ ઉપમર્ગોમાં પોતાના ધૈર્યને અલિપ્ત થવા ન દેવું એ જ મહાપુરુષનું લક્ષણ છે અત્યારે કોઈપણ ગીતે આ કસોટીમાંથી મારે પમાર થયા વિના છુટકો

તેઓ દંપતિધર્મના જ્ઞાતા હોવાથી તે દંપતિ સંસાર વ્યવહારની સરકપર કદી પણ સ્થાપિત નહિ થતાં અન્ય દંપતિઓને દાખલારૂપ થતાં પત્ની, પતિની આજ્ઞા સુચળ વર્તનારી મનોરમા પતિની પ્રીતિ સંપાદન કરી આર્દ્રધર્મની પરમ આરાધક બની પત્ની, તેણીની મનોબૃમિમાં બાલ્યવયથી જ ધર્મશ્રદ્ધાના શુભ અને દિવ્ય સંસ્કારો આદિપિત થયેલા હતા અને સુદર્શનના સરવામથી તે દિવ્ય સંસ્કારો અનિશ્ચય દેહીધ્યમાન થઈ શ્રાવિદા ધર્મની પૂર્ણતાનું મૂલન કરતા પત્ની. પોતાની વ્યવહાર કુશળતા, ન્યાય-નિષ્ઠતા વગેરે ઉત્તમ ગુણોને લીધે સુદર્શન પણ પોતાની જ્ઞાતિમાં, નગરમાં તથા રાજદરબારમાં પણ અધિક અધિક માન્ય થવા લાગ્યો. જે મૃદુમંદિરોની અંદર આવા ભાગ્યશાળી દંપતિઓ વસતાં હોય, ત્યાં સંસારીક શુભ તથા લક્ષ્મીનો વાસ હોય તેમાં તો નવાઈ જ શું છે ?

એક વખતે રાજના અતિમાન્ય કપિલ નામના પુરોહિત સાથે સુદર્શનને મિત્રતા થઈ, પુરોહિત પણ સ્વભાવે માન, સત્યવક્તા તથા આદિન્ય સ્મિત હોવાથી સુદર્શનને અનુકુળ રહેવા લાગ્યો, તે બંનેની સ્મિત વાત ચીતોમાં એવા તો રંગ બસતો ગયો કે તેઓ વખતસર પોતાનું બોજન પુદ્ગાં પણ બૂટ્ટી જતા. કેટલાક સંતુષ્ટ બને આ બંનેને એક રૂપ બેઠને રામ લક્ષ્મણની જોડ સમજી લેતા.

આ પ્રમાણે મિત્ર સાથે વાર્તા વિનોદ કરતાં બંની વખત ઘેર આવતાં મોટું થતાં એક વખતે પુરોહિતને તેની પત્નીએ પુછ્યું કે:—“હે સ્વામિન્ ! તમે બોજના-દિક તેમ જ અન્ય વ્યાવહારિક કાર્યોમાં વ્યગ્ર થતાં કેમ દેખાઓ છો ?” ઉત્તરમાં કપિલ જોલ્યો કે:—“હે કાંતા ! સુદર્શન નામનો મારો એક પરમપ્રિય મિત્ર છે, તેની સાથે વાર્તા વિનોદ કરતાં મને કશું ચાદ આવતું નથી. તે મહાતુલાર મિત્રની સોળત મળવાથી હું મારા આત્માને ધન્ય માનું છું, એ મહાગતિ મિત્રના એટલા બધા અદ્ભુત ગુણો છે કે તેમાંનો એક શતાંશ પણ મારાથી વર્ણવી શકાય તેમ નથી; તેનો ધર્મપ્રેમ તો કોઈ અલોકિક જ છે અને તેના વચનો તો બધે અમૃતની ધારાઓ સમાન છે તથા તેનું મુખ કમળ તો બધે પૂર્ણચંદ્રની માફક હમેશાં ખીલતું રહે છે. હે પ્રમદા ! હું વધારે શું કહું ? પરંતુ તેના જેવો બીજો નરરત્ન તો હાલ મારા જોવામાં આવતો નથી.” આ પ્રમાણેના સુદર્શનના ઉત્તમ ગુણો સાંભળીને કપિલાના રોમાંચ ખડા થઈ ગયા અને તેનો સમાગમ શોધવાને તે આકુળવ્યાકુળ બની ગઈ સુદર્શનના દર્શનના લાલની સાથે તેના સ્નેહદાનનો લાલ પણ તે ઇચ્છવા લાગી.

એક દિવસે રાજની આજ્ઞાથી કપિલ કોઈ કાર્ય પ્રસંગે બહાર ગામ ગયો હતો. તે અવસરનો લાલ લઈ કપિલા સુદર્શનના ઘેર ગઈ અને સુદર્શનને જોતાં

આ સાલખતા જ તે ચમડી અને આશ્ચર્ય મહિત દ્રીથી પૂછવા લાગી કે -
“હું દેવી ! એ ડમલાક્ષી એ સુદર્શનની જ ધર્મપત્નિ હોય, તો તેના આ મતાનો
માટે મને અતિશય બહેમ આવે છે”

અભયાને આ વાતમા મોટો ભેદ જણાવ્યો, તેથી તેનું અપ્રીતરણ કરવા વાતને
આગળ લખાવીને બોલી કે - “કપિલા ! જગતનો આમાન્ય નિયમ નજર સામે મોબુદ
છતા તારે તેમા શકા લાવવાનું શું ઠારણ છે ?”

કપિલા બોલી કે - “હું ત્વામિની ! એક વખતના પ્રમગ પરથી મને માયુમ છે
કે તે નપુંસક છે, આ પ્રમાણે ભેદ બોલીને પ્રથમ બનેલી બધી વાત ઢહી મલખાવી”

અભયા હસીને ઢહેવા લાગી કે - “હું કપિલા ! તને તેણે છેતરી છે સુદર્શન
ધર્માત્મા હોવાથી પરદાગઓમા તે નપુંસક જ છે, પરંતુ સ્વદાગમા તે નપુંસક
નથી અરે મૂળ સ્ત્રી ! તેની આકૃતિ અને બોલવા પરથી પણ તું તેને પાગળી
ન શકી ?”

આ પ્રમાણે અભયાએ ડરેલી મસ્કરીથી તે એટલી બધી વિલક્ષણ બની ગઈ
કે, ઘડી વાર સુધી તો બોલવાને પણ તેની જીભ ન ઉપડી છેવટે મનમા એક
ચુક્રિત સ્ત્રીને તે ઢહેવા લાગી કે - “હું અભયા ! મને તો એ સુદર્શન ભલે છેતરી
ગયો, પણ તું એની સાથે તિવિલાસ કરે, તો તારી અતુરાઈ બરી”

આ સાલખીને અભયા બોલી કે - “હું કપિલા ! એ કાઈ મોટું મહાભારત
કાર્ય નથી કે જે ન જ બની શકે રૂપવાન એવી રાજકન્યાઓમા પણ મોહ ન
પામનાર એવા રાજાને પણ હું મારા નેત્રથી નચાવું છું, વનવાસી તાપનો અને
મહર્ષિઓ પણ કામિનીઓના કટાક્ષ દેખી લલચાઈ જાય છે, તો આ ગિચારા
પામરનું શું ગળું કે ભામિનીની બ્રકુટી પર ભ્રમરની જેમ ભ્રમણ ન કરે”

અરે ! એકેદ્રિય એવા વૃક્ષો પણ કામિનીઓના ડર અપર્શથી વિકચ્ચર થાય છે,
તો પત્રી પચેદ્રિય મનુષ્યોનું તો કહેવું જ શું ? કહ્યું છે કે -

‘સુભાષિતેન ગીતેન, યુવતીના ચ લીલયા ।

મનો ન મિચતે યસ્ય સ યોગી હ્યવા પશુ ॥૧॥

અર્થાત્-સુભાષિત સંગીત અને લલનાઓની લીલાથી જેનું મન ભેદાતું નથી,
તે યોગી અથવા પશુ મનમજવો”

અહા ! હું તો એટલે સુધી કહું છું કે, યોગીઓ અને પશુઓ પણ લલના-
ઓના લાલિત્યમા લલચાઈ અને લપટાઈ જાય છે, તો હું કપિલા ! હું પ્રતિજ્ઞા

નથી અને તેને માટે કદાચ ‘શઠં પ્રતિ જાઠયં કુર્વાત્’ એ નીતિવાક્યનો આશરો લેવો પડે તો પણ તેમાં દોષ નથી.”

મનમાં આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તે કપિલાને કહેવા લાગ્યો કે:—‘હિ કપિલા ! હું ઘણો દિલગીર છું કે તારી આ યાત્રાના સફલ કરવાનું મારામાં સામર્થ્ય નથી. આવી યૌવનાવસ્થામાં પણ વિષય મુખથી વંચિત રાખવા વિધિએ મને નપુંસક ઘનાવ્યો છે. ખરેખર ! આ અવસ્થાનું એ જ ફળ છે, છતાં અત્યારે દેવ સિવાય ખીન્ન કેને મારે દોષ દેવો ? હિ કપિલા ! તેં યાત્રક પાસે ધનની અને વંધ્યા પાસે પુત્રની માગણી કરવાનું સાહસ કર્યું છે, નહિ તો તારા જેવી યુવતિનો યોગ હોવા છતાં ક્યો કામિક પુરૂષ રતિવિલાસ માટે આનાકાની કરે ? આ પ્રકારના તેના વચનથી તે નિરાશ બની ગઈ, એટલું જ નહિ પણ તે એટલી બધી શરમાઈ ગઈ કે કાંઈ પણ ઉચ્ચાર કર્યા વિના તેને વિદાય કરી દીધો. સુદર્શન પણ પોતાની યુક્તિ સફળ નીવડવાથી તથા શીલની રક્ષા થવાથી અતિ આનંદ પામતો પોતાના ઘેર આવ્યો.

એક વખતે દધિવાહન રાજા સુદર્શન અને કપિલાને સાથે લઈને ઉપવનમાં ફીડા કરવા ગયો. વિવિધ વાર્તા વિનોદમાં મગ્ન થઈ તે ત્રણે જણા આમતેમ બગીચાનાં ફરતા હતા, તે જ વખતે કપિલાને સાથે તેડી અભયારાણી પણ તે જ બાગમાં ફીડા કરવા આવી.

તે બંને જણીઓ ઝૂંગારસના સરોવરમાં નાક સુધી નિમગ્ન થઈ અને તે જ વિષયની વાતો કરતાં કરતાં પુષ્પિત લતાઓની છાયામાં, તો ઘડીવાર કુવારાના શીતલ સમીરમાં, ફળુવાર અંખાના ચોકમાં, તો થોડી વાર માધવીના મેદાનમાં, એ રીતે શ્રમ વિના સ્વેચ્છાથી તે બંને હંસની ગતિને પણ હરાવે તેવી મંદ ગતિથી વિલાસ પૂર્વક પરસ્પર પુષ્પોના દડા નાખતી ફરતી હતી.

આ વખતે તે બાગની બાબુ પરના રસ્તેથી સુદર્શનની પત્નિ મનોરમા પોતાના છ પુત્રોની સાથે નીકળી. તેણીની ચાલવાની સુંદર છટા તથા લાવણ્યતા જોઈને કપિલાએ રાણીને પુછ્યું કે:—“હિ મહાદેવી ! આ રંભા અને રતિને હરાવે તેવી તથા લાલિત્ય ભરેલી લલિત ગતિથી ગજને પણ શરમાવે એવી આ લલના કોણ છે ?”

કપિલાની બોલવાની અને શબ્દ રચનાની શૈલીથી પ્રસન્ન થતી અભયારા કહેવા લાગી કે:—“હિ કપિલા ! લલનાઓમાં લક્ષ્મીતુલ્ય અને કળા કૌશલ્યથી સરસ્વતીને પણ શરમાવે તેવી તે સુદર્શન શેઠની ગૃહલક્ષ્મી છે.”

જતાં તારે ઘેર જ રહેવું” એટલે તેણી શિંગેવેદનાતુ ળહાતુ ળતાવી રાજને મમ-
નવી ઘેર ગઈ

તે જ દિવસે સુદર્શન શેઠ દેવપૂજન વગેરે દિનકૃત્ય કરીને રાત્રિએ એક શૂન્ય
ઘરમા કાયોત્સવગ ધ્યાને રહ્યા આ વખતે પડિતા ત્યા આવી અને તેઓને પાલ-
ળીમા બેઠાડીને અભયા પામે લઈ ગઈ પોતાના મનોરથ અને પ્રતિજ્ઞાની સિદ્ધિ
થવાનો વખત પાસે આવેલો ભેંધ અભયાના આનંદનો પાર ન રહ્યો પોતાના
શરીરને આભૂષણો વગેરેથી અધિક દીપાવતી તે સુદર્શન શેઠની પાસે આવી વિર-
હાકુલ બનીને આ પ્રમાણે બોલવા લાગી કે—“હો ભટ્ટ! આપના કુદ કુમુભ જેવા
હામ્યથી, બ્રમ્મ વાસિત વિકસ્વર કમળ જેવા નેત્રથી, પરવાળાની રક્તતાને ધારણ
કરના તમારા અવરોધના ચુબનવી, ડેશરવણી એવી આ તમારી કાયાના
આલિંગનથી માગ અને તમારા બનેતા મનોરથ પૂર્ણ કરે” આ પ્રકારના
નૃગારિક વચ્ચનોથી તેણીએ બહુ વાર ચાચના કરી, પરંતુ તે ચાચના સુદર્શનના
ધ્યાનની શ્રેણિને વધારે વિડસિત કરવાના એક માધનરૂપ થઈ પડી

જેમ જેમ તેણીએ વિકારી અને નૃગારિક શબ્દોથી વિપચની ચાચના કરવા
માડી, તેમ તેમ સુદર્શનનો આત્મા ઉચ્ચ ઉચ્ચ ધ્યાનની શ્રેણિ પર આરૂઢ થતા
તેણે એવો નિશ્ચય કયો કે—“જ્યા સુધી આ અનુકુળ ઉપમર્ગથી હું મુક્ત ન
થાઉં ત્યાસુધી મારે કાયોત્સવ પારવો નહિ” આ પ્રમાણેનો નિશ્ચય કરીને તેઓ
ધ્યાનમ્થ રહ્યા

નમ્ર અને અનુકૂલ વચ્ચનોથી પણ જ્યારે સુદર્શન તરફથી સતોષકાંક પ્રત્યુ-
ત્તર ન મળ્યો, એટલે અભયા રોષમા આવી ગઈ અને ડર્શ વચ્ચનોથી ડહેવા
લાગી કે—“અરે ધૂત્ત! આવી રીતે નમ્ર થઈને તારી પ્રાર્થના કરતા પણ તને દયા
નથી આવતી? આવીને આવી રીતે કયા સુધી મને સતાવીશ? હું એક મહારાજની
પગાણી રહીને પણ તારી પાસે દીન થઈને બિલી છું છતા તાર કંઠોર હૃદય હજી
કેમ પીગગતુ નથી? અરે! અછલના અધા! ત્રીઓને વધારે છછેડવાથી તેઓ
નાગણુ ડગતા પણ વધારે ભયકર બની જાય છે અને છવટે તેઓ શુ કૃણ દેખાડે
એ તને બળર નથી? વાઘણને પપાળવી તો દૂર રહી, પણ તેને ઉલટી મતાવીને
વિકાળ શા માટે બનાવે છે? અરે અધમ! મારી પાસે પણ તું પોતાની અવમતા
દેખાડે છે? અમૃતની તવાવડીમા ઝેર મેળવી શા માટે પોતાના જીવનને જોળમમા
નાળે છે? જો તારે હું બના દગીઆમા ગરજાવ થઈ જવું હોય, યમના આતિથિ
થવું હોય અને અહીં જ નારટીનો નમુનો ભેવો હોય, તો જ તું કદાચહી થઈ બિલો

કરું છું કે:-“જે સુદર્શનની સાથે રતિવિલાસ ન કરું તો મારે અગ્નિમાં ખારોખાર પ્રવેશ કરવો.” આ પ્રમાણે અભયાએ શપથ લીધા. પછી કેટલોક સમય કીડા કરી તે બંને પોતપોતાને ઘેર ગઈ, રાજ વગેરે પણ અમુક વખતસુધી ત્યાં વિલાસ કરી સ્વ સ્વસ્થાનકે આદ્યા ગયા.

એક દિવસે અભયાએ પોતાની પ્રતિજ્ઞાની વાત પોતાની પંડિતા નામની ધાવ-માતાને એકાંતમાં કહી સંભળાવી. એટલે તેણે કહ્યું કે:-“હે પુત્રી! મહાત્મા પુરુ-પોતું ધૈર્ય અને મેરૂ પર્વતનું શિખર એ બંને ડગાવવા મહા મુશ્કેલ છે. તું બાણતી નથી કે સામાન્ય શ્રાવક પણ પરસ્ત્રી સહોદર હોય છે, તો આ પુણ્યાત્મા સુદર્શનની તો વાત જ શી કરવી? અંઝવાના જળથી તૃષા છીપાવવી, સસલાના શિંગડા મારે વનમાં ભટકવું અને સુદર્શનના શીલ ભંગ માટે સાહસ કરવું તે બરાબર છે. માટે હે વત્સે! આ પ્રતિજ્ઞા તેં સંપૂર્ણ વિચાર કર્યા વિના કરી છે, તેનો નિર્વાહ કરવો અતિ દુષ્કર છે.”

ધાવમાતાની આ રીતની શિખામણ સાંભળીને પુનઃ અભયા બોલી કે:-“હે માતા! ગમે તેમ થાય પણ એ પ્રતિજ્ઞાનો મારે નિર્વાહ કરવો જ પડશે. તમારે કોઈ પણ આલાકી વાપરીને તેને એક વાર અહીં લઈ આવવો. જે મારાં લીધેલા વચનનો ભંગ થાય તો મારે અગ્નિ પ્રવેશ કરવાનો વખત આવે.” તેણીનો આવો દલાગ્રહ બાણીને પંડિતાએ વિચાર કરીને કહ્યું કે:-“હે વત્સે! એ પર્વના દિવસે પૌષધ લઈને કોઈક શૂન્યગૃહમાં કાયોત્સર્ગે રહે છે, તેવા અવસરે લાગ સાધીને તેને અહીં લાવવો ઠીક પડશે; ખીજ કોઈ રીતે તેને અહીં લાવવો મુશ્કેલ છે, કારણ કે તે હવે પરસ્ત્રીઓનો કદી વિશ્વાસ જ કરતો નથી. અને મોટે ભાગે કાર્ય પ્રસંગે પણ ખીજ કોઈના ઘેર જતો નથી.”

આ યુક્તિ અભયાને અનુકૂળ લાગવાથી તેણીએ તો કબુલ રાખી. પછી પંડિતા પહેરગીરોને વિશ્વાસ બેસાડવા સુદર્શનના શરીર પ્રમાણુ જેટલી એક બનાવટી મૂર્તિ બનાવરાવીને દરરોજ અંતઃપુરમાં લઈ જતી અને પાછી લાવતી હતી.

x

x

x

x

x

એકદા કૌમુદીપર્વ આવતાં સર્વ નગરવાસીઓને વનમાં જઈ કીડા કરવાનો રાજાએ પટલ વગડાવ્યો. તે જ દિવસે આતુર્માંસિક પર્વ હોવાથી રાજાની અનુજ્ઞા મેળવી સુદર્શન શેઠ ધર્મકૃત્ય કરવા ઘેર રહ્યો. આ અવસરની તક લઈને પંડિતાએ અભયાને કહ્યું કે:-“તારી ધારેલી પ્રતિજ્ઞા પૂરી કરવા આજે કૌમુદી મહોત્સવમાં ન

આ પ્રપચી શેઠ ડોણુ જાણે કયા માર્ગથી આવીને મારી પાસે અયોગ્ય ચાચના દરવા લાગ્યો. મીઠા મીઠા વચનોથી મને લોભાવવામા એણે જાકી રાખી નથી, પરંતુ હું મારા સ્ત્રીધર્મથી જરાએ ચલાયમાન થઈ નહિ, એટલે આ પાપાત્માએ મને નખસત કયો, કે જે અત્યાગે આપને બતાવતા પણ મને શરમ આવે છે જ્યારે ડોઢ પણ રીતે એ ક્ષાવી શક્યો નહિ, ત્યારે હું અજણા પર બલાતકાર કરવાની એણે ઠાશિષ કરી આથી હું ગભરાઈને ધૂમો પાડવા લાગી, તેથી આ ચોકીદારો દોડી આવ્યા, તે પહેલા પોતાનો પ્રપચ ખુલ્લો ન થઈ જાય તેટલા માટે તેણે આ ધ્યાનનો ઢાંગ કર્યો છે તેથી હે દેવ ! તેના મિથ્યા આડબરને સત્ય ન માનતા દોષપાત્રને શિક્ષા કરવી એ સર્વ રાજાઓનો ધર્મ છે”

અભયાના યુક્તિ પુર સરના લાખણથી સુદર્શનની નિર્દોષતા માટેનો રાજાનો અભિપ્રાય કાઢી મદ પડી ગયો, એટલે તેને પૂછ્યું કે—“આ અયોગ્ય કૃત્ય તમે કર્યું છે ?”

સુદર્શન શેઠ અભયાની દયા લાવી ડાઁ જોડ્યા વિના મૌન ઊભા રહ્યા એટલે રાજાએ વિચાર્યું કે—“પરંતુ લપટ અને ચોરનું લક્ષણ મૌન છે” આ પ્રમાણે કલ્પના કરીને નિર્ણય કર્યો અને સર્વ સમક્ષ તેઓને દોષિત ઠરાવીને મનમા કોધ લાવીને રક્ષાદોને હુકમ કર્યો કે—“સમગ્ર નગરમા આ શેઠના દોષને વિટળના પૂર્વક જાહેર કરીને પછી તમારે તેને શૂળી એ લટકાવવો”

x x x x x

દેવની અકળકળાને ડોણુ પહોચી ગયું છે ચદનને જાળો, કુટો પણ તે પોતાની સુવાસ તજશે નહિ, તેમ ઉત્તમ પુરૂષો ગમે તેવા સકટ આવે પણ પ્રાણાતે પોતાનો ધર્મ તજશે નહિ તે નહિ જ તજે

રાજાની ઉપર પ્રમાણેની આજ્ઞા થતા જ રક્ષકો સુદર્શન શેઠને પ્રથમ તે ગામની જહાઁ લઈ ગયા તેઓના મન્ત્રક ઉપર ઢરેણના પાદડા બાધ્યા, કઠમા લોંબાના પાનના હાર પહેરાવ્યા, શરીરે રાતો રંગ ચોપડી રક્ત અને મુખ પર મેગ ચોપડી શ્યામ બનાવ્યા આ પ્રમાણે મહા વિટળના કરી તેઓને એક ગધેડા પર બેસાડ્યા અને ત્યાંથી ગામમા લાવી ડાંશ વાણત્રોના નાદ પૂર્વક નગરમા ચોટે ચોટે અને મહોદ્દલે મહોદ્દલે ફેરવીને ‘આ રાજાના અત પુત્રો અપગધી છે, માટે આવી વિટળનાને તે પાત્ર છે’ આ પ્રમાણે લોક મમક્ષ ઉદ્ગોષણ કરવા લાગ્યા

રહે જે. અરે ઢોંગી ! આ તારો ઢોંગ હવે વધારે નહીં ટકે, રમણીને રંજાડવાનું ફળ અદ્ય સમયમાં જ તારા ભેવામાં આવશે.”

આ પ્રમાણેના પ્રયંડ વાક્યપ્રહારો કરવા સાથે તે વારંવાર સુદર્શનના શરીરનો સ્પર્શ કરવા લાગી અને તેના હાથ વગેરેને દબાવતી, ખેંચતી તથા પોતાના પીન-પથોધર સુધી લઈ જતી, કોઈક વાર તેના ગળામાં પોતાનો કમળ જેવો હાથ નાખી લટકતી, તો કોઈક વાર વિલક્ષણ રીતે આલિંગન દેતી, આ પ્રમાણેની અસભ્ય ચેષ્ટાઓથી પણ મહાત્મા સુદર્શનના એક રોમમાં પણ વિકાર ન જાગ્યો. વિષયની યાચના કરતાં, લગભગ રાત્રિનો અંત આવ્યો છતાં પણ નિર્ભાંગીના મનોરથોની જેમ અભયાનો મનોરથ ફલિભૂત ન થયો. સુક્રિત, પ્રયુક્તિઓ ગંધી વ્યર્થ ગઈ અને પોતાની મનોકામના કોઈ પણ રીતે સંપૂર્ણ નહિ થઈ શકે એમ તેણીને ખાત્રી થઈ ગઈ.

પોતાની ઈચ્છા પાર નહિ પડતાં પોતાને નિરાશ કરવા માટે તેણીને સુદર્શન પ્રત્યે વૈર લેવાની ઈચ્છા થતાં જ પોતાના નખવતી પોતાના શરીર પર ઉઝરડા કરીને તથા વસ્ત્રોને અસ્તવ્યસ્ત કરી નાખી શોર બકોર કરવા લાગી.

શોર બકોર સાંભળી પહેરેગીરો તરત જ ત્યાં દોડી આવ્યા અને ધ્યાનસ્થ સુદર્શન શેઠને ત્યાં ભેઠને તેઓ વિચાર કરવા લાગ્યા કે:—“અમૃતમાંથી ઝેર, જળ-માંથી અગ્નિ અને ચંદનમાંથી દુર્ગંધિની પ્રાપ્તિ હજી સુધી થઈ હોય એવું સાંભળવામાં પણ નથી, તેમ આ ધર્માત્મા સુદર્શન આવું અપકૃત્ય કરે એ માની શકાતું નથી, કારણ કે એ પુણ્યાત્મા રસ્તે ચાલતાં પણ ઉચી નજરે ભેતો નથી. અત્યારે પણ તેઓની દૃષ્ટિ નાસિકાના અગ્રભાગ પર સ્થિર હોવાથી નિર્વિકારી દશાનું તે સૂચન કરે છે; આવા પુણ્યવંત ધર્માત્માનો એકદમ નિગ્રહ કરવો અનુચિત છે.”

આ પ્રમાણે વિચાર કરી પોતાની ફરજ બજાવવા રાજાને તે વાતની જાણ કરવા માટે પહેરેગીરો ગયા. આ સમાચાર સાંભળતાં રાજાને પણ મોટો સંદેહ ઉત્પન્ન થયો કે:—“સુદર્શન જેવા ધર્માત્મા માટે આવા આચરણની સંભાવના કદી સત્ય હોય જ નહિ.” છતાં પણ આ વસ્તુસ્થિતિનો નિર્ણય કરવા માટે રાજા પોતે ત્યાં ગયો.

વસ્તુસ્થિતિની તપાસ કરતાં રાજાને પૂર્ણ પ્રપંચ થયો હોય તેમ લાગ્યું, પરંતુ સત્યાસત્યનો ભેદ જાણ્યા વિના ન્યાય આપી દેવો એ તેને ઉચિત લાગ્યું નહિ. પોતે ત્યાં આસન પર બેઠો એટલે અભયા રોતી રોતી ગદ્ગદ કંઠે કહેવા લાગી કે:—“હિ સ્વામિન્ ! આપશ્રીની અનુગ્રાથી હું આજે અંતઃપુરમાં રહી હતી, પરંતુ ત્યાં

વિજ્ઞોપ્યુત્સવતિ પ્રિયત્વત્તિરપિ ક્રીડાતટાગત્યપા,
નાથોઽપિ સ્વગૃહત્યટ્યપિ નૃણા શીલપ્રભાવાદ્ભુવમ્ ॥૧॥

અર્થાત્—શીલના પ્રભાવથી મનુષ્યોને અગ્નિ જળ મમાન થઈ જાય છે, મર્ષ પુષ્પની માળા બની જાય છે, વાઘ હરણ જેવો થઈ જાય છે, મહોન્મત્ત હાથી અશ્વ જેવો ગરીબ બની જાય છે, પર્વત એક મામાન્ય પત્થર જેવો બની જાય છે, વિદ્ધ પણ ઉત્તમ રૂપ ધઈ જાય છે, શત્રુ મિત્ર થઈ જાય છે, મમુદ્ર એક ઢીંગા ડરવાના સરોવર જેવો બની જાય છે અને અટવી પોતાના ગૃહમમાન નિર્ભય થઈ જાય છે

રાત્રિ લઈહરિ પણ શીલના મુળધમા જણાવે છે કે —

‘શ્રેષ્ઠ્યસ્ય વિભૂષણ સુજાતા શૌર્યસ્ય ઘાઠસ્યમો,
જ્ઞાનસ્યોપશમ શ્રુતસ્ય ચિનયો વિત્તસ્ય પાત્રે વ્યય ।
અન્નોદ્યસ્તપસ ક્ષમા પ્રભવિતુર્ધર્મસ્ય નિર્જાજિતા,
સર્વેપામયિ સર્વેકામ્ણમિદ શીલ પર ભૂષણમ્ ॥૧॥’

અર્થાત્—શ્રેષ્ઠ્યનું ભૂષણ સૌજન્ય છે, શૌર્યનું વચન નિગ્રહ, જ્ઞાનનું ઉપશમ, શ્રુતનું વિનય, વિત્તનું સુપાત્રદાન, તપનું સમતા, ળનું ક્ષમા, ધર્મનું નિષ્કપટ ભાવ, અને સર્વનું મુખ્ય ાનુ એ પદ્મ ભૂષણ શીલ જ છે’

x x x x x x x

શૂળીની નજીક સુદર્શન શેઠને લઈ ગયા પછી તે મહાપુરુષ ઉચ્ચ ભાવના ભાવતા ભાવતા વિચારવા લાગ્યા કે —“અહા! આ જગતમા મુખદુ બના વાઢળ ઢેણે ઘેગી વળ્યા નથી, પરતુ મુખમા અગર દુ બમા જે પુણ્યાત્માઓના હૃદયમદિરમાથી શીલ મહામત્રનો જાપ મદા જાગ્રતાવસ્થામા રહે છે, તે જ મહાપુરુષોનું જીવન માર્થક છે, મહાપુરુષો જહારની શોભા ડરતા આતઙિક શોભાને અધિક મહત્વ આપે છે કહ્યું પણ છે કે —

“અદ્યૈવ વા મરણમસ્તુ યુગાતરે વા ।

યામ્યાત્પય પ્રવિચલતિ પદ ન ધીરા ॥

અર્થાત્—મરણ આજે જ થાઓ અથવા યુગાતરે થાઓ, પરતુ ઉત્તમ મનુષ્યો સન્માર્ગથી જ્ઢાપિ પાછા હઠતા નથી” માટે પણ ધૈર્યનું અવલગન લઈને આ સઢટ ભોગવી લેવું ઉચિત છે હે ચેતન! આના કરતા ઘણા જ ભયકર સકટો તે સહન કર્યા છે, નરડની મહાયાતનાઓ પાને આ દુ ખ લેગ માત્ર પણ નથી ખરે-

આ પ્રમાણેની ઉદ્દોષણ કરતાં કરતાં સુદર્શન શેઠનું ઘર માર્ગમાં આવ્યું, પોતાના સ્વામિનાથની આવી અસંભાવ્ય અવસ્થા જોઈને મનોરમા તરત મૂર્છા ખાઈને જમીન પર પડી. દાસીઓએ તુરત જ દોડી આવી શીતલોપચાર કરી તેણીને સાવધાન કરી, એટલે તે અશ્રુપૂર્ણ નયનોએ વિલાપ કરવા લાગી કે:—“અહા ! આવા પવિત્ર મારા પતિદેવ પર આવી શી આણુધારી આકૃત ? અરે ! જેઓના અદ્ભૂત ગુણોથી દેવતાઓ પણ આશ્ચર્ય પામે તેમ છે, છતાં દુર્દેવની આ શી ચેષ્ટા ? જેઓનું અંતઃકરણ આર્હત ધર્મની પ્રભાથી સદા પ્રકાશિત છે, ત્યાં આવા યજ્ઞાત્કાર રૂપ અંધકારનો સંભવ શી રીતે માની પણ શકાય ? કદાપિ સૂર્ય પશ્ચિમ દિશામાં ઉગે અને સુધાકર સુધાને ઘડલે અંગારા વરસાવે તથાપિ આ પુરુષોત્તમમાં આવો દુર્ગુણ ન સંભવે. અરે ! મારા સ્વામિનાથ પર આવું સંકટ અને કલંક જે આવ્યું તે મારા પાપનો જ ઉદય હું સમજું છું. અહા ! ઉત્તમ પુરુષોએ સ્ત્રીઓને અર્ધાંગના કહી છે, તેની મતલબ એ છે કે—પતિના સુખ અગર દુઃખમાં તે પોતાના અઘરા અંગ જેટલી ફરજ બજાવે, એટલે સુખમાં સમાન લાગ લેનાર અને દુઃખમાં પણ સંપૂર્ણ સદૃઢ કરનાર હોવી જોઈએ. મારા પ્રાણુવલ્લભના સંકટને જોઈને માત્ર વિલાપ કરી મારે ખેસી રહેવું ઉચિત નથી. એ જીવનઆધારના હાથમાં મારા જીવનની દોરી છે અને જો તે તૂટી જાય તો મારે જીવવું પણ શા કામનું ? માટે જ્યાં સુધી શાસનદેવતા મારા પ્રાણેશ પર આવેલા આ કલંક અને સંકટનું નિવારણ ન કરે, ત્યાં સુધી મારા જેવી કુલીન સ્ત્રીઓએ અનશન કરવું તે જ શ્રેયસ્કર છે.”

પોતાના મન સાથે આ પ્રમાણે નિશ્ચય કરીને મનોરમા પોતાના ગૃહના એક પવિત્ર ભાગમાં કાયોત્સર્ગ ધ્યાને ઊભી રહી શાસનદેવતાનું સ્મરણ કરવા લાગી. સુદર્શન શેઠના શીલ મહિમાથી અને સતી મનોરમાના સંકલ્પ બળથી તત્કાળ શાસનદેવી અંતરિક્ષમાં રહીને બોલી કે:—“હૈ વત્સે ! તારા સંકલ્પ બળથી હું પ્રસન્ન થઈ છું, તારે લેશ પણ વિષાદ ન કરવો. તારા સ્વામિનાથની પવિત્રતા પ્રગટ થશે અને પુનઃ તારા માટે સુખના સૂર્યનો ઉદય થશે.”

અહીંયાં સુદર્શન શેઠને સ્થળે સ્થળે વિટંબના પમાડતાં તે રક્ષક લોકો તેમને સમસ્ત નગરમાં ફેરવીને શૂળીના સ્થાન આગળ લઈ ગયા.

x x x x x x x

તોયત્યગ્નિરપિ સ્વજત્યહિરપિ વ્યાઘ્રોઽપિ સારંગતિ,
વ્યાલોપ્યશ્વતિ પર્વતોપ્યુપલતિ ક્ષવેઙોપિ પીયુષતિ ।

તે ગદ્ગદ વાણીથી પુણ્યાત્મા સુદર્શન પ્રત્યે ઢહેવા લાગ્યો કે -“હિ મહાનુભાવ ! હું પામર પ્રાણી આપને મુળ યતાવવાને પણ લાયક નથી આપ જેવા મહાપુરુષનો સંતોષ કરવાના બદલે વનિતાના વચનો પર વિશ્વાસ ગળી મે તમોને આવું લયકર મઠ આપ્યું-એ મારા હૃદયને ક્ષણે ક્ષણે દગ્ગ ઢગી મૂકે છે આપ તો મમભાવથી બધું સહન કરી રહ્યા છો, પણ મુજ પામરની નીચતા અને કૂચતા પ્રત્યક્ષ દેખાઈ આવે છે હે ધર્માત્મા ! તમે તમારા કુળના ભૂપણે ઉપ ઠો એટલું જ નહિ પણ મારા ગભ્યતા, માન નગરના પણ એક અલકારૂપ છો તમારા જેવા અડગ પ્રતિજ્ઞાવત મહાપુરુષો જે નગરમા અને જે રાજ્યમા રહેતા હોય, તે ગભ્ય, તે નગર, તે રાજ અને તે પ્રજા પણ ધન્ય છે”

હે દેવાનુપ્રિય ! મારા અપગ્રાધની ક્ષમા આપો આપશ્રીના ચરણુમળમા વારવાર પ્રણામ કરીને વિનંતિ કરું છું કે, મે કચેલા લયકર પાપથી હવે મને બચાવો, આપના પ્રમન્ન વદનથી વચન સુધારમનો અમૃત પ્રવાહ વહેવડાવી મારી દગ્ગ અને દુર્જલ મનોભૂમિને આદ્ર બનાવી નવપલ્લવિત કરો

રાજના આ રીતના નમ્ર અને પશ્ચાતાપ ભરેલા વચનો નાભણીને સુદર્શન શેઠનું હૃદય વધારે દયાદ્ર વધુ, તેની યોગ્યતા નેહ તેઓને વધારે પ્રમન્નતા ઉત્પન્ન થઈ આ વખતે નગરનોથી તે મ્થલ મરીણું થઈ ગયું હતું, એક જ ભાગ્યશાળી તરફ બધાની દૃષ્ટિ રોકાઈ રહી હતી લોકોની ઉત્સુકતા નેહ પુણ્યાત્મા સુદર્શને મર્વ પ્રજા મમશ રાજને દેશીને ઢહું કે -“હિ ગરન ! પ્રાણીઓ ને કે એવાર્ગિત ઈર્મનું ક્ષણ ભોગવે છે, તો પણ તેમા અન્ય પ્રાણી નિર્મિત બની પોતાના અતર્ગની ન્યૂનાધિક કૂચતાને લઈને તે ઓછું વતું ઈર્મ બાધે છે તેમા પણ પાછળથી ખરી વસ્તુસ્થિતિની જાણ થતા જ પશ્ચાતાપ કરવાથી પ્રાણી પોતે અણબણતા કરેલા પાપઈર્મવી પ્રાયે કરીને મુક્ત થાય છે મારા તરફનો લેશ પણ અદેશો તમે તમારા હૃદયમા રાખશો નહિ પ્રજાના ધર્મકાર્યમા પ્રહાયતા માટે તમારી ધર્મભાવના મદા જ્વલત રહે એ જ મારી છેવટની આહવા છે તમો મદા વિજયવત અને ઈર્તવ્ય પગથણું નહો અને પ્રજાના અશુદ્ધતા આગીર્વાદ મેળવો એ મારી અતિમ વાંચના છે”

સુદર્શન શેઠના આ પ્રમાણેના ધાર્મિક ભાવનાના રસથી ભરેલા અને મનુષ્ય ત્વનો સાચો ખ્યાલ આપનારા વચનોથી ગત અને પ્રતગતોમા આનંદ આનંદ વર્તાઈ ન્હો એટિના ઉચ્ચ વિચારોએ ઘણા મનુષ્યોના મનમા અદ્ભુત અમર કરી, તેઓની ઉચ્ચત્વદર્શક ભાવના ઉપ હિમાવચના શિખરમાંથી પ્રવાહ ઉપે બહાર આવેલી વાણીઉપ સંગિતામા આન કરી નુદ્ર થએલા પ્રજાનો આનંદમગ્ન થઈ

ખર! આખર સત્યનો બદલો મળ્યા વિના રહેવાનો નથી, કુદરતની પાસે સત્યનો જ અંતે વિજય થનાર છે. પૂર્વકૃત અશુભ કર્મના ઉદય ભોગવ્યા વિના છુટકો નથી, માટે આ સંકટ સમતાપૂર્વક વેડી લેવું એ જ શ્રેયસ્કર છે.

સુદર્શન શેઠ આ પ્રમાણે શુભ ધ્યાનની શ્રેણિ પર આરૂઠ થઈ અનુપમ આંતરિક આનંદ અનુભવવા લાગ્યા. તે જ સમયે રાજના હુકમ પ્રમાણે રક્ષકોએ પહેલાં શખ્તોના પ્રહાર કરી સુદર્શન શેઠની બની શકી તેટલી કદર્યાના કરી, છતાં પણ તેઓ તો મૌન જ રહ્યા. આથી રક્ષકો વધારે ગુસ્સે થયા અને તેઓને શૂળી પર તુરત જ ચઢાવી દીધા અને કોધાવેશમાં આવી જઈ વધારામાં ફટકાનો માર મારવા માંડ્યો. પરંતુ તેઓને શૂળી પર ચઢાવતાં જ તેઓના અતુલ શીલથી આકર્ષાઈ કોઈ દિવ્ય દેવતાના પ્રભાવથી શૂળીનું સિંહાસન બની ગયું, એટલું જ નહિ પણ શસ્ત્રાદિકના પ્રહારો તેઓને અલંકારો થઈ ગયા. મસ્તક પરના પ્રહાર મુગટરૂપે પરિણમ્યા, બાહુ પરના બાબુબાંધ રૂપે, કંઠમાંના હારરૂપે, કાન પરના કુંડલરૂપે અને પગ પરના પ્રહારો પગના અલંકારરૂપે પરિણમ્યા. કેવો ચમત્કાર! કેવો મહિમા! અહા! શીલ! તારા પ્રભાવથી દેવો તો શું, દેવેન્દ્રો પણ ક્ષણમાં દાસ બની રહે છે.

એવા અનુપમ શીલગુણને સહસ્ર કોટિવાર નમસ્કાર.

x x x x x x x

આ ચમત્કારની ખબર સાંભળતાં જ દધિવાહન રાજ આશ્ચર્યમુગ્ધ થઈ ગયો. પોતાના અયોગ્ય પ્રકોપ અને અવિચારી કૃત્ય માટે અતિ પશ્ચાતાપ કરવા લાગ્યો, પોતાની મૂર્ખાઈ માટે તેનો અંતરાત્મા ડંખવા લાગ્યો અને મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે:—‘અરે! આ વગર વિચાર્યું મેં શું કર્યું? પ્રજાજનો મારા માટે કેવો અભિપ્રાય બાંધશે? સજ્જનો સમક્ષ હું ‘મારું મુખ શી રીતે બતાવીશ? હવે મારા ન્યાય પર કોણ વિશ્વાસ રાખશે? માટે હું પોતે જ સુદર્શનની પાસે જઈ મારા અપરાધની ક્ષમા ચાચી કૃતાર્થ થાઉં, કારણ કે ઉત્તમ પુરૂષો સંકટ આપનાર પ્રત્યે પણ અનુગ્રહ જ કરે છે.

આ પ્રમાણે પોતાના મન સાથે નિશ્ચય કરીને રાજ તરત જ હાથી પર સ્વાર થઈ શૂળીના સ્થાન આગળ સુદર્શન શેઠની પાસે આવ્યો અને આવો અદ્ભુત શીલ માંહાત્મ્યનો ચમત્કાર સાક્ષાત જોઈ અસ્તિત્વ જ થઈ ગયો. શું બોલવું, કેવી રીતે બોલવું તેવું પણ ક્ષણભર તેને ભાન ન રહ્યું. છેવટે ધૈર્યપૂર્વક મન સ્વસ્થ કરી

અવગર જ પ્રાપ્ત થતો નથી, માટે અવસરોચિત કાર્ય કરી લેવું એ જ હડાપણું લક્ષણ છે ”

પોતાના સ્વામીનાથના આ પ્રમાણેના વચન સાંભળીને મનોરમો દણુભર વિચારમાં પડી પડી, પરંતુ પોતે ધર્મભક્તિ હોવાથી તરત જ તેણીના હૃદયમાં વિવેકરૂપ દીપકની જ્યોત જાગૃત થઈ, એટલે મુદર્શન શેઠના વિચારને પોતે સમત થઈ હૃદયના પ્રેમથી અને પ્રસન્ન વદને બોલી દે — “હિ સ્વામિનાથ ! આપશ્રીના પવિત્ર વિચારોએ મને રોમાંચિત રૂઝી દીધી છે, આપશ્રીની ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્રભાવના સાંભળી મને અનહદ આનંદ ઉત્પન્ન થયો છે આપશ્રીના રત્નત્રયીના આચરણમાં મારે અનુમતિ તો શુ પણ અનુમોદના કરી એ પણ માગ અહોભાગ્યની વાત છે આપશ્રી પ્રથમથી જ ધર્મ દંડતામાં પસાર થયેલા છો એટલે ચારિત્ર ધર્મને આપ સુખપૂર્વક સાધી શકશો હે પ્રાણનાથ ! ઉત્તરોત્તર આત્મ-મહત્વતા પ્રાપ્ત કરી છેવટે નીવલણનાની લાલિત્ય લીલામાં લીન થઈ જાઓ એવી મારી હાર્દિક ભાવના છે ”

પોતાનો ગૃહભાગ હિતશિક્ષા પૂર્વક પુત્રને સોંપીને મુદર્શન શેઠે એક ધર્મધુર-ધર આચાર્ય પાસે ચારિત્ર અગીઠાર ઝૂંઘી ચારિત્ર ગ્રંથણ કર્યા પછી મુદર્શન મુનિએ અન્યત્ર વિહાર કર્યો ક્ષમા સહિત તળશ્વરણ અને ઉચ્ચ વિનય ભાવથી અધ્યયન તથા અતિ ઉદ્ધાસથી સયન નિર્વાહ કરતા મુદર્શન મુનિ પોતાની આત્મજ્યોતિને અધિકાધિક દેદીપ્યમાન કરવા લાગ્યા ઠનડ અને પાપાણુ, રાજા અને રક, સેવક અને શત્રુ તથા સસાગ અને મોક્ષમા પણ તેઓની સદા મમાન જ ભાવના હતી મમભાવની મરિતામાં તેઓશ્રી નિત્ય સ્નાન કરતા હોવાથી ખરાબ કે મનહર વસ્તુમાં તેઓને દુગદાભાવ કે આસક્તભાવ ન હતો

એક વખતે વિહાર કરતા કરતા તેઓશ્રી પાટલીપુત્ર નગરમાં આવ્યા ત્યાં પેલી પડિતા એક દેવદત્તા નામની વેશ્યાને ત્યાં આનીને રહેલી હતી, તે હમેશા વેશ્યાની પાસે મુદર્શનના વખાણ કરતી હતી, આ સાંભળીને તે વેશ્યાને બહુ ક્રોધ થતો હતો અને કહેતી હતી કે — “જો એને તું અહીં લાવે તો મને ખાતરી થાય ” એવામાં મુદર્શન મુનિ ત્યાં આવ્યાના સમાચાર પડિતાને મળ્યા, એટલે તે માયાવી શ્રાવિકા બની તેઓને વદન કરના અને આહાર માટે આમત્રણ કરવા ગઈ, ત્યાં મુદર્શન મુનિને વદા કરી અને બહુ આજીજી તથા પોતાના પારણાના મિષથી તેઓશ્રીને દેવદત્તાને ઘેર લઈ આવી

મુદર્શન મુનિ સરલ વ્યભાવથી તેની માયાજળ જાણી ન શક્યા અને તેઓ વેશ્યાના ઘરની અદર ગયા કે તરત જ ખાગણા બધ કરી વેશ્યા તેઓને ઉપમર્ગ

ગયા. પછી રાજા અતિ હર્ષિત થઈને શેઠને મહોત્સવપૂર્વક નગરમાં તેડી ગયો, અને રાજસભામાં સર્વની સમક્ષ સ્નેહપૂર્વક પુષ્પાદિકથી તેઓનો સત્કાર કરી એકાંતમાં બોલાવીને બધી યથાર્થ હકીકત પૂછી એટલે શ્રેષ્ઠિએ જે સત્ય હકીકત બની હતી તે યથાર્થ કહી દીધી. રાજાને આ સત્ય હકીકત સાંભળીને અભય પર અતિ ક્રોધ ચઢ્યો, પણ તે જ વળતે શ્રેષ્ઠિએ શાંતિનાં વચનો કહી અભયને અભયદાન અપાવ્યું, જે રાજાએ શ્રેષ્ઠિના અત્યાગ્રહથી માન્ય રાખ્યું. આ બધી હકીકત જ્યારે અભયના બાણવામાં આવી, ત્યારે તે ગળે ફાંસો ખાઈને મરણ પામી અને પંડિતા ત્યાંથી પલાયન કરી પાટલીપુત્ર નામના નગરમાં દેવદત્તા નામની કોઈ વેશ્યાને ત્યાં રહી.

પોતાના સ્વામિનાથના વિજયના શુભ સમાચાર મનોરમાને મળવાથી તેણીના હૃદયનો તો પાર જ ન રહ્યો. તેણી કાયોત્સર્ગ અને ધર્મધ્યાનથી મુક્ત થઈ ગૃહકાર્યમાં પ્રવૃત્ત થતી પોતાના પતિદેવને ઘેર આવવાની રાહ જોવા લાગી. રાજાએ પણ તેઓનો સંપૂર્ણ સત્કાર કરી બહુ જ આદરપૂર્વક વાજત્રોના નાદ અને આડંબર સહિત શેઠને હાથી પર બેસાડી તેઓને ઘેર પહોંચાડ્યા. મનોરમા પોતાના નિષ્કલંક પતિનું પ્રસન્ન મુખ જોઈ અતિ પ્રમોદ પામતી તેઓના ચરણમાં પડી.

x x x x x x x

અહા ! પુત્ર પૌત્રાદિકના મોહમાં પડેલો પ્રાણી પોતાના આયુષ્યનો અંતભાગ આવ્યા છતાં પણ પૂર્વોપરનો વિચાર કરવા સાવધાન થતો નથી. લક્ષ્મી અને લલનાનાં પાશમાં મૂઢ બનેલો તે આ ભવ નાટકમાં નટની માફક નાચ્યા કરે છે, આવા અનિત્ય સંસારમાંથી મુક્ત થઈ હવે મારે ચારિત્રધર્મનો આશ્રય લેવો એ જ યુક્ત છે. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને સુદર્શન શેઠે પોતાની પ્રિયાને બોલાવીને કહ્યું કે:—“હિ પ્રિયે ! આ સંસારનાં સુખ દુઃખનો સ્વાદ લઈ મારું મન હવે તેનાથી વિરકત થતું જાય છે, માટે ચારિત્ર ધર્મનો સ્વીકાર કરવાનો મારો ઇરાદો છે, સંસારની ધાંધલમાં સમગ્ર જીંદગી એક નજીવી વસ્તુની માફક ફેંકી દેવી એ સજ્જન મનુષ્યનું કર્તવ્ય નથી. હે ભદ્રે ! આ મારા વિચારમાં અંતરાય જિલો ન કરતાં તેમાં તારી સંમતી અને ઉત્સાહ આપી મને વધુ ઉત્તેજિત કરવાની તારી ફરજ છે, સંસાર વ્યવહારનું શકટ આપણે દંપતિધર્મની સડક પર ઘણા સમય સુધી ચલાવ્યું, હવે હું મારા જીવન-શકટને ચારિત્રધર્મની સડક પર લઈ જવા ઇચ્છું છું. સરિતાઓથી સમુદ્ર અને લાકડાંથી અગ્નિની જેમ આ પ્રાણી મોહને વશ થઈ વિષય વિકારોથી કેદી તૃપ્ત થતો જ નથી અને તેમાં તેમાં જીંદગીભર સુધી આત્મસાધન કરવાનો

અમરકુમારની સજ્જાય.

ગજગૃહી નગની લક્ષી, તિહા ઐણિડ રાજદે,
જિનધર્મનો પરિચય નહી, મિત્રા મતમાહે રાગ્યારે

કર્મતણી ગતિ સાલળો-૧

કર્મતણી ગતિ સાલળો, કર્મ દરે તે હોય રે,
આરથીઆ સહુ કો સગા, વિણુ સ્વાસ્થ નહી કોય રે કર્મં ૨
ગજ ઐણિડ એકદા, ચિન્નશાળા ડરાવે રે,
અનેડ પ્રગરે મહણી, દેખતા મન મોહે રે કર્મં ૩
દગ્ધાએ ગિર ગિર પડે, રાજ મન ખમ્તાવે રે,
પૂઠે ભેષી પડિતા, બ્રાહ્મણુ ઇમ જતાવે રે કર્મં ૪
બાળક બત્રીશ લક્ષણો, હોમીએ ઇણુ માહે રે,
તો એક મહેલ પડે નહિ, ઇન લાળે વયણુ અજ્ઞાનો રે કર્મં ૫
રાજ દંદરો ફેરીયો, એ આપે બાળકુમારો રે,
તોળી આપુ બરોબરી, મોનૈયા ધન સાગે રે કર્મં ૬
ઋષભદત્ત પ્રાદ્યણુ તિહા વસે, લડા તમ ધરણી જાણો રે,
પુન આર સોહામણા, નિર્ધનીયો પુણ્ય હીણો રે કર્મં ૭
ઋષભદત્ત ડહે નારને, આપો એક કુમારો રે,
ધન આવે ધર આપણે, આપુ સુખીયા સારો રે કર્મં ૮
નાગી કહે વેગે કરો, આપો અમરકુમારો રે,
મહારે મન અણુભાવતો, આખથકી ડરો અળગો રે કર્મં ૯
વાત જણાવી ગયને, રાજ મનમા હુગ્ધ્યો રે,
એ માગે તે આપીને, લાવો બાળકુમારો રે કર્મં ૧૦
મેવક પાઠ આવીયા, ધન આપ્યો મનમાન્યો રે,
અમર કહે મોગી માતાજી, મુને મત આપીએ રે કર્મં ૧૧
માતા ડહે તુને શુ કર, માટે લાગે તુ મુખ્યો રે,
કામદાજ કહે નહિ, બાવાને જોઈએ સાગે રે કર્મં ૧૨
આગે આસૂ નાખતો, બોલે બાળકુવાને રે,
સામળો મોગ તાતજી, તુમે મુજને રાખો રે કર્મં ૧૩

કરવા લાગી. વેશ્યાએ દિવસભર તેઓને વિદાસી વાક્યો, હાવભાવ, કટાક્ષો, આંગ-સ્પર્શ, વાક્યપ્રહાર અને છેવટે મુદ્ધિપ્રહાર પણ કર્યા, પરંતુ પવનથી પર્વતનું શિખર જેમ ચલાયમાન થાય નહિ. તેમ તેઓશ્રી એક રંગ માત્ર પણ ચલાયમાન ન થયા. છેવટે કોઈ પણ રીતે વેશ્યા ન ફાવી, ત્યારે સધ્યા સમય થતાં તેઓને છોડી મૂક્યા.

કર્મની વિચિત્રતાનો વિચાર કરતા કરતા તે મહામુનિ ત્યાંથી સીધા સ્મશાનમાં કાયોત્સર્ગ કરવા ચાલ્યા ગયા. ત્યાં કાયોત્સર્ગમાં રહેલા તે મહામુનિને મરીને વ્યંતરી થયેલી અલ્પયાએ આવીને બહુ ઉપસર્ગો કર્યા, અનુકુળ અને પ્રતિકુળ ઉપસર્ગો કરી તે મહામુનિને પીડા ઉપજાવવામાં તેને જરાએ કચાશ રાખી નહિ, પરંતુ તે પુણ્યાત્મા મહામુનિને તેના સઘળાએ ઉપસર્ગો ઉપકારક થઈ પડ્યા. તેઓશ્રીની ધ્યાનની ધારા અધિઝાધિક વૃદ્ધિ પામવા લાગી અને પોતાના આત્માને કહેવા લાગ્યા કે:—“હે આત્મન્! આ કરતાં અનંતો કાલ અને અનંતગણી વેદનાઓ તું પરતંત્ર રીતે અનેકવાર સહન કરીને આવેલો છે, તો આ વેદના અદ્વપકાલના માટે તું સહન કરી તારું કાર્ય સુધારી લે. આ પ્રમાણે ઉત્તમ ભાવનાઓ ભાવતાં, તેઓશ્રી શુક્લધ્યાનની શ્રેણિપર આફ યયા અને ઘાતિકર્મનો ક્ષય કરી કેવલજ્ઞાન પામ્યા. વ્યંતરી નિર્લજ્જ થઈને નાશી ગઈ અને દેવતાઓએ આવી તેઓશ્રીના કેવલજ્ઞાનનો મહોત્સવ કર્યો.

સુદર્શન મુનિ કેવલજ્ઞાન પામ્યા, એટલે દેવતાઓએ મહોત્સવ કરી સુવર્ણ કમલની રચના કરી, તેના ઉપર બિરાજમાન થઈ દેવતાઓ અને મનુષ્યોની પર્ષદા સમક્ષ તે કેવલી ભગવંતે ધર્મદેશના આપી. તેઓશ્રીનો ધર્મોપદેશ સાંભળી ઘણા ભવ્યજીવો પ્રતિબોધ પામ્યા અને અલ્પયા વ્યંતરીનો આત્મા પણ પ્રતિબોધ પામ્યો તથા પોતાના દુષ્કર્મોને પુનઃ પુનઃ ખમાવ્યાં, દેવદત્તા વેશ્યા તથા પંડિતા પણ પ્રતિબોધ પામીને શ્રાવિકા થઈ, ત્યાં તે સર્વેએ પોતપોતાનાં દુષ્કર્મોનો પશ્ચાતાપ કર્યો અને તેની ક્ષમાપના માગી.

પછી સુદર્શન કેવળી વસુધાપર વિહાર કરતા કરતા અનેક ભવ્યાત્માઓને ધર્મ પમાડી છેવટે અનંત સુખધામ મોક્ષનગરે પહોંચ્યા.

પ્રિય વાંચક! નમસ્કાર મહામંત્રના પ્રભાવથી મુલ્લગનો આત્મા કેટલી ઉચ્ચ કોટીએ પહોંચ્યો તેનો વિચાર કર! અને આજે જ નિશ્ચય કર કે મારાથી બનશે ત્યાં સુધી હમેશાં વધુ નહિ તો એક બાંધી યા છેવટે એક છુટી માલા તો તે મહામંત્રની હું જરૂર ગણીશ.

અગનિ આળ ઠંડી કરી, દીધો સિંહામણ ચગો રે,
 અમરકુમારને બેમાડીને, દેવ દત્તે ગુણ ચામો રે ૬૨
 રાત્રને લીધો નાખીયો, મુખે છુટયા લોહી રે,
 પ્રાણજી સહુ લાળા પડ્યા, લાલે ચુડા કાણે રે ૬૩
 રાજ મલા અચરિત્ત યદ્ય, એ બાળક ઠોધ મહોટો રે,
 પગ પૂછ્યે એહના, તો એ મૂવા ઉઠે રે ૬૪
 બાળકે છાટો નાખીયો, ઉઠ્યો શ્રેણિક ગત રે,
 અચરિત્ત દીઠો મોટકો, એ શુ હુવો કાલે રે ૬૫
 પ્રાણજી પડ્યા દેખીને, લોહ દહે પાપ જાઓ રે,
 બાળકલ્યા કરતા ચડા, તેહના કુળ છે એહો રે ૬૬
 પ્રાણજી સહુ લેળા થયા, દેખે એમ તમાનો રે,
 દનક સિંહામણ ઉપર, બેઠો અમરકુમારો રે ૬૭
 ગત સહુ પગિવાર શુ, ઉઠ્યો તે તતકાળો રે,
 દરનેડી કહે કુમારને, એ રાત્ર્યઝલિ સહુ તહારી રે ૬૮
 અમર કહે ચુલો ગજવી, ગજશુ નહીં મુજ કાળે રે,
 મયમ લેશુ માધુનો, માલજો શ્રી મહાગજો રે ૬૯
 સોક સહુ મળી ઇંમ કહે, ધન ધન બાળ કુવાને રે
 ભટજી પણ માત્ર હુવા, લાન્યા તે મનમાહે રે ૭૦
 જયજયકાઠ હુવો ઘણો, ધનમ તલો પગમાદો રે,
 અમરકુમાર મન નોચનો, લતિમમજી નાનો રે ૭૧
 અમરકુમારે મયમ લીધો, કહે પચમુદિ લોચ રે,
 બાહિર જઈ મગાણુ મે, કાઉસગ ગદ્યો શુભ ધ્યાને રે ૭૨
 માતપિતાએ બાહિર લઈને, ધન ધ તિમાલિ ધાન્યો રે,
 કાઈક ધન બહેચી લીધો, લાલે વિવાહ મગાણો રે ૭૩
 તેટલે દોડ્યો આવીયો, કાઈક બાળકુવાને રે,
 માતપિતાને ઇંમ કહે, અમરકુમારની આ વાનો રે ૭૪
 માતાપિતા વિવળા થયા, ભૂટો થયો એ કાગોરે,
 ધન ગમ લેશે સહુ, કાઈક દનીએ ઉપાયો રે ૭૫
 ચિતાતુર થઈ અતિ ધણી, ગને નિદ ન આવે રે,
 પૂંચ વેર સભાગની, પાપની લીલી તિલ વાને રે ૭૬

તાત કહે હું શુ કરું, મુજને તો તું ખ્યારો રે;	
માતા વેચે તાહરી, માહરો નહી કાંઈ જોરો રે.	કર્મં ૧૪
કાકો પણ પાસે હતો, કાકી મુજને રાખો રે;	
કાકી કહે હું શું બાણું, માહરે તું શુ લાગે રે.	કર્મં ૧૫
બાળક રોતો સાંભળી, માસી પુઆ તે આવે રે;	
બહેન પણ તિહાં બેઠી હતી, કિણહી મુજને રાખો રે.	કર્મં ૧૬
જો જો ધન અનરથ કરે, ધન પડાવે વાટો રે;	
ચોરી કરે ધન લોભીયો, મરીને દુર્ગતિ બંધ રે.	કર્મં ૧૭
હાથ પકડીને લેઈ આલ્યા, કુંવર રોવણ લાગ્યો રે;	
મુજને રાજ હોમશે, ઇંમ બાળક બહુ ઝુરે રે.	કર્મં ૧૮
બાળક તવ લેઈ આલ્યા, આખા ભર બળરો રે;	
લોક સહુ હા હા કરે, વેચ્યો બાળ ચંડાળે રે.	કર્મં ૧૯
લોક તિહાં બહુના મિલ્યા, જોવે બાળકુંવારો રે;	
બાળ કહે મુજ રાખી લ્યો, થાશું દાસ તુમારો રે.	કર્મં ૨૦
શેઠ કહે રાખું સહી, ધન આપી મુહ માગ્યો રે;	
રાયે મંગાવ્યો હોમવા, તે તો નહી રખાય રે.	કર્મં ૨૧
બાળકને તે લેઈ ગયા, રાજજીની પાસે રે;	
ભટજી પણ બેઠા હતા, વેદશાસ્ત્રના જાણો રે.	કર્મં ૨૨
ભટજીને રાજ કહે, દેખો બાળકુંવારો રે;	
બાળકને શો દેખવો, કામ કરો મહારાજ રે.	કર્મં ૨૩
બાળ કહે કર જોડીને, સાંભળો શ્રી મહારાજ રે;	
પ્રજના પીયર તુમે, મુજને કીમ હોમીજે રે.	કર્મં ૨૪
રાજ કહે મૂલે લીધો, માહરો નહી અન્યાયો રે;	
માતાપિતાએ તુંને વેચીયો, હોમવા આણ્યો આજે રે.	કર્મં ૨૫
ગંગોદકે નવરાવીને, ગળે ઘાલી કૂલની માળા રે;	
કેસર ચંદન અરચીને, પ્રાદ્ધણુ ભણે તવ વેદો રે.	કર્મં ૨૬
અમરકુંભર મન ચિંતવે, મુજ શીખવીયો સાધુ રે;	
નવકાર મંત્ર છે મોટકો, સંકટ સહુ ટળી જશે રે.	કર્મં ૨૭
નવપદ ધ્યાન ધરતાં થકાં, દેવ સિંહાસણ કંપ્યો રે;	
આલી આગ્યો ઉતાવળો, જિહાં છે બાળકુંવારો રે.	કર્મં ૨૮

શ્રી નવકાર મંત્રનો છંદ

— ૦ —

હુહા

વહિત પૂરે વિવિધ પરે, શ્રી જિનશામન સાર ।
 નિશ્ચયે શ્રી નવકાર નિત્ય, જપતા જય-જયકાર ॥૧॥
 અડમં અક્ષર અધિક ફલ, નવપદ નવે નિધાન ।
 વીતગગ સ્વય મુખ વદે, પથ પરમેષ્ઠિ પ્રાપ્ત ॥૨॥
 એક જ અક્ષર એક ચિત્ત, મમર્થો મપત્તિ વાચ ।
 મચિત માગર માતના, પાતક દૂર પલાય ॥૩॥
 મઠલ મન્ન શિર મુકુટમણિ, મન્મુક ભાષિત સાર ।
 સો ભવિયા મન શુદ્ધશુ, નિત્ય જપીએ નવકાર ॥૪॥

હુહ

નવકાર થકી શ્રીપાલ નરેશ્વર, પામ્યા રાજ્ય પ્રતિદ્ધ,
 રમ્યાન વિષે શિવ નામ કુમરને, મોવન પુર્ણિમા મિદ્ધ ॥
 નવલાખ જપતા નરક નિવારે, પામે ભવનો પાર,
 સો ભવિયા ભક્તે ચોકળે ચિત્તે, નિત્ય જપીએ નવકાર ॥૫॥
 બાધી વડશાખા ગિટે ભેમી, કીધો કુડ હુતાશ,
 તત્કરને ચિત્તે મન્ન મમર્થો, ઉડ્યો તે આકાશ ॥
 વિધિ ગીતે જપના અહિ વિષ ટાળે, હાળે અમૃતધાર,
 સો ભવિયા ભક્તે ચોકળે ચિત્તે, નિત્ય જપીએ નવકાર ॥૬॥
 બીજોત કાગલુ ગય મહાખલ, વરતર હુણ વિગેધ,
 જેણે નવકારે હત્યા ટાગી, પામ્યો યક્ષ પ્રતિજોષ ॥
 નવલાખ જપતા થાયે જિનવર, ઇન્ધ્રો છે અધિકાર,
 સો ભવિયા ભક્તે ચોકળે ચિત્તે, નિત્ય જપીએ નવકાર ॥૭॥
 પટ્ટીપતિ રીખ્યો મુનિવર પાને, મહામન્ન મન શુદ્ધ,
 પન્નવ તે રાજસિદ્ધ પૃથ્વીપતિ, પામ્યો પરિગવ રિદ્ધ ॥
 એ મન્ન થકી અમગપુર પહોતો, આરૂદ્ધ મુવિચાર,
 મો ભવિયા ભક્તે ચોકળે ચિત્તે, નિત્ય જપીએ નવકાર ॥૮॥

શસ્ત્ર હાથ લેઈ કરી, આવી બાળક પાસેરે;	
પારીએ કરીને પાપણી, માર્યો બાળકુંવારો રે.	કર્મં ૪૪
શુદ્ધધ્યાન સાધુ ધર્યો, શુભ મન આણી ભાવો રે;	
કાળ કરીને અવતર્યો, બારમા સ્વર્ગ મોઝારે રે.	કર્મં ૪૫
બાવીશ સાગર આઉખો, ભોગવી વંછિત ભોગો રે;	
મહાવિદેહમાં સીઝશે, પામશે દેવળ નાણો રે.	કર્મં ૪૬
હવે તે માતા પાપણી, મનમાં હરખ અપારો રે;	
ચાલી જાય આણુંદમે, વાઘણી મળી તિણુ વારો રે.	કર્મં ૪૭
ફેફડી નાખી તિહાં, પાપણી મૂઢ તિણુ વારો રે.	
છઠ્ઠી નરકે ઉપની, બાવીશ સાગર આઉ રે.	કર્મં ૪૮
જો જો મંત્ર નવકારથી, અમરકુમર શુભ ધ્યાનો રે;	
સુર પદવી લહી મોટકી, ધરમ તણે પરસાદે રે.	કર્મં ૪૯
નર ભવ પામી જીવડા, ધરમ કરો શુભ ધ્યાનો રે;	
તો તુમે અમર તણી પરે, સિદ્ધગતિ તે લેશો રે.	કર્મં ૫૦
કર જોડી કવિયણુ ભણે, સાંભળો ભવિજન લોકો રે;	
વૈર વિરોધ કોઈ મતિ કરો, જિમ પામો ભવ પારો રે.	કર્મં ૫૧
શ્રી જિનધર્મ સુરતરૂ સમો, જેહની શીતળ છાંયો રે;	
જેહ આરાધે ભાવશું, સીઝે વંછિત કાજો રે.	કર્મં ૫૨

શેઠને ઘઠ આવી વિધન નિવાર્યાં, સુરે કઠી મનોહાર,
મો ભવિયા ભક્તે ચોકળે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૬॥
પચ પન્નેષ્ટિ જ્ઞાનજ પચહ, પચ દાન આગ્રિ,
પચ મન્જાય મહાત્રત પચહ, પચ મમિતિ સમકિત ॥
પચ પ્રમાદ વિપય તને પચહ, પાલો પચાચાર,
મો ભવિયા ભક્તે ચોકળે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૭॥

કલશ-છપ્પય

નિત્ય જપીયે નવકાર, માર મપત્તિ સુખદાયક,
નિદ્ધમત્ર એ શાશ્વતો, એમ જપે શ્રી જગનાથક ।
શ્રી અરિહત સુ મિદ્ધ, શુદ્ધ આચાર્ય ભણી ને,
શ્રી ઉવન્જાય સુમાધુ, પચ પરમેષ્ટિ શુભીને ।
નવકાર માર સમાઠ છે, કૃશલલાલ વાચક કહે,
એક ચિત્તે આરાધતા, વિવિધ રીતે વાઙિત લહે ॥૧૮॥

સન્યાસી કાશી તપ સાધતો, પંચાગ્નિ પરબલે;
 દીઠો શ્રીપાસકુમારે પન્નગ, અધ બલતો તે ટાલે ॥
 સંલલાળ્યો શ્રીનવકાર સ્વયમુખ, ઇદ્રભુવન અવતાર;
 સો ભવિયાં ભકતે ચોકખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૬॥
 મન શુદ્ધે જપતાં મયણાસુંદરી, પામી પ્રીય સંયોગ;
 ઈણે ધ્યાનથકી ટલ્યો કુષ્ઠ ઉગરનો, રક્તપિત્તનો રોગ ॥
 નિશ્ચે શું જપતાં નવનિધિ થાયે, ધર્મ તણો આધાર,
 સો ભવિયાં ભકતે ચોકખે ચિત્તે નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૦॥
 ઘટમાંહી કૃષ્ણ ભુજંગમ ઘાલ્યો, ઘરણી કરવા ઘાત;
 પરમેષ્ઠિ પ્રભાવે હાર ફૂલનો, વસુધા માંહી વિખ્યાત ॥
 કલાવતિએ પિંગલ કીધો, પાપ તણો પરિહાર;
 સો ભવિયાં ભકતે ચોકખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૧॥
 ગયણાંગણુ બતી રાખી ગ્રહીને, પાડી બાણુ પ્રહાર;
 પદ પંચ સુણુંતાં પાંડુ પતિ ઘર, તે થઈ કુંતા નાર ॥
 એ મંત્ર અમુલખ મહિમા મંદિર, ભવદુઃખ ભંજનહાર;
 સો ભવિયાં ભકતે ચોકખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૨॥
 કંબલ સંખલે કાઢવ કાઢ્યા, શકટ પાંચસે માન;
 દીધે નવકારે ગયા દેવલોકે, વિલસે અમર વિમાન ॥
 એ મંત્ર થકી સંપ્રતિ વસુધા લહી, વિલસે જૈન વિહાર;
 સો ભવિયાં ભકતે ચોકખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૩॥
 આગે ચોવીશી હુઇ અનતી, હોશે વાર અનંત;
 નવકાર તણી કેઈ આદિ ન જાણે, એમ ભાખે અરિહંત ॥
 પૂરવ દિશિ ચારે આદિ પ્રપચે, સમર્થા સપત્તિ સાર;
 સો ભવિયાં ભકતે ચોકખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૪॥
 પરમેષ્ઠિ સુરપદ તે પણ પામે, જે કૃત કર્મ કઠોર;
 પુંડરગિરિ ઉપર પ્રત્યક્ષ પેખો, મણિધરને એક મોર ॥
 સહ ગુરૂ સન્મુખ વિધિયે સમરતાં, સફળ જનમ સંસાર;
 સો ભવિયાં ભકતે ચોકખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૫॥
 શૂલિ આરોપણુ તરકર કીધો, લોહપુર પરસિદ્ધ;
 તિહાં શેઠે નવકાર સુણાવ્યો, પામ્યો અમરની રિદ્ધ ॥

માતૃકાના ધ્યાનનુ રૂળ

ધ્યાયતોડનાદિસિદ્ધાન્ વર્ણાનેતાન્યથાવિધિ ।

નષ્ટાદિચિપયજ્ઞાન ધ્યાતુરુત્પદ્યતે ક્ષણાત્ ॥૫॥

અનાદિ મિદ્ધ આ અકાશદિ વર્ણોનુ વિધિ પૂર્વક ધ્યાન કળવાવાળા પુરુષને નષ્ટાદિ (શૂન, લવિધ્ય અને વર્તમાન) મળધી જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે-૫

અથવા નામિકૃદાઘ પદ્મમણ્ડલ સ્મરેત્ ।

સ્વરાલિકેસર રમ્ય વર્ગાંપ્રકૃત્યુત્તેદૈલૈ ॥૬॥

દલસધિપુ સર્વેષુ સિદ્ધસ્તુતિ વિરાજિત ।

દલાગ્રેષુ સમગ્રેષુ માયાપ્રણવપાવિત ॥૭॥

તસ્યાતરતિમ વર્ણમાઘવર્ણપુરસ્કૃત ।

રેફાક્રાંત કલાર્ધિદુરમ્ય પ્રાલેયનિર્મલ ॥૮॥

અર્હમિત્યક્ષર પ્રાણપ્રાતસસ્પર્શિ પાવનમ્ ।

હ્રસ્વ દીઘ પ્લુત સૂક્ષ્મમતિસૂક્ષ્મ તત પર ॥૯॥

શ્રંથિન્ વિદારત્યન્નામિકદ્દહદ્ધટિકાદિકાન્ ।

સુસૂક્ષ્મઘ્નિના મધ્યમાર્ગયાયિ સ્મરેત્તત ॥૧૦॥

અથ તસ્યાતરાત્માન પ્લાયમાનમ્ વિચિંતયેત્ ।

ચિંદુતપ્તકલનિર્યત્ ક્ષીરગૌરામૃતોર્મિમિ ॥૧૧॥

તત સુધાસર સૂતપોટશાઙ્ગદલોદરે ।

આત્માન ન્યસ્ય પત્રેષુ વિદ્યાદેવીશ્ચ પોડશ ॥૧૨॥

સ્ફુરત્ સ્ફટિકમૃગારક્ષરત્ક્ષીરાસિતામૃતૈ ।

આભિરાપ્લાઝ્યમાન સ્વ ચિર ચિત્તે વિચિંતયેત્ ॥૧૩॥

અથાસ્ય મન્ત્રરાજસ્યામિધેયમ્ પરમેષ્ઠિનમ્ ।

અર્હત મૂર્દ્ધનિ ધ્યાયેત્ શુદ્ધસ્ફટિકનિર્મલ ॥૧૪॥

તદ્ધ્યાનાવેશત સોહસોદ્ધમિત્યાડલપમુદ્ધુ ।

નિ શન્મેકતા વિદ્યાદાત્મન પરમાત્મના ॥૧૫॥

તતો નીરાગમદ્વેપમમોદ સર્વેદોશિનમ્ ।

મુરાર્ચ્ય સમવચ્ચૃતૌ કુર્વાણ ધર્મદેશનામ્ ॥૧૬॥

ધ્યાયન્નાત્માનમેત્રેત્યમભિન્નં પરમાત્મના ।

રભતે પરમાત્મત્વમ્ ધ્યાનો નિર્ધૂતકલ્મષ ॥૧૭॥

નાસિકદંત્રી નીચે આઠ પાખડીવાળુ કમલ ચિત્રવલુ, (આકૃતિ માટે લુઓ ચિત્ર ન ૧૧) તે કમલની રમણિક કેમગાઓ આ આ ઇત્યાદિ મોળ સ્વરેગની કરપરી અને આઠ પાખડીઓમા આઠ વર્ગો અનુક્રમે સ્થાપન કરવા

પદસ્થ ધ્યાનનું સ્વરૂપ

પિંડસ્થં ચ પદસ્થં ચ રૂપસ્થં રૂપવર્જિતમ્ ।

ચતુર્ધા ધ્યેયમાસ્નાતં ધ્યાનસ્યાડલંબનં વુદ્ધૈઃ ॥૧॥

અર્થાત્—પિંડસ્થ, પદસ્થ, રૂપસ્થ અને રૂપાતીત આ ચાર પ્રકારનું ધ્યાન જ્ઞાની પુરૂષોએ બતાવેલું છે. ચો. શા. સપ્તમપ્રકાશ શ્લોક. ૮

આઠમો પ્રકાશ

પદસ્થ ધ્યેય અને તેનું ધ્યાન—

યત્પદાનિ પવિત્રાણિ સમાલંબ્ય વિધીયતે ।

તત્પદસ્થં સમાખ્યાતં ધ્યાનં સિદ્ધાંતપારગૈઃ ॥૧॥

પવિત્ર [મંત્ર] પદોનું અવલંબન લઇને જે ધ્યાન કરવામાં આવે છે તે ધ્યાનને સિદ્ધાંતના પારગામી મહાપુરૂષોએ પદસ્થ ધ્યાન કહેલું છે. ૧

તત્ર ષોડશપત્રાદયે નાભિકંદગતેંવુજે ।

સ્વરમાલાં યથાપત્રં ભ્રમંતિ પરિચિતયેત્ ॥૨॥

ચતુર્વિંશતિપત્રં ચ હૃદિ પદ્મ સઙ્ગણિકમ્ ।

વર્ણાન્યથાક્રમં તત્ર ચિંતયેત્ પંચવિંશતિમ્ ॥૩॥

વક્ત્રાબ્જેઽષ્ટદલે વર્ણાષ્ટકમન્યત્તતઃ સ્મરેત્ ।

સંસ્મરન્ માતૃકામેવં સ્યાચ્છ્રુતજ્ઞાનપારગઃ ॥૪॥

પ્રથમ નાભિ કંદમાં સોળ પાંખડી વાળા કમલની અંદર સોળ સ્વર (અ, આ, ઇ, ઈ, ઉ, ઊ, ઋ, ૠ, ળ, ટ, ઠ, ડ, ઢ, ણ, ત, થ, દ, ધ, ન, પ, ફ, વ, મ, અને કર્ણિકામાં મ વ્યંજન ચિંતવવી. (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૬-૭) [પછી] હૃદય કમળમાં કર્ણિકા સહિત ચોવીસ પાંખડીવાળા કમળની પાંખડીઓમાં અનુક્રમે ક, ખ, ગ, ઘ, ઙ, ચ, છ, જ, ઝ, ઞ, ટ, ઠ, ડ, ઢ, ણ, ત, થ, દ, ધ, ન, પ, ફ, વ, મ, અને કર્ણિકામાં મ વ્યંજન ચિંતવવો (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૮-૯) તથા મુખકમળની અંદર આઠ પાંખડીવાળા કમળની કદપના કરવી અને તેમાં બાકીના બીજા આઠ વર્ણો ય, ર, લ, વ, શ, ષ, સ, હ સ્મરવા. (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૦) આ પ્રમાણે માતૃકાનું સ્મરણ કરતો (મનુષ્ય) શ્રુતજ્ઞાનનો પારગામી થાય. (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. નં. ૫) -૨-૩-૪

નિર્યાત તાલુરઘ્નેણ સ્વન્ત ચ સુધારસ ।
સ્પર્ધમાન શશાકેન સ્ફુરત જ્યોતિરતરે ॥૨૧॥
સન્નરન્ત નભોભાગે યોજયન્ત શિવશ્રિયા ।
સર્વાવયવસપૂર્ણ કુમ્ભકેન વિચિતયેત્ ॥૨૨॥

અથવા ઉપર અને નીચે રેફ મહિત તથા ડલા અને ણિંદુથી દબાએલ અના-
હત સહિત મત્રાધિરાજ (અર્હે) ને સુવર્ણ કમલમા રહેલો, ગાઠ ચડના કિરણોની
માફક નિર્મલ, આઠાશમા મચરતો અને દિશાઓમા વ્યાપ્ત થતો ચિતવવો ત્યાર
પછી મુખકમળમા પ્રવેશ કરતા, બ્રૂણતાની અદર ભમતા, નેત્ર રૂપી પત્રમા મ્કુરા-
યમાન થતા, લાલમડળમા રહેતા (આવૃત્તિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૧૪) તાળુના
રક્તથી બહાર નીકળતા, અમૃતરમને ઝરતા, ઉન્નવળતામા ચઢ્રની માથે સ્પર્ધા
કરતા, જ્યોતિષ મહલમા સ્પુરતા, આકાશના ભાગમા સચરતા અને મોક્ષલક્ષ્મી
સાથે જોડતો સર્વ અવયવોથી સપૂર્ણ [મત્રાધિરાજને] બુદ્ધિમાન યોગીઓએ
કુલક ડગીને ચિતવવો -૧૮, ૧૯, ૨૦, ૨૧, ૨૨

અકારાદિ હકારાત રેફમધ્ય સર્વિંદુક ।

તદેવ પદમ તત્ત્વ યો જાનાતિ સ તત્ત્વચિત્ ॥૨૩॥

જ ડાર જેની આદિમા તથા હ કાર જેના અતમા છે અને મધ્યમા ણિંદુ
સહિત રેફ છે, તે જ [અર્હે] પરમતત્ત્વ છે તેને જે જાણે છે તે તત્ત્વનો જાણુ છે -૨૩

મહાતત્ત્વમિદ યોગી યદેવ ધ્યાયતિ સ્થિર ।

તદૈવાનન્દસપદ્મૂર્મુક્તિશ્રીરુપતિષ્ઠતે ॥૨૪॥

મનને સ્થિર કરી સ્થિર થઈ, યોગી જ્યારે આ [અર્હે] મહાતત્ત્વનું ધ્યાન કરે
છે, તે જ વખતે તેને, આનંદ સપદાની ભૂમિ સમાન મોક્ષ લક્ષ્મી સમીપ આવી
બેસી રહે છે -૨૪

રેફવિંદુકલાદ્વીન શુભ્ર ધ્યાયેત્તતોડક્ષરમ્ ।

તતોડનક્ષરતા પ્રાપ્તમનુચ્ચાર્ય વિચિતયેત્ ॥૨૫॥

રેફ, ણિંદુ અને ડલા સહિત એવા ઉન્નવળ [હ] વર્ણનું ધ્યાન કરવું, પછી તે
જ અક્ષર, અનક્ષરતા (અર્ધ કલાના આકારને પામેલો) અને મુખે ઉચ્ચાર કર્યા
વિના મનમા ચિતવવો -૨૫

નિશાસ્ત્રકલાકાર સૂક્ષ્મ માસ્ત્રમાસ્ત્ર ।

અનાદ્વતામિધ દેવ વિન્સ્ફુરત વિચિતયેત્ ॥૨૬॥

તદેવ ચ ક્રમાત્સૂક્ષ્મ ધ્યાયેદ્વાલાગ્રસન્નિમ ।

ક્ષણમત્યક્તમોક્ષેત જગજ્યોતિર્મેય તત્ ॥૨૭॥

અષ્ટપત્રે સિતામ્બોજે ફર્ણિકાયા કૃતસ્થિતિમ્ ।

આદ્ય સપ્તાક્ષર મત્ર પવિત્ર ચિંતયેત્તત્ ॥૩૪॥

સિદ્ધાદિક ચતુષ્ક ચ દિક્પત્રેષુ યથાક્રમમ્ ।

ચૂલાપાદચતુષ્ક ચ વિદિક્પત્રેષુ ચિંતયેત્ ॥૩૫॥

[પ્રથમ] આઠ પાખડીનુ ઢમળ ચિંતવવુ, તે કમળની મધ્ય કર્ણિકામા સાત અક્ષરવાળો પવિત્ર મત્ર ગમો અરિહતાળ પહેલા ચિંતવવો, પછી સિદ્ધાદિક ચાર મત્ર [પદો]ને દિશાઓની પાખડીઓમા તથા વિદિશાની ચારે પાખડીઓમા અનુક્રમે ચાર ચૂલિકાઓ ચિંતવવી (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન-૧૫) તે આ પ્રમાણે —

ગમો સિદ્ધાળ પૂર્વ દિશામા, ગમો આયરિયાળ દક્ષિણ દિશામા, ગમો સ્વચ્છાયાળ પશ્ચિમ દિશામા, ગમોલોપસ્વચ્છાયાળ ઉત્તર દિશામા તથા સો પચનમુક્કારો અગ્નિ ખુણામા, સ્વપાત્પણાસળો નૈઋત્ય ખુણામા, મગલાળ ચ સર્વોપ વાયવ્ય ખુણામા, તથા પત્મ હૃદય મગલ એ મત્ર પદ ઇશાન ખુણામા આ પ્રમાણે નમસ્કાર મહા-મત્રનુ ચિંતવન કરવુ-૩૪-૩૫

ત્રિશુદ્ધ્યા ચિંતયસ્તસ્ય શતમષ્ટોત્તર મુનિ ।

મુજાનોઽપિ લમેતેવ ચતુર્થતપસ પાલ ॥૩૬॥

મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિ વડે એકાગ્રચિંતથી એકએ આઠ વાર આ નમસ્કાર મહામત્રને જે મુનિ ગણે, તે આહાર કરવા છતાં પણ એક ઉપવાસનુ ફળ પામે છે

પતમેવ મહામત્ર સમારાધ્યેહ યોગિન ।

ત્રિલોક્યાપિ મહીયતેઽધિગતા પરમાશ્રિય ॥૩૭॥

આ ૯ મહામત્રને મારી રીતે આરાધીને, આત્મલક્ષ્મીને મેળવી, આ લવમા પણ યોગીઓ ત્રણ લોકના છવોથી પૂલય છે-૩૭

શૃત્વા પાપસદ્મનાણિ હૃત્વા જતુશતાનિ ચ ।

અમુ મત્ર સમારાધ્ય તિર્યચોઽપિ દિવ ગતા ॥૩૮॥

હજારો પાપો કરતાં તથા મેઢાની મખ્યાઓમા પ્રાણિઓને હણનાં એવા તિર્યચો પણ આ મહામત્રનુ આરાધન કરી સ્વર્ગમા ગયા છે-૩૮

શુદ્ધપચકતામોત્યા વિદ્યા સ્વાત્ પોઢશાક્ષરા ।

જપન્ શતદ્વય તસ્યાશ્ચતુર્થસ્પાન્તુપાત્ ફલં ॥૩૯॥

પચપચેષિતા નામથી ઉત્પન્ન થએલી મોળ અક્ષરની વિદ્યા થાય છે તે વિદ્યા જે જનો વાર જપે તો એક ઉપવાસનુ ફળ મળે [અરિહત સિદ્ધ આયરિયસચ્ચાયાસદ્ આ મોળ અક્ષરની વિદ્યા જાણી]

ચંદ્રની કલાના આકારે સૂક્ષ્મ અને સૂર્યની માફક દેહીખ્યમાન અનાહત નામના દેવ [હ વર્ણ] ને સ્પુરાયમાન થતો ચિંતવવો. તે જ અનાહતને અનુક્રમે વાળના અગ્રભાગ સરખો સૂક્ષ્મ ધ્યાવવો. પછી ક્ષણ વાર સાઈ જગત અવ્યક્ત (નિરાકાર) જ્યોતિમય છે તેમ જોવું.—૨૬, ૨૭

પ્રચ્યાવ્ય માનસં લક્ષ્યાદલક્ષ્યે દધતઃ સ્થિરં ।

જ્યોતિરક્ષયમત્યક્ષમન્તરુન્મીલતિ ક્રમાત્ ॥૨૮॥

इति लक्ष्यं समालम्ब्य लक्ष्याभावः प्रकाशितः ।

निषण्णमनસસ્તત્ર સિધ્યત્યભિમતં મુનેઃ ॥૨૯॥

પછી તે લક્ષ્યમાંથી મનને ધીમે ધીમે ખસેડીને, અલક્ષ્યમાં સ્થીર કરતાં, ક્ષય ન થાય તેવી અને ઇન્દ્રિયને અગોચર, જ્યોતિ અનુક્રમે પ્રગટ થાય છે. આ પ્રમાણે લક્ષ્યનું આલંબન લઈ નિરાલંબનતારૂપ લક્ષ્યાભાવને પ્રકાશીત કરાય છે. તેથી અલક્ષ્યમાં નિશ્ચલ મનવાળા મુનિઓનાં મનવાંછિત સિદ્ધ થાય છે.—૨૮, ૨૯

પ્રણવનું ધ્યાન.

तथा हृत्पद्ममध्यस्थं शब्दब्रह्मैककारणम् ।

स्वरव्यंजनसंवीतं वाचकं परमेष्ठिनः ॥૩૦॥

मूर्धसंस्थितशीतांशुकलामृतरसप्लुतम् ।

कुम्भकेन महामन्त्रं प्रणवं परिचितयेत् ॥૩૧॥

તથા હૃદય કમળમાં રહેલા સમગ્ર શબ્દબ્રહ્મની ઉત્પત્તિનું એક કારણ, સ્વર તથા વ્યંજન સહિત પંચપરમેષ્ઠિ પદ વાચક, તથા મસ્તકમાં રહેલ ચંદ્રકલામાંથી ઝરતા, અમૃતના રસે કરી ભિન્નતા મહામંત્ર પ્રણવ (ઐ કાર)ને કુંભક કરીને ચિંતવવો.—૩૦, ૩૧.

पीतं स्तम्भेऽरुणं वश्ये क्षोभेण विद्रुमप्रभम् ।

कृष्णं विद्वेषणे ध्यायेत् कर्मघाते शशिप्रभम् ॥૩૨॥

સ્તંભન કરવામાં પીળા ઐકારનું ધ્યાન, વશીકરણમાં ઉગતા સૂર્યજેવું લાલ, ક્ષોભમાં પરવાળાના જેવું રાતું, વિદ્વેષણ કર્મમાં કાળું અને કર્મનો નાશ કરવામાં ચંદ્રની કાંતિ જેવા ઉજવળ ઐકારનું ધ્યાન કરવું.—૩૨

પંચપરમેષ્ઠિ મંત્રનું ધ્યાન

तथा पुण्यतमं मंत्रं जगत्रितयपावनम् ।

योगी पंचपरमेष्ठिनमस्कारं विचितयेत् ॥૩૩॥

તથા ગ્રણુ જગતને પવિત્ર કરનાર એવા મહા પવિત્ર પંચપરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મંત્રનું યોગીઓએ વિશેષ પ્રકારે ચિંતવન કરવું.—૩૩

વન્તુ ન કશ્ચિદ્ઽપ્યસ્ય પ્રભાવ સર્વત ક્ષમ ।

સમ ભગવતા સામ્ય સર્વેજ્ઞેન વિભતિ ય ॥૪૫॥

આ વિદ્યા અને મત્ર મહાન અમલગીઠ કલ્પને દેવાવાળા હોવાથી અને સર્વજ્ઞ ભગવાનના અજ્ઞાપણને ધારણ કરતા હોવાથી, તેનો પ્રભાવ કહેવાને ટોઠ પણ મમર્થ નથી

યદોચ્છેદ્ ભવદાવાગ્ને સમુચ્છેદ્ ક્ષણાદપિ ।

સ્મરેત્તદાઽદિમન્ત્રસ્ય વર્ણસત્ક્રમાદિમમ્ ॥૪૬॥

જો તમે સસારરૂપ દાવાનળનો એક ક્ષણવારમા ઉચ્છેદ કરવાને ઇચ્છતા હો તો, પહેલા મત્રના સાત અક્ષરો (નમો અરિહતાળ) નુ સ્મરણ કરો

પશ્ચવર્ણ સ્મરેન્ મન્ત્ર કર્મનિર્ઘાંતક તથા ।

વળમાલાચિત મન્ત્ર ધ્યાયેત્ સર્વામયપ્રદ ॥૪૭॥

આઠે ઝોનોનો નાશ કરવા માટે પાંચ અક્ષરવાળા (નમો સિદ્ધાળ) મત્રનુ સ્મરણ કરવું અને સર્વ જાતના અભયને માટે અભય આપનાર વર્ણોની શ્રેણિવાળા (ઐ નમો અદ્યતે, કેવલિને, પરમયોગિને, વિસ્ફુરદુશ્શુદ્ધધ્યાનાગ્નિર્દગ્ધકર્મવિજાય, પ્રાપ્તાન્તચતુષ્ટયાય, સોમ્યાય શાતાય મહાલ્પરદાય, અષ્ટાદશદોષપરહિતાય સ્વાહા) મત્રનુ ધ્યાન કરવું

હ્રીંદાર નિધાનુ ધ્યાન

ધ્યાયેત્ સિતાબ્જ વન્ત્રાતરપ્તવર્ગીં દલાષ્ટકે ।

ૐ નમો અરિહતાળમિતિ વર્ણાંનપિ ક્રમાત્ ॥૪૮॥

કેસરાલીં સ્વરમર્ચીં સુધાર્વિદુવિભૂષિતામ્ ।

ફર્ણિકા ફર્ણિકાયા ચ ચંદ્રર્વિવાત્સમાપતત્ ॥૪૯॥

સચરમાણ વન્ત્રેણ પ્રભામહત્મધ્યગમ્ ।

સુધાદીર્ઘાંતિસ્રજાશ માયાગ્રીજ િચિન્તયેત્ ॥૫૦॥

તતો ભ્રમત પત્રેષુ મચરત નભસ્તલે ।

ધ્રસયત મતોધ્યાત સ્વત ચ સુધારસ ॥૫૧॥

તાલુરધ્રેણ ગચ્છત લસત ચલતાનરે ।

ઐલોપ્યાઽચિંત્યમાદ્યાત્મ્ય જ્યોતિર્મયમિવાદ્ભુતમ્ ॥૫૨॥

ઇત્યઽમુ ધ્યાયતો મત્ર પુણ્યમેકાગ્રમાનસમ્ ।

વાગ્મનોમલમુક્તસ્ય થુનશા પ્રકાશતે ॥૫૩॥

માર્ગે પન્મિ રતાભ્યાસ સ્થિરીભૂતમનાસ્તત ।

નિ મરતિ મુક્તામોનાઽઽપિ ધૂમસ્ય પદ્યતિ ॥૫૪॥

શતાનિ ત્રીણિ પદ્મવર્ણં ચત્વારિ ચતુરક્ષરં ।

પંચવર્ણં જપન્ યોગી ચતુર્થફલમશ્નુતે ॥૪૦॥

છ અક્ષરવાળી વિદ્યા (અરિહંતસદ્ધ) ત્રણસો વાર, ચાર અક્ષરવાળી વિદ્યા (અરિહંત) ચારસો વાર, અને પાંચ અક્ષર વાળી વિદ્યા [અસિઆડસા] પાંચસો વાર જપનાર યોગી એક ઉપવાસનું ફળ પામે.

પ્રવૃત્તિહેતુરેવૈતદમીપાં કથિતં ફલમ્ ।

ફલં સ્વર્ગપવર્ગૌ તુ વદંતિ પરમાર્થતઃ ॥૪૧॥

આ વિદ્યાના જપનું ફળ જે એક ઉપવાસનું બતાવ્યું છે, તે તો બાળ બુદ્ધિને જપમાં પ્રવૃત્તિ થવા માટે જ છે, પરંતુ પરમાર્થથી અંતર ફળતો સ્વર્ગ અને મોક્ષ છે એમ જ્ઞાની પુરૂષો કહે છે.

પંચવર્ણમયી પંચતત્ત્વવિદ્યોઽધ્યુતા શ્રુતાત્ ।

અભ્યસ્યમાના સતતં ભવક્લેશં નિરસ્યતિ ॥૪૨॥

સિદ્ધાંતમાંથી ઉદ્ધરેલી પાંચ વર્ણુવાળી, પાંચ તત્ત્વ (રૂપ) વિદ્યાનો જો નિરંતર જપ કરે તો, તે જપ કરનારના સંસારના કલેશનો નાશ કરે છે. [હાં હ્રીં હૂં હ્રાં હઃ અસિઆડસા નમઃ આ પાંચ વર્ણુ મયી પંચતત્ત્વ વિદ્યા જાણવી]

મંગલોત્તમશરણપદાન્યઽવ્યગ્રમાનસઃ ।

ચતુઃસમાશ્રયાણ્યેવ સ્મરન્ મોક્ષં પ્રપદ્યતે ॥૪૩॥

મંગળ, ઉત્તમ અને શરણ આ ત્રણ પદને અરિહંત, સિદ્ધ, સાધુ અને ધર્મ આ ચાર પદ સાથે મેળવીને એકાગ્ર ચિત્તથી ચિંતવન-સ્મરણ કરે તો મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય. તે પદો આ પ્રમાણે:-

અરિહંતા મજ્જલં, સિદ્ધા મજ્જલં, સાહુ મજ્જલં, કેવલિપન્નત્તો ધમ્મો મજ્જલ ૧. અરિહંતા લોગુત્તમા, સિદ્ધ લોગુત્તમા, સાહુ લોગુત્તમા, કેવલિપન્નત્તો ધમ્મો લોગુત્તમો ૨. અરિહંતે સરણં પવજ્જામિ, સિદ્ધે સરણં પવજ્જામિ, સાહુ સરણં પવજ્જામિ, કેવલિપન્નત્તં ધમ્મં સરણં પવજ્જામિ ૩.

મુક્તિસૌખ્યપ્રદાં ધ્યાયેદ્વિધાં પચ્ચદશાક્ષરીમ્ ।

સર્વજ્ઞાનં સ્મરેન્મન્ત્રં સર્વજ્ઞાનપ્રકાશકમ્ ॥૪૪॥

મોક્ષ સુખને આપવા વાળી પંદર અક્ષરવાળી વિદ્યાનું ધ્યાન કરવું [ૐ અરિ-હંત સિદ્ધ સયોગિ કેવલિ સ્વાહા આ પંદર અક્ષરવાળી વિદ્યા જાણવી], અને સર્વજ્ઞાન પ્રકાશક સર્વજ્ઞ સદૃશ મંત્રનું સ્મરણ કરવું [ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હં નમઃ આ મંત્રનું સ્મરણ કરવું].

અદ્રના ણિખયી જ જાણે ઉત્પન્ન થએલી ન હોય તેવી ઉજ્જવળ, નિરતર અમૃતને અવતી ક્ષિં નામની વિદ્યાને ડટયાણુ માટે સાધકે પોતાના લલાટના વિષે ધ્યાવધી (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૧૭) -૫૮

ક્ષીરામોર્ષેર્વિન્યાન્તીં પ્લાવયન્તીં સુઘાતુમિ ।

માલે શશિકલા ધ્યાયેત્ સિદ્ધિસોપાનપદ્ધતિ ॥૨૧॥

ક્ષીરમમુદ્રથી નીડળતી, અમૃતજળથી લિંજવતી અને મોક્ષરૂપ મહેલના પગ-થીઆની શ્રેણિમરખી અદ્રડલાનુ લલાટના વિષે સાધકે ધ્યાન ધરવુ -૫૯

લસ્યા સ્મરણમાત્રેણ વૃટગદ્ભગનિગદન ।

પ્રયાતિ પરમાત્મકારણ પદમયયમ્ ॥૬૦॥

અદ્રડળાના ન્મરણુ માત્રથી સમારના ઠારણરૂપ કમોં તુટી જાય છે અને માવડ પરમાત્મના કાળણરૂપ એવા મોક્ષપદને પ્રાપ્ત કરે છે -૬૦

પ્રણુ-૧, શૂન્ય અને અનાહતનુ ધ્યાન

નામાત્રે પ્રણવ શૂન્યમનાહતમિતિ ત્રયમ્ ।

ધ્યાયન્ ગુણાટક લઘ્વા જ્ઞાનમાપ્નોતિ નિર્મલમ્ ॥૬૧॥

નામિકાના અગ્રભાગ પર પ્રણવ [ઐ], શૂન્ય [૦], અને અનાહત [હ] આ ત્રણનુ ધ્યાન કરનાર, અણિમાદિ આઠ સિદ્ધિઓ મેળવી નિર્માળ એવુ જ્ઞાન પામે છે (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૧૮) -૬૧

શ્વપ્તકુદશશાન્તમાલોનમૂન ધ્યાયત સદા ।

સમગ્રવિષયજ્ઞાનપ્રાગલ્ભ્ય જાયતે નૃણામ્ ॥૬૨॥

પ્રણવ, શૂન્ય અને અનાહત આ ત્રણેનુ નિરતર શખ, મોગરાનુ ફૂલ અને અદ્રમા મરણુ શ્વેતધ્યાન કરનાર મનુષ્યો દરેડ વિષયોના જ્ઞાનમા પ્રવીણતા મેળવે છે -૬૨

દ્વિપાર્શ્વપ્રણવદ્વન્દ્વ પ્રાતયોર્માયયા વૃત ।

સોડહ મધ્યેડવિમૂઘાત અહ્મ્લીંકાર વિચિંતયેત્ ॥૬૩॥

જને જાણુ જામે ઈકાર, છેડાના લાગે હોંકારથી વીંટેલા વચમા સોડહ અને તેના વચમા અહ્મ્લીં એવા ગળદો ચિંતવવા -૬૩

પામધેનુમિવાડચિત્યફલસપાદનક્ષમામ્ ।

અનવચા જપેદ્વિદ્યા ગણમૃદ્વદનોદ્ગતામ્ ॥૬૪॥

(તથા) કામધેનુની ગાફક અચિત્ય ક્ષણ આપવામા અમર્થ, નિર્દોષ અને ગણુ ધન્ના મુખમગળથી ઉત્પન્ન થએલી [ઐ] જોગ્ને મગ્ને તથ્યે મૂપ મન્ને મવિસ્તે

સંવત્સરં કૃતાભ્યાસસ્તતો જ્વાલાં વિલોકતે ।

તતઃ સંજાતસંવેગઃ સર્વજ્ઞમુખપંકજમ્ ॥૫૫॥

સ્ફુરત્કલ્યાણમાહાત્મ્યં સંપન્નાતિશયં તતઃ ।

ભામંડલગતં સાક્ષાદિવ સર્વજ્ઞમીક્ષતે ॥૫૬॥

તતઃ સ્થિરીકૃતસ્વાંતસ્તત્ર સંજાતનિષ્ચયઃ ।

મુક્ત્વા સંસારકાંતારમધ્યાસ્તે સિદ્ધિમંદિરમ્ ॥૫૭॥

—દશમિઃ કુલકમ્ ॥

મુખની અંદર આઠ પાંખડીવાળું સદૈદ કમળ ચિતવવું અને આઠ પાંખડી-ઓમાં આઠ વર્ગો અ આ ઈ ई उ ऊ ऋ ॠ ऌ ॡ ए ऐ ओ औ અં અઃ ૧, ક ય ગ ઘ ઙ ર ચ છ જ ઙ્ગ ઝ ઞ ટ ઠ ડ ઢ ણ ળ, ત થ દ ધ ન પ, પ ફ વ મ મ ૬, ય ર લ વ ૭, શ ષ સ હ ૮, અનુક્રમે સ્થાપવા, તેમ જ ઐ નમો અરિહન્તાણં આ આઠ અક્ષરોમાંથી એક એક અક્ષર એક એક પાંખડીએ મૂકવો, કમળની કેસરામાં ચારે બાજુ અ આ વર્ગેરે સોળ સ્વરો ગોઠવવા અને વચ્ચેની કર્ણિકાને અમૃતના ણિંદુથી વિભૂષિત કરવી; પછી ચંદ્રમંડલમાંથી આવતા, મુખેકરી સંચરતા-કાંતિના મંડળમાં રહેલા અને ચંદ્રમા સદૈશ કાંતિવાળા માયાળીજ [હ્રીં]ને તે કમળની કર્ણિકામાં ચિતવવો. (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. નં. ૧૬)

પછી દરેક પાંખડીઓમાં ભમતા, આકાશતળમાં સંચરતા, મનની મલિનતાનો નાશ કરતા, અમૃતરસને ઝરતા, તાલુરંધ્રે થઈ જતા, બ્રહ્મટીની અંદર દીપતા, ત્રણ લોકમાં અચિત્ય મહિમાવાળા અને જ્યોતિની માફક અદ્ભુતતાવાળા, આ પવિત્ર મંત્રનું એકાગ્ર મનથી ધ્યાન કરતાં-મન અને વચનની મલિનતા દૂર થઈ શ્રુતજ્ઞાન પ્રકાશ પામે છે.

મનને સ્થિર રાખી છ મહિના સુધી ધ્યાન કરતાં સાધક [પિતાના] મુખ-કમળથી નીકળતી એવી ધૂમાડાની શિખા જોઈ શકે છે, એક વરસ સુધી ધ્યાન કરતાં સાધક જવાલા જુએ છે અને પછી વિશેષ વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત થતાં સર્વજ્ઞનું મુખ-કમળ જુએ છે, અને તેથી પણ આગળ વધતાં વધતાં અભ્યાસથી કલ્યાણકારી મહિમાવાળા, સર્વાતિશય સંપન્ન અને પ્રભામંડલની અંદર રહેલા જાણે સાક્ષાત્ સર્વજ્ઞ જ ન હોય તેવા સર્વજ્ઞને જુએ છે. પછી તે સર્વજ્ઞના સ્વરૂપને વિષે નિશ્ચલ મનવાળો સાધક સંસાર અટવીનો ત્યાગ કરી મોક્ષમંદિરમાં આરૂઢ થાય છે.—૪૮ થી ૫૭

ક્ષિ વિદ્યાનું ધ્યાન

શશિર્વિવાદિવોદ્ભૂતાં સ્વંતીમમૃતં સદા ।

વિદ્યાં ક્ષિમિતિ ભાલસ્થાં ધ્યાયેત્ કલ્યાણકારણં ॥૫૮॥

અક્ષે પલ્લે જિગપાસે સ્વાહા] વિદ્યાનો બપ કરવો (આકૃતિ માટે બુઓ ચિત્ર. નં. ૧૯)

ૐકારતું ધ્યાન

પટ્કોણેપ્રતિચક્રે ફલિતિ પ્રત્યેકમક્ષરમ્ ।

સવ્યે ન્યસેદ્વિચક્રાય સ્વાહા વાહ્યેપસવ્યતઃ ॥૬૫॥

મૂતાંતં વિંદુસંયુક્તં તન્મધ્યે ન્યસ્ય ચિતયેત્ ।

નમો જિણામિત્યાદૈરાં પર્વેદેદ્યેદ્વહિઃ ॥૬૬॥

[પ્રથમ] છ ખુણા વાળા એક ચત્રમાં 'અપ્રતિચક્રેફટ્' આ છ અક્ષરમાંથી એકેક અક્ષર દરેક ખુણામાં મૂકવા, તેની બહાર અવળી રીતે 'વિચક્રાય સ્વાહા' આ છ અક્ષરમાંથી એકેક અક્ષર દરેક ખુણાની પાસે મૂકવો. પછી ૐ નમો જિણાણં, ૐ નમો ઓદિજિણાણં, ૐ નમો પરમોદિજિણાણં, ૐ નમો સન્વોસદિ જિણાણં, ૐ નમો અણંતોદિજિણાણં, ૐ નમો કુદ્વુદ્ધીણં, ૐ નમો વીયવુદ્ધીણં, ૐ નમો પયાણુસારીણં, ૐ નમો સંમિત્તસોઆણં, ૐ નમો હજ્જુમણં, ૐ નમો વિહલમણં, ૐ નમો દસપુવ્વીણં ૐ નમો ચૌદસપુવ્વીણં, ૐ નમો અદ્દુગમહાનિમિત્તકુસલાણં, ૐ નમો વિહવ્વણદ્વિપત્તાણં, ૐ નમો વિજ્જાહરાણં, ૐ નમો ચારણાણં, ૐ નમો પણ્ણસમણાણં, ૐ નમો આગા-સગામીણં, ૐ જ્ઞાં જ્ઞાં શ્રીં હ્રીં ધૃતિ કીર્તિ વુદ્ધિ લક્ષ્મી સ્વાહા ॥ (આકૃતિ માટે બુઓ ચિત્ર. નં. ૨૦) આ પદોથી પાછલુ વક્ત્ર પુરવું. પછી પચપરમેષ્ઠિ મહા મંત્રનાં પાંચ પદોનો [ૐ નમો અરિહંતાણં હ્રાં સ્વાહા અશુભને વિષે, ૐ નમો સિદ્ધાણં હ્રીં સ્વાહા તર્જની આંગળીને વિષે, ૐ નમો આચરિયાણં હ્રૂં સ્વાહા મધ્યમા આંગળીને વિષે, ૐ નમો ઉચ્ચ્છાયાણં હ્રેં સ્વાહા અનામિકા આંગળીને વિષે અને ૐ નમો લોપ-સન્વસાહૂણં હ્રૌં:સ્વાહા કનિષ્ઠા આંગળીને વિષે] ન્યાસ કરી ચત્રના મધ્યમાં બિંદુ સહિત ૐ કારને સ્થાપન કરવો. પછી તે ચત્રને માથા ઉપર પૂર્વ, દક્ષિણ અને પશ્ચિમના અંતરભાગમાં સ્થાપન કરી ચિતવવો.—૬૫, ૬૬

અપ્પત્રામ્બુજે ધ્યાયેદાત્માનં દીપ્તતેજસમ્ ।

પ્રણવાદ્યસ્ય મંત્રસ્ય વર્ણાન્ પત્રેષુ ચ ક્રમાત્ ॥૬૭॥

પૂર્વાશાપ્તમિમુલ્લઃ પૂર્વમધિકૃત્યાપ્તમિમંડલમ્ ।

एकादशशतान्यष्टाक्षरं મંત્રં જપેત્તતઃ ॥૬૮॥

આઠ પાંખડીવાળા કમળને વિષે ઝળઝળાટ તેજવાળા આત્માને ચિંતવવો. અને ૐકાર પૂર્વક પહેલા મંત્રના [ૐ નમો અરિહંતાણં] આઠ વર્ણોને અનુક્રમે પાંખડીઓ પર સ્થાપના કરવા, તેમાં પ્રથમ પાંખડી પૂર્વ દિશા તરફથી ગણવી અને તેમાં ૐ મૂકવો અને પછી અનુક્રમે બાકીના અક્ષરો મૂકી, કમળમાં રહેલા તે આઠ અક્ષરવાળા મંત્રનો અગિયારસો વાર બપ કરવો. (આકૃતિ માટે બુઓ ચિત્ર નં. ૨૧)

ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર ।

— ૦ —

ઉવસગ્ગહર પાસ, પાસં વંદામિ કમ્મઘણમુક્ક ।

વિસદરવિસનિન્નાસ, મંગલકલ્હાણઆગાસ ॥૧॥

[ઉપસર્ગાદરપાશ્વ પાર્શ્વ વન્દે કર્મઘનમુક્તમ્ ।

વિપદરવિપનિર્ણાસ મઙ્ગલકલ્યાણાવાસમ્ ॥]

અર્થ - જેઓના શાન્તનના ઉપસર્ગોનું હૃદય કરનાર એવો શ્રીપાર્શ્વ નામનો યજ્ઞ જેમનો નેવક છે એવા, જેઓ કર્મના સમૂહથી મુક્ત થએલા છે એવા, જેઓના નમસ્કારથી સર્પના વિપનો નાશ થાય છે એવા તથા જેઓ મંગલ અને યદ્યાલુના નાનડપ છે એવા શ્રીપાર્શ્વનાય પ્રભુને હુ વાહુ છુ આ ગાથામા લઘુ ષત્રીશ અને શુરુ પાંચ મત્રી કુલ સાડનીશ અક્ષરો છે

ચ દ્વીજ મન્ત્રાન્નાય -

મધ્યમા ઝકારની અદર દેવદત્ત લખીને, ફરતી ચાર પાખડીઓમા 'પાર્શ્વનાથ' શબ્દના એકેક અક્ષર લખીને, પાખડીઓની આગળના ભાગમા દર દર અક્ષર લખીને, [વલય દધને,] હ હા હિ હો હુ હ હે હૈ હો હો હ હ આ મર્વ અક્ષરો ફરતા વીંચીને, માયાળીજના ત્રણ આટા ફરતા વીંટવા (આકૃતિ માટે જુઓ ઉચ્ચ ચ ન ૧ ચિત્ર ન ૨૬), આ પ્રમાણે જગદનંદલસકર નામનો પ્રથમ યત્ર કરવો

વળી ચકારની મધ્યમા [માધકતા] નામના અક્ષરો લખીને, ણકીના યત્રની ૨ ના ઉપર પ્રમાણે કવ્વાથી જોભાગ્યકર નામનો બીજો યત્ર થાય છે (આકૃતિ માટે જુઓ ઉચ્ચ ચ ત્ર ચિત્ર ન ૨૭)

વળી માયાળીજ (હિં કાત)ની મધ્યમા નામ લખીને, ણકીના ચાચે દ્વિમા પાર્શ્વનાથ શબ્દનો એકેક અક્ષર એકેક દલમા તેની ણકીની બાજુ દર દર એ અક્ષર [પ્રથમ યત્ર પ્રમાણે] લખીને, (તેને ફરતુ વલય દધને) હ હા વગેરે ણાગ અક્ષરો ફરતા વીંચીને, [તેના ઉપર વલય દધને], તેની ફરતા સધી શરૂ કરીને દા કાગ સુધીના માતૃકાક્ષરો વીંચીને ત્રીજો સફળીવૃદ્ધિકર નામનો યત્ર કરવો (આકૃતિ માટે જુઓ ઉચ્ચ ચ ન ૩ ચિત્ર ન ૨૮)

જ્ઞાનવદ્ભિઃ સમામ્નાતં વજ્રસ્વામ્યાદિભિઃ સ્ફુટમ્ ।

વિદ્યાવાદાત્સમુદ્ધૃત્ય વીજમૂતં શિવશ્રિયઃ ॥૭૫॥

જન્મદાવહુતાશસ્ય પ્રશાંતિનવવારિદં ।

ગુરુપદેશાદ્વિજ્ઞાય સિદ્ધચક્રં વિચિંતયેત ॥૭૬॥

વિદ્યાપ્રવાહમાંથી ઉદ્ધાર કરીને, વજ્રસ્વામી આદિ જ્ઞાની પુરૂષોએ પ્રગટપણે મોક્ષલક્ષ્મીના બીજભૂત માનેલું અને જન્મમરણાદિ દાવાનળને પ્રશાંત કરવાને નવીન મેઘ સમાન સિદ્ધચક્રનું ગુરૂના ઉપદેશથી બાણીને કર્મક્ષય માટે ચિંતવન કરવું. ૭૫-૭૬ નાભિપદ્મે સ્થિતં ધ્યાયેદકારં વિશ્વતો મુખં ।

સિવર્ણં મસ્તકાંભોજે આકારં વદનામ્બુજે ॥૭૭॥

ઉકારં હૃદયાંભોજે સાકારં કંઠપંકજે ।

સર્વેકલ્યાણકારીણિ વીજાન્યડન્યાન્યપિ સ્મરેત્ ॥૭૮॥

નાભિકમળમાં રહેલા સર્વવ્યાપિ અકારનું, મસ્તક પર સિવર્ણનું, મુખકમળમાં આકારનું, હૃદયકમળમાં ઉકારનું અને કંઠમાં સાકારનું ચિંતવન કરવું (આકૃતિ માટે બુદ્ધો ચિત્ર નં. ૨૩) તથા સર્વથા કલ્યાણકરવાવાળા બીજ પણ બીજલક્ષરોનું સ્મરણ કરવું. -૭૭-૭૮.

શ્રુતસિંધુસમુદ્ભૂતં અન્યદડ્યક્ષરં પદં ।

અશેષં ધ્યાયમાનં સ્યાન્નિર્વાણપદસિદ્ધયે ॥૭૯॥

સિદ્ધાંતરૂપ સમુદ્રમાંથી ઉત્પન્ન થએલા બીજ પણ અક્ષરો તથા પદોનું કરેલું એવું ધ્યાન પણ મોક્ષપદની સિદ્ધિને માટે થાય છે. -૭૯

વીતરાગો ભવેદ્યોગી યત્કિંચિદપિ ચિંતયેત્ ।

તદેવ ધ્યાનમામ્નાતમતોડ્યે ગ્રંથવિસ્તરાઃ ॥૮૦॥

જે કેઈપણ પદનું, વાક્યનું કે શબ્દનું ચિંતવન કરતાં યોગી રાગ રહિત થાય, તેને જ ધ્યાન કહેલું છે. આ પદાદિ સિવાય બીજ કેટલાક ઉપાયો અથવા વિસ્તારથી બાણવા. -૮૦

इति गणधरधुर्याविष्कृतादुद्धृतानि ।

प्रवचनजलराशेस्तत्त्वरत्नान्यडभूनि ॥८१॥

हृदयमुकुरमध्ये धीमतामुल्लसंतु ।

प्रचित्तभवशतोत्थक्लेशनिर्नाशहेतोः ॥८२॥

આ પ્રમાણે મુખ્ય ગણધરે પ્રગટ કરેલા, પ્રવચનરૂપ સમુદ્રમાંથી ઉદ્ધરેલા સત્ત્વરૂપ આ રત્નો, અનેક ભવોમાં ઉત્પન્ન થએલા કલેશનો નાશ કરવા માટે, બુદ્ધિમાન મનુષ્યોના હૃદયરૂપ આરિસામાં ઉદ્ભાસ પામો. -૮૧, ૮૨.

પાર્થ૦ ટીકા-અગ્નિમ ડલ (ત્રિઘોણ)ની અગ્નિભાગમા રેક તથા સ્વગ્નિકથી વિભૂષિત રકાર ને, તેની મધ્યમા સ્મૃત્યુ લખીને, તેની બહારના ભાગમા ઐ સ્મૃત્યુ ર ર રા રા હા હા હાં આં પ્રોં હોં ક્ષોં ક્લીં વ્હૂં દ્રાં દ્રોં ?) પાર્શ્વયક્ષિણિ ! જ્વલ જ્વલ પ્રજ્વલ પ્રજ્વલ વહ રહ પચ પચ રહ રહ ભૂત નિઘાટય નિઘાટય ધૂમાન્વકારિણિ ! જ્વલનશિલે ! હું હું ફડ ફડ માતૃદૂતિકાસંહિતે ! પાર્શ્વયક્ષિણી આજ્ઞાપયતિ સ્વાહા । —પાર્થયક્ષિણી મન્ત્ર આ મન્ત્રને વીંટવાથી ઉચ્ચાટન થાય છે આ પિંડતુ ડપાલમા, અને અગ્નિવર્ણતુ આખા શરીરમા ધ્યાન કરવાથી ભૂત, જનર તથા શાકિની વગેરે નાશ પામે છે

અઢા૦ ટીકાના મતે-પાર્થયક્ષ તથા પાર્શ્વયક્ષિણીના ઉપરોક્ત બને મન્ત્રોને ઉપવામ ડગીને સારા થોગે ભૂત તિથિએ બપ શરૂ કરીને સાધ્ય ડયાં પછી જરૂર પડે ૧૦૮ એકસો આઠ વખત બપ કરવાથી ભૂતાદિ દોષોનો નાશ થાય છે

પાર્થ૦ ટીકા-ૐ વ્હૂં વ વ વ વ હા આ ક્રોં હોં ક્ષોં ક્લીં વ્હૂં દ્રાં દ્રોં જ્વાલા માલિની સ્વકારિણી પ્રતિસંહિતત્રિપ નિર્વિપ કુરુ કુરુ, સ્થાવરવિપ નિર્વિપ કુરુ કુરુ સ્થાવરવિપ અજ્ઞ કૃત્રિમ વિપ જાઠર જોગજઙ્ગમવિપ અપહર અપહર દમ ડક્ર અમૃતેન અમિપિચ્ચય અમિપિચ્ચય ઉત્પાપય ઉત્પાપય વ્હળેનાક્રમ્ય વિપમવિપ ટ ટ ટ જ્વાલા-માલિની આજ્ઞાપયતિ સ્વાહા ॥

પુરૂષના માપે માપ ૬૩ લાંને ૧૦૮ એકસો આઠ વાર મન્ત્રીને ઉપરથી શરૂ કરીને સર્વ સાધાઓમા તાડન કરવાથી ભયકર ઝેર ચઢેલો માણુમ નિર્વિપ થઇને તુલ્ય જ ઊભો થાય છે

[શ્રી ઘોણ મન્ત્ર-] ૐ નમો ભગવતે શ્રી ઘોણે હર હર દહ દહ ચર ચર મય મય ઘરઘર ઘરઘર લપલપ જરસીદ્ધ ગ્રસગ્રસ મ મ ક્ષ ક્ષ થોં હોં હાં હાં હૂં ભગવતિ શ્રીમવોળઘ' સ સ સ ઠ ઠ ઠ ડ ડ ડ ર ર ર ધેન્ ક્રીન્ વીંરવિહગમાનુપજેન વારિકરવરિદાસોરય સોરય ગ ગ ગ ઠ ઠ હુ ફડ સ્વાહા ॥

શ્રીઘોણ મન્ત્ર -ૐ નમો ભગવતે શ્રીઘોણે હર હર દરદર સર સર ઘર ઘર મથ મથ દરસા દરસા ક્ષ ક્ષ વ વ હ્મ્હૂં દ્મ્હૂં મ્હૂં સ્મ્હૂં વ્હૂં સર્પસ્ય ગતિસ્તમ્મ કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

આ બને મન્ત્રોનુ ત્રિઘણ અમરણ કરવાથી સર્પના ભયનો નાશ થાય છે

સર્પ જનરનાશન મન્ત્ર -ૐ નમો ભગવતે શ્રીપાર્શ્વેનાથાય [ધરણેટ્ર ?] પદ્માવતી સંહિતાય દ્વિલિ દ્વિલિ મિલિ મિલિ ચિલિ ચિલિ કિલિ કિલિ હાં હોં હૂં હોં હ મોં ક્રોં યા યા હમ હુ ફડ સ્વાહા ॥

અઢા૦ ટીકા-સ્મૃત્યુની મધ્યમા નામ લખીને, બહારની ણાનુ સ્મૃત્યુ ડગીને, તેની બહાર સોળ અંગે વીંટીને, તેની બહારના આઠ દલોમા સ્મૃત્યુ સ્મૃત્યુ સ્મૃત્યુ સ્મૃત્યુ પિંડાક્ષરે લખીને, વળી તેની બહારના

વળી હુંકારની મધ્યમાં નામ લખીને, ખાટ્રીના ચંત્રની રચના ત્રીજા ચંત્રની રચના પ્રમાણે કરવાથી ભૂતાદિ નિઘ્રહકર નામનો ચોથો ચંત્ર થાય છે (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ ચંત્ર. ૪ ચિત્ર નં. ૨૬)

વળી હં હ્રં ની મધ્યમાં [સાધકના] નામના અક્ષરો લખીને, ઉપરની જેમ પાર્શ્વનાથ તથા હર હર લખીને, [વલય દઈને], કરતા ચકાર વીંટીને, [વલય દઈને], તેની બહાર સોળ પાંખડીઓ કરીને, તે સોળે પાંખડીઓમાં સોળ સ્વરનો એકેક અક્ષર લખીને માયા બીજના ત્રણ આંટા કરતા વીંટવાથી જ્વર(નિઘ્રહકર નામનો પાંચમો ચંત્ર થાય છે (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ ચંત્ર ૫ ચિત્ર નં. ૩૦)

વળી પહેલાં વં, પછી [સાધકનું] નામ અને હ્રૂં લખીને, બહારની આઠ પાંખડીઓમાં ઐ પાર્શ્વનાથાય સ્વાહા એ મન્ત્રાક્ષરોનો એકેક અક્ષર લખીને, ખાટ્રીની રચના ઉપર પ્રમાણે કરવાથી શાકિની નિઘ્રહકર નામનો છઠ્ઠો ચંત્ર થાય છે. (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ ચંત્ર. ૬ ચિત્ર નં. ૩૧).

વળી હુંકારની અંદર [સાધકનું] નામ લખીને, બહાર હુંકાર વીંટીને, તેને પણ ઐ પાર્શ્વનાથાય સ્વાહા એ મન્ત્રાક્ષરો વીંટીને, તેને માયાબીજના ત્રણ આંટા મારવાથી વિષમવિષ નિઘ્રહકર નામનો સાતમો ચંત્ર થાય છે. (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ ચંત્ર ૭, ચિત્ર નં ૩૨).

આ પ્રમાણેના નામવાળા સાતે ચંત્રોનું સ્વરૂપ કૅશર, ગોરૂચંદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લોળપત્ર પર લખીને, કુંવારીએ કાંતેલા મુતરથી વીંટીને ડાબી ભુજાએ ધારણ કરવાથી, જગત્માં વૃદ્ધિલપાણું, ઔલાગ્યની વૃદ્ધિ, લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ, ભૂત, શાકિની, જ્વર તથા ભયંકરમાં ભયંકર ઝેરનો નાશ વગેરે કરનારા થાય છે.

પૂજા મન્ત્ર—ઐ હ્રીં શ્રી હર હર સ્વાહા આ મન્ત્રનો પ્રથમ ત્રણ દિવસ ત્રિકાળ (સવાર, બપોર અને સાંજ), શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમાની સન્મુખ ૧૦૮ એકસો આઠ વખત [સફેદ કૂલવડે] બપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. સર્વ ચંત્રોનો આ એક જ પૂજામન્ત્ર છે.

પાર્શ્વયક્ષ મન્ત્ર—ઐ સ્વર્ચ્યૂં ગ્રાં ગ્રીં શ્રૂં ગ્રૌં ગ્રઃ ગ્રાહ્ય ગ્રાહ્ય છિન્દ છિન્દ મિન્દ મિન્દ વિદારય વિદારય વ્લર્ચ્યૂં ગ્રાં ગ્રીં ગ્રૂં ગ્રૌં ગ્રઃ હા હા તાહય તાહય વ્લર્ચ્યૂં ગ્રાં ગ્રીં શ્રૂં ગ્રા ગ્રઃ ચ્યૂં ચ્યૂં (ગ્રં ગ્રં?) હુંં ફડ્ હસ્ત્યૂં હ્રાં હ્રીં હ્રૂં હ્રૌં હ્રઃ હાહા ઘેઘે કઠોરમુદ્રાયાં જ્વલ જ્વલ પ્રજ્વલ પ્રજ્વલ ઐ નમો ભગવતે પાર્શ્વયક્ષાય ચણ્ડક્રોધાય સ્ત્રી(ત્રિ?)ફળાવિભૂષિ-તાય હુંં શ્રૂં શ્રૂં (શ્રું?) સ્વર્ચ્યૂં વ્જ્રાસિન્નિશૂલં ધારય દ્વં ભૂતં હન હન દહ દહ પવ પવ ત્રાસય ત્રાસય સ્વઃ સ્વઃ શાહિ શાહિ મન્ત્રરાજ આજ્ઞાપયતિ હુંં ફડ્ સ્વાહા ॥

વિસહરફુલિંગમત, કળ્થે ધારેદ્ જો સયા મણુઓ ।

તસ્સ ગહરોગમારી-દુઢ્ઢજરા જતિ ઉવસામ ॥૨૧॥

[વિપધરસ્ફુલિન્ગમન્ત્ર, કળ્થે ધારયતિ ય સદા મણુજ ।

તસ્ય ગ્રહરોગમારીદુઢ્ઢજરા યાતિ ઉપશામમ્ ॥]

અર્થ -જે મનુષ્ય શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના નામ ગર્ભિત વિપધર મુલિંગ નામના [અઢાર અક્ષરના] મન્ત્રને નિરતર ૪૦ને વિધે ધારણુ કરે છે એટલે સ્મરણુ કરે છે, તેના હુદ્ધ [સૂર્ય વગેરે] ગ્રહ, [કક, કુદ્ધ, જલોદર વગેરે] રોગ, મરદી અને [એકા-તરે, એથીઓ વગેરે] જ્વર વગેરે સર્વ ઉપદ્રવો શાત થાય છે-નાશ પામે છે આ ગાથામા છત્રીસ લઘુ અને બે શુરુ મળી કુલ આઠત્રીસ અક્ષરો છે અન્દા૦ ટીકા-મન્ત્રાગ્નાય -

પ્રથમ અષ્ટલ કમલની મધ્યમા હ્રેં કારની અદર (સાધકનુ) નામ લખીને, પાખડીઓમા ઐં પાર્શ્વનાથાય હ્રીં નમ નો એકેક મન્ત્રાક્ષર લખીને, [પાર્શ્વંટીકાના મતે જમણી બાજુ પાર્શ્વયક્ષ તથા ડાબી બાજુ પાર્શ્વયક્ષિણી (પદ્માવતી)ની સ્થાપના કરીને,] તેની બહાર ચાર દિશાઓની ચાર પાખડીઓમા ઐં બ્રહ્મણે નમ , ઐં ધરણેન્દ્રાય નમ , ઐં નાગાય નમ , ઐં પદ્માયત્યૈ નમ લખીને, બહાર ફરતા સોળ સ્વગે લખીને, તેની બહાર આઠ પાખડીઓ કરીને, તેમા ઐં હ્રીં ધ્રીં ૧ નમિરૂળ ૨ પાસ ૩ વિસહર ૪ વસહ ૫ જિળ ૬ ફુલિંગ ૭ હ્રીં નમ ૮ આ પ્રમાણે મન્ત્રરાજની સ્થાપના કરીને, ફરી આઠ પાખડીઓમા ઐં નમો અરિહન્તાળ હ્રીં નમ , ઐં નમો સિદ્ધાળ હ્રીં નમ , ઐં નમો આયરિયાળ હ્રીં નમ ઐં નમો ઉવજ્ઞાયાળ હ્રીં નમ , ઐં નમો લોપ સત્રસાહળ હ્રીં નમ , ઐં ધાનાય હ્રીં નમ , ઐં ધર્શનાય હ્રીં નમ , ઐં ચારિયાય હ્રીં નમ , આ આઠ શબ્દો આઠ પાખડીઓમા લખીને, ફરી પણુ સોળ પાખડીઓમા ઐં સોહિણ્યૈ નમ , ઐં પ્રજ્ઞત્યૈ નમ , ઐં વજ્રગટ્ટલાયૈ નમ , ઐં વજ્રાઢ્ઢાયૈ નમ , ઐં અપ્રતિચક્રાયૈ નમ , ઐં પુરુષદત્તાયૈ નમ , ઐં કાલ્યૈ નમ , ઐં મહાકાલ્યૈ નમ , ઐં ગૌર્ય નમ , ઐં ગાઘાર્ય નમ , ઐં સર્વાસ્ત્રમહાજ્વાલાયૈ નમ , ઐં માનસ્યૈ નમ , ઐં વૈરોટયાયે નમ , ઐં અચ્યુપ્તાયૈ નમ , ઐં માનસ્યૈ નમ , ઐં મહામાનસ્યૈ નમ આ પ્રમાણે એકેક શબ્દ એકેક પાખડીમા લખીને તેના ઉપર આઠ પાખડીઓમા આઠ નાગગન્નેના નામ લખીને, તેને ફરતી ચોવીશ પાખડીઓમા ચોવીશ જિનેશ્વર દેવોની ચોવીશ માતાઓના નામની શરૂઆતમા ઐંકાઃ તથા અતમા નમ શબ્દ સહિત લખીને, તેની બહારની બાજુમા સોળ પાખડીઓના કમલની દરેકે દરેક પાખડીઓમા એકેક મન્ત્રપદ ઐં હ્રદ્રાય નમ ,

આઠ દલોમાં બ્રહ્માણી, કુમારી, ઇન્દ્રાણી, માહેશ્વરી, વૈષ્ણવી, વારાહી, આમુંડી તથા ગણપતિના નામોની શરૂઆતમાં ઐકાર તથા અંતમાં નમઃ સહિત લખવાં અને તેની બહારના ભાગમાં પૂર્વોક્ત ચક્ષુ ચક્ષિણીના મન્ત્રો વીંટવા (પાર્શ્વે ટીકાના મતે ચમ્લર્યૂં યઃ યઃ યઃ યઃ યઃ હ્રાઃ હ્રાં આં ક્રોં હ્રીં ક્લીં ક્લૃં દ્રાં દ્રીં પાર્શ્વે ચક્ષિણી માતૃ-બ્રહ્માણી દ્વૈતિકાસહિતે નમઃ । આ મન્ત્ર વીંટવો), પછી તેને ફરતા ક થી શરૂ કરીને હ કાર પર્યંત પિંડાક્ષરો ણિંદુ, કલા સહિત વીંટવા અને તેની બહાર હ્રીં કારના ત્રણ આંટા મારવા. આ પ્રમાણે આઠમો ચંત્ર કરવો. [આકૃતિ આટે જુઓ ઉવ૦ ચંત્ર. ૮ ચિત્ર નં. ૩૩].

આ ચંત્ર કેશર, ગોરૂચંદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને હ્રાં આં ક્રોં હ્રીં ક્લીં ક્લૃં દ્રાં દ્રીં જ્વાલામાલિની નમઃ ॥ આ મન્ત્રથી મન્ત્રીને ૧૦૮ કૃત્તથી પૂજન કરવાથી સર્વ જાતનાં ભયંકરમાં ભયંકર વિષ તથા છુદ્રોપદ્રવ્યોનો નાશ થાય છે અને સર્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ તથા લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ થાય છે.

પ્રથમ ગાથાના મન્ત્રો તથા ચન્ત્રો સમાપ્ત

[પાર્શ્વંદીઠા-આવાહન મન્ત્ર-ૐ વસ્માયધિ ! સપુત્તિ ! સપ્રાહણિ ! સપરિસ્પર મગ્ગ
માગચ્છ આગચ્છ અત્ર સ્થાને તિષ્ઠ તિષ્ઠ સ્વાહા ॥]

ખીલુ* ચિંતામણિ નામનુ ચક્ર (યત્ર) આ પ્રમાણે બંધાયું—

યત્રની મધ્યમા પ્રથમ ધરણેન્દ્રની કૃણા મહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમાની
સ્થાપના કરીને, [ખિખની] નીચે હ્રીંકાર ખીલકર લખીને, તેની બહાર આર પાખ-
ડીઓમા પાર્શ્વનાથ નામનો એકેક અક્ષર લખીને, તેની બહાર આઠ ખુણાઓની
[દિશાઓની] પાખડીઓમા ૐ વલ્લ્યૂં પ્રહણે નમ, ૐ વલ્લ્યૂં ધરણેન્દ્રાય નમ, ૐ
વલ્લ્યૂં નાગાય નમ, ૐ વલ્લ્યૂં પદ્માવત્યૈ નમ, આ પ્રમાણે લખીને, તેની બહાર
હ્રીં ૐ હ દેવ ! ત્રાયસ ત્રાયસ ૐ હ્રીં ર્ગીં હ સ ય ય ય દ્વિપ ૐ સ્વાહા હ્રીં ક્ષો
નમ । આ મન્ત્ર વીંડીને, પછી સોળ પાખડીના ઠમલની મોળ પાખડીઓમા
સોળ સ્વરોની સ્થાપના કરીને, ફરી પાછુ આઠ પાખડીનુ કમલ કરીને,
તેની પાખડીઓમા ૐ [નમો] અરિહન્તાણ હ્રીં નમ ૐ [નમો] સિદ્ધાણ હ્રીં નમ, ૐ
[નમો] વાયરિયાણ હ્રીં નમ, ૐ [નમો] ઉવલ્લાયાણ હ્રીં નમ, ૐ [નમો] છોપ સત્ર
સાહુણ હ્રીં નમ, ૐ વર્ધનાય હ્રીં નમ, ૐ જ્ઞાનાય હ્રીં નમ, ૐ ચારિત્રાય હ્રીં નમ
ની સ્થાપના કરીને, પછી ૐ ઉવમગ્ગહર પામ, પાસ વદામિ ઠમ્મધણુમુદ્ધ, વિસ-
હર વિમનિનામ, મગલ કલ્લાણુ આવામ સ્વાહા આ પ્રમાણે પ્રથમ ગાથા મપૂર્ણ
કરતી વીંટવી

પછી અનન્ત-કુલિંક-વાસુદિ-શખપાલ-તક્ક-કોટક-પદ્મ અને મહાપદ્મ એ
આઠ નાગાધિપતિઓના નામની શરૂઆતમા ૐકાર તથા અતમા નમ ગળ્લ મહિત
આઠ પાખડીઓમા અનુક્રમે લખીને, પછી તેની કરતી ૐ વિમહરકુલિંગમત, કઠે
ધાગેષ બે મયા મણુઓ, તમ્સ ગહ્લ ઝેગ મારી, હુકુંજરા જતિ ઉવમામ સ્વાહા આ
પ્રમાણે ખીલુ ગાથા મપૂર્ણ કરતી વીંડીને, કરી પણ બહારની બાહુ મોળ પાખડી-
ઓમા મોળ વિદ્યાદેવીઓના નામ (પાર્શ્વંદીઠા ॥ મતે શરૂઆતમા ઈં હ્રીં હ્રીં તથા
અતમા નમ ગળ્લ મહિત) લખીને, તેની બહારની બાહુ કરતી ચોવીશ પાખડીઓમા
ચોવીશ તીર્થંદ્રની ચોવીશ માતાઓના નામ નવમા યત્રમા બતાવી ગયા હીએ
તે અનુક્રમે સ્થાપન કરીને, ફરી આઠ પાખડીઓમા આઠ દિગ્પાલના નામો લખીને
તેને કરતી [ૐ] ચિહ્નક હરે મતો, તુલ્ય પણામો વિ બહુકલો હોઈ, ન તિરચેચુ
વિ છવા, પાવતિ ન દુક્ષણદોહગ્ગ સ્વાહા આ પ્રમાણે ત્રીજી ગાથા મપૂર્ણ કરતી
વીંડીને તેને કરતી આઠ પાખડીઓમા આદિત્ય-જયા, મોમ-અનિતા, મગવ-
અપરાજિતા, બુધ-જલા, શૃંગધતિ-મોહા, ગુક-ગોની, ગનિ-ગાન્ધારી, ગહુ કેતુ-

ૐ જયાયૈ નમઃ, ૐ યમનયૈ નમઃ, ૐ અજિતાયૈ નમઃ, ૐ યમાય નમઃ, ૐ અપરાજિતાયૈ નમઃ, ૐ નૈર્ઋતાય નમઃ, ૐ જંભાયૈ નમઃ, ૐ વરુણાય નમઃ, ૐ મોહાયૈ નમઃ, ૐ વાયવે નમઃ, ૐ વીરાયૈ નમઃ, ૐ કુવેરાય નમઃ, ૐ નારાયણાય નમઃ, ૐ ઈશાનાય નમઃ, ૐ વિજયાયૈ નમઃ, (પાર્શ્વે ટીકાના દરેક પદમાં નમઃ આગળ હ્રીં શબ્દ છે.) લખીને, પછી બહારની આઠ પાંખડીઓમાં ૐ આદિત્યાય નમઃ, ૐ સોમાય નમઃ, ૐ મંજુલાય નમઃ, ૐ ત્રુધાય નમઃ, ૐ વૃહસ્પતયૈ નમઃ, ૐ શુક્રાય નમઃ, ૐ શનૈશ્ચરાય નમઃ, ૐ રાહુકેતુભ્યાં નમઃ દરેક પાંખડીઓમાં એકેક એ પ્રમાણે લખીને, બહાર ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા. આરે બાબુએ સરખા વળથી અંકિત માહેન્દ્રમંડલની આલેખના કરીને, તેના આરે ખુણાઓમાં લ લ તથા શ્ચ શ્ચ એ પ્રમાણે લખીને, તેની મધ્યમાં ઉપરોક્ત ચંત્રની સ્થાપના કરવી (આકૃતિ માટે બુઓ ઉવ૦ ચન્ત્ર ૬ ચિત્ર નં. ૩૪)

આ બૃહદ્વચક નામનું ચક્ર ગુરૂપરંપરાએ ઉતરી આવેલા ગુરૂના મુખકમલથી બાણીને, કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લોળપત્ર પર આલેખીને, ચક્રની જમણી બાબુએ પાર્શ્વચક્ષુની મૂર્તિ તથા ડાબી બાબુએ પાર્શ્વપક્ષિણી (પક્ષાવતી)ની સ્થાપના કરીને, ત્રિકાળ બાઈ, મોગરો, માલતી વગેરે સુગંધીવાળા પુષ્પોથી પૂજન કરવાથી (પૂજન સ્નાન, આત્મરક્ષા વગેરે ક્રિયા પ્રથમ કર્યા પછી કરવું), અને નાસિકાના અગ્રભાગને વિષે બને નેત્રો સ્થાપન કરીને મૂલમન્ત્રનું નિરન્તર ધ્યાન કરવાથી, [સાધકને] સર્વ સંપદાની પ્રાપ્તિ થાય છે. ધ્યાન ધરવાના મન્ત્ર આ પ્રમાણે—ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં ક્રોં શ્રોં ક્લૈં ક્લીં હ્રીં નમઃ । (પાર્શ્વે ટીકા—હ્રીં શ્રીં ક્લીં ક્રોં શ્રોં ક્લૈં ક્લીં અર્હં નમઃ) અથવા ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હં નમઃ । પાસ વિસહર વસહ જિજિ ફુલિંગ [ૐ] હ્રીં શ્રીં [અર્હં] નમઃ । આ મન્ત્રો માંથી બનેનો યા એક મંત્રનો બપ કરવો.

રોગનાશક વિદ્યા—ૐ નમો (જમો ?) મગવઓ અરહઓ પાસસ્સ સિજ્જડ સે મગવઘ મહાવિજ્જા ડગ્ગે મહાડગ્ગે જસે પાસે પાસે હુપાસે પાસમાલિણી ઠઃ ઠઃ સ્વાહા । પાર્શ્વનાથ ભગવાનના જન્મનક્ષત્રનો યોગ બોધને, આ વિદ્યાનો ચોથાક્ષર (ઉપવાસ) કરીને ૧૦૦૮ એક હજાર આઠ બપ કરવાથી વિદ્યા સિદ્ધ થાય છે, સિદ્ધ થયા પછી ગામમાં અથવા નગરમાં મરકી વગેરેના ઉપદ્રવ વખતે ધૂપ, ગલિકર્મ વગેરે પ્રથમ કરીને આ વિદ્યાનો બપ કરવાથી મરકી વગેરેના ઉપદ્રવનો નાશ થાય છે. શ્રી ચન્દ્રસેનક્ષમાશ્રમણના વચનાનુસાર ચક્રનો ઉદ્ધાર કરી પ્રસ્તુત વિધાન કહ્યું છે. ॥ બૃહત્ ચક્રની વિધિ સંપૂર્ણ ॥ આ પ્રથમ દેવકુલ છે ॥

ચિદ્વદ દૂરે મંતો, તુજ્ઞ પળામો વિ વહુફલો હોઈ ।

નરતિરિણ્ણુ વિ જીગ, પાવતિ ન દુઃસ્વદોર્હમ્ ॥૩॥

[તિષ્ઠતુ દૂરે મન્ત તવ પ્રણામોઽપિ વહુફલો ભવતિ ।

નરતિર્યક્ષવિ જીવા પ્રાપ્નુવતિ ન દુઃસ્વદોર્હમ્ ॥]

અર્થ —હે પ્રભુ ! વિવધર રુદ્ધિગ નામનો મન્ત તો દુઃસ્વદો, પરતુ તમોને ડરેલો પ્રણામ માત્ર પણ ગહુ ફલને આપવા વાળો થાય છે, ગાળુડે તમને પ્રણામ માત્ર પણ કરનારા જીવો બે નર એટલે મનુષ્યને વિષે ઉત્પન્ન થએલા હોય, તો ગેગાદિદે નહિત અને સાની સમૃદ્ધિવાળા થાય અને બે તિરિણ્ણુ વિ એટલે તિર્ય- અમા પણ ઉત્પન્ન થએલા હોય, તો પણ કનક, રત્ન, ચિતામણિ, કટપદ્મ, પદ્મ તુરગમ અથવા જયકુજગદિ પાંચે ઉત્પન્ન થાય અને ત્યાં પણ પૂજા પામે વળી તમોને પ્રણામ માત્ર પણ કરનારા જીવો હુ ખ અને દારિદ્ર્યપણાને તો પ્રાપ્ત થતા જ નથી આ ગાથામા લઘુ તેત્રીશ અને શુરુ ચાર મળી કુલ આડત્રીશ અક્ષરો છે

અન્દા૦ ટીકા-અન્ત્રાન્નાવ-હ્રીંકારની મધ્યમા [માવડ] નું નામ લખીને, ગહાર ફરતી આઠ પાખડીઓમા હ્રીંકાર લખીને, ઉપર હ્રીંકારના ગણુ આઠા ફરતા કરવા (આકૃતિ માટે જુઓ ઉચ્ચ ચત્ર ૧૧ ચિત્ર ન ૩૬)

આ ચત્ર કેશર, ગોરૂચદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને, ઓ હ્રીં હં નમો અરિહતાણ હ નમ । આ મન્ત્રથી ૧૦૦૮ એક હજાર આઠ સ્રેષ્ઠ (સુગંધીદાર) પુષ્પો મન્ત્રીને પૂજન કરીને, પચરત્નની પોટકી તથા આ ચત્ર કુમારીએ કાતેલા સુતરથી સ્ત્રીના કંઠે અથવા ડાબી ભુજાએ ધારણુ કરાવવાથી વધ્યાપણાનો નાશ થાય છે

વળી હ્રીંકારની અદર [માધવ્ય] નામ લખીને, ગહાર ફરતી આ ૦ પાખડી- ઓમા ઓ હ્રીં શ્રીં આ ત્રણ અક્ષરો દરેક પાખડીમા ન્યાયીને-લખીને, હ્રીંકારના ફરતા ત્રણ આઠા મારીને, ઉપરના (અગિયારમા ચત્રમા ગતાવેલા) મન્ત્રથી પૂજન કરવાથી મૃતવત્સા દોષનો નાશ થાય છે (આકૃતિ માટે જુઓ ઉચ્ચ ચત્ર ૧૦ ચિત્ર ન ૩૭) [જે સ્ત્રીને મરેલા છોકરાં અવતરતા હોય અથવા જન્મીને તુરત જ મરી જતા હોય તેને મૃતવત્સા દોષ કહે છે]

૧ 'દાગચ્ચ' એવા પણ કેટલીક પ્રતિમા પાઠ છે

૨ હોમ ભાલોક, પાર્વ, મોતી તથા પ્રવાય તેના અભાવે ત્રીય, પ્રવાય, મોતી, માલો અને સોનાનો દાનમા ઉપયોગ કરવામા આવે છે

વિજયા લખીને, તેને ફરતી (ૐ) તુહ સમ્મત્તે લદ્ધે, ચિન્તામણિ કપ્પપાયવપ્પલહિએ; પાવંતિ અવિગ્ધેણું, જીવા અયરામરંઠાણું સ્વાહા. આ પ્રમાણે ચોથી ગાથા સંપૂર્ણ વીટીને, તેને ફરતાં ૐ વમ્માપવિ ! સપુત્તિ ! સવાહણિ ! સપરિકરિ ! શ્વેત્તવસ્ત્રામરણ-ભૂપિતે ! અત્ર મણ્ડલે આગચ્છ આગચ્છ સ્વસ્થાને નિષ્ઠ તિષ્ઠ સ્વાહા લખીને [તેને ફરતી (ૐ) ઇય સંથુઓ મહાયસ ! ભત્તિપ્પરનિપ્પરેણ હિયએણ; તા દેવ દિલ્લ જોહિં, ભવે ભવે પાસ ! જિણુચંદ ! આ પ્રમાણે પાંચમી ગાથા સંપૂર્ણ વીટીને], તેને ફરતા હોંકારના ત્રણ આંટા મારીને, આ ચક્રની પ્રથમના ચંત્રમાં બતાવી ગયા છીએ તે પ્રમાણે સ્થાપના કરવી. આ પ્રમાણે ચિન્તામણિ ચક્ર (ચંત્ર)ની સ્થાપના વિધિ બાણવી. (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ ચંત્ર ૧૦ ચિત્ર નં. ૩૫)

કેશર, ગોરૂચંદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી તાંબાના લાજનમાં-પતરા ઉપર, અથવા લોખપત્ર પર આ ચત્ર લખીને, શ્વેત વસ્ત્ર, શ્વેત આભૂષણ, શ્વેત પુષ્પની માળા, ચંદનનું વિલેપન વગેરે કરીને, એકાંત શુચિપ્રદેશે સાધકે નાસિકા પર ચક્ષુઓ સ્થાપન કરીને, ત્રિકાળ (સવાર, બપોર અને સાંજ) ૧૦૮ એકસો આઠ વખત મૂલ-મન્ત્રનું ધ્યાન કરીને, ઉત્તમ સુગંધીવાળા અને કરમાયાં વગરનાં શ્વેત ૧૦૮ એકસો આઠ ફૂલોથી પૂજન કરવું. આ પ્રમાણે વિધિ પૂર્વક પૂજન તથા ધ્યાન કરવાથી સાધકને સર્વ સંપદાની પ્રાપ્તિ થાય છે, દરેક જાતના રોગોનો નાશ, સર્વ જાતનાં દુષ્ટ ભયોનું નિવારણ, કીર્તિ, યશ તથા સારા લાગ્યની પ્રાપ્તિ અને ઇચ્છિતફલની પ્રાપ્તિ નિશ્ચયે કરીને થાય છે. વળી કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લોખપત્ર પર લખીને, ગળામાં ધારણ કરવાથી તથા સુગંધીદાર [સફેદ] ૧૦૦૦ એક હજાર ફૂલોથી જાપ કરવાથી રાજ, અગ્નિ, ચોર, શાકિની વગેરે તરફથી ઉપસ્થિત થતા સર્વ પ્રકારના ક્ષુદ્રોપદ્રવોમાં રક્ષણ થાય છે. અહીંઆં પણ નવમા ચત્રમાં કહી ગયેલો પૂજનમન્ત્ર બાણવો.

આ પ્રમાણે ચિન્તામણિ ચક્ર (ચંત્ર)ની સ્થાપના વિધિ તથા પૂજન વિધિ બાણવી.

ખીજી ગાથાના મન્ત્રો તથા ચન્ત્રો સમાપ્ત.

વઢારની અદર (સાધકતુ) નામ લખીને, બહાર ફરતા સોળ સ્વગે વીટવા, પછી બહાર દરેક પાખડીઓમા ઝં હ્રીં હ્રીં ચામુણ્ડે! સ્વાહા એ શબ્દો લખવા [ઉપર હ્રીંકાર ના ત્રણ આટા મારવા] (આકૃતિ માટે જુઓ ઉચ્ચં યત્ર ૧૭ ચિત્ર નં ૪૨) આ યત્ર લોજપત્ર પર કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને, ભુજાએ ધારણ કરાવવાથી બાલકોની ગ્રહ વગેરેથી રક્ષા થાય છે

માયાળીજ (હ્રીંકાર) ના ત્રણ આટા મારીને, તેની અદર(સાધકતુ) નામ લખીને બહાર ફરતી આઠ પાખડીઓમા હ્રીં વે (વદત્ત) લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આટા મારવા], (આકૃતિ માટે જુઓ ઉચ્ચં યત્ર ૧૮ ચિત્ર નં ૪૩) આ યત્ર લોજપત્ર પર દેશર, ગોચ્યદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને, સ્ત્રી અગર પુરૂષ ભુજાએ ધારણ કરે તો સૌભાગ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે

વઢારની અદર (સાધકતુ) નામ લખીને, બહાર ફરતી ચાર પાખડીઓમા વઢા લખીને, તેની બહાર ફરતી આઠ પાખડીઓમા રકાર લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આટા મારવા], (આકૃતિ માટે જુઓ ઉચ્ચં યત્ર ૧૯ ચિત્ર નં ૪૪) આ યત્ર દેશર, ગોચ્યદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લોજપત્ર પર લખવાથી સર્વ જાતના ક્ષુદ્રોપદ્રવોપમર્ગની શાન્તિ થાય છે આ વૈરેટયા નામની વિદ્યા છે

હ્રીંકારની અદર (સાધકતુ) નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠે પાખડીઓમા હમ્ભ્યૂ હ્રીં દેઝ પાખડીમા લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આટા મારવા], (આકૃતિ માટે જુઓ ઉચ્ચં યત્ર ૨૦ ચિત્ર નં ૪૫) આ યત્ર કેશર, ગોચ્યદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લોજપત્ર પર લખીને, કંઠે અથવા ભુજાએ બાધવાથી ચોરને ભય ઉપનિયત થતો નથી આ અધોરા નામની વિદ્યા છે

હ્રીંકારની અદર (સાધકતુ) નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠ પાખડીઓમા હ્રીંકાર લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આટા મારવા], (આકૃતિ માટે જુઓ ઉચ્ચં યત્ર ૨૧ ચિત્ર નં ૪૬) આ યત્ર દેશર, ગોચ્યદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લોજપત્ર પર લખીને ભુજાએ બાધવાથી સૌભાગ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે

હ્રીંકારની અદર (સાધકતુ) નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠે પાખડીઓમા હ્રીંકાર લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આટા મારવા], (આકૃતિ માટે જુઓ ઉચ્ચં યત્ર ૨૨ ચિત્ર નં ૪૭) આ યત્ર દેશર, ગોચ્યદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લોજપત્ર પર લખીને ભુજાએ ધારણ કરવાથી સર્વજનોને પ્રિય થાય છે

હ્રીંકારની અદર (સાધકતુ) નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠે પાખડીઓમા રકાર લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આટા મારવા] (આકૃતિ માટે જુઓ ઉચ્ચં

વળી ક્ષ્મ્ઝ્યૂ ની મધ્યમાં (સાધકનું) નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠ પાંખડીઓમાં હ્રં ક્ષ્મ્ હ્રીં હ્રૂં દરેક પાંખડીઓમાં સ્થાપીને—લખીને, ઉપર શ્રીંકારના ફરતા ત્રણ આંટા મારીને, ઉપરના જ મન્ત્રથી પૂજન કરીને, સ્ત્રીના કંઠમાં અથવા ભૂજાએ ધારણ કરાવવાથી કાકવધ્યા (જે સ્ત્રી કુદરતી વંધ્યત્વ દોષવાળી હોય) પણ ગર્ભ ધારણ કરે છે. (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ ચત્ર. ૧૩ ચિત્ર નં. ૩૮)

વળી ઝકારની મધ્યમાં (સાધકનું) નામ લખીને, બહાર ફરતા સોળ સ્વરો વીંટીને, ઉપર ઐ હ્રીં ઐં શ્રીં ચામુણ્ડે ! સ્વાહા આ અક્ષર ફરતા વીંટીને, ઉપર હ્રીંકાર વીંટાળવો (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ ચત્ર ૧૪ ચિત્ર નં. ૩૯)

આ ચત્ર કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને, [ઉપર પ્રમાણેની વિધિએ ધારણ કરવાથી તથા પૂજન કરવાથી] બાલકોની ગ્રહપીડાનો નાશ થાય છે. કેટલાક મતે ભૂતાદિભયનો નાશ થાય છે.

વળી ઐ હ્રીં શ્રીં એ ત્રણ અક્ષરોની અંદર (સાધકનું) નામ લખીને; બહાર ફરતી સોળ પાંખડીઓમાં હ્રીં શ્રીં એ અક્ષરો દરેક પાંખડીઓમાં લખીને ઉપર ક્ષિપ ઐ સ્વાહા એ મન્ત્ર ફરતો વીંટીને, ઉપર હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ ચત્ર ૧૫ ચિત્ર નં. ૪૦)

આ ચત્રનું પણ પૂર્વોક્ત મન્ત્રથી પૂજન કરવાથી દુર્ભાગનો નાશ અને સૌભાગ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે. હીન્દીરીઆ વગેરે રોગોનો પણ નાશ થાય છે. ઉત્તમ એવા ગુરૂની ચરણ-કમલની પૂજા સર્વવિધિમાં પ્રથમ કરવી, નહિતર મન્ત્રની સિદ્ધિ થતી નથી. પરંપરાનો લોપ કરવાથી નિશ્ચયે કરીને સિદ્ધિ થતી નથી એ પ્રમાણે પાદલિપ્તસૂરિ મહારાજનું વચન છે.

પાર્શ્વંટીકા—હ્રીંકારની મધ્યમાં (સાધકનું) નામ લખીને, બહાર આઠ પાંખડીઓ ફરતી વીંટવી, તેમાંની ચાર પાંખડીઓમાં હ્રીં વ્હ્રૂં હ્રીં તથા બાકીની ચાર પાંખડીઓમાં દેવદત્ત (સાધક) નું નામ લખવું [ઉપર ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા]. (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ ચત્ર ૧૬ ચિત્ર નં. ૪૧)

આ ચત્ર કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લોખપત્ર પર લખીને સ્ત્રીની ભૂજાએ ધારણ કરાવવાથી, વધ્યા પણ ગર્ભવતિ થાય છે, મૃતવત્સા દોષવાળી પણ ગર્ભને ધારણ કરે છે, કાકવધ્યા પણ બાલકને જન્મ આપે છે, ભૂત, પિશાચ વગેરેના ઉપદ્રવમાં પણ રક્ષણ થાય છે.

તુહ સમ્મત્તે લહે, ચિંતામણિકલ્પપાયનમહિણ ।
પાવતિ અવિગ્ધેણ, જીવા અયરામર ઠાણ ॥૪॥

[તવ સમ્યક્ત્વે લબ્ધે ચિંતામણિકલ્પપાદપામ્યધિકે ।
પ્રાપ્તુવન્ત્યવિગ્ધેન જીવા અજરામર સ્થાનમ્]

અર્થ - હે પ્રભુ ! ચિંતામણિ રત્ન અને કટપવૃક્ષથી પણ અધિક મહિમાવાળું તમારું મમ્યક્ત્વ પામે છે જો કે ઇવો કેાઈ પણ પ્રકારના વિદ્ય વિના અજરામર સ્થાન એટલે મોક્ષપદને પ્રાપ્ત કરે છે આ ગાથામા લઘુ ઓગણત્રીશ અને ગુરુ છ મળી કુલ પાત્રીશ અક્ષરો છે

ચન્દ્રાં ટીકા-મન્ત્રામ્નાય -

પ્રથમ પાર્શ્વનાય પ્રભુની કટપના કરીને, જમણી બાજુ ધરણેન્દ્ર તથા ડાબી બાજુએ પદ્માવતી અને ઉપર શ્રદ્ધાળુ તથા નીચે નાગના નામની કટપના કરીને વલય દઈને, તેના ઉપર આઠ પાખડીઓમા દરેકમા નમિઝ્ઞ ૧ પાસ ૨ વિસહર ૩ ચસહ ૪ જિણ ૫ ફુલિંગ ૬ હ્રીં ૭ નમ ૮ લખીને, બહાર કરતી સોળ પાખડી-ઓમા સોળ વિદ્યાદેવીના નામ અને એકેક ચ્વર લખીને, ઉપર ચોવીશ પાખડીઓ વાળા કમળની દરેક પાખડીઓમા ચોવીશ તીર્થંકરની ચોવીશ માતાઓના નામોમાથી એકેક નામ આલેખીને, હ્રીંકારથી વીંટીને, બ્રહ્મ તથા દિગ્પાલોના નામો ઠટપીને, સુગંધી દ્રવ્યોથી આલેખીને, સુગંધવાળા ટૂલોથી નિગતર વખતસગ આ લઘુદેવકુલની પૂજા કરવાથી સર્વાર્થની સિદ્ધિ થાય છે (આકૃતિ માટે જુઓ ઉચ્ચ ૪૮ ચિત્ર નં ૫૧) પૂજા મન્ત્ર પૂર્વોક્ત જ ગુરુના સુખકમલથી બાણુવો ગુરુના ચરણ કમલની પૂજા બહુજ ધામધૂમ અને ભક્તિથી કરવી

ચોથી ગાથાના મન્ત્રો તથા ચન્ત્રો સમાપ્ત

યંત્ર ૨૩ ચિત્ર નં. ૪૮). આ યંત્ર કેશર, ગોરૂચંદનથી લોજપત્ર પર લખવાથી બાલકને શાંતિ પુષ્ટિ અને રક્ષણ કરનાર થાય છે.

હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારીને તેની અંદર [રાગીનું] નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠે પાંખડીઓમાં હ્રીંકાર લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા]. (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ યંત્ર ૨૪ ચિત્ર નં. ૪૯) આ યંત્ર કેશર, ગોરૂચંદનથી લોજપત્ર પર લખીને કંઠે, ભુજાએ ધારણ કરવાથી, તાવની પીડા, હિસ્ટીરીઆની પીડા, ભૂત, પિશાચના વળગાડ વગેરેની શાંતિ થાય છે.

હ્રીં શ્રીં હ્રીં શ્રીં હ્રીં ની અંદર નામ લખીને, બહાર ફરતી સોળ પાંખડીઓમાં હ્રીં શ્રીં ઠકાર લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા], (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ યંત્ર. ૨૫ ચિત્ર નં. ૫૦) આ યંત્ર કેશર, ગોરૂચંદનથી લોજપત્ર પર લખવાથી દુર્લગનારી સૌભાગી થાય છે.

ત્રીજી ગાથાના મન્ત્રો તથા યન્ત્રો સમાપ્ત.

ત્રિપ નિર્વિપ કુરુ કુરુ સ્થાયરવિપ જહ્નમ જાઠર યોગજ અપહર અપહર મણ્ડક અમૃતેન
સિચ્ચય સિચ્ચય ઉત્થાપય ઉત્થાપય દળ્હેનાક્રમ્ય વિપમવિપ ઠ ઠ ઠ સ્વાહા ॥

૩૭ દીધેલા પુત્રપના જેટલો જ દડ લધને, તે દડને સાત વાર મન્ત્રીને ડસ
દીધેલાના મર્વ માધાઓને વિધે તે દડથી તાડના કગ્વાથી, ડસ દીધેલો પુત્ર જલો
થાય છે વળી ઐ ક્રો ઓ મૃ ઠ ઠ ઠ આ મન્ત્રથી જલધારા દેવાથી ડમ દીધેલો
જલો થાય છે

પૈ હ્રીં શ્રીં ઐ મન્ત્રનો રાતા પુષ્પથી ૧૦૦૦૦૦ એક લાખ બાપ કરે તો
નગર હોલ પામે છે

ઐ હ્રીં શ્રીં કલિકુણ્ડસ્વામિને નમ આ મન્ત્રનો નિરતર બાપ કરવાથી
સર્વ અર્થની ત્રિધિને કરનાગે થાય છે

વળી ઐ નમો ભગવતે [શ્રી] પાર્શ્વનાથાય ક્ષેમઙ્કરાય હ્રીં નમ । આ ક્ષેમને
દરવાવાળો મન્ત્ર છે

પાચમી ગાથાના મન્ત્રો તથા યન્ત્રો સમાપ્ત

ઉવસંગાદર સ્તોત્ર સંપૂર્ણ

ईअ संथुओ महायस ! भक्तिभरनिभरेण हियएण ।

ता देव ! दिज्ज वोहिं, भवे भवे पास जिणचंद ! ॥५॥

[इति संस्तुतो महायशः ! भक्तिभरनिभरेण हृदयेन ।

तस्मात् देव ! देहि वोधिं, भवे भवे पार्श्व ! जिनचन्द्र ॥]

અર્થ:-હે મહાયશસ્વી પ્રભુ ! આ પ્રમાણે લક્ષિતના સમૂહથી ભરપૂર એવા હૃદયવડે મેં આપની સ્તુતિ-સ્તવના કરી છે, તેથી હે પાર્શ્વનાથ જિનચંદ્ર દેવ ! મને ભવે ભવે એટલે જ્યાં સુધી હું મુક્તિસ્થાનને પ્રાપ્ત ન કરું ત્યાં સુધી બોધિ એટલે સમકિત આપો. એટલુંજ હું આપશ્રીની પાસે માગું છું. આ ગાથામાં લઘુ ચોત્રીશ અને ગુરૂ ચાર મળી કુલ આઠત્રીશ અક્ષરો છે. આ પાંચે ગાથાઓમાં સર્વ મળી ૫૬ વીશ, ગુરુ એકવીશ અને લઘુ એકસો ચોસઠ મળી કુલ સર્વ એકસોને પંચાશી અક્ષરો છે.

અન્દ્રા૦ ટીકા-મન્ત્રામ્નાય:-

પ્રથમ વં જ્ઞં હં દત્ત ક્ષિની અંદર નામ લખીને, બહાર ઠકાર સંપુટ વીંટીને, તેની બહાર સોળ સ્વર વીંટીને, તેની ઉપર આઠ પાંખડીનું કમળ કરીને, આઠે પાંખડીઓમાં ઐ પાર્શ્વનાથાય હ્રીં સ્વાહા લખીને, ફરી પણ બાર પાંખડીનું કમળ કરીને, દરેક પાંખડીમાં હર હર એ બે અક્ષર સ્થાપવા, તેની બહાર ઈર્વીં ક્વીં હંસ. એ અક્ષરો વીંટીને, ઉપર હકાર સંપુટ, તેના ઉપર પકાર સંપુટ કલ્પીને, તેની બહાર ફરતા ક્વીંકારના ત્રણ આંટા મારવા. (આકૃતિ માટે બુઓ ઉવ૦ ચંત્ર ૨૭ ચિત્ર નં. ૫૨)

આ ચંત્ર કેશર, અંદન, કપૂર, ગોરૂઅંદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લોળપત્ર પર આલેખીને, [પાર્શ્વ૦ ટીકા-] ઐ હં હ્રીં પક્ષિ ઈર્વીં ક્વીં હંસઃ સ્વાહા । આ મન્ત્રથી સફેદ સુગંધીદાર ૧૦૮ ફૂલથી ત્રણ દિવસ સુધી નિરંતર પૂજન કરવાથી ભૂત, પ્રેત, શાકિની નવરાત્રિ ભયનો નાશ થઈને શાંતિ અને પુષ્ટિ થાય છે. વળી આ ચંત્ર શુભ દ્રવ્યોથી લોળપત્ર પર લખી, કુમારિકાએ કાંતેલા સુતરથી વીંટીને બુબ્બા ધારણ કરવાથી સર્વ જગ્યાએ રક્ષણ થાય છે, અને સર્વ સંપદાને આપવાવાળો આ ચંત્ર થાય છે.

[અન્દ્રા૦ ટીકા-] હવે બૃહદ્વૃત્તિમાં કહેલા કેટલાક મન્ત્રો કહીએ છીએ:-

ॐ ऋर्ल्यू वं हां आँ क्रौं क्षीं ह्रीं क्लीं व्लूँ द्रां द्रीं ज्वालामालिनि ! झंकारिणि !

૧ 'ઈય' એવો પણ પાઠ છે. ૨ 'હિઅયે(અ)ણ' એવો પણ પાઠ છે. ૩ 'દેસુ' એવો પણ પાઠ છે.

જળમા, અગ્નિમા, પર્વતમા, ચોરના ઉપદ્રવવાળા માર્ગમા અને ભૂત પ્રેતથી વ્યાપ્ત સ્થાનમા આ (ઉપસર્ગહર) સ્તોત્રનુ સ્મરણ કરવાથી મર્વ પ્રકાગ્ના ભયનું નિવારણ થાય છે

આ ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનુ છ મહિના સુધી ધ્યાન કરનાર માણસને આ લોકમા શાકિની વગેરેનો તથા રાક્ષસો ભય નથી રહેતો

અથકાર સ્તોત્રકાગ્ને આશીર્વાચન કહે છે—

ઉત્તમગ્ધર યોત્ત, કાઠ્ઠણ જેણ સચ્ચલ્લાણમ્ ।

કરુણાયરેણ વિહિય, સ મહવાહુ ગુરુ જયડા॥

કરુણાના ભડાર એવા જેમણે ઉપસર્ગહરસ્તોત્ર રચીને શ્રી મધનુ કટયાણુ ધૃત્યુ તે શ્રી ભદ્રબાહુ ગુરુ જય પામો—જયવતા વર્તો

જે મમયમા દેવો, મન્ત્રો અને ચિદ્વિષ્ણો પ્રત્યક્ષ નથી થતી એવા ડલિડાળમા [પણ] આ ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનો પ્રભાવ માક્ષાત્ દેખાય છે [આ સ્તોત્રના સ્મરણના પ્રભાવથી] પુત્ર વિનાનો પુત્રને પ્રાપ્ત કરે છે, ધન વગરનો કુળે મમાન શ્રીમાન થાય છે, પગપાળો (પદાતિ-સામાન્ય મૈનિક) પણ [ગજની માફક] શામન ચલાવે છે અને દુષ્ટી માણસ સુષ્ટી થાય છે ત્વરૂપ (ઉપસર્ગહર સ્તોત્ર રૂપ) ચિંતામણિનુ ચિંતન કરવાથી શુ શુ નિદ્ર થતુ નથી ? અર્થાત્ ઉપસર્ગહરસ્તોત્ર રૂપ ચિંતામણિનુ ચિંતન કરવાથી ઇચ્છિત વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ થાય છે

આ સ્તોત્રની સ્મરણમાત્ર કગએલી એક જ ગાથાથી પણ શાંતિ થાય છે, તો પછી પાત્ર ગાથાના પ્રમાણ વાળા આખા (સ્તવન)નુ તો કહેવુ જ શુ ? અર્થાત્ આ સ્તોત્રની એક જ ગાથાના સ્મરણ માત્રથી પણ ઉપદ્રવોની શાંતિ થાય છે, તો પછી પાત્ર ગાથાના પ્રમાણ વાળા આખા સ્તોત્રના સ્મરણથી ઉપદ્રવની શાંતિ થાય એમા તો નવાઈ જ શી ?

જેવી રીતે પ્રિયકર નામનો ગજ ઉપસર્ગહરસ્તોત્રના ધ્યાનથી માન ભગેલુ પદ અને વિશાળ સપત્તિને પામ્યો તેવી રીતે આ ઉત્તમ અને પવિત્ર સ્તવનુ નિર-તર ધ્યાન કરવાથી ઉપમગ્નો-આદ્રતોનો નાશ થાય છે, વિદ્વંસી વેલડીઓ છેદાઇ જાય છે અને મન પ્રસન્નતાને પામે છે

[તે] પ્રિયકર ગનનગી કથા આ પ્રમાણે લખાવી -

મગધદેશમા અગ્રોકપુર નામે નગર હતુ, જ્યાં મોટા ધનવાનોના ત્રણ માળના મકાનો, જ્યાં ણધી વસ્તુઓના મમૂહો, અનિધિ જનોને આદર, લોજનમા પુષ્કળ

શ્રી જિનસૂર મુનિ વિરચિત
શ્રી ઉપસર્ગહરસ્તોત્ર માહાત્મ્ય ગર્ભિત
શ્રી પ્રિયંકર નૃપ કથા.

॥ ૐ વીતરાગાય નમઃ ॥

વંશાવ્જશ્રીકરો હંસો, દત્તોત્તમવિભાવસુઃ ।
સદાનન્દં ક્રયાત્ સારં, શ્રીવામાસુનુસદ્ધરઃ ॥૧॥

અર્થાત્-વંશ રૂપી કમળને વિકસાવનાર સૂર્ય સમાન, ઉત્તમ પ્રકારના તેજસ્વ્ય દ્રવ્યને આપવાવાળા, ઉત્તમ એવા શ્રીવામાદેવીના પુત્ર (શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ) નિરંતર ભવ્યજનોને આનંદના કરનારા થાઓ.

જેની મધ્યમાં ઝંકાર રહેલો છે એવા હ્રીંકારથી વીંટાએલા શરીરવાળા, ધરણેન્દ્ર તથા પદ્માવતી દેવીથી સેવા કરાતા એવા, જિનેશ્વર શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુને ભક્તિ-પૂર્વક નમસ્કાર-પ્રણામ કરીને ઉપસર્ગહરસ્તવનો પ્રભાવ હું કહીશ. (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૫૩)

આ ઉપસર્ગહરસ્તોત્ર જ્ઞાનના સૂર્ય સમાન શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીએ સંઘની શાંતિ અને કલ્યાણના માટે યનાવ્યું છે. આ સ્તોત્રના પ્રભાવનું વર્ણન કરવાને માટે બોલવામાં સમર્થ એવી એક જીભથી શુરૂ અથવા ઇંદ્ર પણ સમર્થ નથી. આ ઉપસર્ગહરસ્તોત્રનું સ્મરણ કરવાથી કલ્યાણકારી સંપત્તિઓ, સંતતિનો સંયોગ અને નિરંતર ઇચ્છિત સિદ્ધિઓની પ્રાપ્તિ થાય છે.

ઉપસર્ગહરસ્તોત્રનું સ્મરણ કરનાર માણસને ઉદય, ઉચ્ચ પદવી, ઉપાય, ઉત્તમતા અને ઉદારતા એ પાંચ ઉકાર (ઉકારથી શરૂ થતા લાલો) પ્રાપ્ત થાય છે; તથા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુનું સ્મરણ કરનાર માણસને પુણ્ય, પાપનો નાશ, પ્રીતિ, પદ્મા (લક્ષ્મી) અને પ્રભુતા (પકારથી શરૂ થતા લાલો) એ પાંચ પ્રકારની પ્રાપ્તિ થાય છે.

સ્થિર આસન પર બેસી, મૌનપણે, એકચિત્તથી જે (મનુષ્ય) આ ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનું ૧૦૮ એકસો આઠ વાર નિરંતર ધ્યાન ધરે છે, તે મનુષ્યોમાં રાજ સમાન (મનુષ્ય)ને પગલે પગલે કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે, અને ગ્રંથળ એવી લક્ષ્મી પણ સદાને માટે સ્થિર થાય છે.

આ પ્રમાણે તૈયાર કરેલા તે નવીન મહેલને ચિત્રકળામા નિપુણ એવા ચિત્રકાગે સુદર વિવિધ જાતિના ચિત્રોથી ચીતરવા લાગ્યા છે ત્યાં સુવર્ણકારો—મોનીઓ રત્ન અને સુવર્ણના વિવિધ આભૂષણો ઘડે છે આ વખતે જ દેવતાનું વગ્દાન પામેલા એવા સુવર્ણકારો—સોનીઓ પાંદલીપુત્ર નગરથી [ત્યાં] આવ્યા [અને] ગજને મદ્યા, પ્રધાનોએ (તેઓને) સુખ મમાચાર પૂઠ્યા રાત્રીએ તેઓને કળાનું અરૂપ પુઠ્યું તેઓ બોલ્યા કે—“હિ રાજન્ ! દેવતાના વરદાનવાળા એવા અમારા ઘડેલા આભૂષણો જે ધારણ કરે છે, તે જે ગજને લાયક હોય તો તેને રાજ્ય મળે છે (અને) ખીલ સામાન્ય મનુષ્યોને તેથી મહત્વ પ્રાપ્ત થાય છે તે પહેલાં રાજા હોય તો રાત્રિરાજ થાય છે”

તેઓના વચનથી મતુષ્—હર્ષિત થયેલ રાત્રીએ તેઓને એક અપૂર્વ હાર ણનાવવાનો હુકમ થયો એનું, મોતી, ઉત્તમ જાતિના હીરા તથા રત્નો વગેરે જે કાંઈ જોઈએ તે આપવા માટે રાત્રીએ ખજાનચીને હુકમ કરી દીધો પછી ત્યાં દેખજેખ રાખવા માટે પોતાના વિશ્વાસુ માણ્યોની નિમણૂક કરી કારણકે કાંઈને પણ વિશ્વાસ ન કરવો જોઈએ કહ્યું છે કે—

“તાઈ તેલી તેગમઉ, તબોલી તલાર,

ઠગ ઠકકુર અહિ હુન્નણુહ, જે વીમમઈ તે ગમાર”

અર્થાત્—વણુડર, ધાચી, મોચી, તબોલી, ટોટવાળ, ઠગ, ઠાકોર, મર્પ અને હુન્ન-નોનો જે વિશ્વાસ કરે તે મૂર્ખ મમજવો

ત્યાર પછી તેઓએ છ મહિનામા હાર ઘડીને તૈયાર કર્યો રાત્રીને (હાર તૈયાર થયાની) વધામણી આપી પ્રાત કાળે રાજમલામા હાર મગાવ્યો, રાત્રી તે હાર જોઈને હર્ષિત થયો, (અને) ણધા લોડો પણ હર્ષિત થયા—વિશ્વમય પામ્યા [રાત્રીએ] તે હારનું દેવનંદન એવું નામ આપ્યું—પાક્યુ, અને સુવર્ણકારોને વસ્ત્ર ધન આદિક આપીને વિમર્શન થયો—ગવાના થયો સુદૃઢ જોવામા નિપુણ એવા નિમિત્તિયાઓને રાત્રીએ પૂઠવાથી સુદૃઢ જોવા લાગ્યા તેઓએ જોઈને ઉત્તમ સુદૃઢ જણાવ્યું તેઓએ કહેલ ગુલ સુદૃઢ તે હાર મગાવીને, હાર પોતાના હાથમા લઈ જેટલામા રાત્રી પોતાના ગળામા પહેરવા ગયો, તેટલામા જ અકસ્માત્ મલામા નૈઃસ્વપ્નજામા ઈક થઈ

રાત્રીએ પૂઠ્યું—“આ (ઈક) કેવી છે ?” નિમિત્તિયાઓના જાણકારે કહ્યું કે—“હિ રાજન્ ! (આ ઈક) સામાન્ય છે” કાગળ કે કહ્યું છે કે—

ઘી, મંદિરમાં શ્રી આદિનાથની મૂર્તિ, વાદવિવાદમાં આળસ, રાજકુલમાં આડંબર હતો. અને લોગી (સર્પ) નો ઉપદ્રવ નકુલ (નોળીયા) ને જ હતો, બીજે કોઈ ઠેકાણે નહિ. (અર્થાત્ કુળવાન ન હોય તેને જ લોગની ખામી હતી, અથવા તો તેવા નીચ કુળવાળાને જ તેના નીચ કૃત્ય પરત્વે લોગી પુરૂષોનો ઉપદ્રવ હતો એટલે નકુળનો ઉપદ્રવ લોગી (સર્પ) ને હોય તેના કરતાં અહીં ઉલટું હતું).

તે નગરમાં પ્રતાપી, પરાક્રમી, [અને] ન્યાયી અશોકચંદ્ર રાજ રાજ્ય કરતો હતો. (તેને) કૂલની માળા જેવી વિવેક, વિનય, શીયલ, ક્ષમા વગેરે ગુણોની સુવાસયુક્ત અશોકમાલા (નામની) પટ્ટરાણી હતી. તે દંપતિને અરિસૂર, રણસૂર અને દાનસૂર એ નામના દેવ, ગુરૂ, પિતા અને માતાના લક્ષ્મી એવા ત્રણ પુત્રો હતા. રાજ્યનો સાર પણ એજ છે. કહ્યું છે કે:-

“ચિત્તાનુવર્તિની માર્યા, પુત્રા વિનયતત્પરાઃ ।

વૈરિમુક્તં ચ યદ્ રાજ્યં, સફલં તસ્ય જીવિતમ્ ॥

ચિત્તને અનુસરવાવાળી એવી સ્ત્રી, વિનયમાં તત્પર એવા પુત્રો, અને શત્રુ વગરનું જેને રાજ્ય હોય, તેવા પુરૂષનું જીવન સફળ જાણવું.”

વાવ, કિલ્લો, દેવમંદિર, વિવિધ વર્ણના લોકો, સુંદર સ્ત્રીઓ, ખોલાવવામાં નિપુણ માણસો, વન, બગીચો, વૈદ્યો, ગ્રાહ્યણ, જળ, વાદી, વિદ્વાનો, વેશ્યાઓ, વાણીયાઓ, નદી, વિદ્યા, વીર, વિવેક, ધન, વિનય, સાધુઓ, કારીગરો, વસ્ત્ર, હાથી, ઘોડો અને ઉત્તમ ખરચર, આ (સંસ્કૃત ભાષામાં વધી શકે તથા સાધનો) થી રાજ્ય શોભે છે.

એક વખતે રાજ્યે પોતાના અરિસૂર નામના પુત્રનો લગ્ન મહોત્સવ શરૂ કર્યો, અને તેને માટે એક નવો મહેલ બનાવવા રાજ્યે શિલ્પશાસ્ત્રમાં નિપુણ એવા માણસોને ખોલાવ્યા. (તેઓની સલાહ પ્રમાણે) અને વાસ્તુશાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે સુતારો નવો મહેલ કરવા લાગ્યા. કહ્યું છે કે:-

“વૈશાખ, શ્રાવણ, માગશર અને ફાગણ તથા પોષ માસમાં ઘર કરવું, પણ બાકીના મહિનાઓમાં ન કરવું એવો વારાહ મુનિનો મત છે. તેમ જ ઘરમાં પૂર્વ દિશાએ લક્ષ્મીનો લંકાર-બળનો, અગ્નિખુણામાં રસોડું, દક્ષિણ દિશામાં શયનગૃહ, નૈઋત્યખુણામાં શસ્ત્રાગાર-હથિઆરો મૂકવાનું સ્થાન, પશ્ચિમ દિશામાં ભોજન કરવાનું સ્થાન, વાયવ્યખુણામાં અનાજના કોઠાર-ધાન્ય સંગ્રહ કરવાનું સ્થાન, ઉત્તરદિશામાં સ્નાનાગાર-સ્નાન કરવાનું સ્થાન તથા ઇશાનખુણામાં દેવગૃહ-ઘર દહેરાસર અથવા ધાર્મિક ક્રિયા કરવાનું સ્થાન રાખવું.”

આ પ્રમાણે મોટા અવાજે માત દિવસ સુધી સેવકોએ ઢંઢેરા પીટયો, પરંતુ તે ઢંઢેગનો ઢોધએ પણ સ્વીકાર ન કર્યો (અર્થાત્ એ ઢંઢેગનો સ્પર્શ કરીને હારની ગોથ કરવાનું ઢોધએ પણ માયે ન લીધું) [એટલે] પછી રાજાએ જ્યોતિષિઓને પૂછ્યું તેઓએ કહ્યું કે—“હૈ રાજન્ ! હાર નહિ મળે”

વળી ત્યાં એક ભૂમિદેવ નામનો જ્યોતિષી રહેતો હતો તેને જોલાવીને હાગની પ્રાપ્તિ સળધી રાજાએ પૂછ્યું તેણે કહ્યું કે—“હૈ રાજેન્દ્ર ! આજ રાત્રે તપામ ઝરીને-જોઈને હું કહીશ”

તે દિવસ આખીને સવારે તેને જોલાવ્યો તેણે કહ્યું કે—“હૈ રાજેન્દ્ર ! (આ જાળત) ન પૂછશો, (ડાંગણુડે) નહિ કહેવાથી થોડુંક દુઃખ છે, અને કહેવાથી મહાદુઃખ છે” (આ પ્રમાણે કહેવાથી) રાજાએ વિશેષ કરીને પૂછવાથી તેણે કહ્યું કે—“(હૈ રાજન્ !) લક્ષ મૃત્યુવાળો એ (દેવવલ્લભ) હાર જેની પામેથી તમોને મળી આવશે, તે તમારી પછી તમારી જ ગાદીએ રાજ થશે આ જાળતમા નશય નથી, (ડાંગણુડે) આ દેવતાનું વચન છે-દેવતાએ કહેલું છે, પરંતુ ઘણા વર્ષ પછી [આ પ્રમાણે જાનશે] આ મહાધમા પુગવો એ છે કે-આજથી ત્રીજે દિવસે તમારો હાથી મરી જશે”

આ પ્રમાણે કાનમા રેડેલા ગરમ સીમા જેવું તે (જ્યોતિષી) નું વચન માલખીને રાજા ક્ષણભર માટે મૂર્છિત જેવો થઈ ગયો. મંત્રિએ કહ્યું કે—“[હૈ સ્વામિન્ !] ચિંતા કરવાની કાંઈ જરૂર નથી, ભવિષ્યતાને ઢોધ ટાળી શકતું નથી” ડારણુ કે—

“भवितव्यं भवत्येव, नारिकेलफलाम्बुचत् ।

गतव्यं गमयत्येव, गजमुक्तकपित्थवत् ॥૧॥

નાળિયેરના ફળમા જળપ્રાપ્તિની માફક જે થવાનું હોય તે થાય છે જ અને હાથીએ ખાધેલા ઢોળાની માફક જે જવાનું હોય તે અવશ્ય જાય જ છે”

ત્રીજે દિવસે હાથીનું મરણ થયું (અને) જ્યોતિષીનું કહેવું સાચું પડ્યું હતું છે કે—

‘अन्यदय भाविभावाना, प्रतीयारो न विद्यते ।

तदा दु रेर्न वाच्यन्ते, नलरामयुधिष्ठिरा ॥ ૧ ॥

उदयति यदि भातु पश्चिमाया दिशाया

त्रिस्तति यदि पत्र पर्यताग्रे शिलायाम् ।

प्रचलति यदि मेरु शीतता याति वद्धि

तत्पि न चलतीय भाविनी कर्मरेता ॥૨॥

“ પોતાના સ્થાને બેઠેલા અને પ્રથમ (કામની શરૂઆત કર્યા પહેલાં) કાંઈ-પણ સ્વકાર્ય કરવાની ઇચ્છાવાળાને છીંક થાય તે, દિશા અને વિદિશાના-ખૂણાના ભેદથી શુભ અને અશુભસૂચક થાય છે. છીંક પૂર્વદિશામાં થાય તો તે અવશ્ય લાભને સૂચવે છે, અગ્નિખૂણામાં થાય તો હાનિ કરનારી, દક્ષિણ દિશામાં થાય તો મરણ કરનારી, નૈઋત્ય ખૂણામાં ખેદ કરનારી, પશ્ચિમ દિશામાં પરમ સંપત્તિને દેનારી, વાયવ્ય ખૂણામાં શુભ સમાચાર આપનારી, ઉત્તર દિશામાં ધનનો લાભ કરનારી, ઇશાન ખૂણામાં લક્ષ્મી અને વિજયને દેનારી અને ઉચ્ચે (બ્રહ્મ સ્થાનમાં) થએલી છીંક રાજ્યને આપનારી થાય છે. રસ્તે ચાલતાં સન્મુખ થએલી છીંક મરણનું સૂચન કરે છે, જમણી તરફ છીંક થઈ હોય તો પ્રયાણ નહીં કરતાં પાછા ઘેર આવવું અને ડાબી તરફ છીંક થાય તો ધૈર્ય અને સિદ્ધિની કરનારી સમજવી.”

તેથી રાજાએ હારને પોતાના ખજાનામાં રખાવ્યો. ફરી ખીજા મુદ્દતનો યોગ આવે છતે રાજાએ ખજાનામાંથી હાર મંગાવ્યો. ખજાનગ્રી ત્યાં (ખજાનામાં) તપાસ કરીને, રાજાની આગળ વિજ્ઞપ્તિ કરવા લાગ્યો કે:—“ હે રાજા! ત્યાંથી હાર અદૃશ્ય થઈ ગયેલો છે, કોઈએ તે લઈ લીધો લાગે છે.”

રાજાએ કહ્યું—“મરવાની ઇચ્છાવાળો એવો ખીજો કયો માણસ અહીં આવી શકે-પ્રવેશ કરી શકે? (અર્થાત્ તારા વિના ખીજો કોણ લઈ શકે?).”

ખજાનગ્રીએ કહ્યું કે:—“(હે રાજા!) આ વિષયમાં હું કાંઈ પણ જાણતો નથી. છતાં પણ આપને મારા કથનનો વિશ્વાસ ન આવતો હોય, તો હું સોગન પૂર્વક આપ કહો તે પ્રકારનું દિવ્ય કરવા તયાર છું.”

(તે વખતે) મંત્રીએ કહ્યું કે:—“(રાજા!) કોઈ પણ વાતનો નિશ્ચય કર્યો વિના કોઈના ઉપર ખોટું કલંક આપવું તે યોગ્ય નથી.” કહ્યું પણ છે કે:—

“અવિમૃશ્ય કૃતં કાર્યં, પશ્ચાત્તાપાય જાયતે ।

ન પતત્યાપદમ્મોઘૌ, વિમૃશ્ય કાર્યકારક. ॥૧॥

વગર વિચારે કરેલું કાર્ય પશ્ચાતાપને માટે થાય છે અને વિચાર પૂર્વક કાર્ય કરનારને આપત્તિરૂપ સમુદ્રમાં પડવાનો વખત આવતો નથી.”

તેથી મંત્રિના કહેવાથી રાજાએ સમસ્ત નગરમાં ઠંઢેરો પીટાવ્યો કે:—

“જે માણસ દેવવલ્લભ હારનો પત્તો જણાવશે તેને, પ્રસન્ન થએલો રાજા પાંચ ગામ ઇનામમાં આપશે.”

ધન વગર મહત્વપણુ હોતુ નથી, અર્થાત્ ધન વગરનાને ડોઈ માન આપતુ નથી કહ્યું છે કે —

“ધનૈર્દુષ્કુલીના કુલીના ક્રિયન્તે

ધનૈરેવ પાપાત્ પુન નિસ્સરન્તિ ।

ધનેભ્યો વિશિષ્ટો ન લોકેઽસ્તિ કશ્ચિદ્

ધનાયર્જયધ્વ ધનાન્યર્જયધ્વમ્ ॥૧॥

ધનથી હલકા કુળવાળા કુલીન થાય છે ધનથી જ પાપમાથી બહાર નીકળે છે, લોડોમા ધનથી (વધીને) ડોઈ પણ શ્રેષ્ઠ નથી [માટે હે લોડો !] તમે ધન ઉત્પન્ન કરો ! ધન ઉત્પન્ન કરો ”

એટલામા તે દપતિને એક પુત્રની પ્રાપ્તિ થઈ (તેથી) ગરીબાઈમા પણ તેઓને આનંદ થયો કહ્યું છે કે —

“સસારમારણિજ્ઞાના તિલ્લો વિશ્રામભૂમય ।

અપત્ય ચ કલ્પા ચ, સતા સદ્ગતિરેવ ચ ॥૧॥

મસારના ભારથી ખિન્ન થએલાઓને પુત્રની પ્રાપ્તિ, સ્ત્રી અને સત્તમ-સત્કર્મ-નોની મોખત એ ત્રણુ વિશ્રામના સ્થાન છે,”

ન્યારે (એ) પુત્ર એક વરસનો થયો ત્યારે (તે) સાધારણ રોગથી મરણુ પામ્યો (તેથી) માતાને બહુ દુઃખ થયુ કહ્યું છે કે —

“નારીણા પ્રિય આધાર, સ્વપુત્રસ્તુ દ્વિતીયક ।

સહોદરસ્તુતીય સ્યા-દાધારત્રિતય ભુવિ ॥૧॥

હુનિઆમા સ્ત્રીઓના નણુ આધાર ડહેલા છે —પ્રથમ પતિ, બીજો પોતાનો પુત્ર અને ત્રીજો સગો ભાઈ”

સ્ત્રીઓના આધાર રૂપ અને મનોનિવૃત્તિના ડારણુપ પુત્ર વિના તેણી (પ્રિયસ્ત્રી) બહુ દુઃખ પામી કારણુ કે —

“પ્રામે ઘાસો દરિદ્રત્વ, મૂર્ષત્વ કલહો મૃદે ।

પુત્રૈ સદ્ વિયોગશ્ચ, દુ સદ્ દુ પપન્નકમ્ ॥૧॥

ગામડામા નિવાસ, દરિદ્રતા, મૂર્ખપણુ, ઘરમા કલહ અને પુત્રોનો વિયોગ-એ પાત્ર દુ ખો દુ ખે કરીને મહન કરી શકાય છે”

પછી પ્રિયસ્ત્રીએ પોતાના પતિ પામ્નદત્તને કહ્યુ કે —“હે સ્વામિન્ ! અહીં આવવાથી જેવી જોઈએ તેવી ધનની પ્રાપ્તિ ન થઈ, પુત્ર પણ મરણુ પામ્યો લાલ ઇચ્છતા સુદૃઢમા પણ ખોટ ગઈ માટે અધર્મી” (પ્રતિકુળ) ગામમા રહેતુ આપણને ઉચિત નથી કહ્યું છે કે —

નિશ્ચયે થવાવાળી વસ્તુઓનો પ્રતિકાર છે જ નહિ, (જો એમ ન હોત) તો નળરાજ, રામચંદ્ર અને યુધિષ્ઠિર [જેવા મહાપુરુષો] ને દુઃખો સહન કરવા પડત નહિ. જો સૂર્ય પશ્ચિમ દિશામાં ઉદય પામે-ઉગે, જો કમળનું ફૂલ પર્વતની ટોચ ઉપર રહેલી શિલામાં ખીલે-વિકસે, જો મેરૂ પર્વત અલાયમાન થાય, અગ્નિ જો શીતળતા ગુણ ધારણ કરે, તો પણ ભવિતવ્યતા ફરી શકતી નથી. અર્થાત્ જે થવાનું હોય તે અવશ્ય થાય છે જ.”

ત્યારપછી રાજાએ સાહસ પૂર્વક મોટી ધામધૂમથી પોતાનાં પુત્રનો લગ્ન મહોત્સવ કર્યો. હારના જવાથી જોદ વાળો અને પુત્રના લગ્ન મહોત્સવથી રાજા હર્ષિત થયો. રાજા મંત્રિને કહેવા લાગ્યો કે:—“નિમિત્તિયાએ હારના ચોરનારને રાજ્ય (મળવનું) કહ્યું છે તે અસંભવિત છે. તેને [તો] હું શૂળી ઉપર જ રાજ્ય આપીશ. મારા પુત્રો જ મારું રાજ્ય પાળશે. અર્થાત્ મારી પછી ગાદીએ તો મારા પુત્રો જ આવશે.”

મંત્રિએ કહ્યું કે;—“સ્વામિન્ ! એ પ્રમાણે જ થશે.”

તેનું વચન સાંભળીને રાજ્યના ગર્વથી (તે ચોરને માટે) ગામની બહાર એક શૂળી તૈયાર કરાવી અને રાજ્ય કરવા લાગ્યો, પરંતુ—

“પોતાના મનથી જ કદપેલો ગર્વ ભલા કેને નથી હોતો ? ટિટોડી (જેનું પ્રાણી) પણ આકાશના પડવાથી પૃથ્વી ભાંગી જશે એવી ખીકે પગ ઉંચા રાખીને સૂઈ રહે છે.”

આ તરફ તે જ નગરમાં પ્રિયશ્રી નામની ગુણવાન પત્નિવાળો પાસદત્ત નામનો એક મોટો ધનવાન શ્રાવક રહેતો હતો. પરંતુ પૂર્વકર્મના સંયોગે કરીને તે નિર્ધન થઈ ગયો. તેથી તે શહેર છોડી દઈને ઘણા કૌટુંબિકના નિવાસવાળા પાસેના ‘શ્રીવાસ’ નામના ગામમાં રહેવા લાગ્યો [અને] ત્યાં સુખે કરીને નિર્વાહ કરવા લાગ્યો. કારણ કે કહ્યું છે કે:—

“ગામડામાં નવું અનાજ, તાબું શાક, સુગંધીદાર ઘી, દહીં વગેરે મળે છે અને થોડા ખર્ચથી સરસ ભોજન કરી શકાય છે.” પરંતુ ત્યાં ઘણો ઉદ્યમ કરવા છતાં પણ ધન ઉત્પન્ન થતું નથી. કારણ કે:—

“ગમે ત્યાં જાઓ પણ પૂર્વકૃત કર્મ તો સાથે જ આવે છે (તેથી) બાલિકાનું વચન સાંભળીને ડાહ્યો પુરૂષ પરદેશ જતો નથી.”

ધન વગર કોઈ મિત્ર પણ ન થાય કહ્યું છે કે —

“જિણિ દિણિ વિત્ત ન અપ્પણહ, તિણિ દિણિ મિત્ત ન કોહ ।

કમલહ સૂરિજ મિત્ત પુણ, જલ વિણ વયરી સોહ ॥૪૩॥

જે દિવસે આપણી પાસે ધન નહિ હોય, તે દિવસે કોઈપણ મિત્ર નહિ થાય (જેવી રીતે) સૂર્ય કમળોનો મિત્ર હોવા છતાં પણ પાણી ન હોય ત્યાં તે (સૂર્ય જ) દુર્શન થાય છે”

(પાસદત્ત શ્રેષ્ઠિના આ પ્રમાણેના વચન સાલળીને) પ્રિયશ્રીએ શ્રેષ્ઠ પ્રત્યે કહ્યું કે — (“હિ સ્વામિન્ !”) મોટે ભાગે પુરુષો સુદર પરિણામવાળી બુદ્ધિવાળા હોય છે, છતાં મારૂં વચન સાલળો—આ જગ્યાએ ૨૬ શ્રેષ્ઠિની માફક આપણને કાંઈ પ્રાપ્તિ થઈ શકે તેમ નથી કહ્યું છે કે —

‘પુત્ર ૧ પશુ ૨, પદાતિ ૩ ઋચ, પૃથિવી ૪ પ્રમદ્વાડપિ ૫ ચ ।

કુલશ્રીવૃદ્ધિદા પઞ્ચ, કુલશ્રીક્ષયદા અપિ ॥૪૪॥

પુત્ર ૧, પશુ ૨, પદાતિ (પગે ચાલનાવાળો) ૩, જમીન ૪, અને શ્રી ૫, આ પાંચ વસ્તુઓ કુળની લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ કરનારા પણ છે અને કુળની લક્ષ્મીનો નાશ કરનારા પણ છે”

તેથી (હિ સ્વામિન્ !) અહીં હવે એક ક્ષણવાગ પણ ગંહેલુ ઉચિત નથી (પિતાની) શ્રીના કદાચહથી શ્રેષ્ઠિએ નગરમાં જવાનું માન્ય રાખ્યું કારણ કે —

“રાજા રાીણા ચ મૂર્ચાણા, ચાલકાના તથૈવ ચ ।

અઘાતા રોગીણા ચાપિ, ચલગ્રાચ્ચ કદાગ્રહ ॥૪૫॥

ગભગો, શ્રીઓ, મૂર્ખાઓ, બાળકો તેમજ આધમાઓ અને ગેગીઓનો કદાચક બહુ જ બળવાન હોય છે”

તેથી શ્રેષ્ઠિ જેવો શહેરમાં રહેવા માટે શુભ સુહૃત્ આત્યો, તેવો જ બારણાની આગળ તેના પગમાં કાગે વાગ્યો (આ પ્રમાણે) મારા શુકનના અભાવે એક ફગી તેજ ગામમાં રહ્યા કદા છે કે —

“છીપ વત્યવિલગ્ને કદ્દ કદ્દ મણિષ્ઠ હત્તિ કટપ મગ્ને ।

વિદે વિલાડસ્તપે ન હુ ગમણ સુદર દોહ ॥૪૬॥

છીંડ થાય, બાળક વળગી પડે, લોકો કયા કયા એવા શખ્તોથી પ્રશ્ન કરે, કટક ભાગે-વાગે, અને ગિલાડો તથા માપ ભેવામાં આવે તો બકાર જલુ મારૂં નહિ”

“યત્ર વિદ્યાગમો નાસ્તિ, યત્ર નાસ્તિ ધનાગમઃ ।

ન સન્તિ ધર્મકર્માણિ, ન તત્ર દિવસં વસેત્ ॥૧૧॥

જ્યાં વિદ્યાની કે ધનની પ્રાપ્તિ થાય નહિ અને ધર્મકરણી જ્યાં સાધી શકાય નહિ, ત્યાં એક દિવસ પણ વાસ કરવો નહિ.”

વળી:—

કુપ્રામવાસઃ કુનરેન્દ્રસેવા, કુમોજનં ક્રોધમુખી ચ ભાર્યા ।

કન્યાવહુત્વં ચ દરિદ્રતા ચ, પદ્મ જીવલોકે નરકા ભવન્તિ ॥૧૨॥

ખરાખ ગામમાં વાસ કરવો, અયોગ્ય રાતની સેવા—નોકરી કરવી, ખરાખ લોજન, ક્રોધયુક્ત મુખવાળી સ્ત્રી, ઘણી કન્યાઓ અને ગરીબાઈ—આ છ (વસ્તુ) સંસારમાં નરક સમાન છે.”

ફરીથી પ્રિયશ્રો, પુત્ર સ્નેહનાં દુઃખથી નસીબને ઠપકો આપીને, કહેવા લાગી કે—જે પુત્ર આપ્યો તો તેનો વિયોગ શા માટે કર્યો ? આપીને પાછું લઈ લેવું (એ સનજનને) શોભતું નથી. કારણ કે:—

“જઈ દેસિ દેવ ! તુહો મા જમ્મો દેસિ માણુસે લોપ ।

અહ જમ્મં મા પુત્તં અહ પુત્તં મા વિઓગં ચ ॥૧૩॥

હે દેવ ! જે પ્રસન્ન થએલો એવો તું કંઈ આપવાને ઈચ્છતો હોય તો મનુષ્યલોકમાં જન્મ ન આપીશ, અને જે જન્મ આપે તો પુત્ર ન આપીશ. અને જે પુત્ર જ આપે તો (તેનો) વિયોગ ન આપીશ.”

[વળી] હે પ્રાણનાથ ! અહીં મને નિરંતર પુત્ર મરણતું દુઃખ સ્મરણમાં આવ્યા કરે છે. તેથી (આપણે) અશોકપુર શહેરમાં જઈએ તો સાફ. આ પ્રમાણે સાંભળીને શ્રેષ્ઠિએ કહ્યું કે:—“હે પ્રિયા ! શહેરમાં તો રહીએ, પણ ત્યાં પાણી, ખજાતણ, છાણ વગેરે સર્વ ચીજો પૈસાથી જ મળી શકે છે. (તેથી) વ્યવહારીઓએ—ધનવાનોએ નગરમાં રહેવું યોગ્ય છે, અને ગરીબોએ ગામડામાં રહેવું ઉચિત છે. અત્યારે આપણી પાસે ધન નહિ હોવાથી શહેરમાં આપણી સન્મુખ પણ કોઈ ભેદ નહિ. કહ્યું પણ છે કે:—

“હે દારિદ્ર્ય ! નમસ્તુભ્યં, સિદ્ધોઽહં ત્વત્પ્રસાદતઃ ।

પશ્યામિ સકલાન્ લોકાન્, ન માં પશ્યતિ કશ્ચન ॥૧૪॥

હે ગરીબાઈ ! તને નમસ્કાર થાઓ. [કારણકે] તારી મહેરબાનીથી મારું કાર્ય સિદ્ધ થઈ ગયું [તે એકે] હું તમામ લોકોને ભેઠ શકું છું અને મને કોઈ પણ ભેટું નથી અર્થાત્ મારા સામું કોઈ ભેવાની દરકાર પણ કરતું નથી.”

ગમન કરતા જો કુતરો કાન ખજવાળે તો જાણવું કે ધનનો લાભ તથા મહત્વની પ્રાપ્તિ થશે ”

પછી શેઠ શુકનની ગાઠ વાળીને, પોતાના પરિવાર સહિત આગળ ચાલ્યો. અનુક્રમે અગોકપુરની નજીક આવી પહોંચ્યા એટલે શેઠે કહ્યું-અહીં વાડીમાં લોજન કરીને આપણે નગરમાં પ્રવેશ કરીએ કાનણુકે કહ્યું છે કે -

“અમુક્ત્વા ન વિશેદ્ ગ્રામ, ન ગચ્છેદેકકોડધનિ ।

ગ્રાહ્યો માર્ગે ન વિશ્રામ, પચ્છોક્ત કાર્યમાચરેત્ ॥૫૦॥”

લોજન કર્યો મિવાય ગામમાં પ્રવેશ કરવો નહિ, માર્ગે જતા એકલા જવું નહિ, રસ્તે જતા (વચમાં) વિસામો લેવો નહિ અને પથ-પાથ માણુમ જે કહે તે ગર્થનું આચરણ કરવું ”

પછી એક આખાના ઝાડ નીચે વિરામો લઈ, દેવપૂજા કરીને શેઠે પોતાના પરિવાર સહિત લોજન કર્યું, પછી ત્યાં લાણુસર વિશ્રાંતિ લઈને શેઠે વિચાર કરવા લાગ્યા કે-ગહેરમાં વ્યાપાર કેવી રીતે થશે ? મુડી વગર લાભ ન થાય કારણુકે કહ્યું છે કે -

“દુઃખ દેયાનુસારેણ, કૃષિર્મેઘાનુસારત ।

લામો દ્રવ્યાનુસારેણ, પુણ્ય ભવાનુસારત ॥૫૧॥

[ટાંગને] દીધા પ્રમાણે-ખોગડ ખવગ-આપ્રમાણે-દુધ, વરસાદના પ્રમાણે ખેતી, મુડી પ્રમાણે લાભ અને લાવના પ્રમાણે પુણ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે

વચ વગેરેના આડળર વિના ધનવાનોના નગરમાં ધનની પ્રાપ્તિ ની રીતે ચાય ? (અને) ઉવાર પણ ડોઢ આપે નહિ કારણુ કે -“સ્રીઓમા, રાજદર-ખારમા, સલામા, વ્યવહારમા, શત્રુઓમા અને સાસરામા પણ આડળરની જ પૂજા ચાય છે ”

એવામાં અડખાત આઠાશવાણી થઈ કે -

“એ બાલક એ નગરનું, રાજા હોસિ જાણિ,

પનરે વરસે પુણ્ય બલક, ચિતા હીઈમ આણિ-પડ

આ બાળક પદર વરસની ઉંમરનો થતા જ આ નગરનો રાજા થશે, માટે મનમાં (તું) ઠશી ચિતા ન કરીશ ”

(આ માલગીને) માતા પિતા બોલ્યા કે-આ બાળકના રાજ્યની સાથે અમારે કંઈ પ્રયોજન નથી, પરંતુ અમારે તેનું આયુષ્ય દીર્ઘ હોય તેટલું જ પ્રયોજન છે અર્થાત્ તે જીવતો રહે એટલે જમ કારણુ કે -“પાણી પિનાનું સરોવર અને

ત્યારબાદ કેટલાક દિવસ પછી પ્રિયશ્રીએ રાત્રિના વખતે સ્વપ્નમાં ભૂમિ ખોદતાં એક ઉત્તમ, તેજના અંબારવાળું, (અને) વિંધ્યા વગરનું મુક્તાફળ-મોતી મેળવ્યું-મળ્યું. સવારમાં તે સ્વપ્નનો વૃત્તાંત તેણે પોતાના સ્વામીને નિવેદન કર્યો. તેણે પણ વિચારીને કહ્યું કે:—“હિ પ્રિયા! આપણને મુક્તાફળ સદૃશ, કાંતિવાન તથા ગુણવાન એવા પુત્રની પ્રાપ્તિ થશે.” કારણ કે:—

“નૃવદ્ નારિતુરજ્જમહ મુક્તાહલ ચગ્ગહ ।

પાણી જાહ ન અગ્ગલુ ગહ ગિરુઅત્તમ તાહ ॥૪૭॥

પાણી-તેજ વગરના નખ, સ્ત્રી, અશ્વ, મુક્તાફલ અને તલવારની ઉત્તમતા હોઈ શકતી નથી અર્થાત્ આ પાંચે વસ્તુઓ પાણીદાર ન હોય તો તેઓની કાંઈ કિંમત નથી.”

[સ્વપ્નમાં] અણુવિધેલું મુક્તાફલ દેખવામાં આવ્યું, તેથી પુત્ર પૂર્ણ આયુષ્યવાળો થશે. આ પ્રમાણે [પતિના વચનો] સાંભળીને પ્રિયશ્રી બહુ રાજ થઈ. ત્યાર પછી શુભ લક્ષ્મીનો યોગ આવે છે તે ઉત્તમ નક્ષત્રમાં તેણીએ પુત્રરત્નને જન્મ આપ્યો. —પુત્ર રત્નની પ્રાપ્તિ થઈ. શેઠે પણ પોતાની સ્થિતિ અનુસાર તેનો જન્મમહોત્સવ કર્યો.

કેટલાક દિવસો વીતી ગયા પછી શુભ મુહૂર્તે પુત્રની સાથે શેઠે અશોકપુર તરફ પ્રયાણ કર્યું, પ્રયાણ કરતી વખતે રસ્તામાં શેઠ સારા શુકનની પ્રતીક્ષા કરતા ઊભા હતા, તેટલામાં જ એક કુતરો મુખમાં અલક્ષ્ય (માંસ) રાખીને જમણી તરફથી ડાબી તરફ ગયો. શેઠે શુકનના બાણકારને પૂછ્યું કે:—“આ શુકન કેવા પ્રકારના છે?” તેણે કહ્યું કે:—“ઉત્તમ” [હિ શ્રેષ્ઠિન્!] નગરમાં રહેવાથી તમારાં બધાં કાર્યો સિદ્ધ થશે.” કહ્યું છે કે:—

“ગચ્છતાં ચ યદિ શ્વા સ્યાદ્, દક્ષિણાદ્ વામવર્તકઃ ।

સર્વસિદ્ધિસ્તદઃ નૂનં, શ્વાનેન કથિતં ધ્રુવમ્ ॥૪૮॥

કુતરાના શુકનને માટે કહેલું છે કે-ગમન કરતાં રસ્તામાં કુતરો જો જમણી તરફથી ડાબી તરફ જાય તો સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ નિશ્ચયે કરીને થાય છે.

ત્યારપછી તે જ કુતરો પોતાના ખંને કાન ખંજવાળવા લાગ્યો. ત્યારે શુકન પાઠકે કહ્યું કે:—“(હિ શ્રેષ્ઠિન્!) આ શુકન ઉત્તમમાં ઉત્તમ ફલ આપશે, અને તમને મોટી સંપદાની પ્રાપ્તિ થશે એમ મને દેખાય છે.” કારણ કે:—

“ગચ્છતાં ચ તદો શ્વાનઃ, કર્ણં કણ્ઠ્યતે પુનઃ ।

દ્રવ્યલાભં વિજાનીયાત્, મહત્ત્વ ચ પ્રજાયતે ॥૪૯॥

ત્યારપછી જેવામા શે. વિજયમુહૂર્તમા નગરમા પ્રવેશ કરે છે, તેવામા જમણી બાજુએ ગધેડું નીકળ્યું જેથી શેઠે ખરાબડનો વિચાર કર્યો અને [શુભ શુભ મનવાથી] શેઠ હર્ષિત થયો કારણ કે -

“નિર્ગમે વામત શ્રેષ્ઠ, પ્રવેશે દક્ષિણ યુગ ।

પૃષ્ઠતઃચ ન ગતય સમ્મુલ પથમજ્ઞક ॥૧૮॥

ગધેડો ગામની બહાર નીકળતા હાથી બાજુએ અને પ્રવેશ કરતા જમણી બાજુએ નીડળે તો શુભ શુભ બાજુવા, પછવાડે નીડળે તો ગમન ન જ કરવું અને સન્મુખ મળે તો પણ માર્ગનો નાશ કરનાર થાય-સ્ત્રીમા વિદ્ય આવે” કારણ કે -

“પ્રથમે ગધેડાનું ભૂડવું તે હાનિકારક છે, બીજે સિદ્ધિદાયક છે, ત્રીજે જુલુ જ નહિ, ચોથે સ્ત્રીનો સમાગમ થાય છે, પાંચમે ભય થાય, છઠ્ઠે કલેશ જ થાય, સાતમે સર્વ કાર્ય મંદ થાય અને આઠમે લાભ થાય છે એમ બાજુવું ”

વમતરાજ શાકુંભા પૃષ્ઠ ૩૮૦-૮૧મા (ખરાબક) આ પ્રમાણે કહેવામા આવ્યું છે -

“વામોડતિદીર્ઘ સ્થિરગર્દભસ્ય, સિદ્ધયૈ રવો વામવિષેષિતસ્ય ।

પૃષ્ઠાગ્રયોર્દક્ષિણતઃચ શન્દ, સ્યાદ્દક્ષિણ ચેષ્ટિતુરપ્યસિદ્ધયે ॥૧॥

વહ્ન્યમાનાવિતરેતરસ્ય, સ્કન્ધ રદૈ પશ્યતિ ગર્દભો ય ।

પાથ પ્રયાણે યદિ વા પ્રવેશે, મિલત્યસૌ મિત્રકલત્રપુત્રૈ ॥૨॥

સ્ત્રીલાભદા સ્યુ સુરતાધિરૂઢા, વધાય વધાય ચ યુદ્ધયમાના ।

ધુન્વતિ દેહ શ્રયણો તથા યે, નિન્વતિ કાર્યાણિ સદા ચરાસ્તે ॥૩॥

રૌતિ પ્રવેશે યદિ દક્ષિણેન, સ્યાદક્ષતા તત્ કર્મણીયસિદ્ધિ ।

તુલ્યો યુધૈરશ્વતર ચરેણ, ક્ષેપસ્તથા ગૌરવરોડપિ તુલ્ય ॥૪॥

॥ ઇતિ ચર ॥

હાથી બાજુએ ગધેડો જાણે હોય અને હાથી તરફ ચેષ્ટા કરતો હોય તથા હાથી બાજુ ભેરથી ભૂકતો હોય તો તે નિહિને કરવા વાળો થાય ને પછાડી અથવા આગળ કે જમણી બાજુએ ભૂકતો હોય અથવા ચેષ્ટા કરતો હોય તો તે કાર્યનો નાશ કરવા વાળો થાય ને પુત્રપના પ્રયાણ અથવા પ્રવેશ કરવાના મમયે ગધેડાઓ પરસ્પર પોતાના દાંતોએ કરીને એક બીજાની ખાધને ખજવાળતા હોય તો તે પુત્રપને પોતાની સ્ત્રી, પુત્ર તથા મિત્રનો મેળાપ થાય ને ગધેડો મનોગ કરતો હોય તો તે સ્ત્રીનો લાભ કરનારો થાય અને ને યુદ્ધ કરતો હોય તો વધ અને ખવનને દેવાવાળો થાય ને ગધેડો કાન અથવા શરીરને કપાવતો હોય તો

સુગંધ વગરના ફૂલની જેમ શોભા નથી, તેમ આયુષ્ય વગરના ઘત્રીશ લક્ષણવાળા મનુષ્યની(પુત્રની) શોભા શા કામની ?”

એક (પુત્ર) તો પહેલાં મરી ગયો. (અને) બીજાની આશા કરીએ છીએ; પરંતુ તે આશા દૈવ-ભાગ્યને આધીન છે. પછી બીજી વાર ઝાડમાંથી આકાશવાણી થઈ કે:—

“એ બાલક ચિરંજીવસઘ, હોસઘ ધનની કોડિ;

સેવા કરસઘ રાયસુઅ, સેવક પરિ કર જોડિ-પપ

આ બાલક દીર્ઘાયુષી થશે (અને) તેને કરોડોનું ધન થશે-મળશે, રાજપુત્રો પણ એ હાથ જોડીને તેની સેવા કરશે.”

[આ સાંભળીને] માતા પિતા હર્ષિત થયા. આ દેવવાણી હોવી જોઈએ, તેમ ધારીને ઉચે જોયું, પણ તેઓએ કોઈ પણ દેવને દીઠો વહિ. [તેથી] પાસદત્તે કહ્યું કે:—“મોટે ભાગે પ્રાણીઓને પુણ્ય વગર દેવનું દર્શન થતું નથી—”

“[જેવી રીતે] સેવા કરવામાં તત્પર એવા દેવો તીર્થ કરોના કલ્યાણક મહોત્સવ ઉજવવા તેઓના પ્રબળ પુણ્યના યોગે આવે છે. [તેવી જ રીતે] જેઓનું પ્રબળ પુણ્ય હોય, તેઓને દેવતાઓ પ્રત્યક્ષ થાય છે.”—પદ

ત્યારપછી શેઠે પુછ્યું કે:—“આપ કયા દેવ છો, આપનું નામ શું છે ? (અને) અમારા ઉપર આપને શાથી હેત છે ?”

દેવ બોલ્યો:—“તમારો જે પુત્ર મરી ગયો હતો તે હું છું. તમોએ કહેલા નમસ્કાર મહામંત્રના શ્રવણથી ધરણેંદ્રના પરિવારમાં દેવ તરીકે ઉત્પન્ન થએલો એવો હું અહીં રહું છું. માતા, પિતા અને ભાઈ ઉપરના સ્નેહને લઈને, મારા ભાઈને જ્યાંસુધી રાજ્ય પ્રાપ્ત થશે ત્યાં સુધી હું મદદ કરીશ. આ મારો ભાઈ બહુ જ ભાગ્યશાળી છે. મોટે તમારે હવે કોઈ પણ જાતની ચિંતા કરવી નહિ. પરંતુ આ બાળકનું મારા નામે નામ પાડજો, જેથી એ લાંબા આયુષ્યવાળો થશે.”

પિતાએ કહ્યું કે:—“તાં શું નામ છે ?” દેવે કહ્યું કે:—“મારું નામ પ્રિયંકર છે” તેથી પુત્રનું એ જ નામ પાડવામાં આવ્યું. પિતાએ કહ્યું કે:—“દેવના નામથી આ બાળક અમર થાઓ !” ફરીથી દેવે કહ્યું કે:—“કોઈ મુશ્કેલ કાર્ય આવી પડે અથવા સંકટ આવી પડે, ત્યારે અહીં આવીને, મારા સ્થાનક ઝાડની આગળ ભોગ (ધૂપાદિક) કરજો, જેથી તમારી આશાઓ-ઈચ્છાઓ હું પુરી કરીશ.” કારણ કે:—

“ભોગથી દેવતાઓ, વ્યંતર દેવતાઓ અને ભૂત-પ્રેતો સંતુષ્ટ-પ્રસન્ન થાય છે. (તેથી) ભોગ સંકટનો નાશ કરનાર છે.”

“વૃક્ષ ક્ષીણફલ ત્યજન્તિ વિહંગા શુષ્ક સર સારસા
પુષ્પ પર્યુપિત ત્યજન્તિ મધુપા અષ્ટ નૃપ સેવકા ।

નિદ્રવ્ય પુરુષ ત્યજન્તિ ગણિકા દગ્ધં વનાન્ત મૃગા
સર્વે સ્વાર્થવશાઃજનોઽભિરમતે નો કસ્ય કો વહ્નભ ॥૬ગા

પક્ષીઓ ક્ષણ રહિત વૃક્ષોનો, મારમ (પક્ષીઓ) મુઠાઈ ગયેલા સરોવરનો,
ભમરાઓ ગધ ગ્રહિત પુષ્પનો, નોકરો બ્રહ્મ થયેલા રામનો, ગણિકાઓ નિર્ધન
પુરુષનો અને મૃગાઓ બાળી ગયેલા વનનો ત્યાગ કરે છે સર્વ ઢોઢ પોતપોતાના
જ સ્વાર્થમા રમણના કરે છે, બાકી ઢોઢ ઢોઢને વડુલ નથો ” તેનુ જોગ્ય ઢોઢ પણ
જતુ નથી કારણ કે —

ગઢિરવ કોજલ અલનકી, નવિ કો કીયા ન રામ,
ગરથ વિઢૂલા માણસહ, ગાઢહ ચૂગા નામ-૬૩

જેવી ગીતે રામનુ વનવાસમા ઢોઢ માન કરતુ ન હતુ, તેવી જ ગીતે ધન
વગરના માણસનુ ઢોઢ આદર સન્માન જતુ નથી, કારણકે ચાકીઆ માણસની
(જેતરમા ઊભા કપામા આવતા કપડાના માણસની) ઢોઢ ખગર લેતુ નથી ”

શુઢએ પણ કહ્યુ છે કે —

“જેમ કાઢંએ ધન ઉપાજન કર્યુ, તેમ તુ ધન મેળવ આ જગત પૈસાદારોનુ
જ છે જરણ કે નિર્ધન મનુષ્યમા અને મરણ પામેલા માણસમા હુ આ જગતમા
કાઢ જ અતર નથી જોતો ”-૬૫

વેપારીની સ્ત્રીઓ અને બહેનો પણ તેણીની હાસી કરતી હતી લગ્ન માટે
ભેગા થયેલા બીજા લોકો પણ કહેવા લાગ્યા કે —“અહો ! ભગિનીપણુ સમાન
હોવા છતા પણુ પુણ્ય અને પાપમા કેટલુ બધુ અતર છે ? આ ગિચાગી ગ્યોઈ
વગેરેનુ કામકાજ કરે છે, જ્યારે બીજી (બહેનો) રાણીની માફક (તેણીને) આજ્ઞા
કરે છે” કાણુ કે —

“જેઓ તપ અથવા સયમ આચરતા નથી, તેઓ હાથ, પગવી બીજા
મનુષ્યોની સમાન હોવા છતા પણુ પુણ્યભાવથી અવશ્ય હીનત્વને પામે છે-નોકર
પણાનુ ઠામ કરે છે”-૬૬

આ પ્રમાણે બહેનોએ કરેલી હાસીને જોઈને, મનમા અતિ ખેદ પામેલી અને
હુબાએલી એવી પામદત્તની સ્ત્રી (પ્રિયસ્ત્રી) વિચારવા લાગી કે —“લોકો કુલને કે
શુણને જોતા નથી, પરતુ કેવળ ધનને જ માત્ર જુએ છે” કાણુ કે —

કાર્યનો નાશ કરનારો થાય. જે પ્રવેશ કરતી વખતે ગધેડો જમણી બાજુ ભૂંકતો હોય તો કાર્યની સિદ્ધિ અખંડ કરે. જે આ પ્રમાણે અચ્ચર પણ કાર્ય કરતો હોય તો આ પ્રમાણે જ ફળ આપનારો બાણવો.

શેઠ સારા શુકને પુત્ર સહિત પોતાના ઘેર જઈને સુખે ધર્મકાર્ય કરવા લાગ્યા. પ્રિયંકર પુત્ર દિવસે દિવસે માતા પિતાના મનોરથોની સાથે વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો.

આ વખતે પ્રિયશ્રીના પિયરમાં પોતાના ભાઈનો લગ્ન મહોત્સવ શરૂ થયો હતો, તેથી તેણીને બોલાવવાને તેનો ભાઈ આવ્યો. તેણી (પ્રિયશ્રી) પણ હર્ષ પૂર્વક પોતાના ભાઈની સાથે પોતાના માતૃપિતાને ઘેર આવી. કારણ કે:-

“માતા, પિતા, પતિ, પુત્ર અને પિયર એ પાંચ સ્ત્રીઓને વહાલા હોવાથી હર્ષનાં કારણ છે.”

તે વખતે તેની બીજી બહેનો પણ પોતપોતાના ઘેરથી આવી. [તે બધી] ધનવાન હોવાથી, માન પૂર્વક, વાહન સહિત, પોતપોતાના પરિવાર તથા નોકર ચાકરો અને પુત્ર સહિત, ઉત્તમ વસ્ત્રો ધારણ કરીને, તાંબૂલની સુગંધથી સુખને શોભાયમાન કરતી, હીરાથી જડેલા સુવર્ણના આભરણોથી તથા રાખડી અને તિલકથી શોભાયમાન હતી. કસ્તૂરી (ના રસ)થી (ચીતરેલી) વેલડીઓથી શોભાયમાન એવી, બાઈ વગેરે સુગંધી ફૂલોથી (વેણીઓથી) મધમધાયમાન મસ્તકના વાળવાળી, દેશ (વિદેશ)માં પ્રખ્યાત એવા ધનવાન પતિઓવાળી, હાથીના જેવી ચાલવાળી, કાનમાં (પહેરેલા) સુવર્ણના કુંડલોથી શોભતી, કંઠમાં (પહેરેલા) મોતીના તથા સોનામહોરાના હારથી વિભૂષિત, આંગળીઓમાં રત્નજડિત સુવર્ણ મુદ્રિકાઓથી ભૂષિત અને સુવર્ણના કંકણોથી શોભાયમાન હાથો વાળી, સર્વ કાર્યોની કળામાં પ્રવીણ એવી, અને સોનાના ત્રણ સરના તથા ચાર સરના હાર ધારણ કરેલા છે એવી, તથા સર્વ અંગે આભૂષણ ધારણ કરેલા હોવાથી, દેવાંગનાઓ જેવી સુંદર શોભાયમાન લાગતી હતી.

ન્યારે પાસદત્તની પત્નિ (પ્રિયશ્રી)તો સામાન્ય વસ્ત્રવાળી, જીર્ણ કાંચળી અને જીર્ણ કમુંળી રગના ઉત્તરીય વસ્ત્ર-સાડી વાળી, કાનમાં સીસાના કુંડલવાળી, તાંબૂલ રહિત સુખકમલવાળી, મલીન છે મસ્તકના સમસ્ત વાળ જેના એવી, કંકણ, વીંટી તથા ઝાંઝર વગરના હાથ પગ વાળી, ગરીબાઈને લીધે કાન કરવાથી ખરછટ થઈ ગયા છે હાથ જેણીના એવી, પોતાના સગાઓ પણ જેનો આદર કરતા નથી એવી, અત્યંત નિર્ધન તે બિચારી ઘરના એક ખુણામાં બેસીને શરમની મારી મનમાં વિચારવા લાગી કે-જગત્માં કોઈ કોઈને વહુલ નથી. કારણ કે:-

પ્રાથે કરીને પુત્રો નાશ પામે છે, બધુઓ પણ નાશ પામે છે અને આ દુનિયામા બીજુ બધુ નાશ પામે છે, પરંતુ ધર્મ અને આત્મા તો નિશ્ચય જ છે-નાશ પામતા નથી ”

પ્રિયશ્રી ઉતરી ગયેલા મોઢે ઘેર આવી અશ્રુબિંદુઓથી પોતાના હૃદયને ભીંજવતી, છતા ક્રોધાગ્નિથી બળી રહેલી અને નીચે જમીન તરફ ભેતી એવી તેણીને દેખીને તેણીના પતિ (પાસદત્ત) એ કહ્યું કે -વહાલી ! શા કારણથી તું આજ બિન્ન દેખાય છે ? શું તારાં કાંઈએ અપમાન કર્યું છે ? તારા કાંઈએ પગભવ કર્યો છે ? તેણીએ કાંઈ પણ જવાબ ન આપ્યો, કાગળ કે કુલવાન સ્ત્રીઓ પિતાના ઘરે પોતાનું વચ્ચેનું અપમાન માનગમા મોઢે ભાગે કેમે કરીને કરતી નથી અથાત્ પોતાના પિયરની હવકાઈ માનગમા કોઈ ગીને કરતી નથી કાગળ કે -

“કુલવાન સ્ત્રીઓ પોતાના અપમાનની-દુ બની વાત બીજાની આગળ કરતી નથી (જ્યારે) મધ્યમ સ્ત્રીઓ, એક બીજાની વાત એક બીજાને કરીને પગપગ ઘરમા હલેગ કરાવે છે” -૭૭

તોપણ પતિએ આગ્રહથી પૂજાને લીધે તેણીએ પોતાના પિતાના ઘર બનેલી બધી ઘટના કહી મલળાવી કાગળ કે -

“પતિ પૂજ્ય પતિર્દેવ, પતિ સ્વામી પતિર્મુદ ।

મુસે દુસે કુલ્લીના, શરણ પતિરેવ દિ ॥૬૩॥

કુલીન સ્ત્રીઓને પતિ પૂજ્ય છે, પતિ દેવ છે, પતિ સ્વામી અને પતિ જ શુર છે, શુભના કે દુ બમા શરણ પણ પતિ જ છે ”

પાસદત્ત થેકે કહ્યું કે -“હે ભાઈ ! મારા બાલુવામા આવી ગયું કે ગંગીબાઈ જ એક તારા અપમાનનું કારણ છે ” કાગળ કે -

“શ્વરેણ સ્મરો દગ્ધો, લક્ષ્મી દગ્ધા દનૂમતા ।

ન વેનાપિ દિ દારિદ્ર્ય, દગ્ધ સરવરતાડપ્યહો ॥૭૪॥

મહાદેવે કામદેવને બાળી નાખ્યો, હનુમાનજીએ લક્ષ્મીને બાળી, પરંતુ કોઈપણ આસ્તિક પુરૂષ આ ગંગીબાઈને બાળી ન શક્યો ”

પત્રી પતિએ દેાતી એવી પ્રિયશ્રીને શાત કરી, અને કહ્યું કે -“હે પ્રિયા ! મનમા જરાએ દુ ખ લગાવીશ નહિ બીજાને દોષ દેવા કરતા પોતાના આત્માને જ દોષ દેવો, સ્વામીને કે મિત્રને દોષ દેવા કરતા, પોતાના કર્મને જ દોષ દેવો ત્રેમજી ”

પોતાના કર્મનો જ વિચાર કરીને, પુણ્યનું આચરણ કરવું અને ભાગ્યચક્રનો જ વિચાર કરવો કારણ કે -

“જાતિ, વિદ્યા અને રૂપ-એ ત્રણે ભલે ખાડમાં પડે, પણ કેવળ ધનનો જ વધારો કરો કે જેનાથી ગુણો પ્રગટ થાય છે.”-૬૭

[અહા] અભાગણી, અકર્મી અને પુણ્યવગરની એવી હું વિવાહમાં બહેનોની હાંસીને પાત્ર થઈ છું, તે પૂર્વભવમાં ખડિત કરેલા તપનું ફલ છે. કારણ કે:-

અદ્વેષ બહુ તપ કીધા, છતઈ ન દીધાં દાન;
તે કિમ પામ્ય જીવડા; પરભવિ ધન બહુમાન.-૬૮

અડધેથી તપનું ખંડન કર્યું હોય અને છતી શક્તિએ દાન ન દીધું હોય, તે જીવો પરભવમાં ધન કે બહુ માનને કેમ કરી પામી શકે. ?”

પછી લગ્નમહોત્સવ વીતી ગયા બાદ તે ધનવાન બહેનોનો ભાઈએ ઉત્તમ વસ્ત્રો અને બહુ મૂલ્ય આભૂષણો આપીને ગૌરવ સહિત સત્કાર કર્યો અને સાથે આવેલા દાસ દાસી પરિવારને સસરાના ઘરનાં વસ્ત્રોનું દાન કરીને-બક્ષિસ આપીને સંતુષ્ટ કરીને (એ)ભાગ્યશાળી બહેનોને બહુ માનપૂર્વક પોતપોતાના સાસરે વિદાય કરી. [અને] નિર્ધન તથા અકર્મી એવી (પ્રિયશ્રીને) બહેનને ભાઈએ રંગવગરની, ટૂંકી અને જાડી એવી સાડી વગેરે આપીને પોતાના સાસરે વિદાય કરી. રસ્તે ચાલતાં મનમાં આત્મધ્યાન કરતી તેણી પોતાના આત્માને કહેવા લાગી કે:-

“અરિ મન અપ્પઉ ખંચ કરિ, ચિતાજ્વલિ મ પાડિ;
ફલ તેણું પણ પામીય, જેણું લિખિઉ નિલાયક.-૬૯

હે મન ! સ્વસ્થ થા ! ચિતાની જ્વળમાં ન ફસાઈ જા ! [કારણ કે] જેટલું ભાગ્યમાં લખ્યું હશે તેટલું જ ફલ મલશે.”

ભાઈએ પણ જેટલું બધું અંતર રાખ્યું-જીદાઈ રાખી ? વળી પાછું મન વાળવા લાગી:-

“હે મન ! તેટલું મ માગિ, જે તું દેખ પરતણિ;
લાહીયાં લેખિ લાભિ, અણુલાહીઉં લાભઈ નહી -૭૦

હે મન ! પારકા પાસે જેટલું તું દેખે, તેટલાની ઈચ્છા કરીશ નહિ. (કારણ કે) ભાગ્યમાં જે લેખ લખાયા હશે, તેનાથી વધારે કંઈ પણ મલશે નહિ.” આ માટે મારે હવે તો ભાવથી આદરેલો ધર્મરૂપી ભાઈ જ સ્નેહના કારણભૂત (અને) મારા આધારરૂપ હો ! કારણ કે:-

“વિઘટન્તે સુતાઃ પ્રાયો, વિઘટન્તે ચ વાન્ધવાઃ ।
સર્વં વિઘટતે વિશ્વે, ધર્માન્માનો તુ નિશ્ચલૌ ॥૭૧॥

રાજાએ મત્રિ, પુરોહિત વગેરેને પૂછ્યું કે—“આ માટે શું કરવું યોગ્ય છે?” તેઓએ કહ્યું કે—“આ ખજાનો આપનો જ ગણાય આ (શેઠ)ને આમાથી થોડું આપવું ”

રાજાએ જેવો એ ધન ગ્રહણ કરવા માટે પોતાનો હાથ તે ખજાનામા નાખ્યો કે તુરત જ મનુષ્યવાણી થઈ કે—શું હું રાજાને વળતું ? રાજપુત્રનું લક્ષણ કર ? કુપુદ્ધિ આપનાર મત્રિને કે પુરોહિતને ગ્રહણ કર ? તેથી બધા બી ગયા અને દૂર ખસી ગયા (અને કહેવા લાગ્યા કે—)આ ખજાનો કોઈ ભૂત-વ્યતરથી અધિષ્ઠિત લાગે છે માટે આ બધું શેઠને જ આપી દો

પછી રાજાએ પાસદત્ત શેઠને પૂછ્યું કે—“જ્યારે તે આ ખજાનાને જોયો ત્યારે ત્યાં ડોઢ પણ માણસ હતું ? [અથવા તો] શું કોઈએ તે સાલવ્યું કે જોયું છે ?

શેઠે કહ્યું કે—“હિ રાજાન્ ! આ નિધાનની વાત હું જાણુ છું અને મારી સ્ત્રી જાણે છે, તે સિવાય ત્રીજું કોઈ જાણતું નથી ”

રાજાએ કહ્યું કે—“તો મારી આગળ તમે શા માટે કહ્યું ?”

શેઠે કહ્યું કે—“હિ રાજાન્ ! પારકું ધન ન લેવાનો મારે નિયમ છે (અને) બાપી જમીન રાજાની જ ગણાય છે, તેથી તેની અદર રહેલું ધન પણ રાજાનું જ ગણાય, તેથી મેં તે ન લીધું કાગ્યું કે—

“પડી ગયેલું, ભૂલાઈ ગયેલું, ખોવાઈ ગયેલું, પડી રહેલું, મૂકેલું, ડોઢએ રાખેલું અને છુપાવેલું એવું તથા કોઈએ આપ્યા વગરનું એક તરખલું સુદ્ધાં પણ ન લેવું”—૮૦

[વળી] હે રાજેન્દ્ર ! ગૃહસ્થ પુત્રે શુદ્ધ વ્યવહારથી જ ધન ઉપાર્જન કરવું ઉચિત છે કારણ કે—

“શુદ્ધ વ્યવહારથી શુદ્ધ ધન વધે છે [અને તેવા શુદ્ધ ધનથી જ] ધાન્ય, દેહ, પુત્ર, પત્ની અને ધર્મોત્થાન શુદ્ધ થાય છે (વળી) શુદ્ધ દેહથી જ પ્રાણી ધર્મને યોગ્ય થઈ શકે છે, (અને તે) જે જે કાર્ય કરે છે તે તે મક્ષણ થાય છે”—૮૧, ૮૨

શેઠના આવા નિયમથી પ્રસન્ન થએલા રાજાએ તે બધું નિધાન તેને સમર્પણ કર્યું (અને કહ્યું કે—) તારા પુણ્યથી જ આ નિધાન પ્રગટ થયેલું છે, માટે તે તારું જ હો ! શેઠ વિચારવા લાગ્યા કે—આ ભવમા જ મત-નિયમનું કલ મયું કારણ કે કહ્યું છે કે—

“પરાધપ્રદાને યેવા, નિયમ શુદ્ધચેતસામ્ ।

અભ્યાયાતિ ધ્રિયસ્તેપા, સ્વયમેવ સ્વયવરા ॥૮૩॥

“કૃતકર્મક્ષયો નાસ્તિ, કલ્પકોટિશતૈરપિ।

અવશ્યમેવ ભોક્તવ્યં, કૃતં કર્મ શુભાશુભમ્ ॥૭૬॥

કરોડો યુગ આઘ્યા જાય તોપણ કરેલાં કર્મનો નાશ થતો નથી, [પોતે] કરેલાં શુભ અથવા અશુભ કર્મો જરૂરાજરૂર ભોગવવાંજ પડે છે.”

હૈ પ્રિયા! તેઓના ઉપર તારે ગુસ્સો ન કરવો જોઈએ. કારણ કે તારે માટે તો એ પારકું ઘર ગણાય. કારણ કે દશવૈકાલિક સૂત્ર (અ. ૫, ઉ. ૨, સૂત્ર ૨૬)માં સાધુઓના માટે કહ્યું છે કે:-

“પારકાના ઘરમાં અનેક પ્રકારના ખાદિમ અને સ્વાદિમ (ખાવાના અને મુખ-વાસ વગેરેના પદાર્થો) હોય (છતાં) પારકો ઇચ્છાથી તે [આપણને] આપે કે ન આપે તોપણ પડિત પુરુષે તેના પ્રત્યે ગુસ્સે ન થવું જોઈએ.”

ત્યારપછી તે (પ્રિયશ્રી) હમેશાં નમસ્કાર મંત્ર તથા ઉપસર્ગહરસ્તોત્રનું સ્મરણ, ગુણન, દેવવંદન, કાર્યોત્સર્ગ, પ્રતિક્રમણ વગેરે પુણ્યકર્મ કરવા લાગી. (કારણ કે:-)

“નવકાર एक अक्षर पावं फेडेइ सत्त अयराणं ।

पण्णासं च पपणं, सागरपणसयं समग्गेणं ॥૭૮॥

નવકાર મન્ત્રનો એક અક્ષર સાત સાગરોપમના પાપનો નાશ કરે છે, [તેનું] એક પદ પચાસ સાગરોપમનું પાપ નાશ કરે છે અને સમગ્ર નમસ્કારમંત્ર પાંચસો સાગરોપમ(વર્ષ)ના પાપનો નાશ કરે છે.”

શેઠ (પાસદત્ત) તો વિશેષે કરીને અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરવા લાગ્યો. જે આ પ્રમાણે-ઉત્તમ ગંધ (ચંદન, કેશર વગેરે), ધૂપ, અક્ષત-ચોળા, દીપક, સુગંધીદાર પુષ્પો, નૈવેદ્ય, ફલ અને જલ એમ આઠ પ્રકારની જિનપૂજા કહેલી છે.

તે વખતે શેઠના પૂર્વ પૂણ્યનો ઉદય થયો. એક વખતે પ્રિયશ્રી નવું ઘર લીંપવા માટે ગામની બહારના ભાગમાં માટી લેવા માટે ગઈ. જેટલામાં તેણીએ માટી ખોદવાની શરૂ કરી, તેટલામાં જ શેઠના પુણ્યનો પ્રકાશ કરનાર અને ગરીબાઈનો નાશ કરનાર એવું નિધાન પ્રગટ થયું. તેણીએ જેવી રીતે માટી ખોદી હતી, તે જ પ્રમાણે ઉપર માટી ઢાંકી દીધી અને પોતાના ઘેર આવીને તે વાત પોતાના સ્વામીને નિવેદન કરી. શેઠે ત્યાં આવીને તે જોયું અને રાજાને જણાવ્યું. રાજાએ શેઠની સાથે પોતાના નોકરો મોકલાવ્યા. ત્યાંથી તેઓ નિધાન ખોદીને રાજસભામાં લાવ્યા. (અને) રાજાની આગળ તે (નિધાન) ખજાનો મૂક્યો [અને કહ્યું કે] આપને જેમ ઉચિત લાગે તેમ કરો.

અવમર જાણીને યોગ્ય હોય તે આદરો, અવસર પામીને ભૂલશે નહિ-ભલ કચ્છો નહિ, [હિ આત્મા] તુ જાણી રાખ કે ગમે તેટલું ખર્ચ કરવા છતાં ઘડીએ ઘડીએ અવમર આવતો નથી-૮૭

[હિ] સુદર! અવસરે આપેલા આગળા માત્ર પાણીથી પણ મૂર્ચિત માણસ જીવતો થાય છે (પરતુ) મરણ થઈ ગયા બાદ સો ઘડા પાણી આપવાથી પણ શુ વળે?"-૮૮

વળી તેઓને મારા પુણ્યનું ફલ પણ હું ખતાવું શેઠે કહ્યું-વહાની! તેઓનું શુ મનમાન કરીએ તો સાચું? તેઓના ઉપર ક્રોધ પણ શુ (કરવો) અને સ્નેહ પણ શુ કરવો? તેઓએ જે પ્રમાણે કર્યું હતું તે પ્રમાણે હું પણ કરીશ કહ્યું છે કે—

“જે જેમ કરે તેના પ્રત્યે આપણે પણ તેમ કરવું, જે આપણી મશ્કરી કરે તેની આપણે પણ મશ્કરી કરવી [કારણ કે વેશ્યાએ] પક્ષીની પાખ તોડી નાખી તો પક્ષીએ વેશ્યાનું મસ્તક મુકાવ્યું”-૮૯

પતિના આ પ્રમાણેના વચનો સાંભળી પ્રિયશ્રી બોલી કે—“હિ સ્વામિન! અપ કાન પર ઉપકાર કરવો એ ઉત્તમજનોનું લક્ષણ છે” કારણ કે—

“છેલ્લું દોઢ છેલ્લું હોય! મ દાખિસિ આપણું,
કરિ બહુતેરઉ નેહ આછા તે ઉમેરસધ -૥૬૦૥

વળી—

કૃતજ્ઞા વદ્વસ્તુચ્છા, લભ્યન્તેઽન્ન કલો જના ।

કૃતજ્ઞા ઉત્તમા સ્તોકા, અપકારે હિતકૃતા ॥૧૧॥

હે હૃદય! (ગોઈના) નાશને જોઈને પોતાનો નાશ ન કરીશ! (કાગુ કે) ઘણો સ્નેહ કરવા છતાં પણ ઉદ્ધામ પામે એના તો થોડા જ હોય છે વળી-કલિયુગમાં હલકા અને કૃતજ્ઞ માણસો ઘણા મળી આવશે, (પરતુ) અપકાર કર્યા છતાં પણ ઉપકાર કરવાવાળા કૃતજ્ઞ એવા ઉત્તમ પુરુષો યાહુ જ થોડા મળી આવશે-૯૦,૯૧

પછી શેઠે સ્ત્રી (પ્રિયશ્રી)ના કહેવાથી તેની બેનોને નિમત્રણ કરવા માટે પોતાના માણસો મોકલ્યા તેઓ ત્યાં ગયા, પરતુ ધનવી ઉન્મત્ત થયેલી સ્ત્રી બહેનોએ તેમની આગતા સ્વાગતા પણ બરાબર ન કરી પછી તે સેવકોએ જ્યારે ત્યાં આવવા માટે નિમત્રણ આપ્યું, ત્યારે તેઓ બોલી કે—“અહો! જન્મથી આ જ પર્યાન્ત તો તે બહેનનું ઘર અમે જોયું પણ નથી, અને આજે વળી એવું શુ કાળું ઉપચિત થયું?” તે સેવકો બોલ્યા કે—“પુત્રને નિશાળે બેસાડવાનો છે, ઉત્સવમાં તે તમને નવેને તમારી બહેને બોલાવ્યા છે” તે બહેનો બોલી કે—“તમે કહેલો કે અમને આપેલા જ માની લે” તેમને મોકરોએ અત્યંત આચંડપૂર્વક કહ્યું કે—શેઠ અમને

જે પવિત્ર મનવાળા પુરુષોને 'પારકુ' ગ્રહણ નહિ કરવાનો નિયમ હોય છે, તેઓને પોતાની મેળે જ લક્ષ્મી સ્વયંવરા થઇને ચાલી આવે છે.”

શેઠ નિધાન લઇને પોતાના ઘેર પહોંચ્યો. આ બધું ધર્મનું ફલ છે તેમ સમજ્યો. કહ્યું છે કે:-

“પુણ્યની ઇચ્છાવાળાએ કોઇને કોઇ નિયમ તો અવશ્ય ગ્રહણ કરવો જ ! [કારણકે] નાનો પણ નિયમ કમલશેઠની' માફક બહુ લાભને આપનારો થાય છે.”

પાસદત્ત શેઠ તે ધનથી વ્યાપારી બન્યો, નવાં મકાનો બનાવ્યાં, નવી દુકાનો કરાવી અને ત્યાં વ્યાપાર કરવા લાગ્યો. [વળી] દુકાન વગેરેમાં વાણીયાના છોકરાઓ (શુભાસ્તાઓ), દાસ, દાસી, ભેંશ, ઘોડા વગેરેનો પરિવારવાળો, [તથા] કુટુંબ કળીલામાં મહત્ત્વને પ્રાપ્ત થયો-મોટાઇવાળો થયો. કારણ કે:-

“यस्याति वित्तं स नरः कुलीनः, स पण्डितः स श्रुतवान् गुणज्ञः ।

स एव वक्ता स च दर्शनीयः, सर्वे गुणाः काञ्चनमाश्रयन्ति ॥૮૧॥

જેની પાસે ધન હોય તે માણસ કુળવાન, તે પંડિત, તે જ્ઞાની, તે શુણનો જાણવાવાળો, તે જ વક્તા, તે જ દર્શન કરવા યોગ્ય(પૂજ્ય), [ગણાય છે.] (કારણ કે આ જગતમાં) બધા શુણો ધનને આશ્રયીને રહેલા છે.”

પછી પ્રિયંકર નામનો પુત્ર મોટી ઉમરનો થયો. તેને નિશાળે મોકલવાની શરૂઆત કરવા માટે, મુદૂર્ત્ત કઠાવ્યું. કારણ કે:-

“શુભ વેળાએ કરેલું કાર્ય ઉન્નતિ અને લાભને આપનારું થાય છે. [કારણ કે] સારા અવસરે ગણુધર પદ પર સ્થાપન કરેલા ગૌતમસ્વામી સર્વ લબ્ધિના ભંડાર થયા.”-૮૬

પછી સગાં સંબંધીઓના સન્માન માટે ઘેર મીઠાઇઓ કરાવવામાં આવી. ત્યારે અવસરને યોગબવાવાળી પ્રિયશ્રીએ સ્વામીને કહ્યું-[સારા ભાઈના] લગ્ન વખતે બેનોએ મારી હાંસી કરીને માઈ અપમાન કર્યું હતું, તે બધીને આમંત્રણ આપીને, આપણા ઘેર જમાડીને, તેઓના પરિવારને વસ્ત્ર વગેરે આપીને, સન્માન આપવાનો આ જ અવસર છે. કારણ કે:-

“अवसरि जाणी उचिय करि अवसरि लहि म भूदिस।

वारंवार तुं जाणुजे अवसरि लहिसि न भूदिस ॥૮૭॥

करजुलुअपाणिपण वि अवसरदिन्नेण मूच्छिओ जियइ ।

पच्छा मुआण सुंदर ! घटसयदिन्नेण किं तेण ! ॥૮८॥

૧ કમલશેઠની કથા અહિયાં અંત વિસ્તારના લયથી આપવામાં આવી નથી.

લાડૂ (પુખના લાડૂ) એ પ્રમાણે પકવાનો પીરમાવ્યા કેટલીક સ્ત્રીઓને લાપસી પીરસી, ખાડ સરસી સ્ત્રી જિમઈ હસી જાહે નાઈ ખિસી કેટલીકને પાપડી, કિસિઉ જિમઈ જાલ ખાપડી તદ્દતુ દૂબલી ખાડિઉં, મળવીઈ છડિઉં હવૂઈ હવૂઈ ચોહિઉં, કૂટરી સ્ત્રીઈ ધોયઉં, ચતુર સ્ત્રીનુ જોયઉં, મરહુરઉં, ભરહુરઉં, આણીઆલઉં, દૂબલઈ પેટિ નાણે કરી ફેડી નીસગમિઈ, જે જમિમઈ તેહ નઈ ઘનુ જિમણુ વીમરઈ આ પ્રમાણે રાજાને ખાવા લાયક કાગર ખડાનીને તૈયાર કરાવેલા ચોખાનો ભાત પીરસ્યો પત્રી મગાવી દાળ વાની પીડી (રંગે પીગી), નેત્રી સીડી પીરમાવી પત્રી તરતનુ ગરમ કરેલુ અને સાક્ષાદ અમૃત જેવુ ઘી પીરસાવ્યુ પછી વડા ભીના ઘણિ ઘોલિ, મરીચ-મીચમી-ખાડમી-પાપડ તદ્દયા, મુકે લણી હાથ વદ્યા, રાઈતા ચિણા ડોડી ટીડૂગ માલણે ભાણા ભરિયા, પૂરિયા તે કિમ્યા તીખા ઠડુઆ કરાચલા મધુન આગ પ્રકારના, દુર્જનના હીઆ સરિખા તીખા, પાટોસણિની જાલ સરિખા કડુઆ, શ્રીગુ-રૂના વચન સરિખા કસાયલા, માયના મ્નેહ જિમ્યા મધુરા, આ પ્રકારના શાક પીરમાવ્યા પછી પ્રીમ્યા (પીગ્યા) ઘોલ ગટ્યા, (જોલે માથે પડના) વણે દેસાઉરે (દેગાવરે) ભમ્યા ઇણી પરડ નથી જિમ્યા કેટલાક માણુઓને ઘણિદે-ધરદે-ગજદે ત્રણ ભતની છાશ પીરમાવી (પીરમી) કૂર કણે લગ્ન ઇટવત્ તાલિ ખુઠાગિતમ્, ગલે (ગળે) ખગખરો ભત ।

ત્યારે જાહેન જોલી કે -“હે જાહેનો ! મારા ઘરનુ લોજન સામાન્ય પ્રકારનુ હોવાથી તમારા ગળે ખરખરો થયો છે” તે જાહેનો જોલી કે -હે જાહેન ! લોજન નહિ, પણ તારૂ વચન [કઠોર] છે, તે અપમાનનુ ફળ દેખાડ્યુ છે ત્યારપછી તેણીએ મારૂ દહીં મૂકાવ્યુ

પછી કપૂર, લવિંગ-ઇલાયચી-કેશર સહિત જનાવેલા પાનના ખીડા આપ્યા જોજનની આવા પ્રકારની વિશેષતાથી જવાને નવાઈ ઉપજી સગા મળધીઓએ કહ્યુ કે -“આ પુણ્યવતી પત્નિને મળેલુ ધન ગળાને દેખાડ્યુ, (અને) રાજાએ તેને જ આપ્યુ રાજા પણ તેનુ જાહુમાન કરે છે જાધા મગાઓ જોડ્યા કે -આ શેઠનુ પુણ્ય કદ્યુ કારણે -

“સુકુલજમ વિભૂતિરનેકધા, પ્રિયસમાગમસૌરયપરમ્પરા ।

નૃપકુલે ગુહતા વિમલ ચશો, ભવતિ ધર્મતરો ફલમીદશમ્ ॥૧૮॥

સાગ (ઉત્તમ) કુળમા જન્મ, અનેક પ્રકારની વિભૂતિઓ, મુખની પગપગ, મ્નેહીજનોનો મેળાપ, રાજદગ્ગામ માનના મોટાઈ, નિર્મળ એવો યગ વગેરે ધર્મરૂપી વૃક્ષના ફળ છે [એમ જાણવુ]”

ફરીને મોકલશે. ત્યારે તેઓ બોલી કે— અમે બાણીએ છીએ કે એ (કેવી રીતે) ફરી મોકલશે. ગરીબને ઘેર ભોજન માટે જતાં લોકો પણ [અમારી] હાંસી કરે છે. કારણ કે—

“જેના ઘરમાં અનાજ, શાક, દહીં, દૂધ તથા સાકર ન હોય અને તાંબૂલ પણ દેખવામાં ન આવતાં હોય, ત્યાં સારાં ભોજનની તો વાત જ શી?”—૯૨.

ધનવાનોને તો તેમના ઘેર જવામાં પણ ખરચ જ થાય છે. આ પ્રમાણે ઉપહાસ કરીને તેઓ રહી ગઈ અને માન્યું નહિ. નોકરો પાછા આવ્યા. પછી પ્રિયશ્રીએ પતિને કહ્યું કે:—“હિ સ્વામિન્! આપ પોતે જ જાઓ.” તેથી શેઠ પોતે ઘોડા પર બેસીને નિમંત્રણ કરવાને માટે તેમના ઘેર ગયા. ઘોડાનો તથા કપડાંનો આડંબર જોઈને, તેઓને વિશ્વાસ આવ્યો. શેઠ પોતાનાં બધાં સગાંઓને બહુ માનપૂર્વક નિમંત્રણ કરીને પાછો આવ્યો અને સર્વ મહેમાનોની પોતાના માણસો મારફતે આગતા સ્વાગતા કરાવવા લાગ્યો. કારણ કે—

“પાણીનો રસ ઠંડક—શીતલતા, ભોજનનો રસ આદર—સત્કાર, સ્ત્રીઓનો રસ અનુકૂળતા (અને) સુવચન એ મિત્રનો રસ છે.”

બધાને ઉતારા આપવામાં આવ્યા. ઘોડા, બળદ વગેરેને પોતાના માણસો મારફત ગોળ, ઘી, ખાણ, પાણી વગેરે અપાવ્યાં. પ્રિયશ્રી બહેનોની આગતા સ્વાગતા કરતી કહેવા લાગી કે—મારા સામાન્ય ઘરમાં (તમારા ઘરને) ચડી જાય એવું કશું નથી. બહેનો (તો) ઘરનો તથા વસ્ત્રાભૂષણોનો ઠાઠ જોઈને હૃદયમાં—મનમાં આશ્ચર્ય પામી, પરંતુ પુરુષના ભાગ્યની આગળ આશ્ચર્યભૂત શું છે? કારણ કે:—

“દાને તપસિ શૌર્યે ચ, વિદ્યાયાં વિનયે નયે ।

વિસ્મયો ન હિ કર્તવ્યો, વહુરત્ના વસુન્વરા ॥૯૪॥

દાનમાં, તપમાં, પરાક્રમમાં, વિદ્યામાં, વિનયમાં અને ન્યાયમાં વિસ્મય કરવો નહિ, કેમકે પૃથ્વી ઘણા રત્નોથી ભરેલી છે.”

પછી શેઠે ભોજન સમયે બધાં સંબંધીઓને માટે થાળી, વાડકા મંડાવીને, પહેલાં સાકરનું પાણી પીરસાવ્યું. પછી કોંકણનાં કેળાં, કોળા પાક, ખારિક, ખબુર, ખાંડ, શુદ્ધવડાં, ઘેખર, ચારખી, ચારોળી, જલેખી, ટોપરાં, દાડિમ, દ્રાખ, નીલીદ્રાખ, દાડિમકુલી (દાડમનાં દાણાં), પનીસ (ફણસ), ફીણી, સાટા, વરસોલા, પોઉઆ (પૌઆ), નિમબ્બ—પિસતાં—અખોડ—સેલડી—શુંગાટક (શિંગોડાં) વગેરે ફળો પીરસાવ્યાં પછી ખાન્ન—સુહાલી (સુંવાળી)—તિલસાંકલી—બસબસ—સાંકુચિમ (સાંકળી)—માંડી (પુદ્લા) મુરફી (મુરફી) —સેવઈઆ લારૂ, દલીઆ લારૂ, મોતીઆ લારૂ, ચારોલી લારૂ—વાજણા

શાસ્ત્રો ભણવા લાગ્યો પડિત પણ તેના વિનયશુભ્રથી રંજિત થઈને પ્રેમપૂર્વક તેને વિદ્યા આપવા લાગ્યો [ઠારણુડે -]

“વિનયથી વિદ્યા ગ્રહણ થઈ શકે, પુષ્કળ ધન આપવા વડે વિદ્યા ગ્રહણ થઈ શકે અથવા તો વિદ્યાના બદલે વિદ્યા લઈ શકાય આ સિવાય વિદ્યા મેળવવાનું ચોથું ઢોઢ માધન નથી”-૧૦૦

ત્રેણિક રાજાએ આડાલને પણ સિંહામન પર બેસાડીને તેની પાનેથી વિદ્યા લીધી અ સર્જન પુરોનો સુવિનય સમજવો”-૧૦૧

તે થોડા દિવસોમા બધી વિદ્યાઓના પ્રવીણ થઈ ગયો કેનડે -

“હાહા માણુમોએ પ્રથમ અવસ્થામા (બાદ્ય વયમા) વિદ્યાઓ ગ્રહણ કરવી-મેળવવી, બીજી અવસ્થામા (યૌવન વયમા) ધન ઉપાર્જન કરવું અને ત્રીજી અવસ્થામા (વૃદ્ધ વયમા) ધર્મનો સંગ્રહ (ધર્મગુણી) કરવો (કરવી)”-૧૦૨

ત્યારપછી ત્રિયંકર ગુરુમહારાજની પાસે ધર્મશાસ્ત્રો ભણવા લાગ્યો ગુરુમહારાજ પણ તેના વિનય શુભ્રથી, તેને [પ્રેમપૂર્વક] ભણાવવા લાગ્યા ઠારણુડે -

“વિદ્યા મત્રન્તિ વિનયાદ વિનયાચ્ચ વિત્ત

નળા મવેચ્ચ વિનયાન્નિજ્ઞાત્યર્થસિદ્ધિ ।

ધર્મો_યશશ્ચ વિનયાદ વિનયાત્ સુબુદ્ધિ

યે શત્રવોઽપિ વિનયાત્ સુહૃદો ભવન્તિ ॥૧૦૩॥

વિનયથી વિદ્યા મળે છે, વિનયથી ધન મળે છે, વિનયથી માણુસોને પોતાના સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે, વિનયથી ધર્મ અને યશની પ્રાપ્તિ થાય છે, વિનયથી સારી બુદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે [અને] વિનયથી દુશ્મનો પણ મિત્રો બની જાય છે”

દશનૈકાલિક સૂત્ર (ના અંદ, ઉ. ૨, સૂ. ૧-૨)મા પણ કહ્યું છે કે -“જેમ આડના મૂળમાથી થડ થાય છે, થડમાથી પછી ડાળો થાય છે, ડાળોમાથી ડાળીઓ નીકળે છે, ડાળીઓમાથી પાદડા, પછી તેને ફૂલ, ફલ અને રસ થાય છે-આવે છે તેમ ધર્મનું મૂળ વિનય છે અને તેનું છેવટનું ફળ મોક્ષ છે કે જે વિનયથી કીર્તિ અને સુખ સઘળું જલદી મળી રહે છે”-૧૦૪-૧૦૫

તે જ [સાચા] માતા પિતા બાણુવા કે જેઓ પોતાના પુત્રને સત્તાનોને બાલપણથી શિક્ષણ અપાવે છે કેમકે -

“રૂપયૌવનસમ્પન્ના, વિદ્યાલકુલસમ્મવા ।

વિદ્યાદીના ન શોભન્તે, નિર્ગન્ધા ઇવ કિંચુકા ॥૧૦૬॥

પણિડતેપુ ગુણા સર્વે, મૂર્ધ્વે દોષાશ્ચ કેવલા ।

તસ્માન્મૂર્ધ્વસહસ્રેણ, પ્રાહ્ન ઈકો ન લખ્યતે ॥૧૦૭॥

પાસદત્ત શેઠે ધનવાન એવા પોતાનાં બધાં સગાં સંબંધીઓને અપૂર્વ વસ્ત્રો આપ્યાં. પ્રિયશ્રીએ પોતાની બહેનોને રેશમી વસ્ત્રો આપ્યાં. ત્યારપછી પ્રિયંકર પુત્રને મોટા ઉત્સવપૂર્વક, નિશાળે પંડિતની પાસે લણવાને મૂક્યો. બહેને પોતાની બહેનોને કેટલાક દિવસ આગ્રહ કરીને સન્માન અને સ્નેહપૂર્વક રાખી; પરંતુ તે બધી પોતાની મેળે લબ્ધ પામતી પરસ્પર કહેવા લાગી કે-ઉત્તમ અને મધ્યમમાં મોટું અંતર બહુવું. [કારણકે] આ પણ સ્ત્રી છે. પરંતુ એનામાં ગંભીરતા તથા ચતુરાઈ અને સગાંઓ પ્રત્યે કેવો સ્નેહ છે. કેમકે:-

“વાજિવારણલોહાનાં, કાષ્ઠપાવણવાસસામ્ ।

નારીપુરુષતોયાનાં, અન્તરં મહદન્તરમ્

॥૧૬॥

ઘોડા ઘોડામાં, હાથી હાથીમાં, લોઢા લોઢામાં, લાકડા લાકડામાં, પથર પથરમાં, વસ્ત્ર વસ્ત્રમાં, સ્ત્રી સ્ત્રીમાં અને પુરુષ પુરુષમાં મોટું અંતર રહેલું છે. અર્થાત્ બધા સરખા હોતાં નથી.”

આપણે પણ તે દિવસે તેણીની જે મશ્કરી કરી હતી, તે ખરેખર આપણે અયોગ્ય જ કર્યું છે, કેમકે:-

“હાંસીથી મોટા માણસો પણ લઘુતા પામે છે. જુઓ ! સહજ હાંસીથી ધનાએ સ્ત્રીઓને તણ દીધી. હાંસીથી કુલ્લવર સાધુનું અવધિજ્ઞાન આદ્યું ગયું અને હાંસીથી મિત્રો પણ દુશ્મન થઈ જાય છે.”-૬૭

પછી તેણીની બહેનોએ ક્ષમા માંગી. તે બોલી કે:-“તમારો કાંઈપણ દોષ નથી, મારાં પૂર્વના કરેલાં અશુભકર્મોનો દોષ છે.”

તેઓ બોલી કે:-“અમે તે વખતે ધનના અભિમાનની મૂર્ખતાને લીધે નિરર્થક તાર અપમાન કર્યું હતું. બીજા કોઈએ પણ ધન, સ્વજનનો મેળાપ, ભોગ, પુત્ર વગેરેનો અહંકાર ન કરવો.” કહ્યું છે કે:-

“[હે મૂઢ પ્રાણી !] હું ધનવાન છું એવો ગર્વ ન કર ! (તેમજ) હું ધન વગરનો છું એમ સમજીને દુઃખી ન થઈશ ! (કારણકે) ભરેલાં ને ખાલી કરતાં અને ખાલીને ભરેલો કરતાં વિધાતાને વાર લાગતી નથી.-૬૮

લક્ષ્મી પાણીના તરંગોની જેમ અપણ છે, સંગમ-મેળાપ સ્વપ્ન સમાન છે; અને ચૌવનાવસ્થા પવનથી ઉડેલ કપાસ-રૂ સમાન છે.”-૬૯

પછી શેઠે બધાં સગાં સંબંધીઓને સન્માનપૂર્વક વિસર્જન કરવાથી પોત-પોતાના સ્થાનકે ગયાં. પ્રિયંકર સતત ઉદ્યમ અને વિનયપૂર્વક પંડિતની પાસે

પછી પ્રિય કર હમેશા મામાયિત-પૂન-પગથાણુ-દયા-દાન વગેરે પુણ્યના કાર્યો કરવા લાગ્યો. ગુરૂ મહાગણે પણ તેની વર્મપ્રત્યેની વ્રદા જાણીને ઉપસર્ગહર સ્તોત્રના આશ્રાયો જતા-થ્યા [અને કહ્યું કે -“હિ મહાનુભાવ ! પ્રાત કાળે બ્રાહ્મમુહૂર્ત (સૂર્યોદય પહેલાંનો ચાગ ઘડીનો અમય)મા] મૌનપણે પવિત્ર થા (સ્નાન કરી ગુદ્ધ થઈ) પૂર્વ દિશા તરફ મુખ રાખીને એકાંતે [૧૦૮ વાગ] તાજે આ ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનો જાપ કરો. આ સ્તોત્રની અદ્વ શ્રીભદ્રમાહુ શ્રુતકેવલીએ અનેક મહા-મન્ત્રો જોડેલા છે, કે જેનાથી ધરણેન્દ્ર-પદ્માવતી-પૈરોટયા વગેરે મહાય કરે છે વળી આ (ઉપસર્ગહરસ્તોત્ર)નો ૧૨૦૦૦ બાગ હજાર વાર સપૂર્ણ જાપ કરવાથી નવ કાર્યો સિદ્ધ થાય છે (તેમ જ) હુદ્દા અહ-મૂત-પ્રેત-શાકિની-કાકિની-મરકી (ધ્વજ)-[સાત] ઇતિ-ગેગ-જલનો પરાભવ-અગ્નિ-વ્યતર-હુદ્દતાવ-સર્પ (નાગ) હેગ-ચોર-ગજ અને મગ્રામ વગેરેના ભયો આ સ્તોત્રનું સ્મરણ કરવાથી દૂર થાય છે અને મુખ, મતાન, નમ્રદિની પ્રાપ્તિ, સ્વજનોનો મેળાપ, મૃતવત્સા દોષનો નાશ કરીને પુત્રને આયુષ્યની વૃદ્ધિ આપનાગ કાર્યો પણ થાય છે કહ્યું છે કે —

“સર્વોપસર્ગહરણ સ્તવન પુમાન્ યા

ધ્યાયેત્ સદા ભવતિ તસ્ય હિ કાર્યસિદ્ધિ ।

દુષ્ટગ્રહજ્વરરિપૂર્ગગેગપીડા-

નાશ પ્રયાન્તિ વનિતા સસુતા મયન્તિ ॥૧૧૨॥

ઉપસર્ગહર સ્તોત્ર, ધ્યાનય ભાવિના ત્વયા ।

કાઠે ચ પ્રથમા ગાથા, ગુણનીયા વિશેષત ॥૧૧૩॥

સર્વ નકોને દૂર કરનાર એવા આ સ્તોત્રનું જો માણસ નિરતર વ્યાન કરે છે, તેના જગા કાર્યો સિદ્ધ થાય છે [તેમ જ તેની] સ્ત્રી મૃતવત્સા દોષવાળી હોય તોપણ તેણીનો તે દોષ નાશ પામીને, મતાનવાળો થાય છે (તેથી) હેભદ્ર ! તાજે નિરતર ભાવપૂર્વક આ ઉપસર્ગહરસ્તોત્રનું (અમરણ કરવું) ધ્યાન ધરવું (અને) રોડ કદ આપે છતે તેની પહેલી ગાથાનું વિશેષ કરીને સ્મરણ કરવું”-૧૧૨, ૧૧૩

[આ પ્રમાણે ગુરૂમહારાજનો ઉપદેશ સાંભળીને] તે જ વખતથી પ્રિય કરે ઉપસર્ગહરસ્તોત્ર જાણવાનો નિયમ લીધો (અને) તે દરરોજ જાણવા લાગ્યો (અથવા) કોઈ વખતે નિયમનો ભંગ થતો (ત્યાજે તે) છ વિગયનો ત્યાગ કરતો આ પ્રમાણે તેનું નિયમ અમરણ કરવાથી સિદ્ધિ કહેલા મત્રની જેમ તે સ્તોત્ર તેને સિદ્ધ થઈ ગયું તે જે જે કાર્ય કરતો તે તે કાર્ય તેનું સફલ થવા લાગ્યું

એક વખત પ્રિય કર પોતાના પિતાને [વિનયપૂર્વક અજ્ઞાતિ બેઠીને] કહેવા

વિદ્યા નામ નરસ્ય રૂપમધિકં પ્રચ્છન્નગુણં ધનં
 વિદ્યા ભોગકરી યશઃસુખકરી વિદ્યા ગુરુણાં ગુરુ ।
 વિદ્યા વન્ધુજનો વિદેશગમને વિદ્યા પરં દૈવત
 વિદ્યા રાજસુ પૂજ્યતે નહિ ધન વિદ્યાવિહીનઃ પશુઃ ॥૧૦૮॥
 પ્રાપ્તે મહેમ્યવર્ગેઽપિ, ચારિત્રી વર્ણપ્રશ્નિતે (?) ।
 મુર્ખપુત્રોઽવદત્ તત્ર, દ્વારસ્થાને કપાટકમ્ ॥૧૦૯॥

રૂપ અને યૌવનથી સંપન્ન હોય તથા ઉત્તમકુળમાં ઉત્પન્ન થએલા હોય, [પણ જો] તે વિદ્યા વગરના હોય તો ગંધ વગરના કેસુડાના ફૂલની જેમ શોભાને પામતા નથી. પંડિતમાં બધા ગુણો હોય છે અને મૂર્ખમાં બધા દોષો જ હોય છે, તેથી જ હજારો મૂર્ખાઓ કરતાં એક ડાહ્યો માણસ શ્રેષ્ઠ ગણાય છે. વિદ્યા એ માણસનું સુંદર રૂપ છે. સારી રીતે ગુપ્ત રાખેલું ધન છે, વિદ્યા ભોગ, યશ અને સુખને દેવાવાળી છે અને વિદ્યા મોટાઓ કરતાં પણ મોટી છે અર્થાત્ સર્વથી શ્રેષ્ઠ છે. પરદેશમાં વિદ્યા બંધુની ગરજ સારે છે, તે જ ઉત્તમ દૈવત-બળ છે. રાજદરબારમાં વિદ્યા જ પૂજાય છે પણ ધન પુજાતું નથી, તેથી વિદ્યા વગરનો માણસ પશુ સમાન છે.—ચતુર એવો પુત્ર હોય તો તે ધનવાનોને વિષે પણ આદર સન્માનને પામે છે. જ્યારે મુર્ખ પુત્ર હોય તો ઘરના દરવાજા બંધ કરવા જેવું છે અર્થાત્ મુર્ખ પુત્ર હોય તેના કરતાં તો પુત્ર ન હોય તો સાફ.”—૧૦૬, ૧૦૭, ૧૦૮, ૧૦૯

પ્રિયંકર સમ્યક્ત્વ-રત્નત્રયી (જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર)—નવતત્ત્વ-શ્રાવકનાં બારત્રતને જાણનારો મહાશ્રાવક થયો. ગુરૂએ પણ કહ્યું કે:—“હિ મહાનુભાવ-ભાગ્ય-શાળી ! બાદ્યવયમાં પણ ધર્મ કરવો જોઈએ. કારણ કે:—

“દીહા જતિ વસંતિ નહુ જિમ ગિરિનિજઝરણાંધં;
 લહુઅ લગધ જીવ ! ધમ્મ કરિ સુધ નિચિંતો કાંઈ ! ॥૧૧૦॥
 જરા જીવ ન પીડઈ, વાહી જીવ ન વડ્ઢઈ;
 જવદિયા ન હાચિંતિ, તાવ ધમ્મ સમાચરે. ॥૧૧૧॥

જેવી રીતે પર્વતમાંથી નીકળતાં ઝરણાંઓ (આગળ) વહે જાય છે અને પાછા વળતાં નથી, તેવી રીતે હે જીવ ! જ્યાંસુધી લઘુપણું છે ત્યાં સુધીમાં ધર્મ કરીલે ! તું ખેડીકર થઈને સૂઈ કેમ રહ્યો છે ?—૧૧૦

જ્યાંસુધી ઘડપણ આવીને પીડા કરે નહિ, જ્યાંસુધી બ્યાધિ વધી જાય નહિ, જ્યાં સુધી ઇંદ્રિયો શિથિલ ન થઈ જાય, ત્યાં સુધીમાં [હિ આત્મન] તું ધર્મનું આચરણ કરી લે.—૧૧૧

અહો ! આજે પ્રિય પુત્ર વિના ઘર સૂનુ સૂનુ દેખાય છે, કહ્યું છે કે -

‘અપુત્રસ્ય ગૃહ શૂન્ય, દિશ શૂન્યા અવાધવા ।

મૂર્તસ્ય હૃદય શૂન્ય, સર્વશૂન્ય દરિદ્રતા ॥૧૧૭॥

અપુત્રીયાનુ-પુત્ર વગરનાનુ ઘર મૂનુ છે, ભાઈ વગરની દિશાઓ મૂની છે, મૂળ માણુમનુ હૃદય શૂન્ય હોય છે, (અને) ગંગીબાઈમા બધુ સૂનુ છે”

એટલામા ટોઈએ કહ્યું કે -“હે શેઠ ! તમાગ પુત્રને લિલ્લ લોડો બાધીને શ્રીપર્વતે લાડ ગયા છે” આ બખર સાલણીને તે દપતિ દુખી થયા [અને] વિશેષે કરીને નમસ્કાર મન્ત્ર તથા ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનો પાઠ કરવામા તથા પૂનઃ વગેરે ધર્મકાર્યો કરીને પુણ્ય ઉપાર્જન કરવા લાગ્યા કેમકે -

“વને રણે શનુજ્જલાગ્નિમધ્યે, મહાર્ણવે પર્વતમસ્તકે વા ।

સુત પ્રમત્ત વિપમસ્થિત વા, રક્ષન્તિ પુણ્યાનિ પુરાટ્તાનિ ॥૧૧૮॥

વનમા, યુદ્ધમા, શત્રુ, જલ ઠે અગ્નિમા, મોટા અસુદ્રમા, પર્વતના ગિખર પર, સુતેડી પરિસ્થિતિમા, પ્રમત્ત અથવા વિપમ પર્ણિસ્થિતિમા પણ પૂર્વકૃત પુણ્ય [મનુષ્યનુ] રક્ષણ કરે છે”

તે વળતે પાસદત્ત શેઠને દેવતાએ કહેતુ વચન યાદ આન્યુ તેવી અગુડ, કપૂર, ઝનૂરિ વગેરે મુગધીવાળા પદાર્થો લઈને ગજવાડીમા દેવથી અધિષ્ઠિત આબાના ઝાડની જગ્યાએ ધૂપ ઉભેરીને, તે કહેવા લાગ્યો કે -“હે દેવ ! માગ પ્રિય કર પુત્રને ગન્ધનો લાલ થયો, એમ તમે કહ્યું હતુ, પરંતુ આ તો ઉલટો નાગ થયો અર્થાત તેના વિન્હતુ દુખ અમાગ પર આવી પડ્યુ છે [અને] દેવો અમત્ય બોલવાવાળા હોતા જ નથી કેમકે -

“મહાપુત્ર્યોના વચનો યુગના અત્યુત્તી પગુ અન્યથા વતા નથી અગત્ય કપિ ॥ વચને બધાએકો નિધ્યાચક્ષ (પર્વત) અઘાપિ વૃદ્ધિ પામતો નથી”-૧૧૮

આપત્તિ વળતે (હે દેવ !) તુ જ એક અમારો આધાર છે (આ પ્રમાણેની શેઠની પ્રાર્થના માલણીને) દેવ બોલ્યો કે -“હે શેઠ ! ચિંતા ન કરો” (પછી) દેવી વાળી ઘણું કે -

“મુલરે પાસા ! મુઝ વચનવિલાસા,

મતિ મુમ્મિસિ તુ મુખિ નીસાસા,

દેવ હયા પ્રિય કર દામા,

આવસિ પગ્ણી પંથમી નાસા ॥૧૧૯॥

લાગ્યો કે:—“હે પિતાજી! હવે તમે આ વ્યાપારાદિક બધા કાર્યનો ત્યાગ કરીને માત્ર ધર્મધ્યાનનું જ આચરણ કરો.” કેમકે ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં કહ્યું છે કે:—

“જા જા વચ્ચદ રયણી, ન સા પડિનિયત્તદ્દ ।

ધમ્મં ચ કુળમાણસ્સ, સહલા જંતિ રાઈઓ ॥૧૧૫॥

જે જે રાત્રિ વ્યતીત થાય છે તે પાછી પ્રાપ્ત થતી નથી, (અને) ધર્મ કરનાર માણસની રાત્રિઓ સફલ થાય છે.”

હે તાત! હવે હું ધરનો ભાર બધો ઉપાડી લઈશ. વ્યાપારાદિક કાર્ય પણ હું કરી લઈશ. તે જ સાચો પુત્ર છે કે જે પોતાના પિતાની ચિતાનો ભાર ઓછો કરે છે. કહ્યું છે કે:—

“एकेनापि सुपुत्रेण, सिंही स्वपिति निर्भयम् ।

सहैव दशभिः पुत्रैर्भरिं वहति गर्दभी ॥૧૧૫॥

એક સુપુત્રથી પણ સિંહણુ નિર્ભય થઈને [વનમાં] સૂઈ રહે છે, જ્યારે દશ પુત્રો સાથે હોવા છતાં પણ ગર્દભી ભાર ઉપાડે છે.”

એક વખતે પિતાએ પ્રિયંકરને નજીકના ‘શ્રીવાસ’ નામના ગામમાં ઉઘરાણી કરવા મોકલ્યો. ઉઘરાણી પતાવીને સાંજના વખતે પાછા વળતાં તેને ભિલ્લ લોકોએ બાંધ્યો, (અને) બાંધીને તેને શ્રીપર્વતમાંના કિલ્લામાં પોતાના સ્થાને લઈ ગયા અને તે સંબંધીની પોતાના સીમાડાના રાજાને બળર આપી. તેણે તેને કેદખાનામાં નાંખ્યો. અહીં તેના માતાપિતા સધ્યાકાળે પુત્રને આવવાની રાહ જોવા લાગ્યા અને બોલવા લાગ્યા કે—હે પુત્ર! તને આજે જ બહાર મોકલ્યો, પણ હજી સુધી તું પાછો કેમ ન આવ્યો? તું શુ રિસાઈ ગયો? શું કોઈએ તારો પરાલવ કર્યો? હે પુત્ર! હવે તું અહીં તરત આવીને વિરહાતુર એવા અમને તારું મુખ બતાવી આનંદ પમાડ. હવે પછી કોઈપણ સ્થાનકે અમે તને કદીપણ મોકલીશું નહિ. માતા બોલી કે—હે વત્સ! પ્રિયંકર મારે તો તું એકનો એક દીકરો છે અને મહાકષ્ટે તારું પાલન કર્યું છે, તું અમને અત્યંત વહાલો, સુંદર, મનોહર કાંતિવાળો, સૌને માનવા યોગ્ય, ઘણાનો માનીતો, આલૂષણના કરંડીઆ સમાન, રત્નની માફક અમારા જીવિતને ઉલ્લાસ આપનાર, હૃદયને આનંદ આપનારો, આકાશ પુષ્પની જેમ અત્યંત હૃદય, સ્વપ્નમાં પણ તારું દર્શન શી રીતે પ્રાપ્ત થશે? આ પ્રમાણે પુત્રના ગુણો સંભારતા થકા તે બંને જણા વિલાપ કરવા લાગ્યા. કહ્યું છે કે:—

“બીજું બધું હું:બ સમયનાં વીતવાની સાથે માણસો વીસરી જાય છે. (પરંતુ) પ્રિયજનના વિયોગનું હું:બ મરણ વિના વીસરતું નથી—ભૂલાતું નથી.”—૧૧૬

“અકર્તવ્ય ન કર્તવ્ય, પ્રાણૈ કણ્ઠગતૈરપિ ।

સુકર્તવ્ય તુ કર્તવ્ય, પ્રાણૈ કણ્ઠગતૈરપિ ॥૧૨૨॥

ઠઠે પ્રાણુ આવી નય તો પણ ન કરવા યોગ્ય કાર્યનું આચરણુ ન કરવું, [અને] કરવા જેવું હોય તે, ઠઠે પ્રાણુ આવી નય તો પણ કરવું જ”-૧૨૨

(વગી) રાત્રની વિરૂદ્ધ કાર્યનું આચરણુ કરવાથી જીવિતનો પણ નાશ થાય કેમકે -“(જે લોકો) દેશવિરૂદ્ધ, ગામવિરૂદ્ધ અથવા રાત્રની વિરૂદ્ધ કામ કરે છે, તેઓ અહીંયાજ ધન, કલેશ અને મળ્યને પ્રાપ્ત કરે છે”-૧૨૩

(આ પ્રમાણે માલગીને) ગુન્મે થએલા રાત્રએ સેવકોને હુકમ કર્યો કે - “આને લાકડાની ખેડીમા નાખો” તેથી તેઓએ તેને લાકડાની ખેડીમા નાખ્યો (અને) તેની આસપાસ પહેરેગીચે ગહેવા લાગ્યા (પગી) કુમાર વિચાર કરવા લાગ્યો કે-ગુરૂએ કહ્યું છે કે વિપમ સકટ ઉપન્નિત થયે છતે વિશેષે કરીને ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનું મ્મરણુ કરવું તેથી તેને ‘ઉવસમ્મહર પાસ’થી શરૂ થતું ઉપસર્ગહરસ્તોત્ર એક ચિત્તે ૧૨૦૦૦ ખાર હબ્બર વાર ગણ્યું તે વખતે દુશ્મન ગળના મનમા વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે-આ ણિચાગને ઝોડી મૂકવા દે એને રાખી મૂકવાથી શો લાભ? તે અવસરે તેની મલામા વિદ્યા સિદ્ધ એવો ઢોધ જ્ઞાની પુરુષ આવીને રાત્રને આશીર્વાદ આપીને ત્યા ખેડો રાત્રએ (પણ) કુશળ સમાચાર પૂછવાથી તે ખોટ્યો કે -

“રાત્રઓની સૌમ્યદંષ્ટ્રિયી, પ્રજાજનોના હિતકામી વાક્યોથી અને સખ ધીજનોના અત કરણના વાત્સલ્યથી હું નિરંતર સુખી છું”-૧૨૪

રાત્રએ કગી પૂછ્યું કે - “[હિ જ્ઞાની પુરુષ!] તમે શું શું જાણો છો?”

તેણે કહ્યું કે - “જીવિત-મરણ, ગમનાગમન, રોગ, યોગ, ધન, કલેશ, સુખ દુખ અને (માણસોનું) શુભાશુભ (ખય) જાણું છું”-૧૨૫

પલ્લિપતિએ કહ્યું કે - “તો તું કહે કે-અમારા દુશ્મન એવા અશોકચંદ્ર રાત્રનું મળ્યું ક્યારે થશે, કે જેણે અમારો ખવો મુલક લઈ લીધો છે?”

સિદ્ધ પુરુષ ખોટ્યો કે - “હું એકાતમા ઢહીશ”

ગળએ કહ્યું કે - “અહીંયા ખધા મારા પોતાના માણસો જ છે, માટે તું કહે”

સિદ્ધે કહ્યું કે -

“પદ્મર્કર્ણો મિચતે મન્ત્ર, ચતુર્કર્ણો ન મિચતે ।

દ્વિકર્ણસ્ય તુ મન્ત્રસ્ય, બ્રહ્માડ્યત ન ગચ્ઠતિ ॥ ૧૨૬॥

હે પાસદત્ત ! તું મારૂ વચન સાંભળ, તું મુખેથી નિસાસા ન મૂક ! દેવતાઓ પ્રિયંકરના સેવક બન્યા છે. (અને) તે પાંચમે દિવસે પરણીને આવશે.”

આ પ્રમાણે દેવની વાણી સાંભળીને શેઠ હર્ષિત થયો થકો ઘેર આવ્યો. દેવતાએ કહેલી હકીકત પોતાની પત્ની (પ્રિયશ્રી)ને કહી. સાંભળીને તેણી પણ આનંદિત થઈ.

હવે શ્રીપર્વત પર પ્રિયંકરનું શું થયું તે સાંભળો—પછી સીનાડાના રાજા પદ્મિપતિએ સવારમાં પ્રિયંકરને બોલાવીને પૂછ્યું કે:—“શું તું આવક છે?” તેણે કહ્યું કે:—“અશોક નગરમાં રહેતો નિર્ધન વાણિયો એવો હું પાસેના ગામોમાં કોથળો કરીને (ફેરી કરીને) મારો નિર્વાહ કરું છું, મારા પિતા વૃદ્ધ છે, મારી માતાને હું એકનો એક પુત્ર છું, કોણ જાણે શા કારણથી તમારા માણસો મને બાંધીને અહીંયાં લાવ્યા છે.”

રાજા બોલ્યો કે:—“અશોકનગરને અશોકચંદ્ર નામનો રાજા અમારો દુશ્મન છે, તેથી તે નગરમાં રહેનારા બધા (અમારા) દુશ્મન જ છે. પરંતુ મારા સેવકોએ તો બહારગામ જતાં તે રાજાના મંત્રિપુત્રને પકડવાને માટે માર્ગ રોક્યો હતો. પણ તે હાથમાં આવ્યો નહિ; તેના બદલે તું બધાઈ ગયો.”

પ્રિયંકર બોલ્યો કે:—“હે સ્વામિન્ ! તો મારા જેવા ગરીબને બાંધનમાં રાખવાથી આપને શું ફાયદો થવાનો છે? મને આખા નગરમાં કોઈપણ ઓળખતું નથી. [આ તો એવું થયું કે—] રોગ—વ્યાધિ બીજાને થયો હોય અને શેઠ બીજાને કરવો, આંખો દુઃખથી હોય ત્યારે કાન બાંધવા, દુશ્મનાવટ રાજાની સાથે અને નિરપરાધી મારા જેવા વાણિયાને બાંધ્યો (એ ક્યાંનો ન્યાય?). કહ્યું છે કે:—

“અપરાધ બીજાએ કર્યો હોય અને બીજાના માથે [આફતો] પડે છે. જેમકે અપરાધ રાવણે કર્યો અને વાનરોએ બાંધ્યો સમુદ્રને.”—૧૨૧

તેની વચન આતુરીથી પદ્મિપતિ આશ્ચર્ય પામીને કહેવા લાગ્યો કે:—“હે કુમાર ! જો તું મારા કહ્યા પ્રમાણે કરે તો, હું તને મુક્ત કરું.”

કુમારે કહ્યું કે:—“તે શું ?”

રાજા બોલ્યો કે:—“મારા સેવકોને ગુપ્ત રીતે તારા મકાનમાં સાત દિવસ સુધી છુપાવીને રાખ કે જેથી તેઓ ત્યાં રહીને રાજપુત્રને અથવા મંત્રિપુત્રને બાંધીને અહીં લાવે, [અને] હું મારા વૈરનો બદલો વાળું.”

કુમારે કહ્યું કે:—“એવું અકાર્ય હું કોઈપણ રીતે નહિ કરું. ભલે જે થવાનું હોય તે થાય.” કેમકે:—

નિદ્રા પુરૂષે જણુ કે—“હે સ્વામિન્ ! જો આ વાત મારી માથી પડેતો નક્કી મમજાને કે પ્રિય કરને લવિષ્યમા ગત્ય મળશે જ ”

રાજા જો-થો—“તે કયા દિવસે ?”

નિદ્રા પુરૂષ જો થો કે—“માહ મહિનાના અઠવાણીઆ પખવાડિયામા, પૂર્ણિમા અને શુક્રાવ્વા દિવસે પુષ્યનક્ષત્રના વિશે પ્રિય કર ગત થશે, તેમા શકા નથી”—૧૨૬

ગત્યો તે જ ક્ષણે પ્રિય કરને જો કર્યો અને ઉત્તમ વસ્ત્રો વડે મલકાડ કરીને પોતાના ઘેર લઈ ગયો કેમકે—

“કપડ પગિ પગિ લલઈ, કે કચણનો રામિ,
રાયમાણુ કેતા લલઈ, કે ન લલઈ સાખાસિ.—૧૩૦

કેટલાક (માણુજો) કગલે ને પગલે કપડા મેળવે છે, કેટલાક મોનાના હગના મેળવે છે, કેટલાક ગત તરફથી માન-મન્માન મેળવે છે અને શાળાગી તો ડાણુ નથી મેળવતા ? અર્થાત્ શાળાગી તો જાધા મેળવે છે ”

પત્ની રાજાએ [પ્રિય કરને] પોતાની પાને ગળ્યો નિદ્રા પુરૂષ માથે લાળો વળત વાતચીત કરીને મલા વિમજન કરી ગત્યો ઘેર આવીને દાતણુ કર્યું, પત્ની મ્તાન કર્યું, તેવામા જ એકાએક માથામા વેદના ઉત્પન્ન થઈ મોઢાઆએ પ્રાધના કરી કે—“હે રાજન્ ! તમામ મોઢા તૈયા થઈ ગઈ છે, માટે જમવા માટે પધાને ”

ગત્યો જણુ કે—“હુ થોડીવાર પત્ની જોજન કરીશ, અત્યારે મારુ મસ્તક હુ જો છે ” વળી એટલામા એકાએક મોઢામા પળુ સનતકુમાર ચક્રવર્તિની માફક વેદના ઉડી જણુ છે કે—

“કેટલાક પુરૂષો સનતકુમાર ચક્રવર્તિ ની માફક થોડા જ માનથી જોધ પામે છે ગતના શરીરમા જે ક્ષણિક થોડા થઈ તે દેને કગલી જાણુવી”—૧૩૧

પત્ની તે પવગમા મૂઈ ગયો (અને તેને) ઉધ આવી ગઈ, સાજના વળતે (ગત) જાગ્રત થયો, હતા પણ શરીરમા જોઈએ તેવી રુક્તિ આવી ન હતી (એટલામા ગતની શિષોન્યથાના મમાચાર માલગી) મતિ ત્યા આવીને કહેવા લાગ્યો કે—“(હે સ્વામિન્ !) મર્વંયા લાઘવુ કરવી તે તો ઉચિત નથી કેમકે—

“તાવમા પણ મર્વંયા લાઘવ નહિ કરતા, યુક્તિપૂર્વકની લાઘવુ કરવી (કારણુ કે) જે શુભો લાઘવુમા કદા છે, તે જ શુભો અપજોજનમા મમજવા”—૧૩૨

તેથી માત્ર પાત્રી લેવુ તે ઉચિત છે જાણુ કે—

શુભ વાત છ કાને જાય તો તેનો ભેદ પ્રગટ થઈ જાય છે, ચાર કાને થયેલી વાત બહાર આવતી નથી, (અને) જે કાનની વાત તો પ્રહ્લા પણ જાણી શકતા નથી.”

પછી રાજના કાનમાં તેણે અશોકચંદ્ર રાજના મરણનો સમય કહ્યો અને આ બાળકમાં જરા પણ સંદેહ નથી. પછી રાજાએ પ્રગટપણે પૂછ્યું કે:—“તેની ગાદીએ કોણ બેસશે—આવશે ?” તેણે એક ક્ષણભર ધ્યાન ધરીને કહ્યું કે:—“[હે રાજન્ !] તેની પછી તેના પુત્રોને રાજ્ય મળશે નહિ તેમજ તેના ગોત્રમાં પણ તેનું રાજ્ય નહિ જાય; પરંતુ [પ્રિયંકર નામના વાણિયાના] જે છોકરાને તમે લાકડાની બેડીમાં નાંખ્યો છે, તે જ પુણ્યવંતને તેનું રાજ્ય દેવતાઓ પોતે આપશે.”

રાજા બોલ્યો કે:—“હે સિદ્ધ ! આતું ઢંગધડા વગરનું શું બોલે છે? તારું જ્ઞાન જાણી લીધું. આને તે વળી રાજ્યલક્ષ્મી ક્યાંથી હોય ? ધન વગરના બહાર નીકળી પડેલા આ વાણિયાનું નામ પણ કોઈ જાણતું નથી. જેનું પુણ્ય બલવાન હોય તેનું નામ તો સર્વત્ર પ્રસિદ્ધિમાં હોય છે.” કહ્યું છે કે:—

“નળરાજ, રામ, પાંડવ, જેવા પુણ્યશાળીઓનાં નામ આખા જગત્માં પ્રસિદ્ધ થાય છે, જ્યારે કેટલાકનાં નામ ઘરમાં પણ જાણીતાં હોતાં નથી.”—૧૨૭

સિદ્ધ પુરૂષ બોલ્યો કે:—“આમાં શંકા કરશો નહિ.” આ વાત સાચી ન લાગતી હોય, તો ગઈકાલે તમે શું બાધું હતું તે ભોજનનાં નામ કહી દઉં,”

રાજાએ કહ્યું કે:—“તું કહે.”

પછી સિદ્ધ બોલ્યો કે:—“ધી અને ખાંડ વાળા લાડવા અને પાંચ વડાં, મગ અને અડદની વડી, છાશ અને પાન બાધું હતું.”—૧૨૮

આ પ્રમાણે સાંભળીને રાજાએ તે સત્ય માન્યું. એવામાં કોઈક સલામાંથી બોલ્યું કે:—“ચૂડામણિને જાણવા વાળા લોકો બની ગયેલી વાર્તા જાણે છે, પરંતુ આગામી વાત તેઓ જાણી શકતા નથી.”

રાજાએ ફરીને પૂછ્યું કે:—“(હે સિદ્ધ !) આજે હું શું ભોજન કરીશ.”

સિદ્ધ પુરૂષે કહ્યું કે:—“(હે રાજન્ !) મગનું પાણી આજે તમે જમશો અને તે પણ સાંજના સમયે.”

રાજાએ કહ્યું કે:—“આતો બીલકુલ અસત્ય છે. મારા શરીરે આરોગ્ય વર્તે છે અને તાવ વગેરે કાંઈ પણ નથી અથવા બધું હમણાં જ જણાઈ આવશે.” સલાના માણસોને આશ્ચર્ય લાગ્યું.

“ તે પુત્રા યે પિતુર્મક્તા સ પિતા યસ્તુ પોષક ।

તમિત્ર યત્ર વિશ્વાસ સ ભાર્યા યત્ર નિવૃત્તિ ॥૧૩૬॥

તે જ [માયા] પુત્ર છે કે જે પિતાની ભક્તિ કરે, તે જ [સાચા] પિતા છે કે જે પોષક હોય, તે જ [સાચો] મિત્ર છે કે જ્યાં વિશ્વાસ મુકી શકાય અને તે જ [માયી] સ્ત્રી છે કે જેની પામેથી શાંતિ મળી શકે ”

એક વખતે પ્રિય કર શ્રીદેવગુરુ સ્મરણ તથા નમસ્કારમત્ર અને ઉપસર્ગહર-સ્તવન વગેરેનો વિશેષ જાપ-ધ્યાન કરીને સૂઈ ગયો હતો ત્યારે રાત્રિના પાછલા પ્રહરના વિષે તેણે મહા આશ્ચર્યકાંક સ્વપ્ન જોયું (પછી) તુરંત જ જાગૃત થઈને નમસ્કારમત્રનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો કેમકે -

“ જિણસાસનસ્સ સારો, ચઢદસપુવાળ જો સમુદ્ધારો ।

જસ્સ મળે નવકારો, સસારો તસ્સ કિં કુણદ ? ॥૧૩૭॥

પસો મગલનિલગ્ધો, દુહાવિલગ્ધો સયલસતિજળગ્ધો ય ।

નવકારપરમમતો ચિત્તિઅમિત્તો સુદ દેદ્ ॥૧૩૮॥

જિનશાસનના સારરૂપ અને અઉદ્ધર્મપૂર્વમાથી જેનો ઉદ્ધાર કરેલો છે, તે નવ કાગમત્ર જેના મનમા-હૃદયમા જાગૃત છે, તેને સસાર શુ કરી શકે ? આ નમસ્કાર મહામત્ર મગલના સ્થાનઉપ, દુખનો નાશ કરનાર, અને સમગ્ર શાંતિને કરનાર છે અને તે ચિંતવન માત્રથી સુખને આપનારો છે - ૧૩૭, ૧૩૮

[પછી તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે-] મેં પહેલા વૃદ્ધ પુરૂષોના મુખેથી માલજ્યુ છે કે- [ઉત્તમ] સ્વપ્ન જોઈને નિદ્રા કરવી નહિ વિવેકનિલાસ (સર્ગ ૧, શ્લોક ૧૪)મા કહ્યું છે કે -

‘સુસ્વપ્ન પ્રેક્ષ્ય ન સ્વપ્ન કથ્યમદ્ધિ ચ સદ્ગુરો ।

દુ સ્વપ્ન પુનરાલોક્ય, કાર્ય પ્રોક્તવિપર્યય ॥૧૩૯॥

મારૂં સ્વપ્ન જોઈને સૂઈ ન જવું અને તે દિવસ ઉગ્યા પછી સદ્ગુરને કહેવું, [અને] ખરાબ સ્વપ્ન જોઈને ઉપર કહ્યું તેનાથી ઉચ્છેદ કરવું અર્થાત્ સૂઈ જવું અને જોઈને પણ કહેવું નહિ

સવારમા પોતાને આવેલા સ્વપ્નનું સ્વરૂપ પોતાના પિતાને નિવેદન કર્યું, તે આ પ્રમાણે- [હે પિતા !] મેં મારા પોતાના શરીરમાથી આતરડા ખેંચીને, તેને જુદા જુદા કરીને, તે આતરડાથી આખા અશોકપુરને ધીમે ધીમે વીંટી લીધું ત્યારપછી મારા પોતાના શરીરને અગ્નિમા ખળતું જોયું (અને) જેટલામા પાણીથી તેને શાંત કરવા ગયો, તેટલામા હું જાગૃત થઈ ગયો આ સ્વપ્નનું ડેવા પ્રકારનું કલ્પ મને પ્રાપ્ત થયું ?

“મગનું પાણી ત્રિદોષને શાંત કરનારું, રેચક, શરીરના અવયવોને શુદ્ધ કરનારું, મોળું, રસ વગરનું, તીખું અને તાવનો નાશ કરનારું છે.”

તેથી રાત્રીએ રૂચિ વગર પણ મગનું પાણી અને ઔષધિનું પાણી લીધું. તે ઉપર વળી વૈદ્યે માથાના દુઃખાવાને દૂર કરનારી પિત્તનું શમન કરનારી એલચી આપી કેમકે:-

“પલા તિક્તોષ્ણલઘ્વી સ્યાત્, કફવાયુવિષપ્રણુત્ ।

વસ્તિકણ્ઠરુજો હન્તિ, મુખમસ્તકશોધિની ॥૧૩૩॥

ઇલાયચી તિંબી, ગરમ અને હલકી છે; [અને] તે કફ અને વાયુના વિકારને દૂર કરનારી છે, ખસ તથા ખરજના દોષને હણનારી તથા મુખ અને મસ્તકને શુદ્ધ કરનારી છે.”

ખીન્ન દિવસે સ્વસ્થ થએલા રાત્રીએ સભામાં બેઠા બેઠા કહ્યું કે-સિદ્ધ પુરૂષનું વચન સાચુ પડ્યું. પછી મંત્રિ, પોતાના કુટુંબ તથા સગાં સંબંધીઓને બોલાવીને વિચાર કરવા લાગ્યો કે-આ કુમાર પોતાનું ભાગ્ય બાણુતો નથી. (પરંતુ) તેને રાત્રી જરૂર મલશે જ. તેથી મારી પુત્રી વસુમતી નામની જે છે, તે જો તમારી બધાંની સંમતિ હોય તો, એની સાથે પરણાવીએ. (કારણ કે) પછીથી એની સગાઈને લીધે આપણે તથા આપણા સંતાનોને પણ મુખ-ઉત્પન્ન થશે. પછી બધાંએ બોલ્યા કે:-“(હે સ્વામિન્!) આપનું વચન યોગ્ય જ છે.” પછી તે પદ્મિપતિએ શુભમુહૂર્તે પોતાના કન્યારત્નનું પ્રિયંકરની મરણ વિના પણ તેની સાથે પાણિ ગ્રહણ કર્યું. (અને પહેરામણીમાં) પુષ્કળ ધન, ઘોડા, વસ્ત્ર વગેરે આપ્યું. (રાત્રીએ આપેલા) આવાસમાં રહેતો થકો તે પોતાની પ્રિયા સાથે વિચારવા લાગ્યો કે આ બધો ઉપસર્ગહરસ્તોત્રનો પ્રભાવ છે. કારણ કે:-

“વિપત્તિના સ્થાને સંપત્તિ, લાકડાની બેડીના બદલે લગ્ન, અપમાનને સ્થાને માનની પ્રાપ્તિ. એ બધું પુણ્યનું જ ફળ છે.”-૧૩૫

પછી રાત્રીએ પ્રિયંકરને તેની પત્ની સહિત દુશ્મનના ભયને લીધે રાત્રિના સમયે પોતાના સેવકોની સાથે પંચમીના દિવસે અશોકપુરે પહોંચાડી લીધો. [ત્યાં જઈને] પત્ની સહિત કુમારે પોતાના માતાપિતાને પ્રણામ કર્યા. દેવની વાણી સત્ય થઈ અને માતાપિતા રાજ થયાં. આ પ્રમાણે પ્રિયંકરને વસુમતી નામની પ્રથમ પત્ની થઈ.

બધા વ્યવસાયમાં કુશળ એવા પ્રિયંકર કુમારે કુટુંબનો બધો ભાર માથે લઈ લીધો. પિતા તો વિનયીપુત્રના પ્રતાપે પુણ્યકર્મ જ કરવા લાગ્યો, કેમકે:-

આની ત્યાગપટ્ટી મન્ત્ર ૫૭ લાઝડાનો ભારે ઉપાડીને આવતો માણુમ મલ્યો આ શુકન પણ રાજ્યને સૂચવનાર છે ડહુ છે ડે —

‘પ્રવેશે નિર્ગમે ચાપિ, પદ્મે ભવતિ સન્મુખ ।

તસ્ય રાજ્ય સમાદેય, શકુનજ્ઞેન નિશ્ચિતમ્ ॥૧૪૩॥

(નગરમા) પેમતા ડે નીકળતા જો લાકડાનો ભારે સામો મળે તો તેને રાજ્યની પ્રાપ્તિ થાય, એમ શકુનના જાણુનારાઓએ નિશ્ચિત કરેલું છે ”

નગરમા આગળ જતા તેમને દારૂ ભરેલો ઘડો મલ્યો એટલે પડિત બોલ્યો કે — “કુમાર ! શુકન તો ઉત્તમ પ્રકારના થાય છે ” કુમારે કહ્યું ડે — “કેવી રીતે ?” પડિતે કહ્યું કે — “પહેલા વધામણુ, પછી લાઝડાનો ભારે અને પછી વળી આ દારૂનો ભરેલો ઘડો ” કુમારે કહ્યું ડે — “આ ઘડામા શુ છે ?” તે બોલ્યો —

‘મદ પ્રમાદ કલહશ્ચ નિદ્રા, દ્રવ્યક્ષયો જીવિતનાશન ચ ।

સ્વર્ગસ્ય હાનિ નરકસ્ય પન્થા, અષ્ટાન્નર્થા કરકે વસન્તિ ॥૧૪૪॥

આ ઘડામા મદ, પ્રમાદ, કલહ, નિદ્રા, દ્રવ્યનો ક્ષય, જીવિતનો નાશ, સ્વર્ગની હાનિ અને નરકની પ્રાપ્તિ, આ આઠ અનર્થો રહેલા છે ”

કુમારે કહ્યું ડે — “હૈ પડિત ! જેમા અનર્થ હોય તે ઉત્તમ શકુન કેમ ગણાય ?” પડિતે કહ્યું — આવા પ્રકારની કંઈ ચીજ હોય ? તેણે કહ્યું — દારૂ, તો પછી આ દારૂ ભરેલો ઘડો છે અને તેને શકુનશાસ્ત્રના જાણુકારોએ ઉત્તમ શકુન તરીકે માનેલો છે ડારણુ ડે —

“કન્યાસાધુમહોશમિત્રમહિપીદૂર્વાદિવર્ધાપન

વોળામૃન્મણિચામરાક્ષતફલ છત્રાન્નદીપ્તપન્થજા ।

વચ્ચાલદ્વિતિમયમાસકુસુમસ્વળાદિસન્ધાતવો

ગોમીના દધિદર્પણાગ્નિવિમલા શ્રેષ્ઠા કૃતા દક્ષિણે ॥૧૪૫॥

કન્યા, સાધુ, રાજા, મિત્ર, લેશ, દર્ભ વગેરે વધામણીની વસ્તુઓ, વીણા, માટી, મણિ, આમર, અક્ષત, ફળ, દાન, ડમલ, દીપક, ધ્વજ, વસ્ત્ર, અલકાર, દારૂ, માન, પુધ્ધ, મેલુ વગેરે ઉત્તમ ધાતુઓ, ગાય, માછલા, દહીં, દર્પણુ, અગ્નિ આ બધી વસ્તુઓ જમણી બાજુએ મલે તો તે શ્રેષ્ઠ કહેલા છે ”

આ પ્રમાણે સાલજીને કુમારે પ્રસુદિત થઈને, શકુનની ગાઠ બાધી અને તેની નાચે સાથે તેના ઘેર ગયો ત્યા પડિતે બહુમાનપૂર્વક પોતાની સોમનતી નામની પુત્રી આપવા માટે પ્રાર્થના કરી કુમારે કહ્યું — હુતો એ વાત પણ જાણુતો નથી, માગ પિતા જ તે જાણી શકે, હુતો ક્ષત સ્વમક્ષણ પૂરવાને માટે જ અહીં આવ્યો

પાસદત્તે કહ્યું કે:—“ત્રિવિક્રમ ઉપાધ્યાયની પાસે જઈને પૂછ. બીજા દોષની આગળ ન કહીશ, [કારણ કે] તે સ્વપ્નશાસ્ત્રનો બાણકાર છે.” કારણ કે—

“પાત્રે ત્યાગી ગુણે રાગી, મોગી પરિજનૈઃ સહ ।

શાસ્ત્રે વોદ્ધા રણે યોદ્ધા, પુરુષઃ પશ્ચલક્ષણ ॥૧૪૦॥

પાત્રને વિષે દાન દેનારો, ગુણવાન પ્રત્યે અનુરાગરાજો, સ્વજન સાથે ભોજન કરનારો, શાસ્ત્રનો બાણકાર અને સંત્રામમાં યુદ્ધ કરનારો—[ઉત્તમ] પુરૂષનાં આ પાંચ લક્ષણો છે.”

પછી પ્રિયંકર કુમાર ઉપાધ્યાયના ઘેર ગયો. ત્યાં આગળ તેના બે પુત્રો શાસ્ત્રનું અધ્યયન કરતાં તેના દેખવામાં આવ્યા. તેઓને પૂછ્યું કે—ઉપાધ્યાય ક્યાં છે? મોટા પુત્રે કહ્યું કે:—

“મૃતકા યત્ર જીવન્તિ, નજીવા ઉચ્છવસન્તિ ચ ।

સ્વગોત્રકલહો યત્ર, તદગૃહેઽસ્તિ દ્વિજોત્તમઃ ॥૧૪૧॥

મૃતકે જ્યાં જીવતાં થાય છે અને નિર્જીવે જ્યાં શ્વાસોશ્વાસ લે છે તથા સ્વ-ગોત્રમાં જ્યાં કલહ થયા કરે છે, તે ઘેર એ શ્રેષ્ઠ ગ્રાહ્ય છે, અર્થાત્ લુહારના ઘેર ગયા છે.”

પછી પ્રિયંકર પોતાની બુદ્ધિથી તે લુહારને ઘેર ગયો છે તેમ સમજીને ત્યાં ગયો. ત્યાંથી તેને જવાળ મલ્યો કે—છરી તૈયાર કરાવીને હમણાં જ તે પોતાના ઘેર ગયા. પછી પાછો આવીને તેના નાના પુત્રને પૂછ્યું. તેણે કહ્યું કે:—

“જહાનાં સંગતિર્યત્ર, પ્રીતિશ્ચ જલજૈ સહ ।

ઉપકારિ વનાધારં, મત્પિતા તત્ર વિદ્યતે ॥૧૪૨॥

જ્યાં જળ ભેગા થતાં હોય, કમલની સાથે જ્યાં પ્રીતિ હોય, જે ઉપકારક હોય અને જે વનના આધાર રૂપ હોય ત્યાં મારા પિતા છે.”

કુમાર તેઓની બુદ્ધિથી આશ્ચર્ય પામ્યો. શું સરોવરે ગયા છે? આ પ્રમાણે તેનું કહેવું સાંભળીને તેના બે પુત્રો પણ આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયા. કુમાર સરોવરે ગયો અને ઉપાધ્યાયને મલ્યો. ત્યાં તેને પ્રણામ કરીને એકાંતમાં પોતાના સ્વપ્નની વાત તેણે (ઉપાધ્યાયને) કહી. સ્વપ્ન સાંભળીને મનમાં ઘોળાતો હોય તેમ ઉપાધ્યાય ક્ષણવાર સ્તબ્ધ થઈ ગયો. આ સ્વપ્ન રાજ્યને દેનારું છે. ફરી ફરીને તેને (પ્રિયંકરને) પૂછવા લાગ્યો. પછી કુમારની સાથે પોતાના ઘર તરફ જવા લાગ્યો તેટલામાં જ હાથમાં પકડેલા અક્ષતથી ભરેલા થાળની અંદર મૂકેલા શ્રીફળવાળી સ્ત્રીઓનું ટોળું સામું આવતું દેખાયું. પંડિત તે જોઈને વિચારવા લાગ્યો કે—વધામણી તો સન્મુળ જ

લઈને પોતાની પ્રિયા સાથે તે પોતાના ઘર આવ્યો. આ પ્રમાણે જૈનધર્મ પાળનાર બ્રાહ્મણ પડિતની સોમનતી નામની પુત્રી પ્રિય કરની ખીજ સ્ત્રી થઈ.

એક વખત તેના ઘરની નજીકમા દાની, માની, ચતુર અને ઔદાર્ય ગુણમા આગળ પડતો ધનદત્ત નામનો એક કોટયાધિપતિ રહેતો હતો. તેની કીર્તિ અને ગુણોને સૌ કોઈ વખાણતા હતા. તેમકે -

“વાનેન વર્ધતે કીર્તિ-લક્ષ્મી પુણ્યેન વર્ધતે ।

વિનયેન પુનર્વિત્ત, ગુણા સર્વે ત્રિવેક્ત ॥૧૨૦॥

દાનથી કીર્તિ વધે છે, પુણ્યથી લક્ષ્મી વધે છે, વિનયથી ધન વધે છે અને ઘણા ગુણો વિવેકથી વધે છે”

તેને ધનશ્રી નામની સ્ત્રી, જિનદાસ અને સોમદાસ નામના પુત્રો તથા ચાર પુત્રીઓ હતી. ધનદત્ત શેઠે નવો આવાસ ડરાવવા માટે સારુ મુહૂર્ત કઠાવ્યું પહેલા શુભદિવસે ભૂમિશોધન કરાવી વાસ્તુશાસ્ત્રની વિધિ પ્રમાણે આવાસ ડરાવવાની શરૂઆત કરી. આ સળધમા કહ્યું છે કે -

“દુ સ ચ દેવતાસન્ને, ગૃહાનિશ્ચતુષ્પથે ।

ધૃતામાત્યગૃહાભ્યાસે સ્યાતા સુતઘનશ્ચયૌ ॥૧૨૧॥

લક્ષ્મીનાશરૂર ક્ષીરી, કણ્ઠકી શત્રુભીપ્રદ ।

અપત્યન્નોઽ ફલી તસ્મા-દેવા કાષ્ઠમપિ ત્યજેત્ ॥૧૨૨॥

મૂર્ખાધાર્મિકપાલ્લવિ-પતિતતનુરોગિણામ્ ।

મોચિનત્યજદક્ષતાના, પ્રતિવેદ્મરુતા ત્યજેત્ ॥૧૨૩॥

પ્રથમાત્યાયામવર્જા, દ્વિત્રિપ્રહરસમ્ભવા ।

છાયા વૃક્ષધ્વજાદીના સા સદા દુ સદાયિની ॥૧૨૪॥

દેવમંદિરની પાસે આવાસ કરવાથી દુ ખ ઉત્પન્ન થાય છે, ચતુષ્પથ (જ્યા આગ રજતાઓ ભેગા થતા હોય ત્યા) મા ડરવાથી ઘરની હાનિ થાય છે. ધૂત તથા અમાત્યના ઘર પાસે ડરવાથી પુત્ર અને ધનનો ક્ષય થાય છે. દુધવાળા ઝાડનું લાકડું ઘર બનાવવામા ઉપયોગમા લેવામા આવે તો લક્ષ્મીનો નાશ થાય છે, કાટાવાળા ઝાડનું લાકડું ઉપયોગમા લેવામા આવે તો શત્રુ તરફના ભયને તે ઉત્પન્ન કરે છે તથા ક્ષત્ર નહિ આપનારા ઝાડના લાકડાનો પણ ઉપયોગ નહિ કરવો કારણકે તે મતાનનો નાશ કરે છે (વળી મૂખ, અધર્મી, પાળડી, ચારિત્ર હીન, શરીરના રોગવાળા, કોપી, ભગી, ઢંડ અને અભિમાનીઓના, પાટાશને છોડી દેવો [તવા] પહેલો અને ચોથો પહોર છોડીને, ખીજ અને ત્રીજા પહોરની વૃક્ષ કે ધ્વજ વગેરેની દાયા જો ઘર ઉપર પડતી હોય તો તે હમેશા દુ ખને આપનારી છે. ૧૫૧, ૧૫૨, ૧૫૩, ૧૫૪

છું, તેના બદલામાં કન્યાદાન તે કેવું ? હું પુછું છું જુદું, આપ જવાબ જુદો આપો છો, મીહું માગતા કપૂર આપવા જેવું અને ઘી માગતાં ઉત્તમ વસ્ત્ર ખેંચી આપવા જેવું તમે કર્યું છે. પંડિતે કહ્યું કે:-તમે તમારા ઘેર જાઓ, તમારા પિતાને હું વાત કરીશ. (કારણકે) અપકવ (માણસ) આગળ વાત કહેવાથી તેના હૃદયમાં તે વાત ટકતી નથી. પછી તે પોતાના ઘેર ગયો, પિતાની આગળ બધું સ્વરૂપ નિવેદન કર્યું. તેના પિતા (પાસદત્ત) પંડિત પાસે ગયા અને પૂછ્યું કે:-“સ્વપ્નના વિચારનું [ક્રણ] સ્વરૂપ તમે શા કારણથી ન કહ્યું ?” પંડિતે કહ્યું કે:-આ સ્વપ્નથી એમ જણાય છે કે-તે આ નગરનો રાજા થશે. કારણ કે સ્વપ્નશાસ્ત્રમાં આ પ્રમાણે કહેલું છે કે:-

“અન્નેશ્ચ વેષ્યેદ્ યસ્તુ, ગ્રામં નગરમેવ ચા ।

સ ગ્રામે નગરે દેશે, મણ્ડલે પાર્થિવો ભવેત્ ॥૧૪૨॥

આસને શયને યાને, શરીરે વાદને ગૃહે ।

દહ્યમાને વિદ્યુધ્યેત, તસ્ય શ્રીઃ સર્વતોમુખી ॥૧૪૩॥

સમઘાતોઃ પ્રશાન્તસ્ય, ધાર્મિકસ્યાતિનીરુજઃ ।

શાન્તપુંસો જિતાક્ષસ્ય, સ્વપ્નો સત્યો શુભાશુભૌ ॥૧૪૮॥

રાત્રેષ્વતુર્થયામે તુ, દષ્ટઃ સ્વપ્નઃ ફલપ્રદઃ ।

માસૈર્દ્વાદશભિઃ પદ્મભિ-સ્ત્રિભિરેકેન ચ ક્રમાત્ ॥૧૪૯॥

(સ્વપ્નમાં) જે માણસ પોતાના આંતરડાથી ગામ કે શહેરને વીંટી લે, તે ગામ, નગર, દેશ કે મંડલનો રાજા થાય. વળી સ્વપ્નમાં જે માણસ પોતાના આસનને, પથારીને, વહાણને, શરીરને, વાહનને તથા ઘરને સળગતાં જુએ તેને સર્વ પ્રકારે લક્ષ્મી આવી મલે છે. જેની બધી ધાતુઓ સરખી હોય, જે બહુ શાંત, ધાર્મિક, કોઈપણ જાતના રોગથી રહિત, અને જિતેન્દ્રિય હોય એવા પુરૂષના જોવામાં આવેલા શુભ કે અશુભ સ્વપ્ન સાચાં હોય છે. રાત્રિના ચારે પ્રહરમાં જોવામાં આવેલ સ્વપ્ન અનુક્રમે બાર મહિને, છ મહિને, ત્રણ મહિને અને એક મહિને કળદાયક થાય છે.”-૧૪૬, ૧૪૭, ૧૪૮, ૧૪૯.

આ પ્રમાણે સાંભળીને ‘દેવવાણી પણ સત્ય થઈ’ એમ મનમાં સમજીને પાસદત્ત શેઠે હર્ષિત થઈને પંડિતને કહ્યું કે:-“(હે પંડિતવર્ય !) તમે કહેલું બધું સાચું છે, કારણ કે સર્વજ્ઞે કહેલા શકુનશાસ્ત્રો અન્યથા ન હોય.” પંડિતે કહ્યું કે:- “તે જ કારણથી મેં તમારા પુત્રને મારી પુત્રી આપી છે.” શેઠે એ વાત કબુલ રાખી. સાંઈ મુહૂર્ત જોઈને શેઠે પોતાના પુત્રનું પંડિતજીની પુત્રી સાથે મોટા ઉત્સવ પૂર્વક લગ્ન કરાવ્યું. હસ્તમોચન વખતે પંડિતે ધન, સુવર્ણાદિક પુષ્કળ આપ્યું, તે

જે કાંઈ વિધિના લેખ હોય છે, તે જ પ્રમાણે આખા જગતમા બને છે, એ પ્રમાણે મમજીને ધીર પુરૂષો ડાયર થતા નથી”-૧૫૬

તો પણ [હે ભાગ્યશાળી!] તમારી ચિંતાનું કારણ જણાવો શેઠે પોતાના ઘરનું સ્વરૂપ તેની આગળ નિવેદન કર્યું (અને કહ્યું કે-) હે ભાઈ! જો તમે કાંઈ તેનો ઉપાય બણતા હો તો કશે તમે ધર્મવાન અને પરાંપકાર પરાયણ છો કેમકે -

“વિરલા જાણતિ ગુણા વિરલા પાલતિ નિદ્ધણે નેહ ।

વિરલા પરકુજ્જકરપરદુસ્ત્રે દુઃખિયા વિરલા ॥૧૫૭॥

શુભો બણનારા વિગ્લા પુરૂષો જ હોય છે, નિર્ધનાવસ્થામા પણ સ્નેહનું પાલન કરનારા વિગ્લા હોય છે, પારકાનું કામ કરી આપનાર વિગ્લા હોય છે અને પારકાના દુ ખે દુ ખી થનારા [પણ] વિગ્લા જ હોય છે”

પ્રિય કર બોલ્યો કે-આનો ઉપાય કન્વામા આઠ દિવસ લાગશે, (અને) અત્યારે તો મારે કામ છે શેઠ બોલ્યો-ઉત્તમ પુરૂષો પોતાનું કામ મૂકીને પણ પારકાનું કામ કરે છે કેમકે -

“હુતિ પરકુજ્જનિરયા નિબકુજ્જપરમુહા સયા સુગણા ।

ચલો ઘરલેદ મહિં ન કલક અત્તણો ફુસદ ॥૧૫૮॥”

સમજન પુરૂષો હમેશા પોતાના કામમા બેઠરકાર રહીને (પણ) પારકાનું કાર્ય કન્વામા તત્પર હોય છે (જેવી રીતે) અદ્રમા આખી પૃથ્વીને ઉત્તલ કરે છે પરંતુ પોતાના કલકને ભૂસતો નથી”

તેમ જ વળી નૈયધ૦ (સર્ગ ૫ શ્લોક ૮૮)મા કહ્યું છે કે -

“યાચમાનજનમાનસવૃત્તે પૂરણાય વત જન્મ નયસ્ય ।

તેન ભૂમિરિતિમાત્વતીય ન દુર્મેન ગિરિમિર્ન સમુદ્રે ॥૧૫૯॥

યાચના કરનારા માણસોની મનોવૃત્તિને પૂર્ણ કરવા માટે જેનો જન્મ નથી, તેનાવી જ આ ભૂમિ અત્યંત ભાગ્યાળી છે, પરંતુ વૃક્ષો, પર્વતો કે મુદ્રોથી તે ભાગ્યાળી નથી”

આ પ્રમાણેના શેઠના વચનોથી પ્રિય કરે તે વાતનો સ્વીકાર કર્યો અને કહ્યું કે- તમારે કોઈપણ જાતની ચિંતા કરવી નહિ પત્ની ચૈત્ર મહિતાની અકાંઈમા કુમાર નવા આવાસમા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમાની સ્થાપના કરાવીને, દીપક તથા ધૂપ વગેરે તેની પાસે કરવા પૂર્વક હમેશા મોનપણે ૫૦૦ પાત્રમેા વખત ઉપચર્ચા-હર સ્તોત્રનો જાપ કરવા લાગ્યો આઠમા દિવસે જાળકનું રૂપ કરીને વ્યતર ત્યા આવીને તેના ધ્યાનભંગ માટે કહેવા લાગ્યો કે-“(હે ઉત્તમ પુરૂષ) તું દયાવાન છે

કેટલાક દિવસે આવાસ તૈયાર થઈ ગયો. વિજયસુહૃત્માં ઘરની ડાળી બાબુએ દેવાલયની સ્થાપના કરીને, શ્રી સંઘ વાત્સલ્ય (સંઘની ભક્તિ), ગરીબોને દાન વગેરે આપીને, ધનદત્ત શેઠ પોતાના પરિવાર સહિત નવા આવાસમાં રહેવા લાગ્યો. ત્યાં રહેતાં ત્રણ દિવસ થયા પછી એથા દિવસની રાત્રિએ ધનદત્ત ઘરની અંદર નિરાંતે સૂતો, સવારમાં જાગ્યો ત્યારે તેણે પોતાને આંગણામાં પલંગ પર સૂતેલો જોયો અને આકાશમાં તારાઓ ઉગેલા પણ જોઈને ધનદત્ત વિસ્મય પામ્યો. બીજા દિવસે પણ નમસ્કાર મંત્ર અને ઇષ્ટ દેવતાના સ્મરણ પૂર્વક તે જ નવા આવાસમાં બંને બારણા બંધ કરીને તે સૂઈ ગયો, (પરંતુ) સવારમાં તે જ પ્રમાણે પોતાને બહાર સુતેલો જોઈને તે ચિંતાતુર થયો. ત્રીજે દિવસે પણ રાત્રિએ ધૂપ ઉવેખીને સૂઈ ગયો તોપણ તેમજ થયું. આથી તે મનમાં બહુ જ બિન્ન થઈ ગયો. તેના કુટુંબમાંથી કોઈ પણ ત્યાં સૂઈ રહેતું, તે પણ સવારમાં આંગણામાં જ સુતેલું જોવામાં આવતું. આ પ્રમાણે થવાથી બધા માણસો ભયભીત થઈ ગયા અને તે આવાસમાં કોઈ પણ શયન કરતું ન હતું.

ધનદત્તે જાણ્યું કે—આ આવાસમાં કોઈ પણ હુદ્ધ વ્યંતરનો વાસ હોવો જોઈએ. કેટલાયે મત્રશાસ્ત્રના જાણકારોને તે સંબંધમાં પૂછ્યું—તે બધા જેમ જેમ મંત્રોપચાર કરવા લાગ્યા, તેમ તેમ વિશેષે કરીને ક્રોધે ભરાયેલો વ્યંતર આવાસમાં જનાર માણસોના શરીર ભાગવા લાગ્યો (તથા) પુરુષ અને સ્ત્રીઓના પરસ્પર વેષ પરાવર્તન કરાવવા લાગ્યો.

આ કારણથી ધનદત્ત શેઠ મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે—લક્ષ ધન ખર્ચીને કરેલો આ આવાસ નકામો થયો અર્થાત્ મારા લાખ રૂપિયા ખર્ચવાનું કાંઈ પ્રયોજન રહ્યું નહિ. ચિંતામગ્ન થયેલા એવા દરજાની બહારના ચોટલા ઉપર બેઠેલા એ ધનદત્તને પ્રિયકરે પૂછ્યું કે—“[હે શેઠ !] હમણાં તમે ચિંતાતુર કેમ દેખાઓછો ? ” શ્રેષ્ઠિએ કહ્યું કે—હે સત્પુરુષ ! કહ્યું છે કે—

“ચિંતા દહદ સરીરં, રોગુષ્પત્તી અ ચિત્તવિવ્મમઓ ।

ચિંતાય દુવ્વલત્તં, નિદ્રાણાસો અમુક્સ્વાય ॥૧૫૬॥

ચિંતા શરીરને બાળે છે, ચિંતાથી રોગની ઉત્પત્તિ થાય છે; ચિંતાથી દુર્બલતા, નિદ્રાનો નાશ તથા ભુખનો નાશ થાય છે.”

કુમારે કહ્યું કે—ચિંતા કરવાથી શું ? કેમકે—

“જં ચિય વિહિણા લિહિયં તં ચિય પરિણમદ્ સયલલોઅસ્સ ।

ઇય જાણિઝ્ઞ ધીરા વિહુરે વિ ન કાયરા હુતિ ॥૧૫૬॥

જલ્દો માસ્કરો વૃક્ષો દાતારો ધર્મદેશકા ।

પતેપામુપકારાણા, નાસ્તિ સીમા મહોત્તલે ॥૧૬૨॥

નદીઓ પરોપકારના માટે જ વહે છે, પરોપકારના માટે જ વૃક્ષો ફળ આપે છે, ગાયો પરોપકારના માટે જ દૂધ આપે છે, [અને] મનુષ્યોની વિનયિઓ પરોપકારના માટે જ હોય છે”-૧૬૧

વળી-“મેઘ, સૂર્ય, વૃક્ષ, દાતાર અને ધર્મનો ઉપદેશ આપનાના [શુદ્ધ]ના ઉપકારની દુનિયા પર સીમા (હદ) જ નથી”-૧૬૨

[માણુનો] એક પણ સ્વાર્થના દારણે હોય છે હજી છે કે —

“જનમથી નિવામ કૃવાને લીધે વિધ્યાચળ પર હાવીને પ્રીતિ હોય છે, સુગંધ આપનાના ઉપકારથી ભમગની કમળમા પ્રીતિ હોય છે, એક ધીજનતા મળધને લીધે મમુદ અને ચંદ્રને પરસ્પર પ્રીતિ દેખાય છે, (અને) પાણીના લોભથી ચાતક પક્ષી મેઘ પર પ્રીતિ રાખે છે—આ પ્રમાણે સર્વના દાઇકને દાઇક નિમિત્તને લઇને પ્રાણીઓની પ્રીતિ બધાય છે, [પરંતુ] મધુને જે એક વગ્ગાદના પાણીમા નિષ્કાન્તતાથી હોય છે તે જ સાચો એક સમજવો અર્થાત્ મધુર અને મેઘની જેમ નિઃશબ્દ અને નિર્દોષ પ્રીતિ તો વિગ્ગ જ ભેગામા આપે છે”-૧૬૩

[હે મહાનુભાવ !] તને બધા ઉપર નિઃસ્વાર્થ એક છે, તેથી તારા યોગ્ય કાર્ય જઈ હું હજી છું કુમારે કહું કે —“હે મનિન્ ! હું તો તમારો મેવડ છું, જે કાર્ય હોય તે કહો” પછી મનિએ પોતાની પુત્રીનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે નિવેદન કર્યું—એક દિવસે મારી પુત્રી પોતાની ગળીઓ મારે કીડા કૃવાને વાડીમા જઈ હતી ત્યાં ટોઇક શાકિની, શકિની, ભૂત, પ્રેત, અવવા તો વ્યતનો દોષ તેને વગરો છે તે વાનને એ વર્ષ જતા વધારે સમય વીતી ગયો છે તે નબળામા ઘણા ઉપચારો કૃવા જતા પત્નિ દુઃખને જે । મારા વચનોથી શુદ્ધ ન વાય તેમ તે બધા ઉપચારો નિષ્ફળ ગયા છે વળી તે માટે જાનું દેવદેવીઓની માનતાઓ માની, ઘણા વૈદ્યોની દવાઓ કરી, પરંતુ ટોઇક રોગ હજી છે, ટોડ ભૂતાદિ દોષ કહે છે અને દાઇક ઝડ વગેરેની પીડા છે એમ કહે છે હજી છે કે —

દૈવા યદ્વન્તિ ક્ષપિત્તમત્ત્રાપ્નોય

ત્યોતિવિદો પ્રદદ્વત પ્રયન્તિ દ્યોદમ્ ।

ભૂતોપસર્ગમય મન્ત્રવિદો યદ્વન્તિ

કર્મેતિ શુદ્ધમત્તયો યત્તયો યદ્વન્તિ ॥૧૬૪॥

વૈદ્યો વાત, પિત્ત કે કફનો પ્રયોગ કહે છે, ત્યોતિના બાલકારો માન્યો દોષ કહે છે, માનિદો વૃત્તે કહેલો ઉપચાર છે એમ કહે છે અને નિર્મળ શુદ્ધિનામા માધુ પુરો કર્મનો જ દોષ બનાવે છે”

તેથી રોગાકાંત એવા માઈ રક્ષણ કર! રક્ષણ કર!” (આ પ્રમાણે બોલતા થકા) દશે આંગળીઓ મુખમાં નાખી તો પણ તે ન બોલ્યો. ફરી તે યુવાન થયો અને બોલ્યો કે—આને બાંધીને હું સમુદ્રમાં ફેંકી દઉં છું, એમ કહીને તેને કુદકો માર્યો. [તો પણ] તે ધ્યાનથી ચલાયમાન ન થયો. પછી વળી તેને હબરો ઘોળાવાળવાળા વૃદ્ધનું રૂપ લીધું અને તે કહેવા લાગ્યો કે—હું નંદીશ્વરદ્વીપને વિષે યાત્રા કરવા માટે બહુ છું, તું પણ મારી સાથે ચાલ તો તને પણ હું યાત્રા કરાવું. કુમારે વિચાર્યું કે—દેવતાને ઘોળા વાળ ન હોય, (અને) કોઈની સહાય વિના મનુષ્યોની ત્યાં જવાની શક્તિ નથી. [તેથી] આ જ તે દુષ્ટ વ્યંતર હોવો જોઈએ; એમ સમજીને કુમાર વિશેષ પ્રકારે નાપ અને ધૂપ કરવા લાગ્યો, તેથી તે દુષ્ટ વ્યંતર વીજળીના ઝળકારાની માકક લાગી ગયો. પછી તે (ધનદત્ત) શેઠ પાર્શ્વનાથ પ્રભુના સ્તવનનો નાપ કરીને, સુખપૂર્વક એ ઘરમાં રહેવા લાગ્યો.

ધનદત્ત પોતાના કુટુંબની આગળ જણાવ્યું કે—પ્રિયંકરનું લાગ્ય બહુ જ મોટું છે, એણે આપણા ઉપર મોટો ઉપકાર કર્યો છે, તેથી તેને મારી શ્રીમતી નામની પુત્રી આપવા—પરણાવવા ઇચ્છું છું. સ્વજનોએ કહ્યું કે—વૈદે બતાવેલું દૂધ મૂળમાં તો મધૂર—મીઠું હતું જ તેમાં વળી સાકર લખી! અર્થાત્ ‘જોઈતું’ હતું અને વૈદે કહ્યું. પછી ધનદત્ત હર્ષ સહિત પ્રિયંકરની સાથે પોતાની પુત્રીને પરણાવી. (અને) કરમોચનના અવસરે ઘોડા, હાર, હીરાજડિત મુદ્રિકા, મોતી તથા વસ્ત્રો વગેરે પણ ખૂબ આપ્યાં. (પછી) પોતાની પત્ની સાથે તે પોતાના ઘરમાં રહેવા લાગ્યો. આ પ્રમાણે શેઠની પુત્રી શ્રીમતી નામની પ્રિયંકરની ત્રીજી પત્ની થઈ.

પછી કેટલાક દિવસે, વ્યંતરને દૂર કર્યાની વાત હિતંકર નામના મંત્રીશ્વરના સાંભળવામાં આવી. કેમકે—ગુપ્ત રીતે કરેલું પુણ્ય હબરો શાખાવાળું [સમય પર] થાય છે. અર્થાત્ પ્રગટ રીતે નહિ કરેલું એવું પુણ્ય વખત પર હબર ગણું ફળ આપે છે. પછી પ્રિયંકરને બોલાવીને સુખ સમાચાર પૂછ્યા. કારણકે કહ્યું છે કે:—

“આવો, પધારો, આ જગ્યાએ બિરાજો, તમને જોઈને મને આનંદ થયો, શા સમાચાર છે, કેમ નબળા દેખાઓ છો, ઘણા લાંબા સમયે કેમ દેખાયા? વગેરે ભાષાથી—શબ્દોવડે ઘેર આવેલા પોતાના સ્નેહીને જે આદરપૂર્વક બોલાવે છે, તેમને ઘેર સદા નિઃશંક મનથી જવું યોગ્ય છે.”—૧૬૦

અહો કુમાર! કોઈ પણ પ્રકારના સ્વાર્થ વગરનું તમારું પરોપકારીપણું મારા સાંભળવામાં આવ્યું છે. જેમકે:—

“પરોપકારાય વહન્તિ નદયઃ, પરોપકારાય ફલન્તિ વૃક્ષાઃ ।

પરોપકારાય દુહન્તિ ગાવઃ, પરોપકારાય સતાં વિભૂતયઃ ॥૧૬૧॥

ત્યાજે કુમાર જોત્યો કે - “બુશીથી તમે કહો, જે મારાવી બની ગઈશે તો કરીશ”
ગ્રાહણ જોત્યો કે - “જે તમે માની પ્રાર્થના નો ભગ ન ઠરો તો જ પ્રાર્થના કરે”

“પરપત્થનાપત્ર મા ગણિ ! જણતુ પરિસ પુત્ત ।

મા ડગરે વિ વરિજ્જહુ પત્થનમક્કો કમ્મો જેણ ॥૧૬૭॥

પારડાની પ્રાર્થના માલગીને બેઠી રહેનાર એવા પુત્રને હે માતા ! તું જન્મ
જ ન આપીશ ! [અને] જે પાગડાની પ્રાર્થનાનો ભગ કરે એવા પુત્રને તો તું
ઉદરમા પચુ ધારણુ ન કરીશ”

વળી હે પરોપકારી તું માલગ ! ઉત્તમ પુત્રો માટે પડેપકાર એ જ ઉત્તમ
વસ્તુ છે કેમકે —

“ચાડીઓ (પુરૂષ) જેતરની રક્ષા કરે છે, ધન મહેલતુ, ભગ્ન દાણાતુ અને
દાતમા ગળેતુ એવું તગ્નણુ પ્રાણોતુ રક્ષણુ ઠરે છે આ પ્રમાણે જડ વસ્તુઓ પણ
રક્ષણુ કરે છે, તો પડી પાગડા પ્રત્યે ઉપકાર નહિ કરનાર માણસથી તું ? અર્થાત્
પાગડાપર ઉપકાર ન કરે તો માણસ તરખલાથી પણ હલકો સમજવો” - ૧૬૮

આ પ્રમાણે ઘણું ઘણું કહીને તે ગ્રાહણે પોતાનું કાર્ય તેની આગળ નિવેદન
કર્યું કે - “હે ઉત્તમપુત્ર ! સાલગ-સિહલદ્રીપમા સિહજેન્નર નામનો રાજા છે
તેણે એક મોટો યજ્ઞ માડ્યો છે ત્યાં તેની સમાપ્તિના ઉત્સવ વખતે દક્ષિણામા બધા
ગ્રાહણોને તે લક્ષ મૂંચવાળો એક એક હાથી આપવાનો છે, તેથી હું ત્યાં જઈશ
કારણ કે —

“કિં કિં ન કય કો કો ન પત્થિઓ કહ્ કહ્ ન નામિવ સીસં ।

હુમરડમરસસ કપ્પ કિં ન કય કિં ન કાયવ્વ ? ॥૧૬૯॥

[આ] હું જે ભરી શકાય એવા પેટને માટે શુ શુ નથી કર્યું, ટોની ટોની
પામે બીજા માગી નથી, કયા કયા મમ્મત નથી નમાન્યુ [અને] શુ શુ નથી કર્યું ?”

તેથી તારી પાસે મારી સ્ત્રીને મૂકવા માટે હું આન્યો છું હું મારું કાર્ય કરીને
જેટલા વખતમા અહીં પાછો ન આવું, ત્યાં મુખી ૩૫ અને લાવણ્યયુક્ત માની સ્ત્રીને
તારે ઘેર મલાળીને રાખજે [અને તેની પામે] પાણી ભરાવવું, રઘાવવું તથા
દાશ વલોવવા વગેરે કામ કરાવવું અને ભોજન આપવું તેવા પ્રકારના ઠોઠપણ
સ્વજનનો મારે અભાવ હોવાથી અને બીજે ઠોઠપણ ઠેકાણે વિશ્વાસ નહિ આવવાથી
ઉત્તમ એવા તારી પામે તેને મૂકીને હું નિશ્ચિતપણે જઈ શકું તેમ છું

કુમાર જોત્યો કે - “હે દિગ્જેત્તમ ! અહીંયા તમારા પોતાના જોડના, તમારી
જ્ઞાતિના તથા તમારા જ વર્ગના લોકો છે, તેમને મોપીને તમે બાંધો”

[આ પ્રમાણે] મોટી મુશ્કેલીમાં પડેલા એવા અમને શું કરવું કે શું ન કરવું તેની કાંઈ સમજણ પડતી નથી. (વળી) અષ્ટમી તથા ચતુર્દશીના દિવસે વિશેષે કરીને પીઠા થાય છે, શરીર ભારે થઈ જાય છે, તે દિવસે તે કાંઈ ખાતી નથી, કાંઈ ખોલતી નથી અને પૃછીએ તેનો પણ કાંઈ ઉત્તર આપતી નથી, તેથી તેની સાથે કોઈ લગ્ન પણ કરતું નથી. માટે હે પ્રિયંકર ! પારકાનું ભલું કરનાર એવો તું મારા પર કૃપા કરીને મારી ચિંતાને દૂર કર અને કોઈ પણ ઉપાયે ક્ષાયદો કર. આ બાળકમાં જે કાંઈ ધન વગેરે જોઈએ, તે તું કહે તો હું તને પ્રથમથી જ આપું. પોતાના સંતાન વગેરે માટે નહિ વાપરેલા એવા ઘણા ભેગા કરેલા પણ અસ્થિર ધનથી શું લાભ ? કેમકે:—

“दैवे गुरो च धर्मे च, स्वजने स्वसुतादिषु ।

यद् धनं सफलं न स्यात्, तेन किं दुःखहेतुना ॥૧૬૫॥

દેવ, ગુરુ, ધર્મ, સ્વજન અને પોતાના પુત્રાદિકના ઉપયોગમાં આવી જે ધન સફળ થતું નથી, તેવા દુઃખના હેતુરૂપ ધનથી શું ?

કુમારે કહ્યું કે:—અગુરુ, કપૂર, કસ્તૂરી વગેરે ધૂપની સામગ્રી લાવો, કે જેથી હું કાંઈક તેનો ઉપાય કરું, જો એનું પુણ્ય પ્રગળ હશે, તો મારો કરેલો ઉદ્યમ જરૂર સફળ થશે. કહ્યું છે કે:—

“उद्यमः प्राणिनां प्रायः, कृतोऽपि सफलस्तदा ।

यदा प्राचीनपुण्यानि, सचलानि भवन्ति हि ॥૧૬૬॥

પ્રાણીઓએ કરેલો ઉદ્યમ પણ પ્રાયે કરીને ત્યારે જ સફળ થાય છે, કે બ્યારે તેઓનાં પૂર્વ પૂણ્યો પ્રગળ હોય છે.”

મત્રિએ ધૂપ, ફૂલ વગેરે લાવીને તેને સમર્પણ કર્યા. પછી કુમાર અષ્ટમી તથા ચતુર્દશીના દિવસે શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમાનું પુષ્પદિકથી પૂજન કરીને તથા તેની સન્મુખ શ્રેષ્ઠ સુગંધવાળો ધૂપ કરીને, પચામૃતનો હોમ કરીને નિરંતર ઉપસર્ગહર સ્તોત્ર પાંચસો વખત ગણુવા લાગ્યો. (અને તેના પ્રભાવથી) પ્રધાન પુત્રીને ધીમે ધીમે ક્ષાયદો થતો ગયો.

આ અવસરે કુમારનું શું થયું તે સાંભળો—પ્રિયંકરના ઘેર કોઈક સંઘ્યમ વયનો નિર્ધન પ્રાદાણુ દેશાંતરથી આવ્યો; અને આશીર્વાદ દઈને તેની સન્મુખ બેઠો. પ્રિયંકર મધુર વચનોથી બોલ્યો કે:—“હે દ્વિજેત્તમ ! અહીં આપનું આગમન શા નિમિત્તે થયું છે ?” તે બોલ્યો કે:—“હે સત્પુરુષ ! તમારા લાયક કાંઈક કાર્ય છે.”

ખાદ પોતાની પ્રિયાને મળવાને ઉત્સુક થએલો તે પ્રાક્ષણ સાત ગજ પ્રમાણ મોટા શરીરવાળો અને પર્વત જેવો ઊંચો ઉત્તમ હાથી સિંહલદ્વીપમાથી લાવીને પ્રિયદરના ઘર આવ્યો અને કુમારને આશીર્વાદ આપીને બેઠો [પછી તે બો-યો કે-] “હું કુમાર! તમારી મહેરબાનીથી હાથી વગેરે ધન મેળવીને મહીસલામત રીતે હું પાછો આવી પહોંચ્યો છું આજ દિવસથી હું જે છુલુ તે તારી મહેરબાની છે તમે મારા ઉપર મોટો ઉપકાર કર્યો છે હું તમાગ ઉપકારનો ખદલો શી રીતે વાળીશ? અથવા આતુ પુણ્ય તમને જ થાયો! હવે મારી પત્નિ પાછી સોપો” આ પ્રમાણે સાલળીને વજ્રથી આઘાત પામેલાની જેમ કુમાર બોલ્યો કે-“હું વિપ્ર! તું જ તારી સ્ત્રીને પહેલા લઈ ગયો છે અને અત્યારે ફરી પાછો આવીને કેમ માગે છે? સાત નિશાનીઓ પણ તે વખતે તે બતાવી હતી હવે જવડો શા માટે કરે છે? [મે] જાણુ જાણુ-કે પ્રાક્ષણે આવા પ્રકારના કપટી અને ધૂર્તજ હોય છે”

પ્રાક્ષણ બોલ્યો કે-“હું કુમાર! જેમ દાવે તેમ ન બોલ! કપટી તો વાલિયા જ હોય છે કેમકે-

“દામિત્ર લોકો દેવતાઓને પણ ઠગી લે છે, તો માણુઓને ઠગે તેમા તો શું મોટી વાત છે? એક વાણીયાએ દેવી અને ચક્ષ-બનેને એક લીલા માત્રના જ ઠગી લીધા હતા” [વળી] હું અહીંયા આવ્યો જ નથી, તે મળધમા હું સોગન ખાવા તૈયાર છું માટે જો તું લોભ કરીને મારી સ્ત્રીને પાડી નહિ મોપે, તો હું તને પ્રહ્લહત્યા આપીશ” આ પ્રમાણે માલળીને પ્રિયદર લય પામી બિન્ન અને શ્યામ મુખવાળો થઈને હૃદયમા વિચારવા લાગ્યો કે-કોઈક હુદ્દ વિદ્યાસિદ્ધ કેપ પરાવર્તન કરીને સ્ત્રીને લઈ ગયો લાગે છે હવે શું કરવું? પ્રાક્ષણ બોલ્યો-“હું અવશ્ય મારી સ્ત્રીને લઈને જ જવાનો છું” તે! કહીને તે તેના ઘર આગળ ચાલ લગાવીને બેઠો આમ કરતા તે પ્રાક્ષણને એક લાવણ થઈ બગાડવાનો લેગા થઈને હજે-લાગ્યા કે-પ્રિયદર ભાઈ જવળો નીડળ્યો કેટલીક વખત વૃદ્ધો પણ અ-બાઈ નય છે હજી છે કે-

“રામો હેમમૃગ ન વેત્તિ નહુગો ગો ન્યયુદ્ધક દ્વિજાન

વિપ્રસ્યાપિ સન્તસથેનુહરણે જાતા મતિસ્ત્રાપુર્તે ।

દૂતે ભ્રાણ્વતુષ્ટય ચ મદિપીં ધર્માત્મનો દત્તપાન્ ।

પ્રાય સ્તપુરુષો દિનાશસ્તમયે શુદ્ધા પરિશ્રદયતે ॥૮૭૩॥

રામચંદ્ર મોહના મૃગને ન લાવી ગયા, નહુપ જાનએ પ્રાક્ષણને લાહનમા બેસ્યા, પ્રાક્ષણ પામેથી પણ વાળગા મહિન ગાયનુ હ છુ કરવાની અર્ધુનને પુદ્ધિ

પ્રાહ્મણ બોલ્યો કે:-“[હે સજ્જન !] માઈ મન કોઈ પણ ઠેકાણે માનતું નથી, ઉત્તમ સ્ત્રીઓને ઉત્તમ ઘરમાં જ રાખવી યોગ્ય છે; તેથી આ માઈ કાર્ય કર ! ”

કુમારે કહ્યું કે:-“હે દ્વિજેત્તમ ! કેવળ તમારા આગ્રહથી માઈ મન નહિ હોવા છતાં પણ માત્ર પરોપકાર માટે જ તમારી પ્રિયાનું હું મારે ઘેર રક્ષણ કરીશ, પરંતુ તમારે કાર્ય પતવીને જલદી પાછા આવવું.

પ્રાહ્મણ હર્ષિત થઈને બોલ્યો કે:-“[હે પુરુષોત્તમ !] કાશીનો રહેવાસી, કાશ્યપ ગોત્ર, કામદેવ પિતા, કામલદેવી માતા, કેશવ નામનો, કરપત્ર(છરી) જેના હાથમાં છે એવો, કપાય રંગના વસ્ત્રવાળો-આ સાત કકારની જે એંધાણી આપે તેને આ સ્ત્રી અર્પણ કરજે ! ” આ પ્રમાણે કહીને તે પ્રાહ્મણ ચાલતો થયો. કુમારે આશીર્વાદ આપીને કહ્યું કે:-

“તव वर्त्मनि वर्ततां शिवं, पुनरस्तु त्वरितं समागमः ।

अयि साधय साधयेप्सितं, स्मरणीयाः समये वयं वयः । ॥૧૭૦॥

[હે વિપ્ર !] તમને તમારો માર્ગ સુખરૂપ થાઓ, તમારો સત્વર ફરી મેળાપ થાઓ ! તમારા કાર્યમાં તમે સફળ થાઓ અને અવસરે અમને સંભારીને તુરત પાછા આવો.”

જ્યારે તમે અહીં આવશો ત્યારે જ આ તમારી ભાર્યો હું તમને સોંપીશ. ત્યારબાદ ત્રણ દિવસ વીતી ગયા પછી તેના જેવા જ રૂપવાળો, તેટલી જ ઉંમરનો, તે જ નામવાળો, તેના જેવા જ વર્ણવાળો, તે કકારાદિ સાત એંધાણી બતાવતો, તે જ વાણીવાળો, તેવા જ નેત્રવાળો અને તેવા જ મુખવાળો પ્રાહ્મણ આવ્યો. કુમારે તેને પ્રશ્ન કર્યો કે:-“હે વિપ્ર ! તું તરત જ પાછો કેમ આવ્યો ? શા કારણથી ત્યાં ગયો નહિ ? તે બોલ્યો કે:-“સારા શકુન નહિ ઘવાથી તથા સ્વજનોએ નિષેધ કરવાથી, તથા સસુદ્રનાર્ગે જતાં વહાણ કુળવાના ભયથી જીવનને જોખમમાં નાખવાની શંકાથી હું પાછો આવ્યો, [કારણકે] જીવનને સંશયમાં નાખી ધન કમાવવાથી પણ શું ? કહ્યું છે કે:-

“જે ધન મેળવતાં શત્રુઓને પ્રહ્લાન કરવો પડતો હોય, ધર્મની મર્યાદાનો લોપ થતો હોય અને અતિ કલેશ થતો હોય, તેવા દ્રવ્યનું મને પ્રયોજન નથી.”-૧૭૧

હે કુમાર ! ખીન્નના દુઃખથી કાયર થઈને હું ત્યાં ન ગયો. અહીંયાં આપના જેવા ભાગ્યશાળીઓ છે, તેમના આગ્રયથી હું મારો નિર્વાહ ચલાવીશ. આ પ્રસંગે બોલીને સ્ત્રીને લઈને તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. પછી કેટલાક સડિનાઓ વીતી ગયા

પડ્યો તેથી તેને જુદું કે-હું વિચાર કરીને વહું છું, [કારણ કે]-વિચાર વગર કહેવું બલકુ અનર્થને ઠગનાર થાય છે કુમારે [આ] માયુ માની લીધું [પણ તે પ્રહારણ બોલ્યો કે-] મારું એક જ કાર્ય તું કર-જે તું મત્રિની પુત્રીનો પ્રતિજ્ઞા ન કરે, તો હું મારી સ્ત્રીની માગણી રદ કર આ માલગીને કુમાર બોલ્યો-મારી પ્રતિજ્ઞાનો હું ભગ નહિ કર પ્રહારણ બોલ્યો-આ શુભવગરની કડવી જીભનો આદર કરવો (જેને બોલેલાને વળગી રહેવું) યોગ્ય નથી કુમાર બોલ્યો-હાથીના દાતની માફક (હાથીના દાત બહાર નીકળ્યા તે નીકળ્યા જ) મન-નો જે પ્રમાણે બોલ્યા તે પ્રમાણે કરવાના જ, કેમકે —

“ગુરુશ્ચ ન ગણતિ ગુણે પલ્લિવન્ન નિમ્ગુણ પિ પાલતિ ।

અદ્વલ સદ્વલ િ તરૂ ગિરિણા સીસેણ યુગ્મજ્ઞતિ ॥૧૮૧॥

દોષારુરોઽપિ કુટિલોઽપિ ફલદ્વિત્તોઽપિ

મિત્રાવસાનસમયે ચિદ્વિત્તોદયોઽપિ ।

ચ દ્રસ્તથાપિ દરવલ્લભતા પ્રયાતિ

ન હ્યાશ્રિતેષુ મહતા ગુણદોષચિન્તા ॥૧૮૨॥

અયાપિ નોજ્ઞતિ દર કિલ ફાલમૃદ

કુર્મા િમતિ ધરણીં કિલ ચાત્મષ્ટે ।

અમ્મોત્તિધિર્વદતિ દુ સદ્વાડયાશિ-

મક્કીરુત સુગતિન પરિપાલયન્તિ ॥૧૮૩॥

જેવી ગીતે પર્વત પોતાના મન્ત્ર પર કળવાળા અને યજ્ઞ વગરના આટોને બપોરે છે તેવી ગીતે મોટા માણસો શુભની ગણના કર્યા વગર નિર્જીવ એવા પણ સ્ત્રીકાંડેવા દામન પાલન કરે છે -૧૮૧

અદ્રમા દોષની ખાણ મમાન, કુટિલ, કલકિત, મિત્ર (સૂર્ય)ના મરણ (અમ્ત) વખતે ઉદય પામવાનાં હોવા બતાવે તે મહાદેવને વૃક્ષ છે કેમકે મોટા પુરુષો આશ્રિતોને વિષે શુભદોષનો વિચાર કરતા નથી -૧૮૨

જુઓ ! ગહાદેવ હનુમુધી ગવકૂટ વિષનો ત્યાગ કરતા નથી, કાચળો પોતાની પીઠ પર પૃથ્વીને વાગાવી ગળે છે, મમુદ દુ મહ એવા વડવાનલને ધાણ કરે છે (ખજેખર) મન-નો અગીઝા કરે જ કાર્ય તું બગાડવા પાવન કરે છે -૧૮૩

પણ તેને પ્રિયકરે પૂછ્યું કે-આ બોળી એવી અળવા ઉપર તારું પુરે છે, કે જેથી તું એને હેગન કરે છે-નતારે છે? કાણ કે —

થઈ અને યુધિષ્ઠિરે પોતાના ચાર ભાઈને તથા પટ્ટરાણીને જુગારમાં મૂક્યા, પ્રાચે કરીને વિનાશના વળતે ઉત્તમ પુરુષોને પણ વિપરીત બુદ્ધિ ઉપજે છે.”

શું આ તે દૈવની ચેષ્ટા છે? કે દુષ્ટજનનો વિલાસ છે? કે કર્મનો વિલાસ છે? બધા કિંકર્તવ્યતા મૂઠ થઈ ગયા. [પછી] કુમારે બ્રાહ્મણને કહ્યું કે—તારી સ્ત્રીને હું જાણતો હોઉં કે મેં સંતાડી હોય તો હું આ પ્રમાણે સોગન લઉં છું—ખાઉ છું:—

“જો તારી સ્ત્રીને મેં સંતાડી હોય તો, આ દુનિયામાં જ્યાં જીવહિંસા થતી હોય અને જ્યાં મૃધાવાદી જનો વર્તતા હોય, તેઓનું પાપ મને લાગો. જો તારી સ્ત્રીને મેં સંતાડી હોય તો ધર્મની નિંદા કરનાર, પંક્તિનો ભેદ કરનાર, નિદ્રાનો ભંગ કરનાર અને કંકાસને કરનાર હોય તેનું પાપ મને લાગો. જો તારી સ્ત્રીને મેં સંતાડી હોય તો, જે અધમપુરુષો અહીં પારકાના ધનની ચોરી કરે છે, તેઓનું પાપ મને લાગો. જો તારી સ્ત્રીને મેં સંતાડી હોય તો, જે કૃતદ્વ પુરુષો છે, વિશ્વાસનો ભંગ કરનારા છે અને પરદારાગમન કરનારા છે, તેઓનું પાપ મને લાગો. જો તારી સ્ત્રીને મેં સંતાડી હોય તો, જેઓ પોતાની સ્ત્રીને છોડીને બીજે ભોગ-વિલાસ ભોગવે છે, તેઓનું પાપ મને લાગો. જો તારી સ્ત્રીને મેં સંતાડી હોય તો, જેઓ બે પત્નીઓમાં પોતાના સ્નેહને વહેચે છે, તેઓનું પાપ મને લાગો. જો તારી સ્ત્રીને મેં સંતાડી હોય તો, બોટી સાક્ષી આપનારા, પારકાનો દ્રોહ કરનારા, પિતાનો દ્વેષ કરનારા અને કુબુદ્ધિને આપવાવાળાને જે પાપ લાગતું હોય, તે પાપ મને લાગો.”—૧૭૪, ૧૭૫, ૧૭૬, ૧૭૭, ૧૭૮, ૧૭૯, ૧૮૦

બ્રાહ્મણ બોલ્યો કે:—“હૂર કર્મવાળાના સોગનને હું માનતો નથી.” કુમારે કહ્યું કે:—“તો તું માઈ સર્વ ધન લઈ લે !” બ્રાહ્મણ બોલ્યો કે:—“મારે બીજું કશું નથી જોઈતું, કેવળ મારી સ્ત્રી જ મને સોંપી દો.” કુમાર બોલ્યો કે:—“આ પ્રમાણે અસત્ય કલંક માથે વહોરવા કરતાં તો બહુતર છે કે સર્વથા મારે મારા પ્રાણોને જ તજી દેવા” એમ કહીને જેવામાં પોતાના હાથે તલવાર લેવા ગયો, તેવામાં બ્રાહ્મણ તેનો હાથ અટકાવીને બોલ્યો કે:—“ (હે કુમાર !) સહસ ન કર ! જો તું મારું કહેવું કરીશ, તો હું મારી સ્ત્રીને નહિ માગુ” કુમાર હર્ષિત થઈને બોલ્યો—તું જે કંઈ કહીશ તે બધું હું કરીશ. [બ્રાહ્મણ બોલ્યો—] સાક્ષી કોણ ? તેણે કહ્યું—પંચ. હવે તું કહે કે હું ઘર છોડીને પરદેશ જાઉં કે બાર વર્ષ વનમાં રહું ? પૃથિવમાં બ્રમણ કંઈ કે જીવગી સુધી તારો દાસ થઈને રહું ?

બ્રાહ્મણ બોલ્યો—બહુ થયું ! તે કહ્યું તે બધું કાર્ય કર ! ત્યાં પણ ધૂતે વાણીથી કબાઈ કરી, જેને નાચવું નહિ તેને આંગણું વાંકું. તે કુમાર બ્રાહ્મણના પગમાં

આ પ્રમાણે મધુર મધુ વચનોથી કુમારે તેના ક્રોધને શાત પાડ્યો તેથી ને બોલ્યો—“તમારા ઉપસર્ગહરસ્તવના ગણવાથી હું તેના શરીરમાં રહેવાને સમર્થ નથી, તેથી મે તારી સન્નિવૃત્તિની પરિક્ષા કરી છે” એમ કહે —

“નળજાઈના મિથથી બ્રહ્માએ દ્રાક્ષ અને ચંદ્રમાનાથી માગ્નુ હંચુ કરીને સન્નિવૃત્તિને બનાવ્યા છે તે સન્નિવૃત્તિ જય પામે” —૧૯૦

આ પ્રમાણે આશિષ આપીને તે બોલ્યો કે —“હું તારા પર અગ્નિ થયો છું, માટે તું વર માગ !”

તેથી તેણે વરદાન માગ્યું કે —“મિત્રી પુત્રિને સુકૃત કરીને માલ કર !” તેના વચનથી ચક્ષુ તેને મૂકી દીધી અને માલ કરી

ચક્ષુ બોલ્યો કે —“પરંતુ મારી નિંદા જવાથી આ બાલિજાને બહુ પુત્રપુત્રીઓ થશે” આ પ્રમાણે બોલીને કુમારે સર્વ પક્ષીઓની ભાષા બંધવાનું વરદાન આપીને ચક્ષુ પોતાના સ્થાનકે ગયો

પત્રી મત્રિએ વિચાર્યું કે —“ત્રિય કરે માગ પર મોટો ઉપકાર કર્યો છે, તેથી તેને જ આ જન્યા આપું” તેથી મત્રિએ યરોમતિની સાથે બંધે પોતાના શુભેથી ખરીદુ જ ન હોય તેડુ લક્ષ કર્યું હસ્તમોચન વખતે ધન, ધાન્ય, રત્ન વગેરેનું પુષ્કળ દાન કર્યું—આખું બધાને અત્યંત આનંદ થયો તે પણ પોતાની પત્નિ મહિત થો જઈને વિચારવા લાગ્યો કે —આ પણ ઉપસર્ગહરસ્તવનો જ મહિમા છે કે, જેને લીધે ચક્ષુ પ્રત્યક્ષ થયો હતું છે કે —

“ઉપસર્ગહરસ્તવન, યચ્ચિત્તે પ્રોસ્ફુરોતિ સતતમિદ્ધા

મૂતયન્તરચક્ષા, પ્રત્યક્ષા સ્યુર્નૃણા તેવામ્ ॥૧૯૧॥

જે માણુઓના મનમાં નિરતર ઉપસર્ગહરસ્તવ સ્તુતિમાન રહે છે, તે માણુઓને ભૂત, વ્યતર અને ચક્ષુ પ્રત્યક્ષ થાય છે”

ત્રિય કરને યરોમતિ માથે મસારસુખ ભોગવતા ચક્ષુના વચન પ્રભાવથી, યરોમતિ પ્રતિવર્ષે પુત્રપુત્રીના ભેડકાને જન્મ આપવા લાગી તેથી તેણીને બાર વર્ષમાં ૧૦ પુત્રો અને ૧૨ પુત્રીઓ થયા તે પુત્ર પુત્રીઓના લાલન—પાલન, રક્ષણ સ્તનપાન, ખવડાવવા પીવડાવવા વગેરેથી તેણી હેરાન હેરાન થઈ ગઈ તે બાળકો પગપગ ઉલટી જતા હોવાથી અને તેઓના ઉદ્વેગથી ભરેલા વર્તનથી ઉદાસીન એવી તે સુખે સૂઈ શકતી નહિ કે સુખે ભોજન પણ કરી શકતી નહિ તેથી તે મનમાં વિચારવા લાગી કે—જરેખર! વાઝણી સ્ત્રીઓ જે હોય તે જ જગતમાં શ્રેષ્ઠ છે કે જે નિરતર વિપય, ભોજન, શયનાદિક બધું સુખે ભોગવી શકે એ તો કુટુંબીની

“તૃણોપરિ કુઠારં કિં, મૃગે સિંહપરાક્રમઃ ।

કમલોત્પાદને દ્વસ્તી, કટકં કીટિકોપરિ ॥૧૮૪॥

તરખલા ઉપર કુહાડો, મૃગ પ્રત્યે સિંહનું પરાક્રમ; કમળને ઉજેડવા માટે હાથોનો શ્રમ અને કીટી પર કટક (લશ્કર) શું ? અર્થાત્ એ બધું સર્વથા અનુચિત જ છે.”

પ્રાહ્મણ બોલ્યો—એની જીભના ગુણથી. કહ્યું છે કે:—

“યસ્ય જિહ્વાગુણો નાસ્તિ, તસ્ય વૈરં જગત્ત્રયે ।

જિહ્વાયામમૃતં યસ્ય, તસ્યાત્મોયં જગત્ત્રયમ્ ॥૧૮૫॥

જિહ્વાત્રે વસતિ વિદ્યા, જિહ્વાત્રે મિત્રવાન્ધવાઃ ।

જિહ્વાત્રે વન્ધનં મોક્ષઃ, જિહ્વાત્રે પરમં પદમ્ ॥૧૮૬॥

જેને જીભ વશ નથી, તેને ત્રણે જગત્ સાથે વૈર બંધાય છે, અને જેની જીભમાં અમૃત (મીઠાશ) હોય, તેને ત્રણે લોક વધાવતી રહે છે; વિદ્યા પણ જીભના ટેરવે રહે છે, મિત્ર અને બાંધવો પણ જીભથી જ પોતાના થઈ રહે છે, જીભના ટેરવે બાંધ અને મોક્ષ તથા જીભના ટેરવે જ પરમપદ પણ રહેલ છે.”

કુમાર બોલ્યો—આ વાતથી જણાય છે કે તમે પ્રાહ્મણ નથી પણ કોઈક બીજા દેવ કે દાનવ જણાઓ છો. પછી તેણે પ્રાહ્મણનું રૂપ મૂકી દઈને પોતાનું દિવ્યરૂપ પ્રગટ કર્યું અને હાથી પણ અદૃશ્ય થઈ ગયો. અને તે બોલ્યો કે:—“[હે પુરૂષોત્તમ !] રાજવાડીમાં મારું દેવકુળ—મંદિર છે. ત્યાં હું ચક્ષુ છું.”

કુમાર બોલ્યો—તો આણે તારું શું બગાડ્યું છે ? તે બોલ્યો—એ [પોતાની] સાહેલીઓ સાથે મારા મંદિરે આવી હતી, (અને) મારી મૂર્તિને જોઈને હસી પડી હતી. હું સત્યવાદી નામનો ચક્ષુ લોકોની આશા પુરૂં છું અને લોકો મને પૂજે છે. એમ કહીને તે ગોલી કે—ખરેખર ! આ દેવ નથી, પણ [આ તો] પથ્થર ગોઠવેલો છે. આ પ્રમાણે ગોલીને વાંકું મોઢું કરીને તે આકતી થઈ. પછીથી હું તેને વળગ્યો છું. કુમાર બોલ્યો કે:—“(હે ચક્ષુરાજ !) રાજમાર્ગમાં આદ્યા જતા હાથીને જોઈને કદાચ કોઈ કુતરો ભસે, તો શું હાથીએ તેની સાથે કસહ કરવો યોગ્ય છે ? મહોન્મત્ત થએલો શિયાળીઓ સિંહની આગળ જો કે વિરસ બોલે છે, છતાં તેના ઉપર શું સિંહ ગુસ્સે થાય છે ? ”—૧૮૭, ૧૮૮.

તેથી તમારા જેવાએ સામાન્ય માણસ પર ગુસ્સો કરવો તે ઉચિત નથી. કેમકે:—

“કદાચ કાગડો ગજેદ્રના મસ્તક પર વિદ્યા કરે, તો તે કાગડાની નીતને ઉચિત છે, પરંતુ તેથી ગજેદ્રના બળમાં કાંઈ હીનતા આવતી નથી. અર્થાત્ હાથી તે હાથી જ રહે છે.”—૧૮૯

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરીને, પ્રિય કર પોતાના ઘર તરફ જતો હતો, તેવામા નિળવૃદ્ધ પર જોડેલા એક ઢાંગડાને ખોલતો માલજ્યો તેના ખોલવાથી તેણે જાણ્યું કે- ઢાંગડો મને આ પ્રમાણે કહે છે કે -

“ અહીંયા આ લીમડાના આઠની ત્રણ હાથ નીચે હે નગેત્તમ ! એ લાખનું ધન છે, તે તું ગ્રહણ કર અને મને ખાવાનું આપ ’-૧૬૮

પ્રિય કરે ઢાંગડો જે કાળી ઉપર જોડો હતો, તેની નીચેની જમીન ખોદી, લોડો પૂઠવા લાગ્યા કે-તું શા માટે ખોદે છે ? તેણે ઠહુકે-વર પૂવા માટે તે પ્રમાણે માથું ઢલીને તે ધન ઘેર લાવ્યો, અને ઢાંગડાને દહીં અને ભાતનું લોજન આપ્યું વળી તે વ્યાપારી વર્ગમા વિખ્યાતિ પામ્યો હવે પ્રિય કરના શુણાનુવાન રાજના માલખવામા આવવાથી હર્ષિત થયેલા ગતએ તેને બોલાવીને ઝુલુ કે-તારે નિરતર જે વાર રાજ-મહાના આવતા નહેવું, આ પ્રમાણે રાજ તરફથી તેને જે માન મળ્યું, તે પૂર્વે ઠગેલા પુણ્યનો પ્રભાવ મમજવો ઢાંગડે -

“નરપતિ વહુમાન મોજન ચ પ્રધાન

મવતિ ધનમમાન શુદ્ધપાત્રેષુ દાનમ્ ।

દયાજનરયાન માયતો ગીતગાન

શમિદ સુરસમાત પૂર્વપુણ્યપ્રમાણમ્ ॥૧૯॥

ગત તરફનું બહુમાન, ઉત્તમ લોજન, પુષ્કળ ધન, શુદ્ધ પાત્રમા દાન, હાથી ઘોડો તથા નગનું વાહન, ભાવપૂર્વકનું ગીતગાન અને દેવના જેવું સુખ આ બધું પૂર્વના પુણ્યથી મળે છે”

પ્રિય કરને બધા માન આપવા લાગ્યા કેમકે -

“રાજમાન્ય, ધનવાન, વિદ્યાવાન, તપસ્વી, સુદ્ધમા શૂરવીર અને દાતા એ ઉમંગમા નાના હોય તો પણ મોટા કહેવાય છે”-૨૦૦

ત્યાં પડી ડેટલાડ દિવને અરિશૂર અને રણશૂર નામના રાજ્યને લાયક રાજપુત્રો અન્નમાત મરણ પામ્યા રાજ બહુ જ દુઃખ પામ્યો, ડોઇનું પણ ધારેલું કામ આવતું જ નવી કેમકે -

“કમળના ડોડામા ભરાએલો ભમરો વિચાર કરતો હતો કે [હમણા] રાત્રિ વીતી જશે અને સુદર પ્રભાત થશે, સૂર્ય ઉગશે અને આ કમળની શોભા ખીલી નીકળશે, પરંતુ અફેમ ! એટલામા તો હાથીએ આડીને કમળના વેલાને જ ઉખાડી નાખ્યો”-૨૦૧

માફક કેલું કર્મ કર્યું હશે ? તેથી હવે પત્ની મારે કોઈની પણ નિંદા કરવી નહિ.
કારણકે:—

“પરનિન્દા મહાપાપ, ન ભૂતં ન ભવિષ્યતિ
આત્મનિન્દાસમં પુણ્યં, ન ભૂતં ન ભવિષ્યતિ ॥૧૯૨॥

પરનિંદા જેવું મોટું પાપ બીજું થયું નથી અને થશે પણ નહિ, તેમ જ પોતાની નિંદા જેવું પુણ્ય બીજું થયું નથી અને થશે પણ નહિ.” ૧૯૨

[વળી] પર્વતને માથાથી તોડવા ઇચ્છતો હોય તેના જેવી, સુતેલા સિંહને જગાડવા ઇચ્છતો હોય તેના જેવી અને ત્રિશૂળના ઉપર પ્રહાર કરવા જેવી, ગુરૂઓની —મોટા પુરૂષોની આશાતના સમજવી.”—૧૯૩

[આ પ્રમાણે] પ્રિયંકરની ચોથી સ્ત્રી યશોમતિ થઈ. પ્રિયંકર જિનમદિરમાં નિરંતર પૂજા કરતો હતો. એક વખતે ત્યાં શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પૂજા કરીને, ચૈત્ય-વંદન કરીને ઉત્તમ રીતે આ પમાણે નમસ્કાર કરવા લાગ્યા:—

“કલ્યાણપાદપવનં પ્રભાવભવનં રજઃશમનમ્ ।
સ્તૌમિ દયોદ્ધૃતભુવન પાર્શ્વજિનં સુરકૃતસ્તવનમ્ ॥૧૯૪॥
ઉપસર્ગહરસ્તવન વનેઽપિ તે સ્મૃતિપથં નયન્તિ યકે ।
અરિકેસરિકરિશઙ્કા ન સ્યાત્ તેર્પા સુપુણ્યવતામ્ ॥૧૯૫॥
સત્રીકં વસુધાધારં, પ્રભૂતવિપ્રયાપહમ્ ।
પ્રગુણશ્રીરુચિ વન્દે, મધ્યાક્ષરગુરુસ્તવમ્ ॥૧૯૬॥
જય જય પાર્શ્વ ! જિનેશ્વર ! નેશ્વર હ્રદ કોઽપિ તવ ગુણાન્ વક્તુમ્ ।
ત્વન્નામ સુરમણિસમં રમણીયં શ્રીપદકમલમ્ ॥૧૯૭॥”

કલ્યાણરૂપી વૃક્ષના વન સમાન, પ્રભાવના સ્થાનરૂપ, (કર્મ રૂપી) રજને શાંત કરનાર, કરૂણાથી જગતનો ઉદ્ધાર કરનાર અને દેવતાઓ વડે સ્તુતિ કરાએલા એવા હે શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ! હું આપની સ્તુતિ કરૂ છું.—૧૯૪

જે પુણ્યશાળીઓ ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનું સ્મરણ કરે છે, તે પુણ્યશાળીઓને વનમાં પણ હૃદયમન, સિંહ કે હાથીનો ભય લાગતો નથી.—૧૯૫

લક્ષ્મી (શોભા) એ કરીને સહિત, જગતના આધાર રૂપ, મોટા મોટા વિષોનો નાશ કરનાર, ઉત્તમગુણો રૂપી લક્ષ્મીને આહવાન અને મધ્યાક્ષર યુક્ત મોટા ગુણોવાળા (શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુ)ને હું વંદન કરૂ છું—૧૯૬

હે પાર્શ્વ પ્રભુ! આપ જયવંતા વર્તો! જયવંતા વર્તો! આપના ગુણોને કહેવાને કોઈ પણ સમર્થ નથી. આપનું નામ ચિંતામણિ સમાન સુંદર તથા આપના ચરણ કમળો લક્ષ્મીને આપનારા છે.”—૧૯૭

આ પ્રમાણે સાલળીને ગળ અને મંત્રિ ચિંતાતુર થયા (૫૮) ગળ દેવ-
મદિરામાં પૂજન-સોગ વગેરેની માનતાઓ કરવા લાગ્યો તમા ગરીબ લોકોના
ઉદ્ધાર માટે અત્રસત્રો વગેરે કુગલીને પુણ્ય કાર્ય કરવા લાગ્યો.

એક વખતે ગળ મલામાં આવીને બેટો, એટલે તેને પ્રણામ કરવાને માટે
મામતો, શેઠિયા, મેનાપતિ, ખબતનચી, બ્યાકગણુ ગાત્રી, પુરોહિત વગેરે આવ્યા
તે વખતે પ્રિયંકર પણ રાજમલામાં જતો હતો, તે વખતે રજામાં આદાગવાણી
થઈ દે-હો કુમાર ! આજે તને રાત્ર તરફથી ભય ઉત્પન્ન થશે કળીથી વળી વાણી
યઈ દે-ચોરની માફક તને બાધવામાં આવશે એમ હતું તને જહુ છુ કુમાર હાણ
ભગ માટે સ્તબ્ધ થઈ ગયો અને વિચાર કરવા લાગ્યો દે-મે કોઈ પણ પ્રકારનો
અન્યાય કયો નથી, રાત્રનો કાંઈ અપરાધ પણ કર્યો નથી, પરંતુ રાત્રનો વિધાર
યો ? હાણ દે-“અગ્નિ, પાણી, સૂ, મૂર્ખ, સર્પ અને રાજકુટુંબ એવું
હમેશા સાવધાનીથી મેવન કરવું, (હાણ દે) એ છએ એક ક્ષણમાં પ્રાણ લઈ લે
એવા છે ”-૨૦૮

અથવા સભવ છે કે કોઈ દુર્જને આવું કાર્ય કર્યું હોય કેમકે —

“એવું કોઈ ઘર, દેવળ, કે રાજકુલ નથી, કે ત્યાં કોઈ પણ પ્રકારના કારણ
વગર પણ બે ત્રણ દુર્જન પુર્યો ન જોવામાં આવે ”-૨૦૯

ખજાંઈ વારિ સમુદ્ધ, ખજાંઈ પજરિ સોહ,

જઈ ખદા કૃષ્ણિ કહિઉ, દુનજણુ કેરિ છહ ? ॥૨૧૦॥

સાગરનું પાણી બાધી શકાય છે, સિંહને પાજરામાં પૂરી શકાય છે, [પરંતુ]
દુર્જનની છલ કોઈએ બાધી હોય તો ઘડી મલગાવેો અર્થાત્ દુર્જનની છલ
કોઈનાથી વશ થતી નથી ”

નિરર્થક મકલ્પ વિકલ્પ કરવાથી તુકગાન જ થાય છે કેમકે રાત્ર પોતે જ
કોઈ બહાનું શોધીને, ગમે તે ઘડીને દડ કર્યો તો ત્યાં શુઓ કરવો નકામો છે
કેમકે —“જે માણસ મળી શકે તેમ ન હોય તેના પ્રત્યે પ્રેમ, ખલ પુરુષમાં મદ-
ચુદ્ધિ, જડને ઉપદેશ, અને શક્તિ વગરના માણસનો કોઈ નિરર્થક છે, તેમાં
શક નથી ”-૨૧૧

જે થવાનું હોય તે ભલે થાય, એમ વિચારી આગળ આવ્યો તેટલામાં ઉંચે
અધાનેથી દેવી વાણી થઈ દે-તને રાત્ર મવશે આ પ્રમાણે માલળીને વિચારવા
લાગ્યો કે-દેવી વાણી પરસ્પર વિરોધી જણાય છે તો પણ માહત્ત કરીને, રાજસલામાં
જઈને જેવો તે રાત્રને પ્રણામ કરવા ગયો તે તુરંત જ એકાએક તેના માથા ઉપ

“આ તે જ તળાવ છે કે જેના કિનારે હાથી રૂપી ઘડાઓ [પણ] ખુડી જાય છે, [અને છતાં] આ વિધિની એવી રચના છે કે તેમાંથી (એટલા ઉંડાણ-માંથી પણ) માછલાંઓ ખોદી-ખોળી કાઢવામાં આવે છે.”-૨૦૨

રાજ્યના માણસો પણ ચિંતામાં પડી ગયા. રાજ સભામાં પણ આવતો બંધ થઈ ગયો. [એટલે] મંત્રિ રાજને સમજાવવા લાગ્યો કે-(હે રાજન્ !) આ બાળ-તમાં શોક કરવાથી શું લાભ ? જે વસ્તુ દેવને આધીન છે, તેમાં બધાને માટે એ જ રસ્તો છે; ખેદ કરવાથી શું ? કેમકે:-

“હે ઉત્તમ પુરૂષ ! સામાન્ય માણસોની જેમ શોકને વશ થવું તે તને છાજતું નથી. [કેમકે] જે પવનના અપાટના ભયથી પર્વતો ચલાયમાન થઈ જતા હોત તો ઝાડવા અને પર્વતોમાં અંતર શું રહ્યું ?”-૨૦૩

સગર ચક્રવર્તીના સાઠ હજાર પુત્રો અને સુલસા શ્રાવિકાના બત્રીસે પુત્રો એક જ સાથે મરણ પામ્યા હતા; તેથી હે રાજન્ ! તમારે સર્વથા શોક કરવો નહિ. કેમકે:-

જાતસ્ય હિ ધ્રુવો મૃત્યુ-ધ્રુવં જન્મ મૃતસ્ય ચ ।
તસ્માદપરિહાર્યેઽર્થે, કા તત્ર પરિવેદન્તા ? ॥૨૦૪॥
એ સંસાર અસારડો, આસા બંધણુ જામ;
અનેરમ કિરિ સૂઈએ, અનેરડમ વિહાઈ. ॥૨૦૫॥

જે જન્મ્યા છે તે જરૂર મરવાના છે અને મરણ પામેલાનો જન્મ નિશ્ચિત છે, તેથી એવી અનિવાર્ય વાતમાં વિલાપ કરવાથી શું વળવાતું ?”-૨૦૪

આ અસાર સંસારમાં આશા બંધનરૂપ છે, કે જેનાથી કેટલાક સુખી થાય છે અને કેટલાક દુઃખી થાય છે. અર્થાત્ આ સંસારના બંધનરૂપ આશા કોઈનાથી જીતી શકાઈ નથી.”-૨૦૫

તે દિનથી પુત્રમોહને લીધે રાજના શરીરમાં બેચેની રહેવા લાગી. જેમકે:-
“બાવાની ઇચ્છા થતી નહિ, શરીરમાં વેદના થતી, આંખમાંથી નિદ્રા પણ ઉડી ગઈ, મનની અસ્વસ્થતા રહેવા લાગી, અને કોણ જાણે શું થશે ?”-૨૦૬

કેટલાક દિવસ પછી રાજને પાછલી રાત્રિના વળતે-પોતે ગધેડા બેડેલા વાહનમાં બેસીને દક્ષિણ દિશામાં ગયો-એવું સ્વપ્ન આવ્યું. મંત્રિની આગળ એકાંતમાં તે સ્વપ્ન કહ્યું. પછી મંત્રિએ સ્વપ્નશાસ્ત્રના જાણકારને પૂછતાં, તેણે મધ્યમ પ્રકારનું સ્વપ્ન કહ્યું. કેમકે-

“ગધેડો કે ઊંટના વાહનમાં બેસીને, પોતાને દક્ષિણ દિશામાં જતાં (સ્વપ્નમાં) જોવામાં આવે તો, પોતાનું મરણ થોડા જ વખતમાં છે તેમ જાણવું.”-૨૦૭

કાયોતુ પશ્ચિમ વિપત્તિની પ્રાપ્તિ પર્યંત ગદ્ય તુલ્ય થઈને હૃદયને ખાજ્યા
ડે છે ”—૨૧૪

વગી હે સ્વામિન! એનો વિનયશુભ્રુ જ એના કુલીનપણાને અને મદાચારીપણાને
પ્રગટ ડે છે ઢહુ છે ડે —

“હસા ગતિ પિક્વુના કલકૃજિતાનિ
નૃત્ય શિષી પરમશાર્યગુણ મૃગેન્દ્ર ।

સૌરમ્યશીતલલિત મલયાદ્રિવૃક્ષા

કૈ શિક્ષિતા વિનયસ્મૃતે તથા કુલીના ? ॥૨૧૫॥”

હમને ગતિ, ડોયલને ઢંની મધુરતા, મથૂને નૃત્ય, સિંહને પરમ ગૌર્ય,
અદનવૃક્ષને મુગધી અને શીતળતા તથા કુલીનગ્નોને વિનય યુક્ત કાર્ય દોડે
શીખ્યા છે? અર્થાત્ આ બધુ સ્વાભાવિક જ હોય છે ” તેથી હે ગજન! આ બધી
દૈવની કગમત મમજવી જોઈએ ગજને ઢહુ ઢે — મત્રિશ્વર! આ તારે જમાઈ હોવાથી
ખરેખર તુ એનો પક્ષ ડરતો લાગે છે પરંતુ ચોગ્નો પક્ષ કયો કોઈને પણ શ્રેયસ્કર
નથી ઢેમડે —

“ચોગ, ચોગ્ને મહાહ આપનારો, ચોગના ભેદને જાણનારો, ચોગની નાચે
કયવિક્રય કરનારો, ચોગને લોજન આપનારો, ચોગને રહેવાનું સ્થાન આપનારો તથા
ચોગની માથે મમલત ઢગનારો—એ સાત પ્રકારે ચોર કહેલા છે ”—૨૧૬

પછી ભય પામેલો એવો મત્રિ મૂગોજ યેસી રહ્યો રાજાએ નેવડોને ડુ ઢે—
આ હાગના ચોગ (પ્રિયકર)ને મજબૂત ગીતે બાધો એટલે તેઓએ તેજ વખતે
બાધી લીધો [પછી] ગજાએ મત્રિને કહ્યું ઢે—“ભૂમિદેવ નિમિત્તિયાએ હાગના ચોગને
[માર] ગજ્ય મળવાનું ડહુ હંતુ, પરંતુ [હવે તો તેને] મે કહેલું શૂળીનું ગજ્ય
મગથે માર ગજ્ય તો માર પુત્રો અને કુટુંબીઓ જ ડરશે ” મત્રિ જોયો
ઢે—હે ગજન! આપનું મર્વ ઢથન મત્ય જ છે

આ વખતે ત્યા મજમલામા દિવ્ય ઉપવાણી, ઉત્તમ આબુષણવાળી, [અને]
દિવ્ય લોચનોવાળી એવી કોઈ ચાર સ્ત્રીઓ આવી પહોચી રાજાએ તેમનું સ્વાગત
કર્યું અને તેઓનું ઉપ ભેદને મલાગતો અત્યંત વિશ્વમય પાશ્વ્યા નાજાએ તેઓને
પૂછ્યું ઢે—“તમે ક્યાથી અને શા હેતુથી અહીંયા આન્ધા ડો? શુ તીથયાના મારે
આન્ધા ડો કે સ્વગ્નેને ગણના મારે આ ના ડો? મારા લાયક ને હાઇ દાન
હોય તે કહો ”

તેઓનાથી એક વૃદ્ધા જોલી ઢે —“હે ગજેન્દ્ર જમે પાટલીપુત્ર નગરી આર્જી
આતીયે હીએ આ પ્રિયકર નામનો મારો પુત્ર ઘેચી રીસાઈને આન્ધો ગયો હતો,

રથી પડતા એવા દેવવદલલ હારને સભાજનોએ અને રાજપુરુષોએ જોયો. બધાને નવાઈ લાગી, સર્વે કહેવા લાગ્યા કે—જે હાર ખોવાઈ ગયો હતો, તે કુમાર પાસેથી મક્કી આવ્યો. તે કુમાર પણ ચક્રિત થઈ ગયો, અરેરે! દૈવે આવું અનુચિત કેમ કર્યું? ઘણા વખતથી મેળવેલી મહત્તા આજે આ ચોરીના કલંકથી નાશ પામી અને મરણ પાસે આવ્યું. માર્ગમાં થયેલી આકાશવાણી સત્ય ઠરી. કારણકે:—

“ચોરીરૂપ પાપવૃક્ષનું ફળ આ ભવમાં વધ, બંધનાદિરૂપ, અને પરલોકમાં નરકની વેદનારૂપ (ફળ)પ્રાપ્ત થાય છે.”—૨૧૨

પૂર્વ જન્મમાં મેં પણ સીતાની માફક કોઈને પણ ખોટું કલંક આપ્યું હશે, જેથી તે કર્મ અત્યારે મને ઉદયમાં આવ્યું.—આ પ્રમાણે પ્રિયંકર વિચાર કરે છે. તેવામાં અશોકચંદ્ર રાજાએ કોટવાળને હુકમ કર્યો કે—“[હે કોટવાળ!] ચોરના દંડને લાયક એવા આ દુષ્ટ પ્રિયંકરને શૂળીપર ચડાવો.” મત્રિ બોલ્યો—“[હે સ્વામિન્!] આ પ્રિયંકરમાં આવી અઘટિત વાત કદાપિ સંભવતી નથી; એતો મહા ઉપકારી અને પુણ્યવંત છે.”

રાજાએ કુમારને પૂછ્યું કે—તું સાચું કહે! આ લક્ષ મૂલ્યવાળો હાર તેં ક્યાંથી લીધો? ક્યાંથી પ્રાપ્ત થયો? કોઈએ આપ્યો? કે કોઈએ તારા ઘેર થાપણુ તરીકે રાખેલો છે? સાચું કહે!

કુમાર બોલ્યો કે:—“હે સ્વામિન્! હું કાંઈપણ જાણતો નથી, આજ પર્યંત એ હાર મેં કદાપિ જોયો પણ નથી. હે રાજન્! આપના મનમાં જે વિચાર આવે તે પ્રમાણે કરો.”

રાજા બોલ્યો કે:—કેવી મીઠી વાણી! આ કેવો કળાવાન લાગે છે!

મત્રિ બોલ્યો કે:—આ તો માન આપવાને લાયક છે, ચોરના દંડને લાયક નથી, આ બાળતમાં વિચારીને કાર્ય કરવા જેવું છે. કારણ કે:—

“सहसा विदधीत न क्रियामविवेकः परमापदां पदम् ।

वृणुते हि विमृश्यकारिणं, गुणलुब्धाः स्वयमेव सम्पद ॥૨૧૩॥

(—કિરાતાર્જુનીયે સં ૨, શ્લોક ૩૦)

વિચાર કર્યા વિના કાંઈ પણ કાર્ય કરવું નહિ, કારણકે અવિવેક એજ મોટી આપત્તિનું સ્થાન છે. જેઓ વિચારીને કાર્ય કરે છે, તેઓને ગુણથી આકર્ષાએલી એવી બધી સંપત્તિઓ પોતાની મેળે આવી મળે છે.”

[વળી] “કાલ્યા માણસોએ સારા ગુણવાળું કે ગુણવગરનું કાર્ય કરતાં પહેલાં તેનું પરિણામ વિવેકપૂર્વક વિચારી લેવું. [કારણ કે] અતિ ઉતાવળથી કરેલાં

અડમામા ડલડ, ડમળની નાવમા કાટા, અમુદના પાણીમા ખારાસ, પડિતમા નિર્ધનતા, મુદર સ્ત્રીઓમા વૈધવ્ય અને વજનોનો વિયોગ, ધનવાનમા કલુમાઈ, [ખગેખન્] દૈવ રત્નમા દોષ જ મૂકનારો છે”

ડેટલાડ માણુનો તેની પ્રશ્નમા જવા લાગ્યા, ડેટલાડ નિંદા ડગવા લાગ્યા, ડેટલાડ પશ્ચાતાપ ડગવા લાગ્યા, ડેટલાડ વિધાતાને દોષ દેવા લાગ્યા, ડેટલાડ તેની હામી ડગવા લાગ્યા, તો પણ તે તો ગુન્મે ન જ વયો, અર્થાત્ પ્રિય કર તો શાત જ રહ્યો ડેમડે -

“વાવાણા જણુ છુટલાણા નાહ ન કીજઈ રૈસ,
નાકઈ કાપડ પાયણુ ચગા માણુસ દોસ. ॥૨૨૦॥

હે નાથ! માણુસોનુ જોલલું તો પવનના ઝપાટા જેવુ છે, તેથી ગુસ્સે થવાની ઝાંઝ જેર નથી [ઢાણુ ડે] સારા માણુસમા પણ દોષ હોય છે”

પછી વૃદ્ધ સ્ત્રી જોલી કે - “હે ગજન્! આ માગ પુત્રને મુક્ત કરો”

રાત્રીએ ઠહુ ડે - “એણે માગ ખળનામાથી લક્ષ મૂલ્યનો હાર લઈ લીધો હતો, (એટલે તેને) ડેવી રીતે ગેડી મૂકે?”

વૃદ્ધા જોલી ડે - “હુ તેનો દડ આપીશ” રાત્રી જોલ્યો ડે-જે તુ ત્રણ લાખ દ્રવ્ય આપે તો જ આનો છુટકારો થાય! તે જોવી ડે-ત્રણ લાખથી પણ વધારે આપીશ, પણ તેને ‘ડુટો ડે

રાત્રી જોલ્યો ડે-આનો પિતા કયા છે? વૃદ્ધા જોલી કે-આમિન્! તેઓ ઉતારે છે તેવી તેને જોલાવીને રાત્રીએ પૂછ્યું ડે-આ પ્રિય કર તારે ગુ થાય? તેણે પણ કહ્યું ડે-મારો પુત્ર થાય જધુ એ પ્રમાણે જ ઠહુ અને રાત્રીએ (તે) માની લીધું મત્રી જોલ્યો ડે-આ જધુ જોડુ છે ખરેખર! આ લોકો ધૂર્ત લાગે છે કુમારનો પિતા પામદત્ત ગેઠ અને એની માતા પ્રિયશ્રી નામની અહીં જ વિધમાન છે તે જનેને જોલાવીને પૂછી જુઓ ગજન્ જોલ્યો ડે-તેઓનો આ પાત્ર પુત્ર હશે એમા પૂજવાનું શું છે? જતા લહે જોવાયો પડી રાત્રીના તેડાવવાથી તે જને જણા ત્યા આવ્યા અને ગજન્ને પ્રણામ કર્યો પ્રથમ જહારગામથી આવેલા અને ગામમા રહેલા એમ જને માતાપિતા મરખી આટૃતિવાળા, મખા ઉપવાળા, મરખી વાણીવાળા, સગખી ઉમગવાળા અને જલો સાથે જ જોડકા ઉપે ઉત્પન્ન થયા ન હોય તેવા દેખાવા લાગ્યા રાત્રી, મત્રિ તથા મલાજનો આશ્ચર્યમગ્ન થઈ ગયા

[પડી] ગજન્ને મત્રિને ઠહુ ડે - “હે મત્રિન્! ખરેખર તારે ડયન જ સત્ય છે તેમ છે” એટલામા તેઓ પુત્રને માટે પન્સપર વાદવિવાદ કગવા લાગ્યા ડે-હે

અમે બે વર્ષ સુધી સર્વત્ર એની તપાસ કરી, પરંતુ તેનો કંઈ પત્તો ન લાગ્યો.” હમણાં આ અશોકપુરથી ત્યાં આવેલા કોઈએક માણસે અમને કહ્યું કે:—“પ્રિયકર નામનો વ્યાપારીનો પુત્ર, અમુક ઉમરનો, અમુક પ્રકારના રૂપવાળો, [અને] પરા-પકાર પરાયણ છે. આ પ્રમાણે તેનો ધરાધર પત્તો મળવાથી અમે અહીં આવેલ છીએ. પહેલાં જિનમંદિરે જઈને પ્રભુજીને અમે વંદન કર્યું. કેમકે:—

“આગલિ જાતાં કોટ, જેહિં ન નામો દેવગુરુ;

માથઈ વહુઈસિ પોટ, ભોઅણ સાંસઈ સાંપડઈ.—૨૧૭

કાર્ય માટે આગળ વધતા [અર્થાત્ કાર્ય કરવા માટે જતા] એવા જે માણસો દેવ, ગુરૂની આગળ પોતાનું મસ્તક ઝુકાવતા નથી; તેઓને માથે પોટલા ઉચકતા પણ ખાવાનું મુશ્કેલીથી મળે છે.”

અહીં આવીને અમે એક જણને પૂછ્યું કે—“પ્રિયકર ક્યાં રહેછે?” તેણે કહ્યું કે:—“તે રાજમાત્ર્ય હોવા છતાં પણ સાચા કે ખોટા ચોરીના કલકથી આજે જ રાત્રીએ તેનો નિગ્રહ કર્યો છે.” એમ સાલણીને અમે અહીં આવ્યા છીએ. વળી હે રાજન્ ! તમારા દર્શનથી અમારો આજનો દિવસ સફળ થયો છે. પછી રાત્રીએ પ્રિયકરને આગળ બોલાવ્યો. વૃદ્ધા બોલી કે આ જ મારો પુત્ર છે. એમ કહીને તે ભેટી પડી અને કહેવા લાગી કે—“હે વત્સ ! તું શા કારણથી રીસાઈ ગયો હતો? જો તને રીસ ન હોતી ત્યહી તો તું કુટુંબને મૂકીને અહીં કેમ આવતો રહ્યો છું ?

બીજી સ્ત્રી બોલી કે—આ જ મારો ભાઈ છે, તેણે પણ તે જ પ્રમાણે આલિંગન વગેરે કર્યું.

ત્રીજી સ્ત્રી બોલી કે—આ જ મારો દિયર છે.

ચોથી સ્ત્રી બોલી કે—આ જ મારો પતિ છે. એમ કહી તેનું મુખ જોઈને શરમથી નીચું મુખ કરીને તે ઊભી રહી. સભામાં બેઠેલા બધાને આશ્ચર્ય થયું. લોકો બોલવા લાગ્યા કે—પ્રિયકરની હુન્યાઈ ઉઘાડી પડી ગઈ. કેમકે:—

“વિદ્યાદમ્ભઃ ક્ષણસ્થાયો, જ્ઞાનદમ્ભો દિનત્રયમ્ ।

રસદમ્ભસ્તુ પળમાસ્તાન્ , મૌનદમ્ભઃ સુદુસ્તરઃ ॥૨૧૮॥”

વિદ્યાનો ઢોંગ ક્ષણભર માટે ટકે છે, જ્ઞાનનો ઢોંગ ત્રણ દિવસ ટકે છે; રસ (પ્રેમ) નો દંભ છ મહિના નભે છે, (પરંતુ) મૌન દંભ તો પારખવો મુશ્કેલ છે.”

કોઈક કહેવા લાગ્યા કે—આ પુણ્યશાળી પુરુષરત્નને ચોરીનું કલંક લાગી ગયું. કારણ કે:—

“શશિનિ ચ્ચલુ કલઙ્કઃ કણ્ઠકાઃ પદ્મનાલે

જલધિજલમપેયં પણ્ડિતે નિર્ધનત્વમ્ ।

સ્વજનજનવિયોગો દુર્ભગત્વં સુરૂપે

ધનવતિ કૃપણત્વં રત્નદોષી કૃતાન્તઃ ॥૨૧૯॥

“પથસમા નતિથિ જરા દારિદ્રસમો પરામયો નતિથિ ।

મરણસમ નતિથિ ભય રુદ્ધાસમા વૈયના નતિથિ ॥૨૨૩॥

સુમાફ્રી મમાન વૃદ્ધાવસ્થા નથી, ગરીબાઈ મમાન પરાભવ નથી, મરણ મમાન ભય નથી, અને ક્રુવા મમાન ડોઈ વેદના નથી ”

પછી રાત્રીએ દેવને પૂછ્યું—“હિ દેવ ! ગત્ય લાયક કોઈક પુત્ર પતાવો દે જેથી તેને ગત્ય પગ સ્થાપન કરું ” દેવ જોત્યો દે—“ પ્રિય કરનુ પુત્ર પ્રગળ હોવાથી તેને જ તુ પોતાનું રાત્ય આપ, બીજું કોઈ અહીંયા ગત્ય યોગ્ય નથી ” ગત્ત જોત્યો દે—માગ હારના ચોરને રાત્ય આપવું તે ઉચિત નથી કારણ દે—

“કુરાજરાત્યેન કુત્ત પ્રજાસુત્ય, કુપુત્રપુત્રેણ કુતો નિવૃત્તિ ? ।

કુદારદારેણ કુતો ગૃહે રતિ, કુશિષ્યમધ્યાપયત કુતો યશ ? ॥૨૨૪॥

ખગળ રાતના ગત્યથી પ્રભને સુખ ક્યાથી હોય અને ખગળપુત્રોથી પિતાને શાંતિ ક્યાથી મળે ? ખગળસ્ત્રીના મહુવામથી ઘરમા આનંદ ક્યાથી હોય અને ખગળ શિષ્યને લણાવવાથી યશ ક્યાથી મળે ?”

દેવ જોત્યો—

“દેશસૌર્ય પ્રજાસૌર્ય, ચેદ્ વાન્છસિ નરાધિપ । ।

સ્થાપય ત્વ તદા રાત્યે, પુણ્યોત્કૃષ્ટ પ્રિયદ્વરમ્ ॥૨૨૫॥

હે ગત્ત ! જો તુ દેશનું અને પ્રભનું સુખ ચાહતો હોય તો પુણ્યથી ઉત્તમ એવા પ્રિય કરને જ રાજગાદી પગ સ્થાપન કર ”

આ નિરપગાધી કુમારને છુટો કર । તેણે હાર લીધો નથી ખત્તનાને તાણુ લગાવ્યા પછી એ શી રીતે લાગે ? તાગ ખત્તનામાથી ઉપાડી લઈને મે પોતે જ આટલા દિવસ સુધી માગી પામે રાખી મૂક્યો હતો આજ આ ગત્યયોગ્ય પુત્ર છે, એમ તને સૂચન કરવા માટે એના મન્ત્ર ઉપરથી મે જ તારી મામે [એ હાર] પ્રગટ કર્યો છે પછી ગત્તએ કુમારને મુક્ત કર્યો અને તે જોત્યો દે— “માગ પુત્રને તુ રાત્ય આપ ” દેવ જોત્યો દે—“ [હે ગત્ત !] તારા પુત્રનું આયુષ્ય થોડુંક જ છે બીજું તે પ્રભવત્મલ નથી હે ગત્ત ! જો તારા માનવામા તે ન આવતું હોય તો આ કુમારિકાઓને જોલાવીને તિલક કરાવો મલામા જે કોઈને પણ તે પ્રથમ તિલક કરે તે જ ગત્ત વાય ” બધાએ આ વાત માન્ય ગાળી પછી ગત્તએ આ કુમારિકાઓને ચહેરામાવી જોલાવી તેમના હાથમા (હાથ-વટી ચોખા વગેરે) વધાવવાનો આમાન આપવામા આવ્યો અને તેમની પાને મલા

રાજન્! ત્યાય કરો, નહિ તો અમે બીજા રાજા પાસે જઈશું. રાજાએ મંત્રિને કહ્યું કે-કંઈક બુદ્ધિ લડાવો. તે બોલ્યો-સભામાં સોળ ગજ લાંબી, પહોળી, સમચોરસ શિલા છે કે જેના ઉપર સાર્થવાહો ભેટણું ધરે છે. તે શિલાને જે એક જ હાથે ઉપાડે તે જ આ પ્રિયંકરને પુત્ર તરીકે લઈ શકે. પછી પ્રથમ આવેલ અતિથિ પિતાએ તે શિલા રમત માત્રમાં એક જ હાથે ઉપાડીને માથા ઉપર છત્ર રૂપે ધારણ કરી, બધાને આ જોઈને આશ્ચર્ય થયું. મંત્રિ બોલ્યો કે-આ કોઈ સામાન્ય માણસ નથી. રાજાએ કહ્યું કે-તું પિતા નથી લાગતો, પરંતુ દેવ, દાનવ કે કોઈ વિદ્યાધર લાગે છે. [આ] સ્ત્રીઓ પણ મનુષ્ય લોકની સ્ત્રીઓ નથી, પરંતુ દેવાંગનાઓ કે વિદ્યાધરીઓ છે. તું શા માટે અમને મુઝવણમાં નાખે છે? તારા મૂળ સ્વરૂપ ને પ્રગટ કર!

પછી તે દેવરૂપે પ્રગટ થયો અને સ્ત્રીઓ પણ અદશ્ય થઈ ગઈ. [તે દેવ કહેવા લાગ્યો કે:-] “હે રાજેન્દ્ર! હું તારા રાજ્યનો અધિષ્ઠાયક દેવ છું તારો મરણ સમય જણાવવાને અને રાજ્યયોગ્ય પુરુષને રાજ્યપર સ્થાપન કરવાને માટે હું અહીં આવ્યો છું; પરંતુ તું હજી બહુ તૃણાથી તરલિત છે. કહ્યું છે કે:-

“અક્ક ગલિતં પલિતં મુણ્ડં, દશનવિહીનં જાતં તુણ્ડમ્ ।

વૃદ્ધા યાતિ ગૃહીત્વા દણ્ડં, તદપિ ન મુચ્ચત્યાજાપિણ્ડમ્ ॥૨૨૧॥”

અંગ ગળી ગયું, મસ્તકના વાળ ઘોળા થઈ ગયા, મોઢું દાંત વગરનું થઈ ગયું અને વૃદ્ધ થવાથી લાકડી લઈને ચાલવા લાગ્યો. તો પણ માણસ આશા રૂપી પિંડને છોડતો નથી.”

ઘડપણ આવ્યા પછી કોઈનાથી કાંઈ પણ કરી શકાતું નથી.

કહ્યું છે કે:-

“બલ હુંતી (તિ) હઉં પામઉં એલેનુ ધન ઢોર ।

એ ત્રણિણ વિમાસણ કરિ વેસા ચારણ ચોર ॥૨૨૨॥

શક્તિ હોવા છતાં પણ હું એકલા ધન અને પશુઓને મેળવું છું તે નિરર્થક છે; કારણ કે ધન મેળવવા માટે તો વેશ્યા, ચારણ અને ચોર પણ વિમાસણ કરે છે. અર્થાત્ ધન એકદું કરીને દાન ન દીધું તો તે મેળવેલું નિરર્થક જ છે.

તારા મનમાં એવો પણ વિચાર નથી આવતો કે-હું હવે વૃદ્ધ થઈ ગયો છું, તેથી કોને રાજ્ય સોંપુ? જીણું થઈ ગએલા થાંભલાનો ભાર નવીન થાંભલા ઉપર સ્થાપન કર. રાજાએ પૂછ્યું કે:-“મારું મરણ ક્યારે થશે.” દેવ બોલ્યો કે:-“આજથી સાતમા દિવસે તારું મરણ છે.” આ પ્રમાણે સાંભળીને રાજા ભય પામ્યો. કારણકે:-

પણી માતામા દિવસે અશોકચંદ્ર રાજાનું મરણ થયું એટલે શોકાતુર થયેલા પ્રિય કરે રાજાએ પોતાના પિતાની જેમ તેની ઉત્તરક્રિયા કરી તેના પુત્રને તથા ગાત્રીઓને ગામ, ગંગામ વગેરે થોડુંક વહેંચી આપ્યું. બધાના ગામ, ગંગાસ વગેરેની ચિંતા કરવા માટે નવા અધિકારીઓની નીમણૂકો કરી પછી અનુક્રમે તેણે ઘણા દેશો આવ્યા. શ્રીપ્રિય કર રાજાને ઉપસર્ગહરસ્તોત્રના બપથી જ આ લોકમા બવા ડાર્યોની નિદ્ધિ થઈ અને તેના બળનામા કરોડોનું ધન થયું ઠાણુ કે —

‘ઉપસર્ગહરસ્તોત્ર-ગુણનાત્ કાર્યસિદ્ધય ।

ભવતિ ભવિના પુત્રા, મિત્રીયન્તે ચ શત્રવ ॥૨૩૦॥

ઉપસર્ગહરસ્તોત્રના બપથી લબ્યપુરુષોના ડાર્યની સિદ્ધિ થાય છે અને તેમના ગતુઓ (પણુ) મિત્ર બની જાય છે ”

વળી—

“સુદૃત ધનસ્ય ધીજ વ્યવસાય સલિલમથ પ્રતિનીતિ ।

ફલમુપનીય નરાણા પરિપાકમુપૈતિ ફાલેન ॥૨૩૧॥

સુદૃત એ ધનનું બીજ છે, વ્યાપાર એ જલ છે, તેથી નમયનો પરિપાક થયે જતે, તે ઉદયમા આવીને લબ્યપુરુષોને ઉત્તમ ફળ આપે છે ”

પ્રિય કર રાજા અનેક પ્રકારના દાન, પુણ્ય કરવા અને કરાવવા લાગ્યો, એટલે તેનું અનુકળ્ય કરીને લોકો પણ દાનાદિ ડાર્યો કરી, ધર્મપરાયણ થયા કારણ કે —

“રાત્તિ ધર્મિણિ ધર્મિષ્ઠા, પાપે પાપા સમે સમા ।

રાજાનમનુકુર્વન્તિ, યયા રાજા તથા પ્રજા ॥૨૩૨॥

રાજા જે ધર્મિષ્ઠ હોય તો પ્રજા પણ ધર્મિષ્ઠ થાય છે, રાજા જે પાપી હોય તો પ્રજા પાપી અને (પાપ પુણ્યમા) સમાન હોય તો પ્રજા પણ સમાન થાય છે, પ્રજા રાજાને જ અનુસંગાગી હોય છે અને તેથી જોવા રાજા તેવી જ પ્રજા થાય છે ”

તે પછી ધનદત્ત શેઠની દાક્ષિણ્ય, ક્ષમા, વિનય અને વિવેકથી શોભતી શ્રીમતી નામની પુત્રીને પોતાની પટ્ટરાણી બનાવી કેટલોક વખત વીતી ગયા પછી તેને એક પુત્ર અવતર્યો પુત્ર જન્મના વધામણા થયા અને તે નિમિત્તે દાન પણ દેવામા આવ્યું કેમકે —

“સુમોજન દિને સાર, સુમાર્યા સારયૌવનમ્ ।

સત્પુત્રેણ કુલ સાર, તત્સાર યચ્ચ દીયતે ॥૨૩૩॥

દિવસનો સાં સાંડ લોજન છે, યૌવનનો માર સાગી પત્નિ છે, કુલનો માર નાગે પુત્ર છે અને દાન દેવું એ પણ મારભૂત છે ”

જનોને તિલક કરાવવામાં આવ્યું. તેમણે પણ પ્રિયંકરને જ રાજ્યતિલક કર્યું. દેવે તે ચારે કુમારિકાઓના મુખમાં અવતરીને ચાર શ્લોક કહ્યા. તે આ પ્રમાણે:—
એક બોલી કે—

“જિનમ્મકતઃ સદા ભૂયાઃ નરેન્દ્ર ! ત્વં પ્રિયઙ્કર !

શૂરેષુ પ્રથમસ્તેન, રક્ષણોયા પ્રજાઃ સુખમ્ ॥૨૨૬॥

હે પ્રિયંકર રાજ ! તું નિરંતર જિનેશ્વરનો ભક્ત બને, તું શૂરવીરોમાં પ્રથમ છે, તેથી પ્રભુનું સુખપૂર્વક રક્ષણ કરજે !”

બીજી બોલી કે—

“યત્ર પ્રિયઙ્કરો રાજા, તત્ર સૌખ્યં નિરન્તરમ્ ।

તસ્મિન્ દેશે ચ વાસ્તવ્ય, સુભિક્ષં નિશ્ચિતં ભવેત્ ॥૨૨૭॥

જ્યાં પ્રિયંકર રાજ હશે, ત્યાં નિરંતર સુખ રહેશે; કારણકે એના દેશમાં રહેવાથી નિરંતર સુભિક્ષ જ હશે અથવા એવા દેશમાં રહેવું કે જ્યાં નિરંતર સુભિક્ષ જ હોય.”

ત્રીજી બોલી કે—

“અશોકનગરે રાજ્ય, કરિષ્યતિ પ્રિયઙ્કર. ।

દ્વાસહસ્રિશ્ચ વર્ષાણિ, સ્વીયપુણ્યાતુ ભાવતઃ ॥૨૨૮॥

પ્રિયંકર (રાજ) પોતાના પુણ્ય પ્રભાવથી અશોકનગરમાં બહોંતેર વર્ષ સુધી રાજ્ય કરશે.”

ચોથી બોલી કે:—

“પ્રિયઙ્કરસ્ય રાજ્યેઽસ્મિન્, ન ભવિષ્યન્તિ કસ્યચિત્ ।

રોગદુર્ભિક્ષમારીતિ-ચૌરવૈરમયાનિ ચ ॥૨૨૯॥

પ્રિયંકરના આ રાજ્યમાં કોઈને પણ રોગ, દુર્ભિક્ષ, મરકી, (સાત) ઈતિ, ચોર અને શત્રુ વગેરેનો ભય પ્રાપ્ત થશે નહિ.”

પછી દેવોએ પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરી અને અશોકચંદ્ર રાજ્યે પણ પોતાના હાથે [તેના કપાળમાં] રાજ્યતિલક કર્યું; એટલે મુખ્ય મુખ્ય રાજપુરુષોએ પણ પ્રિયંકરનો રાજ્યાભિષેક કર્યો. પ્રિયંકરની આજ્ઞા બધે પ્રવર્તી ગઈ. તેને ગાદી ઉપર બેસાડીને, છત્ર ધરવામાં આવ્યું અને દેવાંગનાઓ તેની આગળ નૃત્ય કરવા લાગી. મુખ્ય મુખ્ય માણસો હર્ષ પામ્યા, સ્વજનો સતોષ પામ્યા, માતા-પિતાદિક સંતુષ્ટ થયા. પ્રિયંકર રાજને દેવતાએ રાજ્ય આપ્યાતુ સાંભળીને, દુઃશ્મન રાજ્યોએ પણ ત્યાં આવીને તેને ભેટાણું કર્યું. સમસ્ત પ્રભુ તેના પુણ્યની પ્રશંસા કરવા લાગી અને દેવો તથા દેવીઓ પોતપોતાને ઠેકાણે આલ્યાં ગયાં.

પતી પ્રિયકરે મરિના પુત્રને બોલાવીને, તેની પતીના માટે એક કાન્ય પૂછ્યું ને આ પ્રમાણે—

“મુન વિનાદિતિ ન જયોતિ શુભિ, દન્તો ન મધ્ય વદુ માજાનમ્પર ।
સાવિદિમાલિ ન વદાપિ લુપ, શાત્રાભિા પરમાદિશા ॥૨૬૦॥

જે મુખ વગર ખાય છે, [મત્ર] શુદ્ધિ કરીને નથી જેને ખાવ નથી, બાજ નથી નરવુ બધું બદલ્યું ના અને દિવસ ખાવા છતાં પણ કદાપિ જે તૃપ્તિ પામતો નથી [વતી] તે ગ્રાસથી અભિન હોવા છતાં પણ, બીજાને માન બતાવે છે [તે લાજ પામે છે કે?]

મરિપુત્રે વિચાર કરીને જવાબ આપ્યો કે—“કીય”

કીય [રાત્રીએ તેને] પૂછ્યું કે—

‘નારિ તિપ્તિ છદ્દ વજટા મિલી દે મોરી પ્રીતિ મામલી ।

પુત્રવદ્ વિષ નરિ કાયર વાજિ સાવિદિમા માનોદર સાવિ ॥૨૬૧॥

નવ સ્ત્રીઓ એક સાથે મળેલી છે, તેમાંની બે ધોળી છે અને ત્રીજી કાલી છે અને નવદિવસ તેમનું માન જગવાય છે, છતાં તે પુત્રવતી ગમભા નથી આવતી [તે શું કરશે?]

તેણે ન જવાબ આપ્યો કે—અરિયો, કવચ અને શાલી ત્રણમાંથી એક વિદાને ક્યું કર્યો ની ધ્યાનમાં રેતુ ધ્યાન કરે છે? શુક્રને માટે શું કરવામાં આવે છે? સ્ત્રીઓને શું માન્ય છે? અને વિદ્યાથી સો પ્રાગભા શું બને છે?

તેણે ક્યું કર્યું—તમ વિદ્યાર [પતી] મરિના પુત્રે વિદાને પૂછ્યું કે—

“અમ પુત્ર કોશિદિ પતિનિઆ લીડ, બાવક લી મરિઆ ।

નાનીના મનિ નોદ જ લલકર ઉડો રિશ્મો લોમ તથુ કદ્દ ॥૨૬૨॥

એક પુત્ર છે, જેને કોશિદો વિગલેવા છે, જે બાલના દૃશ્ય ઉપર ચડીને ચાલે છે, સ્ત્રીઓના દૃશ્ય માં જે ચોખાને પામે છે અને લોકો જેને તારો તથા ખોળે (પણ) કરે છે [તે કોણ?]

(વિદાને જવાબ આપ્યો કે—) ચન્દ્ર ॥

પતી તેની શુદ્ધિથી ખુશ થઈતાં સ્ત્રીને મરિના પુત્રને સિપરે મ્યાપન થયો ૨૭ કે—

“મુલ્કપા ગાગિ ગામ્ વિમાનુગતો ગામના વ તિ”

મુલ્કપા ગામ પવિલિમંવિ તિલુ ગાવને ગામના ।

અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામતા તે પુત્રનું મોટા ઉત્સવપૂર્વક જયંકર એવું નામ પાડવામાં આવ્યું પાંચમા મહિને તેને દાંત આવ્યા. રાજાએ શાસ્ત્રના નાણુકારોને પૂછવાથી તેઓએ કહ્યું કે:—

“પ્રથમે માસે સઙ્ગાત-દન્તો હન્તિ કુલં તત ।
 દ્વિતીયે જાતદન્તસ્તુ, સ્વતાત વિનિહન્તિ સઃ ॥૨૩૪॥
 તૃતીયકે પુનર્માસે, પિતરં વા પિતામહમ્ ।
 તુર્યમાસે ચ જાતેષુ, આતૃનેવ વિનાશયેત્ ॥૨૩૫॥
 હસ્ત્યશ્વકરમાન્ પુત્રાન્, પઞ્ચમે પુનરાનયેત્ ।
 માસે કરોતિ પઠે તુ, સન્તાપં કલહં કુલે ॥૨૩૬॥
 નાશયેત્ સપ્તમે માસે, ધનધાન્યાગવાદિકમ્ ।
 યસ્ય દન્તયુતં જન્મ, તસ્ય રાજ્યં વિનિર્દિશેત્ ॥૨૩૭॥

જે [બાળકને] પહેલા મહિને દાંત પુટે તો કુળનો ધ્વંસ કરે છે, બીજા મહિને દાંત આવે તો તે પોતાના પિતાને હાનિ કરે છે, ત્રીજા મહિને દાંત આવે તો પિતાને અથવા પિતામહ (દાદા)નો નાશ કરે છે, ચોથા મહિને આવેલો દાંત ભાઈઓનો નાશ કરે છે, પાંચમા મહિને આવેલો દાંત શ્રેષ્ઠ એવા હાથી, ઘોડા અને ઊંટ તથા પુત્રોને લાવે છે—(વૃદ્ધિ કરે છે). છઠ્ઠા મહિને આવેલો દાંત કુટુંબમાં સંતાપ અને કલેશ કરાવે છે, સાતમા મહિને આવેલો દાંત ધન, ધાન્ય અને ગાય વગેરેનો નાશ કરે છે. તથા જેનો દાંત સહિત જન્મ થાય તેને રાજ્ય મળે છે.”

આ પ્રમાણે સાંભળીને હર્ષિત થયેલો એવો રાજા રાજકાજ કરવા લાગ્યો એવા વખતમાં રાજાના બીજા હૃદય સમાન સર્વ કાર્યમાં પ્રવીણ એવો હિતંકર નામનો મંત્રિ શૂળના રોગથી મરણ પામ્યો. કહ્યું છે કે:—

“શૂળ, ઝેર, સર્પ, વિશૂચિકા, પાણી, શસ્ત્ર, અગ્નિ અને અકસ્માતથી જીવ મુહૂર્તમાત્રમાં જ બીજા શરીરમાં પ્રવેશ કરે છે.”—૨૩૮

“મુંહતા વિણુ રાજહ કિસ્થુ, રખવાલ વિણુ પોલિ;
 પતિ પાએ નારી કિસી, પહિરણુ વિણુ કિસી મોલિ ?

રાવણસ્ય ગતં રાજ્યં, પ્રધાનપુરુષં વિના ।

શ્રીરામેણ નિજં રાજ્યં, પ્રાપ્તં લક્ષ્મણવુદ્ધિતઃ ॥૨૩૯॥

મંત્રિ વગર રાજ્ય કેવું, ચોક્કીદાર વગરની શેરી કેવી; પતિ વગરની સ્ત્રી કેવી અને વસ્ત્રો વગર મુગટ કેવો.” પ્રધાનપુરુષ વગર રાજા રાવણનું રાજ્ય ગયું અને શ્રીરામચંદ્રજીએ લક્ષ્મણની બુદ્ધિથી રાજ્ય મેળવ્યું.—૨૩૯

“[હે મહાનુભાવ !] તીર્થયાત્રાથી તારા શરીરને પવિત્ર કર !, ધર્માભિલાષથી મનને પવિત્ર કર !, સુપાત્રમા દાન આપીને ધનને પવિત્ર કર ! અને મદાચારથી કુલને પવિત્ર કર !”-૨૪૮

વળી ગત્રુજય મહાતીર્થની યાત્રા કરવાથી વિશેષ જ્ઞાની પ્રાપ્તિ થાય છે એમ કહે છે —

“અમ્ભકાર’સમો મત્ર ‘શત્રુજય’સમો ગિરિ ।

ધર્મો જીવદયાનુલ્ય, શાસ્ત્ર ‘કલ્પ’શ્રુતાગ્રહિ ॥૨૪૯॥

નમસ્કાર સમાન મત્ર નથી, શત્રુજય સમાન તીર્થ નથી, જીવદયા સમાન કોઈ ધર્મ નથી અને કલ્પમૂત્રના જેવું બીજું કોઈ શાસ્ત્ર નથી ”

“શત્રુજયતીર્થ ઉપર જિનેશ્વરદેવના દર્શન માત્રથી બે ભવની દુર્ગતિનો ક્ષય થાય છે [અને] પૂન તથા સ્તુતિ કરવાથી એક હજાર મારગોપમની દુર્ગતિ નાશ પામે છે માર્ગમા ગત્રુજયનું ધ્યાન કરવાથી એક હજાર પચોપમ અને અભિગ્રહ કરવાથી લાખ પચોપમનું તથા તેની મન્મુખ ગમન કરવાથી એક મારગોપમ વર્ષનું સચિત કષ્ટે પાપદર્મ નાશ પામે છે”-૨૫૦, ૨૫૧

ગુરૂમહારાજનો ઉપદેશ માલગીને પ્રિય કર ગળએ વિશેષ પ્રકારે ધાર્મિક અભિગ્રહો લીધા અને ફરી ઉપસર્ગહર સ્તવના જાપનો આશ્રય પૂછ્યો. ગુરૂમહારાજ જોવા દે — શ્રી ભદ્રબાહુસ્નામીએ અનેક મત્રો તથા યત્રો આ સ્તવ-સ્તોત્રમા જોવા દેતા છે જેનું નમણું કરવાથી અન્યાયે પણ — “જળ, અગ્નિ, ઝેર, મર્ષ, દુષ્ટ, ગ્રહ, ગર્જનોગ (મોટા ગેગ), રણનગ્રામનો ભય, ગણગ, ગત્રુઓનો મમૂક, મરદી, ચોર નાત પ્રગળી છતિ, આગ પગવાળા હિંમત પ્રાણીઓ વગેરેથી રક્ષા થાય છે ”

વળી હે રાજન્ ! તને જે સુખ, મયોગ, મતાન, મપત્તિ, ઈચ્છિત વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ તથા આશાન્યની જે પ્રાપ્તિ વધ છે તથા દુખ, દાગિરતા, આકર્ષી, કમનમીગી, પાપ, અને આપત્તિનો જે અભાવ વધે છે, તે બધાએ ઉપસર્ગહર સ્તવના જાપ અને ધ્યાનનો જ પ્રભાવ જાણવો પડેલા આ સ્તવમા જઠ્ઠી ગાથા હતી, તેના અંગુલી તત્કાળ ધરેન્દ્ર આવીને દુખનું નિવારણ કર્તો હતો પરી તે ધરણેન્દ્ર પૂન્યશ્રી (ભદ્રબાહુસ્નામી)ની આગળ દર્શન કે-વારવાર અહીં આવવું પડતું હોવાથી હું મારા ધ્યાનના વિરે રહી શકતો નથી, તેથી [આપ] જઠ્ઠી ગાથાને જાણી દો પાત્ર જ ગાથાના પદ આ સ્તોત્રનું ધ્યાન કરનાર મત્સ્યુપોને હું અહીંયા રહ્યો રહ્યો પણ સહાયના કરીશ ત્યારથી પાત્ર ગાવાના પ્રમાણવાળું આ સ્તવન ગણાય છે

પહેલી ગાથાવી ઉપમગ, ઉપદ્રવ અને સર્પના ઝેરનો નાશ વાય છે પહેલી અને બીજી ગાથા ગળવાથી ગ્રહ, ગેગ, મરદી, વિષમ તાવ, દુષ્ટ, દુર્જન તથા આવર

બુદ્ધ્યા ગૃહ્ણન્તિ દુર્ગં લઘુરપિ નૃપતિ રક્ષ્યમાણં સુયોધૈઃ

બુદ્ધ્યા ચાણાક્ય-રોહા-ડમયકુમરવરાઃ પ્રાપિતા દ્રાક્ મહત્ત્વમ્ ॥૨૪૪॥

બુદ્ધિથી વિમળ એવા ગુણીજનો શાસ્ત્રનો બોધ અને નિરંતર રાજસન્માન પ્રાપ્ત કરે છે, બુદ્ધિથી બધી ઇચ્છાઓની સિદ્ધિ થાય છે અને દુશ્મનોના લશ્કરને ક્ષણભરમાં જીતી શકાય છે; બુદ્ધિથી નાનો રાજા પણ સારા યોદ્ધાઓથી રક્ષણ કરાતા એવા કિલ્લાને ગ્રહણ કરે છે, (અને) બુદ્ધિથી જ ચાણાક્ય, રોહક અને અભયકુમાર વગેરે પુરૂષો સત્વર મહત્ત્વને પામ્યા છે.”

તે વખતે શ્રીધર્મનિધિસૂરિ નામના એક જૈન આચાર્ય ત્યાં પધાર્યા, તેઓને વદન કરવા માટે પ્રિયંકર રાજા પોતાના પરિવાર સાથે ગયો. ગુરૂમહારાજે આ પ્રમાણે ઉપદેશ આપ્યો:—

“જિનપ્રણામો જિનનાથપૂજા, નમસ્કૃતેઃ સંસ્મરણં ચ દાનમ્ ।

સુરીશ્વરાણાં નતિપર્યુપાસ્તી, રક્ષા ત્રસાનાં દિનકૃત્યમેતત્ ॥૨૪૫॥

અસ્મિન્ કાવ્યે કર્તુર્નામ્ ।

શ્રીતીર્થયાત્રાકરણં મહેન, સાધર્મિકાણામદનસ્ય દાનમ્ ।

શ્રીસદ્ગુપ્તપૂજાડગમલેખનં ચ, તદ્વાચનં સ્યાદિતિ વર્ષકૃત્યમ્ ॥૨૪૬॥

તીર્થયાત્રાફલં યથા—

સદા શુભધ્યાનમત્સારલક્ષ્મીફલં ચતુર્ધા સુકૃતાતિરૂચે ।

તીર્થોન્નતિસ્તીર્થકૃતાં પદાસિ-ર્ગુણા હિ યાત્રાપ્રભવાઃ સ્યુરેતે ॥૨૪૭॥

વપુઃ પવિત્રીકુરુ તીર્થયાત્રયા, ચિત્તં પવિત્રીકુરુ ધર્મવાચ્છયા ।

વિત્તં પવિત્રીકુરુ પાત્રદાનત, કુલં પવિત્રીકુરુ સચ્ચારિત્રતઃ ॥૨૪૮॥

જિનેશ્વરને પ્રણામ, જિનેશ્વરની પૂજા, નમસ્કાર મંત્રનું સ્મરણ, દાન, આચાર્યોને નમસ્કાર તથા તેમની લક્ષિત અને ત્રસણવોની રક્ષા એ શ્રાવકોનું દિનકૃત્ય છે. [આ ૨૪૫ માં શ્લોકના પ્રત્યેક ચરણના પ્રથમ અક્ષરથી જિનસૂર એવું અંથકર્તાનું નામ નિષ્પન્ન થાય છે.]”-૨૪૫

મહોત્સવપૂર્વક તીર્થયાત્રા કરવી, સાધર્મિકોનું વાત્સલ્ય કરવું, અર્થાત્ સાધર્મિકોને લોજન આપવું, શ્રી સઘની પૂજા કરવી, આગમ લખાવવા અને તેની વાચના કરાવવી—એ વાર્ષિક કર્તવ્ય છે.”-૨૪૬

તીર્થયાત્રાનું ફલ આ પ્રમાણે જાણવું—

“નિરંતર શુભધ્યાન, અસાર એવી લક્ષ્મીની સફળતા, ચાર પ્રકાર (દાન, શીયળ, તપ અને ભાવના)ના સુકૃતની પ્રાપ્તિ. તીર્થની ઉન્નતિ, (અને) તીર્થકરપદની પ્રાપ્તિ-યાત્રા કરવાથી આવા પ્રકારના ગુણોની પ્રાપ્તિ થાય છે.”-૨૪૭

ગજની દષ્ટિ પડતા જ દાગ અવયમેવ ઉઘડી જશે” રાજા મનમાં છે તે સળધી ચિંતા ન કરશે. પ્રધાનોએ કહ્યું કે—“(હે દેવ !) અમારા રાજા કયા છે ? શુ કોઈએ તેઓનું હંણુ ડ્યું છે ? તેઓ કયાં આવશે ? ” પત્ની દેવ બો-યો કે —“ પોતાની મમ્મદિ દેખાડવાને માટે ધરણેન્દ્ર તેને પોતાના ભુવનમાં લઈ ગયા છે, તેથી આજથી દશમા દિવસે તે અહીં અવસ્થા આવશે (અને) દેવતાની સહાયથી આવીને તે પાર્શ્વનાથ પ્રભુની આગળ પ્રતિદિન દીપક પૂજા કરીને જ ભોજન કરશે ”—૨૫૩, ૨૫૪

આ સાંભળીને મત્રિ અને રાજાનો પરિવાર, એ બધા રાજી વડેને પોતાના ઘેર ગયા એક વખતે સવાગના વખતે દેરાસરમાં રહેલી પ્રતિમાની પૂજા અને દીવો વગેરે કરેલો. લોહોના જોવામાં આવ્યો દશમા દિવસે મત્રિઓ અને રાજાનો પરિવાર મામે ગયા એટલામાં તો વનમાંથી દૈવી ઘોડા ઉપર બેઠેલો એવો રાજા આવી પહોંચ્યો, મત્રિ વગેરે સર્વેએ હર્ષિત થઈને પ્રણામ કર્યા રાજાને બહુ નવાઈ લાગી અને પૂછ્યું કે —મારા આવવાની વાત તમે લોહોએ જી ગીતે બાણી ? ત્યાં મત્રિઓએ કહ્યું કે— દેવના કહેવાથી (પત્ની) વાણી વાગતા, ઘેર ઘેર તોરણો બધાતા, રમતામાં ભુદા ભુદા ગગની ધ્વજો બધાતા, અને ગધર્વોના ગીત ગાન થતા મહોત્સવપૂર્વક રાજા નગરમાં આવીને, પ્રથમ પોતાના પરિવાર સહિત જિનમંદિરે આવ્યો તે વખતે તે જિનમંદિરના બારણા જેમ આળાને મ્હોળા આવવાથી કાચલનો કંઠ તથા વિદ્યાના બળથી જેમ બહેને માણસ માણસ તો થઈ બચ છે તેમ, ગજની દષ્ટિ પડતા જ તરડાળ ઉઘડી ગયા પત્ની વિધિપૂર્વક દેરાસરને પ્રદક્ષિણા દઈને, ‘નિમ્મિહી’ કરીને (ગાન) અહર પેઠો (પ્રભુ આગળ) કલ વગેરે મૃદીને આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યો —

“ શ્રીપાર્શ્વો ધરણેન્દ્રસેવિતપદ પાર્શ્વે સ્તુવે ભાવન

પાર્શ્વેણ પ્રતિયોધિતશ્ચ કમટ પાર્શ્વાય કુર્વેઽર્ચનમ ।

પાર્શ્વોન્નિચિન્તિતસાર્યસિદ્ધિરપિલા પાર્શ્વસ્ય તેજો મહત્

શ્રીપાર્શ્વે પ્રપ્ત પ્રમાવદ્દ મો શ્રીપાર્શ્વ ! સૌર્ય કુરુ ॥૨૫૫॥

વરુનકશઘ્ન વિદ્રુમ’-નાનામરણેર્વિભૂષિતો જીયા ।

ત્વા સ્તૌમિ પાર્શ્વજિન ‘મરકતઘનસન્નિભ વિગતમોહમ્ । ॥૨૫૬॥

‘સત્તતિશત જિનાના’ ત્વા પ્રસિદ્ધીરુત પ્રમાવેણ ।

શ્રીપાર્શ્વજિન ! કલાવપિ ‘ સર્વામર પૂજિત વન્દે’ ॥૨૫૭॥

જે પાર્શ્વ પ્રભુની ધરણેન્દ્ર એવા કરે છે, તે પાર્શ્વનાથ પ્રભુની હું ભાવ પૂર્વક સ્તુતિ કરૂ છું, જે પાર્શ્વ પ્રભુએ કમઠને પ્રતિબોધ કર્યો છે, તે પાર્શ્વનાથનું હું પૂજન કરૂ છું, જે પાર્શ્વનાથ પ્રભુનું ચિંતવન કરતા મમન્ત ડાયોની મિદ્ધિ થાય છે, જે

અને જંગમ વિષની શાંતિ થાય છે. પહેલી, બીજી અને ત્રીજી ગાથા ગણવાથી મનુષ્યો અને તિર્થંચોને લયકર રોગ, દુઃખ, દુર્ગતિ, નીચકુળ વગેરેની પ્રાપ્તિ થતી નથી, અને સુખ, સારી ગતિ, સૌભાગ્ય, લક્ષ્મી અને મહત્તા વગેરેની પ્રાપ્તિ થાય છે. ચાર ગાથા ગણવાથી તમામ ઇચ્છિત વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ થાય છે. આ સ્તોત્રની (પાંચ ગાથાઓની) અદર શ્રીપાર્શ્વચિંતામણિ નામનો શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીએ મત્ર ગોપવેલો છે. પાંચે ગાથાઓ સારી રીતે ગણવાથી આલોક અને પરલોકનું કાર્ય કરનાર આ સ્તોત્ર છે. (વળી) એમાં અનેક મંત્રો સ્તલન-વશીકરણ-વિદ્વેષણ-ઉચ્ચાટન વગેરેના ગોપવેલા છે તે મત્રો અને યત્રો તેની વૃત્તિ ઉપરથી જાણી લેવાં.

પછી રાજ ગુરૂને વંદના કરીને પોતાના સ્થાને ગયો. રાજ [તે દિવસથી] રાત્રિના વખતે પાસે આવેલા શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુના મંદિરમાં એક પહેાર સુધી ઉપસર્ગહર સ્તવનો જાપ અને ધ્યાન કરવા લાગ્યો.

એક વખતે પ્રિયંકર રાજ રાતના વખતે ધૂપ લઈને તે સ્તવનું ધ્યાન કરવા માટે શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુના જિનમંદિરમાં ગયો. નોકરો દેરાસરની બહાર બેઠા હતા. એવામાં સવાર થઈ ગઈ, સભામાં રાજપુરૂષો આવી પહોંચ્યા—“હનુસુધી રાજ સભામાં કેમ નથી આવ્યા” એ પ્રમાણે પ્રધાનો વગેરે સર્વ સભાસદોએ અંગરક્ષકોને પૂછ્યું. તેઓ બોલ્યા—રાજ દેરાસરમાંથી બહાર નીકળ્યા જ નથી, પ્રધાનો ત્યાં ગયા. એટલે મૂળદ્વારના (ગભારાના) બારણા બંધ થયેલા જોયા, પછી બારણાના છિદ્રમાંથી તેઓએ અંદર જોયું તો શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમા સુગંધીવાળા કૂલોથી પૂજન કરાવેલી અને આગળ એક દીપક બળતો જોયો, પરંતુ રાજ ત્યાં આગળ બેઠેલો દેખાયો નહિ. તેઓએ મનમાં વિચાર્યું કે—રાજને ઉઘ આવી ગઈ હોય. પરંતુ દેવમંદિરની ૮૪ આશાતનાના લયથી તેમ પણ રાજને કંઈ હોય એવું લાગતું નથી. છતાં પણ પ્રધાનોએ મીઠાં મીઠાં વચ્ચનોથી રાજને બોલાવ્યો કે—“(હિ સ્વામીન્!) આપ રોજ બિરાજો છો તે સભાને અલકૃત કરો. પ્રભુના સુખકમળનું દર્શન કરવા માટે સૂર્ય પણ ઉઘે ચડી ગયો છે. અને સર્વ સભાજનો પણ પ્રણામ કરવા માટે ઉઘા શ્વાસે બેસા છે.” તોપણ અદરથી કોઈ પણ બોલ્યું નહિ. મંત્રિઓએ વિચાર્યું કે—“કોઈ દેવ અથવા વિદ્યાધર તેઓને હરી ગયેલ છે.” પછી દેરાસરના બારણા ઉઘાડવાને માટે તેઓએ અનેક પ્રયત્નો કર્યા, પણ તે પુણ્યહીનના મનોરથોની માફક નિષ્ફળ ગયા. કુહાડાઓ પણ બધા બુઠા થઈ ગયા અને દેવતાએ વાસેલાં બારણાં કોઈપણ ઉઘાડવાને શક્તિમાન થયું નહિ. પછી મંત્રિઓએ ધૂપ વગેરે કાર્ય કર્યું, ત્યારે દેરાસરનો અધિષ્ઠાયક દેવ બોલ્યો કે—“(હિ મત્રિન્!) વૃથા પ્રયત્ન ન કર. પુણ્યવંત

જેવીગતે સૂર્યના તાપથી અધારૂં દૂર થઈ જાય છે, તેમ શ્રીપાર્શ્વપ્રભુની બગેબગી ટોણુ ઢગી થકે ? તેઓનું જે ધ્યાન કરે છે તથા તેઓના ચરણને દ્વંચી ભેટે છે, તેઓને સુખ અને શાંતિની પ્રાપ્તિ થાય છે—૨૬૧

આ પ્રમાણે શ્રીજિનસૂચિ [સુનિ] એ આનંદપુરમાં રહીને એક મનથી શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રભુની ન્તુતિ કરી છે, [હે પ્રભુ !] પદ્માવતી દેવી, દેવો, મનુષ્યો, કિન્નરો અને ધરણેન્દ્ર પણ આપશ્રીના ચરણુકમળની સેવા કરે છે—૨૬૨

અનુઓથી ઠરેલું આપનું દર્શન (હે પ્રભુ !) જન્મ મળુના હુ ખોને ફરે છે એમ બધા લોકો કહે છે, આપશ્રીનો મહિમા મોટો છે, તેથી આપશ્રીના ચરણુકમળમાં આળોટીને હુ અનંતસુખ (મોક્ષસુખ)ની શિક્ષા મારું છું”—૨૬૩

આ પ્રમાણે શ્રીપાર્શ્વપ્રભુને વિનંતી કરીને, તેણે પોતાના મહેલની સભાને શોભાવી પ્રધાનોએ પાતાલલોકનું અને ધણેન્દ્રની સમૃદ્ધિનું સ્વરૂપ પૂજાથી રાજ્ય બોલ્યો કે—“તે દિવસની રાત્રે મદિગની અદર ધ્યાનમાં રહેલો એવો હુ શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુના મ્તવનો બપ કતો હતો, તે વખતે કાન્નજના જેવી કાતિવાળો મોટો નાગ પ્રગટ થયો તેને દેખીને હુ ધ્યાનથી ચલાયમાન ન થયો પછી [તે સાપ] શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુના પદ્મામન ઉપર ચડ્યો એટલે જિનેશ્વર દેવની પ્રતિમાની આશાતનાના ભયથી [અને સાપ] ખરાબ જીવ હોવાથી મેં હાથથી પૂછડીવી પકડ્યો, ત્યારે તે મર્પનું રૂપ તજી દઈને દેવ થયો મેં તેને પૂછ્યું કે—તમે કોણ છો ? તે બોલ્યો કે—હુ પાર્શ્વનાથ સ્વામીનો મેવક ધરણેન્દ્ર છું, તાગ ધ્યાનથી આકર્ષાઈને અહીં આવી મેં તારી પરીક્ષા કરી, પરંતુ તું ધ્યાનથી ચલાયમાન ન થયો, તેથી તું મોટો માહમિક છે માટે હે પુરુષોત્તમ ! તું મારી સાથે પાતાલલોકમાં આવ, કે જેથી તને પુણ્યનું ફલ જાતલાવું, પછી હું ધરણેન્દ્રની સાથે પાતાલલોકમાં ગયો ત્યાં મેં સર્વનું સુવર્ણ અને રત્નોથી બાધેલી ભૂમિકા ભેંધ આગળ આવતા ધર્મગતનો વૈકિય મહેલ (મને) દેખાડ્યો પછી શ્રીધર્મગતને [મેં] સાક્ષાત્ જોયા, તેઓની પદ્મરાણી જીવદયાને ભેંધ તે જાનેને મેં પ્રણામ કર્યા [એટલે] તેમણે મને કહ્યું કે—“[હે નરેન્દ્ર !] અમારી કૃપાથી તું ચિન્નકાળ વખત ગત્ય કરે ? ” ત્યાંથી આગળ આવતા માત જોરડી [મેં] ભેંધ મેં પૂછ્યું કે—“આમા શું છે ? ” ધણેન્દ્ર બોલ્યા કે—“આ માતે જોગડીઓમા નાત સુખો છે ” મેં કહ્યું કે—“તે ક્યા ક્યા ? ” ધન્દ બોલ્યા—

“પહેલું આરોગ્ય, બીજું લક્ષ્મી, ત્રીજું યશ, ચોથું પતિને અનુકુળ એવી (પતિવ્રતા) સ્ત્રી, પાંચમું વિનયવાન પુત્ર, છઠ્ઠું ગતની અનુપમ નીચ્ય દિવ અને

પાર્શ્વ પ્રભુનું તેજ મહાન છે અને જે પાર્શ્વ પ્રભુનો હાલ આ જગતમાં પ્રગટ પ્રભાવ છે, એવા હે શ્રીપાર્શ્વ પ્રભુ આપ મારું કલ્યાણ કરો.”-૨૫૫

ઉત્તમ કનક શંખ, અને પ્રવાલના વિવિધ આભૂષણોથી વિભૂષિત અને મરકત મણિ (લીલા પાના) તથા ઘન (વાદળ) સમાન વર્ણુ વાળા અને જેઓને મોહ નાશ પામ્યો છે, એવા હે શ્રીપાર્શ્વનાથ સ્વામી ! હું તમારો સ્તુતિ કરું છું. આ કળિકાળમાં પણ એકસો સિત્તેર તીર્થંકરોમાં પોતાના પ્રભાવથી આત્મ જનોની સત્વ્ સિદ્ધિ કરનારા તથા સર્વ દેવોથી પૂજિત એવા હે શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુ ! હું તમોને વંદન કરું છું.”-૨૫૬ ૨૫૭

[આ પ્રમાણે) નમસ્કાર કરીને તથા શકસ્તવાદિ ભણીને રાજ આ પ્રમાણે વિનંતિ કરવા લાગ્યો:-

“જય પાસ ! જિણેસર ! જગહસાર, પદ્મનિમ્બિયતિહુયણપરવચાર !

મણવંછિયપૂરણકપસાલ ! તુહ મહિમા મહિ માંહિ વિસાલ ॥૨૫૮॥
ભવિ ભવિ હું ભમોઉ બહુઅ ઠામ, સેવક મે થાપિ અમહ રકિખ મામ;
તસુ ચિંતિય સિજઝમ સયલ કામ, જે જપમ સપમ પાસ નામ. ॥૨૫૯॥
રણ વણ જલ જલણહ ભય મહંત, રોગગ્ગહ હરિ કરિ હુમં પસંત;
દુહ દાલિદ દોહગ દૂરિ જાંતિ, જે સમરધં તુહ રહ ઇક્ક ચિત્તિ ॥૨૬૦॥
રવિ તાવડિ જિમ તમ દૂરિ જાંધ, તિમ સામીય સમવડિ કુણ કરેધ ?
સુહ સત નિપામધ ઝાંધ જેઅ, પય ભેઝ છેઝ વડંધ તેહ ॥૨૬૧॥
ધય જિણુસૂરિહિ આણુંદપૂરિહિ, પાસનાહ સંથુણીય મણિધં ।
પડિમાવધંદેવી તુહ પયસેવી, સુર નર કિન્નર ધરણેધં ॥૨૬૨॥
તુહ સવિ કહે સરખું નયણું, નિરખું ટાલે આગમન દુહ ।
તુહ મહિમા મોટી પયતલ, લોટી માણુ સિદ્ધિ અણંત સુહ ॥૨૬૩॥

ત્રણ ભુવન ઉપર ઉપકાર કરનાર, જગતમાં સારભૂત, મનોવાંછિત પૂરણ કરવામાં કદપવૃક્ષ સમાન, એવા હે શ્રીપાર્શ્વ જિનેશ્વર ! આપનો જય થાઓ. આપનો મહિમા જગતમાં મોટો છે.-૨૫૮

ભવોભવમાં હું ઘણે ઠેકાણે રહ્યો છું, તેથી [આપના] સેવક તરીકે રાખીને મારી લાજ રાખો, જે શ્રીપાર્શ્વ પ્રભુના નામનું ચિતવન કરે છે, તેનાં ઇચ્છેલા સઘળાં કાર્યો સફળ થાય છે.-૨૫૯

જે [મનુષ્ય !] એકાંતમાં રહી એકચિત્તે આપનું સ્મરણ કરે છે, તેના સુદ્ધ, જંગલ, પાણી, અગ્નિના મોટા ભયો, રોગ, ગ્રહ, મરકી, સિંહ, તથા હાથીનો ભય શાંત થાય છે, [અને] દુઃખ, દરીદ્રતા અને દુર્ગતિનો નાશ થાય છે.-૨૬૦

દેવીઓએ નવ દિવસ સુધી પોતાના પુત્રની જેમ મારી આગતા આગતા કરી અહીં [આ દેરાસરમા] દેવની સાથે રહીને દશ દિવસ સુધી મે પોતે જ પૂજા કરી છે તે લોકોએ મને જે દિવ્ય આહારનું લોજન ડગવ્યું, તેનું સ્વરૂપ કહી શકાય તેમજ નથી આવા પ્રકારની ત્યાની ઋદ્ધિ જોઈને મારી પુણ્ય તત્ક વિશેષ ક્ષતિ થઈ પછી મેં કહ્યું કે—“હિ ધરણેન્દ્ર ! મને મારા નગરે મોકલી દો, જેવી હું પુણ્ય કરી શકું” પછી ધરણેન્દ્રે પોતાના હાથમા પહેરેલી વીંટી મને આપી અને કહ્યું કે—“આ સુદ્રિઠા લોજનના ભાજન પર રાખવાથી ઘણા મનુષ્યોને ભોજન આપવાના પ્રભાવવાળી છે, [અને] જ્યારે વિશેષ પુણ્યનું કામ હોય ત્યારે પ્રાતઃકાળે નમસ્કાર મન્ત્ર તથા ઉપસર્ગહર સ્તોત્રની શરૂઆતની ત્રણ ગાથાનું ત્રણ વાર સ્મરણ કરીને, આગણામા આવીને વીંટી આકાશમા ઉછાળવાથી ૫૫૫ પાપનો પચાવન માણુન ભોજન કરી લેશે ત્યાસુધી વીંટી આકાશમા રહેશે” આ સાંભળીને અત્યંત પ્રસુદિત (રાજી) થએલા એવા મેં બહુમાનપૂર્વક તે વીંટી ગ્રહણ કરી

પછી તેણે (ધરણેન્દ્રે) પોતાના દેવની સાથે દિવ્ય ઘોડા માર્ગત (મને) અહીંયા મોકલ્યો, પરંતુ તમે સામા આન્યા તેથી મને આશ્ચર્ય થયું પ્રધાને કહ્યું કે—“પ્રભુના અધિષ્ઠાયક દેવની વાણીથી, આપનું પાતાલ ગમન, કમાડનું ઉઘાડનું, અહીંયા પાછું આવવું, એ બધું અમે જાણ્યું હતું” પછી રાજા બોલ્યો—સભાની સમક્ષ, પુણ્યના ફલોપ, દેવતાઓને જે સુખો છે, તે કહેવાને કોણ મમર્થ થઈ શકે? કહ્યું છે કે—

“દેવલોકમા દેવતાઓને જે સુખ છે, તે એક જીભથી તો શું, પરંતુ કદાચ માણસને મો જીભ હોય અને તે મો વર્ષ સુધી વર્ણન કર્યા કરે, તો પણ માણસ તે સુખનું વર્ણન કરી શકતો નથી”—૨૬૭

તેથી હું હવે પુણ્ય જ કરીશ મત્રિ બોલ્યો—રાજાને તો હમેશા પુણ્ય જ હોય છે કાળુ કે—

“ન્યાય, દર્શના, ધર્મો, તીર્થસ્થાનો અને સુખમપત્તિ જેના આધારે પ્રવર્તે છે તે પૃથ્વીપતિ જય પામે” વળી—“પ્રજાના પુણ્યનો છઠ્ઠો ભાગ તેનું (પ્રજાનું) રક્ષણ કરનાર રાજાને મળે છે અને જો રક્ષણ ન કરે તો પ્રજાના પાપનો છઠ્ઠો ભાગ રાજાને મળે છે”—૨૬૮, ૨૬૯

પછી રાજાએ જિનમંદિર વગેરે સાતે ક્ષેત્રોમા ધન વાપર્યું તે સાત ક્ષેત્ર આ પ્રમાણે—

“જિણમુચળે જિણવિંચે પુત્યયલ્હિણે ચંડવિંચે સચે ।
જો વચ્ચે નિયદવ્ય સુકવત્યા તે અ સસારે ॥૨૭૦॥

સાતમું નિર્ભયસ્થાન—આ સાતે સુખ જેના ઘરમાં હોય, ત્યાં સાક્ષાત્ ધર્મનો જ પ્રભાવ સમજવો.”—૨૬૪

પછી તે સાતે ચોરડીઓ જોઈ. પહેલીમાં તમામ રોગનો નાશ કરનાર દેવ અને બે ચામર છે. બીજી ચોરડીમાં સોનું, રત્ન, માણિક્ય વગેરે છે. ત્રીજી ચોરડીમાં મોટા ધનવાનો ચાચકોને દાન દે છે. ચોથીમાં પત્ની પતિની સેવા કરે છે. પાંચ-મીમાં વિનીત પુત્ર, પૌત્ર, વહુ વગેરે સંપીકું કુટુંબ છે. છઠ્ઠીમાં ન્યાયી અને પ્રજાનુભવું કરનાર રાજા જોયો અને સાતમીમાં કોઈ એક દેવને ઉપસર્ગાદર સ્તવના જાપમાં તક્ષીન જોયો. મેં પૂછ્યું કે—“આ દેવ આ સ્તવનો જાપ શા માટે કરે છે?” તેઓએ કહ્યું કે—(આ) સ્તવના ધ્યાનથી દેશમાં, નગરમાં અને ઘરમાં સર્વ ભયથી રક્ષા થાય છે અને નિરંતર મનોવાંછિતની પ્રાપ્તિ થાય છે. આ સ્તવના આમ્નાય, મહિમા અને મંત્રના પુસ્તકો છે. જ્યાં અગાડી ધર્મ અને દયા હોય, ત્યાં અગાડી આ સાતે સુખો હોય છે, એ બતાવવા માટે આ બધું વૈકિય લખિય વડે બતાવેલું છે.”

પછી આગળ સુવર્ણ અને રત્નમય કિલ્લો જોયો, ત્યાં લોહમય સાત પ્રતોલી (સુખ્ય દ્વારમાં જવાનો માર્ગ) હતી. પ્રથમ પ્રતોલીમાં જતાં, મેં ચારે બાજુ વિવિધ કલ્પવૃક્ષોથી વીંટાએલા સામાન્ય દેવોના ભવન જોયાં. બીજી પ્રતોલીમાં જતાં ક્રીડા શુક (ખાળેલા પોપટ)નાં સોનાનાં પાંજરાં જોયાં, પોપટો મને જોઈને કહેવા લાગ્યા કે:—

“હો પ્રિયંકર રાજા! પધારો, પધારો, આ સ્થાન પુણ્યવંત પ્રાણીઓ સિવાય કોઈને પ્રાપ્ત થતું નથી. અર્થાત્ આ જગ્યાએ પુણ્યવંત પ્રાણીઓ જ આવી શકે છે.”

ત્રીજી પ્રતોલીમાં પ્રવેશ કરતો મને જોઈને નાચ કરતા મયૂરો મનુષ્યની વાણીમાં બોલ્યા કે:—

“હો રાજેન્દ્ર! આપના દર્શનથી અમારું જીવન આજે સદ્ગત થયું! ખરેખર, તે નગરને ધન્ય છે કે જ્યાં પ્રિયંકર રાજા છે.”

ચોથી પ્રતોલીમાં આગળ આગળ કુદકાઓ મારતા તથા વિવેકવડે મને પ્રણામ કરતા રાજહંસો મારા જોવામાં આવ્યા. પાંચમી પ્રતોલીમાં સ્ફટિક રત્નની ક્રીડા કરવાની વાપિકાઓ (વાવો), તથા સ્નાન કરવાના મંડપો વગેરે જોયા. છઠ્ઠી પ્રતોલીમાં ઇન્દ્રના સામાનિક દેવોના મકાનો જોયાં અને સાતમી પ્રતોલીમાં દેવાંગનાઓનાં અધિક અધિક ટોળાં દેખવામાં આવ્યાં, તેની આગળ અનેક પ્રકારના આશ્ચર્યવાળી અને કરોડો દેવોએ કરીને સહિત ધરણેન્દ્રની સલા જોઈ. ત્યાં દિવ્ય નૃત્ય જોયું. ધરણેન્દ્રે પુણ્યનું દ્વિગ બતાવવા માટે [મારી સેવામાં મૂકેલા] દેવ,

શુભ વગરનો માણસ શુભવાનને ઝાળખતો નથી, અને શુભવાન માણસ શુભવાનની અદેખાઈ કરે છે, [પરતુ] શુભવાળા અને શુભ ઉપર પ્રેમ રાખનારા મનુષ્યો તે વિગલા જ હોય છે”

પછી ઝોળ્યાએ આવીને રાજાને કહ્યું કે—“હિ રાજનૃ! લોજનના પાત્રો તે ખાલી થઈ ગયા છે” ત્યારે આકાશમા રહેલો દેવ બોલ્યો—એવું ના બોલ, તું જઈને જો, મે તે બધા પાત્રો ભરી દીધેલા છે હજારો માણસોને જમાડવા છતાં પણ તે ઝાછા પડવાના નથી (પછી) રાજા થયેલા રાજાએ તે બધા શ્રેષ્ઠીઓને લોજન ડરાવ્યું, તોપણ તે પાત્રો તે પ્રમાણે ઠેઠ ગળા સુધી ભરેલા જોયા, તેથી આખા નગરને રાજાએ આમ ત્રણ આપીને જમાડ્યું કોઈપણ રસોઈ કરનાર દેખાતો નહિ હોવા છતાં પણ બધાને દૈવી લોજન મલવાથી, નગરના લોકો અભયથી ગરકાવ થઈ ગયા (અને પોતાના મનમા વિચારવા લાગ્યા કે—)શું રાજાને દેવ પ્રત્યક્ષ થયો હશે? કે શું કોઈ દેવે વરદાન આપ્યું છે? (અથવા) તો શું રાજાની પાસે ચિત્રાવેલી હશે? કે શું તેને સુવર્ણપુરૂષ પ્રાપ્ત થયો હશે? રાજાએ સલાજનોને કહ્યું કે—“આ બધો ધર્મધ્યાનનો પ્રભાવ બતાવો” તે વખતે (ત્યાં બેઠેલા) કવીશ્વરે આ પ્રમાણે બે આશીર્વાદના શ્લોકો કહ્યા—

“શ્રીમત્કૃપ્રિયારાદ શ્રીમત્પયશોમદ ।

શ્રીસુતૈરુફલો નન્દ શ્રીદસ્યારરમાસ્પદ ॥૨૭૩॥

સ્વસ્તિક બધવાળા આ શ્લોકમા ‘પ્રિય કર’ રાજાનું નામ ગર્ભિત છે

શ્રીમત્સમાવિવેકામ! જ્ઞાતુસ્મલસત્પ્રભ! ।

રાજાદેસજયાદમ્મ! ગુણકુમ્ભ! રચાનિમ ॥૨૭૪॥

અષ્ટદશ કમલવાળા આ શ્લોકમા ‘વિશાલરાજ’ શુકતું નામ ગર્ભિત છે (આશીર્વાદાત્મક શ્લોકો હોવાથી આ બે શ્લોકોનો અર્થ આપ્યો નથી)

આથી રાજા પ્રમન્ન થયો (અને) “પ્રસન્ન થયેલા એવા પ્રિય કર રાજાએ સ્વસ્તિકબધ કાવ્યની ગ્યના ડરનારને પાચ ગામ, પાચ ઘોડા અને પાચહજાર મોનામહોર આપી”-૨૭૫

ત્યાર પછી પોતાના માતપિતાને શ્રી ‘શત્રુજય’ મહાતીર્થની યાત્રા મોટી મદ્દિએ કરીને સહિત કરાવી તે આ પ્રમાણે—

કહ્યું પણ છે કે—“શત્રુજય તીર્થ, સમકિત, સિદ્ધાત, સઘની ભક્તિ, સતોષ, આગામિ- અને શુદ્ધ આ માત ‘અ’થી શરૂ થતા શુભો મા લોના નિર્ભય છે”-૨૭૬

જિનમંદિર ૧, જિનગિળ ૨, પુસ્તક લખાવવામાં ૩, અને ચતુર્વિધ સંઘ (સાધુ ૪, સાધ્વી ૫, શ્રાવક ૬, શ્રાવિકા ૭,)ની લક્ષિતમાં જે પોતાનું ધન વાવે (વાપરે) છે. તે સંસારમાં કૃતકૃત્ય સમજવા.”

વળી મહિનામાં જે પાળી (ચતુર્દશી)ના પારણાના દિવસે ધરણેન્દ્રે આપેલી વીટીના પ્રભાવથી તે જે વાર સાધર્મિક વાત્સલ્ય કરવા લાગ્યો. આ પ્રમાણે ઘણાં વર્ષ વ્યતીત થયાં.

એક વખતે પારણાના દિવસે રાજા ગુરૂમહારાજને વંદન કરવા માટે [ઉપાશ્રયે] ગયો. મહારાજ રાજાને ઉપદેશ આપે છે, તે વખતે જિનધર્મથી વાસિત અંતઃકરણ-વાળો, જેણે સાતે ધાતુએ કરીને શ્રાવકની અગિયાર પ્રતિમાનું વહન કર્યું છે એવો, શ્રાવકના એકવીશ ગુણોથી શોભિત, શ્રીઆનંદ શ્રાવકના જેવો ખારત્રતધારી એવો, એક શ્રાવક ગુરૂમહારાજના ચરણકમળમાં વંદન કરતો હતો. આવા પ્રકારના તે ગુણધારી શ્રાવકને જોઈને, રાજાએ તેને લોજનનું નિમંત્રણ કર્યું. તે વખતે ગુરૂમહારાજે કહ્યું કે:—“હો રાજન્! આ શ્રાદ્ધવર્ચને આજે અષ્ટમનું પારણું છે, માટે એને સર્વથી પ્રથમ લોજન કરાવજો.” રાજાએ તે વાતને કબુલ રાખી. પછી તે આવ્યો એટલે રાજાએ તેને સન્માનપૂર્વક લોજન કરવા બેસાડ્યો. એટલામાં પાંચસો શ્રેષ્ઠીઓ ત્યાં લોજન કરવા આવી પહોંચ્યા. હવે તે શ્રાવકોત્તમ એટલામાં પારણું કરીને ઉઠ્યો, તેટલામા જ ધરણેન્દ્રે આપેલી મહાપ્રભાવવાળી તે સુદ્રિકા આકાશમાંથી ઉતરીને, પોતાની મેળે રાજાના હાથમાં આવી ગઈ. આ બનાવ જોઈને રાજા વિચારવા લાગ્યો કે—આજે આ શું થયું? શું દેવ કોપાયમાન થયો? કે શું મને અશ્રદ્ધા થઈ? (અથવા) તો શું મારું પુણ્ય પરવાળી ગયું (ક્ષીણ થઈ ગયું)? દેવે કહેલું પુણ્ય આજે અસત્ય કેમ થયું? હવે મારી આબરૂનું હું રક્ષણ શી રીતે કરીશ? આ આવેલા પાંચસો શ્રેષ્ઠીઓનું લોજનાદિકથી હું શી રીતે ગૌરવ કરી શકીશ? એટલામાં રાજાના ચોકમાં દેવી વાણી થઈ કે:—

“હો રાજન્! તું મનમાં લેશ પણ ચિંતા કરીશ નહિ, દેવની વાણી જુઠી હોતી નથી; (પરંતુ) આ એક જ શ્રાવકોત્તમને લોજન કરાવતાં તને પાંચસો શ્રાવકોને લોજન કરાવવાનું પુણ્ય પ્રાપ્ત થયું.”

મોટાઓ મોટાઓનું જ વાત્સલ્ય કરનારા હોય છે, પરંતુ પુણ્યશાળી ગુણવાનનું વાત્સલ્ય કોઈ જ કરતું નથી. કારણ કે:—

“નાગુણી ગુણિનો વેત્તિ, ગુણી ગુણિપુ મત્સરી,
ગુણી ચ ગુણરાગી ચ, વિરલઃ સરલો જનઃ ॥૨૭૨॥

“અભયદાન, સુપાત્રદાન, અનુક્રપાદાન, ઉચિતદાન અને કીર્તિદાન એ પાચ પ્રકારના દાન મધ્યેના પહેલા બે દાનથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ તથા બાકીના ત્રણ પ્રકારના દાનથી લોગ સુખ વગેરેની પ્રાપ્તિ કહેલી છે”-૨૮૧

પછી અત મમય આવતા, સપૂર્ણ આયુષ્ય ભોગવીને, ધર્મની આરાધના, અનશન વગેરે બહુ પુણ્યકાર્યો કરીને, પ્રિય કર ગળ સૌધર્મ દેવલોઢમા ઈંદ્રની મમાન ઋદ્ધિવાળો દેવ થયો ત્યાથી ચવીને અનુક્રમે ‘મહાવિદેહકેત્ર’મા મોક્ષે જશે તેના ડેટલાક પુત્રો પ્રિય કરની માફક પિતાથી સવાયા થયા શ્રીસ્થાનાગ સૂત્રના ચોવા મ્યાનકમા આ પ્રમાણે કહેલુ છે-“પુત્રો ચાર પ્રકારના હોય છે, તે આ પ્રમાણે-(૧) અતિન્નત-પિતાથી પણ વધારે ગુણવાન, (૨) સુન્નત-લાયક, ખાનદાન (૩) અભુન્નત-પિતાથી મહેજ ઉતગતા અને (૪) કુલાગાર-કુલની આબડને બટ્ટો લગાડનાગ આ જ પ્રમાણે ચાર પ્રકારના શિષ્યો પણ જાણવા” [અચકાર દષ્ટાત આપી સમજાવે છે-]

સદ્કારઞ્ચ સુજાત કૃમ્માણ્ડીવીજ પૂરમતિજાતમ્ ।
વટતરુફલ કુજાત ભવતિ હુલાક્ષારમિશ્નુફલમ્ ॥ ૨૮૨ ॥
અતિજાતોઽધિકસ્તાતાત્, સુજાત સ્વસમ પિતુ ।
અપજાતો ગુણદીન કુલાક્ષાર કુલાન્તક ॥ ૨૮૩ ॥
નામિ રિસદ્ધો પદ્મો વીઓ આદ્યચમદ્વજસા હુત્રિ ।
તદ્વો આદ્યચજસો ચત્રત્યો હોઈ કહરીઓ ॥ ૨૮૪ ॥
‘ઉપસગદ્ધર’ સ્તોત્ર, ચે ધ્યાયન્તિ દિવાનિશમ્ ।
તેપા પ્રિયદ્ધરસ્યેવ, સમ્પદ સ્યુ પદે પદે ॥ ૨૮૫ ॥

આળો સુન્નત મમજવો, કોણુ અને બીજો અતિન્નત, વડના ટેટા કુન્નત મમજવા અને શેરડી કુલાગાર હોય છે-૨૮૨

જે પિતાથી મવાયો હોય તે અતિન્નત, પોતાના પિતાની બરાબર હોય તે સુન્નત, જે ગુણ વગરનો હોય તે અપન્નત અને જે કુલનો નાશ ઢરે તે કુલાગાર મમજવો-૨૮૩

પહેલા (અતિન્નત) શ્રી નાભિરાજના પુત્ર ઋષભદેવ, બીજા (સુન્નત) આદિત્ય અને મહાધશ, ત્રીજા (અપન્નત) આદિત્યશા અને ચોથો (કુલાગાર) તે કહડીક વયો-૨૮૪

જે (મનુષ્યો) ગત અને દિવસ ઉપસર્ગદ્ધર સ્તોત્રનુ ધ્યાન ધરે છે, તેમને પ્રિય કર ગતની માફક પગલે પગલે મપત્તિ આવી મલે છે-૨૮૫

આ પ્રમાણે શ્રી પ્રિય કર રાજા શ્રી જિનશામનની પ્રભાવના કરનાગ મહા શ્રાવક થયા

[શત્રુંજય] તીર્થને વિષે સાધર્મિક વાત્સલ્ય, સંઘની પૂજા-ભક્તિ, ગરીબોનો ઉદ્ધાર અને દાનશાળા વગેરે પુણ્યકાર્યો કર્યાં. કેમકે—

“વિવાહે તીર્થયાત્રાયાં, ચન્દ્રે મિત્રે સુરાલયે ।

વસ્ત્રદાનમિદં શ્રેષ્ઠં, સત્પાત્રે વિશેષતઃ

॥૨૭૭॥

લગ્ન પ્રસંગે, તીર્થયાત્રા વખતે, ચંદ્રગ્રહણ વખતે, તથા જિનમંદિરની પ્રતિષ્ઠા વખતે વસ્ત્રનું દાન દેવું તે ઉત્તમ કહેવું છે, તેમાં પણ સુપાત્રમાં આપેલું દાન વિશેષે કરીને ઉત્તમ છે.”—૨૭૭

તેના પિતા પાસદત્ત શેઠ તલેટીમાં સ્વર્ગે જવાથી, તેઓના નામની શ્રીશત્રુંજય પર એક દેરી કરાવી, (અને) તે ઠેકાણે મોટો ઉત્સવ કરીને રાજા પોતાના ઘેર (રાજધાનીમાં) પાછો આવી પહોંચ્યો. તે દિવસથી (શ્રીઋષભદેવ પ્રભુની) સોનાની ચરણ પાદુકા, રાચણના વૃક્ષ સહિત કરાવીને, રાજા પોતાના ઘેર પૂજવા લાગ્યો. પછી ઘડપણ આવતાં પુણ્ય કરવાનો અવસર બાણીને, રાજા પોતાના પુત્રને રાજ્ય આપવાની ઇચ્છાવાળો તે તેને (આ પ્રમાણે) શિખામણ આપવા લાગ્યો કે:—

હે પુત્ર ! સ્વામિની (પત્ની) ઉપર કોપ, પ્રિય માણસ સાથે અભિમાન, યુદ્ધમાં ભય, બંધુઓમાં ખેદ, દુર્જન પ્રત્યે સરલતા, સજ્જનની સાથે દુરવ્યાધ, ધર્મમાં સંશય-શંકા, ગુરૂજનનું અપમાન, લોકો સાથે અર્થશૂન્ય વિવાદ, જ્ઞાતિજનો સાથે ગર્વ, દુઃખી જનોનો તિરસ્કાર અને નીચ માણસ સાથે પ્રેમ કરીશ નહિ.”—૨૭૮

જીભઈ સાચું બોલિજે, રોગ શેસ કરિ દૂરિ,

ઉત્તમસું સંગતિ કરો, લાભધ સુખ જિમ ભૂરિ—૨૭૯

જિણુવર દેવ આરાહીઈ, નમીહિ સહગુરૂ ભત્તિ;

સૂઘો ધમ્મ જ સેવીઈ, રહીઈ નિરમલ ચિત્તિ—૨૮૦

ઉપરની બંને ગાથાઓના પહેલા અક્ષરો ‘જીરાઉલા’ અને ગ્રંથકર્તા ‘જિનસૂર’ ના નામનું સુચન કરે છે.

આ પ્રમાણે પોતાના પુત્ર જયકરને શિખામણ આપીને શુભ મુહૂર્તે તેને પોતાના પદે સ્થાપન કર્યો. [અને] રાજા ધર્મકૃત્ય કરવા લાગ્યો. આઠમ તથા ચઉદશના દિવસે પૌષ્ઠ ગ્રહણ કરવા લાગ્યો તથા સુપાત્રમાં દાન દેવા લાગ્યો. કારણ કે:—

શ્રીમુનિસુદરસુરિ વિરચિત

॥શ્રીસંતિકર સ્તવનમ્॥

સતિકર સંતિજિન, જગસરણ જયસિરીહ દાવાર ।

મમરામિ ભક્તપાલગ-નિબ્વાણીગરુડકયસેર ॥૧॥

[શાન્તિકર શાન્તિજિન જગસરણ જયશ્રિયા દાતારમ્ ।

મમરામિ ભક્તપાલકનિર્વાણોગરુડકયસેરમ્ ॥]

ભાવાર્થ - જેઓ શાંતિના ડરનાર છે, જેઓ જગતના છવોના ચંચુરૂપ છે, જેઓ જય અને લક્ષ્મીના આપનાર છે, (વળી) ભક્તજનોનું પાલન કરનાર નિવાણી દેવી તવા ગરુડ યક્ષે જેમની સેવા કરી છે એવા શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનનું હુ મ્મ ૨૫ ૩૩ ૬૩

ૐ સનમો વિષ્ણોસહિ-પત્તાણં સતિસામિપાયાણ ।

ઐસ્રાહામતેણ, સર્વાસિવદુરિઅહરણાણ ॥૨॥

[ૐ સનમ વિષ્ણુઔપધિપ્રાપ્તેભ્ય શાન્તિસ્વામિપાદેભ્ય ।

ઐસ્વાહામન્ત્રેણ સર્વાશિવદુરિતહરણેભ્ય ॥]

ભાવાર્થ - જેઓને વિષ્ણુઔપધિ નામની લળિધ પ્રાપ્ત થએલી છે, જેઓ 'ઐસ્રાહા' (સૂરિમત્રમા ડહેલ મત્રથીજ) મત્રના પદથી સહિત આ ગાથામાથી નીકળતા 'ૐ નમો વિષ્ણોસહિપત્તાણ ઐસ્રાહા' એવા મત્રના પદે કરીને જાપ કરનારના મુખ ઉપડવો તથા પાપનો નાશ કરનાર છે એવા પૂજ્ય શ્રીશાંતિનાથ સ્વામિના ચંચુક-મત્રમા ઐકાઁ પૂર્વક મારો નમસ્કાર હો

ૐ સતિનમુકારો, સેલોસહિમાહલદ્વિપત્તાણ ।

સૌર્હીનમો સર્વો-સહિપત્તાણ ચ દેહ સિરિં ॥૩॥

[ૐ શાન્તિનમસ્કારઃ શ્લેષ્મોપધ્યાદિલગ્નિપ્રાપ્તેભ્ય ।

સૌર્હીનમ સર્વોપધિપ્રાપ્તેભ્યચ દદાતિ થિયમ્ ॥]

ભાવાર્થ - ઐકારપૂર્વક શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુના (ચંચુકમલમા) કરેલો નમસ્કાર શ્લેષ્મોપધ્યાદિઠ લળિધ પામેલાઓને (જ્ઞાનાદિઠ) લક્ષ્મી આપે છે અને ઐકાર તથા હ્રીંકાર સહિત કરેલો નમસ્કાર મર્વોપધિ લળિધ પામેલાઓને (જ્ઞાનાદિઠ) લક્ષ્મી આપે છે [આ ગાથામાથી પત્તુ જે લળિધપદો નીકળે છે તે આ પ્રમાણે —

પ્રિયંકર રાજની આ કથા સાંભળીને, બુદ્ધિશાળી માણસોએ આ સંસારમાં શુભ ધ્યાન, જિનેશ્વરદેવ અને સદ્ગુરુઓને પ્રણામ, દાન વગેરે ધર્મકાર્યોમાં પ્રયત્ન કરવો, કે જેનાથી રાજ્યસુખ અને સુખ સંપત્તિની પ્રાપ્તિ થાય.-૨૮૬

વિશાલરાજ સૂરીશ્વરના (શિષ્ય) સુધાભૂષણ સદ્ગુરુના શિષ્ય જિનમૂર નામના મુનિએ સુકૃતને માટે આ કથાની રચના કરી, જેઓ કલ્યાણને કરવાવાળી એવી ઉપસર્ગાહરસ્તોત્રના પ્રભાવતું વર્ણન કરતી એવી આ કથાને સાંભળે છે અથવા બીજાઓને વાંચી સંભળાવે છે, તેઓ સુખ અને કલ્યાણને પ્રાપ્ત કરે છે.-૨૮૭-૨૮૮

દિકપાલ' અને દેવેદ્રો એ સર્વે જિનેશ્વરના ભક્તોનું સર્વદા રક્ષણ કરે।

‘તથા બુધ પીતવર્ણ દ્વિભુજ અક્ષસૂત્રકુણ્ડિકાપાણિ ચેતિ ॥૪॥’

અર્થાત્-તથા (ચોથા) બુધ નામના ગ્રહનો પીળો વર્ણ, બે ભુજાઓ પૈકીની જમણી ભુજામાં અક્ષસૂત્ર તથા ડાબી ભુજામાં કમડલ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૫૮

‘તથા સુરગુરુ પીતવર્ણ દ્વિભુજ અક્ષસૂત્રકુણ્ડિકાપાણિ ચેતિ ॥૫॥’

અર્થાત્-તથા (પાંચમા) બૃહસ્પતિ [ગુરુ] નામના ગ્રહનો પીળો વર્ણ, બે ભુજાઓ પૈકીની એક ભુજામાં અક્ષસૂત્ર તથા બીજી ભુજામાં કમડલ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૫૯

‘તથા ગુરુ શ્વેતવર્ણ દ્વિભુજ અક્ષસૂત્રકમણ્ડલપાણિ ચેતિ ॥૬॥’

અર્થાત્-તથા (છઠા) શુક્રનો શ્વેતવર્ણ, બે ભુજાઓ પૈકીની એક ભુજામાં અક્ષસૂત્ર તથા બીજી ભુજામાં કમડલ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૬૦

‘તથા ગૌરવાપલ્લવ દ્વિભુજ લઘ્યર્કચંદ્રિણીત દ્વિભુજમક્ષમાલાકમણ્ડલપાણિ ચેતિ ॥૭॥’

અર્થાત્-તથા (સાતમા) શનિ નામના ગ્રહનો કાષ્ઠક કાળો (નાલ) વર્ણ લાખા અને કાષ્ઠક પીળા રંગના વાળવાળો તથા બે ભુજાઓ પૈકી એક ભુજામાં અક્ષસૂત્ર તથા બીજી ભુજામાં કમડલ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૬૧

‘તથા રાહુમતિરૂપગર્ભ અર્ધમાયરહિત દ્વિભુજમર્ધસુદર્શિતપાણિ ચેતિ ॥૮॥’

અર્થાત્-તથા (આઠમા) રાહુ નામના ગ્રહનો અત્યંત કાળો વર્ણ, અડધા શરીર વગરનો, બે ભુજાઓ પૈકી એક ભુજાએ અર્ધ આપતો તથા બીજી ભુજામાં અક્ષસૂત્રવાળો હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૬૨

‘તથા કટુ ધૂમ્રગર્ભ દ્વિભુજમક્ષસૂત્રકુણ્ડિકાન્વિતપાણિ ચેતિ’ ॥૯॥

અર્થાત્-તથા [નવમા] કેતુ નામના ગ્રહનો ધૂમાડા જેવો વર્ણ, બે ભુજાઓ પૈકીની એક ભુજામાં અક્ષસૂત્ર તથા બીજી ભુજામાં કમડલ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૬૩

-નિર્વાણકલિકા પત્ર ૩૮

૫ શક (૪૬), અગ્નિ, યમ, નૈઃકર્ત્ય વરુણ, વાયુ, કુબેર, ઇશાન, નાગ તથા બ્રહ્મા આ દશ દિક્પાલોનું ૨૫૩૫ પથ્ય નિર્વાણકલિકા’ માં આ પ્રમાણે આપેલું છે -

‘તત્ર શક પીતવર્ણ ઐરાવતવાહન વજ્રપાણિ ચેતિ ॥૧॥’

અર્થાત્-શકનો પીળો વર્ણ, ઐરાવત હરિતનું વાહન તથા હાથમાં વજ્ર હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૬૪

‘તથા અગ્નિ અગ્નિવર્ણ મેયરાહન સપ્તશિત્ત દક્ષિણાપાણિ ચેતિ’ ॥૨॥

અર્થાત્-અગ્નિનો અગ્નિ જેવો વર્ણ, મેય વાહન, સાત શિખાવાળો તથા હાથમાં શક્તિ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૬૫

‘તથા યમરાજ મળવર્ણ મહિષવાહન દણ્ડપાણિ ચેતિ’ ॥૩॥

અર્થાત્-યમરાજનો કાળો વર્ણ, પાડાનું વાહન અને હાથમાં (યમ) દણ્ડ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૬૬

‘ૐ હ્રીં નમો खेलोसहिलद्विपत्ताणं तथा ॐ ह्रीं नमो सव्वोसहपत्ताणं’ આ બે લખિંધ પદોનો સૂરિમંત્ર કલ્પમાં બતાવેલા વિધિ પ્રમાણે બાપ કરવાથી સર્વ ઉપદ્રવોનો નાશ થાય છે]. કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે ઉક્ત લખિંધોના સ્વામિએના શ્રીશાંતિ-નાથ પ્રભુને નમસ્કાર કરી તે તે લખિંધના અધિષ્ઠિત મન્ત્રપદોનો વિધિપૂર્વક બાપ કરનારાઓ પણ તે તે લખિંધને પ્રાપ્ત કરવા ઉપરાંત જ્ઞાનાદિક લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરે છે.

વાળીતિહુઅણસામિણિ-સિરિદેવીજક્ષરાયગણિપિટગા।

મહાદિસિપાલસુરિંદા, સયા વિ રક્ષંતુ જિણમત્તે ॥૪॥

[વાળીત્રિભુવનસ્વામિનીશ્રીદેવીયક્ષરાજગણિપિટકાઃ !

અહદિકપાલસુરેન્દ્રાઃ સદાઽપિ રક્ષન્તુ જિનમક્તાન્ ॥]

ભાવાર્થઃ—શ્રુતદેવતા (સરસ્વતી), ત્રિભુવનસ્વામિની દેવી, લક્ષ્મીદેવી, યક્ષરાજ ગણિપિટક, સૂર્યાદિક ગ્રહો,

૧ શ્રુતદેવતા અને સરસ્વતી બંને એક છે તેના પુરાવાઓ અને તેના લિન્ન લિન્ન સ્વરૂપોનાં વર્ણન માટે મારા તરફથી ‘શ્રી જૈન સત્યપ્રકાશ’ માસિકના વર્ષ ૧ અક ૩, ૬.૭, ૮, ૧૦, ૧૧, ૧૨. વર્ષ ૨બ્દ અક. ૧, ૨મા પ્રસિદ્ધ થએલી ‘સરસ્વતી પૂજા અને જૈનો’નામની લેખમાળા બુકો. સૂરિમંત્રના પ્રથમ પીઠની અધિષ્ઠાયિકા પણ શ્રુતદેવતા (સરસ્વતી) છે.

૨ સૂરિમંત્રની પાંચ પીઠો પૈકીની બીજી પીઠની અધિષ્ઠાયિકા, ચિત્ર માટે બુકો ‘સતિકર સ્તોત્ર’ના પ્રાચીન પાઠમાનુ તેનું ચિત્ર. નં. ૫૪

૩ દ્વાદશાગીનો અધિષ્ઠાયક દેવ અને સૂરિમંત્રના પાંચ પીઠો પૈકીની ચોથી પીઠનો અધિષ્ઠાયક, તેના ચિત્ર માટે પણ ‘સતિકર સ્તોત્ર’ના પ્રાચીન ચિત્રપટમાનુ તેનું ચિત્ર નં. ૫૪ બુકો.

૪ સૂર્ય, ચંદ્ર, મંગળ, બૃહસ્પતિ. શુક્ર, શનિ, રાહુ અને દેવ ‘નિર્વાણકલિકા’માં આ ગ્રહોનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે આપેલું છે:—

‘તત્રાદિત્ય દિગુલવર્ણમૂર્ધ્વસ્થિતં દ્વિભુજં કમલપાણિ ચેતિ’ ॥૧॥

અર્થાત્—(પ્રથમ)સૂર્ય નામના ગ્રહનો હિંગબોજ જેવો વર્ણ, બીજો રહેલો અને બંને હાથોમાં કમળવાળો બાણવો આકૃતિ માટે બુકો ચિત્ર નં. ૫૫

‘તથા સોમ શ્વેતવર્ણ દ્વિભુજ દક્ષિણે બક્ષસૂત્રં વામે કુણ્ડિકા ચેતિ’ ॥૨॥

અર્થાત્—તથા (બીજા) સોમ નામના ગ્રહનો શ્વેત વર્ણ, બે ભુજાઓ પૈકીની જમણી ભુજામાં અક્ષસૂત્ર(માળા) અને ડાબી ભુજામાં કુંડિકા બાણવી. આકૃતિ માટે બુકો ચિત્ર નં. ૫૬

‘તથાજ્ઞારકં રક્તવર્ણ દ્વિભુજ દક્ષિણેઽક્ષસૂત્ર વામે કુણ્ડિકાં ચેતિ ॥૩॥’

અર્થાત્—તથા (ત્રીજા) મંગળ નામના ગ્રહનો રક્તવર્ણ, બે ભુજાઓ પૈકીની જમણી ભુજામાં અક્ષસૂત્ર અને ડાબી ભુજામાં કુંડિકા (કમંડળ) બાણવી આકૃતિ માટે બુકો ચિત્ર નં. ૫૭

ભાવાર્થ—પુણ્યરૂપી બીજને ઉત્પન્ન કરે તે રાહિણી ૧, જેને પ્રકૃષ્ઠ જ્ઞાન છે તે પ્રસન્નિ ૨, જેના હાથમા દુહને દમન કરવા માટે વજ્ર જેવી દુર્બેદ શૃખલા છે તે વજ્રશૃખલા ૩, જેના હાથમા વજ્ર અને અકુશ એ બે શસ્ત્ર રહેલા છે તે વજ્રાકુશી ૪, નિરતર હાથમા ચક્ર રહેતા હોવાથી ચક્રેશ્વરી ૫, મનુષ્યને વરદાન વગેરે ઇચ્છિત વસ્તુ આપનાર હોવાથી નરદત્તા ૬, સ્થામ વર્ણુવાળી હોવાથી અને શત્રુઓને કાળ જેવી હોવાથી કાળી ૭, અતિ સ્થામ વર્ણુવાળી હોવાથી અને શત્રુઓને મહાકાળ જેવી હોવાથી મહાકાળી ૮, ગૌર-ઉજ્જ્વળ વર્ણુવાળી હોવાથી ગૌરી ૯, ગાયના વાહનવાળી તે ગાધારી ૧૦, જેના શસ્ત્રોમાંથી મોટી જ્વાળાઓ નીકળે છે તે મહાજ્વાળા ૧૧, મનુષ્યની જનની-માતા તુલ્ય હોવાથી માનવી ૧૨, અન્યોન્ય વૈરની ઉપશાંતિ માટે જેવું આગમન છે તે વૈરાઘ્યા ૧૩, જેને પાપનો સ્પર્શ નથી તે અચ્છૃંતા ૧૪, જે ધ્યાન કરનારના મનને સાનિધ્ય કરવાવાળી છે તે માનસિકા ૧૫, અને ધ્યાન કરનારના મનને મહા સાનિધ્યને કરવાવાળી તે મહામાનસિકા ૧૬ આ સર્વ દેવીઓ જુદી જુદી વિદ્યાઓની અધિષ્ઠાત્રી હોવાથી વિદ્યાદેવીઓ કહેવાય છે આ મોળે વિદ્યાદેવીઓ માફ રક્ષણ કરે તેના સ્વરૂપે, મુદ્રાઓ તથા મંત્રોનું વર્ણુન 'નિર્વાણ કલિડા'મા કરવામા આવ્યું છે જે નીચે પ્રમાણે છે —

‘તત્રાઘા રોદિર્ણી ધવલવર્ણી સુરભિવાહના ચતુર્મુજામદ્દસૂત્રવાણાન્વિતદક્ષિણપાર્ણિ શઙ્ખધનુચક્રામપાર્ણિ ચેતિ ॥૧॥

અર્થાત્—પ્રથમ વિદ્યાદેવી રાહિણીનો ધવલવર્ણુ છે અને ગાય તેનું વાહન છે તેના ચાર હાથો પૈકી જમણા બે હાથો માળા અને બાણથી અલંકૃત છે તથા ડાળા બે હાથો શખ અને ધનુષ્યથી ગોભે છે

‘તથા પ્રસન્નિ સ્વેતવર્ણા મયૂરવાહના ચતુર્મુજા ઘરદશક્રિયુક્તદગ્નિષ્ઠકર માતુલિન્ગ-શક્તિયુક્તવામદ્દસ્તાં ચેતિ ॥૨॥

અર્થાત્—પ્રસન્નિદેવીનો વર્ણુ સ્વેત છે, વાહન મયૂરનું, ચાર જુગ, જેમા જમણા બે હાથ શક્તિ તથા વગદથી વિભૂષિત છે, જ્યારે ડાળા બે હાથમા માતુલિંગ તથા શક્તિ શોભે છે

‘તથા વજ્રશૃખલા શઙ્ખાવદાતા પદ્મવાહના ચતુર્મુજા ઘરદશક્રિયુક્તદક્ષિણકર પદ્મ-શૃખલાધિષ્ઠિતવામકર ચેતિ ॥૩॥

અર્થાત્—વજ્રશૃખલા દેવી શખના જેવા વર્ણુવાળી છે, તેને પદ્મનું વાહન છે, ચાર હાથ છે તેના જમણા બે હાથમા વગદ અને શૃખલા છે તથા ડાળા બે હાથમા કમલ અને શૃખલા છે

રક્ષન્તુ મમ રોહિણી, પન્નત્તી વજ્જસિંખલા ય સયા
વજ્જંકુસિ ચક્કેસરિ, નરદત્તા કાલિ મહાકાલિ ॥૫॥

ગૌરી તહ ગન્ધારી, મહજાલા માણવી અ વરુદ્ધા ।

અચ્છુત્તા માણસિઆ, મહમાણસિઆઊ દેવીઓ ॥૬॥

[રક્ષન્તુ માં રોહિણી પ્રજ્ઞસિર્વજ્રશૃંગલા ચ સદા ।

વજ્રાઙ્કુશી ચક્રેશ્વરી નરદત્તા કાલી મહાકાલી ॥

ગૌરી તથા ગાન્ધારી મહાજ્વાલા માનવી ચ વૈરોટ્યા ।

અચ્છુત્તા માનસિકા મહામાનસિકા દેવ્યઃ ॥]

અર્થઃ-રોહિણી, પ્રજ્ઞિતિ, વજ્રશૃંખલા , વજ્રાંકુશી, ચક્રેશ્વરી, નરદત્તા, કાળી, મહાકાળી, ગૌરી, ગાંધારી, મહાજ્વાળા, માનવી, વૈરોટ્યા, અચ્છુપ્તા, માનસિકા અને મહામાનસિકા એ સોળ (વિધા) દેવીઓ મારું રક્ષણ કરો.

‘તથા નૈર્ઋતિ હરિતવર્ણ શવવાહન ચઙ્ગપાણિં ચેતિ ॥૪॥

અર્થાત્-નૈર્ઋત્યનો હરિતવર્ણ, શવવાહન અને હાથમાં તલવાર હોય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૬૭

‘તથા વરુણ ધવલવર્ણ મકરવાહનં પાશપાણિં ચેતિ’ ॥૫॥

અર્થાત્-વરુણનો ધોળો વર્ણ મગરનું વાહન અને હાથમાં પાશ હોય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૬૮

‘તથા વાયું સિતવર્ણ મૃગવાહનં વજ્રા(ધ્વજા)લઙ્કૃતપાણિં ચેતિ’ ॥૬॥

અર્થાત્-વાયુનો સફેદવર્ણ હરણુનું વાહન અને હાથમાં ધ્વજ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૬૯

‘તથા કુવેરમનેકવર્ણ નિવિનવકાધિરૂદ નિચ્છુલકહસ્તં તુન્દિલં ગદાપાણિં ચેતિ’ ॥૭॥

અર્થાત્-કુબેરના અનેક વર્ણ, નવનિધિ પર આરૂઢ થએલો, મોટા પેટ વાળો, એક હાથમાં ધનની થેલી વાળો તથા બીજા હાથમાં ગદાવાળો છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૭૦

‘તથા રૂપાં ધવલવર્ણ વૃષભવાહન ત્રિનેત્રં શૂલપાણિં ચેતિ’ ॥૮॥

અર્થાત્-રૂપાનનો ધવલવર્ણ, બળદનું વાહન, ત્રણ નેત્ર અને હાથમાં ત્રિશૂળ હોય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૭૧

‘તથા નાગ શ્યામવર્ણ પદ્મવાહનમુરગપાણિં ચેતિ’ ॥૯॥

અર્થાત્-નાગનો શ્યામવર્ણ કમલનું વાહન તથા હાથમાં નાગ હોય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૭૨

‘તથા બ્રહ્માણ ધવલવર્ણ હંસવાહનં કમળલુપાણિં ચેતિ’

અર્થાત્-બ્રહ્માનો ધવલવર્ણ, હંસનું વાહન અને હાથમાં કમળ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૭૩

-નિર્વાણકાલિકા પત્ર. ૩૮

૬ દેવેન્દ્રોની સંખ્યા ૬૪ની છે ત્રિનાગભયથી તેઓનું વર્ણન અત્રે આપ્યું નથી.

અર્થાત-ગાધાગ્રીહેવીને નીલવર્ણ, કમલનુ આસન, ચાર હાથ, જમણા બે હાથમા વગ્દ અને મુશલ છે તથા ડાબા બે હાથમા અભય અને વજ્ર શોભે છે

‘તથા સર્ગાત્રિમદ્વાજ્વાલા ઘવલ્વર્ણા ઘરાહવાદના અસત્યપ્રહરણયુતદ્વસ્તા ચેતિ’ ॥૧૧॥

અર્થાત-સર્વાત્રમહાબલાદેવીને ધવલવર્ણ, વરાહનુ વાહન તથા તેણીના હાથોમા અમખ્ય અશ્ત્રો રહેલા છે

‘તથા માનવીં શ્યામવર્ણાં કમલાસના ચતુર્ભુજા ઘરદપાશાલદ્વૃતદક્ષિણકરા અક્ષસ્ત્ર-
પ્રવિટપાલદ્વૃતવામદ્વસ્તા ચેતિ’ ॥૧૨॥

અર્થાત-માનવીહેવીને શ્યામવર્ણ, કમલનુ આસન તથા ચાર હાથ, જમણા બે હાથો વરદ અને પાશથી અલકૃત છે, જ્યારે ડાબા બે હાથમા જપમાલા અને વૃક્ષની શાખા શોભે છે

‘તથા વૈરોઢ્યા શ્યામવર્ણાં અજગરવાદના ચતુર્ભુજા સન્નોરગાલદ્વૃતદક્ષિણકરા શ્વેટ-
કાદિયુતવામકરા ચેતિ’ ॥૧૩॥

અર્થાત-વૈરોઢ્યા દેવીને શ્યામવર્ણ, અજગરનુ વાહન તથા ચાર હાથ છે જેમા જમણા બે હાથમા ખડ્ગ અને સર્પ છે, જ્યારે ડાબા બે હાથ ઢાલ તથા મર્પથી વિભૂષિત છે

‘તથા અચ્ચુતા તદ્વિદ્ધર્ણાં તુરગવાદના ચતુર્ભુજા યદ્યાવાણયુતદક્ષિણકરા શ્વેટકાદિ-
યુતવામકરા ચેતિ’ ॥૧૪॥

અર્થાત-અચ્ચુતાદેવીને વર્ણ વીજળીના જેવો, ઘોડાનુ વાહન, ચાર ભુજ, તેમા જમણા બે હાથ ખડ્ગ અને બાણથી શોભે છે, જ્યારે ડાબા બે હાથમા ખેટક તથા બાણ શોભે છે

‘તથા માનસીં ઘવલ્વર્ણાં દ્વસવાદના ચતુર્ભુજા ઘરદવજ્રાલદ્વૃતદક્ષિણકરા અક્ષવલ-
યાશનિયુત્તવામકરા ચેતિ’ ॥૧૫॥

અર્થાત-માનસીદેવીને ધવલવર્ણ, હસનુ વાહન, ચાર હાથ, જેમા જમણા બે હાથમા વરદ તથા વજ્ર શોભે છે અને ડાબા બે હાથ જપમાલા અને વજ્રથી વિભૂષિત છે

‘તથા મહામાનસીં ધગ્લવર્ણાં સિંહવાદના ચતુર્ભુજા ઘરદાસિયુત્તદક્ષિણકરા પુણ્ડ્ર-
પાપલ્લવયુતવામદ્વસ્તા ચેતિ’ ॥૧૬॥

અર્થાત-મહામાનસી દેવીને ધવલ વર્ણ, સિંહનુ વાહન, ચાર ભુજ, એના જમણા બે હાથ વગ્દ અને તલવાગ્ધી વિભૂષિત છે, જ્યારે ડાબા બે હાથ કુણ્ડિકા અને ઢાલથી અલકૃત છે

‘તથા વજ્રાઙ્ગુશાં કનકવર્ણાં ગજવાહનાં ચતુર્ભુજાં વરદવજ્રયુતદક્ષિણકરાં માતુલિઙ્ગા-
ઙ્ગુશયુક્તવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૪॥

અર્થાત્-વજ્રાંકુશીદેવીનો સુવર્ણ વર્ણ, હાથીનું વાહન તથા ચાર હાથ, એના જમણા બે હાથમાં વરદ તથા વજ્ર શોભે છે, જ્યારે ડાબા બે હાથ માતુલિંગ તથા અંકુશથી વિભૂષિત છે.

‘તથા અપ્રતિચક્રાં તદ્વિઘ્નાં ગરુડવાહનાં ચતુર્ભુજાં ચક્રચતુષ્ટયભૂષિતકરાંચેતિ’ ॥૫॥

અર્થાત્-અપ્રતિચક્રાદેવીનો વર્ણ વિજળીના જેવો, વાહન ગરુડનું અને તેના ચારે હાથો ચક્રથી વિભૂષિત છે.

‘તથા પુરુષદત્તાં કનકાવદાતાં મહિષીવાહનાં ચતુર્ભુજાં વરદાસિયુક્તદક્ષિણકરાં માતુ-
લિઙ્ગચેટકયુતવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૬॥

અર્થાત્-પુરુષદત્તાદેવીનો વર્ણ સુવર્ણના જેવો છે, ભેંસનું વાહન તથા ચાર હાથ છે, જેમાં જમણા બે હાથમાં વરદ અને તલવાર શોભે છે, જ્યારે ડાબા બે હાથ ખીજોર અને ઢાલથી અલંકૃત છે.

‘તથા કાર્ત્તીકેર્વી કૃષ્ણવર્ણાં પદ્માસનાં ચતુર્ભુજાં અક્ષસૂત્રગદાલઙ્કૃતદક્ષિણકરાં વજ્રા-
ભયયુતવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૭॥

અર્થાત્-કાર્ત્તીકેર્વીનો શ્યામવર્ણ છે, પદ્મનું આસન તથા તેણીના ચાર હાથો પૈકી જમણા બે હાથમાં જપમાલા અને ગદા શોભે છે તથા ડાબા બે હાથ વજ્ર અને અભયથી વિભૂષિત છે.

‘તથા મહાકાર્ત્તીકેર્વી તમાલવર્ણાં પુરુષવાહનાં ચતુર્ભુજાં અક્ષસૂત્રવજ્રાન્વિતદક્ષિણક-
રામભયઘણ્ડાલઙ્કૃતવામભુજાં ચેતિ’ ॥૮॥

અર્થાત્-મહાકાર્ત્તીકેર્વીનો તમાલવર્ણ, પુરુષ વાહન, ચાર હાથ, જમણા બે હાથમાં અક્ષસૂત્ર અને વજ્ર તથા ડાબા બે હાથમાં અભય અને ઘંટા શોભે છે.

‘તથા ગૌરીર્દેવી કનકગૌરીં ગોધાવાહનાં ચતુર્ભુજાં વરદમુસલયુતદક્ષિણકરામક્ષમા-
લાકુવલયાલઙ્કૃતવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૯॥

અર્થાત્-ગૌરીદેવીનો વર્ણ ગૌર કનકના જેવો છે, ગોધો એનું વાહન છે અને ચાર હાથવાળી છે. જેમાંના જમણા બે હાથ વરદ અને મુશલથી અલંકૃત છે, જ્યારે ડાબા બે હાથમાં જપમાલા અને કમલ શોભે છે.

‘તથા ગાન્ધારીર્દેવી નીલવર્ણાં કમલાસનાં ચતુર્ભુજાં વરદમુસલયુતદક્ષિણકરાં અભ-
યકુલિશયુતવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૧૦॥

શુ ઘેરોટયાયૈ ઑં નમ । ઐ પ્ અચ્છુતાયૈ ઑં નમ । ઐ સ્ માનસ્યૈ ઐ નમ । ઐ હૂ
મહામાનસ્યૈ ઐ નમ ।

-પતા પોઢશવિદ્યાદેવીના મન્ત્રા ॥

-નિર્વાણકલિકા પત્ર ૩

ચોવીસ તીર્થકરના યક્ષો

જક્ષા ગોમુહ મહજક્ષ, તિમુહ જક્ષેસ તુવરુ કુસુમો ।

માયગવિજય અજિયા, વમો મણુઓ સુરકુમારો ॥ ૭ ॥

છમ્મુહ પયાલ કિન્નર, ગરુડો ગધન્વ તહ ય જર્ક્ષિલ્લો ।

કૂનર વરુણો મિડડી, ગોમેહો પાસ માયગો ॥ ૮ ॥

[યક્ષા ગોમુહો મહાયક્ષલિમુહો યક્ષેશસ્તુમ્મર કુસુમ ।

માતઙ્ગવિજયાજિતા વ્રહ્મા મનુજ સુરકુમાર ॥

પન્મુલ પાતાલ કિન્નરો ગરુડો ગન્ધર્વસ્તથા ચ યક્ષેન્દ્ર ।

કૂનરો વરુણો મૃકુટિર્ગોમેધ પાર્શ્વો માતઙ્ગ ॥]

અર્થ-યક્ષો આ પ્રમાણે-ગોમુખ, મહાયક્ષ, તિમુખ, યક્ષેશ, તુળડ, કુસુમ,
માતંગ, વિજય, અજિત, વ્રહ્મા, મનુજ, સુરકુમાર, પદ્મુખ, પાતાલ, કિન્નર, ગરુડ,
ગધર્વ, યક્ષેન્દ્ર, કૂખર, વરુણ, ભૃકુટિ, ગોમેધ, પાર્શ્વ અને માતંગ

ભાવાર્થ-આ ચોવીસ યક્ષોનું 'નિર્વાણકલિકા' માં આ પ્રમાણે સ્વરૂપ વર્ણ-
વેલું છે -

'તથા તત્તીર્થોત્પન્નગોમુખયક્ષ દ્વિમવર્ણગજવાહન ચતુર્ભુજ ઘરદાક્ષસૂત્રયુતદક્ષિણ-
પાર્ણિ માતુલિન્ગપાશાન્વિતવામપાર્ણિ ચેતિ' ॥૧॥

અર્થોત્-તેઓ (શ્રીઋષભદેવગ્વામી) ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થયેલા ગોમુખ
નામના યક્ષને સુવર્ણ વર્ણ, હાથીનું વાહન તથા તેને ચાર હાથ છે તેમાં જમણા
બે હાથમાં વરુ અને જમણા શેલે છે તથા ડાળા બે હાથમાં ખીજેડ અને
પાશ હોય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૭૪

'તથા તત્તીર્થોત્પન્ન મહાયક્ષામિધાન યક્ષેશ્વર ચતુર્મુલ દયામવર્ણ માતઙ્ગવાહનમ
પ્રપાર્ણિ ઘરદમુદ્રાક્ષસૂત્રપાશાન્વિતદક્ષિણપાર્ણિ યોજપૂરકામયાદુશશકિયુક્તવામપાર્ણિપલ્લવ
ચેતિ' ॥૨॥

અર્થોત્-તેઓ (શ્રીઅજિતનાયગ્વામી) ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થયેલા મહાયક્ષ
નામના યક્ષેશ્વરને શ્યામવર્ણ, ચાર મુખ, હાથીનું વાહન અને આઠ ભુજ છે તેમાં
જમણા ચાર હાથમાં વરુ, મુદ્રગર, જપમાળા અને પાશ છે તથા ડાળા ચાર હાથમાં
ખીજેડ, અલય, અકુશ અને શક્તિ શેલે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૭૫

आ सोण विद्यादेवीना प्राचीन ताडपत्रीय चित्रो भाटे लुओ 'जैनचित्रउत्प-
द्रुम' ग्रन्थभांता चित्रो नं. १६ थी ३१ सुधी.

सोण विद्यादेवीओनां स्वरूपो संपूर्ण.

सोण विद्यादेवीओनी मुद्राओः—

वामहस्तेन मुष्टिं बद्ध्वा कनिष्ठिकां प्रसार्य शेषांगुली कराङ्गुष्ठेन पीडयेदिति
शङ्खमुद्रा ॥१॥ परस्परभिमुखहस्ताभ्यां वेणोबन्धं विधाय मध्यमे प्रसार्य संयोज्य च
शेषाङ्गुलीभिर्मुष्टी बन्धयेदिति शक्तिमुद्रा ॥२॥ हस्तद्वयेनाङ्गुष्ठतर्जनीभ्यां बलके विधाय
परस्परान्तःप्रवेशनेन शृङ्खलामुद्रा ॥३॥ वामहस्तस्योपरि दक्षिणकरं कृत्वा कनिष्ठिकाङ्गु-
ष्ठाभ्यां मणिवन्धं संवेष्ट्य शेषाङ्गुलीनां विस्फारितप्रसारणेन वज्रमुद्रा ॥४॥ वामहस्ततले
दक्षिणहस्तमूलं संनिवेश्य करशाखा विरलिकृत्य प्रसारयेदिति चक्रमुद्रा ॥५॥ पद्माकारौ
करो कृत्वा मध्येऽङ्गुष्ठौ कर्णिकाकारौ विन्यसेदिति पद्ममुद्रा ॥६॥ वामहस्तमुष्टेरपरि दक्षि-
णमुष्टिं कृत्वा गात्रेण सह किञ्चिदुन्नामयेदिति शदामुद्रा ॥७॥ अधोमुखवामहस्ताङ्गुलीर्घ-
ण्टाकाराः प्रसार्य दक्षिणेन मुष्टिं बद्ध्वा तर्जनीमूर्ध्वा कृत्वा वामहस्ततले नियोज्य घण्टा-
वच्चालनेन घण्टामुद्रा ॥८॥ उन्नतपृष्ठहस्ताभ्यां संपुटं कृत्वा कनिष्ठिके निष्कास्य योज-
येदिति कमण्डलुमुद्रा ॥९॥ पताकावत् हस्तं प्रसार्य अङ्गुष्ठयोजनेन परशुमुद्रा ॥१०॥ यद्वा
पताकाकारं दक्षिणकरं संहताङ्गुलि कृत्वा तर्जन्यङ्गुष्ठाक्रमेण परशुमुद्रा द्वितीया ॥११॥
ऊर्ध्वदण्डौ करो कृत्वा पद्मवत् करशाखाः प्रसारयेदिति वृक्षमुद्रा ॥१२॥ दक्षिणहस्तं संह-
तांगुलिमुन्नमय्य सर्पफणावत् किञ्चिदाकुञ्चयेदिति सर्पमुद्रा ॥१३॥ दक्षिणकरेण मुष्टिं बद्ध्वा
तर्जनीमध्यमे प्रसारयेदिति खड्गमुद्रा ॥१४॥ हस्ताभ्यां संपुटं विधायांगुलीः पद्मवद्विकास्य
मध्यमे परस्पर संयोज्य तन्मूललग्नांगुष्ठौ कारयेदिति ज्वलनमुद्रा ॥१५॥ बद्धमुष्टेर्दक्षिण-
करस्य मध्यमांगुष्ठतर्जन्योस्तन्मूलाक्रमेण प्रसारयेदिति दण्डमुद्रा ॥१६॥

—पताः षोडशविद्यादेवीनां मुद्राः ॥

—निर्वाणकलिका पत्र. ३२

उपर प्रमाणे सोण विद्यादेवीनी सोण मुद्राओ अनुक्रमे लक्षणवी. सोण विद्या-
देवीना मन्त्रो आ प्रमाणेः—

ॐ यां रोहिण्यै अं नमः । ॐ रां प्रज्ञप्त्यै आं नमः । ॐ लां वज्रशृङ्खलायै इं नमः ।
ॐ वां वज्राङ्कुर्यै इं नमः । ॐ शां अप्रतिचक्रायै उं नमः । ॐ पां पुरुषदत्तायै ऊं नमः ।
ॐ सां काल्यै ऋं नमः । ॐ हां महाकाल्यै ॠं नमः । ॐ यूं गौर्यै लृं नमः । ॐ रूं
गान्धार्यै लृं नमः । ॐ लूं सर्वास्त्रमहाज्वालायै ङं नमः । ॐ वूं मानव्यै ऐं नमः । ॐ

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીસુપાર્શ્વનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા માતંગ નામના યક્ષનો નીલવર્ણ, હાથીનું વાહન અને ચાર ભુજવાળો છે તેમા જમણા બે હાથ ખિલ્લ અને પાશથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમા નકુલ અને અકુશ શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૮૦

‘તત્તીર્થોત્પન્ન વિજયયક્ષ હરિતવર્ણ ત્રિનેત્ર હસવાહન દ્વિભુજ દક્ષિણહસ્તે ચમ્ર ધામે મુદ્રરમિતિ’ ॥૮૦॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીચદ્રપ્રભસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા વિજય નામના યક્ષનો હિતવર્ણ, ત્રણ લોચન, હસ વાહન અને બે ભુજ છે તે પૈકી જમણા હાથમા ચક્ર અને ડાબા હાથમા મુદ્રગ છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૮૧

‘તત્તીર્થોત્પન્નમજિતયક્ષ શ્વેતવર્ણ કૂર્મગાહન ચતુર્ભુજ માતુલિકાક્ષસ્ત્રયુક્તદક્ષિણ-પાર્ણિ નકુલકુન્તાન્વિતવામપાર્ણિ ચેતિ’ ॥૮૧॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીસુવિધિનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા અન્જિત નામના યક્ષનો શ્વેતવર્ણ, કૂર્મ વાહન અને ચાર ભુજ છે તેમા જમણા બે હાથમા માતુલિંગ અને જપમાળા શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ નોળીઓ અને લાલાથી શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૮૨

‘તસ્મિન્સ્તીર્થે સમુત્પન્ન વ્રહ્મયક્ષ ચતુર્મુલ્ય ત્રિનેત્ર ધવલવર્ણ પદ્માસનમણ્મુજ માતુલિકા મુદ્રરપાશમયયુક્તદક્ષિણપાર્ણિ નકુલગદાક્રશાક્ષસ્ત્રાન્વિતવામપાર્ણિ ચેતિ’ ॥૮૦॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીશીતલનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા વ્રહ્મા નામના યક્ષના ચાર મુખ, ત્રણ નેત્ર, ધવલવર્ણ, કમલનુ આસન, અને આઠ ભુજ છે તેમા જમણા ચાર હાથમા બીજોરુ, મુદ્રગર, પાશ અને અભય શોભે છે, તથા ડાબા ચાર હાથ નોળીઓ, ગદા, અકુશ અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૮૩

‘તત્તીર્થોત્પન્નમીશ્વરયક્ષ ધવલવર્ણ ત્રિનેત્ર વૃષભવાહન ચતુર્ભુજ માતુલિકાગદા ન્વિતદક્ષિણપાર્ણિ નકુલક્રાક્ષસ્ત્રયુક્તવામપાર્ણિ ચેતિ’ ॥૮૧॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીશ્રેયાસનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા ઇશ્વર નામના યક્ષનો શ્વેતવર્ણ, ત્રણ નેત્ર, વળદનુ વાહન અને ચાર ભુજ છે તેમા જમણા બે હાથમા બીજોરુ અને ગદા શોભે છે તથા ડાબા બે હાથ નોળીઓ અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૮૪

‘તત્તીર્થોત્પન્ન પુમારયક્ષ શ્વેતવર્ણ હસવાહન ચતુર્ભુજ માતુલિકાયાનાન્વિતદક્ષિણપાર્ણિ નકુલક્રધનુયુક્તવામપાર્ણિ ચેતિ ॥૮૧॥

‘તસ્મિંસ્તીર્થે સમુત્પન્નં ત્રિમુખયદેશ્વરં ત્રિમુખં ત્રિનેત્રં શ્યામવર્ણં મયૂરવાહનં
પદ્મજં નકુલગદામયયુક્તદક્ષિણપાણિં માતુલિજ્ઞનાગાક્ષસૂત્રાન્વિતવામહસ્તં ચેતિ’ ॥૩॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીસંભવનાથસ્વામી) ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા ત્રિમુખ
નામના યક્ષ ને ત્રણ નેત્ર, ત્રણ મુખ, શ્યામવર્ણ, મોરનું વાહન અને છ હાથ છે.
તેમાં જમણા ત્રણ હાથ નકુલ, ગદા અને અભયથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા ત્રણ
હાથમાં બીજેઈ, નાગ અને અક્ષસૂત્ર શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૭૬

‘તત્તીર્થોત્પન્નમીશ્વરયક્ષં શ્યામવર્ણં ગજવાહનં ચતુર્મુજં માતુલિજ્ઞાક્ષસૂત્રયુતદક્ષિણ-
પાણિં નકુલાક્ષશાન્વિતવામપાણિં ચેતિ’ ॥૪॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીઅભિનન્દન સ્વામી) ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા ઇશ્વર
નામના યક્ષનો શ્યામવર્ણ, હાથીનું વાહન અને ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે
હાથ બીજેઈ અને જપમાલાથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા બે હાથમાં નકુલ અને અંકુશ
શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૭૭

‘તત્તીર્થોત્પન્નં તુમ્બહયક્ષં ગરુડવાહનં ચતુર્મુજં વરદશક્તિયુતદક્ષિણપાણિં નાગપાશ-
યુક્તવામહસ્તં ચેતિ’ ॥૫॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીસુમતિનાથસ્વામી) ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા તુમ્બ
નામના યક્ષનો [સફેદ વર્ણ], ગરુડવાહન અને ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે
હાથ વરદ અને શક્તિથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા બે હાથમાં [ગદા]^૨ અને નાગ-
પાશ શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૭૮

‘તત્તીર્થોત્પન્નં કુસુમં યક્ષં નીલવર્ણં કુરુજ્ઞવાહનં ચતુર્મુજં ફલામયયુક્તદક્ષિણપાણિં
નકુલકાક્ષસૂત્રયુક્તવામપાણિં ચેતિ’ ॥૬॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીપદ્મપ્રભુસ્વામી) ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા કુસુમ
નામના યક્ષનો નીલ વર્ણ, હરણું વાહન અને ચાર હાથ છે. તેમાં જમણા બે
હાથ ફૂલ અને અભયથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં નોળીઓ અને અક્ષ-
સૂત્ર શોભે છે-આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૭૯

‘તત્તીર્થોત્પન્નં માતઙ્ગયક્ષં નીલવર્ણં ગજવાહનં ચતુર્મુજં વિષ્ણુપાશયુક્તદક્ષિણપાણિં
નકુલાક્ષશાન્વિતવામપાણિં ચેતિ’ ॥૭॥

૧-૨ ‘ગીતયુતિચ્છવિતનુર્વરગાકિયુક્તહસ્તો ગદોરગપાશગવામપાણિઃ ।

યો વૈનતેયગમનો દુરીતાપહારી ચક્ષ સ તુમ્બર ઇહ પ્રથિતપ્રભાવ’ ॥૩૦॥

—જુઓ શ્રીમન્ત્રાધિરાજ ચિતામણિ અતર્ગત

શ્રીમન્ત્રાધિરાજ ૩૯૫ પૃષ્ઠ. ૨૪૩

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીકૃષ્ણનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા ગધર્વ નામના યક્ષનો સ્થામવણું, હંમવાહન તથા ચાર ભુજ છે તેમા જમણા બે હાથમા વરદ અને પાશ શોભે છે તથા ડાબા બે હાથમા બીજેડ અને અકુશ છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૯૦

‘તત્તીર્થોત્પન્ન યક્ષેન્દ્રયક્ષ પન્મુખ ત્રિનેત્ર દયામર્વણે શમ્ભરવાહન દ્વાદશભુજ માતુલિજ્જવાણસદ્ગમુદ્ગરપાશાભયયુક્તદક્ષિણપાણિ નકુલધનુસ્થર્મફલકશૂલાદ્વિશાક્ષસૂત્રયુક્તવામપાણિ ચેતિ’ ॥૧૮॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રી અગ્નાથસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા યક્ષેન્દ્ર નામના યક્ષનો સ્થામવણું, છ મુખ, ત્રણ નેત્ર, શખ (શખર) વાહન અને બાગ ભુજ છે તેમા જમણા છ હાથ બીજેડ, બાણ, તલવાર, મુદ્ગર, પાશ અને અલયથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા છ હાથમા નોળીઓ, ધનુષ, ચામડાની ઢાલ, શૂળ, અકુશ અને જપમાળા શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૯૧

‘તત્તીર્થોત્પન્ન કુત્રેરયક્ષ ચતુર્મુખમિન્દ્રાયુધવર્ણે ગરુડવદન ગજવાહન અષ્ટમુજ વરદ-પાશવાપશૂલાભયયુક્તદક્ષિણપાણિ વીજપૂરકશક્તિમુદ્ગરાક્ષસૂત્રયુક્તવામપાણિ ચેતિ’ ॥૧૯॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીમહિનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા કુબેર નામના યક્ષનો ઇન્દ્રાયુધ જેવો (મેઘધનુષ જેવો) વણું, ચાર મુખ, ગરુડવદન, હાથીનું વાહન અને આઠ ભુજ છે તેમા જમણા ચાર હાથમા વરદ, પાશ (પરશુ), શૂળ અને અલય શોભે છે તથા ડાબા ચાર હાથ બીજેડ, શક્તિ, મુદ્ગર અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૯૨

‘તત્તીર્થોત્પન્ન ઘરુણયક્ષ ચતુર્મુખ ત્રિનેત્ર ઘઘલવર્ણે વૃષભવાહન જટામુકુટમણ્ડિત અષ્ટમુજ માતુલિજ્જગદાવાણશક્તિયુતદક્ષિણપાણિ નકુલરૂપગ્રાધનુ પરશુયુતવામપાણિ ચેતિ’ ॥૨૦॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીમુનિમુવતસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા વરુણ યક્ષનો ઘઘલવણું, ચાર મુખ, ત્રણ નેત્ર, વૃષભવાહન, જટામુકુટમણ્ડિત અને આઠ ભુજ છે તેમા જમણા ચાર હાથમા બીજેડ, ગદા, બાણ અને શક્તિ શોભે છે, તથા ડાબા ચાર હાથ નોળીઓ, કમળ, ધનુષ અને પરશુથી વિભૂષિત છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૯૩

‘તત્તીર્થોત્પન્ન મૃકુટિયક્ષ ચતુર્મુખ ત્રિનેત્ર હેમવર્ણે વૃષભવાહન અષ્ટમુજ માતુલિજ્જ-શક્તિમુદ્ગરાભયયુક્તદક્ષિણપાણિ નકુલપરશુવજ્રાક્ષસૂત્રવામપાણિ ચેતિ’ ॥૨૧॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીવાસુપૂજ્યસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા કુમાર (સુરકુમાર) નામના યક્ષનો શ્વેતવર્ણ, હંસનું વાહન તથા ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે હાથમાં બીજોરું અને બાણ શોભે છે તથા ડાબા હાથ નોળીઓ અને ધનુષથી વિભૂષિત છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૮૫

‘તત્તીર્થોત્પન્નં પન્નમુખં યક્ષં શ્વેતવર્ણં શિશિવાહનં દ્વાદશભુજં ફલચક્રવાણસ્વદ્ગપાશાક્ષસૂત્રયુક્તદક્ષિણપાર્ણિ નકુલચક્રધનુઃફલકાઙ્કુશાભયયુક્તવામપાર્ણિ ચેતિ’ ॥૧૩॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીવિમલનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા પદ્મુખ નામના યક્ષનો શ્વેત વર્ણ અને મોરનું વાહન તથા બાર ભુજ છે. તેમાં જમણા છ હાથમાં ફલ, ચક્ર, બાણ, તલવાર, પાશ અને અક્ષસૂત્ર છે તથા ડાબા છ હાથ નોળીઓ, ચક્ર, ધનુષ, ઢાલ, અંકુશ અને અભયથી વિભૂષિત છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૮૬

‘તત્તીર્થોત્પન્નં પાતાલયક્ષં ત્રિમુખં રક્તવર્ણં મકરવાહનં પદ્મભુજં પદ્મસ્વદ્ગપાશયુક્ત-દક્ષિણપાર્ણિ નકુલફલકાક્ષસૂત્રયુક્તવામપાર્ણિ ચેતિ’ ॥૧૪॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીઅનંતનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા પાતાલ નામના યક્ષનો રક્તવર્ણ, ત્રણ મુખ, મગરનું વાહન અને છ ભુજ છે. તેમાં જમણા ત્રણ હાથ કમલ, તલવાર અને પાશથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા ત્રણ હાથમાં નોળીઓ, ઢાલ અને જપમાળા શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૮૭

તત્તીર્થોત્પન્નં કિન્નરયક્ષં ત્રિમુખં રક્તવર્ણં કૂર્મવાહનં પદ્મભુજં વીજપૂરકગદાભયયુક્તદક્ષિણપાર્ણિ નકુલપદ્માક્ષમાલાયુક્તવામપાર્ણિ ચેતિ’ ॥૧૫॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીધર્મનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા શ્રી કિન્નર યક્ષનો રક્તવર્ણ, ત્રણ મુખ, કાચબાનું વાહન અને છ ભુજ છે. તેમાં જમણા ત્રણ હાથ બીજોરું, ગદા અને અભયથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા ત્રણ હાથમાં નોળીઓ, કમલ અને જપમાળા શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૮૮

‘તત્તીર્થોત્પન્નં ગરુડયક્ષં વરાહવાહનં ક્રોડવદનં શ્યામવર્ણં ચતુર્ભુજં વીજપૂરકપદ્મયુક્ત-દક્ષિણપાર્ણિ નકુલાક્ષસૂત્રવામપાર્ણિ ચેતિ’ ॥૧૬॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીશાંતિનાથ સ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા ગરુડ યક્ષનો શ્યામવર્ણ, ક્રોડ વદન, વરાહ વાહન અને ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે હાથ બીજોરું અને કમલથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા બે હાથમાં નોળીઓ તથા જપ-માળા શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૮૯

‘તત્તીર્થોત્પન્નં ગન્ધર્વયક્ષં શ્યામવર્ણં હંસવાહનં ચતુર્ભુજં વરદપાશાન્વિતદક્ષિણભુજં માતુલિઙ્ગાઙ્કુશાધિષ્ઠિતવામપાર્ણિ ચેતિ’ ॥૧૭॥

[દેવ્યશ્વનેશ્વર્યજિતા દુરિતારી કાલી મહાકાલી ।
અચ્યુતા શાન્તા જ્વાલા સુતારકાઽશોકા શ્રીવત્સા ॥
ચણ્ડા વિજયાઽકુશી પન્નગેતિ નિર્વાણ્યચ્યુતા ધારિણી ।
ઘૈરોટ્ઠાચ્છુક્તા ગાધાર્યમ્વા પન્નાવતી સિદ્ધા ॥]

અર્થ - દેવીઓ આ પ્રમાણે છે —

ચક્રેશ્વરી, અન્જિતા, દુગ્તિારી, કાલી, મહાકાલી, અચ્યુતા, શાન્તા, જ્વાલા, સુતારકા, અશોકા, શ્રીવત્સા, ચંડા, વિજયા, અકુશા, પન્નગા, નિર્વાણી, અચ્યુતા, ધારિણી, ઘૈરોટ્ઠા, અચ્છુક્તા, ગાધારી, અન્ના, પન્નાવતી અને સિદ્ધા

ભાવાર્થ - આ ચોવીશ શાસનદેવીઓનું વર્ણન 'નિર્વાણકલિકા' ગ્રન્થમાં આ પ્રમાણે આપેલું છે —

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નામપ્રતિચક્રાભિધાના યક્ષિણીં હૈમવર્ણીં ગરુડવાહનામષ્ટમુજા ચરદવાણચક્રપાશયુક્તદક્ષિણકરા ધનુર્વજ્રચક્રાકુશવમદ્વસ્તા ચેતિ’ ॥૧॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીઋષભદેવસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થયેલી અપ્રતિચક્રા (ચક્રેશ્વરી) દેવીને સુવર્ણવર્ણ, ગરુડનું વાહન અને આઠ ભુજ છે તેમાં જમણા યાગ હાથ વરદ, બાણ, ચક્ર અને પાશથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા યાગ હાથમાં ધનુષ, વજ્ર, ચક્ર અને અકુશ શોભી રહેલા છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૯૮

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નામજિતાભિધાના યક્ષિણીં ગૌરવર્ણીં લોહાસનાધિરૂદ્ધા ચતુર્મુજા ચરદવાણાધિષ્ઠિતદક્ષિણકરા વીજપૂરકાકુશયુક્તવામકરા ચેતિ’ ॥૨॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રી અન્જિતાનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થયેલી અન્જિતા યક્ષિણીને ગૌરવર્ણ, લોહાસનાધિરૂદ્ધ અને આગ હાથ છે તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને પાશથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા બે હાથમાં બીજોરુ અને અકુશ શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૯૯

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્ના દુરિતારિદેવીં ગૌરવર્ણીં મેષવાહના ચતુર્મુજા ચરદાક્ષ-સૂરયુક્તદક્ષિણકરા ફલામયાન્યિતવામકરા ચેતિ’ ॥૩॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીમલવનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થયેલી દુરિ-તારિદેવીને ગૌરવર્ણ, ઝકગરુ વાહન અને આગ ભુજ, તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને જમણાથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા બે હાથમાં ફલ અને અભય શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૧૦૦

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્ના કાલિકાદેવીં શ્યામવર્ણાં પદ્મવાહના ચતુર્મુજા ચરદવાણા-ધિષ્ઠિતદક્ષિણમુજા નાગાકુશાચિતવામદ્વસ્તા ચેતિ’ ॥૪॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીનમિનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થયેલા ભૃકુટિ નામના ચક્ષુનો સુવર્ણવર્ણ, ચાર મુખ, ત્રણ નેત્ર, વૃષભવાહન અને આઠ ભુજ છે. તેમાં જમણા ચાર હાથમાં ખીજેરું, શક્તિ મુદ્રગર અને અભય શોભે છે. તથા ડાબા ચાર હાથ નોળીઓ, પરશુ, વજ્ર અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૯૪

‘તત્તીર્થોત્પન્નં ગોમેધચક્ષુ ત્રિસુખં શ્યામવર્ણં પુરુષવાહનં પદ્મજં માતુલિંગપરશુ-
ચક્રાન્વિતદક્ષિણપાર્ણિ નકુલકશૂલશક્તિયુતવામપાર્ણિ ચેતિ’ ॥૨૨॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીનેમનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થયેલા ગોમેધ-નામના ચક્ષુનો શ્યામવર્ણ, ત્રણ મુખ, પુરુષ વાહન અને છ ભુજ છે. તેમાં જમણા ત્રણ હાથમાં ખીજેરું, પરશુ અને ચક્ર શોભે છે, તથા ડાબા ત્રણ હાથ નોળીઓ, શૂળ અને શક્તિથી વિભૂષિત છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૯૫

‘તત્તીર્થોત્પન્નં પાર્શ્વચક્ષુ ગજમુખમુરગફણામણ્ડિતશિરસં શ્યામવર્ણં કૂર્મવાહનં ચતુ-
ર્ભુજં વીજપૂરકોરગયુતદક્ષિણપાર્ણિ નકુલકાદિયુતવામપાર્ણિ ચેતિ’ ॥૨૩॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીપાર્શ્વનાથ સ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થયેલા શ્રીપાર્શ્વ-નામના ચક્ષુનો શ્યામવર્ણ, હાથી જેવું મુખ, સર્પની ફણાથી મંડિતમસ્તક, કાચળાનું વાહન અને ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે હાથમાં ખીજેરું અને સર્પ શોભે છે તથા ડાબા બે હાથ નોળીઓ અને સર્પથી વિભૂષિત છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૯૬

‘તત્તીર્થોત્પન્નં માતલિંગચક્ષુ શ્યામવર્ણં ગજવાહનં દ્વિભુજં દક્ષિણે નકુલં વામે વીજ-
પૂરકમિતિ’ ॥૨૪॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીમહાવીરસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થયેલા માતંગ નામના ચક્ષુનો શ્યામવર્ણ, ગજનું વાહન તથા બે ભુજ છે. તેમાં જમણા હાથમાં નોળીઓ અને ડાબા હાથમાં ખીજેરું શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૯૭

-નિર્વાણકલિકા. પૃષ્ઠ ૩૪થી૩૭

ચોવીશ તીર્થકરોની શાસનદેવીઓ

દેવીઓ ચક્રેસરિ, અજિઆ દુરિઆરિ કાલિ મહાકાલી ।

અચ્ચુઅ સન્તા જાલા, સુતારયાડસોય સિરિવચ્છા ॥૯॥

ચણ્ડા વિજયંકુસિ પન્નહત્તિ નિન્વાણિ અચ્ચુઆ ધરણી ।

વૈરુદ્ધુત્ત ગન્ધારિ અંવ પડમાવૈ સિદ્ધા ॥૧૦॥

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્ના સુતારાદેવીં ગૌરવર્ણો વૃષ(મ)ગાહના ચતુર્ભુજાં વર-
દાક્ષસૂત્રયુક્તદક્ષિણમુજાં કલશાઢ્ઢશાન્વિતવામ્પાર્ણિં ચેતિ’ ॥૧૧॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીસુવિધિનાથસ્વામી) ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલી
સુતારાદેવીનો ગૌરવર્ણ, વૃષભવાહન તથા ચાર ભુજ છે તેમા જમણા બે હાથ
વરદ અને જમખાળાથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમા કલશ અને અકુશ
શોભે છે, આકૃતિ માટે ભુજો ચિત્ર નં ૧૦૬

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્ના અશોકાદેવીં મુદ્ગગર્ણો પદ્મવાહના ચતુર્ભુજાં વરદ
પાશયુક્તદક્ષિણકુરુ ફલાઢ્ઢશયુક્તવામકુરુ ચેતિ’ ॥૧૦૧॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીશીતલનાથસ્વામી) ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલીઅશોકા
દેવીનો નીલવર્ણ, પદ્મનુ વાહન અને ચાર ભુજ છે તેમા જમણા બે હાથ વરદ
અને પાશથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમા કલ અને અકુશ શોભે છે
આકૃતિ માટે ભુજો ચિત્ર નં ૧૦૭

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્ના માનવીં દેવીં ગૌરવર્ણો સિંહવાહના ચતુર્ભુજાં વરદમુદ્ગ
રાન્વિતદક્ષિણપાર્ણિં કલશાઢ્ઢશયુક્તવામકુરુ ચેતિ’ ॥૧૧૧॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીત્રેયાસનાથસ્વામી) ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલી માનવી
(શ્રીવત્સા)દેવીનો ગૌરવર્ણ, સિંહનુ વાહન અને ચાર ભુજ છે તેમા જમણા બે
હાથ વરદ અને મુદ્ગરથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા બે હાથમા કલશ અને અકુશ
શોભે છે આકૃતિ માટે ભુજો ચિત્ર નં ૧૦૮

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્ના પ્રચન્ડાદેવીં દયામર્ણો અધ્વારૂઢા ચતુર્ભુજાં વરદશકિ
યુક્તદક્ષિણકુરુ પુણ્યગદાયુક્તવામપાર્ણિં ચેતિ’ ॥૧૨૧॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીવાસુપૂત્યસ્વામી) ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલી
પ્રચન્ડા(પ્રવરા)દેવીનો શ્યામવર્ણ, ઘોડાનુ વાહન તથા ચાર ભુજ છે તેમા જમણા
બે હાથ વરદ અને શક્રિથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમા પુષ્પ અને ગદા
શોભે છે આકૃતિ માટે ભુજો ચિત્ર નં ૧૦૯

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્ના વિદિતાદેવીં હરિતાલ્વર્ણો પદ્મારૂઢા ચતુર્ભુજાં વાણ-
પાશયુક્તદક્ષિણપાર્ણિં ધનુર્નાગયુક્તવામપાર્ણિં ચેતિ’ ॥૧૩૧॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીવિમલનાથસ્વામી) ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલી
વિદિતાદેવીનો હરિતવર્ણ, પદ્મનુ આસન અને ચાર ભુજ છે, તેમા જમણા બે
હાથ બાણ અને પાશથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમા ધનુષ્ય અને નાગ
શોભે છે આકૃતિ માટે ભુજો ચિત્ર નં ૧૧૦

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીઅભિનંદનસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી કાલિ-કાદેવીનો શ્યામવર્ણ, કમલનું આસન તથા ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને પાશથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં નાગ અને અંકુશ શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૦૧

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નાં મહાકાલીં દેવીં સુવર્ણવર્ણીં પદ્મવાહનાં ચતુર્ભુજાં વરદપા-શાધિષ્ઠિતદક્ષિણકરાં માતુલિકાકુશયુક્તવામભુજાં ચેતિ’ ॥૨॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીસુભતિનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી મહા-કાલી દેવીનો સુવર્ણવર્ણ, પદ્મનું વાહન અને ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને પાશથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં માતુલિંગ અને અંકુશ શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૦૨

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નામચ્યુતાં દેવીં શ્યામવર્ણાં નરવાહનાં ચતુર્ભુજાં વરદવી-
’નાન્વિતદક્ષિણકરાં કાર્મુકાભયવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૬॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીપદ્મપ્રભુસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી અચ્યુતા-દેવીનો શ્યામવર્ણ, નરવાહન અને ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને વીણા (બાણ)થી વિભૂષિત છે. તથા ડાબા બે હાથમાં ધનુષ અને અભય શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૦૩

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નાં શાન્તાદેવીં સુવર્ણવર્ણીં ગજવાહનાં ચતુર્ભુજાં વરદાક્ષ-સૂત્રયુક્તદક્ષિણકરાં શૂલાભયયુતવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૭॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રી સુપાર્શ્વનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી શાન્તા દેવીનો સુવર્ણવર્ણ, હાથીનું વાહન અને ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં શૂળ અને અભય શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૦૪

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નાં મૃકુટિદેવીં પીતવર્ણીં વરાહ (વિઙાલ^૨) વાહનાં ચતુ-ર્ભુજાં ચઙ્ગમુદ્રાન્વિતદક્ષિણભુજાં ફલકપરશુયુતવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૮॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રી ચંદ્રપ્રભુસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી ભૃકુટી (જવાળા) દેવીનો પીળોવર્ણ, વરાહનું વાહન અને ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે હાથ તલવાર અને મુદ્ગરથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં ઢાલ અને પરશુ શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૦૫

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્ના ધેરોદ્યા દેવીં દૃષ્ણવર્ણાં પદ્માસના ચતુર્મુજા ચરદાશ
મુન્યુત્તદક્ષિણકરા માતુલિઙ્ગશક્તિયુક્તગમદ્વસ્તા ચેતિ’ ॥૧૧॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રી મહિનાથપ્રભુ)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલી વૈરાઘ્યા
દેવીનો કાળોવર્ણ, કમલનુ આમન અને ચાર ભુજ છે તેમા જમણા બે હાથમા
વરદ અને જપમાળા શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ બીજેઝ અને શક્તિથી વિભૂષિત
છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૧૧૬

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્ના ચરદત્તા (અચુતા) દેવીં ગોરવર્ણાં મદ્રાસનારૂદ્ધા ચતુર્મુજા
ચરદાશસ્ત્રયુતદક્ષિણકરા વીજપૂરક’કુમ્ભયુતવામદ્વસ્તા ચેતિ’ ॥૨૦॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રી મુનિમુનતન્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલી વરદત્તા
(અચુતા) દેવીનો ગોરવર્ણ, લડામન પર બેઠેલી તથા ચાર ભુજવાળી છે તેમા
જમણા બે હાથ વરદ અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમા
બીજેઝ તથા કુભ (શૂળ) શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૧૧૭

‘નમેર્ગન્ધારીદેવીં શ્રેતા દસનાદના ચતુર્મુજા ચરદપદ્મયુક્તદક્ષિણમુજદ્વયા વીજપૂર
(ક)કુમ્ભયુતવામદ્વયા ચેતિ’ ॥૨૧॥

અર્થાત્-તેઓ શ્રી નમિનાથ (સ્વામી)ની ગાન્વારી દેવીનો શ્રવેતવર્ણ, કમલ
વાહન તથા ચાર ભુજ છે તેમા જમણા બે હાથ વરદ અને તલવાથી વિભૂષિત
છે, તથા ડાબા બે હાથમા બીજેઝ અને કુભ શોભે છે આકૃતિ માટે જુઓ
ચિત્ર નં ૧૧૮

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્ના કૃષ્ણાણ્ડીં દેવીં કનકવર્ણાં સિંહવાદના ચતુર્મુજા
માતુલિઙ્ગપાદયુક્તદક્ષિણકરા પુત્રાદ્વિશાન્વિતવામકરા ચેતિ’ ॥૨૨॥

અર્થાત્-તેઓ [શ્રી નેમિનાથપ્રભુ]ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલી કૃષ્ણાણ્ડી
(અગિકા) દેવીનો સુવર્ણવર્ણ, સિંહનુ વાહન અને ચાર ભુજ છે તેમા જમણા
બે હાથમા બીજેઝ અને પાશ શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ પુત્ર અને અકુશથી
વિભૂષિત છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૧૧૯

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્ના પદ્માવતીં દેવીં કનકવર્ણાં પુર્કુટગદ્ધા ચતુર્મુજા પદ્મ
પાશાન્વિતદક્ષિણકરા ફલાદ્વિશાન્વિતવામકરા ચેતિ’ ॥૨૩॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રી પાશનાથપ્રભુ)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલી પદ્માવતી
દેવીનો સુવર્ણવર્ણ, પુર્કુટ [ભતિના અર્પણ] વાહન, અને ચાર ભુજ છે તેમા
જમણા બે હાથ કમલ અને પાશથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમા કલ

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નાં અદ્ભુતાં દેવીં ગૌરવર્ણાં પદ્મવાહનાં ચતુર્ભુજાં સ્વર્ગપાશયુક્ત-
દક્ષિણકરાં ચર્મફલકાદ્ભુશયુતવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૧૪॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીઅનંતનાથસ્વામી)ના ૪ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી અંકુશાદેવીનો ગૌરવર્ણ, કમલનું વાહન અને ચાર ભુજ છે. તેમાં ૪મણા બે હાથમાં તલવાર અને પાશ શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ ચામડાની ઢાલ અને અંકુશથી વિભૂષિત છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૧૧

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નાં કન્દર્પી (પદ્મગાં) દેવીં ગૌરવર્ણાં મત્સ્યવાહનાં ચતુર્-
ભુજાં ઉત્પલાદ્ભુશયુક્તદક્ષિણકરાં પદ્માભયયુતવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૧૫॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીધર્મનાથસ્વામી)ના ૪ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી કન્દર્પા-
દેવીનો ગૌરવર્ણ, મત્સ્યનું વાહન અને ચાર ભુજ છે. તેમાં ૪મણા બે હાથમાં ઉત્પલ (કમલ) અને અંકુશ શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ કમલ અને અભયથી વિભૂષિત છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૧૨

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નાં નિર્વાણીં દેવીં ગૌરવર્ણાં પદ્માસનાં ચતુર્ભુજાં પુસ્તકોત્પ-
લયુક્તદક્ષિણકરાં કમળહલુકમલયુતવામહસ્તાં ચેતિ’ ॥૧૬॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રી શાંતિનાથસ્વામી)ના ૪ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી નિર્વા-
ણીદેવીનો ગૌરવર્ણ, કમલનું આસન અને ચાર ભુજ છે. તેમાં ૪મણા બે હાથમાં પુસ્તક અને ઉત્પલ શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ કમળ અને કમળથી વિભૂષિત છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૧૩

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નાં વલાં (અચ્યુતાં) દેવીં ગૌરવર્ણાં મયૂરવાહનાં ચતુર્ભુજાં
વીજપૂરકશૂલાન્વિતદક્ષિણભુજાં મુપુણ્ઢિપદ્માન્વિતવામભુજાં ચેતિ’ ॥૧૭॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીકુંથુનાથસ્વામી)ના ૪ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી બલા
(અચ્યુતા) દેવીનો સુવર્ણવર્ણ, મોરનું વાહન અને ચાર ભુજ છે. તેમાં ૪મણા બે હાથમાં બીજાં અને શૂળ શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ મુષંઢી (એક જાતનું શસ્ત્ર) અને કમલથી વિભૂષિત છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૧૪

‘તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નાં ધારણીં દેવીં કૃષ્ણવર્ણાં પદ્માસનાં ચતુર્ભુજાં માતુલિજ્જો-
ત્પલાન્વિતદક્ષિણભુજાં પાશાક્ષસૂત્રાન્વિતવામકરાં ચેતિ’ ॥૧૮॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીઅરનાથસ્વામી)ના ૪ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી ધારણી-
દેવીનો કાળો (નીલ)વર્ણ, કમળનું આસન તથા ચાર ભુજ છે. તેમાં ૪મણા બે હાથમાં બીજાં અને ઉત્પલ શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ પાશ અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૧૫

इअ संतिनाह सम्म-दिट्ठि रक्खं सरइ तिकाल जो ।
सव्वोवद्दवरहिओ, स लहइ सुहसपय परम ॥१३॥

[इति शान्तिनाथ सम्यग्दष्टि रक्षायै स्मरति त्रिकाल य ।
सर्वोपद्रवरहित स लभते सुखसपद परमाम् ॥]

અર્થ -આ પ્રમાણે જે સમ્યગ્દષ્ટિ મનુષ્ય પોતાના રક્ષણને માટે શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુનું ત્રણેકાળ સ્મરણ કરે છે તે મનુષ્ય સર્વ ઉપદ્રવથી રહિત થઈ ઉત્કૃષ્ટ સુખ સંપાદાને પામે છે

तपगच्छगयणदिणयर-जुगवरसिरिसोमसुदरगुरूण ।
सुप्रसायलद्धगणहर-विज्ञासिद्धी भणइ सीसो ॥१४॥

[तपोगच्छगगनदिनकरयुगवरश्रीसोमसुन्दरगुरूणाम् ।
सुप्रसादलब्धगणधरविद्यासिद्धिर्भणति शिष्य ॥]

અર્થ -તપગચ્છગ્ગપી આકાશમા સૂર્ય સમાન યુગપ્રધાન શ્રીસોમસુન્દર ગુરૂના સુપ્રસાદથી જેણે ગણધર વિદ્યાની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી છે એવા તેમના શિષ્ય શ્રીમુનિ સુદરસૂરિએ આ સ્તવન ટર્કુ (બનાવ્યું) છે

અને અંકુશ શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૨૦ તેણીના ત્રિરંગી ચિત્ર માટે તથા જુદાં જુદાં સ્વરૂપોનાં ચિત્રો માટે 'લૈરવપદ્માવતી કલ્પ'માં પ્રસિદ્ધ થએલાં ચિત્રો જુઓ.

'તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્નાં સિદ્ધાયિકાં હરિતવર્ણાં સિંહવાહનાં ચતુર્ભુજાં પુસ્તકા-
ભયયુક્તદક્ષિણકરાં માતુલિજ્જવાણાન્વિતવામહસ્તાં ચેતિ' ॥૨૪॥

અર્થાત્-તેઓ [શ્રીમહાવીરસ્વામી]ના ૪ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી સિદ્ધાયિકા દેવીનો હરિતવર્ણ, સિંહનું વાહન અને ચાર ભુજ છે. તેમાં ૪મણી બે હાથ પુસ્તક અને અભયથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં ખીન્નેરૂં અને બાણ શોભે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૨૧

—નિર્વાણકલિકા પત્ર ૩૪ થી ૩૭

इअ तित्थरक्खणरया, अन्ने वि सुरासुरी य चउहावि ।

चंतरजोइणिपमुहा, कुणंतु रक्खं सया अम्हं ॥११॥

[इति तीर्थरक्षणरता अन्येऽपि सुरासुर्यश्च चतुर्धाऽपि ।

व्यन्तरयोगिनीप्रमुखाः कुर्वन्तु रक्षां सदाऽस्माकम् ॥]

અર્થ:-એ પ્રમાણે તીર્થનું એટલે ચતુર્વિધ સંઘનું રક્ષણ કરવાને તત્પર એવા ચક્ષુ ચક્ષિણીઓ અને બીજા પણ ચાર નિકાય' (ભુવનપતિ, વ્યંતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક)ના દેવ, દેવીઓ, વ્યંતર, યોગિની^૨ વગેરે અમારું સદા રક્ષણ કરે.

एवं सुदिद्विसुरगण-सहिओ संघस्स संतिजिणचंदो ।

मज्झ वि करेउ रक्खं, मुणिसुंदरसुरिथुअमहिमा ॥१२॥

[एवं सुद्विप्रसुरगणसहितः सङ्घस्य शान्तिजिनचन्द्रः ।

ममाऽपि करोतु रक्षां मुनिसुन्दरसुरिस्तुतमहिमा ॥]

અર્થ:-આ પ્રમાણે મુનિસુંદરસૂરિએ જેના મહિમાની સ્તુતિ કરી છે એવા સમકિતદષ્ટિ દેવોના સમૂહ સહિત શ્રીશાંતિનાથ જિનેશ્વર શ્રીસંઘની તથા મારી પણ રક્ષા કરે.

૧ ચાર નિકાયના દેવોનું વર્ણન સગ્રહણીસૂત્રમા વિસ્તારથી આપેલું છે અને ભુવનપતિ તથા વ્યંતરદેવોનાં ઇન્દ્રોનાં ચિત્રો માટે 'જૈનચિત્રકલ્પદ્રુમ'ના ચિત્ર. ૨૬૯, ૨૭૫ તથા ૨૭૬ જુઓ. ૨ યોગિનીની સંખ્યા ૬૪ થોસક છે તેમના નામો માટે 'શ્રીલૈરવપદ્માવતીકલ્પ'માં છપાએલ 'પરિશિષ્ટ. નંબર. ૨૪૮' સ્તોત્ર જુઓ.

यश्चैतद् स्तोत्रं गाथाद्वयं च बहु बहुतरं बहुतमं च प्रत्यहं स्मरति । यस्य चास्मिन् स्तोत्रेऽस्य स्तोत्रस्य प्रणेतरौ च यद्वा बहुतरा बहुतमा च भक्तिरास्था च स्यात् । य (त)स्य भृशं भृशतरं भृशतमा च स्फुरतीति तत्त्व ।

यस्य च रोगिणो दोषिणो वा गात्रभगे जाते तस्मिन्नेतन्नं प्रयुज्यते प्रयोगेऽपि गुणोऽनैकातिकं इत्यादेशः ।

यस्य रोगिणो दोषिणो वा आयु प्राचुर्यसद्भावेन रोगो दोषो वा साध्यः स्यात् तस्य सम्यग् विधिनैतत्प्रयोगे सद्यो गुणः स्यादप्रतः । पुनरेतत्प्रयोगे च शनैः शनैः गुणो वर्धते । अपरस्य तु सद्गुणः समाधानादि स्यात् । परं न वर्धते नापि च स्थिरः स्यादिति रोगा(ग)दोषयोः साध्यतायुः सद्भावपरिज्ञानोपायोऽपि ।

यस्य च सम्यग् विधिना सर्वप्रकारैरेतत् प्रयोगेऽपि गुणो न जातस्तस्य प्रायोऽन्यस्तोत्रमत्रयत्रादिभिर्वहुभिरपि प्रयुक्ते सुदुर्लभः ।

एतस्य संप्रत्यय विषये सर्वोत्कृष्टमहिमात्वादित्य ? साध्यता प्रत्ययः । दोषे ध्रुवो गुणः संपूर्णोऽपि च । रोगे तु नैकातिकः । सर्वं इति विधिः प्रयत्नसाध्यो चेति ।

यत्र चास्य प्रणेता स्मरणपरश्च तिष्ठति कियत् समयः स्थितो वा स्यात् । तत्र प्रायो देवत मरकमाद्यं नोत्पद्यते । मिथ्यात्वादिवैयर्थ्यात्, तदर्थहिंसाकरणैः तत्स्तोत्रं गुणनैः तत्कर्त्रेऽवशादिभिस्तु कदाचिदुत्पद्यते तदापि सुसाध्यः स्यात् । सुखेन च प्रतीकारो लगतीत्यर्थः । अन्यत्र त्वसद्गुणं (ते) चेति । दुःखं दुःसाध्यं च स्यादिति । पट्टिकाफास्यभाजनादौ लिखित्वा पूजादिना शुभफलं स्यात् ।

कदाचित् कोप्येताम् मन्त्रान् कथमपि ज्ञात्वा जपति न तु स्तोत्रं तस्य तथा न गुणो यथा स्तोत्रजापेन देवतावरकारत्वात् गुणस्येति ।

एतत् गीतेनापि श्रुतेन शाकिनीगृहोतो म्रियते, मुच्यते च । शाकिन्यादि बहुगा नालायादिनेति ।

इति बहुदेशेषु शक्तिक्षतप्रयिविकारज्वरादि मरकमाद्येन भरतदेशे दुःपमायामपि श्रीधर्माधारभूतश्रीसधलोकह्वानं दृष्ट्वा समुत्पन्नसेदकगुणादिभावे श्रीपरमगुरुपूज्यश्री नोमसुदस्वरिपादप्रसादलब्धश्रीसुरिमन्त्रसाधनाम्नायैर्बहुतयोध्यानादिश्रीसुरिमन्त्रसाधनप्रसादितश्रीसुरिमन्त्राधिष्ठायकप्रदत्तरैः श्री मुनिसुदस्वरिभिः श्री सद्यस्य मरकमाद्याद्युपद्रवचनिवृत्त्यारक्षार्थं कृतं, सर्वदेशेष्वारधकानां मरकाद्युपद्रवचनिवृत्त्या जगतः प्रकटप्रत्यातनिष्प्रतिमप्रभाववैभवस्य श्रीशक्तिकरस्तोत्रराजस्य किञ्चिदाम्नायप्रकटनमिदं मिथ्यादशामधर्मधिया शौचसदाचाररहितानां च शौचादिविकलानां बालानां तादृग् स्त्रीणामपि च न देयमिदम् । सदाचारवता सनाभ्युदयहेतुरिति ॥

साधना —

पथ्युपणानो अष्टमं करी १०८ वारं सर्तिकरं संपूर्णं गणयु । ७ साधना पठ्यी वारं १०८ बीजो श्रीजी गायत्रि स्तोत्रनी गणयौ सद्यो रोग ज्वरादिकं जाय मदाप्रभाजक ॥ इति श्रीसत्तिकरस्तोत्राम्नायः ॥

श्रीसंतिकरस्तवस्याम्नायः ॥

—(०)—

एतत्स्तोत्रं त्रिकालमुभयकालं वा स्मर्यते। दुष्टभूतशाकिनीरोगादिभयं न भवति, महापुण्यं च भवति, सुलभबोधिश्च।

विशेषमरकीमान्धादिशंकायामुपसर्गहरस्तोत्रं पंचपरमेष्ठिनमस्कारादिवत् सम्यगऽधीत्य प्रतिगृहं सर्वजनैः पवित्रीभूय त्रिकालं सप्तकृत्वस्त्रिस्त्रिंशं गुण्यते स्तोत्रमिदम्। यस्य नायाति स श्राव्यते च। गुणयितुः श्रोतुश्च मरक्यादिक्लेशा न प्रभवन्ति।

नित्यमुभयकालं प्रतिक्रमणानन्तरं पाक्षिकप्रतिक्रमणानन्तरं वा। कश्चित् सप्तवारं त्रिवारं वा गुणयति। अपरे च सावधानाः शृण्वन्ति। सर्वेषां तस्मिन् दिने तस्यां रात्रौ तस्मिन् पक्षे वा केप्युपद्रवाः नोत्पद्यन्ते। एवं वार्षिकचातुर्मासिकप्रतिक्रमणेऽपि ज्ञेयम्।

कदाचित्कस्यचिद् ग्रन्थिः सज्वरो निर्ज्वरो वा निर्गतः स्यात् तदा शीघ्रमेव पवित्रीभूय कश्चित् शुचिवस्त्रे रुधिरास्थिमांसमलमूत्रकेलाद्यनुच्छिष्टे शुचिस्थाने पट्टाद्युपविष्टः श्रीमुनिसुन्दरसूरिगुरुभ्यो नमः इति वार २१ रोगिणं श्रावयन्नुच्चार्य, वार ७ स्वशरीरं शीर्षादारभ्य सर्वांगं स्पृशन् गुणयित्वाऽऽत्मरक्षां कृत्वा सावधानमनाः परिहृतव्यापारांतरो वस्त्राञ्चलेन रोगिग्रन्थिं प्रनिस्तोत्रं स्पर्शेन्नौजयन्नखण्डं वार १०८ संपूर्णस्तोत्रं गुणयेत्। ज्वरो ग्रन्थिश्चोपशम्यति। सहस्रशोऽपि परःशतैश्च दृष्टप्रत्ययमिदम्।

एतत्स्तोत्रं च जपतांऽतरालेऽपरं किमप्युपसर्गहरस्तवाद्यपि न जपनीयम्। न च मिथ्यात्वाद्यपि कार्यं। जैनैरप्यजैनैश्च प्रकारान्तरैर्मिश्रणकरणे तथाविधफलस्य दुःसाध्यत्वात्

त्रयोदशैवाऽस्य गाथाऽध्येया जप्याश्च। स लहृ० इति यावत्। अधिकगाथापि कापि केनापि न योजनीया। ग्रन्थीज्वरादेरुत्पत्तेरनु च शीघ्रमेव अपरमिथ्यात्वादिप्रतिकारपरित्यागेन तस्यैव प्रयोगेण सद्यः सुखेन च गुणो भवति। अन्यथा कष्टेन स्यादनैकांतिक इति।

संपूर्णं त्रण वार सात वार स्मृतेन। ॐ स नमो विष्णोसहि० ॐ संति नमुक्कारो०। इति द्वितीयतृतीयगाथाभ्यां च वार १०८ अथवा वार २१ स्मृताभ्यामभिमन्त्रितं जलं पीतं तत् सर्वविषमज्वरादिरोगान् विशिष्य च दैवतविकारान् भूतादिछलशाकिन्यादिदोषान् अपहरति।

अनेन संपूर्णस्तोत्रेण वार २१ अथवा वार ७। द्वितीयतृतीयगाथाभ्यां वार १०८ अथवा वार २१ रोगिशरीरं हस्तेन स्पृशेत्। रजोहरणादिना चोजयेत्। रोगो दोषश्च उपशम्यति।

શુભ્ર થાય અને આથી વિપરીત વર્તન કરે તો મુશ્કેલીથી શુભ્ર થાય આ વાત એકાંતે નથી

સપૂર્ણ સ્તોત્ર ૩ વાર અગર ૭ વાર ગણવાથી અને ઐ નમો વિષ્ણોસદ્ધિં ઐ સતિ નમુકારોં આ બે [બીજી અને ત્રીજી] ગાથા વડે ૧૦૮ વાર અથવા ૨૧ વાર ગણીને મંત્રીને તે મંત્રિત જળ પીવાથી [રોગીને પાવાથી], દરેક પ્રકારના વિષમ જ્વરાદિ રોગો અને વિશેષ કરીને દેવતા સબધી વિકારો ભુત પ્રેતાદિના છળ તથા શાકિની વગેરેના દોષોનો નાશ કરે

આ સપૂર્ણ સ્તોત્રથી ૨૧ વખત અથવા ૭ વખત, તથા બીજી અને ત્રીજી ગાથાથી ૧૦૮ વખત અથવા ૨૧ વખત રોગીના શરીરને હાથ વડે સ્પર્શ કરવાથી અથવા રજોહરણાદિ વડે ઉજવાથી રોગીના રોગો તથા દોષો ઉપશમે છે

જે ડોઘ મનુષ્ય આ બે ગાથાને હ્રમેશ અનેકવાર સ્મરણ કરે, જેને આ સ્તોત્ર ઉપર અગર આ સ્તોત્રની રચના કરનાર આચાર્ય તરફ બહુમાન અને ભક્તિ તથા રટન હોય તેને આ સ્તોત્ર તાત્કાલિક ફાયદો કરે

જે ડોઘ રોગી અગર દોષીના ગાત્રનો ભગ થયો હોય તેને આ સ્તોત્રનો પ્રયોગ કરવો નહિ, કારણકે પ્રયોગ કરવાથી પણ ફાયદો થાય અગર ન પણ થાય નિશ્ચિત નહિ

જે ડોઘ રોગી અથવા દોષીના આયુષ્યની પ્રચુરતા હોય તેને તરત ફાયદો થાય અથવા તો જેમ જેમ પ્રયોગ ચાલુ રહે તેમ તેમ ફાયદો થાય, પરંતુ વધે નહિ તેમ લગાય નહિ

યથોક્ત વિધિ પ્રમાણે ઉપચાર [પ્રયોગ] કરવા છતાં શુભ્ર ન થાય તો બીજા ડોઘ સ્તોત્ર, મંત્ર, યત્ર વગેરે ઘણાંએ અજમાવે તો પણ નાયદો થવો મુશ્કેલ છે

આ સ્તોત્રના રચનાર અગર સ્મરણ કરનાર જે સ્થળે ભેલા હોય, અગર ફેટલાક સમય સુધી સ્થિત રહ્યા હોય ત્યાં દૈવી દોષ તથા મરકી વગેરેના ઉપદ્રવો થાય નહિ

દેવાદિ દોષવાળાને તો આ પ્રયોગથી નક્કી સંપૂર્ણ ફાયદો થાય રોગી માટે એકાંતિક નહિ, આ સર્વ વિધિ પ્રયત્ન સાધ્ય છે

મિથ્યાત્વી દેવતાઓની પૂજા કરવાથી, પૂજા માટે હિંસા કરવાથી, મિથ્યાત્વીઓના સ્તોત્ર ગણવાથી અથવા તેઓના સ્તોત્રના કર્તા આચાર્યની અવજ્ઞા કરવાથી કદાપિ ઉપદ્રવ ઉદ્ભવે તો પણ થોડા સમયમા નિવૃત્તિ પામે તેવા થાય, પરંતુ

ભાવાર્થ:—

આ સ્તોત્રનું ત્રિકાળ (સવાર, બપોર અને સાંજ) અથવા માત્ર સવારે અને સાંજે સ્મરણ કરવાથી હુષ્ટ ભૂત, શાકિની અને રોગાદિ ભય થાય નહિ. મહાપુણ્યની પ્રાપ્તિ થાય અને સુલભ ધોધિપણની પ્રાપ્તિ થાય.

વિશેષ:—

મરકી વગેરે રોગાદિની શંકા ઉત્પન્ન થાય ત્યારે ઉવસગ્ગહર૦ તથા પંચપર-મેષ્ટિ (નવકાર) નમસ્કારની માફક આ સ્તોત્ર સારી રીતે કંઠે કરીને દરેક ઘરમાં સર્વ માણસોએ પવિત્ર થઈને ત્રણે કાળ સાત સાત વાર અગર ત્રણ ત્રણ વાર ગણવું જોઈએ. જેને આવડતું ન હોય તેને બીજાએ સાંભળાવવું. ગણનાર તથા સાંભળનારને મરકી વગેરે ઉપદ્રવોના કલેશ થાય નહિ.

હરહંમેશ બંને વખત (સવાર અને સાંજ) ના પ્રતિક્રમણની સમાપ્તિ વખતે અથવા પાશ્વિક (પગખી) પ્રતિક્રમણના અંતે કોઈ સાત વાર તો કોઈ ત્રણ વાર ગણે છે અને બાકીના સર્વ સાવધાન થઈને સાંભળે છે તે સર્વને તે દિવસે, તે રાત્રીએ અને તે પખવાડીએ કોઈપણ પ્રકારના ઉપદ્રવો થતાં નથી. આ પ્રમાણે ચાતુર્માસિક અને વાર્ષિક (સંવત્સરી) પ્રતિક્રમણના અંતે પણ સમજવું.

કદાચ કોઈને તાવ સહિત અથવા તાવ રહિત ગ્રંથી (ગાંઠ) નીકળી હોય, તો તરત પવિત્ર થઈ, શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેરી, ઝધિર (લોહી) હાડકાં, માંસ, મલ [વિષ્ટા] તથા મૂત્રાદિ રહીત શુચિ [પવિત્ર] સ્થાનકે પાટલા વગેરે ઉપર બેસી ‘શ્રી મુનિ-શુન્દરસૂરિ ગુરુભ્યો નમઃ’ આ શબ્દ રોગી સાંભળે તેવી રીતે ૨૧ વાર બોલીને પોતાના શરીરને મસ્તકથી માંડી ૭ વાર આખા શરીરે સ્પર્શ કરીને સાવધાન મનથી આત્મરક્ષા કરીને, બીજાં બધાં કામકાજ છોડી દઈને સ્તોત્ર લાણીને વચ્ચેના છેડા ગાંઠને અડે તેવી રીતે રાખીને ઉંભીયે. અખંડ ૧૦૮ વાર સ્તોત્ર ગણવું, આ પ્રમાણે કરવાથી જ્વર તથા ગાંઠ વગેરે ઉપશાંત થાય. હજારો વાર અજમાવેલ છે અને બીજાઓએ પણ સેંકડો વાર (આ પ્રયોગનો) પ્રભાવ જોયેલો છે.

આ સ્તોત્ર લણતાં વચ્ચે ઉવસગ્ગહર૦ વગેરે અન્ય કોઈપણ સ્તોત્રનો જાપ ન કરવો તથા મિથ્યાત્વાદિના કોઈ પણ પ્રયોગ કરવા નહિ. કોઈપણ જૈન અગર અજૈન પ્રયોગનું મિશ્રણ કરવાથી જોઈએ તેવું ફલ મેળવી શકાતું નથી,

સ લહ્હ સુહ સંપયં પરમં સુધી આ સ્તોત્રની ગાથા તેર જ કંઠે કરવી અને જપ-વી. અધિક ગાથા કોઈએ પણ યોજવી નહિ. ગાંઠ વગેરે નીકળતાં તુરત જ અન્ય મિથ્યાત્વીઓનાં ઉપચારોનો ત્યાગ કરી આ સ્તોત્રનો પ્રયોગ કરવાથી તુરત જ સુખેથી

શ્રીતિજયપહુત્ત સ્તોત્ર

—(૦)—

તિજયપહુત્તપચામય-અદ્ભુતપ્રાપ્તિદેહરજુતાણ ।

સમયવિલ્લત્તિઆણ, સરેમિ ચક્ક જિર્ણિદાણ ॥૧॥

[ત્રિજગત્પ્રમુત્વપ્રકાશકાષ્ટમદ્વાપ્રાપ્તિદાર્યયુક્તાનામ્ ।

સમ્યક્ષેત્રસ્થિતાના સ્મરામિ ચક્ક જિને દ્રાણામ્ ॥]

અર્થ-ત્રણ જગતના સ્વામીપણાને પ્રકાશ કરનાર આઠ મહાપ્રાપ્તિદાર્યવડે સહિત તથા સમયક્ષેત્રમા કહેતા અઢીદ્વીપમા રહેલા જિનેશ્વરોના સમૂહનુ (ચત્રનુ) જુ સ્મરણ કરે છું

આ ચત્ર કરવાની રીતિ નીચે પ્રમાણે છે

૫ હ	૮૦ ર	લિ	૧૫ હુ	૫૦ હ
૨૦ સ	૮૫ ર	પ	૩૦ સુ	૭૫ સ
લિ	૫	૭૦	સ્વા	હા
૭૦ હ	૩૫ ર	સ્વા	૬૦ હુ	૫ હ
૧૫ સ	૧૦ ર	હા	૬૫ સુ	૪૦ સ

બાળુમા બતાવ્યા મુજબ પાંચ ઊભા અને પાંચ આ ૧ ગોડા (ખાના)કરવા એટલે કુલ ૨૫ ખાના થયા તેમાં મ નાના આડા અને ઊભા પાંચ ખાનામાં ૫૫ મહાબૂતાત્મક 'ક્ષિ પ ૭૦ સ્વા હા એ પાંચ અક્ષરની મહા વિદ્યા લખતી (આ પાંચ અક્ષરો પૈયી ક્ષિ પૃથ્વીબીજ, પ અગ્નીબીજ, ૭૦ અગ્નિબીજ, તેજેબીજ, સ્વા પવન બીજ અને હા શ-નમો-૪, આકાશબીજ છે (આ મન્ત્રાક્ષરો સિવાય બીજા મ નમીએ બાળુવાની ઇચ્છાવાળા એને મારા તરફથી પ્રસિદ્ધ થએના 'મૈત્રવપદ્માવતીરૂપ'

નામના જેન મ નશાસ્ત્રના ગ્રન્થના છપાએલો 'મન્ત્રાક્ષરોનો બીજકોષ' જેવા મારી નમ્ર વિનંતિ છે) બાકીનો ચાર પંક્તિઓ પૈયીની પ્રથમ પંક્તિના ચાર આડા ખાનામાં બીજી ગાથામાં મતાવેલા ૫૫-૮૦-૧૫-૫૦ એ ચાર અંગે અનુક્રમે લખવા, બીજી પંક્તિના ચાર આડા ખાનામાં ત્રીજી ગાથામાં મતાવેલા ૨૦-૮૫-૩૦-૭૫ એ ચાર અંગે અનુક્રમે લખવા, ચોથી પંક્તિના ચાર આડા ખાનામાં ચોથી ગાથામાં બતાવેલા ૭૦-૩૫-૬૦-૫ એ ચાર અંગે અનુક્રમે લખવા, તથા પાંચમી પંક્તિના ચાર આડા ખાનામાં પાંચમી ગાથામાં બતાવેલા ૫૫-૧૦-૬૫-૪૦ એ ચાર અંગે અનુક્રમે લખવા ત્યારપછી છઠી ગાથામાં બતાવેલા ૬ (દુરિતાનાશક સૂર્યબીજ), ૨ (દહનકારક અગ્નિબીજ), ૬ (બૂતાદિત્રામક ક્રોધબીજ અને આત્મરક્ષક કવચ) તથા ૬ (સૂર્ય બીજે કરીને સપુટિત) એ ચાર બીજાક્ષરો પહેરી આઠી લીટીના અંગેવાળા ચાર ખાનામાં અઠાની નીચે અનુક્રમે મન્ત્રવા લળી સ (મૌમ્યતાનરક ચદ્રબીજ), ૨ (દહનકારક અગ્નિબીજ) સુ (સર્વ દુરિતને શાંત કરનાર શામન્), તથા સ (ચદ્રબીજે કરીને સપુટિત) એ ચાર બીજાક્ષરો બીજી લીટીના

હુઃખથી અટકાવી શકાય અગર હુઃસાધ્ય ઉત્પન્ન થાય નહિ. પાટલી અથવા કાંસાના પાત્ર પર લખી પૂજન કરવાથી શુભ ફળ આપે.

કદાચિત્ કોઈ પણ મનુષ્ય આ સ્તોત્રના મંત્રાક્ષરોને કોઈ પણ રીતે બાણીને તેનો બળ કરે અને સ્તોત્ર ભણે નહિ તો તેને ધાર્યા પ્રમાણે ફળની પ્રાપ્તિ થાય નહિ અને સ્તોત્રનો બળ કરવાથી તુરત ગુણ થાય.

આ સ્તોત્ર ગણવાથી અગર સાંભળવાથી શાકિનીથી ઘેરાએલી વ્યક્તિ મૃત્યુ પામે અથવા તેનાથી મુક્ત થાય.

આ હુઃખમાં નામના પાંચમા આરાના સમયમાં ગ્રંથિવિકાર જ્વરાદિ અને મરકી વગેરેથી લોકોને હુઃખી બેઠેને, ધર્મના આધાર ભૂત શ્રીસંઘના મનુષ્યોની હાની થતી બેઠેને ખેદ તથા કરુણા ઉત્પન્ન થવાથી પરમપૂજ્ય પરમગુરુ શ્રી સોમસુંદર-સૂરિની ચરણ કૃપાથી સૂરિમંત્રની સાધના કરતાં પ્રસન્ન થએલા સૂરિમંત્રના અધિ-ષ્ઠાયક દેવે આપેલા વરદાન વડે શોભતા શ્રી મુનિસુંદરસૂરિએ આ સ્તોત્રની રચના કરી છે.

શ્રી સંઘમાં વ્યાપેલા મરકી વગેરે ઉપદ્રવોના નિવારણ માટે અને સર્વદેશોમાં રહેલા આરાધક મનુષ્યોનાં મરકી આદિ ઉપદ્રવોનું નિવારણ કરવા માટે પ્રગટ છે પ્રભાવ જગતમાં જેનો એવા આ ‘શાંતિકર સ્તોત્ર’ નો કંઈક આસ્નાય (વિધિ) અમોએ વર્ણવેલ છે, તે કોઈ પણ મિથ્યાત્વીને, અધર્મિજનોને, સદાચાર વગરના માણસોને, શૌચાદિ નિત્યકર્મ નહિ પાળનારાઓને, પાળકોને તેમ જ સ્ત્રીઓને (મંદબુદ્ધિ હોવાને લીધે) આપવો નહિ. કેમકે સદાચાર પાળનારાઓને દરેક રીતે આળાહીને આપનાર આ સ્તોત્ર છે,

સાધના:-

પર્યુષણપર્વનો અઠ્ઠમ કરી ૧૦૮ વાર સંતિકરં સંપૂર્ણ ગણવું એ સાધના કર્યા પછી જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે બીજી અને ત્રીજી ગાથા ૧૦૮ વાર ગણવી, રોગ જ્વરાદિક જાય. આ સ્તોત્ર મહાપ્રાભાવિક છે.

પણપન્ના ય દસેવ ય, પન્નટ્ટી તદ ય ચેવ ચાલીસા ।

રક્ષતુ મે સરીર, દેવાસુરપણમિઆ સિદ્ધા ॥૫॥

[પન્નપન્નાશઞ્ચ દશૈવ ચ પન્નપટ્ટિસ્તથા ચ ચૈવ ચત્વારિંશત્ ।

રક્ષતુ મે શરીર દેવાસુરપ્રણતા સિદ્ધા ॥]

અર્થ -પચાવન, દશ, પાસઠ અને ચાલીશ એટલા મિદ્ધ થએલા તીર્થકરો ટે જેઓ દેવો અને અસુરોથી નમન્દાર કરાએલા છે તેઓ મારા શરીરનુ રક્ષણ કરે।

ૐ હરહુહઃ સરસુસઃ, હરહુહ' તદ ય ચેવ સરસુસઃ ।

આલિહિયનામગન્મ, ચક્ર કિર સન્વજોમદ્ ॥૬॥

[ૐ હરહુહ સરસુસ હરહુહ તથા ચૈવ સરસુસ ।

આલિપિતનામગર્મે ચક્ર કિલ સર્વતોમદ્રમ્ ॥]

અર્થ -ૐ હરહુહ અને સરસુસ તથા વળી ક્ષીથી હરહુહ અને સરસુસ એ પ્રમાણે મન્ત્રના બીજાક્ષર મહિત મધ્યમા માધકનુ નામ લખેલુ છે, જેની અદર એવો યત્ર નિશ્ચે મર્વતોભદ્ર છે

ૐ રોહિણિ પન્નત્તિ, વજ્રસિંખલા તદય વજ્રઅકુસિઆ ।

ચક્રેસરિ નરદત્તા, કાલી મહાકાલી તદ ગોરી ॥૭॥

ગવારિ મહજ્જાલા, માનવિ વહ્નુદ્ધ તદય અચ્છુત્તા ।

માણસિ મહમાણસિઆ, વિજાદેવીઓ રક્ષતુ ॥૮॥

[ૐ રોહિણી પ્રણતિ વજ્રશૃંગલા તથા ચ વજ્રાકુશા ।

ચક્રેશ્વરી નરદત્તા કાલી મહાકાલી તથા ગૌરી ॥

ગાન્ધારી મહાજ્વાલા માનવી વૈરોટ્યા તથા ચ અચ્છુતા ।

માનસી મહામાનસિકા વિદ્યાદેવો રક્ષતુ ॥]

અર્થ -ૐ રોહિણી, પ્રણતિ, વજ્રશૃંગલા, વજ્રાકુશા, ચક્રેશ્વરી, નરદત્તા, કાલી, મહાકાલી, ગૌરી, ગાધારી, મહાન્વાળા, માનવી, વૈરોટ્યા, અચ્છુતા, માનસી અને મહામાનસિકા આ મર્વ વિદ્યાદેવીઓ (મારી) રક્ષા કરે।

પચદસકમ્મભૂમિસુ, ઉપ્પન્ન સત્તરિં જિણાણ સય ।

ત્રિવિહરયણાહ્વન્નો-વસોહિઝ હરત દુરિઆહ્ ॥૯॥

[પચદશકર્મભૂમિષુ ઉત્પન્ન સત્તરિં જિનાના શતમ્ ।

ત્રિવિધરત્નાદિવર્ણોપશોભિત દ્વરતુ દુરિતાનિ ॥]

અર્થ -૫૬૦ કર્મભૂમિ (પાત્ર ભગતક્ષેત્ર, પાત્ર મહાવિદેહક્ષેત્ર અને પાત્ર

અર્થ—લવનપતિ, વાણવ્યતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક એ આરે દેવનિકાયને વિષે ને ઠાઠ દુષ્ટ એટલે (ચાસનના) દ્રેષી દેવો હોય તે સર્વે મારા પર ઉપશાત થાઓ—મને વિદન ન કરે.

ષદળકપ્પૂરેણ, ફલણ લિહિજ્ઞણ લ્વાલિજ પીજ ।

પગતરાહગદ્મૂઝ—સાઙ્ગિમુગ્ગ પળાસેઈ ॥૧૩॥

[ચન્દનકપ્પૂરેણ ફલકે લિખિત્વા ક્ષાલિત પીતમ્ ।

પવાન્તરાદિગ્રહભૂતશાકિનીમુદ્ગ પ્રળાશયતિ ॥]

અર્થ—અદન અને કપૂરવડે પાટીયા પર આ યત્ર લખી તેને (જળવડે) ધોઈને પીધો હોય તો તે એકાંતર વગેરે જ્વર, ગ્રહ, ભૂત, શાકિની અને મોગડના આવે-ગનો નાશ કરે છે [મતાતરે ઢાઢાની થાળીમા કપૂર, મોરોચ્છન, કેસર, અદન, કસ્તુરી વગેરેનો કદંબ કરી સાત વળત લેપન કરવું, તે લેપન કરેલી યાળીને ઝાયામા સુકવી તેનાપર (સોનાની લેખનવડે) યત્ર લખીને પુષ્પ ધૂપાદિવડે પૂજન કરીને તેના નહવણુ જલ પીવાથી રોગ નાશ પામે છે]

ઈઝ સત્તરિસયજતં, સમ્મ મતં દુવારિ પઢિલિહિં ।

દુરિઆરિવિજયવત, નિઘ્મત નિચ્મચેહ ॥ ૧૪ ॥

[ઈતિ સપ્તતિશ્તયન્ત્ર સમ્યગ્મત્ર દ્વારિ પ્રતિલિખિતમ્ ।

દુરિતારિવિજયવત નિઘ્નાન્ત નિત્યમર્ચયત ॥]

અર્થ—આ પ્રમાણે મમ્યક મત્રરૂપ એકસો સીતેન્ જિનેશ્વરેનો યત્ર ઠાન્ને વિષે લખ્યો હોય તો તે કષ્ટ અને શત્રુનો વિનાશ કરે છે, તેથી [હે ભગ્યજીવો !] મદેહ રહિતપણે તમે તેની નિરતર પૂજા કરો [મતાતરે ઉપાના પતરામા અથવા ત્રાળાના પતરામા લખીને આ યત્રનું હમેશા પૂજન કરવું અને ન્યાયે કાર્ય પડે ત્યાં આ યત્રનું સુદ્ધ જલે કઠીને પ્રક્ષાલન કરવું અને તે પ્રક્ષાલિત ડોલા જલનું પાન કરવું]

ઐરવતક્ષેત્ર એ પંદર) ને વિષે [શ્રી અજિતનાથસ્વામીના સમયમાં +] ઉત્પન્ન થએલા વિવિધ રત્નાદિકના વર્ણ વડે શોભિત એવા એકસોને સીત્તેર જિનેશ્વરો [મારા] પાપનું હરણ કરે.

ચતુર્તીસ અહસયજુઆ, અદ્દમહાપાહિરકયસોહા ।

તિત્થયરા ગયમોહા, દ્વાએઅવ્વા પયત્તેજં ॥૧૦॥

[ચતુર્થિશદતિશયયુક્તા અદ્દમહાપ્રાતિહાર્યકૃતશોભાઃ ।

તોર્થકરા ગતમોહા ધ્યાતવ્યાઃ પ્રયત્નેન ॥]

અર્થઃ—ચોત્રીશ અતિશયે કરીને યુક્ત, અદ્દ મહાપ્રાતિહાર્યોએ કરીને શોભિત અને નાશ પામ્યો છે મોહ જેઓનો એવા તીર્થકરો પ્રયત્ન વડે ધ્યાન કરવા યોગ્ય છે.

ૐ વરકણયસંઘવિદુમ મરગયઘણસંનિહં વિગયમોહં ।

સત્તરિસયં જિણાણં, સન્વામરપૂઝં વંદે ॥૧૧॥ સ્વાહા ॥

ૐ વરકનકશઘવિદુમમરકતઘનસન્નિમં વિગતમોહમ્ ।

સત્તતિશનં જિનાનાં સર્વામરપૂજિતં વન્દે ॥]

અર્થઃ—શ્રેષ્ઠ સુવર્ણ, શંખ, પરવાળા, નીલમણિ અને મેઘ સરખા વર્ણવાળા અર્થાત્ પાંચે વર્ણવાળા, નાશ પામ્યો છે મોહ જેમનો એવા તથા સર્વ દેવો વડે પૂજિત એવા એકસો સીત્તેર જિનેશ્વરોને હું વંદન કરું છું. અહીયાં શરૂઆતમા ૐ લખ્યો છે તે પરમેષ્ઠિ વાચક છે અને અંતમાં 'સ્વાહા' શબ્દ લખ્યો છે તે દેવોને યજ્ઞદાન આપતાં બોલાય છે; એમ સર્વત્ર જાણવું.

ૐ ભવણવહ્વાણવંતર—જોહસવાસી વિમાણવાસી અ

જે કે વિ દુદ્ધદેવા, તે સન્વે ઉવસમંતુ મમં ॥૧૨॥ સ્વાહા ॥

[ૐ ભવનપતિવાનમન્તરજ્યોતિષ્કવાસિનો વિમાનવાસિનશ્ચ ।

યે કેઽપિ દુદ્ધદેવાસ્તે સર્વે ઉપશામ્યન્તુ મમ ॥]

+શ્રી અજિતનાથસ્વામીના સમયમાં એકસો સીત્તેર જિનેશ્વરો વિદ્યમાન હતા તેઓની સંખ્યા આ પ્રમાણે જાણવી:—

એક મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ત્રીશ વિજયો હોવાથી પાંચ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં એકસો સાઠ વિજયો, તેમાં એક એક તીર્થકર એટલે કુલ એકસો સાઠ, તથા પાંચ ભરતક્ષેત્ર પૈકી એકેક ભરતક્ષેત્રમાં એકેક કુલ મળી પાંચ ભરતક્ષેત્રમાં પાંચ, અને તેવી જ રીતે પાંચ ઐરવતક્ષેત્ર પૈકી એકેક ક્ષેત્રમાં એકેક કુલ મળી પાંચ ઐરવતક્ષેત્રમાં પાંચ, કુલ પંદર કર્મક્ષેત્રમાં એકસો સીત્તેર જિનેશ્વરો થાય . તે સર્વની સ્તુતિ આ સ્તોત્રમાં કરવામાં આવેલી છે.

૩૯, ૪૫, ૨૬, ૨૭, અને ૩૩ એ જરા, મરણ અને રોગથી રહિત તીર્થડેરા
મને મંગળ અને સિદ્ધિ આપેા (૫)

૩૧, ૩૨, ૩૮, ૪૪ અને ૨૫ એ તીર્થડેરા વ્યતર, ભૂત, પિગાચ અને ગદ્ગસ
પ્રમુખથી રક્ષણ ડગનાગ થાઓ (૬)

આ વિધિ પ્રમાણે ૧૭૦ યત્ર વસ્ત્રપગ લખી જે પુરૂષ ત્રતવે અને પૂરે તેને
કેાઈ વિધન થાય નહિ અને તત્ત મિદ્ધિ થાય (૭)

શ્રીનન્નસૂરિથી નમસ્કૃત આ ૧૭૦ જિનેશ્વરે ભક્તિ ડગનાર ભવિડોને શાતિ,
ઋદ્ધિ, ધુદ્ધિ, ધૃતિ અને કીર્તિ આપેા (૮)

ચિત્ર. ૧૨૩—દ્વિતીયવ્રતવિધિ ॥ સ્તોત્ર ॥

આનદોહાસનમત્રિદશપતિશિર પ્રસૂનપૂજ્યપદ ।
જિનસત્તિશતમાનમ્ય ચક્ષિમ તસ્યૈવ સસ્તવનમ્ ॥૧॥
જવૂહીપે ભરતેરાવતયોસ્કમેકમભિનોમિ ।
તત દ્વાત્રિશદ્વિજયેષ્વૈકૃત જિનવર વન્દે ॥૨॥
ધાતકિષ્કઢ્ઢીપે દ્વિગુણૈર્ભરતદ્વિકે જિનહિતય ।
પેરાગતે જિનયુગલમમ્લમભિનોમિ સદ્મક્તયા ॥૩॥
વન્દે મહાવિદેહે જિનાંશ્વતુ પટ્ટિપિજયસમ્ભવિન ।
કેવલકિરણોદ્યોતિતગગત્રયા (ધ્વસ્ત) સતમસાન્ ॥૪॥
શ્રીપુષ્કરાર્ધનામ્નિ ચ તાગત પચ પ્રમાણત પ્રયત ।
પરમેષ્ઠિન સમભિષ્ઠોમિ નમ્રક્રમ્માણ્વિદ્વેષ્યાન્ ॥૫॥
યરુનકશપવિદ્મમમરકતવનસન્નિભ ચિગતમોહ ।
સત્તિશત જિનાના સર્વામરપૂજિત ગ્રહે ॥૬॥
દવદહન મૂમૃદમ્મસ્તસ્કરવિદ્યુત્કાળીમચિસ્ફોટમ્ ।
હરિમારિવધનમય તત્કાલ સસ્મૃત હરતિ ॥૭॥
યો યત્રસ્ય ધ્યાયતિ સત્તિશતમર્હતા પુલકિતાઙ્ગ ।
ન મયતિ રુજો નશ્યતિ વારયસ્તસ્ય સર્વેડપિ ॥૮॥
દ્વૌ સત્ત સત્તસત્તિરશીતિરથ સયુતા ચતુર્ભિશ્ચ ।
પ્કાશીતિરશીતિ પદ્ ચ ત્રયોડ્દૃષ્ટો તથૈક સ્યાત્ ॥૯॥
ત્ર્યધિકાશીતિ સત્તિરણ્યુક્તાડ્દશીતિરેકયોના ચ ।
દ્વયશીતિશ્ચત્વાર પચ ચ યત્રે ચિધિર્જેય ॥૧૦॥
ક્ષિતિપતિમતિસકુદ્ધ જપિત યોજાક્ષરૈ પ્રસાધયતિ ।
દરુદ્ધ સરસુસં ઐ હ્રીં હ્રીં હું પદ સ્વાહા ॥૧૧॥

તિજયપહુત (સત્તરિસય) સ્તોત્રામ્નાય

ચિત્ર. ૧૨૨-

તિજયપહુતપ્રથમયંત્રવિધિ:—

પળમિય સિરિસંતિજિણં થુણામિ એકેહિં અરિહસત્તરિસયં ।

પરમિટ્ટિકુટ્ટેસું આગમવિહિ સવ્વઓમહં ॥૧॥

તેયાલા ચડવીસા તીસા છત્તીસ સત્તતીસા ય ।

કમ્મવળદહણનિઝાણા જિણવસહા દિંતુ મમ સિદ્ધિ ॥૨॥

પળતીસા ઇગતાલા વાયાલા તિવિસ ઈગુણતીસા ય ।

કલ્લાણપચકલિયા સંઘસ્સ કુણંતુ કલ્લાણં ॥૩॥

વાવીસા અટ્ટવીસા ચડતીસા દુગુણવીસ છાયાલા ।

સિહિ અહિ વાહિ અહિઅ હિય દુટ્ટદ્વિય મોહજોહહરા ॥૪॥

ગુણયાલા પળયાલા છઠ્ઠવીસા સત્તવીસ તિત્તીસા ।

જરમરણરોગરહિયા મંગલં દિંતુ મે (મમ સિદ્ધિ) ॥૫॥

ઇગતીસા વત્તીસાઠ્ઠતીસ ચડચત્ત પળવીસા ।

વંતરભૂયપિસાયા રક્ખસમુહરક્ખગા હંતુ ॥૬॥

ઇય વિહિણા સત્તરિસયં પડિલેહિઅ જો થુણેઇ અન્નેઈ ।

તસ્સ નય હવઇ વિગ્ધં સિગ્ધં સિદ્ધિં સમેઇ ય ॥૭॥

સિરિ નણ્ણસૂરિ પળયં સત્તરીસય જિણવરાણં ભત્તીઇ ।

ભવિયાણ કુણંડ સંતિં રિદ્ધિવુદ્ધિં ધિઇકિત્તિં ॥૮॥

—ઇતિ સત્તરિસયં યન્ત્રસ્તવં-ઇતિ પ્રથમ યન્ત્રવિધિ: ॥૧॥

ભાવાર્થ:—

શ્રી શાંતિનાથપ્રભુને નમસ્કાર કરીને પરમેષ્ટિકોષ્ટકમાં આગમ વિધિ પ્રમાણે સર્વતોભદ્ર નામના યંત્રથી ૧૭૦ અરિહંતોને સ્તવું છું. (૧)

૪૩, ૨૪, ૩૦, ૩૬, અને ૩૭ એ કર્મવનને દહન કરવામાં નિપુણ એવા જિનેશ્વરો મને સિદ્ધિ આપો (૨)

૩૫, ૪૧, ૪૨, ૨૩, અને ૨૬ એ પંચકલ્યાણકથી યુક્ત જિનેશ્વરો સંઘનું કલ્યાણ કરો (૩).

૨૨, ૨૮, ૩૪, ૪૦, અને ૪૬ એ જિનેશ્વરો અગ્નિ, સપ્ત, વ્યાધિ, શત્રુ, રાજા અને મોહરાજના દુષ્ટ એવા મહાભેદાઓને હરો. (૪).

પ્રનામના શત્રુઓ નાશ પામે છે -૮

આ સ્તોત્રમા ચત્રતુ સ્વરૂપ આ પ્રમાણે જણાવેલું છે —

૨, ૭, ૭૭, ૮૪ (પ્રથમ લીટીમા), ૮૧, ૮૦, ૬, ૩, (બીજી લીટીમા), ૮, ૧, ૮૩, ૭૮ (ત્રીજી લીટીમા), અને ૭૬, ૮૨, ૪, ૫ (ચોથી લીટીમા) આ પ્રમાણે ચત્ર સંવાનો વિધિ જાણવો ૯૧૦

દરદુઃ સરસુસ ઓ વર્લો હોં હું ફદ્ સ્વાદ્યા આ બીજીલક્ષ્યથી જાપ કરતા અન્યત કાંઈત ધરોલો ગન્ન પણ પ્રતન્ન વાય છે ૧૧

દેનગ, નદન વગેરે મુગધી દ્રવ્યોથી દોષ પાત્રમા લખી તે પાણી પાવામા આવે અંગ દરવાન્ત ઉપર લખે તો વિસ્ફોટનો નાશ કરે ૧૨

આ ચત્રતુ લક્ષ્યકમળમા ધ્યાન ધરવાથી પાપરૂપી મગને બાળી નાખે છે અને પૂર્વન કરતા ત્રણ લોકને વશ કરે છે ૧૩

૧૬ નોળ દોષકમા દશાવેવ બીજીલક્ષ્ય મહિત આ ચત્રને જે માણુમ હાથમા ધાણુ કરે છે તેને સર્વ કન્યાણની પગપા પ્રાપ્ત થાય છે ૧૪

આ ૧૭૦ જિનેશ્વરોનુ સ્તવન જે મનુષ્ય નિર્મલ બુદ્ધિપૂર્વક મનમા ધ્યાને છે તે દીર્ઘકાલીન સુખથી મનોહર (મોક્ષ) મ્યાન મેળવે છે ૧૫

ચિત્ર. ૧૨૪

દુર્નીયયત્રવિધિ । યત્ર પ્રથમમેવ ॥

પુણ્યદર્શનાનતર વૃક્ષ સત્તતિશત્ યત્ર થીપર્ણપદે ચ્વદનકર્પુરેણ જાતિલેપિન્યા પવિત્રાગો મય્રી ચિલિત્ય પદ્મચ્ચેન પ્રાલચયેણ ભૂમીશયનાદિ દિનત્રય સ્વેતસુરભિપુર્યે તદ્ગૃદે ગત્યા અદ્યોત્તરસ્મદ્વજાપ પ્રતિદિન ત્રિકાલ અષ્ટપ્રકારીપૂજા કર્ત્વા ઓ ચરકનક દામ્ર ૧ અનેન ગાયામત્રેણ જાપો દેવાત્, જાપે સમાપ્તે દુર્નીયદિને રાત્રી પાધ્યાત્વ ઘડીકા ૪ સમયે સા સ્ત્રી ગૃહગૃદે સ્નાન કાર્યતે સા સ્ત્રી વૃત્તસ્નાર્ગ મુચ્ચેશા નીરાચરણી ઋર્ધ્વી-શ્યા સોપિ મર્ત્તાં પદ્મચર્ણોગોદુગ્ધમાનયેત્ તત્ર સ્નાનગૃદે નીત્યા સ્વયમાનિસ્મપન્તુ સમ્યા સાચદિન્ રૂપ્યમય યત્ર પ્રક્ષાલ્ય પચ્ચોલકે પ્રક્ષાલ્ય પલ ૧ પ્રમાણ દુર્ગ્ધ પૂવાભિમુખીભૂય ડર્પ્યે પિપતિ તતો મુગ્ધશુષ્ઠિ તાતૂલાદિ ગૃદીત્યા પવિત્ર અદ્ભૂત શૂગાર કર્ત્વા અન્યમુગ્ધ નાથલોચની દેવાલય ગત્યા દેવાના દેવાન્ ગોત્રદેવતા દીપ ધૂપ પૂજયિત્યા તત્ર મન્ત્રિણ ગુરુ તમસ્કૃત્ય આશિર્વાદ ગૃદીત્યા તત્ર ગુરુણ રક્ષા પારયેત્ ઓ મયજ ૦ પતદ્ગાથવા રક્ષા કાર્યા । સા સ્ત્રી દેવગુપુરો યાદિતિ યાત્રયિત્યા પદ્યાત્ સૂર્યોદયે શપનગૃદે પ્રવિ શતિ તદ્ગ્રે સ્વેચ્છાયા મમોગો કાર્ય । તાનિ ત્રીણ અપિ દિનાનિ સે(તામ્યા) દ્યપતીમ્યા અમૃતાતારો વિધેય । તસ્યા પુત્રપ્રાપ્તિ । સર્વદોષા યાત્રયિત્તવર્ણોદ્મયા રોગાશ્ચ પ્રશાયન્તિ ।

—ઈતિ દુર્નીયયત્રવિધિ -સત્તતિફલપદ્ સમાન્ન સત્યમિદ્ નિ'સદ્દ' ॥ધી॥

ઘનસારચંદનદ્રવ્યૈર્લિખિતં પાત્રે પયઃ પ્રપીતં ચ ।
 વિસ્ફોટનાશનં સ્ખલુ કુર્યાત્ દ્વારે તથા ન્યસ્તમ્ ॥૧૨॥
 પાપમલં દહતિ મૃશં હૃત્પંકજકોટરે તથા ધ્યાતમ્ ।
 ત્રિભુવનમપિ વશમાનયતિ યંત્રમેતત્ પ્રપૂજયતઃ ॥૧૩॥
 પોહશકોષ્ટગતં યઃ સવીજમેતત્ કરેન્નિશં દધ્યાત્ ।
 તસ્ય કરસ્થા પુંસઃ કલ્યાણપરંપરા સકલા ॥૧૪॥
 ઇતિ સપ્તતિશતજિનપતિસંસ્તવનં યે પ્રપઠ્ય પદુમતયઃ ।
 ધ્યાયતિ મનસિ તેષાં તુ હરિમદ્રં પદં સુચિરમ્ ॥૧૫॥

—ઇતિ સપ્તતિશતં યંત્રવિધિઃ—દ્વિતીયયંત્રસ્તોત્રં ॥

ભાવાર્થ:—

આનંદના ઉદ્ધાસપૂર્વક નમસ્કાર કરતા ઇંદ્રોના મસ્તક ઉપર રહેલાં પુષ્પો વડે પૂજાએલા છે ચરણો જેમના એવા ૧૭૦ જિનેશ્વરોને નમસ્કાર કરીને તેઓનું જ સ્તવન રચું છું. ૧

જંબુદ્વીપના એક ભરત અને એક ઐરવતક્ષેત્રમાં એકેક તથા મહાવિદેહક્ષેત્રની ૩૨ વિજય છે તે દરેકમાં એકેક, આ પ્રમાણે ૩૪ જિનેશ્વરોને વંદન કરું છું. ૨

જંબુદ્વીપના કરતાં ધાતકીખંડનું પ્રમાણ બમણું હોવાને લીધે તેમાં રહેલા બે ભરત અને બે ઐરવતક્ષેત્રમાં બે બે, એ પ્રકારે ૪ જિનવરોને લક્ષિતપૂર્વક નમસ્કાર હો. ૩.

ધાતકીખંડમાં બે મહાવિદેહક્ષેત્રો હોવાથી તેની ૬૪ વિજયોમાં ઉત્પન્ન થએલા, અને કેવલજ્ઞાનથી પ્રકાશિત કરેલા ત્રણે જગતના અજ્ઞાનરૂપી અંધકારને તેમજ ગાઢ પાપનો નાશ કરનારા જિનેશ્વર દેવોનો નમસ્કાર—વંદન હો.—૪

પુષ્કરાર્ધક્ષેત્રમાં પણ પ્રમાણમાં તેટલા જ (ધાતકીખંડના સમાન જ) અષ્ટકર્મરૂપ શત્રુઓનો નાશ કરનારા જિનેંદ્રોને સ્તવું છું. ૫.

ઐષ્ઠ સુવર્ણ (પીતલવર્ણ), શંખ (સ્વેતલવર્ણ), પરવાળા (રક્તલવર્ણ), મરકત મણિ (નીલા), વર્ષાદથી પૂર્ણ વાદળાં જેવા (શ્યામ) વર્ણવાળા, મોહ રહિત અને સર્વ દેવતાઓથી પૂજિત ૧૭૦ જિનેશ્વરોને વંદન કરું છું. ૬.

દાવાનલ, રાજ, પાણી, ચોર, વીજળી, સર્પ, હાથી, વિસ્ફોટક, સિંહ, મારી (મરકી) અને બંધન વગેરે ભયો (જેઓના) સ્મરણ માત્રથી તત્કાલ નષ્ટપણાને પામે છે. ૭.

આ યંત્રમાં રહેલા ૧૭૦ જિનેશ્વરદેવોનું આનંદથી પુલકિત દેહવાળો થઈને જે મનુષ્ય ધ્યાન કરે છે તેને કોઈ પણ પ્રકારના રોગ થતા નથી અને (તેના) સર્વે

ચિત્ર ૧૨૬

પચમ યત્ર લિખિત્વા ગૃહે પૂજ્યતે શાંતિર્ભવતિ । સત્ય નિ સદેહ ॥

ભાનાર્થ —

આ યત્ર લખી ઘરે પૂજિએ તો શાંતિ થાય સત્ય છે, એમા સદેહ રાખવા જેલુ નથી

ચિત્ર. ૧૨૭—

સત્તરિસય જિણાણ પોહશ વિચાદેવ્ય વોજાક્ષરસમન્વિતા મૂલમત્રેણ સત્તરિસય જાપ પુષ્પ ૧૭૦ સુગધિ પુષ્પે પોહશદેવ્યા પુષ્પ ૧૬ હરહુદ્ધ પુષ્પ ૧૬ ક્ષિપ ઐ સ્વાહા પુષ્પ ૫ મધ્યે પુષ્પ ૬ વોજાક્ષર હ્રસ્વૃ ક્ષો પુષ્પ ૩ ચતુષ્કોણે યક્ષ ૪ પુષ્પ અવિકા શાસનદેવી પુષ્પ ૨ ઐ હ્રાં હ્રીં હ્રૈં હ્રીં હ્ર પુષ્પ ૬ પચ પુષ્પ ૨૨ મૂર્જપત્રેણ વા પદ્મે લિખિત્વા પૂજનીય ગૃહે સપદ સર્વાં કરોતિ । કુદ્ધુમકર્પૂરકસ્તુરીકાયા સુરભિદ્રવ્યૈલિલ્પ્યતે મધ્યે ફલ પ્રયોજ્ય સફલો ભવતિ ।

—ઈતિ ષષ્ઠ સત્તરિશત યત્ર । રક્ષાયત્ર । સત્ય ॥

ભાનાર્થ —

૧૬ વિદ્યાદેવી અને બીજાક્ષર યુક્ત ૧૭૦ નો યત્ર લોજપત્ર અથવા પાટલા ઉપર, ૬ કુ કપૂર અને ડમ્તુરી વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખવો પછી મૂળ મત્રથી ૧૭૦ જિનેશ્વરે ૧૭૦ પુષ્પથી, ૧૬ વિદ્યાદેવીએ ૧૬ પુષ્પથી, હરહુદ્ધ ૧૬ પુષ્પથી, ક્ષિપ ઐ સ્વાહા ૫ પુષ્પથી, મધ્ય પ્રદેશ ૫ પુષ્પથી, બીજાક્ષર હ્રસ્વૃ ક્ષો પુષ્પ ૩, ચારખુણે યક્ષ ૪ પુષ્પ ૪ થી, અગિયો શાસનદેવી ૨ પુષ્પથી, ઐ હ્રાં હ્રીં હ્રૈં હ્રીં હ્ર ૬ પુષ્પથી, આ પ્રમાણે ૨૨૮ પુષ્પથી હરહંમેશ [યત્રની] પૂજા કરે તો સર્વ અપદાની પ્રાપ્તિ થાય સફળ થાય આ રક્ષા યત્ર છે

ચિત્ર ૧૨૮—

ગોરોચનાદિના લિખિત્વા કટ્વા વધ્યતે સર્વેશ્વરગ્રહપિશાચાદિશાકિન્યાદિદ્રોપ નાશયતિ । સ્થાલે લિખિત્વા પિપેત્ શોતલિકાં નાશયતિ ।

ભાનાર્થ —

ગોરોચનાદિ સુગંધી દ્રવ્યથી લખી ડમ્તરે બાધવામા આવે તો સર્વ પ્રકારના તાવ, ગ્રહ, પિશાચ, શાકિની આદિના દોષ ટળે થાળીમા લખી પીવાથી શીતળા [ગિગ]નો ઉપદ્રવ ગાત થાય

ચિત્ર ૧૨૯—

સત્તરિસય યત્ર સર્વકાયપુ સુપ્ત ઉપજીયત્ર ॥

ભાવાર્થ:—

સ્ત્રીને રક્તેદર્શન થયા બાદ શ્રીપર્ણના પાટલા ઉપર ચંદન, કપૂરના મિશ્રણથી બાંધની કલમથી બૃહત્ સપ્તતિશત ચંત્ર લખી પવીત્ર અંગવાળો મંત્રી (મંત્રવાદી) તેને ઘેર જઈ ઉપવાસ, બ્રહ્મચર્ય; ભૂમિશયનાદિ પૂર્વક ત્રણ દિવસ સુધી શ્વેત સુગંધી પુષ્પથી હરહરેશ ૧૦૦૮ બાપ કરે, ત્રિકાળ અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરે, પછી ઐ વરકનકશંખ આ ગાથાના મંત્રનો બાપ કરે, બાપ સમાપ્ત કરી ત્રીજે દિવસે રાત્રે, રાતની પાછળની ચાર ઘડી બાકી રહે તે સમયે તે સ્ત્રીને ગુપ્તગૃહે (કોઈ દેખી ન શકે તેવી જગ્યાએ) સ્નાન કરાવી, છુટા કેશો કંઈ પણ આચ્છાદન વગર (નગ્નાવસ્થામાં) ઊભી રાખી તેના પતિ પાસે એકવર્ણી ગાયત્રી દ્વય મંગાવી તેનાથી તે રૂપ્યમય ચંત્રને પખાલીને વાટકીમાં ૧ પલ પ્રમાણ દ્વય પૂર્વ દિશા સન્મુખ ઊભી રાખીને ખીવડાવવું. પછી મુખ વગેરે શુદ્ધ કરી તાંબૂલાદિ (પાન વગેરે) લઈ ખીબા કોઈતું પણ મુખ જોયા વગર શ્રેષ્ઠ શૃંગાર કરી (વસ્ત્રાભૂષણ પહેરી) જિનમંદિરમાં જઈ જિનેશ્વર દેવ તેમ જ ગોત્રદેવતાની ધૂપ, દીપ આદિથી પૂજા કરી, મંત્ર આપનાર ગુરૂ વગેરેને વંદન-નમસ્કાર કરી આશિર્વાદ મેળવી ગુરૂ પાસે [તે સ્ત્રીએ] રક્ષા કરાવવી. [ગુરૂ] ઐ ભવણવદ્ આ ગાથાથી રક્ષા કરે. પછી સ્ત્રી ગુરૂ પાસે વાંછિતની યાચના કરે ત્યારપછી સૂર્યોદય સમયે શયનગૃહમાં પ્રવેશ કરે અને ત્યાં (પોતાના પતિ સાથે) સ્વેચ્છાપૂર્વક સંલોગાદિકમાં પ્રવૃત્ત થાય. તે ત્રણે દિવસ પતિ-પત્નિએ અમૃતાહાર (દુધ, સાકર, ઘી અને ઘઉં વગેરે સાત્ત્વિક આહાર) કરવો પુત્ર પ્રાપ્તિ થાય. દેવ, દેવપ્રાણ વગેરેના સર્વ દોષ તથા વાત, પિત્ત, કફાદિકથી ઉદ્ભવેલા તમામ રોગો શાંત થાય, સંતતિ પ્રાપ્ત થાય. આ ત્રીજો ચંત્ર સત્ય છે. સંદેહ નથી.

ચિત્ર ૧૨૫

ચતુર્થચંત્રવિધિર્લિખ્યતે ।

ૐ મંજુરવ મંજુઘોષં હન હન દહ દહ પચ પચ મથ મથ ક્રીડ ક્રીડ પ્રસ્કદ પ્રસ્કદ વિધ્વંસય વિધ્વંસય સર્વદોષાન્ વિનાશય વિનાશય સર્વભૂતાન્ વિમર્દય વિમર્દય હું ત્રિલોકાધિપતયે હું ફટ્ સ્વાહા ।

સપ્તતિશતચંત્રં સર્વદોષાણાં નાશનં જિનમાતૃનામસહિતં શ્વેતદ્રવ્યૈર્લિખ્યતે શ્વેતપુષ્પૈઃ પ્રપૂજ્યતે મત્રો જપ્યતે સર્વદોષનાશનં ।

—ચતુર્થચંત્રવિધિઃ સમાપ્તઃ ॥

ભાવાર્થ:—

૧૭૦ નો ચંત્ર જિનેશ્વરદેવોની માતાઓનાં નામ સહિત શ્વેતદ્રવ્યથી લખી શ્વેતપુષ્પથી પૂજિને મંત્ર જપિએ તો સર્વ ધનો નાશ થાય.

કાઝળ સુદ જ્ઞાણ દેવગુરુપૂયણ સુદસુદુત્તેણ ।

કુદુમરોયણકપ્પુરેણ ય લિહ ચન્નુ તુ ॥૭॥

ન ય પઢવતિ પિસાયા સાદ્ધણિ નહુ ચોરગાદ દુદ્ધવેયાલા ।

અત્રેય દુદ્ધસત્તા પયાપ ઘરિજ્જમાણીય ॥૮॥

ભાવાર્થ —

૨૫, ૮૦, ૧૫ અને ૫૦ જિનેશ્વરોનો સમૂહ ભક્તિ યુક્ત ભવિક જનોના સર્વ પાપનો નાશ કરે ૧

૨૦, ૪૫, ૩૦ અને ૭૫ એ કર્મ રજથા મુક્ત થએલા જિનેશ્વર દેવોનું પ્રયત્નપૂર્વક ધ્યાન કરીએ ૨

૭૦, ૩૫, ૬૦ અને ૫ એ જિન સમૂહનું જે મનુષ્ય હર્ષ પૂર્વક ધ્યાન કરે છે તે [મનુષ્ય] મર્વ પાપથી મુક્ત થાય છે ૩

૫૫, ૧૦, ૬૫ અને ૪૦ એ ક્રોધ રહિત જિનેશ્વરોનું ૧૬ ખાનામા ધ્યાન કરવું ૪

૫૬૦ કર્મભૂમિમા (૫ ભગ્ત, ૫ ઐરવત અને ૫ મહાવિદેહમા) ઉત્પન્ન થએલા અને વિવિધ રત્નોના જેવા વર્ણથી શોભિત [શરીર વાળા] ૧૭૦ જિનેશ્વરો [ધ્યાન ધરનારના] પાપનો નાશ કરે ૫

કર્મભૂમિના ક્ષેત્રોને વિષે ઉત્પન્ન થએલા લોકના નાયક એવા ત્રણે (અતીત, અનાગત અને વર્તમાન) કાળના તીર્થંકરોને ત્રિવિધે (મન, વચન અને કાયાયે) વર્ન કરે છુ ૬

શુભ વ્યાન વગીને તથા દેવ ગુરુન પૂજન કરીને શુભમુહુર્તે કેસર, ગોરાચન તથા કપૂરથી ચક્ર લખીયે ૭

આ ચત્ર ધાગણ કરવાથી (પાસે રાખવાથી) પિશાચ, શાકિની, ચોર વગેરે, દુષ્ટ પૈતાલ તથા અન્ય ઢોઈ હુટ પ્રાણી પરાભવ કરી શકે નહિ ૮

ચત્ર ૧૩૩-૧૩૪—

તિજયપદ્ધતપયાસય અદ્દમદ્વાપાહિદેરન્યસોહ ।

સમયન્નિયત્તઠિઆણ સરેમિ ચવ્વક જિણિદાણ ॥૧॥

સત્તરિસયમુક્કોસ સમરે વિસ દસ ચા સમયચિત્તે ।

ચઙ્ગતીસ પદમ દીવે ન અતરદીવેસુ તે દુગુણા ॥૨॥

પણ્ઠીસા ય બસીઆ પનરસ પન્નાસ જિણવરસમૂહો ।

પાસેહ સયલ્લદુરિય મવિઆણ મત્તિજુત્તાણ ॥૩॥

ભાવાર્થ:—

આ ૧૭૦ ના ચંત્રથી સર્વ કાર્યમાં સુખ ઉપજે.

ચિત્ર. ૧૩૦—

ઇદ સત્તતિશતં ચંત્રં પ્રધાનચંદનેન સ્થાલ્યાં લિખિત્વા જાતિલેખિન્યા અષ્ટોત્તરશતં પુષ્પૈઃ સંપૂજ્ય તતઃ સ્થાલીં પ્રક્ષાલ્ય પાનીયં સત્તદિનાનિ પિત્રેત્ સર્વદોષા યાંતિ તં સંહરતિ । પદ્મે ભક્ત્યા પુષ્પાદિભિઃ સંપૂજ્યઃ સકલદૂષિતોપદ્રવં રાજ્યાદિભયં ચ પ્રશમયતિ સર્વજનાનુરાગં ચ કરોતિ । નવમં ચંત્રવિધિઃ સંપૂર્ણઃ ॥

ભાવાર્થ:—

આ ૧૭૦ નો ચંત્ર ઉત્તમ ચંદનવડે બાધની કલમથી થાળીમાં લખી ૧૦૮ પુષ્પથી પૂજિ તે થાળી પખાલીને પાણી ૭ સાત દિવસ સુધી પીવાથી સર્વ દોષોનો નાશ થાય. પાટલા ઉપર લખી ભક્તિપૂર્વક પુષ્પાદિથી પૂજન કરવાથી સર્વ પ્રકારના દુષ્ટ ઉપદ્રવો, રાજ્ય વગેરેના ભયની શાંતિ કરે, [અને] સર્વ લોકોને અનુરાગી બનાવે.

ચિત્ર. ૧૩૧—

ચંત્રમિદં ગૃહે ચતસૃષુ મિત્તિષુ લિખેત્ સર્વચોરભયં हरति ।

ભાવાર્થ:—

આ ચંત્ર ઘેર ચારે દિશાની ભિતે લખવાથી ચોરના ભયનું નિવારણ કરે છે.

ચિત્ર. ૧૩૨—

पणवीसा य असिआ पनरस पन्नास जिणवर समूहो ।

नासेउ सयलदुरिअं भवियाणं भत्तिजुत्ताणं ॥१॥

वीसा पणयाला विय तीसा पन्नत्तरो जिणवरिंदा ।

कम्मरयविण्णमुक्का ज्ञायह एए पयत्तेणं ॥२॥

सत्तरि पणतीसा वि य सट्ठी पंचेव जिणगणो एसो ।

जो ज्ञापइ पइट्ठो सो मुच्चइ सयलदुरिप्पहिं ॥३॥

पणपन्ना य दसेव य पन्नट्ठी तह य चेव चालीसा ।

अकोहे य तित्थयरा सोलस कुट्ठेहिं ज्ञापह ॥४॥

पंचदसकम्मभूमिसु उप्पन्नं सत्तरि जिणाण सयं ।

विविहरयणाइवन्नो-वसोहिअं हरउ दुरियाइं ॥५॥

कम्मयखित्तुप्पन्ने तित्थयरे लोगसामिणो इहई ।

तिविहंमि उ कालजुए सव्वं तिविहेण वंदामि ॥६॥

આ મનુષ્ય ગેરમા ૮૫૭૦ તીર્થ ૧ અને જયન્તી ૨૦ અથવા મતા-
નદે ૧૦ તીર્થ ૧ હોય છે તા ૧૦ ધ્યાન કરવું જેથી તેમા ૩૪ પહેલા જબૂદીપમા
અને ત્યાર પછીના ધાનદીપડ અને અર્ધ પુ કરવા દીપમા જમણા જમણા તીર્થકરો
હોય છે ૩

પચીશ, એગ્રી, પદ્મ અને પચાડ એ પ્રમાણે તીર્થગેનો અમુદાય બંધિવત
નન્ય છોના સમગ્ર પાપનો નાશ કરે ૩

ત્રીશ, પીપ્પાલીશ, ત્રીશ અને પચોતેન જેમ્લા તીર્થ ૧ મંદ જન, ગણ્ય
અને પ્રાકિનીના પોર ઉપન નો ગિનાય કરે ૪

ચૈત્ર, પાત્રીશ, પ્રાં અને પચ એટલા જિનેશ્વરો વ્યાધિ, જગ અથવા જગ,
મમિ, પ્રિય, પાપી, ચાન અને અનુ નમધી મહાભયને દૂર કરે ૫

પચાવન, ૬૫, પાડા અને ચાલીશ એમ્લા ત્રિદ્ધ થએલા તીર્થકના કે જેઓ
દેના અને અનુ ૧૦ ના નાજર દાએલા છે તેઓ માન કરીનું ગણ્ય કરે ૬

૭ દુરદુદ્ધ અને સરસુમ તથા વગીકરી ૧૧ દુરદુદ્ધ અને સરસુમ એ પ્રમાણે
મત્રના જી ૧૫ મંદિત મધ્યના ગ્રાધકનું નાન લખવું એ ગીતે નિશ્ચે કરીને અર્ધ
તોબડ (૧૫૦૦) યત થાય છે ૭

તે યત્રમા ઝ (પ્રજુવગીજ), રી (માયાગીજ) અને રી (લક્ષ્મીગીજ), એ
જા ૧૧ગીજ પૂર્વક મોઝ વિદ્યારેલીઓના નામ લખવા તે આ પ્રમાણે - શાહિની
પ્રશ્નિ, વજ્રમૂળ, વજ્રકુળી, વજ્રેશ્વરી, નન્દતા, કાલી, મહામતી, ગૌરી, ગાધારી,
મહાજ્વાલા, માનવી, પૈાયા, અ હુમા, માનસી અને મહામાનસિમા આ અર્ધ
વિદ્યારેલીઓ (માટે) ગણ્ય કરે ૮-૯

પદ્મ કર્મનિમા ૮૫૮ થએલા ૮૫૮ એ ગેને ચૈત્ર જિનેશ્વરો (શ્રી
અજિતનાથ તીર્થકના સમયમા એમોને ચૈત્ર જિનેશ્વરો વિદ્યમાન હતા તે આ
પ્રમાણે - એ એક મહાવિરેદ સત્રની બરી પ્રતીક વિજય દોવાથી પાચ મહા
વિરેદ મેરની એમો આ વિજયમા એક એક તીર્થક દોવાથી એમો આ તીર્થ
કરે, વગી પાચ બગ અને પા ૧ એ વન મેરમા એક એક મેર ૧૧ એક એક કુડ
દર મેરમા દર, નર્વ એમો મ રીને એમોને ચૈત્ર જિનેશ્વરો, જેઓ વિવિધ
મેરમા વગરે ગોલિત છે તે જિનેશ્વરો ૧૧ ૧૧ પાપને નર્વ ૧૦

સાત્રીશ અનિશ્વરવટે ગુપ્ત, અપ્ત મહાપ્રાનિદાયવટે ગોલિત અને નાથ પાપો
છે મોદ જેમને એવા તીર્થક ૧ આદ થી ધ્યાન કરવા ચોન્ન છે ૧૧

વીસા પળ્યાલા વિય તીસા પન્નતરી જિણવરિંદા ।
 ગહભૂઅરવ્વસાઈણિ—ઘોરુવસગ્ગં પળાસંતુ ॥૪॥
 સત્તરિ પળતીસા વિ ય સદ્ધી પંચેવ જિણગણો પસો ।
 વાહિજલજલણહરિકરિ—ચોરારિમહાભયં હરડ ॥૫॥
 પળપન્ના ય દસેવ ય પન્નદ્ધી તહ ય ચેવ ચાલીસા ।
 રવ્વંતુ મે સરીરં દેવા સુરપળમિથા સિદ્ધા ॥૬॥
 ઐં હરહુંહઃ સરસુંસઃ હરહુદ્ધઃ તહય ચેવ સરસુંસઃ ॥
 આલિહિયનામગ્ગમં ચક્કં કિર સવ્વઞ્ઞોમહં ॥૭॥
 ઐં રોહિણિ પન્નત્તિ વજ્જસિંખલા તહય વજ્જઞ્ઞંકુસિથા ।
 ચક્કેસરિ નરદત્તા કાલિ મહાકાલિ તહ ગોરી ॥૮॥
 ગંધારિ મહજાલા માણવિ વહ્સદ્ધ તહ ય અન્નુત્તા ।
 માણસિ મહમાણસિથા વિજ્ઞાટેવીઞ્ઞો રવ્વંતુ ॥૯॥
 પંચદસકમ્મભૂમિસુ ઉપ્પન્નં સત્તરિં જિણાણ સયં ।
 વિવિહરયણાઈવન્નો-વસોહિંઞં હરડ દુરિઆઈં ॥૧૦॥
 ચડતીસ અઙ્ગસયજુઞ્ઞા અઢ્ઢમદ્ધાપાડિહેરકયસોહા ।
 તિત્થયરા ગયમોહા ઝાપ્પઅવ્વા પયત્તેણં ॥૧૧॥
 ઐં વરકળયસંઘવિદ્દુમ-મરગયઘણસન્નિહં વિગયમોહં ।
 સત્તરિસયં જિણાણં સવ્વામરપૂઙ્ગં વંદે ॥૧૨॥ સ્વાહા
 અઢ્ઢેવ ય અઢ્ઢસયં અઢ્ઢસહસ્સં ચ અઢ્ઢકોઢીઞ્ઞો ।
 રવ્વંતુ મે સરીરં દેવાસુરપળમિથા સિદ્ધા ॥૧૩॥
 ઐં ભવળવહ્વાળવતર-જોહસવાસી વિમાળવાસી અ ।
 જે કે ત્વિ દુદ્ધદેવા તે સવ્વે ઉવસમંતુ મમં ॥૧૪॥ સ્વાહા
 ચંદળકપ્પૂરેણં ફલપ્પ લિહિરૂળ ખાલિંઞં પીઞં ।
 પગંતરાઈગહભૂઅ-સાઈણિમુગ્ગં પળાસેઈં ॥૧૫॥
 ઇઅ સત્તરિસયજંતં સમ્મં મંતં દુવારિ પડિલિહિંઞં ।
 દુરિઆરિવિજયવંતં નિવ્વંતં નિચ્ચમચ્ચેહ ॥૧૬॥

—इति सप्ततिशतं यंत्रस्तोत्र समाप्तं ॥

ભાવાર્થ:—

ત્રણ જગતના સ્વામીપણાને પ્રકાશ કરનાર અષ્ટ મહાપ્રતિહાર્યવડે કરીને
 સુશોભિત, સમયક્ષેત્રમાં એટલે અઢીઢીપમાં રહેલા જિનેશ્વરોના સમૂહને હું સ્મર-
 સ્મરણ કરું છું ૧

તથા મત્ર મળ્ય મળ્ય વુલ્લ ૧૦૮ યત્ર સંધ્યાન્ય । પૂર્વ સેવા લિખયતે ઃ ધ્રોં હ્રીં ધ્રીં
મર્દે ધ્રીં અસિધાઠસા નમ અનંત મત્રેણ જાન્ય ૧૨૦૦૦ તથા મયળં ગાથા મત્રેણ દશાશ
હોમ ઇતિ સમાપ્ત ॥

આવાર્થ —

ઃ હરદુહ આ મત્રથી ૧૦૮ પુલ્પ મત્રી યત્રની શ્યાપના કરવી ઃ અસિ
આઠમા મત્રનો ૧૦૦૦૦ લખ કરવો મોગ વિદ્યાદેવીઓની પૂજા કરતી વખતે નમઃ
શુદ્ધ કરેવો આજ પ્રમાણે ઃ મત્રજવરં ગાથાનો લખ ૧૦૮ વખત કરવો દેવાદિ
ગેય ગાયવા માટે યાત્રી પૂજા કરવી તથા મત્ર ભટ્ટી ભટ્ટીને ૧૦૮ પુલ્પથી યત્રની
શ્યાપના કરવી

પૂન મેવા —

ઃ ધ્રોં હ્રીં ધ્રીં મર્દે ધ્રીં અસિધાઠમા નમ આ મત્રથી ૧૦૦૦૦ લખ દીગે
તથા ઃ મયળવરં આ ગાથાના મત્રવગે દશાશ હોમ કરવો

શ્રેષ્ઠ સુવર્ણ, શંખ, પરવાળા, નીલમણિ અને મેઘ સમાન વર્ણવાળા, મોઢે રહિત અને સર્વ દેવો વડે પૂજિત એવા એકસો સીત્તર જિનેશ્વરોને હું વંદન કરું છું. ૧૨

આઠ વળી આઠસો આઠ હજાર અને આઠ કોડ (જિનેશ્વરો) કે જેઓ દેવો અને અસુરોથી નમસ્કાર કરાવેલા છે તેઓ મારા શરીરનું રક્ષણ કરે. ૧૩

ભવનપતિ, વાણવ્યંતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક એ ચારે દેવોની જાતિ મધ્યે જે કોઈ દુષ્ટ એટલે શાસનના દ્વેષી દેવ હોય તે સર્વે મારા પર ઉપશાંત થાઓ—મને વિદ્ન ન કરે. ૧૪

ચંદન અને કપૂરવડે પાટીયા ઉપર આ ચંત્ર આલેખી પછી તેને જળવડે ધોઈ તે જળ પીવાથી એકાંતરીયો વગેરે તાવ, ગ્રહ, ભૂત, શાકિની, મુદ્ગર વગેરેનો નાશ કરે છે. ૧૫

એ પ્રમાણે સમ્યક્ મંત્રરૂપ આ એકસો સીત્તર જિનેશ્વરોનો ચંત્ર દ્વારને વિષે લખ્યો હોય તો તે કુષ્ટ અને શત્રુનો વિનાશ કરે છે. તેની (હે ભવ્યજીવો!) તેને સંદેહ રહિતપણે નિરંતર પૂજે. ૧૬

ચત્ર. ૧૩૫-૧૩૬-૧૩૭-૧૩૮-૧૩૯—ની વિધિ મૂળ પ્રતમાં નહિ હોવાથી આપી નથી પરંતુ આ બધાએ ચત્રો ભૂત, પ્રેત, દુષ્ટગ્રહ વગેરેની પીડાની શાંતિ કરનાર છે. ચિત્ર. ૧૪૦—

ૐ હરહુંહઃ સરસુંસઃ ૐ અસિઆડસા ક્ષમ્લ્યૂં જ્મ્લ્યૂં મ્લ્લ્યૂં હ્મ્લ્યૂં સ્મ્લ્યૂં નમઃ । અષ્ટોત્તરશતપુષ્પૈઃ યંત્રસ્ય સ્થાપના કાર્યા । ૐ રોહિણીપ્રમુખ પોડશવિદ્યાદેવીનાં પૂજા વિધેયા । ભુવણં ઇતિ યંત્રપૂજા । તથા યંત્ર સ્થાપ્ય ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હં અસિઆડસા ૧૨૫૦૦ જાપઃ, પોડશવિદ્યાદેવી પૂજાયાં નમઃ ઇતિ ॥

ભાવાર્થ:—

ૐ હરહુંહઃ ૦ આ મંત્રથી મંત્રી ૧૦૮ પુષ્પથી ચંત્રની સ્થાપના કરવી. ૐ રોહિણી પ્રમુખ ૧૬ વિદ્યાદેવીઓની પૂજા કરવી, ૐ ભવણવર્ડં ૦ ગાથાથી ચંત્રપૂજા કરવી. તથા ચંત્ર સ્થાપન કરીને ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હં અસિઆડસાનો ૧૨૫૦૦ જાપ કરવો. સોળ વિદ્યાદેવીઓની પૂજામાં નમઃ શબ્દ કહેવો.

ચિત્ર. ૧૪૧—

ૐ હરહુંહઃ સરસુંસઃ ૐ અસિઆડસા ક્ષમ્લ્યૂં જ્મ્લ્યૂં મ્લ્લ્યૂં હ્મ્લ્યૂં સ્મ્લ્યૂં નમઃ । અષ્ટોત્તરશતં પુષ્પૈઃ યંત્રં સ્થાપ્ય ૐ અસિઆડસા ૧૨૦૦૦ જાપ્ય પોડશવિદ્યાદેવી પૂજાયાં નમઃ અનયા યુક્ત્યા ૐ ભવણં ઇતિ યંત્રે જાપં ૧૦૮ ષ્ઠાં દોષાણાં નિગ્રહાય યંત્ર પૂજા ।

ખાનામા હોં શ્રીં ફલીં ફ્લૂં એ આગ મન્ત્રાલોકેમાધી એકેડ મન્ત્રાક્ષર લખવો, આ પ્રમાણે ૪૬ ઢોલનો ચત્ર મમયોગ્ય કરવો] તેને આગે જાણુ દગ્તી ઝં ચરજ્જનય-સપવિદ્દુમ, મરજવણસપિદ વિગયમોહ । સત્તરિમય-જિણાણ, સવ્વામર પૂરજ વદે સ્વાહા ॥ તથા ઝં મરજવદ-વાણવતર-જોડસપાસી વિમાણપાસીમ । જે કેવિ દુદ્ધદેવા તે સત્રે ઉવસમતુ મમ સ્વાહા ॥ આ બંને ગાથાઓ લખી (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ ચત્ર ૩ ચિત્ર નં ૧૪૪) આ ચત્રને [મુગધી ડગ્થોથી] લખીને ઘેર પૂજન કરવાથી શાંતિદાયક થાય છે-શાંતિને આપનારો થાય છે

વળી ઝં ફાલાક્ષિપતયે સ્વાહા ॥ આ મન્ત્રથી પ્રભૂતિ વળતે તેવ મન્ત્રીને થોનિમા નાખવાથી ગુણે કરીને પ્રસવ થાય છે

વળી

ઝં ઘણ્ટાર્જ્જોં ! મદ્ધાવીર ! સર્વેવ્યાધિવિનાશક ! ।

વિસ્ફોટક્રમયે પ્રાપ્તે રક્ષ રક્ષ મદ્ધાવલ ! સ્વાહા ॥

ધન્વી ઉત્તર જાણુએ લખીને, પૂજન કરવાથી ત્રિફેલિકા ઉપદ્રવનો નાશ થાય છે

૪૬ ઓગણપચારા ઢોલનો ચતુરસ્ર ચત્ર કરીને, વીમ ઢોલમા નમિરૂણ પાસ વિસદ્ધર પસદ્ધ જિણ ફુલિંગ હોં નમ આરે જાણુ દરતા ઢોલઓમા વચલો ઢોલો એકેડ ખાલી મૂકીને લખીને, વચ્ચેના ખાલી ઢોલમા અનુક્રમે હોં શ્રીં ફલીં ફ્લૂં એ આર જીતક્ષમે લખવા, તથા વચ્ચેના પચીસ ઢોલમાના નવ ઢોલમા ઊભા અને આડા ક્ષિપ ઝં સ્વાહા એ પાચ તત્ત્રજીવત્ત્રમે લખીને ચત્ર તેથાગ કરવો (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ ચત્ર ૩ ચિત્ર નં ૧૪૫)

ચત્રની મધ્યમા પટકાણાકૃતિ કરીને, તેની મધ્ય ઢલિંડામા હોંકાર લખીને, તે હોંકારની મધ્યમા [માવકનુ] નામ લખીને, તે નામ ગર્ભિત હોંકારની ઉપર ઝંકાર લખીને, તે છ ખુણાઓમા હોંકાર લખીને, જહાગ દરતો ઝં વુઠ્ઠુત્તલે સ્વાહા એ મન્ત્ર વીંટીને, તેની જહાગ દરતા મોળઅંગે વીંટીને, કથી ગડ કરીને ક્ષ મુધીના માતૃકાક્ષમે વીંટીને, તેની જહાગ દરતો ઝં ત્રિદૂલિની પ્રેતકપાલદસ્તા નુમુણ્ટમાલા-યલિરક્ષકજ્જામ્ । રતાતદ્ધાપ રુધિરોઘસપ્પુતા ત્યામેવ રોદ્ધોં સતત સ્મરામિ ॥ એ મન્ત્ર વીંટીને, હોંકારના માડા ત્રણ આડા મારીને હોંકારથી રૂધન કરુ (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ ચત્ર ૪ ચિત્ર નં ૧૪૬)

ચત્રની મધ્યમા પટકાણાકૃતિ કરીને, તેની ઢલિંડામા ઝંકારની અદર [સાધ-કનુ] નામ લખીને, છ ખુણામા તથા છ ખુણાની જહાગમા આતંગમા ઝં અપ્રતિ

શ્રી નમિઝળ સ્તોત્ર

—(૦)—

નમિઝળ પળયસુરગણ-ચૂડામણિકિરણરંજિતં મુણિણો ।

ચલણજુઝલં મહાભય-પળાસણં સંથવં વુચ્છં ॥૧॥

[નત્વા પ્રળતસુરગણચૂડામણિકિરણરંજિતં મુનેઃ ।

ચરણયુગલં મહાભયપ્રળાશનં સંસ્તવં વક્ષ્યે ॥]

ભાવાર્થ:-નમસ્કાર કરતા એવા દેવતાઓના સમૂહના સુગટોમાં રહેલા મણિ-ઓના કિરણોથી શ્રીપાર્શ્વનાથ મુનીશ્વરના જે બને ચરણક્રમલો રંગાએલા છે, તેઓને હું પણ નમસ્કાર કરી મહાભયોને નાશ કરનાર એવું આ સ્તોત્ર [] કહું છું-૧ આ પ્રલોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. નં. ૧૪૨

મન્ત્રામ્નાય:-હુંકારની અંદર દેવદત્તનું નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠ પાંખડીઓમાં ઐ શ્રી પાર્શ્વનાથાય સ્વાહા દરેક પાંખડીઓમાં લખીને બહાર ફરતા સોળ સ્વરો વીંટવા [તેની ઉપર ફરતી આઠ પાંખડીઓમાં ક થી જ સુધીના માતૃકાક્ષરો તથા તે પાંખડીઓના અગ્રભાગમાં સોળ સ્વરો ફરી લખીને, હ્રીં કારના સાડા ત્રણ આંટા મારીને ક્રોં કારથી રંધન કરવું, અને ચત્રના ચારે ખુણામાં ક્લીં કાર લખવો]. (આકૃતિ માટે જુઓ નમિઝળ. ૧ ચિત્ર નં. ૧૪૩)

કેશર, ગોરૂચંદન વગેરે સુગંધી પદાર્થોથી આ ચત્રને લોખપત્ર પર શુભદિવસે લખી, કુંવારી કન્યાએ કાંતેલા સુતરથી ચત્રને વીંટી એકહજાર જાપ કરીને, ભુજાએ બાંધવાથી મોટાભયોનું નિવારણ થાય છે. ઉપવાસ કરીને ત્રિકોણ કુંડને વિષે ૧૨૦૦૦ હોમ કરીને મન્ત્રની સાધના કરવી, તે દિવસે દાન વગેરે દેવું. શ્રી પાર્શ્વનાથપ્રભુની પ્રતિમાનું પૂજન કરીને, પછી સારા દિવસે ચત્રને ભુજાએ બાંધવો. પૂજાવિધિમાં ૨૧ સોપારી, ૧ રૂપૈઓ, ઓઢવાનું વસ્ત્ર તથા પુષ્પ વગેરે.

ચત્રના ચારે ખુણામાં અન્વિત-શાંતિ-પાર્શ્વનાથ અને વર્ધમાન પ્રભુની સ્થાપના કરીને, ઐ રોહિણી વગેરે સોળ વિદ્યાદેવીઓની સ્થાપના તથા વચ્ચેના ખાનાઓમાં ક્ષિપ ઐ સ્વાહા લખીને; વચ્ચેના [પહેલા કોઠામાં ૨૫, ૮૦, ૧૫ અને ૫૦ તથા હરહંહ: નો એકેક અક્ષર, બીજા કોઠામાં ૨૦, ૪૫, ૩૦ અને ૭૫ તથા સ્વસ્તુસ: નો એકેક અક્ષર, ત્રીજા કોઠામાં ફરી ક્ષિપ ઐ સ્વાહા લખીને, ચોથા કોઠામાં ૭૦, ૩૫, ૬૦, અને ૫ તથા હરહંહ: નો એકેક અક્ષર તથા પાંચમા કોઠામાં ૫૫, ૧૦, ૬૫ અને ૪૦ તથા સ્વસ્તુસ: નો એકેક અક્ષર તથા ચારે ખાણના વચ્ચેના

વળી હ્રીં હારની અદઃ પોતાનું નામ લખીને [ઉપર હ્રીં હાર વીંટીને], બહાર ફરતી આં પાખડીઓમાની આર પાખડીઓમા ઈં હાર તથા બાકીની આર પાખડી ઓમા પાર્શ્વનાથ નામને એકેક અક્ષર લખીને, [બહાર ફરતી આં પાખડીઓમા હદમી શબ્દ લખીને] હ્રીં હારના ત્રણ આટા મારીને [ક્રોં હારથી રૂધન કરવું] (આકૃતિ માટે જુઓ નમિં ચત્ર ૭ ચિત્ર નં ૧૪૬)

તથા મધ્ય ક્ષિંદ્રામા ઈં જાં લખીને, તેની ફરતી આં પાખડીઓમા ઐં હ્રીં ઈં પાર્શ્વનાથ એ મન્ત્રાક્ષરોનો એકેક અક્ષર લખીને, બહાર ફરતી સોળ પાખડીઓમા મેળા ચરો લખીને, [હ્રીં હારથી ત્રણ આટા મારીને, ક્રોં હારથી રૂધન કરવું], (આકૃતિ માટે જુઓ નમિં ચત્ર ૮ ચિત્ર નં ૧૫૦)

તથા મધ્ય ક્ષિંદ્રામા [ઈં લખીને], ફરતી આં પાખડીઓમા ઐં દે ઈં ઘ હ્રીં ર ઈં જ લખીને, તેની બહાર ફરતી આં પાખડીઓમા ઐં હ્રીં પાર્શ્વનાથ હ્રીં નમ લખીને, તેને જગતા ઐં હ્રીં ઈં મગવતે પાર્શ્વનાથ હર હર સ્વાહા । એ મન્ત્રાક્ષરો વીંટીને, જગતા હ્રીં હારના ત્રણ આટા મારીને [ક્રોં હારથી રૂધન કરવું] (આકૃતિ માટે જુઓ નમિં ચત્ર ૯ ચિત્ર નં ૧૫૧)

વળી ઈં હારની અદઃ [સાધકનું] નામ લખીને, [બહાર ફરતી આં પાખડીઓમા ઈં ઐં નો એકેક અક્ષર લખીને], ફરતી બાર પાખડીઓમા ઐં હ્રીં ઈં એ ત્રણ અક્ષરો લખીને, ઉપર ફરતી સોળ પાખડીઓમા સોળ ચરો લખીને, તેને જગતા હ્રીં હારના ત્રણ આટા મારીને, [ક્રોં હારથી રૂધન કરવું] આકૃતિ માટે જુઓ નમિં ચત્ર ૧૦ ચિત્ર નં ૧૫૨

નૌથી પહેલા ઐં હ્રીં ઈં મગવતે [ઈં] પાર્શ્વનાથ હર હર સ્વાહા આ પૂન-મન્ત્રનો જમણા હાથથી ૧૦૦૦૦ દશ હજાર જાપ કરીને, ૧૦૮ [સુગંધીદાર] કૂલોથી ચત્રની પૂજા કરીને, આ પાચે ચત્રો ઢેશ, ગોત્રચંદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લોજપત્ર પર લખીને, કુવારી કન્યાઓ ઢાલેલા સુતરથી વીંટાળી ગળે અથવા લુગ્ગાએ ધારણ કરવાથી અનુક્રમે અઢાળ મન્ત્ર ચત્ર ૬ થી, જ્વર (તાવ) ચત્ર ૭ થી, અપ-રમાગ (હીન્ટીઆ) ચત્ર ૮ થી, ભૂત તથા પ્રેત ચત્ર ૯ થી અને પિશાચ વગેરેનો ઉપદ્રવ ચત્ર ૧૦ થી દૂર થાય છે

જલસયહુ માહાત્મ્ય—

દુઃખામ્બુમિત્ર જલનિહિ, ઉઝડમદ્ધોલમીસનારાને ।

સમતમયવિસદુલ-નિજામયમુષ્કનાવારે ॥૪॥

ચક્રે વિચક્રાય સ્વાહા એ મન્ત્રાક્ષરો લખીને, વલય દઈને, ફરતાં ઐ હ્રીં અપ્રતિ-
ચક્રે ! કુરુ કુરુ મપાદ્યંત પદાદ્યંત સમર્પિત હ્રીં હ્રૂં ઐ સ ઠઃ ઠઃ ઠઃ હ્રીં નમોઽસ્તુ તે
વિચક્રાય સ્વાહા । એ મન્ત્રાક્ષરો વીંટીને, [હ્રીં કારના સાડા ત્રણ આંટા મારી ક્રોં
કારથી રૂંધન કરવું અને ચંત્રની ચારે બાજુ બુણાઓમાં ક્રોં કાર બીજ લખવો].
(આકૃતિ માટે બુણો નમિં ચંત્ર. ૫ ચિત્ર નં. ૧૪૭)

ચંત્ર. ૩—આ વૃદ્ધ સમ્પતિશત નામનો ચંત્ર છે. શુભદિવસે, શુભયોગે સુગંધી
દ્રવ્યથી લખી, નિરંતર પૂજન કરવાથી સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થાય છે.

ચંત્ર. ૪—વિધિ તથા શુભ મૂળ પ્રતમાં નથી, પરંતુ શાંતિદાયક ચંત્ર હોય
એમ લાગે છે.

ચંત્ર. ૫—ચંત્રની મધ્યમાં આપેલા ઐ અપ્રતિચક્રે મન્ત્રથી પૂજન કરીને,
બુજાએ ચંત્ર ધારણ કરવાથી શીતળા; લૂં, વાના ફેડા અને દાંત તથા દાઢની
પીડાનો નાશ થાય છે.

રોગભયહર આહાત્મ્ય—

સડિયકરચરણનહમુહ, નિવુઙ્ગનાસા વિવન્નલાયન્ના ।

કુટ્ઠમહારોગાનલ-ફુલિંગનિદ્ઘ્મવ્યંગા ॥૨॥

તે તુહ ચલણારાહણ-સલિલંજલિસેયવુઙ્ગિચ્છાયાઃ ।

વળદવદ્ધા ગિરિપા-યવ વ્વ પત્તા પુળો લલ્લિ ॥૩॥

[શટિતકરચરણનમ્મુખા નિમગ્નનાસિકા વિવર્ણલાવણ્યાઃ ।

કુટ્ઠમહારોગાનલસ્ફુલિન્નિર્દગ્ધસર્વાંગાઃ ॥

તે તવ ચરણારાધનસલિલાંજલિસેવકવર્ધિતચ્છાયાઃ ।

વનદવદ્ધા ગિરિપાદપા ઇવ પ્રાપ્તાઃ પુનર્લક્ષ્મીમ્ ॥]

ભાવાર્થ:—જેઓના હાથ, પગ, નખ અને મુખ સડી ગયાં હોય, જેઓની
નાસિકા બેસી ગઈ હોય, જેઓનું લાવણ્ય-સૌંદર્ય નાશ પામ્યું હોય અને જેઓનાં
સર્વ અંગો કોઠ નામના મહારોગ રૂપી અગ્નિના કણીયા વડે દગ્ધ થએલાં હોય. તે
મનુષ્યો હે ભગવાન ! આપના ચરણકમળની સેવારૂપ જલની અંજલિના સિંચનથી
અધિક કાંતિવાળા થઈ વનના દાવાનલથી બળેલા પર્વતના વૃક્ષોની જેમ ફરીથી આરોગ્ય
લક્ષ્મીને પામે છે. ૨-૩

મન્ત્રામ્નાય:—શ્રીં કારની અંદર [સાધકનું] નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠ
પાંખડીઓમાં શ્રીં કાર લખીને, [આંતરામાં ઐ કાર લખીને], હ્રીં કારના ત્રણ આંટા
મારીને, ક્રોં કારથી રૂંધન કરવું (આકૃતિ માટે બુણો નમિં ચંત્ર. ૬ ચિત્ર નં. ૧૪૮)

અનિલયહર માહાત્મ્ય—

સ્વરપનુદ્ધૂઅનગદન-જાલાત્રલિમિલિઅમયલદુમગહણે ।

હજતમુદ્ધમયપદ્મ-મીસણરમીમણમ્મિ વણે ॥૬॥

જગગુરુગો કમજુઅલ, નિવ્વાનિઅસયલતિહુઅગામોઅ ।

જે સમરતિ મણુઆ, ન કુણહ જલણો મય તેસિં ॥૭॥

[સ્વરપનુદ્ધૂતવનદવજ્વાલાત્રલિમિલિતસકલદુમગહણે ।

દલામાતુગ્ધમૃગનધૂમીપણરવમીપણે વણે ॥

જગદગુરો કમચુગલ નિવાપિત્તસકલત્રિશુવનામોગમ્ ।

યે સસ્મરન્તિ મનુષ્યા ન કરોતિ વ્વલગા મય તેવામ્ ॥]

ભાવાર્થ—અર્થ ૬ વાયુ વડે આમ તેમ પ્રસરેતી દાવાનલની જ્વાળાની શ્રેણિવડે પર સ્પર્શ મળી ગયા છે વનખડો જેમા તથા બળની મુગ્ધ મૃગલીઓના શબ્દો વડે અથવા બળતા વનમા જ્વાળાથી આપ્ત બાધુલ થએલા મૃગોના મોટા આક્રમક બયાનક દેખાતા વનને વિષે જગદ્ગુરુ શ્રીપાર્થનાથ આમીના આપત્તિરૂપ તાપની શાંતિ વડે મુખી કર્યા છે ત્રણ લોકના પ્રાણીઓ જેણે એવા અરણ્ય મુગલનુ જે મનુષ્યો સમ્યક્ પ્રકારે સ્મરણ કરે છે તેઓને તેઓ અગ્નિ પણ લાયક રહેતો નથી ૬-૭

મન્ત્રાભાષ—

પ્રથમ અગ્નિમંડલ ડહપીને મધ્યમા ઈંદ્રાર સહિત દેવદત્ત નામ લખીને, તેના ઉપર છંદાર [તથા ઈંદ્રાર] અક્ષરથી વીંટીને, ઉપર ફરતા સોળ સ્વરો વીંટીને, તેના ઉપર હોંકારના ત્રણ આટા મારીને [ફોં કાન્થી રૂધન કરણુ] (આકૃતિ માટે જુઓ નમિંચ ૧૨ ચિત્ર નં ૧૫૪) તથા ઈંદ્રાર સપુટમા નામ લખીને, તેના ઉપર માયાળીજ (હોંકાર) વીંટીને, બહાર ફરતી આઠ પાળડીઓમા મોળ સ્વરો તથા ફર્લો અક્ષરથી વીંટીને, ઠંડારથી વીંટવા, તેના ઉપર ફંદાર વીંટીને તેના ઉપર જ્ઞ [જોં જ્ઞ] આઠ પાળડીઓમા] વીંટવા, [તેના ઉપર હોંકારના ત્રણ આટા મારીને, ફોંકારની રૂધન કરણુ] અને તે ચત્રની માહેન્દ્રમંડલમા આપના કરવી (આકૃતિ માટે જુઓ નમિંચ ૧૩ ચિત્ર નં ૧૫૫)

આ બંને ચત્રો દેશર વગેરે મુગધી ડ્રુઓથી લખી બુલ્લએ દાણ કરવાની અગ્નિ, દાવાનલ વગેરેના ઉપદ્રવથી રક્ષણ થાય છે,

ઐ હોં હોં જ્ઞ ઠ ઠ સ્વાહા । આ મન્ત્રથી ૧૦૮ પુષ્પની (ચત્રની) પૂન કરવી આકર્ષણ કાર્યને વિષે આગ્નેયમંડલવાળો ચત્ર (૧૦મો) તાબાના પતરા ઉપર મણ-

અવિદલિઅજાળવત્તા, સ્વપેગ પાવંતિ ઇચ્છિઅં કૂલં ।

પાસજિળચલણજુઅલં, નિચં ચિઅ જે નમંતિ નરા ॥૫॥

[દુર્વાંતદ્વુમિતે જલનિર્ધો ડદ્વદકલ્લોલભીષ્ણારાદે ।

સંધ્રાન્તભયવિસંસ્થુલનિર્યામકમુક્તચાપારે ॥

અવિદલિતયાનપાત્રાઃ ક્ષણેન પ્રાપ્નુવન્તીપ્સિતં કૂલમ્ ।

પાર્શ્વજ્વિનચરણયુગલં નિત્યં ચૈવ યે નમન્તિ નરાઃ ॥]

ભાવાર્થ:-ઉત્ર વાયુ વડે ઘોલ પામેલા, ઉત્કટ કલ્લોલો વડે ભયંકર ગર્જના કરતા તથા સંધ્રાંત થયેલા અને ભયથી વિહ્વલ થયેલા ગલાસીઓએ જેમાં વહાણું હાંકવારૂપ વ્યાપાર મૂકી દીધો છે એવા સમુદ્રમાં [પણ] જે મનુષ્યો નિરંતર શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના ચરણયુગલને નમે છે તેઓ અક્ષત યાનપાત્ર-વહાણુ સહિત એક ક્ષણવારમાં જ ઇચ્છિત એવા સમુદ્રના તીરને પામે છે. ૪-૫

મન્ત્રામ્નાય:-મધ્યમાં હ્રૃંકારની નીચે [સાધકનું] નામ લખીને, ઉપર ક્ષૂંકાર વીંટીને, તેને ફરતા ટકાર સંપુટ વીંટવા, તેને ફરતી આઠ પાંખડીઓમાં ઐ હ્રીં પાર્શ્વનાથાય સ્વાહા એ મન્ત્રાક્ષરો લખીને, તેને ફરતી સોળ પાંખડીઓમાં હ્રીંકાર લખીને, તેના ઉપર ફરતી સોળ પાંખડીઓમાં અનુક્રમે ઈં હ્રાં હ્રીં હ્રાં હ્રીં ક્લીં વ્લીં ક્લીં હ્રાં હ્રીં હ્રૂં હ્રાં હ્રઃ ઠઃ ઠઃ ઠઃ । વીંટીને, ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા ભરીને, [ક્રોંકારથી રૂધિર કરવું]. (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ યંત્ર ૧૧ ચિત્ર નં. ૧૫૩)

આ યંત્ર કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યો તથા હરતાલ સહિત લખીને ઉત્તમ એવા એક હબરને આઠ ૧૦૦૮ ફૂલોથી પૂજન કરીને, ફલ તથા નેવેલ ઘણું જ ધરાવીને, (યંત્રને) પોતાની પાસે રાખવાથી વહાણુવટીના જલભયનો નાશ થાય છે. આ ગાળતમાં શંકા કરવી નહિ.

વળી - ઐ હંદસેળ મહાવિજ્ઞા દેવલોગાધો આગયા । દિદ્વિધંધં કરિસ્તામિ મંહાળ મૂઆળં અહીળં દિદ્વિળં ચોરાળં ચારિયાળં જોહાળં વગ્ધાળં સીંહાળં સૂઆળં મહો-રગાળં ગંધઘ્વાળં અન્નેસિં દુદ્ધસત્તાળં દિદ્વિધંધં કરિસ્તામિ હંદનરિંદે સ્વાહા ॥ આ વિધાનો (સતત) બપુ કરવાથી કેાઈ પણ ઠેકાણે ભય ઉપસ્થિત થાય નહિ.

તથા-ઐ મેલુષે મરૌ મરૌ રતા મત્તા ચોરા મારહિં અંવીહિં જાલાકરેહિં તાલાહિયપ મુહે નિલાહેહિં સિલ્લા ઐ સેઐ ઐ મેલુષે માપ ઠઃઠ. સ્વાહા । આ મન્ત્રથી તરકરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી. આ તરકર રક્ષા મન્ત્ર છે. આ મન્ત્રના પહેલાં ૧૦૦૮ એક હબર આઠ બપુ કરીને સિદ્ધ કર્યા પછી, કાર્ય પડે ૨૧ વાર બપુ કરવાથી કાર્ય સિદ્ધિ થાય છે. આ મન્ત્રની પણ પૂર્વ વિધિએ ગુરૂના ઉપદેશથી સાધના કરવી.

મન્ત્રાગ્નાય —

પ્રથમ આત્મરક્ષા - જો પગો પર પીળા વર્ણવાળા આં ક્ષિ ડારનો ન્યામ કરવો, પછી પગની નાલિ સુગ્રીમા શ્વેતવર્ણવાળા તેર પ ડારનો ન્યામ કરવો, પછી હૃદય પર રક્તવર્ણવાળા આં ક્ષિ ડારનો ન્યામ કરવો, કાળાવર્ણવાળા વાયુગ્રીવ સ્વા અક્ષનો મુખે ન્યામ કરવો તથા ધૂમ્રવર્ણવાળા આઠાશળીજ હા અક્ષનો મન્તકે ન્યામ કરવો તથા અશુકાને વિષે ક્ષિ ડાર, તર્જની આગળીને વિષે પ ડાર, મધ્યમા આગળીને વિષે ક્ષિ ડાર, અનામિકા આગળીને વિષે સ્વા ડાર અને ડનિટિલા આગળીને વિષે ક્ષિ ડારનો ન્યામ કરવો. ફરી હા ડાર વગેરેનો અવળો ન્યાસ કરવો, એ પ્રમાણે ત્રણવાર ન્યાસ કરવો.

પછી વાસુકી અને શળપાલનો અશુકે, મન્તકે, હૃદયે, મણિ સહિત ન્યાસ કરે, અનંત તથા કુલિડનો તર્જની આગળીને વિષે, તક્ષક તથા મહાપદ્મનો મધ્યમા આગળીને વિષે, કડોટક તથા પદ્મનો અનામિકા આગળીને વિષે અને જય તથા વિજયનો ડનિટિલા આગળીને વિષે ન્યામ કરે, કુરી પણ હાયના તળીયાને વિષે મત્વ, રજ, તમ એ ત્રણનો તવા આગળીઓના ત્રણ વેદાને વિષે પણ એજ ત્રણનો ન્યામ કરે. હરહુદ તથા સરસુત એ અક્ષરોની આધમા પ્રણવ (ઐ) સહિત બીજી આગળીઓના ટેવા પર ન્યામ કરવો.

આ મન્ત્રથી પણ ત્રણ, પાંચ અથવા માતવાર આત્મરક્ષા કરવી, ઐ જમો મગવ તો અરિહત-સિદ્ધ-આયરિય-જ્વ-જ્ઞાય-સાહુ-સવધમ્મતિવ્યયરાણ ॥

ઐ નમો મગવર્ષય સુબદેવયાપ સત્રેસિ પવયણદેવયાણ દસપ્પદ ટિમાપાલાણ પવ પ્પદ લોગપાલાણ પેં હોં થીં જમ ॥ આ મન્ત્રથી મતરીને માતના [પહેરેલા ઉપડાને] ગાં વાળવાળી (માર્ગમા) ચોગે ભય ઉપશિત થતો નથી બીજા પણ વાધ વગેરેના ઉપડે હર થાય છે.

ઐ જમો મગવઓ પાસસામિસ્સ જસ્સેભ જલત મન્નદ ચન્નક તેણ ચક્ષેણ જ વિમ્મ, ચડસાસીપ્રાપાઓ, વત્તીસં મૂનાઈ, સત્તાવીસ બ્રહ્મગાઈ, ચઢાવીસ ત્વયાળો ઐ દન દન દદ દદ પચ પચ મયમય છિ દ છિન્દ મિન્દ મિન્દ સુદર્શનચમેણ ચન્દ્રહાસ ચન્દ્રેણ ૧૬ સ વજ્રેણ હું ફટ્ સ્વાહા । આ મન્ત્રથી શુભાને ઠીવવા

વળી ઐ પદ્મે ! પદ્માક્ષિ ! પદ્મસુમને ! હું ફટ્ ચક્રે ચન્દ્રાય સ્વાહા । આળના ઉપરના શુભા-આળળીને બીજાથી ઉઠવી

વળી-ઐ સુદર્શનચમેણ છિન્દ છિન્દ ઠ ઠ ઠ ઠ (૪૧)માલા મન ।

તથા-ઐ જમો માવઓ અરહ્યો પાસસામિસ્સ સિજ્જક મે જલત મન્નદ ચક્ષ ચક્ષ સત્રથ અપરાજિભ ધાયાવળી બોદાવળી મોદળી થમિળી જમિળી દિલિ દિલિ

શીલથી લખીને, તે તાંબાના પતરાંને અગ્નિથી તપાવીને, આગ્નેય ધ્યાન ધરવાથી સાત રાત્રિમાં આકર્ષણ થાય છે.

વળી [આ ચંત્ર] હરતાલથી લોજપત્ર પર લખી ઘરમાં પેસવાના ઉંઘરાને વિષે દાટીએ તો શત્રુનાં કાર્ય સિદ્ધ થતાં નથી. વિશેષે કરીને આ જ ચંત્ર કેશર, ગોરૂચંદન તથા કનિષ્ઠિકા (સૌથી નાની) આંગળીના લોહીથી લખીને, ભૂતએ ધારણ કરવાથી શત્રુની આશાઓ સિદ્ધ થતી નથી, પરંતુ આ કાર્યમાં પાર્થિવમંડલથી ધ્યાન કરવાતું ખાસ યાદ રાખવું.

ૐ સુવર્ણપદ્મં વૈનતેયં [પશ્ચિરાજં] મહાવલં ।

નાગાન્તકં જિતારિં ચ અજિતં વિશ્વરૂપિણમ્ ॥ કપિલજટાજૂટ યદિ યદિ ૐ ક્રૌં અગ્નિં સ્તમ્ભય સ્તમ્ભય સ્વાહા ॥ આ મન્ત્રથી રાતાં કરેણુનાં કૂલોવડે સાત દિવસ સુધી, સવાર, બપોર અને સાંજે બપ કરીને, પછી નજીક રહેલા (દાવાનલના) અગ્નિને મન્ત્રીને, તેલની ધારા દેવી અને અગ્નિ લાગી હોય ત્યાંથી કાંછની ધારા દેવી. મન્ત્ર:-ૐ નમો મગવતે શ્રીપાર્શ્વનાથાય હ હંસઃ અમૃતહંસઃ વનદેવહંસઃ વાગ્ દેવહંસઃ હ્રાં હંસઃ અગ્નિં સ્તમ્ભય સ્તમ્ભય હું ફદ્ સ્વાહા । આ મન્ત્રથી પણ અગ્નિતું સ્તંભન થાય છે.

વળી એકવીશવાર કાંછને મન્ત્રીને લાય લાગી હોય ત્યારે ધારા દેવાથી ઘર બળતું નથી.

વિષલયહર માહાત્મ્ય—

વિલસંત મોગમીસણ-ફુરિઆરુનયણતરલજીહાલં ।

ઉગ્ગમુઅંગં નવજલય-સત્થહં મીસગાયારં ॥ ૮ ॥

મન્નંતિ કિડસરિસં, દૂરપરિચ્છેદવિસમવિસવેગા ।

તુહ નામકુલ્લફુડસિ-દ્વસંતગુરુઆ ના લોણ ॥ ૯ ॥

[વિલસદ્મોગમીપણસ્ફુરિતારુણનયનતરલજિહ્વાલમ્ ।

ઉગ્ગમુજઙ્ગં નવજલદસદ્દશં મીષણાકારમ્ ॥

મન્યન્તે કીટસદ્દશં દૂરપરિક્ષિપ્તવિષમવિષવેગાઃ ।

તવ નામાક્ષરસ્ફુટસિદ્ધમન્ત્રગુરુકા નરા લોકે ॥]

ભાવાર્થ:-હે પાર્શ્વનાથ સ્વામી ! આ જગત્માં જે કોઈ મનુષ્યો તમારા નામના અક્ષરોનો બપ કરે છે, તે સિદ્ધ થએલા મન્ત્રની જેમ ઉગ્ર સર્પના પણ વિષમ વિષના વેગના પ્રસારનો અત્યંત નાશ કરે છે. ભલે તે સર્પ વિકરવર ક્રણ અથવા શરીરવડે કરીને દેખાવમાત્રથી ભયંકર હોય, તેનાં નેત્રો ચંચળ અને રાતાં હોય, તેની છબ્બા ચપળ હોય, તે નવા મેઘ જેવો શ્યામ હોય અને તેનો આકાર ભયંકરમાં ભયંકર પણ હોય તો પણ તેને એક ક્ષીણ જેવો ગણે છે. ૮-૯.

મન્ત્રામ્નાય —પદ્ધ અવે ગન્ઝામિ પથ વધિ દુપય પથ વધિ ચડપ્પય ઘોર આસી વિસ વધે જાવ ન ગઠી મુચામિ ।

આ મન્ત્રથી રસ્તે ચાલતા ધૂળ મન્ત્રીને દશે દિશાઓમા ફેંકવાથી ચોરનો ભય ઉપશ્ચિત થતો નથી

ૐ નમો અરિહતાણ આમિણિ મોહિણિ મોહય મોહય સ્વાહા ॥ આ વિધાતુ રસ્તે જતા સ્મરણ કરવાથી ચોરનું દર્શન સુદ્ધા પણ થતુ નથી

ૐ ધનુ ધનુ મહાધનુર્ધારિ પદ્માવતી દેવી સર્વેષા ચૌરાણા સર્વદુષ્ટાનામાયુધ વન્ધ વન્ધ મુલ્લસ્તમ્મ કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

આ વિધાથી રસ્તે જતા સાત વાગ લાકડી મન્ત્રીને ધનુષાકાર માર્ગમા [ધુલમા] આલેખીને પ્રયાણ કરવાથી ચોરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી આ જ ક્રિયા શુદ્ધામા પેસતા પણ કરવાથી ચોરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી

ૐ નમો ભગવતે ધરણેદ્રાય સદ્ગુણિધારાય ધનુ સ્વદ્ધ ગૃહ્ણ ગૃહ્ણ સ્વાહા ॥

ત્રણ દિવસ સુધી ૧૦૮ સરેદ ફૂલોથી બપ કરવાથી આ વિધા સિદ્ધ થાય છે —ખડ્ગાન્ત ભન મન્ત્ર

ૐ કુરેરાય મુદ્ધ ચૌર ગૃહ્ણ ગૃહ્ણ, સ્થાન દર્શય દર્શય આગચ્છ આગચ્છ સ્વાહા ॥

રવિવારના દિવસે દુધ તથા રખીઆ કટોરામા નાખીને, રાતા કણેરના ૧૦૮ ફૂલથી પૂજન કરીને, કુવાગી ડબ્બાના હાથથી કટોરો દબાવરાવવાથી બધા ચોરનું નામ હશે ત્યા કટોરો આવે છે

તથા ચત્રની મધ્યમા ૐ હ્રીં દેવદત્ત હ્રૂં ઘ્ઘ્ઘ્ વગેરે લખીને, તેની બહારના ભાગમા ૐ હ્રીં હ્રૂં સ્વાહા એ અક્ષરો વીટીને, તેના ઉપર આઠ પાખડીનું ડમલ આલેખીને, ચાર દિશાઓની ચાર પાખડીઓમા ૐ નમો અરિહતાણ સ્વાહા તથા ચાર ખુણાઓમા ૐ હ્રીં હ્રૂં નમ હ્રીં હ્રૂં એ પદો લખીને, બહાર હ્રીંઠારના ત્રણ આટા મારીને [ઘ્રાંઠાથી ડબન કરવું] (આકૃતિ માટે ભુલો નમિ ૦ યત્ર ૧૫ ચિત્ર ન ૧૫૭)

આ ચત્રને કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને [જમણી ભુલએ બાધીએ તો] મશામમા, ગજદંડખારમા અને માર્ગમા સર્વ પ્રકારના ભયનું હરણ કરે છે

મોથી પહેલા ૐ નમો હ્રીં હ્રૂં અરિહતાણ નમ । આ મન્ત્રનો બપ ૧૦૦૦૦ ખાર હબર કરીને મિદ્ધ કરવો મિદ્ધ થયેથી આ મન્ત્ર સર્વ કામમા રક્ષા કરે છે ચત્રની ૧૦૮ પુષ્પથી પૂજા કરવી

સિ હલયહર માહાત્મ્ય—

પંજલિજાનલનવર્ણ, દૂરવિચારિયમુદ્ધ મહાકાય ।

ગહકુલિસઘાયવિઝલિજ—ગઢદકુમત્યલામોજ ॥૧૨॥

કિલિ કિલિ અરીણં મંડાણં મોહ્યાણં અહીણં દહીણં સિંગીણં ચોરાણં ચારિયાણં જવલાણં
રવલાણં પિસાયાણં મુહં વંધામિ દુદ્ધગદ્ધવંધણં કરિસ્લામિ ઠઃ ઠઃ ઠઃ ॥

આ જ વિદ્યાનો ચોથ લક્ષ્મી કરીને ભૂતતિથિ (ચોથ અગર અઉદશ) એ
પાર્શ્વનાથ પ્રભુના જિનમંદિરમાં ૧૦૮ અખંડ અક્ષત અથવા ૧૦૮ બાસુદના દૂલથી
બપ તે જ પ્રમાણે કરવાથી, રસ્તામાં ભય પ્રાપ્ત થયે છતે સંઘની રક્ષા
થાય છે.

એકવીશ વાર જપીને ધૂલ નાખવાથી સર્વ પ્રકારના ભયનું આ વિદ્યા નિવા-
રણ કરે છે.

હવે યંત્ર બતાવે છે:—

પ્રથમ 'દેવદત્ત' નામ લખીને, તેના ઉપર ફરતું આઠ પાંખડીનું કમલ કરીને,
કમલની પાંખડીઓમાં અનંત-વાસુદ્ધી-તક્ષક-કર્કોટક-પદ્મ-મહાપદ્મ-શંખ અને કુલિક
એ નામોની સ્થાપના કરીને, તેના ઉપર હા હૈ હો હો હુ હૂ હં હઃ લખીને [તેના ઉપર
હ્રીં કારના ત્રણ આંટા મારીને, ક્રૌં કારથી રૂંધન કરવું.] (આકૃતિ માટે બુઓ નમિઠ
યંત્ર. ૧૪) ચિત્ર નં. ૧૫૬

આ યંત્ર ભોજપત્ર પર લખી, સુગંધી દ્રવ્યથી પૂજન કરીને ડાબા હાથમાં
રાખેલા જળથી છાંટા નાંખીને, પછી યંત્રને ભૂતઓ બાંધવાથી દરેક પ્રકારના ઝેરનો
નાશ કરે છે.

અટવી ભયહર માહાત્મ્ય:—

અડવીસુ મિલ્લતકર-પુલિંદસદ્દૂલસદ્દમીમાસુ ।

મયવિહુરબુન્નકાયર-ઉલ્લૂરિયપહિયસત્થાસુ ॥૧૦॥

અવિલુત્તત્રિહવસારા, તુહ નાહ ! પળામમત્તવાવારા ।

વવગયવિગ્ધા સિગ્ધં, પત્તા હિઅચ્ચિચ્ચિયં ઠાણં ॥૧૧॥

[અટવીસુ મિલ્લતકરપુલિન્દ્રશાર્દૂલશબ્દમીમાસુ ।

મયવિહ્વલવિપળ્લકાતરોલ્લૂળિતપથિકસાર્થાસુ ॥

અવિલુત્તવિભવસારાસ્તવ નાથ ! પ્રળામમાત્રવ્યાપારાઃ ।

વ્યપગતવિજ્ઞાઃ શીઘ્રં પ્રાપ્તા હૃદયેન્સિતં સ્થાનમ્ ॥]

ભાવાર્થ—પલ્લીવાસી લિલ્લો,ચોર, અન્ય લિલ્લો અને સિંહની ગર્જનાઓવડે
ભયંકર તથા ભયથી વિહ્વળ થએલા, ખેદ પામેલા અને કાયર થએલા પથિકના સમૂહો
જેમાં લુંટાયા છે, એવી અટવીમાં હે નાથ! તમને માત્ર નમસ્કાર કરનારા મનુષ્યો
વૈભવનો સાર લુંટાયા વિના વિધન રહિત શીઘ્રપણે ઇચ્છિત સ્થાને પહોંચ્યા છે.—૧૦-૧૧-

મીમ મહાગજેન્દ્રમત્યાસન્નમપિ તે નાપિ ગણયન્તિ ।

યે તવ ચરણયુગલ મુનિપતે તુઙ્ગ સમ્યક્લીના ॥]

ભાવાર્થ—હે મુનિપતિ શ્રીપાર્શ્વનાથ સ્વામી ! જેઓ તમારા ચરણયુગલમા લીન વયા છે તે મનુષ્યો પાસે આવેલા ભયકર [એવા] મહા ગજેન્દ્રને પણ ગણતા નથી તે ગજેન્દ્રના દત્તશણ ચક્ર જેવા ઉજ્જવલ, લાખી સૂઠ ઉઘાળવાથી વૃદ્ધિ પામતા ઉત્સાહવાળો, મધ જેવા પીળા નેત્રોવાળો, અને જળથી ભરેલા નવા મેઘ જેવી જેની ગર્જના હોય, તેવાને પણ તેઓ ગણતા નથી ૧૪-૧૫ આ શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૧૫૮

મન્ત્રામ્નાય—પકારની અદર 'દેવદત્ત'નું નામ લખીને, ઉપર હ્રીંકાર વીટીને, તેની બહાર મોળ સ્વરે વીટીને, તેની બહાર ઐ હ્રાં હ્રીં ચામુડે સ્વાહા । એ મન્ત્રાક્ષરે કરતા વીટીને, તેના ઉપર હ્રીંકાર [ના ત્રણ આટા મારીને, ક્રોંકારથી રૂધન કરણ] (આકૃતિ માટે જુઓ નામં ૫૨ ૧૬) ચિત્ર ન ૧૫૯

કેશર, ગોરૂચદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લોળપત્ર પર આ ચત્ર લખીને, [જુલએ] ધારણ કરવાથી ગમે તેવા મહોન્મત્ત ગર્જના કરતા હાથીનો પણ ભય ઉપસ્થિત થતો નથી ~ -

રણભયહર માહાત્મ્ય—

સમરમિ તિક્તલ્લખગા-ભિઘાયપવિદ્વદ્ધુયકવયે ।

કુતવિણિમિન્નકરિકલ-હમુક્કસિક્કારપરમ્મિ ॥૧૬॥

નિજિઅદપ્પુધુરરિડ-નરિંદનિવહા મહા જસ ધવલ ।

પાવતિ પાવપસમિણ !, પાસજિણ ! તુહપ્પભાવેણ ॥૧૭॥

[સમરે તીક્ષ્ણલક્ષ્મીભિઘાતાપવિદ્વોદ્ધૂતકવયે ।

કુન્તવિણિમિન્નકરિકલમમુક્તસીત્કારપ્રચુરે ॥

નિજિતદર્પોદ્ધુરરિપુનરેન્દ્રનિવહા મહા યશો ધવલમ્ ।

પ્રાપ્નુવન્તિ પાપપ્રશમન પાર્શ્વજિન તવ પ્રભાવેણ ॥]

ભાવાર્થ—જે સમરાગણુમા તીક્ષ્ણ બળના પ્રહારથી મસ્ત રહિત થયેલા ધડો નૃત્ય કરતા હોય અને ભાલા વડે વીધાવાથી હાથીના બચ્ચાઓએ મુઠેલા સીત્કાર શબ્દવડે જે વ્યાપ્ત થયેલ છે એવા રણસઆમમા [પણ] પાપનો નાગ કરનાર ! હે પાર્શ્વજિન ! તમારૂં કમરણુ કરનારા સુભટો તમારા પ્રભાવથી અહારવડે ગર્વિષ્ઠ થયેલા શત્રુ રાજાઓને જીતી ઉજ્જવલ યશ [લક્ષ્મી] ને પ્રાપ્ત કરે છે -૧૬-૧૭

પણયસસંભમપત્થિવ-નહમણિમાણિક્કપહિઅપહિમસ્સ ।

તુહ વયણપહરણધરા, સીહં કુદ્દં પિ ન ગણંતિ ॥૧૩॥

[પ્રજ્વલિતાનલનયનં દૂરવિદારિતમુખં મહાકાયમ્ ।

નચ્છુલિશઘાતવિદલિતગજેન્દ્રકુમ્ભસ્થલાભોગમ્ ॥

પ્રણતસસંભ્રમપાર્થિવનચ્છમણિમાણિક્યપતિતપ્રતિમસ્ય ।

તવ વચનપ્રહરણધરાઃ સિંહં ક્રુદ્ધમપિ ન ગણયન્તિ ॥]

ભાવાર્થ:—હે શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુ ! તમારા નખડૂપી મણિ અને માણિક્યને વિષે આદરથી નમસ્કાર કરતા રાજાઓના પ્રતિબિંબ પડેલાં છે એવા તમારા વચન-ડૂપી શસ્ત્રને ધારણ કરનાર મનુષ્યો પ્રજ્વલિત અગ્નિ જેવા રક્ત નેત્રવાળા, અત્યંત ક્રોડેલા-પહોળા કરેલા મુખવાળા, મોટા શરીરવાળા, નખડૂપી વજ્રના પ્રહારવડે ગજેન્દ્રના મસ્તકેને ક્રોડી નાંખનાર અને અતિ ક્રોધ પામેલા એવા સિંહને પણ ગણતા નથી-૧૨-૧૩

મન્ત્રાભ્યાસ:—સિંહ વગેરેનો ભય ઉપસ્થિત થયે છતે મ્લાં મ્લીં મ્લૈં મ્લૈં મ્લ એ પંચાંગુલિના પાંચ અક્ષરોની પાંચ આંગળીઓના વિષે એકાગ્રચિત્તથી સ્થાપના કરીને મ્લૈં મન્ત્રનો જાપ કરીને [સિંહની] સન્મુખ કૂલ વગેરે નાખવાથી સિંહ ભય ઉપસ્થિત થતો નથી, કદાચ તે દુષ્ટ હોય તો પણ તેની દુષ્ટતાનો નાશ થાય છે.

પરવાદીનો ભય ઉપસ્થિત થયે છતે મ્લાં મ્લીં મ્લૈં મ્લૈં મ્લ: [મન્ત્રનો] હાથ પર અંગન્યાસ કરીને, મ્લાં મન્ત્રનું પર વાદીની જીભ ઉપર એકાગ્રચિત્તથી ધ્યાન કરવાથી પરવાદીની વાચા સ્ખલિત થાય છે. પરવિદ્યાનો ઉચ્છેદ કરવા આખા શરીરે મન્ત્રનું ધ્યાન કરવાથી પરવિદ્યાનો ઉચ્છેદ થાય છે.

વળી શત્રુની પ્રતિકૃતિ નહીના બંને સામસામા કિનારાની માટીથી કરીને, હરતાલ તથા લવણ વડે તે પ્રતિકૃતિના હૃદયે મ્લૈં મન્ત્ર આલેખીને, ઉપર પથ્થર મૂકીને, પગના પ્રહારથી તાડના કરતાં ધારવાથી સાત રાત્રિમાં શત્રુ વશીભૂત થાય છે.

ગજેન્દ્રભયહર માહાત્મ્ય—

સસિધવલદંતમુસલં, દીહકરુછાલવુઢ્ઠિઉચ્છાહં ।

મહુપિંગનયણજુઅલં, સસલિલનવજલહરારાવં ॥૧૪॥

મીમં મહાગઈદં, અચ્ચાસન્નં પિ તે ન વિ ગણંતિ ।

જે તુમ્હ ચલણજુઅલં, મુણિવડ તુંગં સમલ્લીણા ॥૧૫॥

[શશિધવલદન્તમુસલં દીર્ઘકરોલ્લોલવર્ધિતોત્સાહમ્ ।

મધુપિન્નનયનયુગલં સસલિલનવજલધરારાવમ્ ॥

રાયમયજકસરક્લમ-કુસુમિણદુસ્સડગરિકલ્પીડાસુ ।
સક્ષાસુ દોસુ પથે, ઉવસગે તદ્દ ય રયણીસુ ॥૨૦॥
જો પઢહ જો અ નિસુણહ, તાણ કહણો ય માણતુગસ્સ ।
પામો પાર પમમેડ, મયલભુવણચિયચલણો ॥૨૧॥

[પત્ર મહામયહર પાર્શ્વજિનેન્દ્રસ્ય સસ્ત્રમુદારમ્ ।
મવિકુજનાનન્દરુર કલ્યાણપરપરાનિધાનમ્ ॥ ૧૯ ॥
રાજમયયત્તરાક્ષસકુસ્ત્રન્નદુ શતુનરિક્ષપીડાસુ ।
સન્ધ્યયોર્દ્વયો પથિ ઉપસર્ગે નથા ચ રજનીષુ ॥ ૨૦ ॥
ય પઠતિ યત્ર નિશ્ચનોતિ તેષા કલેશ્ચ માનતુગસ્ય ।
પાર્શ્વ પાપ પ્રશમયતુ સફલભુવનાચિત્તચરણ ॥ ૨૧ ॥

ભાનાર્થ—આ પ્રમાણે શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુનુ આ ઉદ્ધાર સ્તવન મહાભયોનો
હરણ કરનાડ, ભયજનોને આનંદ આપનાડ અને ઢટ્યાણની પગ પગના નિધાનરૂપ
છે તેને ગબ્બના ભય મળધી ચક્ષુ, ગક્ષમ, હુટ સ્વમ, અપશુડન અને નક્ષત્ર
ત્રહ, રાગિ વગેરે મળધી પીડાને વિષે પ્રાતઃકાળ અને સાયકાળ એ બંને મંથ્યાએ,
અગ્ન્યાદિંદ્ર વિપ્રમ માર્ગમા, ઉપસગમા તેમ જ ભયહર રાત્રિઓમા જે માણસ ભણે
અને જે કોઈ આવધાન થઈને માલણે તેમના અને માનતુગમૂર્તિ નામના [આ
સ્તોત્રના ગ્યનાગ] ઈપિના પાપને સમગ્ર જગતના જીવો વડે પૂજાયા છે ચરણ
ડમળો જેના એવા શ્રીપાર્શ્વનાથ સ્વામી શાત કરો—નાશ કરો ૧૯—૨૦—૨૧

મન્નામ્નાય—હૈં હારની મધ્યમા (દેવદત્તનુ) નામ લખીને, ઐ હાર, ઐ હાર સ્વા હાર
તયા હા હાર (આ ખુણામા) લખીને, ઉપર વલય ઢરીને, ફરતી મોળ પાખડીઓમા
સોળ સ્વર લખીને, બહાર ફરતા હ હા હિ હી હુ ફ હે હો હો હ હ । અક્ષરો
વોંટીને, તેની બહાર ફરતો ઐ પાર્શ્વજિનેન્દ્રાય ફરોં ફરોં હસ હર હર સ્વાહા
એ મન્ત્ર વોંટીને, તેની ફરતા માયાળીજ (હૈંહાર) ના ત્રણ આઠા માગીને
[ક્રોં ઠાગ્થી રૂધન કરીને], કલશની અદર નાખીને, કલશના મુખપર ઐકાગ લખવો
(આટ્ટિતિ માટે જુઓ નમિં ૪૨ ૧૬, ચિત્ર ન ૧૬૩)

આ ચત્ર કેશર વગેરે મુગધી ડંબોયાવી [ભિજ્જપત્ર પર] લખીને, ઐ પાર્શ્વજિનેન્દ્રાય
ફરોં ફરોં સ હર હર સ્વાહા । [આ મન્ત્રથી મત્રેલા] ૧૦૮ મુગધીદાગ મફેદ
ફૂલોથી પૂજન કરીને, જમણી ભુલએ ધાગણ કંવાથી શાંતિદાય, પુષ્ટિદાયક અને
મર્વભયનુ હજી વાય છે

ઐ નમો મગગતે પાર્શ્વનાથાય આ મન્ત્રથી મમાધિ ઢરીને, ગગીગની ગ્લા
ઢવી વનને વિષે, ગામડાને વિષે, નગરને વિષે, લ્યા ત્રણ ગ્તા લેગા થતા હોય

મન્ત્રાભ્યાસ:—હ્રીં કારની અંદર નામ લખીને ઠ કાર વીંટીને, બહાર ફરતી ચાર પાંખડીઓમાં હ્રીં પા હ્રીં શ્વે હ્રીં ના હ્રીં થ લખીને, તેની ફરતી આઠ પાંખડીઓમાં સ્ક્રૂં અક્ષર લખીને, ઉપર માયાળીજ (હ્રીં કાર)ના ફરતા ત્રણ આંટા મારીને [ક્રોં કારથી રૂંધન કરવું]. (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ ચંત્ર. ૧૭ ચિત્ર નં. ૧૬૦)

આ ચંત્ર સુગંધી દ્રવ્યથી લખીને હ્રીં હ્રૂં સ્ક્રૂં હ્રાલ્ચ્યૂં કમ્લચ્યૂં પાર્શ્વનાથાય સ્વાહા । આ મન્ત્રથી મન્ત્રીને ૩૦૦૮ [સુગંધીદાર] કૂલોથી પૂજન કરી, ભુજાએ બાંધવાથી શસ્ત્રના ઘાતું નિવારણ થાય છે અર્થાત્ શસ્ત્રના ઘા લાગતા નથી. આ બાળતમાં કોઈપણ જાતની શંકા કરવી નહિ.

તન્ત્ર—વળી પૂર્વોક્ત મન્ત્રે મન્ત્રીને પારો ચડાવેલી કોડીની ગોળી બનાવી, ગળાને વિષે ધારણ કરવાથી યુદ્ધમાં શસ્ત્રના ઘાથી મુક્ત રહેવાય છે અર્થાત્ શસ્ત્રના ઘા લાગતા નથી.

અથવા કડવી તુંબડીતું મૂળ દીપાલિકાની સાંજે નગ્ન થઈ ગ્રહણ કરી પછી ત્રિલોહ વેષિત કરી મુખમાં રાખવાથી યુદ્ધમાં શસ્ત્રના ભયથી રક્ષણ થાય છે.

રોગાદિ અષ્ટભયહર માહાત્મ્ય—

રોગજલજલણવિસહર—ચોરાસિમિન્દગયરણમયાઈ ।

પાસજિણનામસંક્રિત્તણેણ પસમંતિ સવ્વાઈ ॥૧૮॥

[રોગજલજ્વલનવિષધરચોરાસિમિન્દગયરણમયાનિ ।

પાર્શ્વજિનનામસંક્રિત્તણેણ પસમંતિ સવ્વાઈ ॥૧૮॥]

ભાવાર્થ—શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના નામ માત્રનું કીર્તન કરવાથી પણ રોગ, જલ, અગ્નિ, સર્પ, ચોર, શત્રુ, સિંહ, હાથી અને સંગ્રામનો ભય નાશ પામે છે. આ શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૬૧

મન્ત્રાભ્યાસ:—હ્રૂંની અંદર ‘દેવદત્ત’નું નામ લખીને, ફરતા ઠ કાર વીંટીને, પછી સોળ સ્વરો ફરતા વીંટીને, તેની ઉપર ક થી શરૂ કરીને હ સુધીના માતૃકાક્ષરે વીંટીને, બહાર માયાળીજ (હ્રીં કાર)ના ત્રણ આંટા મારીને [ક્રોં કારથી રૂંધન કરવું]. આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ ચંત્ર ૧૮ ચિત્ર નં. ૧૬૨

આ ચંત્ર સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને ઐ હ્રીં શ્રીં અર્હં નમિઞ્ણ પાસ વિસહર વસહ જિણ ફુલિંગ હ્રીં શ્રીં નમઃ સ્વાહા । આ મૂળ મન્ત્રથી પૂજન કરવાથી સર્વ ભયથી રક્ષા થાય છે.

एवं महाभयहरं, पासजिनिंदस्स संथवमुआरं ।

भविअजणाणंदयरं, कल्लाणपरंपरनिहाणं ॥१९॥

ઉપસર્ગાન્તે કમઠાસુરસ્ય ધ્યાનાત્ યો ન સચલિત ।

સુરનરકિન્નરયુવતિમિ સસ્તુત જયતુ પાર્શ્વજિન ॥૨૨॥

ભાવાર્થ — ડમઠાસુરે ઉપભર્ગ કયો ત્યારે જે પ્રભુ ધ્યાનથી ચલાયમાન થયા નહિ, તે સુર, નર અને કિનરની સ્તીઓવડે સ્તુતિ ડગએલા એવા શ્રી પાર્શ્વનાથ ત્રિનેશ્વર જયવતા વતો — ૨૨ આ શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૧૬૫

ચિત્રની મધ્યમા પાર્શ્વનાથ પ્રભુ કાયોત્મર્ગ મુઠાએ ઊભા રહેલા છે, તેઓના મન્તક ઉપર ધણેન્દ્રે નાગના વ્વરૂપે માત ફલાડપી છત્ર ધરેલુ છે અને તે પ્રભુની ડાબી બાજુએ બે હાથની અન્નલિ બેડીને પ્રભુની સ્તુતિ કરતો ઊભો રહેલો છે વળી પ્રભુની જમણી બાજુએ બે હાથ બેડીને એક શ્રી ઊભો રહેતો છે, જેણીના મન્તક ઉપર મર્ચની ત્રણ ફણા સ્પષ્ટ બતાવીને તે પદ્માવતી હોવાનો ભાવ ચિત્રકારે રજુ કરેલો છે અને તેવો જ ભાવ ધરણેન્દ્રના મન્તક ઉપર ત્રણ ફણાની રજુઆત કરીને દર્શાવેલો છે, પ્રભુના પગની નીચેના ભાગમા કમઠાસુર બે હાથ બેડીને પોતાના કુર્યોની દ્વિમા માગતો જણાય છે આ ચિત્રમા ચિત્રકારે ધણેન્દ્રને જમણી બાજુના બદલે ડાબી બાજુએ અને પદ્માવતીને ડાબી બાજુના બદલે જમણી બાજુ રજુ કરીને પોતાનું જૈનધર્મના ગીતિ રિવાજોનું અજ્ઞાન બતાવેલું છે

મન્ત્રનું માહાત્મ્ય—

- एअस्म मज्झयारे, अट्टारमअक्खरेहिं जो मतो ।

जो जाणइ सो ज्ञायइ, परमपयत्थ फुड पास ॥२३॥

[एतस्य मध्ये अष्टादशाक्षरै य मन्त्र ।

यो जानाति स ध्यायति परमपदस्य श्रुत पार्श्वम् ।]

ભાવાર્થ — આ સ્તવનમા (નમિત્તજ્ઞ પાસ વિસહર વસહ જિણ ફુલિંગ)† અઠાસ અક્ષરનો બનેલો [ચિંતામણી નામનો] જે મન્ત્ર શુભ રહેલો છે, તે મન્ત્રને જે વાળે છે, તે મનુષ્ય પગ્મ પદને પાસ થએલા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુનું પ્રગટપણે ધ્યાન કરે છે એમ બાણકું — ૨૩

+ આ ચિંતામણિ નામના અગર અક્ષરનું જુદી જુદી રીતે ધ્યાન ધ વાનું જૈનાચાર્યોએ બનાવેલું છે અને તેનું ધ્યાન ધરવા માટેના યત્રની આકૃતિઓ પણ જુદી જુદી રીતે બનાવવાની વિધિઓ તે મહાત્મા પુરુષોએ મતાવેલી છે, આ વિષયના ગ્રંથાસુઓને માટે માગ તરફથી પ્રમિદ્ધ થએલ 'મન્ત્રાધિરાજ-ચિંતામણિ' (કિંમત રૂપિયા માડા સાત) નામના મદમા છપાએલા ગ્રંથો તથા માનનુગમૂરિ શિષ્ય શ્રી ધર્મધોપમુગિ વિગ્રસિત 'ચિંતામણિ ક પ' તથા સાગર ચંદ્રમૂરિ વિગ્રસિત 'મન્ત્રાધિરાજ ક પ' અને 'શ્રીચિંતામણિ ય ન' નામનો યત્ર વગેરે લેના બલામણુ છે

—સંપા ક

ત્યાં, જ્યાં ચાર રસ્તા ભેગા થતા હોય ત્યાં, દરવાજાને વિષે અથવા ઘરને વિષે સૂતારની સ્ત્રી, ગ્રાહણની સ્ત્રી, ક્ષત્રિયની સ્ત્રી, વૈશ્યની સ્ત્રી, ગ્રાંડાલની સ્ત્રી, માતંગની સ્ત્રી (જે હોય તે) ઐ હૌં હ્રીં હ્રૂં હ્રેં હ્રૌં હ્રં હ્રઃ મન્ત્રના મહિમાએ કરીને શરીરમાં અવતરીને દૂષ્ટનો નિગ્રહ કર. હું ફટ્ સ્વાહા આ વિદ્યાનું નિરંતર સ્મરણ કરવાથી સર્વ રક્ષા થાય છે.

ૐ નમો અરિહંતાણં ૐ નમો ભગવર્ષેષ ચંદાર્દે મહાવિજ્ઞાણ. ગામમાં પ્રવેશ કરતી વખતે આ વિદ્યાનો સાત વાર જાપ કરવાથી અન્ન, પાણીનો લાભ થાય છે—રોટલા મળે છે; પરંતુ પહેલાં ચોથ લક્ષ્મી (એક એકાસણું, બીજો દિવસે ઉપવાસ તથા પારણે એકાસણું) કરીને, પાર્શ્વનાથ પ્રભુના જન્મ દિવસે (મારવાડી પોષ વદિ ૧૦ તથા ગુજરાતી માગશર વદિ ૧૦ ના દિવસે) એક હજાર વખત જાપ કરી વિદ્યા સિદ્ધ કરવી જોઈએ.

ૐ વદવદવમૂર્વી વજ્રમુંડી ક્ષાં ક્ષીં ક્ષૂં ક્ષેં ક્ષૌં [ક્ષં] ક્ષઃ તૈલં સ્તમ્ભય સ્તમ્ભય સ્વાહા. આ મન્ત્રથી ગોળ વગેરે તેલ મંતરવું.

ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં વ્હ્રૂં અર્હં નમઃ. આ મન્ત્રનો ત્રણે કાળ (સવાર, બપોર અને સાંજ) જાપ કરવાથી સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થાય છે.

ૐ નમો ભગવતો અરહતો અજિય ભગવર્ષે મહાવિજ્ઞાણ અજિઅંપ ઉવસોમપ અણિ. હ્રપ મહાવિજ્ઞા સુમંકરે સ્વાહા. અરિહંત લગવાનના મંદિરમાં (જિનમંદિરમાં) ચોથ લક્ષ્મી કરીને ૧૦૦૮ જાપ કરવાથી આ વિદ્યા સિદ્ધ થાય છે. આ વિદ્યા સિદ્ધ થએથી સર્વ કામનાઓ પૂર્ણ થાય છે.

સકલ ત્રિલોકમાં તિલક સમાન, જેઓને જ્યાં તથા વિજ્યા બંને બાજુ ચામર કરી રહી છે, જેઓના મસ્તક પર ધરણેન્દ્રની ફણાઓ રૂપી છત્ર છે, ત્રણ નેત્રોવાળી પદ્માવતીના મસ્તક ઉપર જેઓ રહેલા છે એવા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુનું બિંબ ચત્રની મધ્યમાં આલેખીને, બહાર ફરતી આઠ પાંખડીઓમાં ફક્ત માયાબીજ (હ્રીં કાર) આલેખીને, ઉપર ફરતા સોળ સ્વરો વીંટીને, તેના ઉપર માયાબીજના ત્રણ આટા મારીને [ક્રોં કારથી રૂંધન કરવું]. (આકૃતિ માટે જુઓ નમિં ચંત્ર. ૨૦ ચિત્ર નં. ૧૬૪)

આ ચંત્ર કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને, તેનું ઉત્તમ એવા ૧૦૮ ફૂલોથી પૂજન કરવાથી સર્વત્ર જય આપનાર થાય છે. દરેકેદરેક પુણ્યને મૂલ મન્ત્રથી મન્ત્રીને પૂજન કરવું જોઈએ.

શ્રી પાર્શ્વનાથનું માહાત્મ્ય—

ઉવસંગંતે કમઠા-સુરમ્મિ જ્ઞાણાઓ જો ન-સંચલિઓ. ॥

સુરનરકિન્નરજુવહિં, સંથુઓ જયઉ પાસજિણો ॥૨૨॥

[વ્યવગતાશોભનભાવો તાવહ વિપુલતપોનિર્મલસ્વભાવો ।
નિરુપમમહાપ્રભાવો સ્તોષ્યે સુદૃષ્ટસદ્ભાવો ॥૨॥ ગાથા]

બાવાર્થ — જેઓના મગુલ એટલે અશોભન ભાવ, વવગય એટલે નાશ પામ્યા છે, ઉગ્ર તપમ્યા વડે જેઓનો સ્વભાવ નિર્ભળ થએલો છે, જેઓનો પ્રભાવ એટલે મહિમા ઉપમા રહિત અને મોટો છે, તથા જેઓએ ડેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન વડે વિદ્યમાન એવા જીવાજીવાદિ ભાવોને યથાર્થ ગીતે સપૂર્ણ પછે જાણેલા છે, એવા શ્રી અનિતનાથ અને શાતિનાથ પ્રભુની હુ [નદિયેણ કવિ] સ્તુતિ ઠગીશ

આ અને શ્લોકોના ભાવ પરથી તૈયાર થએલી પ્રતિવૃત્તિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૧૬૭મા દેગીઓની અદર અનુક્રમે શ્રી અનિતનાથ તથા શાતિનાથ પ્રભુની મૂર્તિઓ આગી સહિત ધિરાજમાન છે અનિતનાથ પ્રભુની પલાડીની નીચે ચિત્રકારે તેઓને ઝોળખવા માટે હાથીનું ચિન્હ તથા શ્રી શાતિનાથ પ્રભુની પલાડી નીચે હરણનું ચિન્હ રજુ કરેલું છે, વળી તેઓની સન્મુખ બે હાથ જોડીને સ્તુતિ કરતા ઉઘાડા માથાવાળા એક જૈન સાધુનું ચિત્ર દોઢીને ‘શ્રી અનિતશાતિ સ્તવ’ના કર્તા શ્રી નદિયેણ સુનિની રજુઆત ચિત્રકારે કરેલી છે અને ચિત્રની નીચેના ભાગમા નાટારણ કરતી બે સ્ત્રીઓ, અને હાથે ઢાલ વગાડતા બે પુરુષો તથા બે હાથે મજાગ અગર ઝાઝ વગાડતા બીજા બે પુરુષોની રજુઆત ઢરીને ચિત્રકારના મમયમા જૈનમદિગમા પ્રભુની સન્મુખ ભક્તિ નિમિત્તે થતા નાટારણનો ખ્યાલ આપવા પ્રયત્ન ચિત્રકારે કરેલો છે ચિત્રમા રજુ કરેલા પુરુષોની પાંદડીઓ પરથી તથા નાટારણ કરતી બે સ્ત્રીઓના પહેરવેશથી આ ચિત્ર મોગલ સમયના અત ભાગમા ચિત્રગણેલું હોય જોઈએ એમ અનુમાન થઈ શકે છે

સન્વદુક્ષસ્પસતીળ, સન્વપાપ્પસતિળ ।

સયા અજિઅસતીળ, નમો અજિઅસતિળ ॥૩॥ [સિલોગો+

[સર્વદુઃસપ્રશાન્તિભ્યા, સર્વપાપપ્રશાન્તિભ્યામ્ ।

સદાઽજિતશાન્તિભ્યા, નમોઽજિતશાન્તિભ્યામ્ ॥ ૩ ॥]

+ આ શ્લોક નામનો છંદ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે —

પચમ દ્વહુ સન્વત્ય, સત્તમ દુવચત્ય

છદ્ધ પુળ ગુદ્ધ જાળ, સિલોગ વ્યિતિ પદિઆ ॥૧॥

(સર્વત્ર પચમ અથુ દ્વિતિયચતુર્થયો (પાદયો) સત્તમમ્ ।

પદ્ધ પુનગુદ્ધ ચેપામપર ત શ્લોક ક્રુતે પઞ્જતા ॥

અર્થાત—પાચમો અક્ષર મર્વત્ર—ચારે પાંચમા લઘુ હોય અને છઠ્ઠો અક્ષર સર્વત્ર ગુરુ હોય તથા બીજા અને ચોથા પાદમા માત્રનો અક્ષર લઘુ હોય તો તેને પાંડિતો શ્લોક નામનો છંદ કહે છે

॥ શ્રી અજિતશાંતિ સ્તવન ॥

અજિતં જિઅસવ્વભયં, સંતિં ચ પસંતસવ્વગયપાવં ।

જયગુરુ સંતિગુણકરે, દો વિ જિણવરે પણિવયામિ ॥૧॥ (ગાહા)×

[અજિતં જિતસર્વભયં, શાન્તિં ચ પ્રશાન્તસર્વગદપાપમ્ ।

જગદ્ગુરુ શાન્તિગુણકરૌ, દ્વાવપિ જિનવરૌ પ્રણિવતામિ ॥] ॥ ગાથા ॥

ભાવાર્થ:—આ લોકના સમવિધ ભય (ઇહલોક ભય, પરલોક ભય, આદાન ભય, અકસ્માત ભય, આજીવિકા ભય, મરણ ભય અને અપકીર્તિ ભય)ને જેઓએ જિતેલા છે એવા શ્રી અજિતનાથ નામના બીજા તીર્થંકર તથા સર્વ રોગ અને પાપને શાંત કરનાર એટલે નાશ કરનાર શ્રી શાંતિનાથ નામના સોળમા તીર્થંકર એ બંને જગતના ગુરુ અને શાંતિના કરનારા છે, તેઓને હું નમસ્કાર કરું છું.

વજ્રગયમંગુલભાવે, તે હં વિઝલતવનિમ્મલસહાવે ।

નિરુવમમહપ્પભાવે, થોસામિ સુદિટ્ઠસ઼્ઠાવે ॥૨॥ (ગાહા)

× આ ગાથા છંદ છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે—

મુણિ ટ ગુરુ તત્થ ન જો વિસમે છદ્ધો ઇમજ્ઞગો પદમે ।

દુકાં ડ દલમ્મિ લહૂ છદ્ધો સેસં સમ ગાહા ॥૧॥

(સપ્ત ચતુર્માત્રા ગુરુથ તત્ર ન જગણો (151) વિપમે ષષ્ટતુ મધ્યગ પ્રથમેડર્વે । દ્વિતીયે તુ દલે લઘુઃ ષષ્ઠ. શેષ સમેં (૯પા) ગાયેતિ ॥૧॥

દુકયા છદ્ધે પદમાડ સત્તમે લાડ કુણ્ઠ ઉવરિદલે ।

ન લહુમ્મિ પચમે પદમયાડ ઇહ તલદલે વિરડે ॥૨॥

(ઉપરિત્તનાર્થે પપ્ઠે [ચતુર્લઘુકેડર્વાક્] દ્વિતીયાલ્લાત્સપ્તમે પ્રથમાલ્લાદ્વિરતિ કુર । ઇહાધસ્તનેડર્વે પચમે ચતુર્માત્રિકલઘુગણે પ્રથમાલ્લાત્રવિરતિ ॥૨॥

અર્થાત—સાત ટગણુ (ચાર માત્રાવાળા) પછી એક ગુરુ પ્રથમ અર્ધમાં આવે, ત્યાં વિપમ (ત્રણ પાંચ વગેરે એકી) ટગણુમાં જગણુ (151) ન હોય. છદ્ધો ટગણુ મધ્યમાં ૩ ગણુ (ડ)વાળો હોય. બીજા અર્ધમાં તો પાંચ ટ ગણુ પછી છદ્ધો લઘુ હોય. બાકીનું પહેલા અર્ધ પ્રમાણે એટલે સાતમે ટ ગણુ અને પછી ગુરુ એ પ્રકારે ગાથા છંદ બાજુવો. “દુતિચઉપચ્છકલા ગણાઃ કચટતપનામાનઃ” અહીં બે માત્રાનો ૩ ગણુ, ત્રણનો ૨ ગણુ, ચારનો ૧ ગણુ, પાંચનો ૧ ગણુ અને ૬ માત્રાનો ૫ ગણુ એવા નામના પાંચ ગણુ ગણેલા છે બીજી કેટલીક સંજ્ઞા છદ્ધોઅથવા બીજી લેવી. અહીં છદ્ધા ટ ગણુમાં બીજા લઘુની પહેલાં વિરામ કરવો, અને સાતમા ટ ગણુમાં પહેલા લઘુની પૂર્વે વિરામ કરવો તથા બીજા અર્ધમાં પાંચમા ટ ગણુમાં પહેલા લઘુની પૂર્વે વિરામ કરવો.

(ક્રિયાવિધિસચિતકર્મફલેશ્વિમોક્ષકરમ્ ,
અજિત નિચિત ચ ગુણેર્મહામુનિસિદ્ધિગતમ્ ।
અજિતસ્ય ચ શાંતિમદ્વામુનેરપિ ચ શાન્તિકર ,
સતત મમ નિર્વૃત્તિકારણક ચ નમસ્ત્યજનકમ્ ॥૫॥

ભાવાર્થ—શ્રીઅજિતનાથને તથા મહામુનિ શ્રીશાંતિનાથને કરેલો એવો જે નમસ્કાર મને હમેશા મોક્ષનું કારણ થાઓ તે કરેલો એવો જે નમસ્કાર તે ડાચિકી આદિઃ ક્રિયાથી કરેલા કર્મ અને કપાયથી અથવા કર્મના કલેશથી મૂઢાવનાર છે, બીજા અન્ય દેવોને કરેલા નમસ્કારથી છુતાય નહિ તેવો એટલે કે અન્ય દેવોના નમસ્કારથી આ નમસ્કાર અધિક ફળને આપનારો છે, તથા આ નમસ્કાર સમગ્ર ગુણો વડે યુક્ત છે તથા મહાધ્યાનીઓને પ્રાપ્ત થતી અથ્થ મહાસિદ્ધિને તથા શાંતિને આપવા વાળો છે

પુરિસા ! જહ દુઃખનારણ, જહ ય વિમગ્ગહ સુખકારણ ।

અજિઅ સંતિં ચ ભાવઓ, અમયકરણ સરણ પવજ્જહા ॥૬॥(માગહિઆ)

[પુરુષા ! યદિ દુઃખચારણ યદિ ચ વિમર્ગયથ સુખકારણમ્ ।

અજિત શાન્તિં ચ ભાવતોઽમયકરો શરણ પ્રપચ્છમ્ ॥૬॥]

ભાવાર્થ—હે પુરૂષો ! જે તમે દુઃખના નિવારણને અને સુખના કારણને શોધતા હો, તો અભયને કરનારા એટલે કે ભયનું નિવારણ કરનારા શ્રીઅજિતનાથ તથા શ્રીશાંતિનાથને ભાવથી ગરણે બાંધો અર્થાત્ શ્રીઅજિતનાથ તથા શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુનું શરણુ અગીકાર કરો

અરહરહિતિમિરવિરહિઅમુવરયજરમરણ,

સુરઅસુરગરુલભુયગવહપયપણિવહ્ય

અજિઅમહમપિ અ સુનયનયનિઉગમમયકર,

સરણમુવમરિઅ મુવિદિપિજમહિય સયયમુગમમે ॥૭॥ (સગયય)+

અર્થાત્—આદિગનક નામના છ દેને વિષે પહેલા બે લઘુ અને ત્રીજો અક્ષર ગુરુ એવા ચાર માત્રના છ ટગણ ચારે પાદમાં આવે છે વિશેષ એ કે પહેલું પાદ ત્રીજા પાદ સાથે અને બીજું પાદ ચોથા પાદ સાથે યમકવાળું હોય છે

+ આ સ ગતકે નામનો છ દ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે —

લ્હુતગણચઉગ ગુહગો, પાયતિષ તદુન્નિ ટગણદુગ ।

લ્હુતગણો ભતગુરુ, સગયય રહઅણુપાસ ॥૧॥

(લઘુતગણચતુષ્ક ગુહ પાદત્રિકે લ્હુતદ્વય ટગણદ્વયમ્ ।

લઘુતગણોઽન્ત્યગુહ સગતક રચિતાનુપ્રામમ્॥)

ભાવાર્થ:—જેઓના સર્વ દુઃખોની શાંતિ થઈ ગઈ છે, તથા જેઓના સર્વ પાપની શાંતિ થઈ ગઈ છે, જેઓ કેઈથી જીતાએલા નથી એટલે જેઓનો રાગાદિક આઠ કર્મોથી પરાભવ થયો નથી, તથા જેઓ હમેશાં શાંતિને ધારણ કરવાવાળા છે. એવા શ્રીઅજિતનાથ અને શાંતિનાથને (મારો) નમસ્કાર હો.

અજિઅજિણ ! સુહૃપ્પવત્તણં, તવ પુરિસુત્તમ ! નામકિત્તણં ।

તહ ય ધિદ્મહ્પવત્તણં, તવ ય જિણુત્તમ ! સંતિ ! કિત્તણં ॥ ૪ ॥ (માગહિયા)+

[અજિતજિન ! સુહૃપ્વર્તનં, તવ પુરુષોત્તમ ! નામકીર્તનમ્ ।

તથા ચ ધૃતિમત્તિપ્રવર્તનં, તવ ચ જિનોત્તમ શાન્તે ! કીર્તનમ્] ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ:—હે પુરુષોત્તમ અજિતનાથ ! તથા હે જિનોત્તમ શ્રીશાંતિનાથ ! તમારા ખંન્નેના નામોનું જે કીર્તન તે સુખને આપનાર અને ધીરજ તથા બુદ્ધિને પ્રગટ કરનાર છે.

કિરિયાવિહિસંચિઅકમ્મકિલેસવિમુક્કચરં ,

અજિઅં નિચિઅં ચ ગુણેહિં મહામુણિસિદ્ધિગયં ।

અજિઅસ્સ ય સંતિમહામુણિણોવિ અ સંતિકરં,

સયયં મમ નિવ્વુદ્ધકારણયં ચ નમંસણયં ॥૫॥ (આલિંગણયં)*

+ આ માગધિકા નામનો છંદ છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે.—

વિષમેષુ દોન્નિ ટગણા, સમેષુ પો દો તઓ દુસુ વિ જત્ય,
લહુઓ કગણો લહુઓ, કગણો ત મુણહ માગહિઅં ॥૧॥

(વિષમયો. [પૃથમતૃતીયયોઃ] દ્વૌ ટગણૌ સમયો. પ ટ તતો દ્વયોરપિ ।

[સમવિષમયોઃ] લઘુક. કગણઃ લઘુક કગણસ્તા જાનીહિ માગધિકામ્ ॥)

અર્થાત્—વિષમ એટલે પહેલા અને ત્રીજા એકી સખ્યક પાદમાં પ્રથમ બે ટગણ હોય અને સમ એટલે બીજા અને ચોથા એકી સખ્યક પાદમાં પહેલો પગણ (છમાત્રા) અને બીજો ટગણ હોય. ત્યારપછી સમ વિષમ બંનેમાં એટલે ચારે પાદમાં અનુક્રમે લઘુ, કગણ, લઘુ અને કગણ એ રીતે આવે તેને માગધિકા છંદ કહે છે.

* આ આલિંગનક છંદ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે:—

લહુ દુ ગુરુ ટગણછક્કં, સન્નેસુ પપ્પસુ પદમત્તિયમ્મિ ।

દુચ્છત્થે જમિયમિણં, આલિંગણયમ્મિ છંદમ્મિ ॥૧॥

(દ્વિલઘુગુરુપટગણષ્ટકં સર્વેષુ પાદેષુ પ્રથમ તૃતીયેન ।

દ્વિતીયં ચ ચતુર્થેન યમકિતમેતદાલિંગનકે છન્દસિ) ॥૧॥

(त च जितोत्तममुत्तमनिस्तमसत्त्वधरम् ,
 आर्जवमार्द्रवशान्तिविमुक्तिसमाधिनिधिम् ।
 शान्तिकरं प्रणमामि दमोत्तमतीर्थकरं ,
 शान्तिमुनिर्ममं शांतिस्माधिवरं दिशतु ॥८॥)

ભાવાર્થ-જેઓ સામાન્ય કેવળીને વિષે ઉત્તમ છે, જેઓ ઉત્તમ અને અજ્ઞાનતા રહિત એવા ભાવયજ્ઞને અથવા પગઙ્ગમને ધારણુ ઝનનારા છે જેઓ આજ્ઞવ, માદંવ, ક્ષાતિ એટલે ક્ષમા, નિલોભતા અને સમાવિના નિધાન છે, વળી જેઓ શાંતિના કરનારા તથા ધર્મિયોનુ દમન કરવામા શ્રેષ્ઠ અને તીર્થને પ્રવર્ત્તાવનારા છે, એવા તે શ્રીશાંતિમુનિને એટલે શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુને હુ પ્રણામ કરૂ છુ, વળી તે શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુ મને શાંતિ અને સમાધિ એટલે ચિત્તની સ્થિરતારૂપ વરદાન આપે।

सावत्थिपुचपत्थिव च वरहत्थिमत्थयपसत्थिवित्थिन्नसत्थिय,
थिरसरत्थिपच्छ मयगललीलायमाणवरगघहत्थिपत्थाणपत्थिय सत्थवारिह ।
हत्थिहत्थिमाहु धतकणगरुअगनिरुपहयपिजर पवरलक्खणोवचिअसोमचारुव्वं,
सुइसुहमणाभिरामपरमरमणिज्जरदेवदुदुहिनिनायमहुरयरसुहगिर ॥९॥ (वेङ्कओ)+

[श्रावस्तीपूर्वपार्थिव च वरहस्तिमस्तक प्रशस्तविस्तीर्णसंस्थित,
स्थिरश्रीवत्सवक्षस मदकललीलायमानवरग घहस्तिप्रस्थानप्रस्थित सस्तवार्हम् ।
हस्तिहस्तवाहु ध्मातरुन क्रुचकनिरुपहतपिञ्जर प्रवरलक्षणोपचितमौम्यचारुरूप,
थतिसुखमनोऽभिरामपरमरमणीयवरदेवदुःसुभिनिनादमधुरतरशुभगिरम् ॥१९॥

ભાવાર્થ —જેઓ દીક્ષા લીધા પહેલા શ્રાવસ્તી નગરીના ગંગા કાંઠા (અહીં શ્રાવસ્તી શબ્દથી અયોધ્યા ગ્રંથો કરવી તે વિષે આગમમાં કહ્યું છે

અર્થાત-જેમા પહેલો એક ગુરુ અને પછી બે લઘુ એવા (ચાર માત્રાવાળા) ટગણ પાંચ આવે અને છેલ્લો એક અક્ષર ગુરુ આવે, એ જ રીતે ચારે સરખા પાદોએ કરીને સોપાનક છઠ્ઠ ટગણો, આમા દરેક પાદમા સોળ સોળ અક્ષર આવે છે

+ આ વેદિક હદ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે -

तद्यप्यतदुग, पोटचउक्तचततिगलहुगुरुगो ।

चदुदो षचउटचदुग, तयतिणि टएगदसय गुह वेढो ॥१॥

(तचपतटद्विकतद्विकपटचतुष्कतचतनिकल्घुगुरव ।

चद्विकटचतुष्टयद्विकृतचनिकैकादशकगुरवो वेष्ट)

અર્થાત-તગણ, ચગણ (ત્રણમાત્રા), પગણ, તગણ, ટગણ બે, તગણ બે, પગણ, ટગણ ચાર, તગણ, ચગણ, તગણ ત્રણ, લઘુ ગુરુ, ચગણ બે, ટગણ, ચગણ ચાર, ટગણ, ચગણ બે, તમણ, ચગણ ત્રણ, અગ્યાર ટગણ અને ગુરુ એ પ્રમાણે વેષક ૭૬ જાણ્યો.

[અરતિરતિતિમિરવિરહિતમુપરતજરામરણં,
સુરાસુરગરુડધુજગપતિપ્રયતપ્રણિપતિતમ્ ॥
અજિતમહમપિ ચ સુનયનયનિપુણમભયકરં,
શરણમુપસૃત્ય ભુવિદિવિજમહિતં સતતમુપનમમિ ॥]

ભાવાર્થ:-જેઓ સંયમને વિષે અરતિ અને અસંયમ ને વિષે રતિ તથા અજ્ઞાનથી રહિત છે. અથવા અરતિ મોહનીયના ઉદયથી ઉત્પન્ન થએલો ચિત્તનો ઉદ્દેગ અને રતિમોહનીયના ઉદયથી ઉત્પન્ન થએલો ચિત્તનો આનંદ એ બંને સમ્યક્જ્ઞાનને આચ્છાદન કરનાર હોવાથી તે રૂપ જે અધકાર તેણે કરી રહિત છે, વળી જેઓ જરા અને મરણથી મુક્ત થએલા છે, અથવા ‘ઉપરતજરામ્’ અને ‘અરણં’ એવો પદ્મછેદ કરી જરા રહિત તથા રણસંગ્રામ રહિત છે એવો પણ અર્થ ઘટાવવો. વળી સુર એટલે વૈમાનિક દેવો, અસુર એટલે લવનપતિ દેવો, ગરુડ એટલે જ્યોતિષક દેવો અને ભુજગ એટલે નાગકુમાર દેવોના પતિ એટલે ઇંદ્રોએ જેઓને આદરથી નમસ્કાર કર્યો છે, તથા જેઓ સારી નીતિ અને ન્યાયને વિષે નિપુણ છે, તથા જેઓ અલયને કરનારા છે, તથા જેઓ મનુષ્યો અને દેવોથી પૂજિત છે, તેવા શ્રીઅનિતનાથનું શરણ લઇને હું પણ તેઓને સદા નમસ્કાર કરું છું.

તં ચ જિણુત્તમમુત્તમનિત્તમસત્તધરં,
અજ્ઞવમદ્વસ્વંતિવિમુત્તિસમાહિનિહિં ।
સંતિકરં પળમામિ દમુત્તમતિત્થયરં ,
સંતિમુળી મમ સંતિસમાહિવરં દિસુ (ઝ) ૮॥ (સોવાળયં)+

एकद्वित्रान्तरित व्यञ्जनमविवक्षितस्वरं बहुश ।

आवर्त्यते निरन्तरमथवा यदसावनुप्रासः ॥२॥

અર્થાત્-પ્રથમ લઘુ અક્ષરવાળા ચાર તગણ (પાયમાત્રા) આવે એટલે વીશ અક્ષર લઘુ આવે અને એકવીશમો છેલ્લો અક્ષર ગુરુ આવે એ પ્રમાણે પહેલા ત્રણ પાદમાં આવે, અને ચોથા પાદમાં લઘુ અક્ષરવાળા બે તગણ આવે એટલે કે પહેલા દશ અક્ષર લઘુ આવે, પછી બે તગણ આવે, પછી લઘુ અક્ષરવાળો એક તગણ આવે અને પછી છેલ્લો એક ગુરુ આવે, એ સંગતક છંદ અનુપ્રાસ સહિત હોવો જોઈએ (૧). સ્વરની વિવક્ષા કર્યા વિના એટલે સ્વર ગમે તે હોય અને એક, બે કે ત્રણ અક્ષરને આંતરે એકને એક વ્યંજન વારંવાર આવ્યા કરે તો તે અનુપ્રાસ અલંકાર થાય છે (૨).

+ આ સોપાનક છંદ છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે -

गुरुलहुटगणपणग, गुरु य सोवाणयं समपएहि ॥

(गुरुलघुरुपटगणपञ्चकं गुरुश्च सोपानकं समपदैः)

ત સત્તિ સતિકર, સતિણ સન્વમયા ।

સતિ યુનામિ જિણ સતિ વિહેડ મે ॥૧૨॥ (રાસાનદિય +)

[કુરુજનપદ્મસ્તિનાપુરનરેશ્વર પ્રથમ તતો મહાચક્રવર્તિભોગાન્ (પ્રાપ્ત) મહાપ્રભાવ',
યો દ્વિસત્તિપુરવરસદ્ગુણચરનગરનિગમજનપદપતિદ્વાનિશદ્રાજવરસદ્ગુણાનુયાતમાર્ગ ।
ચતુર્દશવરસ્તનવમહાનિધિચતુ પટિસદ્ગુણપ્રવરયુવતીના સુન્દરપતિ ,
ચતુરશીતિદ્યગજરથશતસદ્ગુણસ્વામી પળવર્તિ-પ્રામકોદિસ્વામી

આસીત્ત્વ યો ભારતે મગવાન્ ॥૧૧॥

ત શાન્તિ શાન્તિકર સતીર્ણ સર્વેમયાત્ ।

શાન્તિ સ્તીમિ જિન શાન્તિ વિદધાતુ મે ॥૧૨॥]

ભાવાર્થ—જેઓ પહેલા કુરુ જનપદ એટલે કુરુ દેશમા આવેલા હસ્તિનાપુર
નામના નગરના રાજા હતા, ત્યારપછી મોટા ચક્રવર્તિના લોગને લોગવનારા હતા
એટલે કે છપડ ભરતદેવના મોટા ચક્રવર્તિ હતા તે વખતે મહાપ્રભાવવાળા તે
સ્વામી પહોતેર હજાર ઉત્તમ પુર, નગર, નિગમ અને દેશના સ્વામી હતા, બત્રીશ

પોતયુગ લઘુગુણો, ટછક ટુગ ટવત્ત લઘુગુણા ।

પદ્મુત્તચ્ચુલ્લવટા, દુલ્લુગુ ટવડ દો ગુણા ॥૧॥

ટુચ્ચુગુણુય ટતિગ, દુલ્લુગુ અરવેદ્દુશ્રો છદ ।

(પદ્મિક લઘુગુણુપદ્મુચ્ચુલ્લવટસક્કલ્લુગુરવ ।

પદ્મિકલ્લુગુણુવકલ્લુગુણુચ્ચુલ્લવટુચ્ચુગુણુદ્વિકા ॥૧॥

ટદ્વિકલ્લુગુણુવટ ટત્તિક લઘુદ્વિક ગુણુપરવેદ્દુશ્રદ ।

અર્થાત્—પગણ તગણ બે, લધુ ગુર, ટગણ છ, બે ગુર, ટગણ સાત, લધુ ગુર, પગણ ટગણ
બે. તગણ, ચગણ, ગુર, ટગણ નવ, બે લધુ, ગુર, ટગણ ચાર, ગુર બે, ટગણ બે, ચગણ
ગુરવાળા, ટગણ ત્રણ બે લધુ અને ગુર એ પ્રમાણે બીજો વેદક ૭૬ ગણુવે ।

+ આ ગણાન દિતક ૭૬ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે —

ટદુલ્લુગુણુ પદમે દુદ્દે ટદુલ્લુગુણુ પપ તદ્દે ।

તુરિય ટદુગ સગુણુ, રાસાનદિય છદ ॥૧॥

(ટદ્વિકલ્લુગુણુવટ પ્રથમે દ્વિતીય ટદ્વિકલ્લુગુણુવટ પદે તૃતીય ।

તુર્યે ટદ્વિક સગુણુ રાસાનદિતક છદ ॥)

અર્થાત્—ગણુ બે લધુ બે, ગુર, પહેલા અને બીજા પાદમા હોય. ત્રીજા પાદમા ટગણુ બે
લધુ અને ગુર હોય ચોથા પાદમા ટગણુ બે અને ગુર એ લક્ષણવાળો રાસાન દિતક ૭૬ ગણુવે ।

૧ જેમા કર ન હોય તે નગર કહેવાય છે

૨ જેમા મોટા વ્યાપારીઓ નિવાસ કરતા હોય તે નિગમ કહેવાય છે

કે:-‘ફક્ષાગમૂમિઓઘા, સાવત્થે વિણિયં કોસલપુરં ચ’), ઉત્તમ હસ્તીના મસ્તકની સમાન પ્રશસ્ત અને વિસ્તીર્ણ સંસ્થાનવાળા, નિશ્ચળ શ્રીવત્સવાળું હૃદય છે જેમનું એવા, મદોન્મત્ત અને લીલાયુક્ત એવા શ્રેષ્ઠ ગંધહસ્તીની ગતિ સમાન ગતિ છે જેમની એવા, સ્તુતિ કરવાને યોગ્ય એવા, હાથીની સૂંઠ જેવી લાંબી ભુજાઓવાળા, ધમેલા એટલે તપાવેલા સુવર્ણના અલંકાર જેવો પીળો વર્ણ છે જેઓનો એવા, ઉત્તમોત્તમ લક્ષણોએ કરીને યુક્ત, સૌમ્ય અને સુંદર રૂપ છે જેઓનું એવા, કાનને સુખકારક અને મનને આનંદકારી તથા અતિ રમણીય એવા ઉત્તમ દેવહુંદુલિના નાદ કરતાં પણ અત્યંત મધુર અને સુખકારક છે વાણી જેઓની એવા.

અજિઅં જિઆરિગણં, જિઅસવ્વમયં મવોહરિઅં ।

પણમામિ અહં પયઓ, પાવં પસમેઅ મે મયવં ! ॥૧૦॥ (રાસાલુદ્ધઓ*)

[અજિઅં જિઆરિગણં, જિઅસવ્વમયં મવોહરિપુમ્ ।

પ્રણમામ્યહં પ્રયતઃ પાપં પ્રશમયતુ મે મગવન્ ॥૧૦॥]

ભાવાર્થ:-[તથા] જેઓએ [મોહાદિક] શત્રુઓના સમૂહને જીત્યા છે, વળી જેઓએ સર્વ ભયોને જીત્યા છે તથા જેઓ સંસારની પરંપરાના શત્રુ છે-નાશ કરનારા છે એવા શ્રી અજિતનાથ પ્રભુને હું આદરસહિત પ્રણામ કરું છું, તો હે શ્રી અજિતનાથ ભગવાન! મારા પાપનો નાશ કરો.

કુરુજળવયહત્થિણાઅરનરીસરો પદમં તઓ મહાચક્કવટ્ઠિમોએ મહપ્પમાવો,
જો વાવત્તરિપુરવરસહસ્સવરનગરનિગમજળવયવર્દે વત્તીસારાયવરસહસ્સાણુયાયમગ્ગો ।
ચઅદસવરરયણનવમહાનિહિચઅસઠ્ઠિસહસ્સપવરજુવર્દેણ સુંદરવર્દે,
ચુલસીહયગયરહસયસહસ્સસામી છન્નવડ્ઢગામકોહિસામી

આસીઅજો મારહમ્મિ મયવં ॥૧૧॥ (વેદુઓx)

* આ રાસાલુબ્ધક છંદ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે:-

ટગણદુગ લહુગુરુણો, ટગણતિગં લહુગુરુ ચ ટગણતિગં ।

દુસરિચ્છં અંતપય રાસાલુબ્ધયં છંદ ॥૧॥

(ટગણદ્વિકં લઘુર્ગુરુષ્ટગણત્રિક લઘુર્ગુરુશ્ચ ટગણત્રિકમ્ ।

દ્વિતીયસમં ચતુર્થે [યત્ર તત્] રાસાલુબ્ધકચ્છન્દઃ ॥)

અર્થાત:-પહેલા પાદમાં બે ટગણ, પછી એક લઘુ અને એક ગુરુ, બીજામાં ત્રણ ટગણ, પછી લઘુ અને ગુરુ, ત્રીજા પાદમાં ત્રણ ટગણ અને ચોથા પાદ બીજા પાદ જેવું હોય તે રાસાલુબ્ધક છંદ કહેવાય છે.

x આ વેદક છંદ છે. તે પ્રથમના વેદક છંદથી જુદો છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે:-

મહાનિધિ' અને ચોમક હબર શ્રેષ્ઠ સ્ત્રીઓના જેઓ સ્વામી હતા, ચોરાશી લાખ
રોડા, હાથી અને રથના સ્વામી તથા ઇન્નુ કરોડ ગાયોના જેઓ સ્વામી આ
ભરતક્ષેત્રમા વધા હતા, તે ઉપશમરૂપ, શાંતિને કળાગ અને સર્વ લયથી મુક્ત
થએલા એવા શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુની હુ મુતિ ૩ છુ તે લગવાન મને શાંતિ આપે

હવેસ્વામિ વિદેહનરીમર નરમહા મુળિસહા,

નમમાગ્યસસિસફલાગણ નિગપત્તમા ત્રિહુઅરયા ।

અજિ ઉત્તમ તેઅગુણેહિં મહામુગિ અમિઅરલા વિડલકુલા,

પણમામિ તે મમમયમૂરણ જગસરણા મમ સરણ ॥૧૨॥ (ચિત્તલેહા)+

પર્વતમા ઉત્પન્ન થાય છે, સ્ત્રીન ન ક્ષત્રિયગળને ત્યા ઉત્પન્ન થાય છે અને બાકીના પુરોહિત,
વાર્ધકિ, સેનાપતિ અને ગૃહપતિ એ ચાર ગ્તો ચક્રવર્તી ના નગરમા ઉત્પન્ન થાય છે આ ચૌદ
ગ્તોની ચિત્રાકૃતિઓ માટે જુઓ 'જૈનચિત્રકપદ્મ'મા છપાએલ ચિત્ર ન ૨૭૮

૧ નમ મહાનિધિનુ સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે —

૧ નૈમર્ષ નામના નિધાનમા ગ્રામ, નગર, આમર, પાટણ, દ્રોણમુખ વગેરે સર્વ હોય છે

૨ પાકુક નામના નિધાનમા ગણિત, ગીત, ચોવીશ પ્રકારના ધાન્યના બીજ તથા તેની
ઉત્પત્તિના પ્રકાર વગેરે હોય છે

૩ પિંગલક નામના નિધાનમા સર્વ જાતના આભ જુ અથ તથા હાથીના આભરણ હોય છે

૪ સર્વરત્ન નામના નિધાનમા ચક્રવર્તીના ચૌદ રત્નો વગેરે હોય છે કૃત્વાકાના મતે આ
નિધાનથી તે ગ્તો મહાપ્રભાવવાળા થાય છે

૫ મહાપથનામના નિધાનમા વસ્ત્ર તથા રંગની ઉત્પત્તિ, તેના પ્રકાર, સાતધાતુ અને વસ્ત્ર
પ્રોવાની રીત વગેરે હોય છે

૬ કાળ નામના નિધાનમા સમગ્ર કાળનુ (જ્યોતિષ) જ્ઞાન, તીર્થ કરાવના વશનુ કથન
શિષ્યવિદ્યા, ખેતી, વ્યાપાર વગેરે હોય છે

૭ મહાકાળ નામના નિધાનમા લોહુ, મોનુ, મણિ મોતી, ગ્રંથિક અને પન્વાળા વગેરે
હોય છે

૮ માણવક નામના નિધાનમા શરીર યોદ્ધાની ઉત્પત્તિ, શસ્ત્ર વગેરે યુદ્ધની મામમી, યુદ્ધ-
નીતિ, દડનીતિ વગેરે હોય છે

૯ મહાશખ નામના નિધાનમા નાટ્યની વિધિ તથા ગદ્ય પદ્ય રચનાની વિધિ હોય છે
આ નવે નિધાનો ઉત્તેસાગુને આઠ યોજન હયા, નવ યોજન પહોળા અને બાર યોજન
લાંબા પેગીના આકારે ત્રણ નદીના મુખ આગળ રહેના હોય છે ચક્રવર્તી છ ખડ પૃથ્વીની
આધના કરે ત્યાર પછી તે તેની સાથે તેના નગ મળજ નગ ની પાનાગ ભૂમિમા રહે છે વિસ્તૃત
વર્ણન પ્રવચન મારોહાર વગેરે ગ્રંથથી જિજ્ઞાસુએ જાણી નેવુ

+ આ ચિત્રનેઆ ૭૬ છે તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે —

હજાર (મુકુટબદ્ધ) શ્રેષ્ઠ રાજાઓએ અનુસર્યો છે માર્ગ જેઓનો એવા એટલે કે બત્રીશ હજાર રાજાઓ જેઓની આજ્ઞામાં હતા એવા, ઉત્તમ ચૌદ રત્નો^૧, નવ ૧ ચૌદ રત્નો દરેક ચક્રવર્તીને હોય છે. તે આ પ્રમાણે:—

૧ ચક્રરત્ન—ધનુષ પ્રમાણ ગોળાકૃતિએ હોય, તે શત્રુના મસ્તકનો છેદ કરવા માટે ઉપયોગમાં લેવાય છે, છતાં પણ એક જ ગોત્રમાં ઉત્પન્ન થએલા શત્રુપર તે ચાલી શકતું નથી.

૨ છત્રરત્ન—ધનુષ પ્રમાણ છત્રાકારે હોય તે ચક્રવર્તીના હાથના સ્પર્શ માત્રથી ૧૨ (બાર) જોજન વિસ્તારવાળું થાય.

૩ દંડરત્ન—ધનુષ પ્રમાણ દંડાકૃતિએ હોય, તે વિષમ એટલે ખાડા ટેકરાવાળી જમીનને સમ એટલે સરખી કરે અને જરૂર પડે ત્યારે હજાર યોજન સુધી ઉંડી ભૂમિ ખોદે છે.

૪ ચર્મરત્ન—એ હાથ લાંબું પહોળું હોય, તે જરૂર પડે ત્યારે ચક્રવર્તીના હાથના સ્પર્શથી બાર યોજન લાંબું થાય છે. તેમાં સવારે ધાન્ય વાવ્યું હોય તે સાંજે પાકે—તૈયાર થાય.

૫ ખડગરત્ન—બત્રીશ આંગળ લાંબું હોય, તે સંગ્રામમાં ઉપયોગમાં લેવાય છે અને ઘણીજ શક્તિવાળું હોય છે.

૬ કાંકિનીરત્ન—ચાર આંગળનું હોય, તેના વડે વૈતાલ્ય પર્વતની બને ગુફાઓમાં બને બાણોએ પ્રકાશ આપનારા ઓગણપચાશ માંડલા થાય છે,

૭ મણિરત્ન—ચાર આંગળ લાંબું અને બે આંગળ પહોળું હોય, તે છત્રરત્નના તુલ્ય ઉપર બાંધવાથી બાર યોજન સુધી પ્રકાશ કરે અને હાથે કે માથે બાંધ્યું હોય તો સર્વ જાતની વ્યાધિઓનો નાશ કરે છે, આ સાતે રત્નો એકેદ્રિય જાતિનાં હોય છે.

૮ પુરોહિત રત્ન—તે શાંતિકર્મ વગેરે માંગલિક કાર્ય કરે છે.

૯ અશ્વરત્ન. ૧૦ ગજરત્ન—બંને પગક્રમી હોય છે.

૧૧ સેનાપતિ રત્ન—ચક્રવર્તીની મદદ વિના ગંગા અને સિંધુના ચાર ખંડ જીતે છે, એટલે બધો તે બળવાન હોય છે.

૧૨ ગૃહપતિરત્ન—તે ઘરની સઘળી ચિંતા રાખે છે.

૧૩ વાર્ષિકરત્ન—તે મકાનો બાંધે, સૈન્યનો પડાવ તૈયાર કરે, અને વૈતાલ્ય પર્વતની ગુફામાં રહેલી નિમ્નગા અને ઉન્નમગા નદી ઉપર પૂલ બાંધે, તે સિવાયના પણ સઘળા બાંધકામ કરે.

૧૪ સ્ત્રીરત્ન—અત્યંત રૂપવંત હોય અને તે ચક્રવર્તીને જ ભોગવવા યોગ્ય હોય આ સ્ત્રી રત્નને સંતતિ પેદા થતીજ નથી.

આ દરેક રત્ન એક એક હજાર યક્ષોથી અધિષ્ઠિત હોય છે. તથા બે હજાર યક્ષો ચક્રવર્તીના બે બાહુના અધિષ્ઠિત હોય છે. એ રીતે સોળા હજાર યક્ષો ચક્રીના સેવક હોય છે. ચક્ર, દંડ, છત્ર અને ચર્મ એ ચાર રત્નો ચક્રવર્તીની આયુધશાળામાં જ ઉત્પન્ન થાય છે. ખડ્ગ, કાંકિની અને મણિ એ ત્રણ રત્નો ભંડારમાં ઉત્પન્ન થાય છે હાથી અને ઘોડા વૈતાલ્ય પર્વતમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

દિવદાનવેન્દ્રચન્દ્રસૂર્યય ! હૃદયુદ્યજ્યેષ્ઠપરમ-
લઘુરૂપ ! ધ્માતરૂપપદ્મભેતશુદ્ધસ્તિન્ધધરૂ-
વન્તપદ્મકે ! શાન્તે ! શક્તિકીર્તિમુક્તિયુક્તિગુપ્તિપ્રચર !,
દીપ્તેજોવૃન્દ ! ધ્યેય ! સર્વલોકભાવિતપ્રભાવ !

કેય ! પ્રદિશ મમ સમાધિમ્ ॥૧૪॥]

ભાવાર્થ—દેવ અને દાનવના ઇન્દ્રેએ તથા સૂર્ય, વદન કરવા યોગ્ય !
હૃદયિત, પ્રસન્ન શ્રેષ્ઠ, ઉત્કૃષ્ટ અને ગુપ્ત સ્વરૂપવાળા ! તપાવેલા રૂપાની પાટ જેવી
શ્વેત, નિર્મળ, અચ્ચકિત અને ઉન્નત દત્તશ્રેણિવાળા ! શક્તિ, કીર્તિ, નિલોભતા
શુક્તિ, અને ગુપ્તિ વડે સર્વોત્તમ ! દેહીન્ધમાન તેજના સમૂહવાળા ! ધ્યાન કરવા
યોગ્ય ! સર્વ લોકમા પ્રસિદ્ધ મહિમાવાળા ! તથા જાણુવા યોગ્ય ! એવા હે શ્રીશાતિ-
નાથ પ્રભુ ! મને સમાધિ એટલે ચિત્તની શાતિ આપો

વિમલસસિકલાહરેઅસોમ, વિતિમિરસૂરકરાહરેઅતેઅ ।

તિઅસવદ્ગુણાહરેઅરૂવં, ધરણિયરપ્પવરાહરેઅસાર ॥૧૫॥ (કુસુમલયા×)

[વિમલશશિકલાતિરેકસૌમ્ય વિતિમિરસૂરકરાતિરેકતેજસમ્ ।

ત્રિદશપતિગુણાતિરેકરૂપ ધરણિધરપ્રવરાતિરેકસારમ્ ॥૧૫॥]

સત્તે અ સયા અજિઅ, સારીરે અ વલે અજિઅ ।

તવસજમે અ અજિઅ, એસ થુનામ્ જિણ અજિઅ ॥૧૬॥ (મુઅગપરિરિંગિઅ=)

અર્થાત—ગુરુ લઘુ રૂપ અગણ નવ, નગણ અગણ આઠ, નગણ, અગણ આઠ, અને નગણ
દશ અગણ તેમ જ નગણ, અગણ, ગુરુ બે, એ લક્ષણવાળો નારાયણ ૭૬ છે

અહીં નગણ આપ્યો છે તે અક્ષરગણ છે તે આઠ પ્રકારે છે—મગણ ૬૧, જગણ ૬૨, સગણ
૧૬, પગણ ૧૬, રગણ ૬૬, તગણ ૬૬, ગગણ ૧૧, મગણ ૬૬

× આ કુસુમલતા ૭૬ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે —

વિસમે કલાગ છદ્મ, સમેષુ અદા ત્રિતર ન હુત ।

જત રમણા ચગ્ગો કુસુમલયાનાપદતિ ॥૧॥

(વિવિધો કળાના પદ્મ સમયોદય ન ચૈતનિરતરમ્ ।

જતવ રમણયગ્ગો કુસુમજ્ઞાનાન્નિ વટદત્તિ ॥)

અર્થાત—વિવિધ પદ્મા ૭૬/૧ અને અમ પદ્મા આઠ ઠગા પ્રથમ હોય અને અ તે રમણ
તથા અગણ કુસુમલતા નામના ૭ ને રિષે હોય આઠ ઠગાની ગણતરી હમેશ માટે સગ્ગી હોતી
નથી આ ૭૬ ઔપચ દસિક પથ્ય હલેતાય છે

= આ મુઅગપરિરિંગિઅ ૭ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે —

તગ્ગો ટ ના સહુત, વ નો ટગ્ગો ય હુઅગુહ હુત ।

એ િયવ્વહ મુઅગપરિરિંગિઅ ૭ ॥૧॥

તિથિરપવચય તમરયરહિય,

વીરજનપુઅચ્ચિઅ ચુઅકલિકલુસ ।

સતિસુહૃપ્વવચય તિગરણપયઝો,

સતિમહ મહામુણિ સરણમુપનમે ॥૧૮॥ (લલિજય૦)

[તીર્થવરપ્રવત્તક તમોગ્જોરહિત,

ધીરજનસ્તુતાવિત ચ્યુતકલિકાલુપ્યમ્ ।

શાન્તિસુસપ્રવર્ત્ત્ર ત્રિકાગ્ણપ્રયત્,

શાન્તિમહ મહામુનિ શરણમુપનમે ॥૧૮॥]

ભાવાર્થ—શીતળતાના ગુણો વડે નવીન શઙ્કઋતુનો પૂર્ણચંદ્ર પણ શ્રી શાતિનાથની તુલનાને પામતો નથી, તેજના ગુણ વડે શઙ્કઋતુનો સૂર્ય પણ તેઓની તુલનાને પામતો નથી, સુદગ્તાના ગુણવડે ઇન્દ્ર પણ તેઓની તુલનાને પામતો નથી અને દૃઢતાના ગુણ વડે સુમેરુ પર્વત પણ તે પ્રભુની તુલ્યતાને પામતો નથી એટલે પ્રભુના તે તે શીતલનાદિક ગુણો અદ્રાદિકથી અધિક છે ઉત્તમ ધર્મ તીર્થને સ્થાપનાર, અનાન અને ડમરજથી અથવા તમોગુણ અને રજોગુણથી રહિત, વિદ્વાન પુરુષોએ સ્તવેલા અને પૂજેલા, ઢલેગ અને મલિનતાથી રહિત એવા તથા શાન્તિ અને સુખને આપનારા મહામુનિ શ્રી શાતિનાથ ભગવાનનું મન, વચન અને કાયાના ત્રિગુણ યોગે આવધાનપણે હું શરણ અગીઠાં કરું છું—૧૭,૧૮

વિણઝોણયસિરરઙ્ગજલિરિમિગણસયુઅ થિમિઅ,

વિષુહાહિરધણવરરઙ્ગયુઅમહિઅચ્ચિઅ વહુમો ।

અર્થાત—ભગણ, રગણ, નગણ, ભગણ નગણ, લણ અને ગુરુ સર્વ પા મા હોય, તેમ જ દશમે અક્ષરે વિશ્રામ હોય, સર્વ પાદના અયાક્ષર ચમત્કાળા હોય, તે ખિલત નામનો ૪૬ નાણુવો આ ૪૬ને વચપત્રપતિત નામનો ૪૬ પણ કહે છે

૦ આ લલિત નામનો ૪૬ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે —

ટગણચરક લુગુહ, પાયતિણ ટગણ તગણ ટગણદુમ ।

લુગુહ તુરિણ જાણહ, લલિયનામ વ છરમ્મિ ॥૧॥

(ટચલુક લુગુહ વાદત્રિવે રતટટ્ટિમ્ ।

લુગુહતુય જાનાહિ રતિત્તનામ વ રુડદ ॥)

અર્થાત—ટગણ ચાર, લણ, ગુરુ એમ ત્રણ પા મા આવે અને ટગણ તગણ, ટગણ એ, લણ અને ગુરુ એમ ચોથા પાદમાં આવે, તે લલિત નામનો ૪૬ છે

સત્ત્વે ચ સદાઽજિતં શારીરે ચ વલેઽજિતમ્ ।

તપઃસંયમે ચાઽજિતમેષ સ્તૌમિ જિનમજિનમ્ ॥૧૬॥]

ભાવાર્થ:—[જેઓ] નિર્ભળ ચ્છદ્રની કળાથી પણ અધિક સૌમ્યતાવાળા છે, આવરણ વગરના સૂર્યના કિરણોથી પણ જેઓ અધિક તેજસ્વી છે, દેવોના સ્વામી ઇન્દ્રોના સમૂહથી પણ અધિક રૂપ છે જેઓનું એવા તથા સેરથી પણ અધિક દૃઢતાવાળા, વળી જેઓ આત્મગળથી તેમજ શારીરિક ગળથી કોઈનાથી પણ ન જીતી શકાય તેવા અને બાર પ્રકારના તપ તથા અત્તર પ્રકારના 'સંયમથી પણ જેઓ કોઈનાથી જીતાયા નથી તેવા શ્રી અજિતનાથ પ્રભુની હું સ્તુતિ કરું છું.

સોમગુણેહિં પાવઙ્ ન તં નવસરયમમી,

તેઅગુણેહિં પાવઙ્ ન તં નવસરયસ્વી ।

રુવગુણેહિં પાવઙ્ ન તં તિઅસગળવર્ઘ,

સારગુણેહિં પાવઙ્ ન તં ધરણિધરવર્ઘ ॥૧૭॥ (સ્વિજ્ઞિઅયં૦)

[સૌમ્યગુણે: પ્રાપ્નોતિ ન તં નવશરચ્છશી,

તેજોગુણે: પ્રાપ્નોતિ ન તં નવશરદ્રધિ: ।

રૂપગુણે: પ્રાપ્નોતિ ન તં ત્રિદશગળપતિ:,

સારગુણે: પ્રાપ્નોતિ ન તં ધરણિધરપતિ: ॥૧૭॥]

(તળગળગળો લઘુર્ગુરુ. પળગળગળથ લઘુદ્વિગુરુદ્વિતીયે ।

અવમેવ પથ્થાર્વ મુજંગપરિરિંગિત છન્દ: ॥)

અર્થાત્:—પહેલા પાદમાં તળણ, ટગણ, લઘુ, ગુરુ અને બીજા પાદમાં પળણ, ટ ગણ, લઘુ એ અને પછી એક ગુરુ હોય. એ જ પ્રમાણે ઉત્તરાર્ધના બે પાદ હોય, તે ભુજંગપરિરિંગિત છંદ કહેવાય છે,

૧ સત્તર પ્રકારનો સંયમ નીચે પ્રમાણે છે.—

પાંચ ઇન્દ્રિય અને ચાર કપાયનો જય, પાંચ અવ્રતનો ત્યાગ તથા ત્રણ યોગનું નિવર્તન એ પ્રમાણે કુલસત્તર. અથવા ૧ પૃથ્વીકાય સંયમ, ૨ અપકાય સંયમ, ૩ તેજકાય સંયમ, ૪ વાયુકાય સંયમ, ૫ વનસ્પતિકાય સંયમ, ૬ બેઘદ્રિય સંયમ, ૭ તેઘદ્રિય સંયમ, ૮ અઉરિન્દ્રિય સંયમ, ૯ પંચેન્દ્રિય સંયમ, ૧૦ પ્રેક્ષ્ય (જેવું) સં મ, ૧૧ ઉપેક્ષ્ય સંયમ, ૧૨ પ્રમાર્જના સંયમ, ૧૩ અપહૃત્ય સંયમ, ૧૪ મનઃસંયમ, ૧૫ વચનસંયમ, ૧૬ ાય મંયમ અને ૧૭ અજીવસંયમ.

○ આ બિઘતક છંદ છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે:—

મરનમનગળલઘુર્ગુરુ, સવ્વપણુ તહા જઈ દસમે ।

સવ્વતક્રુજરજમિયં, છદ સિજિજયનામત ॥૧॥

(મરનમના લઘુર્ગુરુ સર્વપદેષુ તથા ચતિર્દશમે ।

સર્વપાદેષ્વન્ત્યાક્ષરયમકિતં તત્તિલઘતક્રનામચ્છન્દ: ॥)

ભાવાર્થ—વિનયથી નમેલા મરતક પર અજલિ કરીને મુનિઓના સમૂહે જે પ્રભુની સ્તુતિ કરી છે, જેઓ કદાપિ અલાયમાન થતા નથી, દેવેદ્રોએ, કુબેર વર્ગે જે દિક્ષાળેએ અને ચક્રવર્તીઓએ જેઓની સ્તુતિ કરી છે, કાયાવડે જેઓને નમસ્કાર કર્યા છે અને પુષ્પાદિ વડે જેઓની પૂજા કરી છે, જેઓ તપ વડે તત્કાળ ઉદય પામેલા શરદઋતુના સૂર્યથી પણ અધિક ઝાંતિવાળા છે, આકાશને વિષે વિચરવાના ક્રમથી એકલા થએલા ચારણ મુનિઓએ મરતક નમાવી જેઓને વદન કર્યું છે, અસુરકુમાર અને સુવર્ણકુમારોએ જેઓને સમગ્ર ગીતે વદના કરી છે, ડિન્નર અને નાગકુમારોએ જેઓને નમસ્કાર કર્યા છે, એકઠો કરોડ દેવો જેઓની સ્તુતિ કરે છે, શ્રમણસઘ-સાધુઓનો સમુદાય જેઓને નિરતર વદન કરે છે, જેઓ ભય-રહિત, પાપરહિત, આસક્તિ રહિત અને રોગ રહિત છે, તથા જેઓ બાહ્ય અભ્ય-તર શત્રુથી કદાપિ જીતાયા નથી, તેવા થી અનિતનાથસ્વામીને હું આદરપૂર્વક પ્રણામ કરું છું ૧૯-૨૦-૨૧

આગયા વરવિમાણદિવ્વરુણગ-

રહતુરયપદ્મકરસર્પિં હુલિઅ ।

સસમમોઞ્ઞરણવસ્તુભિયલુલિયચલ-

કુલગયતિરીડસોહતમર્જલિમાલા ॥૨૨॥ (વેદ્ધઓ*)

જ સુરસઘા સાસુરસઘા વેરવિડત્તા મત્તિસુજ્જતા,

આયરભૂતિઞ્ઞસમમપિંડિઅસુદ્ધસુવિન્દિઅસવ્વયલોઘા

ઉત્તમકચ્છરયણપરુવિયમાસુરમૃતગમાસુરિઅગા,

ગાયમમોળયમત્તિઅસાગયપજલિપેસિયસીમપણામા ॥૨૩॥ (રયણમાલા૦)

અર્થાત્—એ ધધુ ને એક ગુરૂ, એ ધધુ ને એક ગુરૂ એમ દરેક પાત્રમાં દોષ તે વિપ્રદિનમિત ૭૬ બધાવે

* આ વેદ્ધક ॥૨૦ નો ૭૦ પ્રથમના વેદ્ધક કરતાં લુહો છે તેનું બક્ષણ આ પ્રમાણે—

તટ્ટુગ્ગત્તો તતિગ, લટ્ટુગ્ગત્તુટ્ટુટ્ટુગ્ગત્તુ વેદો ।

(તટ્ટુટ્ટુટ્ટુટ્ટુટ્ટુ તત્તિગ તટ્ટુગ્ગત્તુ પદ્ધેદ્ધ ગુદ્ધય વેદક ।)

અર્થાત્—ત ગણુ એ, ટ ગણુ ચાર, ત ગણુ, ટ ગણુ (અહીં બીજે ટ ગણુ આપે છે) એ તેમ આવે તો જ માત્રાઓ મળતી આવે છે તેથી ‘તથ ટી ચ’ એવા નિગામ કરવો) ત ગણુ ત્રણ, ધધુ ગુરૂ, પ ગણુ, ટ ગણુ એ અને ગુરૂ એ દોષ તે વેદ્ધક ૭ બધાવે

૦ આ રયણમાલા ૭૦ છે, તેનું બક્ષણ આ પ્રમાણે—

અહરુગયસરયદિવાયરસમહિઅસપ્પમં તવસા,

ગયણંગણવિયરણસમુદ્ધઅચારણવંદિઅં સિરસા ॥૧૯॥ (કિસલયમાલા+)

અસુરગરુલપરિવંદિઅં, કિન્નરોરગનમંસિઅં ।

દેવકોડિસયસંથુઅં, સમણસંઘપરિવંદિઅં ॥૨૦॥ (સુમુહં ૭)

અમયં અણહં, અરયં અરુયં ।

અજિઅં અજિઅં, પયઓ પળમે ॥૨૧॥ (વિજ્ઞુવિલસિઅં*)

(ત્રિભિર્વિશેષકમ્)

[વિનયાવનતશિરોરચિતાઞ્જલિક્રાપિગણસંસ્તુતં સ્તિમિત,

વિવુધાધિપધનપતિનરપતિસ્તુતમહિતાર્ચિતં વહુશઃ ।

અચિરોદ્રતશરદ્દિવાકરસમધિકસત્પ્રભં તપસા,

ગગનાઙ્ગણવિચરણસમુદિતચારણવન્દિતં શિરસા ॥૨૨॥

અસુરગરુડપરિવન્દિતં, કિન્નરોરગનમસ્યિતમ્ ।

દેવકોટીશતસંસ્તુતં, શ્રમણસઙ્ગપરિવન્દિતમ્ ॥૨૩॥

અમયમનઘમરતમરુઝમ્, અજિતમજિતં, પ્રયતઃ પ્રણમામિ ॥૨૪॥]

+ આ દિસલયમાલા નામનો છંદ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે —

ટપ્પણગં જલહુગુરુ, પત્તેય સત્તવીસમત્તાઓ ।

કિસલયમાલાછંદં, જાણહ છંદમણુદિટ્ઠં ॥૧॥

(ટપ્પણકં જગણો લવુર્ગુરુથ પ્રત્યેકં સત્તવિંશતિર્માત્રાઃ ।

કિસલયમાલાનામચ્છન્દસ્સુરિટ્ઠં છન્દઃ ।)

૦ આ સુમુખ નામનો છંદ છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે —

લહુચદુગટગણલહુગુરુ, તદુમં લહુગુરુપગણટલહુગુરુગા ।

ચદુગં ટગણો લહુગુરુ, તેરકલં સવ્વઓ સુમુહંદં ॥૧॥

(લઘુરુપચદ્વિકં ટગણો લઘુર્ગુરુથ તદ્વિક લઘુર્ગુરુ પટલલઘુગુરવઃ ।

ચદ્વિકં ટગણો લઘુર્ગુરુથ ત્રયોદશમાત્રાઃ સર્વેષુ સુમુહચ્છન્દઃ ॥)

અર્થાતઃ—લઘુવાળા ચગણ બે, ટગણ, લઘુ અને ગુરુ, તગણ બે, લઘુ અને ગુરુ.

યગણ, ટગણ, લઘુ અને ગુરુ. ચગણ બે, ટગણ લઘુ અને ગુરુ. એ પ્રમાણે ચારે પાદ

અનુક્રમે બાળવા.

સર્વ પાદમાં તેર તેર માત્રા હોય તે સુમુખ નામનો છંદ બાળવો.

* આ વિદ્યુદ્વિલસિત નામનો છંદ છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે —

દુલહુગુરુદુલહુગુરુ, પત્તેય વિજ્ઞુવિલસિઅં છંદં ।

(લઘુદ્વિકં ગુરુલઘુદ્વિક ગુરુથ પ્રત્યેકં વિદ્યુદ્વિલસિતં છન્દઃ ।)

ભાવાર્થ — દેવો તથા અમુરો શ્રેષ્ઠ વિમાન, દિવ્ય સુવર્ણના રથ અને અશ્વના સમૂહ લઈને શીઘ્રપણે આવે છે, તે વખતે મહામ મહિત એટલે ઉતાવળથી ઉતરતા હોય પામીને ડાલતા અને ચચળ એવા કુડગ, બાલુબધ, મુગટ અને ચોલતી મુગટની માળાઓ છે જેમની એવા, તથા વૈરભાવ અહિત એવા, ભક્તિએ કરીને સહિત એવા, તથા આદરથી બાહ્ય અલગારોથી ભૂષિત થયેલો અને ઉતાવળથી એડહો થયેલો તથા અત્યંત વિમ્બ પામેલો મર્વ ગજ અશ્વાદિ સૈ યનો મમૂહ છે જેમનો એવા, તેઓના શરીરો ઉત્તમ સુવર્ણ અને દેહીધ્યમાન અલગારોથી મુશોભિત દેખાય છે, તથા તેઓ ગરીરથી નમ્ર થઈ ભક્તિથી હાથ ભેડી મસ્તકવડે શાંતિનાથ પ્રભુને વદન કરે છે આ ગીતે તે દેવો તથા અમુરો જેઓને વાદી, સ્તુતિ કરી અને ત્રણ પ્રદક્ષિણા પૂર્વક ગરી વાદીને હાથ પામતા પોતાને સ્થાને બાય છે, તે બિનેશ્વર મુનિઓના મોટા પરિવારવાળા છે, રાગ, દ્રેષ, ભય અને મોહને છૂતનાર છે, તેઓને દેવેદ્ર, દાનવેદ્ર અને નરેદ્રો નિગ્ત નમન કરે છે, તથા તેઓ ઉચ્ચ તપસ્વિ હરનાગ છે, તેવા તે શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુને હુ પણ હાથ ભેડીને નમુ છુ-વદન કર છુ-૨૨, ૨૩, ૨૪, ૨૫

આ શ્લોકોના ભાવ પરથી તૈયાર થયેલી પ્રતિકૃતિઓ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૧૬૮ તથા ચિત્ર ન ૧૬૯ ચિત્ર ન ૧૬૮ મા ચિત્રડાં જે દેગીની અદર શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુની મૂર્તિ અગ્નિતનાથ પ્રભુની મુર્તિના બદલે આગી સહિત ગ્જુ કરેલી છે ઠારણ કે પ્રભુની પલાઠીની નીચે હાથોના બદલે હરણુ લદન ચીતરેલુ છે પ્રભુની જમણી બાજુ એક ભક્ત પુષ્પ જમણા હાથમા પૂજનની વાટકી ગળીને ડાબો હાથ પ્રભુ તરફ ઉચો ઠગીને ભભેલો છે ચિત્રડાં તેના માથે મુગટ પહેગમેલો છે તે ચિત્રડારનુ જૈન ગીતિગિવાજનુ અજ્ઞાન સુચવે છે કાગ્જ કે મદિરમા દાખલ થયા પછી મુગટધારીએ માથેથી પ્રભુના વિનયની ખાતર મુગટ ઉતાગીને મદિરમા દાખલ થવાનુ જૈન શાસ્ત્રકારોનુ વિધાન છે, વળી તેના જમણા હાથમા પૂજનની વાટકી આપીને તથા ડાબો હાથ ઉચો ખતાવીને પણ પોતાની અજ્ઞતા ચિત્રડાં ખતાવેલી છે, કાગ્જ કે પૂજન હમેશા જમણા હાથથી જ કરવાનુ અને પૂજનની મામચી ડાબા હાથમા પડી રાખવાનુ વિધાન છે, પ્રભુની ડાબી બાજુએ એક ભક્ત શ્રી પોતાના જમણા હાથમા કૂલનો ભરેલો વાળ અને ડાબા હાથમા એક કૂલ પડીને પ્રભુના મસ્તક પર અઢાવવાની તૈયારી ઠગી હોય તેવો ભાવ ચિત્રડાં તેણીના જમણા હાથ કૂલ માથે ઉચો ચીતરીને ગ્જુ થયો છે પ્રભુની ખેઠની નીચે અને ગર્ભદાગની બહારના ગગ-મડપના ભાગમા ચાર દાખવાળા એ દેવની આમન પર ખેઠની આકૃતિ ચીતરેલી છે, દેવના ઉપ-

વંદિઝળ થોઝળ તો જિણં, તિગુણમેવ ય પુણો પયાહિણં ।

પણમિઝળ ય જિણં સુરાસુરા, પમુદ્દા સમવળાઈં તો ગયા ॥૨૪॥ (સ્ત્રિત્તયં ૭)

તં મહામુણિમહં પિ પંજલી, ગગદોસમયમોઢવજ્જિઅં ।

દેવદાણવનરિંદવંદિઅં, સંતિમુત્તમમહાતવં નમે ॥૨૫॥ (સ્ત્રિત્તયં ૦)

[આગતાઃ વરવિમાનદિવ્યકનકરથતુરગસંઘાતશતૈઃ શીઘ્રં ।

સસંઘ્રમાવતરણશ્રુભિતલુલિતચલકુણ્ડલાઙ્ગદકિરીટશોભમાનમૌલિમાલાઃ॥વેષ્ટકઃ॥

ય સુરસંઘાઃ સાસુરસંઘાઃ વૈરવિયુક્તાઃ ભક્તિસુયુક્તાઃ,

આદરભૂપિતસંઘ્રમપિણ્ડિતસુપ્તસુવિસ્મિતસર્વવલોઘાઃ ।

ઉત્તમકાશ્ચનરત્નપ્રરૂપિતભાસુરભૂષણભાસુગિતાઙ્ગાઃ,

ગાત્રસમવનતભક્તિવશાગતપ્રાઙ્ગલિપ્રેપિતશીર્ષપ્રણામાઃ ॥ રત્નમાલા ॥

વન્દિત્વા સ્તુત્વા તતો જિનં, ત્રિગુણમેવ ચ પુનઃ પ્રદક્ષિણમ્ ।

પ્રણમ્ય ચ જિનં સુરાસુરાઃ, પ્રમુદિતાઃ સ્વભવનાનિ તતો ગતાઃ ॥ ક્ષિત્તકમ્ ॥

તં મહામુણિમહમપિ પ્રાઙ્ગલિઃ, રાગદ્વેષમયમોઢવજિતમ્ ।

દેવદાનવનરેન્દ્રવન્દિતં, શાન્તિમુત્તમમહાતપસં નમામિ ॥ ક્ષિત્તકમ્ ॥

પદમે ટ દુગુરુ એવં, સેસેસુ ટસત્તગુરુદુગ અંતિ ।

પત્તેયં વત્તીસ, મત્તાઓ રયણમાલા ॥૧॥

(પ્રથમે ટો ગુરુદ્વિક ચૈવ શેષેસુ ટમત્તક ગુરુદ્વિકં ચાન્તે ।

પ્રત્યેકં દ્વાત્રિંશન્માત્રા રત્નમાલાયામ્ ॥)

અર્થાત્—પહેલા પાદમાં પ્રથમ એક ટ ગણ પછી બે ગુરુ એમ ચાર વળત આવે અને બાકીના પાદમાં સાત ટ ગણ અને અંતે બે ગુરુ હોય, પ્રત્યેક પાદ બત્રીશ માત્રાવાળો હોય તે સ્થળમાલા છંદ કહેવાય છે.

૭ આ ક્ષિત્તક છંદ છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે—

પગ્ગો ટદુગ ગુરુગો, પત્તેય સ્ત્રિત્તયમ્મિ હંદમ્મિ ।

(પટદ્વિગુરુવઃ પ્રત્યેક ક્ષિત્તકે હન્દસિ ।)

અર્થાત્—૫ ગણ, ૮ ગણ બે, અને એક ગુરુ દરેક પાદમાં હોય, તે ક્ષિત્તક નામનો છંદ કહેવાય છે.

૦ આ ક્ષિત્તક નામનો વિલક્ષણ છંદ છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે—

રનરલગા પત્તેયં સ્ત્રિત્તહંદમ્મિ વા જાણ ।

(રનરલગા પ્રત્યેક ક્ષિત્તકચ્છન્દાસ વા જાનીહિ ।)

અર્થાત્—અથવા ૨ ગણ, ૧ ગણ, ૨ ગણ, ૯ધુ અને ગુરુ પ્રત્યેક પાદમાં હોય તે ક્ષિત્તક છંદ બીજો બાણવો. રથોદ્ધતા છંદ પણ આ પ્રમાણે હોય છે.

દેવસુદરીહિં પાયવદિઆહિં વદિઆ ય જસ્મ તે સુવિક્રમા કમા,
અપ્પણો નિહાલણહિં મહ્ણોઙ્ગણપ્પગારણહિં કેહિં કેહિં (વિ) વી ।
અવગતિલયપચલેહનામણહિં ચિહ્ણણહિં સગયગયાહિં,
મત્તિસનિવિઢ્ઢવદનાગયાહિં હુતિ તે વદિઆ પુગો પુણો ॥૨૮॥ (નારાયણો x)
તમહ જિણચદ, અજિઅ જિઅમોહ ।
ધુયસન્વકિલેસ, પયઓ પણમામિ ॥૨૯॥ (નદિઅય ૭)

[દિવસુન્દરીમિ પાદવૃદિકામિર્વન્દિતો ચ યસ્ય તો સુવિક્રમો ક્રમો,
આત્મનો હ્લાટકૈર્મંડનરચનાપ્રશારકૈ કૈ કેરપિ ।

અપાઙ્ગતિલ્કપત્રલેપનામર્કર્દોપ્યમાર્ન સગતાઙ્ગકામિ,
મત્તિસનિવિઢ્ઢવન્દનાગતામિર્ભવત તો વન્દિતો પુન પુન ॥

તમહ જિનચદ્ર અજિત જિતમોહમ્ । ધૂતસર્વક્લેશ પ્રયત પ્રણમામિ ॥]

શાવાર્થ — આઠાશમા વિચરનાગી, મનોહર એવા હમ પક્ષીની સ્ત્રીઓ એટલે
હસીના જેવી ગતિવાળી, પુષ્ટ એવા કટિપ્રદેશ અને સ્તનો વડે ઢગીને શોભતી,
અપૂર્ણ કમલની પાખડી જેવા લોચનવાળી એટલે વિકસ્વર કમળના પત્ર જેવા

ટણ્ણગ દાત્રિ ગુરુ, પદમે તુરિય ચ દગ્ધગુદ્ધગો ।

હુતિણ ચડપવજમિય, જાણહ ચિત્તક્ષર છદ ॥૧॥

(ટપચક ગુદ્ધય પ્રથમે તુર્યે ચ દ્વિતીયતૃતીય ચ ટપચ્ક ।

ગુદ્ધૈઙ્ગતુપ્પવાં ચમન્નિત છદો વિદ્ધિ ચિત્રાક્ષરામિતિ)

અર્થાત — પહેલા અને ચોથા પાદમા પાચ ૮ ગણ અને બે શુરુ આવે તથા બીજા ત્રીજા
પાદમા ૭ ૮ ગણ અને એક શુરુ હોય, ચારે પાદમા ચમન્નવાળા હોય તે ચિત્રાક્ષરા ૭૬ ગણુવે

x આ બીજે નારાયક ૮૬ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે —

ચગ્નેગારસગુદ્ધગો, ચઢદસ ચગ્ના ચ નગ્ણ સોલ્લ ચા ।

ટગ્ણો ચગ્ના તિન્નિહ, અર નારાયણદગ જાણ ॥૧॥

(એકારસ ચગ્ના ગુદ્ધનુદંત ચગ્ના નગ્ણ પોડસ ।

ચગ્ના ટગ્ણ ત્રયચગ્ના હ્યપર નારાયણચ્છન્દો વિદ્ધિ ॥)

અર્થાત — અગ્યાર ચ ગણ, શુરુ, ચો. ચ ગણ, ન ગણ, સોગ ચ ગણ, ૮ ગણ, (ણ ચ ગણ
એ પ્રમાણે બીજે નારાયક ૭૬ ગણુવે

o આ નદિતક ૮૬ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે —

હુલ્હુ ગુરુ હુલ્હુ ગુરુ ગુરુ ચ સન્નસુ ગદિય છદ ॥

(લ્પુદ્ધ્યગુરુપુદ્ધ્ય ગુરુદ્ધ્ય સર્વે પાદસુ નદિત છેદ ॥)

અર્થાત — બે લ્પુ, ગુરુ, બે લ્પુ, ગુરુ, ગુરુ, સર્વ પાદમા આવે તે નદિતક ૮૬ ગણુવે

રના ઉચ્ચા કરેલા જમણા હાથમાં તલવાર અને ડાબા હાથમાં ચક્ર જેવું કોઈક શસ્ત્ર તથા નીચેના બંને હાથમાં કમલના ફૂલ છે. દેવની પાછળના ભાગમાં ચામર ધરનારી એક સ્ત્રી ચામર વીંઝતી ઊભી રહેલી છે તથા દેવની સન્મુખ બે સ્ત્રીઓ બંને હસ્તની અંજલિ ભેડીને ઊભી રહેલી છે.

ચિત્ર. નં. ૧૬૯ માં ઉપરના ભાગમાં સમવસરણુમાં પ્રભુ બેઠેલા છે અને સમવસરણુની બંને બાજુએ એકેક પુરુષ બંને હાથની અંજલિ ભેડીને નમ્ર ભાવે ઊભેલો દેખાય છે, ચિત્રની નીચેના ભાગમાં ચિત્રની જમણી બાજુએથી સાત સૂંઢવાળા ઐરાવત હસ્તીની પર આરૂઢ થઈને દેવેન્દ્ર પ્રભુની સન્મુખ આવતા દેખાય છે, દેવેન્દ્રની આગળ હાથી પર બેસીને હાથમાં ધ્વજ પકડીને તથા ઘોડા પર સ્વાર થઈને બીજા દેવો અને પગે ચાલતા પદાતિ દેવો ચાલીને સમોવસરણુ તરફ જતાં દેખાય છે. આ બંને ચિત્રો પણ અગાઉના ચિત્રના સમયમાં ચીતરાએલાં અને એક જ હસ્તલિખિત પોથીમાંથી રણુ કરેલાં છે.

અંવરંતરવિઆરણિઆહિં, લલિઅહંસવહુગામિણિઆહિં ।

પીણસોણિથળસાલિણિઆહિં, સકલકમલદલલોઅણિઆહિં ॥૨૬॥ (દીવયં*)

પીણનિરંતરથળભરવિણમિઅગાયલઆહિં,

મણિકંચનપસિદિલમેહલસોહિઅસોણિતડાહિં ।

વરંચિચિણિનેરસતિલયવલયવિભૂસણિઆહિં,

રંકરચરમણોહરસુંદરદંસણિઆહિં ॥૨૭॥ (ચિત્તકચરા+)

[અંવરાન્તરવિચારિણીભિઃ લલિતહંસવધૂગામિનીભિઃ ।

પીનશ્રોણીસ્તનશાલિનીભિઃ સકલકમલદલલોચનિકાભિઃ ॥

પીનનિરન્તરસ્તનભરવિનમિતગાત્રલતાભિઃ,

મણિકાઞ્ચનપ્રશિથિલમેહલાશોભિતશ્રોણીતટાભિઃ ।

વરંકિઙ્કિણીનૂપુરસત્તિલકવલયવિભૂપણાભિઃ,

રતિકરચતુરમનોહરસુંદરદર્શનિકાભિઃ ॥]

* આ દીપક નામનો છંદ છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે:—

સ્વિત્તયછંદં ચઉપયજમયં દીપયમહવ મંડિલનામં ॥

(ચતુર્થ પાદેષુ ત્રયમકિતં ક્ષિપ્તક છન્દો દીપકમથવા મંડિલનામ ॥)

અર્થાત્:—આરે પાદને વિષે ત્રયમક હોય એ ક્ષિપ્તક એટલે દીપક છંદ બાબુવો, અથવા આ છંદનું નામ મંડિલ પણ છે.

+ આ ચિત્રાક્ષર છંદ છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે:—

વશશબ્દતઃત્રીતાલમિલિતે ત્રિપુષ્કરાભિરામશબ્દમિથકે હૃતે ચ,
 દેવાત્તકોમિ દ્વાપ્રભાવવિધ્રમપ્રકારકે નતિત્રાસદ્વારક ।
 વન્દિતૌ ચ યસ્ય તૌ સુવિક્રમૌ જમૌ તક
 નિલોકસર્વેસત્ત્વશાન્તિકારક પ્રશાન્તસર્વેપાપ-
 દોષમેષોઽહ નમામિ શાન્તિમુત્તમ ઝિનમ્ ॥]

ભાવાર્થ — જે પ્રભુ પ્રથમ ક્રમિઓ અને દેવોથી સ્તુતિ તથા વદન કરાએલા છે, અને ત્યાર પછી દેવાગનાઓએ આદરથી નમન કરાએલા છે, જેઓની શક્તિ આખા જગતને મુક્તિ પમાડે તેવી છે અને જેઓનું સામન મર્વોત્તમ છે, તથા જેઓના પગક્રમવાળા બે ચરણોને બક્ષિતના વશથી આવીને એકા થએલી નૃત્ય કરનાર તથા વાદ્ય વગાડનાર એવા શ્રેષ્ઠ દેવો તથા નૃત્યમાં કુશળ એવી અખસરાઓથી સુક્ત થએલી અને દેવોની સાથે રતિકીડા કરવામાં કુશળ એવી દેવની નર્તકીઓએ હાથ ભાવ અને વિભ્રમના પ્રદારવાળા અગતા વિદ્યેષે કરીને નૃત્ય કરવા પૂર્વક વદના કરી છે, કે જે નૃત્ય વખતે વાસળીનો શબ્દ, વીણાનો સ્વર અને પટહાદિનો તાળ મેળવવામાં આવ્યો હતો, ત્રિપુષ્કર (એક મુખવાળા અને બે મુખવાળા વાજિનો મળીને ત્રણ મુખવાળા) વાજિત્રનો મનોહર શબ્દ મિશ્ર કરવામાં આવ્યો હતો, હરેક પ્રકારના શબ્દ સાભળી શકાય તેમ મર્વના કાન સાવધાન થયા હતા, પદ્મ સ્વર વડે શુદ્ધ ગીત ગાતા પગમાં ખાવેલી ધ્રુવગીઓના શબ્દથી નૃત્યાદિની સલાવના કરવામાં આવતી હતી તથા જે નૃત્ય કરણ, ટટિમેળણ (ઠઠોરો), ઠલાપ અને નૃપુર (ઝાઝર) ના મનોહર શબ્દથી મિશ્ર હતું તે ત્રણ જગતના સર્વ પ્રાણીઓને શાંતિ કરનાર અને પાપ, દ્રેષ વગેરેથી મુક્ત થએલા ઉત્તમ એવા શ્રીશાંતિનાથ જિનેશ્વરને હુ નમસ્કાર કરું છું -૩૦-૩૧

આ શ્લોકોના ભાવ પરથી તૈયાગ કરેલી પ્રતિષ્ઠિતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૧૭૦ ચિત્રકારે ચિત્રમાં દેગીની અદ્ય અગાઉના ચિત્રની માનક ભૂલથી શાંતિનાથની જગ્યાએ અજિતનાથની મૂર્તિ આગી મંત્રિત રણુ કરેલી છે કારણ કે પ્રભુની પદાહીની નીચેના ભાગમાં હરણના બદલે હાથીનું લાછન ચીતરેલું છે પ્રભુની જમણી

તેરસ ચગળા નળો, નવ ચા નળા ચ તીસ ચા ગુલો ।

ચગળ દારસ એવ, અગર નારાયણ જાળ ॥૧॥

(ત્રયાદશ ચગળા નળો નવ ચા નળા ત્રિશચ્ચા ગુલ ।

અષ્ટાદશ ચા જ્યમપર નારાયણ દો જાનીદિ ॥)

અર્થાત -તેર ચગણ, નગણ, નવ ચગણ, નગણ, ત્રીસ ચગણ, ગુરુ, તથા અગર ચગણ આવે તે બીજા નારાયણ ૭૬ જાણવો

નેત્રવાળી, પુષ્ટ અને આંતરા રહિત ગાઢ-સ્તનના ભાર વડે નમેલી છે શરીર રૂપી લતા જેમની એવી, જેમના કટિપ્રદેશ ઉપર મણિ અને સુવર્ણની શિથિલ એવી મેખલા શોભી રહી છે એવી, શ્રેષ્ઠ ઘુઘરીઓ અને આંઝર અથવા ઘુઘરીઓવાળા આંઝર, ઉત્તમ તિલક અને કંકણ વગેરે આભૂષણો વડે જેઓ અત્યંત શોભાયમાન છે એવી, જેમના શરીરનું દર્શન પણ સજ્જનના મનને હરણ કરનારૂં અને સુંદર છે, શરીરના વિષે ધારણ કરેલા અલંકારોના ડિરણોના સમૂહથી જેઓ શોભાયમાન છે એવી, [તથા] દેહીપ્રમાણ અપાંગ એટલે નેત્રમાં રહેલ અંજન, તિલક અને પત્રલેખ એટલે કસ્તુરી વગેરે દ્રવ્યોથી કપોળ પર કરેલી પીળ-લેપની અપૂર્વ રચના વડે જેમનાં અંગો યુક્ત છે એવી દેવાંગનાઓએ પોતાના લલાટ વડે પ્રભુના સુંદર ગતિવાળા બે ચરણોને વારંવાર વંદન કરેલું છે, તેવા મોહને જીતનાર અને સર્વ ક્લેશનો નાશ કરનાર અને સામાન્ય કેવળીને વિષે ચંદ્ર સમાન એવા શ્રી અન્નિ-તનાથ પ્રભુને હું બહુમાનપૂર્વક પ્રણામ કરું છું. ૨૬-૨૭-૨૮-૨૯.

શુઅવંદિઅસ્સા રિમિગણદેવગણેહિં, તો દેવવહુહિં પયઓ પળમિઅસ્સા ।

જસ્સજગુત્તમસાસણઅસ્સા, મત્તિવસાગયપિંહિઅયાહિં ।

દેવવરચ્છરસાવહુઆહિં, સુરવરરહિગુણપંહિઅયાહિં ॥૩૦॥ માસુરયં ÷ ॥

વંસસદ્ધતંતિતાલમેલિયે તિવ્વસ્વરાભિરમસદ્ધમીસણ કણ અ,

દેવનટ્ટિઆહિં હાવમાવવિવ્વમપ્પગારણહિં ।

નચ્ચિહ્મ અંગહારણહિં વંદિઆ ય જસ્સ તે સુવિક્કમા કમા,

તયં તિલોયસવ્વસત્તસંતિકારયં પસંતમવ્વપાવ-

દોસમેસ હં નમામિ સંતિમુત્તમં જિણં ॥૩૧॥ નારાયણો ○

[સ્તુતવન્દિતકરય ઋષિગણદેવગણૈઃ, તતો દેવવધૂભિઃ પ્રયતઃ પ્રણમિતસ્ય ।

યસ્ય જગદુત્તમશાસનસ્ય, મક્તિવશાગતપિણ્ડિતકામિઃ ।

દેવવરાપ્સરોચહુકામિ, સુરવરરતિગુણપણ્ડિતકામિઃ ॥

÷ આ ભાસુરક નામનો છંદ છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે—

તગણો પગણો તગણો, ટતટતટગણો ગુરુ પટ્ટુ ગુરુણો ।

વારસ ટગણા સુજઈ, માસુરય જાણમણુપાસ ॥૧॥

(તપતટ ટટતટ ગણગુરુપટ ટિકગુરુકા ।

ટગણા દ્વાદશ સુયતિ સાનુપ્રાસ ચ માસુરકં જાનીહિ ॥)

અર્થાન્—ત ગણ, પગણ, તગણ, ટગણ, તગણ, ટગણ, તગણ, ટગણ, ગુરુ, પગણ, ટગણ બે, ગુરુ. બાર ટગણ, એ પ્રકારે સુયતિ અને અનુપ્રાસ સહિત ભાસુરક છંદ બાણવો.

○ આ બીજો નારાયણ છંદ છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે—

તે તપસા યુતસર્વેપાપકા, સર્વલોકહિતમૂલપ્રાપકા ।

સસ્તુતા અજિતશાન્તિપાદા, ભવન્તુ મે શિવસુખાના વાયકા ॥]

ભાવાર્થ — જેઓ છત્ર, ચામર, પતાકા, ચક્રસ્ત્રલ અને જવના લક્ષણો વડે શોભે છે, જેઓ શ્રેષ્ઠ ધ્વજ, મગર, અશ્વ અને શ્રીવત્સના સુદર લાઇન (ચિન્હ) વાળા છે, જેઓ ક્ષીપ, અમુદ, મેરુપર્વત અને દિગ્ગજના ચિન્હ વડે શોભાયમાન છે, જેઓ અસ્તિત્વ, વૃષભ, સિંહ, ગધ અને શ્રેષ્ઠ ચક્રના ચિન્હવાળા છે, જેઓ અલાવથી જ સુદર છે, જેઓ અમતાની ભૂમિ પર પ્રતિષ્ઠિત છે, જેઓ રાગાદિક દોષ વડે દૂષિત થયા નથી, જેઓ જ્ઞાનાદિક શુભો વડે મોટા છે, જેઓ રાગાદિક મળના અભાવને લીધે નિર્મળતા વડે ગ્રેષ્ઠ છે, જેઓ તપ વડે પુષ્ટ છે, જેઓ લક્ષ્મીવડે પૂજિત છે, જેઓ મુનિઓ વડે મેવાયેલા છે, જેઓએ તપશ્ચા વડે સર્વ શુભાશુભ ઝર્મનો નાશ કર્યો છે, જેઓ સર્વ લોકના હિતના-મોક્ષના મુળરૂપ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રને પ્રાપ્ત કરાવનાર છે તથા જેઓ મગ્ધ પ્રકારે સ્તુતિ કરાવેલા છે તે શ્રી અનિતનાથ તથા શાંતિનાથ પ્રભુ અને મોક્ષમુખના આપનાર થાઓ -૩૨-૩૩-૩૪

एव तनवलविडल, शुभ मए अजिअसतिजिणजुअल ।

चवगयकम्मरयमल, गइ गय सासय विडल ॥३५॥गाहा॥

[पव तपोरलचिपुल, स्तुत मयाऽजितशान्तिजिनयुगल ।

व्यपगतमरजोमल, गति गत शाश्वती चिपुलम् ॥]

ભાવાર્થ — આ પ્રમાણે તપના બળથી મોટા, નાશ પામ્યા છે જ્ઞાનાવરણાદિક આંધ ઝર્મ મલ જેઓના એના, અથવા અત્યંત નાશ પામ્યો છે ઝર્મનો પ્રવાહ જેમનો એવા, તથા શાશ્વતી અને વિસ્તારવાળી મોક્ષરૂપ ગતિને પામેલા એવા શ્રીઅનિતનાથ અને શાંતિનાથ નામના જે જિનેશ્વરોની મે સ્તુતિ કરી છે -૩૫

त बहुगुणप्पसाय, सुखसुहेण परमेण अविसाय ।

नासेउ मे विसाय, कुणउ अ परिसा वि अ प्पसाय ॥३६॥गाहा॥

[तत् बहुगुणप्रसाद मोक्षसुखेन परमेणाविषादम् ।

नाशयतु मे विषाद करोतु च पर्यदपि च प्रसादम् ॥]

ભાવાર્થ — જ્ઞાનાદિક પુષ્ટળ શુભોની નિર્મળતાવાળા અને ઉત્કૃષ્ટ એવા મોક્ષ-મુખ વડે વિષાદ ગહિત એટલે વિવળતા રહિત તે બંને જિનેશ્વરો મારા એદનો

(બટ માત્રા રાગો રવુર્ગદ્ય સર્વેષ્ઠ તયાઽપત્તિના મતિ)

અર્થાત્,—આંક માના, ૨ ગણુ ૩ । ~, લલુ અને ગુરુ સવ પાદમા હોય તે અપત્તિકા ૭૬ ભણવે

બાળુ બે હાથની અંબલિ બેડીને બે ઢીંચણુ જમીનને અડાડીને એક મુગટ બદ્ધ લક્ષ્મ પુરુષ બેઠેલો છે, જે દેવોએ પ્રભુની કેવી રીતે સ્તુતિ કરી હતી તેનો ખ્યાલ આપે છે, પ્રભુની ડાબી બાજુએ બંને હાથમાં કૂલની માળા પકડીને એક સ્ત્રી ભણેલી છે, તે આકૃતિ દેવાંગનાઓએ કેવી રીતે પ્રભુની સ્તુતિ તથા પૂજા કરી હતી તેનો ખ્યાલ આપવાનો ચિત્રકારનો આશય રણુ કરે છે. ચિત્રની નીચેના ભાગમાં ચાર વાદ્ય વગાડનારા પૈકી બે દેવો બંને હાથે ઢોલ વગાડે છે અને બે દેવો બંને હાથે અંક જેવાં કાંઈક વાણંત્ર વગાડે છે અને સાથે સાથે નાચતા જાય છે. તથા વચ્ચેમાં બે નર્તકીઓ નૃત્ય કરતી દેખાય છે.

છત્તચામરપટાગજૂઅજવમંડિઆ, જ્ઞયવરમગરતુરયસિરિવચ્છસુલંછણા ।

દીવસમુદ્દમંદરદિસાગયસોહિઆ,

સત્થિઅવસહસીહરહચક્કવરંકિઆ ॥૩૨॥ (લલિઅયં*)

સહાવલટ્ટા સમપ્પટ્ટા, અદોસદુટ્ટા ગુણેહિં જિટ્ટા ।

પસાયસિટ્ટા તવેણ પુટ્ટા, સિરીહિં ઇટ્ટા રિસીહિં જુટ્ટા ॥૩૩॥ (વાળવાસિઆ ।)

તે તવેણ ધુઅસવ્વપાવયા, સવ્વલોઅહિઅમૂલપાવયા ।

સંથુઆ અજિઅસંતિપાયયા, હુંતુ મે સિવસુઢાણ દાયયા ॥૩૪॥ (અપરાંતિકા+)

[છત્તચામરપટાકાયૂપયવમણિટાઃ, ધ્વજવરમકરતુરગશ્રીવત્સસુલાન્છનાઃ ।

દ્વીપસમુદ્રમંદરદિગ્ગજશોભિતાઃ, સ્વસ્તિકવૃષભસિંહરથચક્રવરાર્ઢિતાઃ ॥

સ્વભાવલટ્ટાઃ સમપ્રતિટ્ટાઃ, અદોષદુટ્ટા ગુણૈર્જ્યેષ્ઠાઃ ।

પ્રસાદશ્રેષ્ઠાઃ તપસા પુટ્ટાઃ, શ્રીભિરિટ્ટાઃ ઋષિભિર્જુષ્ટાઃ ॥

* આ લલિતક છંદનું લક્ષણ આ પ્રમાણે છે:—

ચગ્ગો ટગ્ગચઠવર્ક, ગુરુ તહા લલિયય અવરં ॥

(ચગ્ગચતુષ્કં ગુરુશ્ચ તથા લલિતકમપરં)

અર્થાત:—એક ચગ્ગ, પછી ચાર ટગ્ગ ત્યારપછી એક ગુરુ એમ ચારે પાદમાં હોય એ બીજો લલિતક છંદ બાળુને ।

+ આ વાનવાસિકાછંદનું લક્ષણ આ પ્રમાણે છે:—

ટચઠક્કો નવવારસલહુહિ સા વાળવાસિઆ ॥

(ટચતુષ્કં નવમી દ્વાદશી ચ લઘુના માત્રા સા વાનવાસિકાઃ ॥)

અર્થાત:—ટગ્ગ ચાર, તેમાં નવમી અને બારમી માત્રા લઘુ હોય, એ પ્રમાણે ચાર પાદ હોય તે વાનવાસિકા છંદ કહેવાય છે.

+ આ અપરાંતિકા છંદનું લક્ષણ આ પ્રમાણે છે:—

અઢકલરગ્ગો લહુગુરુ, સવ્વહિ તહ વરંતિઆ હોદ્

સાભળતા હોય એમ ચિત્રકારે ચીતરેલા છે, વળી ખુબીની વાત એ છે કે ચારે પુર-
પના માથામા ચોટલી પણ ચિત્રકારે ચીતરેલી છે જે પરથી એમ અનુમાન થઈ
શકે છે કે ચિત્રકાર પોતે બ્રાહ્મણ અથવા તો વૈષ્ણવ સમ્રાટ્યને અનુયાયી હશે
ચિત્રની ડાબી બાજુએ ચાર સ્ત્રીઓ બેઠેલી ચીતરેલી છે, જેમા એક સ્ત્રી બને
હાથની અજલી બેડીને, બીજી સ્ત્રી જમણા હાથમા માળા પકડીને તથા બાકીની
બંને સ્ત્રીના જમણા હાથમા એકેક કૂલ ચીતરેલું છે અને તે ચારે સ્ત્રી ધ્યાનપૂર્વક
ઢાળે સાભળી રહી હોય એમ તેઓની મુખમુદ્રા પરથી લાગે છે આ ચિત્રોમા પણ
જેન ધર્મના રીતિ રિવાજોથી ચિત્રકાર અજ્ઞાન છે તે જણાઈ આવે છે કારણકે
ગિનમંદિરમા સ્ત્રી યા પુરુષ ને હાથમા કૂલ રાખીને સુધવાની મનાઈ છે, જ્યારે
ચિત્રકારે બંને સ્ત્રીને સુધવાની તૈયારી કરતી હોય તેવી રીતે રજુ કરેલી છે એક
જણે પાઠ કરવો અને બીજાઓએ ધ્યાન દઇને સાભળવું તે વિષે જે ઉપરની ગાથામા
ઉલ્લેખ કરેલો છે તેના ભાવ રજુ કરવામા ચિત્રકારે પુરે પુરી કાળજી રાખી હોય
એમ તુરત જ જણાઈ આવે છે

જો પદ્મ જો અ નિસુણ્દ,

ઉમઝો કાલ પિ અજિઅસતિથય ।

ન હુ હુતિ તસ્સ રોગા,

પુવ્વુપ્પન્ના વિ નાસતિ ॥૩૯॥

[ય પઠતિ યથ્થ નિશ્ણોતિ ઉમયકાલમ્પજિતશાન્તિસ્તવમ્ ।

નૈવ ભવન્તિ તસ્ય રોગા પૂવોત્પન્ના અપિ નદ્યન્તિ ॥]

ભાવાર્થ - આ અનિતશાતિરૂતવને મવાટે અને સાજના બંને મમથે જે લણે
છે અને જે સાભળે છે, તેને રોગો થતા નથી, અને પ્રથમના ઉત્પન્ન થએલા રોગો
હોય તોપણ નાશ પામે છે

જહ્ ઇચ્છહ પરમપય, અહવા કિત્તિ મુનિત્થહ મુવણે । +

તા તેલુક્કુદ્ધરણે, જિણવયણે આયર કુણહ ॥૪૦॥

+ ઇટ્સીક પ્રતોમા આ ગાથાની પહેલા નીચેની બે ગાથાઓ વધારાની મળી આવે છે -

વવગયકલિક્કુસાણ, વવગયનિદ્ધરાગદોસાણ ।

વવગયપુણ્ણમવાળં, નમોત્તુ તે દેવાહિદેવાણ ॥

[વ્યપગત્તકલિક્કુલેખ્યો વ્યપગત્તનિર્ઘૂત્તણ્ણદ્વેખ્ય ।

વ્યપગત્તપુનર્મલેખ્યો નમોડત્તુ ત્થમ્મો દેવાધિન્નલેખ્ય ॥]

અથવા દુઃખનો નાશ કરનારા થાઓ, તથા આ સ્તવનને સાંભળનાર સભા પણ પ્રસાદને કરે એટલે મારા વચનના ગુણનું ગ્રહણ અને દોષના ત્યાગરૂપ મહેર-ગાની કરે.-૩૬

તં મોરુ અ નંદિં, પાવેડ અ નંદિસેળમભિનંદિં ।

પરિણા ત્રિ અ સુહનંદિં, મમ ય દિસડ સંજ ન નંદિં ॥૩૭॥ ગાહા॥

[તત્ મોદયતુ ચ નન્દિ પ્રાપયતુ ચ નન્દિષેળમભિનન્દિમ્ ।

પર્વદોઽપિ ચ સુખનન્દિ મમ ચ દિશતુ સંયમે નન્દિમ્ ॥]

ભાવાર્થ:—તે બંને (શ્રી અન્નિતનાથ તથા શ્રી શાંતિનાથ) પ્રભુ લોકોને હર્ષ આપો, નંદિષેળ [સ્તવનના કર્તા]ને સમસ્ત પ્રકારે આનંદ આપો, શ્રોતાઓની સભાને સુખની વૃદ્ધિ આપો અને મને સંયમને વિષે આનંદને આપનારા થાઓ.

પશ્ચિમચાતુર્માસિક-સંવચ્છરિણ અવસ્થ મણિઅવ્વો ।

સોઅવ્વો સવ્વેહિં, ઉપસર્ગનિવારણો એસો ॥ ૩૮॥

[પાશ્ચિમચાતુર્માસિકસાંવત્સરિકે અવદ્યં મણિતવ્યઃ

શ્રોતવ્યઃ સર્વૈઃ ઉપસર્ગનિવારણ ષષઃ ॥]

ભાવાર્થ:—પાશ્ચિમ, ચાતુર્માસિક અને સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણને વિષે આ અન્નિતશાંતિસ્તવ એક જણે લખ્યો અને બીજા સર્વેએ સાંભળ્યો. કારણ કે આ સર્વ ઉપસર્ગનો નાશ કરનાર છે. એક સાથે સર્વ લણે તે કોલાહલ થવાનો સંભવ છે, તેથી એક જણે જ લખ્યો એ યોગ્ય છે.

આ ૩૭ મા તથા ૩૮ મા શ્લોકોનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે બુદ્ધો ચિત્ર નં. ૧૭૧ માં બે દેરીઓમાં અનુક્રમે શ્રી અન્નિતનાથ તથા શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુની આંગી સહિત સૂતિઓ બિરાજમાન છે. બંનેના પગની પલાંડીની નીચેના ભાગમાં બંનેને ઓળખવાનાં ચિન્હ હાથી અને હરણ અનુક્રમે ચીતરેલાં છે. દેરીઓની જમણી બાજુએ બંને હાથમાં કૂલની માળા પકડીને એક સ્ત્રી બેસી છે અને દેરીની ડાબી બાજુએ બે હાથ ઉચા કરીને હસ્તની અંજલિ લેડીને પ્રભુની સ્તુતિ કરતો એક પુરૂષ બેસેલો છે. જૈન શાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે પ્રભુની જમણી બાજુ પુરૂષ અને ડાબી બાજુ સ્ત્રી બેસી હોવી જોઈએ, પરંતુ જૈન રીતિ રીવાજોના અજ્ઞાનને લીધે ચિત્રકારે બંનેને ઉલટા ચીતરેલા છે. ચિત્રની નીચેના ભાગમાં જમણી બાજુ ચાર પુરૂષો બેઠેલાં છે. જેમાંથી બે પુરૂષના જમણા હાથમાં માળા છે, એક પુરૂષ જમણા હાથમાં મુહપત્તી સુખની પાસે રાખીને ટાંકડે (અજીતશાંતિ) બેસતો અને તેની પાસેનો ચોથો પુરૂષ તથા માળા પકડીને બેઠેલા બંને પુરૂષો પણ ધ્યાન દઈને

ભક્તામર સ્તોત્ર

ભક્તામરપ્રણવમૌલિમણિપ્રમાણા-

સુદ્યોતક દલિતપાપવત્મો વિતાનમ્ ।

સમ્યક્ પ્રણમ્ય જિનપાદયુગ યુગાદા-

વાલમ્બન ભગજલે પવતા જનાનામ્ ॥

યં સસ્તુતઃ સકલગાઙ્ગમયતત્ત્વગોષા-

દુદ્ધુત્તયુદ્ધિપદુભિં સુરલોકનાથૈઃ ।

સ્તોત્રૈર્જગનિતયચિત્તહરૈરુદારૈઃ

સ્તોપ્યે કિલાહમપિ ત પ્રથમ જિનેન્દ્રમ્ ॥૧-૨॥યુગમ્

સમપ્રલોકી ભાષાતર

ભક્તામરે લલિત તાજ મણિ પ્રભાના.

ઉદ્યોતકાર હર પાપ તમે જથાના,

આવાર રૂપ ભવસાગરના જનોને,

એના યુગાદિ પ્રભુ પાદયુગે નમીને ૧

કીધી સ્તુતિ સકલ ગાસ્ત્ર જ તત્ત્વગોષે,

પામેય બુદ્ધિપદુથી સુર લોકનાથે,

ત્રૈલોક્ય ચિત્તહર આર ઉદાર સ્તોત્રે,

હુ એ ખરે સ્તનીશ આદિ જીનેદ્રને તે. ૨

શ્લોકાર્થ

ભક્તિવત દેવતાઓના નમેલા મન્ત્રકોને વિષે રહેલા યુગટોના મણિઓની વાતિને પ્રકાશિત કરનાર, પાપરૂપી અધકાગના મમૂહનો નાશ કરનાર અને યુગની આદિથી ભવસમુદ્રમા પડેલા મનુષ્યોને આધારભૂત એવા શ્રીજીનેશ્વરદેવના જાને ચગ્ગોમા રૂડી રીતે નમસ્કાર કરીને, મમજ્ઞ શાઓના તત્ત્વજ્ઞાનથી ઉત્પન્ન થએલી નિપુણ બુદ્ધિ દ્વારા ત્રણ લોકના ચિત્તનુ હરણ કરનાર મનોહર અને ઉદાર અર્થ-વાળા સ્તોત્રોથી દેવેન્દ્રોએ પણ જેઓની સ્તુતિ કરી છે, એવા શ્રી પ્રથમ જિનેશ્વર [શ્રી ઋષભચામી]ની હુ પણ સ્તુતિ કરીશ ૧-૨

[યદીચ્છથ પરમપદમથવા કીર્તિં સુવિસ્તૃતાં ભુવને ।
તદા ત્રૈલોક્યોદ્ધરણે જિનવચને આદરં કુરુથ ॥]

ભાવાર્થ:—જો તમે મોક્ષને ઇચ્છતા હો અથવા ત્રણ જગતમાં વિસ્તાર પામેલી એવી કીર્તિને ઇચ્છતા હો તો ત્રણ લોકનો ઉદ્ધાર કરનાર એવા શ્રીજિનાગમને વિષે આદર કરો—જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞા સુજળ વર્તન કરો.

ભાવાર્થ:—નાશ પામ્યા છે કલિ સંબંધી મલ જેનો અથવા કલેશ અને પાપ જેનાં, તથા નાશ પામ્યા છે મૂલમાંથી રાગ અને દ્વેષ જેના, તથા નાશ પામ્યા છે પુનર્જન્મ જેના એવા તે દેવાધિદેવને નમસ્કાર થાઓ

સર્વં પસમઈ પાવં, પુણં વડ્ઢઈ નમંસમાણસ્સ ।

સપુણ્ણચંદવયણસ્સ, કિત્તણે અજિઅસંતિસ્સ ॥

[સર્વ પ્રશામ્યતિ પાપં પુણ્યં વર્ધતે નમસ્યતઃ ।

સંપૂર્ણચન્દ્રવદનયોઃ કીર્તનેઽજિતશાન્ત્યોઃ ॥]

ભાવાર્થ:—સંપૂર્ણ ચન્દ્રની જેવા મુખવાળા શ્રીઅજિતનાથ તથા શાંતિનાથનું કીર્તન કરે અને વંદન કરનારના સર્વ પાપનો નાશ થાય છે અને પુણ્યની વૃદ્ધિ થાય છે.

આ વચન સાલળી એક મનુષ્ય બોલ્યો કે -‘મહારાજ ! આપણી નગરીમા ‘હેમશ્રેષ્ઠિ’ લટિક, ધર્મોત્તમા અને સદાચારી છે, તેમ જ ભક્તામર સ્તોત્ર બહુ જ સારી રીતે જાણે છે, તેઓને પૂછવાથી આપશ્રી કાંઈક જાણી શકશે. એમ મારે માનવું છે’

મહારાજએ હેમશ્રેષ્ઠિનું નામ સાલળી તેમ જ તેઓ સારી રીતે ભક્તામર જાણે છે એવું જાણી એક નોકરને હુકમ કર્યો કે -‘હેમશ્રેષ્ઠિને જલદી અહીંઆ બોલાવી લાવો’

મહારાજની આજ્ઞા થતા જ નોકર શેઠને ત્યાં ગયો અને આપને મહારાજ બોલાવે છે એવું શેઠને કહ્યું, એટલે મહારાજની આજ્ઞાને માન આપી શેઠે યથોચિત્ત સ્થિતિએ રાજદરબારમા આવી નમન કરી ‘શી આજ્ઞા છે’ એમ કહી ઊભા રહ્યા.

મહારાજએ શેઠને યોગ્ય સન્માન આપી બેસાડ્યા પછી કહ્યું કે -‘મેં સાલળુ છે કે આપ ભક્તામર સ્તોત્રને સારી રીતે જાણો છો અને ભક્તામર અત્યંત પ્રાભાવિક કહેવાય છે, એ પ્રભાવ પણ જાણો છો, તો તે શું સત્ય છે? જો એ સત્ય હોય તો ભક્તામરનો પ્રભાવ જાણવાની મારી ઈચ્છા છે’

શેઠે જવાબ આપ્યો કે -‘શુરુકૃપાથી ભક્તામર અને તેનો પ્રભાવ જાણવા-જેવાની જ જો આપની ઈચ્છા હોય તો મને ત્રણ દિવસની મુદત આપો’

શેઠની માગણી પ્રમાણે મહારાજએ ત્રણ દિવસની મુદત આપી, જોતજોતામા ત્રણ દિવસ પૂરા થઈ ગયા, ત્રીજે દિવસે મહારાજ ભોળે સાજના સમયે ભક્તામર સ્તોત્રનો પ્રભાવ જોવાના ઈરાદાથી જ હેમશ્રેષ્ઠિને મજબૂત નાગપાશના બંધનોથી બાંધીને પાણી વગરના એક ઊંડા અધારા કુવામા ઉતારી મૂક્યા અને તેઓ કોઈ પણ સુક્રિતથી બહાર ન નીકળી જાય તેના માટે પોતાના સિપાઈઓને ચોકી કરવાને માટે રાત્રીએ બેસાડ્યા.

કુવામા ઉતાર્યા પછી હેમશ્રેષ્ઠિએ એક જ ધ્યાનથી શ્રદ્ધા અને ભક્તિ પૂર્વક પ્રથમના બે કાવ્યોનું ચિતવન કર્યું તે પ્રલોકોના પ્રભાવથી ‘ચક્રેશ્વરી’ દેવી પ્રગટ થયા અને હેમશ્રેષ્ઠિના સર્વ બંધનો છોડી બંધનમુક્ત કર્યા, એટલું જ નહિ પણ તે શેઠને વસ્ત્રાભૂષણથી સારી રીતે શણગારી દૈવિ શક્તિથી તે જ કુવામા એક સુંદર સ્થળ બનાવી ત્યાં જ રાખ્યા.

શેઠને બંધનમુક્ત કરી દેવી બોલ્યા કે -હો વત્સ ! સવારમા રાજા તને બોલાવશે, અને તે વખતે મારા બનાવેલા નાગપાશથી બધાએલા એવા તેને ભક્તામરના પ્રથમ

૧ ‘ક શ્રીભક્તામર સ્તોત્ર સાથે’ માં અ સુ મહેતાએ દેવચંદ’નામ છપાવેલું છે સ્વ તથા ‘શ્રી ભગ્ન-માહાત્મ્ય’ માં મુનિશ્રી છોટાનાથજીએ ‘હેમચંદ્ર’ નામ છપાવેલું છે ૨ ‘ભક્તામર કથા’ માં ઉત્પલાલ કાશ્યપીવાલે ‘હેમચંદ્ર’ નામ છપાવેલું છે

વાર્તા ૧લી શ્લોક. ૧-૨

હેમશ્રેષ્ઠિ કથા.

એક સમયે માળવાધિપતિ વિદ્યાપ્રેમી સુપ્રસિદ્ધ મહારાજ ભોજ પોતાની રાજધાની ઉજ્જૈણી નગરીમાં આવેલા પોતાના રાજમહેલની અંદર દરબારમાં સરદારો, સામંતો, ભાયાતો તથા પંડિતોથી પરિવરેલો રાજ્યસિંહાસનપર બિરાજેલો હતો. તે સમયે જુદા જુદા પ્રકારનો દેશ, વિદેશ, નીતિ, ન્યાય, કુતુહલ તથા ચમત્કાર વગેરે વિષયોનો વાર્તા વિનોદ ચાલી રહ્યો હતો; દરમ્યાન દરવાને આવી નમન કરીને મહારાજને કહ્યું કે:-‘હે મહારાજ ! કોઈ બ્રાહ્મણ આપની પાસે કાંઈ નિવેદન કરવાની ઇચ્છા રાખે છે. જે આપશ્રીની આજ્ઞા હોય તો તેણે અંદર લાવું’.

રાજાએ કહ્યું કે:-‘લલે ; ખુશીથી આવવા દે.’ અનુજ્ઞા મળતાંની સાથે જ પહેરેગીર બહાર ચાલ્યો ગયો અને થોડી જ વારમાં એક સુંદર આકૃતિવાન અને ભવ્ય ચહેરાવાળો બ્રાહ્મણ અંદર આવી મહારાજને શુભાશીષ આપી બેસ્યો. રાજાએ યથાયોગ્ય આદરસત્કાર કરી બેસવાને આસન અપાવ્યું. આસનપર બેઠા પછી બીજા કેટલીએક વાતચીત કર્યા પછી બ્રાહ્મણે ધીમે રહીને કહ્યું કે:-‘મહારાજ ! મેં એકથી અનેકવાર સાંભળ્યું છે કે ‘ભક્તામર’ સ્તોત્ર મહાપ્રાણાવિક છે અને એ સ્તોત્રના કર્તા સમર્થ વિદ્વાન ‘માનતુંગ’ નામના આચાર્યશ્રીએ તેનો પ્રભાવ બતાવ્યો પણ હતો. પરંતુ મને તે વાત પર વિશ્વાસ આવતો નથી કે એ પ્રભાવ ‘ભક્તામર’ નો હોય, કારણકે માનતુંગ આચાર્ય મંત્રશાસ્ત્રના જાણકાર હતા અને તેથી મંત્રના પ્રભાવથી યા કોઈ દેવ વિશિષ્ટની સાધનાથી અથવા તો કોઈ તંત્ર અગર ઔષધિના પ્રભાવથી કદાચ ચમત્કાર બતાવ્યા પણ હોય તો તે સંભવિત છે અને એવા પ્રયોગો વડે લોકોને આશ્ચર્ય પમાડીને તે પ્રભાવ ‘ભક્તામર’નો છે તેવું લોકોમાં જાહેર કરેલું હોય એવું મને જણાય છે. પરંતુ વાસ્તવિક રીતે એવો પ્રભાવ ‘ભક્તામર’ નો જ હોય એમ માની શકાતું નથી. હું તો ‘ભક્તામર’નું માહાત્મ્ય સત્ય ત્યારે જ સમજું કે જે અહીં બીજે કોઈ તેનો પ્રભાવ પ્રત્યક્ષ બતાવે; નહીતર ‘ભક્તામર, નો પ્રભાવ કાંઈ છે જ નહિ એમ જે હું માનું છું તે સત્ય જ છે.’

આ પ્રમાણેનાં બ્રાહ્મણનાં વચન સાંભળી રાજાને પણ ‘ભક્તામર’ના માહાત્મ્ય અને સત્ય પ્રભાવ માટે શંકા થઈ અને તેથી સત્ય પ્રભાવ જાણવાની જિજ્ઞાસાથી કચેરીમાં બેઠેલા સલાજનો સમક્ષ રાજા કહેવા લાગ્યો કે:-‘મારી આ નગરીમાં ‘ભક્તામર’ જાણનાર અને તેનો પ્રભાવ બતાવનાર કોઈ છે?’

નહિ ~ૐ હૌં અર્દ્ધ નમો જરિહતાળ નમો જિણાળ હૌં હૌં હૂં હૌં હ અમિઆડસા
અપ્રતિચકે 'ફટ' વિચનાય ઢોા ઢોા સ્વાહા

મન્ન ~ૐ હૌં હૌં હૂં થ્રીં ફ્રીં ઘ્રીં ઘ્રીં ૐ હૌં નમ સ્વાહા ॥

બુદ્ધ્યા વિનાઽપિ ત્રિપુધાચિંતપાદપીઠ !

સ્તોતુ સમુદયતમતિર્નિગતત્રપોહમ્ ।

વાલ વિદ્યાય જલસસ્થિતમિન્દુમિન્વ-

મન્ય' ક ઇચ્છતિ જનઃ સહસા ગ્રહીતુમ્ ? ॥૩॥

સમશ્લોકી

બુદ્ધિ વિના થ સૂરપૂજિતપાદપીઠ !

મે શ્રેયી બુદ્ધિ સ્તુતિમા તણ લાજ શુદ્ધ ।

લેના શિશુ વિણ જળે સ્થિત ચંદ્રબિંબ,

ધ્રિગા કરે જ સહસા જન ડોણ અન્ય ?—૩

દેવોએ અથવા પડિતોએ પૂજ્ય છે પાદપીઠ જેઓનુ એવા હે પ્રભુ ! તમારી સ્તુતિ કરવામા મારી ઠાડપણ બુદ્ધિ નથી, તો પણ નિર્લજ્જ થઈને તમારી સ્તુતિ કરવા મારી મતિ ઉદ્ધમવાળી થઈ છે, જળમા પ્રતિબિંબરૂપે પડેલા ચંદ્રના બિંબને સહમા-વગર વિચાર્યે પડકવાને જાણક વિના ખીલે ટ્યો માણસ ઈચ્છા કરે ? અર્થાત્ જેમ જાણક વિના ખીલે ડોઢપણ બુદ્ધિમાન જલપ્રતિબિંબિત ચંદ્રને ગ્રહણ કરવા ઈચ્છતો નથી, તેમ હુ પણ તમારી સ્તુતિ કરવાને અશક્ત હોવા છતા પણ તમારી સ્તુતિ કરવા ઈચ્છુ છુ-૩

વક્તુ ગુણાન્ ગુણસમુદ્ર ! શશાઙ્કકાન્તાન્

કસ્તે લમઃ સુગુરુપતિમોઽપિ બુદ્ધ્યા ?

કલ્પાન્તકાલપવનોદ્ધતનકચક્ર

કો વા તરીતુમલમચ્ચુનિધિં મુજામ્યામ્ ? ॥૪॥

સમશ્લોકી

દે'વા શુભો શુભુનિધિ ! તુજ ચંદ્રકાન્ત,

છે બુદ્ધિથી સુગુરુસમ કો મમર્થ ?

ન્યા ઉછળે મગરમંડ મહાન વાતે,

રે કોણ તે તગિ ગકે જ સમુદ્ર હાથ ?—૪

શ્લોકાર્થ — હે શુભસમુદ્ર પ્રભુ ! ચંદ્રના સરખા મનોહર-ઉન્નત એવા તમારા

શુભોને બુદ્ધિ વડે કમીને જુદુ-પતિ મમાન એવો પણ ક્યો પુરુષ દેવવાને અન્ય

જે સ્ત્રોત્રોત્રી પાણી મંતરીને છાંટવાથી તે બંધન મુક્ત થશે, આ પ્રમાણે કહીને દેવી અદશ્ય થઈ ગયાં.

બીજે દિવસે દેવીએ રાજાને નાગપાશથી એવો સખત બાંધી લીધો કે તે પથારીમાંથી ઉઠવાને પણ શક્તિવાન રહ્યો નહિ. ત્યારે આકાશમાં રહીને અપ્રતિયક્ષા 'અકેશ્વરી' દેવી બોલી કે:—'રેરે દુષ્ટ ! તું હેમશ્રેષ્ઠિને બોલાવી લાવ અને તે જો સ્તોત્ર ભણીને પાણી મંતરીને છાંટશે તો જ તારાં બંધનો છુટશે.'

આ પ્રમાણે સાંભળતાંજ રાજાએ સેવકોને હુકમ કર્યો કે:—'હું સેવકો ! જલદી હેમશ્રેષ્ઠિને કુવામાંથી બહાર કાઢી, તેને બંધનમુક્ત કરી અહીંયાં લાવો.'

રાજાનો હુકમ થતાં જ સેવકો દોડ્યા અને જે કુવામાં શેઠને ઉતાર્યા હતા, ત્યાં આવી શેઠના નામનો અવાજ કર્યો. ત્યાં યુશોભિત વસ્ત્રાભૂષણથી અલંકૃત શેઠ કોઈની પણ સહાય વિના જ સ્વયમેવ કુવાની બહાર આવ્યા, અને પાણી મંતરીને છાંટીને રાજાને બંધનમુક્ત કર્યો.

આ બનાવથી રાજા તથા નગરના લોકો મહાન આશ્ચર્ય પામ્યા. પછી દેવીએ રાજાને તર્જના પૂર્વક પૂછ્યું કે:—'હું રાજા ! ફરીથી સર્વ દેવદાનવોથી પૂજનિક શ્રી ઋષભદેવ પ્રભુના સ્તોત્રનો પ્રભાવ જોવોછે ?

રાજા બોલ્યો કે:—'હું માતા ! મારા આ અજ્ઞાન જન્ય અપરાધ માટે મને ક્ષમા આપો' અને દેવીના ચરણમાં નમી પડ્યો. પછી દેવી અંતર્ધ્યાન થઈ ગયાં.

આ વ્યતિકર નજરે જોઈને પ્રથમ ભકતામરના પ્રભાવ માટે શંકા ઉઠાવનાર ગ્રાહ્ય તેમ જ ઘણા સલાજનોને ભકતામર પ્રત્યે શ્રદ્ધા, ભક્તિભાવ અને પૂજ્ય ભાવ ઉત્પન્ન થયો. ત્યારપછી હેમશ્રેષ્ઠિને રાજાએ ઘણું સન્માન આપી તેમની ક્ષમા માગી, મોટા સન્માનથી ઘેર વિદાય કર્યા, રાજા પરમ જૈન થયો અને સર્વત્ર જૈન શાસનનો પ્રભાવ વિસ્તર્યો.

શુ૦ સૂ૦ વૃ૦ મંત્રામ્નાય:—

ૐ નમો વૃષભનાથાય મૃત્યુક્ષયાય સર્વજીવશરણાય પરમપુરુષાય ચતુર્વેદાનનાય અષ્ટાદશદોષરહીતાય અજરામરાય સર્વજ્ઞાય સર્વદર્શિને સર્વદેવાય અષ્ટમહાપ્રાતિહાર્યચતુર્સ્ત્રિ-
શદતિશયસહિતાય શ્રીભગવત્સરણે દ્વાદશપર્ષદ્દેષ્ટિતાય દાનસમર્થાય ગ્રહ નાગભૂત યક્ષ રાક્ષસ 'વશઙ્કરાય સર્વશાન્તિકરાય મમ શિવં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥ આ મંત્રનો જાપ કરવાથી સર્વ જાતની વિપત્તિનો નાશ થાય છે.

૧. દે. લા પુ. ૬૩. ગ્રંથાંક. ૭૯ માં શંકરાય પાઠ છે, પરંતુ તે અશુદ્ધ હોય એમ લાગે છે.

‘હિ ભાઈ! જે સુખદુઃખ આવે છે તે પૂર્વજીવ કર્મોત્સાર આવે છે અને એ દરિ
દ્રાનો નાશ કરવા માટે વર્મ પ્રત્યે અપૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખી ન્યાયપરાયણ બનવું એ
મિવાય અન્ય કોઈ પણ ઉપાય નથી ધર્મ ડગવાથી અનેક જીવો મુખી થયા છે,
માટે ધર્મની શ્રદ્ધા રાખી તેનું શ્રવણ કરો અને હું તમોને આ બે શ્લોકો આપુ
છું તેનો વિધિપૂર્વક પાઠ, અધ્યયન અને જાપ કરવાથી તમે દરેક ગીતે મુખી વશો
એટલું કહી તે દયાળુ મહાત્માએ ‘લક્ષ્મીભર’નો ત્રીજો અને ચોથો શ્લોક આપ્યો
અને તેનો કેવી રીતે જાપ કરવો તે પણ સમન્વય મુખતિ આપી અમૂલ્ય પ્રાસાદી
મળવાથી ઘણો જ આનંદિત થયો અને મહાત્માના ચરણક્રમણમાં મસ્તક નમાવી
ત્યાથી સ્વસ્થાને ગયો મહાત્મા પણ અન્ય સ્થળે વિહાર કરી ગયા

એક વખતે ડોઈડ વણિઠ પુત્રની સાથે વહાણમાં બેસી મુખતિ વન ઉપાર્જ-
નાથે પરદેશ જવા નીજ્યો તં વહાણમાં અનેક જણા બેઠેલા હતા વહાણ જલ-
માર્ગે ડાપતું ધીમે ધીમે આગળ વધવા લાગ્યું, એવામાં એકદમ પવન પ્રતિકૂળ
થયો અને દરિયા તોફાને ચઢ્યો, આથી વહાણ હાલમટોલ થવા લાગ્યું અને પાણીના
મોજાની માથે તે પણ ઉચે ઉઠવા લાગ્યું, તેમ જ વહાણ ડુબવાની તૈયારી હોય
તેમ જણાયું તે વખતે વહાણમાં બેઠેલા દરેક જણ આક્રમણથી મુક્ત થવાને
માટે અનેક જાતની પ્રભુપ્રાર્થના કરવા લાગ્યા, પરંતુ સઘળું વ્યર્થ હતું તો પુરી
એક વડી થઈ નથી ત્યાં તો વહાણ ભાંગી ગયું અને નાવિકો જળમાં ડુબવા લાગ્યા
વહાણમાં રહેલા બધા લોકો લયભીત થઈ ગયા દરેક સૌ પોતપોતાના ઇદિદેવનું
અમરણ ડગવા લાગ્યા આ સમયે મુખતિ વણિઠને મહાત્માએ આપેલા લક્ષ્મીભરના
બે શ્લોકોનું અમરણ થઈ આવ્યું એટલે શુદ્ધ અધ્યવસાયથી તે તેનું અમરણ કરવા
લાગ્યો અને પોતાના બંને બાહુથી મસૂદ તરવા લાગ્યો પ્રભુના નામ અમરણથી
નભારડપી અગાધ સમુદ્રની પાર ઉતરી રાગાય છે, તો તે પગી બાહ્ય સમુદ્ર તરી
ગગાય તેમાં શું આશ્ચર્ય? થોડી જ વારમાં શ્લોકના પ્રભાવથી અકેશ્વરી દેવીએ મોઝ-
લાપેલ દેવીએ મુખતિ ને દરીયામાંથી ઉપાડી સમુદ્રના કાઠે મૂક્યો, એટલું જ નહિ
પણ અનેક ડિંમતી વસ્ત્રાભૂષણો અને રત્નો તેને અર્પણ કરી અને બોલી કે -
‘ત્યારે કોઈ ખામ પ્રમગ હોય અથવા મુરઝેલી ઉપન્થિત વઈ હોય ત્યારે તારે મને
યાદ ડગવી અને તે વખતે હું હાજર થઈશ’ આ પ્રમાણે કહી દેવી ચાલી ગઈ

મુખતિ વણિઠ શાંતિથી ડેટલાક દીવને પોતાના ઘેર પહોંચ્યો અને દેવીએ
આપેલા રત્નોનો વ્યય કરી ઢોરો નાપા પ્રાપ્ત કરી મહાન ધનાઢય થયો કાળે કરી
ઉજ્જયિની નગરીના મઘળા ધનાઢયોમાં તે મુખ્ય ગણાવા લાગ્યો રાજદરબારમાં

થાય ? અર્થાત્ કોઈ પણ સમર્થ થતો નથી. પ્રલયકાળના પવનથી મગરના સમૂહો જેને વિષે ઉછળી રહ્યા છે એવા સમુદ્રમાં જે હાથ વડે તરવાને કોણ સમર્થ થાય છે ? જેમ જે હાથથી સમુદ્ર તરવો અશક્ય છે, તેમ તમારા ગુણોનું વર્ણન કરવું અશક્ય છે.—૪

વાર્તા ૨ જી શ્લોક. ૩-૪

જંબુદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં આવેલા માલવદેશમાં આવેલી ઉજ્જયિની નામની નગરીમાં સુમતિ^૧ નામનો એક ભદ્રક પરિણામવાળો અને નિર્ધન વણિક રહેતો હતો. તે નીતિમાન, સરલ અને દયાવાન તેમ જ ધર્મપ્રેમી હતો. તે દરિદ્રી હોવા છતાં પણ અનીતિના માર્ગે દોરાએલો ન હતો.

એક વખતે ઉજ્જયિની નગરીના બહારના ઉદ્યાનમાં કોઈ શ્વેતામ્બર જૈન મુનિ^૨ પોતાના શિષ્યમંડળ સાથે પધાર્યા. ગામમાં સાધુ પધારવાની ખબર થતાથી અનેક સ્ત્રી પુરુષો દર્શનાર્થે અને ધર્મોપદેશ શ્રવણાર્થે હર્ષભરે આવવા લાગ્યા. લોકોની સાથે સુમતિ વણિક પણ વ્યાખ્યાન શ્રવણ કરવા આવ્યો હતો. જ્યારે ધર્મોપદેશ શ્રવણ કરીને બધા માણસો આદ્યા ગયા ત્યારે સુમતિ કે જે હજીસુધી શાંતચિત્તે ત્યાં બેઠેલો હતો, તે પોતાના સ્થાનથી ઉઠી ઊભો થઈ મુનિ મહારાજની પાસે આવી શ્રદ્ધા અને ભક્તિપૂર્વક વંદન-નમસ્કાર કરી નજીક જોડી બે હાથની અંજલિ બેઠી કહેવા લાગ્યો કે:—‘મહાત્મન ! આપે ધર્મનું યથાર્થ સ્વરૂપ સમજાવ્યું અને એવા ધર્મથી જ સુકૃત મળે એમ કહ્યું તે યથાર્થ જ છે, પરંતુ ધર્મ કરવો એ મનોવૃત્તિ શાંત અને સ્થિર હોય તો જ બની શકે. કાંઈક બાહ્ય જીવન સુખરૂપ હોય તો તે બને, પણ દરિદ્રી માણસ કે જેને એક ટંકના ખોરાકના માટે પણ વાંધા પડતા હોય તેવા મનુષ્યો ધર્મ કેવી રીતે કરી શકે ? મને ધર્મ કરવાની ઘણીએ ઈચ્છા છે, પરંતુ દરિદ્રતા રૂપી પિશાચિની મારો કેડો છોડતી નથી. આપશ્રી દયાળુ છો અને કોઈપણ દુઃખી પ્રાણીને સુખી કરવો એ આપનો ધર્મ છે. પરોપકારી મહાપુરુષો પોતાની જાતે સકટો વેઠીને પણ અન્યનું કલ્યાણ કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે, તો મારા જેવા દરિદ્રી પર દયા લાવી મને કોઈ એવો ઉપાય બતાવો કે જેથી દરિદ્રતા રૂપી પાપિણી મારો કેડો છોડે.’

આવા કરુણાપૂર્ણ વચ્ચનો સાંભળી તે દયાળુ મહાત્માનું હૃદય દ્રવવા લાગ્યું અને તેનું કલ્યાણ કરવાની લાગણી થઈ આવી. દયાદ્ર હૃદયે મહાત્મા બોલ્યા કે—

૧. ક માં શેઠનું નામ ‘વીરચંદ’ આપેલું છે, જ્યારે સ માં ‘સુમતિચંદ’ નામ આપેલું છે.
૨. સ માં મુનિનું નામ ‘અનાશ્રવી’ આપેલું છે, જ્યારે, ગ માં ‘પિહિતાશ્રવ’ નામ આપેલું છે.

જે કોકિલા મધુર ચૈત્ર વિષે ઉચ્ચારે,

તે માત્ર આમ્રતર મો'ર તણા પ્રભાવે.—૬

શ્લોકાર્થ—હે વામી ! હું અદ્ય જ્ઞાનવાળો એટલે થોડા જ્ઞાનવાળો છું તેથી વિદ્વાનોમા હું હામીનું પાત્ર 'હું' તો પણ તમાગ પરની ભક્તિ જ મને બળાટકા જે તમાગી સ્તુતિ કરવામા વાચાળ કરે છે, તે યોગ્ય જ છે, વસતત્ક્રમમા કોયલ જે મધુર શબ્દ ડરે છે, તેનું કારણ માત્ર મનોહર આવાના મો'રનો સમૂહ છે અર્થાત્ જેવી રીતે આવાની માત્ર ખાવાથી કોયલનો શબ્દ મધુર લાગે છે, તેવી જ રીતે હું પણ ભક્તિથી તમારી સ્તુતિ ડરે છું તેથી માગી સ્તુતિ વિદ્વાનોમા પ્રશસા પાત્ર થશે—૬

ત્વત્સસ્તવેન મપસન્તતિસન્નિવદ્

પાપ ક્ષણાત્ ક્ષયમુપૈતિ શરીરમાજામ્ ।

આક્રાન્તલોકમલિનીલમશેપમાશુ

સૂર્યાશુભિન્નમિવ શાર્વરમન્ધકારમ્ ॥૭॥

સમશ્લોકી

બાધેલ પાપ જનના લવ સર્વ જેહ,

તહારી સ્તુતિથી ક્ષણમા ક્ષય થાય તેહ,

આ લોક વ્યાપ્ત નિશીનું ભમરા સમાન

અધાર સૂર્ય ફિરલેથી હરાય જેમ ૭

શ્લોકાર્થ—(હિ પ્રભુ !) ડોટિ ભવમા ઉપાર્જન ડરેલા પ્રાણીઓના પાપકર્મ તમાગી સ્તુતિ કરવાથી તત્કાળ નાશ પામે છે જેવી રીતે લોકમા વ્યાપી ગએલું, ભમરાની જેવું કાળુ, કૃષ્ણપક્ષની રાત્રિ સળધીનું સર્વ અધાર સવારમા થતા સૂર્યોદયથી નાશ પામે છે, તેવી જ રીતે જિનેશ્વરદેવની સ્તુતિ ડોટિ ભવના પાપોનો નાશ ડરે છે

વાર્તા ૩૭ શ્લોક-૫-૬-૭

સુધન શ્રેષ્ઠિની કથા

પાટલીપુત્ર^૧ નામના શહેરમા સુવન^૨ નામે એક ગે. ગહેતો હતો, તે તેના નામ પ્રમાણે ઘણો જ ધનવાન હતો જેમ બીજાઓ કરતા તે વધારે વનવાન હતો, તેમ બીજાઓ કરતા ઉદાર વૃત્તિવાળો પણ વધારે હતો રુદ્રમ્યામરણ દાન લક્ષ્મીનું આભૂપણ દાન છે, અને દાનથી જ લક્ષ્મી ટકે છે તથા શેાલે છે તે જેવો દાનેશ્વરી

૧ ક, ર અને ગ મા શહેરનું નામ પટણા છે, જે પાટલીપુત્રનું જ બીજું નામ છે

૨ ક મા શેાનું નામ 'ધનાવહ' છે, ત્યારે ર અને ગ મા ઉપર પ્રમાણે 'સુધન' જ છે

તેનું સન્માન થવા લાગ્યું, તેમ જ માન અને પ્રતિષ્ઠાને પામ્યો. સુમતિ ને ધનની પ્રાપ્તિ થવાથી તે કંબુસ અને સંકુચિત મનોવૃત્તિનો નહીં બનતાં, પોતાની પૂર્વની દરિદ્રાવસ્થાનો ખ્યાલ રાખી ઉદાર અને દાનેશ્વરી બન્યો, તેને અનેક દુઃખી આત્માઓને અનેક પ્રકારની સહાયતા કરી અને તે પરમ શ્રાવક બન્યો. આવી રીતે ભક્ત-ભરના ત્રીજા અને ચોથા શ્લોકના પ્રભાવથી તે શાંતિમય જીવન ગુજારવા લાગ્યો. શુ. સૂ. વૃ. મંત્રામ્નાય:-

અત્રાપિ મન્ત્રઃ પ્રાક્ કથિત પ્વ ॥ અહીંઆં પણ મંત્ર પૂર્વે કહેલો તે જ જાણવો.

સોઽહં તથાપિ તવ ભક્તિવશાન્મુનીશ !

કર્તું સ્તવં વિગતશક્તિરપિ પ્રવૃત્તઃ ।

પ્રીત્યાઽઽત્મવીર્યમવિચાર્ય મૃગો મૃગેન્દ્રં

નાભ્યેતિ કિં નિજશિશોઃ પરિપાલનાર્થમ્ ? ॥૫॥

સમશ્લોકી

તેવો તથાપિ તુંજ ભક્તિવડે મુનીશ !

શક્તિ રહિત પણ હું સ્તુતિને કરીશ;

પ્રીતે વિચાર બળનો તજ સિંહ સામે—

ના થાય શું મૃગ શિશુ નિજ રક્ષવાને ?...૫

શ્લોકાર્થ:-હે મુનીશ્વર ! આવી રીતે હું તમારી સ્તુતિ કરવાને અસમર્થ છું. તો પણ તમારા પરની ભક્તિને લીધે તમારી સ્તુતિ કરવાને પ્રવૃત્ત થયો છું. જેવી રીતે હરણ પોતાના બલનો વિચાર કર્યો વિના જ પોતાના બચ્ચાં પરની પ્રીતિને વશ થઈને તેનું પરિપાલન કરવા શું સિંહની સામે નથી થતો ? થાય છે જ. તેવી જ રીતે હું મંદબુદ્ધિવાળો હોવા છતાં પણ તમારી ભક્તિને વશ થઈને જ સ્તુતિ કરવા પ્રવૃત્ત થયો છું, માટે હું શ્લોકાનું સ્થાન થઈશ.—૫

અલ્પશ્રુતં શ્રુતવતાં પરિહાસધામ

ત્વદ્ભક્તિરેવ મુખરીકુરુતે વલાન્મામ્ ।

યત્ કોકિલઃ કિલ મધૌ મધુરં વિરૌતિ

તચ્ચારુચૂતકલિકાનિકરૈકહેતુઃ ॥૬॥

સમશ્લોકી

શાસ્ત્રજ્ઞ અજ્ઞ ગણીને હસતાં છતાં એ,

ભક્તિ તમારી જ મને બળથી વધાવે !

પાખડી પોતાના મનથી માને છે, એટલે જ તેઓ અહીં આવતા નથી અને આપણી મેવાલક્ષિત વગેરે ઢાંધ પણ કરતા નથી’

ધુલીપા યોગિ આ સાલળી એકદમ ક્રોધાયમાન થયો અને હુદ્ર ચેટક દેવની સહાયથી તેણે સુધન શેઠ તથા લીમરાજના ઘેર ધૂળ અને પત્થરોની વૃષ્ટિ કરાવી, ધૂળ અને પત્થરો એટલા ઘણા વરસાવ્યા કે ઝનેના ઘરની અદર રહેલા મનુષ્યો શુગળાઈ અને મુઝાઈ મરે, પરંતુ ક્ષણવારમા સુધન શેઠ અને લીમરાજ ચિંતા કરવા લાગ્યા કે અમારા ઉપર કાઈ પણ આક્રમ આવી છે, પરંતુ તેઓના ધર્મજ્ઞાને તે ચિંતા તુરંતજ નાશુદ્ધ કરી

વિષ્ણુ ધૈર્ય આ સૂત્રાનુસારે ધૈર્ય પકડી આ મુશ્કેલી નથી પણ એક જાતની કસોટી છે એમ માની શાત થયા, અને લક્ષ્મીનામ સ્તોત્રના માતમા શ્લોકનું શુદ્ધ ભાવથી સ્મરણ અને ધ્યાન કરવા લાગ્યા, તેઓના પ્રણામ પુરુષોદયથી અને ‘લક્ષ્મીનામ’ સ્તોત્રના પ્રભાવથી ચેકેધરી’ દેવી પ્રગટ થયા તેણીએ સુધનના તથા લીમરાજના વચનથી અરિહંત શાસનની પ્રભાવના વધાવવા માટે તેઓના ઘમ્ભીર ધૂળ તથા પત્થરો ફેર ઢગી, ધુલીપા યોગિના સ્થાનકમા મૂક્યા

આ વાત ટાપાલિકના જાણવામા આવતા તેણે આ પ્રમગ સુધાગ્વ’ ધણા પ્રયત્નો કર્યા, પણ કોઈ દેવી અગર દેવતાથી પણ ધૂળ અને પત્થર ફેર વધી શક્યા નહિ આથી ટાપાલિકને બહુ જ ખેદ થયો અને પોતાની ભૂલને માટે તે પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગ્યો ડહું પણ છે કે—

‘તાવદ્ ગર્જન્તિ માતઙ્ગા, વને મદમરાલસા ।

લીલોલ્લાલિતલાહૂલો, યાવન્નાયાતિ કેસરી ॥૧॥

અર્થાત્—જ્યા સુધી લીલાએ પુછડું ઉચે ઉછાળતો એવો કેસરી આવ્યો નથી, ત્યા સુધી જગલમા મદોન્મત્ત થએલા એવા હસ્તિઓ ગર્જન કરે છે”

ધુલીપા યોગીએ આ બધું શ્રેષ્ઠિના કહેવાથી દેવીએ કહ્યું છે, તે વાત જાણીને તેને શ્રેષ્ઠિનું શબ્દ માગ્યું—ક્ષમા માગી અને સુધન શ્રેષ્ઠિએ તેણે આ પ્રમાણે ધર્મ મળાવ્યો—

“હિંસા ત્યાગ્યા નરકપદવી સત્યમામાપણીય

સ્તેય દેય મુરત્તવિરતિ સર્વસદ્ગાનિવૃત્તિ ।

જૈનો ધર્મોં યદિ ન રુચિત પાપપદ્માવૃત્તેભ્ય

સર્પિર્દુષ્ટ કિમલમિયતા યત્ પ્રમેહી ન મુદ્ધકે ॥૨॥

૧ ક, ર અને ગ મા શાસનરક્ષક દેવ—દેવી પ્રગટ થયા—યદ એમ પા ૭

હતો, તેવો જ જૈનધર્મ પ્રત્યે પરમ શ્રદ્ધાવાળો હતો પોતાના આત્મશ્રેય માટે ઘરની નજીકમાં એક 'જિનમંદિર' તેણે બંધાવ્યું હતું, જેમાં સૂળનાયક શ્રીકૃષ્ણદેવ પ્રભુ ધિરાજમાન હતા. સુધન શેઠના સહવાસથી ભીમ^૨ નામનો રાજા પણ શ્રાવક થયો હતો.

એક સમયે તે શહેરમાં ધૂલીપા^૩ નામનો એક કાપાલિક આવ્યો. તેને ચેટક સાધ્ય કરેલો હોવાથી, પાટલીપુત્રનાં બધા માણસોને ચમત્કાર બતાવી પોતા તરફ આકર્ષી લીધા. કહેવત પણ છે કે:—‘દુનીયા ઝુકતી હૈ ઝુકાને વાલા આહિયે.’ જૂદા જૂદા પ્રકારના બાહ્ય સ્વાર્થની પૂર્તિના માટે અનેક મનુષ્યો તે કાપાલિક પાસે દરરોજ આવવા લાગ્યા. ‘ગતાનુગતિકો લોકઃ’ એ ન્યાય એકને દેખીને બીજે અને બીજને દેખીને ત્રીજે એમ દિવસ અને રાત્રિ બ્યારે બુઝ્યો ત્યારે કાપાલિકની કૃપાના ચાચકો તેના નિવાસ સ્થાને ભરાએલા જ રહેતા.

સુધન શેઠ અને ભીમરાજ એ બે જણા સિવાય લગભગ આખું ગામ તે કાપાલિકની પાસે આવતું હતું. સુધન શેઠ અને રાજા ભીમ બંને સમજતા હતા કે:—

‘નમસ્કારસમો મન્ત્રઃ શત્રુંજયસમો ગિરિઃ !

વીતરાગસમો દેવો, ન ભૂતો ન ભવિષ્યતિ ॥૧॥’

અર્થાત્—નમસ્કાર મંત્ર સમાન મંત્ર, શત્રુંજય પર્વત જેવો [પવિત્ર] પર્વત અને વીતરાગ સમાન દેવ ભૂતકાળમાં થયા નથી અને ભવિષ્યમાં થશે પણ નહિ.’

આ પ્રમાણેનાં દૃઢ નિશ્ચયવાળા તે બંને પુણ્યાત્માઓ કાપાલિકની નિંદા કર્યો વિના પોતાના આત્મચિંતનમાં મગ્ન રહેતા હતા.

એક દિવસે ઉપરોક્ત કાપાલિકે લોકોને જ અભિમાનયુક્ત પ્રશ્ન કર્યો કે ‘હે નગર-જનો ! આ નગરની અંદર મારી સેવા માટે કોણ નથી આવતું ?’

આ પ્રશ્નના જવાબમાં લોકોએ કહ્યું કે:—‘સ્વામી ! આપની અદ્ભુત શક્તિના પ્રભાવથી શહેરનાં તમામ મનુષ્યો આપની પૂજા-ભક્તિ કરે છે, પરંતુ માત્ર બે મનુષ્યો જ આપની સેવા તો શું પણ આપની સામું પણ બેતા નથી. તે બંને જૈન શ્રવેતામ્બર ધર્માનુયાયી છે, જેઓનાં નામ ‘સુધનશેઠ’ અને ‘રાજા ભીમ’ છે. તે બંને જૈનધર્મ પ્રત્યે દૃઢ શ્રદ્ધાવાળા હોવાથી આપણને તો તેઓ મિથ્યાત્વી-ધૂર્ત—

૧. ગ માં ‘જિનમંદિર’ના બદલે ‘ધર્મ સ્થાનક’ શબ્દ છાપેલો છે.

૨. ક માં એકલા ‘ધનાવહ’ શેઠનું જ નામ આપેલું છે.

૩. ક માં યોગિનું નામ ‘ધૂલીપાત’ આપેલું છે. બ્યારે જ અને ગ માં ‘ધુલી’ અને ‘ધાશી’ નામના બે યોગિઓનાં નામો છે.

૪. ગ પ્રતમાં ‘લોકોને’ ના બદલે ‘પોતાના શિષ્યોને’ છે.

નીના પત્ર પર પડેલુ એલુ જલનુ બિંદુ મોતીની શોભાને પામે છે તેમ તમારા પ્રભાવથી આ નદણુદિનુ રચેલુ સ્તોત્ર પણ મનનોને આનંદદારી થશે —૮

આસ્તા તમ સ્તવનમસ્તસમસ્તદોષ

ત્વત્સકથાઽપિ જગતા દુરિતાનિ હન્તિ ।

દૂરે સદસ્રકિરણઃ કુરુતે પ્રભૈવ

પદ્માકરેષુ જલજાનિ વિકાશમાઙ્ગિ ॥૧॥

સમશ્લોકી

દૂરે રહો રહિત દોષ રેતુતિ તમારી ।

હારી કથા પણ અહો ! જન-પાપ હારી !

દૂરે રહે રવિ કદી તદપિ પ્રભાએ—

ખીલે સરોવર વિષે કમળો ઘણા એ ! ૯

શ્લોકાર્થ—હે સ્વામી ! જેવી રીતે સૂર્ય અતિથય દૂર હોવા છતા પણ તેના કિરણો વડે સરોવરમાના કમળો વિકસિત થાય છે, તેવી જ રીતે સવળા પાપોનો નાશ કરનાર આપનુ સ્તવન-સ્તોત્ર તો ભલે દૂર રહો ! માત્ર આપના આરિગની ઠથા જ અથવા આપનુ નામ જ માત્ર ત્રણ જગતના પ્રાણીઓના પાપનો નાશ કરે છે ૯

પાર્તા ૮થી શ્લોક ૮-૯

વસતપુર નામના નગરમા 'કેશવ' નામનો એક નિર્ધન વણિક ગહેતો હતો ગરીબાઇને લીધે તે કેશવ અનેકબીજના પાપકર્મ કરી પોતાની આજીવિકા ચલાવતો હતો એક દિવસે તેને કોઈ જૈનમુનિ પામેથી ધર્મદેશના માણી કે —

“ધર્મો મહ્નલુમુત્તમ નરસુરધ્રીમુક્તિમુક્તિપ્રદો

ધર્મ પાતિ પિતેવ ચત્સલતયા માતેવ પુષ્પાતિ ચ ।

ધર્મ સદ્ગુણસમ્રદ્ધે ગુરુરિવ સ્વામીવ રાજ્યપ્રદો

ધર્મ સ્તિહતિ વન્ધુવદ્ દિશતિ વા કત્પદ્રુવદ્ વાઙ્મિતમ્ ॥૧॥

કિન્ચ—

ફલ્લાણકોદિજળણી, દુરતદુરિઆરિવગ્નિદ્વચની ।

સસારજલહિતરણી, રક્ષકુચ્ચિય દ્વોદ જીવદયા ॥૨॥”

અર્થાત્—ધર્મ તે જ ઉત્તમ મગલ છે, મનુષ્ય લોક તથા દેવલોકના મુખને આપનારો અને મોક્ષ પદવીને આપવાવાળો પણ ધર્મ જ છે, ધર્મ જ પિતાની માફક રક્ષણ સ્વાવાળો તથા માતાની માફક પોષણ પણ કરે છે, ધર્મ જ શુરની માફક અશુણની પ્રાપ્તિ કરાવે છે તથા સ્વામીની માફક ગન્ધને આપવાવાળો છે

દેવેષુ ધીતરાગાદ, દેવો વ્રતિષુ વ્રતી ચ નિર્ઘ્રન્થાત્ ।

ધર્મશ્ચ ક્ષાન્તિકૃપા-ધર્માદસ્યુત્તમો નાન્યઃ ॥૨૧॥

અર્થાત્:-નરક પદવીને આપવાવાળી એવી હિંસાનો ત્યાગ, અસત્ય ખોલવાનો ત્યાગ, ચોરીનો ત્યાગ, કામક્રીડાની વિરતિ અને સર્વ પરિગ્રહના ત્યાગ રૂપી જૈન-ધર્મ, પાપમાં ખુંચેલા એવા જે આત્માને ન ગમે, તે પ્રમાદી આત્માને માયારૂપી નાગિની કેમ હંશ દેવાને સમર્થ ન થાય ? અર્થાત્ તે આત્માને માયારૂપી નાગિની હંશ દે છે.-૧

દેવોમાં વીતરાગ, વ્રતધારીમાં નિર્ઘ્રન્થ એવા સાધુ અને ધર્મમાં ક્ષમા તથા કરુણા જેવો ઉત્તમ કોઈ ખીજો ધર્મ નથી.-૨

આ પ્રમાણે સમ્યક્ પ્રકારે ધર્મ સાંભળવાથી ધૂલીપા યોગિ સુધન શ્રેષ્ઠિને શુરૂ તરીકે માનવા લાગ્યો, દેવી સ્વસ્થાને આવી ગઈ. સૂર્યના તેજની માફક જૈન-ધર્મનો પ્રતાપ વિસ્તર્યો. ધૂલીપા યોગિ દેવાધિદેવની મૂર્તિ જોઈને આનંદ પામ્યો. આ બધો વૃતાંત જોઈને લોકી પણ ભક્તભર સ્તોત્ર અને જૈનધર્મ પ્રત્યે વિશેષ શ્રદ્ધાવાન થયા.

શુ. સૂ. વૃ. મંત્રામ્નાય:-

ॐ હ્રાં હ્રીં હ્રૂં ઋષમશાન્તિધૃતિકીર્ત્તિકાન્તિબુદ્ધિલક્ષ્મી હ્રીં અપ્રતિચક્રે ! ફુટ્' વિવ-
ક્રાય સ્વાહા । શાન્ત્યુપશાન્તિસર્વકાર્યકરી ભવ દેવિ ! અપરાજિતે ! ॐ ઠ. ઠઃ । રાજ-
કુલે વિવાદે કટકાદિષુ સ્મર્યતે ।

મત્વેતિ નાથ ! તવ સંસ્તવનં મયેદ-

મારમ્બયતે તનુધિયાઽપિ તવ પ્રભાવાત્ ।

ચેતો હરિષ્યતિ સતાં નલિનીદલેષુ

મુક્તાફલદ્યુતિમુપૈતિ નનૂદાવિન્દુઃ ॥૮॥

સમશ્લોકી

માની જ તેમ સ્તુતિ નાથ ! તમારી આ મેં,

આરંભી અદ્યમતિથી પ્રભુના પ્રભાવે;

તે ચિત્ત સજ્જન હરે જયમ બિંદુ પામે,

મોતી તણી કમળપત્ર વિષે પ્રભાને ! ૮

શ્લોકાર્થ:-હે નાથ ! તમારા પ્રભાવ વડે તમારૂં આ સ્તોત્ર સજ્જન પુરૂષોના ચિત્તનું હરણ કરશે, એમ માનીને મંદ બુદ્ધિવાળો પણ હું તેના વડે તમારૂં સ્તોત્ર આરંભ કરાય (રચાય) છે, અર્થાત્ હું તમારૂં સ્તોત્ર રચું છું; જેમ કમલિ-

૧. ક પ્રતમાં ફટ્ છે, પણ તે વાસ્તવિક હોય એમ લાગતું નથી.

કાપાલિકના આ પ્રમાણેના મોહક શબ્દો સાભળી કેશવ કાઈ પણ વિચાર કયાં સિવાય તે રસકૃપિકામાં ઉતરવા તૈયાર થયો. તેને પેલા કાપાલિકને પૂછ્યું કે - “બાઈ ! તે રસકૃપિકામાં દેવી રીતે ઉતરી શકાય ?”

જવાબમાં કાપાલિકે કહ્યું કે - “તે બાળતની ચિંતા કરવા જેવું નથી, કારણ કે મારી પાસે એક મજબૂત દોરડું છે તે હું તમારી કેડે બાંધું અને તમે હાથમાં તુળડી લઈ કૃપિકામાં ઉતરો, રસ તુળડીમાં ભરી લેશો એટલે હું તમને ઉપર ખેંચી લઈશ ”

આ પ્રમાણે નક્કી કરી કેશવ દ્રવ્યના લોભે સાહસ કરવા તૈયાર થયો અને કેડે દોરડું બધાવી હાથમાં તુળડી લઈ કૃપિકામાં ઉતર્યો. કૃપમાંથી રસની તુળડી ભરી દોરડું હલાવ્યું એટલે ઠગે કેશવને ઉપર ખેંચી લીધો. કૃપના કાંઠે કેશવ આવ્યો એટલે કાપાલિક કેશવને કહેવા લાગ્યો કે - “તું પહેલાં મને તુળડી આપી દે, પછી હું તને ઉપર ખેંચી લઉં, કારણ કે વખતે તુળડીમાંથી રસ ઢોળાઈ જાય તો વળી ફરી મહેનત પડે ”

વિશ્વાસુ કેશવે તેના કહેવા પ્રમાણે પ્રથમ તુળડી આપી દીધી. કાપાલિકના હાથમાં તુળડી આવી એટલે તેને એક બાજુએ મૂકીને દોરડું હટી તે કાપી નાખ્યું એટલે કેશવ ખિચારો ફૂવાના તળીએ જઈ પડ્યો. લાગ્યેયોગે કયાય પણ અથડાયા વિના ફૂવાના મવ્યલાગમાં જ તે પડ્યો, એટલે તેને બહુ વાગ્યું તો નહિ પણ તે સુઝાવા લાગ્યો.

ફૂવાના મધ્યમાં રહ્યા રહ્યા આ દુખથી ઝૂટવા માટે તે ભક્તામરસ્તોત્રનું એકાગ્ર ચિત્તે સ્મરણ કરવા લાગ્યો, થોડી જ વારમાં સ્તોત્ર સ્મરણના પ્રભાવથી તત્કાળ ચક્રેશ્વરી દેવી હાજર થયા અને કેશવને આશ્વાસન આપી કૃપિકામાંથી બહાર કાઢ્યો અને મારા સારા વસ્ત્રાભૂષણો તથા તેની નિર્ધનતાના નિવારણાર્થે મહામૂલ્યવાન આ. રત્નો આપી દેવી સ્વસ્થાનને આલી ગઈ.

કેશવની લોભવૃત્તિ હતી નહિ પણ તે હતી તેથી વિદેશમાં જવા માટે તેને આગળ મુસાફરી લખાવી આગળ ચાલતા ચાલતા તેને ઠગ લોકોનું એક ટોળું મળ્યું કે જેઓ શાહુકાર અને વ્યાપારી તરીકે સાર્થવાહ બનીને જતા હતા, તેઓની સાથે કેશવ ચાલવા લાગ્યો. ચાલતા ચાલતા એક મોટું વન આવ્યું. સાર્થવાહની દાનત કેશવ પાસેથી દેવીએ આપેલા રત્નો પડાવી લેવાની થઈ અને તે કેશવને પડડી દુખ દેવા લાગ્યો. તે વખતે પણ અનન્ય શ્રદ્ધાથી કેશવે ‘એકાશન’ કરી ભક્તામર સ્તોત્રનો પાઠ કર્યો શરૂ કર્યો, એટલે તેના પ્રભાવથી ચક્રેશ્વરી દેવી પ્રગટ

ધર્મ જ લાઇની માફક સ્નેહને આપવાવાળો તથા કલ્પવૃક્ષની માફક ઇચ્છિતફલને આપવાવાળો છે.

એક જ જીવહયારૂપી ધર્મ, કલ્યાણની કેટલિને પેદા કરનાર, અત્યંત ભારે પાપના સમૂહનો નાશ કરનાર અને સંસારરૂપી સમુદ્રમાંથી તારવાવાળો છે.

આ પ્રમાણેના મુનિમહારાજના ઉપદેશથી કેશવના મનમાં અહિંસા પ્રત્યે શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થઈ અને તેને મુનિની પાસેથી ભક્તતામર સ્તોત્ર શીખી લીધું. બાહ્ય તેમ જ આભ્યંતર શાંતિના અર્થે તેણે ભક્તતામર સ્તોત્રનો નિત્ય પાઠ કરવો શરૂ કર્યો. કેશવ વિચારવા લાગ્યો કે જગત્માં ધન વિનાનું જીવન તે નિરર્થક છે. કહ્યું પણ છે કે:—

यस्यास्ति वित्तं स नरः कुलीनः

स पण्डितः स श्रुतवान् गुणज्ञः ।

स एव वक्ता स च दर्शनीयः

सर्वे गुणाः काञ्चनमाश्रयन्ति ॥૧॥

અર્થાત્:—જેની પાસે પૈસા છે, તે માણસ કુળવાન છે, તે પંડિત છે, તે વિદ્વાન છે, તે ગુણજ્ઞ છે, તે વક્તા છે અને તે જ મનોહર છે. સઘળા ગુણો પૈસાને અવલંબીને રહેલા છે.

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને એક દિવસ કેશવ ધનપ્રાપ્તિ માટે પરદેશ જવાને તૈયાર થયો. પોતાની પાસે જે કાંઈ હતું તે વેચીને પૈસા ભેગા કરી પગ રસ્તે તે પરદેશ ગયો. માર્ગમાં ચાલતાં ચાલતાં તે સાર્થથી ભૂલો પડી ગયો અને રસ્તામાં તેને પોતાની સામે પુંછડું ઉછાળતો અને ગર્જના કરતો એક સિંહ ભેટ્યો, તે ભય પામ્યો અને ભક્તતામર સ્તોત્રનો પાઠ કરવા લાગ્યો, સ્તોત્ર પાઠના પ્રભાવથી સિંહ નાસી ગયો.

આગળ ચાલતાં ચાલતાં વળી તેને કોઈ એક કાપાલિકનો ભેટો થયો. તે કાપાલિક એક રસકૂપિકાની નજીક ફરતો હતો, તેના જોવામાં ધનની આશાવાળો કેશવ આવ્યો, તેને પોતાની મોહક વાગ્જનમાં ફસાવી પાડવા માટે કેશવને પ્રથમ તો સારો આવકાર આપ્યો અને પછી ઘણા જ મીઠા શબ્દોમાં કહ્યું કે:—“લાઈ ! આ રસકૂપિકામાં એક જાતનો અમૂલ્ય રસ છે અને તેની એવી તે: અપૂર્વ શક્તિ છે; કે જે તે રસનું એક બિંદુ લોઢા ઉપર પડે તો તે સુવર્ણ થઈ જાય છે. વળી જેની પાસે એ રસ હોય છે તેની દરેક મનઃકામના પૂર્ણ થાય છે; માટે હે લાઈ ! જે તમે આ રસકૂપિકામાં જઈ આ તુંબડી ભરી આવો તો તમારું તથા મારું બંનેનું કામ સિદ્ધ થાય અને ગરીબાઈ તથા નિર્ધનાવસ્થા પલાયન કરી જાય.”

વિધિ — દિવાલીની રાત્રિએ આ મંત્ર ચક્ષુકર્દમથી લખવો, [ડૂબૂર, કસ્તૂરી, ઢેસર, ગોરૂચદન, સગરફ (અગર ?) આ પાંચ વસ્તુઓને ચક્ષુકર્દમ કહે છે], આ મંત્ર રૂપાની કલમથી ચક્ષુકર્દમ વડે પાતળા સાગ લોળપત્ર અથવા કાગળ ઉપર લખી રૂપાના માદળીઆ ન મઢાવી પાને રાખવાથી જ્યાં જઈએ ત્યાં ફોટેક પમાય-જય થાય, ભૂતપ્રેતનો ભય હોય નહિ, તાવ વગેરેનો નાશ થાય

નાત્યદુભૂત ભુવનભૂષણભૂત ! નાથ !

ભૂતૈર્ગુણેર્ધુનિ ભવન્તમભિષ્ણુવન્તઃ ।

તુલ્યા ભવન્તિ મનતો નનુ તેન કિં વા

ભૂત્યાશ્રિત ય હહ નાત્મસમ કરોતિ ॥૧૦॥

સમશ્લોકી

આશ્ચર્યના ભુનનભૂષણ ! ભૂતનાથ !

રૂપે શુભે તુજ સ્તુતિ કરનાર અત્ર,

તે તુલ્ય થાય તુજની ધનોક્ષા શુ પોતે,

પૈસે સમાન કરતા નથી આશ્રિતોને ? ૧૦

શ્લોકાર્થ — પૃથ્વીના આભૂષણરૂપ હે નાથ ! હે ભૂતનાથ ! તમારા અનેક શુભો દ્વારા તમારી સ્તુતિ કરનારા પ્રાણીઓ તમારા જેવા થઈ જાય તેમા શુ આશ્ચર્ય છે ? કાંઈપણ આશ્ચર્ય નથી જગત્મા જે કોઈ સ્વામી પોતાના નેવકને પોતાના જેવી અમૃદ્ધિવાળો ન કરે તો તેવા સ્વામીની નેવા કરવાથી શુ ફળ ? કાંઈ જ નહીં અર્થાત તમારી સ્તુતિ કરવાથી હુ પણ તમારા જેવો [તીર્થંકર] થાઉં, એમ કવિનો કહેવાનો આશય છે — ૧૦

દષ્ટ્વા ભવન્તમનિમેષવિલોકનીય

નાન્યત્ર તોપમુપયાતિ જનસ્ય ચક્ષુ' ।

પીત્વા પય' શશિકરદ્યુતિદુઃખસિન્ધોઃ

ક્ષાર જલ જલનિધેરશિતુ ક ઇચ્છેત્ ! ॥૧૧॥

સમશ્લોકી

જો દર્શનીય પ્રભુ એક દશેથી રૂબે !

સ તોપથી નહિ બીજે જન-નેત્ર પેળે,

પી ચ દ્રશન્ત પય ક્ષીરસમુદ કેર,

પીશે પછી જળનિધી-જળ કોણ ખાડે ? ૧૧

થઈ અને પેલા ઠગ લોકોને પોતાનો પ્રભાવ બતાવી નસાડી મૂક્યા તથા કેશવને વિપત્તિથી છોડાવ્યો.

આ વિપત્તિથી મુક્ત થઈને કેશવે આગળ પ્રયાણ કરવા માંડ્યું, પરંતુ તે રસ્તો ભૂલ્યો અને વધારે વિષમ જંગલમાં જઈ ચડ્યો. આલતાં આલતાં મધ્યાન્હનો સમય થયો અને સૂર્યનો સખત તાપ પડવા લાગ્યો. તાપથી કેશવને ઘણી જ તૃષ્ણા લાગી. તેના કંઠ અને શ્વાસ રૂંધાવા લાગ્યા, આલવાની બધી શક્તિ નષ્ટ થઈ ગઈ અને ક્યાંય પણ પાણીનો પત્તો લાગ્યો નહિ, તેથી કંટાળીને એક વૃક્ષની છાયા નીચે તે બેઠો.

આ વખતે પોતાનું મરણ નજીક જાણી કેશવને વિચાર થઈ આવ્યો કે હવે હું થોડા જ સમયમાં મરણ પામીશ તો પછી હાય વોય કરતાં મરવું એના કરતાં પ્રભુના નામનું સ્મરણ કરતાં મરવું એ જ વધારે ઉત્તમ છે, આ પ્રમાણે નક્કી કરી શુદ્ધ અધ્યવસાયથી ભકતામરસ્તોત્રનો એકજ ચિત્તે પાઠ કરવા લાગ્યો અને પ્રભુના ધ્યાનમાંને ધ્યાનમાં તે એવો તો એકાકાર થઈ ગયો કે પોતાની બત સુદ્ધાને પણ તે ભૂલી ગયો. પ્રભુસ્મરણના અલૌકિક પ્રભાવથી ચક્રેશ્વરી દેવી તુરત 'પ્રગટ' થઈ અને કેશવને મીઠું અને સ્વચ્છ જળ પીવા માટે આપ્યું, તેને ત્યાંથી ઉપાડીને તેના પોતાના વતન વસંતપુરનગરની નજીકમાં મૂકીને દેવી સ્વસ્થાનકે ચાલી ગઈ. કહ્યું પણ છે કે:—

“વને રणे શત્રુજલાગ્નિમધ્યે, મહાર્ણવે પર્વતમસ્તકે વા ।

સુપ્તં પ્રમત્તં વિપમસ્થિતં વા, રક્ષન્તિ પુણ્યાનિ પુરાકૃતાનિ ॥૧॥

અર્થાત્:—વનમાં, યુદ્ધમાં, શત્રુઓની મધ્યમાં, પાણી તથા અગ્નિના ભયમાં, અરણ્યમાં, પર્વતના શિખર પર, સુતેલા સમયે, પ્રમાદાવસ્થામાં તથા ગમે તેવી વિષમસ્થિતિમાં પણ પૂર્વે કરેલું પુણ્ય જ રક્ષણ કરે છે.

કેશવ પોતાના ઘેર આવ્યો અને ચક્રેશ્વરીએ આપેલાં રત્નો વટાવી એક ઉન્નત અને વિશાળ જિનમંદિર બંધાવી પોતાની લક્ષ્મીનો સદ્વ્યય કર્યો. હમેશાં હુઃખી-જનો પ્રત્યે દયા-અનુકંપા દર્શાવતો, અતુર્વિધ સંઘની ભક્તિ કરતો તે સુખે કરીને પોતાનો સમય નિર્ગમન કરવા લાગ્યો.

શુ. સૂ. વૃ. મંત્રારનાય:—

ૐ હ્રીં 'ક્લીં શ્રીચક્રેશ્વરી મમ રક્ષાં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

સર્વરક્ષાકરી ભગવતી [વિદ્યા]

૧. દે. લા. માં 'જૈ' પાઠ છે, પરંતુ અહીંયાં ક્લીં પાઠ જ વાસ્તવિક લાગે છે.

સ્થિતિમા પત્તુ ધૈર્ય રાખી નીતિમય છવન શુભરસુ અને પ્રભુભક્તિ કરવી જેવી આ જન્મનુ દુખ દૂર પાય અને અન્ય જન્મમા શાંતિ પ્રાપ્ત થાય વગેરે ઉત્તમ પ્રકારનો બોધ આપી તેને લક્ષ્મીમરસ્તોત્ર ગીત્રવાનુ ઠહુ અને વધારામા કહ્યુ કે આ મહા-પ્રાભાવિક સ્તોત્રનો વિધિપુર ચર ને નિત્યપાઠ કરવામા આવે તો આ જન્મના દુખો દૂર થશે અને અન્ય જન્મમા ઉચ્ચ સ્થિતિ પ્રાપ્ત થશે તથા પાપરાએ કર્મના ગાઢ બધનો પણ તૂટી જતા મોક્ષ સુખની પ્રાપ્તિ થશે ” આ પ્રમાણે કહીને શુકમહાગર્ગે પોતાની અપૂર્વ શક્તિના પ્રભાવે થોડા વખતમા જ કપદીને લક્ષ્મીમરસ્તોત્ર ગીત્રવી દીધુ

કપદી પ્રભાતના સમયે હમેશા એકાગ્રચિત્તવી વર્ણુમાત્રાની શુદ્ધિ પૂર્વક લક્ષ્મીમર સ્તોત્રનો પાઠ કરવા લાગ્યો એમ કરતા કરતા એક દિવસ કપદી એકાગ્રચિત્તવી લક્ષ્મીમરનો પાઠ કરતો હતો, તે સમયે એકાએક તેના ઓરડામા પ્રકાશ વધ્યો અને ચક્રેશ્વરી દેવી આવીને કપદીને કહેવા લાગી કે —“ હે મહાનુભાવ ! તારી અચળ શ્રદ્ધા અને પ્રભુભક્તિથી હુ તારા પર તુષ્ટમાન વઈ ડુ તો તારે જે જોઈતું હોય તે માગી લે હુનિઆની વ્યાવહારિક વસ્તુઓ આપવાની માગી શક્તિ છે, પરંતુ આત્મિક વસ્તુઓ આપવાની માગી શક્તિ નથી ”

આ શબ્દો માલળી કપદી ઠહેવા લાગ્યો કે —“હે માતા ! હુ આ જન્મથી ગહુ જ નિર્ધન અને ગરીબ છુ અને એ ગરીબાઈને લીધે મારે મહાસકટો ભોગવવા પડે છે અને અનેક પાપકર્મ કરવા પડે છે, તો ને આપની કૃપા માગ પ્રત્યે ચઈ હોય તો હાલમા તો મને ધન જોઈએ કે તે આપો એટલે ખમ ”

જવાબમા દેવીએ કહ્યુ કે —“તારી તે ઈચ્છા પૂર્ણ કરવાને માટે આજ સાંજે તારે ઘેર ‘કામધેનૂ’ ગાય આવશે, તેનુ દૂધ તુ ઠોરા ઘડામા દોહી લેજે એટલે તે સુવર્ણ ખનશે આટલુ ઠહી દેવી ચાલી ગઈ માજ વડ અને ચેઠના ઘગના બારણા પાને એક સુશોભિત અને સુદર કામધેનૂ આવી શેઠે તેને આદરપૂર્વક લાવી પોતાના ઘેર બાધી, અને ઠોરા ઘડામા તેણીનુ દૂધ દોહવા માડ્યુ તે દૂધના તેને એકત્રીશ ઘડાઓ ભર્યા પછી દેવીએ આવી કપદીને કહ્યુ કે —“હવે તારી ગી ઈચ્છા છે ? જે હોય તે કહે ”

કપદીએ ઠહુ કે —“મારી ધનની ઇચ્છા તો પૂરી વડ, પણ માની હરે એવી ઇચ્છા છે કે મને મળેલા ધનના સદુપયોગ તર્કે આ ચંદરમા જેટલા ધર્મિય પુરુષો છે તેઓને મારે કામધેનૂ ગાયના ઉત્તમ દૂધથી તૈયાર વએલ ખીંગુ બોજન

૧ ગ મા એકત્રીશ ઘડા ભર્યા એમ લખેલું છે

શ્લોકાર્થ:-હે પ્રભુ ! અનિમેષ દષ્ટિ વડે નિરંતર દર્શન કરવા યોગ્ય આપના સ્વરૂપને એક વાર જોયા પછી મનુષ્યની દષ્ટિ બીજે કોઈ સ્થળે સંતોષ પામતી નથી. ચન્દ્રના કિરણોના જેવા ઉજ્જવલ ક્ષીરસમુદ્રનું જલપાન કર્યા પછી લવણસમુદ્રનું ખાંડ પાણી પીવાની કોણ ઇચ્છા કરે ? કોઈ ન કરે.-૧૧

વાર્તા. પમી શ્લોક ૧૦-૧૧

શ્રીઅણહિલપુરપાટણ નામના ભવ્ય અને સુંદર શહેરમાં ન્યાયી, નીતિપરાયણ અને ચૌલુક્યવંશમાં ઉત્પન્ન થયેલો 'કુમારપાલ' નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેને ભોપલા (ભોપલદેવી) નામની રાણી અને વાગ્લટ નામનો મહામાત્ય હતો. શ્વેતામ્બારાચાર્ય શ્રી હેમચન્દ્રસૂરિના ઉપદેશથી રાજા પરમજ્ઞેન થયો. તે જ નગરમાં 'કપર્દી' નામનો એક ગરીબ વણિક રહેતો હતો, તે પોતાનાં પૂર્વનાં કોઈ લાભાંતરાય કર્મના યોગે ઘણી જ દરિદ્ર અવસ્થા ભોગવતો હતો અને દુઃખમાં જ જીવન પસાર કરતો હતો.

શ્રીહેમચન્દ્રસૂરિ નામના શ્વેતામ્બારાચાર્ય એક દિવસ વિહાર કરતા કરતા શહેરમાં પધાર્યા, ગુરૂ મહારાજનું આવાગમન સાંભળી કપર્દી તેઓની પાસે ધર્મદેશના શ્રવણ કરવા ગયો. ગુરૂમહારાજે વ્યાખ્યાનમાં પ્રભુસ્તુતિના અલૌકિક પ્રભાવનું વર્ણન કર્યું, જે તરફ કપર્દીનું ખાસ લક્ષ ગયું. ઉપદેશનો સમય પૂરો થતાં શ્રોતાઓ પોતા-પોતાના સ્થાનકે ગયા.

પછી કપર્દીએ ગુરૂમહારાજને પુછ્યું કે:-“કૃપાળુ દેવ ! આજના વ્યાખ્યાનમાં આપશ્રીએ પ્રભુસ્તુતિનો મહિમા કહ્યો તે ઠીક છે, પણ તેવી સ્તુતિને માટે શું કરવું જોઈએ ? શા વડે સ્તુતિ પ્રાપ્ત થાય તે કૃપા કરી સમજાવશો તો મારા ઉપર મોટો ઉપકાર થશે; કારણકે હું જન્મથી જ દરિદ્રી હોવાથી આજીવિકા અર્થે જ મારો બધો કાળ વ્યતિત કરું છું એટલે મને બીજું કંઈ પણ જ્ઞાન નથી. માટે મને કંઈ એવો રસ્તો બતાવો કે જેનાથી હું પ્રભુસ્તુતિ કરી મારા આવતા જન્મને સુધારું. આ જન્મ તો ઘોબીના કૂતરાની માફક જ પરિપૂર્ણ થાય એમ જણાય છે.”

આટલું બોલતાં બોલતાં તો કપર્દીની આંખમાં આંસુ આવી ગયાં, અને તેથી તે વધારે બોલી શક્યો નહિ. આવી સ્થિતિમાં કપર્દીને જોઈ હેમચન્દ્રાચાર્યએ કહ્યું કે:-“ભાઈ ! ગરીબાઈ-નિર્ધનાવસ્થા પ્રાપ્ત થવી એ પૂર્વકૃત કર્મનું ફળ છે અને એવી

૧. ક માં રાજાનું નામ નથી, જ માં રાજાનું નામ 'પ્રજાપાલ' છે તથા ગ માં રાજાનું નામ 'અરિમર્દન' છે. ૨. ક, જ, અને ગમાં શેઠનું નામ 'કમદી' છે, જે વાસ્તવિક નથી, કારણકે કપર્દી શેઠ પાટણમાં હતો તે વાત ઇતિહાસ પ્રસિદ્ધ છે.

વાર્તા ૬ ઠી શ્લોક.૧૨

ભરતક્ષેત્રમા આવેલા અગદેશની રાજધાની ચપા નામની નગરીમા કણ્ઠ નામનો દયાળુ, નીતિરત્ર અને પ્રજાપાળક રાજા હતો તે રાજાને બુદ્ધિશાળી અને જૈનધર્મ પ્રત્યે દૃઢશ્રદ્ધાવાળો સુખિદ્ધિ નામનો પ્રધાન હતો.

એક વખતે રાજસભામા કોઈ બહુકપી બહુગર આવ્યો તે બહુગરે બહુક વિદ્યાથી હાથમા શખ, ચક્ર, ગદા, અને માગ ધારણ કરેલા સ્વામ વર્ણવાળા લક્ષ્મીની સાથે વિષ્ણુનું રૂપ બનાવ્યું, વળી સફેદ વર્ણુ વાળા, જટામા ચક્ર અને ગગાને ધારણ કરનારા, આખા શરીરે સર્પોના આલુષણવાળા, આખા શરીરે જેઓએ ભસ્મનું લેપન કર્યું છે તેવા શિવનું રૂપ બનાવ્યું, ત્યારપછી રાજહાલ પર બેઠેલા ચાર મુખથી ત્રુતિઓના ઉચ્ચાર કરતા બ્રહ્માનું સ્વરૂપ બનાવ્યું બીજા પણુ સ્કન્દ-બુદ્ધ-ગણુપતિ વગેરે દેવના રૂપો બનાવ્યા, જે જોઈને આખી સભા આશ્ચર્યમુગ્ધ થઈ ગઈ.

આ પ્રમાણે દેવ દેવીઓના તૃત્તિમ વેપ દાઢો તેમની મશ્કની કરતો જોઈને મુખ્યુદ્ધિએ તેને ઠણુ કે -“તુ બીજા ગમે તેના વેશ કાઢે તે સાર, પરતુ પૂજ્ય દેવ દેવીઓના વેશ ઠાઢવા અને તેમની મશ્કરી કરવી તે બ્યાજબી નથી.”

પરતુ બહુગર બીજાને ખુશ કરવા જ આવેલો હોવાથી, મત્રીનું ઠહેલું નહિ ગણકારતા, બીજાઓની શીખવણીથી છેવટે તીર્થંકરનું, રૂપ બનાવવા પણુ તૈયાર થયો.

સુખ્યુદ્ધિ મત્રી આ સહન કરી શક્યો નહિ અને તેને બીજો ઉપાય નહિ જણવાથી છેવટે ભક્તભરના ૧૦મા શ્લોકનું શુદ્ધ અધ્યવસાયથી સ્મરણ કરવા માડવું સ્મરણના પ્રભાવથી તત્ત જ ચક્રેશ્વરી દેવી પ્રગટ થયા અને તીર્થંકરનું રૂપ બનાવનાર બહુગરને ભરસભામા એક તમાચો લગાવ્યો. તમાચો પરતાની માથે જ તેની બધી કલાઓ નારા પાત્રી ગઈ અને સાથે સાથે તેનું મોઢું વાકુ થઈ ગયું અને તે ઘણો પ્રયત્ન કરતા છતાં પણુ સીધું ન થયું, ત્યારે આખી સભા તેના મામું જોઈ હસના લાગી અને બહુગર ગભગર્ ગયો.

દેવી બોલ્યા કે -“અરે મૂર્ખગેખર ! હુદ્ધિવાળા ! નિરજન, નિરાગર અને વચનથી પણુ અગોચર એવા સ્વપરવાળા ! સર્વોત્કૃષ્ટ તીર્થંકર ભગવાનનું રૂપ બનાવી તુ હવિતની આશા દેવી ગીતે ગણે છે ? જો તુ જીવવાને ધરતો હો તો સુખ્યુદ્ધિ મત્રીની ક્ષમા માગ અને તે ઠહે એટલે હુ તને આ હુ બમાથી મુક્ત કર.”

આ પ્રમાણે દેવીના વચનો માલગી તે બહુગરે સુખ્યુદ્ધિ મત્રીની ક્ષમા માગી, પ્રધાને પણુ દેવીને પ્રાર્થના કરવાથી તેનું વાકુ ઠહેલું મોઢું દેવીએ મીધું કરી દીધું, અને રાજાને તથા સભાજનોને જૈન ધર્મનો તથા ભક્તભરનોત્રનો પ્રભાવ કહી

જમાડવું છે, તે મારી ઇચ્છા પૂર્ણ કરો. એ પ્રમાણે કરવાથી ધર્મની પ્રભાવના સારી થશે, તેમજ ઘણા લોકો ધર્મમાં દૃઢ શ્રદ્ધાવાળા થશે.”

દેવીએ તે વાત માન્ય રાખી અને એક દિવસ વધુ એટલેકે બત્રીશમા દિવસે કપડીં શેઠે બધા સાધર્મીભાઈઓને પોતાને ત્યાં જમવાનું આમંત્રણ આપ્યું. પરમાર્થત મહારાજા કુમારપાલ સુદ્ધાંને પણ જમવા માટે આમંત્રણ આપ્યું હતું. નગરજનો આવી ઉત્તમ ભોજન સામગ્રીથી શેઠનાં વખણ કરવા લાગ્યા, મહારાજા કુમારપાલ પણ આ દેવી ભોજનથી ખુશ થઈ ગયા, શ્રીહિમચન્દ્રાચાર્ય મહારાજને પણ વહોરવા પોતાના ત્યાં શેઠે બોલાવ્યા હતા. બધાને ભોજન કરાવ્યા પછી ભક્તામર સ્તોત્રના પ્રભાવથી પોતાને પ્રાપ્ત થએલા એકત્રીશ સુવર્ણના ઘડા રાજા તથા બીજા સહધર્મી બંધુઓને બતાવ્યા. આ મહદાશ્ચર્ય જોઈને સર્વ લોકો ભક્તામરસ્તોત્ર ગણવા લાગ્યા અને જૈનધર્મનો મહા ઉદ્યોત થયો.

શુ. સૂ. વૃ. મંત્રામ્નાય:-

ॐ ह्रीं 'अरिहंताणं' सिद्धाणं सूरीणं उवज्झायाणं साहूणं मम कर्द्धि वृद्धि समी-
हितं कुरु कुरु स्वाहा ॥

વિધિ-સવારમાં ઉઠીને સ્નાન કરીને સ્વચ્છ પચરંગી ધોતી પહેરીને મૂંગાની માલાથી જાપ કરવો, અગર ઉખેવવો, ૩૨૦૦ બત્રીશસો જાપ કરવાથી મનોકામના સિદ્ધ થાય છે.

यैः शान्तरागरुचिभिः परमाणुभिस्त्वं
निर्मापितस्त्रिभुवनैकललामभूत !
तावन्त एव खलु तेऽप्यणवः पृथिव्यां
यत्ते समानमपरं नहि रूपमस्ति ॥१२॥

સમશ્લોકી

જે શાંતરાગ રુચિના પરમાણુ માત્ર,
તે તેટલાજ ભુવી આપ થએલ ગાત્ર !
એ હેતુથી ત્રિભુવને શણગાર રૂપ !

તહારા સમાન નહિ અન્યતણું સ્વરૂપ ! -૧૨

શ્લોકાર્થ:-ત્રણ ભુવનમાં અદ્વિતીય અલંકાર રૂપ હે પ્રભુ ! શાંતરસની કાંતિ-
વાળા જે પરમાણુઓ વડે તમારું શરીર બન્યું છે. તે પરમાણુઓ પૃથ્વીપર તેટલા જ
છે. કારણકે આપની સમાન અન્ય કોઈમાં પણ એવી સુંદરતા નથી.

૧ દે, લા. માં 'હ્રીં' પાઠ છે.

૨ " માં 'અરિહંતાણં' પાઠ છે.

સમ્પૂર્ણમણ્ડલશગાઢકલાકલાપ-

શુભ્રા ગુણાન્નિમ્બવન તવ લક્ષ્યન્તિ ।

યે સશ્રિતાન્નિજગદીધર ! નાથમેક

કસ્તાન્ નિવારયતિ સઞ્ચરતો યથેષ્ટમ્ ? ॥૧૪॥

સમશ્લોકી

સ પૂર્ણ ચદ્ર તપ્તી કાતિ સમાન ત્હારા,

રૂડા શુભ્રા છુવન ત્રૈણ ઉત્સવનારા ।

ત્રૈલોક્યનાથ તુજ આશ્રિત એક તેને,

સ્વેચ્છા થકી નિચરતા કદી કોણ રોકે ? -૧૪

શ્લોકાર્થ—હું ત્રિલોકના નાથ ! પૂર્ણિમાના ચદ્રની ઢળાના સમૂહ જેવા ઉન્નવળ તમારા શુભ્રા આખા ત્રણ જગતને વ્યાપીને રહેલા છે, તે યોગ્ય જ છે કારણ કે જેઓ અદ્વિતીય-સમર્થ સ્વામીના આશ્રિત હોય તેઓ પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે સર્વત્ર ફરી શકે છે, તેમને કોઈપણ રોકવા મમર્થ નથી અર્થાત્ ત્રણ જગતના સર્વ જીવો આપણા શુભ્રા કીર્તન કર્યા કરે છે

વાર્તા ૭ મી શ્લોક ૧૩-૧૮

શ્રી અણહિલપુર પાટણ^૧ની અદર ‘સત્યક’^૨ નામનો એક ધનાઢ્ય વ્યાપારી રહેતો હતો, તેના શરૂતુ નામ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય હતું તે સત્યકને ધંધી કલાઓમા નિપુણતા અને શુણ્ણસપન્ન ‘ડાહી’ નામની એક ચતુર પુત્રી હતી તે કન્યા આઠ વર્ષની થઈ ત્યારે શ્રી પંચાસરા પાર્શ્વનાથના દેરાસરમા^૩ દર્શન કરવા અને શરૂને વદન કરવા સત્યકની સાથે ગઈ શરૂ મહારાજે આત્મહિતકર બોધ આપ્યો અને ભક્તામરસ્તોત્રનું માહાત્મ્ય જતાવ્યું, તે દિવસથી સત્યકને અને ડાહીને ભક્તામર પર શ્રદ્ધા બેઠી અને તે સ્તોત્ર સુખપાઠ કરી લીધું, તથા જનેએ એવી પ્રતિજ્ઞા કરી કે અશુદ્ધિ ટાળી તે સ્તોત્રનો નિયમિત ત્રિકાળ પાઠ કરવે।

સમયના વહેવા સાથે ડાહી યૌવનવયને પ્રાપ્ત થઈ સત્યક શ્રેષ્ઠિએ તેણીના લગ્ન ભગુકચના રહેવાસી કોઈ એક ગૃહસ્થ માથે કર્યા ડાહી પોતાના લગ્ન ભગુકચ કરેલા હોવાથી પોતાના પિયેરથી થોડા માણસો સાથે લઈ ભગુકચ જવાને નીકળી રસ્તામા જાપોરના સમયે બધા સાથેના માણસો લોબ્ધન કરવા બેઠા, પરંતુ

૧ જ અને ગમા શહેરનું નામ ‘પટણા’ છે ૨ ક અને ગમા શહેરનું નામ ‘સત્યવાન’ છે ૩ ગમા ‘પંચાસરા પાર્શ્વનાથ દેરાસર’ના બે ‘શહેરની બહાર ધમરયાનમા’ પાઠ છે

* ક અને ગમા આ પ્રમાણે કથા છે—‘થોડી વાર થઈ એવામા ૧૫-૨૦ હથીઆરબધ

સંભળાવ્યો; અને દેવી અદૃશ્ય થઈ ગયાં. આ વૃત્તાંત નજરે જોઈને રાજા તથા સભાજનો જૈનધર્મ તથા ભક્તભરસ્તોત્ર તરફ પૂજ્ય ભાવ ધારણ કરવા લાગ્યાં.

શુ. સૂ. વૃ. મંત્રામ્નાય:—

ૐ હ્રીં ચઙ્ગસપુવ્વોણં ૐ હ્રીં પયાણુસારીણં ૐ હ્રીં ણ્ગારસંગધારીણં ૐ હ્રીં
હજ્જુમર્ફણં ૐ હ્રીં વિહલમર્ફણં નમઃ સ્વાહા ॥ આ સરસ્વતી વિદ્યા છે.

વિધિ—સવારમાં ઉઠીને, સ્નાન કરીને, સફેદ રેશમી ધોત્તેલું—સ્વચ્છ વસ્ત્ર પહેરીને
પવિત્ર અંગે સ્ફટિકની માલાથી દરરોજ ૧૦૮ જાપ કરવાથી સરસ્વતી પ્રસન્ન થાય
છે અને વિદ્યા અટે છે.

વક્ત્રં કવ તે સુરનરોગનેત્રહારિ

નિઃશેષનિર્જિતજગત્રિતયોપમાનમ્ ।

વિમ્બં કલઙ્કમલિનં કવ નિશાકરસ્ય

યદ્ વાસરે ભવતિ પાણ્ડુપલાશકલ્પમ્ ॥૧૩॥

સમશ્લોકી

ત્રૈલોક્ય સર્વ ઉપમાનજ જીતનારું,

ને નેત્ર દેવ નર ઉરગ હારી તારું;

ક્યાં મુખ ? ક્યાં વળી કલંકિત ચંદ્ર બિંબ ?

જે દિવસે પીળચટું પડી જાય મુખ !— ૧૩

શ્લોકાર્થ:—હે સુંદર મુખવાળા પ્રભુ ! દેવ, મનુષ્ય અને ભવનપતિ (દેવો) નાં
નેત્રોને હરણ કરનારું મનોહર અને ત્રણ જગત્માંની સઘળી (કમળ, દર્પણ, ચંદ્ર
વગેરે) ઉપમાઓને જીતનારું તમારું મુખ ક્યાં ? અને કલંકથી ભલિન થએલું તથા
દિવસે ખાખરાનાં પાંદડાં જેવું ફીકડું પડી જતું ચન્દ્રનું બિંબ ક્યાં ? અર્થાત્ તમારા
મુખને ચંદ્રની ઉપમા આપીએ તો પણ તે વાસ્તવિક નથી, કારણકે જાંનેની સરખા-
મણી બિલકુલ થઈ શકે તેમ નથી.

શુ. સૂ. વૃ. મંત્રામ્નાય:—

ૐ હ્રીં પૂર્વ આમોસહિલદ્વીણં વિષ્ણોસહિલદ્વીણં ચેલોસહિલદ્વીણં જહ્ણોસહિલદ્વીણં
સવ્વોસહિલદ્વીણં નમઃ સ્વાહા ॥ રોગાપહારિણી વિદ્યા

અથવા ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં ઇયં રોગાપહારિણી વિદ્યા ॥

વિધિ—આ મંત્રથી સર્વ રોગ જાય સવારે, મધ્યાહ્ને અને સાંજે (ત્રિકાળે)
[૧૦૮ વખત] સ્મરણ કરવાથી સર્વ રોગ મટે.

પછી દેવીએ = ન્દી પણ ઉન્નવ અને એવું હરણ કરનાર એવો હાર અને બીજો હાર કે જે દિવ્ય પુષ્પોનો બનેલો હતો તે આપ્યો તથા ગુરૂની પાહુકા આપી અને કહ્યું કે — “આ હારને તું મુનિમુવ્રતસ્વામીના કંઠમાં આરોપણ કરીશ, એટલે તે કોઈપણ સમયે ઢરમાથે નહિ” શ્રી મુનિમુવ્રતસ્વામીની પૂજા અને વદન તુ શ્રી પાર્શ્વનાથસ્વામીની પૂજા અને વદન કરે છે તેવી જ રીતે કરજે તો તેનું પણ તે પ્રમાણે જ ફલ મલશે કાળુ કે તે બંને જિનેશ્વરો સમાન હોવાથી હારનું ફલ પણ સમાન જ મલશે અને આ પાહુકાને તું જેવી રીતે શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય ગુરૂને નમન વદન કરે છે તેવી રીતે કરજે, એટલે તે પાપ તેટલું જ ફલ આપશે અને આ જે હાર છે તે તારા કંઠમાં પહેરજે માગ અર્પણ કરેલા હારના મધ્યમાં રહેલા મણિની અદરવી પ્રગટ છે મહિમા જેઓનો એવા શ્રી પાર્શ્વનાથપ્રભુની પ્રતિમા સર્વમક્ષ પ્રગટ થશે એમ કહીને ચક્રશરીદેવી અદશ્ય થઇ ગયા”

સવારના સમયે સામરા વગેરેના બાણવામાં આ બધો વ્યતિકર આવ્યો ડાહીએ પાગલું કર્યું અને અનુક્રમે બધા ભૃગુક્રમ્ભ નગરે પહોંચ્યા તેણીએ શ્રી મુનિ મુવ્રતસ્વામીના ગળામાં હાર આરોપણ કર્યો, માલા હમેશા નહિ કરમાતા એવીને એવી રહેતી, ગુરૂપાહુકાને તે હમેશા વદન કરતી, હારથી અનેકના ઝેર ઉતાર્યા, સત્યક શેઠની ઢન્યાનો આ સર્વ સત્ય પ્રભાવ પ્રત્યક્ષ બોધને શ્વસુરપક્ષના બધા માણસો દૃઢ ધર્મી બન્યા લક્ષ્મીમય સ્તવનના પ્રભાવથી ડાહી મુશ્રાવિદ્યાએ ચિરકાળ સુધી સમાર સુખ ભોગવ્યા

૭ મુ. ૭. મત્રામ્નાય —

ૐ હ્રીં આસીવિસલક્ષ્મી ૐ હ્રીં રોતાસવલક્ષ્મી ૐ હ્રીં મહુપાસવલક્ષ્મી ૐ હ્રીં અમિતાસવલક્ષ્મી નમ સ્વાહા ॥
—વિપાવહારિણી વિદ્યા ॥

વિધિ—જ્યારે કોઈપણ માણસને ઝેર ચઢ્યું હોય ત્યારે આ મત્રથી ૧૦૮ વાર પાણી મત્રી પાવાથી ઝેર ઉતરી જાય છે

બીજો મત્ર —

ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં અસિઆવસા સુહ સુહ હુહ હુહ મુહ મુહ શન્દિય મે કુવ
કુવ સ્વાહા ॥
—ત્રિમુવ્રતસ્વામિની વિદ્યા ॥

વિધિ—પ્રભાત સમયે ઉઠીને જ્ઞાન કરી પવિત્ર વસ્ત્ર પહેરી મુગાની (પ્રવાલની) જપમાલાથી નિત્ય ૩૦૦૦ ત્રણ હાંતર જપ કરીએ તો મનોવાદિત સિદ્ધ થાય

ચિત્ર કિમત્ર યદિ તે ત્રિદશાક્ષનામિ—

ર્નોત મનાગપિ મનો ન વિકારમાર્ગમ્ ।

જિનેશ્વરનું વંદન તથા ભક્તામરસ્તોત્રનું પઠન કર્યા વિના ભોજન નહિ લેવાનો પોતાનો નિત્ય નિયમ હોવાથી તેણીએ ભોજન કર્યું નહિ.

તેણીના સાસરા વગેરેએ કહ્યું કે:—“હે વત્સે ! ભોજન કર, તારે ઓછું આણું બેઠતું નથી, જેમ ડાંગર ઉત્પન્ન કરનાર જુદા હોય છે, અને ખાનાર પણ જુદા હોય છે, તેમ કન્યા પણ પિતૃગૃહે મોટી થાય છે અને મોટી થએથી શ્વસુરગૃહે જાય છે. તે માટે શોક કરવો છોડી દઇને ભોજન કરી લો.” તેણી આ બધું સાંભળીને મૌન રહી.

ડાહીના શ્વસુરપક્ષના બધા માણસો એવું સમજ્યા કે તેણી પોતાના પિતાના ઘરના વિરહને લીધે ભોજન લેતી નથી, એમ માનીને આગળ પ્રયાણ કરવા લાગ્યા, રસ્તામાં રાત્રિ પડતા બધાં માણસો જ્યારે સૂઈ ગયા, ત્યારે તેણીએ તેરમા અને ચૌદમા કાવ્યનો એકચિત્તે પાઠ શરૂ કર્યો તુરત જ ચક્રેશ્વરી દેવી રાત્રિના સમયે પ્રગટ થયાં અને બોલ્યાં કે:—“ભદ્રે ! ભોજન કર ! તને શું ન્યૂનતા છે ? હું આદીશ્વર ભગવાનની સેવિકા ચક્રેશ્વરી છું.”

ડાહી બોલી કે:—“મારું મત પૂરણ કરો.”

હુંટારાઓએ તેઓને ઘેરી લીધા. ડાહીની સાથેના માણસો પહેલાં તો આવનાર માણસોની સામે થયાં, પણ આવનાર હુંટારાઓનું બળ વધારે હોવાથી અને તેઓ તરફથી એકદમ હલ્લો થવાથી ડાહીની સાથે આવેલાં માણસો નાસી ગયા. પછી હુંટારાઓએ ડાહીને સતાવવા માંડી પ્રથમ તો ડાહીએ નમ્ર વાણીથી ધણી આજીજી કરી, પણ આજીજીની અસર તેઓપર ઠાંધ ન થઈ.

હુંટારાઓ વધારે ઉદ્વેગ કરવા લાગ્યા અને છેવટે ડાહી પર બળાટકાર ગુજારવા તૈયાર થયા. તે જ વખતે ડાહીએ ભક્તામરસ્તોત્રના ૧૩-૧૪મા શ્લોકનું સ્મરણ કરવા માંડ્યું, આથી સત્ય-શીલનો પ્રભાવ એકદમ પ્રકાશી નીકળ્યો અને ઉપરોક્ત બંને શ્લોકથી પાણી મંત્રી તે હુંટારાઓ પ્રત્યે ફેંક્યું, એટલે હુંટારાઓ ભય અને દુઃખથી ત્રાસવા લાગ્યા તથા તેઓના શરીરમાં વ્યાધિ થવા લાગ્યો અને હુંટારાઓ ત્યાજ સ્થંભી ગયા,

જ્યારે હુંટારાઓમાં હલનચલન કરવાની કાંઈ પણ શક્તિ ન રહી, ત્યારે ડાહીએ પોતાની સાથેનાં માણસો જે દૂર નાસી ગયાં હતાં તેઓને પાછા બોલાવી પોતે ચાલવાની તૈયારી કરી. તે વખતે હુંટારાઓએ દીન વદને પ્રાર્થના કરી કે અમોને આ સ્થિતિમાંથી દયા કરી મુક્ત કરી પછી આપ આગળ જાઓ.

ડાહીએ તેમની દીનવાણી સાંભળી, ફરીવાર આવા અન્યાય અને જુદમ નહિ કરવાની પ્રતિજ્ઞા આપી. પછી તે જ બે શ્લોકોથી મંત્રી પાણીનો છંટકાવ કર્યો એટલે સર્વે હુંટારા છુટા થયા અને ડાહીને ધર્મજ્ઞેન કહી તેણીના પગમાં પજ્યા અને ક્ષમા માંગી.”

સવારમા મત્રી આવ્યો એટલે ગુરૂ બોલ્યા કે —“શુભરહેશને વિષે હમેશા કાયોત્સર્ગમા રહેવાવાળા, દુર્ગમ ઉપસર્ગોને સહન કરવાવાળા, મોટા મહિમાવાળા ‘મલ્લ’ નામના મુનિના ચરણોદકના અભિષેકથી રાજા યોગિનીના દોષથી મુક્ત થશે”

આ પ્રમાણે સાલળીને પ્રધાન વગેરે ત્યા ગયા, ત્યા જઈને વદન નમસ્કાર કરીને, ચક્રેશ્વરો વગેરે દેવીઓથી સન્માન પામેલા મલ્લર્ષિને પ્રાર્થના કરીને ત્યા લાવ્યા તેઓનું ચરણોદક દાટવા માત્રથી રાજા યોગિનીના દોષથી તુરત જ મુક્ત થયો

મલ્લમુનિએ રાજાને ઉપદેશ આપતા કહ્યું કે —

“યથા ચતુર્ભિઃ કનક પરીક્ષ્યતે, નિઘર્ષણચ્છેદનતાપતાડનૈઃ ।

તથૈવ ઘર્મો વિદુષા પરીક્ષ્યતે, શ્રુતેન શીલેન તપોદયાગુણૈઃ ॥૧૧॥”

અર્થાત્ — ધર્મણુ, છેદ-કાપ, તાપ, અને તાડન-ઠટકા કરવા એ ચાર વડે જેમ સોનાની પરીક્ષા થાય છે, તેમ ધર્મની પણ શ્રુત, શીલ-સદ્ આચાર, તપ, અને દયારૂપ ગુણો વડે પરીક્ષા થાય છે

નર્વ જીવોની રક્ષા કરવી એ જૈનોનો પરમ સિદ્ધાંત છે

“દીર્ઘમાયુ પર રૂપ-મારોગ્ય સ્લાઘનીયતા ।

અહિંસાયા ફલ સર્વ, કિમયત્ કામદૈવ સા ॥૧૨॥”

અર્થાત્ — દીર્ઘ આયુ, મુદ્દ રૂપ, આરોગ્ય, અને યશ ઈર્ષિ એ સઘળું અહિંસાનું ફળ છે આથી બીજું શું જોઈએ, અહિંસા જ ઈષ્ટને આપવાવાળી છે

આ પ્રમાણે સાલળીને સજ્જન રાજાએ જીવદયાધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને રાજા પરમ જૈન થયો મત્રી વગેરે સર્વે લોકોએ જૈનધર્મનો સ્વિકાર કર્યો શુ સૂ વૃ મત્રામ્નાય —

ચઙ્ગવીસ તીર્થકરતણી આણ, પઞ્ચપરમેષ્ઠિતણી આણ, ચઙ્ગવીસ તીર્થકરતણઙ્ગ તેજિ પઞ્ચપરમેષ્ઠિતણઙ્ગ તેજિ, ઐ હ્રીં અહ ઉત્પત્તયે સ્વાહા ॥

વિધિ—પુધ્યાડનો યોગ આવે થકે સંધ્યાના સમયે ન્નાન કરી, મુગધી તેલ, ચુઆ, ચદન વગેરેનું શરીરે વિલેપન કરી, પવિત્ર ગાત્ર કરી, મુગધીદાર કૂલની માલા પહેરી, ત્યાં સ્ત્રીના સઘટ્ટો-સસર્ગ થાય નહિ એવા એકાંત સ્થાનમા આવી પવિત્ર લિપન લિપાવી, તેના ઉપર ઊભા રહી, પૂર્વ દિશા મ મુખ ઊભા રહી રક્ષ-

કહી તમારી પાસે ગળ તથા સભાજનોને અહીં બોલાવવા પછી આ રાખની ચપટી ઉપરોક્ત શ્લોકથી મત્રી તેના રાખના કપાળમા ચાલો કરવાથી પિરાય હમેશને માટે નાશી જશે અને રાખ દોષથી મુક્ત થશે”

કલ્પાન્તકાલમરુતા ચલિતાચલેન

કિં મન્દરાદ્રિશિખરં ચલિતં કદાચિત્ ? ॥૧૫॥

સમશ્લોકી

આશ્ચર્ય શું પ્રભુ તણા મનમાં વિકાર-

દેવાંગના ન કદી લાવી શકી લગાર !

સંહારકાળ પવને ગિરિ સર્વ ડાલે !

મેરૂગિરિ શિખર શું કદી તોય ડાલે ?-૧૫

શ્લોકાર્થ:-હે નિર્વિકાર પ્રભુ ! દેવાંગનાઓ પણ તમારા મનને જરા પણ વિકારયુક્ત ન કરી શકી, તેમાં શું આશ્ચર્ય છે ? કારણ કે કંપાયમાન થયા છે અન્ય પર્વતો જેનાથી એવા પ્રલયકાળના પવન વડે ક્યારે પણ મેરૂપર્વતનું શિખર ચલાય-માન થયું છે ? અર્થાત્ કલ્પાન્તકાળનો પવન અન્ય પર્વતને કંપાવી શકે છે પણ મેરૂ પર્વતને કંપાવી શકતો નથી, તેમ દેવાંગનાઓ હરિહરાદિક અન્ય દેવોને વિકાર ઉત્પન્ન કરી શકે છે પણ તમારા મનમાં વિકાર ઉત્પન્ન કરી શકતી નથી.-૧૫

વાર્તા ૮ મી શ્લોક ૧૫

ભરતક્ષેત્રમાં આવેલા કોશલદેશની રાજધાની અયોધ્યા^૧ નામની નગરીમાં, પોતાના નામ પ્રમાણે ગુણવાળો સજ્જન^૨ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. એક વખતે રાજાને દુષ્ટ યોગિની^૩ વળગી અને તેથી રાજા ઘણો ખરો સમય ખેલ્યાન જ રહેવા લાગ્યો.

મંત્રી^૪ સામંતાદિ વગેરેએ ઘણા ઉપાયો કર્યા છતાં પણ કોઈ રીતે રાજાના શરીરમાંથી યોગિનીનો દોષ દૂર ન થઈ શક્યો. પછી ત્યાં રહેલા શ્રીગુણસેનસૂરિ^૫ નામના જૈનાચાર્ય પાસે મંત્રી ગયો અને વિરૂપિ કરી કહેવા લાગ્યો કે:-“મહા-ત્મન્ ! રાજાને સ્વસ્થ કરી દોષ મુક્ત કરો.”

મુનિ મહારાજ બોલ્યા કે:-“હું મારાથી બનતું કરીશ.” એમ કહી મંત્રીને વિદાય કર્યો. રાત્રિના સમયે શ્રી ગુણસેનસૂરિએ ભક્તામરસ્તોત્રના પંદરમા શ્લોકનું તથા તેના મંત્રનું એક ચિત્તે ધ્યાન ધર્યું. દેવીએ પ્રગટ થઈને કહ્યું કે:-“મહામુનિનાં ચરણોદકના અભિષેકથી સજ્જન રાજા દોષથી મુક્ત થશે.”

૧. માં ક ‘યંપા’ નગરી છે. ૨. ક માં ‘ધુરસેન’ રાજાનું નામ છે, જ્યારે સ્વ અને ગ માં ‘મહીપાળ’ રાજાનું નામ છે. ૩. ક, સ્વ અને ગ માં ‘પિશાય’ વળગ્યો એમ છપાયેલું છે. ૪ ક તથા ગ માં ‘મંત્રીતું’ નામ ગુણચંદ્ર છે, જ્યારે સ્વ માં ગુણસેન નામ છે. ૫ ક, સ્વ તથા ગ માં મુનિનું નામ આપવામાં આવ્યું નથી. ૬ ક અને ગ માં આ પ્રમાણે છપાયેલું છે:-“સવારે પ્રધાનને

નાસ્ત કદાચિદુપયાસિ ન રાહુગમ્યઃ

સ્પર્ષીકરોપિ સહસા યુગપજ્જગન્તિ ।

નામ્બોધરોદરનિરુદ્ધમહાપ્રભાવઃ

સૂર્યાઽતિશાયિમહિમાઽસિ મુનીન્દ્ર ! લોકે ॥૧૭॥

સમશ્લોકી

ઘેરી શકે હતી ન રાહુ ન અસ્ત થાય !

સાથે પ્રકાશ ત્રણ લોક વિષે કરાય !

તુ હે મુનીન્દ્ર ! નહિ મેધ વડે છંદાય !

લોકે પ્રભાવ રવિથી અદ્ધકો ગણાય ।—૧૭

શ્લોકાર્થ.

હે મુનીન્દ્ર ! આ જગતમા તમારો મહિમા સૂર્યથી પણ અધિક છે, કારણકે સૂર્ય તો માત્ર દિવસે જ ઉદય પામે છે અને રાત્રિએ અસ્ત પામે છે, જ્યારે તમે તો રાત્રિ દિવસ સર્વદા કેવળજાનને લીધે ઉદય પામેલા જ છો. સૂર્યને રાહુ અહણ કરે છે, અને તમે તો રાહુ રૂપ જે હૃદય તેનાથી અહણ થતા નથી સૂર્ય પરિમિત ક્ષેત્રને અનુક્રમે જ પ્રગટ કરે છે અને તમે તો તત્કાળ એકી વખતે જ આખા ત્રણ જગતને જ્ઞાનાલોકવડે પ્રગટ કરો છો. સૂર્યનો પ્રભાવ મેધથી રૂધાય છે, પણ તમારો પ્રભાવ જ્ઞાનાવરણરૂપ મેધથી રૂધાતો નથી તેથી તમોને સૂર્યની ઉપમા આપવી એ પણ યોગ્ય નથી—૧૭

વાર્તા. ૯મી શ્લોક ૧૬-૧૭

ભરતક્ષેત્રમા આવેલા સગરપુર^૧ નામના શહેરમા સગર^૨ નામનો જૈનરાજા રાજ્ય કરતો હતો. રાજા જૈનધર્મ પ્રત્યે પૂર્ણ શ્રદ્ધાવાળો સદ્ગુણી અને ન્યાયી હતો. તેના ગુરુ નામ ધર્મદેવાચાર્ય^૩ હતું એક વખતે રાજાને ત્યાં પુત્રનો જન્મ થયો, તેનું નામ કેલિપ્રિય^૪ પાડવામા આવ્યું. અનુક્રમે કેલિપ્રિય રાજકુમાર યૌવનાવસ્થાને પામ્યો.

સગરરાજા જેટલો શ્રદ્ધાળુ અને નીતિમાન હતો, તેટલો જ કેલિપ્રિય નાસ્તિક અને કૂર હતો. પાપ-પુન્યનું ક્ષણ, સ્વર્ગ-નરકની હયાતી, વગેરે તે ઝાઝું પણ માનતો ન હતો. રાજાએ તેને સમજાવવા માટે અને ધર્મના અસ્કારો પાડવા માટે બહુ બહુ પ્રયત્નો કરવા માડ્યા, પરંતુ તે સર્વ નિષ્ફળ ગયા.

૧ ક મા શહેરનું નામ 'સાગરપુર', ૨ મા 'સગરપુર' અને ૩ મા 'સુદરપુર' છે. ૨ ક તથા ૩ મા રાજાનું નામ 'સગર' છે, જ્યારે ૪ મા 'દિમતમિંદ' છે. ૩ ક મા ગુરુ નામ નથી, જ્યારે ૪ મા અને ૫ મા મુનિનું નામ 'ગુણબ્રૂણ' છે. ૪ ક મા રાજકુમારનું નામ 'દિવીમિંદ' છે.

ટિકની માલાથી ૧૦૮ વાર મંત્ર ભણી, પછી દક્ષિણ દિશા સન્મુખ બેસા રહી ૧૦૮ વાર મંત્ર ભણી, પછી પશ્ચિમ દિશા સન્મુખ બેસા રહી ૧૦૮ વાર મંત્ર ભણી, પછી ઉત્તર દિશા સન્મુખ બેસા રહી ૧૦૮ વાર મંત્ર ભણવો. આ પ્રમાણે વિધિ સંપૂર્ણ કરી, જે કાર્ય હોય તે મનમાં ચિંતવીને સંધારે અડધી રાત્રિ વીતી ગયા પછી સૂઈ રહેવું, પાછલી રાત્રિની ઘડી બે બાકી રહે ત્યારે સ્વપ્ન દેખે, સ્વપ્નમાં જે કાર્ય ચિંતવ્યું હોય તેનું શુભાશુભ ફલ દેખીને જાણી જવું, સ્વપ્ન આવ્યા પછી સૂઈ રહેવું નહિ.

બીજો મંત્ર આ પ્રમાણે છે:—

ॐ હ્રીં પૂર્વે જિણાણં ઓહિજિણાણં પરમોહિજિણાણં અણંતોહિજિણાણં સામન્નકેવલીણં
મવત્થકેવલીણં અમવત્થકેવલીણં નમઃ સ્વાહા ॥ -વન્ધમોક્ષિણો વિદ્યા ॥

ગુણુ-કોઈપણ સંકટ ઉપસ્થિત થાય અથવા ભૂત, પ્રેત, ડાકણ, શાકિનીના ઉપદ્રવ હોય તો તેનો નાશ થાય.

નિર્ધૂમવર્તિરપવર્જિતતૈલપૂરઃ

કૃત્સનં જગત્રયમિદં વ્રકટીકરોપિ ।

ગમ્યો ન જાતુ મરુતાં ચલિતાચલાનાં

દીપોઽપરસ્ત્વમસિ નાથ ! જગત્પ્રકાશઃ ॥૧૬॥

સમશ્લોકી

ધૂમ્ર રહીત નહિં વાટ ન તેલવાળો !

ને આ સમગ્ર ત્રણ લોક પ્રકાશનારો !

ડોલાવનાર ગિરિ વાયુ ન જાય પાસે !

તું નાથ ! છો અપર દીપ જગત્પ્રકાશે !—૧૬

શ્લોકાર્થ.

હે નાથ ! જેમાં ધૂમ્ર, દીવેટ અને તેલ નથી અને ત્રણ જગત્ને પ્રકાશિત કરે છે, પર્વતને ડોલાવનાર પવન પણ જેને કાંઈ કરી શકતો નથી એવા આપ જગત્ને પ્રકાશિત કરનાર એક વિલક્ષણુ-લોકોત્તર દીપક છો.—૧૬

ગુ. સૂ. વૃ. મંત્રામ્નાયઃ—

ॐ હ્રીં પૂર્વે વીયવુદ્ધીણં કુદ્ધવુદ્ધીણં સંભિન્નસોઆણં અક્ષીણમહાણસીણં સન્વલદ્ધીણં
નમઃ સ્વાહા ॥-શ્રી સગ્પાદિની વિદ્યા ॥

વિધિ—સવારમાં ઉઠીને રનાન કરી પવિત્ર શરીર કરી પીલી ઘોતી પહેરીને કપૂરની (કેરબાની)માલાથી જાપ કરવાથી લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય, ધન ધાન્યની કમીના ન હોય.

આપું છું તે ગ્રહણ કરૂં તથા બીજી કાઈ તારે જોઈતું હોય તે માગું.”

આખડ દડાધિપતિએ પોતે નિરુપૃહ હોવા છતાં પણ હમેશા અભિષેક કરીને દેવાવાળી નાગવહ્ની માગી અને દેવીને નમસ્કાર કર્યો દેવીએ તે નાગવહ્ની આખડને

* કા માં આ હકીકત નીચે પ્રમાણે છે —

“એક વખત પોતાની માતાના આગ્રહથી આખડે કચ્છમાં આવેલા ભદ્રપુર (ભદ્રેશ્વર)ની મધ સહિત યાત્રાએ જવાનો નિશ્ચય કર્યો અને ધામધૂમ પૂર્વક ધણા રનેહી સખધીઓ સાથે તથા અનેક સાધર્મીભાષ્યો સાથે પાટણથી નીકળ્યો.

રસ્તામાં આવતા દરેક રથને યાત્રાઓ કરતા કરતા ચોતરફ જૈનધર્મના વિજયકો વગાડતા વગાડતા તેઓ ધણા દિવસે કચ્છના રણના નાકે આવી પહોંચ્યા.

ચોતરફ ઊભા કરેલા નાના મોટા પચરગી તણુઓથી વિશાળ જગ્યા શોભી રહી હતી અને જાણે એક નાનું સુદર શહેર વસી ગયું હોય તેવા દેખાવ થઈ રહ્યો હતો આસપાસના ગામોમાંથી અનેક લોકો ચતુર્વિધ સંધના દર્શન કરી પવિત્ર થતા હતા અને થોડા દિવસ પહેલાં વર્ષોથી ઉજ્જડ પડેલી જગ્યાએ આજે મનુષ્યોના ટોળેટોળા કહોલ કરી રહ્યા હતા.

× × × × × × ×

સાયકાળ થવા આવ્યો અને થોડીવારમાં તે સફેદ દૂધ જેવા પુર્ણિમાના ચંદ્રના તેજે આખી પૃથ્વી શોભી રહી આજે આ રણને લાખો પટ ઓળગવાને આખો સધ તૈયારી કરી રહ્યો હતો નિશાન ડકા વાગ્યા અને નોખતો ગડગડી ત્યાંતો આખો સધ ગાજતે વાજતે ઉપજ્યો, દેવને પણ દુર્લભ દર્શન થાય એવા આ પવિત્ર સધને નિહાળીને અને જૈનધર્મની કીર્તિનો ફેલાવો થતો જોઈને એક મિથ્યાત્વી દેવને અદેખાઈ આવી તેથી તેણે પોતાનું બળ અજમાવવાનું શરૂ કર્યું રણની અધવચમાં જ સધના બધા ગાઝ તેણે અટકાવી દીધા.

માણસોએ ધણી ધણી જાતના પ્રયત્નો કર્યા છતાં પણ બળદો અને માણસો જરા પણ આગળ ન ચાલતા ત્યારે ત્યાં થઈ ગયા સધના માણસોની અને પોતાની આ સ્થિતિ જોઈને આખડ પ્રધાન પણ ગભરાઈ ગયો અને સુ કરવું તે વિચારવા લાગ્યો પરંતુ સદ્ભાગ્યે આખડની માતા બહુ જ ભક્તિવાળી અને નિખાલસ હૃદયની હોવાથી તેણીએ પોતાના પુત્રને તથા આખા સધને ભક્તામરસ્તોત્રના ૧૮ માં શ્લોકનો જાપ જપવાનું કહ્યું, સાથે સાથે પોતે પણ શાંત ચિત્તે ૧૮ માં શ્લોકનું ચિંતવન કર્યું અને થોડીવારમાં જ શાસનદેવ હાજર થયા.

સધની આવી વિકટ પરિસ્થિતિ નજરે નિહાળી શાસનદેવે પેના મિથ્યાત્વી દેવને નસાડી મૂક્યો અને સધના મકટનું નિવારણ કરી જયજયકાર વર્તાવ્યો નિર્વિંધે યાત્રા કરી પાછા આખા ત્યારે મહારાજ કુમારપાળ તથા પાટણના રહેવાસીઓ પણ આ વાત સાંભળીને બહુ જ નવાઈ પામ્યા અને જૈનધર્મના પ્રભાવમાં વૃદ્ધિ થઈ.”

ગ માં વળી નીચે પ્રમાણે છે —

“લાટ દેશના રાજા તરીકે અને તેનું રક્ષણ કરવા અર્થે અમ્હડ લાટ દેશમાં જ રહેવા લાગ્યો લાટ દેશની નજીકના બીજા દેશના રાજાઓથી અમ્હડ કે જે એક પ્રધાન હતો તે રાજા

સમશ્લોકી

મોહાંધકાર દળનાર સદા પ્રકાશી !

રાહુ-મુખે ગ્રસિતા ના નહિ મેઘ-રાશી !

શોભે તમારું મુખ-પદ્મ અપાર રૂપે !

જેવો અપૂર્વ શશિ લોક વિષે પ્રકાશે !-૧૮

હે પ્રભુ ! આપશ્રીનું મુખકમળ નવીન ચંદ્રગિંઘની જેમ શોભે છે. કેમકે તે નિરંતર ઉદય પામેલું છે અથવા નિરંતર શુભ ભાગ્યવાળું છે, અને ચંદ્રગિંઘ તો પ્રાતઃકાળે અસ્ત પામે છે. આપશ્રીનું મુખકમલ મોહનીય કર્મ રૂપી અંધકારનો નાશ કરે છે અને ચંદ્ર તો અલ્પ અંધકારનો નાશ કરવા પણ સમર્થ નથી. રાહુ જેવા હુષ્ટ વાદીઓના વાદ તમારા મુખને પરાભવ પમાડી શકતા નથી, અને ચંદ્રને તો રાહુ ગળે છે. તમારું મુખ મેઘ સમાન હુષ્ટ અપકર્મને આધીન નથી અને ચંદ્રને તો મેઘ આચ્છાદન કરે છે. તમારું મુખ ઘણી કાંતિવાળું છે, અને ચંદ્રનું ગિંઘ તો અલ્પ કાંતિવાળું છે, કેમકે તે કૃષ્ણપક્ષમાં ક્ષય પામે છે. તથા તમારું મુખ જગતને પ્રકાશિત કરે છે અને ચંદ્ર તો પૃથ્વીના અલ્પ પ્રદેશને પણ પ્રકાશિત કરવા સમર્થ નથી.-૧૮

વાર્તા ૧૦મી શ્લોક ૧૮.

શ્રી ગૂર્જરભૂમિના તિલક સમાન અણુહિલપુરપાટણ નામના શહેરમાં પ્રજા-પાળક અને ન્યાયપરાયણ પરમાર્હત્ કુમારપાળ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. શ્રીમાલવંશમાં તિલક સમાન શ્રીઉદયન નામના મંત્રિશ્વરના પુત્ર આંખડને મહારાજા કુમારપાલે તેની રાજસેવાના બદલામાં અતિ રસાળ અને ધનધાન્યથી ભરપૂર ‘લાટ’ દેશ બક્ષીસ આપ્યો. તે હમેશાં ભક્તતામર સ્તોત્રનો પાઠ કરતો હતો.

એક વખતે ભ્રુગુચ્છથી કોઈ કાર્યપ્રસંગે બહાર જતાં રસ્તામાં એક મહા-ભયંકર અને ગિરિશુક્રાઓવાળી અટવીમાં રાત્રીના સમયે તે આવી ચઢ્યો. અટવીમાં અંધારું એટલું તો ભયંકર હતું કે આંખડને કોઈ પણ રીતે રસ્તો સૂઝે જ નહિ. આ વખતે તેણે ભક્તતામરસ્તોત્રના ૧૮ માં શ્લોકનું એકાગ્ર ચિત્તે ચિતવન કર્યું કે તુરત જ ચક્રેશ્વરી દેવી પ્રગટ થયાં અને બોલ્યાં કે:-“હે વત્સ ! પવિત્ર થઈને તેં કરેલા સ્તોત્રના સ્મરણથી હું તારા ઉપર તુષ્ટમાન થઈ છું અને તને આ વિષનું હરણ કરનાર, તથા દરેક પ્રકારના વિઘ્નનું હરણ કરનાર ચંદ્રકાંતમય ચંદ્રપ્રભુસ્વામીનું ગિંઘ

૧ જ્ઞ માં મંત્રીનું નામ આછંડ છે, જ્યારે ૪ માં મંત્રીનું નામ અછંડ છે; જે ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ પણ ખોટું છે.

પિતામહ બિરુદને ધારણ કરતા એવા કોકણદેશના મલ્લિકાજીન ને છલથી હળીને
નૃગારકોટિશાટિકા ૧, ગગલ હઠ મિત્રા ૨, સર્વે હાથી ૩, એકસો આઠ રત્નપાત્રો
૪, ગત્રીશ મૂડા સાચા મોતી ૫, એ ઘડી પ્રમાણ સુવર્ણના ઘડાઓ ૬, અગ્નિધોત
ઉત્તરપટ ૭, મલ્લિકાજીનનુ માથુ ૮, એ આઠ વસ્તુઓ કુમારપાલ મહારાજ
આગળ ભેટ કરી મહારાજાએ રાજપિતામહનુ બિરુદ આપ્યું

ત્યાગ્પછી પોતાની માતાના પગમા નમસ્કાર કર્યો, પરંતુ માતાને નારાજ
જોઇ તેનુ કારણ પૂછ્યુ કારણ પૂછવાથી માતાએ કહ્યુ કે - “રાજહત્યાના લાગેલા
પાપના નિવારણ માટે તુ ભૃગુકન્ધમા આવેલા શકુનિકાવિહાર વગેરેનો જીર્ણોદ્ધાર
ના કરે તો હુ શી રીતે પ્રસન્ન થાઉં ?”

આખરે આ વાત માલગીને હેમચન્દ્રસૂરિની સાનિધ્યમા ઉદ્ધાર કર્યો,
પ્રતિષ્ઠા સમયે તેને દીધેલા ઉત્કૃષ્ટ દાનને જોઇને, ગૃહસ્થની સ્તુતિ કરવાથી વિમુખ
એવા શ્રીહેમચન્દ્રસૂરિ એ પણ તેના દાનનુ વર્ણન કરતા ઢહ્ય છે કે -

“કિં કૃત્તેન ન યત્ત્વ, યત્ત્વ કિમસૌ કલિ ।

ફલો ચેદ્ ભવતો જમ, કલિરસ્તુ કૃત્તેન કિમ્ ॥૧॥

અર્થાત્-આ કલિયુગમા તારો જન્મ થએલો હોવા છતાં પણ તે શુ નથી
કર્યું? અર્થાત્ તે કલિયુગને પણ ભૂલાવી દીધો છે”

આ પ્રમાણે જીર્ણોદ્ધાર કરીને માતાને ગજી કર્યા અને આખરે દડાધિપતિ ણહુ
સુખના લાગી થયા

શુ સૂ વૃ મન્ત્રામ્નાય -

ૐ હ્રીં જઙ્ઘાચારણાણ ૐ હ્રીં વિજ્ઞાચારણાણ ૐ હ્રીં વેડવિચરિત્વિપત્તાણ ૐ હ્રીં આગા-
સગામીણ નમ સ્વાહા ॥

ચાલતા ચાલતા અંછડનું લક્ષકર ‘ભૃગુકન્ધ’ની નજીકમાં આવવા લાગ્યુ પૃથ્વીસેન રાજાને
ખમર પડી કે મહારા રાજ્ય પર અંછડ ચડી આવે છે, એટલે પોતે મેના લઇ અંછડની મામે
લઇ કરવા ચાલ્યો રસ્તામા બને લક્ષકરો એમ્ના થયા અને પ્રચંડ સુદધયુ પરિણામે પૃથ્વી
સેનનુ લક્ષકર પાછુ હાથું તેથી તેને અંછડને નમવુ પડ્યુ અને તેની આગા માન્ય રાખવી
પડી આ રીતે અંછડનો વિજય થયો અને દેશ વિદેશમા તેના યથા ફેલાયો મોટા યથાની માથે
વિજયનુ મ વગડાવતો તે પોતાની રાજધાનીમા મોટી ધામધુમથી આવ્યો અને માતાને વદન કર્યું

માતા પુત્રને વિજયવત જોઈ ધરો જ આનંદ પામી જુઓ ક્યા પ્રધાનપણુ? ક્યા એક
દેશનુ રાજ્ય? અને ક્યા આવડો મોટો વિજય? આ બધુ ભક્તામરના પ્રભાવનુ પરિણામ છે
મોટે સુખામી” મનુષ્યોએ નિરતર પ્રભુ અરણુ કરુ”

આપી અને અદૃશ્ય થઈ ગઈ. આંખડ રત્નમય જિનગિંળના તેજથી અજવાળી રાતની માફક પહીમાંથી બહાર નીકળ્યો, અને દેવીએ આપેલા જિનેશ્વરનાં ચંદ્ર-કાન્તમય ગિંળનું હૃદયેશાં પૂજન કરવા લાગ્યો. અનુક્રમે રાતની આજ્ઞાથી રાજ-થાય તે જોઈ શકાયું નહિ અને તેને નિર્ગળ ધારી તેની સામે તેઓ ખંડ ઉઠાવવા લાગ્યા. આથી અંધ'ડે બીજા રાજ્ય પર પોતાનું બળવાન સૈન્ય લઈ ચઢાઈ ફરી. કર્મયોગે રસ્તામાં ભૂલો પડ્યો અને એક વિષમ અટવીમાં જઈ ચડ્યો. ત્યાં પોતે લશ્કર સાથે દુઃખમાં આવી પડવાથી અંધ'ડ ગભરાવા લાગ્યો ત્યારે તેણે વિચાર કર્યો કે દુઃખી મનુષ્યને ધર્મ અને પ્રભુરમરણ જરૂર સહાય કરે છે. ગભરાઈ જવાથી કે શોચ કરવાથી શુ કાયદો થવાનો હતો? માટે ધૈર્ય રાખી પ્રભુરમરણ કરવાથી અવશ્ય લાભ મળશે જ.

આ પ્રમાણે વિચાર કરી 'નિત્યોદય' એ શ્લોકનું અત્યંત દૃઢતાપૂર્વક રમરણ કરવા લાગ્યો. થોડીવારમાં તે શ્લોકના પ્રભાવથી દેવી ત્યાં આવી અને શ્લોકારાધનનું કારણ પૂછ્યું. જવાબમાં અંધ'ડે વિષમ અટવીમાં આવી પડવાથી પડતા દુઃખના નિવારણની અને તે અટવીમાંથી સીધો રસ્તો મળે અને ધારેલે સ્થળે પહોંચાય તેવી માંગણી કરી.

દેવીએ કુંડા રસ્તો બતાવ્યો અને બે રત્નો (અંધ'ડની લક્ષિતને વશ થઈ) આપ્યાં. અને કહ્યું કે:—“એક રત્નથી ગમે તે પ્રકારનું વિપ હોય તે નાશ પામે છે અને બીજા રત્નના પ્રભાવથી રસ્તો ભૂલાતો નથી અને શત્રુ પર વિજય મેળવાય છે.” બે રત્નો આપી, જરૂર પડે તો ફરીવાર યાદ કરવાનું કહી દેવી પોતાના ધ્યાનકે ગઈ.

અંધ'ડે પોતાના ધારેલે રસ્તે આવી જૂઠા જૂઠા દેશોમાં જઈ તેના રાજ્યોને પોતાના ભૂજ-બળથી નમાવ્યા અને અભિમાની તેમજ સમર્થ બળવાન રાજા ‘મલય’ નામે કે જે ઘણા સમર્થ હતો તેને પણ નમાવી વિજય ડંકા વગાડવો ધણી સંપત્તિ અને ચતુરંગી સૈન્ય સાથે પોતાના દેશમાં-પોતાની રાજધાનીમાં મ્હોટા ઉત્સવથી આવ્યો. રાજમહેલમાં પ્રવેશ કરતાં પ્રથમ પોતાની પવિત્ર માતાના દર્શનાર્થે અને સુભાશિષ માટે તેમને નમસ્કાર કરવા ગયો.

પોતાના પુત્રને વિજયવંત અને સુખપૂર્વક પાછો આવેલો જોઈ અતિ આનંદથી તેને વધાવી હૃદય સાથે આંખી સુખી લવિષ્ય નીવડે એવો માતાએ આશીર્વાદ આપ્યો. પછીથી તે કહેવા લાગી કે:—“હે પુત્ર! તું મહાન-સમર્થ-બળવાન છે અને તું જ્યાં જ્યાં ગયો છે ત્યાં ત્યાં તે વિજય મેળવ્યો છે એ વાત સત્ય છે પરંતુ તે વિજય જેમ સિદ્ધ બકરા અગરઘેટા પર મેળવે તેવા જ પ્રકારનો છે, કારણ કે તે જીતેલા સઘળા રાજ્યો ખિયારા ઓછા સાધનવાળા અને ઓછા બળવાન હોવાથી એ વિજય ખરો વિજય કહેવાય નહિ. તું ખરો વિજયી ત્યારે જ કહેવાઈ શકે છે કે જ્યારે ‘ભૃગુકન્ધ’નો સમર્થ અને અત્યારસુધીમાં અજીત એવો ‘પૃથ્વીસેન’ નામનો રાજા છે તે રાજાને તું તારે કબજે કર. તેને તારી આજ્ઞા મનાવતો કરે તો તું વિજયવંત ગણાશે, કારણકે તે તારો ખરો શત્રુ છે અને પૂરો દ્વેષી છે.

માતાનાં આવાં વચનો સાંભળી તે રાજાને જીતવાનું તેણે માતાને વચન આપ્યું. થોડા દિવસની વિશ્રાંતિ લઈ મ્હોટા અને બળવાન સૈન્યને લઈ અંધ'ડ ‘ભૃગુકન્ધ’ તરફ દૂર કરી ગયો.

એક વખતે રાત્રિના સમયે' શુદ્ધ વસ્ત્રો પહેરીને એક ચિત્તે ભક્તામર સ્તોત્રના ૧૯મા શ્લોકનું ગેઠ ધ્યાન ધરતા હતા, તે સમયે ચક્રેશ્વરી^૨ દેવી આવ્યા અને તેજોમય ચન્દ્રકાન્ત મણિ આપ્યો. દેવીએ તુષ્ઠમાન વર્ધ કહ્યું કે—“જ્યારે કોઈપણ ઠેકાણે મહાન અધકાર હોય ત્યારે તું આ શ્લોકનું અમરણ કરજે અને આ મણિને આકાશમા ઉઘાળવાથી એણે કળાએ પરિપૂર્ણ ચદ્ર બીદ્યો હોય તેવો પ્રકાશ કરનાર કૃત્રિમ ચદ્ર બનશે અને જ્યાંસુધી તારી ઈચ્છા હશે ત્યાંસુધી તે આકાશમા રહી ચદ્રના પ્રકાશની ગરજ સારશે, પછી પાછો તે મણિ તારી પાને આવી મૂળ સ્થિતિમા રહેશે, આટલું કહી કામ પડે ચાલ કરવાની ભલામણ કરી દેવી સ્વસ્થાનકે ગઈ.”*

એક વખતે માલવાનો^૩ રાજા મહીધર^૪ નામનો હતો, તે કોઈ પોતાના સમર્થ શત્રુને છતવાને અને છવતો પકડવાને માટે એકાએક સૈન્ય લઇને નીકળી પડ્યો,

૧ ગ મા ‘એક દિવસ સવારમા’ લખેલું છે

૨ ગ મા ‘શાસનદેવ પ્રસન્ન થઈ આવ્યો’ લખેલું છે

* ક મા તદ્દન જીવી જ હમનું વર્ણન છે, જે નીચે પ્રમાણે છે—

“શ્રદ્ધાની પશુ કસોટી હોય છે તેમ આ લક્ષ્મીકાન્ત શેઠની વિધિમરની આરાધનામાં ભગણ પાડવા એક વખત દેવ આવ્યા અને શેઠના ગુમાસ્તાનું રૂપ ધારણ કરી શેઠના પૂજના આરંભમા દાખલ થઈ ગભરાએલા અવાજે કહ્યું—“શેઠ! શેઠ! દોડો! દોડો! આપણી દુકાનમા મોટી આગ લાગી છે અને લાખો રૂપિયાનો કિંમતી માવ સળગી ગયો છે

શેઠ તો આ અવાજથી પ્રથમ ચમક્યા પરંતુ તેમના હૃદય ઉપર કાંઈ અમર થઈ નહિ, તે તો પોતાના ધ્યાનમા ફરી લીન થયા

દેવે પોતાના દાવમા નિષ્ફળ જવાથી તેણે ફરી બીજી યુક્તિ અજમાવી અને બહાર જઈ થોડીવાર પછી બીજા ગુમાસ્તાનું રૂપ ધારણ કરી એકદમ રોહની પાસે આવ્યો અને ઉતાવળથી ગભરાતા ગભરાતા બોલ્યો કે—“શેઠ! હરો! હરો! હરો! ત્રીજા માળની બારીએથી અચાનક જ પડી જવાથી આપનો પુત્ર બેભાન થઈ ગયેલ છે બધા માણસો એકઠા થઈ ગયા છે અને તમને એકદમ બોલાવે છે

શેઠ તો સાંભળ્યું ન સાંભળ્યું કરી ફરી પોતાના ધ્યાનમા લેગાયા આ લેખને દેવ બહુ જ પ્રસન્ન થયો અને પ્રત્યક્ષ શેઠના વખાણ કથા અને તેને જે લેખને તે માગવા કહ્યું ત્યારે શેઠે કહ્યું કે—“મારે આપના પ્રતાપે પૂર્ણ સુખ છે, તેમા મને સંતોષ છે, મારે કાંઈ લેખનું નથી” તો પશુ ‘દેવ દર્શન કદી ખાલી જાય નહિ’ એમ કહી શેઠને એક મુંદ્ર મણિઆપી દેવ પોતાને ધ્યાનકે આદ્યો ગયો.”

૩ ર અને ગ મા ‘માલવાના રાજા’ના બદલે ‘વિદ્યાળાનો રાજા’ છે

૪ ર અને ગ મા રાજાનું નામ ‘મહીધર’ નહીં પણ ‘લોકપાળ’ છે

વિધિ-રવિવારના દિવસે આ મંત્રાક્ષરોને લોજપત્ર પર ચક્ષુકર્દમથી લખી, માદળીઆમાં તે લોજપત્રને ઘાલી, પાસે રાખીએ તો આપણા ઉપર કોઈ પણ વ્યક્તિ એ કામણુટુમણુ કયાં હોય તેની અસર થાય નહિ; અને દિવસે દિવસે આપણી કીર્તિ તથા પ્રતાપમાં વધારો થતો રહે.

किं शर्वरीषु शशिनाऽहि विवस्वता वा ?

युष्मन्मुखेन्दुदलितेषु तमस्सु नाथ ! !

निष्पन्नशालिवनशालिनि जीवलोके

कार्यं कियञ्जलधरैर्जलभारनम्रैः ? ॥૧૯॥

સમશ્લોકી

શું રાત્રિમાં શશિ થકી દિવસે રવિ જે !

અંધારું તુજ મુખ ચંદ્ર હસતું અતીશે !

શાલિ સુશોભિત રહી નિપજ ધરામાં !

શી મેઘની ગરજ હોય જ આભલામાં ?-૧૯

શ્લોકાર્થ-હે નાથ ! જે તમારા મુખરૂપ ચંદ્ર વડે પાપરૂપ અંધકારનો નાશ થાય છે, તો પછી રાત્રિએ ચંદ્રનું શું કામ છે અથવા દિવસે સૂર્યનું શું કામ છે ? કાંઈ જ નહીં, જે પાકેલા શાલિના વન વડે પૃથ્વીપીઠ શોભતું હોય તો પછી જલના ભારથી નમી ગએલા મેઘનું શું કામ છે ? કાંઈ જ નહીં. અથવા જેમ તૃણ, લતા અને ધાન્યાદિક પાકી ગયા પછી મેઘ માત્ર કાદવ અને શરદી વગેરેના કલેશનું કારણ હોવાથી નિષ્ફળ છે, તેમ તમારા મુખચંદ્ર વડે પાપરૂપ અંધકાર નાશ પામવાથી ચંદ્ર સૂર્ય કેવળ શીતળતા અને તાપનું કારણ હોવાથી નિષ્ફળ છે.—૧૯

વાર્તા. ૧૧ મી શ્લોક ૧૯

જંબુદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં આવેલી વિશાલા નામની નગરીમાં લક્ષમણ^૧ નામનો એક શ્રેષ્ઠિ રહેતો હતો, તે પરોપકારી અને શ્રીમંત હતો. વળી તે ધર્મે જોન હોવાથી પોતાના ગુરુ રામચન્દ્રસૂરિ^૨ પાસેથી આત્માય સહિત ભક્તતામરસ્તોત્ર શીખેલો હતો અને તેનો હમેશાં તે શુદ્ધચિત્તે પાઠ કરતો હતો.

૧ ક તથા ગ માં શેઠનું નામ ‘લક્ષ્મીકાન્ત’ આપેલું છે, જ્યારે જ માં શેઠનું નામ ‘લક્ષમણ’ જ આપેલું છે.

૨ ક માં ગુરુનું નામ જ નથી આપવામાં આવ્યું, જ માં ગુરુનું નામ ‘ચન્દ્રકીર્તિ’ આપવામાં આવેલું છે, જ્યારે ગ માં ગુરુનું નામ ‘વિદ્યાચંદ્ર’ આપેલું છે.

એક વખતે લક્ષ્મણ રાજાને ધર્મશ્રવણ માટે ગુરૂપાસે લઈ ગયો. ગુરૂએ ઉપદેશ આપતા કહ્યું કે —

“જૈનો ધર્મ પ્રકટવિમવ સઙ્ગતિ સાધુલોકે
વિદ્વદ્ગોષ્ઠી વચનપટ્ટતા કૌશલ સત્કલાસુ ।
સાધ્વી લક્ષ્મીશ્ચરણકમલોપાસના સદ્ગુણના
શુદ્ધ શીલ મતિરમલિના પ્રાપ્યતે નાત્પપુણ્યૈ ॥૧૧”

અર્થાત્—પ્રગટ પ્રભાવવાળો જૈનધર્મ, સત્પુરુષોની સોળત, વિદ્વાનો સાથે ગોષ્ઠી-વાર્તાલાપ, વચનપટ્ટતા—બોલવામાં અતુરાર્ધ, સુદર કળાઓમાં કુશળતા, ન્યાયો-પાર્જિત લક્ષ્મી, સદ્ગુરૂના ચરણકમળની સેવા, શુદ્ધ શીલ, નિર્મળ શુદ્ધિ આ સઘળા ગુણો અત્પ પુણ્યથી પ્રાપ્ત થતા નથી, પરંતુ બહુ પુન્યવાન આત્માઓને જ પ્રાપ્ત થાય છે

ગુરૂપાસેથી દેવ, ગુરૂ અને ધર્મરૂપી ત્રણ રત્નોત્તુ સ્વરૂપ સાલગીને મહીધર રાજાએ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને લક્ષ્મણ બધા ધનવાનોને પણ પૂજનીક થયો કહ્યું છે કે —

“મહિમાન મહિયાસ, સઙ્ગઃ સૂતે મહાત્મનામ્ ।
મન્દાકિનીમૃદો વચ્ચા-સ્ત્રિવેદીવેદિનામપિ ॥૧૨”

અર્થાત્—મહાત્માઓની સોળત મોટા મહિમાને ઉત્પન્ન કરે છે ત્રણ વેદને જાણનારાઓને ગંગા નદીની માટી પણ વદનીય થાય છે

ગુ. સૂ. ૪ મત્રાભ્યાય —

ૐ હ્રીં પૂર્વે મળપજ્જવનાળીણ સીયલેસાળ તેડલેસાળ આસીવિસભાવળાળ વિટ્ટીવિસ-ભાવળાળ ચારણમાવળાળ મહાસુમિળભાવળાળ તેયગ્ગિનિસગ્ગાળ નમ સ્વાહા ॥—અશિ ચોપશમનો વિદ્યા ॥

વિધિ—આ મત્રની માધના તથા તેનો પ્રભાવ ઉપર અઢારમા કાવ્યમાં કહી ગયા છીએ, તે પ્રમાણે જાણવો. આનાથી બધા ઉપદ્રવનું નિવારણ થાય અને ચક્રેશ્વરીદેવી પ્રત્યક્ષ થાય

જ્ઞાન યથા ત્વયિ વિમાતિ કૃતાવકાશં
નૈવ તથા હરિહરાદિપુ નાયકેષુ ।
તેજઃ સ્ફુરન્મણિપુ યાતિ યથા મહત્ત્વ
નૈવ તુ કાચશકલે ફિરણાકુલેઽપિ ॥૨૦॥

રસ્તામાં ગાઠ જંગલ આવ્યું અને તે સમયે રાત્રિ પડી ગઈ; અંધકારમાં કોઈ પણ રીતે માર્ગ નહીં સુઝવાથી સૈન્ય આગળ વધવાને અશક્ત નીવડ્યું. આ વખતે લક્ષ્મણ શેઠ પણ રાત્રની સાથે હતો.

આ પ્રદેશમાં મહા અંધકાર જોઈને રાત્રિ ડેવી રીતે વીતાડવી તે પ્રશ્ન મુશ્કેલ થઈ પડ્યો અને રાત્ર વિચારવા લાગ્યો કે અંધકારને દૂર કરવા માટે શું ઉપાય લેવો. પોતાના રાત્રને આ પ્રમાણે ચિંતાતુર જોઈને લક્ષ્મણ શેઠ રાત્ર પાસે આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે:—“હિ દેવ ! હું પૂર્ણચન્દ્ર આપને દેખાહું અને સૈન્યને માટે રાત્રિને દિવસ જેવી કરી નાખું.”

રાત્રએ કહ્યું કે:—“કર, જો તે પ્રમાણે તું મારા પ્રત્યે ઉપકાર કરીશ તો હું તારા મનોવાંછિત પુરા કરીશ.”

આ પ્રમાણે સાંભળીને ભક્તામરસ્તોત્રનું ચિંતવન કરી કૃત્રિમ ચંદ્રમા પ્રગટ કર્યો. સવાર પહેલાં તો રાત્રએ શત્રુરાત્રની રાજધાની કબજે કરી અને હુશ્મન રાત્રને બાંધી, રાત્ર પોતાના નગરમાં પાછો આવ્યો.* લક્ષ્મણને બધા ધનવાનોના કરતાં પણ અધિક ધનવાન બનાવ્યો, લક્ષ્મણે રાત્રને કહ્યું કે આ બધો સ્તવનનો મહિમા છે.

* ગ માં આ વર્ણન પણ નીચે પ્રમાણે છે:—

“એક વખત લક્ષ્મીકાન્ત શેઠ પરદેશથી પુષ્કળ માલ ભરી દેશમાં આવવા નીકળ્યા, પરંતુ રસ્તામાં જંગલમાં અધવચ રાત્રિ પડી, ત્યાં ચોર હુંટારાઓનો બહુ જ ત્રાસ હતો. જો ત્યાંથી આગળ ન જવાય તો પાસેની બધી મિલકત હુંટારાં બચ તેમ હતું; ઉપરાંત અમાવાસ્યાની કળા અંધારી રાત હોવાથી રસ્તો સુઝે તેમ પણ ન હતું. શેઠના હૃદયમાં મુંઝવણ થવા લાગી અને આ સંકટમાંથી બચવા તે ઉપાય શોધવા લાગ્યા.

ખૂબ ઉંડો વિચાર કરતાં પ્રથમ દેવે આપેલો ચન્દ્રકાન્ત મણિ યાદ આવ્યો અને ભક્તામર સ્તોત્રના ૧૯મા શ્લોકનું ચિંતવન કરી તે મણિ આકાશને વિષે ઉછાળ્યો, તેથી ચારે તરફ પૂર્ણિમાના ચંદ્ર સરખું ઝળહળતું તેજ ફેલાઈ ગયું અને ચંદ્રની માફક તે મણિ આકાશને વિષે ઉંચે રહી તેજ પ્રસારવા લાગ્યો. એના તેજથી રસ્તો સુઝવાથી શેઠના માણસો તથા શેઠ વગેરે સહિસલામત એ જંગલમાંથી પાર ઉતર્યા.

પ્રભાત થતાં શેઠે ફરી ૧૯મા શ્લોકનું ચિંતવન કરી એ મણિને પાછો ખેંચી લીધો અને પોતાને ગામ આનંદથી પહોંચી ગયા.

આખા નગરમાં ન્યારે આ મણિના પ્રભાવની વાત પ્રસરી ત્યારે રાત્રએ પણ શેઠને બોલાવ્યો અને વાત પૂછી તો લક્ષ્મીકાન્ત શેઠ ભક્તામરનો મહિમા કહી સંભળાવ્યો આથી રાત્ર વગેરે ઘણા માણસોએ ભક્તામર સ્તોત્રનું આરાધન કરવા માંડ્યું.”

આચાર્ય મહારાજે રાત્ર, પુરોહિત તથા સભા સમક્ષ કહ્યું કે —“મહારાજ ! માલગો ‘આવતી કાલે તમારી પદ્મગણીને ત્રણ નેત્રવાળો એક પુત્ર અવતરશે અને તે પછી બાગ્મા દિવસે એટલે આજથી તેરમા દિવસે આપના મુખ્ય હસ્તીનું મરણ થશે’ અને તે ત્રણ નેત્રવાળો પુત્ર ઘણો જ બળવાન અને સમૃદ્ધિવાન થશે”

આ સાંભળી જેઓના ગળામા જનોઇ રહેલી છે એવા બ્રાહ્મણો શુક્રમહારાજના આ વચ્ચનોની હાસી કરવા લાગ્યા, જેઓનો રાત્રએ નિષેધ કયો શુક્રના કહેવા પ્રમાણે જ રાત્રની પટરાણીએ બીજે દિવસે ત્રણ નેત્રવાળા પુત્રને જન્મ આપ્યો અને પુત્રના જન્મથી બરાબર બારમા દિવસે રાત્રના પદ્મહસ્તીનું મરણ થયું, એ રીતે શુક્રમહારાજના કહેલા વચ્ચનો સત્ય થયા.

તેરમા દિવસે મહીપતિ રાત્રએ શુક્રમહારાજને બોલાવીને રાત્ર સિંહાસન ઉપર બેમાથ્યા અને તેઓની સ્તુતિ કરવા માડી, શુક્રમહારાજનું આવું અમત્કારીક જ્ઞાન જોઇને દેવી બ્રાહ્મણોના મુખ કાળા પડી ગયા અને જમીન તરફ નીચું મુખ રાખીને જોવા લાગ્યા એટલે કે તેઓ ઝખવાણા પડી ગયા અને શુક્રને નમસ્કાર કરવા લાગ્યા પ્રસન્નમુખે શુક્રમહારાજ આશીર્વાદ આપતા બોલ્યા કે —

‘આધારો યસ્મિલોક્ષ્યા જલધિજલધરાકેન્દ્રવો યન્નિયોજ્યા
મુજ્યન્તે યત્પ્રસાદાદસુરસુરનરાધૌશ્વરૈ સમ્પદસ્તા’ ।
આદેશ્યા યસ્ય ચિન્તોમણિસુરસુરમીકલ્પવૃક્ષાદયસ્તે,
શ્રીમાન્ જૈને દ્રધર્મ કિસલયતુ સઘ શાશ્વર્તી શર્મલક્ષ્મીમ્ ॥૧॥

અર્થાત્ — જે ત્રો લોકનો આધાર છે, જેનાથી સમુદ્ર, મેઘ, સૂર્ય અને ચંદ્ર નિયમ મુજબ આવે છે, જેની કૃપાથી અસુર સુર મનુષ્યો અને રાત્રઓ વડે તે તે સપદાઓ બોગવાય છે, જેના આદેશ પ્રમાણે ચિંતામણિ રત્ન કામધેનુ અને કલ્પ-વૃક્ષાદિ વર્તે છે, તે શ્રીમાન્ જિનેન્દ્ર કથિત ધર્મ તમોને શાશ્વતી મોક્ષલક્ષ્મી આપે

હમેશા મુખને આપનાર જનધર્મના મહિમાનુ શ્રવણ કરી રાત્રએ શ્રાવક ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો, જોતજોતે પત્નિ જનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો

અહીંયાથી શરૂ કરીને છ શ્લોક સુધીના મન્ત્રો સૂરિમન્ત્રથી જાણી લેવા

મન્યે વર હરિહરાદય એવ દષ્ટા

દષ્ટેષુ ચેષુ હૃદય ત્વયિ તોષમેતિ ।

કિં વીક્ષિતેન મમતા મુવિ યેન નાન્યઃ

કથિન્મનો હરતિ નાય ! મયાન્તરેડપિ ॥૨૧॥

સમશ્લોકી

શોભે પ્રકાશ કરી જ્ઞાન ત'મા વિષે જે,
તેણું નહીં હરિહરાદિકના વિષે તે;
રત્નો વિષે સ્ફુરિત તેજ મહત્ત્વ ભાસે,
તેણું ને કાચ કહડે ઉજળે ગણાશે. ૨૦

શ્લોકાર્થ—હે પ્રભુ ! અનંત પર્યાયવાળી વસ્તુને વિષે પ્રકાશ કરનાર જ્ઞાન જેણું તમારે વિષે શોભે છે તેણું હરિ-વિષ્ણુ, હર-મહાદેવ તથા બ્રહ્મા, બૌદ્ધ વગેરે દેવોને વિષે શોભતું નથી. કેમકે તેઓ કદાચિત્ ભયાદિક દેખાડીને પોતાનું નાચક-પણું બતાવે છે તો પણ તેઓ વિભંગજ્ઞાની જ છે, તેથી તેઓના શાસ્ત્રોમાં પૂર્વા-પરનો વિરોધ સ્પષ્ટ રીતે જોવામાં આવે છે, જેવી રીતે ગમે તેવો તેજસ્વી કાચનો કકડો હોય તો પણ તેનું દેહીધ્યમાન તેજ વળ, વૈદુર્ય, પન્નરાગ અને ઇદ્રીનીલ વગેરે મણિના તેજ પાસે જરા પણ ગૌરવપણું પ્રાપ્ત કરતું નથી, તેવી જ રીતે તમારા જ્ઞાન પાસે તેઓનું જ્ઞાન નિષ્ફળ છે—નકામું છે.—૨૦

વાર્તા ૧૨ માં શ્લોક ૨૦

શ્રી નાગપુર નામના નગરમાં મહીપતિ^૧ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે રાજાને માનીતો સોમદેવ નામનો પુરોહિત હતો, તે ગામમાં વિહાર કરતાં કરતાં શ્રી વિજયસેનસૂરિ^૨ નામના એક જૈનાચાર્ય પધાર્યા. તેઓ હમેશાં રાત્રિના સમયે ભક્તામરસ્તોત્રનો પાઠ કરતા હતા અને તે પાઠના પ્રભાવથી એક વખતે તેઓ ભક્તામરસ્તોત્રના ૨૧ માં શ્લોકનું ચિંતવન કરતા હતા, તે વખતે ચૈકેન્દ્રી દેવીએ પ્રગટ થઈને તેઓને બધી જાતના પ્રશ્નો જાણવાની વિદ્યા આપી હતી.

એક દિવસે મહીપતિ રાજા સભા ભરીને બેઠો હતો, તે વખતે પોતાની રાણીને રહેલા ગર્ભ સંબંધી પોતાની સભામાં બેઠેલા રાજપુરોહિત તથા બીજા પણ જ્યોતિષીઓને રાજાએ પ્રશ્ન કર્યો કે:—“મારી રાણીને ગર્ભ રહેલો છે તો તે ગર્ભનો જન્મ ક્યારે થશે અને તે પુત્ર હશે કે પુત્રી ? તથા તેના જન્મથી મારે ત્યાં શું થશે ?”

રાજાના આ પ્રશ્નના જવાબમાં પુરોહિત તેમજ બધા જ્યોતિષીઓ મીન રહ્યા તેથી શ્રી વિજયસેનસૂરિને સન્માન સહિત રાજદરબારમાં બોલાવ્યા. રાજાએ તેઓને વંદન કર્યું અને પોતાનો પ્રશ્ન પૂછ્યો.

૧ ક માં રાજાનું નામ ‘મહિપતસિહ’ છે, જ માં રાજાનું નામ ‘નાગરાજ’ છે, તથા ગ માં રાજાનું નામ ‘રાજસિહ’ આપેલું છે.

૨ ક માં સાધુનું નામ નહીં આપતાં એક ‘શ્રીપૂજ્ય’ એમ લખેલું છે, બ્યારે જ તથા ગ માં સાધુનું નામ ‘વિદ્યાનંદી’ આપેલું છે.

અહીંયા આચાર્ય મહારાજે ચક્રેશ્વરી દેવીના આરાધનના પ્રભાવથી સોમેશ્વરને બોલાવ્યા, વળી શિવને બોલાવ્યા, બ્રહ્મા તથા વિષ્ણુને પ્રાસાદમાથી આવતા બતાવ્યા, સૂર્ય-ગણેશ-ચંદ્ર વગેરેને પણ ચાલતા બતાવ્યા, આ પ્રમાણે બધા દેવોને પ્રકટ થએલા જોઈને ગામના લોકો પણ આશ્ચર્યચુક થઈ ગયા, વળી શિવને ચંદ્રપ્રભુના ત્રિનમદિર તરફ પૂજન કરવા જતા અને નમતા, તથા સોમેશ્વરને પૂજન કરીને આઠમા તીર્થ કરને નમન કરીને પ્રભુનો હાથ માગતા અને પ્રભુએ તેમનો હાથ પકડતા બતાવ્યા આ પ્રમાણે બતાવીને છેવટે હરિહરાદિને અદૃશ્ય થતા પણ બતાવ્યા, પછી આચાર્ય ઉપાશ્રયે પાછા ચાલ્યા ગયા, અને શામનગી મહાઉન્નતિ થઈ

સ્ત્રીणा शतानि शतशो जनयन्ति पुत्रान्

नान्या सुत त्वदुपम जननी प्रसूता ।

सर्वा दिशो दधति मानि सहस्ररश्मि

प्राच्येव दिग् जनयति स्फुरदंशुजालम् ॥૨૨॥

સમશ્લોકી

શ્રી સેકડો પ્રસવતી કદી પુત્ર જાળા,

ના અન્ય આપ સમ કો પ્રસવે જનેતા ।

તારા અનેક ધરતી જ દિશા બધીય,

તેજે સ્ફુરીત રવિને પ્રસવે જ પૂર્વ.-૨૨

શ્લોકાર્થ—જેમ તારાના મમૂહને તો સઘળી દિશાઓ ધારણ કરે છે, પરંતુ ચંદ્રચાપમાન તેજસ્વી ફિરજોના સમૂહવાળા સૂર્યને તો એક માત્ર પૂર્વ દિશા જ ઉત્પન્ન કરે છે, તેમ સેકડો શ્રીઓ એકડો પુત્રને જન્મ આપે છે, પરંતુ આપ જેવા પુત્રને જન્મ આપનારી બીજી કોઈ માતા નથી [મરૂદેવા જેવી કોઈક ભાગ્યશાળી માતાઓ જ તમારા જેવા તીર્થકર પુત્રને જન્મ આપે છે]-૨૦

વાર્તા ૧૪ મી શ્લોક ૨૨

શ્રી શુકગામ્પતન^૧ નામના નગરમા વૃદ્ધકર^૨ નામના બૌદ્ધાચાર્યને શાસ્ત્રાર્થમા ભુવનમુનિ^૩એ જીત્યો હતો તે બૌદ્ધાચાર્ય મરીને ચક્ષુ તરીકે ઉત્પન્ન થયો પૂર્વ-ભવમા જૈનમુનિથી પામેલા પરાભવને યાદ કરીને જૈન મઘને ઉપદ્રવ કરવા લાગ્યો સઘે દુષ્ટ ચક્ષુ હમન કરવા માટે ભક્તામરસ્તોત્રના ૨૨ મા શ્લોકની સાધના

૧ ક મા ગામનુ નામ 'કુદનપુર' છે, બ્યારે ગ મા ગામનુ નામ 'નંદનપુર' છે
૨ ક, સ તથા ગ મા બૌદ્ધાચાર્યનુ નામ 'પ્રજ્ઞાકર' છે ૩ ક, ચ અને ગ મા જૈનાચાર્યનુ નામ 'મતિસાગર' છે

સમશ્લોકી

માતું રૂઢું હરિહરાદિકને દીઠા તે !

દીઠે છ હૃદય આપ વિષે ઠરે છે;

જેવા થકી જગતમાં પ્રભુનો પ્રકાશ,

જન્માન્તરે ન હરશે મન કોઈ નાથ !-૨૧

શ્લોકાર્થ:-હે નાથ ! હરિહરાદિ દેવોને મેં દીઠા, તે સાંઝે જ થયું, કારણ કે એમને દેખ્યા છતાં માંઝે ચિત્ત આપને વિષે જ સંતુષ્ટ થાય છે અને આ લોકમાં આપને દેખી લેવાથી વિશેષ લાભ એ થયો કે હવે કોઈ પણ જન્માન્તરમાં કોઈ અન્ય દેવ મારા મનનું હરણ કરી શકશે નહિ.-૨૧

વાર્તા ૧૩ મી શ્લોક ૨૧

શ્રી વાયડ નામના ગામની અંદર પરકાયપ્રવેશ વિદ્યાના જાણકાર શ્રી જીવદેવ-સૂરિએ^૧ ભક્તામરસ્તોત્રના ૨૧ મા શ્લોકનો આમનાય સહિત જાપ કરીને અપ્રતિયક્ષા (ચક્રેશ્વરી) દેવી પાસેથી સર્વ દેવોને પ્રકટ કરવાની શક્તિ પ્રાપ્ત કરી હતી.

તેઓશ્રી વિહાર કરતા કરતા મનોહર ગૂર્જરભૂમિની અંદર આવેલા સોરઠ દેશમાં શ્રી દેવપત્તન^૨ (પ્રભાસપાટણ) નગરે પધાર્યા, ત્યાં શ્રી સોમનાથ મહાદેવનું પ્રસિદ્ધ મંદિર આવેલું હતું.

ગામમાં તપાસ કરતાં એક પણ જૈનમંદિર નહિ જોવાથી સૂરિજીએ ગામના એક વૃદ્ધ પુરુષને બોલાવીને હકીકત પૂછી તો માલુમ પડ્યું કે પહેલાં આ ગામમાં ઘણા જૈનોની વસ્તી હતી, પરંતુ મુનિમહારાજના વિહાર વિના અને ગામમાં પ્રાદ્ધ-જ્યોત્સ્નું પ્રસિદ્ધ તીર્થસ્થળ હોવાને લીધે ઘણાખરા જૈનો અન્યધર્મી થઈ ગયા છે; અને હાલ તો જૈન નામને પણ કોઈ જાણતું નથી.

આ પ્રમાણેની હકીકત સાંભળી આચાર્ય મહારાજને ઘણો જ ખેદ થયો અને કોઈ પણ ઉપાયે શૈવ બની ગયેલા જૈનોને પુનઃ જૈન બનાવવા વિચાર થયો. તે માટે પ્રથમ જનસમૂહનું આકર્ષણ કરવા નિમિત્તે પોતે પોતાના શિષ્ય પરિવાર સહિત સોમનાથ મહાદેવના મંદિરમાં ગયા. ત્યાં ગયા પછી થોડીવારમાં લોકોમાં ખબર થઈ કે કોઈ જૈન સાધુ મહાદેવના મંદિરમાં મહાદેવને નમસ્કાર કરવા જાય છે. તેથી લોકો ટોળે ટોળાં મળી લેગાં થયાં.

૧. ક માં આચાર્યનું નામ 'દેવસૂરિ' છે, જ માં નામ 'જીવનંદી' છે, જ્યારે ગ માં નામ 'ક્ષમાશીલ' આપેલું છે.

૨. ક માં ગામનું નામ 'સુંદરપુર' છે, જ્યારે જ અને ગ માં ગામનું નામ 'દેવપુર' આપેલું છે.

ત્વામામનન્તિ મુનયઃ પરમ પુમાંસ-

માદિત્યવર્ણમમલં તમસઃ પુરસ્તાત્ ।

ત્વામેવ સમ્યગુપલભ્ય જયન્તિ મૃત્યુ

નાન્યઃ શિવઃ શિવપદસ્ય મુનીન્દ્ર ! પન્થ્યાઃ ॥૨૩॥

મમશ્લોકી

માને પર પુરૂષ સર્વ મુનિ તમેને,

ને અધકાર મમીધે રવિ શુદ્ધ બાણે,

પામી તને મુગીત મૃત્યુ-જીતે મુનીંદ્ર,

છે ના બીજે કુશળ મોક્ષ તણે જ પથ-૨૩

શ્લોક-૧૪ -હે મુનીંદ્ર ! પ્રભુ ! મુનિઓ તમેને પરમ પુરૂષ કહે છે અથ ત મિથ્યાત્વી જીવ બાહ્યાત્મા કહેવાય છે, અમ્યદ દિ કર્મવાળો જીવ અતરાત્મા કહેવાય છે અને કર્મગઢિત થએલ જીવ પરમાત્મા કહેવાય છે, તેવા પરમાત્મા તમે છો, એમ મુનિઓ કહે છે, તમે સૂર્ય સમાન સ્વયં તેજસ્વી છો, અમલ-ગંગા દ્રેષ રહિત છો, તથા પાપરૂપ અધકારથી દૂર છે તમને જ અત કરણની શુદ્ધિવડે પામીને-બાણીને પ્રાણીઓ મૃત્યુને જીતે છે-સિદ્ધ થાય છે તે સિવાય બીજે કોઈ પણ ઉપદ્રવ રહિત મોક્ષનો માર્ગ નથી

વાર્તા ૧૫મી શ્લોક ૨૩મો.

આગળ જોયોનું વર્ણન કરી ગયા છીએ, તે વિધાનિદ્ધ શ્રી આર્યંબુગચાર્યે ભક્તામર-સ્તોત્રના તેવીમમા શ્લોકની માધના કરીને મર્વ અભીષ્ટ વસ્તુઓને દેવા-વાળી એવી ચક્રેશ્વરી દેવી પામેથી હુદયતરને કળાને કરવાનું વરદાન મેળવ્યું હતું, તે શ્રી આર્યંબુગચાર્ય વિહાર કરતા કૃતા 'ઉન્નતિની' નામની નગરીએ આવ્યા તે ઉન્નતિની નગરીના ઉદ્યાનના મધ્યભાગમા ચંદ્રિકા દેવીનું એક મંદિર હતું, તે હિમાગ્રિય દેવીની પામે નિરતર અનેક પ્રકારના નિર્દોષ અવાચક પ્રાણી ઓને સહાર થતો હતો, તેથી ઉદ્યાનમા ઠેકાણે ઠેકાણે લોહી, હાડકા, માંસ, મગ્ગલા બનવરના કલેવરો વગેરે પડેલા હતા સાંજનો સમય થઈ જવાથી આચાર્ય મહા-ગજ રાત્રિ વીતાવવા માટે તે ચંદ્રિકાના મંદિરની નજીકની બૂમિમા રહ્યા

ચોડી રાત્રિ વીન્યાબાજ કોધાયમાન થએલી ચંદ્રિકા દેવી મુનિને પોતાના મંદિ-રની નજીકમા ધ્યાનન્ય જોઈ એકદમ ક્રોધથી રાત્રી પીળી થઈ ગઈ અને મુનિના ગળે નખ માર્યો, જે તેણીના કપોળમા જ લાગ્યો આ પ્રમાણે જોઈને દેવી ઉપમર્ગ કરવા છોડી દઈ મુનિના પામા પગ અને તેઓની કમળ માગી અને કાપુ કે આપ

જેઓએ કરેલી છે, એવા વૃદ્ધાવસ્થાને પ્રાપ્ત થએલા વિદ્યાસિદ્ધ આર્યખપુટાચાર્યને ઉત્સાહપૂર્વક ‘ગુડશસ્ત્રપત્તન’ ના વિષે વિનંતિ કરી બોલાવ્યા.

ગુરૂમહારાજ ચક્ષુના મંદિરને વિષે ગયા અને ચક્ષુના કાન પર પગ મૂકીને સૂઈ ગયા. એવામાં ચક્ષુનો પૂનરી ત્યાં આવ્યો, તે આ બનાવ જોઈને બોલ્યો કે:— “અરે દુર્વિનીત ! જલદી ઊભો થા, નાહકનો મરી જઈશ.”

આ બધું સાંભળ્યા છતાં આચાર્ય મહારાજ ચોતરફ વસ્ત્ર ખરાબર લપેટીને કપટનિદ્રાએ સુતેલા હતા તેથી કાંઈ પણ પ્રત્યુત્તર આપ્યો નહિ. આ બનાવનું પૂનરીએ રાજાને નિવેદન કર્યું, ત્યારે રાજા તેમના પર ક્રોધાયમાન થયો. અને પોતાના માણસો મોકલીને તેઓને ઉઠાડવાનો પ્રયત્ન કરાવ્યો, પણ તેઓ તો વસ્ત્રથી આચ્છાદિત હોવાથી જાગ્યા જ નહિ એટલે તેમણે એ વૃત્તાંત આવી રાજાને જણાવ્યો, જે સાંભળતાં તે અધિક ક્રોધાયમાન થઈ કહેવા લાગ્યો કે:—“એને પથર અને લાકડીથી ખુબ માર મારો.”

રાજાસેવકોએ તે પ્રમાણે કર્યું, પરંતુ આચાર્યને તો મારની કાંઈ ખબર જ ન પડી. એવામાં તરત નગર અને અંતઃપુરમાં કોલાહલ જાગ્યો અને કંચુકીઓ પોકાર કરતા, રાજા પાસે આવીને કહેવા લાગ્યા કે:—“હે સ્વામિન્ ! અમારું રક્ષણ કરો, રક્ષણ કરો. પથર અને લાકડીવતી કરેલા અદૃષ્ટ પ્રહારોથી કોઈએ સમસ્ત અંતઃપુરને જર્જરિત કરી નાખેલ છે.”

આ સાંભળતાં રાજા ચિંતવવા લાગ્યો કે:—“અવશ્ય આ કોઈ વિદ્યાસિદ્ધ પુરુષ છે. તેથી પ્રહારો અંતઃપુરમાં ચલાવે છે અને પોતાનો ખયાવ કરે છે, માટે મારે તેઓ માનનીય છે.” એમ ધારી અધિષ્ઠાયક દેવની માફક રાજાએ મધુર વચનથી આચાર્યને શાંત કર્યા, ત્યારે કપટનિદ્રા તણને આર્યખપુટાચાર્ય મહારાજ જાગ્રત થઈને ઉઠ્યા ત્યાં જમીન સુધી મસ્તક નમાવીને રાજાએ તેઓને નમસ્કાર કર્યા.

પછી આચાર્યમહારાજે ચક્ષુને કહ્યું કે:—“ હે ચક્ષ ! તું મારી સાથે ચાલ.” ત્યારે તે સાથે ચાલ્યો અને તેની પાછળ પાછળ શિવ વિનાયક વગેરે ચક્ષુ મંદિરમાંની બીજી પણ દેવમૂર્તિઓ ચાલવા લાગી. વળી એક હજાર પુરુષો ઉઠાવી શકે એવી પથરની ત્યાં બે કુંડીઓ પડી હતી, તેને પણ ગુરૂએ પોતાની પાછળ પાછળ ચલાવી, એવી રીતે કૌતુકથી તેઓનો પ્રવેશોત્સવ થયો. એમ આચાર્ય મહારાજનો અદ્ભુત પ્રભાવ જોઈ રાજા અને નગરલોકો પણ જિનશાસનના લક્ષ્ત થયા અને શાસનનો મહિમા વિસ્તર્યો. છેવટે રાજાની વિનંતિથી શાંત થએલા સૂરિજીએ ચક્ષુને તેના સ્થાને પાછો મોકલ્યો અને બે કુંડીઓ ત્યાં જ રહેવા દીધી.

વૈક્રિય, ઔદારિક, આહારક, તૈજસ અને કાર્મણ એ પાંચે અગ-શરીરના કેતુ-ચિન્હ રહિત હોવાથી અનગકેતુ યોગીશ્વર એટલે મન, વચન અને કાયાને જીતનારા, યોગીઓના એટલે ચાગ જ્ઞાનવાળાના અથવા ધ્યાનીના ઇશ્વર અથવા સયોગી કેવળીના માન્ય હોવાથી ઇશ્વર વિદિતયોગ એટલે જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપ યોગને બાણનાર અથવા ધ્યાનીઓએ જેનાથી યોગ બળપુર્યો છે તેવા, અથવા 'વિ' એટલે વિશેષે ડરીને, 'દિત' એટલે નાશ કર્યો છે, 'યોગ' જીવની સાથે ક્ષીરનીગ્ના ન્યાયથી રહેલો ઈર્મળધ જેણે એવા અનેક એટલે જ્ઞાને ડરીને સર્વમા રહેલા હોવાથી અનેક, અથવા ગુણ અને પર્યાય અનેક હોવાથી અનેક, અથવા એક ઠેઠાણે અનેક સિદ્ધ હોવાથી અનેક, અથવા ઋષભ વગેરે અનેક વ્યક્તિ હોવાથી અનેક, અથવા નામ સ્થાપના, દ્રવ્ય સ્થાપના અને લાવ સ્થાપના રૂપે હોવાથી અનેક એક એટલે અદ્વિતીય, ઉત્તમ અથવા એક જીવની અપેક્ષાએ એક જ્ઞાનસ્વરૂપ એટલે કેવળ-જ્ઞાનના સ્વરૂપવાળા તથા અમલ એટલે અઢાર દોષરૂપ મળ રહિત છો આ રીતે તમોને કહે છે -૨૪

બુદ્ધસ્ત્વમેવ વિબુધાર્ચિત ! બુદ્ધિવોધાત્ ।

ત્વ શઙ્કરોઽસિ ભુવનત્રયશઙ્કરત્વાત્ ।

ધાતાઽસિ ધીર ! શિવમાર્ગવિધેર્વિધાનાત્

વ્યક્ત ત્વમેવ મગવન્ પુરુષોત્તમોઽસિ ॥૨૫॥

સમશ્લોકી

છો બુદ્ધિ-બોધ થકી હે ! સુરપૂજ્ય બુદ્ધ,

છો લોકને સુખદ-શંકર તેથી શુદ્ધ !

છો મોક્ષ-માર્ગ-વિધિ-ધારણથી જ ધાતા,

છો અપ્ષ્ટ આપ પુરૂષોત્તમ સ્વામી ત્રાતા —૨૫

શ્લોકાર્થ —હે ઇદ્રાદિદ દેવોથી પૂજિત પ્રભુ ! પદાર્થોને વિષે તમારી જ મતિનો પ્રકાશ હોવાથી સાચા બુદ્ધ તમે જ છો અથવા 'વિબુધ' એટલે પડિતો, પડિતો એટલે ગણધરો તેમણે 'અર્ચિત' એટલે પૂજિત જે તીર્થંકરો, તેની 'બુદ્ધિ' એટલે દેવજ્ઞાન, તેના વડે 'બોધાત્' એટલે વસ્તુસમૂહનું જ્ઞાન હોવાથી તમે જ બુદ્ધ છો તથા ત્રણ જગતના જીવોને સુખ કરનાર હોવાથી તમે જ સાચા શંકર છો હે ધીર ! ત્રણ રત્ન રૂપ મોક્ષમાર્ગનું વિધાન કરવાથી તમે જ ધાતા-બ્રહ્મા છો હે ભગવાન્ ! તમે જ સર્વ પુરૂષોત્તમ ઉત્તમ છો તેથી સ્પષ્ટ રીતે તમે જ પુરૂષોત્તમ-વિષ્ણુ છો અર્થાત્ બુદ્ધ, શંકર, બ્રહ્મા અને વિષ્ણુ, તેઓ નામ ત્રણે ગુણવાળા

કાંઈ આજ્ઞા કરો. ગુરૂએ જીવહિંસા બંધ કરવાનું કહ્યું અને જીવો પર થતા ઉપસર્ગનું નિવારણ કર્યું અને તેણીને શાંતિ પમાડી. સવારમાં તેઓની સાથે ઉપાશ્રય તરફ જતાં નગરના દરવાજે તેઓની પૂજા અને વંદન કરી પોતાના મંદિરમાં પાછી ગઈ. તેણીના કપોલના વિષે નખરેખા તેવીને તેવી જ કાયમ રહી. આ વૃતાંત લોકોના જાણવામાં આવવાથી લોકોમાંથી પણ કેટલાકે ગુરૂમહારાજનો ઉપદેશ શ્રવણ કરી સમ્યક્ત્વ અંગિકાર કર્યું અને ગુરૂના ગુણનું સ્મરણ કરતાં કરતાં પોતાને ઘેર ગયા.

ત્વામવ્યયં વિભ્રમચિન્ત્યમસદ્વ્યમાદ્યં

બ્રહ્માણમીશ્વરમનન્તમનઙ્ગકેતુમ્ ।

યોગીશ્વરં વિદિતયોગમનેકમેકં

જ્ઞાનસ્વરૂપમમલં પ્રવદન્તિ સન્તઃ ॥૨૪॥

સમશ્લોકી

તું આદિ અવ્યય અચિંત્ય અસંખ્ય વિભુ,

છે બ્રહ્મ ઈશ્વર અનંત અનંગકેતુ;

યોગીશ્વર વિદિતયોગ; અનેક એક,—

કે'છે તને વિભજ જ્ઞાનસ્વરૂપ સંત.—૨૪

શ્લોકાર્થ:—હે પ્રભુ! સંત પુરુષ તમોને અવ્યય એટલે સર્વ કાળે એકસ્થિર સ્વભાવવાળા હોવાથી હાનિવૃદ્ધિ રહિત, તથા વિભુ એટલે પરમ ઐશ્વર્ય વડે શોભનાર અથવા કર્મનો નાશ કરવામાં સમર્થ, અચિંત્ય એટલે આધ્યાત્મિક પુરુષો વડે પણ ચિંતવી ન શકાય તેવા અથવા અચિંત્ય ગુણવાળા, અસંખ્ય એટલે તમારા ગુણની સંખ્યા ન હોવાથી અસંખ્ય, અથવા અનંત જ્ઞાનવાળા છતાં પણ સંસાર અનંત હોવાથી સર્વ જીવોના સર્વ ભવોની સંખ્યા નહિ કરી શકવાથી અસંખ્ય અથવા અનંત અર્થવાળા અકારાદિક વર્ણોની સંખ્યા નહીં કરી શકવાથી અસંખ્ય, અથવા ગુણથી અને કાળથી તમારી સંખ્યા થઈ શકતી નથી માટે અસંખ્ય. આદ્ય એટલે લોકવ્યવહારની આદિમાં થએલા હોવાથી આદ્ય, અથવા પાંચ પરમેષ્ઠીની મધ્યે પ્રથમ હોવાથી આદ્ય, અથવા ચોવીશ તીર્થંકરમાં પ્રથમ હોવાથી આદ્ય, અથવા સર્વ તીર્થંકરો પોતપોતાના તીર્થની આદિ કરનાર હોવાથી આદ્ય. બ્રહ્મા એટલે અનંત આનંદ વડે વૃદ્ધિ પામનાર. ઈશ્વર એટલે સર્વ દેવોના સ્વામી અથવા ઐશ્વર્યયુક્ત હોવાથી કૃતાર્થ. અનંત એટલે અનંત જ્ઞાનદર્શનવાળા અથવા મૃત્યુરૂપ અંત રહિત. અનંગકેતુ એટલે કામદેવનો નાશ કરવામાં કેતુ સમાન એટલે કે જેમ ઉદય પામેલો કેતુનો તારો જગતનો ક્ષય કરે છે, તેમ ભગવાન કામદેવનો ક્ષય કરે છે, અથવા

તેઓના આ વચ્ચેનું શ્રવણ કરીને રાજ્યે તેઓને અત પુરની પામે મોનાના સિંહાસન પર બેસાડ્યા અને ડહુ ડે — “હિ ભગવન્ ! મારા પર દૃષા કરી રાણીઓને જેમ અને તેમ જલદી જીવિતદાન આપી મારા જીવનનો ઉદ્ધાર કરે અને તેના ઘડલામા ભલે માફ રાજ્ય ગ્રહણ કરે ”

આ પ્રમાણે આચાર્યમહારાજને વિદ્વાસિ ડરવાથી આચાર્ય મહારાજે પ્રાસુક નિર્મળ જળ મગાવીને મત્રીને આપ્યું અને ડહુ ડે “આ પાણીને દરેક રાણીની આખ પર છાટો અને તેનું પાન દરેક રાણીને કરાવે ” આ પ્રમાણે કરવાથી બેહોતેરે રાણીઓને વળજેલો દુષ્ટ વ્યતર તુરતજ પલાયન થઈ ગયો.

આ પ્રમાણેનો અલૌકિક પ્રભાવ પ્રત્યક્ષ બોઈ રાજ અને રાણીઓ ગુરૂમહારાજને વદન કરી, તેઓની વારવાર પ્રશસા કરતા તેઓની પાસે ધર્મદેશના માલગવા બેઠા,

ગુરૂ મહારાજ શ્રી શાતિસૂરિએ ધર્મદેશના આપતા કહ્યું ડે —

“જ્ઞાનાદિત્રિતયોચ્ચશાલ્કલિત શીલાન્નસન્ને પુર

સત્સૂત્રૈ કપિશીર્ષકૈ પરિગત દાનાદિસદ્ગોપુરમ્ ।

ક્ષાન્ત્યાયુચ્ચદશપ્રકારવિલસદ્ય ત્ર શમામ્મોનિર્ધિ

મીતા કર્મરિપો શ્રયન્મધુના સદ્ધર્મદુર્ગ જના ॥૨॥

અર્થાત્—સમ્યગ્દર્શન સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યગ્ચારિત્રરૂપ ત્રણ કોટ યુક્ત, અને અઢાર હજાર શીલના અગોવડે યુક્ત, ઉત્તમ સૂત્ર રૂપ ડાગરાવડે સહિત, દયા આદિ રૂપ દરવાજાવાળો, ક્ષમા આદિ દશ પ્રકારના ચતિધર્મરૂપ યન્ત્રવાળો, અને શમડપી પાણીનો ભડાર એવા સદ્ધર્મરૂપ કિલાનો કર્મરૂપ શત્રુથી ભયભીત થએલા હે મનુષ્યો ! તમે આશ્રય ડગે.

આ પ્રમાણે સાલગીને રાજ્યે જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને પોતાના આખા રાજ્યની અદર જીવહિંસાનો નિપેધ કરાવ્યો. રાણીઓએ પણ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને ગુરૂપાસે પચમી તપ ઉચ્ચર્યું. રાજ્યે ઉંચા તોરણવાળા સેડડો નવીન જિનમંદિરો તથા તેની પ્રતિષ્ઠાઓ ગુરૂમહારાજના ઉપદેશથી કરાવી

મન્ત્રામ્નાય —

આ છ ગાથાઓ[૧૬થી ૨૫]મા મન્ત્રાક્ષર એક જ છે જે આ પ્રમાણે છે —

ॐ હ્રીં શ્રીં અર્હં નમિઝ્ઞ પાસ ચિસહર વસહ જિણ ફુલિંગ ॐ હ્રીં શ્રીં અર્હં નમ ।

—ભયહરી વિદ્યા [ચિતામણિ મન્ત્ર પણ આ જ છે, તેના વિધિ વિધાન માટે અગાઉ આવી ગએલ ‘ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર’ની બીજી ગાથાના મન્ત્રામ્નાયો જુઓ.]

નથી. કારણકે યુદ્ધ દેવળજ્ઞાન રહિત છે, શંકર સંહાર કરનાર છે, બ્રહ્મા હિંસક વેદનો ઉપદેશ આપનાર છે અને વિષ્ણુ માયાકપટ યુક્ત છે. અને તે નામોના યથાર્થ ગુણો તો તમારામાં જ છે.—૨૫

વાર્તા ૧૬મી શ્લોક ૨૪-૨૫

શૌર્યપુર^૧ નામના નગરમાં હૃતશત્રુ^૨ નામનો મહા પરાક્રમી, બળવાન અને નીતિવાન રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે રાજાને રૂપમાં રંભા સમાન અને શીલવંત બહોંતેર રાણીઓ હતી.

એક દિવસ વસંતઋતુ પૂર બહારમાં ખીલી રહી હતી, યુગંધ-પરિમલ ચારે બાજુ પ્રસરી રહ્યો હતો, કોકિલા મધુર સ્વરે આલાપ કરતી હતી, તે વખતે માળીએ આવી મહારાજાને વસન્તની મોજ અનુભવવા અને વિશ્રાન્તિ લેવા ઉદ્યાનમાં પધારવા કહ્યું. રાજા રાણીઓ સહિત બગીચામાં જઈ વસંતની મોજ અનુભવવા લાગ્યો.

ઉદ્યાનમાં ફીડા કરતાં કરતાં કોઈ એક વ્યંતર તે રાણીઓને વળગ્યો અને રાણીઓને બેભાન સ્થિતિમાં લાવી મૂકી. ગાંડા માણસની માફક જેમ તેમ રાણીઓ બોલવા લાગી તેમજ અનેક ચેષ્ટાઓ કરવા લાગી, તેથી રાજા તેમજ ખીબ માણસો બહુ દુઃખી થવા લાગ્યા અને ચારે બાજુ શોક ફેલાઈ રહ્યો.

રાજાએ તુરતજ શૌર્યપુર નગરમાંથી મંત્ર-ચંત્ર-તંત્ર બ્રાહ્મણોને બોલાવી રાણીઓના વ્યંતરને કાઢવા કહ્યું, માંત્રિકો-તાંત્રિકોએ બહુ બહુ પ્રયત્નો કર્યો, પણ સર્વે નિષ્ફળ ગયા. જ્યારે કોઈપણ પ્રયત્ન ફળીભૂત થયો નહિ, ત્યારે રાજા નિરાશ થઈ ગયો.

આ સમયે રાજાના ભાગ્યથી જ બાણે પધાર્યા હોય નહિ, તેમ વિહાર કરતાં કરતાં શાંતિસૂરિ^૩ શ્રવેતાંબરાચાર્ય શૌર્યપુર નગરને વિષે પધાર્યા, આ શાંતિસૂરિ મહારાજે ભક્તામરસ્તોત્રના ૨૪મા શ્લોકનું આરાધન કરવાથી ચક્રેશ્વરી દેવી પ્રસન્ન થએલાં હતાં, આવા મહાપ્રભાવશાળી આચાર્ય મહારાજના રાજાની રાણીને વ્યંતર વળગ્યાનો વૃત્તાંત બ્રાહ્મણમાં આવ્યો. તેથી શાસનની પ્રભાવના કરવાની જ એક માત્ર ઇચ્છાથી ગુરૂમહારાજે અવધૂતનો વેષ લીધો અને ફરતા ફરતા રાજ-મંદિર અગાડી આવી પહોંચ્યા, અને બોલ્યા કે આ રાણીઓને દોષ રહિત હું કરી શકું તેમ છું.

૧. ક અને ગ માં નગરનું નામ 'સૂર્યપુર' છે, જ્યારે સ માં નગરનું નામ 'સૂરીપુર' છે.

૨. કમાં રાજાનું નામ 'અન્નિતસિહ' છે.

૩. ક, સ અને ગ માં મુનિનું નામ 'શાંતકોતિ' છે.

“પયસમા નતિય જરા, દારિદ્રસમો પતામવો નતિય ।

મરણસમ નતિય ભય, છુદ્ધાસમા વૈયણા નતિય ॥૧॥

અર્થાત્—પથ સમાન કોઈ ઘડપણુ નથી, દારિદ્ર્ય સમાન કોઈ પરાભવ નથી, મરણુ સમાન કોઈ ભય નથી અને છુદ્ધા—ભૂખ સમાન કોઈ વેદના નથી ”

શુરૂએ ઠહુ કે —

“ધર્માદ્ ધન ધનત પવ સમસ્તકામા

વામેભ્ય પવ સુષમિન્દ્રિયજ સમગ્રમ્ ।

કાર્યાથિના હિ શ્ચલુ કારણમેપણીય

ધર્મો ઝિધેય ઇતિ તત્ત્વવિદો વદન્તિ ॥૧॥

અર્થાત્—ધર્મથી ધન મળે છે, ધનથી જ સઘળા કામ—લોગના સાધનો પ્રાપ્ત થાય છે, કામથી જ ઇન્દ્રિયજન્ય સુખ ઉત્પન્ન થાય છે ધર્મના અર્થિએ ધારણુનો વિચાર કરવો જોઈએ આ બધાનુ ધારણુ વર્મ છે, માટે વર્મ જ સેવવો જોઈએ એમ તત્ત્વવેત્તાઓ કહે છે

ભક્તામર સ્તોત્રના ૨૬ મા શ્લોકનુ પચાસરા પાર્શ્વનાથ ભગવાનને નમસ્કાર કરીને વારવાર ચિંતવન કર, શક્તિ પ્રમાણે તપસ્યા કર અને બ્રહ્મચર્યપૂર્વક મહાલક્ષ્મીના મન્ત્રનો જાપ કર

ચનિકે ઠહુ કે —“તે બધુ એ પ્રમાણે જ કરીશ” પછી શુરૂને નમસ્કાર કરીને તે પોતાના કામે લાગી ગયે।

ત્યાર પછી હમેશા તે ‘નુમ્ય નમોઁ’ શ્લોક બોલીને પાર્શ્વનાથ ભગવાનને વદન કરી, આઠમે જાપ નમસ્કાર મન્ત્રના કરતો, પરસ્પ્રીને માતા અને બહેન સમાન ગણતો, અને જે ગામે તે ચણા મમગની ફેરી કરવા જતો ત્યા અગાડી આવેલી શ્રીઋષભદેન ભગવાનની ભક્તિ કરવા વાળી મહાલક્ષ્મીની મૂર્તિને જતા આવતા નમસ્કાર કરવા જતો।

આ પ્રમાણે કરતા છ મહિના પસાર થઈ ગયા એક દિવસે મધ્યાહ્નના વખતે મહાલક્ષ્મીના મદિરે દિવ્ય આભૂષણો ધારણુ કરેલી, કેસર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોનુ જેણે અંગે વિલેપન કર્યું છે તેવી, તથા મૃદુમૃદુ હાસ્ય કરતી, અને કામ-વિર્જલા એક સ્ત્રીને ચનિકે દીઠી

તે સ્ત્રીએ ચનિકને બોલાવીને પૂછ્યુ કે —“હિ પોટલીવાલા ! શુ કરે છે ?

ચનિકે જવાબ આપ્યો કે —“હુ દેવીને નમસ્કાર કરે છુ ”

તેણી બોલી કે —“મહાલક્ષ્મીને નમન કરવાથી શુ ? મને આપશ્રીની અધાન-ગના તરીકે સ્વીકારી મ્હારૂ જીવન સંજ્ઞ કરે। ભોગ ભોગવો, દોભાંગ્યનો ત્યાગ કરે। ”

તુમ્યં નમસ્ત્રિભુવનાર્તિહરાય નાથ ।

તુમ્યં નમઃ ક્ષિતિતલામલભૂષણાય ।

તુમ્યં નમસ્ત્રિજગતઃ પરમેશ્વરાય

તુમ્યં નમો જિન ! મવોદધિશોષણાય ॥૨૬॥

સમશ્લોકી

ત્રૈલોકદુઃખ-હર નાથ ! તને નમોડસ્તુ !

તું ભૂતળે અમલ ભૂષણને નમોડસ્તુ !

ત્રૈલોકના જ પરમેશ્વરને નમોડસ્તુ !

હે જીન ! શોષક ભવાબ્ધિ તને નમોડસ્તુ ! ૨૬

શ્લોકાર્થઃ—હે નાથ ! ત્રિભુવનના દુઃખોને નષ્ટ કરનાર આપને મારા નમસ્કાર હો ! પૃથ્વીતળને વિષે નિર્મળ અલંકારરૂપ આપને મારા નમસ્કાર હો ! ત્રણ જગતના પરમેશ્વર ! એવા આપને મારા નમસ્કાર હો ! અને હે જિનેન્દ્ર ! ભવસમુદ્રને શોષણ કરનાર આપને મારા નમસ્કાર હો—છે.—૨૬

વાર્તા ૧૭ મી શ્લોક ૨૬ માં.

ગરવી ગૂર્જરભૂમિમાં રમણીય જિનમંદિરોથી તથા શ્રેષ્ઠિઓના ગૃહમંદિરોથી વિભૂષિત શ્રી અણુહિલપુરપાટણ^૧ નામનું એક સુંદર અને સુશોભિત શહેર હતું. તે શહેરમાં શ્રીમાલવંશમાં ઉત્પન્ન થએલ એક નિર્ધન વાણીઓ રહેતો હતો. તે શહેરની આબુઆબુના ગામોમાં માથે ચણાની પોટલી મૂકીને ચણા, મમરાની ફેરી ફરીને મહા મુશીબતે પોતાનું ગુજરાન ચલાવતો હોવાથી લોકોમાં તે ચનિક^૨ના નામથી ઓળખાતો હતો.

એક વખતે પોતે બહારગામ ફેરીને માટે જતો હતો, તેવામાં ભાગ્યયોગે રસ્તામાં તેને ઉઘોતનસૂરિ^૩ નામના જૈનસાધુનો મેળાપ થયો. તેઓને ભક્તિપૂર્વક વંદન કરી ચનિક બે હાથની અંજલિ ભેડીને બોલો રહ્યો.

આચાર્ય મહારાજે ચનિકને પૂછ્યું કે:—“કાંઈ ધર્મકરણી કરો છો કે કેમ?”

જવાબમાં ચનિકે કહ્યું કે:—“હે પ્રભો ! ચિત્તની શાંતિ વિના ધર્મકરણી કેવી રીતે થઈ શકે? હું ઘણો જ નિર્ધન છું અને નિર્ધન હોવાને લીધે સર્વત્ર પરાભવ પામું છું” કહ્યું છે કે:—

૧. ક માં ગામનું નામ ‘પાટલીપુત્ર’ છે; જ્યારે જ અને ગ માં ગામનું નામ ‘પટણા’ છે.
૨. ક, જ અને ગ માં વાણીઆનું નામ ‘ધનમિત્ર’ છે, ૩. ક માં સાધુનું નામ ‘વિજયદેવસૂરિ’ છે; જ્યારે જ અને ગ માં સાધુનું નામ ‘ગુણસેન’ મુનિ છે.

લક્ષ્મીદેવીનું સ્વરૂપ —

આજ હાથ જરદ(પીળો)વર્ણ, શરીરના બને હાથ ઉપર પાણી જેમાથી ટપડતું હોય તેવા કમલના ફૂલ, ત્રીજા હાથમા પાણીનો ભરેલો લોટો તથા ચોથા હાથમા અકુશ, આ પ્રમાણેના ચાર હાથ બનારીને, જમણી તથા ડાબી બંને બાજુએ બે હાવીનું રૂપ અને તે હાથી સૂઠમા બે ચામર લઈને, દેવીની આરતી કરતા હોય એવી દેવીની સુંદર મૂર્તિ, હમતા મુખવાળી, પીળા વસ્ત્રને ઝેણીએ ઝોઢલું છે, તેવી ત્રીતની લક્ષ્મીદેવીની મૂર્તિની જમીનથી એક હાથ ઉચે સ્થાપના કરવી [આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નંબર ૧૭૭] તે મૂર્તિની આગળ એક અશ્વિકુડાં કરવો, તે અશ્વિકુડાંની નજીક એક ડાળલ-ડટાસણું બિછાવીને બેસલું, સ્નાન કરી, પવિત્ર થઈ, શુરની આજ્ઞા લઈ, શુરને રૂપાનાણું એટલે પાવલી, અડધો રૂપૈઓ, રૂપૈઓ, અગર જે કાંઈ પોતાની ઇચ્છા હોય, તે મુજબ પોતાની શક્તિ અનુસાર આપીને, હાથમા ડપૂરની(ઢરણાની) જપમાલા લઈને દરરોજ ૧૦૦૮ એક હજારને આંબ જપ કરીએ, ૧૦૦૦૦૦ એક લાખ જપ કરીને, કરી એટલા જ મોત અપાના ફૂલથી જપ જપીને ઉઠતી વખતે બધા ફૂલોનો અગ્નિમા હોમ કરીએ, આ રીતે જપતા જપતા ૬ મહિનામા જપ સંપૂર્ણ કરવો જ્યાં સુધી આ મંત્રનો જપ સંપૂર્ણ ન વાય ત્યાં સુધી સ્ત્રીસગ કરવો નહિ, પ્રદ્યુમ્ન પાળલું, થોડું લોજન, અદ્ય નિદ્રા, અદ્ય જોધ કરવો આ વિધિથી મંત્રની સાધના કરવાથી લક્ષ્મીદેવી પ્રસન્ન થઈને સાક્ષાત્ દર્શન દઈને વરદાન આપે છે આગમગ્રાન્થમા પણ લક્ષ્મીનો મંત્ર આ પ્રમાણે જ કહ્યો છે —

આદૌ પ્રણવસ્તત , શ્રીં ચ, હ્રીં કર્લીં કામાક્ષર તત્ત ।

મહાલક્ષ્મ્યૈ નમઃશ્ચાતે, મત્રો લક્ષ્મ્યાદશાક્ષર ॥૧॥

અર્થાત્—જેની શરૂઆતમા પ્રણવ ઝં, પછી શ્રીં તથા હ્રીં અને કામ બીજ કર્લીં, ત્યાર પછી મહાલક્ષ્મ્યૈ અને નમ જેની અંતમા છે એવો દશ અક્ષરનો મહાલક્ષ્મીનો મંત્ર છે

કો વિસ્મયોઽયમિદમ્ ગુણૈરશૈવૈ-

સ્ત્વ સશ્રિતો નિરવકાશતયા મુનીશ !

દોષૈરુપાત્તિનુધાશ્રયજાતગૈ

સ્વપ્રાન્તરેઽપિ ન કદાચિદપીવિતોઽસિ ॥૨૭॥

ચનિકે જવાળ આખ્યો કે:-“તું મારી મા છે, આવા વચનો તો સ્વપ્ને પણ ન બોલવાં જોઈએ તો પછી કાર્યમાં-અમલમાં મૂકવાની તો વાત જ શી ? કારણ કે પારકી સ્ત્રીને મા સમાન ગણવી, એવું માઈ વ્રત છે.”

સ્ત્રીએ ફરી ફરીને એના એ જ વચનો કહેવાં માંડ્યાં, તો પણ તે (ચનિક) પોતાના વ્રતથી ચલાયમાન થયો નહિ.

મહાલક્ષ્મી સાક્ષાત્ પ્રગટ થયાં અને બોલ્યાં કે:-“વત્સ ! તુમ્યં નમોઽ શ્લો-કના જાપથી તુષ્ઠમાન થયેલી મારી સખી એકેશ્વરી દેવીના વચનથી મેં તારી આ પ્રમાણે પરીક્ષા કરી છે અને તારી વ્રતમાં દૃઢતા જોઈને હું પ્રસન્ન થઈ છું, તો વર માગ !”

ચનિકે કહ્યું કે:-“મારા દારિદ્ર્યનો નાશ થાઓ.”

દેવીએ કહ્યું કે:-“આજે સાંજે તારી પાસે જેટલા ચણા હોય તેટલા બધાથી તારા ઘરમાંની કોઠીઓ ભરી દે જે, સવારમાં તે બધા સુવર્ણના થઈ જશે.” આ પ્રમાણે કહીને દેવી અદૃશ્ય થઈ ગઈ.

ચનિકે પણ ચણા લેગા કરીને પોતાના ઘેર આવી ત્રણ કોઠીઓ ચણાથી ભરી દીધી, સવારમાં તે બધા સોનાના થઈ ગયા. તેનો થાળ ભરીને સવારમાં વૃદ્ધ ભીમદેવ રાજાને ભેટાણું ધર્યું.

આશ્ચર્ય પામીને રાજાએ પૂછ્યું કે:-“શા માટે સોનાના ચણા ઘડાવ્યા છે ?”

ચનિકે પોતાના મળેલા વરદાન વગેરેનો વૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યો. રાજાએ તેના પર મહેરબાની કરીને ઘર બાંધવા માટે જગ્યા બક્ષીસ આપી. તે જગ્યાપર નવું ઘર કરાવ્યું, અને શ્રી એકેશ્વરી દેવી સહિતનું શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનનું જિનમંદિર કરાવ્યું તથા મહાલક્ષ્મીના મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો. અનુક્રમે તીર્થયાત્રાઓમાં પણ પોતાની કેટલી એક લક્ષ્મીનો વ્યય કર્યો, હમેશાં દાન દેતો તથા ભોગસુખ ભોગવતો ચનિક સુખ્ય નગરશેઠ થયો અને પોતાનો કાળ સુખપૂર્વક નિર્ગમન કરવા લાગ્યો.

મન્ત્રામ્નાય:-

ૐ શ્રીં હ્રીં ક્લીં મહાલક્ષ્મ્યૈ નમઃ ।

વિધિ:-પંચમ નક્ષત્ર (મૃગ) અને ગુરુવાર જે દીવસે હોય તે દીવસે જાપ શરૂ કરવા, જાપ શરૂ કરતા પહેલાં જે ઘરમાં અગર જે જગ્યાએ જાપ કરવા હોય તે જગ્યાની ભિતોને ઘોળાવવી અને જમણી તરફ લક્ષ્મી દેવીની મૂર્તિની સ્થાપના કરવી.

હુ તને આ એક અપૂર્વ પુષ્પમાળા આપું છું તે રાણીના કઠમા પહેરાવગો તો પુત્રની અવસ્થા પ્રાપ્તિ થશે” આટલું કહી પુષ્પમાળા આપી દેવી અદૃશ્ય થઇ ગઈ ગતએ તે પુષ્પમાળા પોતાની પટરાણીના કઠમા આગેપણું કરી કેટલાએક દિવસે રાણીને ગર્ભ રહ્યો, અને મારા નક્ષત્રમા રાણીએ એક તેજસ્વી પુત્રરત્નને જન્મ આપ્યો અને એકેશ્વરીદેવીના પ્રામાદથી પુત્રની પ્રાપ્તિ થએલી હોવાથી રાત્રએ તેનું ચક્રાદાસ એવું નામ પાડ્યું

મન્ત્રાભ્યાસ —

ૐ નમો ક્રમમાય મૃત્યુજયાય સર્વેજીવશરણાય પરમબ્રહ્મણેષ્ટમહાપ્રાતિદ્યાર્યસદ્વિતાય નાગમૃતયક્ષવશકરાય સર્વેશાતિકરાય મમ શિવ કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥-ચાર ૨૧ સ્મરણાવ્ધુદ્રોપદ્રવનાશો ઘાન્ધિવત્લામશ્ચ ॥

વિધિ —અજવાલી ચઉદશના દિવસે આ મન્ત્રના ૩૦૦૦ ત્રણ હજાર જાપ કરીએ તો સર્વ કાર્યની મિદ્ધિ થાય, હૃદય, ભૂત, વ્યતર, દૈત્ય તથા ખવીસ કોઇને વળગ્યો હોય તો ત્રણ દિવસ ૨૧ એકવીસ વાર આ મન્ત્રથી જાડવાથી ત્રણ દીનમા વળગાડવાજો માણસ વળગાડથી મુક્ત થાય જેને પુત્ર ન હોય તેને આ મન્ત્રનો હમેશા જાપ કરવાથી પુત્રની પ્રાપ્તિ થાય, બીજી પણ જે કોઈ જાતની ચિંતા હોય તેનો પણ નાશ થાય

ઉચ્ચૈરશોકતરુસશ્રિતમુન્મયુત-

મામાતિ રૂપમમલ ભવતો નિતાન્તમ્ ।

સ્પષ્ટોલ્લસત્કિરણમસ્તતમોવિતાન

ચિમ્બ રવેરિવ પયોષરપાર્શ્વવર્તિ ॥૨૮॥

સમશ્લોકી

ઉંચા અશોકતરૂ આશ્રિત કીર્તિ ઉચ,

અત્યંત નિર્મળ દીપ્તે પ્રભુ આપ રૂપ,

તે જેમ મેઘ-સમીપે રહી સૂર્ય-બિંબ,

શોભે પ્રભાગી કિરણો હણીને તિમિર —૨૮

શ્લોકાર્થ —જેવી ગીતે પ્રકાશના કિરણોવાળું અને અધકારના સમૂહને નષ્ટ કરવાવાળું સૂર્યનું બિંબ વાદળાની સમીપે શોભે છે, તેવી જ રીતે ઉંચા અશોકવૃક્ષની નીચે ઉંચા કિરણોવાળું આપનું પણ અરૂપ અત્યંત નિર્મળ રૂપાય છે-શોભે છે-૨૮

સિંહાસને મણિમયૂલશિલાવિચિત્રે

વિમ્બાજતે તવ વપુઃ કનકાવદાતમ્ ।

સમશ્લોકી

આશ્રય શું ગુણજ સર્વ કદી મુનીશ !

હારો જ આશ્રય કરી વસતા હંમેશ !

દોષો ધરી વિવિધ આશ્રય ઉપજેલા,

ગર્વાદિકે ન તમને સ્વપ્ને દીઠેલા !-૨૭

શ્લોકાર્થ:-હે મુનીશ્વર ! સમગ્ર ગુણોએ નિરંતર આપનો જ આશ્રય કર્યો છે, તેમાં શું આશ્રય છે ? કાંઈ જ નહીં. કેમકે અન્ય દેવાદિકરૂપ વિવિધ પ્રકારના આશ્રય મળવાથી જેમને ગર્વ ઉત્પન્ન થયો છે એવા રાગાદિક સમગ્ર દોષોએ કદાપિ સ્વપ્નમાં પણ તમને જોયા નથી. અર્થાત્ વિવિધ આશ્રય મળવાથી જેને ગર્વ થયો હોય તે અન્યની સન્મુખ ન જ જીવે એ સ્વાભાવિક છે.-૨૭

વાર્તા ૧૮ મી શ્લોક ૨૭ મો

દક્ષિણમાં આવેલી ગોદાવરી નદીના કાંઠે ‘પ્રતિષ્ઠાનપુર’ નામે શહેર હતું, તે શહેરનો હાલ^૧ (સાતવાહન) નામનો રાજા બળવાન, ત્યાગી, ગુણવાન, સર્વ કલાનો બળુકાર તથા ભોગીજનોમાં અગ્રેસર હતો. તે રાજાને માત્ર એકજ મહાદુઃખ હતું, તેને બહુ બહુ મણિ, મન્ત્રોના પ્રયોગો કર્યા છતાં પણ પોતાની મનઃકામના પુરી થઈ નહિ.

પુત્રને માટે રાજાએ ઘણી ઘણી તપસ્યાઓ કરીને શંકરની પૂજા આરાધના કરી, પરંતુ સ્વપ્નમાં પણ રાજાની આશા ફળી નહિ. આખરે શંકરની આરાધનાથી કાંઈ પણ કાર્ય સિદ્ધ નહી થાય એમ રાજાને લાગવાથી તેનું મન તે તરફથી ભ્રમી ગયું, એવામાં ત્યાં કોઈએક જૈનસાધુ વિહાર કરતા કરતા આવેલા તેઓને રાજાએ બે હાથ જોડી પ્રશ્ન કર્યો કે:-“મને પુત્રની પ્રાપ્તિ થશે કે નહિ ?”

મુનિમહારાજે કહ્યું કે:-“હે રાજન ! તમે તપસ્યાપૂર્વક એકચિત્તે ભક્તામર સ્તોત્રનું આરાધન કરો કે જેનાથી ચક્રેશ્વરી દેવી તમારી મનોકામના પુરી કરશે.”

રાજાએ મુનિમહારાજના આ પ્રમાણેનાં વચનો સાંભળી કમલ વગેરે ઉત્તમ પુષ્પોથી ઋષભદેવ ભગવાન તથા તેમના શાસનની અધિષ્ઠાત્રિકા ચક્રેશ્વરી દેવીની એક ચિત્તે પૂજા તથા આરાધના કરવી શરૂ કરી દીધી, ત્રીજા જ દિવસે ચક્રેશ્વરી દેવી પ્રગટ થયાં, અને રાજાને કહ્યું કે:-“રાજેન્દ્ર ! તારી પ્રભુભક્તિથી પ્રસન્ન થઈ

૧ કર્મા ગામનું નામ ‘પૈઠણપુર’ છે, જ્યાં ગામનું નામ ‘આનાપુર’ છે; બીજા ગામનું નામ ‘ચન્દ્રપુર’ છે. ૨ કર્મા તથા ગામનું નામ ‘હરિસિંહ’ છે, બીજા ગામનું નામ ‘હરિ’ છે.

સમશ્લોકી

તાકે પ્રકાશ રવિને ગશીતુલ્ય રમ્યા
 માતી-સમૂહ-રચનાથી દેદીપ્યમાન,
 એના પ્રભુ છ તમને ત્રણ છત્ર ગોલે,
 ત્રૈલોક્યું અત્રિપતિપણુ તે જણાવે.—૩૨

શ્લોકાર્થ —હે પ્રભુ ! ચંદ્ર જેવા મનોહર-ઉન્નવળ, તમારા મગ્તક પર ઉંચે ઉપગઉપર વારણ ડગએલા, સૂર્યના ડિગ્જોના પ્રતાપને ઢાંછી દેનાર, માતીના સમૂહ વડે ઢરેલી રચનાથી વિશેષ ગોલતા અને તમારૂં ત્રણ જગતનું સ્વામીપણું સૂચવતા તમારા ત્રણ છત્રો શોભે છે —૩૧

વાર્તા ૧૯મી શ્લોક ૩૨ મા

નિહપુર નામના નગરમા ‘ગોપાલ’ નામનો એક મરલ પ્રકૃતિવાળો ક્ષત્રિય રહેતો હતો, તે નિર્ધનાવશ્યાને લીધે લોડોની ગાયો ચરાવીને પોતાનું શુજ્જન ચલાવતો હતો. તે પોતાની ભદ્રપ્રકૃતિને લીધે એક વખત ગામમા પધારેલા જૈન મુનિને વદન કરવા માટે ગયો. તે મુનિમહારાજે

“લક્ષ્મીવૈદમનિ ભારતી ચ વદને શૌર્યં ચ દોષ્ણોર્યુગે
 ત્યાગ પાણિતલે સુધોશ્ચ હૃદયે સૌભાગ્યશોભા તનો
 ફીર્તિદિંહુ સપક્ષતા ગુણિજને યસ્માદ્ ભવેદક્ષિના
 સોડય વાન્ઞિતમદ્ગલાવલિઠ્ઠતે શ્રીધર્મલાભોડ્ઠતુ ચ ॥૧૧॥”

અર્થાત્ —જેના પ્રતાપવડે પ્રાણીઓ ગૃહમા લક્ષ્મી, મુખમા ભારતી, જે બાહુમા શૌર્ય, હાવમા ત્યાગ, હૃદયમા સદ્બુદ્ધિ, શરીરમા સૌભાગ્યની શોભા, દિશાઓમા યશ, શુણીજનોમા પદપાત થાય છે તે છિદ્ર અને મગજની પરપરાને ડરનાર ધર્મલાભ તમોને હો

આ પ્રમાણે ગોપાલને ધર્મશિષ આપી, અને ધર્મદેશના આપતા કહ્યું કે —
 “હે ગોપાલ ! તું એક ચિત્તે જૈનધર્મનું આરાધન કર તથા લક્ષ્મીભરસ્તોત્ર અને પંચપરમેષ્ઠી મન્ત્રનો હમેશા જાપ કર, જેનાથી આ લવ અને પરલવમા તું મુખનો લોકતા ચક્રિય અને યાવત્ મોક્ષમુખને પામીશ”

શુક મહારાજના ઢહેવાથી ગોપાલ હમેશા લક્ષ્મીભરસ્તોત્રનો એક ચિત્તે પાઠ કરતો હતો અને જૈન ધર્મનું આરાધન કરતો હતો, તેવામા એક રાત્રિએ અપ્પમા તેને ત્રણ છત્ર વગેરે પ્રતિહાર્યો સહિત શ્રી કપલદેવ ભગવાનના દર્શન

૧ કમા ‘વીરા’ગોપાળ એવું નામ છે, ત્યારે તા અને ગમા ‘નરપાળ’ નામ છે

વિમ્બં વિયદ્વિલસદંશુલતાવિતાનં
તુજ્જોદયાદ્રિશિરસીવ સંહસ્રરશ્મેઃ ॥૨૯॥

સમશ્લોકી

સિંહાસને મણિ તણા કિરણો વિચિત્ર,
શોભે સુવર્ણ-સમ આપ શરીર ગૌર;
તે સૂર્ય-ખિંબ ઉદયાચળ શીર ટોચે,
આકાશમાં કિરણ જેમ પ્રસારી શોભે.—૨૯

શ્લોકાર્થ:—[હે તીર્થપતિ!] જેવી રીતે ઉચા ઉદયાચળ પર્વતના શિખર ઉપર આકાશમાં ઉદ્યોતમાન કિરણોની શાખાઓના સમૂહવડે સૂર્યનું ખિંબ શોભે છે, તેવી જ રીતે મણિઓના કિરણોની કાંતિથી વિચિત્ર શિખરવાળા સિંહાસન પર સુવર્ણ જેવું આપનું શરીર વિશેષે કરીને શોભે છે.—૨૯

કુન્દાવદાત્તચલચામરચારુશોભં
વિભ્રાજતે તવ વપુઃ કલધૌતકાન્તમ્ ।
ઉદ્યન્છશાઙ્કશુચિનિર્ઝરવારિધાર—
મુચૈસ્તટં સુરગિરેસિવ શાતકૌમ્ભમ્ ॥૩૦॥

સમશ્લોકી

ઘોળા ઢળે ચમર કુંદ-સમાન એવું,
શોભે સુવર્ણ-સમ રમ્ય શરીર તહાર;
તે ઉગતા શશી સમા જળ-ઝરૂ-ધારે,
મેરૂ તણા કનકના શીર-પેઠ શોભે !—૩૦

શ્લોકાર્થ:—જેવી રીતે ઉદય પામેલા ચન્દ્રમાના જેવા નિર્મળ ઝરણાંનાં પાણીની ધારાઓથી, સુવર્ણમય મેરૂ પર્વતનું ઉચું શિખર શોભે છે; તેવી જ રીતે મોગરાના પુષ્પ જેવું અને ઘોળા વીંઝાતા ચામરો વડે મનોહર શોભાવાળું સુવર્ણ કાંતિમય આપનું શરીર અત્યંત શોભાયમાન છે.—૩૦

છત્રત્રયં તવ વિભાતિ શશાઙ્કકાન્ત—
મુચૈઃ સ્થિતં સ્થગિતમાનુકરપ્રતાપમ્ ।
મુક્તાફલપ્રકરજાલવિવૃદ્ધશોભં
પ્રખ્યાપયત્ત્રિજગતઃ પરમેશ્વરત્વમ્ ॥૩૧॥

ચુદ્ધ શરૂ થતા જ દુશ્મનોનું લક્ષ્ય ચિત્તની માફક તથા માટીની માફક હલન ચલનની ક્રિયા વગરનું સ્તબ્ધ થઈ ગયું, આ પ્રમાણેના દેવીનો પ્રભાવ જોઈને બાયાતો તથા મામતો વગેરે ભય પામ્યા અને દેવદત્તને પ્રણામ કરીને પોતાની ભૂલ માટે ક્ષમા માગી, અને દેવાધિદેવની માફક તેની આજ્ઞાનો સ્વીકાર કર્યો

અનુક્રમે પોતાના ભુજબળથી કેટલાએ રાજાઓને તાબે કર્યો અને દેવદત્ત પરમ જૈન થયો તથા શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનનું તેને એક ગગનચુખી જિનમંદિર બધાવ્યું અને ચિરકાલ રાન્યસુખ ભોગવ્યું

મન્ત્રામ્નાય —

અરિહતસિદ્ધઆયરિયડવજ્ઞાયસવ્વસાહસવ્વધમ્મતિત્થયરાણ ઐ નમો ભગવર્ણપ
સુબદેવયાપ સતિદેવયાણ સવ્વપવયણદેવયાણ દસણ્હ દિસાપાલાણ પચણ્હ લોગપાલાણ
ઐ હ્રીં અરિહતદેવ (વાય) નમ

વિધિ—જ્યારે શીખીએ ત્યારે સ્નાન કરી પવિત્ર વસ્ત્ર પહેરી આ મંત્ર વડે કેસરથી કાન પૂજી, ગુરૂ પામે આવીને, જ્યારે ગુરૂ શીખવાડે ત્યારે ઉત્તરદિશા તરફ સુખ રાખી ગુરૂને નમસ્કાર કરી મત્રાક્ષર શીખવો, ગુરૂને સારા વસ્ત્રો આપીને ગુરૂની પૂજા સારી રીતે કર્યા પછી આ મંત્ર ગીખવો ત્યાર પછી ત્રણ મહિના સુધી આ મંત્રનો હમેશા ૧૦૮ વખત જાપ કરવો જાપ હમેશા સવારમાં ઉઠીને કરવો, જાપ જાપીને બને હાથ મો ઉપર ફેરવવા, ત્યારપછી ઉઠીને જ્યા કાઈકામ હોય ત્યા જવાથી ધારેલું કામ નિશ્ચયે કરીને સફળ થાય છે, મનોકામના મિદ્ધ થાય, રણસંગ્રામમાં સ્મરણ કરીએ તો છત થાય, વૈરી-દુશ્મન નાશી જાય આ મંત્ર બહુ જ ઉચ્ચ કોટિનો છે

ગમ્મીરતારવપૂરિતદિગ્વિમાન-

સ્ત્રૈલોક્યલોકશુભસદ્ગમભૂતિદક્ષ ।

સદ્ધર્મરાજજયઘોષણઘોષક સન્

યે દુદુભિર્વનતિ તે યશસ પ્રવાદો ॥૩૨॥

ગમસ્તોત્રી

ગલીર ઉચ્ચ સ્વરથી પૂરી છે દિશાઓ,

ત્રૈલોક્યને સરસ-સ પદ આપનારો,

સદ્ધર્મરાજ જયને કથનાર ખુલ્લો ।

વાગે છે દુદુભિ નભે યશનાદ તહારો.—૩૨

શ્લોકાર્થ—ઉચ્ચ અને ગલીર શબ્દોથી દશે દિશાઓને પૂરિત કરનારી, ત્રણે લોકનાં લોકોને શુભ સમાગમની વિભૂતિને દેનારી જે દુદુભિ વાગે છે, તે આપશ્રીના

થયાં, તેથી તે હૃદયથી આનંદિત થયો. સવારમાં તે ગાયો ચારવા ગયો, ત્યારે વર્ષાદયથી જમીન ઘેવાઈ જવાને લીધે ઋષભદેવ લગવાનના જિનણિંબ પ્રગટ થએલાં તેને જોયાં; અને નદી કિનારે એક ઝુંપડી બાંધીને ત્યાં સ્થાપના કરી. તેની સન્મુખ તે ત્રણે કાળ ભક્તામરસ્તોત્રનો બપ-પાઠ કરવા લાગ્યો. આ પ્રમાણે કરતા છ મહિના વીતી ગયા, એવામાં એક સમયે એકત્રીશમા શ્લોકનું સ્મરણ કરતાં ચક્રેશ્વરી દેવીએ પ્રસન્ન થઈને ગોપાલને રાજ થવાનું વરદાન આપ્યું; અને દેવી અદૃશ્ય થઈ ગયાં.

કર્મસંયોગે સિંહપુરનો રાજ અકસ્માત્ નિઃસંતાન મરણ પામ્યો, હવે રાજ્ય કોને સોંપવું એ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયો, મંત્રિ, સામંત તથા ભાયાતો વગેરેએ ભેગા થઈને નક્કી કર્યું કે:—“મહારાજની એક હાથણી છે તેની સૂંઠમાં પવિત્ર જળથી ભરેલો એક સુવર્ણ કલશ આપવો અને તે કલશના જલથી હાથણી જેના ઉપર અભિષેક કરે તેને રાજ્યાભિષેક કરી આપણા મહારાજ બનાવવો.” આ વાત સર્વાનુમતે મંજુર થઈ અને હાથણીને શણગારી તેની સૂંઠમાં સુવર્ણ કલશ પવિત્ર જલ ભરીને આપવામાં આવ્યો; તેની સાથે પાંચ દિવ્યો પણ પાછળ પાછળ ચાલવા લાગ્યાં.

ફરતી ફરતી હાથણી શહેર બહાર નીકળી. જંગલમાં જ્યાં અગાડી ગાયો ચરાવતો ચરાવતો ગોપાલ એક ઝાડ નીચે બેઠો હતો, ત્યાં આવી હાથણીએ સુવર્ણ કલશમાંનું જલ ગોપાલના ઉપર ઢાળ્યું, અને પાંચે દિવ્યો પ્રગટ થયાં અને હાથણીએ તેને પોતાના કુંભસ્થલ પર બેસાડ્યો, અને ગર્જના કરી, તે જ વખતે પ્રધાને તથા નગરજનોએ તેને પોતાના રાજ તરીકે કબુલ કરી મોટી ધામધુમથી શહેરમાં લાવી રાજ્યાભિષેક કર્યો.

દેવીએ ભક્તામરના પ્રભાવથી રાજ્ય આપેલું હતું, તેથી ગોપાલે પોતાનું નામ દેવદત્ત રાખ્યું; સિંહપુરના ભાયાતો તથા ખંડીઆ રાજાઓના મનમાં અદે-ખાઈ ઉત્પન્ન થઈ કે આપણા સ્વામી તરીકે એક ગોવાળ રાજ થયો તે ઠીક નહિ, આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે બધા એકઠા થઈ યુદ્ધ કરવા તૈયાર થયા. દુશ્મનોની આ બધી ચેષ્ટાઓ ગોપાલના જાણવામાં આવતાં જ તેને ચક્રેશ્વરી દેવીનું સ્મરણ કર્યું અને દુશ્મનોનું લશ્કર પોતાના નગર તરફ ધસી આવતું જોયું.

દેવીએ રાત્રિના પ્રગટ થઈને કહ્યું કે:—“હે વત્સ ! હું તારી ભક્તિથી પ્રસન્ન થઈ હતી અને તેથી જ મેં તને રાજ્ય વગેરે અપાવેલ છે. માટે તું ચિંતા ન કર” એમ કહી દેવી અદૃશ્ય થઈ ગઈ.

સ્વર્ગોપવર્ગગમમાર્ગવિમાર્ગણેષ્ટ,
સદ્ધર્મતત્ત્વકથનેકપટુસ્ત્રિલોખ્યા ।
દિવ્યધ્વનિર્ભવતિ તે વિશદાર્થસર્વ-
ભાષાસ્વભાવપરિણામગુણપ્રયોગ્ય ॥૩૨॥

સમશ્લોકી

જે સ્વર્ગ ભોક્ષ ગુણ માર્ગ જ ગોધી આપે,
સદ્ધર્મ-તત્ત્વ કથના પટુ ત્રેણુ લોકે,
દિવ્યધ્વનિ તુજ થતો વિશદાર્થ મન,
ભાષા-સ્વભાવ-પરિણામ ગુણોથી યુક્ત.-૩૫

શ્લોકાર્થ-સ્વર્ગ અને ભોક્ષનો માર્ગ જતાવવામા હૃદિ મિત્ર, સદ્ધર્મ અને સ્વસ્તુનું સ્વરૂપ દહેવામા એક જ ચતુર તથા નિર્મળ અર્થ અને મમન્ત ભાષા-સ્વભાવ પરિણામાદિ ગુણોથી યુક્ત આપનો દિવ્યધ્વનિ થાય છે-૩૫

ઉન્નિદ્રહેમનનપદ્મજપુજકાન્તિ-
પર્યુહસન્નત્રયમયૂલશિસામિરામૌ ।
પાદૌ પદાનિ તપ યત્ર જિનેન્દ્ર ! ધત્તઃ
પદ્માનિ તત્ર વિચુદ્ધા. પરિકલ્પયન્તિ ॥૩૬॥

મશ્મલોકી

ખીલેલ હેમ-કમળો સમ કાતિનાળા,
રેલે રહેલ નખ-તેજ થકી રૂપાળા,
એના જિનેન્દ્ર તુમ પાદ રંગો ભરે છે,
ત્યા કદપના કમળની વિષ્ણુનો કહે છે-૩૬

શ્લોકાર્થ-હે જિનેન્દ્ર ! વિકાસ પામેલા સુવર્ણના નવીન કમળના મમ્મડની કાતિ સમાન ઝગહગતા નખના ડિરણોના પ્રદાશથી મનોહર તમારા ચરણો લ્યા લ્યા પૃથ્વીપટ પગલા ભરે છે, ત્યા ત્યા દેવતાઓ કમળની રચના કરે છે-૩૬

इत्य यथा तत्र विभूतिरभ्जिनेन्द्र !
धर्मोपदेशननिधौ न तथा परस्य ।

यादृक् प्रभा दिनकृतः ग्रहताम्यकारा
तादृक् कुतो ग्रहगणस्य विकाशिनोऽपि ? ॥३७॥

ધર્મરાજ્યની જયઘોષણા પ્રગટ કરે છે અને આકાશમાં આપના ચશને જ પ્રગટ કરે છે.—૩૨

મન્દારસુન્દરનમેરુસુપારિજાત-

સન્તાનકાદિકુસુમોત્કરવૃષ્ટિરુદ્ધા ।

ગન્ધોદયિન્દુશુભમન્દમરુપ્રયાતા

દિવ્યા દિવઃ પતતિ તે વચસાં તતિર્વા ॥૩૩॥

સમશ્લોકી

મંદાર સુંદર નમેરૂ જ પારિજાતે,

સંતાનકાદિ ફુલની બહુ વૃષ્ટિ ભારે,

પાણી કણે સુરભિ મંદ સમીર પ્રેરે,

શુ દિવ્ય વાણી તુજ સ્વર્ગ થકી પડે તે .—૩૩

શ્લોકાર્થ:—સુગંધી જળનાં ગિંદુઓથી શુભ અને મંદ પવનથી મંદાર, સુંદર નમેરૂ, સારાં પારિજાત અને સંતાનકાદિ વૃક્ષોનાં પુષ્પોની જે શ્રેષ્ઠ વૃષ્ટિ આકાશમાંથી પડે છે તે બાણે કે આપશ્રીનાં વચનોની દિવ્ય પંક્તિ પ્રસરી રહેતી હોય નહિ, તેવી દેખાય છે.—૩૩

શુભ્મત્પ્રભાવલયભૂરિવિભા વિભોસ્તે,

લોકત્રયે દ્યુતિમતાં દ્યુતિમાશ્નિપન્તિ ।

પ્રોઘદ્વિવાકરનિરન્તરભૂરિસદ્ધયા,

દ્વાપ્ત્યા જયત્યપિ નિશામપિ સોમસૌમ્યામ્ ॥૩૪॥

સમશ્લોકી

શોભે વિભો ! પ્રસરતી તુજ કાંતિ ભારે,

ત્રૈલોક્યના દ્યુતિ-સમુદની કાંતિ હારે !

તે ઉગતા રવિ સર્વી બહુ છે છતાંએ,

રાત્રિ જીતે શીતલ ચંદ્ર સમાન તેજે ! ૩૪

શ્લોકાર્થ:—હે વિભો ! તમારા શોભાયમાન પ્રભામંડળની અતિશય તેજ-સ્વીતા, ત્રણ જગતના દ્યુતિમાન પદાર્થોની દ્યુતિનો તિરસ્કાર કરે છે અને અનેક પ્રકાશમાન સૂર્યોની સમાન તેજસ્વી હોવા છતાં પણ ચંદ્રમા સમાન શીતળ પ્રભા વડે રાત્રિને જીતે છે.—૩૪

આપીને, કલિકુડ મન્ત્રામ્નાય તથા ભક્તામરસ્તોત્રનું અમરણ કરવું એમ કહ્યું
જિજ્ઞાસુક પણ પ્રભુને નમસ્કાર કરીને પોતાના યેગ ગયો. યેગ આવીને જ્ઞાન કરી
પવિત્ર થઈ હંમેશા ત્રણે કાળ ભક્તામરસ્તોત્ર તથા કલિકુડ મન્ત્રામ્નાયનું એકચિત્તે
અમરણ કરવા લાગ્યો.

આ પ્રમાણે કરતો એક વખતે જિજ્ઞાસુક એક દિવસે કોઈ કાર્યપ્રસંગે બહા-
રગામ ગયો, ત્યાં ત્રીજી રાત્રે સ્તોત્રના ૩૭ મા શ્લોકનું અમરણ કરતી વખતે ત્યાં
અગાડી સૂય સમાન જાન્યવ્યમાન તેજવાળું વિમાન ઉત્પન્ન થયું, તેની અદરથી
શ્રી ચૈકેશ્વરી દેવીની એક પ્રતિહારી પ્રગટ થઈ અને બોલી કે -“હો ભદ્ર! શ્રી
આદીશ્વર ભગવાનના સ્તોત્રના અમરણથી તથા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમાનું તું
જે એકચિત્તે પૂજન, અચન કરે છે, તેથી મારી સ્વામિની શ્રી ચૈકેશ્વરી તારા પ્રત્યે
પ્રમન્ન થઈ છે અને તેથી તેણીએ તને આ રત્ન મોકલાવ્યું છે, તે તારી ભુજાએ
બાધવાથી તું સર્વને વશ કરી શકીશ, આ પ્રમાણે કહીને રત્ન આપીને તે
અદરય થઈ ગઈ.”

જિજ્ઞાસુકે તે રત્ન પોતાના હાથે બાધીને સવારમાં પોતાના યેગ જવા નીકળ્યો,
રસ્તામાં તેને ત્રણ ચોરો મળ્યા, તે બોલ્યા કે -“હો વણિક! આ આમણનો ગાડવો
મૂકી દે, નહીંતર તું માર્યો જઈશ.”

મારા જીવતા મારો મીનો ગાડવો ઢોળુ ગ્રહણ કરવાને સમર્થ છે, એમ કહીને
ત્રણ બાળુથી ત્રણ ચોરોને ચમકામ પહોંચાડ્યા, પાછળથી આવતા પચિઠેા તેનું
આણુ અદ્ભુત પરાક્રમ જોઈને તેઓ આશ્ચર્ય પામ્યા, તેને કરેલા ચોરોના વધની
પ્રશ્નના પદલકપુરથી પાટણ ગણેરમાં ચોલુક્યવર્ણીય મહારાજાની ભીમદેવના સાલ
બવામાં આવવાથી રાજાએ જિજ્ઞાસુકને બોલાવ્યો. તેનું જાન્ય કપાળ, વિશાળ છાતી
તથા ઈચ્છા સુધી પહોંચતા બને હાથો અને તેજસ્વિતા વગેરે જોઈને રાજા બોલ્યો
કે -“હો! શ્રેષ્ઠ ગુર્જરદેશમાં કૂં તમ્કર વગેરેથી રક્ષણ કરવા માટે આ મારી તલવાર
તને મોકલું છું.”

આ પ્રમાણે કહીને તેને શ્રી ભીમદેવ રાજાએ વસ્ત્ર, દુપટ્ટા, મોનાની મુદ્રિકા
તથા તલવાર આપીને ધવલકપુરના ઐન્દ્યના મેનાધિપતિ તરીકે નિમણૂક કરી, તે
રાજાને નમન કરીને પોતાના શહેરમાં પાછો આવ્યો. અનુક્રમે તેણે ગુર્જરભૂમિમાંથી
ચોરીનું તથા ચોરોનું નાશનિશાન કરી નાખ્યું-દર કાર્ય.

એક વખતે કોઈ સાંજે તેની પત્નિના કરવા માટે કાંઈક મોંઘે કરી, જિજ્ઞાસુ-
ના માણને મોંઘે કરતા તેને જે વખતે જિજ્ઞાસુક મેનાધિપતિ પૂજા કરતો અને તે જ
વખતે તે બાપેલા મોંઘે રત્ન કર્યો અને પૂજાર્થ કે -“હો દેવ! આ મોંઘું મું કર્યું!”

સમશ્લોકી

એવી જિનેન્દ્ર થઈ જે વિભૂતિ તમોને,
 ધર્મોપદેશ સમયે, નહી તે બીજાને;
 જેવી પ્રભા તિમિરહારી રવિ તણી છે,
 તેવી પ્રકાશિત થહોની કદી બની છે?—૩૭

શ્લોકાર્થ:—હે જિનેન્દ્ર! ઉપરોક્ત પ્રકારની વિભૂતિઓ ધર્મોપદેશ કરતી વખતે આપને જે પ્રકારે થઈ તેવી બીજા દેવોની થઈ નથી. અંધકારનો નાશ કરનારા સૂર્યની જેવી પ્રભા હોય છે, તેવી પ્રભા પ્રકાશિત થએલા થહોના સમુદાયની ક્યાંથી હોય?—૩૭

વાર્તા ૨૦ મી શ્લોક ૩૭ મો

ભારતવર્ષના સુરમ્ય ગુર્જરદેશમાં 'શ્રી ધવલપુર' (ધોળકા) નામના શહેરમાં શ્રીમાલવંશમાં શિરોમણિ પાછા નામના શ્રેષ્ઠિનો પુત્ર જિણુહાક^૧ નામનો શ્રાવક વસતો હતો, કર્મસંયોગે તે પોતાની નિર્ધનાવસ્થાને લીધે ધીના ગાડવા, કપાસ તથા અનાજ વગેરેની મજૂરી કરીને પોતાનું ગુજરાન ચલાવતો હતો,

એક વખતે તે પોતાના ધર્મગુરુ શ્રી અભયદેવસૂરિ મહારાજને વંદન કરવા માટે ઉપાશ્રયમાં ગયો, ત્યાં ગુરૂને વંદન કરીને તેઓની સન્મુખ બેઠો. ગુરૂમહારાજે ધર્મલાલ પૂર્વક કહ્યું કે:—

“ધર્મે સનાતનો યેષાં, દર્શનપ્રતિભૂરભૂત્ ।

પરિત્યજતિ કિં નામ, તેષાં મન્દિરમિન્દિરા ॥૧૥”

અર્થાત્:—જેઓની ધર્મપરની શ્રદ્ધા સનાતન-પ્રાચીન-ઘણા વખતની અને અત્યંત આદરણીય હોય તેઓના ઘરને લક્ષ્મી કેમ છોડે? આ પ્રમાણે ધર્મોપદેશ આપ્યો. આ સાંભળીને તેણે કહ્યું કે:—“લગવન્! જ્યાં પોતાના ઉદરનિર્વાહનુંજ પુરું સાધન નથી ત્યાં ધર્મક્રિયા શી રીતે થાય?” કહ્યું છે કે:—

“ધણુવંતહ સુણહિ સયણા બંધજણુઆણુવડિચ્છઓ,

કજ્જકાલિ સયમેવ લોઉ તસુ હોધ બિધજજઓ—૧

રાઉલદેઉલ ગણુધ ભણુધ ઈસર! વઈ તુહં સિરિં

દારિદિય મનસંધિ ઠાસું તુહૂં બાહિરિ નીસરી—૨

આ પ્રમાણે બોલ્યો. ગુરૂમહારાજે પણ ભંડારમાં રહેલી એવી શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમા, શ્રી ચક્રેશ્વરી દેવીની તથા ઋષભદેવ લગવાનની પ્રતિમા

૧ કર્મા ગામનું નામ 'વસંતપુર' છે. જ્યારે ગ માં ગામનું નામ 'શ્રીપુર' છે, ૨ ક અને સમાં શ્રેષ્ઠિના પુત્રનું નામ 'જિનદાસ' છે.

૧૦૮ વાપ કાવાધી છ મહિનામા ચક્રેશ્વરીદેવી પ્રત્યક્ષ થાય અથવા સ્વપ્નામા
વચ્ચાન આપે

શ્રોતન્મદાવિલ્લિલોકપોલમૂલ—

મત્તમ્રમદ્વમ્રમરનાદવિષ્ણુકોપમ્ ।

ઐરાવતામમિમમુદ્વતમાપતન્ત

દૃષ્ટ્વા મય મરતિ નો મરદાશ્રિતાનામ્ ॥૩૮॥

સમશ્લોકી

બહેતા મહે મહીન ચચળ ગિર તેરો,

ગુજારવે ભ્રમગના બહુ કોધી એરો,

ઐરાવતે તુલીત દ્વત હાથી સામે—

આવેય લેછ તુમ આશ્રિત જો ન પામે ।—૩૮

શ્લોકાર્થ —જરતા મહથી વ્યાપ્ત થએલા, ચચળ, ગદચચળથી મહોન્મત્ત,
[અહિ તહિ] ભમતા ભ્રમગેના શબ્દે ઢગીને દોષ પામેલા, ઐરાવત હાથી જેવા
મોટા અને દ્વતપણે સામે આવતા હાથીને લેઇને પણ તમારા આશ્રિતો ભય
પામતા નથી —૩૮

વાર્તા ૨૧ મી શ્લોક ૩૮ મે

શ્રી પાર્ણાસ્ય નામના નનગ્મા એક 'સોમરાજ' નામનો રાજપુત હતો, જે
કર્મનયોગે નિર્ધનાવધ્યાને પ્રાપ્ત થએલો હતો. પોતાની નિર્ધનાવધ્યાને દૂર કરવા
માટે તે દેશાત્ ગયો, ગ્નામા દોષ એક ઠેકાણે શ્રીવર્ધમાનમૂર્તિ નામના લેન
ગ્રાપુના તેને દર્શન થયા તેઓને દેખીને વદન નમસ્કાર ઢગીને તેઓની દેશના
સાબગવા તે બેઠો.

શ્રીવર્ધમાનમૂર્તિએ દેશના આપતા આપતા કહ્યું કે —

"સર્વે પેદા ન ત્વ કુર્તુ, સર્વે યમાધ્ય મારત !

મર્થે તીર્થાભિવેશાઘ, યત્ કુપાત્ પ્રાણિના દયા ॥૧॥

—(મદામારને શાંતિપરેણિ)

પિતૃ રજ્જ સેગોદિ, યગ્નિમ ક્વમત્તમ દીપ્તમ્ ।

અપ્રપિ તં ન સુકચ, જ તીર્થદયાર ન દુ સ્તગ્ ॥૨॥

મિનેન્નૂના મુપ્પુનાસિ

મત્તરાપુષ્પા શુભરાત્રાનામ્ ।

મુનાતુરાગા શુભરાત્રામર

નૂજામદ્વસ્ય વન્નમ્ ॥૩॥"

આંગળીની ચેષ્ઠાથી તેનો વધ કરવાનો સેનાપતિએ આદેશ આપ્યો—આજા કરી; તેથી ચોર ઉચે સ્વરે બોલ્યો કે:—

“ધકુ જિણહા અનુજિણવરહ ન મિલધ તારોતાર,
જેહિં અમારણુ પૂજીયે તે કિમ મારણહાર?—૧”

આ પ્રમાણે સાંભળતાં જ તેણે કહ્યું કે:—“હિ! જો તું ફરીથી ચોરી કરીશ તો તું નક્કી મરણ પામીશ.”

તે બોલ્યો:—“ધક્કા ચોરી સાય કિય, જા બોલધ ન માધ,
ખીજ ચોરી જે કરધ, ચારણુ ચોર ન થાધ—૧”

હું સોરઠનો રહેવાસી ચારણ છું, અને વાણીઓ ચોરનો નિગ્રહ કરનારો હોઈ શકે નહિ? એમ માનીને મેં આ ચોરીનું કાર્ય ધરાદાપૂર્વક જ કરેલું છે. આ સાંભળીને જિણહાકે તેને દાન આપ્યું, તે લઈને ચારણ ચાલતો થયો.

જિણહાક અનુક્રમે મહામાત્યના પદે નિયુક્ત થયો અને તેને શ્રીધવલકપુરમાં શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રભુનું વિશાલ ગગન ચુંબિત જિનમંદિર બંધાવ્યું, કસોટી રત્નનું શ્યામ પાર્શ્વનાથપ્રભુનું જિનગિળ કરાવ્યું અને તે જિનગિળની શ્રીદુર્લભદેવ રાજાને પ્રતિ-બોધ કરનાર શ્રી જિનેશ્વરસૂરિના પદ્મધર અને શ્રીસ્થંભનપાર્શ્વનાથની પ્રતિમાને પ્રગટ કરનાર, નવાંગી વૃત્તિકાર શ્રી અભયદેવસૂરિ પાસે પ્રતિષ્ઠા કરાવી, તથા મોટા મહિમા સહિત અને દાનાદિ કાર્યો પૂર્વક ગુરૂમહારાજના વચનથી શ્રી યુગાદિદેવ પ્રભુનું શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીની મૂર્તિ સહિત જિનમંદિર કરાવ્યું. નવાંગીવૃત્તિની સેંકડો પ્રતો લખાવી, શત્રુજયનો સંઘ કાઢ્યો વગેરે ધાર્મિક કૃત્યો મહાસુલટ, શ્રાવકોત્તમ જિણહાક સેનાધિપતિ—દંડનાયકે કરાવ્યાં. અત્યારે પણ તે શહેરને વિષે પોટલીવાળાનું દાણ કોઈ પણ લેતું નથી, જે જિણહાકે માફ કરાવ્યું હતું તે રિવાજ હજી પણ ચાલુ છે.

મન્ત્રામ્નાય—

ૐ હ્રીં શ્રીં કલિકુણ્ડદણ્ડસ્વામિન્ ! આગચ્છ આગચ્છ આત્મમન્ત્રાન્ રક્ષ રક્ષ પરમન્ત્રાન્ છિન્દ છિન્દ મમ સર્વસમીહિતં કુરુ કુરુ હું ફટ્ સ્વાહા ।—પતજ્જાપાત્ સકલસમ્પદો ભવન્તિ । જાપ: સહસ્ર ૧૨ રક્તશ્વેતપુષ્પૈઃ કાર્યઃ ।

વિધિ—પોષ વદિ ૧૦ (ગુજરાતી માગશર વદિ ૧૦)ના દિવસે રવિવાર હોય ત્યારે આ મંત્રની સાધના કરવી, ગુરૂ પાસે મંત્ર શીખી લઈને, સવારમાં સ્નાન કરી, ગુરૂની પૂજા કરી પૂર્વ દિશા સન્મુખ બેસી, શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રભુની મૂર્તિ આગળ રાખી, અષ્ટ દ્રવ્યનો હોમ કરીએ, પાસે શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીની મૂર્તિપણ રાખીને હમેશાં

તવા રાજકુમારીને લયધી મુક્ત ડરનાર સોમરાજને જોઈ બહુ જ ખુશ થયો, પણ સોમરાજને પરદેશી તથા અજ્ઞાતકુળનો જાણી રાજ વિચારવા લાગ્યો કે — “જેના કુળની જ્ઞાતિની કે આચાર્યની ખબર નથી તેવા અજ્ઞાત પરદેશી પુરુષને મારી પુત્રી હું કેવી રીતે આપું ? અને આપું તે યોગ્ય નહિ, માટે એને ઇનામમા સારૂ દ્રવ્ય આપી સતોપ પમાડી વિદાય કરું ”

એક તરફ રાજ આ પ્રમાણે વિચાર કરે છે, ત્યારે બીજી બાજુ રાજપુત્રી પોતાના મહેલના અરૂખામાથી સોમરાજને જોઈને તેના પરના મોહથી વધુને વધુ આસક્ત થઈ રહી હતી, કારણકે સોમરાજનું મોન્દય ડામદેવથી પણ અધિક હતું. ન્યારથી કુવરીએ સોમરાજને જોયો ત્યારથી તેની માનસિક સ્થિતિ બગડી અને માનસિક તેમજ શારીરિક સ્થિતિ પણ બગડતી ગઈ અમુક વખતે સોમરાજને ઇનામ આપવામા આવશે એમ કહી રાજાએ થોડા વખતને માટે સોમરાજને ત્યાંથી વિદાય કર્યો, પરંતુ રાજકુમારીના હૃદયમાવી તે દૂર થયો નહિ

રાજકુમારીએ ખાવા-પીવાનું, બોલવા-ચાલવાનું, હાથવિનોદ, વસ્ત્રાભૂષણ ધારણ કરવાનું, સંગીત-વિનોદ બધું કરી દીધા આ સ્થિતિ રાજાના જાણવામા આવી અને રાજાએ અનુમાન કર્યું કે તેને કોઈ શારીરિક વ્યાધિ લાગુ પડ્યો હશે અથવા તો ભૂત, પિશાચ તથા યક્ષ વળ્યા હશે એમ ધારીને માનત્રિકો તથા વૈદ્યોને બોલાવી ઘણા ઘણા ઉપચારો કરાવ્યા અનેક ઉપચારો કરવા છતાં પણ ન્યારે ઠાઈ પણ ઇચ્છિત પરિણામ ન આવ્યું ત્યારે રાજા ઘણો જ ઉદાસ થયો અને હરકોઈ ઉપાયે પુત્રીને શાંતિ થાય તેમ કરવા નિશ્ચય કર્યો અને તેથી તેણે નગરમા ઢંઢેરો ફેરવ્યો કે — “જે કોઈ રાજપુત્રીને વ્યાધિમુક્ત કરશે તેને મારા રાજ્યનો ચોથો ભાગ અને એજ પુત્રી હું અર્પણ કરીશ-પરણાવીશ ”

ઢંઢેરો સાંભળી સોમરાજ રાજમહેલમા આવી પહોંચ્યો અને રાજકુમારીના નજરે આવ્યો. સોમરાજે કુવરીના ચિત્તની પરવશ સ્થિતિ સમજી બાહ્ય દેખાવની ખાતર એક યત્ર કરી, યોગિની મહલમા બેસાડીને, જે હું ફટ્ સ્વાદા વગેરે મન-પદોનું ચિતવન કરવા લાગ્યો, એટલે જેમ કોઈને સર્પ ડરડે છે. હોય ને મન પ્રભાવથી તે વિપમુક્ત થઈ જાય છે, તેમ રાજપુત્રી પણ એકાએક સ્વસ્થ બની ગઈ આ બનાવ જોઈને રાજાને સતોપ વધ્યો અને તે જ વખતે પોતાના રાજ્યનો ચોથો ભાગ આપી મનોગમાને તેની સાથે પરણાવી દીધી. ઢેટલાએક સમય પછી સોમરાજ ને તેના વડીલનું રાજ્ય પણ મળ્યું અને એ મોટા રાજ્યને મેળવીને તે સુખી થયો. રાજ્ય મળ્યા પછી શુક્રમહાગજના ઉપદેશાનુસાર આખા રાજ્યમાં હિંમનો નિષેધ કર્યો, અને સોમરાજ પરમજૈન રાજા બન્યો.

અર્થાત્:—હે ભારત ! જે કાર્ય પ્રાણિઓ ઉપરની દયા કરે છે, તે કાર્ય સઘળા વેદ નહિ કરે, સઘળા યજ્ઞો નહિ કરે, કે તીર્થો ઉપર કરેલા સઘળા અભિષેકો પણ નહિ કરે.

વિપુલ રાજ્ય, રોગ વિવર્જિત શરીર, લાંબુ આયુ, આ સઘળું જીવદયાથી પ્રાપ્ત થાય છે. એવું બીજું કોઈ સુખ નથી કે જે જીવદયાથી સાધ્ય નથી.

જિનેશ્વર ભગવાનની પૂજા, શુદ્ધ મહારાજની સેવા, પ્રાણિઓ ઉપર દયા, સુપાત્રે દાન, શુણ્ણ ઉપર પ્રેમ, તીર્થકરોએ પ્રરૂપેલા આગમોનું શ્રવણ, આ સઘળા મનુષ્ય જન્મરૂપ વૃક્ષના ફળો છે.

આ પ્રમાણેનો ઉપદેશ સાંભળીને પોતે જૈનધર્મોનુરાગી થયો અને મુનિમહારાજે તેને ભક્તામરસ્તોત્ર તથા નવકાર મન્ત્રના આમ્નાયો વિધિપૂર્વક યતાવ્યાં, જેનું તે સોમરાજ નિત્ય ચિંતવન કરવા લાગ્યો. ફરતાં ફરતાં અનુક્રમે તે ‘હસ્તિનાપુર’ નામના નગરને વિષે આવી પહોંચ્યો. તેજ વખતે હસ્તિનાપુરના રાજાને પદ્મહસ્તિ આલાન સ્તંભને ઉખેડી, સાંકળો તોડી, દોરડાંઓ વગેરે તોડીને મહોન્મત્તપણાથી લોકોને મારતો, દુકાનો તથા રસ્તામાં આવતા થાંભલાઓને તોડતો, ઘોડા વગેરે તિર્યચોને સૂંઠમાં લઈને અદ્ધર ઉછાળતો ઉછાળતો બહાર નીકળી ગયો.

તે જ વખતે હસ્તિનાપુરના રાજાની ‘મનોરમા’ નામની રાજપુત્રી પોતાની સખીઓની સાથે ઉદ્યાનમાં ક્રીડા કરીને, પોતાની સખીઓ સાથે પાછી ફરતી હતી, તેની પાસે મહોન્મત્ત હસ્તિ આવી પહોંચ્યો, રાજકુમારીની સખીઓ તો પોતપોતાનો જીવ બચાવવા નાશી ગઈ અને રાજકુમારી એકલી રહી ગઈ. રાજાને તથા લોકોને આ વાતની જાણ થતાં જ આખા નગરમાં હાહાકાર વર્તાઈ ગયો; રાજા પોતે નગરના કોટ પર ઊભો રહ્યો રહ્યો આ પ્રમાણે બોલ્યો કે:—“હે લોકો ! જે કોઈ આ મારી કન્યાનું રક્ષણ કરશે તેને મારી આ કન્યા તથા અડધું રાજ્ય હું આપીશ.”

એક ઝાડની નીચે વિશ્રાન્તિ લેવા બેઠેલા સોમરાજના સાંભળવામાં રાજાનાં આ વચનો આવ્યાં અને રાજકન્યાની એકદમ નજીક હાથીને આવી પહોંચેલો જોયો. તેના હૃદયમાં કંઈ આવાથી મનમાં ભક્તામરસ્તોત્રના ૩૮ મા શ્લોકનું સ્મરણ કરતો એકદમ મહોન્મત્ત હસ્તિની પાસે જઈ પહોંચ્યો અને સહજ વારમાં સ્તોત્રના પ્રભાવથી તુષ્ટમાન થએલી દેવી ચક્રેશ્વરીની સાનિધ્યથી તે હસ્તિને પકડી પોતાને કબજે કર્યો; અને ફરીથી આલાન સ્તંભે બાંધ્યો.

કન્યા પણ સોમરાજનું અતુલ પરાક્રમ અને તેનું સુંદર સુખ નજરે નિહાળતાં જ તેના પ્રત્યે અનુરાગી થઈ. આ પ્રમાણે રાજા પોતાની પ્રજાને શાંતિ આપનાર

ભય ઠર સિંહને આવતો જોઈને દેવરાજના સાવીઓ ભય પામીને દેવરાજની પાછળ પાછળ ભરાઈ ગયા.

પોતાની સન્મુખ જાણે સાક્ષાત્ કાળ હોય તેવા ભય કર સિંહને આવતો જોઈને દેવરાજ પણ પહેલા તો ગભરાઈ ગયો, પરંતુ તુરંત જ પોતાના ગુરૂએ રીખવેલા ભક્તામરસ્તોત્રના ૩૯મા શ્લોકનું મંત્ર સાથે ચિંતવન કરવા લાગ્યો. તે ચિંતવનના પ્રભાવથી તત્કાળ તે વિકાળ મિંહ એક નાના શિયાળવાની માફક શાત બન્યો અને જેમ યોગીરાજ પ્રચક ઢામદેવને પોતાને વશ કરે છે, તેવી જ રીતે તેણે સિંહને વશ કર્યો હિંસક છતાં કંટાળાવાળો, ક્રોધી છતાં ક્ષમાવાળો, મિંહ જાણે મસ્તક શુકાવી નમસ્કાર કરતો હોય તેમ શાંતિથી જીભો રહ્યો.

આવું અદ્ભુત આશ્ચર્ય જોઈને સાર્થવાહ વગેરે સાથીદારો બહુ જ ખુશી થયા, મૃગરાજ પણ સ્તુતિ કરવા લાયક એવા દેવરાજને નમન કરીને તેણી આગળ પોતાના પત્નિમાવી ત્રણ અમૂલ્ય મોક્ષિતો નાખીને પોતાના ધ્યાનકે ગયો. બધા લોકો તેના મંત્ર પ્રભાવથી રાજી થયા, તે શ્રીઋષભદેવ ભગવાનના સ્તવનનો મહિમા છે એમ દેવરાજે કહીને, સાચે આવેલા બધા માણસોને ધર્મોપદેશ આપતા કહ્યું કે —

“વિપદિ ધૈર્યમથામ્યુદયે ક્ષમા

સદસિ વાકપટુતા યુધિ વિક્રમ ।

યશસિ ચામિરુચિર્વ્યસન ધૃતૌ

પ્રકૃતિસિદ્ધિમિદ દિ મહાત્મનામ્ ॥૧॥

વાન્ઘા સજ્જનસદ્ગમે પરગુણે પ્રીતિર્ગુરૌ નમ્રતા

વિદ્યાયા વ્યસન સ્વયોષિતિ રતિર્લોકાપવાદાદ્ ભયમ્ ।

મક્ષિધ્વાર્હતિ શક્તિરાત્મદમને સસર્ગમુક્તિ રાલે

યત્રેતે નિવસન્તિ નિર્મલગુણા સ્થાપ્યાસ્ત યવ ક્ષિતૌ ॥૨॥”

અર્થાત્—વિપત્તિમા ધૈર્ય, ઉન્નતિમા ક્ષમા, સભામા બોલવાની ચતુરાઈ, સુદ્ધમા પરાક્રમ, યશની ધૃતિ, શાસ્ત્ર શ્રવણમા અભિરુચિ, આ બધા મહાત્માઓના સ્વાભાવિક ગુણો છે.

સન્નની મૈત્રીની ધૃતિ, પારકાના ગુણોમા પ્રેમ, ગુરૂ-મોટાઓ પાને નમ્રતા, વિદ્યામા વ્યસન, પોતાની સ્ત્રીમા પ્રીતિ, લોકાપવાદનો ડર, તીર્થકથાની ભક્તિ, ધનિયોને દમવાની શક્તિ, દુષ્ટ ગુરૂઓની સોળતનો અભાવ આ મધળા નિર્ભળ ગુણો જેનામા વસે છે તે ગુરૂઓ પૃથ્વીમા પ્રશંસનીય છે.

મન્ત્રામ્નાય—ૐ હું ફટ્ સ્વાહા । જ્યારે ડોઈ હાથીનું સંકટ ઉપસ્થિત થાય ત્યારે આ મન્ત્રનો જાપ કરવાથી સંકટ દૂર થાય છે.

મિત્રેમકુમ્ભગલદુજ્જ્વલશોણિતાક્ત—

મુક્તાફલપ્રકરભૂષિતભૂમિભાગઃ ।

વદ્વક્રમઃ ક્રમગતં હરિણાધિપોઽપિ

નાક્રામતિ ક્રમયુગાચલસંશ્રિતં તે ॥૩૯॥

સમશ્લોકી

લેદી ગળે'દ-શિર શ્વેત રૂધિરવાળા,

મોતી સમૂહ થકી ભૂમિ દીપાવે એવા;

દોડેલ સિંહ તણી દોટ વિષે પડે જે,

ના તુજ પાદ ગિરિ આશ્રયથી મરે તે. ૩૯

શ્લોકાર્થઃ—હાથીઓના લેદેલા કુંલસ્થળથી પડતાં શ્વેત અને લોહીથી લિપ્ત થએલાં ઉજવળ મોતીના સમૂહવડે પૃથ્વીને વિભૂષિત કરનાર અને તલપ મારવા માટે પગને એકઠા કરી લપાઈને તૈયાર થએલો સિંહ પણ પોતાની એક જ ક્ષણમાં આવે તેવા તમારા ચરણાશ્રિત સેવકને મારી શકતો નથી.—૩૯

વાર્તા ૨૨ મી શ્લોક ૩૯ મા.

શ્રીપુર નામના એક સમૃદ્ધિશાળી શહેરમાં 'દેવરાજ' નામનો એક નિર્ધન શ્રાવક રહેતો હતો, જે હમેશાં ભક્તામરસ્તોત્રનો પાઠ કરતો હતો.

એક દિવસે વ્યાપારાર્થે બીજા કેટલાએક વ્યાપારીઓની સાથે સાકેતપુર નામના નગર તરફ જવાને તે નીકળ્યો. રસ્તે ચાલતાં ચાલતાં અનુક્રમે તેઓ સિંહ, વાઘ, વરૂ, ચિત્તા, સર્પ, અજગર, વગેરે અનેક જીવોથી વ્યાપ્ત એવા ભયંકર જંગલમાં આવી પહોંચ્યા, અને તે જંગલને સામે છેડે પહોંચ્યા તે પહેલાં રાત્રિ પડી જવાથી વનની મધ્યમાં પડાવ નાખવો પડ્યો; આવી સ્થિતિમાં આવી પડવાથી દેવરાજના બધા સાથીઓ ગભરાઈ જઈ ભારે મુંઝવણમાં આવી પડ્યા.

તમામ લોકો ચિંતાગ્રસ્ત સ્થિતિમાં બેઠા છે તેવામાં જ એક ભયંકર સિંહ ગર્જના કરતો આવી પહોંચ્યો. તે સિંહ મદોન્મત્ત હાથીના કુંલસ્થળને વિદ્યારી તેના લોહીમાં બાણે હાલમાં જ સ્નાન કરી આવતો હોય તેવો, ભયંકર પીળા નેત્રવાળો, દેખાવ માત્રથી વિકરાળ, તીક્ષ્ણમાં તીક્ષ્ણ નખવાળો, ઉચા પુંછડાને જમીન પર પછાડીને અવાજ કરતો અને ગર્જનાઓ કરતો કરતો આવતો હતો. આવા

એક વખતે તે બળદ, ઊટ, ખચ્ચર, ગધેડા, પાડા તથા અનેક ગાડાઓમા માવ ભરી માથે લઇને પરદેશમા વ્યાપારાયેં પૂર્વ દિશા તરફ નીકળ્યો હતો, તે વખતે મોટી ઢલિડાળ જેવી ગ્રીષ્મઋતુ પ્રવર્તતી હતી, તે ઋતુમા નિરતર જગલની વનસ્પતિઓ પણ સુકાઈ ગયેલી હોય છે અને બધી વસ્તુઓ અછતને લીધે મોઘા ભાવે વેચાઈ ભય છે, સાર્થવાહ ચાલતા ચાલતા જગલની મધ્યમા આવ્યો અને એકાએક પ્રચડ પવન વાવા લાગ્યો અને તે પવન એટલે સુધી વધી ગયો કે ત્યાં કઈ જગ્યાએ અને કેવી રીતે રહેવું તે મોટો વિચાર થઈ પડ્યો વનમા રહેલા વૃક્ષો અને વાસના ઝુડો પરમ્પર અથડાવાથી તેના ઘર્ષણમાથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થયો અને દરેક દિશાએ પ્રચડ જ્વાળાઓ નીકળવા લાગી સાર્થના સર્વ માણસોએ એકત્ર મળી પોતાના રક્ષણ માટે અનેક પ્રયત્ન કર્યા, પરંતુ એક પણ ઉપાય ફળીભૂત થયો નહિ અને સર્વેએ જીવવાની આશા છોડી દીધી

આ વખતે આકસ્મિક રીતે લક્ષ્મીધરને લક્ષ્મીમરનો ૪૦મો શ્લોક અને તેના મંત્ર યાદ આવ્યા અને તેથી તેના હૃદયમા આશાનો અકુર જન્મ્યો, જરા પણ વિલગ ઈર્ષ્યા વિના તે ૪૦ મા શ્લોકનું ચિતવન કરવા લાગ્યો અને તેના એકાગ્ર સ્મરણથી ચક્રેચરી દેવીએ પોતાના એક સેવક દેવને દાવાનલની શાંતિ કરવા મોકલ્યો, તેણે આવીને દાવાનલને શાંત કર્યો બધા લોકો દાવાનલની શાંતિ થયેલી જોઈને વિસ્મય પામ્યા, અને એક ખીન્તને કુશલતાના સન્દર્ભો પૂછવા લાગ્યા આ પ્રમાણે શ્રી યુગાદિદેવસ્તવનો તથા જૈનધર્મનો પ્રભાવ પ્રત્યક્ષ જોઈને બધા સાથવાળાઓએ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અનુક્રમે તેઓ ઈચ્છિત સ્થાને પહોંચ્યા અને ત્યાંથી ઘણું સુવર્ણ ઊપાર્જન કરી લક્ષ્મીધર શેઠ પોતાના મૂળ વતનમા પાછા આવ્યા

એક વખતે પ્રતિષ્ઠાનપુરમા ભયંકર અગ્નિ ઉત્પન્ન થયો, તે વખતે પણ શેઠે ચાલીશમા શ્લોકથી પાણી મતરીને છાટીને અગ્નિને શાંત કરી દીધો, આ વાત માલગીને તે નગરનો રાજા ઘણો જ આનંદિત થયો અને તેણે લક્ષ્મીધર શેઠનું ખડુમાન કરીને પોતે પણ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો આ પ્રમાણે જૈનશાસનની પ્રભાવના કરી, લક્ષ્મીધર શેઠ સર્વમુખ તથા કીર્તિનો લોકતા થયો

મંત્રાર્ચનાય—ૐ હ્રીં હ્રૂં ત્રિપુરસુદરિ જાતવેદ મયનિવારણ હ્રીં નમઃ ।

આ મંત્ર ભણવાથી અગ્નિનો ભય દૂર થાય છે

રક્તેક્ષણ સમદકોકિલકણ્ઠનીલ

ક્રોધોદ્વત ફણિનમુત્ફણમાપતન્તમ્ ।

આક્રામતિ ક્રમયુગેન નિરસ્તશઙ્ક-

સ્તવન્નામનાગદમની હૃદિ યસ્ય પુતઃ ॥૪૧॥

આ પ્રમાણે સાંભળીને સર્વ સાથવાળાઓએ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને દેવરાજને પેતાનો અગ્રેસર ગણવા લાગ્યા. ત્યારબાદ એ વનમાંથી નીકળી સર્વ જાણી સકેતપૂર પહોંચ્યા. ત્યાં પોતાની પાસેનો માલ તથા ત્રણ અમૂલ્ય મોતીઓનું વેચાણ કરીને દેવરાજે ઘણી ઋદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી. ધર્મથી સઘળું પ્રાપ્ત થાય છે. કહ્યું છે કે:—

“રાજ્યં ચ સમ્પદો ભોગાઃ, કુલે જન્મ સુરૂપતા ।

પાણ્ડિત્યમાયુરારોગ્યં, ધર્મસ્યૈતત્ ફલં વિદુઃ ॥૧૧॥”

અર્થાત્—રાજ્ય, સંપદા, લોગસુખ, ઉત્તમકુલમાં જન્મ, સ્વરૂપવાન શરીર, ચતુરાઈ, દીર્ઘાયુષ, આરોગ્યપણું તે બધાં બુદ્ધિશાળીઓએ ધર્મના ફલો કહેલાં છે.

પછી તે પોતાના મૂળ નગર શ્રીપુરનગરમાં પાછો આવ્યો, અને સુએ કરીને કાળ નિર્ગમન કરવા લાગ્યો.

મન્ત્રામ્નાય—ૐ ઠઃ ઠઃ સિંહમયં હર હર સ્વાહા ।—આ મંત્ર જપવાથી સિંહનો ભય દૂર થાય છે.

કલ્પાન્તકાલપવનોદ્વતવત્તિકલ્પં

દાવાનલં જ્વલિતમુજ્જ્વલમુત્ફુલિન્નમ્ ।

વિશ્વં જિઘત્સુમિવ સમ્મુખમાપતન્તં

ત્વન્નામકીર્તનજલં શમયત્યશેષમ્ ॥૪૦॥

સમશ્લોકી

જે જોરમાં પ્રલયના પવને થએલો,

ઓઠા ઉઠે બહુજ અગ્નિ દેવે ધીકેલો;

સંહારશે જગત સન્મુખ તેમ આવે,

તે તુજ કીર્તન રૂપી જળ શાંત પાડે.—૪૦

શ્લોકાર્થ:—હે પ્રભુ! તમારા નામના સ્મરણરૂપ જળ, વજાગ્નિ, વીજળી વગેરે સર્વ પ્રકારના દાવાનલને પછી ભલે તે પ્રલયકાળના વાયુ વડે ઉદ્ભવ થએલા અગ્નિ જેવો હોય, દેહીધ્યમાન હોય, તેની જવાબા ઉચે આકાશ સુધી પહોંચતી હોય, તેના તણુખા—કણીયા ચારે તરફ પ્રસરતા હોય, જાણે આખા વિશ્વને ગળી જવાને તે ઇચ્છતો હોય તથા સન્મુખ આવતો હોય, તેને પણ શાંત કરી દે છે.—૪૦

વાર્તા ર૩મી શ્લોક ૪૦ મો

પ્રતિષ્ઠાનપુર નામના એક નગરમાં લક્ષ્મીધર નામનો એક ધનવાન વ્યાપારી હતો. તેને જૈનધર્મ પ્રત્યે અનન્ય શ્રદ્ધા હોવાથી હમેશાં ભક્તામરસ્તોત્રનું ધ્યાન કરતો હતો.

ખતાવવામા, એ આઠ કાર્યમા પડિત પુરૂષો ધનનો વ્યય ગમે તેટલો થાય તેને ગણકારતા નથી

કર્મણ શ્રેષ્ઠિએ મિત્રતાના સબધના લીધે મહેલ્ય શ્રેષ્ઠિ પાસે ડન્યાની માગણી કરી

કુલ ચ શીલ ચ સનાયતા ચ
વિદ્યા ચ ત્રિત્ત ચ વપુવેયશ્ચ ।
પતાનિ સત્ત પ્રવિલોક્ય દેવાત્
તત પર માન્યવશા દિ વન્યા ॥૧॥

અર્થાત્-કુલ, ગીજ, સનાયતા, વિદ્યા, ધન, શરીર અને વય, આ સાત વસ્તુ ખરાગર તપાસી કન્યા આપવી જોઈએ પડી તો કન્યાના લાન્ય પર આધાર છે

આ પ્રમાણેનો વિચાર ડગી મહેલ્ય શ્રેષ્ઠિએ કર્મણની સાથે પોતાની કન્યા દંદનતાને પગાવી પરણીને કર્મણ પોતાની નવવધૂ માથે પોતાના ગામ દશપુર આવ્યો. દંદનતા પોતાના સામરે આવી અને પતિભક્તિની માથે સ્વધર્મને વળગી રહી, ઉપવાસ, આમાયિક, નત, નિયમ, જૈનશાસ્ત્રનુ વાચન, મનન, દેવદર્શન વગેરે ધાર્મિક ક્રિયાઓ ડનવા લાગી તેણી પરમ શ્રાવિકા હોવાથી રાત્રિ જોગન ડરતી નહિ, ખીજા દેગોને વદન-નમસ્કાર કરતી નહિ, અલક્ષ તથા અનત-કાયનુ લક્ષણ કરતી નહિ આવી રીતે કર્મણના કુટુખીઓ દંદનતાને પોતાના કુલાચાર તથા ધર્મથી વિરૂદ્ધ ક્રિયાઓ કરતી જોઈ તેના પર દ્રેષ કરવા લાગ્યા, તથા તેનો વાતવાતમા તિરસ્કાર-અપમાન વગેરે કરવા લાગ્યા, તેમ જ તેણીની સન્મુખ જૈનધર્મની હાનો-નિંદા કડી જેમ જાને તેમ તેણી ને કષ્ટ આપવા લાગ્યા

આ બધુ જાણીને કર્મણે એક વખતે દંદનતાને કહ્યું કે-“પ્રિયે ! આપણા કુલને ઉચિત ધર્મનું આચારણુ કર, કારણકે પતિ જે પ્રમાણે ધર્મ પાળતો હોય તે પ્રમાણે પતિમતા પતિને પપુ પતિના માર્ગને અનુસરવું જોઈએ” આ પ્રમાણે કહેવા છતાં પણ તેણીએ પોતાનો ધર્મ ન ત્યન્યો

દંદનતાના શ્વસુરપક્ષવાળાઓએ કર્મણના ખીજા સ્ત્રી માથે લગ્ન કર્યા, તે નવી સ્ત્રી કર્મણના ધર્મની જ હતી, અને વળી કાષ્ઠક વધારે ચાલાક હોવાથી તેનાપર કર્મણની વધારે પ્રીતિ થઈ દંદનતાએ એક વખત પોતાના પતિ કર્મણને કહ્યું કે-“સ્વામિનાથ ! ગતિજોગનમા મહાન દોષ મમાએલા છે કહ્યું છે કે —

“ઉલ્કનામમાર્જાર-શુદ્રશમ્યરશ્ચકરા ।

અદિતૃધિકગોધાશ્ચ, જાયત્તે રાષિમોજનાત્ ॥૧॥”

સમશ્લોકી

જે રક્ત નેત્ર પીક-કંઠ સમાન કાળો,
 ઊંચી ફણે સરપ સન્મુખ આવનારો.
 તેને નીશક જન તે ઉલંઘી ચાલે,
 ત્વં નામ નાગદમની દીલ જેહુ ધારે.—૪૧

શ્લોકાર્થ:—જે પુરુષના હૃદયમાં તમારા નામરૂપી નાગદમની (ઔપધિ) રહેલી હોય, તે પુરુષ શંકા રહિત થઈને, લાલ નેત્રવાળા, મદોન્મત્ત કોચલના કંઠ જેવા શ્યામ વર્ણવાળા, ક્રોધથી ઉદ્ધત થએલા, ઊંચી ફણાવાળા અને સન્મુખ આવતા એવા સર્પને પણ પોતાના ચરણ યુગલે કરીને ઉલ્લંઘે છે. — ૪૧

વાર્તા ૨૪ મી શ્લોક ૪૧ માં.

નર્મદા નદીના કાંઠા પર આવેલા ‘નર્મદપુર’ નામના નગરમાં ‘મહેશ્વ’^૧ નામનો એક શેઠ રહેતો હતો, તે ઘણો ધનવાન તથા ગુણવાન હતો. તેને એક કલા અને ગુણે કરીને સંપૂર્ણ દંઢગ્રતા^૨ નામની એક સુદર પુત્રી હતી, જે હમેશા એકાગ્રચિત્તે ભક્તામરસ્તોત્રનું શુદ્ધ ઉચ્ચાર પૂર્વક સ્મરણ કરતી હતી.

એક વખતે દશપુર નામના શહેરનો કર્મણુ^૩ નામનો એક શાહુકાર વ્યાપાર માટે ત્યાં આવ્યો હતો જે મેશરી હતો. કર્મણુ અને મહેશ્વ શ્રેષ્ઠિ વચ્ચે વ્યાપારના સંબંધને લીધે ગાઢ મૈત્રી બંધાઈ. એક સમયે કર્મણુને મહેશ્વ શ્રેષ્ઠિએ પોતાના ઘેર જમવાનું આમંત્રણ કર્યું, જમતાં જમતાં શ્રેષ્ઠિની પુત્રી કર્મણુના જોવામાં આવી અને જોતાંની સાથે જ તેણીના ઉપર તેને અનુરાગ ઉત્પન્ન થયો. તેણીના પ્રત્યે બહુ જ અનુરાગ હોવાને લીધે કર્મણુ કપટથી શ્રાવકની ક્રિયાઓ કરવા માંડી અને તેણીને પરણવા માટે પોતાની લક્ષ્મીના બળથી ઘણા શ્રાવકોને પોતાના મિત્રો બનાવ્યા. કહ્યું છે કે:—

“ક્રતૌ વિવાહે વ્યસને રિપુક્ષયે
 પ્રિયાસુ નારીપ્વઘનેપુ વન્ધુપુ ।
 યશસ્કરે કર્મેણિ મિત્રસંગ્રહે
 ઘનવ્યયોઽગ્રાસુ ન ગણ્યતે વુઘૈઃ ॥૧૧॥”

અર્થાત્—પૂજામાં, વિવાહમાં, વ્યસન-કષ્ટમાં, શત્રુનો નાશ કરવામાં, પ્રિય સ્ત્રીના વિષયમાં, ધન રહિત કુટુંબમાં, યશ વિસ્તારે તેવા કાર્યમાં અને મિત્રો

૧ કમાં શેઠનું નામ ‘સીરચંદ છે’ જ્યારે ગમાં શેઠનું નામ ‘મહેન્દ્ર’ છે. ૨ કમાં પુત્રીનું નામ ‘સુગ્રતા’ છે. ૩. કમાં શેઠનું નામ ‘વિદ્યાચંદ્ર’ છે, જ્યારે ગમાં ‘કર્મચંદ્ર’ નામ છે.

પોતાના સ્વામી પાસે આવી મર્યને બદલે કૂલની માળા જોઈ અને પૂર્ત સ્ત્રીપુરુષના આશ્ચર્યનો પાર રહ્યો નહિ

કર્મણુ પોતાનો ડપટભાવ છુપાવી બોલ્યો કે - “પ્રિયે ! કહો દેવી સુદર માળા છે ? અને હવે તમે ગળામા પહેરી જુઓ કે તમને તે કેવી શોભે છે ?”

દંદમતાએ હાથ અને આંતરભાવ છુપાવી એકદમ પોતે માળા પહેરી લીધી થોડી વાર પહેરી રાખી પછી ગળામાથી કાઢી પોતાના ભદ્રિક સ્વભાવને લીધે બોલી - “જીવનસર્વંભ ! આપ પોતે પણ પહેરી જુઓ, આપના સુદર ગળામા તો મારાથી પણ વધારે શોભા આપશે”

આટલું કહી દંદમતા પોતાના પતિના ગળામા તે માળા પહેરાવવા જાય છે, ત્યાં એકાએક ડોઈ સ્વર્ગીય સુદરી આકસ્મિક રીતે આવી અને તેણે દંદમતાનો હાથ પકડી લીધો તે સુદરી કર્મણુ અને તેની નવી સ્ત્રી પ્રત્યે બોલી કે - “પાપી જનો ! આ સુશીલ અને મગ્નહૃદયા ધર્મિષ્ઠ સ્ત્રીપર તમે શા માટે જીલમ ગુજારો છો ? એટલું પણ શું તમે જાણતા ન હતા કે તમોએ મગાવેલ સર્પ અને તે વડે કરીને તમોએ દંદમતાનો લેવા ધારેલો જીવ-એ વાત ડોઈથી છાની નથી ? તમે જાણતા નથી કે તે દંદમતાની પાસે એક અમૂલ્ય વસ્તુ છે કે જેનાથી તમે એને હેરાન કરી શકો જ નહિ, પરંતુ તમને જ સહામુ દુઃખ લોગવવું પડશે હું અત્યારે તમારા પર દયા કરું છું તે તમારા પોતાના માટે નહિ પણ દંદમતા કે જે તદ્દન સરલ હૃદયની અને નિર્દોષ છે તેના હિતને ખાતર જ, કારણ કે જે કૂલની માળા દંદમતાના હાથમા છે તે મૂળ તો સર્પ જ છે પણ દંદમતાની ધર્મશ્રદ્ધા અને તેની પામેના અમૂલ્ય મન્ત્રયોગથી તે કૂલની માળા પોતાના જ માટે થઈ છે, પણ જો તે કૂલની માળા તમારા ગળામા પડે તો તે જ વખતે તે માળા મટી જઈ સર્પ જ થાય, અને તેના દશથી તમારું મૃત્યુ વાય, જેથી દંદમતાને શિરે વૈધવ્યનું દુઃખ આવી પડે તે દુઃખ ન આવે તેટલા માટે જ મેં તેનો હાથ પકડી રાખેલો છે હવે જો તમે પોતે તમારું જીવું આહતા હો તો તેના ઉપર ગુજારેલા જીલમોની ક્ષમાપના માગો અને હવે પછી એવી પ્રતિજ્ઞા કરો કે ડોઈ પણ વખતે તેનો અપરાધ, તેની અવગણના, અપમાન વગેરે કાઈ પણ નહિ કરતા યોગ્ય સન્માન આપીશું” આટલું કહી દેવી એકેન્દ્રી પોતાના મ્થાનકે ગયા

દેવીના ગયા પછી કર્મણુ અને તેની નવી સ્ત્રી બંનેએ દંદમતાની ક્ષમાપના માગવા માટે તેણીના પગમા મન્તક નમાવ્યું દંદમતા સતી હતી તેથી પતિને એકદમ ઉઠાડી લઈ પોતે જ વિનય કરવા લાગી આવું અદ્ભુત આશ્ચર્ય જોઈ

અર્થાત્:—રાત્રિભોજન કરવાથી ઘુવડ, કાગડો, બિલાડી, ગીધ, શીયાળ, ભુંડ, સર્પ, વીંછી અને ઘોમાં ઉત્પન્ન થવું પડે છે.

આ પ્રમાણે કહેવા છતાં પણ દુઃખે નિવારણ કરી શકાય તેવા દર્શનરાગને લીધે તેવું વચન કર્મણે માન્યુ નહિ.

એક દિવસે નવી સ્ત્રીએ કર્મણને કહ્યું કે:—“સ્વામિન્ ! દૃઢપ્રતા પાપિણી અને અભિમાની છે. જુઓ તો ખરા, તે આપણા દેવગુરૂની બહુ જ નિંદા કરે છે, અને કોઈ પણ રીતે પોતાના દેવગુરૂને વંદન—નમન કરવા જાય છે, આવી સ્ત્રી આપણા કુલમાં કલંકરૂપ છે. આપ એને કાંઈ કહેતા નથી તેથી તે વધારે અભિમાની થતી જાય છે. હું તો આવી વર્તાણુક એક ઘડી પણ સહન ન કરી શકું પણ શું કરું ? તમારે લીધે પૂજ્ય ગુરૂદેવ વગેરેની નિંદા સહન કરવી પડે છે.”

આવી રીતની અનેક પ્રકારની યુક્તિવાદી વાતો કરી કર્મણેનો દૃઢપ્રતા પરનો સ્નેહ તદ્દન ઉતારી નાંખ્યો, એટલું જ નહિ પણ દ્વેષની વૃદ્ધિ કરી, તેથી કર્મણ કોઈ પણ ઉપાયથી દૃઢપ્રતાનો નારા કરવાનો વિચાર કરી તેના ઉપાયો શોધવા લાગ્યો. છેવટે એક દિવસે એક ગાર્ડીને બોલાવી તેને કેટલુંક ધન આપી કર્મણે કહ્યું કે—“ઘણોજ ઝેરી સર્પ લાવી મને આપી જજે, મને તેની બહુ જ જરૂર છે.”

ગાર્ડીએ કર્મણના કહ્યા પ્રમાણે એક ભયંકર ઝેરી સર્પ લઈ આવી તેને સોંપ્યો. કર્મણે તે સર્પને લઈ એક ઘડામાં પૂરી પોતાના શયનગૃહમાં મૂક્યો. રાત્રિના સમયે કર્મણે અને સ્ત્રીઓ સાથે [નવી સાથે શુદ્ધ વિચારથી અને દૃઢપ્રતાની સાથે કપટથી] આનંદ વિનોદ કરીને જ્યારે સૂઈ રહેવાનો વખત થયો ત્યારે દૃઢપ્રતાને કહ્યું કે:—“હો પ્રિયા ! હું એક વાત તો તદ્દન ભૂલી ગયો. તે એ કે આજ હું તારા માટે એક ઘણીજ સુંદર કૂલની માળા લાવ્યો છું.”

દૃઢપ્રતા પોતાની શોક્યની ઈર્ષ્યા અને સર્પ મંગાવી ઘડામાં પૂર્યો હતો તે દરેક હકીકત જાણતી હતી, છતાં તે સર્વભાવને દબાવી ઘણા જ ઉમંગથી કર્મણ પ્રત્યે બોલી કે:—“પ્રાણનાથ ! તે માળા ક્યાં રાખી છે ? હું હમણાં જ તેને લાવી પહેરું મારા જેવી હતભાગિનીના ઉપર આજ આપની કૃપા થઈ છે તેથી મને બહુ જ સતોષ અને આનંદ થયો છે.”

કર્મણે હાથની નિશાની કરી જે ઘડામાં સર્પ પૂર્યો હતો તે બતાવ્યો અને તેમાં કૂલની માળા છે એમ કહ્યું. દૃઢપ્રતા ‘રક્તેક્ષણં સમદકોકિલં’ એ શ્લોકનું શ્રદ્ધાપૂર્વક રમરણ કરતી જલદીથી જે ઘડામાં સર્પ પૂર્યો હતો તે ઘડા નજીક જઈ, ઘડાને ખુલ્લો કરી તેમાંથી માળા કાઢી અને ઘણા જ આનંદથી હસતી હસતી

શ્લોકાર્થ — ભાલાના અશ્વભાગથી લેદાએલા હાવીઓના રૂધિરરૂપી જલપ્રવાહમા વેગથી પ્રવેશ કરી તેને તગી જવા માટે વ્યાકુળ થએલા વીરો વડે ભયકર દેખાતા યુદ્ધને વિષે તમારા અરણ્યરૂપ કમળવનનો આશ્રય કરનાર મનુષ્યો દુર્બળ શત્રુઓનો પરાભવ કરી વિજય મેળવે છે — ૪૩

વાર્તા ૨૫મી શ્લોક ૪૨-૪૩ મે

મથુરા' નામની નગરીમા રણકેતુ નામનો એક મહા પરાક્રમી અને બલવાન રાજા હતો, તેને એક ગુણવર્મા' નામનો જૈનધર્મીનુરક્ત, દુષ્ટપાખડીઓથી વિરક્ત, ભક્ષામરસ્તોત્ર જપવામા આમક્રત, દાનેશ્વરી, અને પ્રભુ પ્રત્યે અતિશય શ્રદ્ધાવાળો નાનો ભાઈ હતો

એક દિવસે રણકેતુની પટ્ટગણીએ કહ્યું કે — “હિ દેવ ! આ ગુણવર્મા નગર-જનોમા અતિપ્રિય તથા ડીર્ઘવાળો છે, તેથી તે દોઢ દિવસ આપને રાજ્યગ્રસ્ત કરી પોતે જ ગાંધ્ય પચાવી પડશે ગાંધ્યનું હૃદય કરી શકે એવો ભાઈ હોય તો પણ તેને શત્રુ ગણવો ઠીક છે કે —

“તુલ્યાર્ય તુલ્યસામર્થ્ય, મર્મજ્ઞ વ્યવસાયિનમ્ ।

અર્ધરાજ્યદ્વર મિત્ર, યો ન હન્યાન્ સ હન્યતે ॥૧॥”

અર્થાત્ — તુલ્ય પ્રયોજનવાળા, સમાન આમર્થ્યવાળા, રહસ્યને જાણનાર, વ્યવસાયી અને અર્ધ-ગાંધ્ય લઈ લેનાર મિત્રને પણ જે રાજા ન હોય તે પોતે જ હણાય છે

રાજા બોલ્યો કે — “હિ દેવ ! જાને સગાભાઈઓમા વૈમનસ્ય હું શા માટે કરું ? જગત્મા ભાઈ મળવો દુર્લભ છે ઠીક છે કે —

“દેશે દેશે ફલત્રાણિ, દેશે દેશે ચ સુનવ ।

ત દેશ નૈવ પદયામિ યત્ર ખ્રાતા સદ્દોદર ॥૨॥

અર્થાત્ — દરેક દેશમા સ્ત્રીઓ અને પુત્રો તો દેખાય છે પણ તેવા દેશને હું જોતો નથી કે જ્યાં સદ્દોદર ભાઈ હોય છે

રાણીએ કહ્યું કે — “હુશ્મન તરીકે મગપણ શું ? તમારો જે પુત્ર છે તેને રાજ્ય કયાથી મળશે ? તમારો હાથમાથી રાજ્ય ગયા પછી, તમારું નામ પણ કોઈ નહિ શ્રદ્ધા કરે”

રાણીના આવા વચનો સાંભળી તે સત્ય માની રાજ્યલોભને લીધે પોતાના પ્રિય લઘુ બધુને કાઢી પણ હિતાહિતનો વિચાર કર્યો વિના જ એકદમ પોતાના દેશ બહાર ચાલ્યા જવાનો હુકમ કર્યો

૧ કમા નગરીનું નામ ‘મિથિલા’ આપેલું છે ૨ કમા ભાઈનું નામ ‘ગૃહવમા’ છે

કર્મણુ તથા તેની નવી સ્ત્રીએ પણ જૈનધર્મ અંગીકાર કર્યો. આ પ્રમાણે ધર્મ અને પ્રભુભક્તિમાં નિશ્ચલ રહેવાથી પતિના તિરસ્કારને પાત્ર હતી તે દૃઢપ્રતા સત્કારને પાત્ર થઈ અને સુખે જીવંતી શુભરવા લાગી.

મન્ત્રામ્નાય:—ૐ હં હં હંસઃ સર્પ હંસઃ જં જા હંસઃ જા ગું હંસઃ । આ મન્ત્રાક્ષરો જપવાથી સાપના કષ્ટનું નિવારણ થાય છે. [આ મન્ત્રામ્નાય અશુદ્ધ હોય એવું લાગે છે].

વલગતુરંગગજગર્જિતભીમનાદ—

માજૌ વલં વલવતામપિ ભૂપતીનામ્ ।

ઉદ્યદિવાકરમયૂઃશિખાપવિદ્ધં

ત્વત્કીર્તનાત્ તમ ઇવાશુ મિદામુપૈતિ ॥૪૨॥

સમશ્લોકી

નાચે તુરંગ ગજ શબ્દ કરે મહાન,

એવું રણે નૃપતિનું બળવાન સૈન્ય;

લેદાય છે તિમિર જેમ રવિ કરેથી,

છેદાય શીઘ્ર ત્યમ તે તુજ કીર્તનેથી.—૪૨

શ્લોકાર્થ:—જેમાં યુદ્ધ કરતા ઘોડાઓ અને હાથીઓની ગર્જનાઓ તથા વીરોના ભયંકર સિંહનાદ થતા હોય છે એવા બળવાન રાજાઓનું સૈન્ય તમારા નામ માત્રનું સ્મરણ કરવાથી જ ઉદય પામતા સૂર્યના કિરણોના અગ્રભાગ વડે લેદાએલા અંધકારની જેમ તત્કાળ નાશ પામે છે.—૪૨

કુન્તાગ્રભિન્નગજશોણિતવારિવાહ—

વેગાવતારતરણાતુરયોધભીમે ।

યુદ્ધે જયં વિજિતદુર્જયજેયપક્ષા—

સ્ત્વત્પાદપદ્મજવનાશ્રયિણો લભન્તે ॥૪૩॥

સમશ્લોકી

ભાલા થકી હણીત હસ્તિ રૂધિર વહે છે,

ચોદ્ધા પ્રવાહ થકી આતુર જ્યાં તરે છે;

એવા યુદ્ધે અજીત શત્રુ જીતે જનો તે—

ત્વત્પાદ પદ્મજૂપી વન શર્ણુ લે જે—૪૩

તથા વિનયી હોવાને લીધે શુભવર્મા પોતાના મોટા ભાઈના પગમા પડ્યો
કહ્યું છે કે—

“નમન્તિ સફલા વૃક્ષા, નમન્તિ કુલજા નય ।

શુષ્ક કાષ્ઠ ચ મૂર્ચાશ્ચ, ભજન્તિ ન નમન્તિ ચ ॥૧॥

સાલી ભરેણ તોયેણ, જલદ્વરા ફલભરેણ તદ્વસિદ્ધરા ।

વિનયેણ ય સપ્પુરિસા, નમન્તિ ન હુ કસ્સદ્ ભવણ ॥૨॥”

અર્થાત્—ફળવાળા વૃક્ષો નમે છે, કુળવાન મનુષ્યો નમે છે પરંતુ સુકે
લાકડું અને મૂર્ચ કોઈની સેવા કરતા નથી અને કોઈને નમતા એ નથી શાળી
ભારવડે, મેઘ પાણી વડે, વૃક્ષો ફળના ભારથી અને સપ્પુરિસો વિનયથી નમે છે,
પરંતુ કોઈના ભયથી નમતા નથી

રજકેતુ રાજા પોતાના ભાઈના વિનયથી લગ્ન પામ્યો, અને ઘણો જ
પૈસાતાપ ડરવા લાગ્યો તેને પોતાના સસાર પરથી વૈરાગ્ય આંચ્યો અને
ચિંતવવા લાગ્યો કે—

અર્થ ધિગસ્તુ વહુનૈરકર નરાણા

રાજ્ય ધિગસ્તુ સતત વહુચઢ્ઢનીયમ્ ।

રૂપ ધિગસ્તુ નિયત પરિહીયમાન

દેહ ધિગસ્તુ પરિપુષ્ટમપિ વ્રણાશિ ॥૧॥”

અર્થાત્—મનુષ્યોમા પરસ્પર વૈર ઉત્પન્ન કરનાર અર્થ—પૈસાને ધિક્કાર હો
નિરંતર શકાને યોગ્ય રાજ્યને ધિક્કાર થાઓ, નિયતપણે ક્ષીણ થતા રૂપને ધિક્કાર
થાઓ, અને અત્યંત પુષ્ટ હોવા છતાં પણ જેમા રોગો રહેલા છે એવા શરીરને
ધિક્કાર થાઓ

વળી કહ્યું છે કે—

“અવશ્ય યાતારશ્ચિરતરમુપિત્વાઽપિ વિપયા

વિયોગે કો મેદસ્ત્યજન્તિ ન જનો યત્ સ્વયમમૂન ।

વ્રજન્ત સ્વાતન્ત્ર્યાદતુલ્પરિતાપાય મનસ

સ્વય ત્યકાસ્ત્રેતે શમસુગ્મનન્ત વિદધતિ ॥૧॥”

અર્થાત્—મનુષ્યો જે વિવેકપૂર્વક વિષયોનો ત્યાગ ન કરે તો લાખો કાળ સાથે
રહીને પણ વિષયો તો અવશ્ય જનાર જ છે અને રીતે થતા વિયોગમા શુ ભેદ છે
કે મનુષ્યો પોતાની મેળે વિષયોનો ત્યાગ કરતા નથી ? વિષયો સ્વતંત્રપણે આત્યા
ન્ય તો ઘણા પરિતાપ માટે થાય છે તેને જ મનુષ્યો વિવેક પૂર્વક ત્યાગ કરે
તો તે અનંત શમ-શાંતિનું સુખ ઉત્પન્ન કરે છે

વળી જે મેં પહેલાં સ્ત્રીના વચનોથી નાના ભાઈને દેશનિકાલ ન કર્યો હોત,
તો શુદ્ધમા પરાજિત થવાનો સમય ન આવત, એકાંતે સ્વાર્થમા જ રહત અને

રાજાનો હુકમ મળતાંની સાથે જ ગુણવર્મા પોતાના બળની તથા ભાગ્યની પરીક્ષા કરવા માટે પોતાના ભાઈનો દેશ છોડી ચાલી નીકળ્યો, તે સમયે વર્ષાઋતુ ચાલુ હતી, તેથી ફરતો ફરતો તે એક જંગલમાં પહોંચ્યો અને ત્યાં આવેલા ડોઈ એક પર્વત પરની ગુફામાં રહી કૃષ્ણકૃષ્ણાદિનો આહાર કરી પોતાનું જીવન શાંતિથી ગુજારવા લાગ્યો.

ગુફામાં રહ્યો રહ્યો પંચપરમેષ્ઠિ મહામન્ત્રનો તથા ભક્તામરના ૪૩મા શ્લોકનું હ્રમેશાં એકાગ્રચિત્તે તે ચિંતવન કરતો હતો, તેવામાં એક દિવસે અપ્રતિયક્ષા (ચક્રેશ્વરી) દેવી પ્રગટ થયાં અને તેને કહ્યું કે:—“તું વરદાન માગ.”

ગુણવર્માએ કહ્યું કે:—“મને રાજ્ય અપાવો.”

દેવીએ રાજ્ય અપાવવાનું વચન આપ્યું અને પછી તુરત જ અદૃશ્ય થઈ ગયાં.

એક વખતે રણકેતુ રાજા પોતાના શત્રુપર વિજય મેળવવા જતો હતો, પરંતુ રસ્તામાં જ જે સ્થળે ગુણવર્મા રહેતો હતો તે રસ્તે થઈને જતાં રાત્રિ પડી જવાથી પર્વતની પાસેના એક ભાગમાં લશ્કર સહિત પોતાનો પકાવ નાખ્યો.

ગુણવર્માને તે પર્વતની ગુફામાં જ રહેતો જોઈને રણકેતુ વિચારવા લાગ્યો કે:—“મારા રાજ્યનો ખરો શત્રુ તો અહીં જ રહે છે, અને કોણ જાણે સમય વીતતાં તે શું નહિ કરે? માટે એનો મૂળમાંથી નાશ કરવો જ ઉચિત છે.”

આ પ્રમાણે વિચાર કરતાંની સાથે જ રણકેતુએ પોતાના સૈન્યને આજ્ઞા કરી કે:—“જાઓ, આ સામેની ગુફાને ઘેરી લો અને તોપોથી ઉડાવી દો.”

રણકેતુની આજ્ઞા થતાં જ લશ્કરે ગુફાને ઘેરી લીધી અને એકદમ ઉપરાઉપરી તોપો છોડવા માંડી. ગુણવર્મા શાંતિથી ગુફામાં બેઠો હતો તે આ તોપોના ધડાકા સાંભળી આશ્ચર્ય પામ્યો અને વિચારવા લાગ્યો કે કોઈ શિકારી આવ્યો હશે તેથી આ અવાજ થાય છે. આ વિચારથી પોતે ગુફાની બહાર નીકળ્યો, જેવો ગુફાની બહાર આવે છે તેવો જ તે ગુફાની આરે બાબુ ઘેરી વળેલાં પોતાનાં ભાઈનાં સૈન્યને જોવા લાગ્યો.

ગુણવર્મા તુરતજ સેંકડો હરણીઆઓના ટોળામાં જેમ એક કેસરીસિંહ હોય તેવી રીતે એકલો આખા સૈન્યમાં ઘુમી વળ્યો અને ક્ષણવારમાં તો સૂર્યથી જેમ અધકાર દૂર થઈ જાય, તેમ રણકેતુના સૈન્યને ચક્રેશ્વરી દેવીના વરદાનના પ્રભાવથી અસ્તવ્યસ્ત કરી નાખ્યું. રાજાના રથના છત્ર, શસ્ત્ર વગેરે પણ ગુણવર્માએ ક્ષણવારમાં પાડી નાંખ્યા, વનદેવતાએ પણ ગુણવર્માનો જયજયારવ કરી તેના ઉપર કૂલોની વૃષ્ટિ કરી. કુલવાન તથા વિનયી હોવાને લીધે ગુણવર્મા પોતાના મોટાભાઈના પગમાં પડ્યો. કહ્યું છે કે:—

આ મન્ત્રાક્ષર જપનાથી સગ્રામના લયનો નાશ થાય છે

અમ્બોનિઘૌ ક્ષુભિતભીષણનકચક્ર—

પાઠીનપીઠમયદોલ્બણવાહવાર્ગ્ગો ।

રક્તરક્તશિસરસ્થિતયાનપાત્રા—

સ્નાસ વિહાય ભવતઃ સ્મરણાદ્ વ્રજન્તિ ॥૪૪॥

સમશ્લોકી

જ્યા ઉછળે મગર મચ્છ તરંગ ઝાઝા,

ને વાડવાગ્નિ લયકારી થકી ભરેલા,

એના જ સાગર વિષે સ્થિત નાવ જે છે,

તે નિર્ભયે તુજ તણા સ્મરણે તરે છે.—૪૪

શ્લોકાર્થ—હે સ્વામી ! જેમા લય કર મગરના સમૂહ તથા પાઠીન અને પીઠ નામના મત્સ્યો તથા લય કર દેહીધ્યમાન વાડવાનલ અગ્નિ પ્રજ્વલિત થઈ રહ્યો છે, તેવા સમુદ્રમા જેમના વહાણો ઉછળતા તરંગોના—મોજાઓના અગ્રભાગપર રહેલા છે એવા વહાણવાળા પુરુષો પણ તમારૂં સ્મરણ માત્ર કરવાથી જ લય રહિત થઈ નિર્વિઘ્નપણે વાહિત સ્થાને પહોંચી જાય છે —૪૪

વાર્તા ૨૬ મી શ્લોક ૪૪

ધન, સુવર્ણ, રત્ન તથા નદનવન સમાન ળગીયાઓથી સુશોભિત તામ્રલિપ્તી^૧ નામની નગરીમા ધનાવહ^૨ નામનો એક શેઠ રહેતો હતો તે પોને એક વખત નગરમા પધારેલા શ્રી જિનેશ્વરસૂરિ^૩ નામના જૈન સાધુ પાસે વ્યાખ્યાન સાલળવા ગયો, આચાર્યશ્રીએ ઉપદેશ આપતા કહ્યું કે —

“વન્દ્યાસ્તીર્યહત સુરેન્દ્રમહિતા પૂજા વિધાયામલા

સેવ્યા સન્મુનયશ્ચ વન્દ્યચરણા શ્રવ્ય ચ જૈન વચ ।

સચ્છીલ પરિપાલનોયમતુલ કાર્યે તપો નિર્મલ

ધ્યેયા પઞ્ચનમસ્કૃતિશ્ચ વિદુષા ભાવ્યા ચ સદ્ભાવના ॥૧॥”

અર્થાન્—ચિત્તની શુદ્ધિ પૂર્વક નિર્મળ પૂજા કરીને દેવેદ્રો વડે પૂજ્ય તીર્થ-કરોને નમસ્કાર કરવો જોઈએ, જેના ચરણો ભવ્યાત્માઓ વડે વદનીય છે તેવા મુનિઓની સેવા કરવી જોઈએ, જિનેશ્વરોના વચનને સાલળવું જોઈએ, ઉત્તમ શીલ

૧ કમા ગામનું નામ ‘તીરપુર’ બદર છે, જ્યારે ગર્મા ગામનું નામ ‘તામલી’ છે ૨ કમા શેઠનું નામ ‘વિજયશેઠ’ છે, જ્યારે ગર્મા ‘ધનચંદ્ર’ છે ૩ કમા મુનિનું નામ નિશાન પણ નથી, જ્યારે ગર્મા ‘ચંદ્રપ્રીતિ’ નામ છે

અનર્થ કરવાની પ્રેરણા કરનાર સ્ત્રી જાતિને ધિછાર હો ! પુરુષ પણ તેણીને વિષે આસક્ત થએલો પોતાનું જાન ભૂલીને જડ જેવો બની જાય છે. કહ્યું છે કે—

“તાવદેવ પુરુષઃ સચેતન—

સ્તાવદાકલયતિ ક્રમાક્રમૌ ।

યાવદેવ ન કુરજ્જચક્ષુષાં

તાડયતે ચપલલોચનાશ્ચલૈઃ ॥૧॥”

સંપીડયેવાહિદ્રંપ્દ્રાગ્નિ-યમજિહ્વાવિપાકુરન્ ।

જગજ્જિઘત્સુના નાર્યઃ, કૃતાઃ ક્રૂરેણ વેધસા ॥૨॥

સંસાર ! તવ પર્યન્ત-પદવી ન દવીયસી ।

અન્તરા દુસ્તરા ન સ્યુ-ર્યદિ રે મદિરેક્ષણા. ॥૩॥”

અર્થાત્—ત્યાં સુધી જ પુરુષ સચેતન-ચેતનાવાળો છે, ત્યાં સુધી જ ક્રમાક્રમ સમજે છે કે જ્યાં સુધી હરણ જેવા નેત્રવાળી સ્ત્રીના લોચનના પ્રાંતભાગથી તાડિત થએલ નથી. સર્પની દાઢા, અગ્નિ, યમની જિહ્વા અને વિષ એ સઘળાને પીડીને જ હોય નહિ તેમ જગતને ખાઈ જવાને ઈચ્છતા કૂર બ્રહ્માએ સ્ત્રીઓ બનાવી છે. લાલ નેત્રવાળી દુઃખપૂર્વક તરાય તેવી સ્ત્રીઓ વચ્ચેમાં ન હોય તો હે સંસાર ! તારું છેવટનું સ્થાન બહુ દૂર નથી.

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને રાજાએ પોતાના સામંતો વગેરે સાથે મસલત કરીને ગુણવર્માને પોતાની રાજગાદી સોંપવાનો નિશ્ચય કર્યો. શુભસુહૃતે ગુણવર્માને સિંહાસન ઉપર બેસાડીને તીર્થજલ વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી રાજાએ પોતે ગુણવર્માને અભિષેક કર્યો અને પોતે જટાધારી યોગી થઈને જંગલમાં ચાલ્યો ગયો.

ગુણવર્મા પોતાના વડીલ ભાઈની પ્રકૃતિ આમ એકાએક ફરી ગએલી જોઈ આશ્ચર્ય પામ્યો અને વડીલબંધુના વિયોગથી વધારે દુઃખી થયો. પોતાની ઈચ્છા રાજ્ય કરવાની નહિ હોવા છતાં પણ રાજ્યમાં અવ્યવસ્થા ઉત્પન્ન ન થાય, શત્રુઓ આવી પ્રજાને દુઃખ ન આપે તેમ વિચારીને તેણે રાજ્યનો સ્વીકાર કર્યો. ગુણવર્મા રાજ થયા પછી હમેશાં ગુરૂના ઉપદેશનું શ્રવણ કરતો, વખતો વખત તીર્થયાત્રા કરતો, પરોપકારી કાર્યો કરતો પોતાનો મનુષ્યભવ સફલ કરવા લાગ્યો અને જૈન ધર્મની પ્રભાવનામાં વૃદ્ધિ કરવા લાગ્યો. વળી તે પરમજૈન ગુણવર્મા રાજ પર્વતિથિએ પોતાના પાપોના નિવારણને માટે અતિચાર રહિત સામાયિક પૌષધાદિક વ્રતોનું પાલન કરતો શાંતિથી જીવન ગુજારવા લાગ્યો.

મન્ત્રાભાષયઃ—ॐ અટ્ટી(ટ્ટે?) મટ્ટી(ટ્ટે?) સવ્વાં(વેં) પિણુણં દલ્લનં ઘરટ્ટી જો સમરૈ(રે) પંચવટ્ટી તાકૈ(કે) અરિ પર ઉંઘાવટ્ટી ॐ ઠઃ[ઠઃ] સ્વાહા ।

શેઠને કહ્યું કે —“શેઠ સાહેબ ! અહીંઆ એક ‘વિકલાક્ષી’ નામની દેવી રહે છે તેણીએ આપણા વહાણો અટકાવી દીધા છે, અને તે પશુનું બલિદાન માગે છે”

શેઠ તેઓને કહ્યું કે —“હો નાવિકો ! હું પશુનું બલિદાન નહિ આપી શકું, હું દોષપિણુ પ્રકારે જીવોનો ઘાત કરવા કે કરાવવા ખુશી નથી,” ભલે મારૂં બધું નાશ થઈ જાય પણ દેવીને જીવનું બલિદાન તો હું નહીં જ આપું કહ્યું છે કે —

“દમો દેવગુરૂપાસ્તિ-દાનમધ્યયન તપ ।

સર્વમપ્યેતદફલ, હિંસા ચેન્ન પરિત્યજેત્ ॥૧॥

હિંસા વિઘ્નાય જાયેત, વિઘ્નશાન્ત્યૈ કૃતાપિ હિ ।

કુલાચારધિયાપ્યેષા, કૃતા કુલવિનાશિનો ॥૨॥

અર્થાત્—જો હિંસાનો ત્યાગ કરવામા ન આવે તો ઇન્દ્રિયોનું દમન, ગુરુની એવા, દાન, અધ્યયન તપ આ મધ્યનું નિષ્કૃણ છે

વિઘ્નની શાંતિ માટે ડરેલી હિંસા વિઘ્ન માટે જ થાય છે કુળાચારની ખુદ્ધિએ પણ કરેલી હિંસા કુળના નાશ માટે જ થાય છે

આ પ્રમાણે બોલી રહેતાની સાથે જ ચારે બાજુએ વાદળાઓ ચઢી આવ્યા, જોરથી તોફાની વાયરો વાવા લાગ્યો એટલે ધનાનહ શેઠ ભક્તામરના ૪૪મા સ્લોકનું સ્મરણ કરવું શરૂ કર્યું, આ બાજુ ભયકર ગર્જનાઓ સાથે મૂશળધાર વર્ષાદ વરમવા લાગ્યો અને જોરથી પવન ફૂડાવા લાગ્યો. નાવિકોએ કહ્યું કે —“શેઠ સાહેબ ! હઠાગ્રહી ન બનો ! દેવીના ઉપદ્રવથી બધાનું તથા વહાણોનું રક્ષણ કરો” યાદ્યા માણસોએ પોતાના રક્ષણના માટે અર્ધર્થનું આચરણ પણ કરવું પડે તો કરવું બેઠએ—

“ત્યજેદેક કુલસ્યાર્યે, ગ્રામસ્યાર્યે કુલ ત્યજેત્ ।

ગ્રામ જનપદસ્યાર્યે, આત્માર્યે પૃથિર્મી ત્યજેત્ ॥૧॥

આપદર્યે ધન રક્ષેદ્, દારાન્ રક્ષેદ્ ધનૈરપિ ।

આત્માન સતત રક્ષેદ્, દારૈરપિ ધનૈરપિ ॥૨॥

અર્થાત્—કુળમાટે એકનો ત્યાગ કરે, ગામમાટે કુળનો ત્યાગ કરે, દેશમાટે ગામનો ત્યાગ કરે અને પોતાને બચાવવા પૃથ્વીનો પણ ત્યાગ કરે આપત્તિથી બચવા માટે ધનની રક્ષા કરે, સ્ત્રીઓને ધનથી પણ રક્ષે, અને પોતાને સ્ત્રી અને ધન બંનેવડે રક્ષે

ચોડાનો નાશ થતો હોય તો થવા દઈને વધારેનું રક્ષણ કરવું

“સર્વનાશો સમુત્પન્ને, અર્ધે ત્યજતિ પण्डित ।

અર્ધેન કુરુતે ધાર્યે, સર્વનાશો હિ દુસ્તર ॥૧॥”

પાળવું જોઈએ, અને નિર્મળ તપ કરવું જોઈએ, પંચ પરમેષ્ઠિતું ધ્યાન કરવું જોઈએ અને ઉત્તમ ખાર લાવનારો લાવવી જોઈએ.

તેમાં પણ જીવોને વિષે જે દયારૂપી ધર્મ તે સર્વ ધર્મોમાં ઉત્તમ છે.

“દેવિંદ્રચક્રવર્તિ-ત્તણાં મુત્તૂણ સિવસુહમંતં ।

પત્તા અણંતસત્તા, અમયં દાડળ જીવાણં ॥૧॥

યો દદ્યાત્ કાશ્ચનં મેરું, કૃત્સ્નાં ચાપિ વસુન્ધરામ્ ।

સાગરં રત્નપૂર્ણં વા, ન ચ તુલ્યમર્હિસ્યા ॥૨॥

હંતૂણ પરપ્પાણે, અપ્પાણં જો કરેહ સપ્પાણમ્ ।

અપ્પાણં દિવસાણં, કપ્પણ નાસેહ અપ્પાણમ્ ॥૩॥”

અર્થાત્:—જીવોને અલયદાન આપીને અનંત આત્માઓ દેવેન્દ્ર અને ચક્રવર્તિના ભોગો ભોગવીને અનંત શિવમુખને પામ્યા છે. જે કોઈ ભગ્યાત્મા દાનમાં સોનાનો મેરૂ આપે અથવા સંપૂર્ણ પૃથ્વી આપે અથવા રત્નથી ભરેલો સમુદ્ર આપે તો પણ તે અહિંસાની સમાન નથી.

જે કોઈ ખીજના પ્રાણોને હણી પોતાના પ્રાણને ખચાવે છે, તે થોડા દિવસના માટે જ થાય છે કેમકે ખીજના પ્રાણોનો નાશ કરી ખરેખર તે પોતાનો જ નાશ કરે છે.

આ પ્રમાણે ગુરૂ મહારાજનો ઉપદેશ સાંભળીને પ્રાણુતે પણ નિરપરાધિ જીવને હણવો અને હણાવવો નહિ એ પ્રમાણે ધનાવહ શેઠે વ્રત લીધું અને જૈનધર્મનો પોતે સ્વીકાર કર્યો, અને હમેશાં ભક્તામરસ્તોત્રનો પાઠ કરવો શરૂ કર્યો.

ધનાવહ શેઠે એક દિવસે વિચાર કર્યો કે ઘણું ધન હોવા છતાં પણ જે ખહારની ચાહ આવક ન હોય અને ખર્ચ હમેશાં થયા કરતું હોય તો કોઈ એક દિવસે પોતાની પાસેના ધનનો સર્વથા નાશ થઈ જાય છે, માટે ગૃહસ્થે ધન વધારવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને વિશેષ ધન મેળવવાની ઇચ્છાથી ‘સિંહલદ્વીપ’ ખંદરે જવા માટે પાંચ વહાણો ત્યાં વેચવા લાયક વસ્તુઓથી ભરાવીને શુભમુહૂર્તે નાખિએર વગેરેથી સમુદ્રનું પૂજન કરીને શેઠે પ્રસ્થાન કર્યું. ભાગ્યયોગે શેઠના વહાણો પવનની અનુકુળતાને લીધે ખડું જ થોડા દિવસમાં ‘સિંહલદ્વીપ’ ખંદરે પહોંચી ગયાં. ત્યાં પહોંચી કેટલાએક દિવસ રહી વ્યાપારદિવડે ઘણું ધન ઉપાર્જન કર્યું.

થોડા દિવસ વીતી ગયા પછી પોતાના વતનમાં પાછા આવવાની ઇચ્છા થઈ, તેથી પોતાનું સઘળું ધન વહાણમાં ભરી દીધું અને પોતાના દેશ ભણી વહાણ હંકારી મૂક્યાં. ચાલતાં ચાલતાં રસ્તામાં એકાએક વહાણ અટકી પડ્યાં. ખારવાઓએ

ત્વત્પાદ-પદ્મ ૨૪ અમૃત નીજ દેહે-

ચોળે બને મનુજ કામ સમાન રૂપે.-૪૫

શ્લોકાર્થ — જેઓ ઉત્પન્ન થએલા લયકર જલોદરના રોગના ભાગે કરીને પાડા વળી ગયા છે, શોક કરવા લાયક દશાને પ્રાપ્ત થએલા અને જીવવાની આશા જેઓએ છોડી દીધી છે, એવા મનુષ્યો પણ તમારા ચચ્ચુડમળાની ૨૪રૂપી અમૃતને પોતાના શરીર પર ચોપડવાથી કામદેવ સરખા સ્વરૂપવાળા થએલા જેવામા આવે છે—૪૫

વાર્તા ૨૭ મી શ્લોક ૪૫ મે

ઉજ્જયિની' નામની નગરીમા રાજગેખર^૧ નામનો એક ગજ રાજ્ય કરતો હતો તેને વિમળા નામની એક પટ્ટગણી હતી, તેનો રાજહસ^૨ નામનો એક પરાક્રમી, વિનયી, સુશીલ અને શુદ્ધિવાન પુત્ર હતો દેવ સજ્જે રાજહસની માતા વિમળા પુત્રને નાની ઉંમરનો મૂકી સ્વર્ગવાસી થઈ તેના સ્વર્ગવાસ વધા પડી કમળા નામની બીજી રાણી હતી તે પટ્ટરાણી તરીકે ગણાવા લાગી

કમળાને પણ એક પુત્ર હતો પણ તે ગજહસ જેવો ચાલાક અને શુદ્ધિમાન ન હતો, તેથી આરમાન માતા કમળાએ એક દિવસ વિચાર કર્યો કે - “ગજહસ મ્હારા પુત્રવી મોટો છે, શુદ્ધિમાન તેમજ લાગ્યશાળી છે, વળી મહા રાજાની તેના પ્રત્યે સંપૂર્ણ પ્રીતિ છે, તેથી મ્હારા પુત્રને રાજ્ય મળવું એ તદ્દન અમલવિત છે, અને જે મ્હાગ પુત્રને રાજ્ય ન મળે તો મ્હારી અને પુત્રની બંનેની હુદ્દા થાય, એટલા માટે ટોઈ પણ ઉપાયે રાજહસનો નાશ કરવો એ વધારે ઠીક છે પરંતુ જે હું એને એકાએક મારી નાખીશ તો લોકોમા ખરાબ બોલાશે અને કદાચ મુરકેલીમા ઉતરવું પડશે, માટે એમ નહિ કરતા ટોઈ એવી વસ્તુ જોરાક વગેરેમા આપવી કે જેથી તે વ્યાધિગ્રસ્ત બને અને તે વ્યાધિને લીધે અતે રીખાઈ રીખાઈને મરી જાય”

એક વખતે રાજગેખર ગજ શત્રુઓને વશ કરવાને અને દિગ્વિજય કરવા માટે પદ્યેશ ગયો, તે તકનો લાભ લઈ રાણીએ રાજહસ કુમારને વ્યાધિનું મૂળ દોઈવિધ લઈને લોજનમા ખવરાવી દીધું ધીમે ધીમે રાજહસના શરીરમા વ્યાધિઓ ઉત્પન્ન થઈ અને તેમાએ મુખ્ય વ્યાધિ જલોદરની ઉત્પન્ન થઈ વ્યાધિના કાળ સળધી તપાસ કરતા તેને માલુમ પડ્યું કે મ્હાડી સાવકી માતાના કપડને લીધેજ મ્હાડે આ વ્યાધિઓ બોગવવી પડે છે, અને જે હું અહીંઆ ગહીશ તો જરૂર મળુ પાનીશ કાઢુ છે કે -

૧ ક મા નગરીનું નામ ‘દૌશાની’ છે ૨ ક મા રાજાનું નામ ‘રાજગેખર’ છે, બ્યારે મ મા ‘રાજગેખર’ છે ૩ ક મા પુત્રનું નામ ‘વિજયચંદ્ર’ છે

અર્થાત્—પંડિત પુરૂષ સર્વનાશ થતો દેખે ત્યારે તેને બચાવવા અર્ધાનો ત્યાગ કરે છે, અને અર્ધાથી કાર્ય કરે છે. કારણ કે સર્વ નાશ હસ્તર-હઃબથી તરાય તેવો છે.

તેથી સર્વનો નાશ થાય તો પણ પોતાનું-આત્માનું રક્ષણ કરવું જોઈએ, તેથી પશુનું બલિદાન આપવું તે યોગ્ય છે”. આ પ્રમાણે કહેવા છતાં પુણ્યાત્મા ધનાવહ પોતાના ધ્યાનમાંથી ચલાયમાન ન થયો; શેઠના ધ્યાનના પ્રભાવથી તે સમુદ્રવાસિની ‘વિક્રાક્ષી’ દેવીની સર્વ શક્તિઓ નાશ પામી ગઈ અને તે પ્રગટ થઈને બોલી કે:—“હુ શેઠ ! હું તમારા પર પ્રસન્ન થઈ છું, માટે જે જોઈએ તે માગો.”

“અમોઘા વાસરે વિદ્યુ-દમોઘં નિશિ ગર્જિતમ્ ।

નારીવાલવચોઽમોઘ-મમોઘં દેવદર્શનમ્ ॥૧૧॥”

અર્થાત્—દિવસે થતી વિજળી સફળ છે, રાતમાં થએલ ગર્જના સફળ છે, સ્ત્રી અને બાળકનું વચન સફળ થાય છે, અને દેવદર્શન [પણ] સફળ છે.

શેઠે જવાબમાં કહ્યું કે:—“મને કોઈ વાતની ચાહના નથી, પણ એટલું જ માંગું છું કે આજથી હવે તમે સર્વથા જીવંતિસા છોડી દો, અમૃતનું લોજન કરનાર દેવોએ પાપના કારણ રૂપ પશુ વધનો નિરર્થક અલિલાષ કરવો ઉચિત નથી.”

દેવીએ શેઠની આ માંગણીનો સ્વીકાર કર્યો. અને શેઠના વહાણ ચાલવાં માંડ્યાં. ક્ષણમાત્રમાં જ શેઠના વહાણે સ્તંભતીર્થમાં આવી પહોંચ્યા, સ્તંભ-તીર્થની યાત્રા કરીને ધનાવહ શેઠ અનુક્રમે પોતાના નગર ‘તામ્રલિપ્તી’માં કુશળ-ક્ષેમ આવી પહોંચ્યા, ત્યાં ઘણું ધન ખરચીને ચક્રેશ્વરી દેવીની મૂર્તિ સહિત શ્રીકૃષ્ણ-દેવ ભગવાનનું ગગનચુંબી જિનાલય બંધાવ્યું, તે જિનમંદિરમાં હમેશાં પૂજન, અર્ચન કરતો ધનાવહ શેઠ સુખે કરીને કાળ નિર્ગમન કરવા લાગ્યો.

મન્ત્રામ્નાય:—ૐ હ્રીં થમેઽ જલ જલણં દુઃખં થમેઽ સ્વાહા ॥

વિધિ—આ મન્ત્ર ગણવાથી વહાણ દુબતાં બચે અને કુશલક્ષેમ પોતાના સ્થાનકે પાછા આવે.

ઉદ્ભૂતભીષણજલોદરમારમુગ્ધાઃ

શોન્યાં દશામુપગતાશ્ચ્યુતજીવિતાશાઃ ।

ત્વત્પાદપદ્મજરજોઽમૃતદિગ્ધદેહા

મર્ત્યા ભવન્તિ મકરધ્વજતુલ્યરૂપાઃ ॥૪૫॥

સમશ્લોકી

જે છે નમ્યા ભયદ રોગ જલોદરેથી,

પામ્યા દશા દુઃખદ આશ ન દેહ તેથી;

જવાબમાં કલાવતીએ કહ્યું કે—‘પિતાશુ ! મનુષ્ય તો દ્રક્ષા મિથ્યાભિમાન રાખીને આ હુ કરુ છુ, હુ ધાર તે કરી શકુ છુ, એમ ફેગટનો ખકવાહ કયો હો છે, બાકી જે ઘઈ થાય છે તે કર્મથી જ”

આ પ્રમાણેનો કલાવતીનો જવાબ સાભળી રાત્ર એકદમ ગુસ્સે થઈ ગયો અને બોલ્યો કે—“હો દુર્ભતિવાળી પુત્રી ! તુ કેવી રીતે છવે છે ?” તેણીએ જવાબ આપ્યો કે—“મારા કર્મથી” કહ્યું છે કે—

‘નમસ્થામો દેવાન્ નનુ દ્વતવિષેસ્તેઽપિ વશગા
વિધિર્વ્યંચ સોઽપિ પ્રતિનિયતકર્મેકફલદ્ ।
ફલ કર્માયત્ત યદિ કિમ્મરૈ ? કિં ચ વિધિના ?
નમસ્તત્ કર્મેભ્યો વિધિરપિ ન યેઽય પ્રમથતિ ॥૧૧॥’
(નીતિશતકે શ્લોક ૧૧)

અર્થાત્—દેવોને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ, પરંતુ તે દેવો પણ વિધિને વશ છે વિધિ વધ છે, પરંતુ તે પણ આપણે કરેલા કર્મના જ ફળને આપનાર છે, મારા માઠા ફળ કર્મોયત્ત-કર્મને આધિન છે તો દેવો વડે કરીને શુ ? બ્રહ્માવડે પણ શુ ? અર્થાત્ તે બંને નકામા છે જેનાથી બ્રહ્મા પણ બળવાન નથી તે કર્મને જ નમસ્કાર થાએ

‘દૈવેનાસ્ત્રજતા સ્વયં જગતિ યદ્ યસ્ય પ્રમાણીરુત
તત્ તસ્યોપનયેન્મનાગપિ મહાન્ નૈવાશ્રય કારણમ્ ।
સવાશાપરિપૂરકે જલધરે વર્ષત્યપિ પ્રત્યહ
સૂક્ષ્મા પય પતન્તિ ચાંતકમુખે દ્વિષ્ટા પયોવિન્દ્વ ॥૧૨॥’

અર્થાત્—મારી રીતે ઉત્પન્ન કરનાર ભાગ્યે જેના માટે જે વસ્તુ જગતમાં ચોક્કસ નિર્માણ કરી તેને માટે તે વસ્તુ થોડી હોય તો પણ મહાન જ બને છે, તેમાં આશ્રય કારણ નથી કેમ ?—મગ્ધપૂર્ણ ધરિયાને પૂર્ણ કરનાર વરસાદ હમેશા વરસતો હોય છતાં પણ નાના બે ત્રણ જળના ટીપા ચાતકના મુખમાં પડે છે તે તેની મગ્ધપૂર્ણ શાન્તિને માટે બસ છે

આ પ્રમાણે કહેવાથી ગત્ર ક્રોધથી રાતો પીળો થઈ ગયો અને બધુએ કર્મથી જ થાય છે તે દલીલ અમત્ય કરાવવાને માટે પોતાના દુષ્ટ સુભટોને તેને આજ્ઞા કરી કે—“આખા નગરમાં જે ગરીબમાં ગરીબ માણસ હોય અને જે વ્યાધિથી વધારે પીડાતો હોય તેને અહીંઆ પડડી લાવો”

રાત્રનો હુકમ સાભળીને જેના હાથ તથા પગ નાના દોઢી જેવા થઈ ગએલા છે, કાન મેલથી ભરાઈ ગએલા છે, તાવથી જે પીડાય છે, દુખ અને

“દુષ્ટા ભાર્યા શઠં મિત્રં, મૃત્યાશ્ચાન્તરદાયકાઃ ।

સસર્પગૃહવાસશ્ચ, મૃત્યુરેવ ન સંશયઃ ॥૧॥

શશી દિવસધૂસરો ગલિતયૌવના કામિની

સરો વિગતવારિજં મુખમનક્ષરં સ્વાકૃતેઃ ।

પ્રમુર્ચનપરાયણઃ સતતદુર્ગતઃ સજ્જનો

નૃપાઙ્ગણગતઃ खलो मनसि सप्त शल्यानि मे ॥૨॥”

અર્થાત્—દુષ્ટ સ્ત્રી, દુર્યોગ ભાઈબંધ, કુટી ગયેલા નોકરો અને સર્પવાળા ઘરમાં વાસ આ સઘળા મૃત્યુનું જ કારણ થાય છે એમાં કંઈ સંશય નથી.

દિવસે મેલો ચંદ્રમા, યૌવનરહિત સ્ત્રી, પાણી વિનાનું સરોવર, અનક્ષર-ખોલતા જ ન આવડે તેવું મુખ, ધન સંચયમાં તત્પર શેઠ, નિરંતર કંગાલ સજ્જન, અને રાજાને આંગણે જતો ખલ આ સાત મારા મનમાં શલ્ય સરખા છે.

જ્યારે માતાની અવકૃપા થઈ તો પછી અહીં રહેવું તે જરા પણ વ્યાજબી નથી, એમ વિચારીને ક્રોધને પણ કહ્યા વિના એકાએક ઉજળચિનીથી ચાલી નીકળી રાજહંસ હસ્તિનાપુર આવી પહોંચ્યો. ત્યાં પહોંચી એક મહોલ્લામાં સાંસ્થળ શોધી શાંતિથી રહેવા લાગ્યો.

રાજહંસ કુમાર જે સમયે હસ્તિનાપુરમાં રહેતો હતો, તે સમયે ત્યાં માનગિરિ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેને કલાવતી નામની એક સુશીલ, ડાહી અને વિચક્ષણ પુત્રી હતી. તે પુત્રીએ જૈન સાધ્વી પાસે એક દિવસ સાંભળ્યું કે—

“શ્રીતીર્થેશસ્ય પૂજા ગુરુચરણયુગારાધનં જીવરક્ષા

સત્પાત્રે દાનવૃત્તિર્વિષયવિરમણં સદ્વિવેકસ્તપશ્ચ ।

શ્રીમત્સહ્જસ્ય પૂજા જિનપતિવચસાં લેખનં પુસ્તકેષુ

સોપાનશ્રેણિરેષા ભવતુ તનુમૃતાં સિદ્ધિસૌધાધિરોહે ॥૧॥”

અર્થાત્—તીર્થકરોની પૂજા, ગુરુના ચરણકમળની સેવા, જીવરક્ષા, સત્પાત્રે દાન, વિષયથી વિરમણ, વિવેક, તપ, શ્રી સંઘની સેવા, પરમાત્માની વાણીનું પુસ્તકોમાં લેખન, આ સઘળા સિદ્ધિરૂપી મહેલમાં ચડવા માટે પ્રાણીઓને પગથીઆ જેવા થાઓ.

આ પ્રમાણે સાંભળીને તેણીએ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને નિરંતર ભક્તામર સ્તોત્રનો શુદ્ધ ઉચ્ચારપૂર્વક બપ કરવા લાગી. અનુક્રમે તેણી પોતાના કલાગુરુ પાસેથી ચોસઠે કલાઓનો અભ્યાસ કરી તેમાં પ્રવીણ થઈ. એક દિવસે કલાવતી પોતાના પિતાની સાથે રાજસભામાં બેઠી હતી. તેવામાં હસતાં હસતાં રાજાએ કલાવતીને પૂછ્યું કે:—“હે પુત્રી ! કહે તો ખરી કે ત્હાં સુખ અમારા હાથમાં છે કે કર્મના હાથમાં ? જે સત્ય હોય તે કહે !”

કહ્યું કે —“હે પ્રિય ! બહુ જ અનિદ થયું, તું મને અડકીશ નહિ કાગળ કે મળે સરખાનો વિવાહ વધે ચુકત છે અને જગત્મા તે જ વ્યાજબી ગણાય ” કહ્યું છે કે —

“શૂરાશ્ચ કૃતવિદ્યાશ્ચ, યાશ્ચ રૂપધના સ્ત્રિય ।

યત્ર યત્ર ગમિષ્યન્તિ, તત્ર તત્ર કૃતાલ્પા ॥૧૫”

અર્થાત —શૂરવીરો, વિદ્વાનો, ઉપવાળી સ્ત્રીઓ ન્યા ન્યા જશે ત્યા ત્યા તે પોતાનું સ્થાન કરી લેશે

કલાવતી બોલી કે —“પ્રાણનાથ ! આવું શા માટે બોલો છો ? આપ કુલવાન સ્ત્રીની ફરજો નથી બણતા ?”

“ગતવિભવ રોગયુત, નિર્ઘોષ ભાગ્યવર્જિત સ્વપતિમ્ ।

દૈવતવત્ સેવન્તે, કુલસ્રિયસ્તા ન દોષા સ્યુ ॥૧૬”

અર્થાત —નિર્ધન, રોગી, અશક્ત અને હિનભાગ્ય એવા પોતાના પતિને દેવની જેમ જે સેવે છે, તે કુલવાન સ્ત્રીઓ છે બીજી નહિ

“દિનાના ચ નિશાના ચ યથા જ્યોતિર્વિમૂળમ્ ।

સતીના ચ યતીના ચ, તથા શીલ વિમૂળમ્ ॥૧૭”

અર્થાત —દિવસ અને રાત્રિનું જેમ સૂર્ય ચંદ્રનો પ્રકાશ ભૂપણ છે, તેમ સતી સ્ત્રી અને યતિનું શીળ આભૂષણ છે

આ પ્રમાણે કહેવાથી આ કેાઈ કૃત્તીન પુરુષ છે તેમ બણીને કલાવતીને મતોપ થયો મવારમા બને જણાએ આગળ ચાલતુ શરૂ કર્યું, બપોરના સમયે એક ઝાડ નીચે પાદડાનું આસન કરીને, તે આસન પર તે પતિવ્રતા કલાવતી પવિત્ર થઈને પોતાના સ્વામીનાથના રોગોના નાશને માટે લક્ષ્મીમરસ્તોત્રનો પાઠ કરવા લાગી સ્તોત્રના પીસ્તાલીમમા શ્લોકનું સ્મરણ કરતી વખતે તેણીએ પોતાના સ્વામીની નાભિમાધી સર્પનું મુખ નીકળેલું જોયું નહીંકમા રહેલા રાક્ષસામાથી પણ બીજા મર્ષનું મુખ જોયું બને સર્પો એકેન્દ્રી દેવીના અધિષ્ઠિતપણાથી મામસામી એકબીજાના મર્મ બોલવા લાગ્યા

રાક્ષસાબો મર્ષ બોલ્યો —“હે દુરાચારી ! મત્પુરુષના રૂપનો વિનાશ કરનાર, જો ટોધક બહુ જ ખાટી એવી છાશમા નાખેલી રાઈ આ મત્પુરુષને આપે તો તું આ સ્થાન છોડીને ચાલ્યો જઈશ ”

ત્યારપછી પેટ ઉપર રહેલો સર્પ બોલવા લાગ્યો —“રે તું એકઠું ધન કરનાર રૂપનું જેવો છે, જો તારા દગ્મા ટોધ ગરમ કરેલું તેલ નાખે તો તારા આશ્રયે ગડેલું નિધાન તે મેળવી શકે અને તું મરણ પામે ” આટલું કહીને બને પોત પોતાને સ્થાને ગયા

દારિદ્ર્યના એક માત્ર નસુના રૂપ એવા રાજહંસકુમારને પકડીને તે સુલટો રાજ-સભામાં લાવ્યા. રાજાએ બધા અલંકારો ઉતારાવી લઈને તથા ઠેકાણે ઠેકાણે ફાટી ગએલાં છે એવાં મલીન વસ્ત્રો રાજપુત્રીને પહેરાવીને રાજહંસકુમાર સાથે પરણાવી દીધી. આતું અનિષ્ટ કાર્ય થતું જોઈને મન્ત્રિ સામંત વગેરેએ રાજાને કહ્યું કે:—“હે સ્વામિન્ ! કાર્ય કરતાં પહેલાં બહુ જ વિચારીને કાર્ય કરવું જોઈએ કે જે કર્યા પછી પાછળથી પસ્તાવો કરવો ન પડે.”

રાજાએ કોઈનું પણ નહિ માનતાં કુંવરીને કહ્યું કે:—“હે સત્યકર્મવાદિનિ ! સાંભળ. તું કહે છે કે બધું કર્મથી જ થાય છે તો થોડું ભાતું માર્ગમાં ખાવા સારું લઈને મારી નગરીનો ત્યાગ કર.”

આ પ્રમાણે સાંભળીને કુંવરી બોલી કે:—

“સમીહિતં જન્ન લભામહે વયં
પ્રભો ! ન દોષસ્તવ કર્મણો મમ ।
દિવાઽપ્યુલ્લૂકો યદિ નાવલોકતે
તદાઽપરાધઃ કથમંશુમાલિનઃ ? ॥૧૧॥”

અર્થાત્—અમે અમારૂં ઈષ્ટ વસ્તુને પ્રાપ્ત ન કરીએ તેમાં હે પ્રભુ ! તમારો દોષ નથી પણ મારા કર્મનો દોષ છે. દિવસે પણ ઘુવડ જો ન દેએ તો તેમાં શું સૂર્યનો અપરાધ છે ? નહિ જ.

આ પ્રમાણે બોલીને પોતાના સ્વામીનો હાથ પકડી, આંસુ ભરી આંખે નગર-જનોના દેખતાં કલાવતી ત્યાંથી ચાલી નીકળી. માર્ગમાં રાત્રિ પડી, તે વખતે કળિકાળ સમાન હેમન્તઋતુ ચાલતી હતી. કહ્યું છે કે:—

“નિર્દગ્ધાઃ કમલાકરાઃ સુમનસો મમ્લુઃ કલાવાનપિ
પ્રીત્યૈ નો કિલ કૃષ્ણવર્ત્મસુ જનઃ પ્રાયેણ વદ્ધાદરઃ ।
જાહ્યેનોહ્લસિતં જગત્ સુમહિતે મિત્રેઽપિ યન્મન્દતા
તન્નૂનં કલિરેષ દુઃસહતરઃ શીતર્તુના સ્પર્ધતે ॥૧૧॥”

અર્થાત્—કમળના સમુહો ઠંડીથી બળી ગયાં, ખીલેલાં પુષ્પો કરમાઈ ગયાં, કલાવાન પુરૂષ આદરવાળો છે તો પણ પોતાના કામથી ધુમસવાળા માર્ગમાં પ્રસન્ન કરી શકતો નથી. તેમ આખું જગત ઠંડીથી શીથિલ થઈ ગયું, વળી માનનીય મિત્રના કામમાં પણ મંદપણું આવી ગયું, ખરેખર આ ઠંડી ઋતુની સાથે અસહ્ય કલીયુગ હરીફાઈ કરી રહ્યો છે.

ત્યાં એક ઝાડની નીચે કલાવતીએ ચારે બાજુ ખરી પડેલાં પાંદડાંઓની પથારી કરીને તેના ઉપર રાજહંસકુમારને સુઈ રહેવા માટે વિનંતિ કરતાં કુમારે

સમશ્લોકી

બેડી જડી પગથી છેક ગળા સુધીની,
તેની ઝીણી અણીથી જાગ ઘસાય જેની,
એના અહોનિશ જપે તુજ નામ મન્ત્ર,
તોતે જનો તુરત થાય રહીત બધ.—૪૬

શ્લોકાર્થ —જેઓના શરીર પગથી મસ્તક સુધી મોટી સાડજોથી બાધેલા હોય અને જેઓની જઘાઓ બેડીના અગ્રભાગથી અત્યંત ઘસાતી હોય, એવા મનુષ્યો પણ હે સ્વામી ! નિરતર તમાગ નામરૂપ મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તત્કાળ પોતાની મેળે જ બાધનના ભય મહિત થઈ બચે છે —૪૬

વાર્તા ૨૮ મી શ્લોક ૪૬ મા

શ્રી ‘અજયમેર’દુર્ગની દરતા ઘણા ગામડાઓ રણપાલ^૧ નામના એક દાનેશ્વરી અને વિનયવાન રાજપુતના તાબામાં હતા, તે ઢોઇ જૈન સાધુના સહવાસથી પોતે ભદ્રદેવભાવી હોવાથી નિરતર લક્ષ્મીમરસ્તવ તથા પચ્ચપરમેશ્વર મન્ત્રનો પાઠ કરતો હતો.

લક્ષ્મીમરસ્તવના પ્રભાવથી અને શ્રીયુગાદિજિનની ભક્તિથી તે મુસલમાનોથી છૂટી શકાતો ન હતો, એક વખત છલથી અજમેરના અમીરે તેને તેના પુત્ર મહિત બાધી લીધો. કવિયુગનું માહાત્મ્ય જ એવું છે કહ્યું છે કે —

“સીદ્ધિ સન્તો વિલસત્યસન્ત

પુત્રા ત્રિયન્તે જનકશ્ચિરાયુ ।

પરેષુ મંત્રી સ્વજનેષુ રોષ

પદ્યન્તુ લોકા કલિલેલિતાનિ ॥૧॥

સદ્ભુવન્તિ ફલો તુચ્છા, પ્રવર્ધન્તે મહાધિય ।

ગ્રીષ્મે સપ્તસિ શુષ્પન્તિ, ફામ વાર્ધિસ્તુ વર્ધતે ॥૨॥

અર્થાત્ —મત્પુરો દુ ખી થાય છે અને અમત્પુરો આનંદ કરે છે પુત્રો મરી જાય છે, જ્યારે પિતા લાભો કાળ જીવે છે અન્ય સાથે મૈત્રી વાય છે, ત્યારે સ્વજનોમાં વેગ થાય છે આ મધળા કવિયુગના નાટકનો લોહોએ વિચાર કરવો જોઈએ.

કવિયુગમાં તુરંત પુરો મરેલ પામે છે, અને મહાન્ બુદ્ધિવાળા વધે છે જેમ શ્રીમદ્ભુતમાં મરેલર સૂઝાય છે અને મરુદ વધે છે

કલાવતીએ આ બધું નજરે જોયું અને સાંભળ્યું, સ્તોત્રના પ્રભાવથી પ્રત્યક્ષ થઈને આ બધું ચક્રેશ્વરી દેવીએ કર્યું હોય એમ જાણીને, તેણીએ ત્યાં રહેલા ગોકુલમાંથી છાશ લાવીને છાશ અને રાઈ પાઈને પોતાના પતિની વ્યાધિને ઉપશમાવી દીધી. પછીથી રાજહંસકુમાર પોતાના મૂલરૂપને પામ્યો અને રાક્ષસમાં તેલ રેડીને ધન લઈ લીધું. પછી કલાવતીએ ચક્રેશ્વરીનો પ્રભાવ અને સર્પ સંબંધી બધી વાત કહી. પછી રાજહંસકુમારે પોતાના માતૃપિતાના નામ વગેરે કહ્યાં.

રાજશેખર રાજ દિગ્વિજય માટે ગએલો તે કાર્ય સિદ્ધ કરી પોતાની રાજધાનીમાં પાછો ફર્યો. નગરમાં આવી પોતાના જ્યેષ્ઠ પુત્રની દુર્દશાની બળરસાંભળી તે અત્યંત દુઃખી થયો અને પુત્રની શોધ કરવા માટે રાજ્યકામમાં કુશળ અને સ્વામિબદ્ધ માણસોને મોકલ્યા. તે લોકો શોધતા શોધતા જ્યાં રાજકુમાર તથા કલાવતી રહેલાં છે ત્યાં આવી પહોંચ્યા. રાજ્યકારભારીઓએ રાજકુમારને પુત્રવિદ્યાગથી રાજને થતા દુઃખ અને ચિંતા કહી સંભળાવ્યાં. પોતાના લીધે પિતા દુઃખી થાય છે, તે સાંભળી તેને પણ દુઃખ થયું અને તે જ વખતે ત્યાંથી પત્ની સાથે આલી નીકળ્યો; અને થોડા વખતમા જ પિતા પાસે આવી પહોંચ્યો.

રાજશેખર રાજ પોતાના પુત્રને પત્ની તથા ધન સાથે આવતો દેખીને ખુબ હર્ષિત થયો અને પુત્રને જોતાંની સાથે જ લેટી પડ્યો. રાજહંસકુમારને દુઃખી કરનાર પોતાની પટ્ટરાણી કમલા જ છે, તેમ જાણી તેણીને કાઢી મૂકી અને રાજહંસકુમારને પોતાની રાજ્યગાદી સોંપી.

હસ્તિનાપુરના રાજા માનગિરિને બળર પડી કે રાજહંસ આરોગ્ય મેળવી મહારાજ થયો છે અને મહારી પુત્રી કલાવતી મહારાણી થઈ છે; આ પ્રમાણે બળર મળવાથી એને નિશ્ચય થયો કે મનુષ્ય પ્રયત્ન કર્મની અનુકુળતા વિના સફળ થતો નથી, જે કાંઈ બને છે તે શુભાશુભ કર્મની અનુકુળતાથી જ બને છે. આ પ્રમાણે સમજીને પોતાની પુત્રી કલાવતીને બોલાવી, પોતાના અપરાધ માટે તેણીને બમાવી. રાજહંસ રાજા જૈનધર્મની આરાધના કરી પોતાની મનુષ્ય છાદગી સફલ કરવા લાગ્યો.

મન્ત્રામ્નાય:—ॐ हौं ह्रीं हिलि हिलि चुलु चुलु स्वाहा ॥

આ મન્ત્રાક્ષર જપવાથી સર્વ રોગના કષ્ટ દૂર થાય છે,

आपादकण्ठमुरुमृङ्खलवेष्टिताङ्गा

गाढं बृहन्निगडकोटिनिघृष्टजङ्घाः ।

त्वन्नाममन्त्रमनिशं मनुजाः स्मरन्तः

सद्यः स्वयं विगतबन्धमया भवन्ति ॥૪૬॥

મન્ત્રાભ્યાય —ૐ ઋષભાય નમ । આ મન્ત્રનો એક લાખ બપ કરવાથી બધીખાનેથી માણસ મુક્ત થાય છે.

મત્તદ્વિપેન્દ્ર-મૃગરાજ-દવાનલા-હિ
સદ્ધામવારિધિમહોદરવન્વનોત્થમ્ ।
તસ્યાશુ નાશમુપયાતિ ભય ભિયેવ
યસ્તાવક સ્તવમિમ મતિમાનધીતે ॥૪૭॥

સમશ્લોકી

જે મત્ત હસ્તિ અહિ સિ હ દવાનલાગિન,
સગ્રામ સાગર જલોદર બધનોથી,
પેદા થએલ ભય તે ઝટ નાશ પામે,
તહાડ કરે સ્તવન આ મતિમાન પાઠે.—૪૭

શ્લોકાર્થ —જે બુદ્ધિમાન મનુષ્ય તમારા આ મ્નોત્રનો નિરતર પાઠ કરે છે, તેના મહોન્મત્ત હાથી, સિંહ, દાવાનળ, સર્પ, યુદ્ધ, મમુદ્ર, જલોદર અને સમુદ્રથી ઉત્પન્ન થએલા ભયો પણ તુરત જ નાશ પામે છે —૪૭

સ્તોત્રસ્રજ તવ જિનેન્દ્ર ગુણૈનિવદ્ધા
મક્ત્યા મયા રુચિરવર્ણવિચિત્રપુષ્પામ્ ।
ધત્તે જનો ય હ્રદ્ કણ્ઠગતામજસ્ર
ત માનતુઙ્ગમયશા સમુપૈતિ લક્ષ્મીઃ ॥૪૮॥

સમશ્લોકી

આ સ્તોત્ર માળા તુજના ગુણથી ગુથી મે,
ભક્તિ થકી વિવિધ વર્ણરૂપી જ પુષ્પે,
તેને જીનેન્દ્ર ! જન જે નિત્ય કંઠ નામે,
તે માનતુઙ્ગ અવશા ગુણ લક્ષ્મી પામે —૪૮

શ્લોકાર્થ —હે જિનેન્દ્ર ! મે ભક્તિથી પૂવોક્ત જ્ઞાનાદિ ગુણો વડે રચેલી તથા મનોહર અક્ષરો રૂપી વિચિત્ર પુષ્પવાળી તમારી સ્તોત્રમાળાને આ જગતમા જે મનુષ્ય નિરતર કંઠમા ધાળ્ય કરે છે એટલે સુખપાઠ કરે છે, તે માન વડે ઉન્નતિવાળા પુરુષને તેના ગુણથી વશ થએલી [એવી] લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે —૪૮

અથવા—‘મક્ત્યા’ રચના વડે ‘ગુણૈ’ સૂત્રના તલુએ કરીને ‘નિવદ્ધા’ ગુથેલી, ‘મયા’ મા-માન એટલે પ્રમાણ વડે યુક્ત અને મનોહર પાચવર્ણના પુષ્પોવાળી તમારા સ્તોત્ર રૂપી માળા

રણપાલને તથા તેના પુત્રને ખાંધીને તે વખતે દિલ્હીના પાયતખ્ત પર રાજ્યકર્તા સુલતાન જલાલુદ્દીન ખીલજી પાસે લઈ જવામાં આવ્યા. રણપાલને તેના પુત્ર સાથે જુના દિલ્હીમાં આવેલા કેદખાનામાં આખા શરીરે લોખંડની બેડીઓ જકડી પૂરી દેવામાં આવ્યો.

ત્યાં રહ્યા રહ્યા રણપાલે પવિત્ર મનથી ભક્તામરસ્તોત્રના છેંતાલીસમા શ્લોકનું નિરંતર સ્મરણ કરવાનું શરૂ કર્યું. સ્મરણ કરતાં કરતાં જ્યારે તે શ્લોકનું દશહજાર વખત સ્મરણ થઈ રહ્યું તે વખતે રાત્રિના સમયે પગનાં તુપૂરના ઝણકાર કરતી, કમરે મણિમય કટિમેખલાને ધારણ કરેલી, સાક્ષાત્ કામદેવ જેવા સ્વરૂપવાળી, ગળામાં મોટાં અને નિર્મલ મોતીઓના હારને ધારણ કરવાવાળી, કમલના જેવી કોમળ હાથની આંગળીઓ પર રત્નમય મુદ્રિકાઓને ધારણ કરવાવાળી, ભમરાઓનો સમૂહ જાણે એકઠો થયો હોય નહિ એવી શ્યામ અને નાગના જેવી લાંબી વેણી વાળી તથા શરીરે સોળે શૃંગાર સજેલી એવી સુંદર યુવતી આવીને બોલી કે:—“હે વત્સ ! જલદી ઊભો થા અને તારા નગરે જા.”

રણપાલ બોલ્યો કે:—“માતા ! તમે કોણ છો ? દેવી છો, માનુષી છો કે કોઈ વિદ્યાધરી છો ?”

તેણીએ કહ્યું કે:—“ગરૂડના વાહનવાળી, શ્રીયુગાદિ ત્રિનેશ્વરની ભક્ત તથા ભક્તામરસ્તોત્રનું સ્મરણ કરવા વાળાઓનું રક્ષણ કરવાવાળી દેવી ચક્રેશ્વરી છે, તે મારી સ્વામિની ચક્રેશ્વરીની આજ્ઞાથી અને પ્રેરણાથી તેણીની દાસી એવી હું તને કેદખાનામાંથી છોડાવવા આવી છું.”

રણપાલે જવાબ આપ્યો કે:—“દેવિ ! તમે જ મારે મન તો ચક્રેશ્વરી છો, પરંતુ હાથ અને પગમાંની બેડીઓથી જકડાએલો એવો હું શી રીતે ઉઠી શકું ?”

દેવી બોલી:—“હાથ અને પગનો સ્પર્શ કર, તે બંધન વગરના બેઠ, પોતાના પુત્રને પણ તે જ રીતે બંધન વગરનો બેઠ, બંને ઊભા થયા અને કેદખાનાના દરવાજા ઉઘાડવા જતાં દેવીએ નિષેધ કર્યો, કારણ કે તે ઉઘાડવાના અવાજથી પહેરેગીરો જાગી જાય. પછીથી દેવીએ બતાવેલાં પગથીઆંઓના રસ્તે કોટ ઉપર ચઢીને નીચે બિછાવેલી કોમળ શય્યા પર કુદકો મારી નીચે આવ્યા. પછી પોતાના ગામ પ્રત્યે ચાલવા લાગ્યા. અનુક્રમે પોતાના પુત્ર સાથે રણપાલ ક્ષેમકુશળ પોતાના સ્થાને આવી પહોંચ્યો. પછી પોતાનું વતન છોડીને ‘ચિત્રકૂટ’ દુર્ગ પર સુરક્ષિત રીતે કુટુંબ સહિત તે રહેવા લાગ્યો અને સુખે કરીને કાળ નિર્ગમન કરવા લાગ્યો.

શરૂઆતના ૧ થી ૨૨ કાવ્ય સુધીની વિધિ આ પ્રમાણે જાણવી —

એકાત સ્થાનમા જમીન ઉપર નહિ પડેલુ એલુ ગાયનુ છાણુ લાવીને, તેમા કુકુમ મેળવીને, પવિત્ર જલથી [લીપીને] ભૂમિશુદ્ધિ કરવી, પછી દેહરુદ્ધિ કરીને, પીળા વસ્ત્ર પહેરીને, ઉત્તર દીશાએ સિંહામન ઉપર ચક્રેશ્વરીની મૂર્તિની સ્થાપના કરીને, તેની આગળ પચામૃતથી ભરેલો માટીનો, ચાદીનો, અથવા સપ્તધાતુનો ઘડો સ્થાપન કરીને, તે ઘડા ઉપર શ્રીફલ મુઢીને, ચાર લોગપાલોની સ્થાપના કરીને, પછી ઘીનો દીવો કરી, નવરંગી અથવા દશાગ ધૂપ ઉખેલી, પછી સ્થાપનાની આગળ અક્ષતથી સુદર સ્વસ્તિકા કરીને, તે સ્વસ્તિકાના ઉપર સોપારી મૂકીને, પછી પચામૃતના ઘડાની અદર કપાનાણુ મુઢીને ૧૦૮ એકસો આઠ પચવણી પુષ્પની માલા ડરીને, ઘડાના કાંલાપર સ્થાપન કરીને-ઘડાને પહેરાવીને-પછી પચામૃતથી ચક્રેશ્વરીનું પ્રક્ષાલન કરીને, અષ્ટગધ લોગા કરીને, ચક્રેશ્વરીદેવીની અષ્ટગધથી પૂજા કરીને, પછી અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરી, લોગપાલની પૂજા બલિ, બાકળા નૈવેદ્ય ફલ, ફૂલ વગેરેથી કરીને, પછી પુષ્પાઈ યોગે ઘડાવેલી આબાના લાકડાની પાટલી અથવા ચાદીના પતરા પર અષ્ટગધથી ચત્ર લખીને, ચત્રની સ્થાપના કરીને, તે ચત્રની પછા ફલ, નૈવેદ્ય, પુષ્પથી પૂજા કરીને, આરતી કરવી પછી પોતે અષ્ટગધથી કપાળમા તિલક કરીને, પીળા આસન ઉપર ઉત્તર દિશા તરફ મુખ રાખી બેસીને, પીળી નવકારવાળીથી કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્ર [ત્રણે]ના જુદા જુદા ૧૨૦૦ જાપ કરવા અને તે પ્રમાણે જાપ કરવાથી તે તે મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે મન્ત્ર સિદ્ધ થયા પછી આગળ પચાગ વિધિમા તે તે કાવ્યમા બતાવેલી સખ્યા પ્રમાણે નિરતર જાપ કરવા

અથવા—‘મયા’ પદ્માએ-લક્ષ્મીએ ‘મક્ત્યા’ અનુરાગ વડે ‘જિનેન્દ્રગુણૈઃ’ જિન એટલે વિષ્ણુ, તે રૂપ ઈંદ્ર એટલે પતિ તેના પ્રભુત્વાદિક ગુણે કરીને ‘નિવદ્ધાં’ સ્થાપન કરેલી વિચિત્ર પુષ્પોની માળાને જે ધારણ કરે છે તે ‘માનતુક્ત્ત્વ’ સાક્ષિમાની પુરૂષોત્તમને ‘અવશા’ અ-કૃષ્ણ, તેની વશા-શ્રી પ્રાપ્ત થાય છે.

અથવા-જિન એટલે વિષ્ણુ અને ઇન્દ્ર એટલે સુરેન્દ્ર, તેમના શૌર્ય અને ઐશ્વર્યાદિક ગુણો વડે યુક્ત એવો જે પરાક્રમી પુરૂષ ઉક્ત વિશેષણવાળી પુષ્પમાળાને કંઠમાં ધારણ કરે છે તે માનતુક્ત્ત્વ એટલે સાહકારી પુરૂષને સમગ્ર ભુવનની લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે.

અથવા-જે કોઈ પણ પુરૂષ પુષ્પમાળાને ધારણ કરે છે તે લક્ષ્મીવાળો થાય છે. તથા જે ‘મયા’ લક્ષ્મી વડે યુક્ત પુરૂષ ‘મક્ત્યા’ ઘણા પ્રકારની રતિકીડાની રચનાએ કરીને માધુર્યાદિક ગુણો વડે ‘નિવદ્ધાં’ બાંધેલી એટલે પોતાને વશ કરેલી ‘રુચિરવર્ણવિચિત્રપુષ્પાં’ મનોહર વર્ણ-શરીરની કાંતિ, વિચિત્ર-વિશેષ પ્રકારનું તિલક અને પુષ્પ-માલ્યાલરણ વડે ભૂષિત એવી પુષ્પમાળાના જેવી સ્ત્રીને કંઠમાં ધારણ કરે છે એટલે આલિંગન કરે છે તે ‘માનતુક્ત્ત્વ’ પુરુષની ગણનામાં અગ્રેસર પુરુષને પરાધીન એવી લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે. એટલે કે પુષ્પમાળા ધારણ કરવાથી અને ઉત્તમ સ્ત્રીના સેવનથી દરિદ્રી પુરૂષ પણ લક્ષ્મીવાન થાય છે.

અથવા:-જે પુરુષ સ્વયંવરમાં તેના ગુણોથી રંજન થએલી કુમારીએ સ્થાપન કરેલી, ‘મક્ત્યા’ રચના વડે ‘મયા’ શોભા વડે અને ‘ગુણૈઃ’ સુવર્ણના દોરા વડે ગુંથેલી મનોહર વિવિધ રંગના પુષ્પોની માળાને-વરમાળાને કંઠમાં ધારણ કરે છે, તે ‘માનતુક્ત્ત્વ’ શરીરના પ્રમાણને પામેલા તથા સર્વ શુભ લક્ષણવાળા પુરુષને લક્ષ્મી જેવી રૂપવતી કન્યા ‘અવશા’ પરાધીન એટલે કામને આધીન થઈ દ્વરથી પણ તેની પાસે પ્રાપ્ત થાય છે.

સ્તોત્રના અંતે લક્ષ્મી શબ્દ મૂક્યો છે તે માંગલિક અર્થને દર્શાવનારો છે. તેથી આ સ્તોત્ર લણનાર, સાંભળનાર અને વ્યાખ્યાન કરનાર પુરુષોને નિરંતર કલ્યાણ લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે.-૪૮

इत्यादि योगयुक्तविधिना श्रीआदिजिनर्विद्य सप्तधातुमय रूप्य वा स्वर्णमय वा चित्रित, अष्टप्रकारेण पूजयित्वा स्थापना कार्या । शुद्धपक्षे चद्रवल पुहचते नेवेद् पक्कानादि फल फूल दीप धूप अक्षत स्वस्तिक सर्व सामग्री तृत्वा, शुचिदेह चदनविलेपन कृत्वा शुचि वस्त्र परिधाय एकभुक्तभोजन ब्रह्मचारी षतत् विधिना स्थापनाग्रे श्रीआदिजिनस्तवन भक्तामरस्तोत्र पाठति वाचति यति सपूर्णम् । अष्टचत्वारिंशति काय सदैव स्मरण करोति तस्याय अष्टसिद्धि नवनिधि प्राप्नुवन्ति ।

पुन अय विधिना काय, ऋद्धि, मन्त्र सहित सनालक्ष स्मरण करोति तस्य सिद्धि कमलावरति इति श्रीआदिजिनस्तवन श्रीभक्तामरस्तोत्र श्रीमान्तुगसूरि विरचिताया अष्टचत्वारिंशति काय ऋद्धि, मन्त्र, यत्र विधि समाप्त । पुन श्रीहरिभद्रसूरिविरचिता अष्टचत्वारिंशति यत्र तन्नाम्नाय सत्यप्रत्ययकरा ॥

लक्ष्मीभर स्तोत्रेनो सर्वोत्तम विधि आ प्रभाते गणेशो-

मन्त्रारंभस्य चैत्रस्य बहुदुःखस्य दायकाः ।
 वैशाखे रत्नलाभाय ज्येष्ठे च मरणं भुवं ॥१॥
 आपाढा कलहश्चैव पूर्णार्थो श्रावणो भवेत् ।
 भाद्रपदं सुखं वासिः पुत्राय धनमाश्विने ॥२॥
 कार्तिके स्वर्णलाभाय मार्गशीर्षो महोदये ।
 पौषे धनसमृद्धिश्च माघे मेधाविवर्द्धनं ॥३॥
 धान्यं फाल्गुने चैव मासानां कथितं फलं ।
 सुखार्थस्य (मन्त्र) दातव्यं ज्ञातव्यं यत्ततो बुधे ॥४॥
 स्थानदा वरदा मन्त्रा ध्यानं स्थानात् फलप्रदं ।
 ध्यानस्थानं विनिर्मुक्ता सुसाध्याऽपि वैरिण ॥५॥
 नानाहुतश्च मन्त्रस्य नैवभुक्तिः फलप्रदाः ।
 तस्मान् ध्यानं समाहृत्य जप होमो निरंतरं ॥६॥
 गुरौ शुक्रौ च विप्राणां कुजाकौ क्षत्रिये पुनः ।
 बुधो हि शुद्रवर्णेभ्यः वैश्य चंद्र स्मृतै बुधैः ॥७॥
 म्लेच्छेशो शनिराहुश्च (च ?) ग्राह्यो हिमवलैः पुनः ।
 राज्ञा हि सूर्यवारेण हस्त पुण्यं समाश्रितौ ॥८॥
 तपस्विनां चंद्रवारेण रोहिणि मृगशिरस्तथा ।
 सुवर्णकारेषु भौमोहि अश्विनी च समन्विता ॥९॥
 बुधेन ब्रह्मवर्णेषु अनुराधा सहप्रभो ।
 गुरु दणिक जात्यैव पुण्यसा क्षण संयुतः ॥१०॥
 वंशेषु वयं स ज्ञेयो रेवत्या सह सिद्धिदः ।
 सूर्येण दीनदासादीनु रोहिण्या युक्तमेवहि ॥११॥
 एतेषु योगयुक्तेषु शुभः सर्वार्थसाधिकः ।
 भक्तामरेति स्तोत्रस्य सिद्धिं देयं च साधकः ॥१२॥

पुनः शुभकार्ये पूर्णातिथिः, मुक्तिगमनं जयातिथिः, वश्यं नंदातिथिः, लक्ष्मीबुद्धिः
 भद्रातिथिः, आकर्षणः गारुडः रिक्तातिथिः ।

उच्चाटनं मारणं दिशिउत्तर, वश्यार्थं स्तंभने पूर्व, आकर्षणे दक्षिण, मारणे इशान,
 विद्वेषे आग्नेयी कूणि, उच्चाटने वायु कूणि, शान्तिके पश्चिमदिशि, पौष्टिके नैऋत कूणि ।

अथ प्रहर । पूर्वाह्ने वश्यं, मध्याह्ने विद्वेषणं, अपराह्ने उच्चाटनं, संध्या मार-
 णार्थि, मध्यरात्रिः शान्तिकः, प्रभाति पौष्टिककार्यः ।

अथ वर्णः । श्वेने मुक्तिप्राप्तिः, कृष्णे उच्चाटन मारणः, वश्ये रक्त, पीते लक्ष्मी-
 प्राप्तिः, नीले बुद्धि विवाहप्राप्ति ।

કાવ્ય ૨—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં નમો ઓદિજિનાણ ।

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં થ્રીં ફર્લીં ઘ્લૈં નમ ।

યન્ત્ર—હ્રીં કાઁ ઉપઁ હ્રીંકાઁ વીંટીને, તેના ઉપર ચઢેદ ઈંકાર વીંટવા, તેના ઉપર ઋદ્ધિમન્ત્રથી વીંટી, પછી ૪૬ ઉંતાલીમ ઈંકાર, ફકાર સહિત વીંટવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૭૫

વિધિ—આ કાવ્ય તથા ઋદ્ધિ મન્ત્રનો બાપ કરવાથી અને પામે ચત્ર ગખવાથી દષ્ટિબધ દૂર થાય છે ત્રીશ દિવસ મુધી,^૧ કાળી જપમાળા, કાળા વસ્ત્ર પહેરીને ૧૦૮ વખત બાપ કરી, હમેશા ૧૦૮ અરીઠા, ડડવા તેલ સહિત હોમવાથી નિશ્ચયે કરીને શત્રુનો ક્ષય થાય છે મન્ત્ર સાધતા મુધી મીઠાનો હોમ દિવસમા એક વાર કરવો જોઈએ^૨

તત્ર—ખીલાડી એટલે મીનીની ઉપગની દાઢ અને કુતગની નીચેની દાઢ શનિવારે રાત્રિના લઇને, રવિવારે કાવ્યથી ૧૦૮વાગ મન્ત્રી શત્રુના ઘરમા દાટવાથી અવવા તો ભીંતમા ઘાલી દેવાથી શત્રુનુ ઘર ભાગી પડે, મહા ઉત્પાત થાય

છતિ દ્વિતીય કાવ્ય પચાગ વિધિ

શ્રી હરિભદ્રસૂરિદ્વિત ખીલ ચત્રની વિધિ —

આ ચત્ર અષ્ટગધવી લોજપત્ર પર લખી દિવાલીના દિવસે અથવા રવિવારે પુધ્યનક્ષત્રનો યોગ આવે છતે કઠે તથા ખાહુએ ધારણ કરવાથી ક્રોધે ભરાએલો એવો શત્રુ પણ વશ બાય છે શત્રુની નજર મૂઢગ (માદળીયુ) દેખવાથી બધ બાય આ ચત્ર શનિવારે, રવિવારે રમશાનના [ખળેલા] ઠોલસા, હગ્તાલ, મનગીલ તથા પોતાની કનિષ્ઠિકા આગળીના ટેરવાના લોહી વડે કાગડાના પીંદાથી મગવલા (માટીના ચપણીઆ-ઠોડીઆ)ની મધ્યમા દુશ્મનનું નામ લખી, દાટી કપડ મીટ કરીને ખદિરના અગાગથી તપાવીએ તો ત્રણ દિવસમા દુશ્મન દાહનવરથી ખીણ્ય આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૭૬

કાવ્ય. ૩—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અદ્દ નમો^૩ પરમોદિ જિનાણ ।

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં થ્રીં ફર્લીં સિદ્ધેમ્યો મુદ્ધેમ્યો સર્વસિદ્ધિદાયકેમ્યો નમ સ્યાદા ॥

૧ પર્મા ૨૧ દિવસ મુધી દરોજ ૧૦૮ અથવા ૭ દિવસ મુધી દરોજ ૧૦૦૦ બાપ કરવા એમ પશુ પાઠ છે ૨ પર્મા આ પાઠ વધારે છે ૩ પર્મા 'નમો' શબ્દ નથી.

કાવ્ય. ૧—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અહ્ં નમો અરિહંતાણં નમો જિણાણં હ્રાં હ્રીં હૂં હૌં હઃ અસિઆરસા અપ્રતિચક્રે ફુ (ફ?)દ વિચક્રાય ઝ્રો ઝ્રૌં સ્વાહા ।

મન્ત્ર—ૐ હ્રાં હ્રીં હૂં શ્રીં ક્લીં વ્લૈં ક્લૌં ક્લૌં ^૧ (ક્લૌં ક્લૌં) હ્રીં નમઃ ।

વિધિ—આ મન્ત્રના ધ્યાનથી સર્વ સિદ્ધિઓની પ્રાપ્તિ થાય છે, મહાપ્રાલાવિક થાય છે, સકલ ઉપદ્રવનું નિવારણ થાય છે અને સૌભાગ્યની વૃદ્ધિ થાય છે, સદેહ વસ્ત્ર પહેરી, પૂર્વ દિશા સન્મુખ બેસી એક લાખ જાપ કરીને યંત્ર પાસે રાખવાથી સકલ ઋદ્ધિ સિદ્ધિ સંપદા-લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૭૩

તન્ત્ર—આરે દિશાઓ ઝંકાર તથા હ્રીંકારથી વેષ્ટિત કરવી, પછી ઋદ્ધિ મન્ત્રથી વીંટીને, તેના ઉપર આર દિશાએ ૪૪ ૐ અને ક્લીં વીંટવા.

યન્ત્ર—તાર તામ્ર સુવર્ણ ચ દંદુ અર્ક પોડશમી ।

પુષ્પાર્કે ઘટિતા મુદ્રા દ્વદ દારિદ્રનાશિની ॥૧॥

એક રતી સોનું, બાર રતી ચાંદી, ૧૬ રતી ત્રાંબુ એ સર્વને ભેગાં કરવાથી ૨૬ ઓગણત્રીશ રતી થાય તેની વીંટી રવિવારે પુષ્ય નક્ષત્રનો યોગ આવે છતે પુષ્ય-નક્ષત્રનો કાળ વીતી ગયા પહેલાં ઘડાવી પંચામૃતે પખાલી, ધૂપ કરી, પહેલી તર્જની આંગળીમાં પ્રથમ કાવ્ય ૧૦૮ વખત ગણી જમણા હાથે પહેરીએ તો ગમે તેવા દરિદ્રીના દારિદ્ર્યનો નાશ કરે, લક્ષ્મીનો લાભ કરે અને તે વીંટીને ભોજન કરતી વખતે ડાબા હાથમાં ઘાલવી. જમી રહ્યા પછી પાછી જમણા હાથમાં પહેરવી.

ઈતિ પ્રથમ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ

શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત પ્રથમ યંત્રની વિધિ:—

વિધિ—આ યંત્રને ભોજપત્ર પર અષ્ટગંધથી લખીને સોનાના માદળીઆમાં ઘાલી મસ્તકે રાખવાથી સર્વ સુખ, સૌભાગ્ય તથા લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ થાય. વલી પુષ્પાર્ક યોગે તથા દિવાલીના દીવસે લખી ફરી એ યંત્રને રૂપાનાં પતરાં પર ખોદાવી નિત્ય પૂજા કરે તો દરિદ્રતાનો નાશ થાય. લક્ષ્મી વધે, યશમલે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૭૪

કાવ્ય ૪—

મહિ—હૈં હૈં અર્દળમો સત્તોહિજિનાળ ।

મન્ત્ર—હૈં શ્રીં ફર્લીં જલદેવતામ્યો' નમ ।

યન્ત્ર—મન્ત્રમા ફર્લીં ઠાર વીંટીને તેના ઉપર, ચોવીશ મ્લો ઠાર વીંટવા, તેના ઉપર મહિ મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર પચીસ સો ઠાર વીંટવા આકૃતિ માટે ભુચ્ચો ચિત્ર ૧૭૯

વિધિ—આ કાવ્ય, મહિ ત્રના મન્ત્રતુ અમ્ભુ ઠરવાથી તથા યન્ત્ર પાને રાખવાથી પાણીનો ઉપદ્રવ મટે, પાણીમા કુળે નહિ, વહાણ પણ પાણીમા કુળે નહી વળી ૧૦૮ વાર અથવા ૨૧ અગર ૭ વાર કાકરી મન્ત્રીને બળમા નાખવાથી બળમા માછલીઓ પકડાતી નથી^૨

તત્ર—ખાલક ઊભા પગે જન્મ્યો હોય (સ્ત્રીની ચોનિમાથી પહેલા પગ નીકળે, પછી મસ્તક નીકળે તે ખાલક ઊભા પગે જન્મ્યો ઠહેવાય છે), ને ખાલક પુખ્તાર્, હસ્તાર્ અથવા મૂલાર્ યોગે જન્મ્યો હોય તથા દિવાલીના દિવસે મ્વાતિ નક્ષત્રમા જન્મ્યો હોય, તે ખાલકની નાગ તથા સ્ત્રીની જન્(ઓર) જે પડી હોય તે લઇને એકાતમા છાયામા સુઠવીને, ઓગ પર ડોઠનો પકછાયો પડવા દેવો નહી, વળી તે સ્ત્રીની આળળ, સફેદ સરનવ પચાગ, ગજહંસી પચાગ, કાળો ધતુરો પચાગ, કાળો જલ ભાગરો પચાગ આ બધી વસ્તુઓની પુખ્તાર્ યોગે શુદીકા કરી પગે તથા શરીરે લેપ કરવાથી જલમા કુળાય નહિ આ તત્ર પાત્ર જોયા વગર આપવો નહિ

ધતિ ચતુર્થ કાવ્ય પચાગ સ પૂર્વ

શ્રી હરિભદ્રસરિ કૃત ચોથા ચત્રની વિધિ—

આ ચત્રને નિરતર ચાલીના પતરા ઉપર અષ્ટગધથી લખીને ૨૧ ચપાના ફૂલવી પૂછને, નિવેદ, રૂલ વગેરે સૂઝવાથી દેવતાએ ઠરેલા મૃતવત્સા દોષતુ નિવાળુ થાય છે આ ચત્ર મુગધીદાગ દ્રવ્યોથી શુભયોગે ભોજપત્ર પર લખી ત્રિધાતુના બનાવેલા માદળીઆમા મૂકીને બાહુ અગર મન્તરે ધારણ ઠરવાથી જલ મડતનો નાશ થાય છે, ધારણ કરનાર પાણીમા કુળતો નથી મગલાં સ્ત્રીને ચત્ર પચામૃતવી પખાલીને પાવાથી તુગ્ત ૪ પ્રસવ થાય અને જન્મેલા બાળકના ગળે ચત્ર બાધવાથી બાળક ચિરજીવી થાય છે આકૃતિ માટે ભુચ્ચો ચિત્ર ૧૮૦

૧ ત તથા મ મા 'જલવાના જલદેવતામ્યો' અને ધ મા 'જલવાનાદેવતામ્યો' પાઠ છે ૨ ત તથા ધ મા વિધિ આ પ્રમાણે છે —“કાવ્ય, મહિ મન્ત્રનો મફેદ માળા વડે ૭ દિન મુધી રોજ ૧૦૦૦ વાર જાપ કરવો સફેદ ફૂલ ચડાવવા, એક વખત જમતુ અને ભોય સથારે સર્વ રહેતુ’

ચન્ત્ર—મધ્યે ઝ્રીંકાર ત્રણ વલયથી વીંટીને, તેના ઉપર ચઉદ ક્લીંકાર વીંટવા, પછી વલય કરીને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટવા પછી તેના ઉપર ઐં નમો ભગવત્તે પરમતત્ત્વાર્થભાવકાર્યસિદ્ધિ હ્રાં હ્રીં હ્રૂં હઃ સ્વયંરૂપાય નમો નમઃ આ મન્ત્રથી વીંટીને ફરી બત્રીશ ક્લીંકારથી ચન્ત્ર વીંટવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૭૭

વિધિ—આ કાવ્ય તથા ઋદ્ધિ, મન્ત્રનું રમરણ કરવાથી તથા ચંત્ર પાસે રાખવાથી નાનાં બાલકને દષ્ટિ-નજર લાગી હોય તો આ મન્ત્રથી મંત્રરેલું પાણી પાવાથી તેનો નાશ થાય, લેંશ અથવા ચાર પગલાળાં તિર્યચને પણ મંત્રરેલું પાણી પાવાથી તથા ત્રણ દિવસ તે જ પાણી છાંટવાથી દષ્ટિદોષ નાશ પામે છે.^૧

તંત્રઃ—સદૈદ સરસવ, ગોઝચંદન, ઉપલેટ, વજ તથા કપૂર ને પુષ્પાકં થોગે મેલવી(લેગાં કરી) ગોળી બનાવી રાખી મૂકવી, જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે તેનું તિલક કરવાથી દષ્ટિ દોષ મટે. તિર્યચને નજર લાગી હોય તો તેના નેત્રમાં આંજવાથી દષ્ટિ દોષ મટે છે.

ધતિ તૃતીય કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ત્રીજા ચંત્રની વિધિ—

છત્તીસકોડિઆઓ સત્તાવીસં ચ યાડ વત્તીસ લુઆઓ અ,
અઢાવીસં ચ ફૂલીઆઓ ॥૧॥

ચડરાસી વાયાઓ પગંતરપમુહ દુઢ્ઢજ્વરઆઓ ।

હરિસા વાલય પમુહા જંત પમાવેન નાસંતી ॥૨॥

ભગવદ્ ચડસઠિ યોગિણી જંત લિહીડળ પૂડ્યણં ચ ।

દેહેવહં દુઢ્ઢાણં સંતિકરં નત્થિ સંદેહો ॥૩॥

આ ચંત્રને ચક્ષુકર્દમથી શુભદિને લખી માદળીઆમાં ઘાલી કંઠે બાંધવાથી નજર ન લાગે, અનેક રોગનો નાશ થાય અને ચતુષ્પદને નજર લાગી હોય તો તેનો પણ નાશ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૭૮

૧-અમાં આ પ્રમાણે વિધિ છે:—ઋદ્ધિ મન્ત્રને કમળ કાંકણીની માળા વડે ૭ દિવસ સુધી રોજ ત્રણ વખત ૧૦૮ વાર જપવો જોઈએ. હોમને માટે દશાંગધૂપ જોઈએ અને પૂજનને માટે ગુલાબનાં ફૂલ જોઈએ. લોટામાં પાણી મન્ત્રીને ૨૧ દિવસ મ્હોં પર છાંટવાથી સર્વ પ્રસન્ન થાય છે અને ચંત્ર પાસે રાખવાથી શત્રુની નજર બંધ થાય છે.

કાવ્ય ૬—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અહેં ણમો કુટ્ટુલ્લીળ ।

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં ધ્રીં ધ્રીં ધ્રુ ધ્ર દ્ર સ ય ય' ઠ ઠ સરસ્વતી ભગવતી વિદ્યા-
પ્રસાદ કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—સ્વા^૩કા^૩ મધ્યે વીંટીને, તેના ઉપર ૩૨ ઝંકાર વીંટીને, તેના ઉપર
પચીશ^૩ હોંકાર વીટવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૮૩

વિધિ—કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનો પાઠ કરવાથી તથા યત્ર પાસે રાખવાથી
વિદ્યા શીઘ્ર ચઢે, વિમ્બૃતિ ન થાય, વાક્શુદ્ધિ થાય, મૂર્ખપણું દૂર થાય અને જીલ
છુટી થાય^૪

તત્ર—આમે સુદી પૂર્ણિમાના દીવસે ગ્રાહીનો રસ^૫ વચા, કપિલા (ભૂરિ)
વાહરડા વાળી ગાયનુ ધી, એ ત્રણ વસ્તુ સરખા ભાગે મેળવી, કાસાની થાળી ત્રણ
વાર મળવી તે ત્રણે વસ્તુ તેમા પાથરીને, યત્ર લખી, તેમા પાર્શ્વનાથની મૂરતી
લખીને^૬ તે ઉપર અષ્ટગધથી ૐ હ્રીં ધ્રીં ફલીં ઘ્લું વદવદ ઘાગ્વાદિની એ મન્ત્ર લખી
થાલી બાનેઠ ઉપર રાખી ચંદ્રમાના પ્રકાશમા રાત્રે રાખીને, સવારમા એઠેક અક્ષર
કાપી ગીટીજે, નવો ગ્રથ જોડે સરસ્વતી વશ થાય

ધતિ પદ્યમ કાવ્ય પચાગ નિધિ સ પૂર્ણ

શ્રી હરિભદ્રમૂરિકૃત છઠા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર શુભદ્રવ્યથી શુભદિને લોજપત્ર પર લખી કઠમા ધારણ કરવાથી
સરસ્વતી પ્રમન્ન થાય છે મૂર્ખતાપણ, તોતડાપણ મટે, વળી આ યત્રને રૂપાના
પતંગ પર ડોતરાવી રોજ પૂજવાથી ૯ મહિનાની અદર સરસ્વતી વરદાન આપે,
તેમા સદેહ ન રાખવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૮૪

—(૦)—

૧ કમા 'ધ ધ ધ' પાઠ છે, રમા 'ધ ધ' પાઠ છે, ગ તથા ઘમા 'યયય' પાઠ છે ૨ ર મા
'લ્લ' પાઠ છે, ગમા 'લ્લો' પાઠ છે, અને ઘમા 'લ્લૂ' પાઠ છે ૩ મૂળ પ્રતમા 'હવીશ' હોંકાર
વીટવા એવું લખ્યું છે, પરંતુ ક, ર, ગ તથા ઘમા પચીસની સખ્યા હોવાથી પચીસની સખ્યા
વધારે યોગ્ય ભાગે છે ૪ ગ તથા ઘમા આ પ્રમાણે વિધિ છે "લાલવસ્ત્રો પહેરીને ૨૧ (ગમા
૧૪છે) દિવસ સુધી રોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા અને યત્રને પામે રાખવાથી વિદ્યા બદુ જ ઉતાવળે
ચડે છે વિખૂટા પડેલા માણસ આવી મળે છે વિધિમા લાલ કૂલ, ધૂપ કદરૂપનો, સથારે સપ્ત
રહેવું અને એકાદન કરવું ૫ કમા 'નવી બાગરીનો પિષ્ટ તથા સાકર' લખેલું છે ૬ કમા
'પાર્શ્વનાથની મૂરતિ'નો પાઠ નથી

કાવ્ય. ૫—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો અણંતોદિજિણાણં ।

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં ક્રૌ (ક્રૌ ?) સર્વસંકટનિવારણેભ્યો^૧ સુપાર્શ્વયક્ષેભ્યો નમો નમઃ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—ગ્લૌકાર મધ્યમાં વીંટીને, તેના ઉપર ઝ્રીંકાર પચીશ વીંટી, તેના ઉપર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને તેના ઉપર છવીશ ઝ્રીંકાર વીંટવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૮૧

વિધિ—કાવ્ય તથા ઋદ્ધિ, મન્ત્રનો જાપ કરવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી આંખની પીડા મટે, જેની આંખ દુખવા આવી હોય તેને આખો દીવસ ભૂખ્યો રાખીને, સંધ્યા સમયે ૨૧ પતાસાં મંતરી પાણીમાં ઘોળી પાવાથી અથવા ૨૧ વાર આંખ મંતરવાથી આંખ દુખતી મટે, નેત્રના સર્વ રોગનો નાશ થાય.^૨

તન્ત્ર—મનુષ્યના મસ્તકની ખોપરી ઉપર રતાંજળી, ભીમસેની કપૂર તથા પુષ્પા-કૃથોગે પહેલી જ વખત બાળકને જન્મ આપનાર સઘવા સ્ત્રીના દુધમાં પુષ્પાર્ક યોગે ગોળી બનાવીને, કામ પહે ત્રણ દિવસ આંખમાં ગોળી આંજવાથી નેત્રના સર્વ રોગનો નાશ થાય છે.

ધૃતિ પંચમ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત પાંચમા યન્ત્રની વિધિ—

આ યન્ત્રને અષ્ટગંધથી લોજપત્ર પર શુભ દિને લખીને, રૂપાના માદળીઆમાં લોજપત્રને નાખીને ગળે બાંધવાથી આંખની પીડા ઉપશમે છે. સૂર્ય અથવા ચંદ્ર-ગ્રહણની વખતે ધાન્ય મધ્યે માદળીયું નાખીને પછી ધૂપ દઈને ગળે બાંધવાથી નેત્ર રોગની પીડા ઉપશમે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૮૨

—

૧ ગ તથા ઘમાં ‘સર્વસંકટનિવારણેભ્યઃ’ પાઠ છે. ૨ ગ તથા ઘમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે:—
“પીળાં વસ્ત્રો પહેરીને ૭ દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, પીળાં પુષ્પ ચડાવવાં અને કંદરો ના ધૂપ કરવો.”

કાવ્ય. ૮—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો અરિહતાણ, [ૐ હ્રીં અર્હં] નમો પ્યાણુસારીણ ।

મન્ત્ર—[ૐ] હ્રીં હ્રીં હ્રૂં હ અપ્રતિચક્રે ફટ્ વિચક્રાય ઈૌં ઈૌં સ્વાહા । વળી ૐ હ્રીં લક્ષ્મણરામચન્દ્રદેવ્યૈ નમઃ ।

યન્ત્ર—આઠ પાખડીઓવાળું ડમલ કરીને, મધ્યમા રુદ્ધ્યૂં લખીને, આઠ પાખડીઓમા ૐ હ્રીં થ્રીં સર્વસિદ્ધેશ્વો^૧ લખીને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર ૧૬ ચકાર લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૮૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા યત્રને પાસે રાખવાથી મણુ (ધા)ની પીડાનો નાશ થાય છે, વળી મીઠાની કાકરી ૭ વાર અથવા ૧૦૮ વાર મત્રી પીડાતા અગને ઝાડો દેવાથી પીડા મટી જાય છે^૩

તત્ર —શનીવારના દિવસે સાજના બ્રહ્મહડી નોતરીને, અક્ષત, સોપારી મુકવી તથા કેકુના છાટા નાખીને પછી રવિવારની સાજના ધૂપ કરી વસ્ત્ર રહિત (નમ્ર) થઈ પચાગ બ્રહ્મહડી લઈ, પછી વસ્ત્ર પહેરી લીલી હોવાથી છુટી ધા ઉપર અથવા મણુ ઉપર લેપ કરવાથી ગમે તેવા અસાધ્ય ધા અથવા ગડગુબડ હોય તો પણ આરામ થઈ જાય છે

ધૃતિ અષ્ટમ કાવ્ય પચાગ વિધિ સંપૂર્ણ

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત આઠમા યત્રની વિધિ —

આ યત્ર અષ્ટગધથી લોજપત્રપર રવિવારના દિવસે લખી પાચ રગના વસ્ત્રના સુતરથી વીંટીને રૂપાના માદળીઓમા નાખી જીવનચે અગર ગળામા બાધવાથી મણુ પીડા દૂર થાય છે અઢારે જાતના મણુની પીડાની શાંતિ થાય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૮૮

કાવ્ય ૯—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો અરિહતાણ^૧ સમિષ્ણસોબાણ હ્રીં હ્રીં હ્રૂં ફટ્ સ્વાહા ।

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં થ્રીં ક્રૌં (ક્રૌં ?) ફલોં^૨ ર ર ર હ હ નમઃ^૩ ।

૧ ધર્મા 'નમ સ્વાહા' પાઠ છે ૨ રામા 'સર્વસિદ્ધાય' પાઠ છે, જ્યારે ગ તથા ધર્મા 'સર્વ સિદ્ધેશ્વ' પાઠ છે ૩ ધર્મા વિધિ આ પ્રકારે છે —“અરીઠાના બીજની માળાથી ૨૧ દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી સર્વ પ્રકારના અરીઠ દૂર રહે છે આ વિધિમા ધૂપ ગુગળનો કરવો અને તે લવણની કાકરી હોમમાં નાખવી જોઈએ” ૪ ફ, ર, ગ તથા ધર્મા 'નમો સમિષ્ણસોદતાણ' પાઠ છે ૫ ગમા 'હ્રીં' પાઠ છે જ્યારે ધર્મા 'સ્વી' પાઠ છે ૬ રામા 'ર ર હ હ નમ' પાઠ છે, જ્યારે ગ અને ધર્મા 'ર ર' હ હ નમ સ્વાહા' પાઠ છે

કાવ્ય. ૭—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે નમો વીઞ્વદ્દીણં ।

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં શ્રીં હં સૌં^૧ શ્રાં શ્રીં ક્રૌ (ક્રૌ ?) ક્લીં સર્વદુરિતસંકટદુદ્રોપદ્રવક-
પ્રતિવારણં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥યન્ત્ર—ષ્ટકોણ યન્ત્ર કરીને મધ્યમાં કમ્લ્યૂ લખીને છ ખુણામાં ૐ હ્રીં શ્રીં
ક્લીં નમઃ લખીને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને, તે ઉપર છત્રીશ નૌં^૨કાર વીંટવા.
આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૮૫વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી સર્પનો ભય રહેતો
નથી. વળી સ્થાવર અને જંગમ સર્વ જાતનાં ઝેરનો નાશ થાય. ૧૦૮ વાર ઋદ્ધિ
મન્ત્રથી કાંકરી મંત્રીને સર્પના મસ્તક પર મારવાથી સર્પ કીલિત થઈ બંધ છે.
સર્પ ડંશ દઈ શકતો નથી, જેને સર્પ કરડ્યો હોય તેને પાણી મંત્રીને આપવાથી
સાપનું ઝેર ચડતું નથી.^૩તન્ત્ર—કાલા સર્પની કાંચળી પુષ્પાકે લઈને, વળી મરેલા કાલા સર્પના મોંમાં
હીરવણી કપાસનાં ખીજ વાવીને, ભૂમિમાં દરરોજ પાણીનું સિંચન કરવું, અનુક્રમે
વણી ઉગે તે હીરવણીના ડીંડવામાંથી કપાસ નીકળે તે લઈ ને, દીવેટ કરતી વખતે
તે કાલા સર્પની કાંચલી તેની વચમાં લપેટી દીવેટ કરીને, ચાલતી ઘાણીનું તેલ
કોડીયામાં ભરી, દીવેટ અંદર મુકી જે ઘરમાં દીવો કરીએ તે ઘરમાં પુષ્કળ સર્પ
ફરતા હરતા દેખાય અને તે જોઈને સર્વ મનુષ્ય અભયભ થાય.

ઇતિ સર્વતમ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત સાતમા યન્ત્રની વિધિ—

આ યન્ત્ર શુભદિવસે અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર લખી, લોઢાના માદળીઆમાં
ઘાલી બાહુએ બાંધવાથી સર્પાદિ ભયનો નાશ થાય છે. વળી એ જ માદળીઆને
ચોખા જલથી પખાલીને જેણે સર્પ કરડ્યો હોય તેણે પાણી પાવાથી સ્વર્જનું ઝેર
ઉતરી જાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૮૬

૧ ઘ માં 'સં' પાઠ છે. ૨ ગ તથા ઘ માં અઠાવીશ નૌંકાર વીંટવા એવો પાઠ છે. ૩ ગ તથા
ઘ માં વિધિ આ પ્રમાણે છે—“લીલા રંગની માળાથી ૨૧ દિવસ સુધી નિરંતર ૧૦૮ વાર ભય
કરવાથી અને યન્ત્ર ગળામાં બાંધવાથી સર્પનું વિષ ઉતરી જાય છે. યન્ત્ર લીલો તથા ધૂપ
લોખાનનો કરવો જોઈએ.

વિધિ — આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને, યત્ર પાસે રાખવાથી દ્યુતમા પગળ્ય ન થાય વળી કલહરાટી કરીને રાજદગ્ધારમા જવાથી જય થાય છે પોતાનું બોદયુ વચન બધા પ્રમાણ કરે, કોવે લગએલો એવો સામેનો વાદી પ્રણામ કરે

તત્ર — પુધ્યાકં યોગે ધ્રુવડના હાડડાને પાણીમા ઘમીને હાથે લેપ કરવાથી દ્યુતમા જરૂર જય થાય છે, ગજદગ્ધાર પણ વશ થાય છે અને શત્રુનો પરા ભવ થાય છે

ઇતિ દગ્ધમ કાવ્ય પચાગ વિધિ મ પૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત દશમા યત્રની વિધિ —

આ યત્ર લોચન પર અષ્ટગધથી પુધ્યાકં યોગે અવવા દીવાલીના દિવસે નાહી ઘોઘને દીપ ધૂપ સહિત લખીને, વળી નૈવેદ્ય વગેરેથી પૂજન કરીને, પચામૃતનો હોમ કરીને, ૨૨૦૦૦ જાવીશ હલાર મૂલ મન્ત્રનો જાપ કરી સેવતી તથા જાઈના કૂલવી સોનાના માદળીઆમા નાખી, માયે રાખવાથી નિશ્ચયે કરીને દ્યુતમા જય થાય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૬૨

કાવ્ય ૧૧ —

ઋદ્ધિ.—ૐ હ્રીં વર્હં જમો અરિહતાણ જમો આગાસગામીર્ણ ।

મન્ત્ર — ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં શ્રીં શ્રીં શ્રોં કુમતિનિવારણ્યૈ[મહા]માયાયૈ નમ સ્વાહા ।

યન્ત્ર — ખાર પાખડીવાળું ઢમલ કરીને, મધ્યમા ટમ્લચૂં સ્થાપીને પાખડીઓમા ૐ હ્રીં સૌં (ક્લીં ?) ક્રૌં (ક્રૌં ?) શ્રીમક્તિરૂપાય નમ^૩ લખીને, વલય દઈને, ઋદ્ધિ મન્ત્ર વડે વીટીને, તે ઉપર વલય દઈને, ૐ નમો ભગવતે પ્રસિદ્ધરૂપાય ભક્તિયુક્તાય સા સીં સૌં (હ્રીં) હ્રીં હ્રૌં ક્રૌં (ક્રૌં ?) જૌં નમ આ મન્ત્ર વીટવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૬૩

વિધિ — આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્ર જપવાથી તથા યત્ર પાસે રાખવાથી^૩ ગંધ વસ્તુ પાછી મલે, જોવાએલા મનુષ્ય, દામ, દાસી પણ પાછા મલી આવે ચારે દિશા તરફ જિભા રહીને દરેકે દરેક દિશાએ ૧૦૮ જાપ કરવાથી ગએલી

૧ જ, ગ અને ઘમા 'પત્તયનુદ્ધીર્ણ' પાઠ છે

૨ જ તથા ગમાં 'ૐ હ્રીં સૌં ક્લીં શ્રીં મક્તિરૂપાય નમ' પાઠ છે, જ્યારે ઘમાં 'ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં શ્રીં મક્તિસ્વરૂપાય નમ' પાઠ છે, પરંતુ તે બરાબર નથી, કાગળ કે અક્ષરો તે જ થઈ જાય છે જ્યારે પાખડીઓ ખાર જ છે

૩ ઘમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે — 'જ્ઞાન કરીને પવિત્ર વસ્ત્ર પહેરી, ધૂપ, દીપ, નૈવેદ્ય ફળ લઈ પ્રસન્ન ચિત્તથી જિભા રહી સફેદ માળાથી ૧૦૮ વાર જાપ કરવાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી

યન્ત્ર—પાંચ પાંખડીવાળું કમળ કરવું, મધ્યમાં ગ્લ્યૂ લખીને, પાંચ પાંખડી-ઓમાં ઐ ક્રદ્ધાય નમઃ લખીને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર પચીશ નૌ'કાર વીંટીને, તે ઉપર ઐ નમો ભગવતે જયયક્ષાય હ્રીં હ્રૂં નમઃ સ્વાહા એ મંત્ર વીંટવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૮૯

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનો જાપ કરવાથી તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી માર્ગે ચાલતાં ચોર અથવા ધાડનો ઉપદ્રવ ટલે, વળી ઘરમાં ચારખુણે ચાર કાંકરી ૧૦૮ વાર મંત્રી મૂકીએ તો ચોર પેસવા પામે નહિ. અને ચોર સ્થંભિત થઈ જાય છે.^૧

તંત્ર—પુખ્યાઈ યોગે જે સ્ત્રીને પુત્ર જન્મ્યો હોય તે સ્ત્રીની આવલ (ચોર) લઈ એકાંતે સુકવી તે આવલને ફની અંદર વીંટી દીવો કરવાથી ઘરમાં અનેક મનુષ્ય દેખાય અને ચોર ચોરી કરવા ઘરમાં પેસે નહિ.

ઇતિ નવમ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત નવમા યંત્રની વિધિ—

આ યંત્ર અષ્ટાંગધથી શુભદિવસે લોજપત્ર પર લખીને પંચવણીપટ સૂત્રથી વીંટીને લોઢાની ખીલી માદળીઆમાં નાખી, પંચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરીને ભુજએ ધારણ કરવાથી ચોરના લયનો નાશ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૯૦

કાવ્ય ૧૦ -

ઋદ્ધિઃ—ઐ હ્રીં અર્હં જમો પત્તેઅવુદ્ધીળં^૨ ।

મન્ત્રઃ—ઐ હ્રાં હ્રીં હ્રૌ હ્રઃ શ્રાં શ્રીં શ્રૂં શ્રઃ સિદ્ધિ બુદ્ધિ કૃતાર્થો ભવ[ભવ] વષટ્ સંપૂર્ણ સ્વાહા । જન્મસ્યાં ધ્યાનતો જપતો વા મનોત્કર્ષ ધૃત્વા વાદીનાયો નીક્ષન્તિ વા ભવેયુ પ્રર્જાતા પ્રત્યેકાદિબુદ્ધિન્મનોસ્તાત ।

યંત્રઃ—દશ પાંખડીનું કમલ કરીને, મધ્યમાં ગ્લ્યૂ લખીને, તે ઉપર ઐ હ્રીં વિક્રમાધિપતે નમઃ લખીને, વલય દઈને ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને, ફરી વલય દઈને સત્તાવીશ હૈકાર વીંટીને, તેના ઉપર ઐ હ્રીં (અર્હં) જમો શત્રુવિનાશનાય દ્યુતે^૩ પરાજય ઉપસર્ગહરાય નમઃ આ મંત્ર વીંટવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૯૧

૧ ક, ગ તથા ઘમાં 'નૌ'કાર પાઠ છે. ૨ ઘમાં વિધિ આ પ્રમાણે છેઃ—“ચાર કાંકરી ૧૦૮ વાર મંત્રીને ચાર દિશાઓમાં ફેંકવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી રસ્તા કીલિત થઈ જાય છે અને ચોર ચોરી કરી શકતો નથી.

૩ ગ તથા ઘમાં 'સંવુદ્ધીળં' પાઠ છે. ૪ ઘમાં 'દ્યુત'ના બદલે 'જય' એવો પાઠ છે.

પરગટિતાનિ નાદકરણતા દેવકેશ્વિત્ જવાલ્યુ સુજૈસ્તાન્ વોધિતાદાન્ હુક્તી દાન્ ।
આ પ્રમાણે લખીને, વલય દઈને, ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીટીને તેના ઉપર ઐ નમો ભગવતે
અતુલ્યલપરાક્રમાય આદીશ્વરચક્ષાધિષ્ઠાય હૌં હૌં હૌં નમ આ મન્ત્ર વીટવો
આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૬૫

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ ડરવાથી તથા ચત્રને પાને
રાખવાથી જે કન્યા પોતાને ઇષ્ટ હોય તેની સાથે પાણિગ્રહણ થાય, વળી સ્ત્રી
ગીસાઇને ચાલી ગઇ હોય તો પાછી આવી મલે^૧

તન્ત્ર—પુધ્યાર્ક યોગે* રાખાવલી પચાગ તથા ઉધાદુલી પચાગ શનિવારની
માનના નોતરી, કકુ, ચોખા તથા સોપારી ધરીને તે બને જડીના પચાગ લાવી
વાટી ડસ્તુરી, ગોડ્યદન, કેસર, સફેદો વગેરે ભેગા કરી પોતાના વીર્યથી ગોળીવાળી
જે સ્ત્રીને ખાવા પીવામા શુટિડા રવિવારના રોજ આપીએ તે વશ થાય

ઋતિ દ્વાદશ કાવ્ય પચાગ ત્રિવિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રમૂરિ કૃત ગારમા ચત્રની વિધિ—

આ ચત્ર અષ્ટગધથી શુભયોગે લોખપત્ર ૫૦ લખી, મોનાના માદળીઆમા
નાખીને, દૂધ, દહીં તથા ઘીમા જુદા જુદા ત્રણ દિવસ સુધી રાખી પચામૃતથી
પખાલી જમણા હાથે ગાધવાથી [ધરિગત] કન્યાની પ્રાપ્તિ થાય, નિશ્ચયે કરીને વિવાહ
થાય વળી તાળાના પતરા ઉપર લખીને તપાવવાથી જે સ્ત્રીનું ચિંતવન કરે તેની
સાથે પાણિ ગ્રહણ થાય શ્રી હરિભદ્રસર્ગ કૃતામ્નાય નમ્ય આકૃતિ માટે જુઓ
ચિત્ર ૧૬૬

કાવ્ય ૧૩—

ઋદ્ધિ—ઐ હૌં અર્હં જમો ઉજ્જુમદીન^૨ ।

મન્ત્ર—ઐ હૌં થીં હસ હૌં પેં હૌં હૌં ડૌં ડૌં ડૌં ડૌં મોહિની સર્વ [જન] ધસ્ય
કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

૧ ધમા હૌં હીં નમ' પાઠ છે

૨ ધમા વિધિ આ પ્રમાણે છે—“ચત્ર પાસે રાખવો અને ૧૦૮વાર ઉક્ત મન્ત્ર વડે તેવ
મન્ત્રને હાથીને પાવાથી તેને મદ ઉતરી જાય છે ૪૨ દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ દાલ
માળાથી જપવા જોઇએ, અને ધૂપ દયાગ વાપરવો જોઇએ”

૩ ક, ર અને ગમા ‘ઐ હૌં અર્હં જમો ઉજ્જુમદીન’ પાઠ છે, ન્યારે ધમા ‘ઋજુમદીન’ પાઠ છે

૪ ક તથા ર મા ‘હૌં’ પાઠ છે, ન્યારે ધમા ‘હેં’ પાઠ નથી

વસ્તુ તથા સગાં સ્નેહી, દાસ દાસી વગેરે તુરત જ પાછાં મલી આવે. ઇંદ્રધ્વજ શણુગારી જલયાત્રા કરવી, વાહન, ગીત, નૃત્ય તથા પંચામૃતની જલધારા દઈ, અમારી પડહો દેવડાવી, બલિ, બાકુલા ઉચે ઉછાળી નગરના સર્વ દેવદેવીઓને નૈવેદ્ય તથા ફલથી પુછને અષ્ટમલકૃત કરી, દીપ, ધૂપ નૈવેદ્ય કરી સફેદ નવકાર-વાલીથી ઊભા ઊભા ચારે દિશાએ એકેક નવકારવાલી ગણી, સફેદ સરસવના ૧૨૦૦૦ બાર હબર દાણા પર ૧૨૦૦૦ મંત્ર ગણીને તે મંત્રેલા સરસવ ઉછાળવાથી જલની વૃદ્ધિ નિશ્ચયે કરીને થાય છે.

તંત્ર:-પુખ્યાકં યોગે લબ્ધ્વનાં પંચાંગ ગ્રહણ કરીને, છાયાએ સુકવીને જોવા-એલા મનુષ્યના વસ્ત્રે જડી બાંધી ત્રિકાલ ચાખજો મારીએ તો જોવાએલો મનુષ્ય જલદી પાછો આવે.

ઇતિ એકાદશ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ૧૧ મા ચંત્રની વિધિ:-

આ ચંત્ર પાસે રાખવાથી પિશાચ લાગતો નથી, તૃષા લાગી હોય તો જલ તરત મલી આવે છે, જોવાએલા મનુષ્યના વસ્ત્ર ઉપર અલતો, હરતાલ, કંકુથી આ ચંત્ર લખી, સાવરણીએ બાંધી, ત્રિકાલ કોરડા મારવાથી જોવાએલો માણસ તુરત મલી આવે છે. વળી હરતાલ [તથા અલસીના તેલ]થી તાંબાના પતરા ઉપર લખી પતરાંને તપાવવાથી જોવાએલો માણસ તુરત મલી આવે છે. તેમાં સંદેહ ન બાણવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૬૪

કાવ્ય ૧૨ -

મંદ્રિઃ:-ૐ હ્રીં અર્હં નમો અરિહંતાણં નમો બુદ્ધવોદીણં^૧ ।

મન્ત્ર:-ૐ(ૐ) ઐ ઐ ઐ અઃ^૨ સર્વરાજાપ્રજામોહિની સર્વજનવશ્યં કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યંત્ર:-સોલ પાંખડીનું કમલ કરીને, મધ્યમાં ચ્ચલ્યૂ લખીને, પાંખડીઓમાં ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં નિજઘર્મચિંતાય જૌ કૌં રં હૌ નમઃ લખીને, તેના ઉપર ૐ નમો અનુદિન મનુજ સ્વાયાત્ર સુમિશાય જામિ શ્રુતજલાતિરથૈ પરૈ પ્રસિદ્ધિ કૈશ્વિત્ દેવા જ્ઞે જોલાવવાની ઇચ્છા હોય તે આવી શકે છે. લાલ માળાથી ૨૧ દિવસ સુધી રોજ ૧૦૮ વાર જપવાથી પણ એ પ્રમાણે જ મળે છે. વિધિમાં ધૂપ કંદેરો કરવો.”

૧ ગમાં ‘ૐ હ્રીં અર્હં નમો વોહિય બુદ્ધિણં સ્વાહા’ પાઠ છે, જ્યારે ઘમાં ‘ૐ હ્રીં અર્હં નમો વોહી બુદ્ધીણં’ પાઠ છે.

૨ ઘમાં ‘ૐ ઐ ઐ ઐ ઐ ઐ’ પાઠ છે, જ્યારે ગ અને ઘમાં ‘ૐ ઑ ઐ ઐ ઐ ઐ’ પાઠ છે.

કાવ્ય ૧૪—

ઋદ્ધિ—ઐ હ્રીં અર્હે નમો વીયવુદ્ધીર્ણ ।

યન્ત્ર—ઐ હ્રીં નમો ભગવતી ગુણવતી મહામાનસી સ્વાહા ।

યન્ત્ર—પાત્ર પાખડીનું કમલ કરીને, મધ્યમા ઝમ્લ્યૂ લખીને, પ્રથમ દલે, પૂર્વ દિશાએ આઠ રકાર લખીને, દક્ષિણે પાત્ર ઈંકાર, ત્રીજામાં પાત્ર ક્રોંકાર, ચોથામાં પાત્ર ઐકાર તથા પાંચમાં દલમાં પાત્ર હ્રીંકાર લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને ઋદ્ધિ મન્ત્ર લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૯૯

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી અને યત્રને મસ્તકે, ભુજાએ અથવા હૃદય પર ધારણ કરવાથી સરસ્વતી પ્રસન્ન થાય છે, વળી મહા-મૂર્ખ હોય તો પણ ચારે પ્રકારે બુદ્ધિમાન થાય છે વળી પવિત્ર થઈને સફેદ વસ્ત્ર પહેરી, સફેદ જપમાલાથી ત્રણે કાળ ૧૦૮ વાર જપ કરી, દીપ, ધૂપ, ઘી, ગુગલ, કસ્તૂરી, ડેશર, કપૂર, સુખક, રતાજળી, અગર, શિલારસ વગેરેની ઘો મિશ્રિત શુદ્ધીકા ૧૦૮ કરી હંમેશા હોમ કરવાથી અને ત્રણે કાળ સરસ્વતી દેવીની મૂર્તિની સુગંધી દ્રવ્યોથી પૂજા કરવાથી મહામૂર્ખ પણ વિદ્વાન થાય છે, સપૂર્ણ વિદ્યા, ગુણ તથા લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે^૧

તન્ત્ર—પુષ્પાકે વિદ્યાબ્રાહ્મી, શતાવરી, શખાવલી, અઘાડો, જાવત્રી, કેસર, માલકાકણી, ચિત્રક, અકલગરો અને સાકરનું ચૂર્ણ કરી, સર્વ સમભાગે લઈ સવા-રમાં ૧૪ વાલ આહુતા રસની સાથે ૨૧ દિવસ ખાવાથી બુદ્ધિની વૃદ્ધિ થાય છે

ઈતિ ચતુર્દશ કાવ્ય પંચાગ વિધિ સપૂર્ણ

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત ચંદ્રમા કાવ્યની વિધિ—

આ યત્ર શુભદ્રવ્યથી શુભયોગે ભોજનપત્ર પર લખી, રૂપાના માદળીઆમાં નાખીને, પચામૃતે પખાલી ગળાના વિરે ધારણ કરવાથી બુદ્ધિની વૃદ્ધિ થાય છે વળી આ યત્રને રૂપાના પતરા પર અષ્ટગધથી નિરતર લખી, દીપ, ધૂપ, નૈવેદ્ય તથા ફલથી પૂજા, સફેદ ચળેલીના ફૂલ હંમેશા ચઢાવવાથી નિશ્ચયે કરીને મહા બુદ્ધિમાન થવાય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૦૦

૧ સમા ‘હલમદીર્ણ’ પા’ છે, બ્યારે ઘમા ‘વિપુલમદીર્ણ’ પાઠ છે

૨ જ, ય તથા ઘમા ‘હ્રીં’ પાઠ નથી

૩ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે—“૫૪ પાસે રાખી ૭ કાકગી લઈ દરેકને ૨૧ વાર મત્રી ચારે બાજુ ફેંકવાથી બ્યાધિ, શનુ વગેરેનો ભય નહ થાય છે લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે અને વાત રોગ નહ થાય છે”

યન્ત્ર—સોલ પાંખડીવાળું કમલ કરીને, તેની સધ્યમાં હ્રસ્વ્યું લખીને, સોળ પાંખડીમાં ઐ નમો ભગવતે સૌભાગ્યરૂપાય હ્રીં નમઃ લખીને, તે ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને, ફરી વલય દઈને, ઐ માં મૌં અષ્ટસિદ્ધિ કૌ (કૌં?) હ્રીં હ્રસ્વ્યું યુક્તાય નમઃ એવો મન્ત્ર વીંટવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૬૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી ચોરનો લય ઉપસ્થિત થતો નથી, રસ્તે ચાલતાં કાંકરી ૭ અથવા માટીના કકડા ૭ લઈ ૧૦૮ વાર મન્ત્રી ચારે દિશામાં નાખવાથી ચોરનો લય ઉપસ્થિત થતો નથી. ઘરના ચાર ખુણામાં ૪ કાંકરી મન્ત્રીને નાંખીએ તો ચોર ચોરી કરવા પેસે નહિ.^૩

તન્ત્ર—પુધ્યાઈ યોગે કુંવારી કન્યાએ કાંતેલા સુતરને જલભાંગરાના રસમાં ભીંજવી સુકવી, જલમાંથી જલોક લાવી તે સુતરથી બેવડી કરી જલોક વીંટી દીવેટ કરી, કોડીઆમાં દીવેટ મૂકી, હનુમાનની મૂર્તિના માથે સવા પાશેર તેલ ચડાવી, તેલ કોડીઆમાં લઈ, જમીન સિદ્ધરથી પૂજી, કોડીયુ તેના ઉપર મૂકવું, કોડીયું પણ સિદ્ધરથી પૂજી, ખુદી જગ્યામાં દીવો કરી ઉપર લોઢાનું વાસણ રાખી, લોઢાના વાસણમાં કાજલ પાડવું, જ્યાંસુધી કાજલ પડે ત્યાંસુધી ગુગલનો ધૂપ ચાલુ રાખવો. કાજલ પોતાની આંખમાં આંજવાથી અને ચોર અગર દુષ્ટના સામું જોવાથી તે વશીભૂત થાય છે.

ઘતિ તેરમા કાવ્યની પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત તેરમા યંત્રની વિધિ—

આ યંત્ર શુભયોગે શુભદ્રવ્યે લોજપત્ર પર લખી લુબ્ધએ ધારણ કરવાથી માર્ગમાં તસ્કર વગેરેનો લય ઉપજતો નથી. અને દેખવા માત્રથી વશીભૂત થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૬૮

૧ કમાં 'શ્રી' પાઠ છે, જ્યારે સ્વમાં 'શ્રી' છે.

૨ સ્વમાં 'નમો' પાઠ છે, જ્યારે ગમાં તથા ઘમાં 'મૌં મૌં'ના બદલે 'મા ના' પાઠ છે.

૩ ઘમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે:—પીળી માળા વડે ૭ દિન સુધી રોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા જોઈએ. ધૂપ કંદરપનો કરવો, ભોંયે સૂવું અને એક વખત જમવું.

કાવ્ય ૧૬—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે જમો ચઙ્ગસપૂર્વોળ ।

મન્ત્ર—ૐ નમો સુમંગલા સુસીમા નામા દેવી સમોદિતાર્યૈ વજ્રચ્છલા કુરુ
કુરુ સ્વાહા ।

ચન્ત્ર—મવ્યમા ચ્ચલ્યૂ લખીને, તેના ઉપર ચતુષ્કોણ કરીને, પૂર્વ દિશાએ
ૐ હ્રીં જયમય(યૈ ?) નમ , દક્ષિણે ૐ શ્રીં વિજયાય(યૈ ?) નમ , પશ્ચિમે ૐ હ્રીં અપરાજિતાય
(યૈ ?) નમ અને ઉત્તરે ૐ શ્લૌ માળિભદ્રાય નમ લખી, ઉપર ચારે બાજુ દરતા
ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીટવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૦૩

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને, ચન્ત્ર પાસે રાખવાથી
અગ્નિનો લય ઉપસ્થિત થતો નથી, રસ્તામા જતા વનમધ્યે દાવાનલ જાળ્યો હોય
તો શુદ્ધ જલને એકવીશ વાર મત્રી, ચારે દિશાએ સર્વત્ર તે પાણી છાટવાથી દાવા-
નલનો અગ્નિ શાત થઈ જાય છે અને જગલમા રહેતા ઘણા જીવો પર ઉપગાર
થાય છે વળી ગામમા, કિલ્લામા, નગરમા, શહેરમા જ્યાં જ્યાં અગ્નિ લાગી હોય,
ત્યાં ત્યાં ઉતાવળે જઈને, પાણી તથા ધૂળને મત્રીને નાખવાથી અગ્નિ શાત થાય છે
વળી પોતાના ઘેર આ ચત્રને તામ્રપત્ર પર કોતરાવી નિરતર પૂજવાથી અગ્નિનો
ઉપદ્રવ થતો નથી વળી શત્રુએ આગીઓ વીર મૂક્યો હોય તો તે પણ આલી
શકતો નથી^૧

તન્ત્ર—પુધ્યાકે^૨ અથવા હસ્તાકે^૩ રૂદ્રવતી તથા મરહટીના પચાગ લાવી,
પાણીથી સુટિકા કરીને કાર્ય પડે શરીરે મઢન કરવાથી અગ્નિની આજ શરીરે ન
લાગતા અગ્નિ ઠંડી લાગે છે

ધતિ પોડશ કાવ્ય પચાગ વિધિ સ પૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત સોળમા ચત્રની વિધિ—

આ ચત્રને અષ્ટગધથી લોખપત્ર પર શુભદિને લખી, જુલએ ધારણ કરવાથી
શરીરે અગ્નિ લય લાગતો નથી આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૦૪

૧ યમા વિધિ આ પ્રમાણે છે—“ચત્ર પાસે રાખીને ૧૦૮ વાર મન્ત્ર જાપી તામ્રદરખાસમા
જવાથી પ્રતિપક્ષીની હાર થાય છે તથા શત્રુનો લય રહેતો નથી ૯ દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૦૦
જાપ લીધા રગની માળાવડે કરવો ધૂપ કદરો કરવો

કાવ્ય, ૧૫—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે નમો દસપૂર્વોળં ।

મન્ત્ર—ૐ નમો ભગવતી ગુણવતી સુસીમા પૃથ્વી વજ્રશૃંગલા માનસી મહામા-
નસી સ્વાહા ।

યન્ત્ર—દશ પાંખડીનું કમલ કરીને, તેની મધ્યમાં ફ્લુવ્યૂ લખીને, દશ પાંખડીઓમાં ૐ અપ્રતિચક્રાય હ્રીં નમઃ લખીને, વલય દઇને ઋદ્ધિ, મન્ત્ર લખી, વલી વલય દઇને, ૐ નમો અર્ચિત્યવલપરાક્રમાય સર્વાર્થકામરૂપાય હ્રાં હ્રીં ક્રૌં (ક્રૌં ?) શ્રીં નમઃ એવા મન્ત્રથી વીંટીને, વલય દેવું. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૦૧

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી અને યંત્ર કમ્મરે બાંધવાથી રાત્રે સ્ત્રી સાથે લોગ કરતી વખતે પોતાના વીર્યનું સ્ખલન થતું નથી. વળી દિવસે સૂઈ ગયા હોઈએ, તે વખતે નિદ્રામાં ખરાબ સ્વપ્ન [કામક્રીડા સંબંધીનું] જોવામાં આવે તો પણ વીર્યનું સ્ખલન થતું નથી. વળી કદાચિત્ પૂલ્લ, વિધિ દીપ, ધૂપ, નૈવેદ્ય, ફલ, પુષ્પ શ્રીફલાદિ સામગ્રી કરતી વખતે, દેવતા, દેવાંગના જેવું સુંદર સ્વરૂપ દીવસે દેખાડે તો પણ રાત્રિના વિષે પોતાના શીયલના પ્રભાવથી પર સ્ત્રી ગમન સ્વપ્નમાં ન દેખાય અને શીયલની શુદ્ધિ પળાય.^૧

તંત્ર—પુષ્યાર્ક યોગે કાળા ઘંતૂરાનું અથવા સફેદ ઘંતૂરાનું મૂલ શનિવારે નોતરી, રવિવારે સંધ્યાકાળે નક્ષત્ર યઈને ગ્રહણ કરીને, કુમારિકાએ કાંતેલા સુતરથી વીંટી ધૂપ દઇને પોતાની કમ્મરે વીંટવાથી સ્વપ્નમાં વીર્યનું સ્ખલન થતું નથી.

ઈતિ પંચદશ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત પંદરમા કાવ્યની વિધિ:—

આ યંત્ર શુભયોગે અષ્ટગંધથી લોજપત્ર પર લખી, રૂપાના આદળીઆમાં નાખી કમ્મરે બાંધવો. વળી કુંવારીએ કાંતેલા સુતરથી યંત્ર વીંટીને પંચામૃતથી પળાલી કમ્મરે પંચવળી સૂત્રનો દોરો કરીને બાંધવો, વળી સુઈ રહેતી વખતે નિરંતર ધૂપ દેવાથી વીર્યનું સ્થંભન થાય છે. અને સ્વપ્નમાં વીર્યનું સ્ખલન થતું નથી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૦૨

૧—ઘ માં આ પ્રમાણે વિધિ છે:—“યંત્ર પાસે રાખીને ૨૧ વાર તેલ મંત્રીને મ્હોંપર લગાડવાથી રાજદરબારમાં સન્માન થાય, સૌભાગ્ય વધે, લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય. ૧૪ દિવસ સુધી રોજ લાલ માળાવડે ૧૦૦૦ જાપ કરવા, દશાંગ ધૂપ કરવો અને એકવાર જમવું.”

કાવ્ય ૧૮—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે નમો વિડયણદ્વિપત્તાન^૧ ।

મન્ત્ર—ૐ નમો ભગવતે જયે વિજયે^૨ મોહય મોહય સ્તમય સ્તમય સ્વાહા ।

યત્ર—કુલાકારે યત્ર ઠરીને, મધ્યમા પટકોણુ આલેખીને તથા ૭ દલમા ૐ હ્રીં પરમાર્દે નમ લખીને, વળી પટકોણુપર વલય દધને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને ફરી વલય દધને ૐ નમો શાસ્ત્રજ્ઞાન^૩ યોધનાય પરમઋદ્ધિ પ્રાપ્ત જય કરાવ્ય હ્રીં હ્રીં હ્રો^૪ ધ્રીં નમ ૐ નમો ભગવતે શત્રુસૈન્ય નિવારણાય ચ ચ ચ રક્ષ રક્ષ વિશ્વ સનાય ફર્લીં હ્રીં નમ । આ પ્રમાણે મન્ત્ર લખીને યત્ર પૂજે ઠરવે આકૃતિ માટે ભુજો ચિત્ર ૨૦૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણુ ઠરીને, યત્ર પામે ગળવાથી ભુદ્ધિનો વિશ્લમ ન વાય, જે પુરુષ વિધિ પૂર્વક પવિત્ર વર્તને નિરંતર એકાગ્ર ચિત્તથી સ્મરણુ કરે, તેના મનમા મકલ્પ, વિકલ્પ તથા વિચાગની પગપરા વદાપિ ઉપરે જ નહિ, મનમા ચિંતા, શોક અવવા દુઃખોન વાય જ નહિ મોહ, મિથ્યા ત્વનો નાશ થાય ધર્મમા મતિ સ્થિર થાય, વળી ધર્મમા માગલિત હૃષીત્મવ થાય, વળી માર્ગમા આધી, દુષ્ટ વાયુ તથા ઘોર અધકારનો ભય ન થાય^૫

તન્ત્ર—પુધ્યાઈ^૬ ચોગે બરાબર પાઠેલુ લિંબુ લઈને, ગનિવારે વૃશ્ચિકકટક તથા પારે લાવી, રાત્રે નગ્ન [જિભા ગ્રહીને] આકાશનુ તારા ગણુ જોલુ, જ્યાં તારો ખરતો દેખાય ત્યારે બને વસ્તુઓ લિંબુની મધ્યમા નાખવી અને તે લિંબુને સૂર્યના તકડામા કામાના વાસણુમા મૂકવાથી લિંબુ કુટે છે

ધૃતિ અષ્ટાદશ કાવ્ય પચાગ નિત્રિ સ પૂર્ણ

શ્રી હરિભદ્રસૂરિદ્રુત ૧૮મા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર લોજપત્ર પર અષ્ટગધથી લખી, પુધ્યાઈ^૬ ચોગે અવવા ગુલાદિને રૂપાના માદળીઆમા નાખીને પચામૃતથી પખાલી, ધૂપ દધને ડઠે ધારણ કરવાથી મનો વિશ્લમ થતો નથી, ધર્મમા મતિ સ્થિર થાય છે, મિથ્યાત્વ, મોહ, ઉદ્દામીનતા તથા ચિંતાનો નાશ થાય છે વળી આ યત્ર રૂપાના પતંગ પર અષ્ટગધથી લખી, ઘેર નિરંતર દીપ, ધૂપ, નૈવેદ્ય તથા સુગંધી પુષ્પથી પૂજન કરે તો ઘેર હવ^૭ મહોત્સવ નિરંતર થયા કરે માર્ગમા ઘોર અધકાર તથા દુષ્ટ વાયુનો ભય ન ઉપરે આકૃતિ માટે ભુજો ચિત્ર ૨૦૮

૧ કમા 'વિકૃપણદ્વિપત્તાન' પાઠ છે જ મા 'વિડયણદ્વિપત્તાન' પાઠ છે, ગ મા 'વિડયણદ્વિપત્તાન' પાઠ છે, જ્યારે ઘમા 'વિડયણદ્વિપત્તાન' પાઠ છે ૨ જ, ગ તથા ઘમા 'જયવિજય' પાઠ છે ૩ કમા 'શાસ્ત્રજ્ઞાન' પાઠ છે ૪ ઘમા 'ક્રો' પાઠ છે ૫ ઘમા આ પ્રમાણે વિધિ છે—“યત્ર પાસે ગળી અને ૧૦૮ વાર મન્ત્ર જપવાથી શત્રુ અથવા શત્રુની મેનાનું અભન થાય છે ૭ દિન સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જપ લાલ માગાવડે કરવા, ધૂપ દર્શાવેા કરવેા અને એકવાર ભોજન કરવું”

કાવ્ય ૧૯—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે નમો વિજ્ઞાહરાણં ।

મન્ત્ર—ૐ હ્રાં હ્રીં હ્રૂં હઃચક્ષઃ હ્રીં વપટ્ ફટ્ સ્વાહા ।

યંત્ર—ધનુષાકારે યંત્ર કરીને, મધ્યમાં પાંચ હ્રીંકાર લખીને, પૂર્વમાં ઐકાર આઠ લખીને, દક્ષિણે રંકાર આઠ લખવા, પશ્ચિમે આઠ યંકાર લખીને, ઉત્તરે આઠ ક્ષંકાર લખવા, આ પ્રકારે ધનુષના વિષે મન્ત્રાક્ષરની સ્થાપના કરીને, વળી ચક્રાકારે વલય દઈને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને યંત્ર સંપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૦૯

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરી, યંત્ર પાસે રાખવાથી પરવિદ્યા આપણા શરીરને વિષે ઉચ્ચાટન કરી શકતી નથી. વળી વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઈને રોજ સવારમાં આ કાવ્ય તથા ઋદ્ધિ, મન્ત્રનો જાપ કરે તેના શરીરે મંત્ર, તંત્ર, યંત્ર, કામણ, દુમણ, કાર્મણ, મુઠં પોતાની સ્ત્રીએ કરેલ હોય અથવા બીજા કોઈ પુરુષે કરેલ હોય તે કોઈ પણ દોષ લાગતો નથી. વળી આ કાવ્ય મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાના પ્રભાવથી જ્યાં જ્યાં જઈએ ત્યાં ત્યાં આજીવિકા સુખપૂર્વક મલી શકે અને જૂળે ન મરાય. વળી ભાગ્યહીન પુરુષ પણ જો આ ચંત્રરાજની પૂજા કરે તે પ્રાણના આધાર સમાન અન્નપાન સુખેથી મેળવી શકે.^૧

તંત્ર—પુષ્યાર્ક યોગે લજ્જલુ પંચાંગ, શંખપુષ્પી પંચાંગ, રામપંચાંગ, લક્ષ્મણ પંચાંગ, શ્રવેતશુંબ પંચાંગ, બધાંને ગ્રહણ કરીને ગોળી કરી, કાર્ય વેળાએ પોતાના શુંકથી ઘસીને તિલક કરવાથી પરવિદ્યા નિષ્ફલ થાય છે અને આજીવિકા મલે છે.

ધૃતિ એકાદશવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ઓગણીશમા કાવ્યની વિધિ—

આ યંત્ર અષ્ટગંધથી લોજપત્ર પર પુષ્યાર્ક યોગે અથવા દીવાળીના દિવસની રાત્રિએ લખીને, ધૂપ, દીપ, નૈવેદ્ય, પુષ્પ, પંચામૃતનો હોમ મધુદૃતથી કરીને, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખી, વળી પંચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરી, મસ્તકે ધારણ કરવાથી પરવિદ્યા, શત્રુકૃત કોઈ પણ જાતનો ઉચ્ચાટનનો પ્રયોગ પોતાના શરીરે લાગતો નથી. વળી સૂર્ય, ચંદ્રના ગ્રહણ વખતે જમીનમાં ગોપવીને વળી પંચામૃતે યખાલી માથે રાખવાથી પરવિદ્યાનો ઉચ્છેદ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૦

૧ ઘમા 'ફટ્'ના સ્થાને 'નમઃ' પાઠ છે. ૨ ઘમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે—“યંત્ર પાસે રાખવાથી અને મન્ત્રનો ૧૦૮ વાર જાપ કરવાથી પોતાના ઉપર બીજાએ કરેલા પ્રયોગો જેવા કે મંત્ર, વિદ્યા, મૂઠ, જાદુ વગેરેની અસર થતી નથી. ઉચ્ચાટનનો ભય રહેતો નથી.”

કાવ્ય ૨૨-

ઋધિ—ૐ હૌં અર્હે નમો અરિહતાળ^૧ । નમો આગાસગામિણ ।

મન્ત્ર—ૐ નમો ધ્રીવીર જૃમય જૃમય મોહય મોહય સ્તમય સ્તમય અવધારણ
કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—પુષ્પાકારે છ દલનો ચત્ર કરીને, મધ્યની ક્ષુિંકામા નવ ચકાર સ્થા-
પીને, પૂર્વદિશિના પ્રથમ દલમા ઈંકાર નવ, દક્ષિણ દિશાના બીજા દલમા હૌંકાર
નવ, ત્રીજા દલમા ઈંકાર નવ,^૨ ચોથામા ઈંકાર નવ, પાંચમામા હૌંકાર નવ
અને છઠ્ઠામા હૌંકાર નવ લખવા, તેના ઉપર વલય દધને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીટવા,
તેના ઉપર વલય દધને ચત્ર પૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૧૫

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી અને ચત્ર પાસે રાખી
કઠમા ધારણ કરવાથી હુલંગા સ્ત્રી પણ સુભાગા થાય છે વળી વિધિપૂર્વક પવિત્ર
થઈને ઉત્તર દિશાએ સિંહાસન ઉપર ચક્રેશ્વરી દેવીની મૂર્તિ સ્થાપીને અથવા
પવિત્ર જલનો ભરેલો ઘડો સ્થાપન કરીને, તેના ઉપર શ્રીફલ મૂકીને, ભિતપર ધી
તથા સિદ્ધરથી ચક્ર આલેખીને, તેની સન્મુખ નિરતર ૧૦૮ બાપ કરી પચામૃતથી
ચત્રનું પ્રક્ષાલન કરીને, તે પ્રક્ષાલનનું નહવણ વ્યતરાદિ દોષથી અસિત થએલ સ્ત્રી
અગર પુરુષને પીવડાવવાથી સર્વ દોષથી મુક્ત થાય છે

તત્રા—પુષ્પાકે^૩ ભતિ (ભઈ) પચાગ તથા સમુદ્રફલની ગંધેડાના મૂત્રથી ગુટિકા
કરીને, આખમા આજવાથી ભૂત, પ્રેત, વ્યતરાદિ સર્વ દોષનો નાશ થાય છે સ્ત્રીની
ભગ ઉપર લેપ કરવાથી તે સુભાગી થાય છે

ઇતિ શ્રી દ્વાવિંશતિ કાવ્ય પચાગ વિધિ સ પૂર્ણ

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત બાવીસમા ચત્રની વિધિ—

પુષ્પાક^૪ યોગે અથવા દીવાલિના દિવસે અષ્ટગધથી આ ચત્રરાજ લોખપત્ર પર
લખી ત્રિધાતુના માદળીઆમા નાખી, કંઠે બાધવાથી ભૂત, પિશાચ, ચક્ષ, રાક્ષસ,
ભૂતહી, ચુડેલ, શાકિની, ડાકિની, આકાશમા રહેવાવાળા બીજા દેવદેવી, પૂર્વજ,
પિતરાઈ વગેરે મોટા આઠ પ્રકારના વ્યતર વગેરેના સર્વ દોષોનો નાશ થાય છે
આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૧૬

૧ જ, ન તથા ધર્મા 'નમો અરિહતાળ' પાઠ નથી

૨ ધર્મા 'દ્રૌકાર નવ' પાઠ છે

૩ ક, જ તથા ધર્મા 'મૌકાર' પાઠ છે

કાવ્ય ૨૧—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો પણસમણાણં ।

મંત્ર—ૐ નમો ભગવતે શત્રુભયનિવારણાય નમઃ ૐ નમઃ(નમો?) શ્રીમાણિભદ્ર જય વિજય અપરાજિતે સર્વસૌભાગ્યં સર્વસૌખ્યં કુરુકુરુ સ્વાહા ।

યંત્ર:—ચતુષ્કોણ સોળ ખાના કરવાં તેમાં પ્રથમ મન્ત્ર લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ તથા ખીલે મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને, પચીસ ક્ષંકાર લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૩

વિધિ:—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા યંત્રને પાસે રાખવાથી સર્વ જન વશ થાય છે. વળી સવારમાં પવિત્ર થઈને, ઘીનો દીવો કરી, દશાંગ ધૂપ, પુષ્પાદિ સામગ્રી તૈયાર રાખી ઉત્તરાભિમુખે પંચામૃતથી ભરેલો કલશ, સિંહાસન ઉપર કેસર વગેરેથી સ્વસ્તિક કરીને, વળી પુષ્પાક યોગે આંખાના લાકડાની પાટી ઘડાવી, તેના ઉપર ચંબેલીની કલમથી અષ્ટગંધ વડે આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર, યંત્ર સહિત લખીને, સિંહાસન ઉપર પાટી સ્થાપન કરી, રક્તવસ્ત્ર પહેરી, રાત્રી માલાથી સ્થાપનાની સન્મુખ ૧૦૮ જાપ નિરંતર કરવાથી સ્વજન તથા પરજન સર્વે વશ થાય છે.^૧

તંત્ર:—પુષ્પાક યોગે દ્રોણ પંચાંગનો રસ લાવી. અષ્ટગંધમાં મેલવીને, ડાખા હાથની અનામિકા આંગળીથી કપાળમાં નિરંતર તિલક કરવાથી સર્વ જન વશ થાય છે, તિલક કરતી વખતે મન્ત્ર બોલીને તિલક કરવું.

ઇતિ એકવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત એકવીશમા યંત્રની વિધિ:—

આ યંત્રરાજ અષ્ટગંધથી લોજપત્ર પર પુષ્પાક અથવા દીવાલીના દિવસે લખી સોનાના માદળીઆમાં નાખી, પંચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરી, દીપ, ધૂપ, નૈવેદ્ય, ફલ, ફૂલથી પૂજન કરી મસ્તકને વિષે ધારણ કરવાથી દૃષ્ટિમાત્રથી સર્વજન વશ થાય છે, સ્વજન તથા પરજન પણ વશ થાય છે. વળી આ યંત્રરાજનું નિરંતર પૂજન કરવાથી મહાપ્રાણાવિક થવાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૪

૧ વર્મા વિધિ આ પ્રમાણે છે:—“મન્ત્રને ૪૨ દિવસ સુધી નિરંતર ૧૦૮ વાર જપવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી સૌ પોતાને આધીન-વશ થાય છે.”

કાવ્ય ૨૪ -

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં ઋદ્ધે નમો અરિહતાળ' નમો વિદ્વિવિસાળ । સ્થાવર જગમ વા
હૃત્રિમ સકલવિપ યદ્ભક્તે અપ્રણમિતાય યે દ્વિવિપાન્ મુનીતે

મન્ત્ર—ૐ નમો મગવતે વદ્માગસામિસ્સ સર્વ સમીહિત કુરુ કુરુ સ્વાહા ।
[ૐ] હ્રીં હ્રીં હ્રીં હ્રીં હ્રીં અસિમાડસા ઐ ઐ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—પાચ કોઠાનો ચતુરમ્ કરી, તેની મધ્યમા ૐ હ્રીં ફર્લી સૌ નમ
લખી, તેના ઉપર વલય દધને, ઋદ્ધિ લખીને, તેના ઉપર વલય દધને, મન્ત્ર વીંટીને,
તેના ઉપર વલય દધને યત્ર પુરો કરવો આકૃતિ માટે ભુઓ ચિત્ર ૨૧૯

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું રમરણ કરી, યત્ર મસ્તકે ધારણ કર-
વાથી આધાગીશી, સૂર્યવાત તથા માથાના વેગ વગેરે મસ્તકના સર્વ રોગ દૂર
થાય વળી પહેલા વિધિ પૂર્વક આ મન્ત્રની સાધના કરીને, પવિત્ર થઈ રાતા વસ્ત્ર
પહેરીને, પાણીનો ભરેલો ઘડો સ્થાપન કરીને, સિંહાસન ઉપર સૂર્યની મૂર્તિ સ્થા-
પન કરવી વળી ગીતમસ્ત્રવામીની મૂર્તિ સ્થાપન કરીને, બને મૂર્તિઓ અષ્ટગધથી
પૂજીને, તામ્રપત્ર પર અષ્ટગધથી યત્ર લખીને, પૂજા કરી, આગળ સ્થાપન કરીને,
રાતા પુષ્પથી પૂજીને, આરતિ સુધી આગળ કહી ગયા છીએ તે પ્રમાણે વિધિ સર્વ
કરીને, રક્ત જપમાલાથી ૧૦૦૮ જપ કરી, પચામૃતથી યત્ર પખાલી સાત દિવસ
સુધી નિરતર પીવડાવવાથી મસ્તકના સર્વ રોગ મટે છે

તન્ત્ર—પુષ્પાકનો ચોગ આવે છતે ધન્વતરિ પચાગ, લક્ષ્મણા પચાગ, શિવ-
લિંગી પચાગ, એ ત્રણેનું ચૂર્ણ કરી સુઘવા આપવાથી આધાગીશી તથા સૂર્યવાતનો
નાશ થાય છે

ઈતિ ચતુર્વિંશતિ કાવ્ય પચાગ વિધિ સ પૂર્ણ

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ચોવીશમા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર લોખપત્ર પર મૂલાકેં અથવા પુષ્પાકેં અષ્ટગધથી લખી, સોનાના
માદળીઆમા નાખી પચામૃતથી પખાલી, રાતા પુષ્પ, ધૂપ, દીપ, નૈવેદ્યથી પૂજીને,
જેને આધાગીશીનું હૃદ હોય તે પુરૂષ સાત દિવસ સુધી આચળીલ અથવા એકાસણ
કરવું અને સૂર્યનો અડધો ઉદય થયો હોય તે સમયે મસ્તકે ઉપરોક્ત માદળીયુ
ખાધવું અને સૂર્યોસ્ત સમયે જે વખતે અડધું ણિખ સૂર્યનું દેખાતું હોય તે સમયે
આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રથી મસ્તક મન્ત્રવાથી માથાના તમામ રોગો નિશ્ચયે
કરીને નાશ પામે છે આકૃતિ માટે ભુઓ ચિત્ર ૨૨૦

૧ સ, ન તથા ઘર્મા 'નમો અરિહતાળ' પાઠ નથી. ૨ ન તથા ઘર્મા 'હ્રીં' મન્ત્રાક્ષર નથી
૩ ઘર્મા 'હ્રીં હ્રીં' પાઠ છે

કાવ્ય ૨૩-

મંદિ—ૐ હ્રીં અર્હે નમો આસીવિસાણં ।

મન્ત્ર—ૐ નમો ભગવતિ જયવતિ મમ સમીહિતાર્થ મોક્ષસૌખ્યં કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—ચતુષ્કોણ બાર ખાના કરી, ખાનામાં ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં સર્વસિદ્ધિદાય શ્રીં નમઃ લખીને, તેના ઉપર ગોળ વલય દધને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, વળી વલય દધને, બત્રીશ રં કાર તેના ઉપર વીંટીને યંત્ર પૂરો કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને, યંત્ર મસ્તકને વિષે ધારણ કરવાથી આત્મરક્ષા થાય છે. વળી ચંદ્ર બલવાન હોય અને શુભયોગ હોય તે દિવસે. વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઈને ઉત્તર દિશાએ સિંહાસનપર શ્રી ચક્રેશ્વરી દેવીની મૂર્તિ સ્થાપન કરી, દીપ, ધૂપ, પુષ્પ, નૈવેદ્ય, શ્રીફલ તથા સ્વાદિષ્ટ અને પરિપક્વ ફલો વગેરે સામગ્રી એકઠી કરીને તે મૂર્તિની સન્મુખ ધરાવીને, સફેદ વસ્ત્ર પહેરીને સફેદ આસન પર બેસીને, પંચામૃતથી શ્રી ચક્રેશ્વરી દેવીની મૂર્તિનું પ્રક્ષાલન કરી, અષ્ટગંધથી પૂજન કરી, પછી રૂપાનાં પતરાં ઉપર અથવા આંખાની પાટી પર અષ્ટગંધથી યંત્ર લખી; પૂજન કરી, આરતિ કરી, સફેદ જપમાલાથી બાર હજાર જપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. કાર્ય પહે ત્રણ વાર મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી રક્ષા થાય છે.^૧

તંત્ર—પુષ્પાક્રંતો યોગ આવેથી રોહિણીકા પંચાંગ, ચક્રાંગ પંચાંગ લાવીને ગુટિકા કરીને, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખી, ભૂલ્લએ બાંધવાથી જીવન પર્યંત શરીરની રક્ષા થાય છે.

ધતિ ત્રયોવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હર્ગિલદ્રસૂરિ કૃત ત્રેવીશમા યંત્રની વિધિ:—

આ યંત્ર શુભ દ્રવ્યથી ભોજપત્ર પર શુભયોગે લખી, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખી પંચામૃતથી પખાલી ધૂપ તથા પુષ્પથી પૂજ કરી મસ્તકે ધારણ કરવાથી આત્મરક્ષા જીવનપર્યંત થાય છે. વળી ચંદ્ર, સૂર્યના ગ્રહણ વખતે જમીનમાં દાટીને, પછી પંચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરી ધારણ કરે તો પણ શરીરની જીવનપર્યંત રક્ષા થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૮

૧ ઘમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે—“પહેલાં મન્ત્રને ૧૦૮ વાર જપીને પોતાના શરીરની રક્ષા કરવી, પછી જેને પ્રેત વળગ્યું હોય તેને ઝાડવું અને યંત્ર પાસે રાખવો, આ પ્રમાણે કરવાથી પ્રેત દુર થાય છે.”

કાવ્ય ૨૬—

ઋદ્ધિ—ઐ હ્રીં ઐ હ્રીં ણમો વિત્તત્તવાણં ।

મન્ત્ર—ઐ નમો મગવતિ ઐ હ્રીં ઐ ક્લીં હ્રૂં હ પુરુષ સ્ત્રીજનજન્મ લીવર્ચાન્તિ પોદાનિવારણ કુરુ કુરુ સ્વાહા' ।

યત્ર—સ્વસ્તિકાકારે યત્ર કરીને, પૂર્વ દિશાએ મમ ચિંકાર લખીને, ઉત્તર દિશાએ સાત ચકાર લખવા, દક્ષિણ દિશાએ માત ઈંકાર લખવા અને પશ્ચિમ દિશાએ માત મકાર લખવા, પછી સ્વસ્તિકને ફરતો વલય દઈને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ અને મન્ત્ર વીંટવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૨૩

વિધિ—પ્રથમ શુભદિને અદ્રમા બલવાન હોય તે બેઠને, પૂલ સામગ્રી ભેગી કરીને અર્ધરાત્રિએ, અપરાન્હકાલ સમયે, પવિત્ર થઈને, રક્ત વસ્ત્ર પહેરીને, જમીન પર નહિ પડેલુ એવું ગાયનું છાણુ લઈને, તેમા ઝડુ મેલવીને, પવિત્ર જલથી ઉત્તર દિશાએ ગહુલિકા દઈને, ભૂમિ પવિત્ર કરી, તેના ઉપર સિંહાસન સ્થાપીને, તે સિંહાસન પર સોનાની બનાવેલી ચક્રેચરીદેવીની મૂર્તિની સ્થાપના કરીને, પચામૃતથી મૂર્તિનું પ્રક્ષાલન કરી, અષ્ટગધથી પૂજન કરી, તામ્રપત્ર પર અષ્ટગધથી આ યત્ર લખીને પૂજને સ્થાપન કરવો, રાતા ફૂલથી પૂલ કરવી, ફલ નેવેલ, દીપ, ધૂપાદિક આરતિ સુધી સર્વે વિધિ કરવી સન્મુખ રહીને રાત્રી જપમાલાથી આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનો ૧૨૦૦૦ જાપ કરતા મન્ત્ર મિદ્ધ થવાથી પ્રાણાત કષ્ટ ઉપસ્થિત વયુ હોય તે પણ દૂર થઈ જાય છે' ।

તત્ર —પુષ્પાકેં કાગસી પચાગ સ્ત્રીના નેત્રમા આજવાથી પ્રસુતિ વેળાએ પીડા થતી નથી, વળી નાભિમા પણ લેપ કરવો

ધતિ પદ્ધિશાંતિ કાવ્ય પચાંગ વિધિ સ પૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત દવીશમા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગધથી પુષ્પાકેં અથવા દીપાલિકાના દિવસે જોજપત્ર પર લખી, સોનાના અથવા તાબાના માદળીઆમા નાખી, પચામૃતે પ્રક્ષાલન કરી, સ્ત્રીની કમ્બરે બાધવાથી પુરે માસે પીડા વિના ગર્ભને પ્રમલે છે વળી આ યત્ર અષ્ટ ગધથી કાસાની થાળીમા લખી પ્રસુતિ સમયે પચામૃતથી પખાલી, સ્ત્રીને પાવાવી, તુરત જ છુટકળારો થાય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૨૪

૧ ય, ણ તથા ણમા 'ઐ નમો હ્રીં ઈં ક્લીં હ્રૂં હ્રૂં' પરત્વનસન્તિવ્યવહારે કુરુ કુરુ સ્વાહા પાઠ છે ૨ ણમા વિધિ આ પ્રમાણે છે—“ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વડે ૧૦૮વાર તેન યત્રીને આવે ભગવાથી તથા યત્ર પામે રાખવાથી આધારથી વગેરે માયાના સર્વ રોગ નાશ પામે છે”

કાવ્ય ૨૫ -

ઋદ્ધિ;—ઐ હ્રીં અહં ણમો ઉગ્ગતવાણં ।

મન્ત્ર:—[ઐ] હ્રીં હ્રીં હ્રૂં હ્રૌં હઃ અસિઆહસા ઝ્રૌં ઝ્રૌં' સ્વાહા । ઐ નમો મગવતે જયે વિજયે અપરાજિતે સર્વસૌભાગ્યં સર્વસૌલ્યં કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—ષટ્કોણ આકૃતિ યંત્રની મધ્યમાં કરીને, છ ખાનામાં ઐ નમો પરમ-પદાય લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, તેના ઉપર અઠાવીશ હ્રૌંકાર વીંટવા, વળી તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને ચંત્ર પૂરો કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૧

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મંત્રનું સ્મરણ કરીને ચંત્ર પાસે રાખવાથી અગ્નિનું દિવ્ય કરતી વખતે અગ્નિ ઠંડી થઈ જાય છે. વળી વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઈને રક્ત-વસ્ત્ર પહેરીને, પૂજા સામગ્રી, સર્વ પહેલાંની માફક મૂકીને, સિંહાસન ઉપર ચેકેચેરીની મૂર્તિ સ્થાપન કરીને, વળી ક્ષેત્રપાળની મૂર્તિ સ્થાપન કરી, પંચામૃતથી ઝંનેનું પ્રક્ષાલન કરી, ચેકેચેરીની અષ્ટગંધથી પૂજા કરી ક્ષેત્રપાળની મૂર્તિનું સિંદૂરથી પૂજન કરી પછી અષ્ટગંધથી તામ્રપત્ર પર ચંત્ર લખીને, ચંત્રની પૂજા કરી, તેની સ્થાપના કરી સુગંધવાળા રાતાં પુષ્પથી પૂજા કરી, આરતિ સુધી બધી ક્રિયાઓ પહેલાં કહી ગયા છીએ તે પ્રમાણે કરી, રાત્રી જપમાલાથી બાર હજાર જપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. પછી કાર્યવેલાએ સાતવાર સ્મરણ કરીને જોવાથી અગ્નિ ઠંડી થઈ જાય છે.^૩

તંત્ર:—પુષ્પાકર્ક યોગે એકઠંડી પુત્રંજરી પંચાંગ, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખીને જીભએ બાંધવાથી સર્વે જાતની અગ્નિ નિશ્ચયે કરીને ઠંડી થઈ જાય છે. આ પ્રયોગ સત્ય છે.

ધતિ પંચવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત પચીશમા યંત્રની વિધિ—

આ ચંત્ર અષ્ટગંધથી પુષ્પાકર્ક યોગે અથવા તો દીપાલિકા દીને ભોજપત્ર પર લખી ત્રિધાતુના માદળીઆમાં ઘાલી, પંચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરી, હાથે બાંધવાથી અગ્નિ દિવ્ય નિશ્ચયે થાય છે. ગમે તેવું તપાવેલું તેલ હોય, ગમે તેવો તપાવેલો ગોળો હાથમાં લેવા છતાં પણ ઠંડા જલ જેવો તે લાગે છે. આ પ્રયોગ સત્ય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૨

૧ ઘમાં 'ઐ' ઝ્રૌં' પાઠ છે. ૨ ઘમાં 'હ્રૂં'કાર વીંટવા એવો પાઠ છે, સ્થમાં 'હ'કાર, અને ઘમાં 'હ્રૂં'કાર પાઠ છે. ૩ ઘમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે:—“ઉક્ત ઋદ્ધિ મન્ત્રની આરાધનાથી જાને મંત્ર પાસે રાખવાથી આરાધક ઉપર અગ્નિની અસર થતી નથી.”

કાવ્ય ૨૮—

ઋદ્ધિ—ઋ હ્રીં અર્દ્ધે નમો મદ્દાતવાળ ।

મન્ત્ર—ઋ નમો ભગવતે જયે વિજયે' જૃમય જૃમય મોહય મોહય સર્વસૌભાગ્ય^૨
સમ્પત્તિસૌખ્ય કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યત્ર—અતુરસ નવ ખાના ડરવા, ખાનાઓમા મધ્યના એક ખાનામા સૌકાર લખીને, બાકીના આઠ ખાનામા હ્રીંકાર લખવા, તેના ઉપર ગોળ વલય દઇને, ઋદ્ધિ ઉપર સોળ હ્રીંકાર લખવા, તેના ઉપર વલય દઇને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીટી તેના ઉપર વલય દઇને યત્ર સપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૨૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને યત્ર પાસે રાખવાથી સૌભાગ્ય, ઠીર્તિ તથા લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે વળી આ વિધિથી સાધના કરવી, શુભદિને, પવિત્ર થઇને, પીત વસ્ત્ર પહેરીને, ઉત્તર દિશા અથવા પૂર્વ દિશા તરફ સિંહાસનનું સુખ રાખીને, તેના ઉપર ચક્રેશ્વરી દેવીની મૂર્તિની સ્થાપના કરી, પૂજા સામગ્રી પહેલા બતાવેલી વિધિ આરતિ સુધીની નિગ્તર કરી, આખાની પાટી અથવા ઉપાના પતરા ઉપર યત્રની સ્થાપના કરી, સુગંધવાળા પીળા પુષ્પથી પૂજન કરી, પીળા આસનપર બેસી, ટેંગણાની અથવા મોનાની અથવા પીળી વખપાલાથી આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્ર મહિતનો ૧૦૦૦ બાર હલ્તર જાપ કરી સિદ્ધ કર્યો પછી નિરતર એકમો આઠ વાર ગણીને, યત્રનું નિરતર પૂજન કરવાથી વ્યાપારમા લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ વાય, રાજદરબારમા જય થાય, યશ મોભા ગ્યાદિ વધે, નગરચેઠની પદવીનો ભોક્તા થાય, સર્વ મનોવાછિત સિદ્ધ થાય^૩

તન્ત્ર—પુખ્યાક^૪ યોગે મરેદ સુપલિ ભાગરો, સહદેવી, ગોરૂચદન સર્વ લાવીને તિલક કરવાથી સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે

ઇતિ અષ્ટાવિંશતિ કાવ્ય પંચાગ વિધિ સપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત અઠાવીશમા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગંધથી લોજપત્ર પર શુભદિવને લખી મોનાના માદળીઆમા નાખી દહીં, દુધ, ઘી એ ત્રણ મધ્યે ત્રણ ત્રણ દિવસ માદળીઉં રાખીને, પછી માવે ગળે ધારણ કરે, પચામૃતે પખાલી વળી રૂપાના પતરા પર લખીને નિરતર પૂજન કરે તો વ્યાપારે લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ, સૌભાગ્ય, મનોવાછિત સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ થાય આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૨૮

૧ ત તથા યમા 'જયવિજય' પાઠ છે ૨ ત તથા યમા 'સર્વસિદ્ધિ' પાઠ છે ૩ યમા વિધિ આ પ્રમાણે છે—“ઉત્ત ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આરાધનાથી અને યત્ર પાસે ગળવાથી શત્રુ આરાધકો ધર્મપણ પ્રકારની દાનિ પહેાચારી સમ્ભો નથી”

કાવ્ય. ૨૭—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો તત્તત્તવાણં ।

મન્ત્ર—ૐ નમો ચક્રેશ્વરી દેવી ચક્રધારિણી ચક્રેણાનુકૂલં સાધય સાધય શત્રુન્
ઉન્મૂલય ઉન્મૂલય સ્વાહા

ચન્ત્ર:—ચતુરસ્ર ચોવીશ ખાનાનો ચંત્ર કરીને, તે ખાનાઓ મધ્યે ૐ નમો ભગવતે સર્વાર્થસિદ્ધેભ્યો સર્વસુખાય ૐ હ્રીં [નમો] નમઃ સ્વાહા । આ મન્ત્રાક્ષરો લખીને, તેના ઉપર ગોળ વલય દઈને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વળી વલય દઈને, ચોવીશ જં કાર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને ચંત્ર પૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૫

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા ચંત્ર પાસે રાખવાથી શત્રુનો ક્ષય થાય છે. આજ વિધિથી સાધીને શત્રુના ઘાતને માટે પોતાનો ચંદ્ર બલવાન બેઠેને, શુભ ચંદ્રનો યોગ બેઠેને, પવિત્ર થઈ, કાળાં વસ્ત્ર પહેરી, દક્ષિણ દિશા અથવા પશ્ચિમ દિશા સન્મુખ ચક્રેશ્વરી તથા ક્ષેત્રપાળ બંનેની સ્થાપના કરી, પ્રક્ષાલન, પૂજન, આરતિ વગેરે કહી ગયા છીએ તે પ્રમાણે સર્વ કરીને, વળી ચંત્રની રક્તચંદનની પાટી પર સ્થાપના પૂર્વ વિધિ પ્રમાણે કરીને, કાળાં પુષ્પથી પૂજન કરી કાળી જપમાલાથી આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનો ૧૨૦૦૦ આરહંબર જાપ કરી, ત્રિકાળ કાળાં મરચાં ૧૦૮ હોમવાથી શત્રુનો ક્ષય થાય છે.^૧

તંત્ર:—પુષ્પાકે કુકડાની હઘાર, મોરની હઘાર; શિયાલનો હઘાર. લુંગડીની (લોંકડીની) વિષ્ટા, વાગોલની વિષ્ટા તથા ચતુષ્પદની રજ, સર્વ લેગાં કરીને શત્રુના માથાં પર નાખવાથી તેનો ક્ષય થાય છે.

ઇતિ સપ્તવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત ૨૭ મા ચંત્રની વિધિ—

આ ચંત્ર અષ્ટગંધથી લોજપત્ર પર પુષ્પાકે અથવા દીપાલિકા દિને લખીને, સોનાનાં માદળીઆમાં નાંખી, ત્રણ ત્રણ દિવસે દુધ, દહીં, ઘી વગેરે પંચામૃતથી સ્થાપીને પછી ધૂપ કરીને ગળામાં અથવા મસ્તકે ધારણ કરવાથી શત્રુનો ક્ષય થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૬

૧ ઘ માં વિધિ આ પ્રમાણે છે—“ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આરાધના કરવાથી અને ચંત્ર પાસે રાખવાથી શત્રુ આરાધકને કશી હાનિ કરી શકતો નથી.”

કાવ્ય ૩૦—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો ઘોરગુણાળ ।

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં શ્રીં શ્રીં પાર્શ્વનાથાય હ્રીં ધરણેન્દ્રવજ્રાવતોલહિતાય અટ્ટે મટ્ટે [શુદ્રવિઘટ્ટે] શુદ્રાન્ સ્તમય સ્તમય રક્ષા કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યત્ર—ચતુરસ્ર પાત્ર ખાનાવાળો કરીને, તે ખાનાઓમા પાત્ર હ્રદાર લખીને તેના ઉપર વલય દઈને, તેના ઉપર પચ્ચદશ ટંકારાક્ષર વીંટીને, વળી તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને યત્ર સંપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૩૧

વિવિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને, યત્ર પાસે રાખીને સાગે જતા, ખીજા દોઈ, દેશ, નગર અથવા ગામે જતા આવતા, રસ્તામા દ્વિપદ અથવા ચતુષ્પદ હિંમક પ્રાણીઓનો ભય ઉપસ્થિત ન થાય વળી પવિત્ર થઈને સફેદ વસ્ત્ર ધારણ કરી, પૂર્વદિશાએ સિંહાસન ઉપર શ્રી ચક્રેશ્વરી દેવીની મૂર્તિ સ્થાપન કરીને, સફેદ કૂલથી પૂજીને, મફેદ આસન પર બેસીને, રૂપાની માલાથી ૧૦૦૮ વાર આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનો બપ કરવાથી મન્ત્ર મિદ્ધ થાય છે સિદ્ધ થયા પછી ભયજનક સ્થાનમા તથા માર્ગમા જતા આવતા એકવીશ વાર સ્મરણ કરવાથી ચોર, દુષ્ટ ભિક્ષુ, વાઘ વગેરેનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી ઘેર નિરતર યત્રનું પૂજન કરવાથી આ યત્ર સર્વભયોનું હરણ કરે છે ।

તત્ર—પુખ્તાર્કે ઘુવડનું હાડકું તથા લલમણીના પચાગ લાવી ગોળી કરી, કાર્ય પડે ત્યારે તિલક ડપાળમા કરવાથી રસ્તામા કોઈ પણ જાતનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી

ધૃતિ ત્રિશતિ કાવ્ય પચાગ વિવિ સંપૂર્ણ

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ત્રીશમા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર લોજપત્ર પર અષ્ટગધથી પુખ્તાર્કે અથવા હસ્તાકે અથવા હીપમા-લિકાના દિવસે વિધિ સહિત લખીને, ત્રિધાતુના માદળીઆમા નાખીને, પચામૃતવી પખાલી, હાથે બાધવાથી રસ્તામા કોઈ પણ જાતનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૩૨

૧ પમા વિધિ આ પ્રમાણે છે—“ઋદ્ધિ, મન્ત્રનું આરાધન કરીને, યત્ર પાસે રાખવાથી શત્રુનું સ્થબન થાય છે”

કાવ્ય ૨૯—

ઋધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો ઘોરતવાણં ।

મંત્ર—ૐ નમિઝળ પાસ વિસહર ફુલિંગ નામાક્ષર મંતો સવ્વસિદ્ધે સમીહેડ જો સમરંતાણં મમે જાગઈ કપ્પુહુમ્મ સર્વસિદ્ધિ ૐ નમઃ સ્વાહા ।

યંત્ર—મધ્યમાં ચોાનિ આકાર કરી, તેની મધ્યમાં ચૌંકાર ત્રણ સ્થાપન કરીને, તેના ઉપર વલય દઈને, [સોળ સ્વર લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, ઋધિ મન્ત્ર લખીને] વલય દઈ યંત્ર પુરો કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૬

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને યંત્ર પાસે રાખવાથી સ્થાવર વિષનું ઝેર ચઢતું નથી. વળી વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઈને, લીલા રંગનું વસ્ત્ર પહેરીને, ઉત્તરાભિમુખ સિંહાસન ઉપર ચક્રેશ્વરી દેવીની સ્થાપના કરીને, પહેલાંની વિધિ આરતી સુધીનો કહેલી છે તે પ્રમાણે સર્વ કરીને, પુષ્પાકે ઘડેલી આંખાની પાટલી ઉપર યંત્ર લખીને, પૂજીને, સ્થાપના કરવી, મરવો, દમણો અથવા માલતીનાં ફૂલોથી પૂજન કરીને, આગળ મૂકી, પછી લીલમણિની જપમાલાથી ૧૦૦૮ જપ કરવાથી વિદ્યા સિદ્ધ થાય છે. આ વિદ્યા સિદ્ધ થયા પછી જે પુરુષે સ્થાવર વિષનું લક્ષણ કર્યું હોય તેને પંચામૃત અથવા શુદ્ધ જલ એકસો આઠ વાર અથવા એક-વીશ વાર મંત્રીને પીવડાવવાથી અપ્રીણ, સોમલ, આકડો, ઘંતૂરો વગેરે જે કોઈ જાતનું સ્થાવર વિષ હોય તેનાં ઝેરનો નાશ થાય છે.^૧

તન્ત્ર—પુષ્પાકે સરપંખો પંચાંગ, ચક્રાંગ પંચાંગ, મયૂરશીખા પંચાંગ. આ સર્વે પંચાંગ પાણી સાથે પીવડાવવાથી કોઈ પણ જાતનું ઝેર મૃત્યુ નીપજવતું નથી.

ઇતિ એકોનત્રિંશત્ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂર કૃત યોગણુત્રીશમા યંત્રની વિધિ—

આ યંત્ર દીપાલિકાના દિવસે અથવા રવિવારના દિવસે સ્વાતિ નક્ષત્રનો યોગ આવે છતે અષ્ટગંધથી લોજપત્ર પર લખી, [ઉપરોક્ત] પંચાંગ ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખી, પંચામૃતથી પખાલી લુન્નએ ધારણ કરવાથી સ્થાવર વિષ જેવાં કે અપ્રીણ, સોમલ, આકડો, ઘંતૂરો, મોહરો વગેરે કોઈપણ જાતનું ઝેર હોય તો પણ મૃત્યુ થાય નહિ. કોઈએ ઝેર ખાધું હોય તેને આ યંત્ર પંચામૃતે પ્રક્ષાલન કરી તેનું નહવણ પીવડાવવાથી, ઝેર ઉતરી જાય છે. અને તે મરતો નથી. આ મણિપ્રલાવ યંત્ર છે. અને તે શ્રી હરિભદ્રસૂરિએ કહેલો હોવાથી સત્ય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૩૦

૧ ઘમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે:—“ઉક્ત ઋધિ, મન્ત્ર વડે ૧૦૮ વાર પાણી મંત્રીને પાવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી દુઃખતી આખો સારી થાય છે.”

કાવ્ય. ૩૨—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો ઘોરગુણ વમયાગ્નિ ।

મન્ત્ર—ૐ નમો હ્રીં હ્રીં હ્રૂં હ્રં સર્વદોષનિવારણ કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

ચન્ત્ર —મધ્યમા ચતુર્ગુણ પાત્ર ખાનાઓ ઢરીને, ખાનાઓમા પાત્ર હ્રીંકાર લખવા, તેના ઉપર વલય દઈને, સત્તાવીશ સૌંદર લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટવા, તેના ઉપર વલય કઠીને ચત્ર સપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૩૫

વિત્રિ—આ કાવ્ય ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું અમરણ કરીને, ચત્ર ઠમ્મરે બાધવાથી પેટની પીડા, ગોળો, શૂલ, મગ્ગદણી વગેરે ગોળોનો ગાતિ થાય છે વળી આ વિધિથી માધના કરવી પવિત્ર થઈ, પીળા વસ્ત્ર પહેરીને, જલથી ભરેલા ઘડાની સ્થાપના કરી, તેના ઉપર શ્રીફલ મૂકી, સિંહામન ઉપર અક્ષતથી પદ્મોષ્ણ આકૃતિ કરીને, તે પદ્મોષ્ણની મધ્યે માડાત્રણ વાલની તાળાની વીંટી પોતાની તર્જની આગળીમા આવે એવી કરાવી સ્થાપન કરવી, પગી વિધિપૂર્વક ચક્રેશ્વરી દેવીની પૂજા કરીને સ્થાપના કરવી અને ચત્રને તાળાના પતરા પર લખી સુગંધી પુષ્પોથી પૂજન કરી પછી પીળી જપમાલાથી ૧૦૦૮ જાપ કરી મન્ત્ર સિદ્ધ કરવો ગોળાના રોગીને પચામૃત ૨૧ વાર મંત્રીને પાવાથી તથા તામ્રસુદ્રિકા હાથે ધારણ કરાવવાથી ગોળો શાત થઈ જાય છે ।

તત્ર—પુધ્યાકે ચઢાડા પચાગ, ડાગજઘા પચાગ પાવાથી અતરગાઠ, ગોળો તથા ગૂળની મમાધિ—ગાતિ થાય છે

ધતિ દ્વાત્રિશતિ કાવ્ય પચાગ વિત્રિ સ પૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ધત્રીગમા ચત્રની વિધિ—

આ ચત્ર અષ્ટગંધથી લોખપત્ર પર શુભદિવને લખીને, તાળાના માદળીઆમા નાખીને તથા તાળાની વીંટી પણ તે દિવસે ઘડાવીને, રોગીને એકાસણું કરાવી, માદળીયુ તથા વીંટી ધારણ કરાવીને, તેને પચામૃત પાવાથી અતરગાઠ, ગોળો, શૂલ, મગ્ગદણી વગેરે સર્વપીડા મટે છે રોગીને ઉપવાસ, આયળિલ અથવા તેા એકામણું કરાવવું આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૩૬

૧-પ મા આ પ્રમાણે વિધિ છે —“આ ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વડે કુવારી બાળાએ કાંતેલુ સુતર ૧૦૮ વાર મંત્રી તેને ગળામા બાધવાથી અને ચત્ર પાસે રાખવાથી મગ્ગદણી આદિ પેટની સર્વ પીડાઓ નષ્ટ થાય છે”

કાવ્ય ૩૨-

ઋદ્ધિ:—ૐ હ્રીં અર્હે નમો ઘોરગુણ પરક્ષમાણં ।

મન્ત્ર:—ૐ ઉવસગ્ગહરં પાસં પાસં વંદામિ કમ્મઘણમુક્કં । વિસહર વિસવિન્નાસં
મંગલકલ્હાણઆવાસં ૐ હ્રીં નમઃ સ્વાહા ।

યંત્ર—મધ્યમાં ચતુરસ્ર આકાર કરીને, તે ચતુરસ્રની મધ્યમાં એક ક્રૌંકાર અને એક હ્રીંકાર, એ પ્રમાણે સાત ક્રૌંકાર અને સાત હ્રીંકાર મલીને કુલ ચઉદ બીજાક્ષર લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, તેના ઉપર બાવીશ ગંકાર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટી, તેના ઉપર વલય દઈને યંત્ર સંપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૩૩

વિધિ:—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને, યંત્ર પાસે રાખવાથી રાજ વશ થાય છે. વળી વિધિ પૂર્વક આ યંત્રને સ્થાપન કરીને; પવિત્ર થઈ; રક્ત વસ્ત્ર પહેરીને, પવિત્ર સ્થાને પંચામૃતથી ભરેલો ઘડો સ્થાપન કરીને, વળી ચક્રેશ્વરી તથા ધરણેન્દ્ર બંનેની અષ્ટગંધથી પૂજા કરીને સ્થાપના કરવી. નૈવેદ્ય ફલ વગેરે પહેલાં કહી ગયા છીએ તે પ્રમાણે સર્વ વિધિ કરીને, યંત્ર સોનાનાં પતરાં ઉપર તથા ચંપકવૃક્ષની પાટલી પુષ્પાકર્ષમાં ઘડાવી, તેના ઉપર વિધિપૂર્વક યંત્ર સ્થાપીને, તેની રાતાં પુષ્પથી પૂજા કરી, ઉત્તરાભિમુખે રક્ત જપમાલાથી સાડા બાર હજાર જાપ એકાસણું કરીને કરવો. જેથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. તે સિદ્ધ થયેલા મન્ત્રનું ૧૦૮ વાર નિરંતર સ્મરણ કરીને; યંત્રનું પૂજન કરવાથી રાજ્યના જેટલું સુખ મળે છે.^૧

તન્ત્ર—પુષ્પાકર્ષે પુરુષ લજ્જાલુ પંચાંગ, અષ્ટગંધની સાથે મેલવીને, તિલક કરી રાજદરબારમાં જવાથી રાજ તિલક કરનારની સન્મુખ જોતાની સાથે જ મહેરબાની કરે છે અને માન સન્માન આપે છે.

ઈતિ એકત્રિંશતિ કાવ્ય, પંચાંગ વિધિ સમાપ્ત.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત એકત્રીશમા યંત્રની વિધિ:—

આ યંત્ર પુષ્પાકર્ષે અથવા દીવાલિના દિવસે લોખંપત્ર પર અષ્ટગંધથી લખી, વિધિ સહિત સોનાના માદળીઆમાં નાખીને મસ્તકે ધારણ કરવાથી રાજ નિશ્ચયે કરીને વશ થાય છે. નિરંતર યંત્રનું પૂજન કરી, પંચામૃતથી પળાલી દૂધ, દહીં, ઘીમાં ત્રણ ત્રણ દિવસ માદળીયુ રાખી, પછી મસ્તકે ધારણ કરવાથી રાજ વશ થાય છે. જાંદગી સુધી નિરંતર યંત્રનું પૂજન કરવું. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૩૪

૧. ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે:—“આ મન્ત્રની આરાધનાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી રાજમાન્ય થતાય છે.”

કાવ્ય ૩૪—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે નમો રોલોસદિપત્તાણ ।

મન્ત્ર—ૐ નમો હ્રીં થ્રીં વર્લીં ય હસૌ પદ્માવત્યે દેવ્યે નમો નમ સ્વાહા ।

યત્ર—મધ્યમા ચતુર્ગમ્ય નવખાના ઢરીને, તે નવખાનાની મધ્યમા ૐ ય ચ ય મ હ્રીં હ્રીં નમ આ પ્રમાણે અદ્વૈતે લખીને, તેના ઉપર ગોલાડાગ વલય દધને, તેના ઉપર પદર ફકાર વીંટીને, વળી તેના ઉપર વલય દધને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને તેના ઉપર વલય દધને યત્ર સપૂર્ણ ઢરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૩૬

વિનિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું ક્રમરણ કરીને યત્ર સ્ત્રીના ગળામા અથવા ઠમ્મરે ધારણુ ડગવવાથી ડમ્બાવડ થતી નથી અને સપૂર્ણ મામે, ગર્ભ પરિપક્વ થયા પછી ગર્ભનો પ્રભવ થાય છે વળી આ વિધિથી મન્ત્રની માધના ઢરવી-પવિત્ર વર્ધ, મદ્રેદ ગેશમી વસ્ત્ર પહેગીને, પચામૃતથી ભજેલો કલશ ઉત્તરદિશાએ સ્થાપન કરીને, વિધિપૂર્વક પૂજન મામત્રી નૈવેદ્ય દલાદી સર્વ તૈયાર કરી, અષ્ટગધવી ચક્રેશ્વરીની પૂજા કરી સ્થાપના કરી, પછી ભૈરવની મૂર્તિ તેલ સિંદૂરથી પૂજીને, સ્થાપન કરી તે જાન્નેને પચવર્ણી પુષ્પથી પૂજીને, આળાની પાટલી ઉપર અથવા ડપાના પતંગ ઉપર યત્ર લખીને, સ્થાપન કરીને, સકેદ જપમાલાવી બાર હજાર જપ જપીને મન્ત્ર સિદ્ધ કરવો પચરગી સૂત્રના સ્ત્રીના ડાબા અંગુઠાથી માથાના ચોટલા પર્યંતના માપનો નવમેરો દોરો લધને, તેને નવ ગાઠ દેવી એકેક ગાઠ દેતી વખતે ત્રણ ત્રણ વખત મન્ત્ર લખીને ઢઠે યત્ર સહિત સ્ત્રીને ધાગણુ ઢરાવવાથી અધૂરો ગર્ભપાત થતો નથી

તત્ર—પુધ્મારે મહદેવી પચાગ, ત્રિધાતુના માદળીઆમા ધારણુ ઢરવાથી અધૂરો ગર્ભપાત થતો નથી

ધતિ સ્ત્રીનીગમા કાવ્યનો પચાગ વિવિ સ પૂર્ણ

શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત સ્ત્રીનીગમા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગધથી ભોજપત્ર પર લખી, ત્રિધાતુના માદળીઆમા નાખી, પચામૃતથી પખાલી સ્ત્રીની ઠમ્મરે શુભદિસે બધાવવાથી અધૂરો ગર્ભપાત થતો નથી વળી સ્ત્રીના શરીર પ્રમાણુ પચરગી સૂત્રના તાર ૨૧ કરી માઠ નવ દડ (દરેક ગાઠ ત્રણ ત્રણ વાર મતવવી), ધૂપ દઈ, ઠમ્મરે બધાવવાથી અધૂરો ગર્ભપાત થતો નથી યત્રનું નિરતગ પૂજન કરી, પચામૃતે પખાલીને, તેનું નંદવણુ મગબો સ્ત્રીને પાવાથી ગલની વ્રદિ થાય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪૦

૧ યા વિધિ આ પ્રમાણે છે—કમ્બાના ૨૨થી ગેપા સ્ત્રાને ૧૦૮ વાર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વડે મત્રી અને તેને ગુણનો ધૂપ લઈ બધાવવાથી તથા મત્રને પામે રાખવાથી ગર્ભનું મત્તભન થાય છે અને અસમયે ગર્ભનું પતન થતું નથી

કાવ્ય ૩૩—

ઋધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો સવ્વોસહિપત્તાણં ।

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં બ્લૂં ધ્યાનસિદ્ધિ પરમયોગીશ્વરાય નમો નમઃ સ્વાહા ।

યંત્ર—મધ્યમાં ષટ્કોણાકૃતિ કરીને, ષટ્કોણાકૃતિની મધ્યમાં ઝંકાર લખીને, છ ખાનામાં ક્લીંકાર લખીને^૧, તેના ઉપર વલય દઈને, તેના ઉપર સોળ હ્રીંકાર ફરતા લખીને, વળી તેના ઉપર વલય દઈને ઋધિ, મન્ત્ર વીંટીમે, ઉપર વલય દઈને યંત્ર સંપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૩૭

વિધિ:—આ કાવ્ય, ઋધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને, ગળામાં યંત્રને ધારણ કરવાથી તાવ એકાંતરો, વેલા જ્વર, તૃતીય જ્વર, ચતુર્થ જ્વર, શીત જ્વર, ઉષ્ણ જ્વર વગેરે દશ જાતિના તાવની પીડા શાંત થઈ જાય છે. વળી આ વિધિથી સાધના કરવી-શરીરે પવિત્ર થઈને, સફેદ વસ્ત્ર ધારણ કરી, પાણીથી ભરેલો ઘડો સ્થાપીને, પૂર્વ દિશાએ સિંહાસન ઉપર ચક્રેશ્વરીની તથા હનુમાનની બંનેની સ્થાપના કરી, પછી પહેલાં કહી ગયા છીએ તે વિધિએ પૂજની સામગ્રી એકઠી કરી, પૂજન કરી, પંચવર્ણના પુષ્પથી પૂજન કરી, આંખાની પાટિ પર યંત્રની સ્થાપના કરી, પ્રથમની વિધિથી ૧૦૦૮ ગુણલની ગુટિકા પર કાવ્ય, ઋધિ તથા મન્ત્રનો પાઠ કરી, ધૂપમાં હોમ કરવો અથવા સફેદ માલા પર પાઠ કરી ગુટિકાઓનો સામટો હોમ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. સિદ્ધ થયા પછી કુમારિકાએ કાંતેલા સુતરના ૨૧ તાર લઈને, દરેક તાર પર ૨૧ વાર મન્ત્ર લખીને તાવ વાળાના હાથે યંત્ર સહિત બાંધવાથી સર્વ જાતના તાવનો વ્યાધિ શાંત થઈ જાય છે.^૨

ઘટિ ત્રયસ્ચિંશત કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત તેત્રીશમા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર રવિવારે અથવા શુભયોગે ભોજપત્ર પર અષ્ટગંધથી લખી, રૂપાના માદળીઆમાં નાખી, પંચામૃતથી પગાલી, પુરુષના જમણા હાથે બાંધવો, પછી કુંવારીએ કાંતેલું સુતર રોગીના શરીર પ્રમાણે ભરીને, આ યંત્રમાં જે મન્ત્ર છે, તે મન્ત્રથી ૨૧ ગાંઠ દેવી, એકેક ગાંઠે ત્રણ વાર મન્ત્રનું સ્મરણ કરવું, એટલે દરવાર દોરો મન્ત્રીને ધૂપ દઈ, તે દોરાથી માદળીઆને જીભએ બાંધવાથી સર્વ જાતના તાવ શાંત થઈ જાય છે. પછી હનુમાનને સવાશેર લોટ બાંડ ધી સહિત ચઢાવીને, તેલ, સિદ્ધરથી પૂજ કરવાથી સમાધિ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૩૮

૧ જા ગ તથા ઘમાં 'ક્લીંકાર દશ લખવા' એવો પાઠ છે. ૨ ઘમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે.—“ઉક્ત ઋધિ, મન્ત્ર વડે અવિવાહિત બાલિકાએ કાંતેલું સુતર ૨૧વાર મન્ત્રીને, તેની બનાવેલી દોરી (હાથે) બાંધવાથી તથા ઝાડવાથી અને યત્રને પાસે રાખવાથી એકાંતરીઓ, તરીઓ વગેરે સર્વ જાતના તાવ નાશ પામે છે.”

કાવ્ય ૩૬—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અહ્મ જમો વિષોમહિપત્તાળ ।

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં શ્રીં કલિબુદ્ધ વડસ્વામિન્ આગ્ચ આગ્ચ આત્મમગ્ધાન્ આકર્ષય આત્મમગ્ધાન્ રમ રક્ષ પરમગ્ધાન્ હિન્દ હિન્દ મમ સમીહિત કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યત્ર—મધ્યમા ચતુર્થ મેળ ખાના ડગીને, તે ખાનાઓમા વલયાકારે ૐ હ્રીં હ્રીં શ્રીં ફર્લેં હૂં હ ર ય મ ચ મ હ્રીં હ્રીં હૂં હ આ મેળ મન્ત્રાક્ષરે વ્યાપીને, તેના ઉપર વલય દધને, તેના ઉપર વલયાકારે ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીટીને, તેના ઉપર વલય દધને યત્ર મપૂર્ણ કર્યો આદૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪૩

નિર્ણય—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રનું અમરુ કળીને, યત્ર પાને ગળવાથી, યુવણ વગેરે ધાતુના વ્યાપારમા લગીને લાલ વાય, અને ગજમાન્ય વવાય, વગી પાત્ર વળુ વચ્ચે પોતાનું બોલેલું વચન પ્રમાણુત ગણાય વગી આ વિધિથી આ મન્ત્રની સાધના કરી—મવિત થઈ, પીળા વસ્ત્ર પહેરી, વિધિપૂર્વક પૂન નામત્રી મર્વ કરીને, પચામૃતથી લગેલો ઘડો, [ત્યાં] ચક્રેશ્વરીદેવીની ઉત્તર દિશાએ વ્યાપના કરી, પગી આખાની પાટલિ ઉપર યત્રની વ્યાપના કરી, પીળા પુષ્પથી પૂન કરી, પીળી જપમાલાથી બાગ્દલ જપ કરીને મન્ત્ર મિદ્ધ કર્યો મન્ત્ર મિદ્ધ થયા પછી નિતર ૧૦૮ વળત તેના જપ કર્યો

તન્ત્ર—પુષ્પાકે કાચુ કપુર, મેલીગજન, પાતાલતુળ, પાતાલધૂપ, મદદગિરીને મૂલ અને પાતાલ ગુગલના ધૂમાડાની મેશ પાડીને, પોતાની આખમા અજન કરીને, પિપવના પાદરા ૧૬ મેળ આપે બાધવાથી જે જગ્યાએ નિધાન હોય તે જગ્યાએ ત્યાજા દેખાય, જેટલા ભાગમા ત્યાજા દેખાય, તેટલા ભાગમા પ્રાચીન નિધાન છે એમ જાણવું

ઈતિ પરંપરાત કાવ્ય પચાગ નિર્ણય મપૂર્ણ

શ્રી હરિહરમુદ્રિત દત્રીશના કાવ્યની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટાધધી જોજપન પર પુષ્પાકે અવવા હસ્તાકે લખી, મેનાના માદળીઆમા નાખી, ત્રણ દિવસ પનામૃદ્ધમા ગળી, તે પછી મન્ત્રક ધારણ કરવાથી, યુવણ વિધિ પ્રગટ વાય, વ્યાપારમા તથા ગર્જનામા લાલ વાય, વગી પાત્રજલુ વચ્ચે પોતાનું બોલેલું વચન પ્રમાણુત ગણાય, વગી આખાની પાટલી ઉપર આજ અષ્ટાધધી ફૂલ, નંદવ વગેરેની નિતર પૂન કરવાથી દ મન્ત્રનામા વિધિ પ્રગટ થાય છે અને યુવણનો લાલ નિદ્રયે કરીને વાય છે આદૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪૪

૧ વગ વિધિ આ પ્રમાણ છે—‘ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આધનાથી અને યત્ર પાને આખાની નપતિનો લાભ થાય છે ૧૨૦૦૦ આ દત્ર જપ લાલ પુષ્પ વડે કરવાથી અને ૧૦૦૦ પૂન કરવાથી નપતિનો લાભ જરૂર થાય છે’

કાવ્ય. ૩૫—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો જલ્હોસહિપત્તાણં ।

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં અર્હં નમો જયેવિજયે અપરાજિતે મહાલક્ષ્મી અમૃતવર્ષિણી અમૃતસ્રા-
વિણી અમૃતં સ્વ[સ્વ] વપદ્ સુધાવ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—બાર પાંખડીનું કમલ કરીને, કમલની મધ્યકર્ણિકામાં ઝંકાર તથા બાડીની બાર પાંખડીઓમાં અનુક્રમે હ્રીં ૧ શ્રીં ૨ ક્રો(ક્રો?) ૩ હ્રાં ૪ હ્રીં ૫ હ્રૂં ૬ હ્રઃ ૭ હર ૮ હર ૯ હ્રીં ૧૦ ન ૧૧ મઃ ૧૨ આ પ્રમાણે મન્ત્રાક્ષરો વલયાકારે લખી, તેના ઉપર વલય દઈને, તેના ઉપર ૐ નમો ગજગમને સર્વકલ્યાણ સૂક્ત્યે રક્ષ રક્ષ નમઃ આ મન્ત્ર વીંટીને તેના ઉપર વલય દઈને ઋદ્ધિ; મન્ત્ર વીંટીને; તેના ઉપર વલય દઈને યત્ર સંપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૪૧

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી, તથા યત્ર મસ્તકે ધારણ કરવાથી મરકી તથા દુર્ભિક્ષનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી. વળી આ વિધિથી મન્ત્ર સિદ્ધ કરવો—પવિત્ર થઈ, સફેદ વસ્ત્ર પહેરી, પ્રથમ બતાવેલી વિધિ પ્રમાણેની સર્વ સામગ્રી કરીને, ચંદ્રચરીની પૂજા કરીને, પંચામૃતથી ભરેલા કલશની સ્થાપના કરીને આંખાની પાટલી ઉપર અષ્ટગંધથી યત્ર લખીને, પંચવર્ણી કૂલોથી પૂજન કર્યા પછી સફેદ આસન પર બેસી, સફેદ જપમાલાથી ૧૨૫૦૦ સાડા બાર હજાર જપ સાત દિવસમાં પુરા કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. મન્ત્ર સિદ્ધ થયા પછી યત્રનું નિરંતર પૂજન કરીને, કાવ્ય ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રના સાત વાર જપ કરીને મરકીના રોગીને પંચામૃત ૧૦૮ વાર મન્ત્રીને પીવડાવવાથી મરકીનો રોગ નાશ પામે છે. તથા વળી દુર્ભિક્ષનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી.^૧

તંત્રઃ—શુક્ર પુષ્યે વિદ્યા બ્રાહ્મી પંચાંગ, શતી (રાતી?) ભસ્મ ત્રિધાતુના માદળીઆમાં ધારણ કરવાથી મરકીનો ઉપદ્રવ લાગતો નથી.

ઈતિ પંચત્રિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત ૩૫ મા યત્રની વિધિ:—

. આ યત્ર શુભ દ્રવ્યથી ભોજપત્ર પર દીપાલિકા અથવા શુક્રવારના રોજ પુષ્ય નક્ષત્રનો ચોગ આવે છતે લખી, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખી માદળીઆને પંચામૃતમાં જુદા જુદા રાખી પછી પાંચમા દિવસે ધૂપ દઈ હાથે બાંધવાથી મરકી ડોગળીઉ તથા દુર્ભિક્ષનો ઉપદ્રવ થતો નથી. યત્રનું પંચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરી મરકીના રોગી પુરુષને તે પીવડાવવાથી તે મરણ પામતો નથી અને ઘર મધ્યે પંચામૃત છાંટવાથી મરકી ઘરમાં પ્રવેશ કરી શકતી નથી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૪૨

૧ ઘમા વિધિ આ પ્રમાણે છે:—“ઉક્ત ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આરાધનાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી દુર્ભિક્ષ, ચોરી મરકી, રાજભય વગેરે સર્વ નાશ પામે છે.”

કાવ્ય ૩૮ -

ઋદ્ધિ—ઋ હ્રીં ઋદ્ધં નમો મળવલોળ ।

મન્ત્ર—ઋ નમો મળવતે અષ્ટમદ્વાનાગુલુચ્ચાદિનો કાલદ્રુમ્સૂતકોત્યાપિની પરમ-
ન્ત્રપ્રણાશિનો દેવી શાસનદેવતે હ્રીં નમો નમ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—મધ્યમા બ્રહ્માગાર કરીને, તે બ્રહ્માગારની મધ્યમા ઋ હ્રીં શશ્વિજય
રણરણાત્રે પ્રાં પ્રીં છૂં પ્ર નમ આ મન્ત્ર લખીને, તેના ઉપર વલય દધને, ઢેકાર
અક્ષર ૨૧ એકવીશ લખીને, તેના ઉપર વલય દધને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, તેના
ઉપર વલય દધને યન્ત્ર સંપૂર્ણ કરવો આદૃતિ માટે ભુજો ચિત્ર ૨૪૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા યત્ર પાસે
રાખવાથી મહોન્મત્ત એવો હાથી પણ વશ થાય છે વળી આ વિધિથી મન્ત્રની
સાધના કરવી-પવિત્ર યર્થ, પીળા વસ્ત્ર પહેરીને, ઉત્તરદિશાએ પચામૃતનો ઘડો અથવા
એકેધરીદેવીની મૂર્તિની સ્થાપના કરવી, જમણી સૂઠ વાળી ગણેશની મૂર્તિ રક્તચંદનની
બનાવેલી સ્થાપન કરી, અગાઉ ખતાવી ગએલી વિધિ મુજબ પૂજા, સામગ્રી સર્વ
એઠી કરીને, અષ્ટપ્રકારી એકેધરીની પૂજા કરીને અને ગણેશની ઘી તથા સિંદુરથી
પૂજા કરીને, પછી તાળાના પતરા પર યત્રની અષ્ટગદ્યથી સ્થાપના કરી (લખી)ને
પચવર્ણના પુષ્પથી પૂજા કરી, પીળી જપમાલાથી કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રથી મોઢક
(લાડવા) લબોદર (ગણપતિ) આગળ ધરાવવા, કુલ ૧૦૦૮ મોઢક મન્ત્રીને
લબોદર આગળ ધરાવવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે, પછી તે લાડવા હાથીને ખવડાવી
હેવાથી હાથી વશ થાય છે

તત્ર—પુષ્પાર્દે ભુક, સુવરની વિષ્ટા જમીન ઉપર પડ્યા વગરની ગ્રહણ કરીને
મિષ્ટાન્નની માથે હાથીને ખાવા આપવાથી હાથી વશ વાય છે

ધૃતિ શ્રી અષ્ટાત્રિશત કાવ્ય પચાગ વિધિ સંપૂર્ણ,

શ્રીહરિભદ્રસૂરકૃત ૩૮મા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગદ્યથી શુભદિવસે શ્લેષપત્ર પર લખીને, તાળાના માહળીઆમા
નાખીને, પચામૃતથી પખાલી, ભુલએ ધારણ કરવાથી મહોન્મત્ત હાથી વશ
થાય છે વળી આ યત્ર તાળાના પતરા પર અષ્ટગદ્યથી લખી નિરતર ૨૧કુલથી
પૂજન કરીએ તો લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ વાય અને ભડાર મધ્યે સ્થાપન કરીએ તો
અખૂટ લક્ષ્મી રહે નિત્ય પૂજવાથી હાથી વશ થાય હાથીના ગણે બાધવાથી
હાથીનો મદ ઉતરી નય વળી પચામૃતથી પખાલીને પાવાથી સપ પણ નિર્વિંધ
યર્થ નય છે આદૃતિ માટે ભુજો ચિત્ર ૨૪૮

૧ પગા વિધિ આ પ્રમાણે છે—“ઋદ્ધિ, મન્ત્ર જપવાથી અને યત્ર પાસે ગાખવાથી
ધનનો લાભ થાય છે”

કાવ્ય. ૩૬—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો સત્ત્વોસહિષ્તાણં ।

મન્ત્ર—ૐ નમો મગવતિ અપ્રતિચક્રે જે કલ્લીં વલ્લ ૐ હ્રીં મનોર્વાદિત સિદ્ધયૈ
નમો નમઃ અપ્રતિચક્રે હ્રીં ઠઃ ઠઃ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—મધ્યમાં ગોલાકાર ખાનુ કરીને ચાર દિશાએ ચાર અર્ધ ચંદ્રાકાર
અને એજ પ્રમાણે પાંચ ખાનાનો ગોલાકાર ચંત્ર કરીને તેની મધ્યમાં ૐ થ્રીં હ્રીં
ક્રૌં જ્રૌં આ મંત્રાક્ષરોની સ્થાપના કરીને, તેના ઉપર ગોળ વલય દઈને, તેના
ઉપર ખાર હ્રૌંકાર વીંટીને. તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને, તેના
ઉપર વલય દઈને, ચંત્ર સંપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૪૫

વિધિ:—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા ચંત્રને પાસે રાખ-
વાથી દુર્જનના વાક્યનું સ્થંભન, સર્વજનને ન્યાય કર્તા વચનનું બોલવાપણું અને
કીર્તિ તથા યશની વૃદ્ધિ થાય છે. વળી આ વિધિથી સાધના કરવી—પવિત્ર થઈ,
સફેદ વસ્ત્ર પહેરી, વિધિપૂર્વક પૂજા સામગ્રી સર્વ કરીને, ઉત્તર દિશાએ ચક્રેશ્વરીની
સ્થાપના કરીને આંખાની પાટલી પર ચંત્રની સ્થાપના કરીને, પહેલાં ખતાવી ગયા
છીએ તે વિધિથી પૂજા કરીને, સફેદ કૂલોથી પૂજન કરીને, પછી ગુગલ, કપૂર,
કસ્તુરી તથા કેસર સહિત ૧૦૦૮ એક હળ્લર આઠ ગુટીકા કરીને, એક ગુટીકાને
એક કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રથી મન્ત્રીને ધૂપમાં હોમવી, એ પ્રમાણે ૧૦૦૮ એક
હળ્લર આઠ ગુટીકાઓનો હોમ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. મન્ત્ર સિદ્ધ થયા
પછી નિત્ય ૨૧ એકવીશ વખત મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને, ચંત્રનું પૂજન કરવાથી અને
૨૧ ગુટીકા હોમવાથી શત્રુ નમે.

તંત્ર:—અશ્વિની નક્ષત્રમાં ઘોડાના હાડકાંનો ખીલો સાત આંગળ પ્રમાણ
શત્રુના ઘેર નાખવાથી(દાટવાથી) તે વશ થાય છે.^૨

ઇતિ સપ્તત્રિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ૩૭ મા ચંત્રની વિધિ:—

આ ચંત્ર અષ્ટગંધથી લોજપત્ર પર પુખ્યાકે અથવા શુભ દિવસે લખીને,
રૂપાના માદળીઆમા નાંખીને દૂધ, દહીં તથા ઘી એ ત્રણ મધ્યે ત્રણ ત્રણ દિવસે
રાખીને, પછી માદળીયુ મસ્તકે ધારણ કરવાથી અને વળી આ ચંત્ર આંખાની
પાટલી પર નવો લખી અષ્ટગંધ, કૂલ સફેદ, નિવેદ, ફલ વગેરેથી પૂજન કરે તો
દુર્જન વશ થાય છે. સર્વ જનનો ન્યાય કરવાવાળો થાય, કીર્તિ અને યશની વૃદ્ધિ
થાય. તથા શત્રુ મિત્ર થઈ જાય. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૪૬

૧ ઘમાં 'ખાર હીકાર વીટવા' એવો પાઠ છે. ૧ ઘમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે:—“ઋદ્ધિ, મન્ત્ર
વડે ૨૧ વાર પાણી મત્રીને મૂખ પર છાંટવાથી અને ચંત્ર પાસે રાખવાથી દુર્જન વશ થાય છે
અને તેની જીલનું સ્થંભન થાય છે.”

કાવ્ય ૪૦-

ઋદ્ધિ, —ઋ હ્રીં અર્હે જમો કાયવલીણ ।

મન્ત્ર —ઋ હ્રીં ઈં ફ્રીં ફ્રીં અગ્નિ ઉપશમન કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યત્ર—બાર પાખડી વાલા કમલની મધ્ય કણ્ઠિકામા સાધકનુ નામ (દેવદત્ત) લખીને, બાર પાખડીઓમા ઋ સૌ હ્રીં મૌ લ્લા (લ્લો ?) સુદરવાચ નમ લખીને, ઉપર વલય દઇને, તેના ઉપર સૌંદર પદર બીટીને, તેના ઉપર વલય દઇને યત્ર મપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૫૧

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, યત્ર પાસે રાખવાથી અગ્નિનો ઉપદ્રવ થતો નથી વળી આ વિધિથી મન્ત્રની સાધના કરવી-પવિત્ર થઇને અગ્નિ ખુણે અથવા પૂર્વદિશાએ પચામૃતથી ભરેલો ઘડો, ચક્રેશ્વરીની સ્થાપના કરીને, પહેલાની વિધિ પ્રમાણે પૂજા સામગ્રી એકઠી કરીને, લાલ વસ્ત્ર પહેરીને, અષ્ટ પ્રકારે ચક્રેશ્વરીની પૂજા કરીને, તાળાના પતરા પર મન્ત્ર અષ્ટગધથી લખી સ્થાપના કરીને, સુગંધિવાળા લાલફૂલથી પૂજન કરીને, લાલ આસન પર પૂર્વાભિમુખ બેસીને, લાલ જપમાલા પર કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રના ૧૨૦૦૦ બાર હંતર જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે સિદ્ધ થયા પછી ન્યા ન્યા અગ્નિ લાગતો હોય ત્યા ત્યા પચામૃતથી અથવા શુદ્ધ જલથી ૧૦૮વાર મંત્રીને જલધારા ૨૧વાર દેવાથી અગ્નિ શાન્ત થઈ જાય છે'

તત્ર—પુખ્યાકે' શિયાલણીની દાઢ અને લજ્જાલુ પચાગ, ત્રિધાતુના માદળી-આમા નાખીને ધારણ કરવાથી અગ્નિથી નિર્ભય થવાય છે

ઇતિ ચત્વારિશત્ કાવ્ય પચાગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ૪૦મા ચત્રની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગધથી લોજપત્ર પર પુખ્યાકે', મૂલાકે' અથવા દિવાલીના દિવસે લખીને, ત્રિધાતુના માદળીઆમા નાખીને, ત્રણ ત્રણ દિવસ પચામૃતમા નાખીને, પછી મસ્તકે ધારણ કરવાથી અગ્નિની જ્વાલાનો ભય-લાગતો નથી વળી તાળાના પતરા ઉપર નવીન યત્ર ઘરે લખીને, સંક્રેદ ૨૧ ફૂલથી તથા ફૂલ, નેવેદ્યથી પૂજન કરીને, તેના પ્રક્ષાલનનું પચામૃત ઘરમા નિરતર છાટીએ તો કદાપિ કાલે અગ્નિનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૫૨

૧ ઘાં વિધિ આ પ્રમાણે છે —“ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વડે ૨૧વાર મંત્રેણ પાણી ધરની ચારે બાજુએ છાટવાથી અને યત્ર પામે રાખવાથી અગ્નિનો ભય મટી જાય છે”

કાવ્ય ૩૯—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો વયણવલીળં ।

મન્ત્ર—ૐ નમો યુગ્મ દત્તેષુ વર્દ્ધમાન તત્ત તવ ભયહર વૃત્તિ ઘર્ણા યેષુ મન્ત્રાઃ પુનઃ
[પુનઃ] સ્મર્તવ્યા અતો નાપરમન્ત્ર નિવેદનાય નમઃ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—મધ્યમાં ચતુરસ્ર જાર ખાના કરીને,^૧ તે જાર ખાનાની મધ્યમાં
ૐ નમો ભગવતે ભયવિધ્વંસ હ્રાં હ્રીં હ્રૌં^૨ શ્રીં । આ મન્ત્ર સ્થાપીને, તેના ઉપર
વલય દઈને, ચંદ્ર ક્લૌં^૩કાર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને યંત્ર સંપૂર્ણ કરવો.
આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૪૬

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને, યંત્ર જુલ્લએ ધારણ
કરવાથી માર્ગમાં સિંહ, વાઘ વગેરેનો ઉપદ્રવ થતો નથી. વળી પ્રથમ આત્મસાધના
કરી, પવિત્ર થઈ, પીળાં વસ્ત્ર પરિધાન કરીને, પૂર્વાભિમુખે ચક્રેશ્વરીદેવીની મૂર્તિ
સ્થાપન કરીને, પૂજા સામગ્રી સર્વ લેળી કરીને, અષ્ટ પ્રકારે ચક્રેશ્વરીનું પૂજન
કરીને, નૈવેદ્ય, ફલ, શ્રીફલાદિ સર્વ આરતિ સુધી કરીને, પછી સુગંધીદાર પીળાં
પુષ્પથી પૂજન કરી, વળી તામ્રપત્ર પર અષ્ટગંધથી યંત્ર લખી સ્થાપન કરીને,
ગુગલ, કપૂર, કેસર, કસ્તુરીની ઘી મિશ્રિત ૧૦૦૮ ગુટિકા કરીને, પીળી જપમાલા
પર જપીને, એકેક ગુટિકા ધૂપમાં હોમવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. પછી કામચેલાએ
૨૧વાર મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી સિંહ, વાઘનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી.^૪

તન્ત્ર—રવિવારના દિવસે સિંહની દાઢ, બિલાડાનો દાંત, ભૂંડ, સુવરનો દાંત
તથા શિયાલનો દાંત લાવીને ત્રિધાતુના માદળીઆમાં પુષ્પાકે^૫ નાખીને, જુલ્લએ
ધારણ કરવાથી સિંહનો ભય લાગતો નથી.

ઇતિ એકોનચત્વારિંશત્ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ઉલ્કા યંત્રની વિધિ:—

આ યંત્ર અષ્ટગંધથી લોજપત્ર પર પુષ્પાકે^૬ અથવા શુભદિને લખીને, તાંબાના
માદળીઆમાં નાખીને, નૈવેદ્ય, પુષ્પ, ફલથી પૂજન કરીને, પંચામૃતથી પખાલી,
જુલ્લએ ધારણ કરવાથી સિંહ તથા વાઘનો ઉપદ્રવ થતો નથી. વળી નિરંતર તાંબાના
પતરાં પર લખીને પીળાં ૧૦૮ પુષ્પ વડે નિત્ય પૂજન કરનારને સુક્તાફલનો
લાભ થાય છે. છ માસ સુધી કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી શ્વાપદના
ભયનો નાશ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૫૦

૧ ઘમાં 'પંદર ખાના કરીને' પાઠ છે. ૨ ઘમાં 'હ્રૌં' પાઠ છે. ૩ ઘમાં 'ક્લૌં'કાર પાઠ છે,
૪ ઘમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે: "ઋદ્ધિ, મન્ત્ર જપવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી સર્પનો ભય
ઉપસ્થિત થતો નથી."

કાવ્ય ૪૨—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્દ્ધે જમો સન્વોપસવાળ ।

મન્ત્ર—ૐ નમો નમિરૂળ વિસદ્ધર વિસ પ્રણાશન રોગ શોક દોષ પ્રહ કપ્પદુમ-
ચ્ચજાયદ સુદ્ધનામ ગહળ સકલ સુદ દે ૐ નમ સ્વાહા ।

યત્ર—મધ્યમા ચતુરસ દસ ખાના કરીને, ૐ હ્રીં થીં વલપરાક્રમાય નમ
આ મન્ત્રની સ્થાપના તે દસ ખાનામા કરીને, તેના ઉપર ગોલાકાગ કરીને, તેના
ઉપર દગ્તા ૧૮ ચકાર વીટીને, તેના ઉપર વલય દધને, ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીટીને તેના
ઉપર વલય દધને યત્ર સપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૫૫

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, યત્ર મન્ત્રકે ધારણ કરવાથી
યુદ્ધ, સગ્રામનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી રાજાનો દોષ ઉપશમે છે અને પોતાના
બલ તથા પરાક્રમમા વૃદ્ધિ થાય છે વળી આ વિધિથી મન્ત્રની આધના કરવી-
પવિત્ર થઈ, રાતા વસ્ત્ર પરિધાન કરીને, પચામૃતથી ભરેલો રૂપાનો કલશ, ચક્રેશ્વરીની
મૂર્તિ તથા ભગ્વની મૂર્તિ, અને મૂર્તિઓ પૂર્વ દિશાએ સ્થાપન કરીને, પછી પહેલા
જતાવી ગયા હોય તે વિધિ પ્રમાણે પૂજા સામગ્રી કરીને, ચક્રેશ્વરીની અષ્ટપ્રકારે
પૂજા કરીને, ભૈરવની તેલ, મિહૂચ્છી પૂજા કરીને, રાતા ફૂલથી પૂજીને, ગુલચંદનની
પાટલિ પર યત્રની સ્થાપના કરીને, ગતી જપમાલાથી ૧૦૫૦૦ માંડા જાગરહજાર
જાપ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્ર મહિત કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે મન્ત્ર સિદ્ધ થયા
પછી નિરતર ૧૦૮ અથવા ૨૧ વખત જાપ કરવો

તન્ત્ર—પુષ્પાઠે શુદ્ધ હાથા જોડી, ત્રિધાતુના માદળીઆમા ધારણ કરવાથી, મળલ
એવો સેનાધિપતિ પણ પગમા પડે છે અને સર્વ કાર્યમા નિરતર નિર્ભય થવાય છે

ધતિ પેતાલીમમા કાવ્યની પચાગ વિધિ મ પૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રમૂર્ચિત ૪૦ મા યત્રની વિધિ—

આ યત્ર અષ્ટગધથી ભોજપત્ર પર પુષ્પાઠે અથવા દીપાલિકાના દિવને વિધિ
પૂર્વક લખીને, ત્રિધાતુના માદળીઆમા નાખીને, દહી, દૂધ અને ઘી એ ત્રણમા
ત્રણ ત્રણ દિવસ રાખીને, પચામૃતથી પખાલીને, મન્ત્રકે ધારણ કરવાથી ગાન્ય
દોષથી તથા મગ્રામના ભયથી મુક્ત થવાય છે વળી રૂપાના પતંગ પર લખી ૨૧
વાર મકેદ ફૂલથી પૂજન કરનારને વાસુદેવ પણ નમસ્કાર કરે છે અને સર્વ પ્રકારે
તે પૂજન કરનાર નિર્ભય થાય છે આ યત્રને પૂજન કરેલા અષ્ટગધનું તિલક કરીને
ગહાર જવાથી ત્રણે જગતના લોકો નિશ્ચયે કરીને નમસ્કાર કરે છે આકૃતિ માટે
જુઓ ચિત્ર ૨૫૬

૧૫ મા વિધિ આ પ્રમાણે છે—“ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આરાધનાથી અને યત્ર પામે રાખવાથી
યુદ્ધનો ભય રહેતો નથી”

કાવ્ય ૪૨—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે નમો સ્ત્રીરાસવીણં ।

મંત્ર—ૐ નમો શ્રી શ્રી શ્રી શ્રી જલદેવ્યા પદ્મહૃદનિવાસિનિ પદ્મોપરિસંસ્થિતે સિદ્ધિ દેહિ મનોવાંછિતં કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યંત્ર—હસ્તાકાર યંત્ર કરીને, અંગુઠાની મધ્યમાં પાંચ ૐ કારની સ્થાપના કરવી, તર્જનીની મધ્યમાં પાંચ હ્રીંકારની સ્થાપના, મધ્યમાની મધ્યમાં પાંચ શ્રી કારની સ્થાપના, અનામિકાની મધ્યમાં પાંચ ક્લીં કારની સ્થાપના, કનિષ્ઠિકામાં પાંચ ગ્લૌકારની સ્થાપના કરવી, તે પછી હાથના તલીઆમાં ૐ હ્રીં શ્રી આદિદેવાય હ્રીં નમઃ લખીને, હસ્તાકારને ફરતો વલય દઈને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ, મંત્ર લખીને તેના ઉપર વલય દઈને યંત્ર સંપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૫૩

વિધિ:—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મંત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી સર્પનો તથા ઝેરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી. વળી આ મંત્રની સાધના આ પ્રમાણે કરવી—વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઈ, સફેદ વસ્ત્ર ધારણ કરી, પંચામૃત કુંભાદિ ચક્રેશ્વરીની મૂર્તિ અષ્ટપ્રકારે પૂજીને સ્થાપીને, આંખાની પાટલી પર યંત્રની સ્થાપના કરીને, સફેદ પુષ્પથી પૂજીને, સફેદ જપમાલાથી ૧૨૦૦૦ ખાર હંતર બાપ કરવાથી મંત્ર સિદ્ધ થાય છે. નિરંતર યંત્રનું પૂજન કરતાં ૨૧ વખત મંત્રનું સ્મરણ કરવું, વળી જેને ઝેર ચઢ્યું હોય તેને પંચામૃત અથવા પવિત્ર પાણી ૨૧ વાર મંત્રીને પાવાથી ડંખમાંથી ઝેર જતું રહે છે.^૧

તન્ત્ર—પુષ્પાર્કે નિર્વિષી પંચાંગ અને મોરશિખા, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં ધારણ કરવાથી સર્પ કરડતો નથી અથવા ડંખે લેપ કરવાથી ઝેર ઉતરી જાય છે.

ઇતિ એકતાલીસમા કાવ્યની પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂર કૃત ૪૧ મા યંત્રની વિધિ—

આ યંત્ર અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર પુષ્પાર્કે અથવા સારા દિવસે લખીને, માદળીઆમાં નાંખીને, દહીં, દૂધ, ઘી વગેરે પંચામૃતમાં ત્રણ ત્રણ દિવસ રાખીને, પછી ભુજએ ધારણ કરવાથી સર્પનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી. વળી આ યંત્રનું નિરંતર સફેદ કૂલ ૨૧ એકવીશ તથા નૈવેદ્ય અને ફલથી જે પૂજન કરે તેના ઘેર સર્પ પ્રવેશ કરતો નથી. વળી પુષ્પાર્કે ઘડાવેલા રૂપાનાં પતરાં ઉપર અથવા આંખાની પાટલી ઉપર આ યંત્ર અષ્ટગંધથી લખીને, બીજા વિધિ વગેરેનું જંગમ અથવા સ્થાવર ઝેર જે કોઈને ચઢ્યું હોય તેને આ યંત્ર પંચામૃતથી પાખાલીને તેના નહવણનું પાણી પીવડાવવાથી તે ઝેરથી મુક્ત થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૫૪

૧ ઘ માં વિધિ આ પ્રમાણે છે—“ઋદ્ધિ, મંત્ર જપવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી રાજદરબારમાં સન્માન મળે છે અને ઝાડવાથી સર્પનું વિષ ઉતરે છે.”

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા યત્ર પામે રાખવાથી, સમુદ્રના ભયનો નાશ થાય છે, સમુદ્રમાં વહાણ ડુબતા નથી, પોતાનું શરીર પાણીમાં ડુબતું નથી અને તરીને પાર ઉતરાય છે વળી આ વિધિથી મન્ત્રની સાધના કરવી—પવિત્ર થઈ, સફેદ વસ્ત્ર પહેરીને, પચામૃત ભરેલો ઘડો, ચંકેશ્વરીની ઉત્તર દિશાએ સ્થાપના કરીને, અષ્ટ પ્રકારે ચંકેશ્વરીની પૂજા કરીને, આરતી સુધીની મર્વ ક્રિયા કરીને, સફેદ કૂલથી પૂજા કરીને, પછી રૂપાની પાટલી અથવા આખાની પાટલી પર યત્રની સ્થાપના કરીને, પછી સફેદ જપમાલાથી ૧૦૦૮ એક હજારને આઠ જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે અને સિદ્ધ થયા પછી કાયં વખતે ૨૧ એકવીશ વખત સ્મરણ કરીને, યત્રની પૂજા કરવાથી સમુદ્ર સળધીના મર્વ ભય દૂર થાય છે^૧

તત્ર—પુખ્તાર્કે^૨ રામ, લક્ષ્મણ પચાગ અને રાજહંસી પચાગ, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં ધારણ કરવાથી સમુદ્રને વિષે ભય ઉત્પન્ન થતો નથી

ઈતિ ચુ માશલીમાં કાવ્યનો પચાગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત ૪૪ મા યત્રની વિધિ —

આ યત્ર લોજપત્ર પર અષ્ટમધથી શુભ દિને લખીને, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખીને, ત્રણ ત્રણ દિવસ પચામૃતમાં નાખીને, પછી ધૂપ દઈને, ભૂજાએ બાધીને સમુદ્રગમન કરવાથી સમુદ્ર સળધી કોઈ પણ જાતનો ઉપદ્રવ થતો નથી, વહાણ વગેરે હોમકુશલ પાર ઉતરી જાય છે, નિત્ય પૂજન કરવાથી કદાપિ ડુબે નહિ અને તરીને પાર તુરત જ ઉતરી જાય છે વળી આ યત્ર વહાણની ક્ષવ્ધએ બાધવાથી કુશલક્ષેમ તુરત જ પાર ઉતરી જવાય છે અને સમુદ્રના ભયનો નાશ થાય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૬૦

૧ યમા વિધિ આ પ્રમાણે છે—“ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આરાધનાથી અને યત્ર પામે રાખવાથી (સમુદ્રની) આપત્તિ દૂર થાય છે, સમુદ્રમાં તોફાનનો ભય રહેતો નથી અને સમુદ્રપાર કરી શકાય છે”

કાવ્ય, ૪૩—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો મહુઆસવીણં ।

મન્ત્ર—ૐ નમો ચક્રેશ્વરી[દેવી] ચક્રધારિણી જિનશાસનસેવાકારિણી ક્ષુદ્રોપદ્રવવિનાશિની ધર્મશાંતિકારિણી નમઃ કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—મધ્યમાં ચાર ખાનાનું કમલ કરીને, તેની મધ્ય કર્ણિકામાં ૐ લખીને ચાર પાંખડીઓમાં હ્રીં શ્રીં નમઃ લખીને. તેના ઉપર વલય દઈને પંદર ઘં કાર લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ, મન્ત્ર ફરતાં લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને યંત્ર સંપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૫૭

વિધિ—આ યંત્ર સાધનાની વિધિ ઉપરના કાવ્યોની વિધિ પ્રમાણે જ જાણવી. આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી દરેક કાર્યમાં વિજય પ્રાપ્ત થાય છે.

તંત્ર—પુખ્યાકે સહદેવી પંચાંગ, ચક્રાંકા પંચાંગ, લજ્જાલુ પંચાંગ તથા ચમક પાષાણનું તિલક કરવાથી વિજય થાય છે.

ઇતિ તેંતાલીશમા કાવ્યનો પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ૪૩મા યંત્રની વિધિ—

આ વિજયપતાકા યંત્ર અષ્ટગંધથી લોખપત્રના ઉપર દીવાળીના દિવસે લખી, સોનાના માદળીઆમાં નાખી, પંચામૃતે પખાલી મસ્તકે ધારણ કરવાથી ચુદ્ધમાં જાય થાય છે. વળી આ જ યંત્ર રૂપાનાં પતરાં પર લખીને, ૧૦૮ એકસો આઠ ચંપેલીના કૂલોથી હમેશાં પૂજન કરવાથી ઋદ્ધિની વૃદ્ધિ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૫૮

કાવ્ય ૪૪—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો અમીઆસવીણં ।

મન્ત્ર—ૐ નમો રાવણાય વિભીષણાય કુંભકરણાય લંકાધિપતયે મહાવલપરાક્રમાય મનશ્ચિતિત કાર્યં કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યંત્ર—આઠ પાંખડીવાલા કમલની મધ્ય કર્ણિકામાં ૐ કાર લખીને, આઠ પાંખડીઓમાં ગ્લૌ કાર લખવા, તેના ઉપર વલય દઈને, બાર હ્રીંકાર લખવા, તેના ઉપર વલય દઈને ઋદ્ધિ, મન્ત્ર લખવા તેના ઉપર વલય દઈને યંત્ર સંપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૫૯

કાવ્ય ૪૬-

ઋદ્ધિ — ઋ હ્રીં અહ્ં ણમો સિદ્ધાદયાદમાર્ણ ।

મન્ત્ર — ઋ નમો હ્રીં હ્રીં ઓં હ્રૂં હ્રોં હ્ર ઠ ઠ [ઠ] જ જ [જિ] જ્ઞ જ્ઞ ઈં ઈં ઈં
દશ ક્ષયો સ્વાહા ।

યન્ત્ર—મધ્યમા પદ્મોણી કરીને, પદ્મોણીની મધ્યમા હ્રસ્વ્યૂ લખીને, ૯એ
ખાનામા ઈંકાર લખવા, ૯ ખાનાની બહારના ખુણા ઉપર ઈંકાર લખવા, પછી
વલય દઈને, તે ઉપર ફરતા પચીસ પેંડાર લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ,
મન્ત્ર ફરતા વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને યત્ર મપૂર્ણ કન્વો આકૃતિ માટે
જુઓ ચિત્ર ૨૬૩

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા યત્ર પાસે
રાખવાથી, બહીખાનાથી છૂટે, રાજ્યના તરફથી બહીખાનાનું મહત્ ઉપસ્થિત થયું
હોય તેનાવી શીઘ્ર છૂટે, વળી નિખિક બધને બાધેલી લોહાની સાડળો તથા બેડીઓ
પણ તેની પોતાની બંતે જ તૂટી પડે છે આ કાવ્ય વગેરેનું સ્મરણ કરવાથી એક
વીશ દિવસમા જરૂર બવનમુક્ત થાય છે વળી આ વિધિથી પ્રથમ સાધના
કરવી—પવિત્ર યર્ષ, પૂર્વ દિશાએ પચામૃત કુલ, ચક્રેશ્વરી તથા ક્ષેત્રપાલની સ્થાપના
કરીને, પીળા વસ્ત્ર પહેરીને, અષ્ટ પ્રકારે ચક્રેશ્વરીની પૂજા કરવી તથા તેલ અને
સિંદૂરથી ક્ષેત્રપાલની પૂજા કરીને, આખાની પાટલી ઉપર યત્રની સ્થાપના કરીને,
પીળા પુષ્પથી પૂજન કરી, પીળી જપમાલાથી ૧૨૦૦૦ બાર હજાર જપ કરવાથી
મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે મહત્ આવે ૧૦૮ વાર નિરતર મન્ત્ર બોલીને, યત્રનું પૂજન
કરીને, પચામૃત શરીરે છાટવાથી બધનથી મુક્ત થાય છે

તત્ર — પુષ્પાકે ડાળો ધતૂરો પચાગ, ચમક પથર તથા ઘુવડની જાલનું
તિલક કરવાથી બધનથી મુક્ત થાય છે

ઈતિ છેતાપીસમા કાવ્યની, પચાગ વિધિ સમાપ્ત.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત ૪૬ મા યત્રની વિધિ —

આ યત્ર અષ્ટગધથી લોજપત્ર પર શુભ દિવસે લખીને, ત્રિધાતુના માદળી-
આમા નાખીને, પચામૃતમા ત્રણ ત્રણ દિવસ રાખીને પછી મન્ત્રદે અથવા ભૂતએ
ધારણ કરવાથી બહીખાનામા પડાતું નથી, વદાયિત્ બધન યુક્ત હોય તો યત્ર
બાધવાથી તુરત બધનથી છૂટે છે, બેડી બહીખાનાની તુરત તૂટી જાય છે અને
બહીખાનાની સબ નિશ્ચયે કરીને માફ થાય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૬૪

૧ ણમા વિધિ આ પ્રમાણે છે — “ઋદ્ધિ, મન્ત્ર જપવા, યત્ર પાસે રાખવો, તથા યત્રની
ત્રિકાળ પૂજા કરવાથી કેદખાનામાંથી છૂટકારો થાય છે, રાજ વગેરેના ભય મહેતો નથી દરરોજ
૧૦૮વાર જપ કરવા જોઈએ”

કાવ્ય. ૪૫—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો અલ્લીંગમદાણસીળં ।

મન્ત્ર—ૐ નમો ભગવતિ શુદ્રોપદ્રવશાન્તિકારિણી રોગકષ્ટજ્વરોપશમનં શાન્તિં
કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—મધ્યમાં ચોરસ સોળ ખાના કરીને, તે સોળ ખાનામાં ૐ હ્રીં ભગવતે
ભયભીષણહરાય નમઃ એ મન્ત્રની સ્થાપના કરીને, તેના ઉપર ગોળાકાર વલય
દધને, તેના ઉપર સોળ ચ્છકાર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દધને ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને,
તેના ઉપર વલય દધને યંત્ર સંપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૬૧

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા યંત્ર પાસે
રાખવાથી વ્યાધિની પીડા શાંત થાય છે, વળી મહાભયાનક મરણ ભય, જલોદર,
ભગંદર, મરકી વગેરેનો ભય, અઠાર જાતના કોડ રોગ, સર્વ શાંત થાય છે. વળી
તેની આ પ્રમાણે સાધના કરવી—પવિત્ર થઈ, પીળાં વસ્ત્ર પહેરીને, શુદ્ધ ભૂમિએ
પંચામૃત કુંભ, ચક્રેશ્વરી તથા ગૌતમસ્વામી જંનેની મૂર્તિઓ દક્ષિણદિશાએ સ્થાપન
કરીને, પહેલાં કહી ગયા છીએ, તે વિધિએ પૂજા, સામગ્રી સર્વ કરીને, ચક્રેશ્વરી
માતાની અષ્ટ પ્રકારે પૂજા કરીને, પછી ગૌતમસ્વામીની સુગંધચૂર્ણથી (વાસણે-
પથી) પૂજા કરીને, આંખાની પાટલી પર યંત્ર સ્થાપન કરીને, પાંચ વર્ણના
પુષ્પથી પૂજા કરીને, પીળી જપમાલાથી ૧૦૦૮ એક હજારને આઠ જાપ કરવાથી
મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. મન્ત્ર સિદ્ધ થયા પછી નિરંતર ૨૧વાર પંચામૃતનું પાન
તથા છંદકાવ કરવાથી દરેક જાતના રોગ ઉપશમે છે.

તન્ત્ર—પુષ્પાકે મિઠાસિંગી પંચાંગ, નાગદમની પંચાંગ રોગી ઉદરે તથા ભયે
હસ્તે ધરાય કરવાથી રોગનો અને ભયનો નાશ થાય છે.

ઇતિ પીસ્તાલીસમા કાવ્યનો પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત ૪૫ મા યંત્રની વિધિ—

આ યંત્ર અષ્ટગંધથી લોખપત્ર પર પુષ્પાકે અથવા દીવાલીની રાત્રે લખીને,
રૂપાના માદળીઆમાં નાખીને, દહીં, દૂધ અને ઘી એ ત્રણેમાં ત્રણ ત્રણ દિવસ રાખીને,
પછી પંચામૃતથી પખાલી, ગળાને વિષે ધારણ કરવાથી મહાભય, જલોદર, ભગંદર,
કોડરોગ, મરકી વગેરે ઉપદ્રવમાં રક્ષા થાય છે. વળી નિરંતર પંચામૃતથી પખાલી,
વાદળી સર્વ રોગનો નિશ્ચયે કરીને નાશ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૬૨

પાંખડી ૧ થમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે:—“ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આરાધનાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી
ઉપર વલય માટે ભય પણ દૂર થઈ જાય છે, પ્રતાપ પ્રગટ થાય છે, રોગ નષ્ટ થાય છે. અને
આકૃતિ માટે જાતના ઉપસર્ગનો ભય રહેતો નથી.”

કાવ્ય ૪૮—

ઋદ્ધિ—ઐ હ્રીં અર્હે નમો ઐ હ્રીં અર્હે નમો ભયવ મહાવીર વહુમાળ હા હ્રીં હૂં હો
હ અ સિ આ ઉ સા ઈં ઈં સ્વાહા ।

મન્ત્ર—ઐ નમો વમચેરધારિણસ્ત અઠારસદ્વસ્ત શીલાગરયધારિણેભ્યો નમ સ્વાહા ।

યત્ર—મધ્યમા અષ્ટ પાખડીનુ કમલ કરીને, વચ્ચેની કહ્ણિડામા દેવદત્ત લખીને, આઠ પાખડીઓમા ઐ હ્રીં લક્ષ્મી પ્રાપ્ત્યે (પ્રાપ્તિ) નમ લખીને, તેના ઉપર વલય દધને, તેના ઉપર સોળ [પાખડીઓમા] ઈર્ષાકાર ફરતા વીંટીને, તેના ઉપર વલય દધને, યત્ર સપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે ભુઓ ચિત્ર ૨૬૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે વળી આ યત્રનુ દરરોજ પૂજન કરવાથી તથા મ્તોત્રનો સપૂર્ણ પાઠ કરવાથી અષ્ટસિદ્ધિ અને નવનિધિની પ્રાપ્તિ થાય છે વળી પવિત્ર થઇ, પીળા વસ્ત્ર ધારણ કરી, ઉત્તર દિશાએ પચામૃત કલશ, ચક્રેશ્વરીદેવીની સિંહાસન પર સ્થાપના કરીને, પહેલાની વિધિ પ્રમાણે સામગ્રી સર્વ એકઠી કરીને, અષ્ટપ્રકારે ચક્રેશ્વરીનુ પૂજન આરતિ સુધી સર્વ કરીને, પીળા પુષ્પથી પૂજન કરીને, અષ્ટગઘથી રૂપાના પતરા પર યત્રની સ્થાપના કરીને, પીળી જપમાલાથી આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનો સાગળાર હબ્બર અથવા પુરો એક લાખ જાપ છ મહિનામા સપૂર્ણ કરીને મન્ત્ર સિદ્ધ કરવો પછી નિરતર ૧૦૮ વાર જાપ કરવાથી લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે

તત્ર —પુષ્પાકૃં યોગે મદ્દેદ આકઠો દે જેની સાતમી અથિ ગણેશાકાર હોય છે, તે લાવીને દ્રવ્યની અદર રાખવાથી અષ્ટસિદ્ધિ તથા નવનિધિની પ્રાપ્તિ થાય છે ઇતિ અડતાલીસમા કાવ્યની પચાગ વિધિ સપૂર્ણ

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત અડતાલીસમા યત્રની વિધિ —

આ યત્ર લોજપત્ર પર અષ્ટગઘથી લખી સોનાના માહળીઆમા શુભ દિવસે નાખીને, ત્રણ દિવસ પચામૃતમા રાખી, પછી મસ્તકે ધારણ કરવાથી લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે વળી રૂપાના પતરા ઉપર અષ્ટગઘથી લખીને નિરતર પચવણી પુષ્પ, નૈવેદ્ય તથા ફલથી પૂજન કરવાથી લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ, અષ્ટસિદ્ધિ તથા નવનિધિની પ્રાપ્તિ છ મહિનામા થાય છે આકૃતિ માટે ભુઓ ચિત્ર ૨૬૮

૧ યમા વિધિ આ પ્રમાણે છે —“૪૯ દિવસ સુધી ૧૦૮વાર જાપવાથી અને યત્ર પામે રાખવાથી મનોવાદિત કાર્યની મિદ્ધિ થાય છે અને જેને પોતાના આધીન કરવો હોય તેના નામનુ ચિંતવન કરવાથી તે પોતાને વશ થાય છે”

કાવ્ય. ૪૭—

ઋધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો વહ્નમાણાં ।

મન્ત્ર—ૐ નમો હ્રીં હ્રીં હ્રૂં હ્રૌં હ્રઃ યક્ષઃ શ્રીં હ્રીં ફટ્ સ્વાહા ।

યન્ત્ર—મધ્યમાં સોળ ખાના ચોરસ કરીને, તે સોળ ખાનાની મધ્યમાં ૐ નમો ભગવતે ઉન્મત્ત મયહરાય નમઃ । આ મન્ત્ર સ્થાપન કરીને, તેના ઉપર ગોલાકાર કરીને મયહર શબ્દ ચોવીશ વખત લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને ચંત્ર સંપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૬૫

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને, ચંત્ર પાસે રાખવાથી છ ખંડ પૃથ્વી સાધવી હોય તેા છ ખંડ પૃથ્વી સાધી શકાય છે, અને બધા પ્રણામ કરે છે. વળી આ વિધિથી મન્ત્રની સાધના કરવી—પવિત્ર થઈ, રાતાં વસ્ત્ર પહેરીને, ઉત્તરદિશાએ પ્રથમ કહી ગયા છીએ તે વિધિએ ચક્રેશ્વરી, પંચામૃત કુંડની સ્થાપના કરીને, પછી અષ્ટપ્રકારે ચક્રેશ્વરીનું પૂજન કરીને, પછી ચાર લોગપાલની પૂજા કરીને, પછી ચાર શ્રીફલની સ્થાપના કરીને, બલિ, બાકુલા, નૈવેદ્ય તથા પંચવર્ણી કૂલોથી પૂજન કરીને, આંખાના પાટીઆ પર ચંત્રની સ્થાપના કરીને, પછી રાત્રી જપમાલાથી ૬૦૦૦ નવ હજાર જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. મન્ત્ર સિદ્ધ થયા પછી નિરંતર ૨૧વાર અને કાર્ય વખતે ૧૦૮ વાર મન્ત્રનો જાપ કરવો.^૧

તંત્ર—પુખ્યાકેં શિયાલશિંગી તથા શિવલિંગી પંચાંગ, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં ધારણ કરવાથી દરેક દિશાએ વિજય થાય છે.

ઈતિ સુડતાલીસમા કાવ્યની પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત સુડતાલીસમા ચંત્રની વિધિ—

આ ચંત્ર અષ્ટગંધથી લોજપત્ર પર પુખ્યાકેં અથવા શુભ દિવસે લખીને, સોનાના માદળીઆમાં નાખીને, નૈવેદ્ય, ફૂલ, પુષ્પથી પૂજન કરીને પંચામૃતથી પખાલીને, મસ્તકે ધારણ કરવાથી સર્વ દિશાઓમાં વિજય થાય છે અને સર્વ દુશ્મનો વશ થાય છે. વળી આ ચંત્ર રૂપાનાં પતરાં પર લખીને, તેનું ચંબેલીના અથવા મોગરા વગેરેનાં સફેદ ૨૧ ફૂલથી નિરંતર પૂજન કરવાથી કેઠપિણ દુશ્મન યુદ્ધ કરવા તૈયાર થતો નથી અને સર્વ દુશ્મન વશ થઈને સેવા કરે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૬૬

૧ ઘમાં વિધિ આ પ્રમાણે છે:—“ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આરાધના કરીને, શત્રુ પર ચઢાઈ કરનારને વિજયલક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે, શત્રુ વશ થાય છે, શત્રુનાં શસ્ત્રોની ધાર નકામી થઈ જાય છે અને ખંડુકની ગોળી, બરછી વગેરેના ધા લાગતા નથી.”

ભાવાર્થ — હે પ્રભુ! સામાન્ય ગીતે પણ તમારૂં સ્વરૂપ કહેવાને મારા જેવા મદ બુદ્ધિવાળા શી રીતે મમર્થ થાય? જેવી રીતે દિવસે નિરતર અધ એવો ધ્રુવડનો બાળક ગમે તેટલો બુદ્ધિશાળી હોય તો પણ સૂર્યનું સ્વરૂપ કહી શકતો નથી, તેવી જ રીતે હું પણ મદ બુદ્ધિવાળો હોવાથી પ્રભુનું સ્વરૂપ વર્ણવી શકું તેમ નથી — ૩

મન્ત્ર — ૐ હ્રસ્વીં હ્રીં વગલામુષી દેવી નિત્યે! ક્ષિત્તે! મદદ્રવે! મદનાતુરે!
વપદ્ સ્વાહા

વિધિ — આ મન્ત્રનો પુષ્પાર્કનો યોગ આવે છતે જાપ શરૂ કરવો અને તે ૨૧ એકવીસ દિવસ સુધીમા ૧૨૦૦૦ બાર હજાર જાપ પુરો કરવાથી ત્રણે લોક વશીભૂત થાય છે ૐ હ્રીં ત્રૈલોક્યાધીશાય નમ

આ ૩ જ શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૬૬ મા વચ્ચે પાર્શ્વનાથ પ્રભુની મૂર્તિ પદ્માસનમ્થ બિગબમાન છે, મૂર્તિની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર હંમુદચદ્ર સ્તુતિ બોલતા ચિત્રકારે રજુ કરેલા છે પ્રભુની ડાબી બાજુએ પર્વત ઉપર એક ધ્રુવડ બેઠેલ છે અને આડાથમા ચિત્રકારે સૂર્ય રજુ કરેલો છે, તવા પ્રભુની મૂર્તિની નીચે તેઓનું લાઝન સર્પ રજુ કરેલું છે

મોહક્ષ્યાદનુભવન્નપિ નાય ! મત્યોં

નૂન ગુણાન્ ગણયિતુ ન ત્વ ક્ષમેત ।

કલ્પાન્તગાન્તપયમઃ પ્રકટોઽપિ યસ્મા—

ન્મીયેત કેન જલધેર્નનુ રત્નરાશિઃ ॥૪૮॥

શ્લોકાર્થ — હે નાથ! કોઈ મનુષ્ય મોહનીયાદિ ડર્મનો ક્ષય થવાને વીધે કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થવાથી તમારા શુણેને જાણે પણ છે, તથાપિ તેનું વર્ણન કરવાને તે સમર્થ થઈ શકતો નથી જેવી ગીતે ગમુદ્રને વિષે રહેલું એવું જે પાણી કલ્પાન્ત ડાળને વિષે હૂં થઈ જવાથી તેમા ગહેલા રત્નોનો મમૂહ પ્રગટ રીતે જોવામા આવવા છતાં પણ માપી શકાતો નથી તેવી જ ગીતે મોહનીયાદિ ડર્મોના ક્ષયથી પ્રગટપણે આપના શુણેને જાણતા એવા કેવલજ્ઞાની પણ આપના શુણેનું વર્ણન કરી શકતા નથી — ૪

આ ૪ થા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૭૦ ની મધ્યમા પ્રભુ પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા પદ્માસનમ્થ સર્પના લાઝન સહિત ગિરાજમાન છે જમણી બાજુ સ્તોત્રકર્તા હંમુદચદ્ર બે હાથની અબલિ બેડીને સ્તુતિ કરતા

કલ્યાણુમંદિર સ્તોત્ર.

—(૦)—

કલ્યાણમન્દિરમુદારમવદ્યમેદિ
મીતામયપ્રદમનિન્દિતમંધ્રિપદ્યમ્ ।

સંસારસાગરનિમજ્જદશેષજન્તુ-
પોતાયમાનમભિનમ્ય જિનેશ્વરસ્ય ॥

યસ્ય સ્વયં સુરગુરૂર્ગરિમામ્બુરાશેઃ
સ્તોત્રં સુવિસ્તૃતમતિર્ન વિશ્તુર્વિધાતુમ્ ।

તીર્થેશ્વરસ્ય કમઠસ્મયધૂમકેતો-

સ્તસ્યાહમેષ કિલ સંસ્તવનં કરિષ્યે ॥૧-૨॥ -યુગ્મમ્

શ્લોકાર્થઃ—કલ્યાણુનું ઘર, ઉદાર, પાપને ભેદનાર, જય પામેવાને અલયના દેનાર, પ્રશસ્ય અને સંસારરૂપી સમુદ્રને વિષે હુબતા એવા સમગ્ર પ્રાણીઓને પ્રવહુણુ(વહાણુ) સમાન એવા જિનેશ્વર દેવના ચરણક્રમણને નમસ્કાર કરીને, મહિમાના મહાસાગર રૂપ તથા ક્રમઠના અહંકારનો નાશ કરવામાં ધૂમકેતુ સમાન એવા શ્રી પાર્થનાથ પ્રભુ કે જેઓની સ્તુતિ કરવા માટે અતિશય બુદ્ધિશાળી એવો બ્રહ્મરૂપિત પણ સમર્થ થયો નથી, તેઓની સ્તુતિ કરવા હું પ્રવૃત્ત થયો છું.-૧-૨

મન્ત્રઃ—ૐનમો ભગવઓ રિસહસ્સ તસ્સ પહિનિમિત્તેણ ચરણપણ્ણત્તિ હંદેણ મળામહ્ યમેણ ઉપ્પાહિયા જીહા કંઠોદ્દમુહતાલુયા ચીલિયા જો મં મસહ્ જો મં હસંહ્ દુટ્ઠદિટ્ઠીપ વજ્જસિંહલાપ દેવદત્તસ્સ મળં હિયયં કોહં જીહા ચીલિયા સેલલિયાપ લ લલ લ ઠઃ ઠઃ ઠઃ સ્વાહા
[—ભૈરવપદ્માષ્ટકીકલ્પ અ. ૮ શ્લો. ૮]

વિધિઃ—આ મંત્રનો ૧૦૮વાર જાપ કરીને પછી શત્રુ સાથે વાદ વિવાદ કરવાથી જાપ કરનારનો જય થાય, નિશ્ચયે કરીને દુશ્મનનું મુખ બંધ થાય-પરાજય થાય. ૐ હ્રીં કમઠસ્સ ય ધૂમકેતૂપમાય જિનાય નમઃ ॥

સામાન્યતોડપિ તવ વર્ણયિતું સ્વરૂપ-

મસ્માદ્દશાઃ કથમધીશ્ ! મવન્ત્યધીશાઃ ? ।

દૃષ્ટોડપિ કૌશિકશિશુર્યદિવા દિવાન્જ્ઞો

રૂપં પ્રરૂપયતિ કિં કિલ વર્મરશ્મેઃ ? ॥૩॥

આસ્તામચિન્ત્યમહિમા જિન ! સસ્તગસ્તે

નામાપિ પાતિ ભવતો ભવતો જગન્તિ ।

તીવ્રાતપોપહતપાન્થજનાન્ નિદાયે

પ્રીણાતિ પદ્મસરસ. સરસોડનિલોડપિ ॥૭॥

ભાવાર્થ —હે જિનેશ્વરદેવ ! અચિન્ત્ય મહિમાવાળુ તમારૂં સ્તવન તો હું રહ્યો, પરંતુ તમારું નામ માત્ર પણ ત્રણ જગતના પ્રાણીઓનું ભવભ્રમણુથી રક્ષણ કરે છે જેવી રીતે ઉનાળાની મળત ગરમીથી બચાકુળ થએલા મુસાફર લોકોને ઠંડા મરે વરનો આદ્ર—ઠંડો પવન પણ પ્રસન્ન કરે છે, તો પછી સરોવરનું જળ અને તેમાં ઉગેલા ઠંડા પ્રસન્ન કરે તેમાં તો શુ આશ્ચર્ય ? તેવી જ રીતે તમારૂં નામ માત્ર પણ અહંણુ કરવાથી પ્રાણીઓનું ભવભ્રમણુ હું વાચ છે, તો પછી તમારી સ્તુતિ કરવાથી ભવભ્રમણુ દૂર થાય તેમાં તો આશ્ચર્ય જ શુ ?—૭

મંત્ર—ૐ નમો ભગવતો અરિદ્વનેમિસ્સ વધેણ વધામિ રક્ષસાણ મૂયાણ સેયરાણ ધોરાણ દાદાણ સાર્ણીણ મદ્ધોરગાણ વળ્ણે જે વિ દુદ્ધા સમવતિ તેસિં સત્તેસિં મળ મુદ્ધ ગદ્ધ વિદ્ધિં વધામિ ઘણુ ઘણુ મદ્ધાઘણુ જ જ [જ ?] ઠ ઠ ઠ હુ ફદ્ધ [સ્વાદ્ધ ?] ॥

[—મૈરવપદ્માવતીકલ્પ અ ૭ શ્લોકો ૧૭]

વિધિ —આ મંત્રથી માર્ગે ચાલતા, અટવીના મધ્યમાં ભય ઉપજતા ઠાકરા મંત્રીને ચારે દિશાએ નાખવાથી ચોર, ચિહ્ન, મર્ખોદિ ભયનો નાશ થાય છે ૐ હોં મવાટવી નિવારકાય ક્ષી જિનાય નમ ।

હૃદ્વર્તિનિ ત્વયિ વિમો ! શિથિલીભવન્તિ

જન્તોઃ ક્ષણેન નિવિહા અપિ કર્મવન્ધાઃ ।

સધો મુજદ્ગમમયા હવ મધ્યમાગ—

મમ્યાગતે વનશિલ્પિનિ ચન્દ્રસ્ય ॥૮॥

ભાવાર્થ —હે પ્રભો ! જેવી રીતે વનનો ચોર વનના મધ્યભાગમાં આવે છે ત્યાં મુખરના આડને વીંટાઈ ગેલો મર્ખો ખમી લાય છે, તેવી જ રીતે ભવ-પ્રાણીઓના દુઃક્રમમાં તમે પડે છો છતાં એવા ઠંડાંધનો તરફના શિથિલ થઈ ભય છે—૮

મંત્ર—ૐ નમો ભગવતે પાર્વતીર્ચદ્ધરાય દસ મદ્ધાદસ પદ્મદસ શિવદસ કોપ દસ ઉરગેશદસ પદ્ધિ મદ્ધાધિવમદ્ધિ હું ફદ્ધ [સ્વાદ્ધ ?] ॥

[—મૈરવપદ્માવતી કલ્પ અ ૧૦ શ્લોકો ૨૯]

ઘેઠેલા છે. ત્યારે ડાબી બાજુ એક શ્વેતામ્બર સાધુ ઊભેલા છે અને તેઓની બાજુમાં ચિત્રની નીચે બાજુમાં રણુ કરેલા સમુદ્રમાંનાં પાણીમાં રહેલા રત્નોને બેતાં છતાં પણ લઈ શકવાને અશક્ત હોય એવો ભાવ દર્શાવતી એક ગૃહસ્થની પ્રતિકૃતિ રણુ કરીને ચિત્રકારે પોતાની કલ્પનાશક્તિથી શ્લોકનો ભાવ દર્શાવવા પુરેપુરો પ્રયાસ કરેલો જણાઈ આવે છે.

અમ્યુદ્યતોઽસ્મિ તવ નાથ ! જહાશયોઽપિ

કર્તું સ્તવં લસદસહ્વયગુણાકરસ્ય ।

વાલોઽપિ કિં ન નિજગ્રાહ્યુગં વિતત્ય

વિસ્તીર્ણતાં કથયતિ સ્વધિયાઽમ્બુરાશેઃ ? ॥૫॥

ભાવાર્થ:—હે નાથ ! જેવી રીતે મંદ બુદ્ધિવાળો બાળક પોતાની બુદ્ધિવડે કરીને પોતાના બંને હાથ પહોળા કરીને આવડો મોટો સમુદ્ર છે એમ કહી સમુદ્રનો વિસ્તાર બતાવે છે, તેવી જ રીતે મંદ બુદ્ધિવાળો એવો હું હોવા છતાં પણ દેહીખ્યનાન અસંખ્ય ગુણોના સ્થાનરૂપ તમારું સ્તોત્ર કરવાને ઉદ્યમવંત થયો છું.—૫

યે યોગિનામપિ ન યાન્તિ ગુણાસ્તવેશ !

વક્તું કથં ભવતિ તેષુ મમાવકાશઃ ? ।

જાતા તદેવમસમીક્ષિતકારિતેયં

જલ્પન્તિ વા નિજગિરા નનુ પક્ષિણોઽપિ ॥૬॥

ભાવાર્થ:—હે સ્વામી ! આપના ગુણોનું યથાર્થ વર્ણન કરવાને યોગીઓ પણ સમર્થ થતા નથી, તો પછી તેનું વર્ણન કરવાને હું તો ક્યાંથી જ શક્તિવાન થાઉં ? તેથી કરીને મેં જે આ આપની સ્તુતિ કરવાનો પ્રારંભ કર્યો છે તે અવિચારી જ કર્યું છે. અથવા જેવી રીતે પક્ષીઓને મનુષ્યોની ભાષા બરાબર નહિ આવડવાને લીધે પોતાને જે બોલવું હોય તે તેઓ પોતપોતાની ભાષામાં બોલે છે, તેવી જ રીતે હું પણ મને જેવી આવડે તેવી ભાષામાં આપની સ્તુતિ કરું છું.—૬

મંત્ર:—ૐ નમો ભગવતિ ! અમ્બિકે ! અમ્બાલિકે ! યક્ષિદેવિ ચૈં ચૈં વ્લૈં હસ્કૈં વ્લૈં હૃસૌ રઃ રઃ રઃ રઃ રાં રાં દૃષ્ટિ પ્રત્યક્ષ મમ દેવદત્ત વચ્ચં કુરુ કુરુ સ્વાહા । [સંવૌ-પદ ?] ॥

[મૈરવપદ્માવતીકલ્પે અ-૬-શ્લોકો. ૨]

વિધિ:—આ મંત્રે ૨૧વાર દાતાળ મંતરીને દાતાળ કરીને પછી ૨૧વાર મંત્ર ભણવાથી ઇચ્છિત મનુષ્ય વશ થાય છે. ૐ હ્રીં અવ્યક્તગુણાય શ્રીજિનાય નમઃ । શ્રી શંભુશ્વર-પાર્શ્વનાથાય ૐ હ્રીં શ્રીં નમઃ ॥

ત્વ તારકો જિન ! કથ મગ્નિના ત એવ
ત્વામુદ્ગ્રહન્તિ હૃદયેન યદુત્તરન્તઃ ? ।

યદ્વા દતિસ્તરતિ યજ્જલમેષ નૂન—

મન્તર્ગતસ્ય મરુતઃ સ કિલાનુમાનઃ ॥૧૦॥

ભાવાર્થ—હે જિનેશ્વરદેવ ! સસાગ્ર સમુદ્રથી પાર ઉતરતા એવા લવ્ય પ્રાણીઓ આપને પોતાના હૃદયમાં વહન-ધાગણુ કરે છે, તો પછી તમે લવ્ય પ્રાણીઓને તારનાગ્ર કહેવાઓ છો તે કેવી રીતે ? તો કહે છે કે-જેવી રીતે ચામડાની અદર રહેલા વાયુના પ્રભાવથી જ મગધ તરે છે તેવી જ રીતે લવ્ય પ્રાણીઓ જે સમાગ્ર સમુદ્રથી પાર ઉતરે છે તેમાં તાગે જ પ્રભાવ છે-૧૦

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં ચક્રેશ્વરી ચક્રધારિણી જલ જલનિદિ પારલતારણિ જલ યમય યમય દુષ્ટાન્ દૈત્યાન્ દારવ્ય દારવ્ય અસિન્નોપસમ કુરુ કુરુ ૐ ટ ઠ [ઠ ?] સ્વાહા ॥

વિધિ—આ મન્ત્રને ગુરુવારના રોજ પુષ્ય નક્ષત્રનો યોગ આવે છતે ૧૦૮ વાર જાપ કરીને સાધ્ય કર્યો પછી કાર્ય પડ્યે ૨૧ એકવીશવાર ગણવાથી દરેક જાતના પાણીના ભય ટલે છે ૐ હ્રીં ભવોદધિતારકાય શ્રોજિનાય નમઃ ॥

આ ૧૦મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૭૩ ની મધ્યમાં સર્પના લઇને સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ ગિરાજમાન છે, પ્રભુની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર કૃષ્ણદેવને પ્રભુની સ્તુતિ કરતા તથા ડાણી બાજુએ એક સ્તુતિ કરતો લવ્ય પુરુષ તથા તેના પગની નીચેના ભાગમાં પાણીમાં તરતી ચામડાની મગધ ગુણુ કરીને ચિત્રગાથે અહીંયા પણ શ્લોકને અનુરૂપ ભાવ રણુ કરેલો સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે

યસ્મિન્ હરપ્રભૃતયોઽપિ હૃતમભાવાઃ

સોઽપિઽવ્યા રતિપતિઃ ક્ષપિતઃ ક્ષણેન ।

વિધ્યાપિતા કૃતઘ્રુજ પયસાઽથ યેન

પીત ન કિં તદપિ દુર્ધરવાહવેન ? ॥૧૧॥

ભાવાર્થ—જેમ જગતમાં પાણીવડે અગ્નિ જુઝાઈ જાય છે છતાં પણ વડવાનગ અગ્નિ તેનું પાન શું નથી કરતો ? તેમ જે કામદેવની પાસે હરિહરાદિ દેવો પણ પ્રભાવ વગરના થયા છે, તે કામદેવને આપે ક્ષણવારમાં છુનેલો છે-૧૧

મન્ત્ર—ૐ નમો મગવતો અગ્નિસ્તમ્મિનિ ! પશ્ચદિયોત્તરણિ ! શ્રેયસ્કરિ ! જ્વલ જ્વલ પ્રચલ પ્રજ્વલ સર્વેકામાર્થસાધિનિ ! ૐ અનલપિદ્ધલોર્ધ્વકેશિનિ ! મહાધિવ્યાધિ-પતયે સ્વાહા ॥

વિધિ—આ મંત્ર લાણીને ૧૦૮ વાર ઉજવાથી સર્પનું ઝેર ઉતરે છે. ૐ હ્રીં કર્માહિવંધમોચનાય શ્રી જિનાય નમઃ ॥

આ ૮ મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૭૧ ની મધ્યમાં પ્રભુ પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ સર્પના લાંછન સહિત બિરાજમાન છે, તેઓની જમણી બાજુ સ્તોત્રકાર કુંભુદયન્દ્ર સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે અને ડાબી બાજુ સુખડના ઝાડને વીંટાએલા સર્પો નજીકમાં આવેલા વનના મોરોના ભયથી નાશી જતા દેખાય છે ચિત્રકારે આ ચિત્રમાં પણ શ્લોકને અનુરૂપ ભાવ બરાબર રજુ કરેલો છે.

મુચ્યન્ત એવ મનુજાઃ સહસા જિનેન્દ્ર !

રૌદ્રરૂપદ્રવશતૈસ્ત્વયિ વીક્ષિતેઽપિ ।

ગોસ્વામિનિ સ્ફુરિતતેજસિ દૃષ્ટમાત્રે

ચૌરૈરિવાશુ પશવઃ પ્રપલાયમાનૈઃ ॥૧૥॥

ભાષાર્થઃ—હે જિનેન્દ્ર ! જેવી રીતે દેહીખ્યમાન તેજવાળા સૂર્ય, રાજા કે ગોવાળને દેખવા માત્રથી જ નાશી જતા એવા ચોરો વડે પશુઓ શીઘ્ર મૂકાઈ જાય છે, તેવી જ રીતે તમારા દર્શન માત્રથી જ સેંકડો ભયંકર ઉપદ્રવોથી મનુષ્યો તત્કાળ મુક્ત થાય છે.—૯

મંત્રઃ—ૐ ઇન્દ્રસેના મહાવિજ્ઞા દેવલોગાથો આગયા દિઢિવંધનં કરિસ્સામિ મહાણં મૂઆણં અદ્ધિણં દાઢીણં સિંગીણં ચોરાણં ચારિયાણં જોહાણં વગ્ધાણં સિંહાણં મૂયાણં ગર્ધવ્વાણં મહોરગાણં અન્નેસિં (અણે વિ?) દૂઢસત્તાણં દિઢિવંધનં મુહવંધનં કરેમિ ૐ ઇન્દ્રનરિંદે સ્વાહા ॥

વિધિઃ—દિપાલિકા દિને ઉપવાસ કરીને આ મંત્રનો ૧૦૮ વાર જાપ કરવો, પછીથી માર્ગે ચાલતાં ૨૧ વાર ગણવાથી સર્વ જાતના ભય તથા ઉપદ્રવનો નાશ થાય છે. ૐ હ્રીં સર્વોપદ્રવ હરણાય શ્રી જિનાય નમઃ ॥

આ ૬ મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૭૨ ની મધ્યમાં સર્પના લાંછન સહિત પ્રભુ પાર્શ્વનાથની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ, મૂર્તિની જમણી બાજુએ પ્રભુની સ્તુતિ કરતા સ્તોત્રકાર કુંભુદયન્દ્ર તથા ડાબી બાજુએ નાશી જતાં એવા ઢોરો તથા તેનું ચોરોથી રક્ષણ કરતાં બે ઢાલ અને તલવાર ધારી સુભટો તથા ચિત્રની ઉપરના ભાગમાં દેહીખ્યમાન તેજવાળા સૂર્યની રજુઆત કરીને ચિત્રકારે આ ચિત્રમાં પણ શ્લોકને અનુલક્ષીને ભાવ દર્શાવવામાં બરાબર સફળતા મેળવેલી છે.

ખાતુએ બે ગૃહસ્થ શ્રાવકો વચ્ચે પહેરીને બેઠેલા છે અને તે બંને જણા પોતાનો જમણો હાથ ઉંચે ઢરીને પ્રભુની સ્તુતિ કરતા દેખાય છે, તે ગૃહસ્થોની પાછળના ભાગમાં પર્વતની આકૃતિ ચીતરેલી છે તથા ચિત્રના નીચેના ભાગમાં સમુદ્રમાં તરતા સાત કમળના ફૂલો બતાવીને ચિત્રદારે શ્લોકનો આશય ધ્વનિત કરવા પ્રયત્ન કરેલો છે જેવી રીતે હળવાપણાએ કરીને કમળના ફૂલો સમુદ્ર તરી બંધ છે, તેવી જ રીતે આપને હૃદયમાં ધારણ કરવાવાળા પ્રાણીઓ કર્મની નિર્જરા થવાથી અત્યંત હળવા ડમી થવાથી મુખે ઢરીને ભવરૂપી સમુદ્રને તરી બંધ છે

ક્રોધસ્ત્વયા यदि विभो ! प्रथम निरस्तो

ध्वस्तास्तदा वत कथं किल कर्मचौराः ? ।

प्लोपत्यमुत्र यदिवा शिशिराऽपि लोके

नीलद्रुमाणि विपिनानि न किं हिमानी ? ॥૧૩॥

ભાનાર્થ—હે પ્રભુ ! જો તમોએ ક્રોધનો પ્રથમથી જ નાશ કર્યો છે, તો તે ક્રોધ વિના કર્મરૂપી ચોરોનો તમોએ શી રીતે નાશ કર્યો ? એ મોટું આશ્ચર્ય છે આ જગતમાં શીતળ એવો પણ હિમનો સમૂહ, નીલા વૃક્ષવાળા વનખડોને શું નથી બાળતો ? જેમ શીતળ એવો હિમનો સમૂહ નીલા વૃક્ષવાળા વનખડોને બાળે છે, તેમ તમો પણ ક્રોધ વિના જ કર્મ રૂપી ચોરોનો નાશ કરો છો એ સુક્ત જ છે—૧૩

મન્ત્ર—ॐ ह्रीं असिआउस्ता सर्वं दुष्टान् स्तभय स्तभय अघय अघय मुकय मुकय मोहय मोहय कुरु कुरु ह्रीं दुष्टान् ठ ठ ठ स्वाहा ॥

વિધિ—પૂર્વ દિશા સન્મુખ બેસીને આ મન્ત્રનો આ ૧૦ દિવસ અથવા એક-વીશ દિવસ સુધી મુદ્ધિ બંધ કરી રોજ ૧૧૦૦ અગિઆરસો બંધ કરે તો સર્વ બાતના દુષ્ટ વ્યતરના ડષ્ટથી મુક્ત થવાય છે ॥ૐ હ્રીં કર્મચૌરવિધ્વસ્તકાય શ્રી જિનાય નમઃ ॥

આ ૧૩માં શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિવૃત્તિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૭૬ની મધ્યમાં સર્પના લઘન સહિત પ્રભુ પાર્શ્વનાથની પક્ષાસનમ્થ મૂર્તિ ગિરાજમાન છે, તેઓશ્રીની જમણી બાજુએ બંને હાથની અંબલિ બેડીને પ્રભુની સ્તુતિ કરતા એવા સ્તોત્રકાર ‘કુમુદ્યદ’ બેઠેલા છે અને ડાબી બાજુએ નીલા વૃક્ષવાળા વનખડો બતાવવાને માટે ચિત્રદારે વનખડમાં ટેકરી ઉપર ઉગેલું એક નીલું વૃક્ષ બતાવીને શ્લોકને અનુરૂપ ભાવ દર્શાવવા પ્રયત્ન કરેલો છે

વિધિ:—આ મંત્ર કેસર અથવા હરતાલથી લખવાથી અગ્નિના ઉપદ્રવનો નાશ થાય છે. ૐ હ્રીં હ્રુત્ભુગ્ભયનિવારકાય શ્રીજિનાય નમઃ ॥ શ્રી ફલવર્દિપાર્શ્વ-સ્વામિને નમઃ ॥

આ ૧૧ મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૭૪ ની જમણીબાજુના ઉપરના ભાગમાં પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ તથા પ્રભુની નીચેના ભાગમાં સર્પનું લાંછન તથા પ્રભુની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર કુમુદચંદ્ર સ્તુતિ કરતા દેખાય છે, પ્રભુની ડાબી બાજુએ એકજ આસન ઉપર હરિ (કૃષ્ણ) બ્રહ્મા સહિત તથા તેઓની નીચે કામદેવ (પુષ્પધન્વા) ધનુષ્ય અને પુષ્પ બાણ હાથમાં પકડીને તથા હર (શંકર) પાર્વતી સહિત તથા વ્યાઘ્રચર્મ ઉપર અર્ધનારીશ્વરના સ્વરૂપમાં બેઠેલા ચીતરીને અને વળી ચિત્રની નીચેના ભાગમાં પાણીમાં સળગતો વડવાશિ રજુ કરીને ચિત્રકારે શ્લોકના એકેએક ભાવ રજુ કર્યા છે.

સ્વામિન્નનલ્પગરિમાણમપિ પ્રપન્ના—

સ્ત્વાં જન્તવઃ કથમહો હૃદયે દધાનાઃ ।

જન્મોદયિં લઘુ તરન્ત્યતિલાઘવેન

ચિન્ત્યો ન હન્ત મહતાં યદિ વા પ્રભાવઃ ॥૧૨॥

ભાવાર્થ:—હે સ્વામી ! તમોને સ્વામીપણે આશ્રિત થએલા પ્રાણીઓ અત્યંત ગુરુતાવાળા—ભારવાળા તમોને હૃદયમાં ધારણ કરતા છતાં પણ જલદીથી થોડો પણ ભાર નહિ લાગવાથી અત્યંત હળવાપણાએ કરીને લવસાગરને તરી બન્ય છે. તમને મોટા ભારવાળાને ચિત્તમાં ધારણ કરતા છતાં બાણે બિલકુલ ભાર જ નથી એવી રીતે સહેલાઈથી તરી બન્ય છે, તે આશ્ચર્ય છે; અથવા તો તે યોગ્ય જ છે, કારણ કે મહાપુરુષોનો પ્રભાવ અવર્ણનીય જ હોય છે; ભારવાળા છતાં પણ ભાર રહિત થઈ બીજાને સહેલાઈથી તારવાની શક્તિ મહાત્માઓની જ હોય છે, કે જે સામાન્ય મનુષ્યના ચિંતવનમાં પણ આવી શકે નહિ.—૧૨

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં હ્રીં હ્રૂં હ્રૈં હ્રૈં હ્રઃ અસિઆસા વાંછિતં મે કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ:—આ મંત્રનો સવાલાખ બપ કરવાથી સર્વ મનોવાંછિત કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે.

આ ૧૨ મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૭૫ ની મધ્યમાં સર્પના લાંછન સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ બિરાજમાન છે, તેઓની જમણી બાજુએ સ્તુતિ કરતા સ્તોત્રકાર કુમુદચંદ્ર બેઠેલા છે, તથા ડાબી

તીવ્રાનલાદુપલભાવમપાસ્ય લોકે

ચામીકરત્વમચિરાદિવ ધાતુમેદાઃ ॥૧૫॥

ભાવાર્થ — હે જિનેશ્વર ! જેવી રીતે ધાતુઓના પ્રકારો તોત્ર અગ્નિના સચો-
ગથી પથ્થરપણાનો ત્યાગ કરી સુવર્ણપણાને પામે છે, તેવી જ રીતે ભવ્યપ્રાણીઓ
તમારૂં ધ્યાન ધરવાથી ઔદાગિક શરીરનો ત્યાગ કરીને પરમાત્મદશાને પામે છે - ૧૫

મંત્ર — ૐ નમો લોપ સવ્વસાહુણ, ૐ હ્રીં નમો ઉવજ્ઞાયાણ, ૐ હ્રીં નમો આય-
રિયાણ, ૐ હ્રીં નમો સિદ્ધાણ, ૐ હ્રીં નમો અરિહતાણ, એકાદિક, દ્વયદિક, ચાતુર્થિક,
મહાજ્વર, ક્રોધજ્વર, શોકજ્વર, ભયજ્વર, કામજ્વર, કલિતરવ, મહાવીરાન્, વધ વધ હ્રીં
હ્રીં પદ્ સ્વાહા ।

વિનિ — આ મંત્રતુ સ્મરણ કરીને નવા વસ્ત્રના છેડે ગાઠ વાળી, તે ગાંઠને
ગુણ તથા ધીનો ધૂપ દેવો, પછી તાવથી અસ્ત થએલા રોગીને તે મંત્રેણુ વસ્ત્ર
ઓઢાડવું, વસ્ત્રની ગાઠ રોગીના મસ્તક તળે રાખવી, આ પ્રમાણે કરવાથી રોગીને
તાવ ઉતરી જાય છે અને તેને સુખે ઉદ્ધ આવે છે ૐ હ્રીં જન્મમરણરોગહરાય નમ ॥

અન્તઃ સદૈવ જિન ! યસ્ય વિભાવ્યસે ત્વ

ભવ્યૈઃ કથ તદપિ નાશયસે શરીરમ્ ? ।

एतत् स्वरूपमथ मध्यनिर्वर्तिनो हि

यद् विग्रह प्रशमयन्ति महानुभावाः ॥૧૬॥

ભાવાર્થ — “હે જિનેશ્વર દેવ ! ભવ્ય પ્રાણીઓ પોતાના જે શરીરમા આપનું
નિરતર ધ્યાન ધરે છે, તે જ તેમના શરીરનો આપ નારા ઠરો ઠો ? અર્થાત્ તેમને
મોક્ષ પમાડી દેહ રહિત ઠરો છે. જે સ્થાનમા ભવ્ય પ્રાણીઓ આપનું વ્યાન વડે
છે, તે જ સ્થાનનો નાશ કરવો તે આપને યોગ્ય નથી આ વિરોધાભાસ અલકા
છે, તેમા ‘વિગ્રહ’ શબ્દના ‘શરીર’ અને ‘દેહ’ એવા બે અર્થ હોવાથી સ્તુતિગા
તે વિરોધનો પરિહાર કરે છે — અથવા તો તે યોગ્ય જ છે કારણ કે જેઓ મધ્યમા-
વચ્ચે રહેલા હોય તેઓનો સ્વભાવ જ એવો હોય છે કે તે મહાત્માઓ ‘વિગ્રહ’નો
એટલે બે જણુ વચ્ચેના ઇચ્છાનો નાશ કરે જ છે તેમ અહીં આપ ‘વિગ્રહ’નો
એટલે મોક્ષ આપવાથી ‘શરીર’નો નાશ કરો છો કારણ કે આપ પણ ગરીબની
મધ્યમા રહેલા છો - ૧૬

મંત્ર — ૐ હ્રીં નમો અરિહતાણ પાદૌ રક્ષ રક્ષ, ૐ હ્રીં નમો સિદ્ધાણ કર્ટિ રક્ષ
રક્ષ, ૐ હ્રીં નમો આયરિયાણ નાભિ રક્ષ રક્ષ, ૐ હ્રીં નમો ઉવજ્ઞાયાણ હૃદય રક્ષ રક્ષ
ૐ હ્રીં નમો લોપ સવ્વસાહુણ ગ્રહાહ રક્ષ રક્ષ, ૐ હ્રીં પસો પવ નમુકારો શિશ્વા રક્ષ

ત્વાં યોગિનો જિન ! સદા પરમાત્મરૂપ—

મન્વેષ્યન્તિ હૃદયામ્બુજકોશદેશે ।

પૂતસ્ય નિર્મલરુચેર્યદિવા કિમન્ય—

દક્ષસ્ય સમ્ભવિ પદં નનુ કર્ણિકાયાઃ ॥૧૪॥

ભાવાર્થ:—હે જિનેશ્વર ! યોગિ પુરુષો પરમાત્મસ્વરૂપ એવા આપને નિરંતર જ્ઞાનરૂપ ચક્ષુવડે જુઓ છે—પોતાના હૃદયકમળની કર્ણિકાને વિષે આપને જ શોધે છે. અર્થાત્ કમળના બીજનું સ્થાન જેમ કર્ણિકા છે, તેમ તમે પણ કર્મકમળનો નાશ થવાથી પવિત્ર એટલે ચિદાનંદ સ્વરૂપે પ્રગટ થએલા હોવાથી નિર્મળ કાંતિવાળા છો માટે યોગિઓના હૃદયકમળના મધ્યભાગ રૂપ કર્ણિકા એ જ આપનું યોગ્ય સ્થાન છે.—૧૪

મન્ત્ર—ૐ નમો મેરુ મહામેરુ, ૐ નમો ગૌરી મહાગૌરી ૐ નમો કાલી મહાકાલી, ૐ [નમો] હંદે મહાહંદે, ૐ [નમો] જયે મહાજયે, [ૐ નમો વિજયે મહાવિજયે], ૐ નમો પણ્ણસમણિ મહાપણ્ણસમણિ, અવતર અવતર દેવિ અવતર [અવતર] સ્વાહા ॥

[—શ્રી મૈરવપદ્માવતીકલ્પે. અ. ૮. શ્લો. ૮.]

વિધિ:—આ મન્ત્રનો આઠ હજાર જાપ કરીને આરીસો મંત્રીને વસ્ત્ર પર આરીસો મુકી, તેની સન્મુખ કુંવારી કન્યાને સ્નાન કરાવી સફેદ વસ્ત્ર પહેરાવી બેસાડીને જે જે પ્રશ્ન પૂછીયે તેનો તે કન્યા સત્ય ઉત્તર આપે. ૐ હ્રીં હૃદયામ્બુજાન્વેષિતાય [શ્રીજિનાય] નમઃ ॥

આ ૧૪મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૭૭ની મધ્યમાં સર્પના લાંછનવાળી પદ્માસનસ્થ પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ ધિરાજમાન છે. તેઓની જમણી બાજુએ પ્રભુની સ્તુતિ કરતાં સ્તોત્રકાર હંસુદયંદ્ર અને ડાબી બાજુએ જમણા હાથમાં નવકારવાલી પકડીને ધ્યાન કરતો એક ભક્ત શ્રાવક તથા પરમાત્મ સ્વરૂપને પ્રાપ્ત થએલ એક યોગિ કમળની ઉપર પદ્માસનસ્થ બેઠેલ છે અને તેની નજીકમાં બીજો એક ભક્તજન બેસેલો રહેલો છે. ચિત્રકારે ચિત્રમાં ધ્યાન કરનાર ગૃહસ્થના ઉપરના ભાગમાં ‘ધ્યાનાત્’ તથા યોગિના ઉપરના ભાગમાં ‘પરમાત્મદશા’ શબ્દ લખીને તથા તે યોગિની બાજુમાં એક વિકસિત કમળ જેવી આકૃતિ ચીતરીને શ્લોકનો ભાવ દર્શાવવા પ્રયત્ન કરેલો સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે.

ધ્યાનાઙ્ગિજનેશ ! ભવતો ભવિનઃ ક્ષણેન

દેહં વિહાય પરમાત્મદશાં વ્રજન્તિ ।

સ્વામેવ વીતતમસ પરવાદિનોઽપિ

નૂન વિમ્બો ! હરિહરાદિધિયા પ્રપન્નાઃ ।

કિં કાચકામલિમિરીશ ! સિતોઽપિ શૃઙ્ગો

નો ગૃહ્યતે વિવિધવર્ણવિપર્યયેણ ? ॥૧૮॥

ભાવાર્થ —હે પ્રભુ ! પર દર્શનીઓ પ્રહ્લા, વિષ્ણુ, મહેશ્વર વગેરેની બુદ્ધિથી વીતરાગ એવા આપને જ અગિયાર કરે છે—આપનું જ પ્રહ્લાદિ રૂપે ધ્યાન થરે છે, તે યોગ્ય જ છે જેવી રીતે શખનો વર્ણ સફેદ છે તો પણ કાચકમળીના રોગવાળા મનુષ્યો તે શખને ગતો, પીળો વગેરે બુદ્ધા બુદ્ધા પણ વાળો બુદ્ધ છે, તેવી જ રીતે પરતીવીઓ પણ આપનું આ હરિ છે, હા છે, પ્રહ્લા છે, એવી બુદ્ધિથી આરાધન કરે છે—૧૮

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં નમો અરિહતાણ, ૐ હ્રીં નમો સિદ્ધાણ, ૐ હ્રીં નમો આયરિયાણ, ૐ હ્રીં નમો ડવઙ્ગાયાણ, ૐ હ્રીં નમો લોપ સત્ત્વસાહુણ, ૐ નમો સુઅદેવયાપ, મગવર્ષેપ સત્સુઅમપ, વારસગપવયણ જણણીપ, સરસ્તરૂપ, સત્ત્વવાહિણિ, સુવર્ણવણે, ૐ અવતર અવતર દેવિ, મમ સરીર, પવિસ પૂત્ર, તસ્ત પવિસ, સત્ત્વજનમયહરીપ, અરહત સિરીપ સ્વાહા ॥

નિધિ —આ મત્રથી ખડી મત્રીને મન્ત્રકે તિલક ડરબુ અને ગત્રિના વિષે મર્વ મનુષ્યો મુઠ ગદ્દા પછી હાથમા પાણીની ભરેલી ઝાગી લઇ, એકાંતે ગહી, મનુષ્યની વાત માલજવી, જે વચન સાલજવામા આવે તે સત્ય બાણબુ, મન ચિતત ધાર્યનુ શુભાશુભ રહ આ રીતે બાણબુ ॥ ૐ હ્રીં પરવાદિ દેવસ્વરૂપયે-યાય નમઃ ॥

આ ૧૮ મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતિ પ્રતિકૃતિ માટે બુદ્ધો ચિત્ર ગૃહની મધ્યમા સર્પના લલન સહિત પદ્મામુનઃપ્ર પ્રભુ પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ ગિરાન્માન છે, પ્રભુની જમણી બાજુ સ્તુતિ ઠરતા સ્તોત્રદાર કુંભુદ્યદ બેઠેલા છે, ડાબી બાજુએ જે હાથમા શખ પકડીને કાચકમળીના રોગવાળો એક મનુષ્ય બેસેલો છે, જે પોતાના હાથમા રહેલા શખનો રંગ સફેદ હોવા છતાં રાતો, પીળો વગેરે વર્ણવાળો બુદ્ધ છે, તેની બાજુમા ઉપરના ભાગમા એક ઝાડની નીચે વાગળી વગારતા હરિ (કૃષ્ણ) બેઠેલા છે તથા નીચેના ભાગમા વ્યાઘ્રચર્મ ઉપર બેઠેલા તથા જેઓના મન્ત્રકમાથી ગગા નદી વહી રહી છે તે અને પોતાની મન્મુખ ત્રિશૂળ ગળેબુ છે એવા દુર(શકર)ની રત્નઆત ડગીને ચિત્રકાન્ શ્લોકનો આબેહુળ ભાવ દર્શાવવા પ્રયત્ન કરેલો છે

રક્ષ, ઐ હ્રીં સવ્વપાવપ્પણાસણો આસનં રક્ષ રક્ષ, ઐ હ્રીં મંગલાણં ચ સવ્વેસિં પદમં
હવહ મંગલં, આત્મરક્ષા પરરક્ષા હિલિ હિલિ માતંગિનિ સ્વાહા ॥

વિધિ:—આ મંત્રનું સ્મરણ કરવાથી કાર્મણાદિ દોષનું નિવારણ થાય. ઐ હ્રીં
વિગ્રહનિવારકાય શ્રી જિનાય નમઃ ॥

આ ૧૬ મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૭૮ ની
મધ્યમાં સર્પના લાંછન સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ ધિરાજમાન છે.
પ્રભુની જમણી બાજુએ બે હાથની અંજલિ બેડીને સ્તુતિ કરતા સ્તોત્રકાર કુંભુદયંદ્ર
બેઠેલા છે. અને ડાબી બાજુ જમણા હાથમાં નવકારવાલી પકડીને એક ભવ્ય
શ્રાવક ધ્યાન ધરતો બેઠેલો છે અને શ્રાવકની બાજુમાં એક ગૃહસ્થ બીજી બે
વ્યક્તિઓ કે જે કોઈ બાબતમાં અગડો કરીને મારામારી કરવાની તૈયારી કરતી
હોય તેવી દેખાય છે, તે બંનેની વચ્ચે ઊભો રહીને અથડો પતાવતો હોય તેમ
બતાવીને મહાત્માઓ બે જણ વચ્ચેના કળ્યાણનો નાશ કરે છે, તેવી રીતનો ભાવ
બતાવવા ચિત્રકારે પ્રયત્ન કરેલો છે.

આત્મા મનીષિભિરયં ત્વદમેદવુદ્ધ્યા

ધ્યાતો જિનેન્દ્ર ! ભવતીહ ભવત્પ્રભાવઃ ।

પાનીયમપ્યમૃતમિત્યનુચિન્ત્યમાનં

કિં નામ નો વિપવિકારમપાક્રોતિ ? ॥૧૭॥

ભાવાર્થ:—હે જિનેશ્વર ! આ જગતમાં જેવી રીતે પાણીને વિષે અમૃતની
ભાવના કરી હોય તે પાણી અથવા મણિ મંત્રથી અમૃતરૂપ કરેલું પાણી વિષના
વિકારને દૂર કરે છે, તેવી જ રીતે જે પંડિત પુરુષો પોતાના આત્માને પરમાત્મ
સ્વરૂપે ચિત્તવે છે, તે પંડિત પુરુષો પરમાત્મ સ્વરૂપ જ થાય છે, અર્થાત્ પરમાત્મ
પદને પ્રાપ્ત કરે છે.—૧૭

મંત્ર—ઐ યઃ યઃ સઃ સઃ હઃ હઃ વઃ વઃ હરિહર્ય રુહ(હ?) રુહાન્ત ઐ હ્રીં પાર્શ્વ-
નાથાય દહ દહ દૂષ્ટ નાગવિષં ક્ષિપ ઐ સ્વાહા ॥

[—શ્રી પાર્શ્વનાથસ્તોત્રે ગા. ૧૬ મં. ચિં. પૃ. ૭૧]

વિધિ:—આ મંત્રથી સાત વાર પાણી મંત્રીને જે જગ્યાએ સર્પની દાઢ બેડી
હોય તે જગ્યાએ છાંટવાથી અથવા મંત્રેલું પાણી પાવાથી સાપનું ઝેર ઉતરે અથવા
સર્પ જાતનાં ઝેરનાં દોષનું નિવારણ થાય છે. ॥ ઐ હ્રીં આત્મસ્વરૂપધ્યેયાય શ્રી
જિનાય નમઃ ॥

તો તે યોગ્ય જ છે કારણ કે તમારા પ્રત્યક્ષપણને વિષે 'શ્રુમનસ'ના ઝોટલે સારા મનવાળા ભવ્ય પ્રાણીઓના તથા દેવોના નિગડાદિક ખાદ્ય બધનો અને કર્મોપ અભ્યતર બધનો નીચે જ જાય છે 'શ્રુમનસ' ઝોટલે પુષ્પો પણ કહેવાય છે, તેથી પુષ્પોના બધનો ઝોટલે ડીટા પણ નીચે હોય છે તે યોગ્ય જ છે—૨૦

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં નમો મગવઓ ઐ (?) પાસનાહસ્ત યમયસઘ્વાઓ ફેં ફેં ઐ જિણા-
ળાપ મા હ્રદ, અદિ દવતુ, ઐ હ્રાં હ્રીં ધૂં હ્રોં ક્ષ સ્વાહા ॥

વિધિ—આ મન્ત્રથી મફદ ફૂલને ૧૦૮વાર મન્ત્રીને રાત્ર પ્રમુખને સુધવા આપ-
વાથી તે વશ વાય છે ગુનો માફ કરે છે । ઐ હ્રોં પુષ્પદ્વિપ્રિ પ્રાતિહાર્યોપશોભિતાય
શ્રીજિનાય નમઃ ॥

આ ૨૦મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૮૧ ની
મધ્યમા સર્પના લહન સહિત સિંહાસન ઉપર પદાસનસ્થ શ્રી પાર્થનાથ પ્રભુની
પ્રતિમાજી બિરાજમાન છે તેઓની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર 'ક્રમુદ્યદ્ર' સ્તુતિ
કરતા બેઠેલા છે તથા ડાબી બાજુએ ઉપરના ભાગમા વિમાનમાથી દેવતા પચવણી
પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરતો દેખાય છે, વૃષ્ટિ કગતા પુષ્પોના ડીટા નીચે અને પાખડીઓ
ઉપર રહેલી સ્પષ્ટ બતાવીને ચિત્રકારે શ્લોકાનુરૂપ ભાવ બરાબર દર્શાવવામા સફળતા
પ્રાપ્ત કરેલી જણાઈ આવે છે

સ્થાને ગમીરહૃદયોદધિસમ્મવાયાઃ

પીયૂષતા તવ ગિર' સમુદીરયન્તિ ।

પીત્વા યતઃ પરમસમ્મદસજ્જભાજો

મઙ્ગ્યા વ્રજન્તિ તરસાઽપ્યજરામરત્વમ્ ॥૨૧॥

ભાવાર્થ—હે સ્વામિન! ગભીર હૃદયરૂપ સમુદ્રથી ઉત્પન્ન થએલી તમારી
વાણીને પડિતો અમૃતરૂપ કહે છે, તે યોગ્ય જ છે જેવી રીતે મનુષ્ય અમૃતનુ પાન
કરીને અજરામર થાય છે, તેવી જ રીતે તમારી વાણીનું શ્રોત્રે દ્રિય વડે પાન કરીને-
થવણુ કરીને ભવ્ય પ્રાણીઓ પરમાનંદના અનુભવને પામીને શીઘ્રપણે અજરામર-
પણાને-મોક્ષને પામે છે—૨૧

મન્ત્ર—ૐ અરિહત સિદ્ધ માયરિય ઉવઙ્ગાય સત્યસાહુ[ન?] સત્રધમ્મતિત્યય-
રાણ, ઐ નમો મગવર્ષય સુભદેવયાપ શાતિદેવયાપ સત્યપવયણદેવયાણ, દસણ્ઢ દિસા
પાલાણ ચણ્ઢ લોગપાલાણ, ઐ હ્રીં અરિહતદેયાણ નમઃ ॥

વિધિ—આ મન્ત્રનો ૧૦૮ વાર જાપ કરવાથી સર્વ સિદ્ધિઓની પ્રાપ્તિ થાય,
જય થાય, બ્યાધ, મર્ધ, ચોરાદિ બધનું નિવારણ થાય ઐ હ્રીં બજરામર ત્રિવ્યવ્રજિ,
પ્રાતિહાર્યોપશોભિતાય [શ્રી]જિનાય નમઃ ॥

ધર્મોપદેશસમયે સવિધાનુભાવા—

દાસ્તાં જનો ભવતિ તે તરુરપ્યશોકઃ ।

અમ્યુદ્ગતે દિનપતૌ સમહીરુહોઽપિ

કિં વા વિવોધમુપયાતિ ન જીવલોકઃ ? ॥૧૧॥

ભાવાર્થઃ—હે પ્રભુ ! જે સમયે આપ ધર્મદેશના આપો છો તે સમયે માત્ર આપના સમીપપણાના જ પ્રભાવથી વૃક્ષ પણ અશોક (શોક રહિત) થાય છે, તેા પછી મનુષ્ય અશોક થાય તેમાં તેા શું આશ્ચર્ય ? જેવી રીતે સૂર્યનો ઉદય થયે છતે કેવળ લોકો જ નિદ્રાનો ત્યાગ કરે છે એટલું જ નહિ, પરંતુ વૃક્ષો પણ પત્ર સંકોચાદિ નિદ્રા છોડીને વિકસ્વર થાય છે; તેવી જ રીતે સૂર્ય રૂપ આપની ધર્મ દેશનાથી મનુષ્ય અને વૃક્ષ પણ અશોક થાય તેમાં શું આશ્ચર્ય?—૧૯

મંત્ર—ગંઢસાવ્વસપલોમોન, ગંયાઙ્ગાવલમોન, ગંધારીયશ્રામોન, ગંદ્વાસિમોન, ગંતાહંરિશમોન, હુલહુલ, કુલકુલ, ચુલ ચુલ સ્વાહા ॥

વિધિઃ—આમંત્રના જાપથી મત્સ્યાદિક જીવોની હત્યાના બંધન છુટી જાય છે એટલે કે માછલી જાળમાં આવતી નથી

આ ૧૯ મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૮૦ ના મધ્યભાગમાં સર્પના લાંછના સહિત પદ્માસનસ્થ પાર્શ્વનાથ પ્રભુની મૂર્તિ ગિરાજમાન છે, તેઓશ્રીની બંને બાજુએ વિકસ્વર થયેલ એકેક વૃક્ષ તથા જમણી બાજુએ સ્તુતિ કરતાં સ્તોત્રકાર કુમુદચંદ્ર બેઠેલા છે અને ડાબી બાજુએ બે શ્રાવકો ધર્મદેશના સાંભળતાં હોય તેવી રીતે ઊભેલાં છે, તેમાં પાછળ ઊભા રહેલા શ્રાવકના જમણા હાથમાં એક માળા છે. વળી ચિત્રની ઊપરના ભાગમાં આકાશ તથા આકાશની મધ્યમાં ઉગેલો એવો સૂર્ય રજુ કરીને શ્લોકાનુરૂપ ભાવ દર્શાવવામાં ચિત્રકારે પુરેપુરી સફળતા મેળવેલી જણાઈ આવે છે.

ચિત્રં વિમો ! કથમવાહ્મુખવૃન્તમેવ

વિષ્વક પતત્યવિરલા સુરપુષ્પવૃષ્ટિઃ ? ।

ત્વદ્ગોચરે સુમનસાં યદિ વા મુનીશ !

ગચ્છન્તિ નૂનમથ એવ હિ વન્ધનાનિ ॥૨૦॥

ભાવાર્થઃ—હે વિભુ ! આપ જ્યાં જ્યાં વિચરો છો, ત્યાં ત્યાં ચારે તરફ દેવતાઓ પંચવણી સુગંધીદાર પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરે છે, તેમાં સર્વ પુષ્પોના ડીંટાં નીચે રહે છે અને પાંખડીઓ ઉપર રહે એવી રીતે કેમ પડે છે? તે આશ્ચર્ય છે. અથવા

વિધિ—આ મત્ર સાતદ્વીન સુધી ૧૦૮ વખત દરરોજ શુદ્ધ ચિત્તથી ગણવાથી ઇચ્છિત સ્ત્રીનું આકર્ષણ થાય છે જાપ કરતી વખતે ઉપર મત્રમા 'દેવદત્તાયા' શબ્દ છે તેની જગ્યાએ ઇચ્છિત સ્ત્રીનું નામ બોલવું

ઉદ્ગચ્છતા તવ શિતિદ્યુતિમણ્ડલેન

હુમ્નચ્છદચ્છવિરશોકતર્મભૂવ ।

સાન્નિધ્યતોઽપિ યદિવા તવ વીતરાગ !

નીરાગતા વ્રજતિ કો ન સચેતનોઽપિ ? ॥૨૪॥

ભાવાર્થ —હે પ્રભુ ! તમારૂં નીલવર્ણુવાળું ભામડળ હિંચે ચોતરફ પ્રસરે છે તેથી અચોક વૃક્ષના પાદડાની રાત્રી ઝાતિ નષ્ટ થઈ ગઈ અને આખું વૃક્ષ નીલવર્ણુવાળું થઈ ગયું, તે યોગ્ય જ થયું છે કારણ કે હે વીતરાગ ! તમારૂં વચન શ્રવણ અથવા દર્શન તો દૂર રહે, પરંતુ તમારા સમીપપણા માત્રથી પણ કયો પ્રાણી રાગ રહિતપણાને નથી પામતો ? અર્થાત્ સર્વ સચેતન પ્રાણી પણ રાગ રહિત થઈ જાય છે, તો પછી અચેતન વૃક્ષ રાગ રહિત થાય તેમા શુ આશ્ચર્ય ? કેમકે અચેતનને તો ગમે તેવો મનુષ્ય બોધ કરી શકે છે—કેરવી શકે છે, પણ સચેતનને તો કોઈ જ્ઞાનવાન જ બોધ કરી શકે છે—૨૪

મત્ર —ૐ હ્રીં મૈરવરૂપધારિણિ ! ચણ્ડશૂલિનિ ! પ્રતિપક્ષસૈન્ય ચૂર્ણય ચૂર્ણય ધૂર્મય ધૂર્મય મેદય મેદય ઘ્રસ ઘ્રસ પચ પચ પાદય પાદય મારય મારય હુ ફટ્ સ્વાહા ॥

[—શ્લોક મૈરવ પ ક ઝ ૫. સ્લોક ૧૭]

વિધિ—આ મત્ર ૧૦૮ વખત જાપી ચારે તરફ લીટી કરવાથી હુશમનનું લશ્કર નાશી જાય, સર્વત્ર જય થાય અને પ્રતાપ વધે ૐ હ્રીં મામદન્તપ્રાપ્તિદ્યૌર્વ પ્રમાસ્વતે [શ્રી] જિનાય-નમ ॥

આ ૨૪મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૮૩ની મધ્યમા સર્પના લઘુન સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ સિંહાસન પર બિરાજમાન છે, તેઓશ્રીની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર 'કુમુદચંદ્ર' પ્રભુની સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે તથા ડાબી તરફ મન્ત્રક પાછળ ભામડળ તથા બંને બાજુ અચોકવૃક્ષની આકૃતિઓ સહિત પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ બિરાજમાન કરીને તથા તે મૂર્તિની અને પાર્શ્વનાથપ્રભુની મૂર્તિની વચ્ચે બેઠત શ્રાવક જમણા હાથમા નવકાળવાલી રાખી ધ્યાન ધરતો ચીતરીને ચિત્રકારે શ્લોકાનુરૂપ ભાવ બરાબર પ્રદર્શિત કર્યો છે

આ ૨૧ મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૮૨ ના મધ્ય ભાગમાં સર્પના લંછન સહિત પ્રભુ પાર્શ્વનાથની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ ધિરાજ-માન છે. તેઓશ્રીની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર ‘કમુદ્યંદ્ર’ સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે તથા ડાબી બાજુએ ચાર ગૃહસ્થ શ્રાવકો, જેઓમાંથી બે ઊભા રહેલા છે અને બે બેઠેલા છે, તેઓ પોતાની શ્રોત્રેન્દ્રિય વડે પ્રભુશ્રીની અમૃતવાણી(ધર્મદેશના)નું પાન કરતા રજુ કરીને ચિત્રકારે શ્લોકને અનુરૂપ ભાવ દર્શાવવા પ્રયત્ન કરેલ છે.

સ્વામિન્ ! સુદૂરમવનમ્ય સમુત્પતન્તો

મન્યે વદન્તિ શુચયઃ સુરચામરૌઘાઃ ।

યેઽસ્મૈ નતિં વિદધતે મુનિપુજ્જવાય

તે નૂનમૂર્ધ્વગતયઃ સ્વલુ શુદ્ધભાવાઃ ॥૨૨॥

ભાવાર્થ:—હે સ્વામિન્ ! હું એમ માનું છું કે દેવોથી વિંઝાતા પવિત્ર-ઉન્નવળ ચામરોના સમૂહ અત્યંત નીચા નમીને ઉંચે ઉછળે છે તેઓ બહુકે એમ કહેતા હોય કે-જે પ્રાણીઓ મુનિઓને વિષે શ્રેષ્ઠ એવા આ શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુને નીચા નમીને નમસ્કાર કરે છે તેઓ શુદ્ધ ભાવવાળા થઈને ઊર્ધ્વ ગતિમાં જાય છે-મોક્ષપદને પામે છે.—૨૨

મન્ત્ર—ૐ હૃત્યુમલે વિણુમુહુમલ (લે?) ૐ મલિય ૐ સતુહુમાણુ, સીસધુગતાજેગયા, આયાપાયાલગંત, ૐ અલિંજરેસ સર્વ્વજરે સ્વાહા ॥

વિધિ:—આ મંત્રનો સાતવાર પાઠ કરી પોતાના મુખ પર ખંને હાથની હથેલીઓ મસલીને, ઉત્તમ જનને મલવા જવાથી લાલ થાય, રાજા તરફથી સન્માનની પ્રાપ્તિ થાય. ૐ હ્રીં ચામરપ્રાતિહાર્યોપશોભિતાય શ્રીજિનાય નમઃ ॥

શ્યામં ગમ્भीરગિરમુજ્જ્વલહેમરત્ન-

સિંહાસનસ્થમિહ મવ્યશિખણ્ડિનસ્ત્વામ્ ।

આલોકયન્તિ રમસેન નદન્તમુચૈ-

શ્રામીકરાદ્રિશિરસીવ નવામ્બુવાહમ્ ॥૨૩॥

ભાવાર્થ:—હે પ્રભુ ! અહીં સમવસરણને વિષે નીલા વર્ણવાળા, ઉન્નવળ દેદીપ્યમાન રત્નજડિત સુવર્ણના સિંહાસન પર બેઠેલા અને ગંભીર વાણીવાળા એવા તમોને ભવ્ય પ્રાણીઓ રૂપી મોરો મેરૂ પર્વતના શિખર પર રહેલા, મોટી ગર્જના કરતા, અને નવા મેઘની જેમ ઉત્સુકતાથી જુઓ છે.—૨૩

મન્ત્ર:—ૐ નમો મગવતિ ! ચણ્ડિ ! કાત્યાયનિ ! સુમગદુર્ભગયુવતિજનાના[મા] કર્ષય આકર્ષય હ્રીં ર ર ય્યૂં સંવૌષ્ટ્ દેવદત્તાયા હૃદયં ઘે ઘે ॥

ભાવાર્થ—હે નાથ ! તમારા વડે ત્રિભુવન પ્રકાશિત થયે છો તે તારામહાન સહિત ચદ્રમા, વિશેષે હણાયો છે અધિકાર (જગતને પ્રકાશ કરવા રૂપ) જેનો એવો છો મોતીના સમૂહ કરીને સહિત અને ઉદ્ધાસ પામતા એવા ત્રણ છત્રના મિષદી બહુ ત્રણ શરીર ધારણ કરીને તમારી સેવા કરવા આગ્યે હોય એમ જણાય છે ૨૬

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં શ્રીં પ્રત્યગિરે મહાવિદ્યે યેન યેન કેનચિત્ મમ પાપ કૃત કારિત્ત્વમનુમત વા તત્ પાપ તસ્યૈવ ગચ્છતુ ૐ હ્રીં શ્રીં પ્રત્યગિરે મહાવિદ્યે સ્વાહા ॥

વિધિ—આ મન્ત્રનો પ્રભાત સમયે ૧૦૮ વાર જાપ પૂર્વદિશા સન્મુખ રહીને કરવો, સધ્યાએ પણ પશ્ચિમ દિશા સન્મુખ બે હાથ જોડી અન્નલિમુદ્રાએ ગણવો આ પ્રમાણે ગણવાથી પરવિદ્યાનો છેદ થાય છે ૐ હ્રીં છત્રત્રય પ્રાતિહાર્યચિરાજિતાય શ્રી જિતાય નમ ॥

આ ૨૬ મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૮૫ ની લગભગ મધ્યમા સર્પના લંછન સહિત પદ્મામનસ્થ પાર્શ્વનાથ પ્રભુની મૂર્તિ ઉપર ત્રણ છત્રની આકૃતિ સહિત બિરાજમાન છે પ્રભુની જમણી બાજુ સ્તોત્રકાર 'કુમુદચંદ્ર' સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે અને ચિત્રકારે પ્રભુનું કેવલ સ્વરૂપ દર્શાવવા બને બાજુ એકેક વૃક્ષની આકૃતિ ચીતરેલી છે ચિત્રની છેક ઉપરના ભાગમા આકાશની અંદર તારામહાન સહિત ચદ્રમા અને તેની નીચેના ભાગમા તથા પ્રભુની ડાબી બાજુના ભાગમા નક્ષત્ર મહાન તેના દરેકના નામે સહિત રજુ કરીને ચિત્રકારે શ્લોકાનુરૂપ ભાવ દર્શાવવામા જરાએ ખામી રાખી જણાતી નથી

સ્વેન પ્રપૂરિતજગત્રયપિન્ડિતેન

કાન્તિ-પ્રતાપ-યશસામિવ સત્રચ્ચેન ।

માણિક્ય-હેમ-રજતમવિનિર્મિતેન

સાલત્રયેણ ભગવન્નમિતો વિમાસિ ॥૨૭॥

ભાવાર્થ—હે ભગવાન ! ત્રણ જગતને પૂર્ણ કરવાથી પિંડરૂપ થએલા તમારા પોતાના કાતિ, પ્રતાપ અને યશના સમૂહ વડે બહુ બનાવ્યા હોય તેવા માણિક્ય-નીલમણિ, સુવર્ણ અને રૂપાના ત્રણ ગઢવડે તમે શોભો છો તમારી કાતિ, પ્રતાપ અને યશ ત્રણ જગતમા નહીં માવાથી એક ઠેકાણે પિંડરૂપ થયા છે તે આ ત્રણ ગઢરૂપે ભામે છે તેમા ભગવાનની કાતિ નીલવર્ણની છે તે નીલરત્નનો ગઢ બહુવો, પ્રતાપ અગ્નિ જેવો હોય તે સુવર્ણનો ગઢ અને યશ ઉજ્જવળ હોય તે રૂપાનો ગઢ બહુવો -૨૭

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં નમો અરિહતાણ, ૐ હ્રીં નમો સિદ્ધાણ, ૐ હ્રીં નમો આયરિયાણ, ૐ હ્રીં નમો ઉવચ્છાયાણ, ૐ હ્રીં નમો લોપ સત્સાહુણ ૐ હ્રીં નમો નાણાય, ૐ હ્રીં

મો મોઃ પ્રમાદમવધૂય મજધ્વમેન—

માગત્ય નિર્વૃત્તિપુરીં પ્રતિ સાર્થવાહમ્ ।

એતન્નિવેદયતિ દેવ ! જગન્નયાય

મન્યે નદન્નમિનમઃ સુરદુન્દુભિસ્તે ॥૨૫॥

ભાવાર્થઃ—હે દેવ ! હું એમ માનું છું કે—આકાશને વ્યાપીને શબ્દ કરતો એવો તમારો દેવદુન્દુભિ ત્રણ જગતને આ પ્રકારે નિવેદન કરે છે કે—હે ત્રણ જગતના લોકો ! તમે આગમનો ત્યાગ કરીને આર્દ્રી આવીને મોક્ષનગરીના સાર્થ-વાહ તુલ્ય આ પાર્શ્વપ્રભુને ભજો !—૨૫

મન્ત્ર—ૐ નમો મગવતિ ! વૃદ્ધગરુડાય સર્વેવિપચિનાશિનિ ! છિન્દ છિન્દ મિન્દ મિન્દ ગૃણ્હ ગૃણ્હ પટિ પટિ મગવતિ ! વિંચ દર દર હું ફટ્ સ્વાહા ॥

[—શ્રી મૈત્રવ. પ. કા. અ. ૧૦ સ્તો. ૧૯]

વિધિઃ—આ મંત્ર બોલીને ઝેર ગઢેલા માલુસની પાસે ભેરથી ઢોલ વગાડવાથી ઝેર ઉતરી જાય છે. ૐ હ્રીં દુન્દુભિપ્રાનિદાર્યાય શ્રીજિનાય નમઃ ॥

આ ૨૫મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિષ્ઠિત માટે બુદ્ધો ચિત્ર. ૨૮૪ની મધ્યમાં સર્પના લંછન સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ સિદ્ધાસન પર બિરાજમાન છે. તેઓશ્રીની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર ‘કુમ્ભચંદ્ર’ પોતાનો જમણો હાથ ઉઠો અને લાંબો કરીને પ્રભુની સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે. પ્રભુની ડાબી બાજુએ ઉપરના ભાગમાં દેવદુન્દુભિ વગાડતો એક દેવ ચીતરીને તથા તે દુન્દુભિનો અવાજ ત્રણે જગતના લોકોને પાર્શ્વનાથ પ્રભુને ભજવાનું નિવેદન કરતો બતાવવાને માટે ચિત્રકારે દુન્દુભિની નીચે એક આકૃતિ ચીતરીને તેના ઉપર ‘સ્વર્ગઃ’ શબ્દ લખીને તથા તે આકૃતિની નીચે એક ગૃહસ્થાકૃતિના ઉપર ‘મર્ત્યઃ’ શબ્દ લખીને અને તે આકૃતિની પાછળના ભાગમાં એક કમલની આકૃતિ ચીતરીને જલાશય બતાવીને, તે જલાશયની પાછળ અડધું શરીર નાગનું હોય એવી એક પુરુષાકૃતિ (પાતાલ પુરુષ) ચીતરીને તેના ઉપરના ભાગમાં ‘પાતાલ’ શબ્દ લખીને તથા ચિત્રના ઉપરના ભાગમાં આકાશ બતાવીને ચિત્રકારે શ્લોકાનુરૂપ ભાવ બતાવવા પોતાની કલ્પના શક્તિનો પુરેપુરો ઉપયોગ કર્યો છે.

ઉદ્ધ્યોતિતેષુ ભવતા મુવનેષુ નાથ !

તારાન્વિતો વિધુરયં વિહતાધિકારઃ ।

મુક્તાકલાપકલિતોચ્છ્વસિતાતપત્ર—

વ્યાજાત્ ત્રિધા ધૃતતનુર્ધ્રુવમભ્યુપેતઃ ॥૨૬॥

આ ૨૮ માં શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૮૭ ની મધ્યમાં સમવસગ્ધુની અદર સર્પના લંછન સહિત પ્રભુ પાર્શ્વનાથની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ બિરાજમાન છે. પ્રભુની જમણી બાજુએ પ્રતના હામીઆના ભાગમાં પ્રભુની સ્તુતિ કરતા સ્તોત્રકાર શ્રી કૃષ્ણદ્રવ્ય ઝેલેલા છે, ન્યારે ડાબી બાજુના હાસીઆની નજીકના ભાગમાં એક ગૃહસ્થ શ્રાવક બે હાથની અજલિ બેડીને સ્તુતિ કરતો દેખાય છે. પ્રભુની આજુબાજુ કૃપા ચારે તરફ વૈરૂર્ય રત્નાદિકના ત્રણ ગઢ અને તે દરેક ગઢને ચાર ચાર દરવાજાઓ તથા ગઢની બહારના ભાગમાંથી સમવસગ્ધુ તરફ આવતા આ જન્મ વૈરવાળા પ્રાણીઓ જેવા કે મોર અને સર્પ, હરણ અને સિંહ વગેરે પોતાનું વૈર ભૂલી જઈને પ્રભુની ધર્મદેશના માલગવા આવતા હોય તેવી રીતે ચીતરીને સમવસરણનો આબેહુબ ખ્યાલ આપવા ચિત્રકારે પ્રયત્ન કરેલો અષ્ટ જણાઈ આવે છે.

ત્વ નાથ ! જન્મજલધેર્વિપરાદ્મુલ્લેખિ

યત્ તારયસ્પસુમતો નિજપૃષ્ઠલગ્નાન્ ।

યુક્ત હિ પાર્થિવનિપસ્ય સતસ્તૈવ

ચિત્ર વિમો ! યદસિ કર્મવિપાકશૂન્યઃ ॥૨૯॥

ભાવાર્થ—હે નાથ ! તમે ભવસમુદ્ર થકી વિશેષ પરાડુમુખ થએલા છતાં પણ પોતાની પીઠે વળગેલા પ્રાણીઓ (જે જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્રાદિક ભાગ વડે જિનેશ્વર મોક્ષે ગયા છે તે ભાગને અનુસરવા વાળા)ને જે કારણ માટે તારો છો તે વિશ્વના સ્વામી અને સુદા એવા તમોને જ નિશ્ચે યુક્ત છે, પરંતુ હે પ્રભુ ! અહીં આશ્ચર્ય છે કે જે કારણ માટે તમે કર્મના વિપાક(ફળ) રહિત છો—૨૯

મન્ત્ર—ૐ તેજોર્હં સોમ સુધા હસ સ્વાહા । ૐ અર્હે હ્રીં ક્વીં સ્વાહા ॥

વિધિ—આ મન્ત્ર લોજપત્ર પર લખી મીણથી લખેલી ડોરો કલશ-ઘડો પ્રાણીથી ભરી તેમાં નાખીએ તો મહા દાહજ્વર મટે, ૐ હ્રીં સસાર સાગર તારકાય શ્રીજિનાય નમઃ ॥

આ ૨૯ માં શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૮૮ ની બરાબર મધ્યમાં સર્પના લંછન સહિત પ્રભુ પાર્શ્વનાથની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ બિહામન ઉપર બિરાજમાન છે. પ્રભુની જમણી બાજુએ ઉપરના ભાગમાં જમણા હાથમાં મુહપત્તિ રાખીને તથા બગલમાં એકો રાખીને ડાબો હાથ લાંબો કરીને સ્તોત્રકાર ‘કૃષ્ણદ્રવ્ય’પ્રભુની સ્તુતિ કરતા દેખાય છે. ન્યારે બંને બાજુએ એકેક ભક્ત પુરૂષ પોતાના બંને હાથમાં કૂલની માળા પકડીને અજલિ બેડીને મન્ત્રક નમાવી સ્તુતિ

નમો દંસણાય. ૐ હ્રીં નમો સ્વારિતાય, ૐ હ્રીં નમો તવાય, ૐ હ્રીં નમો ત્રૈલોક્યવંશ-
કરી હ્રીં સ્વાહા ॥

વિધિ:—આ મંત્રથી પાણી મંત્રીને રોગીને પાણું તથા રોગીના શરીરે છાંટવું,
આ પ્રમાણે કરવાથી રોગીના શરીરની પીડા તથા નજર દોષનો નાશ થાય.
ૐ હ્રીં વપ્રત્રયવિરાજિતાય શ્રી જિનાય નમઃ ॥

આ ૨૭ મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૮૬ ની
મધ્યના ઉપરના ભાગમાં સર્પના લાંછન સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પદ્માસનસ્થ
મૂર્તિ ધિરાજમાન છે તથા તેઓની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર ‘કુંભુદ્યંદ્ર’ સ્તુતિ
કરતા બેઠેલા છે. ચિત્રની નીચેના ભાગમાં સમુદ્રની અંદર તરતું એક વહાણ તથા
તેના બે બદાસીઓ તથા પ્રભુની ડાબી બાજુએ ફાલ ભરીને મારવા ધસી જતો
એવો વિકાળ વાઘ બતાવીને તથા તેની સન્મુખ જમણા હાથમાં માળા પકડીને
પ્રભુનું ધ્યાન ધરતો એક ગૃહસ્થ બિલો રાખીને ચિત્રકારનો કહેવાનો આશય એવો
છે કે તારું ધ્યાન ધરનારને સમુદ્રનાં ગમે તેવાં તોફાનો તથા વિકાળ એવા ભયંકર
હિંસક પ્રાણીઓ પણ કાંઈ કરી શકતા નથી; આ આશય આ શ્લોકનો નથી પરંતુ
ચિત્રકારની કલ્પના છે.

દિવ્યસ્રજો જિન ! નમત્રિદશાધિપાના—

મુત્સૃજ્ય રત્નરચિતાનપિ મૌલિવન્ધાન્ ।

પાદૌ શ્રયન્તિ ભવતો યદિ વા પરત્ર

ત્વત્સદ્ગમે સુમનસો ન રમન્ત એવ ॥૨૮॥

ભાવાર્થ:—હે જિનેશ્વર ! તમને નમસ્કાર કરતા દેવેન્દ્રોની દિવ્ય પુષ્પની
માળાઓ વૈરૂપ્ય રત્નાદિકથી રચેલા સુકુટોનો પણ ત્યાગ કરી તમારા ચરણોનો જ
આશ્રય કરે છે, તે યોગ્ય જ છે. કેમકે તમારો સંગમ થવાથી સુમનસ એટલે પંડિતો
અને દેવો અન્યત્ર રમતાજ નથી. પુષ્પ પણ સુમનસ કહેવાય છે તેથી તેમને પણ
તમારા ચરણોનો આશ્રય યોગ્ય જ છે.—૨૮

મંત્ર:—ૐ હ્રીં અરિહત સિદ્ધ આયરિય ઉવજ્ઞાય સાહ્ર હુલુ હુલુ હુલુ હુલુ હુલુ
કુલુ મુલુ મુલુ શ્ચિચ્ચં મે કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ—આ મંત્રનો એક લાખ બાર કરવાથી ત્રણ ભુવનમાં જય મળે છે,
પ્રતાપ વધે છે, પરાધીનતા રહેતી નથી, મનના મનોરથ સર્વ પૂર્ણ થાય છે. ૐ હ્રીં
પુષ્પમાલાનિષેવિતચરણાંબુજાય અર્હતે નમઃ ॥

પુરુષો તરતા દેખાય છે, જે રજુ કરવાનો ચિત્રકારનો આશય 'જેવી રીતે પાણીમા તરનાર મનુષ્ય ઘડાની મદદથી સમુદ્રને પોતે પાર ઉતરી શકે છે તેવી રીતે પ્રભુનુ ધ્યાન ધરનાર માણસ સસાર સમુદ્રથી સુખેથી પાર ઉતરી શકે છે' તેમ બતાવવાનો હોય એમ લાગે છે, જો કે આ શ્લોકમા તે બાબતનો નિર્દેશ માત્ર થયુ નથી

પ્રાગ્ભારતમ્મૃતનભાંસિ રજાસિ રોપા—

દુત્યાપિતાનિ કમઠેન શઠેન યાનિ ।

છાયાઽપિ તૈસ્તવ ન નાથ ! હતા હતાશો

ગ્રસ્તસ્ત્વમીભિરયમેવ પર દુરાત્મા ॥૩૧॥

ભાવાર્થ—હે નાથ ! મૂર્ખ કમઠાસુરે ક્રોધથી સમગ્ર આકાશ ભરાઈ જાય તેટલી જે રજ તમારા પર ઉડાડી, તે રજ વડે તમારા શરીરનો પડછાયો કે કાતિ પણ હણાઈ નહીં, પરંતુ કેવળ તેની આશા-ધૃષ્ટિ હણાવા સાથે તે દુરાત્મા પોતે જ કર્મરૂપી રજવડે લેપાયો-હણાયો—૩૧

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં પાર્શ્વયક્ષ દિવ્યરૂપાય મહા[ધૃ]ર્વળ પહિ પહિ ઝાં ક્રૌં હ્રીં નમ ॥
[—મૈ પ ક, અ ર જ્યો ર્ત]

વિધિ—આ મન્ત્ર હુદ્ધ વૈરીના સમૂહનો પરાજય કરે સર્વ ઉપદ્રવનો નાશ કરે ૐ હ્રીં રજોવૃષ્ટિઞ્ચક્ષોભ્યાય શ્રીજિનાય નમ ॥

યદ્ ગર્જદર્જિતધનૌધમદગ્રમીમ

અદ્યત્તહિન્મુસલમાંસલધોરવારમ્ ।

દૈત્યેન મુક્તમથ દુસ્તરવારિ દધે

તેનૈવ તસ્ય જિન ! દુસ્તરવારિકૃત્યમ્ ॥૩૨॥

ભાવાર્થ—હે જિનેશ્વર ! [રજની વૃષ્ટિ કયાં પછી] તે કમઠાસુરે ગજના કરતો પ્રબળ મેઘનો સમૂહ છે જેને વિષે એવું, ઘણું ભયકર, આકાશ થકી પડતી વિજળી છે જેને વિષે એવું સાબેલા જેવી પુદ્ધ અને ઘોર ધારાઓ વાળુ તથા હુ જે કરીને તરી શકાય એવું પાણી જે કારણ માટે વરસાળ્યુ, તે જ પાણીએ તે અસુર પરત્વે હુદ્ધ તરવારનુ કામ કર્યું જેમ પોતાની પામે રાખેલી હુદ્ધ તરવાર તેને રાખનારનુ જ છેદન લેદન કરે છે, તેમ આ જળની વૃષ્ટિએ કમઠાસુરનો જ છેદન લેદનરૂપ થઈ સસાર વધાયો—૩૨

મન્ત્ર—ૐ ધ્રમ ધ્રમ કેશિ ધ્રમ કેશિ ધ્રમ માતે ધ્રમ માતે ધ્રમ વિધ્રમ વિધ્રમ મુહ્ય મુહ્ય મોહ્ય મોહ્ય સ્વાહા ॥

કરતા દેખાય છે, બંને પુરુષોની પાછળ એકેક વૃક્ષની આકૃતિ ચિત્રકારે ક્યા હેતુથી રજુ કરેલી છે તેનો ખરાબર ખ્યાલ આવતો નથી, છતાં પણ મને લાગે છે ત્યાં સુધી પ્રભુની નિર્વાણ અવસ્થા બતાવવા માટે તેની રજુઆત કરી હશે એમ માંડ માનવું છે.

विश्वेश्वरोऽपि जनपालक ! दुर्गतस्त्वं

किं वाऽक्षरप्रकृतिरप्यलिपिस्त्वमीश ! ।

अज्ञानवत्यपि सदैव कथञ्चिदेव

ज्ञानं त्वयि स्फुरति विश्वविकाशहेतुः ॥૩૦॥

ભાવાર્થ:—સર્વ જગતના પ્રાણીઓનું રક્ષણ કરનાર હે જિનેશ્વર! તમે વિશ્વના સ્વામી છતાં દુર્ગત-દરિદ્રી છો. અહીં વિશ્વના સ્વામી છતાં દરિદ્રી કહ્યા તે વિરોધ આવ્યો, તેને દૂર કરવા માટે ‘દુર્ગત’ એટલે દુઃખે કરીને બાણી શકાય એવા તમે છો એમ અર્થ કરવો. વળી હે ઇશ! તમે અક્ષરના સ્વભાવવાળા છતાં અલિપિ-લિપિ રહિત એટલે અક્ષર રહિત છો, આ અર્થમાં પણ વિરોધ આવે છે, તેથી અક્ષર એટલે મોક્ષના સ્વભાવવાળા અને અલિપિ એટલે કર્મના લેપ રહિત તમે છો એવો અર્થ ઘટાવવો-કરવો. તથા તમે અજ્ઞાનવાળા છતાં તમારામાં વિશ્વને પ્રકાશ કરવાના કારણ રૂપ કેવળજ્ઞાન ભાસે છે. અહિંયાં પણ વિરોધ આવ્યો, તેથી અજ્ઞાની માણસોનું રક્ષણ કરતા એવા તમારે વિષે કેવળજ્ઞાન ભાસે છે એવો અર્થ કરવો.—૩૦

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં અર્હં નમો જિણાણં, લોગુત્તમાણં, લોગનાહાણં, લોગહિયાણં, લોગ-પર્હવાણં, લોગપલ્લોઅગરાણં, મમ શુભાશુમં દર્શય દર્શય ૐ હ્રીં કર્ણપિશાચિની મુણ્ઢે સ્વાહા ॥

વિધિ:—આ મંત્રનો શયનવેળાએ ૧૦૮ વખત બપ કરવાથી સ્વપ્નમાં શુભા-શુભ માલુમ પડે છે-સંભળાય છે. ૐ હ્રીં અર્હં અદ્ભૂતગુણવિરાજિતરૂપાય શ્રી જિનાય નમઃ ॥

આ ૩૦ મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૮૬ ની ખરાબર મધ્યમાં સર્પના લાંછન સહિત સિંહાસન ઉપર પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પદ્મા-સનસ્થ મૂર્તિ બિરાજમાન છે. પ્રભુની જમણી બાજુએ એક ઝાડની આકૃતિ તથા સહેજ ઉપરના ભાગમાં સ્તુતિ કરતાં સ્તોત્રકાર કુમુદચંદ્ર બેઠેલા છે; જ્યારે ડાબી બાજુએ એક ગૃહસ્થ શ્રાવક બંને હાથ લાંબા કરીને તથા બીજે તેની પાછળનો ગૃહસ્થ શ્રાવક જમણા હાથમાં કાંઈક ફૂલ જેવું પકડી રાખીને સ્તુતિ કરતો દેખાય છે. ચિત્રની નીચેના ભાગમાં સમુદ્રની અંદર ઘડા નાખીને ત્રણ

વસ્તુઓની દેવડ દેવડ કરતા, ૭ વાર જપવાથી, અન્ન-ધનનો લાભ થાય છે
ઐ હ્રીં ત્રિકાલપૂજનીયાય શ્રી જિનાય નમ ॥

અસ્મિન્નપારમવવારિનિઘૌ મુનીન્દ્ર !

મન્યે ન મે શ્રવણગોચરતા ગતોઽસિ ।

આકર્ણિતે તુ તવ ગોત્રપવિત્રમન્ત્રે

ર્કિં વા વિપદ્વિપધરી સવિધ સમેતિ? ॥૩૫॥

ભાવાર્થ —હે મુનીન્દ્ર ! હું માનુ છું કે—આ અપાર સ સારડપી સમુદ્રને વિષે ભ્રમણ કરતા મે કદાપિ તમારા નામનું શ્રવણ કર્યું નહિ હોય કારણ કે ને તમારા નામરૂપ પવિત્ર મંત્ર સામળવામા આવ્યો હોત, તો શુ વિપત્તિરૂપી સર્પિણી કદાપિ પાસે આવી શકે? ન જ આવે હે પ્રભુ ! હજુ મારી સામારિક આપત્તિનો નાશ થયો નથી, તેથી હું ધારૂ છું કે—તમારૂ નામ અત્યારસુધી મે ટોઈ પણ લવમા સામળ્યુ નહી હોય ને સામળ્યુ હોત તો આ સસાર ભ્રમણરૂપ આપત્તિ મને પ્રાપ્ત થાત નહી—ઉપ

મન્ત્ર—ઐ નમો અરિહતાણ ઝ્મલ્લ્યૂ નમ , ઐ નમો સિદ્ધાણ ઝ્મલ્લ્યૂ નમ , ઐ નમો આપરિયાણ સ્મલ્લ્યૂ નમ , ઐ નમો ઉવજ્ઞાયાણ હ્મલ્લ્યૂ નમ , ઐ નમો લોષ સન્નસાહ્ણ ઝ્મલ્લ્યૂ નમ , વેદવત્તસ્ય સકટમોક્ષ કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ —આ મંત્ર પાટલા ઉપર લખી શ્રી પાર્શ્વનાથજીની પ્રતિમા આગળ ધરી ૫૦૦ પાચસો ચળેલીના ફૂલથી ૫૦૦ વાર લખ કરવો ફૂલ પાટલા ઉપર રાખવા, લખ ઊભા રહીને કરવો સર્વ સકટનો નાશ થાય અને જયજયકાર થાય ઐ હ્રીં આપન્નિવારકાય શ્રી જિનાય નમ ॥

આ શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતિ પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૯૦ ની મધ્યમા સર્પના લઘન મહિત પ્રભુ પાર્શ્વનાથની પદ્માસનમ્થ પ્રતિમા સિંહાસન ઉપર ગિરા-જમાન છે તેજોશ્રીની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર કેમ્બેડ્યંદ્ર પ્રભુની સ્તુતિ કરતા દેખાય છે જ્યારે ડાબી બાજુએ ત્રણ ગૃહસ્થ શ્રાવકો પૂજનની સામગ્રી હાથમા લઈને ઊભા રહેલા છે તે ત્રણ ગૃહસ્થો પૈકી પ્રથમ શ્રાવકના જમણા ઉંચા કરેલા હાથમા ધૂપદાની તથા ડાબા હાથમા પ્રક્ષાલન કરવાનો ઠલશ છે, બીજા શ્રાવકના ઉંચા કરેલા જમણા હાથમા કમલનુ રોડા સહિતનું ફૂલ છે તથા ડાબા હાથમા નૈવેદ્ય ભરેલો થાળ છે અને ત્રીજા શ્રાવકના ઉંચા કરેલા જમણા હાથમા આરતીનો થાળ છે, જેમાની પાચ જ્યોત સ્પષ્ટ દેખાય છે અને ડાબા હાથમા આરતી વખતે વગાડવાની ઘટડી છે

વિધિ:—આ મંત્ર જપીને જમીન પર નહી પડેલા એવા સરસવના દાણા મંત્રીને ધરના ઉંખરામાં નાખે છતે લોકો અકાલ નિદ્રાને પામે છે. ૐ હ્રીં કમઠદૈત્ય મુક્ત ચારિધારાઅક્ષોભ્યાય શ્રીજિનાય નમઃ ॥

ધ્વસ્તોર્ધ્વકેશવિકૃતાકૃતિમર્ત્યમુણ્ડ—

પ્રાલમ્બમૃદ્ધયદવક્ત્રવિનિર્યદગ્નિઃ ।

પ્રેતવ્રજઃ પ્રતિ ભવન્તમપીરિતો યઃ

સોઽસ્યામવત્ પ્રતિભવં ભવદુઃસ્વહેતુઃ ॥૩૩॥

ભાવાર્થ:—[ત્યાર પછી] હે પ્રભુ ! તે કમઠાસુરે ચોતરફ કેશ વિખરાએલા હોવાથી જેની આકૃતિ લયંકર દેખાતી હતી એવા મનુષ્યના મસ્તકોની માળાને કંઠમાં ધારણ કરતો તથા જેના લયંકર મુખમાંથી અગ્નિ નીકળતો હતો એવો જે પ્રેતનો સમૂહ ઉપદ્રવ કરવા માટે તમારા તરફ મૂક્યો, તે જ પ્રેતનો સમૂહ કમઠાસુરને જ લવલવ પ્રત્યે સંસારના દુઃખના કારણ રૂપ થયો.—૩૩

મન્ત્ર:—ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં શ્રૌં શ્રીં શ્રૂં ગ્રઃ ક્લીં ક્લીં કલિકુંડ પાસનાહ ૐ ચુરુ ચુરુ મુરુ મુરુ ફુરુ ફુરુ ફર ફર [ફાર ફાર] કિલિ કિલિ કલ કલ ઘમ ઘમ ધ્યાનાગ્નિના મસ્મી કુરુ કુરુ પુરય પુરય પ્રણતાનાં હિતં કુરુ કુરુ હું ફટ્ સ્વાહા ॥

વિધિ:—આ મંત્રના સ્મરણથી રાજલય, ભૂતલય, પિશાચ લય, ડાકિની, શાકિની, હસ્તિ, સિંહ, સર્પ, વિંછી લય અને બીજા પણ ઉપદ્રવાદિ લય થતા નથી.

ધન્યાસ્ત એવ મુવનાધિપ ! યે ત્રિસન્ધ્ય—

મારાધયન્તિ વિધિવદ્ વિધુતાન્યકૃત્યાઃ ।

મત્ત્યોહ્લસત્પુલકપક્ષ્મલદેહદેશાઃ

પાદદ્વયં તવ વિમો ! મુવિ જન્મભાજઃ ॥૩૪॥

ભાવાર્થ:—હે ત્રણ જગતના અધિપતિ ! હે પ્રભુ ! વિશેષે કરીને ટાળ્યાં છે અન્ય કાર્યો જેણે એવા અને ભક્તિ વડે ઉલ્લાસ પામતા રોમાંચ વડે વ્યાપ્ત છે શરીર જેનાં એવા જે પ્રાણીઓ પૃથ્વીને વિષે તમારા ચરણ ચુગલને વિધિ પૂર્વક ત્રણે કાળ પૂજે છે—આરાધન કરે છે તેઓ જ ધન્ય છે—તેમનો જ જન્મ સાર્થક છે.૩૪

મન્ત્ર:—ૐ નમો અરિહતાણં ૐ નમો ભગવદ્ મહાવિજ્ઞાપ સત્તટ્ટાપ મોર હુહુ હુહુ હુહુ હુહુ મયૂરવાહિનીય સ્વાહા ॥

વિધિ:—પોસ વદ ૧૦(શુજરાતી માગશર વદ ૧૦)ના દિવસે ઉપવાસ કરીને ૧૦૦૮ વાર આ મંત્રનો જાપ કરી સાધના કરી ગામ પ્રવેશ કરતાં, વ્યાપાર કરતાં,

આકર્ણિતોઽપિ મહિતોઽપિ નિરીક્ષિતોઽપિ

નૂન ન ચેતસિ મયા વિઘ્નતોઽસિ ભક્ત્યા ।

જાતોઽસ્મિ તેન જનવાન્ધવ ! દુઃસ્વપાત્ર

યસ્માત્ ક્રિયાઃ પ્રતિફલન્તિ ન ભાવશૂન્યાઃ ॥૩૮॥

ભાવાર્થ — હે જનબધુ-લોકના હિતકારક ! મેં પ્રથમ ઠાઈ પણ ભવમા તમને સાલજ્યા પણ છે, પૂજ્યા પણ છે અને જોયા પણ છે પરંતુ ભક્તિ વડે ચિત્તમા ધારણુ તો કર્યા જ નથી તેથી કરીને હું હું ખતુ ભાજન થયો છું કારણકે સાલજવાની, પૂજ્યાની અને જોવાની વગેરે સર્વ ક્રિયાઓ ભાવ રહિત હોય તો તે ફળદાયક થતી જ નથી તેથી મારી સર્વ ક્રિયાઓ નિષ્ફળ ગઇ-૩૮

મન્ત્ર — ઐ હ્રીં શ્રીં ઘેં અહં ક્લીં ક્રૌં ક્લેં ઐં ઔં ચૈં નમિઃકુળ પાસનાહ દુરિયાદિ વિજય કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ — આ ચિંતામણિ મંત્રના ૧૨૫૦૦૦ સવા લાખ જાપ કરવાથી ચિંતિત કાર્યની તત્કાલ સિદ્ધિ થાય છે ઐ હ્રીં સર્વે દુઃસહાય શ્રીજિનાય નમઃ ॥

આ ૩૮મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૯૧ની લગભગ મધ્ય ભાગના સર્પના લઇને સહિત પદ્માસનન્ય પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ સિદ્ધાસન ઉપર ધિરાજમાન છે તેઓશ્રીની જમણી બાજુએ બે હાથની અબલિ બેઠીને સ્તુતિ કરતા સ્તોત્રકાર ‘કુમુદચંદ્ર’ બેઠેલા છે તથા ડાબી બાજુએ એક જૈન સાધુ પોતાની સમીપ ભક્ષા રહેલા ગૃહસ્થને કાઇક ઉપદેશ આપતા ચિત્રકારે શા માટે અહીંયા રજુ કરેલા છે, તે બાળતનો આશય આ શ્લોકમાથી નીકળી શકતો નથી, પરંતુ મારી માન્યતા પ્રમાણે તેઓ તે ગૃહસ્થ બ્રાહ્મણ કે જેણે પોતાના ગળામા જોનોઈ પહેરેલી છે, તેને પ્રભુની ભક્તિ કરવા માટે ઉપદેશ આપતા હોય એમ લાગે છે

ત્વ નાથ દુઃસ્વિજેનવત્સલ ! હે શરણ્ય !

કારુણ્યપુણ્યવસતે ! વશિનાં વરણ્ય ! !

મક્ત્યા નતે મયિ મહેશ ! દયાં નિઘાય

દુઃસ્વાક્ષુરોદ્ધનવત્પરતા વિધેહિ ॥૩૯॥

ભાવાર્થ — હે નાથ ! હે હું ખીજનો ઉપર કર્ણાવાળા ! હે શરણ્ય કરવા યોગ્ય ! હે કર્ણાપણાના પવિત્ર સ્થાન ! (દયા અને ધર્મના સ્થાન !) હે નિતે-દ્રિયોને વિષે શ્રેષ્ઠ ! હે મોટા ઇશ્વર ! તમે ભક્તિવડે નમેલા મારા પર દયા કરીને

જન્માન્તરેડપિ તવ પાદયુગં ન દેવ !

મન્યે મયા મહિતમીહિતદાનદક્ષમ્ ।

તેનેહ જન્મનિ મુનીશ ! પરાभवानां

जातो निकेतनमहं मयिताशयानाम् ॥૩૬॥

ભાવાર્થ:—હે દેવ ! હું માનું છું કે—જન્માંતરને વિષે ભક્તજનોને વાંછિત ફળ આપવામાં નિયુક્ત એવા તમારા ચરણકમળને મેં પૂજ્યા નથી. તેથી જ હે મુનીશ્વર ! આ જન્મને વિષે હું ચિત્તને પીડા કરનાર પરાભવોનું સ્થાન થયો છું. જો તમારા ચરણકમળની સેવા કરી હોત તો હું પરાભવનું સ્થાન થાત જ નહીં અર્થાત્ તમારા ચરણની પૂજા કરનાર પ્રાણી કદાપિ પરાભવ પામતો નથી.—૩૬

મંત્ર:—ૐ નમો ભગવતે ચન્દ્રપ્રભાય ચન્દ્રેન્દ્રમહિતાય નયનમનોહરાય ૐ હુલુ હુલુ ગુલુ ગુલુ નીલભ્રમરિ નીલભ્રમરિ મનોહરિ સર્વજનવશ્યં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

[—શ્રી મૈ. પ. ક. અ. ૧. સ્તો. ૧૮.]

વિધિ:—દીવાળીના દિવસે પીળી ગાયના ધીનો દીવો સળગાવી નવા માટીનાં વાસણમાં કાજળ પાડી, પછી કાર્ય પડે તે કાજલને આંખમાં આંજવાથી સર્વજન વશ થાય છે. ૐ હ્રીં સર્વપરાભવહરણાય શ્રી જિનાય નમઃ ॥

नूनं न मोहतिमिरावृतलोचनेन

पूर्वं विभो ! सकृदपि प्रविलोकितोऽसि ।

मर्माविधो विधुरयन्ति हि मामनर्थाः

प्रोद्यत्प्रवन्धगतयः कथमन्यथैते ? ॥૩૭॥

ભાવાર્થ:—હે પ્રભુ ! મારાં નેત્રો મોહરૂપી અંધકાર વડે ઢંકાએલાં હોવાથી મેં પ્રથમ કોઈ પણ વખત એક વાર પણ તમને જોયા નથી. અન્યથા—જો કદાચિત્ જોયા હોય તો મર્મસ્થાનને વીંધનારા અને કર્મબંધની પ્રવૃત્તિને પામેલા આ કષ્ટો મને કેમ પીડા કરે ? ન જ કરે. અર્થાત્ તમારૂં દર્શન કરનારને અનર્થની પ્રાપ્તિ થતી નથી.—૩૭

મંત્ર—ૐ અમૃતે ! અમૃતોદભવે ! અમૃતવર્ષિણિ ! અમૃતં શ્રાવય શ્રાવય સં સં હ્રીં હ્રીં [હૂં હૂં ?] બ્લૂ બ્લૂ [હ્રાં હ્રાં ?] દ્રાં દ્રાં [હ્રીં હ્રીં ?] દ્રાવય દ્રાવય હ્રીં સ્વાહા ॥

[—શ્રી મૈ. પ. ક. અ. ૨ સ્તો. ૮]

વિધિ—આ મંત્રથી પાણી મંતરીને મુખે આચમન કરવાથી ભૂત, ગ્રહ. શાકિની આદિ ઉપદ્રવનો નાશ થાય. હૃદયન પણ સજ્જન થાય છે, ૐ હ્રીં સર્વમ (સર્વા)નર્થ મથનાય શ્રી જિનાય નમઃ ॥

ભાવાર્થ — હે દેવેન્દ્રો વડે વદન કરવા યોગ્ય ! હે જાણ્યું છે મમત વસ્તુનું રહસ્ય જેણે એવા ! હે મમાંગ મમુદ્ર ચક્રી તાગનાર ! હે વિભુ ! હે ત્રણ ભુવનના નાથ ! હે દેવ ! હે કંઠણાના દ્રહ-સમુદ્ર ! સીદાતા એવા મારૂ, લયને આપનાર એવા સકટના મમુદ્ર ચક્રી હમણા રક્ષણ કરેા અને મને પવિત્ર કરેા -૪૧

યદાસ્તિ નાથ ! મનદહિસરોરુહાણા

મક્તેઃ ફલ કિમપિ સન્તતિસશ્ચિતાયાઃ ।

તન્મે ત્વદેકશરણસ્ય શરણ્ય ! મૃયા.

સ્વામી ત્વમેવ શ્રુવનેઽન્ન મવાન્તરેઽપિ ॥૪૨॥

ભાવાર્થ — હે નાથ ! જો પરપરાથી-ધણા કાળથી સચિત કરેલી તમારા ચરણ-કમળની ભક્તિતુ કાંઈ પણ ફળ હોય તો હે શરણ કરવા લાયક પ્રભુ ! માત્ર એક તમારા જ શરણવાળા એવા મારા આ ભવમા અને બીજા ભવોમા પણ તમે જ સ્વામી થજો એટલુ જ ફળ હુ માગુ છુ -૪૨

इत्य समाहितधियो विधिवज्जिनेन्द्र !

सान्द्रોष्ठसत्पुलककञ्चुकिताङ्गभागाः ।

त्वद्विम्बનિर्मલमुखाम्बुजवદ્વલક્ષા

ये सस्तत्र तव विमो ! रचयन्ति भव्याः ॥

जननयन 'कुमुदचद्र' !

प्रभास्वराः स्वर्गसम्पदो भुक्त्वा ।

ते विगलितमलनिचया

अचिरान्मोक्ष प्रपद्यन्ते ॥૪૩-૪૪॥-યુગ્મમ્

ભાવાર્થ — હે જિનેન્દ્રા હે પ્રભુ ! હે મનુષ્યના નેત્ર રૂપ પોયણા (ચદ્ર વિકાસી-કમળ)ને ચદ્રમા તુલ્યા મમાધિવાળી (સ્વિયર) બુદ્ધિ છે જેમની એવા, અત્યત ઉન્નત પામતા મેમાચવડે કચુકિત છે શરીરના ભાગો જેમના એવા, તમાગ બિંબના નિર્મળ મુખકમળને વિષે બાધ્યુ છે લક્ષ્ય જેમણે એવા જે ભવ્ય પ્રાણીઓ, એ પૂર્વોક્ત પ્રકારે વિધિ પૂર્વક તમાગ સ્તોત્રને રચે(કરે)છે તેઓ, પ્રકરે' દેહીધ્યમાન નવગ' લક્ષ્મીને ભોગવીને તત્કાળ મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે -૪૩-૪૪

મત્ર — ઝ નમો મગવતિ ! દિદિમ્યવાસિનિ ! અદ્વલમાસપ્પિયે નદયત્તમદગ્ગપ્પ દિપ્પ તુદ રણમત્તે પદરણદુદ્દે આયાસમદિ ! પાયાલમદિ સિદ્ધમદી જોણિમદિ સત્ત મુદ્ધમદિ વજ્જલ પદ્ધ સ્વાદા ॥૪૩॥ [-ધી મેં વ વ જ ૧ ત્તો ૨૦]

હુઃખની ઉત્પત્તિના કારણના ખંડનને વિષે તત્પરતા કરો ! અર્થાત્ મારાં હુઃખો ઉતાવળે નાશ કરો.-૩૯

મંત્ર—ક્ષ્મ્યૂં ક્લીં જયે વિજયે જયંતે અપરાજિતે, ક્ષ્મ્યૂં જંમે, મ્લ્યૂં મોહે, મ્લ્યૂં સ્તંમે, હ્મ્યૂં સ્તંભિનિ, અમુકં મોહય મોહય મમ વશં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ:—આ મંત્રના જાપથી સ્ત્રીને પુરૂષ વશ થાય, પુરૂષ સાથે તે પુરુષને સ્ત્રી વશ થાય. ઐ હ્રીં જગજીવદયાલવે શ્રીજિનાય નમઃ ॥

આ ૩૯મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૯૨ની લગભગ મધ્યમાં રહેલી સર્પના લંછન સહિતની સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમાની ડાબી બાજુએ ઊભો રહેલ એક ગૃહસ્થ હાથમાં પકડેલા કળશથી પ્રક્ષાલન કરતો દેખાય છે; પ્રક્ષાલન કરનાર ગૃહસ્થે મુખ ઉપર મુખકોશ બાંધેલો નથી તે ઉપરથી લાગે છે આ પ્રતના ચિત્ર દોરનાર ચિત્રકાર જૈનધર્મના રીતિરિવાજોથી અજ્ઞાત છે અને તે વાત આ પ્રતના છેલ્લા પત્ર પરના તેના નામ ઉપરથી તુરત જ જણાઈ આવે છે; કે આ ચિત્રો ચીતરનાર ચિત્રકાર પોતે જાતે બ્રાહ્મણ છે. પ્રક્ષાલન કરનારની પાછળ એક ગૃહસ્થે બે હાથની અંજલિ બેઠી છે તથા બીજો એક ગૃહસ્થ પગના બે ઘુંટણ ઉપર બેઠેલો છે. જ્યારે પ્રભુની જમણી બાજુએ સ્તુતિ કરતા સ્તોત્ર કર્તા ‘શ્રીકૃષ્ણદ્રાયાય’ બિરાજમાન છે.

નિઃસંશયસારશરણં શરણં શરણ્ય-

માસાદ્ય સાદિતરિપુપ્રથિતાવદાતમ્ ।

ત્વત્પાદપદ્મજમપિ પ્રણિધાનવન્ધ્યો

વધ્યોઽસ્મિ ચેદ્ ભુવનપાવન ! હા હતોઽસ્મિ ॥૪૦॥

ભાવાર્થ:—હું ત્રણ ભુવનને પવિત્ર કરનારા ! અસંખ્ય બળનું ધર, શરણ કરવા યોગ્ય, નાશ કર્યા છે શત્રુ જેણે એવા અને પ્રસિદ્ધ છે પ્રભાવ જેનો એવા તમારા ચરણકમળનું પણ શરણ પામીને જો હું ધ્યાન રહિત થઈ રાગાદિક શત્રુ વડે વધ કરવા લાયક થાઉં તો ખેદની વાત છે કે હું દુર્દૈવથી હણાયો-મારું દૈવ જ વાંકું છે એમ હું માનું છું-૪૦

દેવેન્દ્રવન્ધ ! વિદિતાશિલવસ્તુસાર !

સંસારતારક ! વિમો ! ભુવનાધિનાથ । ।

ત્રાયસ્વ દેવ ! કરુણાહૃદ ! માં પુનીહિ

સીદન્તમદ્ય મયદવ્યસનામ્બુરાશેઃ ॥૪૧॥

કલ્યાણમંદિર મન્ત્રામ્નાયો.

શ્લોક. ૧-૨-

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો પાસ પાસ પાસ ફળ ॥ ૐ હ્રીં અર્હં નમો દવ્વકરાપ ॥

મન્ત્ર—ૐ નમો ભગવતે મમેપ્સિત કાર્ય સિદ્ધિ કુરુ કુરુ સ્વાહા

યત્ર—પચીશ પાખડીના કમલની મધ્ય ળિણીકામા કબ્લ લખીને, પાખડી-
ઓમા ઋદ્ધિ લખીને, યત્રની ફરતા મન્ત્ર લખવો, આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૬૪

વિનિ—ઋદ્ધિ મન્ત્રનો ૬૦ સાઠ દિવસ સુધી હમેશા ૧૦૮ વખત જાપ કરવો,
પર્વત પર જાપ કરવો, રાત્રી આસન, રેશમની માલા, લાલ રેશમી વસ્ત્ર પહેરીને
પૂર્વ દિશાએ સુખ રાખીને જાપ કરવો, કપૂર, ચદન, કરતૂરી અને શિલારસનો ધૂપ દેવો

ગુણુ-આ પ્રમાણે કરવાથી લક્ષ્મીનો-ધનનો ખડું જ લાભ થાય છે

શ્લોક. ૩-

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો ઘમ્મરાપ જયતિષ ॥

મન્ત્ર—ૐ નમો ભગવતિ ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં અર્હં નમ સ્વાહા ॥

યત્ર—સૂર્યાકાર યત્રની મધ્યમા ઋદ્ધિ લખીને, સૂર્યની ફરતો મન્ત્ર લખવો
આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૬૫

વિધિ—એકાતમા દિન ૪૦ ચાલીશ સુધી, હમેશા ૧૦૦૦ ઋદ્ધિ મન્ત્રનો જાપ
કરવો, પીળી દરિયાઈનું આસન, કમલની માલા, ગુગલ, કપૂર, ચદન, અને ઘીનો
ધૂપ કરવો, જાપ જેટલા દિવસ જપે તેટલા દિવસ જુમિશયન કરજી નવ વરસ
રવિવાર કરવા

ગુણુ-આ પ્રમાણે કરવાથી મૃતવત્સા દોષનો નાશ થાય, ખાલક જીવે, છોકરો
તથા છોકરી જે હોય તે જીવે

શ્લોક. ૪-

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો સમુદે ભય સામ્યતિ વુદ્ધીજ ॥

મન્ત્ર—ૐ નમો ભગવતિ પદ્મગૃહનિવાસિની નમ સ્વાહા ॥

યત્ર—વહાણની આકૃતિના મધ્યમા મ્મ્યૂ લખીને, ફરતી ઋદ્ધિ લખવી
અને વહાણની આકૃતિની બહારની બાજુ ફરતા મન્ત્રના અક્ષરો લખવા આકૃતિ
માટે જુઓ ચિત્ર ૨૬૬

વિધિ:—આ મંત્ર ઈશાનખુણા સન્મુખ બેસી અંધારી આઠમના દિવસે ગણી, પુરુષની ખોપરીના વિષે કાળા ધંતુરાના તેલથી કાજલ પાડી રાખવું, કાર્ય પડે તે કાજલથી ત્રિશૂલ [કપાળમાં] કરે અથવા અંજન કીજે તો સર્વ જાતના ભય ન થાય, ચિત્ત સમાધિ થાય. ૐ હ્રીં ચિત્તસમાધિ સસેવિતાય શ્રીજિનાય નમઃ ॥

મન્ત્ર:—ૐ નદૃઢમયદ્વાણે પળદ્વકમ્મદ્વ નદ્વસંસારે ।

પરમદ્વનિદ્વિઅદ્વે અદ્વગુણાધીસરં વંદે ॥

વિધિ:—આ મંત્રથી રાઈ, મીઠું, લીમડાનાં પાન, કઢું તેલ (કડવી તુખડીનું-તેલ?) અને ગુગલ એ પાંચ વસ્તુઓ એકઠી કરીને મંત્રી પાછલા પહોરે રોજ ૩૦૦ ત્રણસો હોમ કીજે તો રોગ, દુશ્મન તથા કષ્ટનો નાશ થાય છે.

આ છેલ્લા ૪૩-૪૪ માં શ્લોકોના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૯૩ ની મધ્યમાં સર્પના લંછન સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમાજી ખિરાજમાન છે. તેઓની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર ‘કુસુમ્યંદ્ર’, સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે. ડાબી બાજુએ એક ગૃહસ્થ બે હાથની અંજલિ જોડીને સ્તુતિ કરતો બેઠેલો છે.

ચિત્રની ડાબી બાજુના ઉપરના ભાગમાં ચિત્રકારે પોતાનું નામ તથા સ્થળ સ્પષ્ટ દર્શાવેલાં છે. આ પ્રત વિક્રમ સર્વંત ૧૯૨૫ના માગસર વહી અષ્ટમીના રોજ અજમેર મુકામે કવીન્દ્ર ચિંજ્યલાલે ચીતરેલી છે. પ્રતના અક્ષરોના લેખક પણ તે પોતે જ છે. આ પ્રતનાં ચિત્રોમાં પુરુષોના મસ્તક ઉપર મોગલ સમયની પાઘડીઓ પહેરાવેલી છે, તે ઉપરથી એમ લાગે છે કે ચિત્રકારે મોગલ સમયની કોઈ બીજી પ્રત ઉપરથી આ પ્રતનાં ચિત્રોની નકલ કરી હશે. કળાની દૃષ્ટિએ જોડે આ ચિત્રો એટલાં બધાં સુંદર નથી પણ ચિત્રકાર કોઈ અજબ કલ્પનાશીલ છે તેમ તો ચિત્ર પ્રસંગે જોતાં જરૂર જણાઈ આવે છે. આ પ્રતનાં ચિત્રો શ્રીયુત જસવંતરાય જૈની દિલ્હી વાળાનાં સંગ્રહની પ્રત ઉપરથી લેવામાં આવ્યાં છે. દુર્ભાગ્યવશાત્ આ પ્રતનાં બાકીનાં ચિત્રો નાશ પામ્યાં છે એટલે જેટલાં મલ્યાં તેટલાં અહીંયાં આપવા યોગ્ય ધારીને આપ્યાં છે.

(પરવાળાની) માળા, નૈઋત્ય ખુણા તરફ સુખ રાખી જાપ કરવા, ગુગલ, લોહ, ખાન, પ્રિયગુ (રાયણ) અને લતાનો ધૂપ કરવો

ગુણુ—પરદેશમા ગયેલા પતિ અથવા સ્વજનની સતાવીશ દિવસમા ખખર મલે
શ્લોક ૮—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે જમો ઉદ્ધગદ્ધારીપ ॥

મંત્ર—ૐ નમો ભગવતે મમ સર્વાંગ પીઢા શાતિ કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

યત્ર—ચતુરસ્ર દોઢા ૨૨ બાવીસ ની અદર મન્નાક્ષરો લખવા, ઉપર ઋદ્ધિના અક્ષરો લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૦૦

વિધિ—એકાત સ્થાનમા ચઉદ ૧૪ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, ડાહનુ આસન, આદીની માલા, ઇશાન ખુણા તરફ સુખ, ગુગલ, કદરૂ અને સફેદ અદનનો ધૂપ કરવો, જાપ કરીએ એટલા દિવસ ભૂમિશયન કરવું

ગુણુ—ગરમી, પિત્તજ્વર તથા સર્વ જાતની ગરમીનો નાશ થાય
શ્લોક ૯—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે જમો કો પ હ સ ॥

મંત્ર—ૐ હ્રીં ધ્રીં હ્ર્મ્લીં ત્રિમુવન હૃં સ્વાહા ॥

યત્ર—વૃક્ષાકૃતિમા અગિઆર પાદડામા મન્ત્રના અક્ષરો લખવા અને ઋદ્ધિના અક્ષરો ઉપરના ભાગમા લખવા આકૃતિ માટે જાઓ ચિત્ર ૩૦૧

વિધિ—[એકાત સ્થાનમા] ચઉદ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, આસન ઢાલી ઉનનુ, માલા રૂદ્રાક્ષ, અગ્નિ ખુણા તરફ સુખ રાખી પદ્માસને જાપ કરવો ગુગલ, રાલ અને કદરૂપનો ધૂપ કરવો

ગુણુ—સાપ, વીંછી, વગેરેના ઝેર ઉપર ૧૦૮ વખત ઋદ્ધિ મન્ત્ર બોલીને ઝાડ-વાથી ઝેરનો નાશ થાય છે

શ્લોક ૧૦—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે જમો તક્કર પળાસળાપ ॥

મંત્ર—ૐ નમો ભગવતિ ગુણવતિ સ્વાહા ॥

યત્ર—ખડ્ગાકાર યત્રની મધ્યમા મન્ત્ર લખવો, ઉપરના ભાગમા ઋદ્ધિ લખવી આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૦૨

વિધિ—૧૮ અઠાર દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, પીત્રુ આસન, સોનાની માલા, વાયવ્ય ખુણા તરફ સુખ રાખવું ગુગલ અને અદનનો ધૂપ દેવો

ગુણુ—ચોર, ઠગ વગેરેના ભયનો નાશ થાય

શ્લોક ૧૧—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે જમો વારિ વાલવુદ્ધીપ [વાલવુદ્ધિપ] ॥

વિધિ:—ચંત્ર પાસે રાખીને ૨૭ સતાવીસ દિવસ સુધી, હમેશાં ૧૦૦૦ ઋદ્ધિ મંત્રનો જાપ કરવો. સફેદ આસન, માલા રાતા સુતરની, પશ્ચિમ તરફ મુખ રાખવું, શુગલ, ચંદન અને ઘીનો ધૂપ કરવો અને એકાંતમાં મંત્રનો જાપ કરવો.

શુભ—આ પ્રમાણે કરવાથી પાણીનો લય નાશ પામે છે, દરિયામાં વહાણ ડુબતું નથી.

શ્લોક ૫—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે નમો ઘણવુદ્ધિ [વુદ્ધિ ?] કરામ ॥

મંત્ર—ૐ હ્રીં પદ્મે નમઃ ॥

ચંત્ર—ષટ્કોણાકૃતિની મધ્યમાં અમ્લચૂ લખીને, છ ખુણામાં મંત્રાક્ષરો લખવા, ચંત્રની ફરતી ઋદ્ધિ લખવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૬૭

વિધિ—એકાંત સ્થાનમાં રહીને ૪૯ ઓગણપચાસ દિવસ સુધી, હમેશાં ૧૦૦૦ જાપ કરવો, સફેદ આસન, સફેદ કપડાની માલા, પૂર્વદિશા તરફ મુખ રાખવું, શુગલ, કંદરૂ, ચંદન, કપૂર અને ઈલાયચીનો ધૂપ કરવો.

શુભ—ચૌપદનો લાલ, લક્ષ્મી તથા ધનનો લાલ થાય.

શ્લોક ૬—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે નમો પુત્તદ્વચ્છો [ચ્છં ?] કરામ ॥

મંત્ર:—ૐ નમો ભગવતિ હ્રીં શ્રીં વ્રાં વ્રીં ક્ષાં ક્ષીં પ્રૌં હ્રૌં નમઃ ॥

ચંત્ર—ચંદ્રાકૃતિ ની અંદર ઋદ્ધિ લોખપત્ર પર લખીને ચંદ્રાકૃતિની ચારે બાજુ મંત્રાક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૬૮

વિધિ—[એકાંત સ્થાનમાં] ૪૦ ચાલીશ દિવસ સુધી, હમેશાં ૧૦૦૦ જાપ કરવો, લીલું આસન, કમલની માળા, દક્ષિણ દિશા તરફ મુખ રાખવું; શુગલ, ઘી, ખોપરાં અને લવીંગનો ધૂપ કરવો.

શુભ—સંતાનની પ્રાપ્તિ થાય.

શ્લોક ૭—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે નમો માહજે જ્ઞાણાય ॥

મંત્ર—ૐ નમો ભગવતિ શુભાશુભં કથયતિ [યામિ?] સ્વોહા

ચંત્ર:—ગોળાકાર ત્રણ કોઠા કરવા, પહેલા કોઠામાં ઋદ્ધિ લખવી, બીજામાં મંત્રાક્ષરો લખવા અને ત્રીજા કોઠામાં હંકાર ૧૪ ચઢે લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૬૯

વિધિ—સતાવીશ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ, આસન જોગિઆનું, મૂંગાની

ગુણ—ચોરાઈ ગએલી વસ્તુ પાછી આવે, ધન મલે અને જોવાયેલી—
શુભાવેલી વસ્તુ પાછી મની આવે
શ્લોક ૧૫—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો જ્ઞસળજ્ઞસળાપ ॥

મન્ત્ર —ૐ નમો કાલરાત્રિ[યે]નમ સ્વાહા ॥

યત્ર—ત્રિશૂલાકૃતિની મધ્યમા ઋદ્ધિ લખવી, ચારે બાજુ ફરતો મત્ર લખવો
આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૦૭

વિધિ—પચીશ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો કાલુ આમન, કાલા
અરીઠાના મીંજની માલા, દક્ષિણ દિશાએ સુખ રાખીને ગણવી શુગલ, જોપરા,
લાલ મગ્યા અને નૂન(લૂણ ?)નો ધૂપ દેવો

ગુણુ—આ પ્રમાણે કરવાથી શત્રુ વૈરભાવ છોડે અને તેનો નાશ થાય

શ્લોક. ૧૬—

ઋદ્ધિ —ૐ હ્રીં અર્હં જમો જગમય પળાસપ ॥

મન્ત્ર —ૐ નમો ગૌરિ રૂટે ચંદ્રે હ્રીં નમ

યત્ર—દ્વાદશ દલ કમલાકૃતિની બાર પાખડીઓમા મત્ર લખવો, ચારે બાજુ
ફરતી ઋદ્ધિ લખવી આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૦૮

વિધિ—સાત દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, મફદ આમન, મફટિકની
માલા, વાયવ્યપુણ તરફ સુખ કરવું, શુગલ, મેવા, ઘી અને ચદનનો ધૂપ દેવો

ગુણુ—પર્વતપરનો ઉપસર્ગ અને વનના લયનો નાશ થાય

શ્લોક. ૧૭—

ઋદ્ધિ —ૐ હ્રીં અર્હં જમો કુદ્ધુદ્ધ[દ્ધિ?] જાસપ ॥

મન્ત્ર —ૐ નમો ધૃતિદેવ્યે હ્રીં થીં હ્રીં ઘ્ઘ્ ઘ્ઘ્ દ્રાદ્રીં નમ ॥

યત્ર—ચોખડા મોલ ખુણામા મત્ર લખવો, ઉપરના ભાગમા ઋદ્ધિ લખવી
આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૦૯

વિધિ—ચઉદ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, મફદ આમન, મફટિકની
માલા, નૈઋત્ય ખુણા તરફ સુખ રાખવું ચદન, ડપૂર, ઇલાયચી અને ધીનો
ધૂપ દેવો

ગુણુ—[યત્ર પાસે ગખવાથી] વિગ્રહની ગાતિ થાય છે

શ્લોક. ૧૮—

ઋદ્ધિ —ૐ હ્રીં અર્હં જમો પાસે સિદ્ધા સુળતિ ॥

મન્ત્ર —ૐ નમો ઉ[સુ?]મતિદેવ્યે વિપત્તિર્નાશિન્યૈ નમ સ્વાહા ॥

મન્ત્ર—ૐ નમો સરસ્વતિ ગુણવતિ સ્વાહા ॥

યન્ત્ર—વટપત્રાકૃતિમાં તેર પાંખડીની મધ્યમાં ઋદ્ધિ લખીને, [ઉપરના લાગમાં મંત્ર લખવો]. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૦૩

વિધિ—૧૯ ઓગણીશ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, સફેદ આસન, સફેદ ચંદનની માલા, ઇશાન ખુણા તરફ મુખ રાખવું. ચંદન, નાગરમોથ અને કપૂર કાચલીનો ધૂપ કરવો.

ગુણ—યન્ત્ર પાસે રાખવાથી પાણીમાં કુખાય નહિ.

શ્લોક ૧૨—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો અગ્નિવજ્જનાય ॥

મન્ત્ર—ૐ નમો ચંડિકાયૈ નમઃ સ્વાહા ॥

યન્ત્ર—ઝારીની આકૃતિની મધ્યમાં મંત્ર લખવો ઉપર ઋદ્ધિ લખવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૦૪

વિધિ—સાત દિન સુધી, દરરોજ ૧૦૮ એકસો આઠ વખત જાપ કરવાથી અગ્નિનો ભય જાય, સફેદ આસન, સ્ફટિકની માલા, નૈઋત્ય ખુણા તરફ મુખ રાખવું. કપૂર, ખોપરા, ગુગલ અને ઘીનો ધૂપ કરવો.

ગુણ—મંત્ર લખીને પાણી નાખવાથી અગ્નિ શાંત થઈ જાય છે.

શ્લોક ૧૩—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો ઇક્ષ્વવજ્જનાય ॥

મન્ત્ર—ૐ નમો ચામુંડાયૈ નમઃ સ્વાહા ॥

યન્ત્ર—મૂઠ વાળી વજા કૃતિની મધ્યમાં ઋદ્ધિ લખવી, ચારે બાજુ ફરતો મંત્ર લખવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૦૫

વિધિ—સત્તાવીશ દિવસ સુધી, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, લાલ આસન, જયંત્રની માલા, પશ્ચિમ દિશા તરફ મુખ રાખવું. ગુગલ, ચંદન અને ઘીનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—દરરોજ ૧૦૮ વાર પાણી મંત્રીને નાખવાથી કુવામાં ખાડું પાણી આવતું હોય તે મીઠું જલ થઈ જાય.

શ્લોક ૧૪—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો તક્ષર ધણ પ[વિ?]પ્પિયાય ॥

મન્ત્ર—ૐ નમો ગંધારિ[યૈ]નમઃ શ્રીં હ્રીં ઐં ક્લૂં હ્રૂં ઙ્મં સ્વાહા ॥

યન્ત્ર—પોડશ દલ કમલાકારે યન્ત્ર [મધ્ય કર્ણિકામાં ૐ લખવો], પાંખડીઓમાં મંત્રાક્ષરો લખવા, કમલાકૃતિને ફરતી ઋદ્ધિ લખવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૦૬

વિધિ—ચઉદ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, લીલું આસન, લાલ સુતરની માલા, ઉત્તર દિશા તરફ મુખ રાખવું. કંદર અને ગુગલનો ધૂપ દેવો.

છે તેવો લિખે, લીલુ આસન, માલા ચઢનની, નૈઋત્ય દિશા તરફ મુખ ગળવુ ચઢન, અગર અને ધીનો ધૂપ દેવો

ગુણ—નેત્રરોગની પીડાનો નાશ થાય છે

શ્લોક. ૨૨—

ઋધિ —ૐ હ્રીં અર્દ્ધે નમો તરુવત્તપનાપ ॥

મન્ત્ર —ૐ નમો પદ્માવત્યૈ ઇમ્લ્યૈ નમ ॥

યત્ર—ચ પદ્મવૃક્ષાગર આકૃતિમા દસ પાદડા બનાવીને તેની મધ્યમા મન્ત્ર લખવો, ઉપરના ભાગમા ઋધિ લખવી આકૃતિ માટે ભુઓ ચિત્ર ૩૧૪

વિધિ—એકવીશ દિવસ, દરરોજ ૧૦૮ જાપ કરવા, ડાબતુ આસન, તુલસીની માલા, નૈઋત્ય દિશાએ મુખ રાખવુ રાત્ર, ગુગલ, છડડડીલો, ધીનો ધૂપ દેવો ભૂમિશયન કરવુ, એકાતમા જાપ કરવો

ગુણ—બાગમા સારા રૂલ નીપજે-પેદા થાય

શ્લોક. ૨૩—

ઋધિ —ૐ હ્રીં અર્દ્ધે નમો વરજપહરણાપ ॥

મન્ત્ર—ૐ નમો શ્રીં હ્રીં શ્રીં શ્રીં શ્રીં નમ ॥

યત્ર—ગોલાકૃતિએ ત્રણ કોશ કરવા, મધ્ય કોશમા ઇમ્લ્ય લખવુ બીજા કોશમા ઋધિ લખવી, ત્રીજા કોશમા મન્ત્ર લખવો આકૃતિ માટે ભુઓ ચિત્ર ૩૧૫

વિધિ—સત્તાવીશ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, લાલ આગન, લાલ રોગમની માલા, પૂર્વ દિશા તરફ મુખ ગળવુ ચઢન, મૂંડ, મિલાગનનો ધૂપ દેવો ભૂમિશયન કરવુ, બ્રહ્મચર્ય પાળવુ અને એકાતરથાને જાપ કરવો

ગુણ—રાજદરબાગમા જયની પ્રાપ્તિ થાય

શ્લોક. ૨૪—

ઋધિ —ૐ હ્રીં અર્દ્ધે નમો આગાસગામિયાપ ॥

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં આ શ્રીં પદ્મે પોડશમુજે પ્રોં [પ્રોં] હ્રીં નમ ॥

યત્ર—સમચોગ્મ મોલ કોશાના યત્રમા મન્ત્ર લખવો, ઉપરના ભાગમા ઋધિ લખવી આકૃતિ માટે ભુઓ ચિત્ર ૩૧૬

વિધિ—અતાવીશ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, લાલ આગન, લાલ માલા, પૂર્વદિગામા મુખ ગળવુ, પચીસ ગેર ખીંગ અને શીરો [જાને મટીને] બનાવરાવી, શ્રાવકની એકવીશ કન્યાને જમાડવી, કપૂર, મૂંડ, ગિલાગમ અને મદદ ચઢનનો ધૂપ દેવો એકાત જગલમા અથવા અટવી અગર પવત પર આ જાપ કરવો

યંત્ર—બે સુખવાળા સર્પની આકૃતિ કરીને ઉપરના ભાગમાં ઋદ્ધિ અને નીચેના ભાગમાં મંત્ર લખવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૧૦

વિધિ—સાત દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૮ વખત જાપ કરવો, કાલું આસન, ચંદનની માલા, અગ્નિ દિશા તરફ સુખ રાખવું. ગુગલ, અને કંદરૂનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—જે પુરુષ અગર સ્ત્રીને સર્પ કરડ્યો હોય તેને ગારડુકિનાઈ (લીમડાનું ઝુમખું?) ઝાડો દીજે સર્પનો ઝેર ઉતરી જાય.

શ્લોક. ૧૯—

ઋધિ:—ૐ હ્રીં અર્હં જમો પુષ્કિલસ્વત્તાપ ॥

મંત્ર:—ૐ નમો મગવતિ પુષ્પપલ્લવકારિણિ નમઃ ॥

યંત્ર—આંખાના ઝાડની આકૃતિએ સત્તર પાંદડાં વાળો યંત્ર બનાવીને, પાંદડાની મધ્યમાં મંત્રના અક્ષરો લખવા, ઉપરની બાજુ પર ઋદ્ધિ લખવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૧૧

વિધિ—બાગની અંદર ચઉદ દિવસ સુધી, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, કાલું આસન, તુલસીની માલા, રાત્રી, કંદરૂ, ગુગલ છાકછડીલો, ઘીનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—બાગમાં ફૂલ ન ઉગતાં હોય તે નવપલ્લવિત થાય.

શ્લોક. ૨૦—

ઋધિ:—ૐ હ્રીં અર્હં જમો ગિલ્લિલ્લપાસાપ ॥

મંત્ર:—ૐ નમો વ્રહ્માણિ નમઃ ॥

યંત્ર—ષટ્કોણ યંત્ર મધ્યે મંત્ર લખીને, ઉપર ઋદ્ધિ લખવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૧૨

વિધિ—એકાંતસ્થાને ૪૯ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, આસન જોગિયાનું, માલા રૂદ્રાક્ષની, ઇશાન દિશા તરફ સુખ રાખવું. ગુગલ અને રાત્રીનો ધૂપ દેવો. ભૂમિશયન કરવું તથા બ્રહ્મચર્ય પાલવું.

ગુણ—ઉપર પ્રમાણે કરવાથી ઉચ્ચાટન થાય છે.

શ્લોક. ૨૧—

ઋધિ:—ૐ હ્રીં અર્હં જમો અન્નિલગદેનાસપ ॥

મંત્ર:—ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં ક્ષાં ક્ષીં નમઃ ॥

યંત્ર—અષ્ટદલ કમલની [મધ્ય કણ્ઠિકામાં ૐ કાર લખવો] આઠ પાંખડીઓમાં મંત્રાક્ષરો લખવા, ઉપર ઋદ્ધિના અક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૧૩

વિધિ:—દરરોજના સાત દિવસ સુધી ૧૦૮ વખત જાપ કરવો, યંત્ર જેવો

કાવ્ય ૨૮--

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો ડઘવજ્જનાપ ॥

મંત્ર—ૐ હ્રીં ધ્રીં હ્રીં ક્રૌં વપટ્ સ્વાહા ॥

યત્ર—ગોલાકાર ત્રણ કોઠા કરવા, મધ્યમા ઝડાર લખવો, ખીલ કોઠામા ઋદ્ધિ અને ત્રીલ કોઠામા મંત્રાક્ષરો લખવા આકૃતિ માટે ભુજ્યો ચિત્ર ૩૨૦

વિધિ—૨૧ દિવસ, હમેશા ૧૦૦૦ જાપ કરવા, પીણુ આસન, પીળા સુતરની માલા, દક્ષિણ દિશા તરફ મુખ રાખવું ચદન, લવંગ, ઘી, ઇલાયચી અને કપૂરનો ધૂપ દેવો

ગુણ—કીર્તિ ચશ વધે, લોકોમા જયજયકાર વર્તે

કાવ્ય ૨૯--

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો દેવાણુપિ (પિ?)યાપ ॥

મંત્ર—ૐ હ્રીં ક્રૌં (ક્રૌં) હ્રીં હ્રૂં ફદ સ્વાહા ॥

યત્ર—વીણાકારે લખવો, વીણાની મધ્યમા ઋદ્ધિ અને ઉપરના ભાગમા મંત્ર લખવો આકૃતિ માટે ભુજ્યો ચિત્ર ૩૨૧

વિધિ—૨૧ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, લાલ આસન, લાલ માલા, પૂર્વ દિશા તરફ મુખ રાખવું કસ્તૂરી, અગર, સિલારસ અને સફેદ ચદનનો ધૂપ દેવો ભૂમિશયન કરવું, બ્રહ્મચર્ય પાળવું

ગુણ—સોપારી, ઇલાયચી અથવા લવંગ, મંત્ર ભણીને જેને આપીએ તે પ્રત્યક્ષ હોય, તે સર્વ જનને પ્રિય હોય

કાવ્ય ૩૦--

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો મહાઘલાપ ॥

મંત્ર—ૐ હ્રીં ધ્રીં હ્રીં વ્હ્રૂં પ્રૌં (પ્રૌં?) હ્રૂં નમ સ્વાહા ॥

યત્ર—સીસાના આકારે યત્ર ડગીને, મધ્યમા ઋદ્ધિ લખવી અને ચાંચે જાણુ દરતા મંત્રાક્ષરો લખવા આકૃતિ માટે ભુજ્યો ચિત્ર ૩૨૨

વિધિ—૬૦ દિવસ, દરરોજ ૭૦૦ જાપ કરવા, કાલુ આસન, ડ્રાક્ષની માલા, પૂર્વ દિશા તરફ મુખ રાખવું ગુગલ, લોળાન અને ઘીનો ધૂપ દેવો

ગુણ—કાચા ઘડાથી ટુવામાવી પાણી નીકળે

કાવ્ય ૩૧--

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો ધીયાગ્નયન્તાપ ॥

મંત્ર—ૐ નમો ભગવતિ ચન્નધારિણિ ભ્રામય ભ્રામય મમ શુભાશુભ દર્શય દર્શય સ્વાહા ॥

ગુણ—ગચ્છેલું રાજ્ય તથા સ્થાન પાછું મલે.

શ્લોક ૨૫—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો દિહકમલાણયાપ ॥

મંત્ર—ૐ નમો ધરણેન્દ્ર પદ્માવત્યૈ નમઃ ॥

યંત્ર—ત્રિકોણાકૃતિ યંત્રની મધ્યમાં ચ્ચૂ લખીને, યંત્રની અંદરના ભાગમાં ઉપર તથા નીચે ઋદ્ધિ લખવી તથા ચારે બાજુ દેરતા મંત્રાક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૧૭

વિધિ—૨૧ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, સફેદ આસન, રૂટિકની માલા, પશ્ચિમ દિશા તરફ મુખ કરવું. કપૂર, ચંદન. મુઠ્ઠ તથા ઇલાયચીનો ધૂપ કરવો.

ગુણ—રોગ, શોકની પીડાનો નાશ થાય, હુર્ષ થાય અને સર્વ રોગનો નાશ થાય.

શ્લોક ૨૬—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો જયંદેયપાસેવત્તાપ ॥

મંત્ર—ૐ હ્રીં પદ્મે શ્રાં શ્રીં શ્રં શ્રઃ નમઃ ॥

યંત્ર—છત્રાકૃતિમાં યંત્ર લખવો, છત્રની નીચેના ભાગમાં મંત્ર લખવો અને ઉપરના ભાગમાં દેરતી ઋદ્ધિ લખવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૧૮

વિધિ—૨૭ દિવસ, દરરોજ ૧૦૮ જાપ કરવા, લાલ આસન, લાલ માલા, દક્ષિણ દિશા તરફ મુખ રાખવું. કસ્તુરી, અગર, હીબેર (હીરાબોળ ?) છડીલોનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—રાજસભામાં બોલેલો બોલ માન્ય રહે, અગડાનો નિકાલ જે કરીએ તે માન્ય રહે.

શ્લોક ૨૭—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં ચલદુઃખાસપ ॥

મંત્ર—ૐ હ્રીં શ્રીં ધરણેન્દ્રપદ્માવતી વલપરાક્રમાય નમઃ ॥

યંત્ર—સિંહાસનની આકૃતિની મધ્યમાં ઋદ્ધિ લખીને, ઉપરના ભાગમાંથી શરૂ કરીને ચારે તરફ દેરતા મંત્રાક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૧૯

વિધિ—૨૧ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, કાલી બિનનું આસન, કાલા સુતરની માલા, પૂર્વ દિશા તરફ મુખ રાખવું. ગુગલ, મીઠું, ઘી તથા બોપરાનો ધૂપ દેવો. ૨૧ દિવસ પછી યંત્રને પંચામૃતમાં મેલવીને નદીના પ્રવાહમાં નાખી દેવો.

ગુણ—દુશ્મન પરાજય પામે, શત્રુ શાંત હોય.

યત્ર—વૃક્ષાકાર યત્ર ૬ પાદડા વાળો કરવો જમણી બાજુના ત્રણ પાદડામાં હોં છોં છોં તથા ડાબી બાજુના ત્રણ પાદડામાં પ્રો રો રલા લખવા, ઋદ્ધિ અને મત્ર ચાટે બાજુ ફરતા લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૨૬

વિધિ—૨૧ દિવસ, ૨૧ વાર સરસવ મત્રીને પાણીમાં નાખવા, કાલુ આસન વિંછી ઢાંઢા ફલની માલા, વાયવ્ય દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું ગુગલ, મરચા, ઘી તથા મરમવનો ધૂપ દેવો

ગુણુ—શાકિની દોષ નય, ભૂત, પિશાચ, રાક્ષસ તથા હર્ષન, વૈરીનો નાશ વાય

કાવ્ય ૩૫—

ઋદ્ધિ—ૐ હોં અર્હં જમો મિજ્જલિજ્જણાસપ ॥

મત્ર—ૐ નમો મગવતિ મિગિયાગદે અપસ્મારે રોગે શાન્તિ કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

યત્ર—કુધીની જુટી માફક પત્ર રંગનો લખવો, પાદડાની મધ્યમાં મત્રના અક્ષરો લખવા, ઉપરની બાજુએ ઋદ્ધિના અક્ષરો લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૨૭

વિધિ—૨૧ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ વાર મત્ર લખવા, કેળાના પાનનું લીલું આમન હમેશા લેવું, ચદનની માલા, નૈઋત્ય દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું લોળાન અને ઘીનો ધૂપ દેવો એકાદ ગ્વાને જાપ કરવા, પ્રક્ષયર્થ પાળવું

ગુણુ—મૃગી, અપરમાર અને બાવળાપણું નય

કાવ્ય—૩૬

ઋદ્ધિ—ૐ હોં અર્હં જમો ગ્રા (ગ્રા ?) દુ ફટ્ વિચક્ષાપ ॥

મત્ર—ૐ હોં અષ્ટમદ્ધાનાગકુલ વિપ શાન્તિકારિણિ સ્વાહા ॥

યત્ર—હાથના પલ્લના આડારે કરવો, હવેલીની મધ્યમાં સાત જોં કાર લખવા, પાંચ આગલીઓની મધ્યમાં સાત માત્રા આ ઢાર લખવા ઉપરના ભાગમાં ઋદ્ધિ લખવો અને ચાટે બાજુ પલ્લને ફરતા મત્રાક્ષરો લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૨૮

વિધિ—૭ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, લીલું આમન, માલા પાટલની (લીલી), ઇશાન દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું ગુગલ, કદડોનો ધૂપ કરવો

ગુણુ—આ પ્રમાણે નિહ કર્યા પછી સર્પ પકડે તો સર્પ કંડે નહિ, મન ભાળીને ઠાકરી નાખવાથી સર્પ ચક્ષી નય અને સર્પનું વિષ ચડે નહિ

કાવ્ય ૩૭—

ઋદ્ધિ—ૐ હોં અર્હં જમો હોં ગોમિ હોં ગોમિ ॥

યંત્ર—દર્પણાકૃતિએ ચોખ'ડો કરવો, મધ્યમાં ઋદ્ધિ લખવી, ઉપરથી શરૂ કરીને ચારે તરફ ફરતા મંત્રાક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૨૩

વિધિ—૧૪ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, અંગુલ ૧૨ નો હોમકુંડ કરવો, હોમકુંડની અંદર અગર, ઘી, સરસવ, ગોરૂચંદનનો હોમ મંત્ર લણી લણીને કરવો. સફેદ આસન, સફેદ માલા, પૂર્વ દિશા સન્મુખ રાખવું. ચંદન, અગર અને છાઝડીલાનો ધૂપ દેવો. પછી ખીર, શીરો અને તાંદુલનું શ્રાવકોને લોજન કરાવવું.
ગુણ—શુભાશુભ પ્રશ્નનો જવાબ મલે.

કાવ્ય ૩૨—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો અદ્દમદ્દનાસપ ॥

મંત્ર—ૐ નમો ભગવતિ મમ શત્રુન્ વંધય વંધય તાડય તાડય ઉન્મૂલય ઉન્મૂલય છિન્દ છિન્દ મિન્દ મિન્દ સ્વાહા ॥

યંત્ર—મૃદંગાકારે લખવો, મધ્યમાં ઋદ્ધિ લખીને, ચારે બાજુ ફરતા મંત્રાક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૨૪

વિધિ—૨૭ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, કાતું આસન, કમલકાકડીના ખીજની માલા, નૈઋત્ય દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું. ગુગલ, નાગરમોથ, તગર અને ઘીનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—દુષ્ટ માણસનું જોર ન ચાલે, દુષ્ટ મનુષ્યનો નાશ થાય.

કાવ્ય ૩૩—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો જવિત્તાપખિત્તાપ ॥

મંત્ર—ઋ અસં અસુ પસુ ચંપુ શીશ્રે વાવિ અઘર્શાકું અમમનને પામ ॥

યંત્ર—ચોવીશ પાંખડીઓ વાળા કમલની મધ્યમાં ઐ લખવો, ચોવીશ પાંખડીમાં મંત્રાક્ષરો લખવા. [ઉપરના ભાગમાં ઋદ્ધિ લખવી]. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૨૫

વિધિ—૭ દિવસ, દરરોજ ૧૦૮ જાપ કરવા, ભેગિયાનુ આસન, રૂદ્રાક્ષની માલા, વાયવ્ય દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું. કપૂર, ખોપરાં, ઘી, ચંદન અને ઇલાયચીનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—મેઘનો ભય, અતિવૃષ્ટિ, તીડ, કાતરા તથા ઉદરનો ભય ખેતરમાં ન હોય

કાવ્ય ૩૪—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં નમો ડંજિઅસ્સાયતક્ષણેણં ॥

મંત્ર—ૐ નમો ભગવતી ભૂત પિશાચરાક્ષસવેતાલાન્ તાડય તાડય મારય મારય સ્વાહા ॥

લખવા અને નીચેની ખાલુએ માત્ર ઐકાર લખવા, આકૃતિના ઉપરના ભાગમાં ઋદ્ધિ લખીને, ખાકીની ત્રણ ખાલુમાં મન્ત્રના અક્ષરો લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૩૨

વિધિ—૧૪ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, લીલુ આસન, રૂઢાક્ષની માલા, ઇશાન દિશા સન્મુખ મુખ અને શુગલ, ઘી તથા ખોપરાનો ધૂપ દેવો
 ગુહ્ય—એકાદિક, વેલાનવર, તૃતીય તથા ચોથીમાં જવરનો નાશ થાય

કાવ્ય ૪૧—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે જમો ઘન્યલાદન્વય ॥

મન્ત્ર—ૐ નમો ભગવતે વમયારી જમો હ્રીં ધ્રીં ક્લીં વૈં ઋં નમ ॥

યત્ર—ચોખડા વીસ કોઠાની અદર મન્ત્રાક્ષરો લખવા અને ઉપર ઋદ્ધિ લખવી આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૩૩

વિધિ—૨૧ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા કાલુ આસન, કાલા સુતગ્ની માલા, દક્ષિણ દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું લૂણ, મરચા, શુગલ, ઘી અને રાલનો ધૂપ દેવો

ગુહ્ય—ખીજની ચલાવેલી ગોલી, તીર અથવા ખીજ શરો રણસગ્રામમાં લાગે નહિ

કાવ્ય ૪૨—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે જમો રતિયવત્થણાસય ॥

મન્ત્ર—ૐ હ્રીં અર્હે જમો રતિયરક્તાર્શંગદે શાંતિ કુર કુર સ્વાહા ॥

યત્ર—ચોખડા પાચ કોઠાનો યત્ર કરવો, મધ્યમાં ૐ પંક્તિ નમ લખીને, ઉપરના ભાગમાં ઋદ્ધિ લખવી, ખાકીના ત્રણ ભાગમાં ફરતા મન્ત્રાક્ષરો લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૩૪

વિધિ—૨૧ દિવસ, દરરોજ ૧૦૮ જાપ કરવા, આસન લૂગીનું, માલા કાચા દેલાની, ઉત્તર દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું ચદન, લવીંગ, કપૂર, ઇલાયચી, ઘી તથા સિલારસનો ધૂપ દેવો પછી દેવી પદ્માવતીનું પૂજન કરાવવું, દીપ, નૈવેદ્ય, ધૂપ, ફલ અને લાલ વસ્ત્ર

ગુહ્ય—સ્ત્રીનો પ્રદર રોગ જાય, અધૂરો ગર્ભ રત્નલન થાય એટલે વસુવાવડ થાય નહિ

કાવ્ય ૪૩—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હે જમો વદિ મોન્સ્રયાપ ॥

મન્ત્ર:—ૐ નમો ભગવતિ મમ સર્વે રાજાપ્રજા વશ્યકારિણિ સ્વાહા ॥

યંત્ર—ફરસીની આકૃતિએ લખીને, ઉપર ઋદ્ધિ લખવી, પછી ચારે તરફ ફરતા મન્ત્રના અક્ષરો ઋદ્ધિની નીચે લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૨૬

વિધિ:—૨૧ દિવસ, દરરોજ ૧૦૮ જાપ કરવા, લાલ આસન, કણ્ઠેરનાં લાલ ફૂલથી મંત્ર જપી જપીને ફૂલ રાખતા જવું, પૂર્વ દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું. કપૂર અને કસ્તૂરીનો ધૂપ દેવો.

ગુણુ—મંત્ર લખીને ૭ કાંકરી ક્ષીરવૃક્ષ નીચે ઉછાળીને અધર ઝીલી લઈને, નગરના ચૌટામાં નાખવાથી રાજ વગેરે લોકો વશ થાય, રંકથી માંડી રાજા અને શાહુકાર વગેરે સર્વ વશ થાય.

કાવ્ય ૩૮—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો દ્વિદ્વિ મિદ્વિ મક્કંકરાય ॥

મન્ત્ર—ૐ નમો સ્વજ્ઞારીદેવ્યૈ, સ્વજ્ઞારો કહાં ગયૌ, સ્વજ્ઞારો સૈર કાટિ વા ગયૌ, સૈર કાટિ કાંઈ કરૈ, સૈર કાટ સારકા તીર ઘડાવૈ, તીર ઘડાય પેટપીડા હૃદયપીડા અમુકાકી છેદીસ્યૈ જાનવા ન્હારવારી પીડા છેદીસ્યૈ ॥

યંત્ર—કટારીના આકારે લખવો, ઉપર ઋદ્ધિ લખવી, પછી ચારે તરફ ફરતા મંત્રના અક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૩૦

વિધિ—૧૪ દિવસ, હમેશાં ૧૦૦૦ જાપ કરવા, સફેદ આસન, ગુલાબના લાકડાની માલા, ચંદન, છાંછડીલો અને ઘી તથા કંદરૂનો ધૂપ દેવો.

કાવ્ય ૩૯—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો સત્તાવરિય ગણિજ્ઞં ॥

મન્ત્ર:—ૐ નમો ભગવતી અમુકસ્ય સર્વે જ્વર શાંતિ કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

યંત્ર—રકાબીની આકૃતિની મધ્યમાં ઋદ્ધિ લખીને, ઉપર ચારે તરફ મંત્રના અક્ષરો ફરતા લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૩૧

વિધિ—૭ દિવસ, દરરોજ ૧૦૮ જાપ કરવા, લીલું આસન, કમલ(કાકડી)ની માલા, ઈશાન દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું, ગુગલ, ઘી તથા ખોપરાનો ધૂપ દેવો.

ગુણુ—તાવવાલા માણસને અગર સ્ત્રીના ગળે લોજપત્ર પર યંત્ર લખીને બાંધવાથી સર્વજન તથા સંનિપાત જાય.

કાવ્ય ૪૦—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં જમો ઉજ્જ્ઞસીઅણાસય ॥

મન્ત્ર—ૐ નમો ભગવતે ઇલ્લ્યૈ નમઃ સ્વાહા ॥

યંત્ર—સાથીઆની આકૃતિના મધ્યમાં ઇલ્લ્યૈ લખીને દક્ષિણ બાજુએ સાત શ્રીંકાર લખવા, ઉત્તર બાજુએ સાત હ્રીંકાર લખવા, ઉપરની બાજુએ સાત ક્રૌંકાર

बृहच्छान्ति स्तोत्र ।

—[०]—

भो भो भव्याः शृणुत वचन प्रस्तुत सर्वमेतत्,
 ये यात्राया त्रिभुवनगुरोर्हता भक्तिभाजः ।
 तेषा शान्तिर्भवतु भवतामर्हदादिप्रभावा-
 दारोग्यश्रीधृतिमतिकरी क्लेशविध्वसहेतु ॥१॥

ભાવાર્થ — હે ભવ્યજનો ! તમે અવસર ઉચિત મારૂં આ વચન સર્વ માલજો -
 જે શ્રાવકો શ્રી જિનેશ્વરની યાત્રામાં ભક્તિવત હોય છે, તેઓને શ્રી અરિહંતાદિક
 [પચ પરમેષી]ના પ્રભાવથી આરોગ્યતા, લક્ષ્મી, સંતોષ અને યુદ્ધિને કરનારી તથા
 રાગદ્વેષાદિકથી ઉત્પન્ન થતા કલેશનો નાશ કરનારી શાંતિ પ્રાપ્ત થાઓ [તીર્થ
 કરને ન્નાના કરનારા શ્રાવકોમાંથી જે અધિક શુણ્ણવાન હોય તે શ્રાવક જોલો ધર્મ
 આ પ્રમાણે જોલે]

भो भो भव्यलोका ! इह हि भरतैरावतविदेहसभमाना समस्ततीर्थकृता
 जन्मन्यासनप्रकम्पानन्तरमवधिना विज्ञाय, सौधर्माधिपति सुधोषाघण्टाचालनानन्तर
 सकलसुरासुरेन्द्रैः सह समागत्य सविनयमर्हद्भट्टारक गृहीत्वा, गत्वा कनकाद्रिशृदे,
 विहितजन्माभिपेकः शान्तिमुद्घोषयति यथा, ततोऽह कृतानुकारमिति कृत्वा महा
 जनो येन गतः स पन्था इति भव्यजनैः सह समेत्य, स्नात्रपीठे स्नात्र पिवाय,
 शान्तिमुद्घोषयामि, तत्पूजायास्नात्रादिमहोत्सवानन्तरमिति कृत्वा कर्णं दत्त्वा
 निशम्यता निशम्यता स्वाहा ॥

ભાવાર્થ — હે ભવ્યજનો ! આ લોકમાં ભરત, ઐરાવત અને મહાનિદેહ
 ક્ષેત્રને વિષે જ્યારે જ્યાં તીર્થકરનો જન્મ થાય છે, ત્યારે ત્યારે સૌધર્મ દેવલોકના
 ધંદ્રીનુ આમન કપાયમાન થાય છે, તે વખતે અવધિજ્ઞાનવડે જિનેશ્વરનો જન્મ યથેા
 બાણી તે ધંદ્ર પોતાના મેનાપતિ પાને સુધોષા ઘટા વગડાવે તેથી સર્વ વૈમાનિક દેવો
 તથા ભુવનપતિના અસુગે તેઓના ધંદ્રો સહિત આવીને પૂજ્ય જિનેશ્વરને વિનય
 પૂર્વક જે હાથમાં લઈ મેઝપવંતના શિખર ઉપર આવે ત્યા જિનજન્મનો ન્નાનાદિક
 મહોત્સવ ડગી શાંતિની ઉદ્ઘોષણા કરે છે તેથી ઢરીને હુ પણ “ડેલાનુ અનુડગુ
 કરવું” એમ ધારી વળી “મોટા પુરુષો જે માગે” ચાલે તે માર્ગે પ્રમાણ છે” એટલે
 ધંદ્રાદિક દેવોએ જેમ કંઈ તેમ આપણે પણ ઢરવું જોઈએ એમ બાણી ભવ્યજનો

મંત્ર:—ૐ નમો સિદ્ધ, મહાસિદ્ધ જગત્સિદ્ધ ત્રૈલોક્યસિદ્ધ મમ રોગં છિન્દ છિન્દ
સ્તંભય સ્તંભય જૃંભય જૃંભય મનોવાંછિત સિદ્ધિ કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

યંત્ર—બાર પાંખડીના કમલની [મધ્ય કર્ણિકામાં ઐકાર લખવો] બાર પાંખ-
ડીઓમાં ઋદ્ધિ લખવી, ચારે તરફ ફરતા મંત્રાક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ
ચિત્ર. ૩૩૫

વિધિ—૧૪ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, કાલું આસન, કાલા સુતરની
માલા, અગ્નિખુણા સન્મુખ સુખ રાખવું. ચંદન, ગુણલ, મરચાં અને ઘીનો
ધૂપ દેવો.

ગુણુ—એકાંત લક્ષ્મીલાલ થાય, બંદિખાનાથી છૂટે.

કાવ્ય ૪૪—

ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં નમઃ ॥

મંત્ર:—ૐ નમો ઘરણેન્દ્રપદ્માવતીસહિતાય શ્રીં ક્લીં ઈં અર્હં નમઃ

યંત્ર—પાંચ પાંખડીવાળા ગુલાબના ફૂલ જેવો લખવો, કર્ણિકામાં ઐકાર,
પાંચ પાંખડીઓમાં બાકીના ઋદ્ધિના અક્ષરો લખવા, ચારે બાજુ ફરતા મંત્રાક્ષરો
લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૩૩૬

વિધિ—૪૦ દિવસ દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, લાલ આસન, મૂંગાની (પર-
વાલાની) માલા, પૂર્વ દિશા સન્મુખ સુખ કરવું, ભૂમિશયન કરવું, શીલ પાલવું.

ગુણુ—લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય.

ૐ રોહિણિ-પ્રજ્ઞસિ-વજ્રશૃંગલા-વજ્રાકુશી-અપ્રતિચક્રા-પુરુષદત્તા-કાલી-મહાકાલી-ગૌરી-ગાન્ધારી-સર્વાસ્ત્રમહાજ્વાલા માનવી-વૈરોટ્યા-અચ્યુતા-માનસી-મહામાનસી પોઢશ વિદ્યાદેવ્યો રક્ષન્તુ વો નિત્ય સ્વાહા ॥

ભાવાર્થ — ૐ રોહિણી, પ્રજ્ઞસિ, વજ્રશૃંગલા, વજ્રાકુશી, અપ્રતિચક્રા, પુરુષ-દત્તા, કાલી, મહાકાલી, ગૌરી, ગાન્ધારી, સર્વાસ્ત્રમહાજ્વાલા, માનવી, વૈરોટ્યા, અચ્યુતા, માનસી, મહામાનસી આ સોળ વિદ્યાદેવીઓ તમારૂં નિત્ય રક્ષણ કરે.

ૐ આચાર્યોપાધ્યાયપ્રમૃતિચાતુર્વર્ણસ્ય શ્રી શ્રમણસઘસ્ય શાન્તિર્ભવતુ તુષ્ટિર્ભવતુ ॥

ભાવાર્થ — ૐ આચાર્ય, ઉપાધ્યાય વગેરે ચાર પ્રકારના શ્રી શ્રમણસઘની શાન્તિ થાઓ, તુષ્ટિ થાઓ અને પુષ્ટિ થાઓ.

ૐ ગ્રહાશ્વન્દસૂર્યાગ્નારકબુધવૃહસ્પતિશુક્રશનૈશ્વરરાહુકેતુસહિતાઃ સલોકપાલાઃ સોમયમવરુણકુવેરવાસવાદિત્યસ્કન્દવિનાયકોપેતા યે ચાન્યેઽપિ ગ્રામનગરક્ષેત્રદેવતા દયસ્તે સર્વે પ્રીયન્તા, પ્રીયન્તા અક્ષીણકોશકોષ્ટાગારા નરપતયશ્ચ ભવન્તુ સ્વાહા ॥

ભાવાર્થ — ૐ ચંદ્ર, સૂર્ય, મંગળ, બુધ, બૃહસ્પતિ, શુક્ર, શનિ, રાહુ અને કેતુ એ નવગ્રહ સહિત, સોમ, યમ, વરુણ અને કુબેર એ ચાર લોકપાલ સહિત વાસવ-ઈન્દ્ર, આદિત્ય-સૂર્ય, સ્કન્દ-કાતિ-કેય તથા વિનાયક-ગણપતિ સહિત, વળી બીજાં પણ જે ગ્રામદેવતા, નગરદેવતા અને ક્ષેત્રદેવતા વગેરે દેવો છે, તે સર્વે પ્રસન્ન થાઓ, પ્રસન્ન થાઓ રાજવીઓ અક્ષય ખજાનાવાળા તથા ધાન્યના અખુટ ઠાઠારવાળાઓ થાઓ.

ૐ પુત્ર-મિત્ર-ભ્રાતૃ-કલત્ર-સુહૃત્-સ્વજન-સપત્નિ-વન્ધુવર્ગસહિતા નિત્યં ચામોદગ્રમોદકારિણ* । અસ્મિન્નથ ભૂમન્ડલાયતનનિગાસિસાધુસાધ્વીશ્રાવકશ્રાવિકાણાં રોગોપસર્ગવ્યાધિદુઃસ્વદુઃખિભક્ષદૌર્મનસ્યોપશમનાય શાન્તિર્ભવતુ ॥

ભાવાર્થ — ૐ પુત્ર, મિત્ર, ભાઈ, સ્ત્રી, સુહૃદ-શુભ વાત કહેવાને યોગ્ય સળધી સ્વજન-પોતાના સગા વહાલા, સળધી-પુત્ર પૌત્રાદિકના શ્વસુર પક્ષ વગેરે, બધું વર્ગ-પિત્રાર્થ ભાઈઓ સહિત મર્વ સળધીઓ નિરતર આમોદ પ્રમોદ કરનારા થાઓ-હૃદયને આપવાવાળા થાઓ આ લોકને વિવે પૃથ્વીમ કલ ઉપર પોતપોતાના સ્થાનમાં નિવાસ કરનાર સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકાઓના ભવરાદિક રોગ, દિપદ, ચતુષ્પદ વગેરેના ઉપસર્ગ, ઠાંઠ વગેરે વ્યાધિ, દુઃખ, દુઃકાળ તથા વિપાદના ઉપશમન-નાશને માટે શાન્તિ થાઓ.

સહિત જિનમંદિરમાં આવી સ્નાત્રપીઠ ઉપર જિનેશ્વરનું સ્નાત્ર કરી તથા તેમની પૂજા, યાત્રા, સ્નાત્રા વગેરે મહોત્સવ કરી ઉચ્ચે સ્વરે શાંતિની ઉદ્ઘોષણા કરે છે, તેથી તમે પણ કાન દઈ-સાવધાન થઈ સાંભળો.

ૐ પુણ્યાહં પુણ્યાહં પ્રીયન્તાં પ્રીયન્તાં ભગવન્તોઽર્હન્તઃ સર્વજ્ઞાઃ સર્વદર્શિનસ્ત્રિ-
લોકનાથા સ્ત્રિલોકમહિતાસ્ત્રિલોકપૂજ્યાસ્ત્રિલોકેશ્વરાસ્ત્રિલોકોદ્યોતકરાઃ ॥

ભાવાર્થ:—ૐ [શબ્દથી પંચપરંપેષીને નમસ્કાર કરી કહે છે કે—] આજનો દિવસ પરમ પવિત્ર છે. કેવળજ્ઞાની, કેવળદર્શની, ત્રિલોકના નાથ, ત્રિલોકથી પૂજિત ત્રિલોકને પૂજ્ય, ત્રિલોકના ઈશ્વર અને ત્રિલોકને ઉદ્યોત કરનાર ભગવાન તીર્થંકરે પ્રસન્ન થાઓ, પ્રસન્ન થાઓ.

ૐ ઋષભ-અજિત-સંભવ-અભિનન્દન-હર્ષ-પદ્મપ્રભ-સુપાર્શ્વ-ચન્દ્રપ્રભ-
સુવિધિ-શીતલ-શ્રેયાંસ-વાસુપૂજ્ય-વિમલ-અનન્ત-ધર્મ-શાન્તિ-કુન્થ-અર-મહિ-
મુનિસુવ્રત-નમિ-નેમિ-પાર્શ્વ-વર્ધમાનાન્તા જિનાઃ શાન્તાઃ શાન્તિકરા ભવન્તુ સ્વાહા ॥

ભાવાર્થ:—ૐ ઋષભદેવ, અજિતનાથ, સંભવનાથ, અભિનંદન સ્વામી, સુમ-
તિનાથ, પદ્મપ્રભુ, સુપાર્શ્વનાથ, ચંદ્રપ્રભુ, સુવિધિનાથ, શીતલનાથ, શ્રેયાંસનાથ,
વાસુપૂજ્ય સ્વામી, વિમલનાથ, અનંતનાથ, ધર્મનાથ, શાંતિનાથ, કુંથુનાથ, અરનાથ,
મહિનાથ, મુનિસુવ્રતસ્વામી, નમિનાથ, નેમનાથ, પાર્શ્વનાથ, અને વર્ધમાન સ્વામી
પર્યંત ચોવીશે જિનેશ્વરે કે જેઓના કપાયાદિક ઉપશાંત થએલા છે, તે અમને
પણ શાંતિ કરનારા થાઓ.

ૐ મુનયો મુનિપ્રવરા રિપુવિજયદુર્ભિક્ષકાન્તારેષુ દુર્ગમાર્ગેષુ રક્ષન્તુ વો નિત્યં
સ્વાહા ॥

ભાવાર્થ:—ૐ મુનિઓ અને ગણધરાદિક શ્રેષ્ઠ મુનિઓ શત્રુના વિજયને વિષે,
દુકાળને વિષે, મહા અટવી તથા વિકટ માર્ગને વિષે નિરંતર તમારું રક્ષણ કરે.

ૐ હ્રીં શ્રીં ધૃતિ-મતિ-કીર્તિ-કાન્તિ-બુદ્ધિ-લક્ષ્મી-મેધા-વિદ્યા-સાધન-
પ્રવેશ-નિવેશનેષુ સુગૃહીતનામાનો જયન્તુ તે જિનેન્દ્રાઃ ॥

ભાવાર્થ:—ૐ (પરમેષીવાચક, પ્રણવબીજ) હ્રીં (માયાબીજ) શ્રીં (લક્ષ્મી-
બીજ), ધૃતિ-સંતોષ અથવા ધીરજ, મતિ-દીર્ઘદષ્ટિ, કીર્તિ-નામના, કાન્તિ-તેજ,
બુદ્ધિ-હોષણ, લક્ષ્મી, મેધા-ધારણા શક્તિ, વિદ્યા-અધિષ્ઠિત મન્ત્ર, સાધન-
સાધના, પ્રવેશ-નગરાદિ પ્રવેશ, અને નિવેશન-નિવેશ સ્થાનને વિષે સારી રીતે
ગ્રહણ કરાય છે, નામ જેઓનાં એવા તે જિનેશ્વરે જયવંતા વર્તે છે.

શ્રી ગોષ્ઠિકાનાં શાન્તિર્ભવતુ । શ્રીપૌરુષ્યાના શાન્તિર્ભવતુ ।
શ્રી પૌરજનસ્ય શાન્તિર્ભવતુ । શ્રીવ્રહ્મલોકસ્ય શાન્તિર્ભવતુ ।
ૐ સ્વાહા ૐ સ્વાહા ૐ શ્રી પાર્શ્વનાથાય સ્વાહા ॥

ભાવાર્થ—શ્રી શ્રમણ મધને શાંતિ થાઓ, દેશમાં શાંતિ થાઓ, રાજાના અધિકારીઓને શાંતિ થાઓ, રાજાઓના નિવાસ સ્થાનોમાં શાંતિ થાઓ, ધર્મની ગોષ્ઠી ઢરનારાઓને શાંતિ થાઓ, નગરના સુખ્ય સુખ્ય આગેવાન પુરોહિતોને શાંતિ થાઓ, નગરના લોકોને શાંતિ થાઓ, સર્વ જીવોને શાંતિ થાઓ ૐ સ્વાહા, ૐ સ્વાહા ૐ શ્રી પાર્શ્વનાથાય સ્વાહા અર્થાત્ આ પુષ્પાદિકની પૂજા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુને મનુષ્ય કરનારી થાઓ (અહીંયા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની જગ્યાએ જે પ્રભુનું મનાત્ર હોય તે પ્રભુનું નામ દેવું, લોકોમાં શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ મહાપ્રભાવિક હોવાથી સ્તોત્રકારે તેઓનું નામ અહીંયા લીધું છે)

एषा शान्तिः प्रतिष्ठायात्रास्नात्राद्यवसानेषु शान्तिकलशं गृहीत्वा कुकुम-
चन्दनकर्पूरागुरुद्रूपवासकुसुमाञ्जलिसमेतः स्नात्रचतुष्किंक्राया श्रीसद्यसमेतः शुचिशु-
चिवपुः पुष्पवस्त्रचंदनाभरणालङ्कृतः पुष्पमाला कण्ठे कृत्वा, शान्तिमुद्घोषयित्वा
शान्तिपानीयं मस्तके दातव्यमिति ॥

ભાવાર્થ—આ શાંતિપાઠ તીર્થઢગેની પ્રતિષ્ઠા, યાત્રા અને મનાત્રાદિકની અતમા કરવાનો છે તેની ઉદ્ઘોષણ આ પ્રમાણે કરવી—કોઇ વિશિષ્ટ શુભવાન શ્રાવક જિલો વધ શાંતિકલશને ગ્રહણ કરી કેમર, સુખડ, કપૂર, અશુરનો ધૂપ, વાસણેય અને કુસુમાજલિ સહિત સ્નાત્રમડપમાં શ્રીસદ્ય સહિત અત્યંત પવિત્ર શરીરવાળો થઈ પુષ્પ, વસ્ત્ર, અદન અને આભરણોથી સુશોભિત થઈ પુષ્પની માળા કંઠમાં પહેરી શાંતિની ઉદ્ઘોષણ કરી તે શાંતિ કલશનું પાણી સર્વના મન્ત્ર પર છાટે

नृत्यन्ति नृत्य मणिपुष्पवर्णं,

સૃજન્તિ ગાયન્તિ ચ મજ્જલાનિ ।

સ્તોત્રાણિ ગોત્રાણિ પઠન્તિ મન્ત્રાન્,

કલ્યાણમાજો હિ જિનાભિષેકે ॥૧॥

ભાવાર્થ—કટ્યાણના ભાજન એવા ભવ્ય પ્રાણીઓ, શ્રી જિનેશ્વરદેવના સ્નાત્ર મહોત્સવને વિષે નૃત્ય કરે છે, રત્નો અને પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરે છે, માગલિક ગીતો ગાય છે, સ્તુતિ-સ્તોત્રોથી પ્રભુના શુભ ગાન કરે છે, તથા તેઓશ્રીના ગોત્ર તથા નામ અને મત્રોને બોલે છે-૧

ૐ તુષ્ટિ-પુષ્ટિ-ઋદ્ધિ-વૃદ્ધિ-માઙ્ગલ્યોત્સવાઃ સદા પ્રાદુર્ભૂતાનિ પાપાનિ
શામ્યન્તુ દુરિતાનિ શત્રવઃ પરાઙ્મુખા ભવન્તુ સ્વાહા ॥

ભાવાર્થઃ—ૐ તુષ્ટિ, પુષ્ટિ, સમૃદ્ધિ, વૃદ્ધિ, માંગલિક ઉત્સવો નિરંતર થાઓ,
ઉચ્છેદમાં આવેલાં પાપો શાંત થાઓ, બંધાયેલા પાપ કર્મો નાશ પામે અને શત્રુઓ
પરાઙ્મુખ થાઓ.

શ્રીમતે શાન્તિનાથાય, નમઃ શાન્તિવિધાયિને ।

ત્રૈલોક્યસ્યામરાધીશ-મુકુટાભ્યર્ચિતાઙ્ગયે ॥૧॥

ભાવાર્થ—જ્ઞાનાદિક લક્ષ્મીવાળા શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુને નમસ્કાર થાઓ. તે
પ્રભુ ત્રણ લોકની શાંતિને કરનારા છે, તથા તેઓના ચરણોને દેવેન્દ્રોએ મસ્તક
નમાવી પોતાના મુકુટો વડે પૂજ્યા છે.—૧

શાન્તિઃ શાન્તિકરઃ શ્રીમાન્, શાન્તિં દિશતુ મે ગુરુઃ ।

શાન્તિરેવ સદા તેષાં, યેષાં શાન્તિર્ગૃહે ગૃહે ॥૨॥

ભાવાર્થ—જગતની શાંતિને કરનારા તત્વોનો ઉપદેશ કરનારા શ્રીમાન
શાંતિનાથ પ્રભુ મને શાંતિ આપો. જેઓના ઘરમાં શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુ પૂજાય છે,
તેઓને સદા શાંતિ જ હોય છે.—૨

ઉન્મૃષ્ટરિષ્ટદુષ્ટગ્રહગતિદુઃસ્વપ્નદુર્નિમિત્તાદિ ।

સંપાદિતહિતસંપન્નામગ્રહણં જયતિ શાન્તેઃ ॥૩॥

ભાવાર્થ—શાંતિનાથ પ્રભુનું માત્ર નામ ગ્રહણ કરવાથી જ ઉપદ્રવ, દુષ્ટ ગ્રહનું
નડવા પાણું, ખરાબ સ્વપ્ન અને દુષ્ટ એવા શુકન નિમિત્તાદિક નાશ પામે છે અને
હિતકારી સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી જ તેમનું નામ જય પામે છે.—૩

શ્રીસંઘજગજ્જનપદ-રાજાધિપરાજસન્નિવેશાનામ્ ।

ગોષ્ઠિકપુરમુખ્યાનાં, વ્યાહરણૈર્વ્યાહરેચ્છાન્તિમ્ ॥૪॥

ભાવાર્થ—શ્રી સકલ સંઘ, જગત, જનપદ-દેશ, રાજાધિપ-રાજ્યના અધિકારીઓ,
રાજાને રહેવાનાં સ્થાનો, ધર્મ સભાના મતુષ્યો અને નગરના મુખ્ય મુખ્ય
પુરોહિતોનાં નામ બોલી તેઓના સખાધી શાંતિની ઉદ્દોષણ કરવી.—૪

તે આ પ્રમાણે—

શ્રી શ્રમણસંઘસ્ય શાન્તિર્ભવતુ । શ્રીજનપદાનાં શાન્તિર્ભવતુ ।

શ્રી રાજાધિપાનાં શાન્તિર્ભવતુ । શ્રીરાજસન્નિવેશાનાં શાન્તિર્ભવતુ ।

પરિશિષ્ટ ૧

શ્રી ઋષિમડલસ્તોત્રમ્

આદ્યતાક્ષરસલક્ષ્યમક્ષર વ્યાપ્ય યત્સ્થિત ।
અગ્નિજ્વાલાસમ નાદ વિંદુરેલાસમન્વિત ॥૧॥
અગ્નિજ્વાલાસમાક્રાન્ત મનોમલવિશોધન ।
દેદીપ્યમાન હૃત્પદ્મે, તત્પદ નૌમિ નિર્મલ ॥૨॥

અર્થાત્—ગરુડાતનો અક્ષર જ અને છેવટનો અક્ષર હ લખવાથી, તે અને અક્ષરોની મધ્યમા બધા વર્ણોક્ષરો આવી જાય છે અગ્નિજ્વાલા સમાન છેવટના નાદ અક્ષર (હ)ના મસ્તકના ભાગ ઉપર બિંદુ () તથા રેખા (રેફ ') કરીને 'અર્હ' શબ્દ બનાવવો આ પ્રમાણે બનાવેલો 'અર્હ' શબ્દ અગ્નિની જ્વાલા સમાન પ્રકાશમાન છે, મનના [પાપરૂપી] મલને ધોવાવાલો છે અને અત્યંત નિર્મલ છે આવા પ્રકાશમાન 'અર્હ' પદને હૃદયરૂપી ડમલમા સ્થાપન કરીને, મન, વચન અને કાયાથી હુ નમસ્કાર કરૂ છુ-૧-૨

અર્હમિત્યક્ષર બ્રહ્મ, વાચક પરમેષ્ઠિનઃ ।
સિદ્ધચક્રસ્ય સદ્બીજ સર્વતઃ પ્રણિદધ્મહે ॥૩॥

અર્થાત્—'અર્હ' શબ્દ અરિહંતાદિક પચ પરમેષ્ઠિનો વાચક છે તથા સિદ્ધચક્રનું બીજ છે અને તેથીજ સર્વ માંગલિક કાર્યોમા તેને પ્રણામ કરવામા આવે છે-૩

ૐ નમોઽર્હદ્મ્ય ईशेभ्यः, ૐ સિદ્ધેભ્યો નમોનમઃ ।
ૐ નમઃ સર્વેશ્વરિભ્યઃ, ઉપાધ્યાયેભ્ય ૐ નમઃ ॥૪॥
ૐ નમઃ સર્વસાધુભ્યઃ, ૐ જ્ઞાનેભ્યો નમોનમઃ ।
ૐ નમસ્તત્ત્વદિષ્ટિભ્યશ્ચારિત્રેભ્યસ્તુ ૐ નમઃ* ॥૫॥

અર્થાત્—અરિહંત, મિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સર્વ સાધુ, સમ્યક્જ્ઞાન, સમ્યક્દર્શન અને સમ્યગ્ચારિત્ર એ આઠેને ઐકાર સહિત વારવાર નમસ્કાર હો -૪,૫

* ૐ નમ સર્વસાધુભ્ય, તત્ત્વદિષ્ટિભ્ય ૐ નમ ।

ૐ નમ શુદ્ધવૌષેઘ્યચારિત્રેભ્યો નમોનમ ॥૫॥ —આ પ્રમાણે પણ પાઠ મળી આવે છે

શિવમસ્તુ સર્વજગતઃ. પરહિતનિરતા ભવન્તુ ભૂતગણાઃ ।

દોષાઃ પ્રયાન્તુ નાશં, સર્વં સુખીભવન્તુ લોકાઃ ॥૨॥

ભાવાર્થ—સર્વ જગતના જીવોનું કલ્યાણ થાઓ, પ્રાણી સમૂહ પરોપકાર કરવામાં તત્પર થાઓ, દોષો નાશ પામે અને સર્વ લોક સર્વં સુખી થાઓ.—૨

અહં તિત્થયરમાયા, સિવાદેવી તુમ્હ નયરનિવાસિની ।

અમ્હ સિવં તુમ્હ સિવં, અસિવોવસમં સિવં ભવતુ ॥૩॥ સ્વાહા ॥

ભાવાર્થ—હું શ્રી નેમીનાથ તિર્થંકરની માતા શિવાદેવી નામની તમારા નગરમાં વસું છું; તેથી માંહે અને તમારું કલ્યાણ થાઓ, તેમજ વિદ્વની શાંતિ થાઓ.—૩

ઉપસર્ગાઃ ક્ષયં યાન્તિ, છિદ્યન્તે વિઘ્નવલ્લયઃ ।

મનઃ પ્રસન્નતામેતિ, પૂજ્યમાને જિનેશ્વરે ॥૪॥

ભાવાર્થ—શ્રી જિનેશ્વરદેવની પૂજા કરવાથી સર્વ ઉપદ્રવો નાશ પામે છે, વિઘ્નરૂપી વેલડીઓ-લતાઓ છેદાઈ જાય છે અને ચિત્ત પ્રસન્ન થાય છે.—૪

સર્વમંગ્ગલમાઙ્ગલ્યં, સર્વકલ્યાણકારણમ્ ।

પ્રધાનં સર્વધર્માણાં, જૈનં જયતિ શાસનમ્ ॥૫॥

ભાવાર્થ—સર્વ મંગલોમાં મંગલરૂપ, સર્વ કલ્યાણોના કારણરૂપ અને સર્વ ધર્મોને વિષે ઉત્તમ એવું આ જૈનશાસન-જિનેશ્વર દેવોનું શાસન જયવંતુ વર્તે છે—૫

છે અને પછીના અઠાગ શુદ્ધાક્ષર છે, એ પ્રમાણે એકત્ર મંદીને સત્તાવીશ અક્ષરરૂપ શ્રી ઋષિમંડલ ન્તવના યત્રનો આ મૂલમંત્ર આરાધકોને શુભ ફળો આપનારો તથા મનોવાછના યુગી કળનારો છે [આ મંત્રાક્ષરોમા પહેલા નવ બીજાક્ષરોમા હ્રીં કાર આવતો હોવાથી પાછળનો નમ પહેલાનો હ્રીં ત્રાર ગણુતરીમા લેવામા આવતો નથી તેથી તે અઠાર અક્ષર ગણાય છે]-૯,૧૦

જગુષ્ઠકુશરોદ્ધીપઃ, ક્ષારોદધિસમાવૃતઃ ।

અર્હદાદ્યકૈરદ્યકાષ્ઠાધિષ્ઠિતલકૃતઃ ॥૧૧॥

તન્મધ્યે સગતો મેરુઃ કૂટલક્ષૈરલકૃતઃ ।

ઉચ્ચૈરુચૈસ્તરસ્તારતારામંડલમહિતઃ ॥૧૨॥

તસ્યોપરિ સકારાત વીજમધ્યસ્ય સર્વગ ।

નમામિ ત્રિવિમાર્હત્ય લલાટસ્થ નિરજન ॥૧૩॥

અર્થાત્-જગુષ્ઠને ધારણ કરવાવાળા દ્વીપ એટલે કે જગુષ્ઠીપની ચારે તરફ લવણ સમુદ્ર વીંટળાએલો છે તે દ્વીપ આઠ દિશાઓના સ્વામી અરિહંત આદિ આઠ પદોથી શોભાયમાન છે તેના મધ્યભાગમા મેરુ નામનો પર્વત છે જે બહુ જ કૂટોથી અલકૃત છે અને તેની ચારે તરફ એકના ઉપર એક બ્યોતિશ્ચકો પરિક્રમા દે છે, તેથી તે પર્વત બહુજ સુંદર દેખાય છે આવા મેરુ પર્વત ઉપર મકારાત બીજ (હ)ની સ્થાપના કરીને, તેમા એકેલા ધાતિકર્મરૂપી અજ્ઞન રહિત અરિહંત ભગવાનના ણિળની લલાટમા સ્થાપના કરીને હું નમસ્કાર કરું છું ૧૧-૧૨-૧૩

અક્ષય નિર્મલ શાત વહુલ જાડયતોઽજિત ।

નિરીહ નિરહકાર સાર સારતર ઘન ॥૧૪॥

અનુદત શુભ સ્ફીત સાત્વિક રાજસ મત ।

તામસ વિરસ યુદ્ધ તૈજસ શર્વરીમમ ॥૧૫॥

સાકાર ચ નિરાકાર સરસ વિરસ પર ।

પરાપર પરાતીત પરપરપરાપર ॥૧૬॥

સકલ નિષ્કલ તુષ્ટ નિર્મૃત આતિવર્જિત ।

નિરજન નિરાકાશ નિર્લેપ વીતસંશય ॥૧૭॥

બ્રહ્માણમીશ્વર યુદ્ધ શુદ્ધ સિદ્ધમમગુર ।

જ્યોતિરુપ મહાદેવ લોકાલોકપ્રકાશક ॥૧૮॥

શ્રેયસેઽસ્તુ શ્રિયેઽસ્ત્વેતદર્હદાઘટકં શુભં ।

સ્થાનેષ્વણસુ વિન્યસ્તં પૃથગ્વીજસમન્વિતં ॥૬॥

અર્થાત્—કલ્યાણને તથા સંપત્તિને આપવાવાળા ઉપરોક્ત અરિહંતાદિક આઠે પદોની સ્થાપના બીજાક્ષર સહિત બુદ્ધી બુદ્ધી આઠે દિશાઓમાં કરવાથી તે સુખ તથા લક્ષ્મીને આપવાવાળા થાય છે.—૬

આઘં પદં શિખાં રક્ષેત્ પરં રક્ષતુ મસ્તકં ।

તૃતીયં રક્ષેન્નેત્રે દ્વે તુર્યં રક્ષેચ્ચ નાસિકાં ॥૭॥

પંચમં તુ મુખં રક્ષેત્ ષષ્ઠં રક્ષતુ ઘંટિકાં ।

સપ્તમં રક્ષેન્નાભ્યંતં પાદાંતં ચાષ્ટમં પુનઃ ॥૮॥

અર્થાત્—અરિહંતાદિક આઠ પદો પૈકી અનુક્રમે પહેલા અરિહંતપદથી શિખા (ચોટલી)ની રક્ષા કરવી, બીજા સિદ્ધ પદથી મસ્તકની, ત્રીજા આચાર્ય પદથી બંને નેત્રોની, ચોથા ઉપાધ્યાય પદથી નાસિકા (નાક)ની, પાંચમા સાધુપદથી મુખની, છઠ્ઠા પદથી ગળાની, સાતમા પદથી નાભિની અને આઠમા ચારિત્ર પદથી બંને પગોની રક્ષા કરવી. ૭-૮

પૂર્વં પ્રણવતઃ સાંતઃ સરેષો દ્વ્યંધિ પંચષાન્ ।

સપ્તાષ્ટાદશસૂર્યાકાન્ શ્રિતો વિંદુસ્વરાન્ પૃથક્ ॥૯॥

પૂજ્યનામાક્ષરાઘાસ્તુ પંચાતો જ્ઞાનદર્શનઃ ।

ચારિત્રેભ્યો નમો મધ્યે હ્રીં સાંતઃ સમલંકૃતઃ ॥૧૦॥

અર્થાત્—પ્રથમ પ્રણવ (ઐ) લખીને, પછી સ કારનો અંત અક્ષર રેફ સહિત હ કાર (હ)ની સાથે બીજો સ્વર આ કાર, ચોથો સ્વર ર્ઙ કાર, પાંચમો સ્વર ઙ કાર, છઠ્ઠો સ્વર ઞ કાર, સાતમો સ્વર ણ કાર, આઠમો સ્વર ણ કાર, દશમો સ્વર ઔકાર અને બારમો સ્વર ં; ઉપર બિંદુ સહિત અલગ અલગ લગાવવાથી અનુક્રમે હ્રાં, હ્રીં, હું, હૂં, હેં, હૈં, હૌ, હઃ લખીને, પછી પૂજ્ય એવા પાંચ પરમેષ્ઠિ પદોના શરૂઆતના પાંચ અક્ષર લેવા અર્થાત્ અ, સિ, આ, ડ, સા આ પ્રકારે લખીને, વળી સમ્યગ્જ્ઞાનદર્શનચારિત્રેભ્યો (સમ્યગ્દર્શનજ્ઞાનચારિત્રેભ્યો) લખીને, અંતમાં ‘નમઃ’ થી સુશોભિત એવો હ્રીંકાર બંને પદોની વચ્ચેમાં લખવાથી સત્તાવીશ અક્ષરનો મૂલમંત્ર તૈયાર થાય છે તે આ પ્રમાણે:—

મૂલમંત્રઃ—ઐ હ્રાં હ્રીં (હ્રિં?) હું હૂં હેં હૈં હૌ હઃ અ સિ આ ડ સા સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાનચારિત્રેભ્યો હ્રીં નમઃ । આ સત્તાવીશ અક્ષરના મૂલમંત્રમાં પ્રથમના નવ બીજાક્ષર

૧ ‘દ્વિત્રિ’ એવો પણ પાઠ છે. ૨ ‘પંચદર્શનબોધક’ એવો પણ પાઠ છે.

કરવા યોગ્ય છે આ બીજા અક્ષર એક (મદ્દ) રગવાલો છે, બીજા (શ્યામ) રગવાલો છે, ત્રીજા (લાલ) વર્ણ વાલો છે ચોથા (નીલા) રગવાળો છે, અને પાંચમા (પીલા) વર્ણવાળો પણ છે વળી તે હ્રકાર પણ અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ છે—૧૯, ૨૦

અસ્મિન્ થીજે સ્થિતાઃ સર્વે ઋપમાદ્યા જિનોત્તમાઃ ।

વર્ણૈર્નિજૈર્નિર્જયુક્તા ધ્યાતવ્યાસ્ત્ર સગતાઃ ॥૨૧॥

અર્થાત્—આ હ્રીં બીજાક્ષરમા ઋપભાદિ ચોવીજે તીર્થકરો બિરાજમાન છે, તેઓનું પોતપોતાના વર્ણોએ કમીને સહિત ધ્યાન કરવું બેધએ—૨૧

નાદશ્વદ્રમમાકારો વિદુર્નીલસમગ્રમઃ ।

કલારુણસમા સાતઃ સ્વર્ણમઃ સર્વતોમુખઃ ॥૨૨॥

શિરઃ સલીન ઈકારો વિનીલો વર્ણતઃ સ્મૃતઃ ।

વર્ણાનુસારસલીન તીર્થક્રન્મહલ સ્તુમઃ ॥૨૩॥

અર્થાત્—હ્રીં બીજાક્ષરની નાદકલા અર્ધચદ્રમાની આદૃતિવાળી તથા સફેદ રગવાળી છે, અર્ધચદ્રાકૃતિની ઉપરના બિંદુનો રગ ડાલો છે, હ્રકારની મસ્તકરૂપ કલા લાલ રગની પ્રભાવાળી છે અને હ્રકારનો બાકીનો ભાગ ચારે તરફ સુવર્ણ સમાન પીલા રગવાળો છે, તથા મસ્તકના ભાગને મળેલો ઈકાર લીલા વર્ણવાળો છે આવા હ્રીંકારમા પોતપોતાના વર્ણને અનુસરીને તીર્થકરોના સમૂહની સ્થાપના કરવામા આવી છે, એવા હ્રીંકારને મારો નમસ્કાર છે—૨૨-૨૩

ચદ્રપ્રમપુષ્પદતૌ નાદસ્થિતિસમાશ્રિતૌ ।

વિંદુમધ્યગતૌ નેમિસુત્રતૌ જિનસત્તમૌ ॥૨૪॥

~

પદ્મપ્રમવાસુપૂજ્યૌ કલાપદમધિશ્રિતૌ ।

શિર ઈસ્થિતિસલીનૌ પાર્શ્વમલ્લિજિનોત્તમૌ ॥૨૫॥

અર્થાત્—ચદ્રપ્રભ અને પુષ્પદત (સુવિધિનાથ)—એ બે તીર્થકરોની અર્ધચદ્રાકાર નાદકલામા સ્થાપના કરવી, અર્ધચદ્રાકારની ઉપરની બિંદીમા નેમિનાથ અને સુનિસુત્રતસ્વામી—એ બે તીર્થકરોની સ્થાપના, પદ્મપ્રભ અને વાસુપૂજ્ય—એ બે તીર્થકરોની કલાની જગ્યા મસ્તકમા તથા મસ્તકની સાથે મળેલા ઈકારમા પાર્શ્વનાથ અને મલ્લિનાથ—એ બે તીર્થકરોની સ્થાપના કરવી—૨૪, ૨૫

શેષાસ્તીર્થકરાઃ સર્વે રહઃસ્થાને નિયોજિતાઃ ।

માયાવીજાક્ષર પ્રાપ્તાશ્વતુર્વિંશતિરહતા ॥૨૬॥

અર્થાત્—[અરિહંત ભગવાનના જે ણિબનું ધ્યાન ધરવાનું છે, તેના સ્વરૂપનું વર્ણન સ્તોત્રકાર આ પ્રમાણે કરે છે—] અરિહંત ભગવાનનું ણિબ જન્મ મરણ રૂપ નાશ રહિત હોવાથી અક્ષય છે, કર્મરૂપી મલથી રહિત હોવાથી નિર્મલ છે, શાંત-મુદ્રાવાહું તથા વિસ્તૃત અને અજ્ઞાન રહિત છે, વળી કોઈપણ જાતની ઈચ્છા રહિત, અહંકાર રહિત છે, શ્રેષ્ઠ છે, શ્રેષ્ઠમાં પણ શ્રેષ્ઠ અત્યંત શ્રેષ્ઠ છે, ઘન છે.

ઉદ્ધતપણાથી રહિત, શુભ અને સ્વચ્છ છે. શાંતિ ગુણવાળું હોવાથી સાત્ત્વિક છે, ત્રિલોકના નાથપણાએ કરીને રાજસ ગુણવાળું છે, આઠ કર્મોનો નાશ કરવાને માટે તામસ ગુણયુક્ત છે, શૃંગારાદિક રસોથી રહિત છે, જ્ઞાનવાન છે, તેજસ છે. પૂર્ણિમાની ચાંદની રાત સમાન આનંદકારી છે.

અરિહંતની અપેક્ષાએ શરીર સહિત હોવાથી ‘સાકાર’ છે અને સિદ્ધોની અપેક્ષાએ શરીર રહિત હોવાથી ‘નિરાકાર’ છે, જ્ઞાનરૂપી રસથી ભરેલા હોવાથી ‘સરસ’ હોવા છતાં પણ રસાદિ વિષયથી રહિત છે, ઉત્કૃષ્ટ છે, કંમાનુક્રમે ઉત્કૃષ્ટથી પણ ઉત્કૃષ્ટ છે.

અરિહંતની અપેક્ષાએ શરીર સહિત હોવાથી ‘સકલ’ છે અને સિદ્ધોની અપેક્ષાએ શરીર રહિત હોવાથી ‘નિષ્કલ’ છે. સંતોષ ઉત્પન્ન કરવાવાલા છે, સંસાર ભ્રમણથી રહિત છે, કર્મરૂપી અંજનથી મુક્ત છે, કોઈપણ જાતની આકાંક્ષા વગરના છે, કર્મરૂપી લેપથી રહિત હોવાથી નિર્લેપ છે અને સંશય રહિત છે.

સર્વ ભવ્યજીવોને હિતશિક્ષા દેવાવાલા હોવાથી ઈશ્વર છે, બ્રહ્મરૂપ છે, બુદ્ધ-રૂપ છે, અઠાર દોષોએ કરીને રહિત હોવાથી ‘શુદ્ધ’ છે. કૃતકૃત્યપણાને પ્રાપ્ત થએલા છે, સંસારમાં ફરીથી આવવાપણું નહીં હોવાથી ક્ષણભંગુરતાથી રહિત છે, જ્યોતિ સ્વરૂપ છે, દેવોને પણ પૂજનીક હોવાથી ‘મહાદેવ’ છે, લોક અને અલોકનું પણ સ્વરૂપ પોતાના જ્ઞાનથી પ્રકાશ કરવા વાલા છે, એવા સ્વરૂપ વાળા અરિહંત ભગવાનના ણિબનું ધ્યાન કરવું જોઈએ.—૧૪, ૧૫, ૧૬, ૧૭, ૧૮.

अर्हदाख्यः सवर्णातः सरेफो बिंदुमंडितः ।

तुर्यस्वरसमायुक्तो बहुध्यानादिमालितः ॥ १९ ॥

एकवर्ण द्विवर्ण च त्रिवर्ण तुर्यवर्णकं ।

पंचवर्ण महावर्ण सपरं च परापरं ॥ २० ॥

અર્થાત્—અહંતનો વાચક ‘સવર્ણાત’ એટલે હકાર છે, તે રેફ અને બિંદુથી શોભાયમાન તથા ચોથા સ્વર ફકારથી યુક્ત હોવાથી હ્રીં બીજવર્ણ છે, જે ધ્યાન

દેવદેવ૦ દેવતા ॥૪૪॥ સર્વ જાતિના દેવતાઓ પીડા ન કરો -૪૪
 દેવદેવ૦ તસ્કરા ॥૪૫॥ ચોર લોડો પીડા ન કરો -૪૫
 દેવદેવ૦ વન્હય ॥૪૬॥ અગ્નિ પીડા ન કરો -૪૬
 દેવદેવ૦ શૃગિણ ॥૪૭॥ શીંગડાવાળા જીવો પીડા ન કરો -૪૭
 દેવદેવ૦ દમ્ષ્ટ્રિણ ॥૪૮॥ ડાઢથી કરડવાવાળા જીવો પીડા ન કરો -૪૮
 દેવદેવ૦ રેપલા ॥૪૯॥ રેપલ જાતિના જીવો પીડા ન કરો -૪૯
 દેવદેવ૦ પક્ષિણ ॥૫૦॥ પાખવાલા પક્ષીઓ પીડા ન કરો -૫૦
 દેવદેવ૦ મજકા ॥૫૧॥ ભાગફેડ કરવાવાળા પ્રાણીઓ પીડા ન કરો -૫૧
 દેવદેવ૦ જૃમકા ॥૫૨॥ જૂલક દેવતાઓ પીડા ન કરો -૫૨
 દેવદેવ૦ તોયદા ॥૫૩॥ જલમા રહેવાવાળા જીવો પીડા ન કરો -૫૩
 દેવદેવ૦ સિંહકા ॥૫૪॥ સર્વ જાતિના સિંહો પીડા ન કરો -૫૪
 દેવદેવ૦ શૂકરા ॥૫૫॥ મર્વ જાતિના સૂવરો પીડા ન કરો -૫૫
 દેવદેવ૦ ચિત્રકા ॥૫૬॥ ચિત્તાની જાતિના જીવો પીડા ન કરો -૫૬
 દેવદેવ૦ હસ્તિન ॥૫૭॥ સર્વ જાતના હસ્તિઓ પીડા ન કરો -૫૭
 દેવદેવ૦ મુમિપા ॥૫૮॥ પૃથ્વીના સ્વામી એવા રાજાઓ પીડા ન કરો -૫૮
 દેવદેવ૦ શત્રવ ॥૫૯॥ સર્વ શત્રુઓ પીડા ન કરો -૫૯
 દેવદેવ૦ પ્રામિણ ॥૬૦॥ ખેતરની રક્ષા કરવાવાળા દેવતા પીડા ન કરો -૬૦
 દેવદેવ૦ દુર્જના ॥૬૧॥ દુર્જન લોકો પીડા ન કરો -૬૧

દેવદેવસ્ય યજ્ઞક્રં તસ્ય ચક્રસ્ય યા વિમા ।

તયાચ્છાદિત સર્વાંગ માં મા હિંસતુ વ્યાધયઃ ॥૬૨॥

અર્થાત્—દેવોના દેવ શ્રીજિનેશ્વરદેવોના સમૂહની પ્રભાથી આચ્છાદિત થએલા મારા મર્વ અંગોને કોઈ પણ જાતના વ્યાધિઓ પીડા ન કરો -૬૨

શ્રીગૌતમસ્ય યા મુદ્રા તસ્યા યા ભુવિ લબ્ધયઃ ।

તામિરમ્યધિકૃ જ્યોતિર્હૃ(હ)ં સર્વેનિધીશ્વર. ॥૬૩॥

અર્થાત્—શ્રી ગૌતમસ્વામી ગણધરદેવેનું જે મુદ્રા અને તેની જે લાબિ આ પૃથ્વીપર પથરાયેલી છે, તે જ્યોતિથી પણ અધિક જ્યોતિ અરિહત ભગવાનની છે, વળી તે ભગવાન સર્વ વિદ્યાઓના અજ્ઞાના રૂપ છે -૬૩

પાતાલવાસિનો દેવા દેવા ભૂપીઠાસિનઃ ।

સ્યઃ સ્વર્ગાસિનો દેવાઃ સર્વે રક્ષતુ મામિતઃ ॥૬૪॥

ગતરાગદ્વેષમોહાઃ સર્વપાપવિવર્જિતાઃ ।

સર્વદા સર્વલોકેષુ તે મર્વંતુ જિનોત્તતાઃ ॥૨૭॥

અર્થાત્—આકીના સોળ તીર્થકરોની સ્થાપના રકાર તથા હકારના સ્થાનમાં કરવી. આ પ્રમાણે ચોવીશ તીર્થકરોની સ્થાપના માયાખીજ (હ્રીં)માં છે. આ જિનેશ્વરદેવ રાગ, દ્વેષ અને મોહથી રહિત છે અને સર્વ પાપકર્મોથી મુક્ત છે, એવા ઉત્તમ તે જિનવરે સર્વલોકમાં સંપૂર્ણ સુખ આપવાવાળા હો-થાઓ.-૨૬, ૨૭.

દેવદેવસ્ય યચ્ચક્રં તસ્ય ચક્રસ્ય યા વિમા ।

તયાચ્છાદિતસર્વાંગં માં મા હિંસંતુ પન્નગાઃ ॥૨૮॥

અર્થાત્—દેવોના દેવ શ્રીજિનેશ્વરદેવોના સમૂહની પ્રભાથી આચ્છાદિત થએલા મારા સર્વ અંગોને સર્પની જાતિના જીવો પીડા ન કરો.-૨૮

દેવદેવસ્ય યચ્ચક્રં તસ્ય ચક્રસ્ય યા વિમા ।

તયાચ્છાદિતસર્વાંગં માં મા હિંસંતુ નાગિની ॥૨૯॥

અર્થાત્—પ્રથમના પદોના અર્થની બરાબર આનો પણ અર્થ સમજવો, ફક્ત ‘સર્પની જાતિના જીવો’ની જગ્યાએ ‘નાગિની જાતિના જીવો પીડા ન કરો’. આજ પ્રમાણે નીચેના શ્લોકોમાં પણ સમજવું.-૨૯

દેવદેવં ગોનસા ॥૩૦॥ ગોહ જાતિના જીવો પીડા ન કરો.-૩૦

દેવદેવં વૃશ્ચિકાઃ ॥૩૧॥ વિંછીની જાતિના જીવો પીડા ન કરો.-૩૧

દેવદેવં કાકિની ॥૩૨॥ કાકિની જાતિના દેવો પીડા ન કરો.-૩૨

દેવદેવં હાકિની ॥૩૩॥ હાકિની જાતિના દેવો પીડા ન કરો.-૩૩

દેવદેવં યાકિની ॥૩૪॥ યાકિની જાતિના દેવો પીડા ન કરો.-૩૪

દેવદેવં રાકિની ॥૩૫॥ રાકિની જાતિના દેવો પીડા ન કરો.-૩૫

દેવદેવં લાકિની ॥૩૬॥ લાકિની જાતિના દેવો પીડા ન કરો.-૩૬

દેવદેવં શાકિની ॥૩૭॥ શાકિની જાતિના દેવો પીડા ન કરો.-૩૭

દેવદેવં હાકિની ॥૩૮॥ હાકિની જાતિના દેવો પીડા ન કરો.-૩૮

દેવદેવં રાક્ષસાઃ ॥૩૯॥ રાક્ષસ જાતિના દેવો પીડા ન કરો.-૩૯

દેવદેવં ભૈરવાઃ ॥૪૦॥ ભૈરવ જાતિના દેવો પીડા ન કરો.-૪૦

દેવદેવં ભેક્ષાઃ ॥૪૧॥ ભેક્ષ જાતિના દેવો પીડા ન કરો.-૪૧

દેવદેવં કિન્નરાઃ ॥૪૨॥ કિન્નર જાતિના દેવો પીડા ન કરો.-૪૨

દેવદેવં વ્યંતરાઃ ॥૪૩॥ વ્યંતર જાતિના દેવો પીડા ન કરો.-૪૩

દુર્જના ભૂતવેતાલા. પિશાચા મુદ્ગલાસ્તથા ।

તે સર્વે ઉપશામ્યતુ દેવદેવપ્રભાવતઃ ॥૭૧॥

અર્થાત્—હજાર હોડો, ભૂત, વૈતાલ, પિશાચ, મુદ્ગલ રાક્ષસ વગેરે સર્વ મિથ્યાત્વી અને રોદ્ર પરિણામી જીવો દેવાધિદેવ શ્રી જિનેશ્વરદેવના પ્રભાવથી શાંત થાઓ -૭૧

દિવ્યો ગોપ્યઃ સુદુષ્પ્રાપ્યઃ શ્રીઋષિમહલસ્તવઃ ।

માપિતસ્તીર્થનાથેન જગત્ત્રાણકૃતોઽનઘઃ ॥૭૨॥

અર્થાત્—આ શ્રી ઋષિમહલ સ્તવ બહુ જ દિવ્ય પ્રભાવવાળું છે, તેની પ્રાપ્તિ થવી બહુ જ દુર્લભ છે, જગતની રક્ષા કરવાને માટે નિર્દોષ એવું આ સ્તોત્ર શ્રી મહાવીર પ્રભુએ લાખેલું-કહેલું છે અને તેથી જ તે શુદ્ધ રાખવા યોગ્ય છે -૭૨

રણે રાજકુલે વન્દ્વૌ જલે દુર્ગે ગજે હરૌ ।

સ્મશાને વિપિને ઘોરે સ્મૃતો રક્ષતિ માનવ ॥૭૩॥

અર્થાત્—યુદ્ધમાં, રાજદરબારમાં, અગ્નિના ઉપદ્રવ વખતે, જલમાં સકટ ઉપસ્થિત થયે છતે, કિલ્લામાં, હાથી તથા સિંહ તરફથી ભય ઉપસ્થિત થયે છતે, સ્મશાન ભૂમિમાં તથા ઘોર વનમાં સકટ ઉપસ્થિત થયે છતે, આ મત્રતુ સ્મરણ કરવાથી મનુષ્યની રક્ષા થાય છે -૭૩

રાજ્યઘ્રષ્ટા નિજ રાજ્ય પદઘ્રષ્ટા નિજં પદ ।

લક્ષ્મીઘ્રષ્ટા નિજા લક્ષ્મીં પ્રાપ્નુવતિ ન સંશયઃ ॥૭૪॥

અર્થાત્—રાજ્યથી ઘ્રષ્ટ થયેલ રાજા પોતાના રાજ્યને, મત્રી વગેરે અધિકારી ના પદેથી ઘ્રષ્ટ થયેલ પોતાના પદને, ધનથી રહિત થયેલ પોતાના ધનને પાછું પ્રાપ્ત કરે છે, તે બાબતમાં કોઈ પણ જાતની શંકા કરવી નહિ -૭૪

માયાર્થી લભતે માર્યાં પુત્રાર્થી લભતે સુત ।

ધનાર્થી લભતે વિત્ત નરઃ સ્મરણમાત્રતઃ ॥૭૫॥

અર્થાત્—આ સ્તોત્ર વગેરેના સ્મરણમાત્રથી પણ સ્ત્રીની આહના વાળાને સ્ત્રીની પ્રાપ્તિ, પુત્રની ઇચ્છાવાળાને પુત્રની પ્રાપ્તિ અને ધનની ઇચ્છાવાળા મનુષ્યને ધનની પ્રાપ્તિ થાય છે -૭૫

સ્વર્ણે રૂપ્યેઽથવા કાસ્યે લિખિત્વા યસ્તુ પૂજયેત્ ।

તસ્યૈવેષ્ટમહાસિદ્ધિર્ગૃહે વસતિ શાશ્વતી ॥૭૬॥

અર્થાત્—આ ચત્રને X સોનાના, ચાદીના અથવા કાસાના પતરાપર લખીને જે

અર્થાત્—પાતાલ નિવાસી ભૂવનપતિ દેવો, પૃથ્વીપર વસનાર વ્યંતરાદિક દેવો તથા સ્વર્ગમાં રહેલા કલ્પવાસી તથા વિમાનવાસી સર્વ દેવો મારી રક્ષા કરો.—૬૪

યેઽવધિલબ્ધયો યે તુ પરમાવધિલબ્ધયઃ ।

તે સર્વે મુનયો દિવ્યાઃ માં સંરક્ષંતુ સર્વતઃ ॥૬૫॥

અર્થાત્—જેઓ અવધિજ્ઞાનની લબ્ધિવાલા અને જેઓ પરમાવધિ જ્ઞાનની લબ્ધિવાલા ખારમા ગુણુસ્થાનવતી દિવ્ય મુનીશ્વરો છે, તેઓ મારી સર્વ તરફથી રક્ષા કરો.—૬૫

ભુવનેન્દ્ર વ્યંતરેન્દ્ર જ્યોતિર્ક્ષેન્દ્ર કલ્પેન્દ્રેભ્યો નમઃ ।

શ્રુતાવધિ દેશાવધિ પરમાવધિ સર્વાવધિ બુદ્ધિઋદ્ધિપ્રાપ્ત

સર્વૌષધિપ્રાપ્તાનંતબલદ્વિપ્રાપ્ત રસદ્વિપ્રાપ્ત વિક્રિયદ્વિપ્રાપ્ત

ક્ષેત્રદ્વિપ્રાપ્તાક્ષીણમહાનસદ્વિપ્રાપ્તેભ્યો નમઃ ॥૬૬-૬૭॥

ભાવાર્થ—ભૂવનપતિના ઇંદ્ર, વ્યંતરોના ઇંદ્ર, જ્યોતિષીના ઇંદ્ર તથા કલ્પવાસી દેવોના ઇંદ્રને નમસ્કાર હો, શ્રુતાવધિ, દેશાવધિ, પરમાવધિ, સર્વાવધિ, બુદ્ધિ, ઋદ્ધિને પ્રાપ્ત કરેલા, સર્વૌષધિ, અનંતબલ ઋદ્ધિ ને પ્રાપ્ત કરેલા, રસઋદ્ધિ, વૈક્રિય ઋદ્ધિ, ક્ષેત્ર ઋદ્ધિ અને અક્ષીણ મહાનસ ઋદ્ધિને પ્રાપ્ત કરેલા [મુનીશ્વરો] ને નમસ્કાર હો. આ સોળે પદો ચંત્રના કોઠામાં રહેલા છે.—૬૬, ૬૭.

ૐ શ્રીહ્રીશ્ચ ધૃતિર્લક્ષ્મી ગૌરી ચંડી સરસ્વતી ।

જયામ્વા વિજયા ક્લિન્નાઽજિતા નિત્યા મદદ્રવા ॥૬૮॥

કામાંગા કામવાણા ચ સાનંદા નંદમાલિની

માયા માયાવિની રૌદ્રી કલા કાલી કલિપ્રિયા ॥૬૯॥

एताः सर्वा महादेव्यो वर्त्तते या जगत्रये ।

सम सर्वाः प्रयच्छंतु कांतिं लक्ष्मीं धृतिं मतिं ॥७०॥

અર્થાત્—શ્રી ૧, હ્રી ૨, ધતિ ૩, લક્ષ્મી ૪, ગૌરી ૫, ચંડી ૬, સરસ્વતી ૭ જ્યા ૮, અંબીકા ૯, વિજયા ૧૦, ક્લિન્ના ૧૧, અજિતા ૧૨, નિત્યા ૧૩, મદદ્રવા ૧૪, કામાંગા ૧૫, કામવાણા ૧૬, નંદા ૧૭, નંદમાલિની ૧૮, માયા ૧૯, માયાવિની ૨૦, રૌદ્રી ૨૧, કલા ૨૨, કાલી ૨૩, અને કલિપ્રિયા ૨૪, આ સર્વ મોટી દેવિયો ત્રણ જગતને વિષે વિદ્યમાન છે, તે ચોવીશે દેવિયો મને કાંતિ, લક્ષ્મી, ધૈર્ય અને બુદ્ધિ ને આપનારી થાઓ.—૬૮, ૬૯, ૭૦.

અર્થાત્-જે ભવ્યપુરુષ ! શુદ્ધ યોગથી દૃઢેજ મવારમા ઉઠીને એકાગ્રચિત્તથી આ સ્તોત્રનો પાઠ કરીને મૂલમત્રનો એકએને આઠ વાર જાપ કરે છે, તેના શરીરમા ગેગ પેદા થતા નથી અને તેને દૃઢ પ્રકારની સપઢાઓ મળી આવે છે-૮૨

અષ્ટમાસાર્ધિ યાવત્ પ્રાતઃ પ્રાતસ્તુ યઃ પઠેત્ ।
સ્તોત્રમેતન્મહાતેજસ્વર્હર્દ્ધિનિ સ પश्यति ॥૮૩॥
દૃષ્ટે સત્વાર્હતે નિમે ભવે સસમકે ધ્રુવ ।
પદં પ્રાપ્નોતિ શુદ્ધાત્મા પરમાનંદસપદા ॥૮૪॥

અર્થાત્-મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિ કરીને એકાગ્રચિત્ત થઈને, નિરંતર સવાગમા આઠ મહિના સુધી આ સ્તોત્રનો પાઠ કરનાર મનુષ્ય અરિહત ભગવાનનું તેજોમય એવું જિજ્ઞાસુએ છે, અને તે પ્રમાણે અરિહત ભગવાનનું તેજોમય જિજ્ઞાસુનાર ભવ્યપુરુષ ! નિશ્ચયે કરીને સાતમા ભગે પરમ-અર્તાદ્રિય આનંદનું સ્થાન એવા મોક્ષ પદને પ્રાપ્ત કરે છે*-૮૩, ૮૪

વિશ્વવદ્યો ભવેદ્ધ્યાતા કલ્યાણાનિ ચ સોઽશ્નુતે ।
ગત્વા સ્થાન પર સોઽપિ ભૂયસ્તુ ન નિવર્તતે ॥૮૫॥

અર્થાત્-આ પ્રમાણે ધ્યાન ધરનાર મનુષ્ય જગતને વદન કરવા યોગ્ય થાય છે, કટ્યાણની પરપરાને પામે છે, [અને] મોક્ષપદને પામીને ફરીથી તે સસારમા પાછો આવતો નથી-જન્મ લેતો નથી-૮૫

इदं स्तोत्रं महास्तोत्रं स्तवानामुत्तमं पर ।

पठनात् स्मरणाज्जापाल्यभ्यते पदमव्ययम् ॥૮૬॥

અર્થાત્-આ સ્તોત્ર સ્તોત્રોને વિષે મહાસ્તોત્ર છે, સ્તવનોમા ઉત્તમોત્તમ છે અને તેનો પાઠ, સ્મરણ અને જાપ કરવાથી અવ્યય એવા મોક્ષપદની પ્રાપ્તિ થાય છે-૮૬

* અરિહત ભગવાનનું તેજોમય એવું જિજ્ઞાસુ ભવ્યપુરુષને દેખાય છે, એ વાત તદ્દન સત્ય છે કારણ કે આ સ્તોત્રના પાઠથી મે પોતે પણ અરિહત ભગવાનનું મહાતેજસ્વી એવું જિજ્ઞાસુમમા જોયેલું છે—સારાભાઈ નવાન

મનુષ્ય પોતાના ઘરમાં પૂજન કરે છે, તેના ઘરમાં હમેશાં આઠે મહા સિદ્ધિઓ વાસ કરે છે.-૭૬

ભૂર્જપત્રે લિખિત્વેદં ગલકે મૂર્ધ્નિ વા ભુજે ।

ધારિતં સર્વદા દિવ્યં સર્વભીતિવિનાશનં ॥૭૭॥

અર્થાત્—આ દિવ્ય ચંત્રને લોજપત્ર પર [અષ્ટગધથી] લખીને, [માદળીઆમાં-ઘાલી] ગળામાં, મસ્તકમાં અથવા ભુજાએ ધારણ કરવાથી નિરંતર સર્વપ્રકારની ભીતિઓ નાશ થાય છે.-૭૭.

ભૂતૈઃ પ્રેતૈર્ગ્રહૈર્યક્ષૈઃ પિશાચૈર્મુદ્ગલૈસ્તથા ।

વાતપિત્તકફોદ્રેકૈર્મુચ્યતે નાત્ર સંશયઃ ॥૭૮॥

અર્થાત્—[ઉપર પ્રમાણે ચંત્રને ધારણ કરનાર મનુષ્ય] ભૂત, પ્રેત, નવગ્રહ, યક્ષ, પિશાચ, મુદ્ગલ રાક્ષસ અને વાત, પિત્ત તથા કફ જન્ય રોગોના ઉપદ્રવોથી મુક્ત થાય છે; આ બાબતમાં કોઈ પણ જાતની શંકા રાખવી નહિ.-૭૮

ભૂર્ભુવઃસ્વસ્ત્રયીપીઠવત્તિનઃ શાશ્વતા જિનાઃ ।

તૈઃ સ્તુતૈર્વાદિતૈર્દૈર્ઘ્યૈર્ત્ત્વલં તત્કલં સ્મૃતેઃ ॥૭૯॥

અર્થાત્—પાતાલલોક, મનુષ્યલોક તથા દેવલોક એ ત્રણે લોકમાં રહેલા જે શાશ્વતા જિનેશ્વરો છે, તેની સ્તવના, વંદના અને દર્શન કરવાથી જે ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેટલા જ ફલની પ્રાપ્તિ આ સ્તોત્રનું સ્મરણ કરવાથી થાય છે.-૭૯

एतद्गोप्यं महास्तोत्रं न देयं यस्य कस्यचित् ।

मिथ्यात्ववासिनो दत्ते बालहत्या पदेपदे ॥૮૦॥

અર્થાત્—આ મહાસ્તોત્ર ગોપની (ખાનગી) રાખવું જોઈએ, જેને તેને આપવું ન જોઈએ; મિથ્યાત્વથી વાસિત પ્રાણીઓને આપવાથી આપનારને પગલે પગલે બાલહત્યાનું પાપ લાગે છે.-૮૦

आचाम्लादि तपः कृत्वा पूजयित्वा जिनावलिम् ।

अष्टसाहस्रिको जापः कार्यस्तत्सिद्धिहेतवे ॥૮૧॥

અર્થાત્—આચંબિલ વગેરે તપ કરીને ચોવીશ જિનેશ્વરોની પૂજા કરીને, ઇચ્છિત કાર્યની સિદ્ધિ માટે આ મંત્રના ૮૦૦૦ આઠ હજાર જાપ કરવા જોઈએ.-૮૧

शतमष्टोत्तरं प्रातर्ये पठन्ति दिनेदिने ।

तेषां न व्याधयो देहे प्रभवन्ति च संपदः ॥૮૨॥

ૐ વ્રાં વ્રીં વ્રૌં વ્રઃ વુષો જ્ઞઃ વહુસપદઃ ।

શશિસુતો ન રિષ્ટસ્ત્વં ઋદ્ધિવૃદ્ધિપ્રદો મવ ॥૭॥

અર્થાત્—ૐ વ્રા વ્રીં વ્રૌં વ્રઃ મંત્રવાળા હે બુધ ! મને બહુ સંપદાને આપવા-
વાળો થા ચંદ્રના પુત્ર હે બુધ ! તારી કૃપાથી મારે ત્યા ઋદ્ધિની વૃદ્ધિ નિર-
તર થાઓ -૭

ૐ જાં જીં જૌં જઃ જીવદેવો વૃહસ્પતિઃ ।

મુર્ધ્વોષનદાતા ચ મા સ્વામિંસ્તુ કૃપા કુરુ ॥૮॥

અર્થાત્—ૐ જા જીં જૌં જઃ મંત્રાક્ષરવાળા હે શુક્ર ! તું ધનનો આપવાવાળો
હોવાથી મારા પ્રત્યે તું કૃપા કરીને ધનને આપવા વાળો થા -૮

ૐ હા હીં હૌં હઃ સ શુક્રઃ અસુરોગુરુઃ ।

શુક્લવર્ણ સૌલ્યકર્તા વર્ણદુઃખ તુ ચૂરય ॥૯॥

અર્થાત્—ૐ હા હીં હૌં હઃ મંત્રાક્ષરવાળા, અસુરોના શુક્ર, સફેદ વસ્ત્રવાળા તથા
સુખના દેવાવાળા એવા હે શુક્ર ! તું મારા દુ ખનો નાશ કર -૯

ૐ ઘ્માં ઘ્મીં ઘ્મૌં ઘ્મઃ શનિદેવો રવિસુતઃ ।

તુષ્માનઃ સમાનદ મમશત્રુહરોદ્ધુત (મવ) ॥૧૦॥

અર્થાત્—ૐ ઘ્મા ઘ્મીં ઘ્મૌં ઘ્મઃ મંત્રાક્ષરવાળા અને સૂર્યપુત્ર હે શનિદેવ ! તમે
મારા ઉપર તુષ્માન થયા થકા મને આનહના આપવાવાળા અને મારા શત્રુઓનો
નાશ કરનારા થાઓ -૧૦

ૐ રાં રીં રૌં રઃ આસુરિઃ સિંહીકાસુતઃ ।

રોગશોકદુઃખહર્તા સર્વકોટિફલપ્રદઃ ॥૧૧॥

અર્થાત્—ૐ રા રીં રૌં રઃ મંત્રાક્ષરવાળા સિંહીકાના પુત્ર હે રાહુ ! તુ મારા
રોગ, શોક અને દુ ખનો નાશ કરનારો થા અને કરોડો ઉત્તમદેવોનો આપવા-
વાળો થા -૧૧

ૐ બ્રાં બ્રીં બ્રૌં બ્રઃ કેતુઃ કલ્યાણકારકઃ ।

સ એવ મુક્ષદાતા ચ દુઃખસર્વનિવારકઃ ॥૧૨॥

અર્થાત્—ૐ બ્રાં બ્રીં બ્રૌં બ્રઃ મંત્રાક્ષરોવાળો કેતુ કલ્યાણનો કરવાવાળો, વળી
સુખનો દેવાવાળો અને દુ ખનું નિવારણ કરવાવાળો છે -૧૨

શ્રીપાર્શ્વચરણકમલ-મક્તિયુક્તનવગ્રહાઃ ।

સદાનદમહાર્થાય નિત્યપાઠ કરિષ્યતિ ॥

પાર્શ્વદેવપ્રતાપાયઃ ચિરજીયાય શાશ્વતી ॥૧૩॥

परिशिष्ट २
॥ श्री नवग्रहमन्त्राक्षरस्तोत्रम् ॥

प्रथम प्रणव मायावीजं श्रियं सु नत्वा थलपति श्रीगोडीपार्श्वनाथो प्रसन्नः।
श्रीमद्वर्णं पञ्चमादेवीमभ्यष्टसिद्धिः अष्टे मष्टे दुष्टसर्वशत्रुविघटं ॥१॥

अथातः ग्रहसर्वाणि पार्श्वपादाब्जसेवितं ।
दासानां दुःखहर्त्ता च सर्वाभीष्टफलप्रदं ॥२॥

अर्थात्-श्रीपार्श्वनाथ પ્રભુના ચરણકમલની સેવા કરનાર સર્વ ગ્રહો, શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના સેવકોને સર્વ ઇચ્છિત ફલને આપવાવાળા તથા દુઃખોનો નાશ કરવાવાળા થાય છે.-૧-૨

ધર્મકામાર્થમોક્ષાંતાઃ મનોવાંછિતદાયકઃ ।
રવિભૌમશનિરાહુઃ મહાકર્ષ્ણં તુ ઘાતકં ॥૩॥

અર્થાત્-વળી તે પાર્શ્વનાથ પ્રભુ, ધર્મ અર્થ કામ અને મનોવાંછિત એવા મોક્ષપદને પણુ છેવટે આપનારા છે; રવિ, મંગળ, શનિ અને રાહુ એ ચાર ગ્રહો મહાકર્ષ્ણના આપવાવાળા તથા ઘાતક છે.-૩

નમસ્કારં ચ માર્ત્તંડ મમોપરિ કૃપાં કुरु ।
ૐ સ્નાં સ્ત્રીં સ્ત્રૌં સ્ત્રઃ સ સૂર્યઃ મમ તુષ્ટતુ ॥૪॥

અર્થાત્-ૐ સ્નાં સ્ત્રીં સ્ત્રૌં સ્ત્રઃ મંત્રવાળો એવો સૂર્ય મારા ઉપર તુષ્ટમાન થાઓ. વળી હે સૂર્ય! તને નમસ્કાર થાઓ, તું મારા ઉપર કૃપા કર.-૪

ૐ શ્રાં શ્રીં શ્રૌં શ્રઃ શશિદેવ નમોઽસ્તુ તે ।
અમૃતાં ચ સદામીયં સ ચંદ્રઃ મમ તુષ્ટયે ॥૫॥

અર્થાત્-ૐ શ્રાં શ્રીં શ્રૌં શ્રઃ મંત્રવાળા હે ચંદ્ર! તને નમસ્કાર થાઓ. નિરંતર અમૃતને વરસાવવાવાળો અને અમીને દેવાવાળા ચંદ્ર મારા ઉપર તુષ્ટિ માટે થાઓ.-૫

ૐ ક્રાં ક્રીં ક્રૌં ક્રઃ કુજદેવ દયાં કुरु ।
ભુમિપૂત્ર ભયચ્છેદ સર્વારીષ્ટહરો હરઃ ॥૬॥

અર્થાત્-ૐ ક્રાં ક્રીં ક્રૌં ક્રઃ મંત્રવાળા હે મંગળ! તું મારા પ્રત્યે દયા કર. ભયનો નાશ કરનાર હે પૃથ્વીપુત્ર! (મંગળ!) મારા સર્વ કષ્ટોતું હરણુ કર.-૬

પરિશિષ્ટ. ૩

શ્રીમહાલક્ષ્મી અષ્ટક

- ૐ નીર નીગમલ સુગંધ ચદન અખંડ અક્ષત પુષ્પજ ।
 દીપ ધૂપ નૈવેદ્ય પય ધૂત શર્કરાયુત ફલાદિઃ ॥
- પૂજા લબ્ય શિવસુખદાયક હરિત ડહમપ ખંડણુ ।
 શ્રી મહાલક્ષ્મી મહામાયા પૂજયા પ્રતિગૃહ્યતા ॥૧॥
- ૐ નમોઽસ્તુ મહામાયો સુગસુગ પ્રપૂન્યતે ।
 શખ ચક્ર ગદાહસ્તે મહાલક્ષ્મી નમોઽસ્તુતે ॥૨॥
- જન્માદિગહિતો દેવી આદિ શક્તિ અગોચરે ।
 યોગિની યોગ સભૂતે મહાલક્ષ્મી નમોઽસ્તુતે ॥૩॥
- પદ્મે વનાગસિ દેવી પદ્મજિહ્વા સગ્સ્વતી ।
 પદ્મહસ્તે જગન્નાથો મહાલક્ષ્મી નમોઽસ્તુતે ॥૪॥
- સર્વજ્ઞ સર્વદ દેવી સર્વંદુ ખ નિવારિણી ।
 મવં ત્રિદિ કરો દેવી મહાલક્ષ્મી નમોઽસ્તુતે ॥૫॥
- સ્થૂલો સૂક્ષ્મો મહારૂદ્રે સત્યે મત્ય મહોદગી ।
 મહા પાપ હરો દેવી મહાલક્ષ્મી નમોઽસ્તુતે ॥૬॥
- સિદ્ધિ બુદ્ધિ પ્રદો દેવી લક્ષિત મુક્તિ પ્રદાયિની
 મિત્ર હસ્તે મહાદેવી મહાલક્ષ્મી નમોઽસ્તુતે ॥૭॥
- લક્ષ્મી સ્તવન પુન્ય, પ્રાતરુત્થાય ચ પઠેત્ ।
 હુ ખ દારિદ્ર્ય ન પશ્યતિ રાજ્ય પ્રાપ્નોતિ નિત્ય મ ॥૮॥
- ॥ ઇતિ મહાલક્ષ્મી અષ્ટક સંપૂર્ણ ॥

અર્થાત્—શ્રી પાર્શ્વનાથ લગવાનના ચરણકમલને વિષે લક્ષિતમાન એવા નવે ગ્રહોx આ સ્તોત્રનો પાઠ કરનારને નિરંતર આનંદના દેનારા અને મોટી લક્ષ્મીને આપનારા થાય છે અને પાર્શ્વનાથ પ્રભુની લક્ષિત કરનારાને ત્યાં ચિરકાલ લક્ષ્મી વાસો કરે છે.—૧૩

નવગ્રહ પીડા નિવારણ વિધિ—

આ પ્રમાણે નવગ્રહ મંત્રાક્ષર સ્તોત્રનો પવિત્ર થઈ, શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેરી સવારમાં ઉઠીને પાઠ કરવાથી અને નીચેની વિધિએ પૂજન કરવાથી તે તે ગ્રહની પીડાનું નિવારણ થાય છે.—

સૂર્ય નડતો હોય તો, પદ્મપ્રભુના અધિષ્ઠાયક દેવની રક્તવસ્ત્રથી તથા રક્ત-ચંદનથી પૂજ કરવી.—૧

ચંદ્ર નડતો હોય તો ચંદ્રપ્રભુના અધિષ્ઠાયક દેવની શ્વેતવસ્ત્રથી તથા સુખડ અને ખરાસથી પૂજ કરવી.—૨

મંગલ નડતો હોય તો વાસુપૂજ્યસ્વામીના અધિષ્ઠાયક દેવની રક્તચંદન તથા રક્ત સોપારીથી પૂજ કરવી.—૩

બુધ નડતો હોય તો વિમલનાથ, અનંતનાથ, ધર્મનાથ, શાંતિનાથ, કુંથુનાથ, ચરનાથ, નમિનાથ, અથવા મહાવીરસ્વામિના અધિષ્ઠાયકદેવની દૂધ તથા ખાંડથી પૂજ કરવી.—૪

શુક્ર નડતો હોય તો ઋષભદેવ, અન્જિતનાથ, સંભવનાથ, અભિનંદનસ્વામી, સુમ-તિનાથ, સુપાર્શ્વનાથ, અથવા શીતલનાથના અધિષ્ઠાયકદેવની દહિંથી પૂજ કરવી.—૫

શુક્ર નડતો હોય તો સુવિધિનાથ પ્રભુના અધિષ્ઠાયક દેવની ધાતુ વગેરેથી પૂજ કરવી.—૬

શનિ નડતો હોય તો મુનિસુવ્રતસ્વામીના અધિષ્ઠાયક દેવની તેલના દીવાથી પૂજ કરવી.—૭

રાહુ નડતો હોય તો નેમીનાથ પ્રભુના અધિષ્ઠાયક દેવની નીલ વસ્ત્રથી પૂજ કરવી.—૮

કેતુ નડતો હોય તો મહિનાથ તથા પાર્શ્વનાથના અધિષ્ઠાયક દેવની નીલ-વસ્ત્રથી પૂજ કરવી.—૯

॥ ઇતિ નવ ગ્રહ પીડા નિવારણ વિધિ સંપૂર્ણ ॥

સંવત ૧૮૮૨ના દિવોત્સવી દિને લિખિતં ॥

x શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ તથા તેઓના ચરણકમલમાં રહેલાં નવે ગ્રહોના ચિત્ર માટે જુઓ ચિત્ર. નંબર ૩૮૮

ખેલ મરે ગમે દરબારે વસુધા અધિકી લાજ વધારે,
આઠમ ચૌદમ જે આરાધે મધલા નાપ દીવાલી સાથે ૭
માણિલદ્ર પૂજ જે મોટો તિથિએ ઠહીએ ન આવે તોટો,
ભાવ કરી જે તુઝને ભેટે માણિક નિષુરા દાલિદ્ર મેટે ૮
ધન અખુટ બહુ ધન પાવે માણિક તતખિણ રોગ ગમાવે,
સેવકને તુ જાહિ સાહિ મહિમા થાઈ જગ સહુ માહિ
જો મુજને સેવક કરી નહો માણિલદ્ર મુજ વિનતિ માનો,
દીલ ભરી દરીસણ મુજને હીજે કૃપા કરી સેવકને સુખ કીજે ૧૦

હૃદા

તુ વાગી મુજરાતકો નવખડે તુજ નામ,
મગરવાડે મોટો મરદ કવિયા [ના] સારે કામ ૧
સેવકને તુ સીખવે નાયઠ નામ નરેસ,
નિષુ વિધ હુ પૂજ કર હૂકમ પ્રમાણે હમેસ ૨
કરો અગાડી કવિઅણા માણિલદ્ર માળાપ,
દીલ ભરી દરિસણ દીજઈ મેવક ટાલ સતાપ ૩
માણિલદ્ર મહારાજસૂ ઉઠો કરે અરજ,
મુલમત્ર મોય દીજઈ રાખો માહરી લાજ ૪

અડયલ છંદ

વસુધામા મારી લાજ વધારો નાત ગોત્રમે કુજસ નીવારો,
હુ જ દાલિદ્ર હરિજે દૂજે પૂત્ર તણી વછા તુ પૂરે ૧
સેતાનીને તુ સમનવે અવનિપતિ પણ ચરણે આવે,
વિધન અનતા રાજ નીવારે માણિલદ્ર મુજ શત્રુ વારે ૨
સઘલા નર નારી વમ વાઈ યકિણી સાકિણી નાસી નાઈ,
ભુત પ્રેત તુજ નામે ભાગે નાહરે ચોર કદીઈ નવી ભાગે, ૩
મોટા દાનવ તુહી મગેડે તાવ તેભરા તુહી ત્રોડે,
હરી હર દેવ ધણાઈ હોઈ કલ્પીમે તુમ સરીખો નહી ઠાઈ ૪

પરિશિષ્ટ. ૪

શ્રી માણિભદ્રજીનો છંદ.

સરસ વચન ઘો સરસ્વતિ પુણ્યં ગુરુ કે પાય;
 ગુણ માણિકનાં ગાવતાં સેવકનેં સુખ થાય. ૧

માણિભદ્રનેં પાંખીઓ સુરતરુ જેહવો સાંમ;
 રોગ સોગ દૂરે હરે નમું ચરણ સિર નાંમ. ૨

તું પારસ તું પોરસો કામ કુંભ સુખકાર;
 સાહબ વરદાઈ સદા આતમનો આધાર. ૩

તું હી ચિંતામણિ રતન ચીત્રાવેલ વિચાર;
 માંણિક સાહબ માહરે દોલતરો દાતાર. ૪

દેવ ઘણા દુનિયા નમેં સુતા કરે સનમાન;
 માંણિભદ્ર મોટો મદ્દ દિયેં દેસ દીવાણુ. ૫

અડયલ છંદ

દીપંતો જગમાંહે દીપેં પીસુણ તાણા દલ તુંહી જ જીયેં;
 આઠે ભયથી તુંહી જ તુંહી ઉગારે નંધા કરતાં શત્રુ નિવારે. ૧

ગજમુખ દેવ મહા ઉપગારી એરાવણુ જિણુરે અસવારી;
 માંણીભદ્ર મોટો મહારાજ વાળે સદા છત્રીસે વાળ. ૨

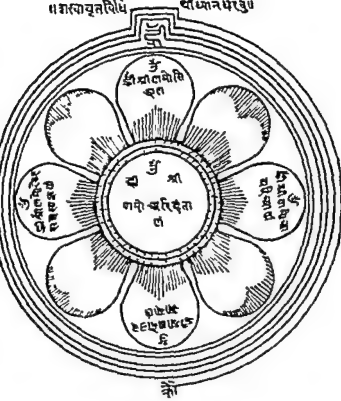
હિમવિમલસૂરી સાહાઈ ક્ષેત્રપાલ* જિણેં કાઢ્યો જાઈ;
 ઉણ વેલા માંણિક તું ઉઠ્યો ભૈરવને ગુરજસું કુટ્યો. ૩

માનોજી માણિક વચન હમારો થેં છોડો હું ચાકર થારો;
 માંણિભદ્રજી વાચા માનિ કાલો ગોરો કીધો કાનિ. ૪

પાટ ભગત પણ વાચા પાલી વલતિ સામગ્રી સહુ વાલી;
 જલમ માંણિક ખાંહેં ઝાલ્યો, દેસ અઠાર જ દી અણુવાલ્યો. ૫

કુમતિ રોગ કરે નિકંદન માંણિભદ્ર તપગચ્છ કેરો મંડણુ;
 ધ્યાન ધરી એકે મન ધારે સઘલા કારજ માંણિક સારે. ૬

॥ शक्तियुतसिद्धिं लीध्यानधारयुः ॥

चित्र १ नव० ५१ १ ५८ ६८

चित्र २ नव० ५१ २ ५८ ७१

चित्र ३ नव० ५१ ३ ५८ ७१

चित्र ४ नव० ५१ ४ ५८ ७१

भूतैः प्रेतैः प्रभूतैरुपशमतमहायक्षरक्षःपिशाचैः

हां ह्रीं हूं सर्वपूज्यं मम हरतु भयं भैरवः क्षेत्रपालः ॥६॥

ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रासुरसरिदमरासोमसूर्याग्निरूपा

आकाशे वायुभूमिर्जलमितिसकलं यस्य मूर्तिस्वरूपम् ।

बाल्येनंनाहवेत्तं सकलशिवमयं सर्वरूपं प्रशान्तं

सर्वं ज्ञानं प्रसिद्धं मम हरतु भयं भैरवः क्षेत्रपालः ॥७॥

क्षेत्रे पीठे प्रपीठे त्रिभुवननिलये द्वीपचण्डे प्रचण्डे

चामुण्डाविघ्नहंत्रीगणपतिसहितैः प्रेतभूतैः प्रसिद्धैः ।

राज्ञो वश्यंकराणो च सकलकुशलैः मन्त्रतन्त्रैः समस्तैः

सर्वं कल्याणहेतुर्मम हरतु भयं भैरवः क्षेत्रपालः ॥८॥

सर्वपापहरं पुण्यं स्तोतव्यं भैरवाष्टकम् ।

ब्रह्मराक्षसनाशाय व्याध्युपसर्गनाशनम् ॥९॥

अपुत्रो लभते पुत्रान् वद्धो मुच्येत बन्धनात् ।

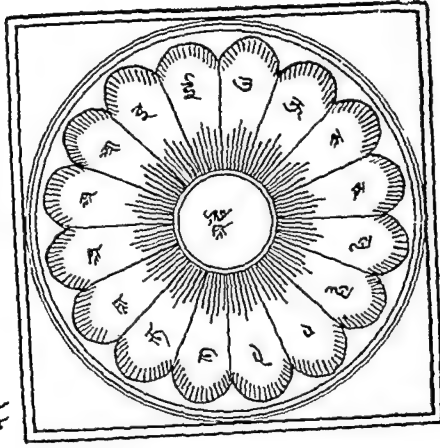
त्रिसन्ध्यं पठति यस्तु सर्वसिद्धिमवाप्नुयात् ॥१०॥

॥ ॐ ह्रीं बटुकाय आपदुद्धारणाय कुरु कुरु बटुकाय ह्रीं स्वाहा ॥

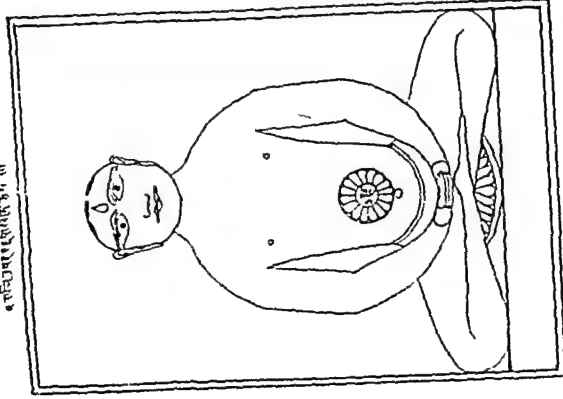
॥नामिस्तुतुमस्तु॥

॥१॥

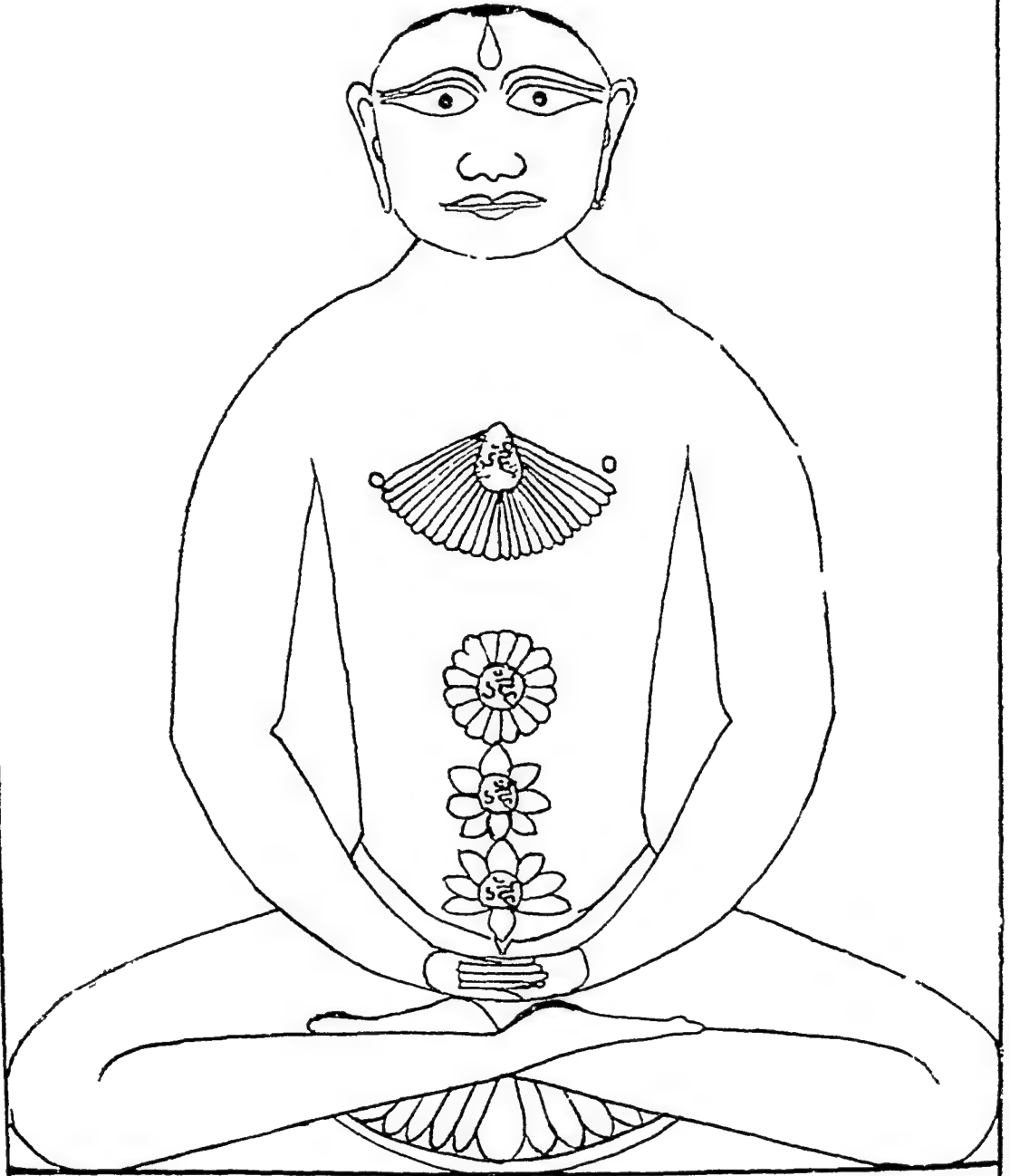
॥१॥ ॥१॥ ॥१॥

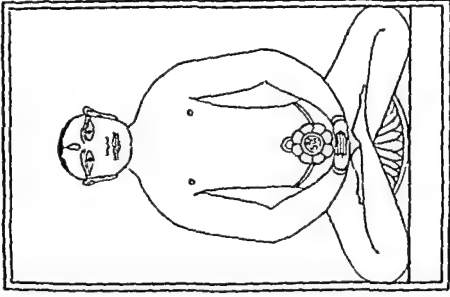
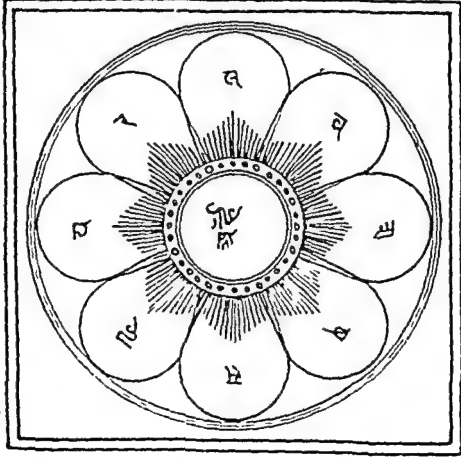
॥१॥ ॥१॥ ॥१॥

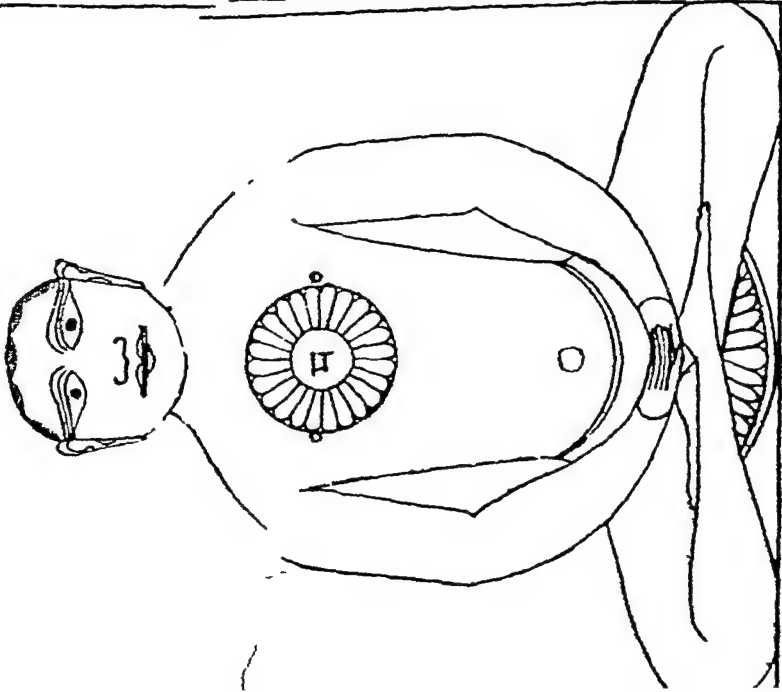
॥१॥ ॥१॥ ॥१॥

॥ हृदय नाभिः पर नाभिकद नाभिनिचे कमल पदस्थ ध्यान ॥

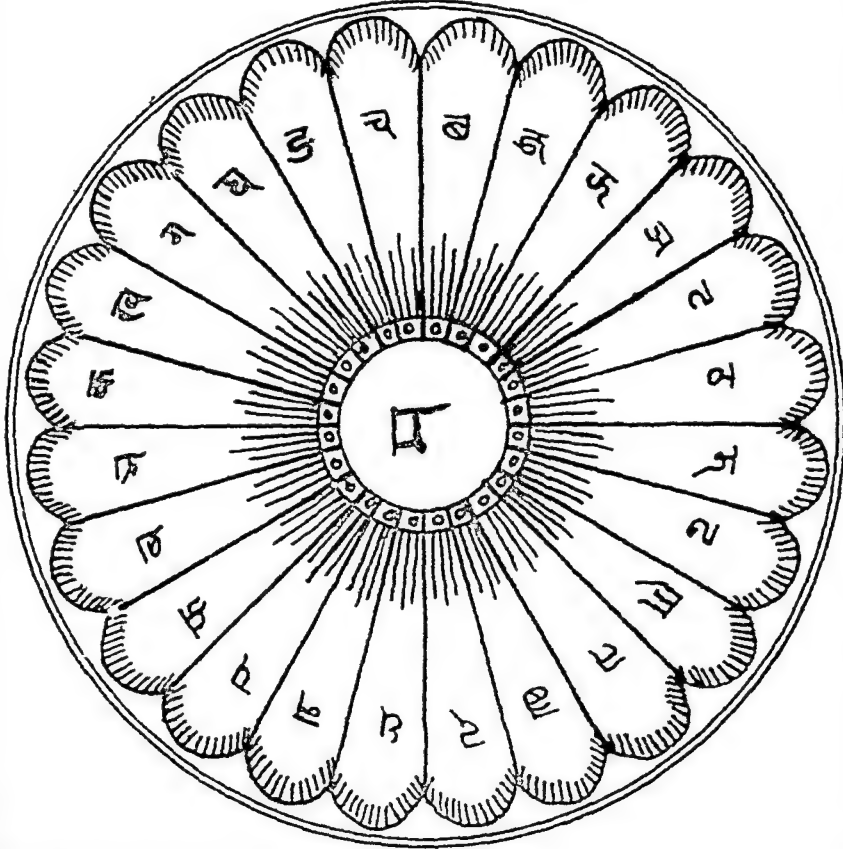
॥ हृदय कमल रघुपाणिनि ॥

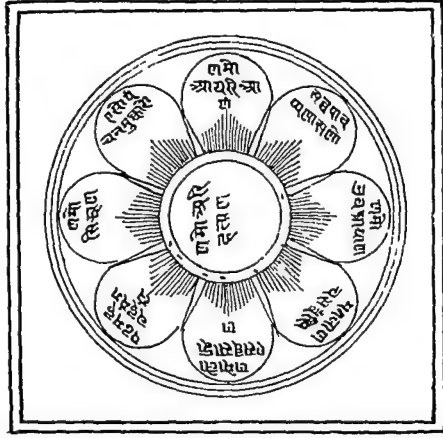
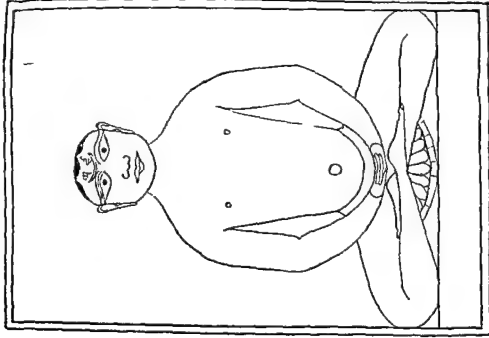
विन ८ पदस्थ आन भूट १२२

नं. २

॥ हृदय कमल रघुपाणिनि ॥

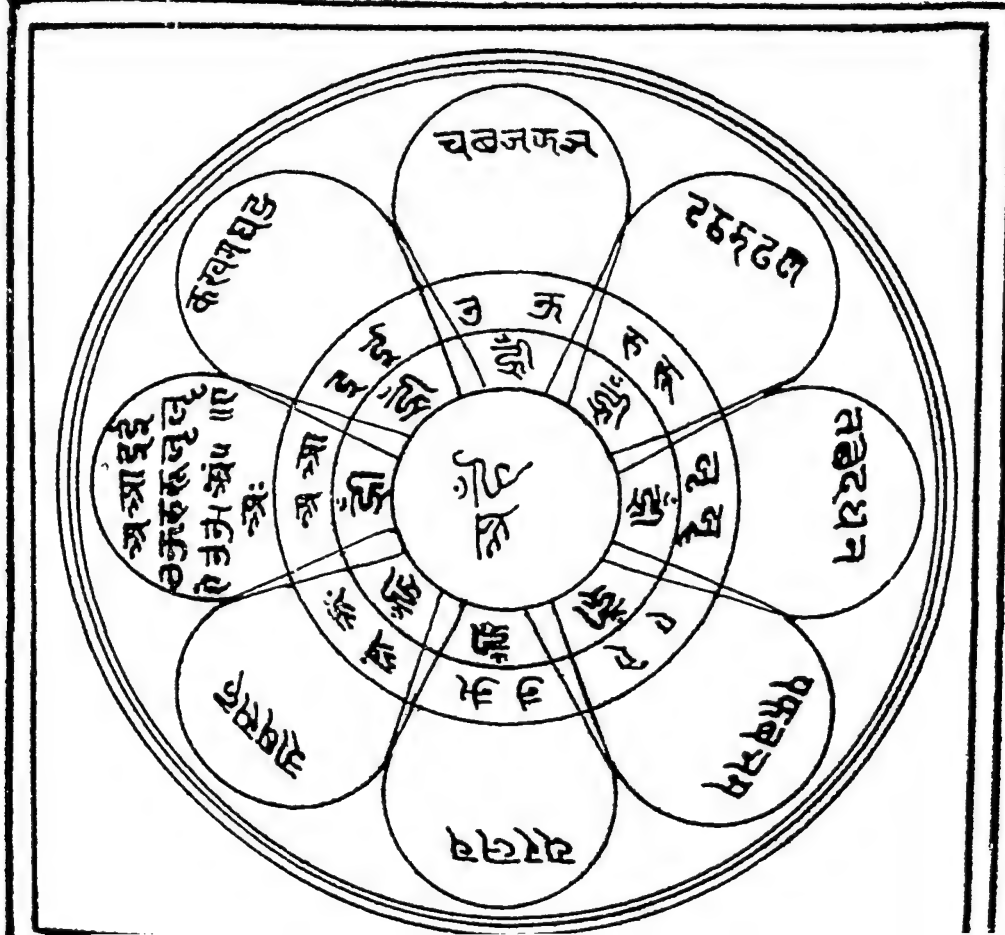

२२२२ २२२२ २२२२ २२२२

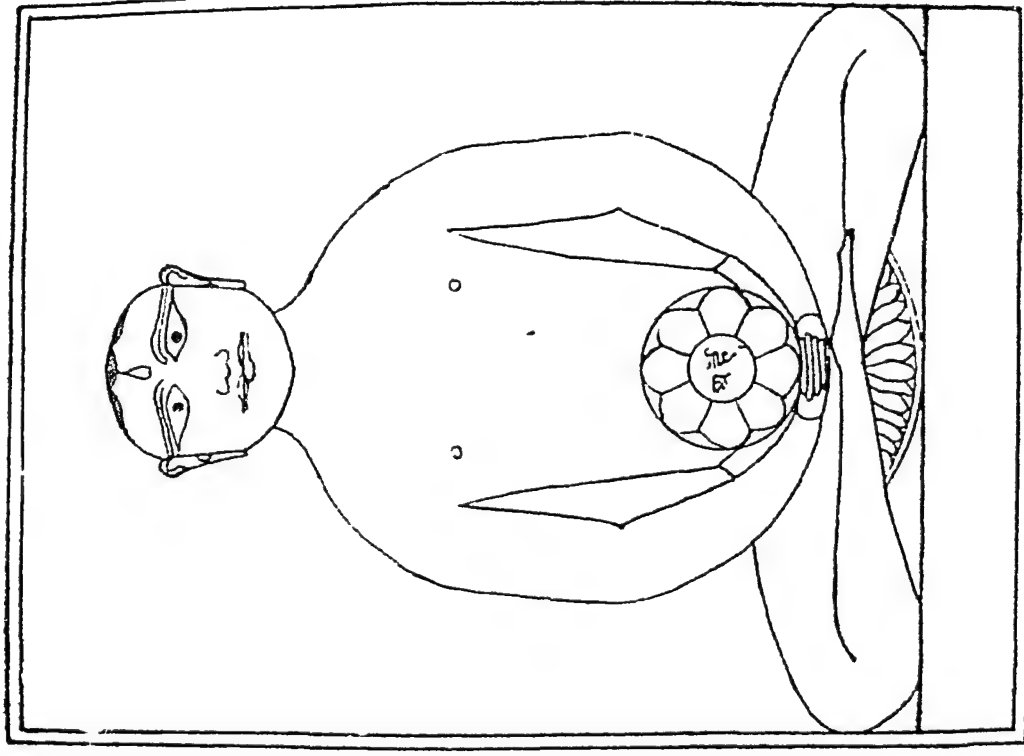
॥ नाभिकंदनी निचे ढणांखमि कमज ॥

न. ६

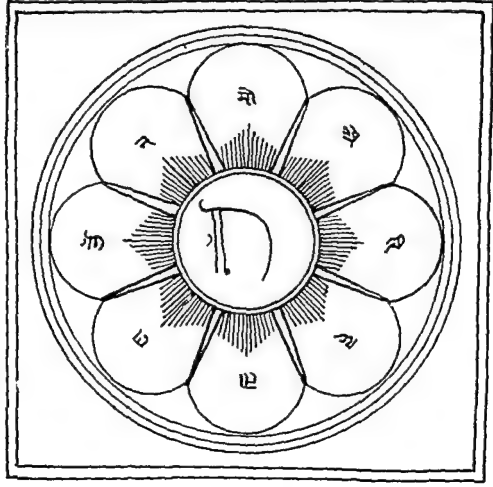
त्रिभ १२ पदस्थ ध्यान भूत १२४

॥ नमो नमः सदा वारुणि नमः ॥

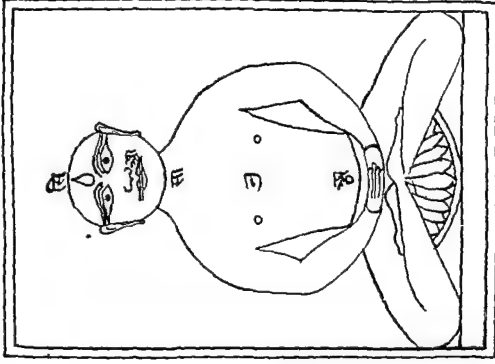
त्रिभ १३ पदस्थ ध्यान भूत १२४

॥विष्णुनासिन्धुस्थे ध्यानार्जुकारे नमो॥

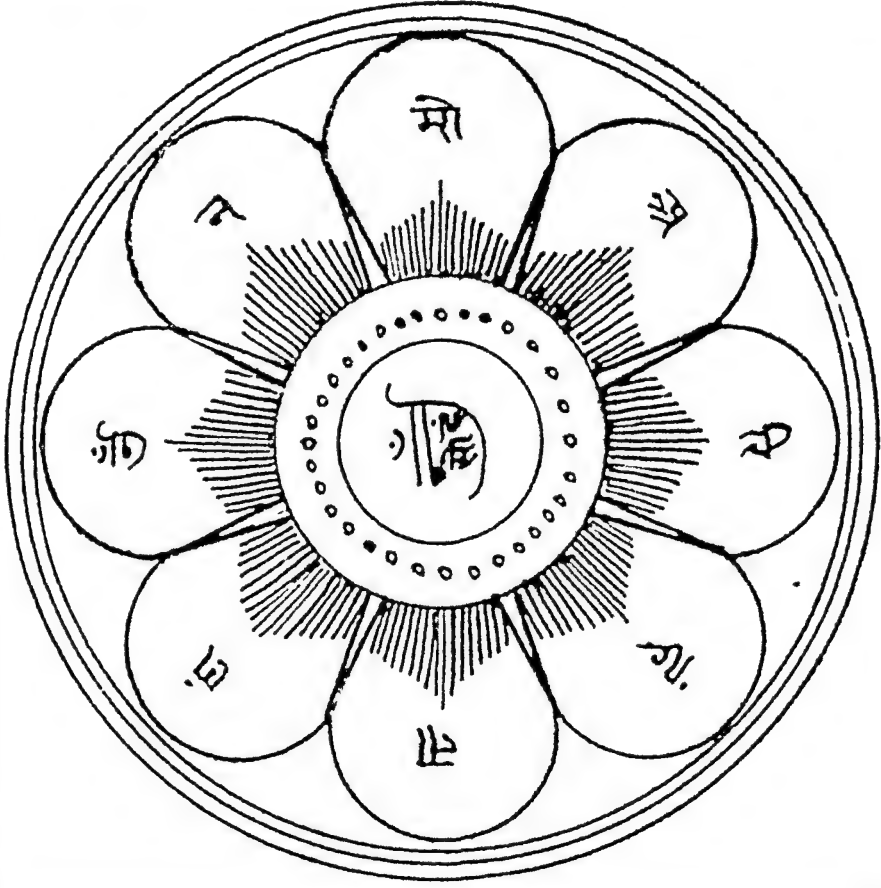
विष्णुनासिन्धुस्थे ध्यानार्जुकारे नमो॥

एतन्नि महाक हृदय मुण कठकमल ध्यानरत्न रूप ॥

विष्णुनासिन्धुस्थे ध्यानार्जुकारे नमो॥

॥त्रैकारनुध्यानकरबानो

दिनांक २७ मार्च १९६२

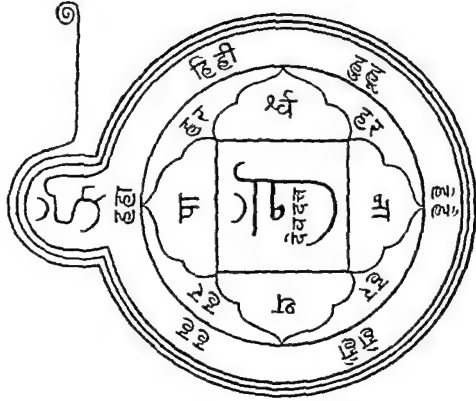
[illegible]

ସ୍ଥିତି ୨୦ ପଞ୍ଚମ ସ୍ଥାନ ପୂର୍ବ ୧୩୨

॥ सोनाम कर वितीय यव ॥

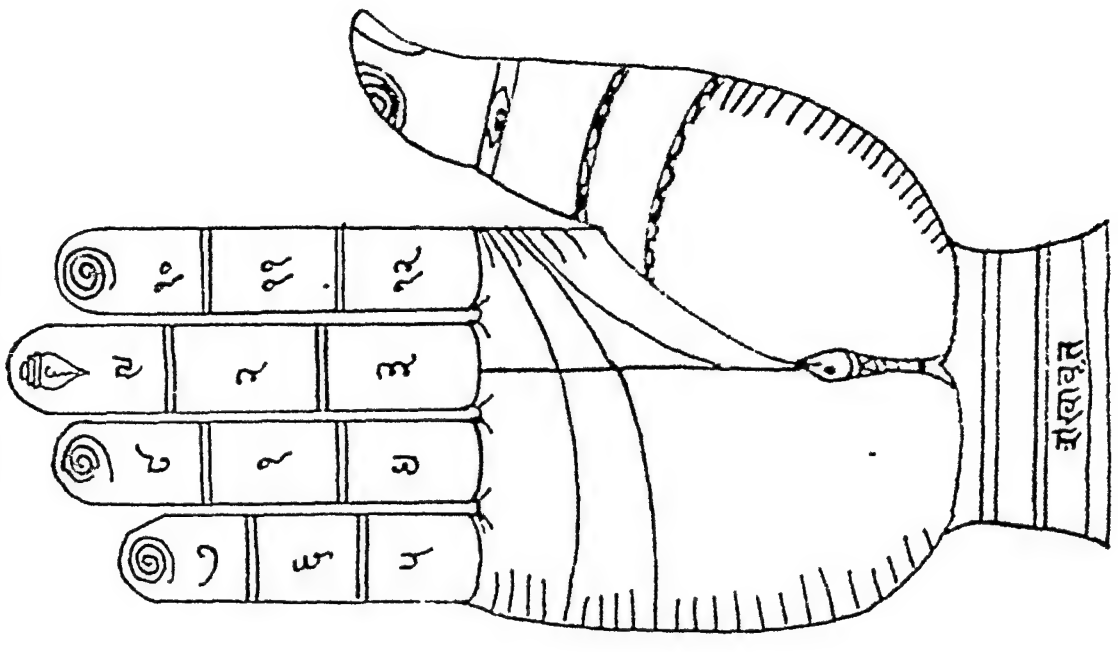

विन ११ उव ० यन २ ११ १३५

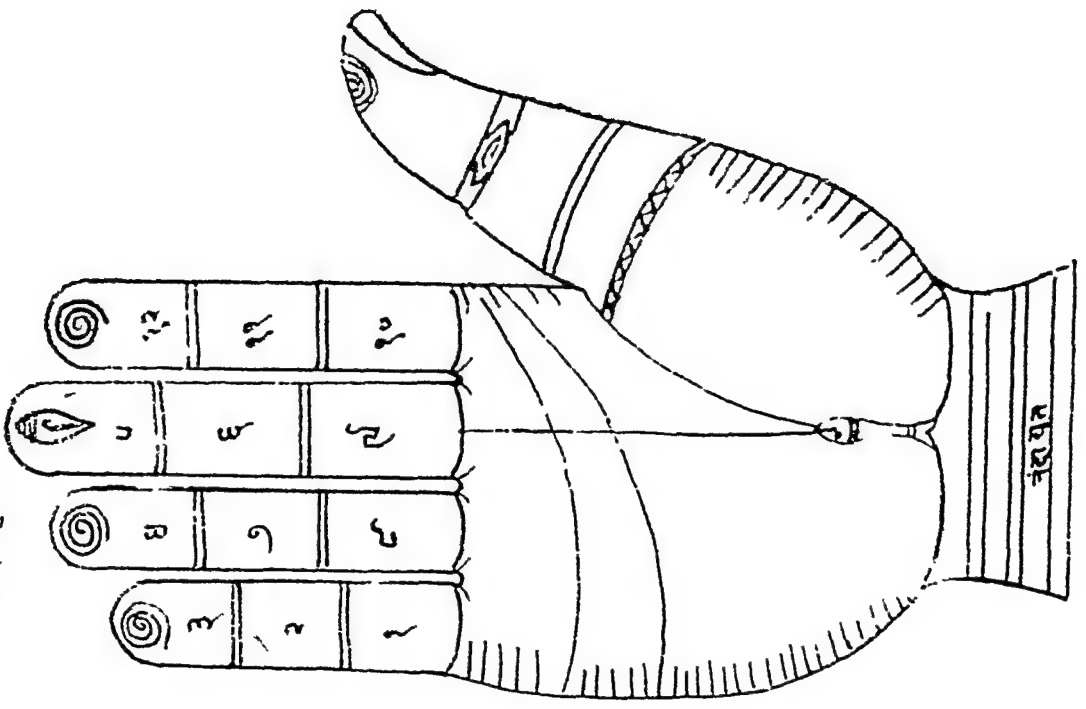
विन २ उा ० य १ १ ११ १३५

॥ उच्चारनाद्यर्थशंखवृत्त ॥

चित्र २५ शंखवृत्त ध्यान

॥ नदीवृत्त ध्यान

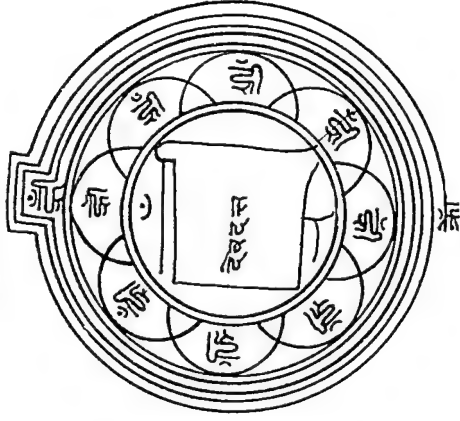
चित्र २६ नदीवृत्त ध्यान

॥अथोणानामविद्या-ओरनगननवलि॥

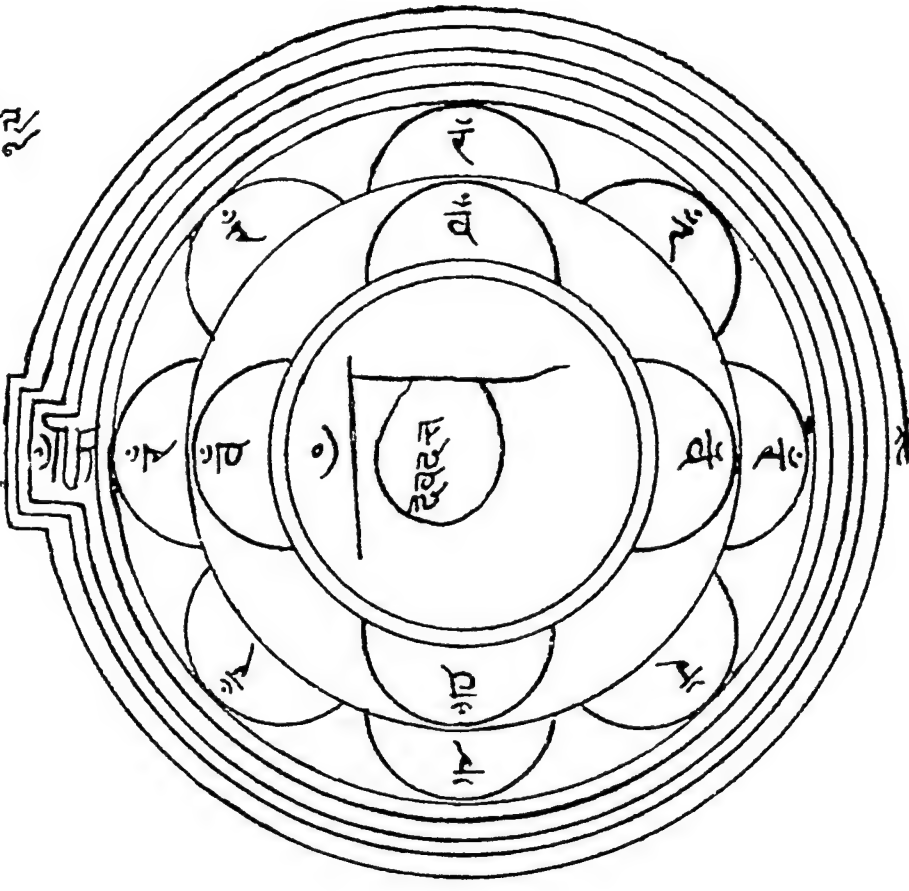
॥११४५३७०५१००११५३६१

॥सोनाग्यकरयत्र॥२१॥

॥११४५३७०५१००११५३६१

॥विरोद्यानामविद्याः क्लेशपञ्चादिदोषानपहाम्पति॥
१२५

ॐ

त्रि० ४४ उ० २८ पं० ३४५

॥पुरुषस्त्रीणं सौभाग्यकरं॥१८॥

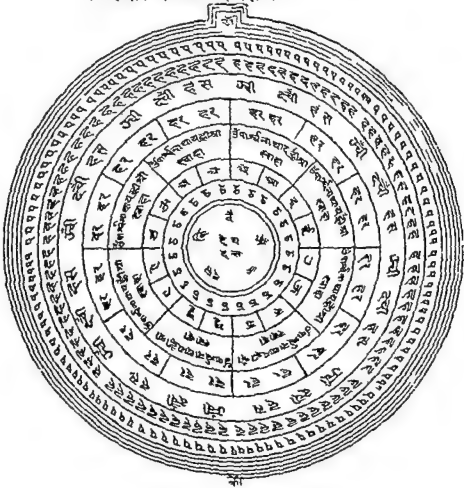

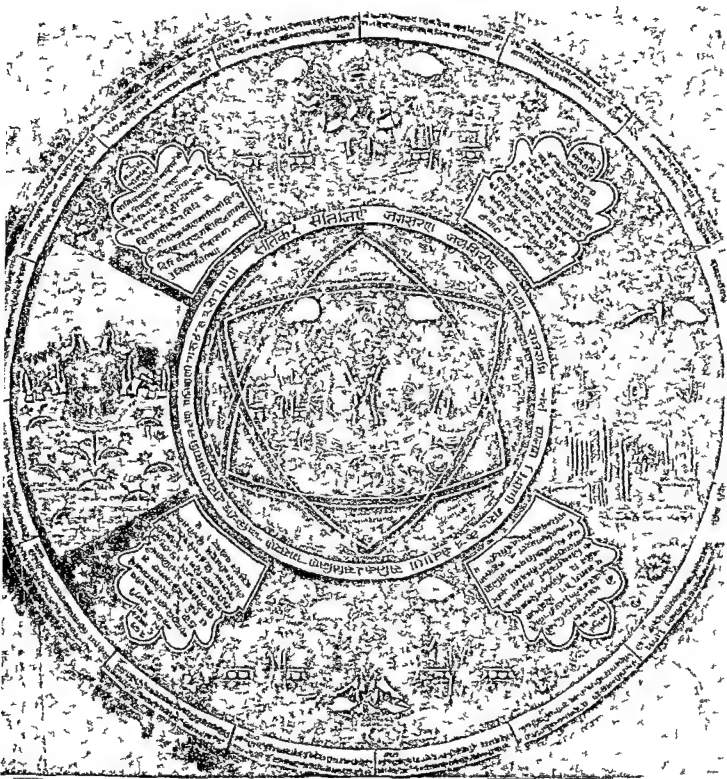
ॐ

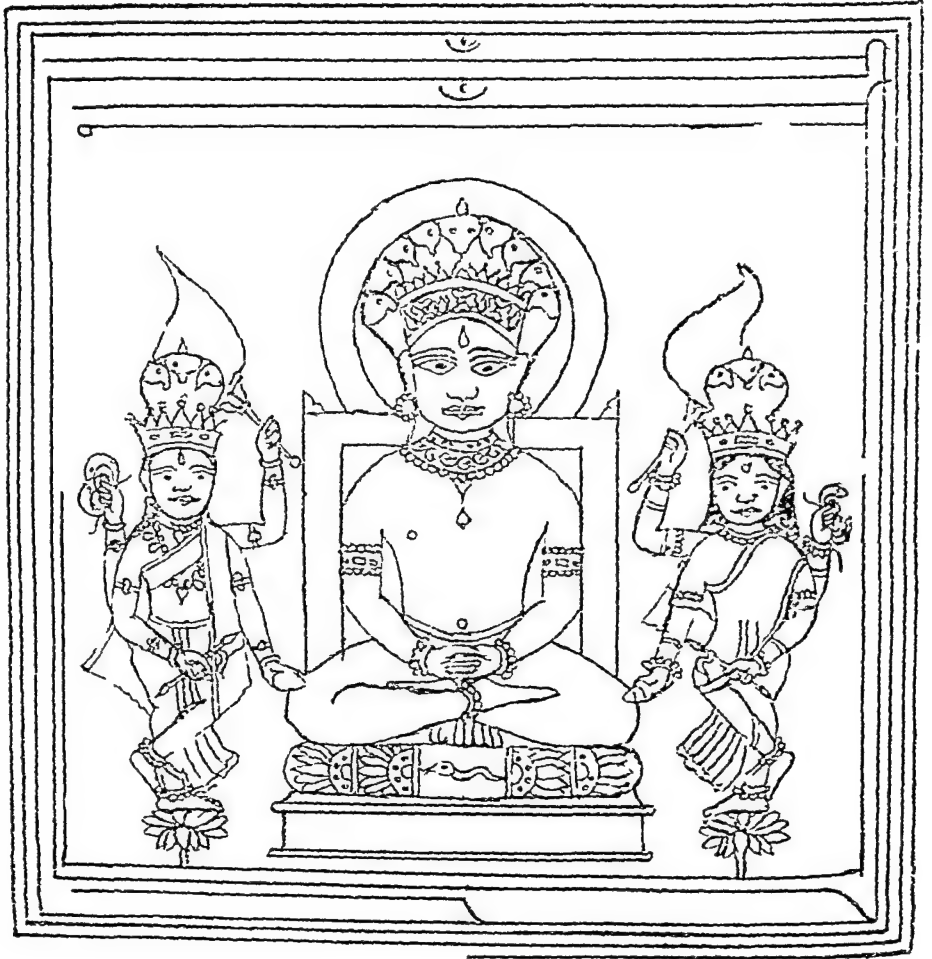
त्रि० ४३ उ० १० पं० ३८ ३४५

॥ इदं शक्तिकण्डिक चतुष्टयशक्तिनी कुरादिनय ॥

॥ नाशयति कल्याण कारि नृति ॥ २७ ॥

चित्र पत्र पृष्ठ १५०

ਸਿ ੧੮ ਧੁਰ ੫੮ ੨੭

ਸਿ ੧੯ ਧੁਰ ੫੮ ੨੭

ਸਿ ੧੯ ਮਿ ੫੮ ੨

ਸਿ ੧੯ ਮਿ ੫੮ ੩

ચિત્ર ૫૫ સૂર્ય. પૃષ્ઠ ૨૩૦

ચિત્ર ૫૬ સોમ પૃષ્ઠ ૨૩૦

ચિત્ર ૫૭ ભગ્યા. પૃષ્ઠ ૨૩૦

ચિત્ર ૫૮ યુગ પૃષ્ઠ ૨૩૧

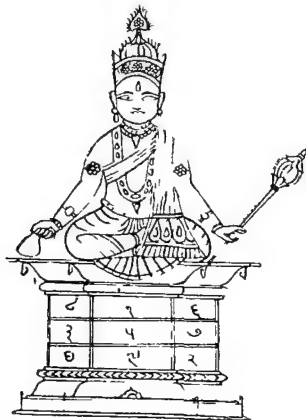
ચિત્ર ૩૭ નૈઋત્ય પૃષ્ઠ ૨૦૦

ચિત્ર ૩૮ ૧૦જી પૃષ્ઠ ૨૩૦

ચિત્ર ૧૯ ૧૧જી પૃષ્ઠ ૨૦૦

ચિત્ર ૭૦ ૬૦જી પૃષ્ઠ ૨૦૦

ચિત્ર ૭૫ મહાગણ પૃષ્ઠ ૭

ચિત્ર ૭૬ ત્રિમુખ ચક્ષુ પૃષ્ઠ ૭૮

ચિત્ર ૭૭ કૃષ્ણ (ચક્ષુ) ચક્ષુ પૃષ્ઠ ૭૮

ચિત્ર ૭૮ ત્રિમુખ ચક્ષુ પૃષ્ઠ ૭૮

ચિત્ર ૮૦ યજ્ઞ ત્રી પૂર્વ ૨૦૬

ચિત્ર ૮૪ ઈશ્વર (મનુષ્ય) ત્રી પૂર્વ ૮

ચિત્ર ૮૧ આર (સુ - માન) ત્રી પૂર્વ ૨૦

ચિત્ર ૮૬ પદ્મચુડા યજ્ઞ ૨૦ ૮૦

ચિત્ર ૬૧ યક્ષ-દ્ર પૃ. ૨૪૧

ચિત્ર ૬૨ ગેરયક્ષ પૃ. ૨૪૧

ચિત્ર ૬૩ નગાયક્ષ પૃ. ૨૪૧

ચિત્ર ૬૪ ભગિ યક્ષ પૃ. ૨૪૦

ચિત્ર ૯૮ ચક્રેશ્વરીની પૃષ્ઠ ૨૪૩

ચિત્ર ૯૯ અજિતાદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૩

ચિત્ર ૧૦૦ કલિતાદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૩

ચિત્ર ૧૦૧ કાલિદેવી પૃષ્ઠ ૨૪૪

